

శ్రీ కాకతీయగ్రంథమాలలో నాలుగవకుసుమము.

సంపాదకులు: శేషాద్రిరమణకవులు, శతావధానులు.

దాసబోధ

दासबोध.

శ్రీ ఛత్రపతి శివాజిమహారాజునకు గురువగు
శ్రీ సమర్థ రామదాసస్వామి రచించినది.

అనువాదకుఁడు: కొణకంచి చక్రధరరావు.

ప్రకాశకులు, పరిష్కర్తలు:
శేషాద్రిరమణకవులు, శతావధానులు.

1929

మొదటికూర్పు 1100 ప్రతులు.

గ్రంథారంభమునుండి మొదటి 28 ఫారములు భవానీప్రెస్సునందును
మిగిలినగ్రంథమంతయు బెజవాడ వాణీప్రెస్సునందును ముద్రితము.

ప్రతి 1 కి రు 5-0-0. పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

వలయువారు:—

శేషాద్రిరమణకవులు, శతావధానులు,

నందిగామ, కృష్ణాజిల్లా.

అని వ్రాయవలెను,

అంకితము

ధర్మసంస్థాపకుఁడును అవతారపురుషుఁడును, లోకోద్ధారకుఁడును

శ్రీ శివాజిచక్రవర్తికి గురువరేణ్యుఁడును

గ్రంథకర్తయునగు

శ్రీ సమర్థ రామదాసస్వామి

చరణకమలములయందీ యాంధ్రానువాదము సమర్పించి

కృతార్థుఁడ నగుచున్నాఁడను.

భక్తజనవిధేయుఁడు,

అనువాదకుఁడు.

మొదటికూర్పు 1100 ప్రతులు.

గ్రంథారంభమునుండి మొదటి 28 ఫారములు భవానిప్రెస్సునందును మిగిలినగ్రంథమంతయు బెజవాడ వాణిప్రెస్సునందును ముద్రితము.

ప్రతి 1 కి రు 5-0-0. పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

వలయువారు:—
శేషాద్రిరమణకవులు, శతావధానులు,
నందిగామ, కృష్ణాజిల్లా.
అని వ్రాయవలెను.

అంకితము

ధర్మసంస్థాపకుఁడును అవతారపురుషుఁడును, లోకోద్ధారకుఁడును

శ్రీ శివాజిచక్రవర్తికి గురువరేణ్యుఁడును

గ్రంథకర్తయు నగు

శ్రీ సమర్థ రామదాసస్వామి

చరణకమలములయం దీ యాంధ్రానువాదము సమర్పించి

కృతార్థుఁడ నగుచున్నాఁడను.

భక్తజనవిధేయుఁడు,

అనువాదకుఁడు.

అనువాదక విజ్ఞప్తి

ఆర్యులారా!

దాసబోధయను నీ యుత్కృష్టగ్రంథము మహారాష్ట్రభాష లో రచించిన మహాత్ముడగు శ్రీ సమర్థ రామదాసస్వామి జీవితము బాస బోధ ప్రశస్తితెలుపు అనుబంధము లిందుఁ గలవు. విశేషాంశములను విఖ్యాతపండితకవులును వాఙ్మయసేవకులు నగు మా శేషాద్రిరమణకవుల పీఠికవలన నింకను విశదమగునని నే నాప్రశంస మానుకొంటిని.

ఈగ్రంథమును దెనుఁగులోని కనువదించుమని మిత్రులు మిగులఁ బ్రోత్సహించిరి. క్లిష్టభావములుగల యీ యుత్తమగ్రంథము దాదాపు సంవత్సరము శ్రమపడి యాంధ్రీంచితిని. ఈ యాంధ్రీకరణమునకుఁ దాత్కాలికముగఁ గలిగిన భక్త్యుద్రేకమె కారణముగాని నా శక్తిసామర్థ్యములు కారణములుగావు. గ్రంథము పూర్తియైనపిమ్మట లోపములను సంస్కరించి పలుమాఱు పఠించి గుణముల నలరించి ముద్రణాధికారము గ్రంథస్వాతంత్ర్యము గైకొని సర్వాంగసుందరముగ వ్యయ ప్రయాసల నోర్చి ప్రచురించి పల్లెటూరువాసినగు నన్నుఁ గృతార్థుని గావించిన శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులకు వందనముల నర్పించెదను.

ఇట్లు అనువాదకుఁడు,

కొణకంచి చక్రధరరావు.

సంపాదకీయ భూమిక

ఈదాసబోధ శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి రచించిన మహారాష్ట్ర గ్రంథమున కనువాదము. దాసబోధ ప్రశస్తియు శ్రీసమర్థునిజీవితము నుదెలుపు ప్రత్యేకవ్యాసము లీగ్రంథమునఁ జేర్చితిమి గాన నాయాభాగములు వదలి గ్రంథప్రచురణమునుగూర్చి యొకించుక వ్రాసెదము.

దాసబోధ మహారాష్ట్రులు మిగులనభిమానముతో గౌరవించు పవిత్రగ్రంథము. ఎందఱో మహారాష్ట్రభాషలో నీగ్రంథమును ముద్రించిరి. అందు ధులియాలోని సత్కార్యోత్తేజకసమితివారు ప్రచురించిన ప్రతి శుద్ధముగను సుపరిశోధితముగను, నున్నది. దీని ననుసరించియే హిందీయనువాదము ప్రచురింపఁబడెను. ఈయాంధ్రానువాదము చాల వఱకు హిందీయనువాదము ననుసరించి చేయఁబడినను గొన్నితావుల మూలగ్రంథమునుండియు గుజరాతిఅనువాదమునుండియు విషయసమన్వయమునకు భావములఁ గైకొనవలసివచ్చినది. హిందీదాసబోధలో మొదటికూర్పునఁగలయంశములకు రెండుమూఁడు కూర్పులలోఁగలయంశములకు భేదముగలదు. ఇన్నిటిని సమన్వయించుటచే నీదాసబోధ యించుకగ హిందీప్రతి కెందేని భిన్నముగనున్నను జాలవఱకుఁ జేరువలో నుండును. ఈగ్రంథమును మూలానుసారముగ మామిత్రులగు శ్రీయుత కొణకంచి చక్రధరరావుగారు ది 10-2-26 తేది ఆంధ్రింపనారంభించి 4-11-27 తేది పూర్తిచేసిరి. ప్రచురణవిషయమున నవకాశములున్నచో విచారింపుఁడని లిఖితప్రతిని అనువాదకులు మాకొసంగిరి. తదాదిగ గ్రంథమండలులకు, గ్రంథప్రకాశకులకు నీగ్రంథమును బ్రచురించుకొండని పలుమాఱు వ్రాసితిమి. పెద్దగ్రంథమనియుఁ, దీనికి లేదనియు, గ్రంథము పంపిన వీలువెంట యోచింతుమనియుఁ బ్రత్యుత్తరమొసంగిరి. ఈయవకాశములో భాషాంతరీకరణమును మేము పలుమాఱు జదివితిమి. హిందీప్రతితోఁ బోల్చిచూచితిమి. మహారాష్ట్రపద్యములతోఁగూడఁ బోల్చిచూచితిమి. ఆంధ్రీకరణము సమంజసముగ నుండెను. ఈగ్రంథ రత్న మాంధ్రవాఙ్మయమున కపూర్వాలంకారమని తోఁచెను. కాని

ప్రచురించుమార్గ మెద్ది ? ముద్రణశాలకేగి విచారింప రు 2000 లు వెచ్చించినఁగాని ప్రతులు 1000 ముద్రింప వీలుకాదనిరి. మేమా నిర్ధనులము. ఆంధ్రుల కీసమర్థరామదాసస్వామి సందేశము వినిపింపవలసిన శుభావసరము వచ్చినది. ఎట్లు నిర్వహింపనగునని తికమకపడితిమి. మాపరిస్థితులు మున్నొకమాఱు భారతిలో నివేదించుకొంటిమి.

"నాకే భాగ్యముకల్గెనేని కవితానందానుసంధాన భా
షాకావ్యంబులఁ తోడఁ జేయిపవలుఁగ సాఫల్యముఁగ జేసి వి
ద్యాకాంతుఁగ జరియింపకుందునె ? దరిద్రత్వున్నానిర్మాంసశ
ల్యాకారంబుగనుంటి నెట్టులిఁక నీయాంధ్రాళి చల్లారునో".

ఈతృష్ణయే గ్రంథప్రచురణమునకు మమ్ము తొందరించెను. ఉదారభావమును సర్వస్వామ్యములతో అనువాదకులు మా కీ గ్రంథ మొసంగిరి. కర్తవ్యము తోఁచక త్రొక్కులాడుతటి నంది గామలో నుద్యోగవశమున వసించియున్న మామిత్రులును ధర్మస్వభావులునగు శ్రీ దేవరకొండ రామమూర్తిగారు ప్రోత్సహించి మీకు జయము చేకూరును. గ్రంథప్రచురణమునకు సాహసింపుఁడనియు శక్తికొలఁది తోడ్పడుదుమనియు సెలవిచ్చిరి. పలువురుమిత్రులు శక్తికొలఁది గ్రంథవ్యాప్తికిఁ బ్రయత్నింతుమనిరి. దాసబోధ ప్రశస్తితెలుపు కరపత్రము నొకటిప్రచురించి ముందు వెలయొసంగినచో ఆంధ్రదాసబోధ రు 4 లకు ఒసంగుదుమని ప్రకటించితిమి. ఎందఱో భాషాభిమాను లభిమానించి తోడ్పడిరిగాని కావలసిన ధనములోఁ గొంతమాత్రమే సమకూరెను. మా శక్తి కతీతమగు పనియని నిరుత్సాహపడితిమి. ముద్రణశాలాధికారులు అనువాదమునకు శుద్ధప్రతివ్రాయకున్నచో ముద్రింప నవకాశము చిక్కదనిరి. ఆధునిక సంప్రదాయానుసారముగ భాషాసంస్కరణములు ఉచితపదప్రయోగము నెలకొల్పి విస్తృతములుగనున్న మకుటములుతగ్గించి రచనమును స్వతంత్రభావవలె సంస్కరింపవలెననుకోర్కి జనించెను. అనువాదకులు మాతలంపున కామోదించిరి. మూలగ్రంథము మహారాష్ట్రగ్రంథము చెంతనుంచుకొని ది 20-6-28 తేదిని శుద్ధ

ప్రతి వ్రాయ నారంభించి యెనిమిదిమాసములకుఁ బూర్తిచేసితిమి. మామి
త్రులీమార్పుల కామోదించిరి. ముద్రణమునకుయత్నించుసరికిఁ జేతరొక్క-
ము చాలతక్కువగనున్నను సాహసించితిమి. సిద్ధసంకల్పుఁడు, అమోఘ
వ్రతుఁడు, మృతజీవుఁడు నగు శ్రీసమర్థరామస్వామి మాహృదయముల
నావరించి యెన్నియంతరాయములుకలిగినను ఎన్నివిషమపరిస్థితు లేర్పడి
నను బ్రోత్సహించినకతన నేటి కీ యాంధ్రానువాదమును బ్రచురింపఁ
గలిగితిమి. ఆంధ్రసోదరు లీగ్రంథప్రశస్తిని గమనించి యాదరింతురేని
మేము ధన్యులము.

సమర్థరామదాసస్వామి దేశపర్యటనము గావించుతఱి ఆంధ్రదేశ
మునఁ జిరకాలము నివసించి తన సంప్రదాయము ను వ్యాప్తిగావించెనని
యు శివరామదేశికుఁడను నొక విద్వాంసుని ఆంధ్రదేశమునందలి మఠ
మున కధిపతిని గావించెననియు ఆంధ్రమున సమర్థుఁ డనేకగ్రంథముల
రచించెననియు మహారాష్ట్రగ్రంథములలోఁ గలదు.
మన దురదృష్టవశమున నింతవరకు శ్రీ సమర్థుని యాంధ్రకవితారసము
గ్రోలుటగాని యతనిచే స్థాపితమైన మఠమును దర్శించుటగాని తటస్థింప
దయ్యె. పరిశోధకు లిందులకెంతేని కృషి చేయవలసి యున్నది.

సమర్థ రామదాసస్వామి కేవల వేదాంతిగాదు. ప్రవక్త. ధర్మస్థా
పకుఁడు. శాంతిదూత. శివాజిచక్రవర్తి నాధారముగఁజేసికొని ఆర్యా
వర్తమున నీయన ధర్మసంస్థాపనము గావించి యవతార పురుషుఁడని
పేరొందెను. ఆయన యాదర్శములకెల్ల నెలవగు దాసబోధ నెంతేని
ప్రశంసింపవలసియున్నది. ఆత్మ, వ్యక్తి, సమాజము, దేశముల కుపక
రించు హితోపదేశ మెంతేని యీ గ్రంథరాజమునఁగలదు. ఇందలి
పూర్వార్థము పరమార్థాభ్యుదయమునకు ఉత్తరార్థము సాంసారికా
భ్యుదయమునకు నుపకరించునుగాన మానవజాతి కీగ్రంథరాజము సర్వ
కాల సర్వావస్థలందును సరిపడును. వేదవేదాంతాదులలోఁ బ్రతిపాదిత
ములగు తత్త్వసారముల నెఱింగించునదిగాన యీగ్రంథ మాస్తికుల
కందఱకును బఠనయోగ్యము. స్వాతంత్ర్యబీజములు సమకాలికుల హృద
యములలో నంకురింపఁజేసిన శివాజియంతటి త్యాగమూర్తిచేఁ [illegible]

నీయమగుటచే నీ గ్రంథము సందిగ్ధావస్థలోనున్న మాతృదేశమునకు విజ్ఞానమును బ్రసాదించుననుటకు సంశయింపఁ బనిలేదు. దాసబోధను రామదాసస్వామినిగూర్చి శ్రీ. కె. వి. లక్ష్మణరావుపంతులవారిటుల వ్రాసియున్నారు.

“ మతజిజ్ఞాసయు మతోపదేశంబును మానవులను సంసారమునందువిరక్తి గలుగునట్లుఁ జేయుననియు జ్ఞానోపదేశముయొక్క పరమోద్దేశము సర్వసంగ పరిత్యాగమే యనియు జనసామాన్యము దలంచుచుండ గురూపదేశమువలన శివాజి మతీంత శూరుఁడయ్యెననియు నైహికరాజ్యము సంపాదించుటయందధికోత్సాహియయ్యెననియు నేను వ్రాయుట చదువరులకు వింతగా నుండును. కాని వివిధదేశచరిత్రములను జక్కఁగ నభ్యసించినవారికి స్వమతాభిమానము స్వదేశాభిమానముగాఁ బరిణమించు ననుసంగతి వింతగా నుండఁజాలదు. మతాభిమానమును మతశ్రద్ధయుఁ బూర్వము దేశాభిమానమునకుఁ బ్రబలపోషకములుగ నుండెను. క్రీ. శ. 1649 నుండి 1660 వఱకు ఇంగ్లండుదేశరక్షకుఁడు (Protector) గానుండిన క్రాంవేలు గెలిచినయుద్ధములన్నియు మతప్రేరకులగు శూరులసైన్యంబులవలననే యని తద్దేశచరిత్ర చదివినవారికి విశదమే. ఏనాస్తికునను సైన్యములోఁ జేర్చుకొనుటకుఁ బూర్వమాతఁడు అమితదేశాభిమానముకలవాఁడా కాఁడాయని క్రాంవేలు ఆలోచించుచుండెను. మతాభిమానులు కానివారల నతఁడు సైన్యములోఁ జేర్పనేలేదు. కనుకనే సార్థకనామధేయులగు నతనిలోహకాయులెచ్చటను బరాభూతులైనవారు కారు. ఇఁక రెండవ యుదాహరణము: హాలండుదేశములో స్థాపింపఁబడిన ప్రజాసత్తాత్మకరాజ్యమంతయుఁ బ్రొటెస్టంటు మతాభిమానముయొక్క ఫలమేయని డచ్ప్రజాసత్తాత్మకరాజ్యముయొక్కయభ్యుదయము (Rise of the Dutch Republic) అనుచరిత్రరాజము చదివినవారికిఁ దెలిసినవిషయమే. అంతదూరము పోనేల? సాంఖ్యంబును యోగంబును సమన్వయించి సాంఖ్యయోగంబను శాస్త్రంబునునిర్మించి కర్మబ్రహ్మమీమాంసాప్రతిపాదితంబులగు కర్మజ్ఞానయోగముల నన్వయించి అర్జునునకుఁ గృష్ణునిచే నుపదేశింపఁబడిన గీతాశాస్త్రంబె గొప్పవేదాంతగ్రంథంబని హిందువులందఱును బఠించుచున్నారు. కాని యావేదాంతశాస్త్రంబు అర్జుని గర్తవ్యాచరణమునకుఁ బ్రేరేపించి యతనిచే స్వధర్మము ననుష్ఠింపఁజేయలేదా! ఇట్లు నిజమైనమతంబు మనుజుని సంసారపరాఙ్ముఖుని జేయుటలేదు. కర్తవ్యనిష్ఠునే చేయును. కాన శివాజిరామదాసుల చరిత్రము సాంసారికులకును సన్యాసులకును ననుకరణీయమే!......

రామదాసు రాజ్యధర్మముల సంపూర్ణముగా నెఱింగినవాఁడు గావునఁ దనదాసబోధయందు రాజ్యప్రకరణములో రాజ్యమును నడుపువిధము, రాజధర్మములు, ప్రజలుసుఖులై రాజభక్తిగలవారుగ నుండునట్లుఁ జేయు నుపాయములు, సామదానభేద దండములచే అరిని గెలువవలసినవిధము, జితశత్రువుల నాదరించి ప్రేమభావముతో వశపఱచుకొనుమార్గములు మొదలయిన శకకర్తలకుఁ గావలసినధర్మములను కడునేర్పుతో నాతఁడు వర్ణించియున్నాఁడు. ఈగ్రంథముయొక్క యీభాగమేకాదు. కడమ గ్రంథమంతయు ననుభవపూర్ణముగను అమృతము చిప్పిలునట్లుగను నుండును.

శివాజిచరిత్రము (6 వ ప్ర)

వేదాంత విషయమునం దీగ్రంథమున నమూల్యములగు ఘట్టములు గలవు. వేదాంత వేత్త లెవ్వరును సమన్వయింపఁజాలని యపూర్వాంశముల నీయన సమంజసముగఁ దెలిపెను. సత్యదైవనిరూపణము, పరమాత్మనిశ్చయము, మోక్షలక్షణము, బ్రహ్మ నిరూపణము, ఆత్మజ్ఞానము, జ్ఞానోపదేశము, లఘుబోధ మున్నగు సమాసములు వేదాంత రహస్యముల వెల్లడించుచున్నవి. ఈగ్రంథరాజము సన్యాసము నుబోధింపక గృహస్థాశ్రమముననుండి భజన సహాయమున సంఘము కడతేరువిధముల నెఱింగించుచున్నది. యోగమును వలదనుచున్నది. సంఘమునందలి లోపములను జ్ఞాన చక్షుస్సుతో విమర్శించుచున్నది. జాతిలోఁ బాదుకొని జీర్ణించిన దురాచారములను వ్రేలెత్తిచూపి సంఘమునంతయు నూపివేయుచున్నది. వైదికధర్మము నుద్ధరించుచున్నది. ఇంత యేల ! శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి పవిత్రజీవితమున కన్ని తెఱంగుల నీగ్రంథము దార్కాణముగా నున్నది.

అద్వైత దృష్టితోఁ జూచినను వ్యవహారదృష్టితోఁ జూచినను దాసబోధ మిగుల మహత్త్వముగల గ్రంథరాజము. ఈగ్రంథప్రశస్తికి విషయకల్పన మనుకూలముగనున్నది. మొదట మూఁడుదశకములలో ఐహిక జీవితమున మానవుఁడెఱుంగఁదగిన నీతు లెన్నేని గలవు. భాగవతమునందుఁ జేర్కొనిన నవవిధభక్తులపై వ్రాయఁబడిన వ్యాఖ్యానమనఁదగు నాలుగవ దశకము ప్రశంసనీయము. సమర్థుఁ డైదవ దశకమునుండి వేదాంతచర్చకుఁ గడంగెను. గురునిశ్చయమునఁ జెప్పఁబడిన యంశ

ములును సద్గురులక్షణమునఁ జెప్పఁబడిన యంశములును సంపూర్ణముగ సమర్థ రామదాసస్వామి కన్వయించును. శిష్యలక్షణము లటులె శివాజి చక్రవర్తి కన్వయించును. ఐదవదశకమంతయు నిటులె సద్గురుసచ్ఛిష్య లక్షణముల కుదాహరణముగ నున్నది. వేదాంతభావము లిటనుండియె సూచింపఁబడెను. ఆఱవదశకము దుర్గమమగు నద్వైత నిరూపణము. సమర్థుఁడు శ్రీ రామానుగ్రహమునను ఆత్మ ప్రతీతివలనను గ్రహించిన యపూర్వ విజ్ఞానమున కీదశకమునుండి యాధారములు లభించును. సమర్థుఁడు సంస్కృతమునను మహారాష్ట్రభాషయందునుగల వేదాంతగ్రంథముల నన్నిఁటిని గాలించెను. ఎంతటి దుర్ఘటవిషయమునేని సమన్వయించుటలో ఆతని కపూర్వమగు నైపుణ్యముగలదు. వక్తృత్వ మనన్యసాధారణమైనది. ఆచరణమునఁ గళంకమే లేదు. ఆయన యాశయము ప్రపంచోద్ధరణము. కావుననే శివాజియంతటి మహారాజు సమర్థునికడ ముగ్ధుఁడై పాదాక్రాంతుఁడై కనుసన్నలలో మెలంగెను. నిస్సంగుఁడగు తుకారామ్ సమర్థుని మహత్త్వము దెలుపు సద్గురు నిశ్చయమును బఠించెను. దాసబోధయందలి లఘుబోధ శివాజికై ప్రత్యేకముగ రచింపఁబడినది. సృష్టిని గూర్చినకథ సమర్థుని యపూర్వకల్పనాశక్తికిఁ దార్కాణము. ఉపనిషత్తులు, ప్రస్థానత్రయము మున్నగు వేదాంతగ్రంథముల భావము కర్మయోగమని శ్రీలోకమాన్యతిలకుగారు తనకర్మయోగమునందు నుడివియున్నారు. సమర్థుఁడు ఈనిరూపణమునందు లోకమాన్యునకు మార్గదర్శకుఁడుగాననే పలుతావుల దాసబోధనుండి తనవాదమున కాధారములు లోకమాన్యుఁడు గైకొనెను. ఆదర్శపురుషుఁడును సర్వజ్ఞచూడామణియు నగు శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి తనవృత్తాంతము నిట్లుచెప్పుకొనుచున్నాఁడు.

"ఆత్మజ్ఞానము పురాణములను జదువుటచే నెఱుంగఁబడదు. దానిని వర్ణించివర్ణించి వేదములు విసిగిపోయెను. కాని శ్రీసద్గురుమూర్తి యనుగ్రహమువలన నేనిప్పుడు మీకందఱకు దానినే చెప్పుచున్నాఁడను. సంస్కృతము, మహారాష్ట్రము మున్నగుభాషాగ్రంథములందు నాకేమియుఁ బ్రవేశములేదు. కాని నాహృదయము

సందు కృపామూర్తి యగు సద్గురుస్వామి నివసించి విరాజిల్లుచున్నాఁడు. కావున నిపుడు ప్రస్తుతాంశమును దెలుపుటకు నాకు సంస్కృతప్రాకృత గ్రంథములతో నెట్టియావశ్యకమును లేదు. దాస-౫-౬."

సమర్థుని నిరాడంబరజీవితమునకును సహజవిజ్ఞానమునకును నుదాహృతభాగములు చాలును. వేమనవలె సమర్థుఁడు తోఁచినయంశము నెల్ల విమర్శించుచుఁ దనకు వెగటుగఁదోఁచినవెల్ల దూషించుచుఁ బోవ లేదు. చెప్పఁదలఁచినయంశము విస్పష్టముగను సుబోధముగను శాస్త్రానుకూలముగను జెప్పెను. అంతతోఁ దృప్తిజెందక శిష్యులడుగు సందేహములఁ బురస్కరించుకొని సోదాహరణముగ మఱలఁ జర్చించెను. సుబోధార్థమై చెప్పినయంశమును మఱలఁ జెప్పెను. కడకు విసిఁగి యెంతజెప్పినను దెలిసికొనఁజాలరేమియని శిష్యుల నత్తిపొడిచెను. తత్త్వ గ్రహణమున యోగ్యులెవరో తొలుత నిర్ణయించి యేరుకొనిన శిష్యులు విషయగ్రహణమునఁ బరాకువహించినందులకుఁ గినియుట గురుధర్మమే గదా! బ్రహ్మనిరూపణము, మాయానిరూపణము, కేవలబ్రహ్మము, కల్పనానిరసనము మున్నగునంశములలో సమర్థుఁడు తెలిపినయంశము లాతని సర్వతోముఖవిజ్ఞానమునకుఁ దార్కాణముగా నున్నవి అలౌకిక మూర్తియగు శ్రీసమర్థుని యుపదేశరహస్యములు మానవునిఁ గర్తవ్యోన్ముఖుని గావించుటకుఁ దత్త్వరహస్యముల నెఱింగించి వైదికమతాభిమానిని జేయుటకుఁ దగియున్నవి.

ఆర్యావర్తమున ఋషులుసైతము లోకకళ్యాణమునకై శ్రుతిస్మృతీతిహాసముల రచించిరి. వాత్స్యాయనకామందకశుక్రాదులు రాజనీతుల నెఱింగించిరి. బౌద్ధులు తమమతమును గేవలనైతికముగ సంస్కరించిరి. జైనులు ప్రజలకు నిరాడంబరము భక్తిభావము అహింస బోధించిరి. భర్తృహరి ప్రముఖులు సర్వకాలసర్వావస్థలందు మానవ జీవితమున కుపకరించు నీతివైరాగ్యబోధకములగు గ్రంథముల రచించిరి. శంకరుఁడు, రామానుజుఁడు, మధ్వస్వామియు, భాష్యముల రచించి వేదాంతచర్చలలోఁ బాల్గొనిరి. అంతియగాని సంక్షుభితమైయున్న

ఆర్యావర్తమును మేల్కొల్పి స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు హితవెఱింగింపరైరి. మాధవవిద్యారణ్యులు ఆంధ్రసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనపిదప విద్యానగరసామ్రాజ్యమును స్థాపించుటకుఁ బ్రోత్సహించి హరిహరరాయలను బుక్కరాయలను ముందునకుఁద్రోచెను. అనంతర మాయన సన్న్యాసము స్వీకరించి పీఠాధిపతియయ్యెనేగాని పరాధీనమగుజాతి నుద్ధరింపఁ దలంపలేదు. తిక్కనసోమయాజి, తిమ్మరుసుమంత్రి, కార్యఖడ్గప్రవీణులు బ్రహ్మజ్ఞులెయయ్యు ఏకదేశీయమగు గ్రంథరచనమునకుఁ దమసంస్థానపాలనమునకు నునురులొడ్డిరిగాని ప్రపంచకళ్యాణమునకుఁ బాటుపడరైరి. వేమన లోకమంతయు నజ్ఞానభూయిష్ఠముగనున్నదని కానవచ్చిన దురాచారమును ఖండించెను. నీతిబోధించెను. లోకోద్ధరణమునకు మాత్ర మించుకేనియుఁ ద్రోవఁ జూపలేదు. తులసీదాసు, జ్ఞానదేవు, బమ్మెరపోతరాజు, తుకారాము కేవల భగవద్భక్తులు. ప్రపంచాతీతులు.

సమర్థుఁ డీకవులతెగలోనివాఁడు కాఁడు. కవితాకల్పనమునఁ దిక్కనసోమయాజి, బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున భీష్ముఁడు, తత్త్వబోధనమున వేమన, శ్రీరామభక్తిలో లక్ష్మణుఁడు, లోకోద్ధారణమునఁ జాణక్యుఁడు, లోకవిమర్శమునఁ బ్రపంచజ్ఞానమున క్షేమేంద్రుడు, ధర్మసంస్థాపమన బోధనాపాటవమున శాంతజీవనమున బుద్ధుఁడు, యుక్తిప్రయుక్తులలో యుగంధరుఁడు, రాజనీతిలో బృహస్పతి. సమర్థరామదాసస్వామి నెలకొల్పిన పీఠములు కావించినలోకోద్ధరణము దెలుపుపీఠిక ప్రత్యేకించి యిందుఁగలదు. సమర్థుని నవతారపురుషునిగా మహారాష్ట్రులు పరిగణించుచున్నారు. శివాజిని సమర్థుని నరనారాయణావతారములుగఁ బలువురు తలంచుచున్నారు. సమర్థుఁడు శివాజిమూర్ధాభిషిక్తుఁడగువఱకుఁ దదేకదీక్షతో మహారాష్ట్రరాజ్యమును వృద్ధికిఁ దెచ్చెను. అనేక క్లిష్టపరిస్థితులలో శివాజికిఁ గర్తవ్య ముపదేశించెను. తనతపస్సు జీవితము శివాజికొఱకు వినియోగించెను. మహాత్ముఁడగు నీసమర్థరామదాసస్వామి నెంతని ప్రశంసింపఁగలము. సన్న్యాసియయ్యు లోకాభ్యుదయమునకు ధర్మసంస్థాపనమునకు జీవితమును ధారపోసి తనశిష్యపరంపరను మఠాధి

పతులను గనుసన్నలలో సంచరింపఁజేసి ఆర్యావర్తమునకు గర్మయోగమును బ్రబోధించి యిహపరలోకములకుఁ ద్రోవఁజూపిన శ్రీసమర్థరామదాసస్వామి జన్మము లోకోత్తరము. అనన్యసామాన్యము.

దాసబోధ బహుభాషలలో ననువదింపఁబడెను. సుప్రసిద్ధుఁడగు రామదాసస్వామిచరిత్ర మితిహాసములందును బురాణములందును భక్తజీవితములందును బ్రచురింపఁబడెను. మహారాష్ట్రదేశమున శివాజి సామ్రాజ్యమును రామదాసస్వామిరాజ్య మందురు. మహారాష్ట్రదేశమున రామదాసస్వామి చిత్రపటములేని భవనములేదనుట యతిశయోక్తి గాదు. సమర్థుఁడు స్థాపించిన మఠములలోఁ బెక్కులిప్పటికిని మహారాష్ట్రదేశమునఁ బలుతావులలోఁ గలవు. సమర్థుని సమాధి చెంత నేటికిఁ బూజాపురస్కారములు జరుగుచున్నవి. శివాజిఛత్రపతి యొసంగిన గ్రామములపై వచ్చు నాదాయముతో సమర్థునివర్థంతి మహావైభవముగా మహారాష్ట్రులు జరుపుచున్నారు. రామదాసస్వామి కృతమగు దాసబోధను యథారూపముగ భావము, ఉద్దేశము, శైలి తగ్గనీక మాధవరావు సప్రేమహాశయుఁడు హిందీభాషలోనికి మార్చెను. ఈయనను హనుమాన్ గఢవర్ధానివాసియు రామదాస మఠాధీశ్వరుఁడును నగు శ్రీధరవిష్ణురామజపే బి. యే. రు పదమూఁడుమాటులు పఠించినపిదప హిందీలోఁ బరివర్తనము జేయుమని యాజ్ఞాపించిరి. గురునాజ్ఞ శిరసావహించి గ్రంథరచనమును రాష్ట్రభాషలో మాధవరావు సప్రేగా రనువదించుటచే సమర్థుని బోధనామృతము జనులెల్లరుగ్రోల నవకాశము లభించెను.

హిందీదాసబోధ మహారాష్ట్రగ్రంథమునకు సరిగనున్నదో లేదో చూచి లోపములుసవరింప మహామహులగు హిందీమహారాష్ట్ర విద్వాంసులైదుగు రొకసంవత్సరము శ్రమపడి పరిశోధించి యన్నిరీతుల మెఱుఁగుబెట్టి అమూల్యమగు గ్రంథవిమర్శమును బ్రసాదించి గ్రంథప్రశస్తి నతిశయింపఁజేసిరి. మహారాష్ట్రులు సమస్తవిధముల హిందీభాషాంతరీకరణమునకుఁ దోడ్పడి 1912 లోఁ బ్రచురించినపిదప వేలకొలఁదిప్రతులు వ్యయ

మయ్యెను. లోకమాన్యుఁడు హిందీగ్రంథమునుగూడఁ దానుదాహరణముగఁ గైకొంటినని కర్మయోగమున బ్రచురించెను. ఇందుచే హిందీ దాసబోధ మూలగ్రంథమునకు సరియగు ననువాదముగానఁ జాలవఱకు హిందీననుసరించియే యీయాంధ్రానువాదము రచింపఁబడెను. ఆంధ్రానువాదము ప్రచురించుటలో శ్రీసమర్థుని దివ్యాశీర్వాదమే తోడైనది. అనువాదమును బరిశోధింప నుపసంఘమును నెలకొల్పయత్నించితిమిగాని అదియు నసాధ్యమయ్యెను. యథాశక్తి గ్రంథ సంస్కరణము గావించి యాంధ్రమాతృచరణసన్నిధి నీ గ్రంథమిప్పటికి సమర్పింపఁగలిగితిమి. విజ్ఞులు లోపములను దెలిపిన రెండవకూర్పున సవరింతుము.

సమర్థుఁడు భద్రాచల రామదాసునకును వేమనకును కర్ణాటకవియగు సర్వజ్ఞునకును సమకాలికుఁడు. సమకాలీకగ్రంథములందులేని రాజకీయపరిస్థితులు ప్రజాభావములు, స్వతంత్రోద్యమధర్మములు విశేషించి చర్చింపఁబడిన కతన దాసబోధ లోకోత్తర గ్రంథముగఁ బరిగణింపఁబడెను. కావున గ్రంథసమాలోచకులచే ననుభవపూర్వకముగ విమర్శమున వ్రాయఁబడిన "ఏపని నీగ్రంథము ప్రప్రథమమునఁ జేసిచూపెనో యాపనినే యదిభవిష్యత్కాలమునందుఁగూడఁ జేసిచూపఁదగియున్నద" నువాక్యము పైఁ గలవిశ్వాసమే గ్రంథప్రచురణమునకు మమ్మిన్ని విధములఁ బ్రోత్సహించి సిద్ధసంకల్పులఁ గావించెను.

గ్రంథముద్రణమునకు బెజవాడ భవాని ముద్రణాలయము వారు తొలుతకట్టుబాటులుజేసికొని 28 ఫారములు మాత్రము ముద్రించి తమకుఁ దూగదని చెప్పిరి. ఆవలిభాగమంతయు బెజవాడ వాణీముద్రణాలయములో ముద్రింపఁబడెను. కొంతకాల మాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయపత్త్రమున [ఈగ్రంథప్రచురణమునఁ బ్రత్యేకించి కృషిచేయు వేంకటరమణా

చార్యులు అనునేను] మాలోనొకరము మూఁడుమాసములు నిజాము రాష్ట్రమునఁ బర్యటనము గావించుచున్నందునను ఉద్యోగవశమున దూరస్థలములలో నున్నందునను ముద్రణలోపములు సంస్కరింప నవకాశము లేకపోయెను. ఈ కార్యభారము మామిత్రులును వాణీప్రసన్నులోఁ బండితులునగు బ్రహ్మశ్రీ ప్రతాప వేంకటేశ్వరకవిగారు వహించి మమ్ముఁ గృతార్థులఁ గావించిరి.

ఏకదీక్షగా గ్రంథపఠనము భాషాంతరీకరణపరిశీలనము శుద్ధప్రతిలేఖనము మున్నగు పనిపాటలచే మాకు దాసబోధతో నొకసంవత్సరము ఎడతెగని పరిచయము గలిగెను. సమస్తవిధముల మాజీవితమును సంస్కరించుకొన నీగ్రంథరాజము తోడయ్యెను. చిరకాల సహవాసము చేసిన మిత్రుని యెడబాటువలె నొకగడియయేని దాసబోధ జదువకున్న దోఁచుటలేదు. లోకోత్తరమగు నీపవిత్రగ్రంథము లోకమునకునైతము ఇటులె యుపకరించెనేని సర్వశక్తులు ధారపోసి గ్రంథము నాంధ్రలోకమునకు సమర్పించిన మేముధన్యులము.

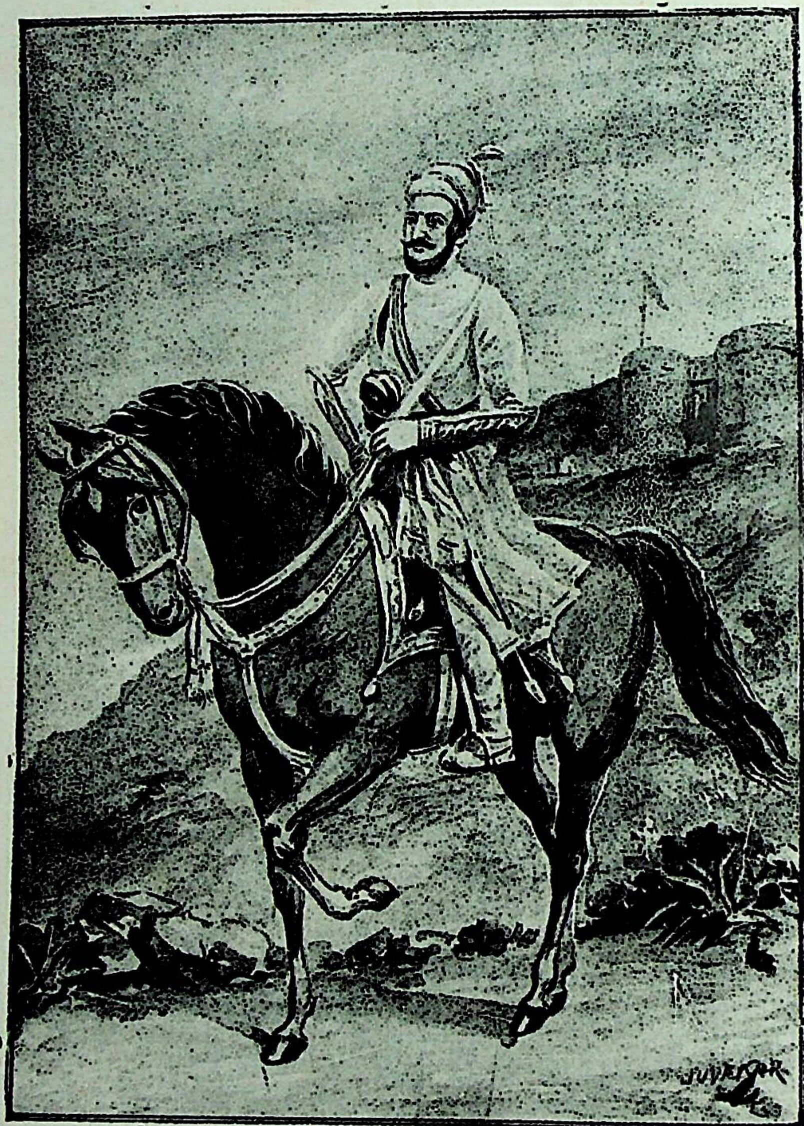
రామదాసస్వామి జీవిత మాకర్ణముగ నుంటకై యందుఁ దెనుఁగుపద్యములను మేమె వ్రాసితిమి. ఆంధ్రీకరణమున అనువాదకుల యనుమతినొంది కొన్నితావుల విషయము సుబోధమగుటకుఁ బెంచితిమి. మూర్ఖలక్షణమునను దాపత్రయలక్షణములందును ఇతరస్థలములందునుగల మకుటములు తగ్గించి గ్రంథమునఁ జవులూరు తెలుఁగురచనల నలరించితిమి. సాధ్యమగునంతవఱకు గ్రంథము శుద్ధమగు గ్రాంథికభాషలో ననువాదకులు నిర్దుష్టముగనే వ్రాసిరి. కొన్నితావుల ముద్రణస్ఖాలిత్యములు దొరలినవి. ఏయేపద్యమున కేదియనువాదమో తెలియుటకై హిందీగ్రంథమునందువలె నింకను బద్యసంఖ్య యుల్లేఖించితిమి.

అందందు జ్ఞాతసంస్కార దోషములు ఆంధ్రీకరణ ప్రమాదములు నున్నచో ద్వితీయ ముద్రణమున సవరింతుము. గ్రంథప్రచురణమునకు అవకాశము గలుగఁజేసిన అనువాదకులకును గ్రంథధనము ముందుగ నొసంగి గ్రంథముకొఱకు నిరీక్షించిన పాఠకసోదరులకును మా గ్రంథమాల పాఠకవర్గమునకును కృతజ్ఞులము.

నందిగామ,
1—4—29.

ఇట్లు భాషాసేవకులు,
శేషాద్రిరమణకవులు, శతావధానులు,
కాకతీయ గ్రంథమాలా
సంపాదకులు.

श्रीशिवाजीमहाराज.

c. s. p. p.]

దాసబోధ గ్రంథ సమాలోచనము.

౧ ప్ర స్తా వ న.

భారతవర్షమునందు గొప్ప తత్త్వవేత్తయను ఖ్యాతిగొన్న శ్రీసమర్థ రామదాస స్వామి సంక్షిప్త జీవితచారిత్రము పాఠకులకు విశదముగ దెలిసియే యుండును. వారీ గ్రంథమునకు "దాసబోధ" యను నామము నిడెను. దాసుడగు రామదాసు (రాముని సేవకుడు) బోధయగు ఉపదేశము. అర్థము స్పష్టముగనే యున్నది. ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రథమసమాసమునందే గ్రంథారంభనిరూపణ మను విషయమును వ్రాసియున్నాడు. అందాతడు స్వయముగనే సాధారణరీతిగ దన గ్రంథమును గూర్చి యాలోచనమును గావించెను. దానిలో నాతడు, ఈ గ్రంథమును ఆదినుండి యంత్యమువరకు చదివి యాపిమ్మట విషయమునందు మీమాంసమును ప్రకటింపవలయు ననియును, అట్లుగావింపక యొకటిరెండు సమాసములను మాత్రమే చదివి దానివిషయమున మీమాంసమును స్థిరపఱచుకొనుట యుచితముగాదనియును, పాఠకులకు సూచించియున్నాడు. ఈకథనముపై పూర్ణధ్యానముంచుకొనియే మేమీ గ్రంథమునుగూర్చి సమాలోచనమును వ్రాయుటకు కూర్చుంటిమి. అనగా ఈసమాలోచనమునందు ప్రకటింపబడిన మతముల విచారమును, పాఠకులు సమస్తగ్రంథమును చదివియే గావింపవలయునని వేఱుగ చెప్పవలసిన యావశ్యకత లేదు. ప్రసిద్ధ మహారాష్ట్ర ఇతిహాసాన్వేషకుడగు ప్రొఫెసర్ రాజవాడేచే, వ్రాయబడిన యొక నిబంధమునుండి ఈసమాలోచనమును వ్రాయుటయందు మాకు గొప్ప సాయము లభించినది. కావున రాజవాడే మహాశయునకిచ్చట ధన్యవాదముల నర్పించుట మేము మాకర్తవ్యముగ భావించుచున్నారము.

౨ గ్రం థ ర చ న ము.

శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి రచించిన సమస్తోపదేశ గ్రంథములలో దాసబోధమే గొప్ప గ్రంథము. దీనిలో ౨౦ దశకములును ప్రతిదశకమున ౧౦ సమాసములు (అధ్యాయములు)ను గలవు. మొత్తము గ్రంథములో ౨౦౦ సమాసములున్నవి. పద్య సంఖ్య ౭౭౪౬. ఈ గ్రంథము పూర్తియగుటకు మెల్లమెల్లగ పది పండ్రెండు వత్సరములు పట్టియుండుననని సమాలోచకుల మతము. ఈ గ్రంథములోని ఆఱవదశకము నాలుగవసమాసమునందు గతకలియుగమానము ౪౭౬౦ అని వ్రాయబడినది. ఇందువలన నిది శా. శ. ౧౫౮౧ వ సరియగు ౧౬౬౦ క్రీ. శ. నందు వ్రాయబడియుండవచ్చు

శ. శా. శ. ౧౫౬౬ లో శ్రీరామదాసస్వామి తీర్థయాత్రనుండి మరలివచ్చి కృష్ణానదీతీరమున కరిగి వసియించెను. ఈసమయముననే యాతడు గ్రంథలేఖనకార్యము నారంభించియుండును. శా. శ ౧౫౭౦-౧౫౭౧ రెండువత్సరములలోననే ఈగ్రంథము పూర్తియయ్యెనని కొందఱు నుడువుచున్నారు. ఒక్కదినముననే ఈగ్రంథము పూర్తిగావింపబడియెనని "మహీపతి" యభిప్రాయము. తాత్పర్యమేమన, దాసబోధను నిర్మించుటయందెంత సమయము పట్టెనో యావిషయము నిప్పుడు నిశ్చయపఱుపజాలము. ఈగ్రంథరచనమంతయును నేదేని నిశ్చితప్రకారమగు క్రమములో లేదు. మొదటి యెనిమిది దశకములదనుక చక్కని కట్టుబాటుతోగూడిన క్రమము గాన్పించును. అపిమ్మట విషయక్రమము సరిగ కలియదు. మొదట కొన్ని యధ్యాత్మవిషయిక సమాసములున్నచో పిమ్మట మరల కొన్ని సమాసములు ఉపదేశవిషయికములు కొన్ని వర్ణనాత్మకములగు సమాసములు వచ్చియున్నవి. దీనికికారణము ప్రచారమునందున్న యొక కథవలన తెలియగలదు. ఆకథయొక్క సారాంశమేమన! శ్రీరామదాసస్వామి తన చంక సంచి (పడిడీ) లో నెప్పుడును సిరా, కలము, కాగితమును, ఉంచుకొనుచుండెను. అతఁడరణ్యమునం దెచ్చటెచ్చట తిరుగుచుండెనో అచ్చట, నేదేని వృక్షముక్రింద కూర్చుండి వ్రాయుచుండెడివాఁడు. సమర్థుఁడు. చాలకాలము దనుక నొకే స్థానమునందు నివసించియుండక సదా భ్రమణముననే జేయుచుండెననుట సత్యము. దాసబోధవంటి గొప్పగ్రంథమును వ్రాయుటకు చాలకాలము దనుక నొకస్థానమునందుండుట యావశ్యకమై యుండెను. కాని యాతఁడెన్నియో స్థానములయందుండెడివాఁడు. మరియు నెప్పుడాతని కిచ్చవచ్చుచుండెనో అప్పుడే ఏదేని కొంత వ్రాయుచుండెడివాఁడు.

ఈప్రకారముగ వ్రాయబడుచున్నదాని నొకసమాసముగజేయుచు, పదిసమాసములైనపిమ్మట నొకదశకమునుగావించుచు, నీవిధమునగ్రంథము చాలకాలమునకు సిద్ధపరుపబడెను. మొదటిసమాసములయందేమివ్రాయబడియెనో యది కొన్నిదినములయనంతరము రెండవసమాసము వ్రాయుచున్నప్పుడు స్మరణలో లేకుండనోపును. మరియు నొకానొకప్పుడు వ్రాయబడినప్రతిగూడ నేదేనిరెండవస్థానమున నిలిచియుండనోపును. ఈకారణమువలననే విషయక్రమమునందు విసంగత్వము గాన్పించుచున్నది. ఇట్లగుట స్వాభావికమేయగును. మొదటి యెనిమిది దశకములవిషయక్రమము సరిగనుండుటకు శ్రీసమర్థుడాయెనిమిదిదశకములదనుకగల విషయములమర్యాదను (వరుసను) మొదటనే నిశ్చితపరుచుకొనియుండుటయే కారణమని తోఁచుచున్నది. ఈవిషయము గ్రంథము యొక్క అంతఃప్రమాణమువలన సిద్ధాంతమగుచున్నది. ఈయెనిమిదిదశకముల విషయమర్యాదలను నిశ్చయపరుచుకొనినకారణమువలననే వానిలో

పునరుక్తిలేదు. కాని వానిపిమ్మటగల పండ్రెండుదశకములలో పునరుక్తి చాలగలదు. ఉదాహరణార్థముగ చూపుడు. పంచమహాభూతములయుత్పత్తినిగూర్చిన తాత్త్విక విషయము లెన్నియో దశకములలో మాటిమాటికిని గాన్పించుచున్నవి. కొన్నిసమాసములపేళ్లుగూడ నొకటిగనున్నవి. ఈపునరుక్తి కాపైననుడువబడిన కాలాంతరస్థలాంతరములే కారణము. దాసబోధ రచనాసంబంధమున మఱియొకవిషయము జ్ఞప్తియందుంచుకొనుటకు యోగ్యమైనది గలదు. మహారాష్ట్రీయసాధుచరిత్రకారుఁడగు మహీపతికవి భక్తసంతువిజయమను గ్రంథమునందిట్లు వ్రాయుచున్నాడు.

స్వామీ ప్రసాదవచనే బోలత్ । కల్యాణ లిఖితే నిజహస్తే ।
సాక్షాంతర ప్రమాణే సురస్ । ఓవ్యాబోలతీ రామదాస్ ।
తేతో సర్వ్వర్ లిహీతసే । ఉత్తర్ నపుసే పరతోని॥

“శ్రీరామదాసస్వామి తనప్రాసాదికవచనములను రసయుక్తములగు ఓవీఛందోరూపములో (అవియన్నియును కంఠాగ్రమునందున్నవోయనునట్లుగ) చెప్పుచు పోయెడివాఁడు. కల్యాణస్వామి (అతనిప్రియశిష్యుఁడు) తనచేతితో నతిశీఘ్రముగ వ్రాయుచుండెడివాఁడు. కల్యాణస్వామి చెప్పినదానిని మరలనడిగెడివాఁడు కాఁడు. (అతనిధారణాశక్తి లేఖనానైపుణ్యము వర్ణనీయములైనవి)”.

3 గ్రంథమహత్త్వము, దానిసర్వప్రియత్వము.

అన్నివిధములచేతను నికృష్ట (అవనత) దశను పొందియున్న హిందూసమాజమునకు ఐహిక, పారమార్థికమార్గములనుచూపి శాశ్వతసుఖప్రాప్తిని గలిగించుటయే ఈగ్రంథముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. ఐహికపారమార్థిక కర్తవ్యములసంగతిని ఈగ్రంథమునం దేవిధముగ స్పష్టపఱుపబడినదో ఆవిధముగ నింక నేగ్రంథమునందైనను మిగులనరుదుగ నుండనోపును. కేవలము ఏదేని యొకవ్యక్తికి తనఇల్లు వాకిలి కామ్యవ్యాసంగము పిల్లలనిచ్చిపుచ్చుకొనుటయందుగలకర్తవ్యము మాత్రమే ఐహికకర్తవ్యము గాదనియును సమస్తజనసముదాయము యొక్క ఐహికసుఖమును, తనదేశీయసోదరుల సాంసారికసుఖములనుగూర్చి యత్నించుటయందే (పరోపకారమునందే) మనుష్యజన్మముయొక్క సార్థకత్వ మిమిడియున్నదనియును, ఈగ్రంథమునందు స్పష్టమగు రీతితో చెప్పబడినవి. గ్రంథనిర్మాణ మగుచుండినప్పుడు భావయుక్తులగు ననేక స్త్రీపురుషులు దీనిని వినిరి. ఇది సంపూర్ణమగుటతోడనే యనేకహస్తలిఖితములగు ప్రతులు సమస్తమహారాష్ట్రమునందు వ్యాపించెను. అప్పుడే! జనులదృష్టియెదుటికి గ్రంథము చేరుటతోడనే! యనేకులు దీనినిగూర్చి నానాప్రకారములగు తర్కములను గావింపసాగిరి. దీనిలో త్రికాండధర్మనిరూపణము గలదని కొందరనుకొనిరి. ఇది కేవలము వ్యావహారికనీతినిబోధించెడి గ్రంథమని కొందరు చెప్పసాగిరి. పృథక్పృథగ్రూపములో

నీకథనము (పైయూహలు) సత్యముగాకపోయిననువాస్తవములో సమష్టిరూపముగ (నన్ని యునుకలిసి) అవశ్యముగ సత్యమేయని చెప్పవచ్చును. ఈగ్రంథములో జ్ఞాన, కర్మ, భక్తి, వ్యవహారములనుగూర్చిన నిరూపణములుగలవు. ఆకాలముననుండిన వేదాంతులకు దీనిలో కేవల జ్ఞానవివేకము లే గాన్పించెను. కర్మయోగులకు కేవలకర్మమార్గ ప్రతిపాదనమే లభించెను. భక్తులగువారలకు భక్తినిరూపణమే ప్రాప్తియయ్యెను. మరియు కేవలవ్యవహారమునందే దృష్టిగలవారలు వ్యవహారనీతినిమాత్రమేపొందిరి. ఈప్రకారముగ నెవ్వరిదృష్టిఎట్లుండెనో ఎవ్వరిభావమెంట్లుడెనో అట్లే వారలకీగ్రంథము అనుభవమునకువచ్చెను. సరిగ నీస్థితియే ఇప్పటికాలమునకూడ శ్రీసమర్థునిపట్లను అతని గ్రంథములవిషయమునందును జరుగుచున్నవి. ప్రాచీనపద్ధతిని ప్రేమించెడివారలకు (సనాతన ధర్మావలంబులకు) సమర్థుడు పూజనీయుడుగానున్నాడు. మరియు నాతనిదాసబోధ ప్రియకరమైనదిగనున్నది. అటులే యాధునికవిద్వాంసులదృష్టిలోగూడ శ్రీరామదాసస్వామి యొకయలౌకికపురుషుడుగ నున్నాడు. మరియు నాతనిగ్రంథములు మిగుల నాదరణీయములైయున్నవి. కాని ఇప్పుడుకొందరు మనుష్యులు తమతమస్వభావములను విచారములను అనుసరించి శ్రీసమర్థుడొకవ్యవహారికుడనియును అతనిగ్రంథములు రాజనైతికబోధకములనియును సిద్ధాంతపరుపవలయునను యత్నములను గావించుచున్నారు. ఇది వారలభ్రమ. దాసబోధ ఏకదేశీయమగు గ్రంథముకాదు. ఈగ్రంథమేదేని విశిష్టకాలము కొఱకుగాని, దేశముకొరకుగాని నిర్మింపబడలేదు. దీనితాత్త్విక సిద్ధాంతములు అన్నికాలములయందును అన్నిస్థానములయందును నొకేవిధముగసంబంధించియున్నవి. ఈగ్రంథము నిర్మింపబడినకాలమున మహారాష్ట్రీయసమాజము విపన్నావస్థయందుండెననుట సత్యము. కాబట్టి యాదేశస్థితినిలక్షించి మహారాష్ట్రుల కుపదేశ మొసగబడియెను. కాని యథార్థమునందీగ్రంథము సర్వదేశీయమును, సర్వకాలికమును, మహత్త్వయుతమును నైయున్నది. ఏపనిని ఈగ్రంథము ప్రప్రథమమునచేసి చూపెనో యాపని నేయది భవిష్యత్కాలమునందుగూడ చేసిచూపగలిగియున్నది. ధర్మమునకు గ్లాని (హాని)కలిగినప్పుడు ఈశ్వరావతారముకలుగుచున్నటుల సమాజమునకు నికృష్టదశయేతెంచినప్పుడు సమాజమునుద్ధరించెడిపని ఈగ్రంథగ్రథితములగు సిద్ధాంతములకే గలదు. ఈ గ్రంథ మట్టిసమయములయందు మార్గప్రదర్శకము కాగలిగియున్నది. ఈగ్రంథ మహిమ నెంతదనుక వ్రాయనగును? ఈగ్రంథము మరాఠీభాషయందొక యపూర్వమగు రత్నము. మోరోపంత్, వామనపండిత్ వంటి గొప్పగొప్పకవిపరేణ్యులు దీనినిగూర్చి ప్రశంసచేసిచేసి విసిగిపోయిరి. మేమే లెక్కయందున్నారము?

సంక్షిప్తవిషయవర్ణనము.

శ్రీరామదాసస్వామి ఈగ్రంథములోని ౩ వ దశకము ౯ వ సమాసమునందు

గ్రంథలక్షణమును గూర్చి వివరించియున్నాడు. ఈలక్షణములను గాంచినచో గ్రంథములయం దేముండవలయును? సత్యములగు గ్రంథములెయ్యవి? వానిలో నేయేవిషయము లుండును? అనునవి చక్కగ విశదమగును. ఉదాహరణార్థముగ నొకటిరెండు పద్యములను జూడుడు.

జేణే పరమార్థ వాఢే । అంగీ అనుతాపచఢే ।
భక్తి సాధన ఆవడే । త్యా నావ్ గ్రంథ్ ॥ ౩౦ ॥
జేణే హోయ్ ఉపరతీ । అవగుణ పాలటతీ ।
జేణే చుకే అధోగతీ । త్యా నావ్ గ్రంథ్ ॥ ౩౧ ॥

"పరమార్థమును వృద్ధినొందించునదియు, మనస్సునం దనుతాపమును బెంపొందఁ జేయునదియు, భక్తియెడఁ బ్రియముగలిగించునదియు, అవగుణములను దొలఁగద్రోయునదియు, అధోగతిని విముక్తిచేయునదియు నగుదానినే గ్రంథమని చెప్పవలెను.

సమర్థుని దాసబోధగ్రంథము సరిగ నీలక్షణములతోడనే కూడియున్నది. ఈప్రపంచమునందు మనుష్యమాత్రులు జన్మించినది మొదలు మృతినొందుదనుక తన సుఖముకొరకే యత్నించుచుందురు. కొందరు తమప్రపంచమునందే (గార్హస్థ్యదశయందే) సుఖమున్నటుల భావించెదరు. కొందరు పరమార్థమునందు. ఉభయులును "సుఖ" ప్రాప్తినిగూర్చియే తమయుద్దేశముల నంగీకరించుచున్నను ఇరువురిప్రయత్నములయందును ఫలములయందును భేదముగలదు. ప్రతిమానవుడును తనమార్గమే సత్యమనియును అన్యమార్గము మిథ్యయనియును నుడువును. పరమార్థప్రాప్తిమార్గమున పోయెడివారలసంఖ్య మిక్కిలితక్కువగనుండును. ఏలయన నీమార్గము కఠినతరమైనది. మరియు దీనిలో విఘ్నములు పెక్కులుగలవు. ధైర్యశాలురగుపురుషులే దానిని దాటిపోగలరు. అధికసంఖ్యాకులగు జనులు స్వార్థమునందే చిక్కియుందురు. కావుననే ఇట్టివారలను, పరమార్థమార్గమునందవ్వయింపజేయుటకు సాధుసజ్జనులబోధ పరమావశ్యకమైయున్నది. ఇట్టి స్వార్థపరాయణులగు (సాంసారికులగు) జనులకు వలయు హితబోధనము ఈ "దాసబోధ" గ్రంథమున గావింపబడినది. శ్రీరామదాసస్వామి పరమార్థమునం దెంత పారంగతుడుగనుండెనో వ్యవహారమునందుగూడ నంతపటిమను దక్షుడును నైయుండెను. "ప్రాపంచికకార్యములను యథోచితరీతిగ నెరవేర్చుచు పరమార్థసాధనము గావించుచుండవలయునను నుపదేశమునే యాతఁ డీగ్రంథమున గావించెను. గృహస్థధర్మముతో నింటియందుండి సాంసారికసంబంధములగు కృత్యములనన్నిటిని నీతిపూర్వకముగజేయుచు శుద్ధాంతఃకరణముతో నీశ్వరుని భజియించుచున్నచో, నిస్సందేహముగ

పరమార్థసుఖప్రాప్తి కాగలదు," ఉచితమును,యథార్థమును నగు నీయుపదేశమే ఈగ్రంథమునం దొసగబడినది. భారతీయ రణభూమి ఎట్లుపరీక్షస్థానమో అట్లే సత్యమగుజ్ఞానమును పరీక్షస్థానము ఈయసారమగుసంసారమే. జనసముదాయమునుండివేరై పరమార్థప్రాప్తి కెవ్వఁడు ప్రయత్నించుచున్నాడో వానికంటె సంసారమునందుండి పరమార్థప్రాప్తిగావించెడిపురుషుఁడు అధికశ్రేష్ఠుఁడును, ధన్యుఁడును, నైయున్నాడు. ఈభవసాగరమునకు భయపడి దూరముగపారిపోగోరెడివాడు పిరికిపంద. సమర్థుడు తనమనోబోధయం దిట్లు నుడువుచున్నాడు.

భవాచ్యాభయేకాయభీతోసిలండీ।
ధరీరేమనాధీరధాకానిసాండీ॥

"ఓ పిరికిపందా ! నీవు ఈభవభయమువలన నేలభీతి నొందుచున్నాడవు? ఓరీ! ధైర్యమనస్కుఁడవు గమ్ము. మరియు భయమును త్యజించివేయుము."

ఈగ్రంథము గురుశిష్యసంవాదరూపముగ వ్రాయబడినది. మొదటిదశకపుటారంభమునందు గ్రంథనామమునువివరించి దానిలో నేయేవిషయములుగలవో, యావిషయములప్రతిపాదన మే యేప్రాచీనగ్రంథప్రామాణ్యములపై గావింపబడియెనో వానిపాతకాధికారులెవ్వరో, వానిని చదువుటవలన లాభమెద్దియో యను విషయములు తెల్పబడినవి. దీనితర్వాత ప్రాచీనమగు శిష్టాచారపద్ధతిననుసరించి మంగళాచరణమును నుడివి సద్గురునకును, (సంతు) సజ్జనులకును వందనము గావింపబడినది. శ్రోతలను ప్రార్థించి కవులను ప్రశంసింపబడినది. సభనువర్ణించి పరమార్థముయొక్క శ్రేష్ఠత దెల్పబడినది. ఈదశకాంతమున నరదేహయోగ్యతనుదెల్పి దానిని గొప్పపరుపబడినది. ఇచ్చటనుండియే బోధయొక్క ఆరంభము. రెండవదశకములో మూర్ఖులు నరదేహపుటాధిక్యభావముచే భ్రమాన్వితులై దానిని దురుపయోగముగావించెదరని యోచించి దాని న్యూనతనుగూర్చి చెప్పబడినది. మరియు దేహాభిమానత్యాగమునుగూర్చి యుపదేశ మొసగబడినది. "నేను" "నాది" ఈసంసారము, అనువానియశ్వాశ్వతత్వమునుదెల్పి వవిద్యనుత్యజించుటకు మూర్ఖలక్షణములు వివరింపబడినవి. అనంతరము భక్తినిగూర్చి కొంతవర్ణించి సత్త్వ, రజ, స్తమోగుణములను క్రమశఃవర్ణింపక మొదట రజోగుణమును తరువాత తమోగుణమును అంతమున సత్త్వగుణమును వర్ణింపబడినది. మొట్టమొదట రజోగుణమును వర్ణించుటకుగల కారణమేమని యోచించినచో రజోగుణమే సాంసారికసుఖాదిభోగములకు ముఖ్యప్రవర్తకమైయున్నది. ఫలాశనుపెట్టుకొని కర్మనొనర్చుటలేక పూర్వకర్మ నుపభోగించుట, రజోగుణధర్మమే. సాంసారికజనులయొక్క అధికాంశవ్యవహార మీరజోగుణమువలననే జరుగుచున్నది. కావుననే మొట్టమొదట దీనినిగూర్చి వర్ణింపబడునట్లు తోచుచున్నది. మరియు "ఈరజోగుణమునే పారమార్థిక

కార్యములయం దన్వయింపజేసినచో సత్త్వగుణవృద్ధియును తమోగుణనాశనమును తనంతటనదియే యగునని బోధింపబడినది. ఇంతదనుక వివరించి యాముందు సునిద్యా వర్ణనము గావింపబడినది. ఇదియంతయును వ్యావహారికోపదేశము. మూడవసమాసమునందు గర్భవాసమునుండి మృత్యుపర్యంతము ఒకవ్యక్తియొక్క జీవితచారిత్రమును దెల్పి "స్వగుణపరీక్ష"నుగూర్చి యుపదేశింపబడినది. దీనిలో మానవుని సంసారయాత్ర అత్యుత్తమముగ చిత్రింపబడినది. దీనిని చదివినచో లేక వినినచో మానసముపై మిగుల చక్కని ప్రభావము కలుగును. నాలుగవదశకమునందు శ్రవణము, కీర్తనము, స్మరణము, పాదసేవనము, అర్చనము, వందనము, దాస్యము, సఖ్యము ఆత్మనివేదనము అను నవవిధభక్తులనుగూర్చి వేర్వేరుగ వర్ణించి చతుర్విధముక్తులు తెల్పబడినవి. ఆత్మనివేదనమే సాయుజ్యముక్తిదాయకమగు ముఖ్యభక్తియైయున్నదను శ్రీసమర్థుని సిద్ధాంతము సర్వమాన్యముగ నున్నది.

నవవీూభక్తి ఆత్మనివేదన
నహో తానచుకే జన్మమరణ॥
హేవచన సత్యప్రమాణ॥
అన్యథానవ్హే॥ ౪-౨౹

అయిదవదశకమునను మొదట సద్గురు, సచ్ఛిష్యులలక్షణము లెఱింగించి సత్యోపదేశ మొనర్పబడినది. "సద్గురువిణజ్ఞానకాహీ, సర్వథాహోణార్ నాహీ" సద్గురుఁడు లేనిచో జ్ఞానప్రాప్తి ఎప్పుడును కలుగజాలదు. అను నార్యుల ధర్మమునందలి సనాతన సిద్ధాంతమునకు శ్రీసమర్థుఁడు మిక్కిలిబలము నొసఁగెను. కాని దీని వెనువెంటనే శిష్యునికి పరమార్థసాధనములనుగూర్చి శిక్షనొసగువాఁడును, మరియు నింద్రియదమనమును గావించి విషయములనుండి నివృత్తునిగజేయువాఁడును, నగు గురువె కావలయునని యును ఈప్రకారముగ శిక్షనొసగజాలని గురువులు గవ్వకు ముగ్గురేసి లభించినను త్యాజ్యులేయనియును బోధింపబడియెను.

శిష్యాస్ న లవితీసాధన । న కరవితీ ఇంద్రియేదమన।
ఐసేగురూ ఆడక్యాచే,తీన । మిళాలే తరీ త్యజావే॥

ఇట్లునుడివి యనేకవిధముల సమాజమునందు గురువులుగ నేర్పడి జనులనుమోసగించుచు భ్రష్టులనుగావింపుచుండెడియసద్గురువులనుగూర్చి వర్ణింపబడినది. దీనికి పిమ్మట బహువిధజ్ఞాననిరూపణ మొనర్చి శుద్ధజ్ఞానము వర్ణింపఁబడియెను. తదనంతరము క్రమశః బద్ధులు, ముముక్షులు, సాధకులు, సిద్ధులు, నగువారలలక్షణములనుగూర్చియును వారల కర్తవ్యములనుగూర్చియును ప్రభావయుతముగ వర్ణింపబడినది. బద్ధుల

యొక్కయు ముముక్షులయొక్కయు లక్షణములను చదువునప్పుడెట్టిపాషాణహృదయుండగు మనుష్యునకైనను వానియంతఃకరణము పశ్చాత్తాపముతో విదీర్ణమైపోవును. ఈరెండుసమాసములోని ప్రతివాక్యము పాఠకునిహృదయము నుఱ్ఱూతలూపి యాతఁ డొనరించిన కర్మములను దలంపునకుదెచ్చి కొంతసేపుచిత్తవృత్తి ననుతాపముతో శిథిలపరచి ఈశ్వరస్మరణమునందు లీనమొనర్చును. ఆఱవదశకమునుండి అధ్యాత్మనిరూపణము ఆరంభింపబడినది. దీనిమొదటియైదు సమాసములతో మాయనుగురించియును బ్రహ్మమునుగురించియును చక్కగవివరించి సగుణభజనప్రతిపాదన మొనర్పబడినది. దీనికిపిమ్మట నన్నిటియందును నేసారముగలదో దాని నన్వేషింపవలయుననియును, అసారవస్తువును త్యజియింపవలయుననియును ఉపదేశింపబడినది. ఏడవ ప్రకరణమునందు చతుర్దశబ్రహ్మలను శాస్త్రప్రమాణమునొసగి వర్ణింపబడినది. మరియు నామములెన్నిగలవో, వాగ్రూపముగ చెప్పగలిగినదెంతగలదో, అవియన్నియును అశాశ్వతబ్రహ్మములనియును, శాశ్వతబ్రహ్మము వాట్కంటె వేరుగనున్నదనియును అది యనిర్వాచ్యమనియును, చెప్పబడినది.

ఎనిమిదవదశకము అధ్యాత్మజ్ఞానసారము. దీనినే జ్ఞానదశకమని యందురు. దీనిలో మొదట ఈశ్వరమహిమ వర్ణింపబడి రెండుసమాసములలో అనేక సూక్ష్మములగు సందేహములు వివరింపబడినవి. తరువాత స్థూలసూక్ష్మ పంచమహాభూతములనుగూర్చి విస్తృతపూర్వకముగ వివరించి మోక్షము, ఆత్మ, సిద్ధపురుషులు, శూన్యత్వముల నిరూపణము గావింపబడినది. ఎనిమిదవదశకమునకు పిమ్మట విషయముల కేదేని క్రమము సరిగ కన్పట్టదు. అయినను నీభాగమునందే సాంసారికజనుల కుపయుక్తములగు ననేక వ్యావహారి కోపదేశరత్నములు నిండియున్నవి. తొమ్మిదవ దశకమున బ్రహ్మనిరూపణము నొనర్చి అనేకశంకలకు సమాధానమునొసగుచు నిస్సందేహత్వమును స్థాపింపబడినది. పదియవదశకమున మొదట అందరియంతరాత్మ యొక్కటియే యను విషయ యుక్తియుక్తముగ ప్రతిపాదింపబడినది. దీనిపిమ్మట బీజలక్షణము, పంచప్రళయము, ప్రకృతిపురుషులు మున్నగు ననేక మహత్త్వపూర్ణవిషయములను దిగ్దర్శనముగావించి భీమదశకము (పదునొకండవ దశకము) ప్రారంభింపబడినది. ఈదశకము గొప్పమహత్త్వయుతమైనది. దీనిపేరువలననే దీనిమహాత్మ్యము నెరుంగవలయును. శ్రీ యాంజనేయస్వామిని శాస్త్రములయందు పదునొకండవ భీముఁడని (రుద్రుడని) యంగీకరింపబడినది, అందువలననే ఈదశకనామము భీమదశకమనబడినది. దీనిలో మొదట నధ్యాత్మవిద్యాసిద్ధాంతమును తెల్పి సాంసారికులకు చక్కనిశిక్ష యొసంగబడినది.

దీనిలోననే రాజనీతికిసంబంధించినతత్త్వములనిరూపణము గలదు. దీనితరువాత మహంతులక్షణములు తెల్పబడినవి. మహంతు ఏయేవిషయముల నెఱుంగవలయునో, ఏ

విధమగుచతురత్వముతో జనుల యంతఃకరణస్థితిని కనుగొని వారలను తనసముదాయము నందు చేర్చుకొనవలయునో, మరియు కఠినప్రసంగ మేదేనివచ్చిపడినప్పుడు దాని నే ప్రకారముగ నిర్వహించుకొనవలయునో ఈమొదలుగాగల మహత్వయుతములగు విషయము లనేకములు తెల్పబడినవి. ఈదశకాంతమునందే సాధారణోపదేశమును తెల్పి నిస్పృహులగువారలప్రవర్తనము జనసమాజముపట్ల నెట్లుండవలయునను విషయమును గూర్చి విశేషముగ నుడువబడినది. ఈశిక్షాసారము క్రిందవ్రాయబడిన రెండుపద్యము లలో నిండియున్నది.

> ఉత్తమగుణతితుకేఘ్యావే । ఘేవూనజనాస్‌సికవావే।
> మహాంతేమహంత్‌కరావే। యుక్తిబుద్ధినేభరావే
> జాణతేకరూనవిఖరావే । నానాదేసీ॥ ౨౫॥

"సమస్తమగు నుత్తమగుణములను మొదట స్వయముగగ్రహించుమునొనర్చుకొని యాపిమ్మట జనులకు నేర్పవలయును. మహంతులగువారికి తమతోసమానులగు ననేక మహంతుల (నిస్పృహపురుషుల) ను సిద్ధపరచుటయును, వారినియుక్తికిని సద్బుద్ధికిని నిధానముగనొనర్చి నానాదేశములలోనికిని నానాప్రాంతములలోనికిని పంపుటయును, కర్తవ్యధర్మము" పంపుటెందులకు ? వారుగూడ నీకార్యము నేజేయుటకు. ఈప్రకార ముగ జగదుద్ధరణము కాగలదు. ఒకదృష్టితో నీసమాసమింతను గొప్పమహత్త్వముగల దిగ నున్నది. దీనిలో శ్రీసమర్థుడు వచియించినదానినంతను స్వయముగ తానుముందుగ నొనర్చి యాపిమ్మట వానిననుకరణమునొనర్చుటకై జనులకు ఉపదేశింపబడినవి. కావున దీనిలోనిసిద్ధాంతములు కేవలము పక్వమునొందినవి. పంద్రెండవదశకమునందు వివేక వైరాగ్యములనుగూర్చి మిక్కిలిఉత్తమమగు వివేచనము గావింపబడినది. శ్రీసమర్థుడు వివేకమాహాత్మ్యమును విశేషముగ నుడివినాడు. ఐహికమునకైనను పారమార్థికమునకైనను ఏవిధమగు సుఖప్రాప్తికొరకైనను వివేకములేనిఉపాయము లన్నియును నిష్ఫలములగుచుండును.

> వివేకపాహిల్యావీణ్ । జోజోఉపావ్‌తోతోసీణ్॥

ఎంతవరకు విషయసంబంధములయందు వైరాగ్యముత్పన్నముకాదో అంతవరకు కేవలజ్ఞానమువలన లాభముగలుగజాలదనుట నిశ్చయము. కానియీవైరాగ్యము వివేకయుక్తమైనదిగ నుండవలయును. వైరాగ్యముతోపాటుగ వివేకములేకున్నచో అనర్థము తప్ప లాభమేమియు నుండదు. ప్రాపంచికసుఖము కలుగదు. పారమార్థికసుఖమును కలుగదు.

> వివేకేవీణ్‌వైరాగ్యకేలే । తరీఅవివేకే అనర్థీఘాతలే।
> అనఘేవ్యర్థచిగేలే । దోహీకడే॥ ౧౨-౪-౬.

పదమూడవప్రకరణమునందు ఆత్మానాత్మవివేకము, సారాసారనిరూపణము ఉత్పత్తిప్రయత్నము లనుగూర్చి వర్ణనముగావింపబడినది. ఈదశకములోని యారవ సమాసమునందే లఘుబోధ గలదు. దీనిలో సమర్థునిశిక్షయొక్క సారాంశమున్నది. శ్రీరామదాసస్వామి ఈలఘుబోధనే శివాజికి బోధించియుండెనని ఇతిహాసజ్ఞుల యనుమానము. పదునాలుగవదశకములో మరల నిస్పృహలక్షణములను వివరించి భిక్షావిధి, కవిత్వకళ, కీర్తనలక్షణము, హరికథానిరూపణము, చాతుర్యలక్షణములు తెలుపబడినవి. దీనియనంతరము యుగధర్మనామకసమాసమునందు తత్కాలీనమగు ధార్మిక సామాజికదశ చక్కగ విశదమగును. పదునేనవదశకమున మరల చాతుర్యలక్షణములు నిస్పృహ వ్యాప్తలక్షణములు తెలుపబడినవి. శ్రీసమర్థుఁడు ఈగ్రంథమున మహంతులను నిస్పృహులనుగూర్చినవర్ణనమును మాటిమాటికిని గావించియున్నాడనుసంగతి ధ్యానమునం దుంచుకొనుట కర్తవ్యమైనది. నిస్పృహసాధుత్వమే యాతనివ్యావహారికశిక్షయొక్క సారము. ఏలయన! నిస్పృహులగుమహంతులు లేనిచో జగదుద్ధరణము, లేక లోకకళ్యాణము ఎప్పుడును కాజాలదు. పదునారవదశకమునందు మొదట వాల్మీకి, సూర్యనారాయణ, భూమాత, పవనదేవుల స్తవనమునొనర్చి జలాగ్నులుమున్నగాగల మహాభూతములు వర్ణింపబడినవి. ఈవ్యాఖ్యానములన్నిటిలో ఆధునికవైజ్ఞానికము, శాస్త్రీయసిద్ధాంతపరిచయము లభియించుచున్నది. దీనితరువాత ఉపాసనయొక్క వ్యాపకత్వమునుగూర్చి వివరించుచు ఈక్రిందిసిద్ధాంతమును రామదాసుస్వామి స్థాపితమొనర్చెను.

ఉపాసనేచా మోఠా ఆశ్రయో । ఉపాసనే వీణ్ నిరాశ్రయో
ఉదండ్ కేలే పరీతో జయో । ప్రాప్తినాహి॥

"మనుష్యునికి ఈశ్వరోపాసనము మిక్కిలి గొప్పయాశ్రమ మైయున్నది. ఆశ్రయము లేనిచో నిరాశ్రితుఁడై యుండవలసివచ్చును. నిరాశ్రయావస్థయం దెంతప్రయత్నము నొనర్చినను జయలాభము కలుగదు."

పదునేడవదశకమునందు శివశక్తి, అజపామంత్రము, జగజ్జీవనము మున్నగు నానా విషయములనుగూర్చి వర్ణింపబడినది. దీని తరువాత అభాగ్య + ఉత్తమపురుష లక్షణము, జనస్వభావము, వివరించి నిద్రనుగూర్చి హాస్యకరమగు వర్ణనము గావింపబడినది. పందొమ్మిదవదశక ప్రారంభమున లేఖనక్రియ, భాగ్యులు, అభాగ్యులునగు పురుషలక్షణములు, బుద్ధివాదము, యత్నములనుగూర్చి నిరూపింపబడి అంత్యమున ఉపాధిలక్షణములను వివరించి రాజనీతినిగూర్చి మరల నిరూపింపబడినది. ఇరువదియవదశకమునందు ఆత్మ, దేహ, క్షేత్రములు, సూక్ష్మనామములు, పూర్ణాపూర్ణములు మున్నగు ఆధ్యాత్మిక విషయముల చర్చయే గావింపఁబడినది. అంత్యమున విమలబ్రహ్మనిరూపణము

నొనర్చి యద్వైతసిద్ధాంతము స్థాపింపబడినది. గ్రంథసమాప్తిసమయమున శ్రీసమర్థు డిట్లు నుడువుచున్నాడు.

భక్తాచేని సాభిమానే । కృపాకేలీ దాశరథినే
సమర్థకృపేచీ వచనే । తోహా దాసబోధ॥

"భక్తుడని యభిమానించు దాశరథియగు శ్రీరామచంద్రుడు నామీద కృపను జూచెను. ఈ గ్రంథమును నేనేమియును రచింపలేదు. దీనిలో సమర్థునిపై శ్రీరామ చంద్రుడుచూపిన కృపావచనములు గలవు. ఆవచనములే ఏకత్రయై ఈ (దాసబోధ) గ్రంథరూపమున గాన్పించుచున్నవి."

ఇంతదనుక నీగ్రంథమునందు వర్ణింపబడిన విషయములు సంక్షేపముగ లిఖి యింపబడియెను. ఇక నీగ్రంథములోని ముఖ్యముఖ్య సిద్ధాంతములనుగూర్చి కొంత విస్తృతాలోచన గావింపబడును. వానివలన శ్రీసమర్థరామదాసస్వామి లోకోద్ధార ణము కొరకు ఏవిధమగు శిక్షనొసగెనో యావిషయము పాఠకులకు వివరముగ విశదము కాగలదు.

౧. జ్ఞానము, విజ్ఞానము, బహుధాజ్ఞానము.

మోక్షముకొరకు జ్ఞానము కావలయును. ఇకనిప్పుడు జ్ఞానమన నెద్దియో చూడ వలసియున్నది. ఈ యఖిలప్రపంచమునందు నిత్యమును, శాశ్వతమును నగు, "వస్తు" వొకటిగలదు. అది శుద్ధము, లేక విమలజ్ఞానము. ఈగ్రంథముయొక్క ౫ దవ దశకము ౬ వ సమాసమునందు ఈ జ్ఞానమునుగూర్చియే వివరింపబడినది. శుద్ధమగు విమలజ్ఞాన మునే స్వరూపజ్ఞానమని (అనుభవములేక విజ్ఞానమని) చెప్పుదురు. ఈ జ్ఞానము, పదార్థ విజ్ఞానముకంటె భిన్నమైనదిగ నున్నది. పదార్థవిజ్ఞానమును సమర్థుడు. బహుధా (బహువిధ) జ్ఞానమని నుడివియున్నాడు. దీని వర్ణనము ద ౫ స ౬ లో చేయబడినది. దీనిని మనమిప్పుడు శాస్త్రము, లేక విజ్ఞానమని (Science) చెప్పుచున్నారము. దాని సమావేశ మీబహువిధజ్ఞానమునందే కలుగుచున్నది. పశుజ్ఞానము, రోగజ్ఞానము, ఓషధి జ్ఞానము, మంత్రజ్ఞానము, ధాతుజ్ఞానము, శాస్త్రజ్ఞానము, గతిజ్ఞానము, తర్కజ్ఞానము, శబ్దజ్ఞానము, అంతర్జ్ఞానము మున్నగు సమస్తవిధములగు పదార్థజ్ఞానములు ఈబహుధా జ్ఞానమునందే సమావేశమగుచున్నవి. ఈ జ్ఞానమంతయును మాయోత్పాదితదృశ్య (జడమును, అశాశ్వతమునునగు) పదార్థములయొక్క వర్గీకరణము. ఇదిశుద్ధమగు విమల జ్ఞానముకాదు, ఇది తత్త్వజ్ఞానము కాదు. ఇది యవిద్యయైయున్నది. మాయయైయు న్నది. సమర్థుడు ఈ బహుధాజ్ఞానమును గురించియే వర్ణించుచు ఇట్లు నుడువు చున్నాడు.

బహుత్ ప్రకారాచీ జ్ఞానే । సాంగో జాతా అసాధారణే ।
సాయోజ్యప్రాప్తిహోయ్ జేణే । తేజ్ఞాన్ వేగళే ॥ ౩౭ ॥

“ఈబహుప్రకారములగు జ్ఞానముల నెంతదనుక చెప్పనగును? కాని ఏజ్ఞానము వలన సాయుజ్యముక్తి లభియించునో (పూర్ణస్వాతంత్ర్యతలభియించునో) ఆజ్ఞానము వేరుగనున్నది” ఈయనిత్యమగుదృశ్యమున కవ్వల నే జ్ఞానముగలదో దానినే యాత్మ జ్ఞానమని చెప్పుదురు. ఆత్మ (బ్రహ్మాంశము) నిత్యమును, ఏకమును, నైయున్నది. దాని విషయమగుజ్ఞాన మెద్దిగలదో యదియే జ్ఞానము. దృశ్యపదార్థములు (మాయయొక్క వ్యాపకత్వము) అనిత్యములును నైయున్నది. వానికిసంబంధించినజ్ఞానమే బహుధా జ్ఞానము. క్షేత్రీ క్షేత్రము, ద్రష్టదృశ్యము, నిత్యము, ఆనిత్యము, వీనియన్నిటికిసంబంధించిన వివేకమే జ్ఞానసారము.

౬ ఆత్మ, దేహము.

క్షేత్రి, ద్రష్ట, (ఆత్మ) సత్తును. శాశ్వతమును, నిరుపాధియును, నిర్వికారమును నైయున్నది. క్షేత్రము, దృశ్యము, (దేహము) అసత్తును, అశాశ్వతమును, సోపాధి యును, సవికారమును నైయున్నది. ఆత్మసూక్ష్మము దేహముస్థూలము, ఆత్మస్వయంభు వును దేహముపరభువును నైయున్నది. ఆత్మబ్రహ్మాంశము, దేహముమాయాంశము. మాయ నాశవంతమును, బ్రహ్మము అవినాశియును, నైయున్న విధముగ దేహము నశ్వరమును ఆత్మ అమరమును నైయున్నది. ఈప్రకారముగ ఆత్మకు దేహమునకును, బ్రహ్మమునమాయకును, నిత్యమునకు అనిత్యమునకును, అఖండమగు భేదము గలదు. సారాంశ మేమన! ఆత్మలేక బ్రహ్మము స్వతంత్రమును స్వాధీనమును నైయున్నది. మాయ లేక దేహము పరతంత్రమును మాయాసంయోగమును నైయున్నది. ఎప్పుడు ఆత్మపైని మాయాలేపనమెక్కునో లేక యెప్పుడు ఆత్మకు ఈదేహములోసంబంధము కలుగునో, అప్పుడదియే “దేహి” లేక జీవుడనిగూడ పిలువబడును. ఆత్మ, జీవుడై సుఖదుఃఖములు లాభనష్టములు మన్నగాగల ద్వంద్వములకు భోక్తయగుచున్నాడు. తాత్పర్యమేమన! స్వతంత్రమగు ఆత్మ దేహము, లేక మాయయొక్క సంసర్గమువలన పరతంత్రమును, లేకబద్ధమును, నైపోవుచున్నది. శ్రీసమర్థుడు దశకము ౧౩ సమాసము ౯ లో దీనినే వివేచించి ఇట్లనుచున్నాడు.

ఆత్మయాస్ శరీరయోగే । ఉద్వేగ్ చింతా కరణే లాగే ।
శరీరయోగే ఆత్మాజగే । హేతో ప్రకటచి ఆహే ॥ ౩౭ ॥
దేహీ సుఖ్ దుఃఖ్ భోక్తా । తో ఏక్ ఆత్మాచీపాహతా ।
ఆత్మావిణ దేహే వృథా । మడేహోయే ॥ ౩౬ ॥

"ఆత్మను శరీర (సం) యోగమువలన ఉద్వేగచింతాదులను పొందవలసివచ్చుచున్నది. శరీరయోగముతో ఆత్మయున్నదనునది ప్రకటమైనదియేగదా! శరీరము లేనిచో ఆత్మగూడ లేచిపోవును. దేహమునందు సుఖదుఃఖములనుభోగించునది ఆత్మయే. ఆత్మ లేనున్న శరీరముగూడ శవమే. ఈప్రకారముగ రెండును ఒకటిరెండవదానియాధారమున నున్నవి. ఒకటిరెండవదానితో బద్ధమైయున్నది.

౨ నరదేహియగుజీవుఁడు, లేక బద్ధప్రాణి

ఆత్మను మాయాబంధనము కలుగుటయే నరదేహముయొక్క జన్మము. ఎప్పుడు స్వతంత్రమగునాత్మ నరదేహమును ప్రాప్తించునో అప్పుడే దానికి సాంసారికసుఖదుఃఖము తాపత్రయములు ఆరంభమగుచున్నది. తాపత్రయములకు మూలకారణము త్రిగుణాత్మకమగుమాయయే. స్వతంత్రమగుఆత్మ నరదేహములోకే తెంచి సత్త్వ, రజ, స్తమో, గుణముల న్యూనాధిక మిశ్రణమువలన భ్రాంతమై అహంకారవశమై పోవుచున్నది. నేనుఇట్టివాఁడను, నేనుఅట్టివాఁడను, నేను దీనినొనర్చితిని, నేనుచతురుఁడను, పండితుఁడను, కార్యకర్తను, నాయిల్లు, నాకుటుంబము, నాధనము, అనుప్రకారములగు నహంకారకల్పనములయందు చిక్కుకొని సాంసారికసుఖదుఃఖములలో ప్రాణి మగ్నమైపోవుచున్నది. మాయామోహమునందు బంధింపబడియుండుటకతన దానిజ్ఞానదృష్టికి మసకలు గ్రమ్మిపోవును. అదితన్నుదాను మఱచును. అజ్ఞానవశమున "నేనెవ్వఁడ" నని నుడువసాగును. ఈవిధముగ నరజన్మమునొంది ఎప్పుడు స్వతంత్రమగుఆత్మ తన్నుదానుమరచిపోవునో (తననిజస్వరూపమును మరచిపోవునో) అప్పుడది ప్రపంచమునందు మూర్ఖియును చదివిన (తెలసిన) మూర్ఖియును, కలక్షిణియును నైపోవును. ఎప్పుడొకసారి యజ్ఞానమును, మూర్ఖతయును, రోమరోమమున పాదుకొనునో అప్పుడు దానిదుఃఖములగణనము నెవ్వఁడు గావింపగలఁడు? అది ఇతరులనుబాధించును. నిర్బంధించును. దుఃఖింపజేయును. మరియు తానుగూడ నదేవిధముగ పీడితమునొందును. ఇతరునిపై దౌర్జన్యమునొనరించును. ఇతరులధనమును బలాత్కారముగ లాగికొనును. జనులస్వాతంత్ర్యమును హరియించును. తానుగూడ దరిద్రియును, పరతంత్రియును, నగును. ఇంతజరుగుచుండినను గూడ ఇట్లేలయగుచున్నది? దుఃఖమునకు కారణమెయ్యది? దుఃఖవిమోచనమేలకాదు? దుఃఖమే సుఖముగ నేలగన్పట్టుచున్నది? యనువిషయములు, తెలియబడవు. కఠినములగు సురులలోబడి పాపము ప్రాణిభయపడిపోవును. దానిధైర్యము విచ్ఛిన్నమైపోవును. ఇట్టిదశయందు కొందరీనరదేహమునే నిందాతిరస్కారముల గావింపసాగుదురు. "ఛీ" ఈనరదేహము వ్యర్థమైనది. దీనివలననే మనమిట్లు

దుఃఖితులము గావలసివచ్చినదని నుడువుదురు. సత్వరజస్తమము లనుమూడుగుణ ములలోనుండి కేవలరజస్తమోగుణముల యతిశయ సంసర్గముచలననే ఈదుర్దశ కలుగు చున్నదనుసంశమును వారలు మఱచిపోయెదరు. నరదేహము ఒకవిలక్షణమగు శక్తి యైయున్నది. దానిని యోగ్యముగనైన నుపయోగింపుము. చెడుగుగనైన నుపయోగిం పుము. దురుపయోగమునుగావించెడివానికి దుర్గతియును, సదుపయోగమునుగావిం చెడివానికి సద్గతియును కలుగును. "జోనర్ కరనీకరే, తోనల్ కానారాయణ హోయ్" (తనవిధ్యుక్తధర్మమును నెఱవేర్చుమానవుఁడు నారాయణుఁ డగును) అను నీసామెత యొంతయు సత్యము. మనుజు లీసిద్ధాంతమును సర్వవిధముల మఱచిపోవు దురు. అంతతోఁబోక వ్యర్థముగా నీనరదేహమును నిందింతురు. "నాచ్ నఆవే ఆంగన్ టేఢా" ఆటరాక ముంగిలి సరిగాలేదన్నటుల జను లున్నతికిబదు లవనతి నొందుచున్నారు.

ముముక్షువు - సద్గురువు.

బద్ధప్రాణికి సాంసారికతాపత్రయమ్ములవలన ఖేదమును పశ్చాత్తాపమునుకల్గ గానే ఈదుఃఖమునుండి విముక్తినొందుటెట్ల"న్నప్రశ్న యాతనిసమ్ముఖమునకే తెంచును. అప్పుడాతఁడు వృద్ధావస్థనుండి ముక్తినొందుట కుపాయము నన్వేషించును. ఈనిరూ పణము అన్యోన్యగ్రంథములయం దెట్లుగలదో దాసబోధయందును నట్లేగలదుగాని దాసబోధయందలివిశేషమేమన, మహారాష్ట్రపు తత్కాలీనావస్థయం దెయ్యది యుచితముగనుండెనో యదియే ఈగ్రంథమున నిరూపింపబడినది. పూర్వపుణ్యకారణ మున నాబద్ధప్రాణికి సద్గురునిసమావేశ మెప్పుడగునో (ఎప్పుడాతఁడు సద్గురునిశరణ మున కరుగునో) అప్పుడు గురూపదేశమువలన నాతఁడు తామసవృత్తిని త్యజియించును. అపిమ్మట నాతఁడు నేనుబద్ధుడనుగాను, స్వతంత్రుఁడను, భ్రమకారణమున నేను నన్ను బద్ధునిగ తలంచుచుంటిని, అని తెలిసికొనును.

కోణాసీచ్ నాహీబద్ధన్ । భ్రాంతి స్తవ భుల లేజన్
ధృఢ ఘేతలా దేహాభిమాన్ । మన్హోనియా॥ ౫౭ ద ౫ స ౬

వాస్తవములో బంధన మెవ్వనికినిలేదు. బద్ధుఁడెవ్వఁడును కాడు. సమస్తప్రా ణులు భ్రాంతివలన మఱచియున్నవి. ఏలయన! వారలు దేహాభిమానమును (అహం కర్తృత్వభావయుతమగుగర్వమును) దృఢముగా పట్టుకొనియున్నారు. ఈభ్రమ నివారణయగుటతోడనే ముముక్షుత్వము (మోక్షేచ్ఛలేక స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ) ఉదయిం చును. ఈయిచ్ఛ ప్రబలమైనప్పుడు ప్రాణి సాత్త్వికవృత్తి నభ్యసింపసాగును. మరియు నెవ్వనికృపవలన నీయిచ్ఛయుత్పన్నమయ్యెనో అట్టి సద్గురునిసేవను గావింప

నారంభించును. సద్గురుని, యుపదేశ, సహవాస, కృపలవలన గొప్పలాభము కలుగును. మొట్టమొదట నింద్యముగను తిరస్కరణీయముగను, గన్పట్టు నరదేహమప్పుడు వందనీయముగను ఉపయోగిగను ప్రతీతి కాసాగును. గురూపదేశమువలన మనుష్యుని వివేకదృష్టి శుద్ధమును, నిర్మలమును నైపోవును. అప్పుడు వానికి ఈలోకమున "నాకు కొంతకర్తవ్యముగలదు. ఎద్దియో యుద్దేశముగలదు. ధ్యేయము గలదు. సాధ్యముగలదు. ఆసాధ్యమును ప్రాప్తించుటకు ఈనరదేహము అత్యంతయావశ్యకమును, ఉపయోగియును, నైయున్నది." అను నిశ్చయమేర్పడును. వాస్తవములో నీనరదేహములభియింపక యేదేని యన్యదేహము (పశు, పక్షి, కీటాదికము) లభియించినచో నీసాధ్యమును ప్రాప్తించుట యసంభవముగ నుండెడిది. శ్రీసమర్థుఁడిట్లు నుడువుచున్నాఁడు.

పశుదేహీ నాహీగతీ । ఐసే సర్వత్రబోలతీ।
మ్హణోన నరదేహీచ ప్రాప్తీ । పరలోకాచీ॥ ౨౧ ॥
నరదేహ హాస్వాధీన । సహసా నవ్హే పరాధీన।
పరన్తు హా పరోపకారీ ఝిజవూన । కీర్తిరూపే ఉరవావా॥ ద౧ స౧-౨౨

"పశుదేహమునందు గతిలేదనియే యెల్లరును నుడివెదరు. పరలోకము నరదేహమునందే లభియించును. నరదేహము స్వాధీనము గలది. ఇది స్వభావసిద్ధముగ పరాధీనమగునట్టిదికాదు. దీనిని పరోపకారమునం దన్వయింపఁజేసి కీర్తిరూపముతో నమరమగునట్లు గావింపవలయును" కాని ఈశుద్ధమును విమలమును నగు వివేకదృష్టి, గురుకృపాంజనములేనిచో నెప్పుడును కలుగజాలదు. ఈలాభమును క్షుద్రలాభముగ భావింపజనదు. ఈవిధమగు నరదేహపుయోగ్యతను పావనగావించెడి గురువులనుగూర్చి, "ఇట్టిగురువులు గవ్వకు ముగ్గురేని దొరకినను అడుగగూడదని సమర్థుఁడు నుడువుచున్నాఁడు. ఎవఁడు, అవిద్య(మాయ) యొక్క మూలచ్ఛేదనము నొనర్చునో, అంతర్బాహ్యేంద్రియముల దమనమునుగూర్చియును, విగ్రహముగూర్చియును, శిక్షనొసగునో, మరియు భవసాగరమును తరియింపజేయునో, అతఁడే సద్గురుఁడు. ఇట్టి గురువులు మిగులనరుదుగ దొరకుదురు. ఈగురువులు ద్రవ్యమువలన లభియింపరు. పూర్వపుణ్యవశముననే లభియింతురు. పూర్వపుణ్యమును సఫలమొనర్చెడిపని గురువుదైయున్నది. సమాజమునందుగాన్పించెడి యసద్విద్యాప్రచారదోషము కేవలము శిష్యుల తలమీదనే మోపరాదనియును, ఈదోషము గురువునకుగూడ సంబంధించియుండుననియును, సమర్థుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. అనగా అసద్గురుని కారణముననే సమాజమునందు అనీతి అధర్మము అనాచారము ప్రచారమగుచున్నది. శిష్యులు (సమాజమునందలి సర్వసా

ధారణులగు జనులు) అజ్ఞానులు, మూఢులు, నని తెలిసియుండియునుగూడ కేవలము వారల తలలమీద నే దోషమును రుద్దివేయుటవలన నేమిలాభమొనగూడును? సమాజమును సన్మార్గముపైని నడిపించెడి బాధ్యతయంతయును, మరియు దాని యుత్తరవాదమునుగూర్చిన భారమంతయును. సమర్థుని మతాను సారముగ సద్గురుని మీద నే యున్నది.

ఝే తే శబ్ద నాహీ శిష్యాసీ।
హే అవఘే సద్గురూపాసీ
సద్గురూ పాలటీ అవగుణాసీ।
నానా యత్నే కరూని॥౧౫॥ ద ౫ స 3

ఇందు శిష్యునిదోష మిద్దియును లేదు. ఇదియంతయు సద్గురుని పనియైయున్నది. సద్గురుఁడు సర్వవిధములఁ బ్రయత్నించి సమాజమునందలి లోటుపాటులను దొలంగింపఁగలఁడు. అట్టివాఁ డొకవేళ సమాజమున కధిపతియై లోకల నుచితమార్గమున నడుపకున్నచో నీకార్యమున కింకసమర్థులెవరు? సద్గురూత్తముఁడు హిమాలయ కందరములలోఁ గూర్చుండి యేకాంతమున ననుభవించు బ్రహ్మానందము నొకక్షణము విడిచి సమాజము నుద్ధరించుటకును బరోపకారము గావించుటకును జనసంఘములోనికి రావలయును. అపు డాదేశికుని తేజమునకుఁ, బ్రభావమునకుఁ, బ్రతిభకు, ముగ్ధులై ముముక్షువులగు సచ్ఛిష్యులు శరణ్యములోనికి వత్తురు. సద్గురునియొక్కయు సచ్ఛిష్యునియొక్కయు సమావేశము మేఘుచాతకముల కలయికవంటిది. అంతియగాక శ్రీకృష్ణార్జునుల సమావేశమువంటిదనియు,రామదాసశివాజిచక్రవర్తుల సమ్మేళనమువంటిదనియుఁ, గూడ భావింపనగును. ఉత్తముఁడును లోకోద్ధారకుఁడును నగుగురూత్తముని సాయమున సహృదయుఁడును ముముక్షువు నగు శిష్యుఁడు పరమార్థమునందును జనోద్ధరణ సాధనమునందును మగ్నతనొందును.

౯ పరమార్థమార్గమునందు సాధకము, సిద్ధి.

పరమార్థసాధనములయెడ నాసక్తుఁడైనంతన పరోపకారము జనోద్ధారణము నిచ్ఛగించు నిరహంకారియగు ముముక్షువు సాధకావస్థ నొందును. ఆయవస్థయందతఁడు పరమార్థమున నెద్దియో గ్రహించును. సమర్థుఁ డిట్లు నుడివియున్నాఁడు.

"పరమార్థము తపస్వులకును, సాధకులకును ఆధారము. పరమార్థము భవసాగరమును తరింపజేయును. అనంతములను జన్మముల ఫలము ప్రాప్తమై యున్నప్పుడే పరమార్థమలవడజాలును. పరమార్థమువలన ముఖ్యపరమాత్మతత్త్వము అనుభవములోనికి వచ్చును." మరియు నాత్మానుభవమగుటయే మాయాబంధములనుండి విముక్తినొం

దుట. దీనిపేరే మోక్షము లేక స్వాతంత్ర్యము. ఇదియే పరమార్థము. దీనిని ప్రాప్తించుటకు మార్గము ఎయ్యది? జ్ఞానమార్గమా, యోగమార్గమా, కర్మమార్గమా లేక భక్తిమార్గమా! ఈప్రకారముగ ననేక ప్రశ్నముల వివేచనమును సమర్థుఁడు అయిదవదశకము లోని ఏడవసమాసము మొదలుకొని ఇరువదియవ దశకముదనుక గావించెను. ఈవిధముగా ననేకమార్గములతోడనే సాధకుఁడు పరమార్థముకొఱకు దృఢపూర్వకముగ సాధనము జేయుచున్నాఁడు. సాధుసమాగమ మొనర్చుచున్నాఁడు. అద్వైతనిరూపణ శ్రవణమననములను గావించుచున్నాఁడు. సారాసారవిచారమువలన సందేహములను సాంసారిక వికల్పములను నశింపఁజేసి ఆత్మజ్ఞానమును వివేకించుచున్నాఁడు. వివేకమువలన దేహబుద్ధిని (నేను, నీవుఅనుదానిని) అపివేయుచున్నాఁడు...

మాయోపాధిని విడచి అసాధ్యవస్తువును (ఆత్మనుఃపరబ్రహ్మమును) సాధనమువలన సాధించుచున్నాఁడు. మఱియు సత్స్వరూపమునందు తనబుద్ధిని దృఢముగనుంచుచున్నాఁడు. ఈప్రకారముగ సాధనమును జేయుచు, జేయుచు గురూపదేశమువలన నరదేహమును సార్థకపఱచి యాతఁడీ భవసాగరమును దాటిపోవుచున్నాఁడు. మాయాపటలమును జించివేయుచున్నాఁడు. అజ్ఞానమును నశియింపఁజేయుచున్నాఁడు. తన్నుదా (ఆత్మను) నెఱుఁగుచున్నాఁడు. సత్స్వరూపమునందు లీనమైపోవుచున్నాఁడు. ఇట్టిదశయే తెంచినపిమ్మట, బద్ధదశనుండి ముముక్షువును, ముముక్షువునుండి సాధకుఁడును నైనయాసాధకుఁడే, సిద్ధుఁడనిపించుకొనుచున్నాఁడు. సమర్థుని మతానుసారము సాధకుని (అంతిమ) నిస్సందేహావస్థనే సిద్ధావస్థయని నుడువుదురు. సిద్ధపురుషుఁడు సిద్ధుఁడై యుండియును సాధకుఁడుగనే యుండును. అతఁడు సాధనము నెప్పుడును విడువఁడు. సిద్ధుని లక్షణములను నుడువుచు సమర్థుఁడేమిచెప్పుచున్నాఁడో చూడుఁడు.

"సిద్ధలక్షణములను సాధకము లేనిచోఁ జెప్ప వీలుగాదు. సిద్ధలక్షణములయందు సాధకత్వము వచ్చితీరవలయును. వెలుపలినుండి సాధకునివలె గాన్పించుచు సాధనకృతిని గావించుచు నంతరమునందు స్వరూపాకారుఁడై యుండువానినే చతురపురుషులు సిద్ధుఁడని తలంతురు." సాధనమును జేయుచుండు నాతఁడు సిద్ధుఁడెట్లగుననుదానికి సమర్థుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తరము నిచ్చుచున్నాఁడు. "సందేహరహితమగు సాధనము నొనర్చుటయే సిద్ధునిలక్షణము. సిద్ధునిసాధనములయందు లోపలను వెలుపలను అచలమగు సమాధాన ముండును. ఈసిద్ధునకే సమర్థుఁడు తనదాసబోధయందు 'మహంతు' 'సాధు' 'విరక్తుఁడు' 'నిస్పృహుఁడు' మొదలగు నామముల నిచ్చియున్నాఁ"డను విషయమును స్మరణయం దుంచుకొనవలయును.

౧౦. ముముక్షుల సహాయముతో సాధకులయొక్కయు సిద్ధులయొక్కయుఁ గర్తవ్యము.

సిద్ధులు స్వాతంత్ర్యమునొందిన (ముక్తినొందిన)వారలు. సాధకులు ఆస్థితికిఁ జేరెడి మార్గము నందున్నారు. ముముక్షువులు స్వతంత్రస్థితికి (ముక్తావస్థకు) చేరుటకు ఇచ్ఛయించుచున్న వారలు. అనఁగా నీత్రివిధజనులు క్రమముగా ముక్తి, మోక్షము, స్వాతంత్ర్యము నందున్నవారు. లేదా ఆస్థితిలోఁ బ్రవేశించుట కిష్టపడుచున్న వారనియైన చెప్పవచ్చును. ఇఁక మిగిలినవారలు బద్ధజనులు. బద్ధులగు మానవులకు హితము నెఱింగించి వారలను ముక్తిమార్గమునందు ప్రవేశపెట్టెడికార్యమును సిద్ధులు సాధకులు నగువారలు ముముక్షుజనుల సహాయముతో నెరవేర్పవలయునని సమర్థుఁడు నుడువుచున్నాఁడు.

విరక్తే నిందక్ వన్దావే । విరక్తే సాధక్ బోధావే ।
విరక్తే బద్ధ చేవవావే । ముముక్షు నిరూపణే ॥౩౭॥ ద ౨ స ౯.

“విరక్తులు లేక సిద్ధపురుషులు నగువారలు నిందకులకు వందన మొనర్పవలయును. సాధకులకు బోధగావింపవలయును. మఱియు ముముక్షులసహాయముతో నిరూపణముల మూలమున బద్ధజనులను ముక్తులుగఁ జేయవలయును. పరతంత్రులను స్వతంత్రులఁగావింపవలయును” ఎప్పుడీకార్యము సఫలతనొందునో అప్పుడే ఎల్లరకును పరమార్థలాభము కలుగును. మరియు నరదేహములకు సార్థకత లభించును. అనగా ఎప్పుడందఱకును పరమార్థప్రాప్తియగునో (అందఱికిని మోక్షము లేక పూర్ణస్వాతంత్ర్యము లభ్యమగునో) అప్పుడు అఖిలమనుష్యజాతికిని ఉద్ధారణమగును. ఈమనుష్యజాత్యుద్ధరణమే సమర్థుని సర్వోత్తమమగు ధ్యేయము. ఎంతదనుక నీ సర్వజనికోద్ధారణము జరుగదో అంతదనుక ప్రయత్నమును చేయుచునే యుండవలయునని సమర్థుని యభిప్రాయము. ఇదియే మానవ జాత్యభ్యుదయమునకు (నరదేహప్రాప్తికి) సంబంధించిన యత్నమునకు సర్వోత్తమధ్యేయము. ఈధ్యేయము. (మానవోద్ధరణము) ప్రాప్తించుటకు యత్నము జరిగినంతన మానవేతిహాస మారంభమగును. ఈప్రయత్న మెప్పటినుండిజరుగుచున్నదో మనుష్యజాతీయేతిహాస మెప్పటినుండి యారంభమయ్యెనో తెలిసికొనుట యసాధ్యము. కాని మానవజాతికి పరమార్థప్రాప్తి(పూర్ణస్వాతంత్ర్యము లేక ముక్తిలభింపనంత వఱకు) కానంతవఱకు నీయత్నము జరుగుచునేయుండును. అంతదనుక మానవజాతీయేతిహాస మేర్పడుచునే పోవుచుండును. ఇందు సందియ మావంతయు లేదు. ఇఁక నీసర్వోత్తమధ్యేయమును బూర్తిగావించుటకు (జనోద్ధరణకార్య మొనర్చుటకు) సిద్ధులగు వారలేయేయుపాయముల నవలంబింప వలయునని సమర్థుఁ డుపదేశించెనో విచారించి తెలిసికొనుట యవసరము.

౧౧. లోకోద్ధరణముగూర్చి మూఁడుపాయములు.

సమర్థుఁడు తనదాసబోధయందు సిద్ధులు, సాధులు నగువారలు ముముక్షుజనుల సహాయముతో బద్ధజనోద్ధారణము నేవిధముగ గావింపవలయును? (పరతంత్రుల మనసులయందు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ నుత్పన్నపరచి వారలబంధనముల నేవిధముగ త్రెంపివేయవలయును.) అనువిషయమునుగూర్చి విస్తృతమగు వివేచనము నొనర్చెను. ఇదియే ఈ గ్రంథమునఁగల విశేషత్వము. ఈవిషయమునుగూర్చి నిరూపణము నొనర్చుచుసమర్థుఁడు సమాజోద్ధరణము (లోకోద్ధరణము) నకై మూఁడు ఉపాయములను తెల్పెను. ౧ నీతిస్థాపనము, ౨ ధర్మస్థాపనము ౩ రాజ్యస్థాపనము.

హరికథా నిరూపణ్ । నేమ స్తపణే రాజకారణ్ ।
వర్తాయేచే లక్షణ్ । తేహి అసావే ॥౪॥ ద ౧౧ స ౫

సమర్థుఁడు తనభాషయందు వీనికీనామముల నిడెను ౧ వర్తనలక్షణములేక సద్వర్తనము ౨ హరికథానిరూపణము ౩ రాజకారణము. ఈమూఁడు ఉపాయములవలననే సమాజము స్వతంత్రముగ నుండును. పరతంత్రమగు సమాజము నుద్ధరించుటకు (స్వతంత్రముగావించుటకు) సిద్ధులగువార లీమూఁ డుపాయములను అవలంబింపవలసి యున్నది. సమాజము ముక్తినొందవలయును. స్వతంత్రము నొందవలయును. "పరమార్థోపభోగమును గావింపవలయును" అనునభిలాషయున్నచో (అవశ్యకమున్నచో) సిద్ధులును సాధకులు నగువారలు ముముక్షువుల (స్వాతంత్ర్యేచ్ఛుకుల) సహాయముతో నీమూఁ డుపాయములను గూర్చియే యోజన (స్థాపన) గావింపవలయును. ఈకార్యమునందు సిద్ధులకును సాధకులకును లాభమేమియును లేదని భావింపఁజనదు. ఈకార్యమువలన సమాజహితము గలుగుట యటుండ సిద్ధ సాధకులకుఁగూడ హితముగలదు. సమాజము దుఃఖితముగను, పీడితముగను, త్రస్తముగను, విపన్నముగను, బద్ధముగను నుండుట గాంచి సిద్ధుల యంతఃకరణముగూడ దుఃఖితమగును. తాత్పర్యమేమన, సమాజదుఃఖమువలన సిద్ధులకును సైతము ఖేదము కలుగును. కావున సమాజముయొక్క దుఃఖవిమోచనమును గావించుటవలన (సమాజమును బంధనముక్తిగావించుట వలన) సిద్ధపురుషులకుఁగూడ సుఖము కలుగును. ఇందువలన సమాజము నుద్ధరించుట సిద్ధుల స్వతఃసిద్ధమగు కర్తవ్యమై యున్నది. ఇఁక నీమూఁడు ఉపాయములనుగూర్చి వేరువేరుగ వివేచనము నొనరించెదము.

(౧) నీతి స్థాపనము—పైన జెప్పఁబడిన ఉపాయములలో మొట్టమొదట నీతిస్థాపనము జరుగవలయును. బద్ధజన సముదాయమునందు నీతి యత్యంతముగ లోపించియుండును. స్వధర్మము, భూతదయ, ఆత్మజ్ఞానములను వారు బొత్తుగ మఱచి

యుండుట యటుండ నింద, ద్వేషము, అనీతి, అనాచారము, ఆలస్యము, కపటము, కలహము, క్రూరత, పితికిదనము, పాషండగుణము, పాపము, దురాశ మున్నగుదుర్గుణములతోఁగూడిన వికటావరణమువారిపైనిఆవరించుకొని యుండును. ఈయావరణమునుతీసివైచుట(ఈదుర్గుణములనుదూరపరచుట) నీతియొక్కపని. నీతిస్థాపనవలనమలినవృత్తులువిమలములగును. మఱియు, మనుష్యుఁడాత్మసంస్కరణ(తనయుద్ధరణ)మార్గమునందుఁదన్మయుఁడగును. సిద్ధపురుషుల (సద్గురుని)యుపదేశమువలన మాయాజన్యములగు సత్త్వరజస్తమోగుణములలో నేదిగ్రాహ్యమో యేదిత్యాజ్యమో విదితమగును. అనంతరము ఉద్ధారణకార్యము చాలవఱకుఁ బూర్తియైనట్లు గ్రహింపవచ్చును. మనుష్యుఁడెట్లువంచిన నట్లువంగును. నీతివై పాతనిద్రిప్పినచో నందే మగ్నుఁడగును. అవినీతియందుఁ బ్రవేశ పెట్టిన నందే మగ్నుఁడగును. ఈవిధముగా మనుష్యుఁడు చతురులు, మూర్ఖులు, అవిద్య, సువిద్య, సత్త్వగుణము, తమోగుణము లనుగూర్చిననిరూపణము ద. ౨. స. ౨. లో నొనరించెను. అజ్ఞులకు నీతియననేమియో తెలియదు. కావున అజ్ఞు లవలక్షణములుగ నుందురనుటలో నాశ్చర్యము లేదు. అజ్ఞుల నుపదేశముచే సంస్కరింపవలెను. జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధులగు అహంమన్య పండితవర్గ మింతకటిగలదు. వారలకు శ్రీ సమర్థస్వామి చదివిన మూర్ఖులని పేరిడెను. వార లెన్నఁటికిని నీతిచే సంస్కరింపఁబడరు. భర్తృహరియు "జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం బ్రహ్మాపి నరంజయతి" అనెను. (జ్ఞాన లవదుర్విదగ్ధుఁడగునరుని బ్రహ్మయైనను రంజింపఁజాలఁడు.) వాస్తవమునం దిట్టి తెలిసినమూర్ఖులను సంస్కరించుట గొప్పకఠినకార్యము. ఈమనుష్యులు బహుశ్రుతులును, వ్యుత్పన్నులును, నైయుందురు. బ్రహ్మజ్ఞానమునుగూర్చి గొప్పగొప్పవిషయములను జెప్పుదురు. కానికామ, క్రోధ, మద, మోహ, మత్సర, దంభ, దురాశ, అహంకారములత్రిప్పులలోఁ బడియుండి తమధర్మము నే నిందగావించుచుందురు. భక్తిమార్గమును విచ్ఛేదము నొనర్తురు. భూతదయను మఱచిపోవుదురు. వారలు స్వయముగ నిట్లు జేయుటయే గాక అజ్ఞులచేగూడ చేయించుచుందురు. ఇట్టి తెలిసిన (చదివిన) మూర్ఖులకు నైతము నైతికశిక్షనొసఁగుట సకల సమాజోద్ధరణదృష్టితో అత్యంతావశ్యకమై యున్నది. ఈప్రకారముగ మూర్ఖులకు, తెలిసిన మూర్ఖులకు, నైతికశిక్షనొసఁగుట, మఱియు నాశిక్ష నొసఁగు సంస్థలను స్థాపించుట పరమార్థప్రాప్తికి లేక సమాజోద్ధరణమునకు ప్రథమోపాయము.

(౨) ధర్మస్థాపనము—ధర్మమన నిచ్చట పరమేశ్వరునియుపాసనము లేకభక్తి యని తాత్పర్యము. భక్తి తొమ్మిదివిధములుగలది. వీనిలో తొమ్మిదవదగు ఆత్మనివేదన భక్తి శ్రేష్ఠమైనది. అనగా నిదియే శ్రేష్ఠమగుధర్మము. తక్కిన యెనిమిదివిధములగు భక్తులలో జీవాత్మ పరమాత్మలయందు భేదభావము శేషించియుండెడి సంభావన గల

ను. అనఁగా భక్తుఁడు ఈశ్వరునితో ద్వైతకల్పన మొకప్పుడుండుట తటస్థించుచున్నది. కాని యాత్మనివేదనమువలన భక్తునిహృదయమునందు విభక్తభావముండదు. దీనివలన అభిన్నత్వము, అనన్యత్వము(ఐక్యవృత్తి) కలుగును. ఈ యుపాసనము ప్రత్యక్షమగు నాత్మజ్ఞానమే యైయున్నది. సమర్థుఁడు ఈ గ్రంథమునం దనేకస్థలములలో ఉపాసనా మాహాత్మ్యమును గాన మొనరించి యున్నాఁడు. అభిమానయుక్తముగను, విశ్వాసపూర్వకముగను సమర్థుఁడిట్లు నుడువుచున్నాఁడు.

"ఉపాసన సర్వవ్యాపకత్వముగలది. ఆత్మారాముఁ డెచ్చటలేఁడు? అన్ని తావు లను రాముఁడు నిండియున్నాఁడు. నాయుపాసన యిట్టిది. అది కల్పనాతీతము. అది నిరంజనునికడకు(పరబ్రహ్మముకడకు)చేర్చివైచును."అధ్యాత్మవిద్యాశ్రవణము, దేవపూజనము,భజనము,కీర్తనము,సన్ధ్యాదిబ్రహ్మకర్మము. వీనియన్నిఁటిసమావేశముఉపాసనము నఁగలుగును. సారాంశమేమన? కర్మజ్ఞానముల సమావేశము, ఉపాసనామార్గమునందే (భక్తిమార్గమునందే) కలుగఁదగియున్నది. భక్తిమార్గమునందు ప్రతిమాపూజనము(మూర్తిపూజనము) చెప్పఁబడియున్నది. కాని ప్రతిమ (మూర్తి) పరమేశ్వరుని ప్రతినిధిరూపమనియును, స్వయముగ దాని (ప్రతిమయొక్క) రూపము లేక నామము పరమేశ్వరుఁడు కాఁడనియు స్మరణయందుంచుకొనవలయును. ఈవిషయమునకు సంబంధించిన చర్చను సమర్థుఁడు అన్నితావులను గావించియున్నాఁడు. ఏపరమేశ్వరునిప్రతిమను మనము పూజించుచున్నామో, అతనిని గుర్తెఱుంగవలయును.

"నానాదేవతాప్రతిమలను జనులు ప్రేమపూర్వకముగఁ బూజించుచున్నారు. కాని వాస్తవములో నదియెద్దానిప్రతిమయో ఆపరమాత్మ యిట్టిదని తెలిసికొనవలయును. తెలిసికొని భజియింపవలయును. ఎటులకయైనపిమ్మట అధికారికి వినయపూర్వకమగు వందనముల నెట్లు జేయుచున్నారో, అట్లే మూలపరమాత్మ నెఱింగి మూర్తిపూజనము నొనర్పవలయును" అనకల్పనానుసారముగ నిర్మింపఁబడిన పరమేశ్వరుని ప్రతిమయందు పరమేశ్వరుని ధ్యానించుటయే ఉపాసనము. ప్రతిమ (రూపము) ఎటులైన నుండనిమ్ము. మఱియు దానికేనామమైన పెట్టియుండనిమ్ము, కాని ముఖ్యవిషయమేమన్న! నది యొకేపరమాత్మ (వస్తువు) యొక్క-భిన్నభిన్నప్రతిమలును నామములు ను నైయున్నవి. ఖండోబా, విఠోబా, నారాయణ, రామ, కృష్ణ, లక్ష్మి, శివ, విష్ణు, సరస్వతి, మున్నగు ననేక ప్రకారములగు నామములు ఆయనిర్వాచ్యమగు వస్తువున కొసంగబడిననియై యున్నవి. ఆయనిర్వాచ్యవస్తువగు (పరబ్రహ్మము) పరమాత్మయొక్క- ఏకత్వమునుఉపాసన గావించుసమయమున, నెప్పుడును మఱచిపోఁగూడదు. స్వధర్మము, కులధర్మము,వర్ణాశ్రమధర్మము, అన్నియును ఒక యుపాసనాధర్మమార్గము

లోనికి (భక్తిమార్గములోనికి) వచ్చుచున్నవి. జనులను ఈయుపాసనా ధర్మమునందు (భక్తిమార్గమునందు) ప్రవృత్తుల నొనర్చుటయే వారలను పరమార్థమార్గమునందు బెట్టుటయైయున్నది. కావున భక్తిమార్గస్థాపనము (స్వధర్మస్థాపనము) సమాజోద్ధరణముయొక్క (ముక్తిలేక స్వాతంత్ర్యతయొక్క) రెండవదగు గొప్పయుపాయము. ధర్మస్థాపనమొనర్చెడి సిద్ధపురుషులు ప్రత్యక్షముగ నీశ్వరునియవతారములు.

ధర్మస్థాపనేచే నర । తే ఈశ్వరాచే అవతార ।
జాలే అహేత్ పుఢే హోణార । దేణీ ఈశ్వరాచే ॥౨౦॥ ద ౧౦ స౼

"ధర్మస్థాపనము నొనర్చెడినరులు ఈశ్వరునియవతారములు. వారలు (అట్టివారలెందఱో) వచ్చిపోయిరి. ఇంకముందును రానున్నారు. ఇచ్చుట ఈశ్వరుని చేతిలోనున్నది"

3 రాజ్యస్థాపనము—నీతియొక్కయు, ధర్మముయొక్కయు స్థాపనమువలన పరమార్థము (మోక్షము, ముక్తి, స్వాతంత్ర్యము) అంశతః ప్రాప్తించును. సమాజము అంశతః ఉద్ధారణమగును. కాని దానిపూర్ణత్వముకొఱకు (అలాభమును అప్రతిబద్ధముగను, చిరస్థాయిగను గావించుటకొఱకు) రాజ్యస్థాపన మావశ్యకమైయున్నది. సమాజమునందందఱును ముముక్షువులు (మోక్షమును లేక స్వాతంత్ర్యమును ఇచ్చయించెడివారలు) నీతిమంతులు, ధార్మికులును, నైయుండరు. అధికాంశజనులు బద్ధులుగనుందురు. (పరతంత్రులును, అనీతిమంతులును నైయుందురు) కావున నధర్మవర్తనులైయుందురు. నీతిమంతులయొక్కయు, ధార్మికులయొక్కయు ప్రకృతి నీతిధర్మములవైపుననుండును. అనీతిమంతులయొక్కయు, అధార్మికులయొక్కయు ప్రకృతి, అనీతి, అధర్మముల వైపుననుండును. కాబట్టి సిద్ధులు (సాధకులు) ముముక్షుజనులసహాయముతో సమాజోద్ధారణముకొఱకు నీతిని, ధర్మమును స్థాపించుటకు యత్నింప నారంభింపఁగనే బద్ధజనులు (అనగా నీతిమంతులును, అధార్మికులును నగువారలు) విరోధము గావింతురు. (విఘ్నముల నొనర్తురు) ఈవిరోధఫలమేమన! నీతియొక్కయు, ధర్మముయొక్కయు స్థాపనము పూర్ణరీతిగ నెరవేరదు. ఒకవేళ నెరవేరినను నది చాలకాలముదనుక నిలిచియుండజాలదు. మఱియు నంత్యమున సమాజమంతయును పరమార్థమునుండి పరావృత్తమైపోవును. ఈస్థితి ముముక్షుజనులపట్ల నత్యంత హానికారకమగును. ముముక్షుజనుల సంఖ్య స్వభావతః తక్కువగ నుండును. కావున వారలు కేవలము నీతియొక్కయు ధర్మముయొక్కయు బలముమీద బద్ధజనులను (అనీతిమంతులను, అధార్మికులను) తమ యధికారము (చేతి) క్రిందనుంచుకొని అనీతిని, అధర్మమును పరాభవమునొందింపఁజాలరు. సారాంశమేమన! నీతిని, ధర్మమును రక్షించుటకును, అనీతిని, అధర్మము ఉన్మూలనమొందించుటకును నేదేనియొక శాసకసంస్థ (రాజ్యసంస్థ) అవసరమగును. స్వధర్మమునకు

విరోధమును గావించెడి బద్ధజనులు ప్రతిసమాజమునందును వేలకొలందిగ నుందురు. ఇక నాస్తికులును, పాషండులును నన్నచో వారలు దేవునికిని, ధర్మమునకును, విరుద్ధముగ పోరాటములను, కలహములను వ్యాపింపఁజేసెడి కార్యభారమునే తనుకొలల పైనిడికొని యుందురు. సిద్ధులు, సాధకులు తీవ్రతపమును గావించి మహాభాగ్యముతో పరమార్థప్రాప్తి నొందెదరు. జ్ఞానమును అనుభవమునకు తెచ్చుకొందురు. కాని తామసవృత్తియందు మునిగియుండి బద్ధావస్థలో మగ్నులై మిథ్యాపదార్థసుఖమునందే ఆనందముగలదని భావించెడి మూఢజనులకు పూర్వోక్తసజ్జనుల పారమార్థికసంస్థారహస్యము బోధపడదు. కావున వారలు సిద్ధులను ద్వేషింతురు. నిందించెదరు. ఇంతియగాదు, పరమార్థసంస్థలను భంగమునొందించెడి ప్రయత్నములనుగూడ గావింతురు. ఇట్టి దుష్టులును, అధములును నగు జనులనుండి ధర్మమును రక్షనొనర్చుటకొఱకు శాసక సంస్థ తప్పక కావలయును. ఎచ్చట న్యాయధర్మముల ప్రసారణమగుచుండునో, ఎచ్చట ముముక్షువర్గ ముదయించునో, ఎచ్చట స్వాతంత్ర్యేచ్ఛగల్గిన జనులు వృద్ధినొంద సాగెదరో అచ్చట సమాజముయొక్క నియమన, ప్రబంధ, శాసనములఁ గావించుటకై రాజ్యసంస్థానిర్మాణము గావింపవలసిన యావశ్యకము ప్రతీతి యగుచునే యున్నది. నిజముడిగినచో పరమార్థప్రాప్తికొఱకు యత్నములొనర్చెడి సమాజమునందు నీతి, ధర్మములబలముపైని స్థాపింపఁబడిన రాజ్యసంస్థ తనంతటతానే కాన్పింపసాగును.

ఈ రాజ్యసంస్థనుగూర్చిన తత్త్వము దాసబోధయందు అతిమార్మికముగాఁ బ్రతిపాదింపఁబడినది. వ్యక్తిభూతమగు నరదేహము నాశ్రయించుకొనియుండెడియాత్మయే (జాణీవ్) జ్ఞానరూపము. మాయోత్పాదితమగు దేహము ఆవరణముగనుండిన కారణమున నాయాత్మయొక్క జ్ఞానము అపూర్ణముగ నుండియున్నది. పూర్ణజ్ఞానమునకు అఖండనిధియగు పరాత్పర, పరబ్రహ్మముతో సాయుజ్యప్రాప్తినొందుటకై ఈ యపూర్ణజ్ఞానరూపమగు నాత్మకుఁ దనకంటె నధికజ్ఞానాధిష్ఠానము నాశ్రయింపవలసి వచ్చుచున్నది.

రాయాచె సత్తేనే చాలతే, పరన్తు అవఘీ పంచభూతే ।
ముళీ అధిక జాణీవీచేతే, అధిష్ఠాన్ ఆహే॥౪॥ ద౧౫ స౫.

"రాజు లేక రాజ్యసంస్థ అధికజ్ఞానాధిష్ఠానముగలది" అను నీసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదనముగావించుటకు ద్రాష్టాంతికముగ సమర్థుఁడిటులఁ జెప్పినాఁడు.

దురస్తా దాటల్యా ఫౌజా, ఉంచ సింహాసనీ రాజా ।
యాచా విచార్ సమజా అన్తర్యామీ॥ ౨॥ ద౧౫ స౩

"వేలకొలది సైనికులసమూహము ఎదురుగ నిలుచబడియుండును. కాని రాజు

ఎత్తైన సింహాసనముపై విరాజమానుఁడైయుండి తన విశేషాధికారముతో నెల్లరకును ఆజ్ఞనిచ్చుచుండును. ఇదేవిధముగ లక్షలు, కోట్లసంఖ్యగల జనసమాజముమీఁద విశేషజ్ఞానకారణమునఁ బరమేశ్వరరూపమగు రాజ్యసంస్థ శాసనము గావించుచుండును.

వివేకే బహుత్ పైసావలే । ప్రాణోన్ అవతారీ బోలిలే ।
నును చక్రవర్తీజాలే, యేణేచీ న్యాయే॥ ౫॥ దా౧౫ స౩

నేటిదనుక నేయేయవతారరూపులగు రాజులు రాజ్యస్థాపనము నొనర్చిరో వారందఱును వివేకులై (జ్ఞానస్వరూపులై) యుండిరి. భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు గీతయందు "నరాణాంచ నరాధిపమ్" మనుష్యసమాజమునందు రాజును నేనై యున్నాఁడనని నుడువుచున్నాఁడు. ఈప్రకారముగ రాజు పరమేశ్వరరూపుఁడు. రాజ్యసంస్థ పరమేశ్వరుని యధిష్ఠానము. ధర్మమునకును, నీతికిని, సహాయము నొనరించుటయును స్వయముగ నదిగూడ ధర్మముయొక్కయు,నీతియొక్కయుఁ దోడ్పాటు (సహాయము)తో నడచుటయును నీరాజ్యసంస్థయొక్క ముఖ్యకార్యములు. ధర్మనీతుల యుద్దేశము పరమార్థప్రాప్తియని మొదట నుడివియున్నారము. కావున రాజ్యసంస్థయొక్కముఖ్యహేతువుగూడ పరమార్థ ప్రాప్తియే కావలయును. పరమార్థము ముక్తి, మోక్షము (స్వాతంత్ర్యము) అనునవి మనుష్యజాతియొక్క ఉద్ధారణమునుగూర్చి చెప్పఁబడునవి యనువిషయమును ధ్యానమునం దుంచుకొనవలయును. తాత్పర్యమేమన, ఎప్పుడు మానవసమాజము పరమార్థలాభము కొఱకు యత్నింపసాగునో, ఎప్పుడది పారతంత్ర్య మనుజాలము (వల) నుండి విముక్తినొందుటకు ఉపాయమును గావింపనారంభించునో, అప్పుడు దానికి నీతి, ధర్మము, రాజ్యము అను నీమూఁడు సంస్థల ఆశ్రయమును గైకొనవలసి వచ్చును. ఈసంస్థల యాధారముమీఁదనే మనుష్యసమాజము, నైతిక, ధార్మిక, రాజకీయ స్వాతంత్ర్యములను (పూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును లేక మోక్షమును) ప్రాప్తిగావించుకొనును.

౧౦ పూర్వోక్త సంస్థల నెట్లు స్థాపింపవలయును ?

సమర్థుఁడు, పరమార్థప్రాప్తికి నీతి, ధర్మ, రాజ్యసంస్థ లావశ్యకమని మాత్రము నుడివి యంతటితోనూఱుకొని యుండలేదు. ఆతఁడుపరోపకారబుద్ధితో సమాజోద్ధరణము నొనర్చుటకు ఈసంస్థల నెట్లు స్థాపింపవలయునో దానినిగూర్చి గూడ విస్తారపూర్వకముగ వివరించెను. ౧ నీతిసంస్థ:—సిద్ధులగువారలు ఏకాంతవాసపూర్వకముగ లోకసముదాయమును బ్రోవుపఱచి యనుభవముతో తమకాలముయొక్క వాస్తవికమగు నైతికదశనుగూర్చి విచారము గావింపవలయును. ఉత్తమగుణములను

సంపాదించి లోపలను నేర్పవలయును. మఱియు తమసముదాయమును ఉత్తరోత్తరముగ వృద్ధి నొందింపవలయును. సముదాయములోని మనుష్యులను యోగ్యతానుసారముగఁ బనుల నప్పగింపవలయును. మఱియు వారలలో నేపురుషుఁడు సన్నిధియందుంచుకొనుటకు యోగ్యుఁడుగ నుండునో వానిని సన్నిధియం దుంచుకొనవలయును. ఎవఁడు దూరముగనుంచుట కర్హుఁడో వానిని దూరపుఁబనిపై నంపవలయును. జనమండలులను (సభాసమాజములను) నిర్మించి వానిలో భూతదయను సంబంధించిన బీజారోపణమును గావించినచో నీతిస్థాపనము కాఁగలదు. కారణమేమన! జ్ఞానరూపముతో నెల్లర యంతఃకరణములు సమానముగా నుండునుగదా !

ఈజ్ఞానము సమస్త భూతములయందును (జీవులయందును) ఏకరూపముగ నుండుటకతన సమస్తజనులను ఆత్మతుల్యులుగ భావించుట మనుజుని సహజధర్మమై యున్నది. నీతిస్థాపనమును గూర్చిన యత్యంత సూక్ష్మమగు నీవిధిని ఇచ్చట మేము వివరించితిమి. దాసబోధయందు అత్యంత విస్తృతమగు వర్ణనము విశేషముగాఁ గావింపఁబడినది. అన్నివిషయములు మూలగ్రంథమును చదువుట వలననే విదితము కాఁగలిగి యున్నవి. ౨ ధర్మభజనసంస్థ- భక్తిమార్గము కొఱకు బ్రాహ్మణ మండలులను సంతుమండలులను భక్తమండలులను స్థాపితే మొనర్పవలయును.

బ్రాహ్మణ మణ్డళ్యా మేళవావ్యా । భక్తమండళ్యా మానావ్యా
సన్తమండళ్యా శోధావ్యా ! భూమండలీ ॥ ౧౮ ॥ ద ౧౯ స౬.

పరమాత్మ్మని జ్ఞానపూర్వకముగ భజనమొనర్చుటతో దశదిశలు ప్రతిధ్వనింపవలయును. ఈయుపాయమువలన కర్మ మార్గీయులును కర్మఠులును నగు బ్రాహ్మణులును జ్ఞాన మార్గీయులును, సాధువులును నగు సంతులును మఱియు కేవల భజనప్రియులును, అన్నిజాతులను అన్నివర్ణములనుఁ జెందిన భక్తులును, ఏకహృదయముతో ప్రేమపూర్వకముగ నొకచో సమావేశము కాఁగలరు. ధర్మస్థాపనము నొనర్చుట సిద్ధుల (సాధువుల) కు ముఖ్య కర్తవ్యమైయున్నది.

ఐసా జో మహానుభావ్ । తెణే కరావా సముదావ్
భక్తియోగే దేవాధిదేవ్ । ఆపులా కరావా॥ ౩౨॥ ద ౧౨ స ౧౦
శహాణే కరావేజన్ । పతిత కరావే పావన్
సృష్టీమధే భగవద్భజన్ । వాఢవావే॥ ౩౩॥ ద ౧౮ స ౬

ఇట్టి మహానుభావులు సముదాయమును సమకూర్పవలయును. మఱియు భక్తిమార్గముతో నా దేవాధిదేవుఁడగు పరమాత్మ్మని సంతసింపఁ జేయవలయును. జనులయందు నానావిధములగు చతురత్వమును వ్యాపింపఁజేయవలయును. పతితులను పావనులుగ

జేయవలయును. మఱియుఁ బ్రపంచమునందంతటను భగవద్భజనమును వృద్ధినొందింపవలయును. ఈధర్మస్థాపనాప్రబంధమును సిద్ధులగువారలు తమ జీవితాంతమువఱకు మాత్రమే జరుగునట్టిదిగ గావింపఁజనదు. ఏలయన!

అపణ అవచితే మరోని జావే । మగ్ భజన్ కోణే కరావే ।

యాకారణే భజనాన్ లావావే । బహుత్ లోక్ ॥ ౩౩ ॥ ద ౧౨ స ౧౦

అకస్మికముగ నొకదినమున మృతినొందినపిదప మరల భజనము నెవరుచేయుదురు? కావున పెక్కుమందితోఁగూడిన సముదాయముల నేకత్రపరచి భజనమునందన్వయింపఁజేయవలయును. ఏదేని మతమును పూర్ణప్రసారము గావించుటకు ఒంటరియగు నొకమనుష్యునికంటె జనఘటితసమాజము (సభ్యసముదాయము) అధికోపయోగకరముగ నుండును. కొందఱాధునికు లీసమాజస్థాపనము విదేశీయులకడ మనము నేర్చుకొంటి మనుచున్నారు. శ్రీసమర్థుఁ డీమండలులను నిర్మించిన సంగతియు మండలులఁగూర్చి దాసబోధలోఁ బలుతావులఁ జెప్పఁబడినసంగతియు వారెఱుంగరు. ఇపుడిపుడు దేశీయులు సభలు, సమాజములు, మండలులు మున్నగువానివలని యుపయోగములను దెలిసికొనుచున్నారు. కాని యింకను నీవిషయమునఁ బెక్కుసంగతులను దాసబోధనుండి తెలిసికొని యనుష్ఠింపవలసియున్నది. బాధ్యత యంతగాలేని రేముగ్గురునల్గురు వ్యక్తుల మనస్సులనో చేతిక్రిందికిఁదీసికొని నందువలన లాభమెద్దియును లేదు. మహత్కార్యములసిద్ధి నిమిత్తము పెక్కుమంది మనోగతముల నెఱుంగవలయును.

జేణే బహుతా సఘడే భక్తీ । తే హే రోకడీ ప్రబోధశక్తీ ।

బహుతాచే మనోగత హాతీ । ఘేతలే పాహిజే ॥ ౩౪ ॥ ద ౧౨ స ౧

సిద్ధులయందు ప్రబోధశక్తి (ఇతరులకు బోధగావించెడిశక్తి) యును, వక్తృత్వశక్తియును నుండుట అత్యంతావశ్యకము. ఎంతదనుక నీశక్తికలుగదో అంతదనుక పెక్కుమంది యొక్కమనస్సు లాతనిచేతికివచ్చుట కఠినతరము. కాదుకాదు. అసంభవము. మఱియు వారలమనోగతము నెఱుంగఁజాలకపోయినచో సముదాయములోఁ గలిపి వారిని భక్తులలో నెట్లు అన్వయింపఁజేయగలరు? ఈకార్యమునందు మిగుల ఆతురత (తొందర) గూడ జెందఁజనదు. తొందరపడినచో అనీతిమంతులును, అధార్మికులును, స్వార్థులును, బద్ధులును, నగువారలవలన విఘ్నమువాటిల్లుట కవకాశము గలదు. ఈ విషయమును మేము పైనసైతము నుడివియున్నారము. దాసబోధయం దీవిషయమును గూర్చి యన్నిటికంటె నధికమగు వివేచనము గావింపఁబడియున్నది. ఈ ధర్మమే ఈ గ్రంథముయొక్క ఆలోచ్యవిషయము. మేమిచ్చట సంక్షేపముగ వివరించితిమి. అధికముగ నెఱుంగవలయునను సుత్కంఠగలవారలు మూలగ్రంథమునే మననము గావింప

వలయును. 3 రాజ్యసంస్థ:- ఈ సంస్థనుస్థాపించుటయందుఁగూడ సిద్ధులను, సాధులు, నిస్పృహులు, మహాపురుషులను, నీతి, ధర్మ, సంస్థలను స్థాపించెడివిషయమునందు వారికెంత బాధ్యతగలదో అంత కర్తవ్య బాధ్యతలుగలవు. ఈకార్యముకొఱకు సాధువులు మిక్కిలి గొప్పసముదాయ మేర్పరుపవలసియున్నది. మఱియు దానిని దృఢపూర్వకముగ తమ యాధీనమున నుంచుకొని యెల్లపుడు కర్తవ్యమునందు తత్పరత్వము నుంచవలసియున్నది. శ్రీసమర్థుఁ డీవిషయమునం దిట్లు నుడువుచున్నాఁడు.

సముదావ పాహిజే మోఠా । తరీ తనావా అసావ్యా బళకటా ।
మహ తరూ్ తాఠా । ధరూచ్ నయే ॥ ౨౨ ॥

గొప్ప సముదాయమును దృఢపూర్వకముగఁ దనయధికారమునం దుంచుకొనవలయును గాని మిక్కిలి నమ్మకమును, విశ్వాసమును, విశ్రామమును, గలిగించి సముదాయముతో పనిగొనుచుండవలయును. ఏలయన! సముదాయము నేర్పఱచి దాని పట్ల ద్రోహచింతనగలిగి యుండఁజనదు. అట్లుగావించినచో పరస్పరవిద్వేషముదయించును. పూర్వోక్తవిధముగ దోషరహితమగు సముదాయ మేర్పడఁగనే పరమార్థబుద్ధి (మోక్షబుద్ధి) తత్ క్షణమే జనులలో జాగ్రత్త నొందసాగును.

ఠాయీ ఠాయీ ఉదణ్డ్ తాబే । మనుష్యమాత్ర్ తితుకే ఝోబే ।
చహుకడే ఉదణ్డ్ లాబే । పరమార్థబుద్ధీ ॥౨౪॥ ద ౧౫ స ౨

"ఆత్మవత్సర్వభూతేషు" యను సూక్త్యనుసారముగ సమస్తజనులను, సమస్త సమాజములను, సకలరాష్ట్రములను ఆత్మవలె భావించుటయే, రాజకీయదృష్టితో "పరమార్థబుద్ధి" యైయున్నది. ఈబుద్ధి సముదాయమునందు బద్ధజనసమాజమునందు సంపూర్ణరాష్ట్రమునందు ప్రకాశితమై దృఢమై నంతన నీతియొక్కయు, ధర్మముయొక్కయు సంస్థలు రక్షింపఁబడును. ఈప్రకారముగ సముదాయవ్యాప్తిని గావించుచు కష్టనిష్ఠురములను(డక్కాముక్కీలను)సహించుచుండువాఁడు చూచుచు చూచుచుండగనే భాగ్యశిఖరముమీఁది కెక్కిపోవుచున్నాఁడు (పరమార్థమునకు చేరిపోవుచున్నాఁడు).

వ్యాప అటోప కరితీ । ధకే చపేటే సోసితీ ।
తేణే ప్రాణీ సదేవ్ హోతీ । దేఖత దేఖతా ॥ ౭ ద ౧౫ స 3

"టాకీ సహే సో దేవతా హోయ్" అనుసామెతగూడ నీయర్థమునఁగలదు. సుత్తె దెబ్బలవలన తరిగితరిగి విగ్రహము సిద్ధమగుచున్నది. అప్పుడే దానియందు దేవతాత్వమే తెంచును.

కష్టపడనిచో ఫలములేదు. చేయనున్న నేదియునుగాదు. రాజ్యము స్థాపింపనున్నచో నీతికిని, ధర్మమునకును రక్షణము లభింపదు. సిద్ధులును, సాధకులునగు వారలు

స్వాతంత్ర్యేచ్ఛగల (ముముక్షువులగు) జనుల సహాయముతో రాజకీయ సముదాయము నిర్మింపవలయునని శ్రీసమర్థుఁడిట్లు దాసబోధలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. "మానవుఁడు తనదేశమునకు రాజుగఁగాని, రాజప్రతినిధిగఁగాని యున్నవాని యాశ్రయమును బడయవలయును. ఆశ్రయరహితముగను ఏకాంగిగను నుంటమేలుగాదు.

సమర్థాచి నాహీ పాఠీ । తయాస్ భలతాచ కుటీ॥ ౩౦॥ ద ౧౬ స ౧౦

"సమర్థుఁడగు పురుషుని యాశ్రయముతో నుండనివానిని సాధారణుఁడగు మనుజుఁడుగూడ నలిమివేయును." ఈప్రకారముగ రాజ్యసంస్థను స్థాపించుట నీతిమంతులకును ధార్మికులగు నేతలకును అనుయాయులకును హితదాయకమైయున్నది. ఈ సంస్థయొక్క సహాయమువలన, జీవాత్మకు పరమాత్మతో సాయుజ్యత (పరమార్థము, మోక్షము, ముక్తి, లేక స్వాతంత్ర్యత) లభియించును.

పరమార్థీతో రాజ్యధారీ । పరమార్థీ నాహీ తో భికారీ ।
యా పరమార్థాచీ సరీ । కోణాస్ ద్యావీ॥౨౩॥ ద ౧ స ౯

ఎవ్వఁడు పరమార్థియో అతఁడే రాజు. మఱియు నెవ్వనియొద్ద పరమార్థము లేదో యాతఁడే భికారి (భిక్షుకుఁడు—వ్యర్థజీవి). ఇట్టి పరమార్థమును దేనితో నుపమింపనగును?

౧౩ దాసబోధయొక్క విశేషత్వము.

దాసబోధయందొక విశేషముగలదని మేమిదివరకు నుడివియున్నాఁము. ఈగ్రంథములోని వేదాంతసిద్ధాంత నిరూపణము, సమర్థునికాలపు మహారాష్ట్రపరిస్థితి కనుకూలముగఁ జేయబడినది. మహారాష్ట్రముయొక్క యాసమయపుటవస్థయందు ఏవిధమగు నిరూపణము ఉచితముగను, ఆవశ్యకముగను ఉపయోగకరముగను నుండెనో, అదేవిధముగ నీ గ్రంథమునందు సమర్థుఁడు స్వతంత్రరీతితోఁ గావించెను. భగవద్గీతయందుగల వేదాంతనిరూపణతత్త్వము, సర్వదా యొకేవిధముగ సంబంధించియున్నను నాగీతాకాలీన సమాజపుటవస్థకధికముగ ననుకూలించుచున్నది. అట్టి నిరూపణము పదునేడవశతాబ్దమునందు సమర్థునికి అనావశ్యకముగఁ గాన్పించెను. కావున, నీగ్రంథమునందు ఉపనిషత్తులు, గీత, భాగవతము మున్నగుగ్రంథములలోని సిద్ధాంతములనే ప్రతిపాదించినను ప్రబంధరచనము, నిరూపణశైలి, దృష్టాంతములు మొదలగునవి యన్నియును కేవలము నూతనఫక్కిగలవిగను తత్కాలీన మహారాష్ట్ర పరిస్థితులకు సంబంధించినవిగను నున్నవి. దాసబోధ ఏదేని యన్యగ్రంథమున కనువాదముగాఁ గాని టిప్పణముగాఁగాని వ్రాయఁబడిన గ్రంథముకాదు. తనకాలపు సమాజము (దేశము)యొక్క నైతిక-ధార్మిక రాజకీయదశలను పూర్ణముగ ధ్యానములోనికి తెచ్చుకొని సమర్థుఁ, డీగ్రంథమును స్వతంత్రబుద్ధితో నిర్మించెను. ఉపనిషత్తులు, గీత, భాగవతము

మున్నగు సంస్కృత గ్రంథములలోని వేదాంత విషయిక సిద్ధాంతములను సమర్థుడు ప్రమాణభూతములుగ అవశ్యములుగ భావించినను ప్రాచీన సిద్ధాంతములపట్ల సమాజము యొక్క హృదయములయందు నిండియుండిన విపరీతార్థమును (భావనమును) ఈగ్రంథమునందు మారపరచెను. ఈగ్రంథమునగల రెండవ విశేషత యేమన్న! మనవేదాంతము నిరాశావాదియు లేక ఆలస్య వాదియుఁ గాదనువిషయ మీగ్రంథమునందు స్పష్ట పరుపఁబడినది. ఇందు పైనిగూడ సన్న్యాసి, బైరాగి, సాధువేషములనుదాల్చి సమస్త లౌకిక కార్యములను పరిత్యజించి ఇతరుల యాధారముతో పొట్టనించుకొనుచుండెడి మనుజులు పెక్కుమంది సమాజమునందు కాన్పించుచున్నారు. వీరలులోకోద్ధరణమునకు సంబంధించిన మహత్కార్యమేదేని జేయుచున్నట్లు గోచరింపకపోయినను బహుజన సమాజమునందు గొప్ప జ్ఞానులుగను పరమార్థవేత్తలుగను సిద్ధపురుషులుగను విశ్వసింపఁబడుచుందురు. "ఓయన్నా (భాయీ)! కర్మత్యాగమును సన్న్యాసమని (విరక్తి లేక జ్ఞానమని) శాస్త్రము చెప్పుటలేదు. లోపలవలె వేయేల! అన్యజనులకంటె మిక్కిలియోగ్యతరముగ సంసార విషయిక కృత్యముల నన్నిఁటిని నెరవేర్చుచు ఆకర్మములయొక్క ఫలాశ (భోగములయందాసక్తి) నుంచుకొనకుండుటయే సత్యమగు జ్ఞానము. అదియే సత్యమగు సన్న్యాసము. అదియే సత్యమగు వైరాగ్య"మని మనవేదాంతగ్రంథములు మిక్కిలి బలముగ నెలుగెత్తి యఱచి శిక్షనొసఁగుచున్నవి.

అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతియః
సససన్న్యాసీ చ యోగీచ న నిరగ్నిర్నచాక్రియః॥ ౧॥ భ. గీ. అధ్యాయము ౬.

"కర్మఫలముల యాధారము (సహాయము) నుంచుకొనక స్వవర్ణాశ్రమోచితమగు కర్మను జేయుచుండు నాతఁడే సన్న్యాసి. ఆతఁడే యోగి. అగ్నిహోత్రాది సత్కర్మలను త్యజించినవాఁడు, లేక కర్తవ్యకర్మములనువిడచినవాఁడు సన్న్యాసి, యోగి కాఁడు" కాని ఈసిద్ధాంతమును త్యజియించి జనులు పరోపజీవులును, అలసులును, మ యు స్థాణువువలె (జడములేక అచలమువలె) ను మారిపోయిరి. ఈజీవితక్రమము సిద్ధుల యొక్కయు సన్న్యాసులయొక్కయు స్వభావములకు విరుద్ధమైయున్నది. ఈవిషయము సమర్థుడు భిక్షానిరూపణ నామక సమాసమునందు వివరించియున్నాఁడు. పరమార్థ జ్ఞానులగు సిద్ధపురుషులు సాధారణ జనులకు (అజ్ఞులకు) పరమార్థమార్గమును చూపవలయును. అదివారికి కర్తవ్యధర్మము. ఈసిద్ధాంతము దాసబోధయందు అన్నితావులను ప్రతిపాదింపఁబడినది. మహంతులక్షణము, నిస్పృహుని ప్రవర్తనము, నిస్పృహుని లక్షణము, నిస్పృహ వ్యాప్తలక్షణము, మఱియు నిస్పృహశిక్షణము మున్నగు సంపూర్ణ సమాసములయందుగూడ నిదియే వర్ణనము గలదు. దాసబోధయొక్క

ఈవిశేషత్వము సదా ధ్యానమునం దుంచుకొనుటకు యోగ్యమైనది. సిద్ధులు, జ్ఞానులు, నగు వారల లౌకిక కర్తవ్య మెంత విస్ఫుటముగను విస్తారపూర్వకముగను ఈగ్రంథమునందు వివరింపబడియెనో అంతగ నింకెచ్చటను గాన్పింపదు. మూఁడవవిశేషమేమన్న, దాసబోధయందు సముదాయము వలన పరమార్థ ప్రాప్తిమార్గము చూపఁబడినది. కాని ప్రాచీన వేదాంత గ్రంథములలో "వ్యక్తిమాత్రుఁడు నీతిధర్మములను లేక భక్తిని ఎట్లు ప్రాప్తి గావించుకొనవలయును?" అను దానినిగూర్చి మాత్రమే చెప్పఁబడినది. వానియందు సముదాయములను నిర్మించి సమాజమును నీతి ధర్మమార్గమునం దెట్లన్వయింపఁజేయ వలయునో యావిషయవిచారము గావింపఁబడలేదు. ఈవిషయమునుగూర్చిన నిరూపణమే దాసబోధయొక్క ముఖ్యరహస్యము.

౧౮ తత్కాలీన పరిస్థితి.

ఈవిశేషత్వములకు గల కారణము ఆకాలపు మహారాష్ట్రముయొక్క పరిస్థితియైయున్నది. ఒకవేళ పరమార్థమునుగూర్చియును, దాని ప్రాప్తికివలయు సాధనములనుగూర్చియును నీప్రకారముగ స్పష్టమును విస్తృతమును నగు వివేచనము గావింపబడకపోయినచో నాకాలపు పరతంత్రసమాజమున కేదేనిలాభము కలుగకపోయెడిది. ఆకాలపు సామాజికదశావర్ణమును స్వయముగ సమర్థుఁడు దాసబోధయం దొనర్చియే యున్నాఁడు. రాజ్యసంస్థ, పరకీయులును, విధర్ములును నగు జనులయాధీనమునం దుండెను. నీతికి, ధర్మమునకు ఉచ్ఛేదన మగుచుండెను. పరకీయజనులు హైందవప్రజకు అన్ని విధములచేతను దుర్దశను గావించుచుండిరి. హిందూసమాజము బొత్తుగ తునాతునియలైపోయెను. దాసబోధలోని కలిధర్మనిరూపణమునందు ప్రాయికముగ నీపరిస్థితిని గూర్చిన వర్ణనముగలదు. మహమ్మదీయుల వైభవమునుగాంచి జనులు తమ యాచారవిచారములను, శాస్త్రసిద్ధాంతములను, రీతి, పద్ధతులను, దేవధర్మములను మఱియు నడవడిని వదలివేయసాగిరి. తమ దేవస్థానములను త్యజియించి దావూదుల్ముల్కు అను పేరుగల పీరు (పెద్ద) ను భజియింప నారంభించిరి. ఎందఱో హిందూజనులు ముసల్మానులైపోయిరి. బ్రాహ్మణులబుద్ధి తుడిచిపెట్టుకొనిపోయెను. హీనజాతులు బ్రాహ్మణులకు గురువులై కూర్చుండిరి. మానసిక దుర్బలత్వకారణమున బ్రాహ్మణులు గూడ హీనజాతుల యుపదేశములను వినఁజొచ్చిరి. శూద్రులు స్వధర్మముమాని బ్రాహ్మణాచారముల ననుష్ఠింపసాగిరి. మయు బ్రాహ్మణులు వ్యభిచారమునందు దగుల్కొని తమలోఁదాము కలహింపఁదొడంగిరి. వర్ణవ్యవస్థయంతయును భ్రష్టమయ్యెను. ఒకరు ఇంకొకరిమాటను వినుటయును, తెలిసికొనుటయును మానిరి. ఈప్రకారముగ నీతిధర్మములయొత్తిడి సన్నగిలెను. తీర్థక్షేత్రములు భ్రష్టమయ్యెను. విగ్రహ

ములు ఖండింపఁబడియెను. స్త్రీలసతీత్వము హరణమొనరింపఁబడియెను. ఈవ్యవస్థను గాంచియే సమర్థుఁడు ౧౫౭౫ శకమున (౧౬౩౨ క్రీ. శ.) లోకోద్ధరణమునకు సంకల్పించెను. నీతిని, ధర్మమును, రాజ్యమునుస్థాపించి సమాజమును పరమార్థమార్గమునం దన్వయింపజేయుటకు నిశ్చయించుకొనియెను. ఈనిశ్చయమునకు మూర్తిమంతమగు ఫలమే ఈదాసబోధగ్రంథము......

౧౫. సాధారణరీతిగ వివేచనపద్ధతులు నాలుగు.

మానవసమాజము వేలకొలంది సంవత్సరములనుండి విడునక యొనరించు సభ్యదయయత్నము ఏదిరో బహువిధముల నిర్ణయింపవచ్చును. ౧ పలువురుశాస్త్రిజ్ఞులు సమాజమునకుఁ గల ప్రాచీనాధునములగు నితిహాసములను విచారించి సమాజచరిత్ర నీవిధముగ నుండియుండునని నిర్ణయించుచున్నారు. ముం దీసమాజము పొందఁగల మార్పులకు భవిష్యచ్చరిత్రమువలన నెఱుంగనగును. భవిష్యత్తును దొలుకనుకవుట ఇతిహాసకుల పనిగాదు. ఈపద్ధతినే యితిహాసపద్ధతి (Historical) యందురు ౨ శాస్త్రిజ్ఞులు పలువురుయత్నించి సమాజ మేరూపమును దాల్చుచున్నదో నిర్ణయింతురు. అంతియగాక యీసమాజము ఏకసత్తాకముగనుండెనో బహుజనసత్తాకముగనుండెనో చాతుర్వర్ణ్య నియమానుసారముగ నడచెనో జాతియందెఱుండెనో విమర్శించుచున్నారు.ఇదియె శారీరక పద్ధతి(Morphological) అందురు. ౩ కొందఱు తత్త్వజ్ఞులు సమాజ మేరూపముదాల్చినను పాటింపక దానిచరిత్రలక్షణములనే నిర్ణయించుచున్నారు. దీనిని లాక్షణికపద్ధతి (Physiological) అందురు. ౪ సమాజచరిత్రము శరీరలక్షణములవైపు ధ్యానముంచవలయునను నియతిలేనిది నాల్గవపద్ధతి. సమాజ దృశ్యధము గమనించుటయే యీపద్ధతికి లక్షణము. ఇందు సమాజమునడుపు ఆత్మచాలక మున్నే ముఖ్యముగా గమనింతురుగాన మొదట ఆత్మస్వభావము, రూపము, కార్యము, అంతిమహేతువులఁ జర్చించి సమాజలక్ష్యమును గ్రహింతురు. ఇదియె ఆత్మిక (తాత్విక లేక వైవేకిక) పద్ధతి (Psychological or Philosophical or Rational) యందురు. ఈ నాల్గు పద్ధతులలో సమర్థుఁడు దేనిని స్వీకరించెనో విచారింతము.

౧౬. దాసబోధలోఁ బాటించినపద్ధతి.

ఈనాలుగు పద్ధతులలో సమర్థుఁడు నాల్గవదియగు ఆత్మికపద్ధతిని సమర్థుఁడు తన దాసబోధలో స్వీకరించెను. యూరపులో శ్లెగల్, హేగల్ మున్నగు తత్త్వవేత్తలీపద్ధతినే యనుసరించిరి. తత్త్వవేత్తలంద ఱీపద్ధతి నామోదింతురనుట సత్యము. మానవజాతి ఆత్మపై సర్వవిధముల నాధారపడియున్నపుడు ఏవిధమైన సంచలనమునేని ఆత్మదృష్టితోఁ గావించుటయే యుచితము. ఇతరవిధములఁగూడ యోచింపవచ్చును గాని మానవజాతియొక్క అంతిమహేతువును గమనించినచో తాత్త్వికపద్ధతియే

పరిగ్రహింపదగినది. మొదటి మూఁడుపద్ధతుల నామోదించిన శాస్త్రిజ్ఞులు సమాజముయొక్క యత్నము, సుఖవృద్ధి, రాజపురుషుల సుఖసాధనము నైయున్నదనిరి. బ్లన్ట్లీ వంటి యితిహాసజ్ఞులు, రాజనీతిజ్ఞులు రాష్ట్రీయుల గుణములను వృద్ధినొందించుటయే రాజ్యస్థాపనయొక్క ముఖ్యోద్దేశమని వాకొనిరి. పాశ్చాత్యశోధకులు మహత్తరము అవ్యాహతమునగు మానవయత్నమునకు అంతిమహేతువేదియో పరీక్షింపలేకున్నారు. వారలు ఆంతరంగికముగా బాహిరముగ సమాజోపాధుల గమనింతురుగాన వారికి నిర్ణయశక్తి యలవడలేదు. ఉపాధుల వేఱుపఱచి శుద్ధము, విమలము, నిరుపాధియునగు ఆత్మస్వరూపముపైఁ బాశ్చాత్యులు ధ్యానముంచరు. అట్లుధ్యానముంచిన పాశ్చాత్యులలో హేగలు గావించిన నిర్ణయము శ్రీసమర్థుని నిర్ణయముతోఁ జాలవఱకేకీభవించుచున్నది. తత్త్వజ్ఞుఁడు వేదాంతియునగు హేగలుపండితుఁడు ఆధ్యాత్మికదృష్టితో మానవసమాజపు టంతిమోద్దేశము Philosophy of History అను గ్రంథమున నెట్లువ్రాసెనో తెలిసి సమర్థుని దాసబోధమతముతో నాతనిమత మెంతవఱకేకీభవించునో నిర్ణయించుట ప్రకృతమైయున్నది.

౧౨ హేగల్‌పండితునియు సమర్థునియు మతమునందుఁగల సమానత్వము.

"ఈజగము ఆత్మమాయల సంఘటనముతో నిర్మింపఁబడెనని తోఁచుచున్నది. చిత్‌స్వరూపముగ నున్నదంతయు నాత్మ. పంచభూతాత్మకముగ నున్నదంతయును మాయ. మానవేతిహాసమున మాయావులగు పంచభూతములకంటె ఆత్మకు వేయిరెట్లు మహత్త్వముగలదు. కావునఁ బ్రధానమగు నీయాత్మగమనమునకును దాని మూర్త్యవతారములకు సంబంధించిన యితిహాసమునకు మానవజాతీయేతిహాసమను పేరిడవచ్చును. మాయయొక్క ముఖ్యలక్షణము జడము. అది పరతంత్రతగ నున్నది. ఆత్మయొక్క ముఖ్యలక్షణము సూక్ష్మత లేక మోక్షము. ఆత్మ స్వయంభువు. స్వతంత్రము, స్వసంవేద్యము. (తన్నుఁదానెఱుంగునది) ఆత్మ తనముఖ్యరూపమును (మోక్షమును లేక స్వతంత్రమును) అన్వేషించుచుండును. ఈయన్వేషణ ప్రయత్నమునే మానవేతిహాసమందురు. ఈయితిహాసమును సూక్ష్మదృష్టితో విచారించినచో యూరపియన్ జర్మను సమాజములకు మనమందఱము ముక్తులమేయని విదితమగునట్లు తోఁచును. గ్రీకు, రోమన్ దేశీయులకుఁ గొందఱు మనుజులుమాత్రమే ముక్తులగుటకు యోగ్యులని తెలిసియుండెను. హిందువులు, చైనీయులు మున్నగువారికి ముక్తుఁడొక్కడేయని తెలిసియుండెను. ఆత్మయొక్క ముక్తస్వరూపమున నీవిధముగా నీమూఁడుసమాజములకును భిన్నభావములున్నందుననే యూరపియనులు స్వతంత్రులుగను గ్రీకులు రోమనులు అంశమాత్ర స్వతంత్రులుగను, హిందువులు, చైనీయులుపూర్ణపరతంత్రులుగను నున్నారు. ఈవిధముగ బద్ధత్వము, ముముక్షుత్వము, ముక్తత్వములే ఆత్మేతిహాస విధములు. కాన మానవసమాజమున కంతిమోద్దేశము ముక్తి (మోక్షము లేక స్వతంత్రము)యైయున్నది. ఈస్వతంత్రతయే, ఈమోక్షమే, ఈస్వసంవేద్యమే, ఆత్మతత్త్వము. ఈతత్త్వములోని కరిగి కలియనెంచువాఁడు (ముముక్షుఁడగు ఆత్ముఁడు) ధర్మము, నీతి, రాజ్యములను నీమూఁడురూపము లొందుచున్నాఁడు. ఇందు మూఁడవరూపమగు రాజ్యచరిత్రమునే

రాజకీయేతిహాస మందురు. ఆత్మరాజ్యరూపముతో మూర్తీభవించి యవతీర్ణమైనంతన స్వతంత్రస్థితికి మార్గము తెలుపఁబడినదని తెలిసికొనవలయును. ఈమార్గములఁదెలుచు సీజరు, నెపోలియనులనంటి వీరపురుషులందు రాజస తామసస సాత్త్విక గుణములుండును. వారల ప్రభావమున నే జగదుద్ధరణము జరుగుచున్నది. అనఁగా ఆత్మ తనతత్త్వము వైపు (పూర్ణస్వాతంత్ర్యము వైపు) పోవుచున్నదని భావము. ఇట్టి పురుషులను అవతారమూర్తులని వీరపురుషులని యందురు. రాజ్యము అపరమాత్మ (జీవాత్మ) యొక్క తత్త్వావిష్టము (మూర్తిస్వరూపము) ఐయున్నయెడల దానియందలి రాజ్యహితదృష్టి రాజ్యస్థాపకులయొక్కయు, సంబంధులయొక్కయు హితదృష్టితో నన్నివిధములచేతను లగ్నమగుచున్నచో నదియే యుత్తమమైనది. ఈవిధమగు కలయికకై ప్రతిమనుజున కాత్మతత్త్వము తెలియవలసి యున్నది. ఈ సంస్థలవలన రాజ్యస్థాపకులగు వ్యక్తుల హృదయములయందు అధ్యాత్మికజ్ఞానము నార్జించు సాత్త్వికరాజసగుణములు ప్రాదుర్భావమగును.” హేగల్ పండితుఁడు తనఫిలాసఫి ఆఫ్ హిష్టరీ (Philosophy of History) యందు ఇట్టి సంస్థలనన్నింటిని విచారింపలేదు. సమర్థుఁడు తనదాసబోధలో విపులముగాఁ జర్చగావించి యున్నాఁడు.

౧౨ తత్త్వజ్ఞానమున హేగల్‌కు సమర్థునకుఁగల మతభేదములు, హేగల్ భ్రమ.

సంక్షేపముగ నుదాహరించిన పై యుదాహరణమువలన దాసబోధయొక్కయు హేగల్ యొక్కయుఁ దత్త్వజ్ఞానములందుగల సమత్వము పాఠకులు గ్రహించి యుందురు. హేగల్ యొక్కయు శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి యొక్కయుఁ దత్త్వజ్ఞానమునందు శ్రద్ధతో గమనింపఁదగిన యొక ముఖ్యభేదముగలదు. హేగల్ పండితుఁడు భ్రమపడి హిందూదేశమునుబట్టి యొక్కఁడె ముక్తుఁడనియుఁ దక్కిన వారలందఱు బద్ధులనియుఁ దలంచెను. హేగల్ పండితుఁడు తన యితిహాసము క్రీ. శ. 1822 లోనుండి 1831 దనుక రచించెను. ఆకాలమున హేగలు మొదలగు పాశ్చాత్యులకు పదునేడవశతాబ్దమున ఆత్మతత్త్వశోధనమునందు మహారాష్ట్రులొనరించిన ప్రచండ క్రాంతిస్థితి తెలిసియుండదు. ఉపనిషత్తులును శ్రీసమర్థుని గ్రంథములును హేగలు తత్త్వజ్ఞుఁ డెఱింగియున్నచో హిందువు లాత్మతత్త్వమును శోధించినవిధము ఆత్మతత్త్వమునకు శ్రీరామదాసస్వామి శివాజిచక్రవర్తి మూర్తిస్వరూపము నొసంగిన రీతి చక్కఁగాఁ దెలిసియుండెడిది. శ్రీ సమర్థ రామదాసస్వామి అందఱును ముక్తులని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పినాఁడు. (దాసబోధ ద ౫ స ౬ చూ.)

మహారాష్ట్రేతిహాసము మహారాష్ట్రసాహిత్యము నెఱుంగని కారణమునే హేగలు విద్వాంసుఁ డిట్లు అసత్యకల్పనము గావించెను. హేగలువిద్వాంసుఁ డితిహాసము రచించుకాలమున హిందూదేశ రాజకీయస్థితి భిన్నభిన్నముగా నుండెను. ఆ విపరీత పరిస్థితులు మిల్లు మొదలగువారలు విపరీతముగ వర్ణించిరి. హేగల్ పండితుఁడు తన యనుమానము నావిపరీతవర్ణనమువలన స్థిరపఱచుకొనెను. ఈ యార్యభూమియందుఁ బందొమ్మిదవ శతాబ్దమున మహారాష్ట్రులు సాత్త్వికసంపద కోల్పోయిరని దోషమా

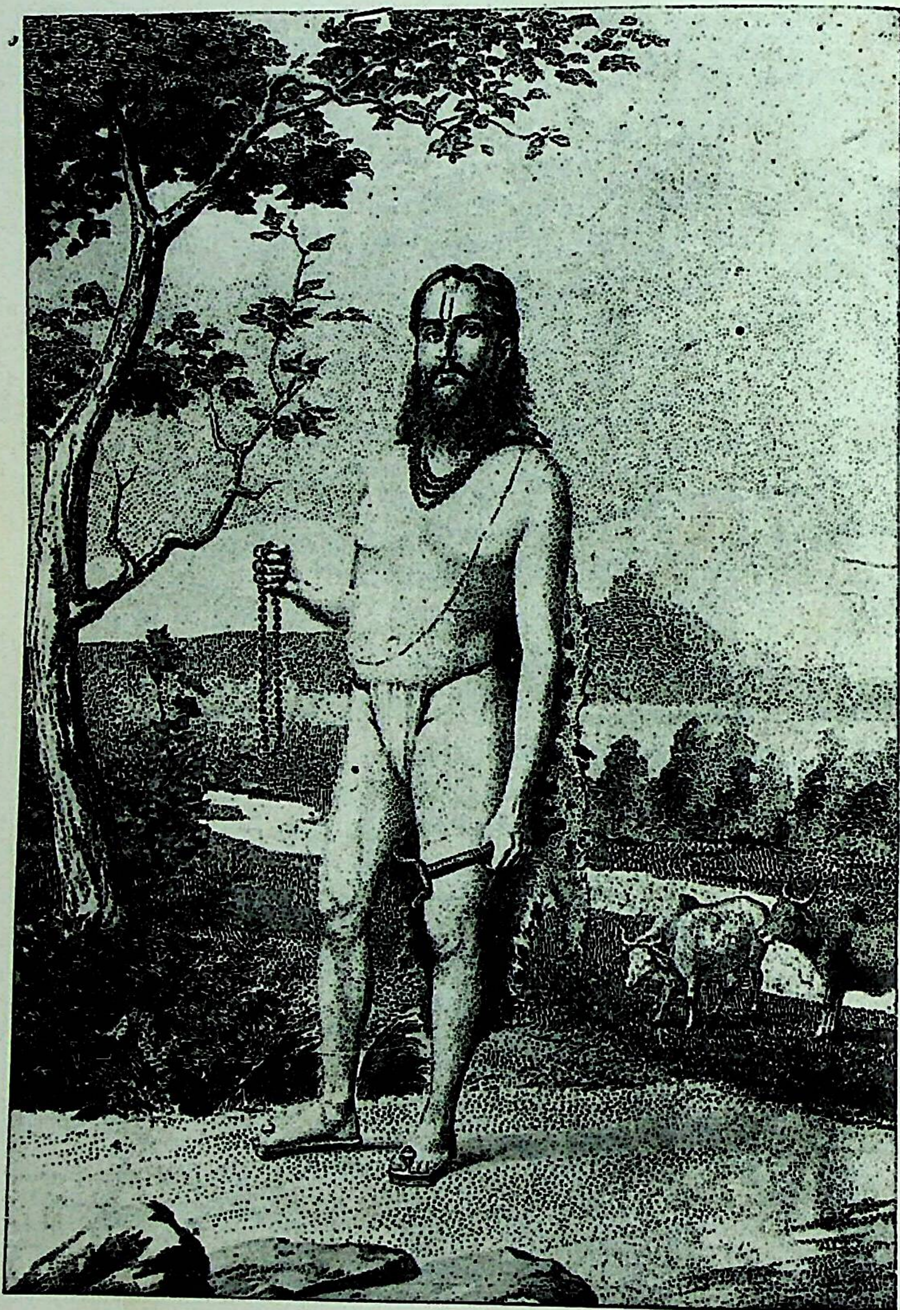
సాధించినచో వినవచ్చును గాని మన నేఁడవశ తాద్దము నాఁటి సుగుణములను యూరోపి
యను లెటింగియు మఱుఁగుపఱచుట పక్షపాతలక్షణమనక తప్పదు. ఈ పక్షపాతము
ననే హేగల్ మహాశయుఁడు హిందువులలో నొక్కఁడె ముక్తుఁడను నసత్యకల్పనము
గావించినాఁడు. సద్గుణములవలన హిందువులెల్లరు స్వాతంత్ర్యులగుటకు యోగ్యులని
వేదాంతము, గీత, రామదాసస్వామి పదేపదే నుడువుట పక్షపాతియగుటచే హేగల్
గ్రహింపకపోయెను. నేఁటికి మూఁడువందల సంవత్సరములనుండి యేహేతువుచేఁ
పాశ్చాత్యులు పరమార్థము వైపునకేగుచుండిరో ఆహేతువు మహారాష్ట్రులకుఁగూడ
నుండెనని రానడేమహాశయుఁడు మహారాష్ట్రేతిహాసమునందు వ్రాసియున్నాఁడు.
ఈమహారాష్ట్రేతిహాసము నూఱు సంవత్సరములకుముందె వ్రాయఁబడియున్నయెడల
హేగల్ వంటివారలు ప్రపంచేతిహాసమునందుఁ గొంతమార్పుచేయవలసివచ్చెడిదె. మహా
రాష్ట్రేతిహాసము ప్రపంచేతిహాసమునందొక ముఖ్యాధ్యాయమనుసంగతి సర్వజనసమ్మ
తమైయున్నది. ఇంతవఱకొనర్చిన చర్చవలన దాసబోధగ్రంథస్వరూపము పాఠకులకువిశ
దమైయుండును. ఈగ్రంథము వాస్తవికమగునితిహాసతత్త్వజ్ఞానముతోఁ బూర్ణమైయున్న
ది. కాని యిందలివివేచనాపద్ధతిమాత్ర మైతిహాసికముగాదు. అది యాధ్యాత్మికము.

౧౯ దాసబోధయందు యోగమేలచెప్పఁబడలేదు?

గ్రంథసిద్ధాంతములను చర్చగాంచినమీఁదట శ్రీసమర్థుఁడు భక్తి, జ్ఞాన, కర్మ
మార్గములనుజెప్పి యోగమార్గము నేలవిడిచియుండెనని పాఠకులు సందేహింపకపోరు.
ఇందులకుఁ గారణము వినుండు. వేదాంతమునందు యోగమార్గమునకు మహత్త్వము
లేదు. సమర్థుఁడు పట్టుదలగల యద్వైతవాదిగావున యోగసంబంధములగు పటాటోప
ములను వర్ణింపలేదు. యోగశిక్ష సామాన్యజనుల కసాధ్యమనియే సమర్థుఁడు తన
గ్రంథములలో వానిని బేర్కొనలేదు. యోగమునకు నిర్వ్యాజము, శాంతము నగుప్రదే
శము కావలయును. మితము సాత్త్వికమునగు భోజనముకావలయును. మౌనము
శాంతవృత్తి యుండవలెను. ఇట్టివె యింకఁగొన్ని యున్నగాని యోగము కుదురదు.
ఈవిషయముల యోజించితిమేని గృహస్థులగు సంసారులకు యోగమార్గ మసాధ్యమని
సైతముతోఁచును. కాననే సమర్థుఁడు యోగము నుపదేశింపలేదు. వాస్తవమున కాఁ
డట్లుచేయుటయే యుచితముగనున్నది. దాసబోధలో శ్రీసమర్థుఁడు గావించిన కర్మ
మార్గ, భక్తిమార్గ, జ్ఞానమార్గోపదేశములు అత్యంతసులభములు అమూల్యములు,
నైయున్నవి.

౨౦ ఉపసంహారము.

దాసబోధలోని రహస్యముల నెఱింగి దానిన్గ్రహించుటకుఁ బలుమాఱా గ్రంథ
మును జదువుటయు అందలిసిద్ధాంతములను మననపూర్వకముగా విచారించుటయు
నత్యంతావశ్యకము. ఈగ్రంథములోని సిద్ధాంతముల కనుకూలముగా నాచరణమొన
రించినచో మనరాష్ట్రము అభ్యుదయమునకు రాఁగలదు.

श्रीरामदासस्वामी.

c. s. p. p.]

ఓం

శ్రీ సమర్థరామదాస జీవితము.

* "యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత
అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్"
భగవద్గీత ౪-౭

ధర్మమునకు హానిగలిగినపుడు సాధుజనులను రక్షించుటకును, దుష్టులను వినాశము గావించుటకును, ధర్మమును స్థాపించుటకును బరమాత్ముఁ డవతరించునను సిద్ధాంతముపై సనాతన ధర్మావలంబు లందఱకు సంపూర్ణమగు విశ్వాసము గలదు. ఈవిశ్వాసము ననుసరించియే మనము శ్రీరాముని, కృష్ణుని, విష్ణుమూర్తిని అవతారపురుషులుగా భావించుచున్నారము. ఇట్లే మహారాష్ట్రదేశమునందు మహానుభావుఁడును ధర్మసంస్థాపకుఁడును జితేంద్రియుఁడునగు శ్రీ సమర్థ రామదాసస్వామిని హనుమంతుని యవతారముగా నమ్మెదరు. దీని కనుగుణముగా నచటికి విద్వాంసులు భవిష్యత్పురాణమునందున్న యీ క్రింది శ్లోకమును ఉదాహరణముగాఁగూడ జూపుచున్నారు.

"శ్లో॥ కృతేతు మారుతాఖ్యాశ్చ త్రేతాయాం పవనాత్మజః
ద్వాపరే భీష్మసంజ్ఞశ్చ రామదాసః కలౌయుగే॥"

ఆంజనేయునకు ఏయేయుగములం దేయే యవతారములుండెనో యీశ్లోకమునఁ జెప్పఁబడెను. సత్యయుగమగు కృతయుగమునందలి హనుమానునియవతారమును మారుతియందురు. త్రేతాయుగమునందుఁ బవనాత్మజుఁ డందురు. ద్వాపరయుగమునందు భీష్ముఁడందురు. కలియుగమునందు రామదాసుఅని నుడివెదరు. శ్రీరామదాసస్వామిగూడఁ దనను గూర్చి చెప్పుకొను తావులయందుఁగూడ నీ భావము కొంఁదిగనో గొప్పగనో ధ్వనించుచున్నది. శ్రీరామదాసస్వామి సామాన్యమానవుఁడు

---

* అర్జునా! ధర్మమునకు హానికలిగి అధర్మమునకు వృద్ధి యేర్పడుచున్న కాలమునందు నేను భూలోకమునందు మాయచేత జనించి వచ్చుచున్నాఁడను.

గాఁడు. గొప్పభగవద్భక్తుఁడు. యోగ్యతరుఁడగు సాధువు. రౌచికుఁడగుకవి. ఇంతియగాదు విశేషించి రాజనీతికోవిదుఁడుగూడ నైయుండె ననుటకు సందియము లేదు. ఆయన చరిత్రము, లీలలు అనుపమానములు. ఆతఁడు యవనపద దళితమై పరాధీనదశయందుండి తొల్లింటిసత్త్వమును గోల్పోవనున్న మహారాష్ట్రదేశమునందు జనించి తన యప్రతిమమగు నిస్పృహత్వము, పారమార్థికము, శిక్షణము వెల్లడించి స్వధర్మస్వరాజ్యస్థాపనములలోఁ బాటుపడి "సమర్థ" పదవిని గడించెను. మహానుభావుఁడగు శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి జీవితము పూర్తిగా నీచిన్నిపొత్తమునఁ జెప్పుట యసంభవము. ఐనను శక్తికొలందిగఁ జరిత్రమును విశదీకరింపఁ బ్రయత్నించెదము.

—* వంశపరంపర జన్మము *—

దక్షిణదేశమునందు హిందూరాజులు రాజ్యస్థాపనము గావించు కాలమునందు, అరణ్యప్రాంతములను నగరములుగా మార్చుటకును పాడుబడిన గ్రామములను బునరుద్ధరించుటకును అన్యప్రాంతములయందున్న జనులను దమరాజ్యములో నివసించుటకై ధనమును భూమిని నొసంగి కొనివచ్చుచుండిరి. ఆకాలమున నిజాముషాహిపాలమునందున్న బీదరుప్రాంతమునఁగల ప్రజలు పలువురు గోదావరీనదీతీరమునకు వలసబోయి యచట స్థిరవాసము లేర్పఱచికొనిరి. అటులేగినవారిలో మన కథాంశమునకు మూలపురుషుఁడగు కృష్ణాజిపంతుఠోసరు అను నొకమహారాష్ట్రబ్రాహ్మణుఁ డుండెను. ఆతఁడు శా. శ. 884 (క్రీ. శ. 962) లో ఉత్తరగోదావరీతీరమునందున్న బీడుప్రాంతమునందలి హిబరాయనుగ్రామమునకుఁ జనుదెంచి యందుఁ గుటుంబసహితముగా నివసించెను. ఆతఁడు బీడుప్రాంతమునఁ బెక్కుగ్రామములను స్థాపించెను. ఆయనకు నలువురు పుత్రులుగలరు. పెద్దకొడుకు పేరు దశరథపంతు. ఈదశరథపంతు తన తండ్రిసంపాదించినయాస్తిలో భాగమునుగైకొనుట యుచితముగాదనియు స్వార్జితజీవనము ప్రశస్తమని తలంచి హిబరాకుఁ గొందిదూరమునఁగల బడగావునకుఁ బోయెను. ఆగ్రామమునందు జనావాసము లేకపోవుటచేఁ బాడుపడియుండెను. అచ్చటి యరణ్యములలోఁ బశులగాపరి జాతివాండ్రు గోవులను మేపుకొనుచుఁ గుటుంబములతో నివసించుచుం

డిరి. ఆగోపాలకులలో ముఖ్యుఁడగు "లఖుమాజి" యనువానిని జమీందారునిగఁజేసి దశరథపంతు అచట కుల్కర్ణి (కరణము) గను బురోహితుఁడుగను బనిచేయుచుండెను. వార లాగ్రామమునకు జాబ్ అని పేరిడిరి. ఈగ్రామమే శ్రీరామదాసస్వామికి జన్మభూమిగాన నీకాల మున అత్యంతపవిత్రక్షేత్రముగా భావింపఁబడుచున్నది. అనంతరము జాబు నగరమునకుఁ జుట్టుపట్టుల నెన్నియో గ్రామములు గట్టిరి. ఈగ్రామ ములన్నింటికిని గరణీకము, పురోహితత్వము దశరథపంతునకే సంక్రమిం చెను. దశరథపంతు శ్రీరామభక్తుఁడు. అంతియగాక రామమంత్రో పాసకుఁడు. అతనికి ఆఱుగురుతనయు లుదయించిరి. పెద్దవానిపేరు రామాజీపంతు. తండ్రిమరణించినతరువాత రామాజీపంతు జాబు యొక్కయుఁ బరిసరగ్రామములయొక్కయు వృత్తుల కధికారియయ్యెను. పైనిఁ బేరొకొన్న కృష్ణాజీపంతు, దశరథపంతు, రామాజీపంతు అనువారలు మనకథానాయకుఁడగు శ్రీసమర్థరామదాసవంశమునకు మూలపురుషులు. రామాజీపంతునకుఁ బిదపఁ బందొమ్మిదవ తరమునందు సూర్యాజీపంతు అను ప్రసిద్ధభగవద్భక్తుఁడును, బ్రహ్మజ్ఞానియునగు నొకపురుషుఁడు జనిం చెను. ఆతని భార్యపేరు రాణుబాయి, ఈదంపతులే రామదాసస్వామికిఁ దలిదండ్రులు.

మన యార్యావర్తమునందలి భగవద్భక్తుల వంశములలో నొక విచిత్రమగు పరిస్థితి కనిపించుచున్నది. ఈవంశములలో జనించిన బాలురకు నాలుగైదుసంవత్సరముల యీడుననే విరక్తియు, భక్తిలక్షణములును బ్రకటనమగుచుండును. ఈలోకమున నాలుగైదు వత్సరముల సంస్కా రమువలననే యింతటి పరిణామము బాలకులలోఁ గలుగుట యసంభ వము. ఈసంస్కారము పూర్వజన్మసంచితమని తోఁచుచున్నది. సూర్యా జీపంతుస్థితిగూడ నిట్టిదే. బాల్యావస్థనుండియే యాతఁడు భగవద్భక్తుఁ డును విరక్తుఁడునై సద్గుణశాలియని పేరొందెను. పండ్రెండు వత్సరములప్రాయమునందె యాతనిభక్తి సూర్యనారాయణమూర్తిపైఁ గుదురుకొనెను. సూర్యాజీపంతు తనకరణీకపుఁబనులు జేయుచు మిగిలిన విశ్రాంతికాలమునందెల్ల సూర్యనారాయణోపాసనమునందే గడుపు చుండెను. ఇట్లు సూర్యాజీపంతు ముప్పదియాఱుసంవత్సరముల వయస్సు

వచ్చువఱకు సూర్యదేవునియనుష్ఠానము నడిపెను. చివర కొకదినమున కీసూర్యనారాయణుఁడు ప్రత్యక్షమై సూర్యాజీపంతున కభిమతము నెఱింగి యిరువురుకుమారులు జనించునటుల వరమునొసంగెనని చెప్పుదురు. శా. శ. ౧౫౨౭(క్రీ.శ.1605)లో సూర్యాజీపంతునకుఁ బ్రథమకుమారుఁడు జనించెను. ఆ బాలునకు గంగాధరుఁడని నామకరణ మొనరించిరి. బాలుఁ డనంతరము దినదినాభివృద్ధినొంది "శ్రేష్ఠ" "రామి రామదాసు" అను నామములతోఁ బ్రసిద్ధుఁడయ్యెను. శా. శ. ౧౫౩౦(క్రీ.శ. 1608 ఏప్రియలు నెలలో) కీలకనామ సంవత్సర చైత్రశుద్ధ నవమీదినమునఁ బట్టపగలు రెండుయామముల సమయమున (సరిగా శ్రీరామజన్మ సమయమున) సాధ్వీమతల్లియగు రాణుబాయికిని సూర్యాజీపంతునకును ద్వితీయపుత్రుఁ డవతరించెను. ఆశిశువునకు నారాయణుఁడని నామకరణ మొనరించిరి. ఈనారాయణుఁడే శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామియను పేరునఁ బ్రసిద్ధినొందినమహాపురుషుఁడు. ఈతఁడే మన యీచరిత్రమునకుఁ గథానాయకుఁడు. సూర్యాజిపంతుగృహమున నీతఁడు జనించిననాఁటనుండి సుఖసమృద్ధికిని, శాంతికిని గొఱంత లేకుండెను. ఆకాలమున మహారాష్ట్రప్రాంతమునందు "ఏకనాథ మహారాజు" అను సుప్రసిద్ధుఁడగు బ్రహ్మజ్ఞాని యుండెను. సూర్యాజీపంతు ప్రతిసంవత్సరమును దనభార్యతోఁగూడ నాతనినిసందర్శించుటకు నేగుచుండెను. వారు సూర్యాజీపంతు దర్శన మొనరించి సెలవునొంది వచ్చునపుడెల్ల ఏకనాథస్వామి రాణుబాయిని జూచి "నీగర్భమునందు ఇరువురుమహానుభావులగు తనయులు జనింతురు." అని యాశీర్వదించి పంపుచుండెను. సమర్థరామదాసస్వామి జనించిన పిదప సూర్యాజిపంతు తనభార్యాశిశువులతో నెప్పటివలె ఏకనాథస్వామిని సందర్శింపనరిగెను. ఏకనాథమహారాజు వారలను దనచెంతఁ గొన్నిదినము లుంచికొని అతిథిసత్కారము లొనరించి వారు సెలవునొంది పోవునపుడు ఈ భవిష్యద్వాణి నాపుణ్యదంపతులను సంబోధించి నుడివెను.

"ఓపూజ్యదంపతులారా! మీరు మిగుల ధన్యులరు. మీగర్భములు ధన్యములు. మీవంశముగూడ ధన్యమైనది. మీయుపాసనయు మీభక్తియు నిరుపమానములు. కావుననే ఆంజనేయుని యంశముతో నీబాలకుఁడు మీయొద్ద నుత్పన్నమయ్యెను. శివాంశముతోఁ బ్రసిద్ధచ్ఛ

త్రపతియగు రాజొకఁడు మహారాష్ట్రదేశమునందు జనింపనున్నాఁడు. ఆతనివలన మీకుమారుఁడు భూభారహరణము జేయించును. అంతియు గాక జనోద్ధారణముగూడ నొనరించును. నేనారంభించిన ధర్మకార్యము లన్నియు నీతఁడె సంపూర్ణ మొనరింపఁగలఁడు. ఇఁకనేను నాయవతా రము సమాప్తిగావింపనున్నాఁడను."

ఈ భవిష్యద్వాణిని నుడివిన కొలఁదిదినములకే ఏకనాథస్వామి నిర్యాణమునొందెను.

—* బాల్యావస్థ - విద్యాభ్యాసము *—

సమర్థుఁడు బాల్యమున నిరంతరము ప్రసన్నహృదయుఁడుగను, హాస్యవదనుఁడుగను నుండువాఁడు. ఏడుపన నెట్టిదియో యాతఁ డించుకేని యెఱుంగఁడు. శీఘ్రకాలముననే యాతఁడు మాటలాడు టకును నడచుటకును నేర్చుకొనెను. శరీరము దృఢతరముగను తేజో యుక్తముగను నుండెను. అతఁడు చిన్నతనమున మిగులఁ గొంటెవాఁ డుగను ఉపద్రవకారుఁడుగనుండి యెల్లప్పుడును క్రీడాలోలుఁడై గం తులు వేయుచు నిముసమేని నిలిచినచోట నిలువక దిరుగుచుండెను. చపలత్వ మాతనికి రోమరోమమున నిండియుండెను. వానరునివలె నిచటినుండి యచటికిని అచటనుండి యిచటికిని దిరుగుచుండుటయుఁ దనవెంటనుండు బాలురఁజూచి మూతివికారముగాఁబెట్టి యుఱుచుటయు నెక్కిరించుటకూడయు నాతనికొకయాటగా నుండెను. ఈబాలుఁడు హద్దుపద్దులులేకుంటచేనపాయకరములగు దుండగము లొనరించుచున్నాఁ డని తల్లిదండ్రులు గమనించి యొకయుపాధ్యాయునికడ నప్పగించి చదువ వేసిరి. ఉపాధ్యాయుఁ డాకాలమున జెప్పువిద్యను జ్ఞానమును నీబా లుఁడు కొలఁదికాలముననే పూర్తిగా నేర్చుకొని మరల నిటునటు ఆడు టకును గంతులువేయుటకును మొదలుపెట్టెను. గ్రామములోని బాలు రను వెంటనుంచుకొని గోదావరీతీరమునకరిగి యచ్చటివృక్షములమీఁదికి వానరమువలె నెక్కుచుండెను. ఒకచిన్న ప్రేలాడుకొమ్మమీఁదికిగూడ నాతఁ డత్యంత సులభముగా నెక్కుచుఁ దిరుగుచు నుండెను. ఒకొ్క క్కప్పుడు గొప్పగొప్పవృక్షముల కొనకొమ్మలకు నెగఁబ్రాఁకి వాని నూపుచుండును. ఒకొ్కక్కప్పుడు వృక్షాగ్రమునుండి క్రిందనున్న బాలు

రకుఁ దగులునటులఁ బండ్లగుత్తులఁద్రెంపి విసరివైచుచుండెను. చెట్లనెక్కు టలో నాబాలునకుఁగల సామర్థ్యమునుగాంచి జనులెల్ల రాశ్చర్యపడు చుండిరి. ఆతని వెంటనుండు బాలురు చెట్టులెక్కి కొమ్మ నూపుచుంటఁ జూచి "అయ్యయ్యో! నారాయణుఁడు పడేఁబడె"నని తలఁచుగా నలచు వాఁడుకగలదు. నీటిలోనికిఁ జెట్లమీఁదినుండి దుముకుటయు, ఈఁదుటయుఁ గూడ నాబాలునకు మిగుల ప్రియముగానుండెడిది. ఇట్లు గ్రామబాహ్య ప్రదేశమున నాబాలుఁడాటలాడుచుండువాఁడు. ఇంతియగాక గ్రామములో నున్నంతసేపుగూడ నిటులేచేయువాఁడు. ఒకానొకప్పుడొకయింటికప్పు మీఁదినుండి గోడమీఁదికిని, మఱియొకప్పుడొకవృక్షాగ్రమునుండి యొక యింటిమీఁదికిని దుముకువాఁడు. ఆబాలకుఁడు చేయుబాల్యలీలలనన్నిం టినిగాంచి జనులంద ఱితఁడు హనుమదవతారముగఁ దలంచిరనుటలో నాశ్చర్యమేమియునులేదు. అటులయుం దత్యాసక్తిగలవారై చాపల్య ముగాఁ దిరుగుబాలురు ప్రౌఢావస్థకువచ్చినపిదప గొప్పప్రతిభాశాలురగు దురని కొందఱు విశ్వసింతురు. ఈవిశ్వాసము సమర్థుని విషయమునఁ జాలదనుక సరిపోవుచున్నది. ఐదవసంవత్సరము సమర్థునకువచ్చియు రాక ముందె సూర్యాజీపంతు ఉపనయనము మిగుల వైభవముతో జరిపెను.

ఉపనయనానంతరము సూర్యాజీపంతు సమర్థునకు సంధ్యావంద నాదికములను నేర్పుటకై యొకవైదికబ్రాహ్మణుని నియోగించెను. సమర్థుఁడాబ్రాహ్మణునికడ అక్షరములను మనోహరముగా వ్రాయుట యు, నిత్యనైమిత్తిక కర్మము లొనరించుటయు నభ్యసించెను. సంస్కృత ముగూడఁ గొంతవరకు నేర్చెను. సూర్యాజీపంతు అంతలోఁ బరలోక గతుఁడయ్యెను. సోదరు లిరువురును దండ్రికి ఉత్తరక్రియలు గావించిరి. తండ్రి గతించినపిమ్మట గంగాధరుఁడు తనసోదరుఁడగు సమర్థుని విద్యా భ్యాసమునెడదృష్టినుంచి శ్రద్ధతోఁ జదివించుచుండెను. సమర్థునిగ్రంథము లను గాంచితిమేని యాతఁడు సంస్కృతమునందు మంచిపండితుఁడని గోచ రించును. పాండిత్యమునందెగాక ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీతలుమున్నగునాధ్యా త్మిక గ్రంథములందుఁగూడఁ జక్కనిపరిచయము సమర్థుఁడు సంపాదించెను. తనకుఁగలవేదాంతగ్రంథానుభవమునుదాసబోధలోనిమొట్టమొదటిసమా సములో విపులముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. సమర్థుఁడు వేదమున కర్థము

స్వయముగ గ్రహించునంతటి పాండిత్యముగలవాఁడనియు బహుశ్రుతత్వ
ముచే వేదాంతవిషయమున అగాధమగు పరిజ్ఞానము గడించెననియుఁ
జెప్పవచ్చును.

మంత్రోపదేశము.

సమర్థరామదాసస్వామి సహజముగా బాల్యమునుండియే భగవద్భక్తియుక్తుఁడై యుండెను. భగవానుని దివ్యనామము నాతఁడు నిరంతరమును స్మరించుచుండును. తండ్రిగతించినపిమ్మట నాతనికి విరక్తిభావ ముదయించెను. క్రమముగా నావిరక్తిభావ మతిశయించి వృద్ధిగాంచఁదొడంగెను. సమర్థుని యన్నయగు శ్రేష్ఠునిగూర్చి కొంతవఱకె మన మెఱింగియున్నారము. మహారాష్ట్రదేశస్థులు రామదాసును హనుమదవతారముగా భావించునటులె * శ్రేష్ఠుని సూర్యనారాయణావతారముగా భావించుచుండిరి. శ్రేష్ఠుఁడు సదాచారుఁడు. బుద్ధిమంతుఁడు. ఆతఁడు వంశపరంపరాగతమగు శ్రీరామమంత్రము చిరకాలము జపించి సిద్ధినొందెను. అందుచే నాతని శ్రీరామభక్తుఁడనియు రామోపాసకుఁడనియుఁ బ్రజలుతలంచి యుపదేశార్థము తీర్థప్రజలవలె వచ్చుచుండిరి. శ్రేష్ఠుఁడు వారలనందఱ నాదరించి మంత్రోపదేశము గావించి భక్తిమార్గమునందుఁ బ్రవృత్తులఁ గావించుచుండెను. ఒకదినమున భక్తుఁడొకఁడు శ్రేష్ఠునిసన్నిధికి ఉపదేశార్థ మేతెంచెను. శ్రేష్ఠుఁ డనుగ్రహపూర్వకముగా నాతని నాదరించి మంత్రదీక్ష నొసంగి భక్తిమార్గము నుపదేశించెను. ఇదియంతయుఁ జూచుచున్న సమర్థుఁడు ఏకాంతమునఁ దన యన్నను సమీపించి అగ్రజా! నాకును మంత్రోపదేశము గావింపుము. అని పలుతెఱంగులఁ బ్రార్థించెను. శ్రేష్ఠుఁడు తమ్మునిబుజ్జగించి సోదరా! నీవు మిగులఁ జిఱుతవాఁడవు. మంత్రోపదేశమునకుఁ దగినపాత్రత నీకింకను సమకూరలేదు. కొంతకాల మాగినపిదప నుపదేశించెదను అని చెప్పెను. సహజభక్తిభావుఁడగు సమర్థున కామాటలు వెగటుగా దోఁచెను. హృదయము మంత్రోపదేశమునకై తొందరించుచుండెను. అన్నతోఁ దర్కించిన లాభములేదని సమర్థుఁ డొంటరిగా నిల్లువిడిచి

* ఈయనకు శ్రేష్ఠుఁడు, శ్రేష్ఠరాముఁడు, గంగాధరుఁడు మున్నగునవి వ్యవహార నామములు.

బయలు దేరి తమగ్రామమునకు వెలుపల గోదావరీతీరమునందున్న ఆంజనే యాలయమున కరిగి మారుతినిఁ బ్రార్థించుచుండెను. ఈబాలుని నిష్కపట భక్తిపారవశ్యము ఆంజనేయుని హృదయమును గరగించెను. ఆంజనేయుఁడా బాలుని మొఱఁ గనికరించి నిజరూపముతోఁ బ్రత్యక్షమై కుమారా! మంత్రోపదేశముకొఱకు నీవేల యింత తొందరపడెదవు? ఇంకను గొంత కాల మాగుమనెను. సమర్థుఁడు మాఱుపలుకఁజాలక తనహృదయము నందుఁగల యుపదేశాతురత బహిరంగపఱచెను. హనుమంతుఁడా బాలుని యచంచలభక్తికి నిర్మల హృదయమునకు నానందించి శ్రీరామ చంద్రమూర్తిచే దర్శనము నిప్పించెను. శ్రీరామచంద్రుఁడా బాలుని ననుగ్రహదృష్టితోఁ జూచి మేను నివిరి "శ్రీరామజయరామ జయజయరామ" యను త్రయోదశాక్షరీ మంత్రరాజము నుపదేశించి "కుమారా! భూ మండలమునం దంతటను మతాంతరులు వ్యాపించియున్నారు. దుర్నీతి రాజ్య మొనరించుచున్నది. దుష్టు లధికారములలో నున్మదులై యుండి భగవద్భక్తులు శాంతవ్రతులునగు సాధువులను బీడించుచున్నారు. ధర్మము తగ్గిపోవుచున్నది. కావున నీవు వైరాగ్యవృత్తితోఁ గృష్ణాతీర మునందు నివసించి ఉపాసనా జ్ఞానమార్గములను వృద్ధిగావించి లోకోద్ధరణ మొనరింపుము" అని యాజ్ఞాపించెను. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రమూర్తి వలన నుపదేశము ననుజ్ఞనొంది బాలసమర్థుఁడు పరమసంతోషమునందెను. ఈవృత్తాంతము నాలకించి యాతని మాతయగు రాణుబాయియు నితరబంధువులును పరమానంద భరితులైరి. అది మొదలు యుక్తవయస్సు వచ్చువఱకును సమర్థుఁడు భగవద్భజనముతోఁ గాలము గడుపుచుండెను.

—✻ వివాహ ప్రసంగము ✻—

తల్లి దనకుమారునియం దెన్నియో ఉత్సాహపూరితములగు కోరికలను బెట్టుకొనియుండును. ఆకోర్కులలోఁ "గుమారునకుఁ ద్వరగాఁ బెండ్లి కావలయును. కొడుకు కోడండ్రు కలిసి కాపురము జేయుట జూడవలయును" అనుకోరిక ప్రబలమైనది. సమర్థుని మాతయగు రాణు బాయిగూడ నటులె తనపుత్రుఁడగు బాలసమర్థునకుఁ జిన్నతనముననే వివాహము జరుపఁదలంచెను. వివాహ సంబంధములగు మాటలను విని

నంతనే సమర్థుఁడు మిగుల నసహ్యించుకొనుచు నానావిధముల విరక్తిని వ్యక్తము చేయుచుండెను, ఒకమారిట్టులె వివాహప్రసంగము తల్లితీసికొని వచ్చుసరికి సమర్థుఁడు గృహమును విడిచియడవులకు వెళ్ళిపోయెను. అన్నయగు శ్రేష్ఠుఁ డెన్నియో నీతులు తమ్మునకుబోధించి బుజ్జగించి యెంతయో శ్రమపడి యింటికిఁ గొనివచ్చెను. కుమారుఁ డిటుల వివాహమునకు విముఖుఁడై విరక్తిగానుంటఁజూచి రాణుబాయి మిగుల వగచుచుండెను. శ్రేష్ఠుఁడు తమ్ముఁడగు నారాయణుని విరక్తిభావము గమనించి "ఇఁక నీతఁడు వివాహమాడఁడు. వీనితో వివాదించి లాభము లేదని తెలిసికొని" పెండ్లిప్రయత్నము మానివేసెను. అంతియగాక తల్లితో నారాయణుఁడు కారణజన్ముఁడనియు వివాహమున కియ్యకొనఁడనియు నీప్రయత్నము మానుటయే యుక్తమనియుఁ బలుతెఱంగుల విన్నవించెను. రాణుబాయి తనపట్టుదలను వదలక నారాయణున కెటులైన వివాహము జేసితీరవలయునని యనుచుండును. ఒకదినమున రాణుబాయి యవకాశము గల్పించుకొని నారాయణుని నేకాంత ప్రదేశమునకుఁగొనిపోయి ముఖము నివురుచుఁ బ్రేమసూచకములగు మృదుమధురవాక్యములతో నిటులఁ జెప్పెను?

"పుత్రా! నామాట సంగీకరించెదవా లేదా?"

"మాతృదేవీ? ఈవిషయమై నన్నడుగవలయునా? ప్రత్యక్షదైవతమగు కన్నతల్లిమాట నంగీకరింపకున్న నింక నెవరిమాట నంగీకరించెదను? "నమాతుః పరదైవతమ్" అని శాస్త్రములు సైతము జెప్పుచున్నవిగదా"

"మంచిది! అటులైనచో నేనువివాహప్రసంగము దెచ్చినపుడెల్ల నీవు వెఱ్ఱిచేష్టలను జేయుచుందువేల? ఇఁకముందు అట్లుగావించెదవేని "నాయాన" అని యొట్టుపెట్టుచున్న దానను కళ్యాణ మండపము నందంతరపటము (తెఱ) పట్టుకొనునంతవఱకు వివాహ విషయమై యాటంకము నించుకేని చెప్పఁబోకుము."

(ఆమాటలువిని సమర్థుఁడు చకితుఁడయ్యెను. కొంతిదనుక యోచించి యిట్లు ప్రత్యుత్తరము జెప్పెను.) "తల్లీ! నీయాజ్ఞప్రకారము నేను కాండపటము బట్టునంతవఱకును అనంగీకారమును బ్రకటింపను!

అమాయికురాలగు రాణుబాయి కుమారుఁడు తనమనోరథము జెల్లింపగలఁడని మిగుల నానందించెను. సమర్థునివాక్కులం దిమిడియున్న భావార్థ మామె కొంచెమేని గ్రహింపలేదు. తనకుమారుఁడు వివాహమున కంగీకరించెనని యామెవిశ్వసించి వెంటనే యావిషయము తనజ్యేష్ఠకుమారుఁడగు శ్రేష్ఠునకు దెలిపెను. తల్లియొక్క యమాయికవృత్తియు సోదరుని యచంచలదీక్షయు నెఱింగిన శ్రేష్ఠుఁడు తల్లినిప్పుడే నొప్పింప నేలయని తనలోఁ దానించుక నవ్వుకొని "ఎందుల కొప్పుకొనఁడు? అని మాత్రము నుడివి యూరకుండెను.

సమర్థుఁడు వివాహమున కంగీకరించినయంశము రాణుబాయి తన బంధు సముదాయమునకుఁ దెలిపెను. పదుగురి సమ్మతినిబడసి ప్రాచీనసంబంధించియు సంపన్నుఁడునగు నొక గృహస్థుఁడు తనకుమారిని నారాయణునకీయ నిశ్చయించెను. వివాహప్రయత్నములు మహత్తరముగా జరుగుచుండెను. లగ్నతిథినాఁడు శ్రేష్ఠుఁడు సమస్తబంధువర్గమును వెంటనిడుకొని మహావైభవముతోఁ దరలిపోయి కన్యాదాత గృహమున బ్రవేశించెను. సమర్థుఁ డందఱితోఁబాటు సంతోషముగా బయలువెడలెను. ఆతనిముఖమున విరక్తిచిహ్నములు గోచరించుటలేదు. సీమంతపూజనము, పుణ్యాహవాచనము మున్నగు శుభవిధులు జరుగుసమయమున శ్రేష్ఠసమర్థు లిరువురును నొకరినొకరు జూచికొని మందమందముగనవ్వుకొనిరి. ఆమందహాసమునందలి భావము నెవ్వరెఱుంగరైరి. కొంతసేపటికిఁ గాండపటమును బట్టుకొను తరుణమేతెంచెను. బ్రాహ్మణులు మంగళాష్టకములు జదువుట కారంభించి అందఱు నొక్కమాఱుగా “సావధానమ్‌సావధానమ్” అని నుడివిరి. ఆమాటవిని సమర్థుఁడు తనలోఁ దానిట్లుయోచించుకొనెను. “నేనునిరంతరమునుసావధానుఁ డుగనున్నాఁడను. అట్లున్నను మఱల నీబ్రాహ్మణులు సావధానుఁడవు గమ్మనినుడువుచున్నారు. కావననీశబ్దమునం దేదియోభేదముతప్పకయుండితీరవలెను. మాతృదేవిగూడఁ గళ్యాణమండపమునందుఁ గాండపటము బట్టుకొనునంతవఱకు మాత్రమె తనయాజ్ఞఁ బాలింపుమని యాజ్ఞాపించినది. ఆమెయాజ్ఞ పూర్తియైనది. నావాగ్దానమును నేను సంపూర్ణముగా నెరవేర్చితిని. ఇఁక నేనిచట నేలకూర్చుండి యుండవలెను? నిజముగా నేనిపుడు సావధానుఁడ

గావలయును." ఈ విధముగా యోచించి సమర్థుఁడు కళ్యాణమండపము విడిచి వెడలిపోయెను. ఆతనిఁ గొనివచ్చుటకై యెందఱో జనులు వెన్నంటిరి. ఎందఱు వెంటఁబడినను సమర్థుఁడు చిక్కలేదు. వివాహమండపమునఁ గోలాహల ముదయించెను. కొంతవడి కాయుద్వేగమంతయు శాంతించినపిదప బ్రాహ్మణులా బాలికను మఱియొకనికిచ్చి వివాహము చేయవచ్చునని శాస్త్రాధారములతో సమ్మతుల నొసంగిరి. సమర్థుఁడు వివాహవేదికనుండి యెచటికో వెడలిపోయెనని విని రాణుబాయి మిగుల విచారపడెను. శ్రేష్ఠుఁడామెనూఱడించి "తల్లీ! నీవించుకేని విచారింపకుము నారాయణుఁడెచ్చటనైన నానందముగా నుండఁగలఁడు. వానిని వివాహప్రయత్నములోఁ బడవేయకుమని నేను మొదటినుండియుఁ జెప్పుచుంటిని. కానిమ్ము. జరుగవలసినదెద్దియో యది జరిగినది" అని తెల్పెను.

—* టాకలియందుఁ దపశ్చర్య. *—

వివాహసమయమునందు సమర్థుఁడు సావధానుఁడై బయలుదేరి రెండుమూఁడుదినములు తననివాస గ్రామమగు జాబ్ నగరము చెంతనున్న పంచవటిలో దాఁగియుండెను. అచటనుండి యనంతర మాతఁడు నాసిక పంచవటి కరిగెను. ప్రకృతకాలమున ధూమశకటములపై సులభముగాఁ బ్రయాణము జేయువారలా కాలపుఁ బ్రయాణశ్రమల నూహింపఁజాలరు. పండ్రెండు సంవత్సరముల బాలుఁడు శా. శ 1542 (క్రీ.శ 1620) ప్రాంతమున జాబునుండి నాసిక పంచవటిదనుక వందలకొలఁది మైళ్లు పాదచారిగాఁ దిరుగుటలో నెన్నెన్ని శ్రమలొందెనో యెట్లు చెప్పగలము? ఈయంశమున కనుకూలించునట్లు భర్తృహరి చక్కఁగా నుడివెను.

"మనస్వీ, కార్యార్థీ గణయతి నదుఃఖం నచసుఖమ్॥"

కార్యమొనరించు పురుషార్థియు సాహసియు నగు మహాత్ముఁడు సుఖదుఃఖములను లక్ష్యముజేయఁడు. ఇట్టి మహాత్ముల లక్షణములు చిన్నతనమునుండియే ప్రకాశింప నారంభించును. సమర్థుఁడు నాసికకుఁ జేరి పంచవటియందు శ్రీరామచంద్రమూర్తిని దర్శించి యచటికిఁ దూర్పున రెండుమూడు మైళ్ళ దూరమునందున్న టాకలియను గ్రామమునకు కరిగెను. అనంతరమాగ్రామమునకు వెలుపలనున్న పురాతనము విస్తృతమునగు మహావృక్షముయొక్క నీడలో నొక కుటీర

మును నిర్మించుకొని వసింపసాగెను.

టాకళిలో సమర్థుఁడు తపస్సుచేయ నారంభించెను. ప్రాతఃకాల మున లేచి గోదావరికి స్నానార్థమేగి రెండుజాములదనుక మొలలోతు నీటి లోనిలిచి జపముచేయును. రెండుజాములైన పిమ్మటఁ బంచవటికి మధుకర భిక్షార్థమైచని దొరికిన పదార్థమును తన యిష్టదైవతమగు శ్రీరామచం ద్రమూర్తికి నివేదించి భుజించుచుండెను. పిదపఁ గొంచెము సేపు భజన గావించి సాయంకాలమైనంతన జపధ్యానములందు నిమగ్నుఁడగుచుం డెను. ఆతఁడు మంత్రపురశ్చరణము భజనము మున్నగువానితోఁ గాలము గడుపుచు నితరులతో మాటలాడక పరుల గృహముల కేగక స్థిరదీక్షగా వర్తించెను. నిత్యమును నీటియందు నానుటచే సమర్థుని దేహ మునందు నడుమునకుఁ గ్రిందిభాగమంతయు నాని తెల్లబడిపోయెను. పాదములందలి మాంసము మోఁకాళ్ళయందలి చర్మము జలచరములు కొరికి తినుచుండెను. సమర్థుఁ డాసమయమునందు జపతపములలోఁ దన్మయుఁడై యుంటచే జలచరములుతన దేహమాంసమును దినివేయు సంగతియే యెఱుంగఁడు. మహాత్ములు దేహసంబంధములగు సుఖదుఃఖ ములపై ధ్యానముంచునెడ వారలకు ఈశ్వరభక్తి యెట్లుసిద్ధించును ? దేహసుఖము నారయువారలు జఠరోదర్ధణ మున కెటులుపయోగింతురు ?

సమర్థుఁ డీవిధముగాఁ బండ్రెండుసంవత్సరములు ఘోరమగు తపస్సుగావించెను. కఠినతపశ్చర్యలవలన అంతఃకరణశుద్ధి యేర్పడును. "మనస్సే బంధమోక్షములకుఁ గారణము." చంచలమగు హృదయ మును దపస్సుగావింపకపోయినచో నెవ్వఁడును స్వాధీనపఱచుకొనఁజా లఁడు. మనస్సును జయించినవాని కద్భుతమగు సామర్థ్యము కలు గును. కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము మున్నగు మనో వికారములకు లోనై మనుజుఁడు నానావిధ దుష్కర్మము లాచరించు చున్నాఁడు. తపశ్చర్యయొనరించి శరీరమును బలవంతముగా క్లేశముల పాలు గావించినచో మనస్సు బలహీనమగును. అంత్యమున మనోజయము సిద్ధించును. మనస్సును జయింపనంతవఱకు ఈశ్వరప్రాప్తికై యొన రించు సమస్తప్రయత్నములును సంకటములవలన విఘ్నములొందును.

కావున దపముగావింపకున్నను గష్టములను భరింపజాలకపోయినను, పరమాత్మ స్వరూపజ్ఞానము కలుగదనియు, మోక్షము లభింపదనియు స్వాతంత్ర్యదర్శనము కానేరదనియు స్పష్టమగా దెలియుచున్నది. సమర్థుడు తనస్వానుభవముతో దాసబోధయందు ఈకష్టములనుగూర్చియు దపోమహిమనుగూర్చియు నిట్లు గానముజేసెను.

కం॥ శ్రమపడకయున్నయడల ఫలము దొరుకదు రాజ్యలక్ష్మి లభియింపదు కష్టము దుఃఖము సైపనియెడ । సమకూరదు సౌఖ్యఫలము జనసంకలికిన్. *

శ్రీసమర్థస్వామి యీవిధముగా బండ్రెండుసంవత్సరములదనుక మిగుల దృఢచిత్తముతో దపముగావించెను. ఆకాలమున ఋషులవలె మునులవలె మాయాయుతములగు సంకటము లెన్నియో యాతని నావరించెను. ఆవిఘ్నముల నాతడు డించుకేని లక్ష్యము చేయకుండెను. తపముగావింపునపుడు అనేకమారులు శ్రీరాముడు దర్శనమొసంగి ఇక "నీవు తపశ్చర్యను ముగింపుము. కృష్ణాతీరమునకరిగి జనోద్ధరణకార్యము నారంభింపుము, అని యాజ్ఞాపించెను. కాని సమర్థు డంతకుమున్నె సంపూర్ణముగా మనోజయము సిద్ధింపనిది శరీరమునందు జనోద్ధరణ మొనరించు సామర్థ్యమేర్పడనిది. నేను కార్యరంగమునం దడుగిడ" నని దృఢప్రతిజ్ఞ గావించుకొనెను. చివరకు మనోవికారములకిక నాశరీరమున స్థానములేదని బాగుగా దెలిసికొన్నపిమ్మట సమర్థుడు తపస్సుచాలించెను. సమర్థుడు టాకలీలో దపస్సుగావించుకొనునపుడు గట్టుకొన్న కుటీరములో నాంజనేయమూర్తిని స్థాపించి యచట బూజాదికములుజరుపుటకై ఉద్ధవగోస్వామియను భక్తుని నియమించెను. తరువాత సమర్థుడు పాదములకు బావుకోళ్లును, చేతియందు జపమాలయు, చంకలోసంచియు సొరకాయపాత్రయు, దలపై టోపీయు దేహమున నిడుపాటిచొక్కాయుధరించి తీర్థయాత్ర దేశపర్యటనము గావించుటకై యొక శుభముహూర్తమున బయలువెడలెను.

---

* కష్టేవిణ ఫలనాహీం కష్టెంవిణ రాజ్యనాహీం
ఆధింకష్టాచేం దుఃఖసోసితీ। తే పుఢేం సుఖాచేం ఫలభోగితీ॥ కష్టపడకున్న ఫలములభింపదు. కష్టపడకున్న రాజ్యము లభింపదు. తొలుదొలుత కష్టమువలని దుఃఖమనుభవించినవాడు సుఖఫలము ననుభవించును"

—* తీర్థయాత్ర - దేశపర్యటనము. *—

ఇంద్రియ నిగ్రహము గావింపవలయునన్నచోఁ దీవ్రతపము గావించి మనోజయము ప్రాపించుట యెట్లవశ్యమో యట్లే లోకోద్ధారణము ధర్మస్థాపనము గావింపవలయునన్న దేశపర్యటన మొనరించి దేశస్థితియుఁ దీర్థయాత్రలొనరించి ధర్మస్వరూపమును గ్రహించుట యవశ్యము. సమస్తదేశములు తిరిగి జనసమాజ మేదశలోనున్నదో యెఱుంగుట దేశోద్ధారకులకుఁ గర్తవ్యము. తీర్థక్షేత్రములకరిగి స్వధర్మమునకు హానికరములును ధర్మప్రచారమునకు విఘ్నకరములును నగు కారణము లేమేని యున్నచోఁ బరీక్షించుటయు ఉద్ధారకుల ముఖ్యధర్మము. సమర్థుఁడు సమస్తమగు భారతఖండమున ఉత్తరమునుండి దక్షిణమువఱకును దూర్పునుండి పశ్చిమమువఱకును పాదచారిగాఁ దిరిగి సమగ్రముగ దేశకాలపరిస్థితులు గమనించెను. అతనికిఁ జేతిలో నొకపగిలిపోయిన గవ్వయైన లేకుండెను; ఉదరనిర్వాహణార్థమాతఁడు భిక్షావృత్తి నాశ్రయించెను. భిక్షావృత్తిని సమర్థుఁడు కేవలము దరపోషణార్థమై స్వీకరించెనని మనము భ్రాంతిపడరాదు. అందులకుఁ బ్రత్యేక కారణముండెనని మనము గమనింపవలయును. భిక్షావృత్తినిగూర్చి సమర్థుఁడు తన దాసబోధయం దిట్లు నుడివియున్నాఁడు.

కం॥ భయరహితము భిక్షావృత్తియ, దానమహత్త్వమబ్బు దేవుఁడుచిక్కున్
బయమును స్వాతంత్ర్యశుభో। దయమబ్బును భిక్షకపనఁదత్త్వజ్ఞులర॥ *

భిక్షాటనము గావించుటకు హేతువు కేవలము పొట్టనించుకొనుటయేగాక స్వదేశదశను దెలిసికొనుటకే యైనచో దేశోద్ధారకునకు నిస్సందేహముగా భిక్షావృత్తినిమించిన సాధన మింకొకటి లేదు. శ్రీరామదాసస్వామి స్వానుభవముతో నీయంశమునుగూర్చి పలుతావులఁ జెప్పినాఁడు. తాను భిక్షాటన మేయుద్దేశముతోఁ గావించుచుండెనో యది యొకతావున నిట్లు స్పష్టముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు.

---

* భిక్షాప్మానిజే నిర్భయస్థితీ । భిక్షేనేం ప్రగటే మహంతీ
స్వతంత్రతా ఈశ్వరప్రాప్తి । భిక్షాగుణేం॥

భిక్ష నిర్భయస్థితిగలది. భిక్షవలన మహత్త్వము వెల్లడియగును. భిక్షవలన నీశ్వరుఁడు లభించును. స్వాతంత్ర్యముగూడ లభించుచున్నది.

కం॥ పల్లెయును నగరమును నిల్లిల్లును విడనాడకుండ నీక్షింపదగున్ ।
పిల్లలను బెద్దలను మఱి యెల్లర భిక్షామిషన్ బరీక్షింపనగున్ ॥ *

ఇటులఁజేయుటవలనఁ బ్రజలసుఖదుఃఖములను లోకోద్ధారకులు గ్రహింప వీలుచిక్కును. ప్రజలవలన నుద్ధారకు లేవేని క్రొత్తసంగతులు గ్రహింప వీలుకలుగును. తమ భావములు ప్రజలకు బోధింప నవకాశము చేకూరును. ప్రకృతకాలమున మన భరతవర్షమున బిచ్చగాండ్రకుఁ గఱవు లేదు. సమర్థుని మతానుసారముగా లోకోద్ధరణమును దృష్టియందుంచు కొని భిక్షాటనముగావించు భిక్షుకుఁ డొకఁడేని లభించుట కష్టతరమనుట కెంతయో విచారమగుచున్నది.

రామదాసస్వామి భిక్షావృత్తితో జీవయాత్ర గడుపుచు గ్రామములు, నగరములు, అరణ్యములు, కొండలు దిరుగుచుఁ దొలుదొలుత తీర్థరాజమగు కాశీక్షేత్రము ప్రవేశించెను.
సమర్థుఁడచట గంగాస్నానమొనరించి విశ్వనాథుని సందర్శించుటకై యాలయమున కరిగెను. అక్కడఁ గొందఱు బ్రాహ్మణులు రుద్రాభిషేకము గావించుచుండిరి. కాషాయవర్ణలిప్తమగు నిడుపాటిచొక్కాయు, జడలు గట్టిన వెండ్రుకలనాచ్ఛాదించియున్న టోపీయుఁజూచి యచటనున్న బ్రాహ్మణులందఱును వీఁడెవరో బ్రాహ్మణేతరజాతికిఁ జెందిన బైరాగి యనితలంచి సమర్థుని లింగము కడకుఁ బోనీయకపోయిరి. సమర్థుఁడు గొంచెమేని కోపముండక "ఇది శ్రీరామచంద్రప్రభుని సంకల్పము కాఁబోలును," అనిపలికి తా నున్నచోటుననేయుండి బ్రాహ్మణులకును విశ్వేశ్వరునకును సాష్టాంగదండప్రణామ మాచరించి యచటినుండి మఱలెను. అతఁడు మఱలిపోవుటయే తడవుగా సమర్థునివారించి రుద్రాభిషేకము గావించుచున్న బ్రాహ్మణులందఱకును లింగము కాన్పింపకపోయెను. బ్రాహ్మణులందఱును మిగుల భయపడిరి. చివరకు వారలందఱు నిది మనచేవంచితుఁడైన బైరాగిగావించిన చమత్కారమేగాని మఱియొకటిగాదని నిశ్చయిం

---

* గ్రామేం అథవా నగరేం । పాహావీం ఘరాంచీం ఘరేం
భిక్షామిసేం లహాన థోరే । పరీక్షూన్ సోడావీం

గ్రామమైనఁ గానిమ్ము, నగరమైనఁ గానిమ్ము. ఇంటింటిని వదలక చూడవలయును. భిక్షామిషతోఁ జిన్నలను బెద్దలను సమస్తవిధ మానవులను బరీక్షింపవలయును.

చుకొనిరి. వారిలోఁగొందఱు బ్రాహ్మణులు పరుగు పరుగునఁబోయి సమ ర్థునిగాంచి ప్రార్థించి సవినయముగా నాలయమునకుఁ గొనివచ్చిరి. అందఱు బ్రాహ్మణులును దామొనరించిన సాహసమునకు క్షమింపుమనివిశ్వేశ్వరుని బశ్చాత్తాపబుద్ధితోఁ బ్రార్థించి రామదాసస్వామిని దమకోపములను క్షమింపుమని వేడుకొనిరి. కొంతసేపటికిలింగము యథావిధిగా బ్రాహ్మణు లందఱికును గోచరించెను. అనంతరము సమర్థుఁడు విశ్వేశ్వరుని బ్రార్థించి కొన్నిదినములు కాశీనగరమున వసించెను. అపు డాయన కాపట్టణమున నున్న మహాత్ములతోఁ బరిచయమయ్యెను. వారలవద్ద సమర్థుఁడు శ్రద్ధా భక్తులతో వివిధానుభవముల గుర్తెఱింగెను. కొంతకాలమున కాతఁడు కాశీనగరమును విడిచి గయా ప్రయాగ క్షేత్రములకుఁ బోయివచ్చెను. కాశీనగరమునందలి యొకభాగమునకు హనుమాన్ ఘట్టమని పేరు. కాని యందు ఆంజనేయాలయము లేదు. సమర్థుఁ డాలోపము దీరుటకై యచట ఆంజనేయుని బ్రతిష్ఠజేసెను.

కాశీనుండి సమర్థుఁడు బయలుదేరి తనకుఁ బరమప్రియమును ఇష్టదైవమునగు శ్రీరామ జన్మభూమియైన అయోధ్యకుఁ బోయెను. అచ్చట సరయూనదిలో స్నానమాడి ఆలయములకరిగి శ్రీరాముని ఆంజ నేయుని సందర్శించి కొన్నిదినము లందు నివసించెను. అయోధ్యామాహా త్మ్యము నాలించెను. తరువాత మధుర, బృందావనము, గోకుల మున్న గుతీర్థక్షేత్రములలోఁ గొన్నిదినములుండి స్నానములు, దేవదర్శనములు గావించుకొని యచటనున్న సాధు సత్పురుష బృందముతోఁ బరిచయ ముజేసికొని యటనుండి ద్వారకకు మఱలెను. ద్వారకకుఁజేరి శ్రీనాథుని సందర్శించెను. తీర్థవిధులను విధివిధానము ననుసరించి నెరవేర్చెను. పిండా రకము - ప్రభాసము మున్నగు క్షేత్రముల కేగి యచ్చటగూడఁ దీర్థ విధు లాచరించెను. తీర్థాటన మన్నను ఆచారరక్షణమన్నను సమర్థున కెంతయో యభిమానము. ఈభావములు వచ్చునటుల దాసబోధలో సమర్థుఁ డిట్లు చెప్పెను.

చ॥ సారవిచార చిత్తుఁడగు సాధువు శక్తి కొలంది గాఁగ నా
చార విధానరక్షణము సల్పుట ధర్మము; యాగఁజే సదా

చార విహారుఁడైనయెడ జాతికి ధర్మమెఱుంగఁజేయు న
ధ్ధారసఁ డెట్టులౌ, నెటుల తత్త్వమతంబు గ్రహింపఁజాలెడిన్॥
చ॥ అనిశము తీర్థయాత్రలనునై తిరుగాడుజనుండు దైవతం
బును గురితింపఁగావలయుఁ, బూనికతోడుత నంతరాత్మను౦
గనవలె శ్రద్ధగల్గి మనఁగావలె నట్లొనరింపకున్నచోఁ
జని ఫలమేమి తీర్థములచాయను? లేవె శిలాదు లంతటన్"॥

ప్రభాసక్షేత్రమునుండి సమర్థుఁడు బయలుదేరి కొన్నిదినములకుఁ బాంచాలదేశము (పంజాబు) చేరెను. ఆదేశమునఁ బ్రసిద్ధములగు గ్రామములు నగరములుజూచుచు సమర్థుఁడుకొన్నిదినములకుశ్రీనగరము జేరెను. అచటనున్న నానకుమతాభిమానులగుసాధువులతో శ్రీరామదాసస్వామికిఁ బరిచయముగలిగెను. ఆసాధువులు సమర్థస్వామి పరిచయమునఁ గొలది కాలమున కాత్మజ్ఞానమునందు నిపుణులైరి. శ్రీనగరమున కెవరేని మహాత్ములు వచ్చినచో నచటి సాధువులందఱు వారికడ కేతెంచి వేదాంతవిషయిక ప్రశ్నలనడిగి సందేహములఁ దీర్చుకొనుచుందురు. వారిసందేహములకు సమాధానము నొసంగఁజాలని సాధువుల నెన్నఁడును బరిహాసము లాడరు. సమర్థుని యాగమనము నాలకించి యాప్రాంతమునందున్న ప్రసిద్ధులగుసాధువు లందఱును దర్శనమునకరిగిరి. వారిలోఁ గొందఱు సమర్థుని భక్తిపూర్వకముగాఁ గొన్నిప్రశ్నలడిగిరి. గొప్ప యనుభవముగల మహాత్ములునైతేము సమన్వయించి చెప్పఁ జాలని నానకుమతస్థులసందియములన్నింటిని సమర్థుఁడుమాటమాటలోనేనివారించెను. సాధువులందఱీతనియాధ్యాత్మికనిరూపణమునకు విస్మయము నొందిరి. వారలందఱును బ్రార్థనపూర్వకముగాఁగోరి శ్రీరామదాసస్వామి నొక మాసమువఱకుఁ దమయొద్ద నుంచుకొనిరి. సమర్థుఁడు సాధువులవద్దనుండి సెలవుగైకొనునప్పుడు ఆసిక్కులగురువులందఱును వచ్చి మంత్రదానమునకై చేతులుమోడ్చి ప్రార్థించిరి. సమర్థుఁడు వారల కిట్లుచెప్పెను.

"మీగురువగు మహానుభావుఁడు నగునానకస్వామి ముసలమానులచేఁగూడ రామ,రామయని పలికించిన ధన్యుఁడు. మీసంప్రదాయమున కాతఁడు అనుగ్రహించిన యుపదేశము తక్కువదిగాదు. మీరలు నానకస్వామియేర్పఱచిన మార్గమును సార్థకము గావింపుఁడు. ఇదియు

నేనొసంగు మంత్రదానము"

శ్రీనగరమునువిడిచి సమర్థుఁడు హిమాలయమున కరిగెను. హిమాలయమునం దాతఁడు బదరీనాథము, కేదారఖండము, ఉత్తర మానసములు సందర్శించెను. హిమాలయమునఁగల యొకమహోన్నత శృంగముపై "శ్వేతమారుతి" స్థానము గలదు. అచటి శీతాధిక్యమునకు వెఱచి యెవ్వఁడును బోఁడు. పూర్వము అద్వైతమతస్థాపకులగు ఆదిశంకరులవారలొక్కరుమాత్రమె యంతదనుక బోయిరి. శ్రీసమర్థుఁడాశిఖరమునెక్కి హనుమానునిదర్శించి కొలఁదికాలమునకుఁ దిగివచ్చెను. సమర్థుఁ డీవిధముగా నుత్తరబళ్చిమయాత్రలు పూర్తిగావించి పూర్వభాగమునందున్న జగన్నాథమునకు బయలుదేరెను.

జగన్నాథము (పూరీ) లోఁ బ్రవేశించినపిమ్మట పద్మనాభుఁడను పేరుగల బ్రాహ్మణుఁడొకఁడు సమర్థునిశరణమున కేతెంచెను. అతనికి మంత్రోపదేశముగావించి రామదాసీయసంప్రదాయము నెఱిఁగించెను. పూరిలో సమర్థుఁడు శ్రీరామచంద్రమూర్తిని స్థాపించి మఠవ్యవస్థ పద్మనాభునకె యప్పగించెను. జగన్నాథస్వామిదర్శనానంతరము సమర్థుఁడు పూర్వసముద్రతీరమునఁ బ్రవాసముగావించుచు దక్షిణమునఁగల రామేశ్వరునకుఁ బోయెను. అచట దేవదర్శనము అర్చనపూజనములు గావించి లంకకుఁ బోయెను. లంకకేగినపు డాతనికి శ్రీరామునిసేవకులగు విభీషణుఁడు ఆంజనేయుఁడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చిరి. అచ్చోట సమర్థుఁడు కొన్ని దినములు నివసించి విభీషణసంప్రార్థనరూపముగఁ గొన్నిపద్యములు రచించెను. లంకనుండిమఱలి సమర్థుఁడు ఆదిరంగము, మధ్యరంగముఅంతరంగముశ్రీజనార్ధనము, దర్శనేనముమున్నగుక్షేత్రములకరిగి దేవదర్శనము గావించుచు గోకర్ణమహాబలేశ్వరమునకుఁ జేరెను. అచటఁ గొన్నిదినములుండి శేషాద్రి కేగెను. అనంతరము శ్రీవెంకటేశము (తిరుపతి) శ్రీశైలమల్లికార్జునము, భాలనరసింహము, పాలకనరసింహము, కచోటి, వీరభద్రము, అను పురాణప్రసిద్ధములగు పంచలింగములను సందర్శించి కిష్కింధానగరము జేరెను. అచటి పంపాసరోవరము ఋష్యమూకపర్వతము మున్నగు రామాయణ ప్రసిద్ధస్థానములు దర్శించి

శ్రీకార్తికస్వామి సేవింప దేవగిరిమీఁది కేగెను. అచటినుండి దక్షిణ కాశియని ప్రసిద్ధినొందిన కరవీరక్షేత్రమునకు మరలివచ్చెను. ఆపిమ్మట కర్ణాట (కొంకణ) మార్గము ననుసరించి సముద్రతీరములను గాంచుచు మహాబలేశ్వరమునకువచ్చి శ్రీపండరినాథుని, భీమశంకరుని సందర్శించెను. తరువాత త్ర్యంబకేశ్వరమున కరిగి నాసిక పంచవటికిఁ జేరెను.

సమర్థుఁ డీవిధముగాఁ బండ్రెండుసంవత్సరములు పాదచారియై భరతఖండమునం దంతటను ప్రవాసమునల్పి వివిధప్రకారములగు ఆధిభౌతికతాపముల యనుభవము గడించెను. ఈప్రవాసములలో సమర్థునకు బహువిధమానవులతోఁ బరిచయము కలిగెను. భిన్నభిన్నములగు మానవస్వభావములను బరీక్షించెను. పలుతెఱంగులనున్న సామాజిక, ధార్మిక, రాజకీయ, వ్యవహారములను ఆచారములను శోధించెను. భిన్న భిన్నప్రాంతములందున్న రాజ్యరీతుల నవలోకించెను. సాధుజనులను సందర్శించి యభేద్యములగు అధ్యాత్మరహస్యముల నెన్నింటినో గ్రహించెను. ప్రకృతియందుఁగల చమత్కారములు రమణీయములు నగుదృశ్యముల నన్నింటి నానందముగాఁ దిలకించెను. పర్యటనము ముగించునప్పటికి సమర్థునకు స్వదేశసంబంధములగు నవశ్యవిషయము లన్నింటియందును జ్ఞానమేర్పడెను, దేశపర్యటనము తీర్థయాత్రవలన లోకజ్ఞాన మెక్కువ యయ్యెను. ఈసంపూర్ణజ్ఞాన పరిపక్వమంతయు నతనిగ్రంథములందు వ్యక్తము గావించెను. సమర్థునిగ్రంథము లన్నింటిలో దాసబోధ అనుభవజన్యజ్ఞానమునకు సముద్రము. అందు లేనివిషయమే లేదు. ప్రతి భాగము నందును ప్రకృతిలోని మనోహరములు అపరూపములు నగు దృశ్యముల ప్రతిబింబ మీదాసబోధలో గోచరించును. ఆమనోహర దృశ్యముల కెంతయని దృష్టాంత మొసంగఁగలము?

పంచవటికేతెంచి సమర్థుఁడు పంచగంగాస్నాన మొనరించి శ్రీ రామచంద్రమూర్తి నీవిధముగాఁ బ్రార్థించెను.

రఘుకులదీపా! శ్రీరామా! నేను మీకృపవలనఁ బండ్రెండు సంవత్సరములు తీర్థయాత్రగావించి దివ్యక్షేత్రములందున్న దేవతలనందఱను దర్శించితిని. పుణ్యతీర్థములలోఁ గ్రుంకితిని. నానావిధములగు విధివిధాన

ముల నిర్వహించితిని. ఈకర్మముల ఫలస్వరూపమగు పుణ్యమును నేఁడు మీచరణారవిందములకు సమర్పించుచున్నాఁడను. ,,

ఈప్రార్థనమువలన సమర్థుఁ డెంతనిష్కాముఁడగు మహాపురుషుఁడో యెట్టికర్మయోగియో తేటపడును. సమర్థుడు నిష్కామకర్మ మాచరించు మహాత్ముఁడనుట కింతకంటె యోగ్యమగు నుదాహరణము లభింపఁజాలదు. ఆతఁడు తనకొఱకై యెద్దియును గోరకుండెను. మనము గావించు మంచిపనులు గాని చెడ్డపనులుగాని మనకొఱకుఁ గాదనియు ఆయీశ్వరునికొఱకే చేయుచుంటిమనియు, ఆత్మారామునికొఱకే చేయుచున్నారమనియు సమర్థుఁడు దృఢముగా నెఱింగియుండెను. అందువలననే యాతఁడు తనసంపూర్ణ ధర్మకర్మముల పుణ్యఫలమంతయు శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందముల కర్పించెను.

పంచవటినుండి సమర్థుఁడు పైఠణ్ గ్రామమునకుఁబోయి తమతల్లి దండ్రులకుఁ బరమపూజ్యుఁడును మహానుభావుఁడును నగు శ్రీ యేకనాథస్వామివారి సమాధిని దర్శించి గోదావరీ ప్రదక్షిణమునకు బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమున గోదావరీతీరమునందున్న తనజన్మభూమియగు జాంబుగ్రామనికటము సమీపించెను. చిరపరిచితములును బాల్యవిహారరంగములు నగు నాప్రదేశములఁ జూడఁగనే సమర్థునకుఁ దనతల్లియు అన్నయు జ్ఞాపకమునకువచ్చిరి. వారల సందర్శించి పోవలయునని బుద్ధి పుట్టెను. వెంటనే గ్రామాభిముఖుఁడై బయలుదేరెను.

సమర్థునితల్లి తనప్రియపుత్రుని వియోగమునకు సహింపఁజాలక అత్యంతవ్యాకులచిత్త యైయుండెను. ఆతనిజాడయే తెలియదాయెను. దుఃఖకారణమున నాయమకు దృష్టిగూడఁ దగ్గిపోయెను. ఈయంథావస్థయం దామె యితరవ్యవహారములుమాని తనకనిష్ఠకుమారుఁడగు నారాయణునిద దేకనిష్ఠతో స్మరించుచుండెను. ఇరువదినాలుగుసంవత్స

శ్లో॥ యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషిదదాసియత్
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వమదర్పణమ్॥ ౨౭ భ. గీ. అ. ౯

అర్జునా! నీవెద్దానిని భుజింతువో యేహవనము గావింతువో యేదాన మొసర్తువో యేతపముజేయుదువో యేమేమిచేసెదవో దానినంతయు నాకర్పింపుము—సరిగ నీవిషయమే సమర్థుని యాచరణమునందుఁ బ్రతిపదమునను గోచరించుచున్నది.

రములకుఁ బిమ్మట సమర్థుఁడు దేశభ్రమణ మొనరించుచుఁ దనజన్మ భూమి కేతెంచెను. గ్రామమునకుఁ జేరువలోనున్న హనుమదాలయము నకుఁబోయి వందనములొనరించి సమర్థుఁడు తనయింటికిఁబోయి సింహ ద్వారమునందు నిలుచుండి యుచ్చైస్స్వరముతో ,,జయజయ శ్రీరఘువీర సమర్థ,, అనినుడివి బిచ్చ మడిగెను. ఎదురుగానున్న గృహాంగణమున గూర్చుండియున్న యాతనితల్లియగు రాణుబాయి తనకోడలినిబిలిచి అమ్మా! ఆబైరాగికి బిచ్చముదెచ్చిపెట్టుమని చెప్పెను. సమర్థుఁడు కొంచెముముందునకరిగి తనతల్లితో "అందఱు బైరాగులవలె బిచ్చము గైకొని పోవుటకు వచ్చినవాఁడుకాఁడునుమా! ఈబైరాగి'' అని పలికెను. రెండవసారి సమీపించి స్పష్టముగాఁ బలికినమీఁదట తల్లి యాతనికంఠ స్వరమును గురుతించి తత్క్షణమే "ఏమీ! నాతండ్రి నారాయణుఁడు వచ్చినాఁడా? ,, అని పలుకుచు లేవబోవుచుండ రామదాసస్వామి మాతృచరణములపై వ్రాలెను. మాతాపుత్రుల నేత్రములనుండి ప్రేమాశ్రుధారలు పొంగి ప్రవహించెను. అపుడు రాణుబాయి కుమారుని మస్తకముమీఁదను ముఖముమీఁదను ప్రేమాన్వితమగు తనహస్తములతో నివురుచుండ నామెచేతికి నిడుపుగఁబెరిగి వ్రేలాడుచున్న జటాజూటము గడ్డము సోఁకెను. అపు డాయమ మిగులఆశ్చర్యముతో నిట్లునుడివెను. "ఓరీ నారా యణా! నీ వెంతపెద్దవాఁడ వైనాఁడవురా? అయ్యో కన్నులుగానిపింపవు గదా నానారాయణు నెట్లుజూడఁగలను?'' తనతల్లి నుడివిన దీనవాక్కు లు సమర్థుని హృదయమునుఁ గలంచెను. వెంటనే యాతఁడు తన పవిత్ర హస్తముతోఁ దల్లికనులపై నిమిరెను. తోడనే యామెకుఁబూర్వదృష్టి గలిగి సమస్తము గనిపించెను. ఆసమయమున రాణుబాయి యెదుట నానందతరంగములు ప్రసరించుచుండెను. ఆయమ కుమారునిముఖము తేరిపారఁజూచి తండ్రీ! ఈభూతవిద్య నెచ్చటనేర్చుకొంటివిరా? యని ను. సమర్థుఁడు వెంటనే యొకపద్యమునురచించి మాతృదేవికిఁ బ్రత్యు త్తరము నొసంగెను. ఆపద్యభావ మిది.

సీ॥ శ్రీమదయోధ్యాపురీమందిరంబుల నేభూత మొగి జరియించుచుండు
సమధికప్రీతిఁ గౌసల్యాదులచద్వాయి నేభూత మెపు డాశ్రయించియుండు

పాదసంస్పర్శచే బండను జెలువఁగా నేభూత పెలమిమై యేర్పరించె
ప్రజల నమానుషప్రజ్ఞాబలంబుచే నేభూత మరని సంతృప్తిపఱచె
తే॥గీ॥ బహువిధచమత్క్రియాజాలపాటవమున । భూతజాలంబులకు నాదిభూతమైన
రామభూతంబు చిత్తాంతరంబునందు । నున్న నివి దానిచర్యలో కన్నతల్లి॥

మాతాపుత్రు లీవిధముగాఁ బ్రసంగించుచుండిరి. ఎన్నఁడో యిరువదినాలుగుసంవత్సరములక్రిందట విడచినకుమారుఁ డప్రయత్నముగ నరుదెంచినకతన రాణుబాయి యానందపారవశ్యమున మైమఱచెను. విరక్తుఁడగు సమర్థుఁడుగూడ ముగ్ధుఁడై నెలలబిడ్డవలె మాతృదేవిచరణ సమీపమున నుండెను. అంతలో గ్రామములోనికరిగిన శ్రేష్ఠుఁ డింటికి వచ్చెను. సమర్థుఁ డతనినిగాంచినంతన భక్తిసూచకముగాఁ జరణముల పైఁ బ్రాలెను. సోదరులిరువురును ప్రేమపూర్వకముగా నాలింగనము గావించుకొనిరి. వారిహృదయము లానందమగ్నములయ్యెను. శ్రీరామదాసస్వామి కొన్నిదినములదనుకఁ దనయింటియం దానందముగా నుండెను. ప్రతిదినమును సోదరులిరువురు భోజనానంతరమునఁ జాలసేపు ఒక తావునఁగూర్చుండి అధ్యాత్మజ్ఞానవిషయికముగా సల్లాపములు జరుపుచుండువారు. సమర్థుని బుద్ధికుశలతయు విజ్ఞానము శ్రేష్ఠునకుఁ బరమాశ్చర్యకరమయ్యెను. గృహమున సుఖముగాఁ గాలయాపనము గావించుచుఁ గర్తవ్యము మఱచుచుంటినని సమర్థున కొకదినమున దోఁచెను. ఇఁక నిట నిముసమేని నిలువఁదగదని తలంచి సమర్థుఁడు తనతల్లిసన్నిధికిఁబోయి ప్రయాణమున కనుజ్ఞఁగోరెను. పుత్రవియోగమున కాయమసహింపలేక నలవలయేడ్చెను. ఆమె విచారము జూడఁగనే సమర్థునకుఁగూడ హృదయము చరించెను. లోకాతీతుం డగు నాతఁడు రాణుబాయి భాగవతమునఁ గపిలుఁడు తనతల్లియగు దేవహూతికిబోధించిన బోధమునంతయు నివేదించెను. వివేకవతియగు రాణుబాయిహృదయమున కాబోధవలన శాంతిలభించెను. అనంతరము రామదాసస్వామి అన్నచెంతను మాతృదేవిచెంతను దదితర బంధువర్గము చెంతను ననుజ్ఞఁబడసి తాను సంకల్పించికొనిన గోదాపరిప్రదక్షిణము పూర్తిగావింప బయలువెడలెను. సాగరసంగమస్థలమున గోదావరి యేడుపాయలుగాఁ జీలియున్నది. దీనినే సప్తగోదావరియం

దురు. సముద్రు డీపాయలన్నింటిని కుడిప్రక్కనుండిదాటి దక్షిణతీరమున కేగెను. అచటనుండి త్ర్యంబకేశ్వరమునందలి గోదావరీజన్మస్థానమునకుఁ బోయి పంచవటి దక్షిణపుప్రక్కకుఁ బ్రవేశించెను. సమర్థుఁ డచట శ్రీరామచంద్రమూర్తిని సందర్శించి గోదావరిప్రదక్షిణము పూర్తిజేసెను. ఈవిధముగాఁ బంద్రెండుసంవత్సరములు తపస్సు, పంద్రెండు సంవత్సరములుతీర్థయాత్రలు దేశపర్యటనము గావించి యాతఁడు జనోద్ధారణము గావించుటకు వలయుశక్తిసామర్థ్యములు యోగ్యత గడించెను. ఈ కాలమున శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామికి ముప్పదియారు సంవత్సరముల వయస్సు.

—* ధర్మప్రచారము - జనోద్ధారణము. *—

శ్రీ సమర్థుఁడు మొట్టమొదట పంచవటినుండి తనతపస్స్థానమగు టాకలి కేతెంచెను. అచ్చట ఉద్ధవస్వామిని గలిసికొని శ్రీ రామచంద్ర స్వామి యాదేశానుసారముగాఁ గృష్ణాతీరమునందు ధర్మప్రచారము, లోకోద్ధారణకార్యములు ప్రారంభించుటకు సమర్థుఁడు దక్షిణదేశమునకు బయలుదేరెను. ప్రప్రథమమునం దాతఁడు మహాబలేశ్వరమున కరిగెను. అచట వర్షర్తులలోని నాలుగుమాసములు గడిపెను. ఆసమయమునం దచట నొక యాంజనేయమఠమును స్థాపించి తనసంప్రదాయమును వృద్ధినొందించి యటటిజనులనందఱను భక్తిమార్గమునఁ బ్రవేశబెట్టెను. అనంతభట్టు, దివాకరభట్టు మున్నుగాఁగల సుప్రసిద్ధవిద్వాంసులు పలువురు అచట సమర్థునకు శిష్యులైరి. మహాబలేశ్వరమునుండి వెడలి సీతారామమండలమునందు సమర్థుఁడు రామదాసీయ సంప్రదాయమునుగూర్చి ప్రచార మొనరించుచుఁ గొంతకాలమునకు వాయీక్షేత్రమునకుఁ బోయెను. అచటఁ గృష్ణానదీతీరమునఁగల యొక యశ్వత్థవృక్షముక్రింద నివసించెను. వాయీక్షేత్రమందున్న శాస్త్రజ్ఞులు. పండితులు సమర్థుని యాధ్యాత్మికజ్ఞానమును గాంచి ముగ్ధులై శరణ్యమున కేతెంచి దీక్షనుగైకొని భజనవర్గమునందుఁ బ్రవేశించిరి. అచటఁ గూడ సమర్థుఁడు హనుమానుని బ్రతిష్ఠజేసి మఠనిర్వాహకధర్మము నొక శిష్యున కప్పగించెను. వాయీక్షేత్రమునుండి బయలుదేరి యాతఁడు "మాహులికిఁ జేరెను. అచట గ్రామమునకు వెలుపలనున్న యొక పర్వ

తముమీఁది హనుమదాలయమునందు వసించెను. ప్రాతఃకాలమున లేచి కృష్ణాతరంగిణిలో స్నానమొనరించి సంధ్యావందనాది నిత్యకృత్యములను నిర్వర్తించుకొని రెండుజాములైనపిదప గ్రామములోనికేగి మధూకరము నడిగి భుజించుచుండెను. అనంతరము మఱల నాపర్వతముమీఁదికరిగి భజనము, జపము, ధ్యానములలో మగ్నుఁడైయుండును. అచ్చట కప్పుడప్పు డాతని సమకాలికులగు సాధుజనులువచ్చి ధర్మచర్చలు గావించుచుండిరి. ప్రతిసాధువు తన యనుభవమునకు సంబంధించిన విషయములను వివరించుచు నుండును. అందఱునుగలిసి హరిభజనము హరికీర్తనము గావించుదురు. శ్రీరామదాసస్వామికిఁగల యనుపమానసామర్థ్యమునెఱింగి సాధుజను లాయనకు సమర్థబిరుదము నొసంగి వ్యవహరింపసాగిరి. కొన్నిదినములు సమర్థుఁడు మాహులీయందుండి యనంతరము కర్హాడు(కర్హాడు)నకుఁ బోయెను. కర్హాడుప్రాంతమునం దీతని యలౌకిక ప్రజ్ఞాతిశయమునుగాంచి యసంఖ్యాకులగుజను లాతనిశరణ్యమున కేతెంచిరి. ఆప్రాంతములోని శాహపురమనుపేరుగల గ్రామమునం దాతఁడు ఆలయమును నిర్మించి యందుఁ బ్రతాపమారుతిని బ్రతిష్ఠించి దానిని నిర్వహించుభారమంతయుఁ దన శిష్యుఁడును మిత్రుఁడునగు "బాజీపంతు" అనువాని కప్పగించెను.* బాజీపంతు సమర్థునిసన్నిధిలో సకుటుంబముగా మంత్రోపదేశమునుగైకొనెను. ఆతనిభార్యపేరు సతీబాయి. ఈమె సమర్థునిపట్ల మిగుల భక్తిప్రపత్తులు గలది. సమర్థుఁ డనేకభయానకప్రయోగములచే సతీబాయి హృదయమును బరీక్షించెను. ఆమెభక్తి యచంచలముగా దృఢతరముగా నుండెను. సమర్థుఁడు ఆమె నిశ్చలచిత్తవృత్తినారసి మిగులఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెను. ఆయమకు సమర్థుఁడు శ్రీయాంజనేయునిచేఁ బ్రత్యక్షదర్శనము నిప్పించెనని ప్రజలు చెప్పుకొనుచున్నారు.

ఇట్లు సమర్థుఁడు ధర్మప్రచారము గావించుచు చాఫల్ అను గ్రామమున కరిగెను. అచట నాతఁడు మొదటఁ గొన్నిసంవత్సరములవఱకు ఆర

---

* ఈ బాజీపంతు కుమారుఁడే భికాజిగోస్వామి. గోస్వామి సమర్థుని ముఖ్యశిష్యులలో నొకఁడు. ఈయన తంజావూరు మఠములో నుండువాఁడు. సమర్థుని నిర్యాణానంతర మీయన (వి. శ 1604) సమర్థుని మూలచరిత్ర గ్రంథమును ఓవీఛందములో రచించెను.

ణ్యములయందును బర్వతములందును గుహాలందును జరించుచుండెను. అపు డాతఁడెన్నఁడో గ్రామములోనికివచ్చి పోవుచుండువాఁడు. ఎప్పుడేని యాతఁడు జనసముదాయములోనికి వచ్చినచో అవధూతదశయందున్న కారణముఁ బిచ్చివాఁడని తలంచుచుండిరి. వాస్తవమున కాతఁడు పిచ్చివాఁడు కాఁడు. ఆతనిచిత్త మఖండరూపముగాఁ బరమాత్మనియందు మగ్నమైయుండెను. శ్రీసమర్థుఁడు దాసబోధలోఁ దనస్వీయచరిత్రమును బలుతావులఁ జేర్కొని యున్నాఁడు. ఒకసమాసమునం దాతఁడు నిస్పృహులగు సాధువుల ప్రవర్తనమును వర్ణనము గావించెను. అందే యాతఁడు 'నేనీ దీనినంతయు మొదటఁ జేసితిని. తరువాతఁ బ్రజలకుఁ బోధించితిని' అని నుడివెను. ఈయంశముగల సమాసము మిగుల మహత్త్వముగలది, భాషలలో నుండి మొట్టమొదట సమర్థుఁడు బహుదినములఁదనుక నెట్లు ధర్మప్రచారము, లోకోద్ధరణము గావించెనో యది ప్రకృతసమాసమును జదివినచో బాగుగా దెలియుచు. ఈసమాసములోనివగు రెండు పద్యములను మేమిచట నుదాహరించుచున్నారము. ఆపద్యములను జూచినచో సమర్థుఁడు లోకోద్ధరణమునం దెంత చతురుఁడో పాఠకులు సులభముగా గ్రహింపఁగలుగుదురు.

కం॥ ఉత్తమగుణములఁ దొలిస్వా యత్తముగావించి తెలుపనగు నొరులస
సద్వృత్తముగల జనసంఘము నెత్తెఱఁగుననైనఁ గూర్ప నెపుడాపసమా॥
కం॥ జనసంఘంబునకు నుపాసన సందాసక్తి గూర్పజను, నట్టులొనర
ర్చినయెడ జనములు బోధను కనుసన్నల మెలఁగుచుంద్రు కార్యగతులలోఁ॥ *

సమర్థుఁడు ఛాపలులో నివసించియుండి ప్రజల దన భోధనామృతముచేఁ బరవశుల నొనరించి వేలఁ కొలది శిష్యులను వందలకొలఁది విరాగులను సాధువులను సిద్ధపఱచెను. మహారాష్ట్రదేశమునం దనేకస్థలములలో స్థాపింపఁబడిన మఠములయందు వారలనందఱి నియతపఱచెను.

---

* ఉత్తమగుణాతి తుకే ధ్యావే, ఘేఊన జనాస్ సికవావే
ఉదండ సముదాయ కరావే , పరీగుప్త రూపేం॥ ౧౮
అఖండకామాచీ లగ్‌బగ్ । ఉపాసనేస్ లవావేంజగ్
లోకసమజోన్ మగ్ । ఆజ్ఞా ఇచ్ఛితి॥ ౧౯ దాసబోధ ద౧౧ స౧౦

ఈవిధముగా భజనమును ఉపాసనామార్గమును బాగుగా వృద్ధిగావించి సమర్థుఁడు జనులను స్వధర్మమునందుఁ బ్రవృత్తుల గావించెను. స్వధర్మమునందభిమానముగలిగిన తోడనే జనులయందు స్వాభిమానమునం దైక్యాంకురము లుదయించెను. ఆ కాలమున మహారాష్ట్రదేశమునందు (భరతఖండమునందంతటను) అధికారులై యుండిన యవనులనుండి తమ స్వాతంత్ర్యమును ధర్మమును గాపాడుకొనవలయునను బ్రచండము తీవ్రమున గుభావము జనులమానసముల యందు వృద్ధినొంద నారంభించెను.

ఇట్లు సమర్థరామదాసస్వామి ధర్మస్వాతంత్ర్యవిషయములయందా కాలమున నాందోళనమును గలుగఁజేసెను. ఈస్థితియంతయు ఛత్రపతియగు శివాజీమహారాజు లాకర్ణించి వెంటనే సమర్థునిదర్శింప మిగుల నుత్సాహియయ్యెను. కాని సమర్థునిదర్శనము శివాజిచక్రవర్తి కెట్లు కాఁగలదు? స్వయముగా సమర్థుఁడు చక్రవర్తియొద్దకుఁ బోవువాఁడు కాఁడు. ఛత్రపతిమహారాజు వచ్చిదర్శింతమనుకొన్నచో సమర్థుఁ డొక స్థానమున నిలుకడగా నుండువాఁడుగాఁడు. చివరకు శివాజీప్రభునకు సమర్థునిదర్శనము గావించు నుత్సాహ మనివార్యమయ్యెను. ఒకానొకదినమున శివాజి సమర్థునిసందర్శింప రాజహర్మ్యమునుండి బయలుదేరి అరణ్యములు, గుట్టలు-పర్వతములు తిరుగుచుండెను ఎన్నియో శ్రమలొందినపిదప నొకయౌదుంబరవృక్షముక్రింద శివాజిచక్రవర్తికి సమర్థుని సందర్శనభాగ్యము లభించెను. అచ్చటనే శివాజీప్రభుఁడు మంత్రోపదేశము నొందెను. ఆదినమునుండియే సద్గురుఁడును ముముక్షువును శుద్ధస్వాతంత్ర్యప్రియుఁడును నగు శిష్యుఁడును గలిసి ధర్మప్రచారము లోకోద్ధరణము జేయసంకల్పించిరి. సమర్థునియొక్కయు శివాజియొక్కయు సంబంధము నైసర్గికమును మిగుల గహనమును విస్తృతమును విచారణయోగ్యము నై యున్నది. ఈవిషయమునుగూర్చి విపులముగా విమర్శింపఁబూనినచో నొకస్వతంత్రగ్రంథము గావలసియుండును. కావున సంగ్రహముగా నింకొకతావున వర్ణింపనెంచితిమి.

ఈప్రకారముగ సమర్థుఁడు ఛాపల్‌గ్రామసమీపమున వసించియుండి ప్రచండముగా శిష్యసముదాయమును సమకూర్చెను. కొంతకాలమున కచట [శా. శ. 1570 క్రీ. శ. 1648] నాతఁడు శివాజిచక్రవర్తి

సహాయమున నొకమందిరనిర్మాణమునుగావించి యందు శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని బ్రతిష్ఠాపించెను. ఆమందిరము ననుసరించి గొప్పమఠముగూడఁ గట్టించెను. సమర్థుని శిష్యసముదాయము సాధువులు ఆమఠమునం దే వసియించుచుండిరి. వారలు నానావిధములగు శ్రీరామోత్సవము లొనరించుచు భాగవతధర్మమును దేశమునందంతటను విరివిగా వ్యాపింపఁజేయుచుండిరి. సమస్తకార్యము లొనరించుచున్నను సమర్థుని మానస మఖండరూపముగా ఆత్మారాముని యందు లీనమైయుండెడిది. ఒకస్థలమునం దాతఁ డిట్లనుడివెను.

కం॥ గిరులందునుండి గ్రామాం । తరముల నూశేగు రాము దర్శింతునొగీ
మతీ ధ్యానరూపమున సా । దరమున భక్తులను జేరవను వేనుకలక॥

ఒకసారి సమర్థుఁడు కొందఱు శిష్యులను వెంటనిడుకొని కరవీరపురప్రాంతమున ధర్మప్రచారము గావించుట కేగెను. అచటి ప్రజ లనేకు లీతని భజనకీర్తనముల నాలకించి శరణ్యామున కేతెంచిరి. ఆ ప్రాంతమున ముఖ్యుఁడును శివాజీవంశమున నాప్రాంతమున కధికారియు నగుసారాజీపంతు సమర్థుని చెంత దీక్షగైకొనెను. ఆతని తోఁబుట్టువు సమర్థునిభక్తిభావమునకు విస్మయ మొంది తనయిరువురుపుత్రులతో సమర్థుని సేవయందు వర్తించుచుండెను. ఆమె జ్యేష్ఠపుత్రునిపేరు అంబాదాసు. ఈతఁడు వ్రాయుటయందును జదువుటయందును మిగులఁజాలుకుఁదనము గలవాఁడు. కావున సమర్థుఁ డీతని లేఖకునిగా నియమించుకొనెను. ఈ యంబాదాసే క్రమక్రమముగా సమర్థుని ముఖ్యశిష్యులలో నొకఁడై సాధుపదవిఁబడసి కళ్యాణస్వామియనుపేరఁ బ్రసిద్ధుఁడయ్యెను. సమర్థుఁడు రచించిన గ్రంథములన్నింటికిని కళ్యాణస్వామియే లేఖకుఁడు. సమర్థుఁడు పద్యములను నుడువుచుండఁ గళ్యాణస్వామి వ్రాయుచుండువాఁడు. చాఫల్‌గ్రామమునకు సమీపమునఁగల వనపర్వతములందుఁ గూర్చుండి వారలు గ్రంథరచనము గావించుచుండిరి.

దాస్ డోంగరీంరాహాతో । యాత్రా దేవాచీ పాహాతో
దేవభక్తాసర్వేంజాతో । ధ్యానరూపేం॥

రామదాసస్వామి పర్వతములందుండును. అచటనుండియే గ్రామములలో నూశేగు శ్రీరాముని యుత్సవము దర్శించును. ఇంతియగాదు. ఆతఁడు ధ్యానరూపముతో దైవభక్తులతోఁబాటుగా నాయుత్సవమునఁ జేరియుండును.

చాఫల్‌గ్రామవాసులు మిగుల నిర్బంధించుటచే నొకసారి సమర్థుఁడు పండరిపురయాత్ర కరిగెను. అచ్చట విఠలస్వామిని (శ్రీకృష్ణుని) దర్శించెను. సమర్థుని యుపాస్యదైవము శ్రీరాముఁడగుటచేఁ బండరిపురము నాతఁడయోధ్యగాఁ భావించెను. విఠలస్వామిమూర్తి రామమూర్తిగ గాన్పించెను. యాత్రనుండి మరలివచ్చిన పిదపఁ గొన్నాళ్ళకు శ్రీశివాజీప్రభువు మిగుల బలవంతపెట్టుటవలన సమర్థుఁడు సతారాసమీపమునందున్న "సజ్జనగడము" నందు నివసించెను. శ్రీశివాజీమహారాజచటికి నిత్యమును సమర్థుని దర్శనార్థము వచ్చుచుండెను. ఒకదినమున సమర్థునితల్లి శ్రేష్ఠునితో రామదాసస్వామి కిట్లొక వర్తమాన మంపెను "కుమారా! నిన్నుఁజూచి చాలదినములైనది. ఒకమారువచ్చి నన్నుఁ జూచిపోవఁ గోరుచున్నదానను" (శా. శ 1574 క్రీ. శ 1652) లో శ్రీరామనవమి ఉత్సవసందర్భమున సమర్థుఁడు మఱలదన జన్మభూమి కేగి తనరక్తసంబంధులతోఁ గొన్నిదినములుగడిపి పిమ్మట సజ్జనగడమునకుఁ దిరిగివచ్చెను.

శా. శ 1575 క్రీ. శ 1653 ప్రాంతమున సమర్థుఁడు త్రిలింగ (ఆంధ్ర) దేశమునఁ బర్యటనముగావించుచు రామేశ్వరముదనుక నరిగెను. ఆంధ్రదేశమున నీసందర్భమున గొన్నిమాసములువసించి తనసంప్రదాయమును మిగుల వృద్ధినొందించెను. ఆంధ్రభాషను నేర్చుకొని యనేకకవితా గ్రంథములను రచించెను. ఆగ్రంథములనన్నింటి నాంధ్రదేశమునందుఁ బ్రచారములోనికిఁ దెచ్చెను. బహువిధముల ననేకాపూర్వచమత్కారములనుజూపి సమర్థుఁడు మాన్యులయొక్కయుఁ బండితులయొక్కయు సభిమానమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యెను. ఎందఱోపండితులాతని శరణ్యమునకేతెంచి భజనమార్గమునందుఁ బ్రవేశించిరి. తంజావూరును పాలించు వెంకోజి (శివాజిసోదరుఁడు) సమర్థుని నొకమాసమునను కమిగులనాదరముతో నుంచుకొని మంత్రదీక్షగైకొనెను. సమర్థుఁడు తంజావూరిలో నొకమఠమును స్థాపించి యందు సతీబాయి పుత్రుఁడగు భికాజీబాబాను ధర్మకర్తగానియమించెను. తంజావూరినుండి బయలుదేరి సమర్థుఁడు రామేశ్వరమున కరిగెను. మంచలక్షేత్రమునందు రాఘవేంద్రస్వామియను జ్ఞానితో సమర్థుఁడు కలిసికొనెను. ఈయుభ

యులును జాలదినములు వేదాంతవిషయిక గోష్ఠులతోఁ గాలము గడిపిరి. సమర్థుఁ డీవిధముగాఁ దేశపర్యటనము గావించుచు మఠములనుస్థాపించి తన యలౌకికప్రజ్ఞాతిశయ ముచవలన జనులను స్వధర్మమునకు నభిముఖుఁ గావించుచుఁ గొన్నిదినములకుఁ దనపూర్వస్థానమగు చాఫలుకు మరలి వచ్చెను. సమర్థునిరాకవినఁగనే శివాజీమహారాజు సందర్శింప వచ్చెను. దర్శనానంతరము శివాజి సమర్థునిఁ దనవెంట సజ్జనగడమునకుఁ గొంపోయెను. రాజకీయములు, ధార్మికములునగు వివిధోపదేశములతో సమర్థుఁడు శివాజికి మిగుల నానందమును కూర్చుచుఁ గొన్నిదినములుమాత్రమె సజ్జనగడమునందు వసించెను.

వివిధవిషయములు.

సమర్థునితల్లియగు రాణుబాయికి అంత్యకాల మేతెంచెను. సమర్థుఁడు డీయంశమును దనయంతర్జ్ఞానమువలనఁ బదునైదు దినములకు ముందే గ్రహించెను. రోగశయ్యయందుండి రాణుబాయి నిరాశతో "నాతండ్రి నానారాయణుడు అంత్యకాలమునం దిచటలేఁడయ్యెఁగదా యని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు గంగాధరశ్రేష్ఠునితో నుడువుచుండెను. అంతలో సమర్థుఁడు వచ్చి తనతల్లిచరణాంబుజములపై శిరమునిడి, అమ్మా! నేను నీసన్నిధిలోనున్నాఁడను. ఇఁకనీవుసుఖముగనుశాంతముగను జీవయాత్రముగింపుముఅనిపలికెను.(శా.శ1577(క్రీ. శ 1655)లో రాణుబాయి స్వర్గవాసినియయ్యెను. ఆయమ కూర్ధ్వలోకక్రియలుముగించి శ్రేష్ఠునియొద్ద సెల వొంది సమర్థుఁడు సజ్జనగడమునకు మరలివచ్చెను. కొన్నిదినము లాప్రాంతమున సమర్థుఁడు మతప్రచారముగావించి తీర్థయాత్రకు బయలుదేరెను.

(శా శ 1580 (క్రీ. శ 1658) లో శ్రీసమర్థుఁడు నిజానందస్వామి మహోత్సవము సేవించుటకు కఱ్హాడునకుఁబోయి కొన్నిదినములట వసించెను. ఉత్సవసమాప్తి యైనపిదప మరలి యాతఁడు సజ్జనగడమునకు వచ్చుచుండెను. ఆతనివెంట దాదాపుగానిరువదిముప్పదిమంది శిష్యులుగూడ నుండిరి. అప్పటికి దాదాపుగా రెండుజాముల ప్రొద్దెక్కెను. ఆహారసౌకర్య మెచ్చటను గలుగకపోవుటచే శిష్యు లాఁకలిగొని యలసి పోయిరి. వారికిఁ ద్రోవలోఁగంకులబరువుచే వంగియున్న ఊచబియ్యపుఁ బరువములోనున్న యొకజొన్నచేను గనిపించెను. శిష్యులు సమర్థుని

యాజ్ఞనొంది కొన్నికంకులను ద్రెంచి కాల్చుకొని తినసాగిరి. సమర్థుఁడు శిష్యులచెంత నొకయాసనముపైఁ గూర్చుండి యుండెను. ఇంతలో నా చేని యజమానుఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చి ఈ యాసనముపైఁ గూర్చున్నవాఁడే వీండ్రకు నాయకుఁడని తలంచి జొన్న దంట్లుపెరికి సమర్థుని జేతికొలఁది కొట్టనారంభించెను. శిష్యులీదురంతమును గాంచి కోపావేశముతో క్షేత్రస్వామినిబట్టుకొని కొట్టఁబోవ సమర్థుఁ డది చూచి, వలదువలదు, కొట్టవలదు. విడిచివేయుఁడనిచెప్పి విరమించెను. అనంతరము క్షేత్రస్వామి తనయింటికిఁ బోయెను. సమర్థుఁడు శిష్యసమేతముగా సితారాలోనున్న శివాజీచక్రవర్తికడకుఁ బోయెను.

రెండవదినమున శివాజిచక్రవర్తి సమర్థునకు మంగళస్నానము జేయించుచుండెను. అపుడు దేహముపైనున్న దెబ్బలు గాన్పించెను. శివాజి చాల విచారపడి ఎవరుగొట్టిరి? తెలుపుమని పలుతెఱంగులఁ బ్రార్థించెను. ఎంతకును సమర్థుఁడు ప్రత్యుత్తర మీయఁడయ్యెను. భోజనానంతరము సమర్థుఁడు శయనగృహమున విశ్రాంతి గైకొనుచుండెను. అపుడు శివాజీ యేకాంతమున కొక శిష్యుని బిలిపించుకొని యెంతయో ప్రయత్నించి మార్గమధ్యమున జరిగినవృత్తాంతమంతయుఁ దెలిసికొనెను. మూర్ఖుఁడగు నాసేద్యకాఁడు గావించిన యవివేకకృత్యము వినినంతన శివాజికి క్రోధోద్రేకము గలిగెను. కన్నులెఱ్ఱబడెను. ఆసేద్యగానిని ఱెక్కలు విఱిచికట్టి యిప్పుడే నాయొద్దకుఁ గొనిరావలయునని భటుల కాజ్ఞాపించెను. ఇదియంతయు శయనాగారమునందుండి సమర్థుఁడువిని శివాజిని తనయొద్దకుఁబిలిచిఆసేద్యగానినికట్టితీసికొని రావలదు. వానినిగొట్టవలదు. ఇక్కడకుఁ బిలువనంపినపిదపఁ దప్పునకుఁ దగినశిక్ష యేదియో తెలిపెను. అట్లు విధించినఁ జాలునని పలికెను. శివాజి సమర్థునియాజ్ఞ శిరోధార్యము గావించెను. మఱునటిదినమున శివాజీచక్రవర్తి కొలువుదీరెను. దర్బారునకు రాజభటులు సేద్యగానిని గొనివచ్చిరి. అంతకుఁబూర్వమే సేద్యగాఁడు తానుగొట్టినది సాధారణపు సన్యాసినిగాదనియు నాతఁడు (శిక్షితుఁడు) ఛత్రపతిశ్రీశివాజీచక్రవర్తికిఁ బరమపూజనీయుఁడును గురువును నగు శ్రీరామదాసస్వామియని గ్రహించెను. దర్బారున కాసేద్యగాఁడు వచ్చుసరికి సమర్థుఁడు దివ్యమును మణిగణాలంకృతమును మహోన్నత

మును నగుసింహాసనముపై శివాజికి సమీపమున నాసీనుఁడై యుండెను. పాపమూ కర్షకునకు భయవశమున శరీరమంతయు గడగడవణఁకెను. పదములు తడబడెను. నిర్విణ్ణుఁడై కర్షకుఁడు సమర్థుని పాదములపైఁబడి యేడ్చుచు నాదోషమునకు క్షమింపుమని వేఁడుకొనెను. నీపొలము చక్కఁగా ఫలించుఁగాకయని యాశీర్వదించి సమర్థుఁడు కర్షకుని లేవనెత్తెను. అనంతర మాతఁడు శివాజీపాదములపైఁబడి క్షమింపుమని ప్రార్థించెను. సమర్థుని యాజ్ఞానుసారముగ శివాజీచక్రవర్తి కర్షకునిక్షమించి యాచేనుపుత్రపౌత్ర పారంపర్యము మాన్యముగా ననుభవించుటకు దానపత్రము వ్రాసియిచ్చెను. ఇదియంతయుఁ గాంచి దర్బారులోనున్నవారందఱును నాశ్చర్యమొందిరి. ఔను. ఎందుల కాశ్చర్యమొందరు? ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారము గావించువారలు పెక్కుమంది గలరు. అపకారికి నుపకారముజేయువారలు కేవలసాధుపురుషులే. మహాత్ముఁడగు తులసీదాసుఁ డిటుల నుడివియున్నాఁడు

కం॥ సురసాలము ఫలపుష్పా। త్కరమును బరహేతుకముగ దానముచేయుఁ
నతికెడివానికి సైతము । దొరికించునుగాదె ఫలము తులసీదాసా॥

సమర్థుని యనుగ్రహమునఁ బడసినభూమిని నేఁటికిని సేద్యగాని వంశీయు లనుభవించుచున్నారు. సమర్థుని క్షమకును ఉదారభావమునకును అనేకధన్యవాదములు.

సమర్థుని యన్నయగు శ్రేష్ఠుఁడు గృహస్థాశ్రమమునం దుండియు భక్తిమార్గమున నెక్కుడు ప్రచార మొనరించెను. అతఁడు భక్తిరహస్యము సుగమోపాయము అను గ్రంథములను గొన్నిచాటుగ్రంథములను రచించెను. శ్రేష్ఠుఁడు దివ్యజ్ఞానిగావునఁ దనకంత్యకాలము సమీపించినదని యెఱింగి యొకయుత్తరమును సమర్థునికడకంపి యంతిమసమావేశము కొఱకుఁ బిలిపించుకొనెను. శ్రీరామనవమి మహోత్సవమునకుఁ గొన్నిదినములుముందు సమర్థుఁడు తనజన్మభూమియగు జాబునకరిగి యొకమాసము దినము లగ్రజునిసన్నిధిలోనుండి తిరిగి తపోభూమికిఁ జేరెను. తరువాతఁ గొన్నిదినములకే శా. శ 1599 (క్రీ. శ 1677) లో శ్రేష్ఠుఁడు

తులసీసంత్ సుఅంబసరు ఫూల్ ఫలహి పరహేత్ ఇతతే జనపాహనహానేం ఉతతే వేఫలదేత్॥

స్వర్గవాసి యయ్యెను. ఆతనిధర్మపత్ని సహగమనముగావించి తనపాతి వ్రత్యగరిమ లోకమునకు వెల్లడించెను. ఈసమాచారమునువిని సమర్థుఁడు తనశిష్యులలో నొకనిని బంపి శ్రేష్ఠునికుమారుల నిరువురను దనయొద్దకు రప్పించుకొనెను. ఈవిషయమంతయు శ్రీశివాజీచక్రవర్తి విని సమర్థుని సన్నిధానమున కేతెంచి తనరాజ్యములో పెక్కుగ్రామములు కలిపి జాబును ముఖ్యస్థానముగావించి యీసంస్థానమును మీస్వాధీనములో నుంచుకొనుఁడని సమర్థుని బ్రార్థించెను. "ఇప్పు డట్టిమావశ్యకము లేదు. తరువాత చూడవచ్చును లెమ్ము" అని సమర్థుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. అందులకు శివాజి మిగులదుఃఖించి "శ్రీరాముని సేవ గావించుభాగ్య మీదీనుని నుదుట వ్రాసిపెట్టియున్నచో మీరు నిరాకరింపకుండువారే" అనెను. శివాజియెడ సమర్థుఁ డనుగ్రహించి "శివాజీ, సంప్రదాయసిద్ధములగు వ్యయములకు శ్రీరామోత్సవములు జరుపుటకు బ్రస్తుతము కొలఁదిగ నేర్పాటుగావింపుము" అని పలికెను. అనంతరము శివాజిచక్రవర్తి ముప్పదిమూఁడుగ్రామములను బ్రతిసంవత్సరము నూటయిరువదియొక్కపుట్లధాన్యమును సాధుసమాగమములకు శ్రీరామోత్సవములకు నొసంగెను. ఈగ్రామములతోఁ గూడిన పరగణా నేఁటిదనుక శ్రీసమర్థునివంశజుల యధికారమునం దున్నది. ప్రతివత్సర మెన్నియోమహోత్సవములు సాధుసత్పురుష సమాగమములు నేఁటివఱకు నాపరగణావయి వచ్చునాదాయముతో జరుగుచున్నవి. శ్రీశివాజీమహారాజుతో సమానులగు రాజుల యుదారత్వము మిగుల ధన్యమైనది. సమర్థుఁ డొకసంవత్సరము దనుక శ్రేష్ఠుని కుమారుల నిరువురను దనయొద్దనుంచుకొని వారలకు బహువిధ విద్యలనేర్పి యింటికిఁ బంపెను.

శా॥ శ ౧౬౦౨ (క్రీ. శ. ౧౬౮౦) చైత్రశుద్ధ పూర్ణిమా రవివారమున శ్రీశివాజీమహారాజు స్వర్గమలంకరించెను. ఈవార్త విని సమర్థుఁడు మిగుల విచారము నొందెను. విచార మెందులకుఁ గలుగదు? శివాజీకొఱకె రామదాసస్వామి జనించెను. శివాజి రుద్రుఁడనియు రుద్రావతారమనియు నొప్పుకొనుచున్నారు. శివాజీసమర్థుల సంబంధము నైసర్గికముగ నుండెను. ఒకరు రెండవవారి సహాయముతో ధర్మప్రచార

లోకోద్ధరణ కార్యములను బూర్ణముగ స్థాపించిరి. శివాజి వియోగ కారణమున సమర్థుఁడు వెలుపలికి వెడలుటగూడఁ బూర్తిగ మానివేసెను. ఆతఁడు తనగదియందేయుండి భగవచ్చింతనము జేయుచుండెను. శంభాజి రాజ్యాభిషేకోత్సవ సందర్భమున శ్రీసమర్థుఁడు స్వయముగా నేగక తనయనుచరు నొకనిని బంపెను. కొంతకాలము జరిగినపిదప శంభాజిగావించు ఘోరసాహస కర్మలను విని సమర్థుఁ డొకయుపదేశపూర్ణమగు లేఖ వ్రాసెను. ఈలేఖ మిగుల మహత్త్వయుతమైనది. దానిని జూచినచో సమర్థుని రాజనీతివిజ్ఞానము చక్కఁగ విశదపడఁగలదు. శంభాజీమహారాజాసమయమున దుస్సాంగత్యములలోఁ జిక్కుకొనియుంటచే సమర్థుని యుపదేశమువలన నట్టిలాభమునేని పొందఁజాలక పోయెను.

—* సమర్థుని నిర్యాణము *—

శా. శ ౧౬౦౩ (క్రీ. శ ౧౬౮౧) న శ్రీరామనవమి మహోత్సవమునకు సమర్థుఁడు చాఫలునగరమున కేగెను. అచట మందిరమునఁ దన ప్రియోపాస్యదేవుఁడగు శ్రీరామచంద్రుని దర్శించి శ్రీయాంజనేయుని యనుజ్ఞబడసి శిబికారూఢుఁడై సజ్జనగడమునకు మఱలి వచ్చెను. అంత్యకాలము సమీపించుచున్నదని కొన్నిదినములకు ముందటనుండియే యాతఁ డన్నమును మాని కేవలము పాలుద్రావి యుండసాగెను. ఆసమయమున నాతని తేజ మభివృద్ధినొంది పోవుచున్నను శరీరముమాత్రము దినక్రమమున క్షీణింపఁదొడంగెను. ఇట్లు కొన్నిదినములు జరిగినపిదప మాఘ బహుళాష్టమి వచ్చెను. సమర్థుఁ డాదినమునఁ దనశిష్యులలో నెవరికేని తనయంతిమదినము సమీపించుట తెలియునో తెలియదో పరీక్షింపవలయునను తలంపు కలిగెను. ఈయోచనతో నాతఁడు తనశిష్యులందఱియెదుట నీయర్ధశ్లోకము జదివెను.

రఘుకులతిలకాచా వేళ సన్నిధి ఆలా
తదుపరి భజనా నే పాహిజే సంగకేలా॥

“రఘుకులతిలకుని సమయము సమీపించినది. కావున నిఁక సాంగోపాంగముగ భజనము గావింపవలయును” దీనినాలించి తత్క్షణమే ఉద్ధవస్వామి యాశ్లోకము నీవిధముగాఁ బూర్తిచేసెను.

అనుదిన నవమీహే మానసీ అఠవావీ
బహుతలగబగీనె కార్యసిద్ధి కరావీ

"అంతిమదినమగు నవమిని స్మరణమునం దుంచవలెను. మఱియు మిగుల శీఘ్రముగాఁ గార్యసిద్ధిని గావింపవలెను." ఈశ్లోకార్థమునువిని సమర్థుఁడు మిగులఁ బ్రసన్నుఁడయ్యెను. ఆతఁ డన్నిభజనములను జేయుట కాజ్ఞయిచ్చెను. అష్టమిదినమున రాత్రియంతయు భజనముతో నాశ్రమ మంతయు ఘూర్ణిల్లుచుండెను. శిష్యులందఱును గూడిరి. నవమిదిన మేతెంచెను. ఆదినమున సమర్థుఁడు స్వయముగా మంచము మీదినుండి దిగి క్రిందఁ గూర్చుండెను. శిష్యులందఱును బలవంత పెట్టుటచేఁ గొంచెము పటికిబెల్లముగలిపిన పిండితిని కొంచెముగ జలము గ్రోలెను. కొంతసేపైనపిమ్మట మఱల మంచముపైఁ గూర్చుండవలయు నని శిష్యులందఱును బ్రార్థించిరి. "నన్ను లేవనెత్తి మంచముపై నుంచుడు" అని సమర్థుఁ డాజ్ఞయిచ్చెను. ఆజ్ఞానంతరము ఉద్ధవస్వామి సమర్థుని లేవనెత్తఁ బ్రయత్నించెను. కాని యాతనికి సాధ్యము గాకపోయెను. అదిచూచి అక్కాబాయియను శిష్యురాలు గూడ ఉద్ధవస్వామితోఁగూడి సమర్థుని లేవనెత్తఁ బ్రయత్నించెను. కాని యప్పుడుగూడ వారలు లేవనెత్తఁజాలకపోయిరి. చివరకు దాదాపుగఁ బదిమందిగలిసి యాతని నెత్తుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. అప్పుడును విఫలులైరి. అనంతరము సమర్థుఁ డందఱిని వేఱుగండని యాజ్ఞాపించెను. అందఱును దూరముగాఁ దొలఁగిరి. పిదప సమర్థుఁడు వాయువు నాకర్షించుచుండుటఁజూచి శిష్యులందఱును బిగ్గఱగా నేడువసాగిరి. సమర్థుఁడు వారలందఱితో "నేఁటిదనుక నాకడ నుండి మీ రేడ్పుటనుమాత్రమే నేర్చుకొంటిరా యేమి?" అని నుడివెను. సగుణమూర్తి పోవుచున్నది. ఇఁక భజనము నెవ్వరితోఁ గలిసి చేసెదము. మాటలాడఁదలంచిన నెవ్వరితో మాటలాడెదము? అని శిష్యులు పలికిరి. అంత సమర్థుఁడు "నాతో మాటలాడఁదలంచువారు 'దాసబోధ' మున్నగు నాగ్రంథములు జదువవలెను. వానిని జదువుటయే ప్రత్యక్షముగా నాతో భాషించుటయని భావింపుఁడు. అని యంతిమోత్తరము నొసంగెను. ఇట్లు నుడివినపిదప పదునొకండుమాఱులు హరహరశబ్దము నుచ్చరించి యంత్యమున రామశబ్దము నుచ్చరించెను. తోడనే సమర్థునిముఖమునుండి యొకదివ్యతేజము వెడలి సమీపమున స్థాపింపఁబడియున్న రామచంద్రుని ముఖమునందుఁ బ్రవేశించెను. భజనము యథావిధిగ జరుగుచుండెను.

ఆసమయమున భజనధ్వని మిగుల నతిశయించెను. ఈవిషయమున శా॥ శ ౧౬౦౩ (క్రీ.శ ౧౬౮౨ ఫిబ్రవరి) మాఘబహుళ నవమిని (౧౭౩౮ వి క్రమశకము ఫాల్గుణ బహుళనవమి యనియొకమతము) మహారాష్ట్రప్రాం తపు ఏకమాత్రసిద్ధరత్నము, సాధురాజు, చాతుర్యసాగరుఁడు రాజనీతిజ్ఞ శిరోమణి, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య ప్రత్యక్షస్వరూపుఁడు, నిస్పృహామహా త్ముఁడు రాముని యందు లీనమైపోయెను. మఱియు దాసబోధలో ననేక స్థలములలోఁ దానునుడివిన యీక్రిందివాక్యములను సత్యమొనరించెను.

............................హరిభక్తీస సాదర్ వ్హావేమరోన కీర్తీస ఉర్‌వావే..........౧౩..........ద ౧౨ స ౨ "నిరంతము హరిభక్తియందుఁ దత్పరుఁడై యుండవలెను. చనిపోయినపిదపఁ గీర్తిరూ పముతో నిరంతరమును జగత్తునందు జీవితుఁడై యుండవలెను"

ఓసద్గురుసమర్థా! నీవు పూర్వోక్తవచనానుసారముగఁ గీర్తిరూప ముతో ఆత్మరూపముతోఁగూడ అమరుఁడవై యున్నాఁడవు. కేవలము నీవమరుఁడవగుటయేగాక యసంఖ్యాకులగు జనులనుగూడ నీదర్శనముచే నమరులఁ గావించితివి. అమరులఁ జేయుచున్నాఁడవు. అమరులఁ జేయఁ గలవు. ఎంతదనుక నీయార్యావర్తమునందు ధర్మముయొక్క నామము నిలిచియుండునో ఎంతదనుక హైందవుల కీశ్వరుని యాస్తికత్వముపై విశ్వా సముండునో ఎంతదనుక నీపవిత్రభూమియందు మహారాష్ట్రనామముపై భారతవాసుల కభిమానముండునో యంతదనుక నోసమర్థమహాత్మా! నీవును నీయుపదేశములును, నీపృథివిపై నచంచలముగ నమరముగ నుండఁగలవు.

సమర్థుడు-శివాజి

శ్రీరామదాసస్వామిని శివాజీచక్రవర్తి గురువుగా నేర్పఱచికొ నెననియు వారలపరస్పరసంబంధము మిక్కిలిగహనము, మహత్త్వపూర్ణము నై యుండెననియు నింతకుముందు తెలిపియుంటిమి. ఈయిరువురువ్యక్తు లకుఁగల సంబంధమును నిర్ణయించుటలో ఆధునికచరిత్రకారులు గొం దఱు భిన్నాభిప్రాయులుగా నున్నారు. కాని శ్రీసమర్థుని శివాజి గురు వుగాఁ జేసికొనుటయు సమర్థునియాజ్ఞలను శివాజీ శిరసావహించి పరమ ధర్మముగనెంచి నిర్వహించుటయుఁ జరిత్రకారులందఱు నంగీకరించిరి.

మహాత్ములగు నీయిరువు రెప్పుడు గలిసికొనిరో కలిసికొన్న పవిత్రస్థల మెద్దియో నిరూపించుటయందును శివాజీమంత్రోపదేశము నెప్పుడొందెనో గురుశిష్యుల పరస్పరవర్తన మెట్లుండెనో యనునంశములందును, శివాజీ యేయేవిషయములలో సమర్థుని యాలోచనము గైకొనువాఁడో స్వధర్మవ్యాపనము, స్వరాజ్యస్థాపనము అనుమహత్కార్యములలో సమర్థునిసహాయము శివాజి యెంతదనుక నేవిధముగా నొందువాఁడో యనునంశమందును జరిత్రకారులలోఁ గొంతమతభేదము గలదు. అధికాంశవిద్వాంసుల యభిప్రాయములతో నేకీభవింతుమేని యీవివాదాంశములు సులభముగాఁ బరిష్కరింపఁబడును. మహారాష్ట్రదేశచరిత్రమునకు వలయుసామగ్రిని సంపాదించి శోధించుటలోఁ బ్రఖ్యాతిగాంచిన ప్రొఫెసరు రాజవాడేయను విద్వాంసుఁ డిటుల నుడువుచున్నాఁడు.

* "సిద్ధాంతమైయున్న ప్రకృతాంశమును మఱల నిర్ణయింపఁబూనినచో లాభముండదు. దాసబోధయను గ్రంథము లోకమున నిలిచియున్నంతవఱకె ఇతిహాసమునందు మహారాష్ట్రిలు పదునేడవశతాబ్దమున స్వతంత్రరాజ్యము స్థాపించినసంగతి సుస్థిరముగా నుండఁగలదు. కావున ఛత్రపతిశివాజి, సమర్థరామదాసస్వామియొక్క సంబంధములను నిఁక నిరూపింపవలసిన యవసరము మతిబోయినవాండ్రకుఁదక్క నితరులకుఁ గాన్పింపదు".

శ్రీరామదాసస్వామి లోకోద్ధరణమునకై చాఫల్గ్రామమునందు వసించిన సమయమున "నరసోమలనాథుఁ"డను నాతఁ డాప్రాంతములకు తాసీలుదారుగా నుండెను. ఆతఁడు సమర్థుని యోగ్యత నెఱింగి మంత్రోపదేశ మొందెను. అనతికాలములో నచట రామదాసీయసంప్రదాయము మిగుల వృద్ధినొందెను. ఈవార్త విన్నఁగా శివాజీ యాక

* ధులియాలోని సత్కార్యోత్తేజకసభవారు శ్రీరామదాసశివాజీల సంబంధము దెలుపనితిహాసముల నెన్నింటినో ప్రకటించిరి. వార లింకను శోధించుచున్నారు. వారలు సమర్థునిసంపూర్ణచరిత్రము ఆధునికసంప్రదాయసిద్ధముగాఁ బ్రకాశముచేయనున్నారలు. ఆంధ్రలోకమునకుఁగూడ సమర్థునిసేవయు సాంధ్రవాఙ్మయమున కాతనిసుగావించినయుపకృతియుఁ గొంచెవటకేని తెలియు నవకాశముగలదు.

ర్శించెను. ఆసమయమునందు శివాజియొక్క రాజ్యనిర్మాణశక్తి మహారాష్ట్రదేశమునందు దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండెను.

ఆతఁడు రాయగడదుర్గమును స్వాధీనపఱచుకొనెను. ప్రతాపగడమునందొక నూతనదుర్గమును గట్టించి యచట భవానీదేవిమూర్తిని స్థాపితమొనర్చెను. పూనానగరమును ముఖ్యస్థానమొనరించుకొని నాసికనుండి కరవీరపురముదనుకఁగల సమస్తప్రాంతములను గొంకణదేశమునందుఁగొంతభాగమును శివాజి జయించెను. ఈవిధముగ నాతఁడు రాజ్యసంపాదనకార్యమునందు మగ్నుఁడై యుండియు సాధుసమాగమమునం దభిరుచి గలిగియుండెను. బాల్యమునుండియు నాతనికి సాధుసజ్జనులయెడఁ బూజ్యభావముంటచే సాధుసమాగమముకొఱకు నిరంతర ముత్సాహిగానుండెను. తన రాజకీయకార్యముల నెరవేర్చుచుండియు నాతఁడు చించివడ్, దేహూ, ఆలంది మున్నగు ప్రసిద్ధస్థానములయందున్న సాధుజనులను మాటిమాటికి సందర్శించి వచ్చుచుండువాఁడు. మఱియు సచటిమహనీయుల యుపదేశములను శ్రద్ధాయుక్తమగు నంతఃకరణముతో నాలించుచుండువాఁడు. హరిభజనము కీర్తనము జరుగుతావునకెల్ల నాతఁ డవశ్యముగా నేగుచుండును. తల్లియగు జిజాబాయి యాతనికి బాల్యమునందే సనాతనధర్మముయొక్కయు, వేదశాస్త్రపురాణాదులయొక్కయు వేదాంతముయొక్కయు గంభీరతత్త్వములు, సిద్ధాంతములు, శిక్షాదాయకములగు కథలు చక్కఁగ నేర్పించెను. కావున దనమాతృశిక్షణమువలనను సాధుసమాగమమువలనను నాతనిమానసమునందుఁ దనజీవితసార్థకత్వవిషయమున ననేకోచ్చవిచారములు నిండియుండెను. శివాజి తనజీవితము సార్థకము గావించుటకును నుత్తమరీతియందు వినియోగించుటకును జింతించుచుండెను. ఆతఁడొకసారి సుప్రసిద్ధసాధువగు తుకారాంబాబాను మంత్రోపదేశము గావింపుమని కోరెను. అందులకు తుకారాం ఆమోదింపక శివాజితో "రామదాసస్వామి శరణ్యములోని కరుగు"మని యాజ్ఞాపించెను. ఈవిధముగ మనోముముక్షుదశయం దెప్పుడు శివాజి సమర్థునిసాధుకీర్తి నాలించెనో యప్పుడాసాధుపుంగవుని సందర్శింపవలయుననుకోర్కి మిక్కుటమయ్యెను. కావున శివాజి సమర్థున కొకలేఖవ్రాసి రాజధానిలోనికి రావలయునని కోరెను. కాని సమర్థుఁ డాతనిసన్నిధికరుగక

శివాజికింకొకజాబు వ్రాసిపంపెను. సమర్థుని లేఖ యితిహాసదృష్టితోఁ జూచినచో మిగుల మహత్త్వముగలది. అందు సమర్థుఁడు శివాజికొసంగిన యుపదేశము ధ్యానమునందుంచుటకు యోగ్యమైనది. కావున నా లేఖ లోని కొన్నియంశములభావము నిచట నుదాహరించుట యావశ్యము. సమర్థుఁడు శివాజి కిట్లువ్రాసెను.

"ఈసమయమున ధర్మరక్షణము గావించువాఁడు భూమండలము నం దెవ్వఁడును లేఁడు. మహారాష్ట్రధర్మము నీకారణమున నే సజీవముగ నున్నది. కొద్దిగనో గొప్పగనో యిపుడు గన్పడుధర్మమునకును సాధుజ నులయెడఁ గావింపఁబడు రక్షణమునకును నీవే కారణము. నీవు ధన్యుఁడవు. దుష్టజనసంహారము గావించితివి. నీవన్న దుష్టులు గజగజ వణకుచున్నారు. పెక్కండ్రుజనులు నీయాశ్రయమునం దున్నారు. ఇపుడు నీవు ధర్మసంస్థాపనకార్యమును నిర్వహింపవలెను. నీకుఁ బెక్కురాజకీయ కార్యముల నెఱవేర్పవలసియుంటచే నీచిత్తవృత్తి వ్యగ్రమై పోవుచుండుట సత్యమే! ఈస్థితిలో రాజుమొక్కయు మంత్రిమొక్కయు విచార మొక్కటిగావలెను. ఒకవేళ నేకత్వముగాకున్నచోఁ గార్యనాశన మగును. జనులనందఱిని సంతుష్టులుగా నుంచవలెను. మంచి చెడ్డలను బాగుగా బరిశోధింపవలెను. న్యాయమును, నీతిని ఎప్పుడును బరిత్యజింపఁ దగదు. దురాశయం దెప్పుడును జిక్కుకొనవలదు. ఎల్లప్పుడును సావధానముగా నుండవలెను. క్రోధమును దరికి రానీయ జనదని నేను స్పష్టముగా నుడువుచున్నాఁడను. నేను గావించు బోధ మును దగురీతి నాలింపుము. నీవు వాస్తవముగ నంతఃకరణపూర్వక ముగఁ బనిచేయవలసియున్నచో నేనుజూపిన మార్గమున నడువుము. శ్రీరామచంద్రస్వామి తనయనుగ్రహమును బ్రసరింపఁగలఁడు. నీకార్య ము నెరవేరఁగలదు. నీమనోరథము లన్నియుఁ బూర్ణములగును. ఈవి షయమున సందేహ మేమాత్ర మొందనక్కఱలేదు." ఈయుత్తర మును జదువఁగనే ధార్మికము,నిష్ఠాయుక్తము నగుశివాజియంతఃకరణము నందు శ్రీరామదాసస్వామిని దర్శింపవలయునను నుత్కంఠ యింకను దీవ్రమయ్యెను. అప్పు డాతఁడు తనవెంటఁ గొంతపరివారమును దీసి కొని సమర్థునిదర్శనార్థము చాఫల్గ్రామమునకుఁ బోయెను. కాని సమ

ర్థుఁడొకతావున నుండువాఁడు గాఁడు. అప్పుడు సమర్థుఁడు చాఫల్ గ్రామపరిసరస్థమగు కృష్ణాతీరమునఁగల యరణ్యములలోని దరీగహ్వరము లయందు సంచరించుచుంటచే నాతనిదర్శనము శివాజికి గాకపోయెను. మహీపతియనుకవి తన "సంతువిజయమను" గ్రంథమునం దిట్లు వ్రాసియు న్నాఁడు. "ఈవిధముగా శివాజిమహారా జెన్నిరోమాటులు నిరాశ నొంది తిరిగిపోవలసివచ్చెను. ఐనను నాతఁడు తనయత్నమును విరమిం పలేదు. చివర కొకదినమున శివాజిచక్రవర్తి తనలో "సమర్థునిసందర్శ నము ఆతనిప్రసాదము లభింపనిదే నాహారము ముట్టనని ప్రతిజ్ఞయొనర్చి గృహమునుండి బయులుదేరెను. ఇట్లు దృఢనిశ్చయమొనర్చుకొని శివాజి సమర్థునిజాడలఁదీయుచు, చాఫల్ నగర పరిసరారణ్యముల ననేకశ్రమ లొంది తిరుగుచు మిగుల విహ్వలుఁడు, ఆర్తుఁడు నైయుండెను. అప్పుడు సమర్థునిశిష్యుఁడొకఁడు శివాజితో "రాజా! సమర్థుఁ డీసమీపమునందలి యొకచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండియుండె"నని చెప్పెను. శివాజి సత్వరమ యచ్చటికేగి సమర్థుని సందర్శించెను. ఉభయులకును ప్రేమపూర్ణమగు సంభావణము జరిగెను. (శా. శ ౧౫౭౧) వైశాఖశుద్ధనవమి గురువార మునాఁడు సమర్థస్వామి శివాజికి మంత్రోపదేశ మొనరించెను. దాస బోధమునందలి పదమూఁడవదశకములోని "లఘుబోధమను" సమాస మును అద్వైతజ్ఞానమును వివరించుటకై వినిపించెను.

సమర్థుఁ డొకతావుననే చిరకాలము వసించువాఁడుకాఁడని చెప్పి తిమిగదా! ఒకప్పుడు సమర్థుఁడు చాఫల్ గ్రామమునందలి మఠమునం దుండును. ఒకప్పుడు కృష్ణాతీరమునందలి వనపర్వతములలోని వృక్ష ములకడ నుండును. ఒకప్పుడు దేశపర్యటనమునకో, తీర్థయాత్రలకో పోవుచుండును. ఇందుచే శివాజి తనగురుదర్శనమును నిత్యమును నియ మపూర్వకముగఁ జేయఁజాలకపోయెను. సమర్థుఁడు తనసమీపస్థలమున నెందేనివసించియున్నచోఁ దనకు నిత్యసమాగమలాభము గలుగుగదా యని శివాజి కెంతయో కోర్కియుండెను. అతఁ డెన్నిరోమాటులు ప్రార్థించెను. కాని సమర్థుఁడు శివాజికోరిన యీకోరికపై నెక్కుడుశ్రద్ధ దీసికొనకుండెను. అప్పుడు శివాజీ అనేకభిన్నభిన్నప్రసంగపూరితమగు నొకలేఖ నంపెను. ఈయుత్తరము శివాజీరామదాసుల పరస్పరసంబం

ధమును దెలిపెడి యొక యైతిహాసిక ప్రమాణము. ఆయుత్తరములోని యంశములసారము నిచటనుదాహరించెదము. దానివలనఁ బాఠకులు స్వయముగా శ్రీశివాజీరామదాసులసంబంధమెంతగాఢముగా నుండెనో తెలిసికొనఁ గలిగెదరు. శ్రీసమర్థుఁడు శివాజికి మంత్రోపదేశ మొనరించి రాజ్యసంపాదనము గావించి ధర్మమునుస్థాపింపుమనియు, దేవబ్రాహ్మణసేవ చేయుమనియు ప్రజాపీడ తొలంగించి పరిపాలింపుమనియు నివి నీముఖ్యధర్మములనియు నాజ్ఞాపించెను. అంతియగాక "నీహృదయమునందలి కోర్కులెల్ల పూర్ణమగు"ననియాశీర్వదించెను. ఈయాజ్ఞానుసారముగా శివాజిగావించిన రాజ్యసంపాదనోద్యోగము సఫలమయ్యెను. మఱియు నాతనిమనోరథము స్వామియొక్క యాశీర్వాదప్రతాపమునఁ బూర్ణమయ్యెను. దుష్టనాశనము, విపులద్రవ్యప్రాప్తియు శ్రీగురుచరణ ప్రతాపఫలమేయని శివాజికి దృఢవిశ్వాసము గలిగెను. సమర్థుండును సద్గురుఁడును నగు శ్రీరామదాసస్వామి చరణకమలములయందుఁ దన రాజ్యసర్వస్వమును సమర్పించి నిత్యమును గురుచరణసేవయొనర్చుట కవకాశము లభించినఁజాలునని శివాజి తలంచెను. ఆసమయమున సమర్థుఁడు నేను తొలుతఁదెల్పిన ధర్మముల ననుసరించి వర్తించుటయే నాకు సేవగావించుటయని నుడివెను. అనంతరము శివాజీ యిట్లుప్రార్థించెను. "స్వామీ! తామే దేని సమీపస్థానమునందు వసించినచో మాటిమాటికిని దర్శనలాభము కలుగును. ఎందేని శ్రీరామమూర్తిని స్థాపించినచో సంప్రదాయము వృద్ధినొందును." ఈ కోర్కి కనుగుణముగ సమర్థుఁడు చాఫల్‌గ్రామమున శ్రీరాముని స్థాపించెను. కాని తానుమాత్రము చుట్టుపక్కల గిరిగహ్వరములందే వసించుచుండెను. తరువాతఁ గొంతకాలమునకు శివాజీ సమర్థునిజూచి శ్రీరాముని పూజామహోత్సవాది ధర్మకార్యములను సాంగోపాంగముగా నెరవేర్చుట కెన్నిగ్రామములు నియతపఱుపవలయునో యానతిండని ప్రార్థించెను. సమర్థుఁడు శివాజితో అంతవిశేషమగు నుపాధితో నవసరమేమియు లేదు. శ్రీరామునిసేవ గావింపవలయునని నీకునిశ్చయభావ మున్నచో యథావకాశముగ నెంతనియతపఱుపవలయునని తలంచెదవో దానిని నెరవేర్పుము" అని చెప్పెను. అప్పుడు శివాజి శ్రీసమర్థునకు సంప్రదాయపుసేవగావించు చుండుటకై గ్రామములను క్షేత్రములను దాన మొసంగి

శాసనము వ్రాసి సమర్థునికడకంపెను. మఱియుఁ దాను శ్రీరామోత్సవములు నిరంతరము జరుపుట కాజ్ఞయొసంగుమని వేడుకొనెను. శివాజి మిగుల బహువంశపఱుచుచుంటచే సమర్థుఁడు సితారాయొద్దనున్న సజ్జనగడ దుర్గమునందు వసించెను. అచ్చట శివాజి యొక్కమఠము గట్టించెను.

శివాజీసమర్థుల సంబంధమునుగూర్చి యెన్నివిషయములు వ్రాసినను దక్కువయేయగును. ఇఁక మూఁడువిషయములనుమాత్రము వ్రాసి యీశీర్షికను సమాప్తిగావింతుము.

ఒకదినమున సమర్థుఁడు మాహులీసంగమమునందు స్నానసంధ్యలనొనరించి భిక్షనడుగుచు సితారాలోని శివాజీభవనములోని కరిగెను. "జయజయరఘువీరసమర్థ" అని గర్జించి భిక్షనడిగెను. సమర్థుని వాక్కును వినఁగనే శివాజీహృదయము గద్గదికమయ్యెను. సత్పాత్రుఁడగు సద్గురుని జోలెయందు ఏమిభిక్షనిడవలయునాయని శివాజి యోచించి తత్క్షణమే యొకకాగితముమీఁద "శ్రీసమర్థుని చరణకమలములయందు నారాజ్యమంతయును సమర్పించితిని "అని వ్రాసి యాలేఖనమనఁ దనముద్ర వేసి సంతకము జేసి వెలుపలికివచ్చి యాకాగితమును సమర్థుని జోలెయందుంచి సాష్టాంగదండమునర్పించెను. ఈయుదంతమును గాంచి సమర్థుఁడిట్లు ప్రశ్నించెను. "ఏమిశివబా ఎట్టిభిక్షమొసంగితివి? పిడికెడుబియ్యమును నా జోలెలో వైచినచో నీరెండుజాములవేళ గడిచిపోయెడిదిగదా! నేఁడు కాగితపుముక్కను సమర్పించియే నాకాతిథ్యము నొనర్చెదవాయేమి?" ఇట్లు నుడివి సమర్థుఁడు జోలెనుండి కాగితమునుదీసి చదువఁగా శివాజీ రాజ్యమునంతయుఁ దనకుసమర్పించినయంశము విశదమయ్యెను. అప్పుడు సమర్థుఁడు శివాజీనిజూచి "ఏమిశివబా! రాజ్యమును నాకిచ్చివైచితివి గదా! ఇఁకనీ వేమిచేసెదవు" అని ప్రశ్నించెను. శివాజీ చేతులుమోడ్చుకొని స్వామీ! మీచరణసేవ గావించుచుఁ గాలము గడుపుదును అనెను. ఈమాటలువిని సమర్థుఁడునవ్వి యిట్లనెను. "బాబా! ఏదియెవనికార్యమో యది వాఁడెచేయుట యుచితము. బ్రాహ్మణులు జపతపములొనరించి జ్ఞానసంపాదనము గావింపవలెను. క్షత్రియులు క్షాత్రధర్మపాలనము గావింపవలెను. ఈవిధముగాఁ దమతమకర్తవ్యములను నెరవేర్చుచుండుట

వలన మోక్షప్రాప్తి యగును. తమతమకర్మలను యథోచితరీతిగఁ బూర్ణపఱచుటయందే జన్మసార్థకత్వము గలదు. పూర్వకాలమున రామచంద్రుఁడుగూడఁ దనకులగురువగు వసిష్ఠునకు అర్ధరాజ్యమును సమర్పించెను. ఆసమయమున వసిష్ఠుఁడు శ్రీరామునకు యోగవాసిష్ఠరూపముగ నీతి, న్యాయ, ధర్మములను నుపదేశించి రాజ్యము నాతనికి మఱలనొసంగెను. జనకమహారాజుసైతము యాజ్ఞవల్క్యునకుఁ దనరాజ్యము నిచ్చెను. ఆ సమయమున నాతఁడు జనకునకు రాజధర్మముల నుపదేశించి రాజ్యము తిరుగనొసంగెను. శివబా! విరాగులమగు మాబోంట్లకు రాజ్యముతో నేమియావశ్యకము. ఎప్పుడేని మేమంగీకరించినచో దానినివ్యవహరించుట కొకమంత్రి గావలెనుగదా! ఆమంత్రివి నీవేకమ్ము! రాజ్యము నాయదిగ భావించి దానిని బరిపాలించుము" ఈయుపదేశమును వినఁగానే శివాజీ యంతఃకరణము గద్గదికమయ్యెను. ఇఁక రాజ్యమును మఱలఁగైకొనుట దక్క వేఱొకయుపాయము లేదని తెలిసికొని శివాజీ సమర్థునిట్లుప్రార్థించెను "కృపాపూర్వకముగా నిపుడు మీపాదుకలను నాకనుగ్రహింపుఁడు. వానినే సింహాసనమునందుంచి నేను మీప్రధానునివలె రాజ్యకార్యములు నెరవేర్చెదను." సమర్థుఁడీప్రార్థనము నంగీకరించెను. అప్పటినుండి శివాజీ తనరాజ్యచిహ్నమును (జెండాను) కాషాయవర్ణముగలదానిగ నొనర్చెను. మహారాష్ట్రుల కాషాయవర్ణపతాకము ఇతిహాసమునఁ బ్రసిద్ధముగనున్నది.

శివాజీమహారాజు సామన్‌గడ దుర్గమును నిర్మించునప్పు డొక దినమున దుర్గనిర్మాణకార్యమునఁ బాటుపడుచున్న పందలకొలఁది మనుజులఁ గాంచి "ఇందఱిని నేనుపోషించుచున్నాఁడను గదా! నేను ధన్యుఁడను." అని తలంచుకొనెను. ఈతలంపులుగలుగఁగనే శివాజీమహారాజు మానసమునం దొకవిధమగు నభిమాన ముదయించెను. ఇంతలో నాకస్మికముగా సమర్థుఁ డచటికరుదెంచెను. ఆతనిగాంచఁగనే శివాజి దండప్రణామములాచరించి స్వామీ! తామాకస్మికముగ నేఁడువిచ్చేయుటకుఁ గారణంబేమియని ప్రశ్నించెను. సమర్థుఁడిట్లు నుడివెను. "నీవు శ్రీమంతుఁడవు. వేలకొలది మనుజులను బాలించు నేర్పరివి. కావుననే నేఁడు నీకర్మశాలను జూడనేతెంచితిని." ఇదియంతయు మీయనుగ్రహఫలమేయని శివాజీ

బదులుచెప్పెను. ఈవిధముగఁ బ్రసంగముజరుగుచుండ సమర్థునిదృష్టి సమీపమునందలి యొకఱాతిమీఁది కరిగెను. ఆరాతినదెప్పించి సమర్థుఁడు శివాజీనిజూచి మీపనివాండ్రలో నొకనిబిలిపించి యిప్పుడే యీ ఱాతిని బగులఁగొట్టింపుమని చెప్పెను. శివాజీవలన నాజ్ఞనొందిన కర్మకారుఁ డారాతిని బగులగొట్టసాగెను. సమర్థుఁ డా కర్మకారునితో మిగుల దెబ్బతగులఁగూడదు. సరిగ రెండుతునకలు మాత్రమే యగునటుల జాగ్రత్తగఁ గొట్టవలయునని చెప్పెను. ఆవిధముగనే రెండు ఖండములుగఁ గొట్టఁగనే దాని నడిమిభాగమందుఁ గొంచెము నీరును బ్రదికియున్న యొకకప్పయు గోచరించెను. ఈచమత్కారమును గాంచి యచట జనులందఱు నాశ్చర్యపడిరి. అప్పుడు సమర్థుఁడు శివాజీ కభిముఖుఁడై శివబా ! నీయోగ్యత చాలగొప్పది. మఱియు నీలీల లగాధముగనున్నవి చూడుము. ఈయాశ్చర్యకరమగు నంశ మింక నెవని వలన జరుగఁగలదు ? అనిపలికెను. దీనిలో నాదేమున్నదని శివాజీపలికెను. సమర్థుఁ డందులకుఁ జిఱునవ్వునవ్వి “లేకేమి ! నీవుదక్క నికఁ గర్తయెవఁడు ! నీవుదక్క నీజీవుల నింకనెవఁడు పాలింపఁగలఁడు ?” అని పలికెను. అప్పుడు శివాజీ మహారాజు చకితుఁడై తనప్రమాదమును దెలిసికొని యిట్లు నుడివెను. “స్వామీ ! నేను పామరుఁడను. నావలన నేమియుఁ గాజాలదు. ఈదాసుని క్షమింపుడు.” సమర్థుఁడు శివాజీని జూచి “ఓయీ సోదరా! క్షమించుటకే సమయమునకు నేనిచ్చటికి వచ్చితిని. నీవు శ్రీరాముని ప్రభుత్వమునం దొక పెద్దసేవకుఁడవు. నీచేతినుండి యీప్రభు వితరుల కొసంగుచున్నాఁడు. ఇంతమాత్రమునకు నీవీవిధముగ నెప్పుడును నభిమానము నొందఁదగదు” అని పలికెను. దీనిని విని శివాజీమహారాజు మిగులఁ బశ్చాత్తాపమునొందెను. మఱియు నాతఁడు సమర్థునిచరణపద్మములపైఁబడి మాటిమాటికి క్షమార్పణమును వేఁడుకొనెను. ఈశిక్షాదాయకమగు చమత్కారము ననుసరించి యొకచిత్రకారుఁ డొకచిత్రపటమును వ్రాసియున్నాఁడు.

సమర్థుఁ డొకదినమున సజ్జనగడమునం దాసీనుఁడై శిష్యమండలి యొసంగు ప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరము నిచ్చుచుండెను. ఇంతలో దనశరీరముపై నొకకదుమున్నట్లు గోచరించెను. సమర్థుఁ డదిచూచి “నాతల్లి

నాకోఱకు దేవికి బంగారుపుష్పము సమర్పింతునని మ్రొక్కుకొనెను. ఆసంకల్పము నెరవేరలేదను నంశము జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుకొనెను. శివాజీచే స్థాపింపఁబడిన ప్రతాపగడమునందలి దేవీసన్నిధికి సమర్థుఁడేగి తనతల్లి మ్రొక్కుకొన్న స్వర్ణపుష్పమును సమర్పించెను. అప్పుడు దేవిని గూర్చి సమర్థుఁ డొనరించిన స్తుతియందు ఆతని యాత్మ చరిత్రోల్లేఖన ముగూడఁ గొంతకలదు. అంత్యమున నుడివిన నాలుగు పద్యములలో నున్న శివాజిని గూర్చిన ప్రార్థనము జ్ఞాపక ముంచుకొనఁదగినది. అందలి భావార్థము నిట నుదాహరింతుము.

"ఓమాతా ! నాప్రార్థన మొక్కటి పాత్రమే ! నీవు నాకు వరము లనుగ్రహింప నెంచినచో నీకభిమాన పాత్రుఁడును, సర్వకాల సర్వావస్థలందును నీవాఁడును నగు శివాజీని రక్షింపుము. ఆతనిని నేను జూచుచుండఁగనే వైభవ శిఖరమునం దధిష్ఠింపఁజేయుము. ఇదియే నాకొసంగఁదగిన వరప్రసాదము. నేటిదనుక నీవసంఖ్యాకులగు దుష్టులను సంహరించితివని వినియుంటిని. ఈసమయమున నాకుఁ బ్రతీతి కలిగింపుము. దేవగణములోని వారెల్లరును మమ్మును మాయిత్రులను మఱచిరి. నీ వింక నెంతదనుక మాస్వత్వములఁ బరీక్షించెదవు ? ఓదేవి ! నీభక్తుల మనోరథమును శీఘ్రముగ సఫల మొనర్పుము. నే నత్యంతాతురుఁడ నై యున్నాఁడఁ గావున క్షమింపుము. నాకోర్కె సఫలము గావింపుము".

ఆహా ! శివాజీమహారా జెంతధన్యాత్ముఁడు. అతని యైశ్వర్యాభివృద్ధికై సద్గురుఁడగు సమర్థుడు దేవి నీవిధముగఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడు. సమర్థుని యొక్కయు, శివాజియొక్కయుఁ బరస్పర సంబంధమునం దింతకంటె నధికముగ నేవిషయమును వ్రాయుదుము ? ఏమహాత్కార్యముకొఱకు శ్రీరామదాసస్వామి తన పుణ్యమంతయు వ్యయ మొనరించెనో తనకుగల శక్తిసామర్థ్యము వినియోగించెనో దాని నాతనియిష్టానుసారముగ శ్రీరామచంద్రమూర్తి పూర్తిజేసెను. ఈవిషయ మింకను సింహావలోకనమువలనఁగూడఁ దెలియగలదు.

సమకాలికులగు నుపదేశకులు.

శ్రీరామదాసస్వామి తనజీవితకాలమునందు మహారాష్ట్రదేశమున స్వధర్మస్థాపనమునకును సమాజహితమునకును నొనరించిన యలౌకిక

కార్యములలో నాతనిసమకాలికులగు నుపదేశకులు (సాధుపురుషులు) కవులుకూడ సహాయముగా నుండిరి. ఆసమయమున మహారాష్ట్ర సమాజ మభ్యున్నతి బడయుట కావశ్యకములగు సనాతనధర్మవ్యాప్తి జాతినిబంధనములలో నసిష్టత్వము, కర్తవ్యపరాయణత్వము, ఏకత్వము, మున్నగు గుణశిక్షణములను అనేకసాధుసత్తములు కవిజనులు తమప్రవర్తనమువలనను, ఉపదేశములవలనను గావించుచుండిరి. మొట్టమొదట ధర్మశాస్త్రాది గ్రంథములన్నియు సంస్కృతమునం దుండెడివి. అందుచే బండితులు, విశేషజ్ఞులు నగువారలుదక్క దక్కినవారలెవ్వరును జదివి లాభము గ్రహింపజాలకుండిరి. కాని సమర్థుని సమకాలికులగు సాధుజనులు, కవీశ్వరులు తమయుపదేశములను మాతృభాషయగు మహారాష్ట్రమునందె గావింప నారంభించిరి. ఈకారణమున నహంకారపూరితులగు కొందఱివలన వారలకు గొంతకష్టమును సహింపవలసివచ్చెను. వారల మాతృభాషాప్రేమవలన జనసమాజమున కసాధారణమగు హితము కలిగెను. యూరపుఖండమునందు "బాయిబిల్" ను ఆంగ్ల భాషయం దనువదించి లూధరను ధర్మసంక్రాంతిబీజమును నాటినట్లు మహారాష్ట్రోపదేశకులు (విశేషించి రామదాసస్వామి కాలమునను దరువాతి కాలమునను గల ఉపదేశకులు) సంస్కృతమునందు మరుగుపడియున్న సమస్తజ్ఞానభాండారమును మహారాష్ట్రభాషాముఖమున సర్వసాధారణులగు జనులకు సుగమమును, సులభమును గావించిరి. క్రీ. శ 1895 లో పూనా సార్వజనిక సభాపక్షమున బ్రచురించు త్రైమాసిక పత్రికయం దిట్లు వ్రాయబడెను.

The saints and prophets addressed the people both in speech and writing in their own vernacular and boldly opened the hitherto hidden and unknown treasures to all and sundry men and women, Brahmans and Sudras alike. These early Marathi writers knew that modern India, after Budhistic revolution, was less influenced by the Vedas and Shastras than by the Ramayana and Mahabharat the Bhagavat Puranam and the Gita, and these latter works were translated and made accessible to all.

(ఋషులును, భక్తులును, కవితయందును మాటలందును దేశభాషల నుపయోగించిరి. అందుచే బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరులకును స్త్రీపురుషులకును అంతవఱకు మఱుఁగైయున్న విజ్ఞానము బహిర్గతమయ్యెను. బౌద్ధమత విజృంభణమునకనంతరము నవీన భారతవర్షమునందు వేదశాస్త్రములకంటె భగవద్గీతా భారతభాగవత రామాయణము లెక్కుడుగ ఆకర్షించుచున్నవని యీప్రాచీన మహారాష్ట్రకవులు గ్రహించి వానిని దేశభాషలలోనికి అనువదించి యందఱి యందుబాటులోనికి దెచ్చిరి.)

ఈ యుపాయముచే మహారాష్ట్రదేశమునందు ధర్మము వృద్ధినొందెను. జనులు తమసమాజమునకు దేశమునకు హితముగావించుటయందు సమర్థులైరి. ఈవిధముగ సమర్థునికాలమునందు ధర్మమునకు స్వజనమునకు స్వజాతికి, స్వభాషకు సేవగావించిన వారిలోఁ గొందఱివృత్తాంతములను దెలుపుట యావశ్యకమై యున్నది. జయరామస్వామి, రంగనాథస్వామి, ఆనందమూర్తి, కేశవస్వామి, మోరయాదేవుఁడు, తుకారాంబాబా, వామనపండితుఁడు, దేవీదాసుఁడు, కూర్మదాసు, రామాజీ, బోధలేబాబా, నృసింహసరస్వతి, ముక్తేశ్వరుఁడు, విఠలకవి, అనంతకవి, ఆనందతనయుఁడు, నిరంజనస్వామి, షేకుమహమ్మదు, శివదీనుఁడు, మున్నగు పలువురు సాధువులును, కవులును సమర్థునకు సమకాలికులుగ నుండిరి. వీరలందఱివిషయమును గొంచెము గొంచెముగా వ్రాసినను ప్రకృత వ్యాసము మిగుల విస్తరించి పోవఁగలదు. కావున వీరిలోని మొదటివారగు గురు సాధుపురుషులవిషయము మాత్రము కొంచెమువ్రాసి యీభాగము ముగింతుము.

మహారాష్ట్రమునందు రామదాస పంచాయతనమునకు మిగులఁ బ్రసిద్ధిగలదు. ఈపంచాయతనములో శ్రీరామదాసస్వామితోఁబాటుగ జయరామస్వామియు, రంగనాథస్వామియు, ఆనందమూర్తియు, కేశవస్వామియుఁగలరు. భికాజీపంతు దేశపాండే యనునాతఁడు కాసరాబాదు పరగణాలోని మాండవగణమను గ్రామవాస్తవ్యుఁడు. ఈతనిభార్య కృష్ణాబాయి. జయరామస్వామి యీదంపతుల కుమారుఁడు. తనతల్లితోఁగలిసి జయరామస్వామి పండరిపురమునందు వసించుచుండెను. అచట భక్తియుతముగ భజనముగావించి భగవద్దర్శన మొందినపిమ్మటనాతఁడు "బడ్గావు" అను గ్రామమునందలి "కృష్ణాజీఆపా అభ్యంకరుని"కడ కరిగెను. ఆతని

యుపదేశమువలన జయరామస్వామి రామదాసస్వామికి శిష్యుఁడయ్యెను. జయరామస్వామి శాంతిపంచీకరణము, సీతాస్వయంవరము, రుక్మిణీస్వయంవరము, అను గ్రంథములను రచించి క్రీ. శ 1672 లో మరణించెను. గోపాలపంతు బయాబాబాయీల కుమారుఁడు రంగనాథస్వామి. రంగనాథస్వామి యన్నయగు బ్రహ్మానందస్వామి గొప్పసాధుపురుషుఁడు. బ్రహ్మానందస్వామి కుమారుఁడగు శ్రీధరకవి రామవిజయము, హరివిజయము, పాండవప్రతాపము, భగవద్గీత, శివలీలామృతము మున్నగు ననేక గ్రంథములు రచించెను. మహారాష్ట్రదేశీయులగు పిన్నలుపెద్దలు నగువారలెల్ల నిప్పటికిని మిగులనుత్సాహముతో నితని గ్రంథములు చదువుచుందురు. రంగనాథస్వామి నిత్యము ను రామదాసస్వామిని సందర్శింపఁదలంచి సజ్జనగడమునకు సమీపమునందున్న నిగడీగ్రామమున మఠముగట్టించుకొని యచట నివసించుచుండెను. ఈ స్వామి గొప్పరాజయోగియు విలాసపురుషుఁడు నైయుండెను. నిరంతరమీతఁడు గొప్పయైశ్వర్యశాలివలె నుండువాఁడు. తలపయి జలతారుపనిగల పట్టుపాగయు, చెవులకు విలువగల మంచిముత్తెముల పోగులు, శరీరముపై జరీపనితనముగల అంగరకాయు, చేతిలో బాకును,వీపుపై డాలును ధరించి మిగుల మూల్యముగల యున్నతాశ్వము నెక్కి వెలుపలకు బయలుదేరువాఁడు. వెంట దాదాపుగఁ గౌపీనధారులగు బ్రహ్మచారిశిష్యు లుండువారు. రంగనాథస్వామిగూడ బాలబ్రహ్మచారి. ఆతఁడు లాగునకు లోపఁ గౌపీనము ధరించువాఁడు. బృహద్వాక్యవృత్తి, చిత్సదానందలహరి, వాసిష్ఠసారము, మొదలగు నుత్తమోత్తమగ్రంథముల నీతఁడు రచించెను. క్రీ. శ 1634 లో నీతఁడు సమాధిగైకొనెను. ఆనందమూర్తి రంగనాథస్వామిశిష్యుఁడు. సమర్థుఁ డాతని చిరంజీవా! యని పిలుచువాఁడు. క్రీ. శ 1696 లో నాతఁడు సమాధిగైకొనెను. ఆతని సమాధి బ్రహ్మనాళమునందుఁ గలదు. మహారాష్ట్రభాషలో ఆనందస్వామి యనేక చాటుపద్యములను రచించెను. కేశవస్వామి యిపుడు హైదరాబాదనఁబడు భాగ్యనగరమునందు వసించుచుండెను. ఆతని గురుఁడు కాశీరాజస్వామి. కేశవస్వామి కొన్ని విస్ఫుటాభంగపద్యములు రచించెను. క్రీ. శ 1682 లో నీతఁడు స్వర్గవాసియయ్యెను.

రామదాస పంచాయతనమునందలి పైని పేర్కొనిన నలుగురు సాధుపురుషులేగాక సమకాలికులగు నితరసాధువులును, గవీశ్వరులును, శ్రీరామదాసస్వామిని మిగుల సన్మానించువారు. వామనపండితుఁడు మహారాష్ట్రమునందు సుప్రసిద్ధకవియు, గొప్ప సంస్కృత విద్వాంసుఁడును శాస్త్రజ్ఞుఁడును నై యుండెను. కాశిమొదలు రామేశ్వరముదనుక దన యపూర్వ విద్వత్సామర్థ్యమును బ్రదర్శించి సమకాలిక పండితులవలన జయపత్రముల నార్జించెను. అతఁడు మాతృభాషయగు మహారాష్ట్రము నందును సంస్కృతమునందును ఉత్తమోత్తమగ్రంథము లెన్నియో రచించెను. అందు నిగమసారమను సంస్కృతగ్రంథము మిగులఁ బ్రశస్తమైనది. తొలుదొలుత వామనపండితుఁడు తనమాతృభాషను నిందించు వాఁడు. సాధుజనులయెడల విశేషించి పూజ్యభావ మాతనికి లేకుండెడిది. "శ్రీరామదాసస్వామితోఁ గలిసికొన్నప్పటినుండియు నాతని గర్వమంతయు నశించెను. రామదాసస్వామి సందియములన్నియుఁ దొలంగించి తన యపూర్వచమత్కృతి చేనాతనిసంస్కరించిసాధుజనులవిషయమునందుశ్రద్ధాభక్తులుగలిగించెను. సమర్థుఁడు వామనపండితుని శిష్యునిగాఁ జేసికొని మహారాష్ట్రములో గ్రంథములు వ్రాయుమని యాజ్ఞాపించెను. నాఁటనుండి మహారాష్ట్రభాషలో దాదాపుగ ఏఁబదియిరువది గ్రంథములను రచించెను. శ్రీభగవద్గీతపై నాతఁడువ్రాసిన టీకాత్మికమగు ఓ వీ చందోగ్రంథ మద్వితీయమైనది. వామనపండితుఁడు వ్రాసినగ్రంథములలోని పద్యము లన్నియుఁగలిసి దాదాపు పండ్రెండు లక్షలగునని చెప్పుదురు. ఈవిధముగా రామదాసస్వామి సమకాలిక పండితుల హృదయములందు మాతృభాషయగు మహారాష్ట్రమునందుఁ బ్రేమగల్గించెను.

—* సమర్థ శిష్యులు, ఆతనిసంప్రదాయి మఠములు. *—

సమర్థరామదాసస్వామికి శిష్యులెందఱు ? ఎక్కడెక్కడ నెవరుండిరి ? తన సాంప్రదాయికమఠముల నెక్కడెక్కడ నెన్నింటిని స్థాపించెను ? ఎవ్వరెవరిని మఠాధీశ్వరులుగ నొనర్చెను ? అనువిషయములను నిశ్చయముగాఁ దెలుప సాధ్యముగాదు.మహారాష్ట్ర తిహాసమునందును బ్రాచీనకావ్య సాహిత్యములందును బరిశోధనము గావించువారలు శ్రీరామదాసస్వామి వేలకొలఁది శిష్యులను వందలకొలఁది మహంతులను

గావించెననియు అనేకస్థానములందు మఠములు నెలకొల్పెననియు అతని శిష్యులును మహంతులును ఆర్యావర్తమునం దంతటను విశేషించి మహారాష్ట్రమునందును దిరిగి స్వధర్మమును, సునీతిని నుపదేశించి జనులలో జాగరూకత గలిగించిరనియు వారలగణించుట యశక్యమనియుఁ జెప్పుచున్నారు. స్వయముగ సమర్థుఁడు దాసబోధమునందు (ద ౧౯ స ౧౦లో) "జనులెందఱున్నారో జనసముదాయ మెంతగలదో తెలియదు. జనులందఱిని శ్రవణ మననములందుఁ బ్రవేశపెట్టి సముదాయముల గణించుట యసాధ్యము" అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఆతని ప్రసిద్ధశిష్యుఁడగు కళ్యాణస్వామి యొకతావున "ఈభూమండలమునఁగల సమర్థుని భక్తమండలి నెవ్వరును గణింపఁజాలరు" అని వ్రాయుచున్నాఁడు. గిరిధరస్వామియు "సమర్థుఁ డెందఱో శిష్యులను మహంతులనుగుప్తరూపముగనుంచెను. సమర్థుఁడు దక్క వారి నితరు లెఱుంగరు" అనివ్రాసెను. సారాంశ మేమన! శ్రీసమర్థుఁ డనేకులను దనజీవితకాలమున శిష్యులుగను మహంతులుగను నొనర్చెను. అనేకస్థానములందు మఠముల నెలకొల్పెను. ఈకాలమున వారందఱిజాడల నెఱుంగుట కేవలము కఠినతరమెగాక యసంభవమనిగూడఁ దోఁచుచున్నది.

సమర్థుని శిష్యగణమును లెక్కించుట యసంభవమైనను నాతని జీవితచరిత్రమును లిఖించిన మహానుభావులగు మహంతులుకొందఱు సమర్థునిశిష్యుల యొక్కయు మఠములయొక్కయు నామములఁ బేర్కొనిరి. ధూలియా(ఖాన్దేసము)యందలిసత్కార్యోత్తేజకసభామండలివారు శ్రీరామదాసస్వామికవిత్వమునందుఁ బ్రథమఖండమును బ్రచురించిరి. అందలి ప్రస్తావనలో శ్రీరామదాసస్వామి సంప్రదాయులగు మహంతులను శిష్యులను మఠములను గొంచెమువర్ణించిరి. దాని నాధారముగాఁదీసికొని కొన్ని విషయము లుదాహరింతుము.

శ్రీసమర్థుని మఠాధిపతులలో నిప్పటికి ఎనుబదియాఱుగురిజాడ మాత్రము తెలిసినది. అందుఁ గొందఱినామముల మాత్రము తెలుపుదుము. 1 డోమగావుమఠమునందు కళ్యాణస్వామియు 2 శిరగావుమఠమునందు దత్తాత్రేయస్వామియు 3 కణహేరీమఠమునందు వాసుదేవస్వామియు 4 ధాడేగావుమఠమున దేవదాసుఁను 5 టాకళ

లి ఇందూరుబోధనమఠములయందు ఉద్ధవస్వామియు 6 చాఫలుమఠము నందు దివాకరస్వామియు 7 కర్ణాకటకమఠమునందు అనంతమానియు నుండిరి. 8 విశ్వనాథపండితుఁడు ఉత్తరహిందుస్థానమునను 9 బాలకృష్ణుఁడు బరారునందును 10 మాధవుఁడు, యాదవుఁడు, వేణీమాధవుఁడు ప్రయాగయందును 11 జనార్దనుఁడు సూరతునందును 12 శ్రీధరుఁడు రామకోటయందును 13 గోవిందుఁడు గోవాయందును 14 శివరాముఁడు త్రిలింగ ప్రాంతమునందును 15 శంకరుఁడు శ్రీరంగ పట్టణమునందును 16 హరిశ్చంద్రుఁడు అంతర్వేదియందును 17 రామకృష్ణుఁడు అయోధ్యయందును 18 హరికృష్ణుఁడు మధురయందును 19 జయకృష్ణుఁడు మాయాపురియందును 20 రామచంద్రుఁడు కాశియందును 21 భగవంతుఁడు కాంధియందును 22 హరి ద్వారకయందును 23 దయాళు బదరీకేదారమునందును 24 బ్రహ్మదాసు ఓంకారేశ్వరమునందును 25 బల్లాలుఁడు జగన్నాథమునందును 26 హనుమానుఁడు రామేశ్వరము నందును వసించుచుండిరి.

ఈనామములు వారల మూలనామములు గావు. ఇందుఁ బెక్కు నామములు సమర్థుఁడు పెట్టినవి. తెలుచుగా నీదేశమునందలి ప్రతిప్రధాన స్థలమునందును నాతనిమహంతులు (మఠాధిపతులు) వసించుచుండిరి. ఆతఁడు తనమహంతుల నంపని తీర్థక్షేత్రమే లేదు. ఈమహంతులు చిరకాలము శిష్యులవలె సమర్థునియొద్దనుండి సాంప్రదాయిక శిక్షనొందుచుఁ బరమార్థమార్గరహస్యములను జక్కఁగ నెఱుంగుచు సమర్థునిగ్రంథములకుఁ బ్రతులువ్రాసి శ్రద్ధాపూర్వకముగాఁ బారాయణమొనర్చుచు నందలి గూఢతత్త్వములను స్వయముగా ననుభవప్రాప్తి గావించుకొనుచు శాస్త్ర వచనమును, గురువచనమును, ఆత్మానుభవమును, నిశ్చయము నొనరించుచు నుండువారు. అనంతరము.

అతాంహోణార్ తేం హోయేనాకా । జాణార్ తేం జాయే నాకా
తుటలీ మనాంతీల్ ఆశంకా । జన్మ మృత్యూచీ॥ ४४- ద ఇ - స.

ఈవిధముగ నిశ్చయము, నిశ్శంకము నగువృత్తితో జగదుద్ధరణమను కఠినకార్యమొనరించుటకై శ్రీసమర్థునియాజ్ఞానుసారముగ సమగ్రహిందూదేశమునందును లేక యేదేనియొక విశిష్టప్రాంతమునందును సమర్థుని

మహాంతులు సంచరించుచుండిరి. సమర్థుఁడు మహాంతుయొక్క ముఖ్యకర్త వ్యము నిట్లుచెప్పెను.

మహన్తేం మహన్త కరావేం యుక్తిబుద్ధీనేం భరావేం
జాణాతేం కరూన విఖరావేం । నానాదేశీం. ౹౹-ద ౧౧-స౹౹ ౧౦.

"మహాంతు, ఇంక ననేకమహాంతులను సిద్ధపఱుపవలెను. వారి యందు యుక్తిని, బుద్ధిని జక్కఁగ నింపవలెను. ఈవిధముగ ననేకజ్ఞాత లగు మహాంతులను సిద్ధపఱచి నానా దేశములందు వ్యాపింపఁజేయవలెను. ఇది యాతనికర్తవ్యము" ఈకర్తవ్యమును యథోచితముగాఁ భావించు టకై పరిభ్రమణము, వివేకము, కష్టసహనశక్తి, మృత్యువునెడ నిర్భయ త్వము, యశమునందు లాలసత్వము, వైరాగ్యము, నిస్పృహాత్వము, చాతుర్యము లేక విచక్షణత్వము, మృదువచనము, క్షమ, శాంతి, సహి ష్ణుత్వము, పరోపకారబుద్ధి, ఉత్కటేచ్ఛ, మున్నగు ననేక విశిష్టగుణము లావశ్యకములు. ఈగుణముల నన్నింటిని సమర్థుఁడు తనగ్రంథములందు (విశేషించి దాసబోధమున) వర్ణించియున్నాఁడు.

ఈమహాంతులు భ్రమణముగావించునపుడుగాని మఠమునందున్న పుడు గాని యేయేపను లేవిధముగఁజేయువారో వారికార్యక్రమ మెట్లుం డెనో వార లేవిధముగ సుంఁడిరో వారివర్తన మెట్టిదో సమర్థుఁ డెట్లు వీరలను బరిశీలించుచుండెనో తెలిసికొనఁదగిన ప్రమాణసహితములగు పూర్వదృష్టాంతము లింతవఱకు లభింపలేదు. ఇది యంతయు విచారక రము. ఈమహాంతుల కార్యప్రణాళికకు సంబంధించిన సప్రమాణమగు నితిహాసము లభించినచో శ్రీసమర్థరామదాసస్వామి జీవితచరిత్రమునం దలి ముఖ్యభాగముపై నప్రతిమప్రకాశము కలుగఁగలదు.

శ్రీసమర్థునకు శిష్యులేగాక శిష్యురాండ్రుగూడ వేలకొలఁదిగ నుం డిరనుటకు సందియములేదు. పురుషులలో శ్రీఛత్రపతి శివాజీమహా రాజు నామముమాత్ర మిచటనుదాహరించుట యాశీర్షికకుఁ జాలును. స్త్రీవర్గమునందు సీతాబాయి, చిమణాబాయి, అంబిక, ద్వారకబాయి, భవాబాయి, కృష్ణాబాయి, వేణూబాయి, మనాబాయి, అన్నపూర్ణ, గంగాబాయి, గోదాబాయి మున్నగువారలు ప్రసిద్ధురాండ్రు, వీరిలో, వేణుబాయి సీతాస్వయంవరము, మంగళరామాయణము, సంకేతరా

మాయణము, లవకుశ రామాయణము, సుందరరామాయణము, అబ్ద రామాయణము, భాషారామాయణము మున్నగు ననేకగ్రంథరాజము లను రచించెను.

సమర్థుని గ్రంథములు.

ఇతిహాసదృష్టితోఁ జూచినచోఁ బ్రాచీనకవులయొక్కయు సాధుపులయొక్కయు గ్రంథసముదాయమును రాష్ట్రీయసాహిత్యమని చెప్ప వచ్చును. ఆరాష్ట్రీయసాహిత్య మెంతసూక్ష్మముగ నెంతమార్మికముగ నభ్యాసమొనరించిన నాకాలపురాష్ట్రీయవిజ్ఞాన మంతయధిక మగును. భరతఖండమునందలి యేప్రాంతమునందైనను బ్రాయికముగఁ బ్రాకృత భాషయందుఁ దొలుదొలుత గద్యగ్రంథముల వ్రాయుచుండుపరిపాటిక లేనట్లు తోఁచుచున్నది. మాటలాడుభాష గద్యగనుండినను రాజకీయ వ్యవహారము గద్యగ వ్రాయఁబడుచున్నను కవులు సాధువులు మాత్రము ప్రాయికముగఁ బద్యము నందే గ్రంథరచనము గావించుచుండిరి. ఈ సాధువులయొక్కయుఁ, గవులయొక్కయు రచనాశైలియందును, భిన్నభిన్నచ్ఛందముల నేరుటయందును దప్పక గొంతభేదముమాత్రము గాన్పించును. ప్రాయికముగాఁ బ్రాచీనసాధువుల కవిత్వమునందు స్వతంత్రరచనము మిగులఁ దక్కువగాఁ గాన్పించును. శ్రీరామదాసస్వామి యేదేని పౌరాణిక విషయమునందు మిగులఁ దక్కువగ్రంథరచన మొనరించెను. ప్రాయికముగ నాతనిరచనమంతయు స్వతంత్రము. అతఁడు సాధారణముగ మనోరంజనార్థమై కవిత్వము వ్రాయలేదు. ఆతనికవిత్వమంతటియందును నేదియో ముఖ్యహేతువుఁ గలదు. ప్రాచీనప్రథననుసరించి సమర్థుఁడుగూడఁ దనగ్రంథములన్నింటిని బద్యాత్మికములుగ రచించెను. అతఁడు కేవలము కావ్యరసప్రధానతనే తనముఖ్యహేతువుగ భావించి పద్యాత్మికముగ గ్రంథరచన మొనర్పక తనగ్రంథములన్నింటి నుపదేశార్థమై రచించెను. జనసమాజ సంస్కరణమే యాతనిగ్రంథరచనమునకుఁ బ్రధానహేతువు. దీనినిబట్టి యొకవేళ నాకాలమున గద్యమునువ్రాసెడి యాచారమున్నచో సమర్థుఁడుగూడఁ దనగ్రంథములను గద్యమునందే వ్రాసియుండెడి వాఁడని మన మూహింపవచ్చును.

ఇఁకే సమర్థుఁడు కవియగునా? కాఁడా? ఒకవేళ నాతఁడు కవియగుచో నేశ్రేణిలోఁ జేరఁదగినవాఁడు? అను విషయము తెలిసికొనవలసియున్నది. ఆతని పద్యరచనమును గాంచి పలువు రాతనిని కవి యందురు. సర్వసాధారణు లగు జనులు పద్యరచనమునే కావ్యమని భావించుటయే దీనికింగల కారణము. కాని సాహిత్యశాస్త్రపరిభాషానుసారముగ సమర్థుఁడు కవిగాఁడు. సమర్థుఁడు కవియొక్కయుఁ గవిత్వముయొక్కయు లక్షణములను దాసబోధమునం దేవేవి చెప్పెనో వానిననుసరించిచూచినచో నాతఁడు కవి=(ఆధునిక భాషయందుఁ బ్రతిభాశాలియుఁ (బాసాదికుఁడు, ఉపదేశకుఁడు) యని చెప్పవచ్చును. ఆతనికవిత్వమునందుఁ బ్రసాదగుణము నిండియున్నది. మఱియు మనోహరదృష్టాంతములుగూడ విశేషించి కలవు. కాని యాతఁడు తనగ్రంథములోని దృష్టాంతములను ఇతరకావ్యగ్రంథములందువలె కేవలరమణీయత్వము, చమత్కారము, సమకూర్ప నుదాహరింపలేదు. అందందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన విషయములను బరిపోషణమొనర్చుటకే దృష్టాంతము లొసంగఁబడెను. ఈతనిగ్రంథములం దద్భుతవక్తృత్వశక్తి గాన్పించును. అప్రతిబద్ధమగు విషయనిరూపణ ప్రవాహమువలనను, సముచితములగు శబ్దముల కూర్పులవలనను, చిత్తాకర్షకమగు విచారపద్ధతివలనను జదువుచున్నవానికిఁ బ్రత్యక్షముగ బృహస్పతియో, వాచస్పతియో వ్యాఖ్యానము గావించుచున్నట్లు తోఁచును. సమర్థుఁడు దాసబోధమునందుఁ బ్రతిపాదించియున్న సిద్ధాంతవిషయములు, పరమతాత్త్వికములును, గహనములును, శాస్త్రీయములు నైయున్నను వానిని జదువునపుడు హృదయాహ్లాదకరమగు కావ్యమును జదువుచున్నారమని స్ఫురించుట కిదియే కారణము.

ఈ వివేచనమువలన సమర్థుఁ డెట్టియుత్తమోపదేశికుఁడగు కవియో యాతనిగ్రంథస్వరూప మెట్టిదియో పాఠకులకు విదితముకాఁగలదు. ఆధునికకవుల దృష్టిలోఁగూడసమర్థునిగ్రంథములం దనేకకావ్యగుణములు గోచరించును. ఆతని రామాయణమునందలి యుద్ధకాండమునందు వీరరసము పరిపక్వమొందినది. ఆతనిపద్యములందును గీర్తనములందును అభంగములందును గరుణరస మనుపమముగ నావిర్భవించినది. దాసబోధమునందు నిద్రానిరూపణము గావించునపుడు రామదాసస్వామి హాస్యభీభ

త్సరసములను బాగుగాఁ జిత్రించెను. కావ్యచమత్కృతియందు సైతము దాసబోధమునం దొకటిరెండు తావుల నుదాహరణములు లభింపఁగలవు. దాసబోధ పదునాలుగవదశకము:లోని నాలుఁగవసమాసమునందు "ఏకాక్షరీ" యను నక్షరాలంకారము గలదు.

కవులనుగూర్చియుఁ, గవిత్వమునుగూర్చియు విచారించుటలో సమర్థునిభావ మెట్లుండెనో తెలిసికొనఁ బ్రయత్నించుదము. పాఠకుల కీవిషయమున నాతనిముఖమునుండియే యాతఁడెట్టికవియైనది విశదము కాఁగలదు. సమర్థుని మతానుసారము:గ గద్యపద్యగ్రంథముల రచించు వారలును నానాశాస్త్రములను వివేచనపూర్వకముగఁ జర్చించువారలును కవులైయున్నారు. ఇంతియగాదు. మీఁదుమిక్కిలిగ వారు ప్రాసాదికులగు కవులైయున్నారు. సమర్థునిదృష్టిలోఁ బ్రతిభాసంపన్నుఁడగు వ్యక్తియే కవి. నవరసాత్మికమగు కవిత్వమునురచించుకవియు, గణితశాస్త్రియు, వేదాంతియు, యోధయు, చిత్రకారుఁడును, వ్యాఖ్యాతయు, శిల్పియు, నిటులే యెవరైనఁగానిమ్ము. ప్రతిభాలక్షణము:లుగలవాఁడే కవియని సమర్థునిమతము. ఆతనిమతిమును ననుసరించిచూచినచో కేవలగ్రంథ రూపమున నేగాక యాచారరూపముననున్నదిగూడఁ గవిత్వమని తెలి యును. సాధనము, పురశ్చరణము, తపము, తీర్థాటనము, ధైర్యము, శౌర్యము, ధృతి మున్నగువాని క్రియలుగూడఁ గవిత్వమునందుఁ జేరి యున్నవి. సారాంశమేమన? ఆచారవిచారములు రెంటియందును నీశ్వరీ యమగు దివ్యాంశప్రతిభ కలిగియుంటయే కవిత్వలక్షణము. మహాత్ముఁ డగు తులసీదాసువలె సమర్థుఁడుగూడ నరస్తుతివిషయిక కవిత్వమును నిషే ధించెను. ఉదరశాంతికై రచించు నరస్తుతికవిత్వము:నఁ దనయోగ్యత జూపించుట అధమత్వలక్షణమని సమర్థునితలంపు. సమర్థుఁడు దాస బోధలో భక్తుఁడగుకవిని వర్ణించుచుఁ బ్రాసాదిక కవిత్వలక్షణములను ఎట్లువర్ణించెనో చూడుఁడు.

నానాధ్యానే నానామూర్తీం । నానాప్రతాప్ నానాకీర్తీ
తయాంపుఢేం నరస్తుతీ । తృణతుల్య వాటే ॥ ౩౭
త్యాచేం భక్తీచే కౌతుక్ । తయానావ్ ప్రసాదిక్
సహాజ్ బోలతాం వివేక్ । ప్రగట్ హోయే ॥ ౩౮.

"ఇట్టికవి వాణినుండి సహజముగనే ప్రకటమగు హరిభక్తికౌతుకములయొక్కయు, నానావిధములగు నీశ్వరధ్యానములయొక్కయు, నానావిధమూర్తులయొక్కయు, నానాప్రకారప్రతాపములయొక్కయు ఆవిర్భావమును ప్రసాదికకవిత్వ మందురు. ఆకవిత్వముముందు సరస్తుతికవిత తృణతుల్యము" సమర్థుఁడు వాకొనిన యభిప్రాయమునే ప్రసాదికకవియగు తులసీదాసు తనయద్వితీయగ్రంథమగు "రామచరితమానసమునం దెంత చమత్కారముగ వ్రాసెనో చూడుఁడు"

భగవతిహేతుబిధి భవనబిహాయీ । సుమిరత శారద ఆవతిధాయీ
కవికోవిదఅస్ హృదయబిచారీ । గానహింహరిజస్ కలిమలహారీ
కీన్హేప్రాకృతజనగుణగానా । సిర్ ధునిగిరాలాగిపఛితానా ॥ ప్ర. సో. చౌ. ౧౧

"భక్తివర్ణనముగావించుటకై శారదాదేవి (వాణీరూపముతో) సుఖమయమగు విధిభవనమునువదలి కవులహృదయములలోనికిఁ బరుగెత్తి వచ్చుచున్నది. దీనినెఱింగిన కోవిదులగు కవిసత్తములు కలిమలము నుహరించు హరియశమును గానము చేయుచున్నారు. తనపొట్టకొఱకు బలవంతముగ వాణికిఁ గష్టమునుగూర్చి ప్రాకృతజనుల గుణములను గానము చేయుటవలన సరస్వతీదేవి తలదడవికొని పశ్చాత్తాపము నొందుచున్నది." ఉదాహృతవిషయములంబట్టి సమర్థుఁ డేతెగలోఁజేరఁ దగిన కవియో, కవులవిషయమునను గావ్యవిషయమునను ఆతనివిచార మెట్లుండునో యనువిషయమును మాపాఠకులు చక్కఁగ దెలిసికొనియే యుందురు. ఇఁకఁ బాఠకులకు సమర్థుని గ్రంథసముదాయముతోఁ బరిచయము గలిగింతుము. సమర్థుని యుపదేశగ్రంథభాండారమపరిమితముగ నున్నది. సమర్థునిశిష్యుఁడగు అనంతకవి సమర్థునిగ్రంథములను సముద్రముతోఁ బోల్చెను. వాస్తవమునకు సమర్థుని గ్రంథసముదాయము సముద్రమువలె వ్యాపకమును, అగాధమును, గంభీరమును నై యున్నదనియు నందనేకరత్నములు నిండియున్నవనియుఁ జెప్పుటకు సందేహింపఁ బనిలేదు. మహారాష్ట్రీయవిద్వాంసులు చిరకాలము నుండి సమర్థునిగ్రంథములకొఱకు న్వేషించుచున్నారు. కొందఱు ప్రకాశకు లాతని సమగ్రగ్రంథములను బ్రకటించియున్నారు. కాని యిప్పటికి సమర్థునిగ్రంథసాగరమునందలి రత్నములు చాలకొలఁదిగనే

లభించినవనియు, అందు నింతవఱకు జరిగిన కృషి సమగ్రమని చెప్పఁజాలమనియు విద్వాంసుల యభిప్రాయము. ధూలియా (ఖాన్దేశము) లోని సత్కార్యోత్తేజకసభవారు స్వయముగ సమర్థునియొక్కయు నాతని (రామదాసీయ) సంప్రదాయముయొక్కయు గ్రంథములన్నింటిని వెలువరించు భారము వహించియున్నారు. ఈసభవార లిప్పటికే శ్రీసమర్థుని గ్రంథములలోనుండి దాసబోధను (రాయలు 8 పేజీల యాకృతిలో 500 పుటలు) రామాయణము మొదలగు కొన్నిగ్రంథములను (దాదాపు 1000 పుటలను) ప్రచురించియున్నారు. ఇవిగాక యింకను జాలగ్రంథములు సభవారియొద్దఁ బ్రకాశితము గావించుటకు సిద్ధముగనున్నవి. పరిశోధనలవలనఁ బ్రతిసంవత్సరము ఏదో యొకనవీనగ్రంథము లభించుచునేయున్నది. కావున శ్రీరామదాసస్వామియొక్క సమగ్రగ్రంథసముదాయ మింతవఱకు లభింపలేదనియుఁ బ్రకటింపఁబడలేదనియు విశదమగుచున్నది. లభించిన గ్రంథములపేరుల నిట నుదాహరింతుము. ఇందుఁ గొన్ని అముద్రితగ్రంథములుగూడఁ గలవు.

౧ దాసబోధ, ౨ రామాయణము, 3 మనస్సంబోధనశ్లోకములు ౪ చౌదా (పదునాల్గు) శతకము, 5 జనస్వభావగోసావీ, 6 పంచసమాసి 7 జునాటపురుష్, 8 మానసపూజ, 9 జునాదాసబోధ, 10 పంచీకరణయోగము, 11 చతుర్థయోగమానము, 12 మానపంచకము, 13 పంచమానము, 14 రామగీతము, 15 సప్తసమాసి, 16 రామకృష్ణస్తవము మొదలగునవి.

ఈ పేర్కొనిన గ్రంథములుగాక స్ఫుటాభంగములు, స్ఫుటశ్లోకములు, ఆరతులు, భూపాలములు, వివిధపదములు మున్నగు ననేకస్ఫుటప్రకరణములుగూడ లభించెను. ఈగ్రంథసముదాయమునందలి ప్రముఖగ్రంథములతో మాపాఠకులకుఁ గొంచెముపరిచయము గలిగించుట యావశ్యకము. కాని యావిషయమునఁ గొంచెముకొంచెము వ్రాసినను ఈసంగ్రహజీవితము విస్తరించునను భయముతో వదలితిమి. సమర్థుని శిష్యరహస్యముల నెఱుంగుట కాతని "దాసబోధ" మున్నగుగ్రంథముల యుద్బోధోచితభావములను బ్రకటించుట అత్యంతావశ్యకము.

సింహావలోకనము.

శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి తనయవతారమును సమాప్తిగావించు టకు ముందుగఁ దనసంకల్పితకార్యముల సిద్ధివిషయమునఁ దనగ్రంథాంత రములలో వ్రాసికొనియున్నాఁడు. దానినే సమర్థుని చరిత్ర మున సింహావలోకనమని భావింపనగును. మన స్వతంత్ర కల్ప నానుసారముగ మనకుఁ జరిత్రవిషయమున సింహావలోకనము గావింపవలసిన యావశ్యకము లేదు. సమర్థుఁడు చాఫల్‌గ్రామ పరిసరా రణ్యములలో సంచరించునపుడును ఏకాంతమునఁ గూర్చున్నపుడును శిష్యు లేదేని ప్రశ్నించినచోఁ దనజీవితవిషయములు జ్ఞాపకమునకు వచ్చి నపుడెల్ల శ్రీరామచంద్రుని స్తుతించుచుండును. భగవంతుని గుణములను గానముచేయుచుఁ దనజీవితచరిత్రమునందలి యనేక వృత్తాంతములను గూడ సహజముగ నాతఁడు ఉల్లేఖించును. సమర్థుని స్ఫుటప్రకరణములం దలి యాత్మచరిత్రమంతయు నీసహజమగు నానందావస్థయొక్క ప్రేమో ద్గారమే. ఈపద్యములలో సమర్థుఁడు ఈకార్యమునంతయు నేనె యొనరిం చితినని యెందును వ్రాయలేదు. అన్నిస్థానములందును, రాముఁడేకర్త, రాముఁడేభోక్త యని వ్రాసియున్నాఁడు. సమర్థునివంటి నిరహంకారియు, నిస్పృహుఁడునగుపురుషుని కిదియే యుచితము. అహంకారమునందు మగ్నులైయున్న మనవంటి సాధారణజనులే "నేను నాది" యని నుడువుచుం దురు. దాసబోధ ౬ పదశకము ౭ వ సమాసమున సమర్థుఁ డిట్లుచెప్పెను.

"మీకర్తావిసేష్ణాణాసీ । తేణేంసూంకష్టిహోసీ
రామకర్త్తాప్హణతాంపావసీ । యశకీర్తిప్రతాప్ ॥ ౩౬ ॥

"నేను కర్తనని నుడివినచో నీకుఁ గష్టములు గలుగును. రాముఁ డు కర్తయని నుడువుచో నీవు యశమును కీర్తిప్రతాపమును బొందెదవు" ఆనందభువనమను పేరుగల ౪౭ పద్యముల స్ఫుటప్రకరణమునందు సమ ర్థుఁడు తాను రామచంద్రుని యాజ్ఞానుసారముగా నారంభించిన జనోద్ధర ణకార్య మెంతదనుక సఫలమైనదియు వర్ణించెను. ఈకవితాసారాంశ ముపై దృష్టియుంచినచో సమర్థుని జీవితచరిత్రపు సింహావలోకనము తనంతనే యగును. ప్రథమపద్యమున సమర్థుఁ డానందభువనమున (నాసిక పంచవటిప్రాంతమున) కరుగుటకు హేతువు నీవిధముగాఁ దెల్పెను. "జన్మ

దుఃఖమును, జరాదుఃఖమును మాటిమాటికిని గలుగు నిత్యదుఃఖమును మఱియు సంసారమును త్యాగముగావించుటకును'' దీనినిబట్టి సమర్థుఁడిల్లునదలి పారిపోయిన తరుణముననే తనమనస్సులోఁ బరమార్థవిషయిక హేతువును నిశ్చయించుకొనెనని విశదము కాఁగలదు. రెండవపద్యములో సమర్థుఁడు "ఆనందభువనమునకుఁ జేరఁగనే నాచిత్తము శ్రీరామ చరణాను రాగమున లీనమయ్యెను'' అని నుడివెను. దీనికిఁదరువాత "ఈప్రపంచ మున నేనెట్టిగొప్పదుఃఖములను సహించితినో స్వధర్మాచరణమున నెట్టి విఘ్నము లాటంకపఱచెనో ఆవిఘ్నములను నివారించుటకై విఘ్నఘ్నుఁ డగు బలభీముని ప్రార్థించుచున్నాఁడ''నని నుడివెను. దీనికిఁబిమ్మట ఆంజనే యుఁడు విఘ్నముల నెట్లు నశింపఁజేసినదియు ఆవేళయుక్తముగ వర్ణిం చెను. ఈవర్ణనమును జదువుటవలన స్వధర్మాచరణమునందు అనఁగా జప తపోనుష్ఠానపురశ్చరణ తీర్థయాత్రాది భగవత్ప్రాప్తి సాధనముల నభ్య సించెసి సమయమున శ్రీసమర్థుఁ డెట్టియాపదల నెదుర్కొనవలసివచ్చెనో విశదమగును. సమర్థుఁ డనంతరము ఆనందభువన తీర్థమహిమను గానమొ నరించి మఱల బంధవిమోచనమునకు లేక లోకోద్ధరణమునకు భగవం తుఁడగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి దేవమునిసహితముగా నొనరించిన పను లును, దాను తలపెట్టినకార్యములయందు రాముఁడొనర్చిన సహాయము లును (యవన) దండయాత్రలను పౌరాణికరీతిగ వర్ణించెను. ముఖ్యతర ములగు నీకార్యములను వర్ణించి యావర్ణనాంతమున దండయాత్రల యు ద్దేశములనుగూడ సమర్థుఁడు స్పష్టముగ వివరించెను.

కల్పాంతెమండలామొతా । మ్లెంచదైత్యబుడావయా
కైపక్షఘేశలాదేవీ । ఆనందవనభూవసిం ॥ ౨౭

దైత్యులను సంహరించుటకు భగవానుఁడగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి మాపక్షము స్వీకరించెను. మఱియు ఆనందభువనమున ఘనమును, ఘోర మగు సంగర మొనరించెను. ప్రత్యక్ష భగవంతుఁడును, భక్తులపాలిటి కల్పద్రుమము నగు శ్రీరామచంద్రస్వామిని సమర్థుఁడు తనకు సహాయకు నిగ నెప్పుడు గావించుకొనెనో యప్పుడే మనోరథములన్నియు సఫలమ య్యెననుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది ? భగవంతుని సహాయమున నేపరి ణామము కలిగెనో అనఁగా ధర్మస్థాపనమునకును, లోకోద్ధారణమున

కును, నేకార్యము లొనరింపఁబడెనో వానినిగూర్చిన యుత్సాహజనక మగు వర్ణనము తక్కినపద్యములలోఁ గలదు.

మహారాష్ట్రదేశపుఁ బదునేడవ శతాబ్ద చరిత్రముతోఁ బరిచయముగల వారలకు శ్రీరామదాసస్వామినిగూర్చిన, పైనుడివిన యాత్మచరిత్రసంబంధమగు సింహావలోకనముయొక్క యథార్థత చక్కఁగఁ దెలియఁగలదు. ఆవిషయమునందింకను నధికముగా వ్రాయవలసిన యవసరము లేదు. సమర్థుఁడు మఱియొక స్ఫుట ప్రకరణమున శ్రీరాముని మహిమను గానముచేయుచు మహారాష్ట్రుల జాగరూకత నీవిధముగఁ బేర్కొనెను. "ఇప్పుడు నలువైపులఁ బెచ్చుపెరిగిన ధర్మావనతిని అవహేళనమునుగాంచి దేవుఁడు కుపితుఁడైయున్నాఁడు. కావున నిఁక దేవద్రోహులును, అత్యాచారులును, నగువారలు తమకార్యములనన్నింటిని (అనీతి, అధర్మము, అత్యాచారములను) కట్టిపెట్టవలెను. జనులలో జాగరూకత కలిగినది. అదియే దేవుని చైతన్యరూపము. దానివలననే జనులకోర్కిసఫలముకాగలదు. ఏమేమి జరుగునో యదియెల్ల మహారాష్ట్రమునందుండి చూడవలెను."

స్ఫుటగ్రంథము ప్రథమ సమాసమునఁగూడ శ్రీరాముని గుణవర్ణనము గావించుతఱి సమర్థునిముఖమునుండి స్వాభావికముగా వెలువడిన వాక్యములలో నాతఁడు తనచరిత్రపు సింహావలోకమును గొంచెముగ వెల్లడించెను. ఆపద్యముల సారాంశమిది. "దీనులపాలిటి నాథుఁడగు శ్రీరాముఁడు వైభవమున సమర్థులందఱికంటెను సమర్థుఁడు. ఆతఁడు నామనోరథములను సఫలము గావించెను. నాయభిలాష లన్నింటిని నాతఁడే పూర్తి గావించెను. దీనుఁడనగు నన్ను మర్యాదతో నధికునిగఁ బెంపొందించెను.........శ్రీరాముఁడు విభీషణునకు లంకనొసంగెను. ఇంద్రునకు శంకలఁ దొలంగించెను. మఱియు నల్పుఁడగు రామదాసుయొక్క ప్రతిష్ఠ వృద్ధిగావించెను. అతఁడీ స్థానమును సుందరమైనదనితలంచి యిచట నివాసమేర్పఱచుకొనెను. దాసుని తన సన్నిధినే యుంచుకొనెను. సమస్తప్రాంతములను బావనము గావించెను. చూచినంతన భయముగూర్చు దరీగహ్వరగిరికందరములనుగూడ నాతఁడు వైభవసంపన్నములగు సట్లొనరించెను. రాముఁడనుగ్రహించి యిచ్చుట లిక్లేయుండును.

సమర్థునిచరిత్ర సింహావలోకనమున అధ్యాత్మసారమును స్ఫుటప్రకరణము మిగుల మహత్త్వము గలది. కాని యదిచాలపెద్దది. కావున నందలి సారాంశమంతయుఁ దెలుపఁజాలము. క్రింది రెండుపద్యముల నుదాహరించుటయే చాలునని తలంచుచున్నారము.

జీవీచాపురలాహేతూ । కామనామన కామనా
షుమేండ్ జాహాలేంమోశేం । ఘబాడ్ సాధలేంబళేం

* * * * * * *

తోళతాం భవానీమాతా । మహీంద్ర దాస్య ఇచ్ఛితీ
బోలణేంహేంప్రచీతిచేం । అన్యథావా ఉగేంనవ్హే॥

"జీవితహేతువు పూర్ణమయ్యెను. ఇఁక మనస్సునందుఁ గామ్యములకుఁ బనియే లేదు. చాలకీర్తి కలిగినది. అప్రతిమానమగు లాభములభించినది. మాతయగు భవానీదేవి ప్రసన్నురాలైనయెడల గొప్పగొప్ప రాజులుగూడ సేవజేయ నిచ్ఛగింతురు. స్వానుభవమగు నీవాక్యమును నుడువుచున్నారము. దీనినెప్పుడును మిథ్యగా భావింపఁగూడదు."

శ్రీ రామదాసస్వామి గ్రంథములవలననే యాతనిచరిత్రమున నెన్నియో విషయములు తెలియుచున్నవి. ఏలయన! ఆతఁడెప్పుడేని ఏదేని బోధగావించువిషయమును వివరించు సందర్భమున మాటిమాటికి నిది స్వానుభవమగు నంశమనియే నుడివియున్నాఁడు. కావున మేము స్వయముగ నేమియువ్రాయక సమర్థునిజీవితోద్దేశముల సాఫల్యమును, నతనివచనముల సారాంశముతోఁ బూర్తిచేయ నిశ్చయించితిమి. ఉదాహృతభాగములవలన సమర్థుని చరిత్రమును సింహావలోకమొనరించుటలోఁ బాఠకులకు సహాయము లభించునని మేమాశించుచున్నారము. శ్రీరామదాసస్వామి తన సమస్త సంకల్పిత కర్మఫలములను బుసరాలోచనము గావించుచున్నపుడు ఆతనియంతఃకరణమునందుఁ బ్రేమ, ఆనందము, హర్షము మున్నగు సాత్త్వికమనోవృత్తి తరంగములు తప్పక యుప్పొంగుచుండనోపునని మేము భావించుచున్నారము. మాపాఠకులుగూడ నిటులే భావింతురనియు నిందు సందేహము లేదనియు మా యభిప్రాయము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

దాసబోధ విషయసూచిక.

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

ఆంధ్ర దాసబోధ

మొదటి దశకము.

మొదటి సమాసము. గ్రంథారంభనిరూపణము.

శ్రీసమర్థరామదాసులవారి సన్నిధికిం జేరి శ్రోతలిట్లులం బ్రశ్నించిరి. స్వామీ! ఇది యేగ్రంథము? ఇం దేయేవిషయములు చెప్పంబడియున్నవి? ఈగ్రంథము నాలించుటవలనం గలుగు ఫలము లెవ్వి? ౧ సమర్థులిట్లుల నాజ్ఞనొసంగిరి. ఈగ్రంథనామము దాసబోధ. ఇందు గురుశిష్యసంవాదము గలదు. ఇంతియగాక యిందు స్పష్టముగాం దెలియునట్లుల భక్తిమార్గము నుడువంబడినది ౨ ఈగ్రంథమునందుం దొమ్మిదితెఱంగుల భక్తులు, జ్ఞానవైరాగ్యముల లక్షణములు విశేషించి అధ్యాత్మనిరూపణము చెప్పంబడినది. 3 మనుష్యుండు భక్తియోగమువలన నీశ్వరుని నిశ్చయముగాం బ్రాపించునను నంశ మీగ్రంథమునందుం దెలుపంబడినది. ౪. ముఖ్యభక్తి, శుద్ధజ్ఞానము, ఆత్మస్థితి, శుద్ధోపదేశము, సాయుజ్యముక్తి, మోక్షప్రాప్తి, శుద్ధస్వరూపము విదేహస్థితి, అలిప్తత, ముఖ్యదేవము, ముఖ్యబ్రహ్మము, జీవశివులు(జీవాత్మపరమాత్మలు) ముఖ్యబ్రహ్మము, నానామతములు మున్నగు నంశములనుగుఱించి యీగ్రంథమునందు సిద్ధాంతము గావింపబడినది మఱియు నిందు "నేను" అనునదెద్ది యోయదిం గూడ వివరింపంబడినది. ముఖ్యోపాసనము నానావిధములగు కవితారీతులు, నానావిధచాతుర్యములు, మాయయొక్క యుత్పత్తి,

పంచభూతములు, వానికర్తృత్వము మున్నగువిషయముల లక్షణము లన్నియు నిందుఁజెప్పఁబడినవి ౧౧-౧౧ దాసబోధలోఁ బెక్కుతెఱం గుల సందియములు శంకలు నివారింపఁబడుటయేగాక యనేకవిధము లగు ప్రశ్నలకుఁ గూడ సదుత్తరము లొసంగఁబడినవి ౧౨ ఈ రీతిగాఁ బయిని బేర్కొనఁబడిన సంగతులెన్నియో యీగ్రంథము నందు నిరూపించినాఁడను. గ్రంథమునం దంతటను నేమేమి నుడువఁ బడెనో దానిసంగ్రహమునంతయు నిచట వివరింప నవకాశము లేదు. ౧౩

అయినను గొంచెము చెప్పెదను. దాసబోధయంతయు నిరువది దశకములుగా విభజింపబడి విస్పష్టముగ నొనరింపఁ బడినది. ప్రతి దశకమునందు నేయేవిషయములు చర్చింపఁబడునో యవియన్నియు నాయాదశకములలోనే చెప్పబడినవి. ౧౪ అనేకగ్రంథములసమ్మతియు, ఉపనిషత్తులు, వేదాంతము, శాస్త్రములు, ఆత్మప్రతీతి (శ్రీరామదాసస్వామి స్వయముగాఁ బరమార్థమునందు గడించిన యనుభవము) మున్నగువానినాధారముమీఁద నీగ్రంథరచనము జరిగినది ౧౫ అనేకగ్రంథభావములను సమన్వయించి యీగ్రంథము రచింపఁబడినదిగాన నెవ్వరును దీనిని మిథ్యయని వాకొనఁ జాలరు. ఈవిషయమును నేను జెప్పవలసినపని యేమున్నది? ఇఁకఁ బ్రత్యక్షానుభవమువలనఁగూడఁ దెలియును. (గ్రంథముయొక్క సత్యాసత్యములు ఇప్పటికిప్పుడే యధ్యయనమువలనఁ దెలియుచుండ నొకరుచెప్పవలసినపని యేమున్నది?) ౧౬ లోకు లొకవేళ నేదేని మత్సరకారణమున నీదాసబోధయందలియంశము మిథ్యయని వాకొన్నచో వారలు "అన్నిగ్రంథములను (నానాప్రకారములగుగ్రంథములసమ్మతిని)మరియు భగద్వాక్యములను ఖండనము గావించినవార" లని భావింపుఁడు ౧౭ శివగీత, రామగీత, గురుగీత, గర్భగీత, ఉత్తరగీత, అవధూతగీత, వేదము, వేదాంతము, భగవద్గీత, బ్రహ్మ

గీత, హంసగీత, పాండవగీత, గణేశగీత, యమగీత, ఉపనిషత్తులు, భాగవతము, మున్నగుపవిత్రగ్రంథములసమ్మతియే దాసబోధలోఁ జెప్పఁబడినది. ఆయాగ్రంథములలో భగవద్వాక్యములే గలవు. అవినిశ్చయముగా యథార్థములు ౧౮-౨౦ భగవద్వచనమునం దవిశ్వాసముగలిగి వర్తించు పతితుఁడెవఁడేనిగలఁడా? ఈగ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినదానిలో నెద్దియును భగవద్వాక్యవిరహితమైనది లేదు ౨౧ పూర్తిగా గ్రంథమును దిలకింపకయే వ్యర్థదోషము లాపాదించు నాదురాత్ముఁడును దురభిమానియు నగు పురుషుఁడు మత్సరకారణముననే యందులకు సాహసించును. వానిహృదయమునందు అభిమానమునుండి మత్సరమును మత్సరమునుండి తిరస్కారమును జనించుచున్నవి. ఆవలఁ గ్రోధవికారము త్వరితముగ నుత్పన్నమగును. ౨౨-౨౩ ఆమనుష్యుఁడు "అహంభావకారణముననే మలినాత్ముఁడై కామక్రోధములతో సంతప్తుఁడగుచున్నాఁ"డనునది ప్రత్యక్షముగ నేకనుపించును ౨౪ కామక్రోధములకు లోఁబడియున్నవానిని యోగ్యుఁడని యెటులనుకునుదును చూడుఁడు. అమృతమును సేవించిన పిదప రాహువు విష్ణుని చక్రధారచేఁ జంపఁబడెను (రాహువువలె నంతరంగము కలుషితమై మలినమనస్కులై యుండెడి మనుజులు ఈ యమృతతుల్యమగు గ్రంథమునుండి యేమాత్రపులాభమును బొందఁజాలరని భావము) ౨౫ ఇఁక నిప్పుడీమాటలను గట్టిపెట్టుదము. ఈగ్రంథసారమును ఎవనికెట్టియధికారమున్న వాఁడటుల గ్రహించునుకాని అభిమానమును విడనాడుట యన్నిఁటికంటెను మంచిది (౨౬-౨౭) అయ్యా! ఈ గ్రంథమునం దేమున్నదని తొలుత శ్రోతలుపప్రశ్నించిరి గావున దాని నంతను సంక్షిప్తరీతినాఁ జెప్పుట జరిగినది ౨౮ ఇఁకనిప్పుడు గ్రంథమునందలి యంశము నాలించుటవలనఁ గలుగుఫలములను దెలుపుచున్నాఁడను. మొదట

నీ గ్రంథశ్రవణమువలన శ్రోతల కాచరణమునందుఁ దక్షణముననే మార్పుగలుగును. మరియు సంశయమూల మొక్కసారిగాఁబటాపంచలైపోవును (౨౮) సుగమమగు మార్గము లభించును. దుర్గమములగు సాధనములవలని యావశ్యక ముండదు. సాయుజ్యముక్తి మర్మము సహజముగనే విశదమగును (౨౯) ఈ గ్రంథము నాకర్ణించుటవలన అజ్ఞానము, దుఃఖము, భ్రాంతి, నాశనమగును. అటులె శీఘ్రముగా జ్ఞాన మలవడును 30 యోగులయొక్క పరమభాగ్యమగు వైరాగ్యము ప్రాప్తించును. వివేకసహితమును యథాయోగ్యమును, జాతుర్యమును, నగు జ్ఞానముకలుగును, 3౧ భ్రాంతులుగను, అవగుణులుగను, దుర్లక్షణులుగను నుండు మానవు లీగ్రంథమున బఠించుటవలన సలక్షణులగుదురు, ఇంతియగాక ధూర్తులును తార్కికులును, విచక్షణులును నగు మనుజులు అవసరమగు సంశముల వివేచింప నారంభించెదరు 3౨ అశ్రద్ధగలవారలు ప్రయత్నశీలు రయ్యెదరు. పాపులుతమదురంతము నెంచికొని పశ్చాత్తాపము నొందెదరు. భక్తిమార్గమును నిందఁజేయువారు దానినే కొనియాడఁదొడంగుదురు 33 బద్ధులు(సంసారసంబంధులగు మనుజులు) మోక్షమును గోరువారలగుదురు. మూర్ఖు లతిదక్షులయ్యెదరు. మరియు భక్తివిహీనులు సైతము భక్తిమార్గములోనఁ బ్రవేశించి మోక్షమును గడించెదరు. 3౪ ఈ గ్రంథమును జదువుటవలనఁ బెక్కుతెఱంగులగు దోషములు నాశనమగును. పాపులు పావనులయ్యెదరు. మరియు నీ గ్రంథశ్రవణమాత్రముననే మానవు లుత్తమగతి నొందెదరు. 3౫ దేహబుద్ధిజములగు పెక్కుతెఱంగుల మోసములు, సందేహపూర్ణములగు ననేక భ్రమలు, సంసారమునందలి సమస్తోద్వేగములు, నీ గ్రంథము వినుటవలన నశించును. 3౬ దీని ఫలశ్రుతి యిట్టిది. ఈ గ్రంథాకర్ణనము కతన అధోగతి నశించును.

ఇంతియగాక హృదయమునకు విశ్రాంతియు సమాధానముఁగూడ సమకూరును ౩౭ ఇంతయేల! యెవనిభావ మీగ్రంథవిషయమున నెట్టులుండునో యట్లు ఫలముసిద్ధించును (యాదృశీభావనాయస్య సిద్ధిర్భవతితాదృశీ) మాత్సర్యయుతున కీ గ్రంథమున మత్సరమె లభించును. ౩౮

రెండవ సమాసము.

గ ణే శ స్తు తి

ఓంకారస్వరూపా! సర్వసిద్ధి ఫలప్రదాయకా! అజ్ఞానభ్రాంతిచ్ఛేదకా! బోధరూప గణనాయకా! నీకు నమస్కారముల నొనర్చుచున్నాఁడను ౧ నా యంతఃకరణమునందు విరాజిల్లుము. మరియు నెల్లపుడు సమస్తవిధముల నావాస మొనరింపుము. నీ కడకంటిచూపులనుండి నాపయి దయారసము ప్రసరింపఁజేసి వాక్యశూన్యుఁడనగు నాచేఁబలికింపుము ౨ నీ యనుగ్రహాతిశయముననే జన్మజన్మాంతర సంబంధమగు భ్రాంతి తొలఁగిపోవుచున్నది. విశ్వభక్షకమగు కాలముసైతము సేవగావించుచున్నది. ౩ నీ యనుగ్రహము ప్రసరించినంతనే పాపములు, విఘ్నములు గజగజ వడంకును. సి పేరువిన్నంత నవి సుడివడి తిరుగుచుండును ౪ ఇందుచేతనే స్వామీ! నిన్ను విఘ్నహరుఁడని యనుచున్నారు. మావంటి దిక్కులేని వాండ్రకు నీవే సహాయకుఁడవు. ౫ మంగళనిధియగు గణేశ్వరునకు వందనములొనరించి యేకార్యమునేని చేయఁబూనినచో సమస్తసిద్ధులును జేకూరును. ఎట్టి యాటంకములేని పొడసూపఁజాలవు ౬ అతని నామము స్మరించినతోడనే హృదయమున కింతయనరాని నిలుకడ లభించును. మనస్సు ఇతరములగు సమస్తేంద్రియములను విడచి కేవలము నేత్రములలోని కేతెంచి నివసించును. అన్నియంగ

ములును గుంటువడిపోవును అన్నియింద్రియములపట్ల విస్మరణము కలుగును. ౭*

గణేశమూర్తియొక్క సగుణరూపము మిగుల సుందరమును, మోహదాయకము నైయున్నది. ఆతఁడు నాట్యము గావించినవెంటనే వేలుపులందఱును స్తబ్ధులైపోయెదరు. ౮ ఆయన యెల్లప్పుడును మదముతో నిండియుండును ఆనందముతోఁ దూఁగుచుండును సంతసముతో సుప్రసన్నముఖుఁడై యత్యుల్లాసియై యుండును. ౯ మనోహరమును, స్థూలమునగు నాకారముగల వినాయకుని భీమమూర్తి మహాప్రచండమైనది. విస్తీర్ణమును సమున్నతమును నగు నాతని మస్తకము విశేషించి సిందూరచర్చచే నొప్పారియున్నది. ౧౦ నానావిధములగు సుగంధములనీను పరిమళము ఆతని గండస్థలమునుండి (మదజలరూపమున) జారిపడుచున్నది. భ్రమరగణమచట గుంపులుగుంపులుగఁ గూడి ఝుంకారము లొనరించుచున్నది ౧౧ శుండాదండము సరళమై క్రొంచెము ముడుచుకొనియున్నది. కపోలములు కాంతిచే నిండారి చూడఁదగియున్నవి. అధరము మిగుల బొడవుగానున్నది. క్షణక్షణమునను దీర్ఘమగు మదరసము చుక్కలు చుక్కలుగా జారిపడుచున్నవి ౧౨ పదునాలుగువిద్దెలకు వేలుపగు నా వేలుపురాయఁడు తనచిన్నికన్నులను మాటిమాటికిఁ గదలించుచున్నాఁడు. మృదులములు విశాలములునగు నాతని చెవులు పళపళమని మ్రోగుచున్నవి ౧౩ రతనములు చెక్కిన కిరీటము ధగధగమని యతనితలపై మెఱయుచున్నది. దానినుండి పెక్కు తెఱంగులగు కాంతులు ప్రకాశమానములై వెలుఁగొందుచున్నవి. చెవులకుఁ గుండలములు విరాజిల్లుచున్నవి. వానిపయిని దాల్చిన నీలము

*పయిని జెప్పిన యేడుపద్యములలో గణేశుని నిర్గుణరూపవర్ణనము గలదు. ఇంక ముందు సగుణవర్ణనము వచ్చును.

ణులు కాంతులను వెదజలుచున్నవి ౧౪ దృఢములును శ్వేతములు నగు దంతములకు మణులు బంగారముతోఁ జేసినకడియములు తొడుగఁబడియున్నవి. ఆకడియముల క్రిందఁ జిన్నచిన్న బంగారు రేకులు ప్రకాశించుచున్నవి ౧౫ మెల్లమెల్లఁగఁ దొండము కదలుచున్నది. దానిపయిని సర్పము చుట్టవలెఁ జుట్టుకొనియున్నది. చిఱుగంట మందమందనినాదముతో మ్రోగుచున్నది ౧౬ ఆయనకు నాలుగు భుజములున్నవి. ఉదరము వ్రేలాడుచున్నది. ఒకపీతాంబరమును ధరించియున్నాఁడు. తొండముపైనున్న పాము మాటిమాటికి బుస గొట్టుచున్నది ౧౭ అది పడగనాడించుచు నాలుకలు ముందునకుఁ దీయుచుఁ జుట్టచుట్టుకొనియున్నది. మరియు గణేశుని నాభికమలముఁ బయికిఁ బడగనెత్తియాపాము తీవ్రదృష్టితోఁ జూచుచున్నది. ౧౮ పలుతెఱంగులగు పూవుదండలు సర్పముచేఁజుట్టఁబడియున్న నాభిదనుక మెడలో వేయఁబడియున్నవి. ఆతని హృదయకమలము మీఁద మణులుచెక్కిన పతకమొకటి ప్రకాశవంతముగా నలగారు చున్నది. ౧౯ గండ్రగొడ్డలి, తామరపూవు రెండుచేతులయందును విరాజిల్లుచున్నవి. వాఁడిగలదియు ధగధగమనిమెఱయుచున్నదియు నగు నంకుశ మొకచేతియందును వేఱొకచేతియందు ఉండ్రాయి యుఁ దాల్చియున్నాఁడు. విఘ్నేశ్వరునకు ఉండ్రాయిపై నెంతయో ప్రీతి. ౨౦ నటనాట్యకళాకౌశలములను వెల్లడించుచు వినాయ కుండు పెక్కుతెఱంగుల నృత్యమొనరించుచున్నాఁడు. తాళము మృదంగము మున్నగువాద్యములు మ్రోగుచున్నవి, ఉపాంగముల ఝుంకారము దిక్కుల నిండిపోవుచున్నది ౨౧ ఒకనిముసమేని వినాయకునకు స్థిరబుద్ధిలేదు. చపలత్వమునం దాతని నగ్రగణ్యునిగఁ దలంపనగును. సమస్తాలంకారశోభితమగు సుందరాకారముగలిగి విఘ్నేశ్వరుఁడు సర్వలక్షణముల కాటపట్టుగనున్నాఁడు. ౨౨

నూపురములు గణగణ మ్రోగుచున్నవి. పాదభూషణములు ఝణ
ఝణ మనుచున్నవి. గజ్జెలవలనఁ బాదయుగళము మనోహరముగాఁ
గనిపించుచున్నవి ౧౩ గణేశుని కారణమున నీశ్వరుని పేరోలగ
మున కొకక్రొత్త చెలువు వచ్చినది. దివ్యమగు నాతనియంబర
కాంతులు నలుగడల వెలుఁగుచున్నవి. సాహిత్యవిషయమున
నిపుణులగు అష్టవిధనాయికలు గూడ విఘ్నేశ్వరమూర్తి వెంట సభ
లోనఁ బ్రవేశించియున్నారు ౧౪ సర్వాంగసుందరుఁడును సమ
స్తవిద్యలకు నాధారభూతుఁడునగు నిట్టిగణేశ్వరునకు నా భావయుక్త
మగు సాష్టాంగప్రణామములను సమర్పించెదను ౧౫ గణేశుని
రూపమును వర్ణింపఁగానే భ్రాంతచిత్తులహృదయము ప్రకాశవంత
మగును. మరియు గుణానువాదము నాలించినంతన వారికి సరస్వతీ
దేవి ప్రసన్నురాలగును ౧౬ బ్రహ్మ మొదలుగాఁగల వేలుపులంద
ఱును నీగణపతికి వందనములొనరించు నపుడు పాపపుమనుష్యుఁ
డొకలెక్కలోనివాఁడా? ఇఁక నీవిషయము నటులుంచుదము, మంద
మతులగు ప్రాణులు గణేశ్వరునిస్మరింపవలయును. ౧౭ మూర్ఖు
లును దుర్లక్షణులును హీనాతిహీనులుగూడ విఘ్నేశ్వరుని జింతన
మొనరించి సమస్తవిషయములలో నేర్పరులును దక్షులునునగు
దురు. ౧౮ ఆయన పరమసమర్థుఁడు. కోరికలనన్నింటిని సమ
కూర్చును. ఆయనను భజించుటవలన సమస్తకార్యములును జేకూ
రును. ఇది యనుభవముచేత నెఱింగినమాట. కలియుగమునందుఁ
జండీవినాయకుడు ముఖ్యదైవతము ౧౯ కనుక నా మంగళస్వరూ
పుఁడగు విఘ్నేశ్వరుని స్తోత్రమును బరమార్థవాంఛ హృదయ
ములోనుంచుకొని నాశక్తి కొలఁది యొనరించినాఁడను.

మూడవ సమాసము

శారదాస్తుతి.

ఇఁక నిప్పుడు తొలిపలుకులఁ గన్నతల్లియు, నలుమోముల వేలుపు గడుపారఁగన్న బిడ్డయుఁ బలుకుల కాధారభూతురాలును వాగ్దేవియు మహామాయాస్వరూపిణియు నగు సరస్వతీదేవికి వందనములొనరించుచున్నాఁడను ౧ ఓశారదాదేవీ! నీవు శబ్దస్ఫూర్తిని సృజియింపఁజేసి వైఖరీముఖమున నపారమగు వచనసమూహమును బలుచుచున్నావు. శబ్దములకుఁ గల యంతర్భావమును నీవు ప్రత్యక్షముగావించుచున్నావు. ౨ తల్లీ! నీవు యోగులయెడ సమాధిరూపముననుు నిశ్చలభావులగు మనుజులయెడ గృతబుద్ధిరూపముునను నలరారి స్వయముగా విద్యాస్వరూపము నొప్పి యవిద్యోపాధి నంతరింపఁజేయుచున్నావు. ౩ నీవు మహానుభావులగు వారలకు ననుకూలవతివగు నర్ధాంగివి తుర్యావస్థవు. నీకలయిక చేతనే గదా సాధుజనులు మహత్కార్యముల నొనరించుటలోఁ బ్రవృత్తులై యుండిరి. ౪ భారతీ! నీవు మహాత్ముల యెడ శాంతివై యీశ్వరునెడ స్వయంశక్తివై జ్ఞానులయెడ విరక్తిభావమువై నిరాశావస్థకుఁ బరమావధివై యలరుచుంటివి ౫ అనంతములగు బ్రహ్మాండములను నీవు రచించి లీలావినోదముగా వానినెల్లఁ జెఱచివేయుచున్నావు. ఆదిపురుషునియందు నీవు చిత్రముగా దాఁగియున్నావు ౬ నీవు ప్రత్యక్షముగా జూచుటకుఁ గనిపింతువుగాని విచారము చేయుటచే సాధ్యపడవు. ఇంతయేల! బ్రహ్మాదులకు సైతము నీయంతు తెలియరాకున్నది. ౭ సమస్తసంసారనాటకములకు నీవంతఃకళవు (మూలసూత్రమవు) చిచ్ఛక్తియొక్క నిర్మలమూర్తివి. జ్ఞానశక్తిస్వానందసుఖము మానవులకు నీయనుగ్రహముననే సమకూరుచున్నది. ౮ నీవు సుందరాంగులకుఁ దలమానికమవు. సూర్యపర

బ్రహ్మమునెడ నీవు కాంతిరూపమున విరాజిల్లుచున్నావు. మోక్ష లక్ష్మివి నీవు. శబ్దరూపమునఁ బూర్ణముగ నిర్మితమైన దృశ్యసంసా రమును నాశనము జేయుటకు నీవు సమర్థురాలవు. పదునేడవ జీవ కళవు. యోగిజను లేది పానము జేసినంతన వేలకొలఁది సంవత్సరము లమరులైయుందురో యట్టి బ్రహ్మరంధ్రవినిర్గతమగు నమృతధారవు నీవు. నీవు సత్త్వలీలారూపిణివి. శీతలరూపవు, చక్కఁదనమునకు నీ వునికిపట్టువు ౯-౧౦ తల్లీ! నీవవ్యక్తరూపుఁడగు పరబ్రహ్మము నెడ వ్యక్తరూపవు. విస్తారమై వృద్ధినొందుచున్న తత్త్వమునకు నీవు ఇచ్ఛా శక్తివి, కలికాలమునకు నియంత్రిణివి. గురుకృపారూపమున నీవు ప్రత్యక్షమై యర్థుల నాదరించు లోకమాతవు. (౧౧) పరమార్గము నెఱుంగుటకు నీవు విచారరూపమగు బ్రిధానసాధనముగ నున్నావు. సారము అసారము నిశ్చయించుటకు నీతోడ్పాటు గావలసియున్నది. శబ్దబలముచే నీ భవసముద్రమును దరింపఁజేయు నీమహత్త్వము గాని యాడ నేరితరము? ౧౨ భగవత్స్వరూపిణీ, వాణీ! ఈ విధముగా నీవు మాయాస్వరూపముతో బహువేషములను ధరించుచున్నావు స్వయముగా సిద్ధురాలవై అంతఃకరణములలోఁ జతుర్విధములుగాఁ (పరా పశ్యంతి మధ్యమా వైఖరులను నాలుగు రూపములతోఁ) బ్రక టిత మగుచున్నావు ౧౩ పరాపశ్యంతి మధ్యమయను మూటి తోడ్పాటుచే నంతఃకరణములోఁ బ్రవేశించు వైఖరిని నీవె ప్రకటన ము గావింపఁ గల్గియున్నావు. అందుచేఁ గర్తృత్వమునన దేదియో యయ్యది నీకృపాకారణముననే కలుగుచున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. ౧౪ మాతా? నీవు బ్రహ్మాదులకు జననివి. శ్రీమహావిష్ణువు శంక రుఁడు నీకతననే యుద్భవించిరి. సృష్టిరచనము లోకత్రయము గూడ నీ విస్తృతి వలన నేర్పడినవే ౧౫ పరమార్థమూలతత్త్వముగానే గాక కేవల సద్విద్యారూపమునఁగూడ నీవు పేరుగాంచి యుంటివి.

నీ సుస్వరూపము శాంతము, నిర్మలము, నిశ్చలము, నైయున్నది. ౧౬ యోగుల ధ్యానమునందును సాధకుల చింతనమునందును సిద్ధుల యంతఃకరణమునందును నీవు సమాధిరూపమున వసించుచుంటివి ౧౭ నీవు నిర్గుణస్వరూపమును సుబోధము గావించుచున్నావు. అనుభవమునకు నీవు చిహ్నముగా నుంటివి. ఘటాంతరముల యందు నీవు పరివ్యాప్తురాలవై యలరారుచున్నావు ౧౮ శాస్త్రములు పురాణములు, వేదములు, (శ్రుతులు), నిన్ను నిరంతర మఖండరూపముగాఁ గొనియాడుచున్నవి. ప్రాణిమాత్రులందఱు నీ నిర్మలకీర్తిని బహువిధముల గాన మొనరించుచున్నారు. ౧౯ వేదశాస్త్రముల కంతటిమహిమ నీవలన వచ్చినది. నిరుపమానమునకు నీవుపమానభూతురాలవు. నీ సంబంధముచేతనేగదా పరమాత్మకుఁ బరమాత్మయను గౌరవమువచ్చినది ౨౦ తల్లీ! బహువిధములగు విద్యలు, కళలు, సిద్ధులు, నిశ్చయాత్మికమగు బుద్ధి, సూక్ష్మవస్తువుమున్నగువానికి నీవు శుద్ధజ్ఞానస్వరూపురాలవై తేజము ప్రసాదించితివి. ౨౧ హరిభక్తులయెడఁగల భక్తివి నీవె. అంతర్నిష్ఠులకు నంతర్దశవు నీవె. జీవన్ముక్తులగు మహాత్ములకు నీవె సాయుజ్యముక్తిగనొప్పారి యున్నావు ౨౨ అనంతమగు వైష్ణవీమాయవు నీవు. నీ నాటక మోహకత్వమెంతవారికేని తెలియరాదు. జ్ఞానమను నభిమానముతో నీ వెంతయెంతవారలనేని చిక్కుపఱచుచున్నావు ౨౩ నీ దివ్యస్వరూపము కనులతోఁ గాంచనేరము, శబ్దముల సాయముచే గుఱుతింపఁజాలము. మనసునమాత్రము ప్రకాశించుచుండును. ౨౪ స్తవము, భజనము, భక్తి భావమును, వానిలో నెందేని మాయలేకున్న సందమే- లేదు. ఈ వచనములయందలి భావము ననుభవసీయులు దక్క నితరు లెరుంగరు ౨౫ ఓ జగన్మాతా! పెద్దలందరి కంటెను బెద్దదానవు. సర్వజగన్నియంతయగు నీశ్వరునకు నీ వీశ్వరివి

నీకు నీ యంశములోనే మాయారూపిణివగు నీకు మాయారూప మునసే యిపుడు వందనము లొనరించెదను.

నాలుగవ సమాసము

సద్గురుస్తుతి

సద్గురువర్ణనము నెటులఁ గావింపవలయునో తోఁచకున్నది. మాయకుఁ గూడ స్పృశింప నశక్యమగు గురుస్వరూపము అజ్ఞానుఁ డనగు నాకేవిధముగాఁ దెలియును? ౧ సద్గురుపరబ్రహ్మము స్వరూపము నెఱుఁగుట యసాధ్యకార్యము. ఎవరి విషయమున శ్రుతులుసైతము "నేతి, నేతి," యని వాకొనుచున్నవో యట్టి గురు బ్రహ్మమును వర్ణించుటకు మూఢుఁడనగు నాహృదయమునందు స్థానమెక్కడిది? ౨ స్తుతివిషయమున నాకేమియుఁ దెలియరాకు న్నది. కావున దూరమునందుండియే నీకు వందనములను సమర్పించు చున్నాఁడను. ఓ గురుదేవా? నీ మహిమాసముద్రమును దరిచేరు టకుఁ దగినశక్తిని నాకు దయతోఁ బ్రసాదింపుము ౩ నిన్నుఁ గొని యాడవలయునని యాపరానియంత కోరిక గలదు. కాని మాయచే నాధైర్యమంతయు వికలమైపోయినది కావున నోగురుస్వామీ? నీ వెవ్విధంబున నింతకుమున్నుంటివో యటులె యుండుము. ౪ ఇంత కుమున్ను మాయాబలమున నిన్నుఁ గొనియాడఁగలనని మురిసితిని. కానిమాయయంతయు లజ్జనొంది పోయినది. ఇఁక నాగురుమూర్తిని స్తోత్రముగావింప ననువగు విధమెద్ది? ౫

ముఖ్యపరమాత్మను గల్పనమొనరించుట యెవ్వటికిని సాధ్య ముకానిపని. అందుచేతనే యాతనిప్రతిమను జేయవలసివచ్చినది. ఆవిధముగనే నేను మాయాయోగముతో సద్గురునిమహిమ నభి వర్ణించెదను. ౬ సాధకుఁడు తనభావానుసారముగా నేవిధముగా

హృదయమునందు దేవతా ధ్యానముగావించునో యట్లు ఈస్తుతిప్రక రణమునందు సద్గురుమూర్తిని స్తుతించెద. ౭

ఓసద్గురురాజా! నీకు జయమగునుగాక. నీకు జయము నగును గాక ఓవిశ్వంభరా! విశ్వబీజమూర్తీ! పరమపురుషా! మోక్షధ్వజా! దీనబాంధవా! సూర్యప్రకాశముచే నంధకారసముదయము పటా పంచలగునట్లు నీయభయరూపమగు ప్రకాశలేశముచే దుర్నివా మగు మాయయంతయు నశించుచున్నది. ౮-౯ పగలు సూర్యుం డంధకారమును రూపుమాపుచున్నాఁడు. రాత్రియైనపిదప నాయంధ కారమంతయు లోకమునిండ నల్లుకొనుచున్నది. ౧౦ కాని మా సద్గురుస్వామి యట్టివాఁడుకాఁడు. ఆయన జననమరణములను వినా శన మొనరించుచున్నాఁడు. అజ్ఞానరూపమగు మహాంధకారము నాయన మూలవాట్టముగా నశింపఁజేయుచున్నాఁడు. ౧౧ బంగార మెన్నఁటికిని ఇనుముగా మాఱనివిధమున గురుభక్తులెన్నఁటికిని సంది యములకుఁ బాల్పడఁజాలరు. ౧౨ ఏనదియేని గంగానదిలోఁ గల సినపిదప అదియు గంగానదియైపోవును. మఱల నొకవేళ నదివేఱు గావింపఁబడినను అదిగంగానదిమాత్ర మెన్నఁటికిని గాఁజాలదు. ౧౩ కాని గంగానదిలోఁ గలియుటకు ముందుగ నానదిని జనులందఱు (సామాన్య) నదియె యని యందురుగాని గంగయని యెప్పుడును జెప్పరు. శిష్యునిస్థితి యట్టిదిగాదు. అతఁడు సర్వవిధముల గురు స్వామియే యగును ౧౪ పరుసవేది లోహమును పరుసవేదిగాఁ జేయనేరదు. సువర్ణము ఇతరలోహమును సువర్ణముగాఁ జేయఁ జాలదు. కాని సద్గురుభక్తుఁడు ఉపదేశములచే నితరులనుగూడ సద్గు రులనుగాఁ జేయఁగలుగును. ౧౫ శిష్యున కీవిధముగా గురుస్వాము చేకూరును. పరుసవేదిచేఁ గావింపఁబడిన సువర్ణము ఇతరలోహము లను సువర్ణముగాఁ జేయనేరదుగాన సద్గురునకుఁ బరుసవేదితో సు

మాన మెన్నటికిని బొసఁగదు ౧౬ పోనిమ్ము సద్గురునకు సముద్రము నుపమానముగ నొసంగుదమన్న నదియు యుక్తియుక్తముగ లేదు. ఏలయన సముద్రమత్యంతక్షారోదకముతో నిండియున్నది. కాదు క్షీరసాగరముతోఁ బోల్చుదమన్న నదియుయుక్తముగ లేదు. ఏలయన! క్షీరసాగరముసైతము కల్పావసానమున నశించుచున్నది. ౧౭ మేరు మహాపర్వతముతో సద్గురుమూర్తిని బోల్చుదమన్న నదియుఁ దగి యుండ లేదు. మేరువు జడపాషాణమయము. మాసద్గురుమూర్తి యట్టివాఁడుకాఁడు. అతఁడు దీనజనులను గాంచినంతన దయార్ద్ర హృదయుఁడగును. ౧౮ ఆకాశము నుపమానముగాఁ గైకొందమనిన సద్గురుస్వరూప మాకాశముకంటెను నిర్గుణము కాన సద్గురున కాకాశదృష్టాంతము జతపడుట లేదు. ౧౯ ధీరత్వమునందు సద్గురు నకునొకవేళ భూమి నుపమానముగఁ జెప్పుదమన్న నదియు సరి పడదు. భూమి కల్పాంతమునందు నాశనమగుచున్నదిగావున భూమి నుపమానముగఁ జెప్పుట తగదు ౨౦ అన్నివిధముల సూర్యుఁడు సద్గురుమూర్తితో నుపమింపఁదగినవాఁ డందు మేని యాతనిప్రకా శమునకుఁ గూడ శాస్త్రనియమ మున్నటులఁ బెద్దలు జెప్పుచున్నారు. సద్గురుఁడో నిర్ణయాతీతుఁడుగాన నీయుపమానము తగదు ౨౧ కావున సూర్యుఁడుసైతము గురుమూర్తికంటె నుపమలోఁ దక్కువ వాఁడు. సద్గురుని జ్ఞానరూపమగు ప్రకాశము మిక్కిలిగొప్పది. ఒక వేళ నాదిశేషుని నుపమింపఁ దలఁచిన యెడల నదియుసంబంధింపదు. ఆదిశేషుఁడు భూభారమును మోయువాఁడు ౨౨ జలము నుపమిం చుదమన్నచో నదియుఁ గాలాంతరమునం దెండిపోవును. సద్గురుని రూపము నిశ్చలమైనదిగావున నది యెన్నటికిని నశింపఁజాలదు ౨౩ సద్గురున కమృతము నుపమానముగఁ జెప్పుదమన్న నదియు సరిపోక యున్నది. ఏలయన! అమృతపానము గావించువార లమరులు. వార

లుగూడ నొకప్పుడు మృత్యువునకు లోనగుచున్నారు. సద్గురుకృప
ఆశ్రితులకు యథార్థమగు నమరత్వము కలుగఁజేయునుగాని నీయుప
మానము సరిపడదు ౨౧ ఒకవేళ సద్గురుని గల్పవృక్షమని చెప్పద
మన్న నదియుఁ బొసఁగకున్నది. సద్గురునిస్వరూపము కల్పనాతీతము
గానఁ గల్పవృక్షోపమము సర్వవిధముల ననుచితము ౨౫ మనస్సు
లోఁ గోరిక లేనపుడు చింతామణిని బాటించువాఁడెవ్వఁడు? నిషా..
ముఁడగు వానికిఁ గామధేనువుతోఁ బనియేమి? కాన మాగురు
మూర్తిని జింతామణితోడను గామధేనువుతోడను బోల్చుట యుక్త
ముగాదు, ౨౬ సద్గురుమూర్తి నొకవేళ లక్ష్మీయుతుఁడని చెప్పుదు
మేని యదియు నుచితముగ లేదు. లక్ష్మి నశించునది. మోక్షలక్ష్మిని
దనగృహద్వారమునందు బంధించు సద్గురుమూర్తి కీనాశవంతమగు
లక్ష్మితోఁ బోల్కి తగదు ౨౭ స్వర్గలోకమునకును దేవేంద్రపదవి
కిని గూడఁ గాలాంతరమునందుఁ జలనముగలదు. సద్గురుకృప చలన
రహితమైనది గావున దానిని స్వర్గముతో దేవేంద్రపదవితోఁ
బోల్చుట యెట్లు? ౨౮ హరిహరబ్రహ్మలుగూడ నాశనమగుదురు.
సద్గురుపద మెన్నటికిని నాశనమొందక యవినాశిగా నుండును.
౨౯ కావున మాదృష్టిలో సద్గురుని కుపమింపఁదగిన దేదియు లేదు.
సమస్తసృష్టియు నాశనమగుటకలదు. గానఁ బాంచభౌతికమగు
భూమి నెట్లు గురుమూర్తితోఁ బోల్పనగును? ౩౦ ఇందుచే సద్గురుని
వర్ణనము గావించుట నాకశక్యమని తొలుతనే విన్నవించినాఁడను.
"ఇఁకఁజాలును. సద్గురువర్ణనము నాకుసాధ్యము.కాదు" అని నుడు
వుటయే నేనుగావించు గురువర్ణనము. అంతరస్థితమగు నెఱుకను
అంతర్నిష్ఠుఁడై (అనుభవనీయుఁడై) యెఱుంగును. ౩౧

ఐదవ సమాసము

సాధుస్తుతి

పరమార్థమున కాశ్రయభూతులును మనుజులలో నిమిడియున్న జ్ఞానరహస్యమును వెల్లడిచేయువారును నగు సాధుసజ్జనులకువందనము లొనరించెదను ౧ దుర్లభమగు వస్తుసముదాయమెగాక పరమదుర్లభమగు బ్రహ్మముగూడ సాధుసంగమమున సులభసాధ్య మగుచున్నది. ౨ బ్రహ్మము ప్రకటితముగానే యుండునుగాని చూడఁదలంచినవారి కెవ్వరికి నది కాన్పింపదు. బహువిధములగు సాధనముల నొనర్చినను పెక్కుతెఱంగులఁ బరిశ్రమ మొనరించినను నది లభింపనేరదు. ౩ బ్రహ్మము నెఱుంగుటలోఁ బరీక్షకులగు విమర్శకులుసైతము మోసపోయిరి. ఇంతియేగాదు. మీఁదుమిక్కిలి కన్నులుగలవారలు సైతము గ్రుడ్డివారలై పోయిరి. మఱియుఁ బరబ్రహ్మమును జూచుచుఁ జూచుచు సాధకులు తాము స్వయముగ నంతర్హితులైరి. ౪ పరబ్రహ్మమును దీపముతో వెదకి కనుఁగొనలేము. నానావిధములగు ప్రకాశములసహాయముతో గుఱుతింపనేరము. నేత్రములం దంజనముబెట్టుకొని గాంచినను నయ్యది దృష్టిసమ్ముఖమున గోచరింపదు. ౫ ఇంతయేల! షోడశకళాభిరాముఁడగు పూర్ణచంద్రుని సాయమునఁగాని తీవ్రకళారాశియగు సూర్యుని తోడ్పాటునఁగాని పరబ్రహ్మమును గుర్తింపఁజాలము ౬ సూర్యప్రకాశమునందు ఉన్నిలోనున్న రోమములనన్నింటిని గురుతింపవచ్చును. అణువులు రేణువులుమున్నగు సూక్ష్మవస్తుసముదాయమునుగూడఁ గనుఁగొనవచ్చును. ౭ సూర్యుని వెలుఁగున నడిమికిఁ జీల్పఁబడిన వెండ్రుక యొక్క కొననుగూడఁ జూడవచ్చును. కాని పరమాత్మనిమాత్రము సందర్శింపఁ జాలము. సాధుజనుల సత్కృప యొక్కటి సంపాదించితిమేని యావస్తువు తనంతన గోచరించును.

౮ పరబ్రహ్మవిషయమున సమస్తములగు నాక్షేపణలు సమాప్తి
నొందుచున్నవి. తార్కికులు పరబ్రహ్మమును గూర్చి తర్కించి
తర్కించి మందమతులైపోవుచున్నారు. ౯ పరబ్రహ్మము గురుతించు
టలో వివేకము సంకుచితమైపోవుచున్నది. కొనియాడుటలో శబ్ద
ములు వెనుకకుగు వేయుచున్నవి. మనస్సునకుఁగల గమనశక్తియు
దానిఁజేరుటకుఁ జాలకున్నది. ౧౦ వేయిముఖములుగల వాఁడును
గొప్పవాచాలుఁడునని పేరొందిన దిట్టయగు నాదిశేషువుసైతము
పరబ్రహ్మను గొనియాడఁజాలక పూర్తిగా విసుగెత్తిపోవుచున్నాఁడు.
౧౧ వేదవిరహితమైన దీప్రపంచమునం దేదియు లేదు. సమస్తమును
వేదము ప్రకటితమొనర్చియున్నది అట్టివేదముసైతము ఇదమిత్థమని
పరబ్రహ్మమును జూపనేరకున్నది ౧౨ దుర్లభమగు నాబ్రహ్మపదా
ర్థము సాధుసాంగత్యమునను వారలస్వానుభవకారణమునను నెఱుక
లోనికి వచ్చును. కాన నిట్టియోగ్యతగల సాధుసజ్జనుల మహిమ
వర్ణింప నాకు శక్యముగాదు. ౧౩ మాయకుఁగలశక్తి మిగులఁ జిత్ర
మైనదెగాని యదియు బ్రహ్మపదార్థము నెఱుంగుటకుఁ దోడ్పడ
నేరదు. మాయాతీతమగు అనంతవస్తువునుగూర్చిన మార్గమును
సాధువులగు సజ్జనులే చూపఁదగినవారు ౧౪ వర్ణింపనలవిగాని
బ్రహ్మపదార్థము సాధుజనరూపమునఁ బ్రత్యక్షమగుచున్నది. ఇం
దుచే బ్రహ్మమువలె సాధుజనులును ననిర్వచనీయులు ౧౫

సాధుజను లానందమునకు మందిరములు. సత్యసుఖస్వరూ
పులు. నానావిధానందములకు వారలు మూలభూతులు. ౧౬ వారు
విశ్రాంతికి విశ్రాంతభూతులును తృప్తికిఁ దృప్తిస్వరూపులు నై యు
న్నారు. ఇంతయేల! భక్తియొక్క పరిణామములే సాధుజనులుగ గోచ
రించుచున్నవి. ౧౭ ధర్మమునకు వారునికిపట్టులు. స్వరూపమునకు
సత్పాత్రభూతులు. పుణ్యమునకుఁ బవిత్రమగు దేశములు. ౧౮

సాధుజనులు సమాధికి ఆటపట్టులు. వివేకమునకు భాండాగారస్వరూ పులు సాయుజ్యముక్తికి వారలు అధిష్ఠానులు. ౧౯ ఇంతియగాదు సత్యమునకు నిశ్చయులుగను సార్థకమునకు జయప్రదాతలుగను ప్రాప్తికిసమయస్వరూపులుగను సిద్ధరూపులుగను సాధుజను లలరారు చున్నారు. ౨౦ సాధువులన మోక్షలక్ష్మీసమలంకృతులగు శ్రీమంతులు, అసంఖ్యాకులగు నజ్ఞానజీవులను వారు ముక్తులుగఁ జేసిరి. ౨౧ సమర్థులును, ఉదారులును, (అత్యంతదానశూరులును) గు నితరమానవులు సాధుజనులవలె జ్ఞానరూపమగు ధనమును బ్రసాదింపఁజాలరు. ౨౨ ఎందఱో చక్రవర్తులు, మహారాజులు గతించిరి. ఇంక నెందఱో గతింపనున్నారు. కాని వీరలలో నెవ్వఁడును సాయుజ్యముక్తి నొసంగఁజాలరు. ౨౩ మూఁడులోకములలోని యేప్రాణియుఁ జేయఁజాలని జ్ఞానదానమును సాధుజను లొక్కుమ్మడిగఁ జేయుచున్నారు. ఇట్టి సాధుజనుల మహిమాతిశయము నెంతని వర్ణింపనేర్తును? ౨౪ మూఁడులోకములకు నతీతమైనదియు శ్రుతుల వలన నెఱుంగశక్యముగానిదియు నగు పరబ్రహ్మము సాధుజనులకుఁ బ్రసన్నమైయుండుటచే సాధకుల కంతఃకరణములోనికిఁ జేర నవకాశము గలుగుచున్నది. ౨౫ సాధుజనులమహిమ యీవిధముగ నుండునని కొంచెము దెలిపినాఁడ. వారి నెంతగఁ బ్రశంసించినను దక్కువయే. వారలవలననే ముఖ్యపరమాత్మ ప్రకటితమగు చుండును. ౨౬

ఆఱవసమాసము

శ్రోత లస్తు తి.

ఇప్పుడు భక్తులు, జ్ఞానులు, సాధువులు, సజ్జనులు, విరక్తులు గుణవంతులు, సత్యవాదులునగు శ్రోతలకు వందనము లొనరించు చున్నాఁడను. ౧ శ్రోతలారా! మీరలు సత్త్వగుణమునకు సము

ద్రమువంటివారు. మఱియు బుద్ధివిశేషముఁకు మందిరములు. శబ్ద రత్నములకు గనులు. ౨ మీరు బహువిధార్థరూపమగు నమృతమును సేవించువారలును నిశ్చయులగు పురుషులు నైయుంటిరి. ౩ మీధారణము (స్మరణశక్తి) అంతులేనిది. ఈశ్వరాంశముతో మీర లవతరించిరి. మీరు ప్రత్యక్షదైవతములవలె నాసీనులై యున్నారు. ఇంతియకాక శ్రోతలారా! మీరలు శాంతస్వరూపులును, సత్త్వగుణవిశిష్టులును నగు ఋషీశ్వరమండలిగ గోచరించుచున్నారు. మీకారణముననే సభామండలములందుఁ బరమశోభ వ్యాపించుచున్నది ౪ పరమాత్ముఁడు మీ హృదయకమలములలోఁ బ్రకాశించున్నాఁడు. సరస్వతీదేవి మీముఖములందు మనోహరముగా విహరించుచున్నది. మరియు సాహిత్యవార్తలను భావించుటలో మీరలు బృహస్పతివలెఁ గనుపించుచున్నారు. ౫ మీరలు పవిత్రతలో నగ్నిరూపులు. సంపూర్ణకిరణయుతులగు సూర్యభగవానులు. జ్ఞాతృత్వమునందు మీదృష్టియెదుట బ్రహ్మాండ మొకలెక్కలోనిదిగాదు. ౬ అఖండసావధానరూపులై మీరలు రాణిల్లుచున్నారు. మీరెల్లరు భూతభవిష్యద్వర్తమాన విషయముల నెఱుంగనగు దివ్యజ్ఞానసంపన్నులరు. ఇంతియగాక నిరంతరము మీరు నిరభిమానులుగ నాత్మజ్ఞానులుగ నున్నారు ౭ మీదృష్టి యెదుటకు రాని దెద్దియును బ్రపంచమునందు లేదు. మీహృదయములు ముఖ్యపదార్థమును (బ్రహ్మమును లక్షిత మొనరించెను) ౮ నేను చెప్పఁబోవునదంతయు మీ కందఱ కింతకుమున్నె తెలియును. ఇఁక నిప్పుడు మీముందు జ్ఞాతృత్వాభిమానముతో నే నేమి చెప్పవలయునో దోఁచకున్నది. ౯ అయినను మీరలు గుణగ్రహణపారీణులు. కావున సందేహరహితుఁడనై చెప్పుచున్నాఁడను. భాగ్యోపేతులగు నీశ్రోతలు నామాటల నాలింపకపోరు ౧౦ భాగ్య

యుతులగు పురుషులు నిరంతరము దివ్యాన్నములఁ జవిజూచుచు మనస్సు మార్పుకొఱకుఁ దుటకు ఒక్కొక్కప్పుడు శుష్కాన్నముగూడ నారగించుచుందురు. అటులే యీనా ప్రాకృతభాషావచనములను (శుష్కాన్నమునువలె) సజ్జనులగు శ్రోతలు స్వీకరింతురుగాక. ౧౨ నాశక్తి కొలఁది హృదయపూర్వకముగఁ బరమేశ్వరుని నుపాసించుచున్నాఁడను. అటులని పరమాత్ముని పూజ బొత్తిగాఁ గావింపనేకూడదని నేనెందున జెప్పలేదు. ౧౩ అల్లే నేనొక వాగ్దుర్లభుఁడను. (చెప్పుటకుఁ బూర్ణమగు శక్తిసామర్థ్యములులేని వాఁడను) శ్రోతలారా! మీరు సత్యముగాఁ బరమేశ్వరులు. ఇఁక నిప్పుడు నాసరళరహితమగు వాక్కుతో మిమ్ములను బూజింప నభిలషించితిని.

పాండిత్యము, కళ, చతురత్వము, కావ్యప్రబంధశక్తి, భక్తి, జ్ఞాన వైరాగ్యములు, వచనమాధుర్యము మున్నగు సల్లక్షణములు నాయందేవియులేవు ౧౪ నావాగ్విలాసస్థితి యిట్టిది. అగుఁగాక ఇపుడు నేనుఁజెప్పఁదలంచినది ప్రసన్నతాపూర్వకముగా నివేదించెదను. ఏలయన జగదీశ్వరుఁడు భావమునకె యాఁకలిగొనియున్నాడు. ౧౫ శ్రోతలగు మీరలందఱు ప్రత్యక్షజగదీశ్వరమూర్తులు. మీసన్నిధిలో నాపాండిత్యమెంతటిది. అల్పమతిని బుద్ధివిహీనుఁడ నగునేను మీయెదుట సాహసించుచున్నాను. ఈప్రపంచమునందు (సమర్థుని) పుత్రుఁడు మూర్ఖుఁడైనను దనతండ్రియెదుట ధృష్టత్వము (తనపట్టును) నెఱవేర్పెడిసామర్థ్యము వానికిఁగూడ నుండును. దీనినే తెలిసికొని సాధుమూర్తులగు మీసన్నిధిలో నేదియోచెప్పుటకు సాహసించుచున్నాఁడను. ౧౬ పెద్దపెద్దపులులను,సింహములను, జూచి ప్రజలు భయపడి పాఱిపోవుదురు. కాని యాజంతువులపిల్ల లా జంతువుల ముందు నిర్భయముగా నాటలాడుచుండును. ౧౭ అటులె సాధుజనుల దాసుఁడనగు నేను సాధువులగు మీ ముందేదియోఁ జెప్ప

సాహసించుచున్నాడను. మీరలు నన్ను క్షమించి తీరెదరని విశ్వ
సించుచున్నాడను. ౨౦ నిరర్థకముగా దనవాడు భాషించునపు
డు విజ్ఞుడాదరముతో సమర్థించుచుండును. అటులే నేను జెప్పుదాని
లో నేదేని దోసంగున్నచో మాటాడక ఆ న్యూనతను బూర్తి జేయ
గోరెదను ౨౧ ఇది ప్రీతి యొక్క లక్షణము. మనస్సు తనకు
దానే లోపములను సవరించుకొనును. సాధుసజ్జనులగు నో శ్రోతలా
రా! మీరు లోకమునకు దల్లిదండ్రులవంటివారు. ౨౨ నాభావ
ములను హృదయమునందుంచుకొని యుచితమేదియో దాని నను
గ్రహపూర్వకముగ నొనర్పుడు. ఇక ముందురాబోవు కథయందు
ధ్యానమునుంచుడని యీ దాసానదాసుడు మిమ్ములనందఱను
బ్రార్థించుచున్నాడు. ౨౩ ———

ఏడవ సమాసము

కవీశ్వరస్తుతి.

కవీశ్వరులారా? మీకిపుడు వందనము లొనరించుచున్నా
డను. మీరలు శబ్దసృష్టికి స్వాములు, వేదరూపముతో నుత్పన్నులైన
పరమేశ్వరులు. ౧ మీరలు సరస్వతీదేవికి బ్రత్యక్షనిలయులు.
సమస్తమగు కళలకు జీవనులు. అంతియగాక నిజముగా బహువిధ
ములగు శబ్దములకు మీరలు భువనములు ౨ మీరలు పురుషా
ర్థము నకు వైభవప్రాయులు, జగదీశ్వరుని మాహాత్మ్యమును ఆ దేవుని
నానావిధ లీలావిలాసములను, సత్కీర్తిని వర్ణనము గావించుటకై
మీరలు నిర్మింపబడితిరి. ౩ శబ్దరత్నములకు మీరలు సముద్రము
లై ముత్యములకు దెలచిన చెలువులై నానాప్రకారములగు బుద్ధి
విశేషములకు నాశ్రయభూతులయి యుత్పన్నమైతిరి ౪ ఆధ్యాత్మిక
గ్రంథములకు మీరలు గనులు. మరియు మాటలాడనేర్చిన చింతా
మణులు. శ్రోతలను బ్రసన్నాత్ములగావించుటలో గామధేనుదుగ్ధ

ధారలు ౫ ఇంతియగాదు మీరలు కల్పమునకుఁ గల్పతరువులు. మోక్షమునకు ముఖ్యమగు నాధారస్తంభములు. కవులారా! సాయుజ్యముక్తియే బహు రూపములతో నలరారు మీరు గాఁబ్రకటనమైనది. ౬ ఇహలోకమునకేగాదు మీరలు పరలోకమునకుఁ గూడ ముఖ్యస్వార్థులు. యోగులకు రహస్యమూర్గభూతులు. ఏలయన? మీరలు జ్ఞానులకుఁ బరమార్థరూపమగు గృహమును గావించి ప్రసాదింప నవతరించితిరి. ౭ మీరు నిర్గుణ పరబ్రహ్మమూర్తులు. మాయనుండి వేరైన పరమాత్మలక్షణలక్షితులరు ౮ మీరలు వేదమునకు నంతర్భావరూపులు. పరమేశ్వరుని యలభ్యభావములు. కాననే ఆత్మబోధము కవిరూపమున సులభసాధ్యమయ్యెను. ౯

మోక్షాపేక్షగలవారలకు మోక్షనిధిజూపుటకుఁ గవి యంజనమువంటివాఁడు. కవి సాధకులకు సాధనము. సిద్ధపురుషులకు సమాధానము. ఇందు సుంతయేని సందియములేదు. ౧౦ కవి స్వధర్మమునకాశ్రయభూతుఁడు. మనోనిగ్రహమునఁ గవి పెట్టినపేరు. ధార్మికభావమున వినయమున నెన్నఁదగువాఁడు. ఇంతియగాక వినయమును నేర్పు బోధకుఁడు ౧౧ వైరాగ్యము రక్షించుటయందును భక్తిసమూహము నలరించుటయందును బహువిధములగు స్వధర్మములను గాపాడుటయందును గవిని మించినవాఁడు లేఁడు ౧౨ ప్రేమించువారలకుఁ బ్రేమస్థితిగను, ధ్యానించువారలకు ధ్యానమూర్తిగను, ఉపాసకులపాలిటికిఁ గీర్తికాముఁడుగను నుండు కవీశ్వరుని మహత్త్వమెంతని పొగడఁగలను. ౧౩ కవులమూలముననే సమస్తసాధనములు సమకూరుచున్నవి. నానావిధములగు ప్రయత్నములు కవుల కౌశలములకతననే ఫలించుచున్నవి. ఇంతయేల! మానవుల కార్యములు ఫలించుటకుఁ గవుల కౌశలమె ముఖ్యమగు కారణమైయున్నది. ౧౪ కవియొక్క వాగ్విలాసములకతన మనుజులకుఁ గవితా

విషయకమగు ననన్యసాధ్యసంతోషము సమకూరుచున్నది. ఆతని కారణముననే కుశాగ్రబుద్ధులకుఁ గవిత్వముచెప్పఁగల శక్తి సంపద చేకూరుచున్నది. ౧౭ విద్వాంసులకు యోగ్యత కవులకతననే లభించుచున్నది. సామర్థ్యవంతులకు శక్తిప్రదాయకుఁడును, నేర్పరులకు నానావిధములగు కౌశలముల ననుగ్రహించువాడును నగు కవిమహిమ నెవ్వఁడుగాని యాడ నేరితరము? ౧౮ కావ్యపరిబంధములు, నానాప్రకారములగుఛందస్సులు, గద్యపద్యభేదాభేదములు, పదప్రాసములుమున్నగు కవితాలక్షణములకుఁ గవిజనులే కర్తలు. ౧౯ కవులు సృష్టి కలంకారములు. లక్ష్మీదేవికిశృంగారవిలాసములఁ బ్రసాదించు ధన్యులు. సకలకార్యసిద్ధులకు నిర్ధారణకర్తలు ౧౧ సభలు కవులవలననే ప్రకాశవంతము లగుచున్నవి. భాగ్యభోగ్యములకుఁ గవిరాజులే విభూషణములు. బహువిధములగు మానవసౌఖ్యములకుఁ గవులే రక్షకులు ౧౯ కవి, లోకోద్ధారణమునకు దేవాంశముతో నుద్భవించినవాడు. ఋషులకంతటి యశోవిభవము మహత్త్వము గలుఁగుటకుఁ గవులె కారకులు. బహువిధములగు శాస్త్రధర్మములు వానివానిమహత్త్వములు సమన్వయించుటలోఁ గవినిమించినవాఁడు లేఁడు. ౨౦ కవి యొక్క వ్యాపారమే (కావ్యరచనమే) లేకపోయినయెడల లోకోద్ధారణమునకై యవకాశముఁ జిక్కదు. కావుననే కవిని సమస్త సృష్టికి నాధారభూతునిగాఁ జెప్పగల్గితిని. ౨౧ అపారములగుశాస్త్రములను జదివి వానిసారభూతమగు జ్ఞానముగడించుట కవులవలననే మానవజాతికి సిద్ధించినది. కవులవలననే బుద్ధిశాలురగు ధన్యులకు సర్వజ్ఞత్వము సమకూరుట తటస్థించుచున్నది. ౨౨ పూర్వకాలమునందు వ్యాసభట్టారకుఁడు వాల్మీకులవారు కవులనుగీతిఁనొందిలోకోద్ధరణము గావించిరి. వారివలననేగదా జనులందఱకు జ్ఞానములభించినది. ౨౩ మొట్టమొదటనే కవులు గ్రంథ సముదాయమును

రచించిరి. అందుచేతనే పాండిత్యము యోగ్యత, జనులకు సిద్ధించి నది. ఇంతయేల! కవులవలననే పండితులకు యోగ్యత లభించినది. ౨౮ కవులయోగ్యత యీవిధముగా లోకోత్తరమైనది. కావుననే పూర్వు లలో మిగుల విఖ్యాతులై గొప్పకబ్బములు రచించిన మహాకవుల కును, ఇపుడు కవిత రచించి కీర్తిగడించుచున్నవారికిని, ముందు వాఙ్మయలోకము బాలింపనున్న భవిష్యత్కవిసముదాయమునకును నేను వందనము లొనరించుచున్నాఁడను. ౨౯ పలుతెఱఁగులఁ బొందిన నేర్పరితనములన్నింటికిని గవియే మూలపట్టు. కవిముఖము నుండి బహిర్గతములగుటను వేదములు శ్రుతులు నుత్సాహపడు చుండును గావునఁ బ్రత్యక్షముగా బృహస్పతియని కవిని బ్రశంసించు చున్నాఁడను. ౨౬ పరోపకారమువలని ప్రశస్తిని సాటుటకుఁ గవు లెన్నియో శాస్త్రవిహితములగు యుక్తుల నెఱిఁగించుచున్నారు. ఎట్టి సందియమునైన నివారించుటలోఁ గవులకుఁ గలశక్తి గొనియాడ నెంతవానికేని యశక్యము. ౨౭ ప్రపంచమునెడఁ బ్రిసన్నతదాల్చు టకై యవతరించిన యమృతపూరితమగు మేఘరాజముగఁ గవిని సంభావింపనగును. నవవిధములగు రసములను బ్రవహించునటులఁ జేయుటలోఁ గవులు ప్రవాహములవంటివారు. నానావిధములగు సౌఖ్యములను బ్రసాదించుటలోఁ గవులు పరిపూర్ణసరోవరములు. ౨౮ వివేకభాండారములు కవులుగా మనుష్యరూపమునఁ బ్రకటితమై యున్నవి. కవులన సమస్తవిధములగు విజ్ఞానములకు నునికిపట్టులు ౨౯ సంసారులగు మానవులకుఁ బూర్వజన్మసంచితమగు సుకృతాతి శయమున లభించిన యుత్తమపదార్థముల శక్తినిధరించి కవులీ లోక మున నవతరించిరి. ౩౦ కవులు ప్రజలకనేకవిధముల నుపకరించు కొఱకు అత్యుదయానందపూర్ణమగు సుఖనౌకరూపమునఁ దరించు చున్నారు. ౩౧ వీరలు నిరంజనులు (పరబ్రహ్మమూర్తులు) లేదా

వీరలు విరాట్పురుషుని యోగస్థితియైనఁ గావలయును. కాదుకాదు సత్యమునెరింగితిని. వీరలు భక్తియోగమునకు ఫలశ్రుతిరూపమున ఫలించినధన్యులు. ౩౨ ఇప్పటి కీవర్ణనము చాలును. నిశ్చయముగాఁ గవులు లోకమున కాధారమూర్తులు. ఇందువలననే వారలకు హృదయపూర్వకముగ సాష్టాంగవందనము లొనర్చుచున్నాను.

ఎనిమిదవ సమాసము

స భా స్తు తి.

ముక్తి శులభముగాఁ బడయుట కనుకూలించునదియు స్వయముగా సచ్చిదానందమూర్తియగు పరమాత్ముఁడు వసించు నెలవును నగు నీసభలకు వందనముల నొనరించుచున్నాఁడను ౧

శ్లో॥ నాహంవసామి వైకుంఠే యోగినాంహృదయే రవా
మద్భక్తా యత్రగాయంతి తత్రతిష్ఠామి నారద॥

నేను వైకుంఠమునం దుండను. యోగుల హృదయము నందును నుండను. ఓనారదమునీ! నాభక్తులు నన్నేస్థానమునందు గానము చేయుచుందురో యచ్చట నేను నివసించెదను. అని భగవానుఁడు స్వయముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ౨ అందువలననే యెచ్చట భక్తులు గానముచేయుచుందురో దానిని శ్రేష్టమగు సభయని చెప్పుదురు. ఎచ్చట ఈశ్వరనామోచ్చారణముఁ జేయుటచే జనించిన కోలాహలము జయజయాకారములతో గర్జింపఁబడుచున్నదో యది యే వైకుంఠము. ౩ ఎచ్చట ప్రేమాన్వితులగు భక్తవతంసుల గీతములును భగవంతునికథలును, హరికీర్తనములును, వేదవ్యాఖ్యానములును పురాణశ్రవణము జరుగుచుండునో ఆ పరమేశ్వరుని గుణానువాదము, అనేక నిరూపణములనుగూర్చిన సంవాదములు, ఆధ్యాత్మకవిద్యయొక్కయు భేదాభేదములయొక్కయు మథనము జరుగుచుండునోయదియె సభయని చెప్పఁబడును. ౪ ఎచ్చట సాధకులక్ష్య గలుగు

సందియములు నానావిధములగు వాగ్విలాసములతో నివర్తిగావింప బడునో, యెచట సందేహవంతులు తృప్తినొందుదురో, యెచట నింపు లొలయు జక్కని మాటలచే భగవానుని ధ్యానమూర్తి భక్తులహృదయములో నివసించునో, యట్టిసభల పవిత్రత నెన్న నేరితము? ప్రేమాన్వితులు, భావుకభక్తులు, గంభీరశీలురు, సత్వగుణప్రధానులగు సభ్యులు రమ్యముగను రసయుక్తముగను బాటలఁ బాడెడు గాయకోత్తములు, నిష్ఠావంతులు, కర్మశీలురు, ఆచారశీలురు, దానశీలురు, ధర్మశీలురు, శుచిమానులు, పుణ్యశీలురు, అంతశ్శుద్ధులు, కృపాళురు, యోగులు, వీతరాగులు, ఉదాసీనులు, నియమకర్తలు, ఇంద్రియనిగ్రహులగు తాపసులు, విరక్తశీలురు నిస్పృహులు, అరణ్యవాసులు, దండధారులు, జటాధారులు, నాథపంథులు, ముద్రాధారులు, బాలబ్రహ్మచారులు, యోగీశ్వరులు, పురశ్చరణులు, తపస్వులు, తీర్థవాసులు, మనస్వులు (మనస్సును స్వాధీనమున నుంచుకొన్నవారు) మహాయోగులు, జనస్వులు, (జనసమానముగా లోకానుసారులై నడచువారు) సిద్ధులు, సాధులు, సాధకులు, మంత్రశోధకులు, ఏకనిష్ఠోపాసకులు, గుణగ్రాహులు, సాధుశీలురు, సజ్జనులు, విద్వజ్జనులు, వేదజ్ఞులు, శాస్త్రజ్ఞులు, మహాజనులు, బుద్ధులు, సర్వజ్ఞులు, విమలసమాధానకర్తలు, యోగులు, వ్యుత్పన్నులు (శాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానముగలవారు) ఋషీశ్వరులు, ధూర్తులు, తార్కికులు, కవీశ్వరులు, మనోజయముగల మునీశ్వరులు, దిగ్వల్కలులు (దిశలే వల్కలములుగఁ గలవారు) బ్రహ్మజ్ఞానులు, ఆత్మజ్ఞానులు, తత్వజ్ఞానులు, పిండజ్ఞానులు, యోగాభ్యాసులు, యోగజ్ఞానులు, సంగరహితులు, పండితులు, పౌరాణికులు, విద్వాంసులు, వైదికులు, భట్టులు, పాఠకులు, యజుర్వేదులు, ఉత్తమమహాశ్రోత్రియులు, యాజ్ఞికులు, అగ్నిహోత్రులు, వైద్యులు పంచాక్షరులు,

పరోపకారులు, త్రికాలజ్ఞులు, బహుశ్రుతులు, నిరభిమానులు, నిరపేక్షులు, శాంతిశీలురు, క్షమాశీలురు. దయాశీలురు, పవిత్రులు, సత్యశీలురు, అంతఃపవిత్రులు, జ్ఞానశీలురు, మున్నగాఁగల వివేకశాలురగు నీశ్వరసంబంధులగు భక్తులు వసించుతావును, సభానాయకుఁడు భక్తిభావముతో నానందించుప్రదేశమునునగు సభయొక్క యలౌకికమహిమ నెంతనికొనియాడనేర్తును? ౧౯–౨౦ పరమార్థచింతనులగు జనులసముదాయము భగవంతునికథలుఁ జెప్పుచు, నొకరు చెప్పుట నాలించుచు నెచటఁ గాలముగడుపుచుందురో యచ్చట సహజముగాఁ బ్రజోద్ధరణ కార్యము (ప్రజలుతరించుట)జరుగుచుండును. ౨౧ సత్యము, ధైర్యము, మొదలగు నుత్తమగుణములుగల సత్వగుణశాలురు నివసించుతావున నెల్లప్పుడు సౌఖ్యము నిండియుండును. ౨౨ విద్యాసంపన్నులు, కళావేత్తలు, విశిష్టగుణయుక్తులు, సజ్జనులు, భగవదనుగ్రహపాత్రులు నెచట సమావేశమైయుందురో ౨౩ ప్రవృత్తులు, నివృత్తులు ప్రపంచవ్యవహారదక్షులు, పారమార్థికులు, గృహస్థాశ్రములు, వానప్రస్థులు, సన్న్యాసులు, మున్నగువారలును, బాలురు, వృద్ధులు, తరుణులు, పురుషులు, స్త్రీలు, మున్నగువారలును, నెచట నంతఃకరణమునఁ బరమాత్మని ధ్యానము జేయుచు నఖండనిష్టతో నుందురో యట్టి సభకు మఱల నొకమాఱు నమస్కరించెదను. ౨౪–౨౫ పరమేశ్వరభక్తులును, చేతనులకు సందేహనివృత్తి గావించు వారుననగు నుత్తములకు నావందనములు. ౨౬ నిత్యమును భగవంతుని గుణకీర్తనము ఎడతెగక జరుపఁబడు సభకు నమస్కరించుచున్నాఁడను. ౨౭ దేవతుల్యులగు సజ్జనులతోఁ గలసిమెలసి యుండువారలకు మోక్షము లభించితీరును. ఈమాటలు నాస్వకపోలకల్పితములు గావు. మహానుభావులగు వార లనేకస్థలములలో గ్రంథములందుఁ జెప్పినవియె.

౨౮ తరింపఁదలఁచినవారలకుఁ బరమాత్మగుణకీర్తనము మిగుల
ముఖ్యమైనది. అది యెచటజరుగునో యదియె శ్రేష్ఠమగుసభ. పర
మాత్మునికథల నాలించుచున్న యెడల ననేకములగు దుస్సందేహ
ములు తొలఁగిపోవుట సత్యము ౨౯.

తొమ్మిదవ సమాసము
పరమార్థస్తుతి.

ఇప్పుడు సాధకులకు ముఖ్య స్వార్థమగు నీపరమార్థ
మును స్తుతించుచున్నాఁడను. పరమార్థయోగ మన్నిటి
కంటెను గొప్పది. ౧ ఇది యోజించిచూచిన సులభసాధ్య
ముగఁ గానిపించునుగాని సత్సమాగమమునందలి మర్మము నెఱుంగని
వారల కిది మిగుల దుర్గమముగా నున్నది. ౨ పరమార్థమనఁ బ్రత్య
క్షమగు పరబ్రహ్మసాక్షాత్కారము. పరమార్థమన ననేకసాధ
నముల ఫలములను అప్పిచ్చుటవంటిది. (కాలాంతరమున ఫల
ప్రాప్తిలోనికి వచ్చును.) పరమార్థము నెఱింగినవారలకు వేదశాస్త్ర
ములసారము త్వరలో ననుభవమునకువచ్చును. ౩ (ఈబ్రహ్మరూప
మగు పదార్థము) ఉండుటకు నలుమొగముల నావరించి లోక
మంతటను నిండియున్నదిగాని అణుమాత్రమేనియుఁ గాన్పింపకున్నది.
లోకులు సన్యాసులగుచున్నారుగాని యేకదేశీయతాకారణమునఁ
బరమార్థమును బొందఁజాలకున్నారు. ౪ ఆకాశమార్గమునఁ బ్రయా
ణముచేయుట కనుకూలములగు రహస్యమార్గములు సమర్థులగు
యోగులకే తెలియును. ఇతరుల కీరహస్యవిషయము సాధారణము
గాఁ దెలియనేరదు. ౫ పరబ్రహ్మము (పరమార్థము) సారమునకుఁ
గూడ సారభూతము. అది యఖండరూపముగ అక్షయరూపముగ
అపారముగనున్నది. ఎన్నివిధముల నగచాట్లుపడినను జోరుఁడు దాని
నెన్నటికిని దొంగిలింపఁజాలఁడు. ౬ దానికి రాజభయముగాని అగ్ని

భయముగాని లేదు. ఆరణ్యజంతువులవలని భయముగూడ లేదని చెప్పవలయునా? ౭ పరబ్రహ్మము ఒకచోటనుండి మరియొకచోటికిఁ గదలునది గాదు. తసతావు నదియెన్నఁటికిని విడువదు. కాలాంతరములందుఁగూడ దానికి మారుపులేదు. మొదట నది యెటనున్నదో సర్వకాలసర్వావస్థలలోఁగూడ నచ్చటనేయుండును. ౮ చాలకాలము గడచిపోయినపిదపఁగూడ దానియం దెట్టిమార్పును గలుగఁబోదు. ఎక్కువతక్కువలు గలుగవవు. దానిముఖ్యతత్త్వ స్వరూపమును గూర్చి యింతకెక్కుడు తెలుపఁ బనిలేదు. ౯ పరబ్రహ్మము అరుగదు. అదృశ్యమునొందదు. గురుఁడను నంజనముతోఁ జూచిననే యది కనిపించును. లేకున్న నెన్నఁటికిని గనిపింపదు. ౧౦ పూర్వము సమర్థులనిపేరొందిన గతించిన యోగులకుఁగూడఁ బరమార్థమె ముఖ్యస్వార్థమైనది. ఇది పరమగుహ్యము. కావుననే దీనికిఁ బరమార్థమను పేరువచ్చినది. ౧౧ వెదకి చూచినవారలకె యీపరమార్థము లభించినది. సిద్ధముగనుండినను నిది యితరులకు జన్మజన్మాంతరముల దనుక లభింపలేదు. ౧౨ పరమార్థమునకుఁగల యపూర్వమహత్త్వము నెంతని తెలుపఁగలను? దీనికి జన్మమృత్యువులనునవి యెన్నఁటికి నంటుకొనవు. దీనిసహాయమున సాయుజ్యత్వపదవి (పరబ్రహ్మములో లీనమయ్యెడుపదవి) వెంటనే లభ్యమగునుగదా! ౧౩

పరమార్థవివేకమునవలన మాయ దూరమగును. సారము నసారము నిర్ణయించు జ్ఞాన మలవడును. అంతఃకరణమునందుఁ బరబ్రహ్మజ్ఞాన ముదయించును. ౧౪ సర్వవ్యాపకుఁడగు పరమాత్మని సంబంధమగు జ్ఞానముగలవాఁడై యీబ్రహ్మాండమును జ్ఞానముచే దనయందు లయముగావించుకొను సాధకున కీపంచభూతముల క్రీడాదికములు తుచ్ఛముగా గానిపించును. ౧౫ పరమాత్మ వివేకము గలిగినంతమాత్రముననే యంతఃకరణమునం దీదృశ్య ప్రపంచమం

తయు మిథ్యగా గోచరించును. మఱియు నీప్రపంచము మాయ యొక్క మోసపుఁదడికయని బోధపడును. ౧౮ అంతఃకరణము నందు బ్రహ్మస్థితి సమావేశముకాఁగానే సందేహము లన్నియు బ్రహ్మాండమును దొలఁగి యావలికిఁ బోవును. కంటికగుపడు ప్రతివస్తువుగూడ జీర్ణాతిజీర్ణముగను వికారముగను గనుపించును. ౧౯

పరమార్థస్వరూపము ఇటులుండునని కొంచెము తెలిపితిని. పరమార్థమును గడింపఁదలఁచువారల కిదియె ముఖ్యమగు స్వార్థము. శ్రేష్ఠమగు వస్తుసమూహములో నిదియె మిగుల శ్రేష్ఠమైనది. దీనిని వర్ణించుట యసాధ్యము. ౧౮ బ్రహ్మాదులకుసైతము విశ్రాంతి లభించుచున్నది. యోగులు పరబ్రహ్మమునందుఁ దన్మయు (లీను) లగుచున్నారు. ౧౯ సిద్ధులకు, సాధుజనులకు, యోగులకుఁ బరమార్థము విశ్రమస్థానమైయున్నది. చివరకు సత్త్వగుణపూర్ణులగు జడపురుషులకుఁగూడ బరమార్థము సత్సాంగత్యముకతన నెంతయు సులభసాధ్యమైయున్నది. ౨౦ పరమార్థమె మానవ జీవితమునకు సార్థకము. పరమార్థము మానవులను సంసార సాగరమునుండి యొడ్డునకుఁ జేర్చును. పరమార్థము ధార్మికులను శ్రేష్ఠమగు పుణ్యలోకమునకుఁ జేర్చును. ౨౧ తపస్వులకుఁ బరమార్థమె ముఖ్యమగు నాశ్రయము. సాధకులకుఁ బరమార్థమే యాధారము. పరమార్థము భవసాగరమునకుఁ బారమును జూపించును. ౨౨ పరమార్థవిదుఁ డెవరో యాతఁడె రాజు. పరమార్థము నెవఁడు గడింపజాలకున్నాఁడో యాతఁడె నిజమైన బిచ్చగాఁడు. ఇట్టి లోకోత్తరము పవిత్రమునగు పరమార్థమునకు ఉపమానమును దేనితో నీయఁగలను? ౨౩ బహుజన్మసంచితమగు పుణ్యఫలము ప్రాప్తైన యపుడె మానవుఁడు పరమార్థి యగును. అంతియగాక పరమాత్మానుభవప్రాప్తి నొందును. ౨౪ పరమార్థము నెరింగిన మానవుని జీవి

తము సర్వవిధముల సార్థకమైనదని తలంపనగును. పాపులగు నన్య మానవులు కులక్షయము గావించుటకే జనించిరి. పరమాత్మునిఁ బ్రాప్తింపక సంసారసంబంధమగు జంజాటములతో నుండు మూర్ఖుని ముఖమును గూడఁ జూడఁగూడదు. ౨౫ పరమార్థసేవనము గావించి శరీరమును సార్థకముచేయుటయు హరిభక్తితోఁ దన్నేగాక తన పూర్వులనుగూడ నుద్ధరించుటయు సత్పురుషునివిధి. ౨౭

పదియవ సమాసము

న ర దే హ స్తు తి

ఈ నరదేహమునకు ధన్యవాదము ధన్యవాదము. పరమార్థము సాధకుల కీనరదేహమువలననే లభించుచున్నది. ౧ ఈనరదేహము ధరించినకారణముననే కొందరు మానవులు భక్తిలో లీనమైరి. కొందరు పరమవిరక్తులై గిరికందరములలోఁ బరమార్థచింతనులై వసించుట కీనరదేహమే కారణమైనది. ౨ కొందరు నిస్పృహులై తపముగావించుచున్నారు. ఇంకఁ గొందరు మహామంత్రములను బురశ్చరణము నొనరించుచున్నారు. మరికొందరు నిష్ఠావంతులై భగవంతుని యఖండనామమును దలంచుచుఁ గాలము గడపుచున్నారు. ౩ కొందరు తపము గావించుచున్నారు. కొందరు యోగములందభినివేశము సంపాదించి సాధనము గావించుచున్నారు. కొందరు వేదాధ్యయనము నొనరించుచు శాస్త్రవివేకము సంపాదించి జ్ఞానానందమనుభవించుచున్నారు. ఇందరిన్నివిధములఁ దరించుమార్గములను వెదకుకొనుట యీనరదేహసహాయముననేగాన నెంతని దీనిని బొగడఁగలను? ౪ ఒకఁడు హఠయోగము నభ్యసించి దేహము నత్యంతకష్టముల పాలొనరించుచున్నాఁడు. మరియొకఁడు భావబలముతోఁ దీవ్రముగా యత్నించి పరమాత్ముని సన్నిధికిఁ జేరుచున్నాఁడు. ౫ ఒకఁడు

లోకములో నింతవాఁడులేఁడను ప్రఖ్యాతినిగడించి మహానుభావుఁ
డయ్యెను. ఇంకొక్కఁడు సుప్రసిద్ధుఁడగు భగవద్భక్తుఁడని కీర్తిని గడిం
చెను. ఇంకొకఁడు సిద్ధుఁడుగమారి యాశ్చర్యకరముగా నాకాశ
మున సంచారము గావించుచున్నాఁడు. ౬ భగవానుని యనంత తేజ
ములో నొకఁడు తేజముగా లీనమైపోయినాఁడు. ఒకఁడు జలములో
జలముగాఁ గలసిపోయినాఁడు. ఒకఁడు చూచుచుండఁగనే వాయుస్వ
రూపమునందుఁగలసి యదృశ్యుఁడై పోయినాఁడు. ౭ ఇంద రిన్నివిధ
ముల నతిలోకమహిమ జూపుట కీనరదేహమే గదా హేతువు. మాన
వులలోఁ గొందరు ఒకదేహముతోనుండి సుంతలో ననేకదేహము
లను ధరించుచున్నారు. కొందరు చూచుచుండఁగనే యదృశ్యమై
పోవుచున్నారు. కొందరొకస్థలమునఁ గూర్చుండి యాసమయముననే
యనేకస్థానములలోనను, సముద్రములందును భ్రమణముగావించు
చున్నారు. ౮ కొందరు మంత్రశక్తిని వశీకరణమొనరించుకొని పెద్ద
పులి, సింహము మున్నగు భయానకజీవములపై నాసీనులై ప్రయా
ణము గావించుచుందురు. కొందరు అచేతనములగు వస్తువులను
ప్రాణుల నడిపించునటుల నడిపింతురు. కొందరు తపోబలముచే నగ్ని
నుత్పత్తిజేసి చచ్చినవారలను గాల్చివేయుదురు ౯ కొందరు జ్వలించు
చున్న అగ్నిహోత్రము నార్పివేయుచున్నారు. కొందరు నిండుకొని
యున్న జలము నింకించుచున్నారు. కొందరు జగమునంతటను నిండి
నిబిడముగానున్న ప్రాణవాయువును నిరోధించుచున్నారు. ఇది యంత
యు వారికి నరదేహమహత్వముననేగదా సమకూరినది. ౧౦

ఎందఱెందఱో హఠయోగనిగ్రహులు, నిశ్చయశీలురు,
బహువిధసిద్ధులును, గైవసముగావించుకొనిన సిద్ధాత్ములు గతించిరి.
౧౧ వీరలెగాదు, మనోనిగ్రహము గావించిన ధన్యుఁడు వాచాసిద్ధుఁ
డైన సుకృతాత్ముఁడు, అల్పసిద్ధినొందిన కృతార్థుఁడు, సర్వసిద్ధులను

గడించిన పుణ్యాత్ముఁడు మొదలగు మహానుభావు లెందరో నాన విధముల విఖ్యాతిగడించి సిద్ధులై గతించిరి. ౧౨ నవవిధములనొప్పు భక్తిగూప రాజమార్గమునఁ బ్రయాణముగావించి పరమార్థమును గడించిన సుకృతు లెందరో లోకమునఁ గలరు. అటులే యోగు లల్లోఁ గూడరహస్య మార్గమున బ్రహ్మలోకము జేరిన మహానుభావు లెందఱో యున్నారు. ౧౩ సాధకులలోఁ వైష్ణవుఁడై విష్ణులోకమునకు, బ్రహ్మస్వరూపుడైఁ సత్యలోకమునకు శివస్వ రూపివై కైలాసమునకుఁ జేరినవార లెందఱోగలరు. నరదేహ ధారులలో నింద్రలోకమున కింద్రులైనవారును పితృలోకమునకరిగి పితృస్వరూపు లైనవారును, తారకాసదనమునందుఁ దారకలైన వారును, క్షీరసాగరముఁ జేరి క్షీరసాగరశాయిగమాఱిన వారలును, బలువురుగలరు. ౧౪ కొందఱు సాలోక్య, సామీప్య, సారూప్య, సాయుజ్యములను నాలుగువిధములగు ముక్తులను గోరికదీర ననుభ వించుచున్నారు. ఇదియంతయు నరదేహమహత్త్వమున నే సమ కూరినది. ౧౫

అసంఖ్యాకులగు సిద్ధులును, సాధువులును, సజ్జనులును దమ తమహితమును సాధించిన దీ నరదేహమహత్త్వమున నె. ఇట్టిమానవ దేహమహత్త్వము నెంతని కొనియాడగలను. ౧౬ ఈమానవదేహ సహాయమునను నానావిధములగు ధనములను దానముగావించుట వలనను సారాసారవిచారణము గావించుటచేతను అనేకులు ముక్తులై నటుల మనము వినియున్నారము. ౧౭ ఈమానవదేహ సంబంధ మునసే పలువు రుత్తమలోకములను బడయఁ గలిగిరి. మఱియు నహంభావమును విడచినంతనె స్వానందముతో సౌఖ్యము లొంద గల్గిరి. ౧౮ మానవదేహము నొందినపిదపనే చేతనులకందఱకు సం శయములు నశించుచున్నవి మఱియు నుత్తమగతులుకూడ చేకూరుచు

చున్నవి. ౨౦ పశుదేహముతో నెట్టియుత్తమగతినేని సాధింపఁజాలమని మనమందఱ మెఱింగిన సంగతియె. పరలోకము లభించుటకు మానవదేహము సర్వవిధముల సహాయపడుచున్నది. ౨౧ ప్రాణులీనరదేహ సహాయముననే సజ్జనులుగను, మహాత్ములుగను, ఋషులుగను, మునులుగను, సిద్ధులుగను, సాధువులుగను, సమాధానులుగను, భక్తులుగను, ముక్తులుగను, బ్రహ్మజ్ఞానులుగను, విరక్తులుగను, యోగులుగను, తపస్వులుగను, తత్త్వజ్ఞానులుగను, యోగాభ్యాసులుగను, బ్రహ్మచారులుగను, దిగంబరులుగను, సన్న్యాసులుగను, షడ్దర్శనులుగను (షడ్దర్శనములు సాంఖ్యము, యోగము, నైయాయికము, వైశేషికము, మీమాంస, వేదాంతము.) తాపసులుగను మాఱిరి. ౨౨-౨౩ ఇందువలననే నరదేహము మిగుల శ్రేష్ఠమైన దనియు నన్నిదేహములకంటె నెక్కువైనదనియుఁ దెలిసికొనఁ గల్గితిమి. మానవదేహ మూలముననె యమలోకమునఁ గలుగనున్న యాతనలు తొలఁగిపోవుచున్నవి. ౨౪ నరదేహము మానవునకు సర్వవిధముల స్వాధీనములోనుండునది. ఇతరజీవుల కళేబరములవలె మానవదేహము పరాధీనమైనది కాదు. కాన నీదేహమునుఁ బరోపకారమునఁ బ్రవేశపెట్టి కీర్తిరూపమున దాని సంజీవింపఁ జేయుటకు బ్రతిమానవుఁడును యత్నింప నగును. ౨౫ గుఱ్ఱము, ఎద్దు, ఆవు, బఱ్ఱె, మున్నగు ననేకవిధములగు పశువులును, స్త్రీజనము, దాసీసమూహము, మొదలగు వానినొకవేళ యజమానులు దయఁదలఁచి బంధమునుండి విడిచిపెట్టినచో మఱల నెవరోయొకరు వానినిదప్పక పట్టుకొనిపోయి తీరుదురు. ౨౬ కాని యీమానవదేహ మట్టిదిగాదు ఇది తనయిచ్ఛననుసరించి యుంచుకొనవలయునన్న నుండును. వలదన్నఁ దొలఁగిపోవును. దీని నెవ్వరును గట్టివేయఁజాలరు. ౨౭ నరదేహ మొకవేళ కుంటిదైనచో లేక గూనిదైనచోఁ బరోప

కారమనం దుపకరింపఁజాలదు. ౨౮ అదియొకవేళ గ్రుడ్డిదైనచో నెందులకుఁ బనిరాకపోవును. లేదా చెవిటిదైనచో భగవత్కథలను గూర్చిన సిద్ధాంతములను వినఁజాలదు. ౨౯ మానవదేహము మూఁగదైనచో నెదుటివారికిఁ దనసంశయము దెలుపుటకుఁగాని తానెఱిఁగిన ధర్మము పరులకుఁదెలిపి సందేహనివృత్తి గావించుటకుఁ గాని వీలుండదు. అశక్తముగను రోగవంతముగను నుండి చెడిపోయినచో నట్టి మానవదేహ మెందులకుఁగాక వ్యర్థమగును. ౩౦ అటులఁ గాక వివేకహీనమైనను హృద్రోగముగలదైనను నిశ్చయముగ నట్టిదేహము సర్వవిధముల బనికిమాలినదిగా నెరుంగవలయును. ౩౧

ఇంతకును దేలినసారమేమనగాఁ — ఇట్లు ఆధివ్యాధిసంబంధమగు లోపములులేక యారోగ్యవంతముగానుండు దేహమును శీఘ్రముగా సాధకుఁడు పరమార్థమార్గమునందుఁ బ్రవేశపెట్టవలయును. ౩౨ శరీరమన్నివిధముల నారోగ్యవంతముగానుండి స్వాధీనములోనున్న తరుణమునందుఁ బరమార్థమునఁ బ్రవేశపెట్టనిమూర్ఖులు తప్పక మాయాజాలమునందు బద్ధులయ్యెదరు. ౩౩ మంటెగృహముల నామూర్ఖులు తమవిగ భావించుచుందురు. కాని యీగృహములపైఁ దమకున్నదానికంటె నెక్కువయధికార మితరప్రాణులకున్నదని వారెఱుఁగరు. ౩౪ ఎలుకలు, పందికొక్కులు, ఈఁగలు, సాలెపురుగులు, బిల్లపురుగులు, చిమటలు, తేళ్లు, పాములు, బల్లులు, నల్లికండ్లపాములు, చీమలు, ఈలపురుగులు, మొదలగునవి యన్నియు నీయింటిని దమవిగాఁ దలంచుచున్నవి. ౩౫-౩౭ ఇటులె పిల్లి, కుక్క, ముంగిస, దోమ, నల్లి, మిణ్ణల్లి, గోమారి, మొదలగు జీవిసమూహము దీనిని తమయింటిగనే భావించుచున్నవి. ౩౮-౪౩ పశువులు, దాసీజనము, ఇంటిలోనిమనుష్యులు నీగృహమును దమదని మెంచు

కొనుచున్నారు. ౪౪ చూడవచ్చిన వారలును, మిత్రులును, గ్రామవాసులుగూడఁ బ్రసంగమునం దీగృహమును దమదనియే చెప్పుచుందురు. ౪౫ దొంగవాఁడు ఈయిల్లునాదనను. ఈయింటిపైనున్న యాజమాన్యమంతయు మాదెయని రాజు చెప్పును. ఇది మనయిల్లు లెమ్ము భస్మముఁగావింతమని అగ్నిహోత్రుఁడు నడువుచుండును. ౪౬ ఈవిధముగానందరు ఇల్లుతమదెయని నుడువుచుందురు. మూర్ఖులగు మానవులుఁగూడ నిల్లుమాదెయని పలుకుచుందురు. కానియెద్దియేని యాపదవచ్చినపుడు మాయిల్లు మాయిల్లు అనుకొన్న మమకారము క్షణములో మటుమాయమగును. మీఁదుమిక్కిలి యపాయభయమున నన్నివిధములఁ బ్రీతిపాత్రమగు గృహమును వాసయోగ్యమగు దేశమునుగూడ విడచి మానవులు పారిపోవుదురు. ౪౭ కొంతకాల మిటుల గృహత్యాగము దేశత్యాగము గావించి తిరిగి చేరరాకున్నయెడల నూరంతయుఁ బాడువడును. ఇండ్లన్నియుఁ గూలిపోవును. అరణ్యజంతువు లాగృహములలో స్వేచ్ఛగా విహారముఁ జేయుచుండును. ౪౮ చీమలు, జెఱ్ఱులు, ఎలుకలు, మొదలగు జీవసముదాయమున కిదియె గృహము. ఇందు సందియము కొంచెముగూడ లేదు. పాప మీమూర్ఖమనుష్యు లిన్నివిధముల నాదినాదియని కొట్టుకొన్న గృహములను వదలిపోవుచుందురు. ౪౯ ఇండ్లయొక్కదశ యీ విధముగా స్వల్పభోగ్యముగా మిథ్యగా నున్నది. ఇది యనుభవ పూర్వకముగా నెరింగి చెప్పుచున్నమాట. రెండుదినముల జీవితము ఎచ్చటగడిపిన గడుపవచ్చును. ఎందేని యుండవచ్చును. ౫౦

ఒకవేళ నీదేహమును మనది యనుకొందుమేని యదియుఁ బొసఁగకున్నది. ఏలయన! నిది యనేక జీవులకొఱకు భగవంతుడు నిర్మించియుండునని తలంచుట కవకాశములు గలవు. పేలు మాన

వుల మస్తకములపయి గృహముల నిర్మించి యందు వసించి రక్త
మాంసములను జవిచూచుచున్నవి. ౪౧ రోగగ్రంథు లన్నింటియం
దును మనకుఁ గానరానివిధమున నెన్నియోపురుగు లంటిపెట్టుకొని
కాపురము చేయుచుండును. అదియుగాదు. దేహమున నెందేని
గాయము కలిగినయెడలఁ గొలఁది కాలములో నందుఁ బురుగులు
పడును. ప్రాణుల యుదరములలోఁ గూడ జంతుసముదాయ ముం
డును. ఇది యందరు సామాన్యముగ నెరింగిన యంశమె. ౪౨
దంతెములలోఁ, గన్నులలోఁ, జెవులలో బురుగులు పడుచుండును.
అటులే యొక కీటకవిశేషము (బగ్గి) మాంసములోనికిఁ జొరబడి
కఱచి తినుచుండును. ౪౩ మిణ్ణల్లులు కఱచి రక్తమును దనివితీఱఁ
గ్రోలుచుండును. ఒక కీటకవిశేషము (కిలేని) మాంసములోనికి
జొచ్చును. దోమ ఉన్నటులుండి బాగుగాఁ గఱచి పారిపోవును.
౪౪ జోరీగలుఁ కందిరీఁగలు మానవుని గుట్టి పలుతెఱంగులఁ బీడిం
చును. కారు దోమలు రక్తమును బీల్చి త్రాఁగుచుండును. తేలు
కుట్టియుఁ బాము కఱచియు నానావస్థలఁ బెట్టుచుండును. ౪౫ జనన
మొందినది మొదలుగా దేహమును మనము పలుతెరంగులఁ
గాపాడుచున్నాగము, ఆకస్మికముగా నీదేహమునుబులిదీసుకొనిపోయి
భుజించును. లేదా తోఁడేలు ఒంటరిపాటునఁ బైఁబడి చంపి భుజిం
చును, ౪౬ ఎలుకలు, పిల్లులు, మానవుని దేహమును గొరికి తిను
చుండును. కుక్కలు గుర్రములు మాంసమును దినివేయును. తమ
జోలికిఁ బోకున్నను జంపుదురని వెఱచి తమంతనఁ బయిఁబడి యెలు
గుబంట్లు కోఁతులు చంపివేయును. ౪౭ ఒంటె నోటితోఁ బట్టుకొని
పైకెత్తి నేలపైఁ బడవేయును. ఏనుఁగు చిక్కినయెడలఁ గనికరింప
తొండముతో రెండుగా జీల్చి దేనిపైనేని వేసి మోది చంపివేయును
ఎద్దు హఠాత్తుగాఁ బయిఁబడి వాఁడికొమ్ములతో గ్రుమ్మి చంపి

యును. ౫౭ దొంగ బడితెతో లెక్కలేనన్ని దెబ్బలు గొట్టును. భూతములు భయపెట్టి చంపివేయును. ఏవిధముగాఁ జూచినను ఈ దేహమునకుఁగల యవస్థ యీ విధముగానున్నది. ౫౮

ఈ మానవదేహము నాది నాది యని మురియుదుముగాని నిజమునకిది యొక్కరి సొంతసొమ్ముగాదు. బాగుగ యోచించినచో అనేకులకుఁ జెందియున్నది. అయినను మూర్ఖులీదేహము నాది నాది యని చెప్పుకొనుటలో సిగ్గుపడకున్నారు. కాని *తాపత్రయములలో నీశరీరము జీవులన్నిటికి నుమ్మడిగ భుజింపఁదగిన ఫలహారవస్తువని చెప్పబడియున్నది. ౬౦ దేహమునకుఁగల దురవస్థగమనించి పరమార్థమునందుఁ బ్రవేశపెట్టినయెడల నప్పుడు తప్పక సార్థకమగును. లేనియెడలఁ బైనిపేర్కొనినవియు నింకమనమెఱుంగరానివియు నగు నవస్థలచే మృత్యుముఖమునఁబడి వ్యర్థమైపోయితీరునని గమనింపుడు. ౬౧ ప్రపంచసుఖములయందుమగ్నులై యుక్తాయుక్త జ్ఞానశూన్యులగుమానవు లీమానవదేహములవలని ప్రయోజనముగాని పరమార్థముగాని యెఱుంగఁజాలరు. ఇట్టి మూర్ఖుల లక్షణములు సంగ్రహముగాముందుఁ జెప్పబోవుచున్నారము.

ఒకటవదశకము సమాప్తము.

---

* మూఁడవదశకము 6, 7, 8 సమాసములలో తాపత్రయమును గూర్చిన వివరములు చెప్పబడినవి.

రెండవ దశకము.

మొదటి సమాసము

మూర్ఖలక్షణము.

ఓగజాననా! త్రినయనా!* ఏకదంతా! నీకు వందనముల నొనరించుచున్నాఁడను. ౧ తొలిపలుకులను గన్నతల్లీ! నలుమోముల వేలుపు గారవమునఁగన్న శిశువా! శారదాదేవీ! నీకును వందనముల నొనరించుచున్నాఁడను. అనుగ్రహశాలినీ భారతీ! పూర్ణమగు వాత్సల్యముతోఁగనికరించి నాహృదయమున నివసింపుమని వేఁడుచున్నాఁడను. ౨ నాగురుమూర్తి పాదపద్మములను గనులకద్దుకొని నమస్కరించి నాయిష్టదైవమగు రఘురాముని దివ్యనామమును మనసార స్మరించి మూర్ఖ లక్షణములను జెప్పుచున్నాఁడను. 3 మూర్ఖులు రెండువిధములుగా నుందురు. ఒకతెగవారు సాధారణమూర్ఖులు. రెండవతెగవారు చదివిన మూర్ఖులు. ఇరువురిలక్షణములు చిత్రవిచిత్రముగానుండును. వీనినిగూర్చి శ్రోతలుచక్కఁగ విచారణము గావింపఁ గోరెదను. ౪ చదివిన మూర్ఖుల లక్షణములు ముందురానున్న సమాసములలో వివరించెదము. బుద్ధిమంతులగు శ్రోతలారా! సావధానమనస్కులరై రాఁబోయెడి కథాంశము నాలింపఁ గోరెదను. ౫ మూర్ఖలక్షణము లన్నింటిని గడముట్ట నుడువఁదలంచితినేని దాని కంతముండదు. అవి యనంతములు. కావున వానిలోఁ గొన్నింటిని మాత్రమె సంగ్రహించి నివేదించెదను. ధ్యానపూర్వకముగా వినవలయును. ౬ మూర్ఖులన నెవరో తెలుపుట యవసరము. ప్రపంచసుఖమగ్నులై, సారాసారముల విచారింపనిమానవులును, ఆత్మజ్ఞానమన

* త్రినయన పదము వినాయకునకు విశేషణముగఁ జెప్పఁబడెను.

నేమియో కొంచమేని యెరుంగనివారును, పూర్తిగ నజ్ఞానదశ యందున్నవారును మూర్ఖులని తలంచి వారలలక్షణములను దెలుపు చున్నాఁడు. ౭

గడుపారఁగన్నతల్లిని, శ్రేయోవృద్ధుల నారయుచుఁ బెంచిన తండ్రిని సాధింపఁదలంచువాఁడును, స్త్రీనిమాత్రమే మిత్రునిగనమ్మి యితరులయెడ నవిశ్వాసిగాఁ బ్రవర్తించువాఁడును నొకవిధమగు మూర్ఖుఁడు. ౮ తనకుటుంబసంబంధముగల చుట్టపక్కములతోఁ గల చుట్టరికము త్రెంచుకొని యాఁడుదానికి లోఁబడి జీవితమును గడుపు వాఁడును,ఆఁడుదాని కవియినియనక రహస్యములన్నింటిని దెలియఁ జేయువాఁడును మూర్ఖుఁడు. ౯ కులకాంతనువిడచి పరస్త్రీపయి మరు లుగొని దానితో మెలంగువాఁడును, దనయిల్లు వాఁకిలి తల్లి దండ్రులను విడనాడి భార్యతో నత్తవారియింట వసించువాఁడును, గన్యయొక్క కులశీలములను గొంచెమేని విచారింపక పెండ్లియాడు నాతఁడును మూర్ఖుఁడు. ౧౦ సర్వవిధములను సమర్థులగు నుత్తమ పురుషులతోఁ బగఁబెట్టుకొని సాధింపఁదలంచుటయు, అట్టిగొప్ప వానితోఁ దాను నన్నివిధముల సమానుఁడనని మిథ్యాభిమానముతో నెంచుటయుఁ, దనయశక్తిని దాను గురుతింపక తనకెంతయో శక్తియు న్నటుల నెదుటివారిముందు నటించుటయు మూర్ఖలక్షణములు. ౧౧ తనను గూర్చి పలువురిముందుఁ దానే కొనియాడుకొనుటయు నెంతటికష్టములు వచ్చినను స్వదేశమును విడువక కూపస్థకూర్మము వలెఁ బడియుండుటయుఁ, బనిలేనిపని మాపూర్వులంతవారు ఇంత వారు, అంతచేసిరి ఇంతచేసిరని కొనియాడుటయుఁ గూడ మూర్ఖ లక్షణములే. ౧౨ కారణములేనిదే పకపక నవ్వునాతఁడును, పెద్దలు చేయు సదుపదేశముల భావమును గ్రహింపనేరని యాతఁడును, బహుజన ద్వేషముతో వర్తించునాతఁడును మూర్ఖుఁడు. ౧౩ తన

వారలనందఱను విడిచిపెట్టి పరులతో స్నేహముజసుపువాఁడును శాత్రులయందుఁ బరులకపకారములు చేయుట కెంతేని సాహసించువాఁడును మూర్ఖుఁడు. ౧౮ చాలమంది మనుజు లొకచోటఁ జేరి మేలుకొనియుండి యిష్టగోష్టితోఁ గాలముగడుపునపుడు వారిమధ్యఁ జేరి నిదురబోవుటయు, రెండవవాఁడు పిలిచినదే తడవుగా నతనింటి కేగి పరిమితి లేకుండ భుజించుటయు, ౧౯ తనమానము అవమానమును బలువురిముందు వెల్లడించుటయు, * సప్తవ్యసనములలోఁ దగులుకొని యుక్తధర్మము నెఱుంగకుండుటయు, ౧౭ ఎవఁడో తన్నుద్ధరించునను దురాశతోఁ దనప్రయత్నమునంతయు మాని తీరికూర్చుండుటయు, ఆలస్యముచేయుటయందే సంతోషముకలదని కార్యనిర్వాహణమునందలసతఁజూపుటయు మూర్ఖుని లక్షణములు. ౧౮

ఇంటికడ నిటులమాటలాడవలయును, ఈ యుక్తితో జయింపవలయునని యోచించి సభలోనికి వచ్చినంతన వణకుచేతను భయముచేతను నొకమాటయేని పలుకఁజాలక సిగ్గుపడి పోవుటయు దనకంటె నుత్తముడగు వానితో నతినీచమగు సంబంధముఁ గలుగఁజేసుకొని వర్తించుటయుఁ, క్షేమార్థియై యెవఁడేని సదుపదేశము గావించినయెడల నది చెడుపుగా మనస్సులోఁదలఁచుటయు. ౧౯ తానుజెప్పినది విననివాని కేదియేని నేరుపఁ బ్రయత్నము గావించుటయుఁ, బెద్దలకడఁ దాను జ్ఞానవంతుఁడనిపించుట కేదేదియో వదరుటయు, ఉత్తమశీలురగు యోగ్యులను మోసముచేయుటయు మూర్ఖుని లక్షణములు. ౨౦ విషయోపభోగముల ననుభవించుటలో సిగ్గునొందకుండుటయు, మరియాదనువిడిచి నిరంకుశముగాఁ బ్రవర్తించుటయు, ౨౧ రోగమువచ్చినపుడు తగినమందును బుచ్చుకొనకుండుటయు,

* జారణము, మారణము, విధ్వంసనము, వశీకరణము, స్తంభనము, మోహనము, ఉచ్చాటనము ఇవి సప్తవ్యసనములు.

దేహతత్త్వము ననుసరించి పథ్యపానములు జరుపక పోవుటయు, అనా యాసముగా సమకూర్చినపదార్థము గైకొనటకుంటయు మూర్ఖలక్షణ ములు. ౨౨ వెంటమనుష్యులను సహాయముగా నుంచుకొనక పరదే శములలోఁ బ్రయాణము చేయుటయుఁ, బరిచయము లేనివానిని వెంటనుంచుకొని సంచరించుటయు, నదీకూలముల (బురద)యందు దుముకుటయు, ౨౩ దనను గౌరవించుతావునకు దేవనిగాఁ బలుమా రుపోవుటయు, మానాభిమానములనుగూర్చి యజాగ్రత్తగ మెలం గుటయు మూర్ఖుల లక్షణములు. ౨౪ ధనవంతుడగువానిని సేవకు నిగా నుంచుకొని వాని కనుసన్నలలో సంచరించుటయు, నెల్లప్పుడు పాపభూయిష్ఠమైన హృదయముతో సంచరించుటయు, ౨౫ కారణ కార్యముల సంబంధములు బాగుగా విచారింపక యపరాధములే నిదే శిక్షగావించుటయు, స్వల్పవిషయమున లోభిత్వము ప్రకటించు టయు, ౨౬ దేవతలను బితృదేవతలను బూజింపమియు, శక్తిలేకు న్నను వాగ్బలమును జూపుటయు, వ్యర్థముగాఁగోలాహలము గావిం చుటయు, ౨౭ ఇంటివారలపై మాటిమాటికిఁ బటబట పండ్లుకొఱుకు టయు, పాపమొనరించి యావలదీనత్వమును బ్రకటించుటయు, వెంగ లితనమున నోడలెఱుంగమియు మూర్ఖలక్షణములు ౨౮ నీచజాతు లతో స్నేహము చేయఁదగదు. పరుల భార్యతో నెంతయవసరము న్నను మాటలాడఁ గూడదు. ఆహారపదార్థములను భుజించుచుఁ ద్రోవలో నడువఁజనదు. ౨౯ పరుల కుపకారము జేయుటకు శక్తియు న్నంతలోఁ బాటుపడవలయును. తనకు మేలుజేసినవాని కెన్నఁటికిని గీడు చేయరాదు. చేయునది కొద్దిగను జెప్పునది గొప్పగా నుండ కూడదు. ఇట్టి సామాన్యనీతుల నెఱుంగనియాతఁ డొకమూర్ఖుడు 30 క్రోధమును విడువలేక పోవుటయు నదేపనిగ నధికముగా భుజిం చుటయుఁ సోమరితనముతో నుచితానుచితములు మఱచి పడియుం

ఢుటయుఁ, పాపకార్యములు ఆచరించుటయు, మనస్సునందుఁ గుటిల చింతతో నుంటయు, ధైర్యము ననునది మందునకేని లేకుండ సంచరించుటయు మూర్ఖలక్షణములు. ౩౧ విద్య, వైభవము, ధనము, పురుషార్థము, సామర్థ్యము, మానము, లేకయే వృధాభిమానమున నేనన్నింటికిని సమర్థుఁడనని విఱ్ఱవీగువాడు ౩౨ నీచుఁడు, అసత్యవాది, మోసగాడు, దుష్కర్మలొనరించువాఁడు, కుటిలుఁడు, వంచకుఁడు ద్రోహి, నిరంతరమునిదురఁబోవువాఁడు గూడమూర్ఖుఁడె. ౩౩ మిగుల నెత్తైన స్థలమునఁజేరి వస్త్రమునుఁ విడిచి కట్టుకొనుటయు, నాలుగు త్రోవలు గలియు (శృంగాటకము) చౌతురాయందుఁ గూర్చుండుటయు దిగంబరుఁడై యెల్లప్పుడు సంచరించుటయు, మూర్ఖలక్షణములు. ౩౪ దంతములుపాచితోడను, నేత్రములు పుసితోడను, ముక్కులు చీమిడితోడను, వస్త్రములు మురికితోడను, పాదములు మంటితోడను నుంచుకొని పరుల కసహ్యముగా సంచరించువాఁడును, ౩౫ వైధృతి, వ్యతీపాతము మున్నగు నిషేధముహూర్తములయందుఁ బ్రవాసము గావించుటకు బయలుదేరువాఁడును, అపశకునములు గలిగినను లక్ష్యపెట్టక మూర్ఖించి ప్రయాణముచేసి యాత్మహత్యాతుల్యముగ నపాయములకుఁ బాల్పడువాఁడును, ౩౬ క్రోధము, అవమానము, దుర్బుద్ధి, మున్నగువానికి లోనై తనజీవితమును దాను సర్వవిధముల వ్యర్థము గావించుకొనువాఁడును, నిశ్చలము, దృఢతరమునగు బుద్ధిలేనివాఁడును, ౩౭ దనయెడఁ బ్రేమజూపువారలలో నంతఃకలహములు గూర్చువాఁడును, అట్టివారితోడ్పాటునఁ దానొందినసుఖములను బల్లెత్తి పలుకనివాఁడును, నీచజనులకు వందనముల నొనరించువాఁడును మూర్ఖుఁడు. ౩౮ తనను దాను బహుభంగుల సంరక్షణము గావించుకొనుచునుండుటయు, శరణాగతులననాదరభావముతోఁ జూచుటయు, అశాశ్వతమగు సంపదలు

కలకాలముండునవియని తలంచి విఱ్ఱవీఁగుటయు, ౩౯ ఈభార్యయు నీ
బిడ్డలే నన్నుద్ధరించువారు ఎవరితో నేమిపని యని దేవునియెడ భక్తి
భావము ప్రకటింపమియు, ౪౦ భగవదిష్టమెట్టులున్నదో కార్యఫల
మట్టులుండునను సంగతి నెఱుఁగకపోవుటయు మూర్ఖలక్షణములు.
౪౧ స్త్రీలకుఁ బురుషులకంటె భగవంతుఁ డెనిమిదిరెట్లు కామమును
గూర్చియున్నాఁడు (స్త్రీణామష్టగుణాఃకామః) కావున నొకస్త్రీ
కొకపురుషుఁడేచాలఁడు అట్టియెడనుచితమెఱుంగక బహుభార్యలతో
విహరించువాఁడును, ౪౨ దుర్జను మాటలకతన మర్యాదతొలఁగి
వర్తించువాఁడును, పట్టపగటనే కనులమూసికొనువాఁడును, ప్రత్య
క్షముగాఁ జూచుచున్న మంచివిషయములపై ధ్యానముంచనివాఁడును,
మూర్ఖుఁడు, ౪౩ దేవత, గురువు, తల్లి, తండ్రి, బ్రాహ్మణుఁడు, యజ
మాని మున్నగుపూజ్యులయెడ ద్రోహముదలంచువాఁడును, ౪౪ ఇత
రులదుఃఖమును దనసౌఖ్యముగాఁ దలంచువాఁడును, గడచిపోయిన
పదార్థములు క్రమ్మఱరాఁజాలవని యెఱింగియు వానికై శోకించువాఁ
డునుమూర్ఖుఁడు. ౪౫ ఆదరములేనితావునవాయెత్తి మాటలాడరాదు.
అడుగకమున్నె సాక్ష్యము జెప్పఁదగదు. నింద్యములగు వస్తువులను
గైకొనరాదు. ౪౬ ఉత్తముల మహత్త్వమును దగ్గించి చెప్పఁగూ
డదు. సన్మార్గమును విడచి సంచరింపవలదు. దుష్కర్ములతో సహ
వాసము జేయుట యుచితముగాదు ఈనీతిమార్గముల నెఱుంగని
వాఁడు మూర్ఖుఁడు. ౪౭ సత్యమునుదరికిరానీయరు, సవ్వుల కితరులను
బరిహాసము లాడుచుందురు. ఇతరుఁడు నవ్వినంతన తగవునకుఁ దల
పడెదరు. ౪౮ అనవసరముగా నెంతయో గోల గావింతురు. పనిలేని
పనిగ నార్భాటము లొనర్తురు. నోటికి: దాళములుబిగించిరేమో
యనునటులఁ బల్లెత్తి యొకపలుకైని పలుకఁబోరు. ౪౯ మంచివస్త్ర
ములు ధరింపకున్నను శాస్త్రజ్ఞానములేకున్నను సభలోముందుఁ

గూర్చుందురు. జ్ఞాతులయెడ విశ్వాసముంతురు. ఇట్టివారలందరును మూర్ఖులనియేనామతము. ౫౦

దొంగవానితోఁ దనకుఁగల పరిచయము బహిరంగము చేయువాఁడును కంటికింపైన వస్తువు నెచటనైన నొకచూచు చూచినచో నదియె తనకుఁగావలయునని తలంచువాఁడును, క్రోధాతిశయమున నొడలెఱుంగక తనకుఁదా నహితము గావించుకొనువాఁడును, ౫౧ హీనజనులతో స్నేహము సంభాషణముజరుపువాడును, ఎడమచేతితోఁ దినుచు నెడమచేతితోజలముద్రాగుచు నుండువాఁడును, ౫౨ సర్వసమర్థుఁడగువానితోఁ బగగొని యోరువలేనితనము ప్రకటించువాఁడును, అలభ్యవస్తువునకై పరితపించువాఁడును, తనయింటిలోఁ దాను దొంగతనము చేయువాఁడును మూర్ఖుఁడు. ౫౩ జగదీశ్వరునిమఱచి మానవునిపయి విశ్వాసమునుంచువాఁడును, జీవితమును సార్థకముగావింపకయే బ్రతికినంతకాలము గడిపి మరణమునకు సిద్ధమైనవాఁడును, ౫౪ దనచెలికాండ్రయెడఁ గల దొసఁగులు లోపములు బహిరంగముచేయువాఁడును, సంసారమునందలి దుఃఖములను సహింపనోపక యీశ్వరుని నిందగావించువాఁడును. ౫౫ కొద్దిపాటితప్పునకేని క్షమించుటయనునది యెఱుంగనివాఁడును. తన తేజమును మాటిమాటికి జూపుటకుఁ దివురువాఁడును, విశ్వాసఘాతుకుఁడై సంచరించువాఁడును మూర్ఖుఁడు. ౫౬ చిరకాలమునుండి తన్నుగౌరవించు సమర్థుఁడగుపురుషు నగౌరవించి యాతనియాదరణమునకు దూరమైనవాఁడును, తనరాకడచే సభకు వివర్ణము నాపాదించువాఁడును, క్షణములోఁ బ్రసన్నశీలుఁడుగను, క్షణములోఁ గోపస్వభావుఁడుగను వర్తించువాఁడును, ౫౭ చిరకాలమునుండి యున్న సేవకుని దొలఁగించి క్రొత్తవానిని నియమించువాడును, సభలలో నెవరేని నాయకత్వము నొసంగకున్నను నాయక

త్వము వహించి నలువురిలోఁ బరిహాసపాత్రుఁ డగువాఁడును మూర్ఖుఁడు. ౫౮ అవినీతితో ధనమును గూడఁబెట్టుటయు, ధర్మమును,నీతిని, న్యాయమును దొలంగి సంచరించుటయు, వెంటనుండెడి మనుష్యులను వేఁగుగావించుటయు, ౫౯ నింటియందు సుందరియగు భార్యయుండినను బరస్త్రీగమనము గావించుచుండుటయు, బలువురి యెంగిలిని భుజించుటయు, ౬౦ ధనమును విస్తారముగా సేకరింపఁ బ్రయత్నముచేయుటయు, నితరులధనము నెటులేనిహరించుటలోఁగృషిచేయుటయు, హీనులగువారితో నిచ్చిపుచ్చుకొనుచు వ్యవహరించుటయు ౬౧ అతిథికిఁ బనిపాటలుజెప్పి శ్రమ కలుగఁజేయుటయు, కుగ్రామమునందు నివాసమొనరించుటయు, ఎల్లపుడు విచారముతోఁ, గాలము గడుపుటయు మూర్ఖుని లక్షణములు. ౬౨ నీటియందుఁ బుక్కిలించి యుమ్మివేయుటయుఁ, గాలిపయి జిలపుట్టినపుడు వేరొక కాలితో గోఁకుకొనుటయు, హీనకులజాతునకు సేవకుఁడుగా నుండుటయు, రెండుచేతులతోనొకేమాఱు తలగోఁకుకొనుటయు, ౬౩ ఇద్దఱేకాంతముగా నేదియో మాటలాడుకొనునపుడు మూఁడవవాఁడుగా వారిమధ్యఁజేరి ప్రసంగమునందుఁ బాల్గొనఁ బ్రయత్నము చేయుటయు, ౬౪ స్త్రీకిని బాలునకును నోఁగానించి యెంగిలిసోఁకించుటయుఁ బిచ్చివానికడకుఁ బోయి కూర్చుండుటయు, మరియాదనువిడనాడి కుక్కను బెంచుటయు మూర్ఖునిలక్షణములు. ౬౫ పరస్త్రీలతోఁ గలహముగావించుటయు, నోరులేనిజంతువుల నకారణముగాఁ గొట్టి బాధించుటయు, మూర్ఖులతోడ సహవాసము జేయుచుండుటయు, ౬౬ దూరముగా నిలిచియుండి వినోదముగ యుద్ధరంగములను గాంచుచుంటయు, దానినాపి వేయించుటకుఁ బ్రయత్నింపకుండుటయు, సత్యమును మరుగుపఱచి యసత్యమును గౌరవించుటయు మూర్ఖునిలక్షణములు ౬౭ ఐశ్వర్యము వచ్చినపిమ్మట పూర్వపుఁ

బరిచయము పూర్తిగా మరచిపోవుటయు, దేవతలమీఁదను బ్రాహ్మణులమీఁదను దనయధికారము నిలువఁబెట్ట యత్నించుట యుఁ, ఉదయవసరమునుబట్టి పనియున్నంతవరకు నెదుటివాని యొద్ద వినయవిధేయతలు ప్రకటించుటయు, నితరులకు సాయము చేయవలసినప్పుడు తిరుగఁబడుటయు, ౧౯ చదువునప్పు డక్షరములను విడిచి వేయుటయు, లేనివి కలిపిచదువుటయుఁ, బుస్తకముపై దృష్టి నుంచకుండుటయు మూర్ఖుని లక్షణములు. ౨౦ స్వయముగా నెప్పుడును జదువకపోవుటయు, ఇతరులను జదువనీయకపోవుటయు, గ్రంథముల నెప్పుడును బదిలముగా సంచిలో గట్టియుంచుటయుఁ గూడ మూర్ఖలక్షణములని నాతలంపు. ౨౧

మూర్ఖునిలక్షణము లెటులుండునో కొంతవరకుఁ దెల్పితిని. వివేకశాలియగు మనుజుఁడు ఈలక్షణములను శ్రద్ధతోఁ దెలిసికొని మనస్సులోఁ బెట్టుకొనును. ౨౨ ఇంక నెన్నియో మూర్ఖలక్షణములు గలవుగాని త్యాగము గావించుటకు (విడచిపెట్టుటకు) అనువైన వానిని మాత్రమె నాశక్తికొలఁది తోఁచినంతలోఁ జెప్పితిని. శ్రోతలు మన్నించి గ్రహింపవేఁడెదను. 23 ఉత్తమలక్షణములకు మానవులు ప్రయత్నింపవలయును. మూర్ఖలక్షణములు తమయెడనున్నచోఁ ద్యాగము గావింపవలయును. వచ్చెడిసమాసమునందు ఉత్తమ లక్షణములు వివరింపఁబడినవి. ౨౪

రెండవ సమాసము

ఉ త్త మ ల క్ష ణ ము.

శ్రోతలారా! సావధానమతితో నాలకింపుడు. ఇపు డుత్తమ లక్షణములను వివరింపఁ బోవుచున్నాను. సర్వజ్ఞత యేగుణములవలన నలవడునో వానిని దెలిసికొనుట యవసరము. ౧ అడిగి తెలసికొన కయె క్రొత్తమార్గమునఁ బ్రయాణము చేయరాదు. గురుతింపక యే

ఫలమును భుజింపరాదు. పడియున్నపదార్థము నాలోచింపక వెంటనే
గ్రహింపఁ జనదు. ౨ మిక్కిలిగా వాదము లాడరాదు. కడుపులోఁ
గపట ముంచుకొనరాదు. బాగుగా విచారింపక తొందరపడి పని
చేయరాదు. కులహీనురాలగుస్త్రీని బెండ్లియాడఁగూడదు. ౩ అడు
గనిదె చెప్పుట తగదు. అనాలోచితముగ మర్యాదాహీనముగ సంచ
రింపఁ గూడదు. ౪ ప్రీతి తన పయిలేని తావున నిష్ఠురములఁ బలుక
రాదు. దొంగవానితో నాకునునీకును బరిచయమున్నదిసుమా యని
భాషింపరాదు. రాత్రుల యందొంటరిగాఁ ద్రోవలో నడువవలదు.
౫ మనుజులతోఁ నడఁకువ ద్రెంచి భాషింపఁజనదు. పాపపుద్రవ్యము
సమకూర్పఁజనదు. పుణ్యమార్గము నెన్నంటికిని విడనాడరాదు. ౬
ఒరులపయి నిందమోపరాదు. అటులెఁ బగదాల్పఁజనదు. దోసమేది
యేని తనయెడ నున్నచోఁ దెలిసికొని తొలగించుకొనవలెను. పరధన
మునుగాని పరస్త్రీనిగాని బలాత్కారముగా హరింపరాదు. ౮ ఉప
న్యాసమధ్యమున వక్తనాక్షేపింపరాదు. ఏకత్వమును (ఐకమత్యభావము
ను) ద్రెంచివేయరాదు. ఏమైననుసరియే విద్యాభ్యాసము విడువరాదు.
నోటిదుడుకుతనముగలవానితోఁ దగవు లాడరాదు. వాచాలునితో
(వాగుఁబోతుతో) మిక్కిలిగ భాషింపరాదు. సాధుజనుల సాంగత్య
మును విడువఁజనదు. ౯ క్రోధమును మిగులవహింపరాదు. ప్రేమిం
చువారిలో నంతఃకలహములు గలుగఁజేయరాదు. హితము బోధిం
చినయెడల దానిని జెడ్డగాఁ దలంపరాదు. ౧౦ మాటిమాటికిఁ గో
పింపరాదు. అసత్యపుకుపార్థములగు కథాదికమును గల్పించి బహిరం
గపరుపరాదు. తాను జేయనిపని జేసితినని పరాక్రమప్రకటన జేయ
రాదు. ౧౧ చేసినప్రతిజ్ఞ నెన్నటికిని మఱచిపోకుము. సందర్భము
వచ్చినపుడు సామర్థ్యమును జూపుటలో వెనుకడుగు వేయఁబోకుము
వ్యర్థముగఁ బెద్దలగువారలను దిరస్కరించి వారలనొప్పింపకుము. ౧౨

ఆలస్యము జేయుటలో సుఖమున్నదని తలంపకుము. ఇతరులపయిఁ గొంకెమల నాలింపఁబోకుము. బాగుగావిచారింపని దేపనినినేని గావింపఁ బోకుము. ౧౩ శరీరమునకు సుఖము నలవాటుజేయకుము, పురుషునకుఁ బ్రియత్నత్యాగము తగనిపని. కష్టములకు నెన్నఁడును భయమునొందకుము ౧౪ సభలో సిగ్గునొందకుము. అర్థములేని వదరుబోతుతనమును వెల్లడింపకుము. ఏమైననుగానిమ్ము. పేచీమాటలు, నొప్పించుమాటలు నుడువకుము. ౧౫ నిక్కిలిగఁ జింతిలకుము. ఆలస్యమున కలవాటుపడకుము. పరస్త్రీలను బాపబుద్ధితో సందర్శింపఁబోకుము. ౧౬ ఎవరివలననేని యుపకారమును గైకొనకుము. ఉపకారము నొకవేళఁ గైకొంటివేని దానికిఁ బ్రతికృతిని జేయుము. ఇతరులకు విచారము గలుగఁజేయకుము. విశ్వాసఘాతకుఁడవనిపించుకొనఁబోకుము ౧౭ అపరిశుభ్రముగా నుండకుము. మురికిబట్టలను ధరింపకుము. పోవుచున్నవారలను మీరెచటి కేగుచుంటిరని యడుగబోకుము. ౧౮ పదుగురిలోఁగలసిమెలసియుండుము. అందరకు మంచివాఁ డనిపించుకొనుము. స్వల్పఫలము నాశించి పరాధీనుఁడవు కాఁబోకుము. నీభారము నితరులపైఁ బెట్టకుము. ౧౯ పద్దు వ్రాయుట, వ్రాసినపద్దు తెలియజేయుట లేకుండఇచ్చి పుచ్చుకొను వ్యవహారము జరుపకుము. నీచునివద్దనుండి ఋణమును దీసికొనకుము. తగినసాక్ష్యములేనిది తగవు తీర్పుమని రాజసమ్ముఖమునకుఁ బోకుము ౨౦ అబద్ధపుమాటలను జెవిఁ జేరనీయకుము. పలువురొక్కవిధముగాఁ జెప్పుచున్నమాటను గల్ల యనకుము. ఆదరణములేని స్థలమునఁ గొంచెమేని మాటలాడకుము. ౨౧ మత్సరమునకుఁ గ్రోధమునకు నీ హృదయమునందుఁ దావొసంగకుము. అన్యాయము గనిపింపదేని యెవరికిని బీడఁగూర్పకుము. శరీరబలము అభిమానము పురస్కరించుకొని యవినీతికరముగాఁ బ్రవర్తింపకుము. ౨౨

మిగుల భుజింపకుము, మిక్కిలి నిదురింపకుము, కొండెములఁ జెప్పు వానితో నీకు సంబంధమున్నచోఁ ద్వరలో ముగించుకొనుము. ౨౩ నిన్ను గూర్చి నీవేమేసి సాక్ష్యము నొసంగకుము. నీకీర్తిని నీవే కొని యాడఁబోకుము. స్వయముగా నీవొక మాట చెప్పి నవ్వకుము. ౨౪ ధూమపానము జేయకుము మత్తువస్తువులను సేవింపకుము. వాగుబో తువానితోఁ జెలిమిగావింపకుము. ౨౫ పని లేకుండనుండకుము. నీచ వాక్యమును సహింపకుము. కష్టము లేక లభించిన యన్నఁ మును బెద్దలుపెట్టిననైనను దినకుము. ౨౬ నోటినుండి యెన్న డును దిట్టుమాటలను రానీయకుము. ఇతరులయెడఁగల లోప ములను గమనించి పరిహసింపకుము. కులముగలవాని విషయమున నీహృదయమందు దుష్టభావము నుంచకుము. ౨౭ ఎవరివస్తువునేని దొంగిలింపకుము. మిగుల లోభభావముతో మెలంగకుము నిన్నుఁ బ్రేమించెడివారితో నెట్టి క్లిష్టపరిస్థితులయందేని పోరాటమునకుఁ గాని కలహమునకుఁగాని దిగకుము. ౨౮ ఎవనికిని శ్రమకలుగనీయ కుము. అసత్యపుసాక్ష్యమును దీసికొనకుము. ఎప్పుడును గల్లల నాదరింపఁబోకుము ౨౯ దొంగతనముచేయుటకును గొండెములఁ జెప్పుటకును నలవాటు పడకుము. పరకాంతలఁగూడకుము. చాటున నుండి యితరుల కెట్టి యపకారమునేని కావింపకుము. ౩౦ సమయ మువచ్చినపుడు తెగువగలవాఁడవు కమ్ము. ఏమైనఁగానిమ్ము ధైర్య ము నెన్నటికిని విడువఁబోకుము. సత్త్వగుణము వదలకుము. వైరి నేని శరణుజొచ్చినయెడల దండింపఁ బాల్పడకుము. ౩౧ అల్పమగు ధనమును జూచుకొని మదోన్మత్తుడవుగాకుము. హరిభక్తుఁడనని చెప్పు టలో సిగ్గుపడకుము. పవిత్రాత్ములగు నుత్తములచెంత నమర్యాద గాఁ బ్రవర్తింపకుము. ౩౨ మూర్ఖునితో నెట్టిసంబంధమునేని కలుగ జేసికొనకుము. చీఁకటిలో నెవరిపయినేని చేయివేయకుము. పర

ధ్యానముగానుండి జాగ్రత్తతొలంగి నీవస్తువు నెచటనేని మఱచిపో
వకుము. 33 స్నానము, సంధ్య లోనగు నిత్యకృత్యములను విడువ
కుము. కులాచారములను వదలకుము. అనాచారములను వ్యాసంప
ఁజేయకుము. ౩౪ హరికథల నాలించుటలోఁ దనివి నొందకుము.
శాస్త్రనిర్ణయములను జవదాటకుము. ప్రపంచసుఖములలోఁ దగు
ల్కొని పరమార్థము నెడఁ బెడమొగ మిడఁబోకుము. ౩౫ కులదేవతల
పయి భక్తి విశ్వాసములను దొలంగఁ బోకుము. స్వధర్మము నెన్న
డేని విడనాడకుము. విచారింపక వెఱ్ఱిపట్టుదలతో నీయిష్టమువచ్చిన
ట్టులఁ బనిపాటల నొనరింపకుము. ౩౬ నిర్దయాభావము నవలంబింప
కుము జీవహత్య కెన్నఁడు దొరకొనకుము. మేఘ మావరించియుం
డుటఁ జూచి దూరప్రయాణము గావింప వెలుపలకుఁ బోకుము.
చెడ్డసమయములలో (తిథివారనక్షత్రాదు లనుకూలముగ లేన
పుడు) ప్రవాసమునకు బోకుము. ౩౭ సభాభయము దరిజేర నీయ
కుము. సమయము వచ్చినపు డేమైనఁ గానిమ్ము ప్రత్యుత్తరము
నిచ్చుటలో జంకకుము. ఎదుటివాఁడు ధిక్కరించినంతన పిఱికివై
లోఁబడకుము. ౩౮ యోగ్యుఁడగు గురూత్తముని నిర్ణయించుకొని
కడతేర యత్నింపుము. నీచజాతివాని మాత్రము గురువుగాఁ
గైకొనఁబోకుము. వైభవమున జూచి మురిసి జీవితము శాశ్వతమని
విఱ్ఱవీగకుము. ౩౯ సత్యమార్గమును విడనాడకుము. అసత్యమునందు
దృష్టిని బోనీయకుము. అసత్యము నెట్టితరుణమునందేని యభిమానిం
పఁ దలంపకుము. ౪౦ అపకీర్తిగలిగినచో నది పోగొట్టుకొన యత్నిం
పవలయును. సత్కీర్తిని మంచికార్యము లొనరించి వృద్ధినొందింప
వలయును. వివేకముతో బాగుగా విచారించి సత్యమార్గమేదియో
దానిని గనిపెట్టి నిశ్చలబుద్ధితో ననుసరింపుము. ౪౧ ఇట్టి యుత్తమ
గుణముల నలవరచి కొననివాఁడు అవలక్షణుఁడు. అట్టివాని లక్ష
ణములు ముందుసమాసములలో వివరింపబడును.

మూఁడవ సంపూసము

కు వి ద్యా ల క్ష ణ ము.

శ్రోతలారా! మీ కిపుడు కువిద్యాలక్షణముల నివేదించు చున్నాఁడను. శ్రద్ధతో నాలింపుఁడు. అతిహీనములగు కులక్షణములు తమయెడనున్నచో వానిని విడచుటయే త్యాగము. విసర్జనీయము లగు నాయాదుర్లక్షణములను విడచినవాఁడే త్యాగి. ౧ కువిద్యావంతుఁడగు మానవుఁడు లోకమునజనించి యెంతహానిగావించెనో రాఁబోవు లక్షణముల గమనించితిరేని మీకె తెలియఁగలదు. ౨ కువిద్యావంతుఁడగు ప్రాణి కఠినరూపణమునకు భయపడిపోవును. ఏల యన! వాఁడు దుర్గుణములన్నింటికి రాశి. 3

* శ్లో. దంభోదర్పోభిమానశ్చ । క్రోధఃపారుష్యమేవచ
అజ్ఞానంచాభిజాతస్య । పార్థసంపదమాసురీం॥

భగవద్గీత అ ౧౬-౪

కామము, క్రోధము, మదము, మత్సరము, లోభము, దంభము, తిరస్కారము, గర్వము, విరుగుబాటు, అహంకారము, ద్వేషము, వివాదము, వికల్పము (అవాంతరకల్పనము) ఆశ, మమత్వము, తృష్ణ, కల్పనము, చింత, కామనము (కోరిక) భావన (తలంపు) ఈర్ష్య, అవిద్య, ఓరువలేమి, వాసన, అసంతృప్తి, ఆసక్తి, ఇచ్ఛ, వాంఛ, సందేహము, నింద, అవినీతి, కృతఘ్నత, నిరంతరమదోన్మత్తత, అన్నియుఁ దెలియుమను దురభిమానము, అవజ్ఞత, విపత్తి, ఆపద, దుర్వృత్తి దుర్వాసన, స్పర్ధ, కలహశీలత, తంపెలమారితనము, ఉద్వేగము, ఆందోళనము కలుగజేయుట, తిరుగుబాటు

---

* దంభము, దర్పము, అభిమానము, క్రోధము, పరుషత్వము, అవివేకము ననునివి అసురసంపత్తినిబుట్టినవానికి గలుగుచున్నవి.

తనమును నివి యన్నియుఁ గుపిద్యావంతునకుఁ గలుగు పరమ వ్యథలు. ౮-౯ కు విద్యావంతుఁడగు ప్రాణి, వికారస్వరూపుఁడుగను, సకలదుర్లక్షణములకు నాటపట్టు గను, శక్తిహీనుఁడై దుర్జనుఁడుగను, దరిద్రుఁడై కృపణుఁడుగను నుండును. ౮ వాఁడు సోమరిపోతు తనమున దొలుత గణింపఁదగినవాఁడు. తిండిపోతు తనమున వాసిని మించినవాఁడుండఁడు. దుర్బలుఁడైయున్నను గోధగుణమును విడు వడు. తుచ్ఛగుణములకు నెలవుగానుండి యెదుటివారిని క్షణములో వలలోన వేసికొనును. ౯ ఇంతియగాదు మూర్ఖులలో వాడు మొద టివాడు. కయ్యములుపెంచి వినోదించుచుండును. వెఱ్ఱివాఁడుగ నసృతవాదిగ వదరుబోతుగ నోటిదుడుకుతనము గలవాఁడుగ నుండును. ౧౦ కువిద్యావంతుఁడు తాను స్వయముగా మంచియుఁ జెడ్డయు నెఱుంగఁడు. వినదగినమాటలు పెద్దలెఱింగించినయెడల వినఁ డు. స్వయముగా వానికేమియుఁ దెలియదు. ఇతరులవద్దకుఁ బోయి నేర్చుకొనడు. శాంతముగా నిర్వహింపఁ బోఁడు. అభ్యాసదృష్టితో నూతనవిషయములు గమనింపడు. ౧౧ జ్ఞానహీనుఁడును నమ్మదగని వాఁడును వితండవాదము గావించువాఁడును, ఎదుటివానిపై లేనిదో షముల నారోపించువాఁడును స్వయముగా భక్తియందు లగ్నము గాని యాతఁడును భక్తులఁ జూచి యాదరింపనివాఁడును కువిద్యా వంతులని యెఱుంగనగును. ౧౨ ఇతరులను నింద జేయువాఁడును కష్టవర్తనముతోఁ గాలయాపనము గావించువాడు ఇతరులను హింసించువాఁడు నిరంతరము విచారమగ్నుఁడై యుండువాఁడు క్రూ రకర్మము లొనరించువాఁడు కువిద్యావంతుఁడు ౧౩ హీనత్వముగ మెలంగుట, లేనివి కల్పించుట, రోగముతో నెల్లపుడు మూలుగు చుండుట. దుష్కార్యము లాచరించుట, లోభిత్వముగా నుండుట, అధర్మముగా సంచరించుట' మున్నగు దుర్వృత్తులలో సంబంధము

గలుగఁజేసికొనుటయు, ౧౪ అన్నివిధములహీనజన్ముఁడయ్యు నెవ
టివారిముందు విఱుగుబాటుతనము గనపఱచుటయు, దప్పుడు ప్రమా
ణములకుఁ దాను పెట్టినపేరయ్యు బయటికి శ్రీరంగనీతులు చెప్పు
టయు, దాను బుద్ధిహీనుఁడు, వివేకహీనుఁడునయ్యు నెదుటివారికి
నీతులు గఱపుటయుఁ గువిద్యావంతుని లక్షణములు. ౧౫ నీచుఁ
డును ఉన్మత్తస్వభావుఁడును పసిపాటలులేకయుండువాడును తిరు
గుబోతును పిఱికి పందయునైయుండియు బరాక్రమవిషయిక సంభా
షణములు గావించువాడును, ౧౬ వయస్సున జిన్నవాఁడయ్యు
గర్వమునఁ బెద్దలకంటెఁ గూడఁ బెద్దవాడును, విషయాసక్తుఁడును
నష్టుఁడును ఇతరుల ద్వేషించువాడును నియమాదులఁ బాలించు
టలో విభ్రష్టుఁడైనవాఁడును కువిద్యావంతుడని తెలిసికొనవల
యును. ౧౭ అతిశయమగు నభిమానభావము గలవాఁడుగనుండి సిగ్గుప
డని యాతఁడును, ఋణములపాలుజేసి సంసారమును గూలఁద్రోచి
నవాఁడును, దుష్టవర్తనుఁడును, డంబములు పల్కుటలో నగ్రేసరుఁ
డును ముందువెనుకలు విచారింపక యేపనియేని గ్రుడ్డివానివలెఁ
గావించువాడును కువిద్యావంతుడు. ౧౮ ఇతరుల మనస్సు నొచ్చు
నటుల మాటలాడరాదు. వికారముగ బ్రవర్తింపరాదు. ఎదుటివాఁ
డొనరించిన మేలు మఱువజనదు. అనృతము లాడగూడదు. తాను
సకల దుర్లక్షణములకు నిలయమయ్యు నుత్తములగు నెదుటివారిని
ధిక్కరింపఁగూడదు. ౧౯ బయటికి మందమతిగానుండి పనిలేని
పనిగా మొండివాదములు చేయఁగూడదు. బయటికి దీనభావమును
బ్రకటించుచు నితరుల మనసులు నొచ్చి మర్మభేదములగునటుల
భాషింపరాదు. తాను దుర్బలుఁడయ్యు నెదుటివానిని గటువచన
ములతో నొప్పింపరాదు. ఇట్టి సామాన్యనీతుల నెఱుంగనివాఁడు
కువిద్యావంతుడు. ౨౦ కఠినములును, గర్కశములును, గపటము

లును, సందేహజనకములును, దుఃఖకరములు, తీవ్రములు, నగుమా టలఁ బల్కువాఁడును, క్రూరభావము నిష్ఠురాచరణము దురాచారముగలవాఁడును. ౨౧హీనవాక్యములు, మిథ్యాపవాదములు(అసత్యనిందలు) అశుభవచనములు, నిలుకడలేనిమాటలు, ద్వేషవచనములు, అనృతవాక్యములు వ్యర్థభాషణములు పలుకుచు నితరులను నీవెంత నీవెంతయని తూలనాడువాఁడును కువిద్యావంతుడు. ౨౨ బయటి కొకటిగ లోనొకటిగ సంచరించుట, పెద్దలను తిరస్కరించుట, కుటిలముగా బ్రవర్తించుట, కోపమును సమయముకొఱకు మనస్సునందుఁ ద్రాచుపామువలె దాచియుంచుట, ఊరక గొనుగు కొనుట, అదిగో ఇదిగోనని కాలము గడుపుట, కార్యభంగమొనరించుట, కోపముతోనుండుట, స్వతంత్రముగనుండి విచ్చలవిడిగా మెలంగుట కువిద్యాలక్షణము. ౨3 క్రోధి, తామసి అవిచారి పాపి, అనర్థి, అపస్మారరోగి, భూతావిష్టుఁడు ౨౪ ఆత్మహత్యాపాతకుడు, స్త్రీహత్యాపాతకుఁడు, గోబ్రాహ్మణహంతకుఁడు మాతాపితృహంతకుడు, మహాపాపాత్ముఁడు,పతితుడుఅవిద్యావంతుఁడనిచెప్పబడును. ౨౫ హీనకార్యము లొనరించుటయు చెడపనులకుఁ బాల్పడుటయు, దురాగతము లొనర్చుటయుఁ దననునమ్మిన చెలికాండ్రకు ద్రోహముచేయుటయు, ఎదుటివాఁ డొనరించిన మేలును మఱచిపోవుటయు, సవతితల్లితోఁగాని గురుపత్నితోఁగాని పాపముచేయుటయు నరకప్రదములగు కలుషము లాచరించుటయు ఆతతాయిగ వదరుబోతుగా నుండుటయు ౨౬ మంచిని చెడుగుగాఁ దలంచి తగవులకు దంపెలకుఁ గొట్లాటలకు పాల్పడుటయు అధర్మము లొనరించుటయు, పనికిమాలినపనులు జేయుటయు, విచారములలోఁ బాల్పంచుకొనుటయు, సాడీలు చెప్పుటయు, దుర్వ్యసనములను విడచిపెట్టలేకపోవుటయు, విరోధమన్న ముందునకు దుముకుటయు, మొద

లగు నవలక్షణములు గలవాఁడు కువిద్యావంతుఁడు. ౨౭ దుష్టుఁడు అపయశస్సునార్జించినవాఁడు, మలినుఁడు, పరులక్లేశయమును సహింపనివాఁడు, స్వైరవిహారము గావించువాఁడు, ౨౮ మోసకాఁడు మూర్ఖుఁడు, పిఱికిపంద, దురాచారుఁడు, ఆలోచింపక గొప్పదాటుగ వర్తించువాఁడు, దారిదోపిడికాఁడు, నిందల నారోపించువాఁడు. వేదాచారములను పాటింపనివాఁడు, పరద్రవ్యములను దొంగలించువాఁడు కువిద్యావంతుఁడు. ౨౯ బుద్ధిహీనుఁడు అడ్డదిడ్డములు పలుకువాఁడు అడ్డములేకుండ గబగబ వదరువాఁడు వికారముగా నవ్వువాడు దుడుకుతనము గలవాఁడు, పాపవృత్తులయెడ మనసుంచువాఁడు, భ్రష్టత్వము నొందినవాఁడు, దుర్బుద్ధిగలవాఁడు కువిద్యావంతుఁడు. 3౦ పరులఁజంపుట, దోపిడు లొనరించుట, బందిపోటుతనములు చేయించుట, పరులగుండెకాయలనుగాల్చుకొనితినుట, కనబడినవానినెల్ల మోసగించుట, పరస్త్రీలతో భోగించుట, కార్యసాధనమునకై యెదుటివాని నదేపనిగా స్తోత్రముగావించుట. 3౧ తాను చేయు చెడుపనులకు లోక మేమనునోయని సందేహముగాని సిగ్గుగాని పొందకుండుట, తగవులకు ముందడుగిడుట, నీచబుద్ధి ప్రకటించుట మిగుల మదోన్మత్తుఁడై సంచరించుట, భయములేక మెలంగుట, చదువనినఁ బెడమొగమిడుట, తగవులన్న చెవులు కోసికొనుట, వికారకార్యములు గావించుట కువిద్యావంతుని లక్షణములు. 3౨ ధైర్యములేనివాఁడు, పగసాధింపదలఁచువాఁడు, అనాచారముగ నుండువాఁడు, గ్రుడ్డివాడుగ కుంటివాఁడుగ గూనివాఁడుగ చెవిటివాఁడుగ శ్వాసరోగిగ దగ్గురోగిగ నుండియు గరువమును గొంచమేని విడిచిపెట్టనివాఁడు, 33 విద్యాహీనుఁడు వైభవహీనుడు కులహీనుఁడు ఐశ్వర్యహీనుఁడు శక్తిహీనుఁడు సామర్థ్యహీనుఁడు భాగ్యహీనుఁడు బిచ్చమెత్తుకొని బ్రతుకువాఁడు కువిద్యావంతులని తెలిసికొన

వలయును. ౩౪ బలహీనుఁడు కళాహీనుఁడు ముద్రాహీనుఁడు దీక్షా హీనుఁడు లక్షణహీనుఁడు లావణ్యహీనుఁడు అంగహీనుఁడు సౌంద ర్యహీనుఁడు ౩౫ బుద్ధిహీనుఁడు యుక్తిహీనుఁడు ఆచారహీ నుఁడు ఆలోచనాహీనుఁడు క్రియాహీనుఁడు సత్త్వహీనుఁడు వివేక హీనుఁడు సంశయగ్రస్తుఁడుగ మానవుఁడు మాఱుట కువిద్యాఫలమే. ౩౬ భక్తిహీనుఁడు భావహీనుఁడు జ్ఞానహీనుఁడు వైరాగ్యహీ నుఁడు శాంతిహీనుఁడు క్షమాహీనుఁడు అందరికంటెను హీనుఁడు నగుట కువిద్యాప్రభావముననే. ౩౭ సమయాసమయములును, ప్రసం గమును, ప్రయత్నమును, అభ్యాసమును, విన్నపమును మిత్రత్వ మును గమనింపనివాఁడును దౌర్భాగ్యులలో నొకడని చెప్పదగిన వాఁడును ౩౮ ఇంతియగాదు పూర్వోక్తములైనవెగాక యింకను నిట్టివెయగు నవలక్షణములకు నెలవుగ నుండువారలను గువిద్యా వంతులని శ్రోతలు గ్రహింపగోరెదను. ౩౯ కువిద్యాలక్షణములను బాగుగాగ్రహించి వానిని బూర్తిగాఁ దప్పక విడిచిపెట్టవలయును. దురాగ్రహముతో నుచితానుచితము లెఱుంగక వానినే పట్టుకొని ప్రేలాఁడుట శ్రేయోదాయకము గాదు. ౪౦

నాలుగవసమాసము

భక్తి నిరూపణము.

పూర్వజన్మములలో నొనరించిన నానావిధములగు సుకృతఫల ముగా నీ మానవజన్మము లభించినది. ఆసుకృతముగూడ మహత్త రము పవిత్రము నయ్యెనేని యీ దేహము సన్మార్గమునందు లగ్న మగును. ౧ నరదేహము లన్నింటిలో బ్రాహ్మణజన్మము మిగుల శ్రేష్ఠమైనది. అందుఁగూడ స్నానము సంధ్య సదుపాసన ఈశ్వర భజనాసక్తి పూర్వజన్మపుణ్యమున్నఁగాని యలవడవు. ౨ పర మాత్మునియెడ భక్తిగలిగియుండుట సర్వోత్తమమగు పని. అందు

సత్సమాగమము లభించినయెడలఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది! సమయము సార్థకమగును. ఇదియే మానవజన్మము నెత్తుటవలనఁ గలిగిన పరమలాభము. ౩ భక్తి యభివృద్ధి నొందించుకొనవలయునన్నచోఁ బ్రేమయొక్కయుఁ బ్రీతియొక్కయు సద్భావము సంపాదింపవలయును. భక్తులతోఁ గలసిమెలసి యుండుటవలనను, హరికథామహోత్సవములు జరుపుటవలననుగూడ భక్తి యభివృద్ధినొందును. ౪ నరదేహము నొందినందులకుఁ బరమదుర్లభమైన పరలోకమునార్జించుటకుఁ గొలఁదిగనో గొప్పగనో యత్నించి జీవితమును సార్థకము గావించుకొనవలయును. ఇది యత్యావశ్యకమగు పని. ౫ సులభసాధ్యమగు విధిననుసరించి వేదవిహితమగు బ్రాహ్మణ కర్మము., దానధర్మములు, భగవద్భజనము నొనరింపవలయును. ౬ సంసారదుఃఖముల ననుభవములోనికిఁ దెచ్చుకొని యనుతప్తుఁడై మానవుఁడు సర్వసంగపరిత్యాగము గావింపవలెను. లేదా భక్తియోగమునేని స్వీకరింపవలయును. దయాదానధర్మములు తొలఁగకుండుటయు భగవంతుని దివ్యనామము భజనముగావించుటయు నావశ్యము. అట్లుకాదేని సాధుసాంగత్యమునేని జేయవలయును. ౭ అనేక శాస్త్రములను బాగుగాఁ బఠించి తత్త్వమును జక్కగాఁ దెలిచి యెరుంగవలయును. పాపములు నశించుటకై పుణ్యతీర్థములను దర్శింపవలయును. మహామంత్రములను బురశ్చరణము గావింపవలెను. ౮ శక్తియున్నంతలోఁ బరుల కుపకారము జేయుచుఁ బెద్దలకడ జ్ఞానవిచారము గావించుచు అధ్యాత్మనిరూపణమునందుఁ బాల్గొని సారాసారముల విచారించి గ్రహించుచుఁ గాలము గడుపవలయును. ౯ మనుజుఁడు జ్ఞానాధికారి కావలయునన్నచో వేదముల యాజ్ఞలను బాలింపవలయును, కర్మకాండమును ఉపాసనాకాండమును ఆచరణలోఁ బెట్టవలెను. ౧౦ ఓమానవుఁడా! నామాటలు

శ్రద్ధగా వినుము. తనువు, మనస్సు, వాక్కు, పత్రము, పుష్పము, ఫలము, జలము మొదలగువానిలో నీకేదిలభించునో దానిని బర మాత్మునికి సంతుష్టికలుగుటకై సమర్పించి నీజీవితమును సార్థకము గావించుకొనుము. ౧౧ ఈలోకమున నీవు జనించినందులకు ఫలము ధర్మకర్మములొనరించుచు భగవంతుని యనుగ్రహము సంపాదించు కొనుటయే! అట్టి సత్కర్మములు గావింపకుందువేని వ్యర్థముగా నీభూదేవికి భారముగూర్చినవాఁడ వయ్యెదవు. ౧౨ కొంతలో కొంతయేని యాత్మహితముకొఱకుఁ బ్రయత్నము చేయవలయును. తనువును హృదయమును సమర్పించి శక్తికొలఁది యీశ్వరకార్య ములు గావించుట మానవజీవితమునకుఁ బ్రధానధర్మమని యెరుం గుము. ౧౩ ఇట్టి ధర్మములను ననుసరించి సంచరింపని మనుష్యుని మృతప్రాయునిగ భావింపుము. వానిజన్మము వ్యర్థముగాఁ దల్లికి శ్రమగూర్చుటకె. ౧౪

సంధ్య జ్ఞానసంపాదనము దేవభజనము దేవతార్చనము మంత్రము జపము ధ్యానము మానసపూజ భక్తి ప్రేమ నిష్ఠ నియమము అతిథుల నభ్యాగతుల నాదరించుట సద్బుద్ధి సద్గుణ ములు లేనివారు భక్తులని చెప్పఁదగరు. నిరంతరము హరికథా పరతంత్రులై వర్తింపనివారలును ఆధ్యాత్మికవిషయములను బెద్దలవలన శ్రద్ధమై విననివారలును యోగ్యులగువారితోఁ జెలిమిగావింపనివార లును పరిశుద్ధాంతఃకరణముతో సంచరింపనివారలును మిథ్యామద లోలురై యుండి కైవల్యమును గాంచనివారలును భక్తియోగము నకుఁగలమహత్వ మేమెరుంగుదురు? నీతి న్యాయము పుణ్యక్రియ లొనరించుశక్తి యుక్తాయుక్తము నెరింగి మెలంగుట పరలోకసాధ నము విద్య వైభవము చాతుర్యము కళాపరిచయము సరస్వతీ రమ్యవిలాసము (రసగ్రహణకౌశలము) శాంతి క్షమ (సహనము)

దీక్ష మైత్రి శుభాశుభసాధనము మున్నగునవి లేనివారు భక్తునిగ నెన్నఁటికినిఁ జెప్పఁదగరు. శుచి స్వధర్మనిర్వహణము ఆచారము ఆలోచనము ఇహలోకచింతనము పరలోకచింతనము కర్మనిర్వహణము ఉపాసనము జ్ఞానము వైరాగ్యము యోగము ధైర్యము మున్నగుసుగుణములు మందునకైన లేనివాఁడెన్నటికిని భక్తుఁడు కాఁజాలడు. ఇచ్ఛవచ్చినటుల సంచరింప కుండుట ఉపరతి (నిలుపుదల) త్యాగము, సల్లక్షణము; ఆదరభావము పరమేశ్వరుని యెడఁబ్రియభావము, పరుల శ్రేయోవృద్ధుల కంతఃకరణమున నానందించుట పరోపకారమునఁ గలుగు సౌఖ్యము గురుతించుట హరిభక్తి లేశము ననునివి లేనివారు భక్తులెన్నఁటికని గాఁజాలరు. ఇంతియెగాదు ఇట్టివారలందఱును జీవన్మృతులు (బ్రతికియుండియుఁజచ్చినవారు). పవిత్రహృదయులగు పుణ్యాత్ము లిట్టివారితో సంభాషణముగూడఁ గావింపఁజనదు. ౧౫-౨౮ పూర్వజన్మములయందు బుణ్యసామగ్రి గడించినవారలకు భగవద్భక్తి తనంతన యేర్పడును. తరువాత వారి వారి యాచరణముల కనుకూలముగ ఫలమొందుదురు. ౨౮

ఐదవ సమాసము

రజోగుణనిరూపణము.

ఈదేహము సత్వము రజస్సు తమస్సు అను మూఁడు గుణములతోఁ గూడియున్నది. మూఁడుగుణములలో సత్వగుణముత్తమమైనది. ౧ సత్త్వమువలన మానవుఁడు భగవద్భక్తిని రజోగుణమువలనఁ బునరావృత్తిని (మరల మనుష్యజన్మమును) తమోగుణమువలన అధోగతిని బొందుచున్నాఁడు. ౨

* శ్లో॥ ఊర్ధ్వంగచ్ఛంతిసత్త్వస్థాః మధ్యేతిష్ఠంతిరాజసాః
జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధోగచ్ఛంతి తామసాః
భగ. అధ్యా. ౧౪-౧౮

వానిలోఁగూడ శుద్ధము శబలము అను రెండుభేదములు గలవు. నిర్మలభావులగువారు శుద్ధులు. శబలగుణులు బాధకులు. ౩ విచక్షణులగు నోశ్రోతలారా! ఇపుడుశుద్ధ సత్త్వగుణులయొక్కయు శబలసత్త్వగుణులయొక్కయు గుణములను సావధానమతితో నాలకింపఁగోరెదను. శుద్ధగుణసంపూర్ణులై వర్తించువారు పరమార్థప్రియులుగను శబలగుణపూర్ణులై మెలఁగువారు సంసారలోలురుగను నుందురు. ౪ సాంసారికులగు జనులస్థితి చెప్పుచున్నాఁడ. సంసారుల దేహములయందు మూఁడుగుణములువర్తించును. వానిలో నొకగుణ మెప్పుడు విశేషితమగునో యప్పుడు తక్కిన రెండుగుణములు తగ్గిపోవును. ౫ రజోగుణము తమోగుణము సత్త్వగుణములవలననే మానవజీవితము నడుచుచుండును. ఇపుడు రజోగుణకార్యస్వరూపమును దెలియఁ జెప్పెదను. ౬ రజోగుణము దేహమునందుఁ బ్రవేశించినంతన మనుజుఁ డెటులఁబ్రవర్తించునో యావిషయము నేర్పరులగు శ్రోతలు సావధానమతితో వినిమెదరుగాత. ౭

ఈయిల్లునాది. గృహస్థత్వము నాయది. ఈశ్వరుఁ డేమి పదార్థము అని తనలోఁ దాము నిశ్చయించు వారు రజోగుణులు. ౮ తల్లి, తండ్రి, స్త్రీ, బాలుఁడు, మనుమఁడు, బాలిక వీరలను గూర్చి వీరల శ్రేయోభివృద్ధులను దలంచి నిరంతరము చింతించుచుండువాఁడు రజోగుణుఁడు. ౯ సుఖముగా భోజనము గావించుట జలము గ్రోలుట తృప్తిదీర వస్త్రాదులు ధరించుట నేలువలుగప్పు

* సాత్వికులు దేవాదిలోకముల నొందుచున్నారు. రజోగుణముగలవారు మనుష్యలోకమునందు మనుజులుగా జన్మించుచున్నారు. నికృష్టవ్యాపారమునందున్న తమోగుణస్థులు పశ్వాది జన్మములను నరకములను జెందుచున్నారు.

కొనుట ఇతరులపదార్థముల నభిలషించుట మున్నగునవి రజోగుణ లక్షణములు. ౧౦ దానధర్మములు జపధ్యానములు పాపపుణ్యములు మున్నగువానినిగూర్చిన విచారము గావింపకుండుటయు, ౧౧ తీర్థవ్రతముల అతిథిఅభ్యాగతుల నెరుంగకుండుటయు, హృదయమనాచారమునందు లగ్నమైయుండుటయు, ౧౨ ధనమును ధాన్యమును ప్రోగుచేయుటయందుఁ దీవ్రకృషి యొనర్చుటయుఁ, బరమలోభియై మెలంగుటయు ౧౩ నేను పడుచువాఁడను నేను సుందరాకారుఁడను నాయంత బలవంతుఁడు లేఁడు. నాయంతనేర్పరి లేఁడు నేను అందఱకంటె గొప్పవాఁడను అని చెప్పుకొనుటయు, ౧౪ నా దేశము నా గ్రామము నాభవనము నానివాసము మాత్రమే నాకుఁ గావలసినదని తలంచుటయు రజోగుణలక్షణములు. ౧౫ తాను సుఖముగనుండవలయును. ఎదుటివాఁడు సర్వవిధముల నాశనముగావలయునని కోరుటయు ౧౬ కపటము మాత్సర్యము తిరస్కారము కామవికార ముప్పొంగుచుండ నితరులకు నెగ్గుగావించుటయు ౧౭ తమబాలురపయి మిక్కిలి మమతవహించుటయు స్త్రీలయెడ మిగుల వలపుగలిగియుండుటయుఁ దన చుట్టపక్కములపయి విశేషముగాఁ బ్రేమయుంచుటయు ౧౮ తనకుఁ బ్రియులగువారికి మేలుచేయ నమితముగాఁ జింత హృదయమునం దుంచుకొనుటయుఁ రజోగుణలక్షణములు. ౧౯ సంసారసంబంధములగు ననేకవిపత్తుల నుండి తొలఁగి సుఖపడు విధమెద్దియాయని మిగులఁ జింతించుటయు ౨౦ మొదటఁ దానొందినసంకటములను మాటిమాటికి జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుకొని యెల్లప్పుడు దుఃఖముల నొందుటయు, ౨౧ పరులవైభవములను దిలకించి మనస్సున నాశపడుటయు, ఆశాకారణమున నిరంతరముదుఃఖమొందుటయు, ౨౨ తాను జూచిన మంచివస్తువులన్నియు లభింపవలయు ననుకొనుటయు లభింపనియెడలఁ

బరితపించుటయు రజోగుణలక్షణములు. ౨౩ హాస్యము వినోదము హేళనము మున్నగువానికై వేడుకపడుటయు నిరంతరము శృంగారగీతములను బాడుచుండుటయు మఱియు రాగరంగముల యందును తానమానములయందును హృదయము నిలుపుటయు. ౨౪ కొండెములుచెప్పి నిందించి యైకమత్యముగలతావున తగవులు సమకూర్చుటయు దనకుఁ దెలసినరహస్యములను బహిరంగమొనరించుటయు. ౨౫ గార్యనిర్వాహణమునందు సోమరిపోతుతనముగ నుండుటయు హృదయరంజకములగు క్రీడలలోఁ దన్మయుడైయుండుటయు రజోగుణలక్షణములు. ౨౬ కళావంతులయొక్కయు (వేశ్యలయు) బహురూపులయొక్కయు (పగటివేషధారులయు) నటకుల యొక్కయుఁ గ్రీడలను దిలకించుటలో నాసక్తుఁడైయుండు వాఁడును బహువిధములగు నృత్యములు గావించువారికిఁ దానుగడించిన ధనము వ్యయము గావించువాడును రజోగుణుఁడు. ౨౭ మత్తువస్తువులను సేవించుటలో నుత్సాహము, నిరంతరము సంభోగమును స్మరించుచుండుట నీచసాంగత్యమునందుఁబ్రీతి, ౨౮ దొంగతనమును గూర్చిన యుత్సాహము ఎదుటివాని హీనత్వము నాలించుటలో జెప్పుటలో సంతోషము, నిత్యనియమములను దొలగుట, ౨౯ పరమాత్మునికొఱకు ధ్యానము జేయుటలో సిగ్గుపడుట కడుపుకక్కుఱతికై యెంతటికష్టములనేని సహించి నిబ్బరించుట, ప్రపంచము నెడ బ్రేమభావము ప్రకటించుట యనునివియెల్ల రజోగుణలక్షణములు. ౩౦ మధురవస్తువులుగల యాహారమును భుజించుటలో విశేషించి యాసక్తిగలిగియుండువాఁడును మిగుల నాదరభావముతో దన కళేబరమును బోషించుకొనువాఁడును, ఉపవాసమనిన బ్రాణాంతకముగ భావించి జీవితములో నుపవసించుట యెఱుంగనివాఁడును ౩౧ శృంగారవిషయములను బ్రియతరములుగా భావించువాఁడును, భక్తివై

రాగ్యములను ప్రియకరములుగాఁ దలంపనివాఁడును, కళాసౌందర్య ములయందు హృదయము లీనము గావించి యొడలెఱుంగనివాఁ డును, ౩౨ పరమాత్ముని నెఱుంగ యత్నింపక నిరంతరము సంసార సంబంధములగు వస్తువులపయి ప్రేమగలిగి యుండువాఁడును. ఎఱిం గియుండియుఁ దనను జన్మమృత్యు భ్రమణమునఁ బడవేసికొను వాఁడును రజోగుణుఁడు. ౩౩

మోహకారణమున నీరజోగుణము జన్మమును మరణమును మానవులకు సమకూర్చుచున్నది సంసారబద్ధులగు రజోగుణులను శబలులని గ్రహింపవలయును. వీరలు దారుణదుఃఖముల ననుభవిం పఁ బాల్పడుచున్నారు. ౩౪ ఇప్పుడీ రజోగుణ మెంతదనుక విడు వడో మానవుఁ డంతదనుక నీ సంసారబంధమును విడువ జాల డు. ప్రపంచమునందు మానవుని విషయాదిక వాసన లంటియే యుండును. వీనినుండి బయటబడుట కుపాయము లేమేని గలవా యని విచారించుట యవసరము. ౩౫ విషయవాసనలనుండి బయట బడుటకు భగవద్భక్తియే తగినసాధనము. మానవుడు విరక్తుఁ డగుట శ్రేయోదాయకము. ఒకవేళ విరక్తుఁడు కాఁజాలఁడేని యథాశ క్తిని భగవద్భజనము చేయుచుండవలయును. ౩౬ దేహము మనస్సు వచనము పత్రము పుష్పము ఫలము జలము మున్నగువానిలో నేదిసాధ్యమైన దానిని హృదయపూర్వకముగాఁ బరమేశ్వరార్ప ణము గావించి జీవితమును మానవుఁడు సార్థక మొనరించుకొన వలయును. ౩౭ శక్తికి సాధ్యమగునంతలో దానముచేయుటయు బుణ్యకార్యము లొనరించుటయు నావశ్యకధర్మము భగవంతునియం దనన్యభక్తిగలిగియుండుటయు సుఖదుఃఖములు సంభవించినప్పుడు దైవచింతనము గావించుటయుఁ గర్తవ్యము. ౩౮ ఆదియందును అం తమునందును నీశ్వరుఁ డొకఁడె. మాయ యీమధ్యనే తగులుకొని

యున్నది. కావున నీశ్వరునియందే పూర్ణభావమునుంచి కడతేర వలయును. ౩౯ ఈశబల రజోగుణ లక్షణములను సంక్షేపముగా వివరించితిమి. పరమార్థము లభింపవలయునన్న మానవుఁడు సర్వవిధముల యత్నించి శుద్ధరజోగుణము నాశ్రయింపవలయును. ౪౦ శుద్ధ రజోగుణలక్షములనుసత్త్వగుణములనుజెప్పునపుడు తెలియఁ జేసెదను. శుద్ధరజోగుణము పూర్ణముగా భజనము గావించుట కుపకరించును. ౪౧ శ్రోతల కిప్పటికి రజోగుణలక్షణములు బోధపడియుండునని విశ్వసించుచున్నాఁడను. కావున నిఁక ముందుఁ దమోగుణమును వివరించి చెప్పుచున్నాఁడను. శ్రద్ధతో నాలింపఁ గోరెదను. ౪౨

ఆఱవసమాసము

త మో గు ణ ని రూ ప ణ ము.

ఇంతకుమున్ను క్రియాయుక్తమగు రజోగుణముల లక్షణములను సాకల్యముగా నెఱింగించితిని. ఇపుడు తమోగుణలక్షణములను దెలుపుదును. వినఁ గోరెదను. ౧ సంసారమునం దేదేని దుఃఖము గలిగినతోడనే ఖేదముగాని క్రోధాతిశయముగాని కలిగెనేని యది తమోగుణ లక్షణమని గ్రహింపనగును. ౨ క్రోధము గలిగినపుడు తల్లి, దండ్రి, బంధువులు, తోఁబుట్టువు, స్త్రీ మున్నగువారలను గొంచెమేనివిచారింపక మోదుటయు, ౩ క్రోధాతిశయమున నొడలెఱుంగక యితరుల ప్రాణములను దీయుటయుఁ దనప్రాణములనుగూడఁ గోలుపోవుటయు, ౪ క్రోధావేశము కలిగినపుడు ప్రతిక్రియగావించుటకై పిశాచమువలెఁ దిరుగుటయు, బహువిధోపాయములతో నెదుటివానికి ఘాతగావించుటయు, ౫ తనదేహమును దానుశస్త్రముచే ఛేదించుకొనుటయు నితరులను గూడ నిర్దయగా ఛేదించుటయుఁ దమోగుణలక్షణము. ౬ యుద్ధములను వినోదముగాఁ జూచుటకు

రణరంగమునకుఁ బోవుటయు, ౭ నిరంతరము భ్రాంతిగానుండుటయుఁ, దానొనరించిన ప్రతిజ్ఞ నిర్వహింప లేకపోవుటయు, మిక్కుటముగా నిదురబోవుటయు, ౮ ఇదితియ్యనిది ఇది చేదు అనువిచారమును బెట్టుకొనకుండఁ జిక్కినవస్తువుల నెల్లవిశేషించి భుజించుటయు, మిక్కిలి మూఢుఁడై యుచితానుచితముల నెఱుంగక ప్రవర్తించుటయు, ౯ తాను విశేషముగాఁ బ్రేమించువాఁడు కాలవశమున మరణించినయెడల నతనికై ప్రాణత్యాగము గావించుటయు నాత్మహత్య యొనరించుటయు ౧౦ పురుగులు చీమలు ఇంక నితరాటవికజంతువులు మున్నగువానిని వధించుటలోఁ బ్రీతియు, అత్యంతనిర్దయాళుత్వము కలిగి యుండుటయుఁ దమోగుణ లక్షణములు. ౧౧ ద్రవ్యముకొఱకు స్త్రీలను, బాలురను, బ్రాహ్మణులను, గోవులను హత్యగావించుటయు, ౧౨ ఏదేని బాధలోఁ జిక్కుకొని విషమును దిన నుత్సహించుటయు, ఇతరుల ప్రాణములను దీయఁదలంచుటయు, ౧౩ హృదయములోఁ గపటమునుంచుకొని ఇతరులను సర్వనాశనమొనరించుటయు, ఎల్లప్పుడు మదోన్మత్తుఁడై ముక్కోపియై యుండుటయు ౧౪ కలహమున, కయ్యమున నిచ్ఛగలిగియుండుటయు, మనస్సులో ద్వేషముగలిగి వర్తించుటయు, ౧౫ యుద్ధములను దిలకించుటయు, యుద్ధవార్తల నాలించుటయు యుద్ధము స్వయముగా నొనరించి మరణించుటయుఁ బరులనుజంపుటయుఁ గూడఁ దమోగుణ లక్షణములె. ౧౬ మత్సరగ్రస్తుఁడై భక్తిని విడనాడుటయు, దేవమందిరములను గూల్పించుటయు, పండిన పండ్లతో నలరారుచెట్లుల మొదలంట నఱికించుటయు, ౧౭ సత్కర్మముల నొనరించుటలో నాసక్తి లేక పోవుటయు, నానావిధములగు దోషములు యోగ్యములుగా స్ఫురించుటయు, హృదయమునందుఁ బాపమన్న భయములేకపోవుటయుఁ దమోగుణ లక్షణములు. ౧౮ బ్రాహ్మణులజీవనాధారములను జెడఁగొట్టుటయు బ్రాహ్మ

లను దుఃఖింపజేయుటయు, జీవలోకమున కపాయముఁ గలుగ జేయుటయు, ౧౯ కొంపలుగాల్చిగాని, శస్త్రములతో దెగనఱికిగాని విషప్రయోగము గావించిగాని, పరులను భౌతికోపాయములచే మత్సరమునఁ దెగటార్చుటయుఁ దమోగుణ లక్షణములు. ౨౦ ఇత రుల దుఃఖమునుగాంచి యానందించుట, నిష్ఠురముగాఁ బ్రివర్తిం చుట, పరులసొమ్ములు దొంగిలించుట, ప్రపంచములోని వారేమను కొందురోయని జంకకుండుట, ౨౧ ఇతరులు తమలోఁ దాము తగ వులాడునటులఁ జేసి వినోదించుట, మనఃపూర్వకముగా దుర్బుద్ధితోఁ జరించుట ౨౨ సంపదలతో విఱ్ఱవీగుచు సామాన్యప్రజల కెగ్గు లాచరించుట, హృదయములో జాలిలేక మెలంగుట మున్నగులక్ష ణములు గలవారలు తమోగుణులు. ౨౩

దైవభక్తి, సద్భావము, పుణ్యతీర్థసందర్శనము అనువాని యెడ శ్రద్ధయు, వేదశాస్త్రాదుల నెత్తింగి మెలంగుటయు, ౨౪ స్నాన సంధ్యాదుల నియమానుసారముగ నాచరించుటయు, స్వధర్మమును విడనాడకుండుటయు సాధారణముగ నెవరియెడ లేదో వారు తమో గుణులు. ౨౫ తనకంటెఁ బెద్దవాఁడగు సహోదరునియుఁ దల్లిదం డ్రులయొక్కయు మాట లాలింపకపోవుటయు క్షణక్షణమునకుఁ గోపమునొందుటయు, ౨౬ సోమరిపోతుతనమున దేహము గద లింపక కూర్చుండి యదేపనిగా భుజించుటయు, నేదేని యోజింపఁ జాలకుండుటయు, ౨౭ చేతపడులు చేయుచుండుటయు, శస్త్రప్రహా రము లొనరించి పరుల నొప్పించుటలో నాసక్తియుఁ దులారణముల యందు (కుస్తీలయందు) ఆదరభావముగ నుండుటయు, ౨౮ దేవ తలకొఱకు వీపులలో రంధ్రమును జేసికొని అంకుశమునుఁ దగిలిం చుకొనుటయు (దీని నేసిడియందురు), మండుచున్న యగ్నికుండ ములోఁ గూర్చుండుటయుఁ గాష్ఠయంత్రమును నాలుకకుఁ గ్రుచ్చుకొను

టయు మున్నగు కృత్యములు తమోగుణ లక్షణములు. ౨౯ కంప
టిలో బొగ్గులను మండించి తలపయినిడుకొనుటయుఁ, గాగడాలతో
దేహమునంతయుఁ గాల్చుకొనుటయు, స్వయముగా వాడియగు
శస్త్రముతో గాయములగునట్లు కొట్టుకొనుటయు, దేవతాప్రసన్న
ముకొఱకిట్టిమాయలనన్నింటి నాచరించుటయుఁ 30 దలనుగోసి
తనయిష్టదైవములకు నివేదనము గావించుటయు, నితరవిధములలో
నేదైన నాచరించి తనదేహమును దేవతల కర్పించుటయు ఎత్తుమీఁ
దనుండి జారి (భృగుపాతము) క్రిందఁబడి చచ్చుటయు నీవిధములగు
పనులనాచరించి మరణించుటయుఁ దమోగుణ లక్షణములు. 3౧
నిగ్రహించియగ్నిపయిఁగూర్చుండుటయుఁ, దన్నితరులచే బంధింపఁజే
సికొని పడియుండుటయు, దేవతామందిరద్వారమునఁ బ్రాణత్యాగము
నొనరించుటయు, 3౨ నిరాహారముగా నుండుటయుఁ, బంచాగ్నుల
మధ్యను వసించి దేహమును గాల్చుటయుఁ, బొగ ద్రావుటయుఁ, దన
ను భూమిలోఁ బాతిపెట్టించుకొనుటయు, 33 సకామములగు (కోరికల
నిచ్చు) మంత్రములను అనుష్ఠించుటయు వాయువును దేహములో
నాపియుంచుటయు దేవత యావేశించెనని కదలమెదలక పడియుం
డుటయుఁ దమోగుణ లక్షణములు. 3౪ గోళ్లను వెండ్రుకలను దీర్ఘ
ముగాఁ బెంచుటయు, తన చేతిని క్రిందికి వ్రాల్పక పయికెత్తుకొని
తిరుగుటయు, నెవ్వరితోడను మాటలాడక మౌనవ్రతముతో నుండు
టయు, 3౫ నిగ్రహమున కభ్యాసపడి తనశరీరమును దానుపీడించుకొ
నుటయు దేహదుఃఖముతో శ్రమనొందుటయుఁ, గోరికల సమకూ
ర్పలేదను కోపముతో దేవతావిగ్రహములు పగులఁగొట్టుటయుఁ
దమోగుణ లక్షణములని యెఱుంగవలయును. 3౬ దేవతానిందనము
గావించుటయు ఆశలకు లోనై పాపము లాచరించుటయుఁ, బనికి
మాలినవాఁడుగ నుండుటయు, సాధువులను సజ్జనులను ప్రేమింపక

స్నేహముచేయక యుండుటయు ఆచారముగాఁ గలవారలు తమో గుణప్రధాన పురుషులు. ౩౭

తమోగుణవర్ణనము పూర్తిగాఁ జేయనెంచినయెడల నది మిగుల విస్తరమగును. అందుచే త్యాగము (విడువఁదగినవి తెలియు) కొఱకుఁ కొంచెముగా నిచ్చట నిరూపణము గావించితిని. ౩౮ ఈ తమోగుణము పతనకారణము. అనఁగా నధోగతినిగూర్చునది. మోక్ష మీతమోగుణము నాశ్రయించినవారి కెన్నఁటికిని లభింపదు. ౩౯ తమోగుణానుసారముగఁ జేయఁబడు కర్మములఫలితములు మిగులచెడ్డవిగా గణింపబడును. దీనివలన జన్మమృత్యువుల మూలమెన్నఁటికిని నశింపఁజాలదు. ౪౦ జన్మమరణములు నష్టముకావలయునన్న సత్త్వగుణప్రధానుఁడు కావలయును. ముందుసమాసములో దాని నిరూపణము గావింపఁబడును గాన వినఁగోరెదను. ౪౧

ఏడవ ప్రకరణము

స త్త్వ గు ణ ని రూ ప ణ ము

దారుణదుఃఖదాయకమగు తమోగుణము నింతకుముందు సంగ్రహముగా వర్ణించితిని. కాన నిపుడు పరమదుర్లభమగు సత్త్వగుణమునుగూర్చి చెప్పుచున్నాను వినుఁడు. ౧ సత్త్వగుణము భజనకాధారము. యోగులకు సహాయకరము. దుఃఖదాయకమగు సంసారము నుండి మానవుల నుద్ధరించును. ౨ దీనివలన మనుజులకు ఉత్తమగతి లభించును. భగవంతునితోఁ గలియఁదగుమార్గము సత్త్వగుణము నాశ్రయించినంతన సుబోధ మగును. సాయుజ్యముక్తి (పరబ్రహ్మములో లీనమగుట) లభించును. ౩ సత్త్వగుణము భక్తుల కాధారము. సంసారసాగరమునుండి బయటపడవలయు ననుకొన్నచో సత్త్వగుణము నాశ్రయింపక తప్పదు. దీనిమూలముననే మోక్షలక్ష్మి లభి

చును. ౪ పరమార్థము దీనివలననే లభించును. మహాత్ములకునిది భూషణము. దీనిమూలముననే రజోగుణమును తమోగుణమును నాశనమొందుచున్నవి. ౫ పరమసుఖకారకము, ఆనందతరంగము, జన్మమృత్యునిరాకరణము, ౬ అజ్ఞానసంహారణము, పుణ్యప్రకాశము, పరలోకసాధనము నగు సత్త్వగుణప్రభావము నెంతని కొనియాడఁ గలను. ౭ పూర్వోక్తములగు సత్త్వగుణములు గలమానవుని నడవడి యంతయు నెట్లుండునో వివరించెద. ౮

సత్త్వగుణకారణమున నీశ్వరునియందుఁ బ్రేమగలుగును. ప్రపంచవ్యవహారమంతయు లౌకికముగాఁ గాన్పించును. వివేకమెల్లప్పుడు కరతలామలకముగా నుండును. ౯ సంసారదుఃఖమును మఱువ వలయునన్న సత్త్వగుణప్రధానుఁడు కావలెను. నిర్మలమగు భక్తిమార్గము సత్త్వగుణసహాయముననే మానవున కలవడును. భజనభావముగూడ సత్త్వగుణమువలననే కలుగును. ౧౦ పరమార్థమునందుఁ బ్రీతియు భక్తియందుఁ బ్రేమయుఁ బరోపకారమునం దాసక్తియు సత్త్వగుణముచేతనే కలుగును. ౧౧ మనుష్యుఁడు స్నానసంధ్యాదిసత్కర్మము లాచరించి పుణ్యశీలుఁడగుటకును, అంతఃకరణమును బరిశుద్ధముగానుంచి శరీరమును వస్త్రముల సుందరముగా నుంచుకొనుటకును, ౧౨ యజ్ఞయాగాదిక్రతువులను తాను స్వయముగాఁ జేయుటకు,నితరులను బ్రోత్సహించి చేయించుటకును, వేదశాస్త్రాదులను జదువుటకును నితరులచేఁ జదివించుటకును, దానము పుణ్యము స్వయముగాఁ జేయుటకును నితరులచేఁ జేయించుటకును సత్త్వగుణమె ప్రధానహేతువు. ౧౩ సత్త్వగుణప్రధానుఁడగు మానవునకు ఆధ్యాత్మికనిరూపణమునందు మనసులగ్నమగును. హరికథలన్న నాసక్తి కలుగును, సదాచరణమునం దుత్సాహము కలుగును. ౧౪ సత్త్వగుణమువలన మానవుఁడు, అశ్వదానము, గజదానము గోదా

నము, భూదానము, వివిధములగు రత్నదానములు గావించును. ౧౫ ధనదానము, వస్త్రదానము, అన్నదానము, ఉదకదానము, బ్రాహ్మణ సంతర్పణములు, ౧౬ కార్తికస్నానము, మాఘస్నానము, వ్రతము, ఉద్యాపనము, దానము, తీర్థయాత్ర, ఉపవాసము వీనిని నిష్కాముఁడై మానవుఁడు సత్త్వగుణసహాయమునఁ గావించుచున్నాఁడు ౧౭ సహస్ర జనసమారాధనము, లక్షజనసమారాధనము, బహువిధములగు దానములు మున్నగు వానిని నిష్కామబుద్ధితోఁ జేయుట సత్త్వగుణుని లక్షణము. ఇవి కామ్యబుద్ధితో నాచరించుట రజోగుణుని లక్షణము. ౧౮ తీర్థస్నానములయందు భూదానములు గావించుటయు, నెడారులలోఁ జెఱువులు బావులు త్రవ్వించుటయు, మందిరములకు ఆలయములకు శిఖరములు గట్టించుటయు సత్త్వగుణ లక్షణము. ౧౯ దేవస్థానములు, నివసించుటకు వలయు వసతిగృహములు, సోపానములు నిర్మించుటయు, ఆలయమున దీపమాలను సమర్పించుటయు, దులసి, రావి మున్నగువానికి అరుగులు వేయించుటయు సత్త్వగుణునిలక్షణములు. ౨౦ వనము, ఉపవనము, పుష్పవాటిక, కూపము, తటాకము, మున్నగువానిని నిర్మించుటయు, మునీశ్వరుల హృదయములకు సంతుష్టి గావించుటయు ౨౧ సంధ్యావందనము నియతకాలమున నాచరించుటయుఁ, దాపసులకు గుహలు నిర్మించుటయు, నదీతీరమునందు సోపానములు కట్టించుటయు, దేవాలయములయందు సత్త్రువులను నెలకొల్పుటయు సత్త్వగుణుని లక్షణములు. ౨౨ అసంఖ్యాకములగు దేవాలయములయం దఖండదీపములను బెట్టించుటయు, దేవున కలంకారములు సమర్పించుటయు ౨౩ గడియారము, మృదంగము, కరతాళము, తాషామార్పా, నగారా, సన్నాయి, మున్నగు మనోహరములగు సుందరవాద్యములను దేవమందిరములలో నుంచుటయు, ౨౪ ఇవిగాక యింకననేక విధములగు సుందరవస్తువులను దేవాల

యములలో నుంచుటయు, స్వయముగా హరిభజనమునందుఁ దత్పరుఁడై వర్తించుటయు సాత్త్విక లక్షణము. ౨౫ ఛత్రము, సుఖాసనము, తాంబూర, పతాకము, చిహ్నము, చామరము, సూర్యపానము, మొదలగు వస్తువులను దేవాలయమునకు దానమిచ్చువాఁడును ౨౬ బృందావనమును వేయువాఁడును, రంగమాలలను నిర్మించువాఁడును, దేవమందిరమునందు సమ్మార్జనము గావించువాఁడును సాత్త్వికుఁ డనఁబడును. ౨౭ బహువిధములగు దేవపూజోపకరణములను, మండపమును చాందినీని ఆసనమును దేవాలయముల కర్పణము గావించుటయు ౨౮ దేవునికొఱకు నానావిధములగు భోజనములను నివేదనము గావించుటయు, నూతనములు అపూర్వములు నగు ఫలములను సమర్పించియు, ౨౯ దేవస్థానమునందు భక్తిపూర్వకముగా నెట్టినీచసేవనైనఁ గావింప నొడంబడుటయు, స్వయముగా దేవమందిరద్వారముల నూడ్చుటయు, 30 పర్వతిథులయందును, మహోత్సవములయందును నుత్సాహముతో భగవత్సేవలోఁ బాల్గొనుటయు, తనువు, వాక్కు మున్నగు నింద్రియములను బరమాత్మ సమర్పణము చేయుటయు సత్త్వగుణలక్షణములు. 3౧ హరికథయందు దత్పరుఁడైయుండి చందనము, హారములు, బుక్కా (గంధపొడి) ధరించి నిరంతరము నిలువఁబడియుండుటయు సాత్త్వికలక్షణము.

ఈప్రకారముగాఁ బురుషుఁడుగాని స్త్రీగాని శక్తికొలఁదిగ సామగ్రినిగైకొని దేవస్థానమునందు నిలిచియుండుటసత్త్వగుణునిలక్షణము. 33 తానుజేయుచున్న మహాకార్యము నాపివేసి భగవంతుని సాన్నిధ్యమునకు నరుదెంచుటయు అంతఃకరణమునందు భక్తిగలిగియుండుటయు, 3౪ గొప్పతనము విడనాడి నీచకృత్యములఁ గయికొని భగవత్సేవకయి దేవమందిరద్వారమున నుండుటయు 3౫ దేవతల

ధ్యానించుచు నుపవసించుటయుఁ దాంబూలాదులఁ గైకొనకుండు టయు, నిత్యము తప్పక జపసంధ్యాదుల నొనరించుటయు సత్త్వ గుణవిలక్షణములు ౩౬ ఇతరులతో నెన్నఁడును గటువుగామాట లాడి యెఱుంగనివాఁడును, నియమముతప్పక మెలంగువాఁడును, యోగుల నర్చించి సంతుష్టిపఱచువాఁడును, ౩౭ అభిమానమును విడనాడి నిష్కామభావముతోఁ బరమాత్ముని దివ్యనామమును * గీర్తనగా వించువాఁడును, భగవత్కీర్తనసమయమున భక్తియుఁ బ్రేమయు నతిశయించి స్వేదము రోమాంచము దాల్చువాఁడును ౩౮ హృదయమునం దీశ్వరుని ధ్యానముగావించుచు నానందబాష్పముల విడచి దేహస్మృతిమఱచి సంతోషముతో వర్తించువాడును, సత్త్వగుణుఁడు. ౩౯ హరికథయందు మిగుల నాదరభావము గలిగియుండుటయు నిత్యము హరికథ నుత్సాహముతో నాలకించుటయు ఆదినుండి యంతముదనుక హరికథనాలించునపుడు ప్రేమ వృద్ధియగుచుండ నానంద తరంగములలో నోలలాడుటయు సత్త్వగుణలక్షణములు. ౪౦ నోటితోఁ బరమాత్ముని దివ్యనామము నుచ్చరించుచుఁ జేతితోఁ గరతాళములను వాయించుచు నృత్యము చేయుచుండువాఁడును, భగవంతుని బిరుదముల భజనమునం దేమరనివాఁడును సాధుజనుల పాదధూళిని గైకొని తలపయిధరించువాఁడును, సత్త్వగుణుఁడు. ౪౧ దేహాభిమానము విడిచి, విషయసుఖములయెడ విరాగము గడించి, మాయను మిథ్యగాగ్రహించి వర్తించువాఁడు సత్త్వగు

---

* మహారాష్ట్రప్రాంతములందుఁ బ్రజలకు సదుపదేశము నొసఁగుటకై కీర్తనముగావించెడిప్రణాళిక మిగులఁ బ్రాచీనకాలమునుండి వచ్చుచున్నది. కీర్తనకారుఁడు ధార్మికములును, నైతికములునునగు పదములతోఁగూడిన సుస్వరగానము గావించి వానిపయి వ్యాఖ్యానమిచ్చును. మృదంగము, తాంబూర, కరతాళము, వాద్యములుగూడ వీరివెంట నుండును. కీర్తనకారు నాప్రాంతములలో హరిదాసుఁడని చెప్పుదురు. పెక్కుమంది హరిదాసులు ఆర్థికదృష్టితోడనుగొందఱు, నిష్కామభావమునను దేవమందిరములలో హరిభజన మొనర్చుచుందురు.

ణుఁడు. ౪౨ "సంసారబంధనములలోఁ జిక్కుకొనుటవలన లాభ మేమున్నది? దీనినుండి ముక్తినొందుట కేదేనియుపాయము కల దేమో కనుగొనవలయును." అని తలంచువాఁడును. ౪౩ సంసార మనినంతన మనస్సులో భయమొందుచు భజనముజేసికొన్నచోఁ దరింపఁగలమని తలంచుచు వర్తించువాఁడును సత్త్వగుణుఁడు. ౪౪ తనయాశ్రమమును తద్ధర్మమునునిర్వహించుచు సదా రామునియెడఁ బ్రీతిగలిగి వర్తించువాఁడును, విషయసుఖములయెడ సంపూర్ణమగు ననూయగలవాఁడును, ముఖ్యముగాఁ బరమార్థమునెడ మానసము లగ్నముగావించుకొని సంచరించువాఁడును, ఆపదలయందు ధైర్య ముగలిగి ప్రవర్తించువాఁడును సత్త్వగుణుఁడు. ౪౫-౪౬ ఎల్లపుడు కార్యదక్షుఁడుగ నుండనివాఁడును బహువిధములగు భోజనములపయి నాసక్తితోలంగించుకొనువాఁడును, భగవద్భజనమునందు హత్తుకొన్న మనస్సుగలవాఁడును నగుమానవుఁడె సత్త్వగుణుఁడు, ౪౭ సంసార సంబంధములగు వస్తువులమీఁదికి మనస్సు బోసీయకుండువాఁడును, భగవంతుని దృఢమగు భక్తితో స్మరించువాఁడును ౪౮ లోకులు తనపయి నెన్నివిధములగు దోషములారోపించుచున్నను విస్తార ముగా వారలను బ్రేమించువాఁడును, హృదయమునందుఁ బరమా త్మని నిశ్చయరూపమును బాదుకొనఁ జేసినవాఁడును ౪౯ తన హృదయములోఁ దాను నేనెవఁడనని తలంచువాఁడును సత్స్వరూప చింతనముగావించువాఁడును, దుష్టములగు సందేహముల నివారించు కొనువాఁడును సత్త్వగుణుఁడు. ౫౦ ఈ దేహమునకుఁ గొంచెమేని సార్థకత్వము సమకూర్పవలయునను కోరిక హృదయమునందుఁ గలవాఁడును, ౫౧ శాంతియు, క్షమయు, దయయు, నిశ్చయము, హృదయమం దుదయించినయాతఁడును, ౫౨ అతిథిని అభ్యాగతుని ఆకలితోఁ బోవనీయక యాదరించువాఁడును, శక్తికొలఁది దానము గావించువాఁడును సత్త్వగుణుఁడు. ౫౩ దీనుఁడగు బిచ్చగాఁ డాశ్రే

యించుకొని వాఁకిలిముందుఁ బడియుండ నాదరించుటయు, ౫౪
ఇంటియందాహారము తక్కువగానున్నప్పుడు సైతము దీనులను గృప
తో దిలకించుటయు శక్త్యానుసారముగాఁ ద్యాగముగావించి యిత
రులను మన్నించుటయు సత్త్వగుణునిలక్షణములు. ౫౫ రుచిని
జయించి మధురాదివస్తువులపయి మమకారము లేనివాఁడును విషయ
సుఖములయందుఁ గోరిక లేనివాఁడును కామ్యములు లేనియాతఁ
డును, ౫౬ కాఁగలది కాకమానదు, జరుగవలసినది జరుగకపోదు,
సంసారసంకటములు వచ్చుచుఁ బోవుచుండును అనుకొని యీశ్వ
రునియెడఁ హృదయము నిరంతరము నిలుపువాఁడును సత్త్వగుణుఁడు.
౫౭ ముఖ్యముగా భగవంతునికొఱకుఁ దనకున్నదంతయు విడచి
వేయుట, దేహమునెడ మమకారము లేకుండుట, ౫౮ విషయముల
వైపు వాసన పరుగెత్తుచున్నను జంచలింపకుండుట, అచలమగు ధైర్య
ముతో నుండుట సత్త్వగుణలక్షణము. ౫౯ ఆపదవలన దేహము
కృశించుచున్నను, ఆకలిదప్పులవలన దహ్యమానమై మనస్సు పట్టు
దప్పినను, నిశ్చలభావముతో నుండువాఁడును, ౬౦ శ్రవణము, మన
నము నిదిధ్యాసనము (మఱిమఱి తలంచుట) వలన హృదయమునకుఁ
సమాధానము కలిగినవాఁడును, విశుద్ధమగు నాత్మజ్ఞానముతో
మెలంగునాతఁడును సత్త్వగుణుఁ డనఁబడును. ౬౧ అహంకారము
లేకపోవుటయు, వైరాగ్యముతో విలసిల్లుటయుఁ గృపాభావముతోఁ
దక్కటిజీవుల నారయుటయు ౬౨ అందఱితో నమ్రతగ సంభాష
ణము గావించుటయు, మర్యాదతోఁ బ్రవర్తించుటయు అందఱకుఁ
దృప్తికరముగా మెలఁగుటయు సత్త్వగుణములు గలవానిలక్షణము.
౬౩ అందఱియెడ మిత్రభావముగలవాఁడై యెవరితోనైనఁ బగఁబెట్టు
కొనక పరోపకారముకొఱకు జీవము నర్పణముగావింప నేర్చి ౬౪
తనపనికంటె నితరునిపనియెడ శ్రద్ధ విశేషముగానుంచి నెరవేర్చుచు

మరణాంతమున భూలోకమునందుఁ దననిర్మలకీర్తిని విడిచిపోవువాఁడు సత్త్వగుణుఁడు. ౧౫ ఇతరులగుణదోషములను మనస్సునందునుంచని యాతఁడును, సముద్రములో నేదైనవస్తువును వేయ నదియెట్లు వెలుపలకుఁగొనివచ్చునో యటులె యితరులగుణదోషములను హృదయమునందు నిలుపనివాఁడును ౧౬ నీచవచనములను సహించుటయు, వానికిఁ బ్రత్యుత్తరమునీయకుండుటయు వచ్చినక్రోధము నుపసంహరించుకొనుటయు నభ్యాసముగాఁ గలవాఁడునుసత్త్వగుణుఁడు. ౧౭ అన్యాయముగా నీవు దోషివని యెవఁడైన బాధించినను బహువిధముల దుఃఖపెట్టినను సహించి మనస్సులో నుంచుకొననివాఁడును ౧౮ పరోపకారముకొఱకు దేహకష్టమును సహించువాఁడును దుర్జనులయెడ సైతము చెడునడవడి ప్రకటింపనివాఁడును నిందించువానికి గూడ నుపకారముగావించువాఁడును సత్త్వగుణుఁడని చెప్పబడును. ౧౯ మనస్సును ఇతరవస్తువులమీఁదకు విషయేచ్ఛలమీఁదికిఁ బోవనీయక యాపుకొనుటయు, నింద్రియ నిగ్రహము నొనర్చుటయు, ౨౦ ఉత్తమకర్మముల నాచరించుటయుఁ జెడ్డకర్మములను ద్యజించుటయు భక్తిమార్గము నెడ నాదరముంచి నడచుటయుఁ ౨౧ ప్రాతఃకాలముననే స్నానము గావించుటయుఁ బురాణశ్రవణము నాదరభావముతో నొనర్చుటయు బహువిధములగు మంత్రములతో దేవతార్చనము గావించుటయుఁ ౨౨ పర్వకాలముల యందును బూజాసమయముల యందును నుత్సవములను భగవత్ప్రీతికయిగావించుటయు జయంతి యుత్సవములయెడ నభిమానభావము ప్రకటించుటయు సత్త్వగుణుని లక్షణములు. 23 విదేశములయందు మరణించిన దిక్కులేనివారలకు సంస్కారములు గావించుటయు, లేదా స్వయముగా నచ్చటకుఁబోయి కూర్చుండి యావసరకృత్యంబులు నిర్వహించుటయుఁ, ౨౪ బలువు రొకనిని గొట్టుచున్నప్పుడు పోయి విడిపించుటయును ప్రాణిని బంధనమునుండి తొలంగించు

టయు ౭౫ నిరంతరము శివార్చనము నియతిప్రకారము చేయుటయు లక్షలకొలఁది బిల్వపత్రములను సమర్పించుటయు శివున కభిషేక ము శాస్త్రవిధి ననుసరించి గావించుటయు భగవన్నామ స్మరణము నందు విశ్వాసము గలిగియుండుటయు భగవద్దర్శన సమయమున స్థిరభావముతో నుండుటయు సత్త్వగుణుని లక్షణము ౭౬ సాధుజను లనుగాంచి యానందించుటయు సాహసించి తొలుదొలుత వారికి భక్తిభావముతో నమస్కరించుటయు ౭౭ సాధుజనుల యనుగ్రహ మునకుఁ బాత్రుఁడగుటయు సత్త్వగుణశాలి లక్షణము. సత్త్వ గుణవంతుఁడు ఈశ్వరాంశసంభూతుఁడు. ౭౮ జనులకు సన్మార్గము జూపించుటయు మానవులకు హరిభజనమునం దాసక్తి కలుగఁజే యుటయు అజ్ఞానులకు విజ్ఞానము నేర్పుటయుఁ ౭౯ బుణ్యసంస్కా రములు ప్రదక్షిణములు నమస్కారములు గావించుటలో నాస క్తియు బహువిధములగు నుత్తమవిషయములు జ్ఞప్తియందుంచుకొను టయు సత్త్వగుణుని లక్షణము. ౮౦ భక్తివిషయమునం దుత్సా హము, గ్రంథములు మున్నగువానిని సేకరించుటయు, లోహవిగ్ర హములను నానావిధములఁ బూజించుటయు ౮౧ నిర్మలమగు పూజాసామగ్రియు, మాలికలు, ఉత్తరీయము, ఆసనము, పవిత్రో జ్జ్వలమగు వస్త్రము మున్నగువానిని సమకూర్చుటయు ౮౨ ఇత రుల శ్రమకుఁ దాను వగచుటయు నితరుల యానందమును గాంచి సుఖించుటయు మహాత్ముల విరాగమునుగాంచి సంతసించుటయు ౮౩ బరులసౌఖ్యము తనసౌఖ్యముఁగను బరులదూషణము తనదూ షణముగను భావించుటయు నితరుల దుఃఖముగాంచి తాను దుఃఖించుటయు సత్త్వగుణుని లక్షణము ౮౪

నిష్కాముఁడై పరమాత్మని భజించుటయు, ధర్మకార్య ములను గావించుటయు, సత్త్వగుణుని ప్రధాన లక్షణములని

మెఱుంగవలయును. ౮౫ సత్త్వగుణుఁడె మానవలోకమును సంసారసాగరమునుండి దరికిఁ జేర్పఁదగినవాఁడు. ఆతనివలననే జ్ఞానమార్గ మలవడి వివేక మతిశయించును. ౮౬ సత్త్వగుణమువలనభగవద్భక్తియు, జ్ఞానప్రాప్తియు, సాయుజ్యముక్తియు లభించును. ౮౭ ఇంతవఱకు సత్త్వగుణమునుగూర్చి సంక్షేపవృత్తాంతమును నా బుద్ధ్యనుసారముగ వివరించితిని. ఇఁకముందు శ్రోతలు చెప్పఁబోవు వర్ణనాంశమును ధ్యానదృష్టితో నాలకింపఁ గోరెదను. ౮౮

ఎనిమిదవసమాసము.

సద్విద్యానిరూపణము.

శ్రోతలారా! సద్విద్యా లక్షణముల నాలకింపుఁడు. ఈ లక్షణములు పరమపవిత్రములు. వీనినివిచారించినయెడల మనుజుఁడు తనంతటతానే సద్విద్యావంతుఁడగును. ౧ సద్విద్యావంతుఁడగు మానవునియెడ నుత్తమలక్షణములు విశేషముగా నుండును. ఇట్టి యుత్తముని గుణగణముల నాలకించినచోఁ బరమసంతోషముకలుగును. సద్విద్యావంతుఁడు వృద్ధికాముఁడును సత్త్వగుణ ప్రధానుఁడును ప్రేమస్వరూపుఁడును శాంతిశీలుఁడును క్షమాగుణుఁడును దయాభావుఁడును సత్కర్మతత్పరుఁడును అమృత వచనుఁడును నగును. 3 సద్విద్యావంతులగు పురుషులు పరమసుందరులై చతురులుగను మిగులబలవంతులై ధీరులుగను పరమధనవంతులై యుదారులుగను నుందురు. ౪ సద్విద్యాకారణమున మానవులు పరమవిజ్ఞానులుగను, భక్తవతంసులుగను మహాపండితులుగను, విరక్తిశీలురుగను, మహాతపస్వులుగను శాంతమూర్తులుగను, నుందురు. ౫ ఇంతియగాక వక్తలుగను నిరాశాయుక్తులుగను నుండి కీర్తిగడింతురు. సర్వజ్ఞులైయుండియును సద్గ్రంథములను సాదరభావముతో

శ్రవణము గావించుచుందురు. శ్రేష్ఠులైయుండియు నందఱియెడ విధేయతను గలిగియుందురు. ౬ సద్విద్యావంతులు దాము రాజుల మని గరువింపక మర్యాదయెఱింగి ధర్మస్వభావముతో వర్తింతురు. శూరుల మని గరువింపక వివేకముతో మెలఁగుదురు కోడెతనమున నుంటిమని పొంగక నియమానుసారముగ సంచరింతురు. ౭ పెద్దలు చూపినమార్గము ననుసరించుటయుఁ గులాచారము ననుసరించి ప్రవర్తించుటయు నుచితమగు భోజనముగావించుటయు, వికార రహితముగ వర్తించుటయు, వైద్యులైయుండి పరోపకారము నొనర్చుటయు యశోవంతులై యుండుటయు సద్విద్యావంతుని లక్షణము. ౮ పాటుపడి పనిచేయువారుగనుండి దురభిమానము ప్రకటింపమియు గాయకులుగ విష్ణుభక్తులుగ నుంటయు వైభవము న్నదని గరువింపక భగవత్కథల నాదరముతో నాలించుటయు, ౯ తత్త్వవిదులైయుండియు నుదాసీనభావము వెల్లడించుటయు విశేషజ్ఞులై యుండియు సజ్జనులుగ నుంటయు, మంత్రాంగముల నెఱింగి గుణవంతులుగను నీతిమంతులుగను నుండుటయు సద్విద్యావంతునిలక్షణము. ౧౦ సాధుశీలము, పవిత్రవర్తనము పుణ్యకర్మాచరణము, అంతశ్శుద్ధి, ధర్మప్రియము, కృపాళుత్వము, కర్మనిష్ఠ స్వధర్మాచరణమునందు నిర్మలస్వభావము, లోభరహితవృత్తి గలవారును, ప్రమాదమున ననిష్టమగు కార్యమేదియేని గావించి యందులకుఁ బశ్చాత్తాపము నొందుచుండువారును ౧౧ పరమాత్మునియెడఁ బ్రీతియు సన్మార్గాచరణము సత్క్రియా ప్రియత, ధారణ(భగవంతునిదప్ప మఱియొకటి యెఱుంగమి)ధృతి(ధైర్యము) శ్రుతి (వినికి)స్మృతి (తలంచుట)లీల, యుక్తి, స్తుతి, మతి, పరీక్ష, మున్నగు నుత్తమవిషయములయందు నభిరుచియుఁ గలవారు సద్విద్యావంతులు ౧౨ దక్షులు, ధూర్తులు, (సభ్యులు Gallant) యోగ్యులు, తార్కికులు, సత్యవంతులు, సాహిత్యవంతులు, నియ

మము నిర్వహించువారు భేదము నెఱింగినవారు, కుశలులు, చపలులు, చమత్కారశీలురు, నగు వారు సద్విద్యావంతులు. ౧౩ ఆదరణము, సన్మానము, తారతమ్యము, మర్యాద, ప్రయోగము, సమయము, ప్రసంగము, కార్యకారణచిహ్నములు, నెరింగిన వారలును, విచ క్షణగా మాటలాడుట ౧౪ సావధానభావము, ప్రయత్నలోలత్వ సాధకత్వము గలవారలును, వేదములను శాస్త్రములను సవిమర్శ ముగా నెఱుంగువారును నిశ్చయాత్మకము:లగు జ్ఞానవిజ్ఞానములను గూర్చి బోధగావింపఁగలిగియుండువారును సద్విద్యావంతులు ౧౫ పురశ్చరణము, పుణ్యతీర్థనివాసము, దృఢవ్రతము, శరీర క్లేశసాహ సము, ఉపాసనాప్రియత, నిగ్రహబుద్ధి గలవాఁడును, ౧౬ నిరంత రము సత్యముపలుకుటయు శుభకార్యము లొనర్పుటయుఁ మృదు మధురముగా మాటలాడుటయు నభ్యాసముగాఁగలవాఁడును సుఖా త్మకము:ను నిశ్చయమును నగుమాటలు నుడువువాఁడును ఆడినమాటల యెన్నటికిని జవదాటనివాఁడును సద్విద్యావంతుఁడును నగు పురుషుఁడు సద్విద్యావంతుడు ౧౭ విషయాదివాసనలయెడ ధృష్టివహించువారును గంభీరభావముతో మెలంగువారును యోగము లయందభినివేశము గలిగియుండువారును భక్తులుగను సుప్రసన్నులు గను రాగహీనులుగను నుండువారును, సౌమ్యస్వభావము,సాత్త్వికశీల ము; పరిశుద్ధాంతఃకరణము నిష్కపటవర్తనము, నిర్వ్యసనభావము గలవారును ౧౮ చతురుఁడు, వ్యవస్థితుఁడు (శాస్త్రనిరూపితనియమ ముగలవాఁడు) గుణగ్రాహి, ఆవేశ్షారహితుఁడుగ నుండువారును దోఁడిమానవులను దనపలుకుబడిలో నుంచుకొనుట సమస్తప్రాణుల యెడ నడఁకువ, చెలిమి గలిగియుండుట యభ్యాసముగాఁ గలవారు ను సద్విద్యావంతులు. ౧౯ ధనము, స్త్రీ, న్యాయము, అంతఃకరణము ప్రవృత్తి నివృత్తి మున్నగువానియెడ నిస్సంగుఁడై యున్నవాఁడును

బరిశుద్ధాంతరంగముగ వర్తించువాఁడును ౨౦ స్నేహభావముతో నెదుటివానికి హితముగావించుట, మధురవాక్యములనునుడివి రెండవ వానిచింత తొలంగించుట, సామర్థ్యముతో నెదుటివారిని రక్షించుట పురుషార్థములను నిర్వహించుచు లోకమునకు క్షేమము కలుగఁజే యుట అభ్యాసముగాఁగలవాఁడును ౨౧ సందేహములఁదీర్చి మాన వుల నుద్ధరించువాఁడును. విశాలములగు భావములతో వక్తృత్వము వెల్లడించువాఁడును. సాధకుల సందేహములను దీర్చుటలో నేర్పరి తనము గలవాఁడును బెద్దలవద్ద విశేషాంశముల నెఱుంగుటలో నుత్సాహముగలవాఁడును, పుణ్యకథలను శ్రద్ధమెయి నాలించువాఁ డును సువిద్యావంతుఁడనబడును ౨౨ వివాదములు కలుగని విధ మున మాటలాడుటయు, సంగరహితుఁడును, నిరుపాధియును (బా ధారహితుఁడు)నై వర్తించుటయు, ఆశారహితత్వము, క్రోధభావ శూన్యత, నిర్దోషిత్వము, మాత్సర్యరాహిత్యము మున్నగు సుగుణ ములు గలిగియుండుటయు సువిద్యావంతునిలక్షణము ౨౩ విమలజ్ఞా ని, నిశ్చయాత్మకుఁడు, సమాధానచిత్తుఁడు, భజనపరుఁడు, సిద్ధుఁడై సాధకుఁడుగ నుండువాఁడు, సాధనములను గాపాడువాఁడు. ౨౪ సుఖరూపుఁడు, సంతోషరూపుఁడు, ఆనందరూపుఁడు, హాస్యరూపుఁడు ఐక్యరూపుఁడుగ నుండువాఁడు, జనులనందఱను నాత్మరూపముగా దలంచువాఁడు ౨౫ భాగ్యవంతుఁడు విజయశీలుఁడు, స్ఫురద్రూపి, సుగుణవంతుఁడు,ఆచారవంతుఁడు క్రియావంతుఁడు, విచారవంతుఁడు (ఆలోచించువాఁడు) స్థిరచిత్తుఁడుగ నుండువాఁడు సద్విద్యావంతు డనఁబడును ౨౬ కీర్తిశాలియు, యశోధనుఁడును, శక్తిమంతుఁడును సామర్థ్యవంతుఁడును, వీర్యయుతుఁడును, వరములను బడసిన వాఁడును; నిజము పలుకువాఁడును, పుణ్యకర్మములొనరించు వాఁడును సగుపురుషుఁడును విద్యావంతుఁడు, ౨౭ కళలనునేర్చిన

వాఁడును, సంపదలుకలవాఁడును, శుభలక్షణములతోఁ నొప్పువాఁడును, సత్కులప్రసూతుఁడును, పరిశుద్ధుఁడును, బలవంతుఁడును దయావంతుఁడగు పురుషుఁడును, ౨౮ యుక్తిమంతుఁడును, గుణవంతుఁడును, శ్రేష్ఠుఁడును, బుద్ధిమంతుఁడును, విస్తారధైర్యవంతుఁడును, దీక్షావంతుఁడును, నిరంతరము సంతుష్టిగ నుండువాఁడును, ఆశారహితమనోవృత్తిగలవాఁడును, రాగవిహీనుఁడును నగు పురుషుడు సద్విద్యావంతుఁడని తెలియనగును. ౨౯

ఇట్టి యుత్తమగుణముగలవాఁడై యుండుట సద్విద్యావంతుని లక్షణము. ఈగుణములను మానవు లభ్యసింపవలయుననియే యిట వివరించితిని. ౩౦ రూపము, చక్కఁదనము, గావలయునని యెన్ని విధములఁ బ్రయత్నించినను లాభములేదు. ప్రకృతిసిద్ధమగు రూపమును సౌందర్యవంతముజేసికొనుట కెట్టియభ్యాసమేనియు నుపకరింపఁజాలదు. ఆగంతుకములగు (సహవాసాదివశమునవచ్చు) సుగుణములను బొందుటకేదేని యుపాయమున్నచో నావశ్యకముగా వెదకికొనవలయును. ౩౧ సద్విద్యయనునది మానవుఁడు కడతేరుట కుపకరించు మంచివిషయము. ఇది సాధారణముగఁ బ్రతిమానవుని యొద్దను నుండవలసియున్నది. విరక్తుఁడగు మానవునకు మాత్రము దీనియభ్యాసము మిగుల నావశ్యకము. ౩౨

తొమ్మిదవ సమాసము

విరక్తలక్షణము.

శ్రోతలారా! మీకిపుడు విరక్తునిలక్షణములను దెలుపఁబోవుచున్నాను. యోగుల కంతసామర్థ్యమును గలుగఁజేసిన యేగుణరాజములు విరక్తులు గడింపనగునో. ౧ సత్కీర్తిని వృద్ధిగాంచునవియు, సార్థకత్వము గలుగఁజేయునవియు, మహత్త్వము నభివృద్ధి

జేయునవియు నగు నేగుణములు విరక్తు లభ్యసింపవలయునో ౨ పరమార్థమును గడించుటకును ఆనందతరంగములపయి నోలలాడు టకును, వివేకయుక్తమగు వైరాగ్యము నభివృద్ధిజేయుటకును నేగుణములు విరక్తు లలవరచికొనవలయునో. ౩ సుఖము లభించుటకును, సద్విద్యను బ్రసన్నముగావించుకొనుటకును, మోక్షసహితమగు భాగ్యలక్ష్మిని దినదినాభివృద్ధి నొనరించుటకును, నేగుణములు విరక్తులు సంపాదింపవలయునో ౪ విరాగులకోరికలు సఫలముగావించుటకును, సకలకామములను బూర్ణపఱచుటకును, మధురముగ భాషించుటకును సరస్వతీదేవిని ముఖమునందు వసింపఁజేయుటకును విరక్తులేగుణములు గ్రహింపనగునో వానిని జెప్పుచున్నాఁడ. ౫ శ్రోతలారా! శ్రద్ధతో నాలకింపుఁడు. ఆలకించిన దంతతోఁబోవనీక హృదయములలోఁ బదిలపఱుపుఁడు. అటులొనరించినచో మీరు భూమండలమునందు సుప్రసిద్ధులయ్యెదరు. ౬ విరక్తుఁడు వివేకిగావలయును. ఇంతియగాక యధ్యాత్మవిద్యను లోకమునందు మిక్కిలి ప్రచారములోనికిఁ దీసికొనిరావలయును. మఱియు నింద్రియదమనమునందు విరక్తుఁడు ధైర్యమును (దృఢత్వమును) జూపవలయును. ౭ విరక్తుఁడగువాఁ డెంతయో భారమును నిర్వహింపవలసియున్నాఁడు. సాధనమార్గములను సురక్షితము లొనరించుటయును జనులను భజనమునందు లగ్నము గావించుటయు బ్రహ్మజ్ఞానమన నేమియో ప్రజలకుఁ దేటతెల్లమొనరించుటయు, ౮ భక్తిభావము మానవజాతికి అభివృద్ధినొనర్చుటయు లోకులకు శాంతిని జూపించుటయుఁ, దన విరక్తిని యత్నముతో రక్షించుకొనుటయు ౯ సదాచరణములను జేయుటలో నుత్సాహము ప్రజలకుఁ గలుగఁజేయుటయు నివృత్తిమార్గమునెడ నభిమానము జనింపఁజేయుటయు హృదయమునందు నిరాశ దృఢముగాఁ బాదుకొల్పుటయు విరక్తుఁడు

ముఖ్యముగా నిర్వహింపవలసిన ధర్మములు. ౧౦ ధర్మమును స్థాపింపవలయును. నీతి నవలంబింపవలెను. ఆదరపూర్వకముగా నోరుపును గాపాడుకొనవలయును. ౧౧ పరమార్థమునుగూర్చి సహచరులకుఁ దెలియఁజెప్పవలయును. విచారణీయమును బాగుగా శోధింపవలయును, సన్మార్గమును సత్త్వగుణమును దమచెంత నిరంతర ముంచుకొనవలయును. ౧౨ సుస్వభావులను గాపాడు చుండవలయును. ప్రేమస్వభావులను సంతృప్తిపఱపవలయును. ఐహికములకు రోసి పరమార్థదానమును జేయుమని శరణుజొచ్చిన యమాయికజనుల నుపేక్షింపక యుండవలయును. ఈ యుత్తమగుణములు గలవాఁడె విరక్తుఁడు. ౧౩ విరక్తులు పరమదక్షులు (మిగుల నేర్పరులు) కావలయును. అంతఃకరణమునకు సాక్షిభూతులై, పరమార్థపక్షమును గ్రహించి- ౧౪ బహువిధాభ్యాసముల నొనర్చుచు సత్ప్రయత్నశీలురై వర్తింపవలెను. ఉపన్యాసములమూలమునఁ బడిపోయిన పరమార్థము మఱల మానవజాతికిఁ బ్రసాదింపవలయును. ౧౫ నిర్మలమగు నాత్మజ్ఞానము నుపదేశించుచు వైరాగ్యమును బ్రశంస చేయుచు నిశ్చయాత్మకమగు సమాధానము సాధకుల కొసంగుచు ౧౬ పర్వతిథులలో నుత్సవములను మహావైభవముగా, గావించుచు భక్తులను దఱచుగా నొకచో సమావేశముచేయించుచు మధ్యమధ్య కలుగు నాటంకములను బాటింపక, మహోత్సాహముతో ఉపాసనామార్గమును మిగులవిరివిగా విరక్తుఁడు ప్రచారములోనికిఁ దీసికొనిరావలయును. ౧౭ హరికీర్తనము చేయుట, అధ్యాత్మనిరూపణ ప్రచారముగావించుట నిందించెడిదుష్టులను భక్తిమార్గమునందుఁ జేర్చి పశ్చాత్తాపతప్తులగునటు లొనరించుట, ౧౮ మానవజాతి కుపకారమునలుపుట, పడిపోయిన ప్రాచీనగౌరవమును బునఃప్రతిష్ఠ నొనర్చుట శక్తికొలఁది పుణ్యమార్గము విస్తరింపఁజేయుట విరక్తుని.

విధి. ౧౯ విరక్తులు, స్నానము, సంధ్య, జపము, ధ్యానము, పుణ్య తీర్థయాత్ర, భగవత్భజనము నిత్యనియమముగాఁ జేయనగును. మఱియు బాహ్యపవిత్రతతోఁబాటు అంతఃకరణశుద్ధిగూడఁ గలిగి యుండవలెను. ౨౦ దృఢమగు మనోనిశ్చయము గలిగియుండ వలెను. సంసారమును సుఖపూర్ణమొనరించి సత్సాంగత్యముచేఁ బ్రజలను గడతేర్చవలెను. ౨౧ విరక్తులు, ధైర్యవంతులుగను, త్యాగశీలురుగను (భక్త్యాది) నిరూపణమునందు అసక్తిగలవారలు గను ౨౨ సావధానులుగను శుద్ధమార్గమున సంచరించువారలు గను, జీవితమును బరోపకారమునందు వ్యయపఱచి కీర్తిరూప ముతో జీవించువారలుగను నుండవలయును. ౨౩ విరక్తులు తమ శక్తికిఁ దామానందింపక యింకను మహానుభావులగు విరక్తులెందుం డిరో విచారించి వారిఁజాడలు గుర్తింపవలెను. సాధువు లెవరో యెఱుంగవలెను. సజ్జనులను యోగులను, సాధులను కలసికొని వారిస్నేహము సంపాదింపవలయును. ౨౪ పురశ్చరణముసలుపుట, తీర్థాటనము (పుణ్యతీర్థయాత్ర) నొనరించుట, నానావిధములగు ప్రదేశములలో నాలయములు బృందావనములు నెలకొల్పి పరమ రమణీయములు గావించుట. ౨౫ సంసారసంబంధములగు సత్క ర్మముల నాదరించుట విరక్తునిధర్మము. కాని సంసారకర్మబద్ధుఁడై కర్మములలో లిప్తుఁడెన్నటికిని గాఁగూడదు. ఇంతియగాక యేవిష యమునందేని దురాశను దరికిఁ జేరనీయఁజనదు. ౨౬ విరక్తులు అంత ర్నిష్ఠులుగా నుండవలయును. క్రియాభ్రష్టు లెన్నటికినిం గాఁగూ డదు. పరాధీనతయందుఁ జిక్కి వ్యర్థులు గాఁజనదు. ౨౭ సమయ మునెఱింగి ప్రవర్తింపవలయును. ప్రసంగములను బరీక్షింపవలయును. వేయేల! సమస్తవిషయములయందును విరక్తుఁడు చతురతగలవాఁ డుగ నుండవలయును. ౨౮ విరక్తుఁడు ఏకదేశిగా (పరిమితజ్ఞానవం

తుఁడుగ) నుండక సమస్తవిషయముల నభ్యసించి, యంతతోఁ దృప్తినొందక యేదేని తెలిసికొనవలసినది మిగిలెనేని దానినిగూడఁ బూర్ణముగాఁ దెలిసికొనవలయును. ౨౯ హరికథ ఆధ్యాత్మనిరూపణము, సగుణభజనము, బ్రహ్మజ్ఞానము, పిండజ్ఞానము, తత్త్వజ్ఞానము, మున్నగువాని స్వరూపము విరక్తుఁడు బాగుగా నెఱింగి యుండవలయును. 30 కర్మమార్గము, ఉపాసనామార్గము, జ్ఞానమార్గము, సిద్ధాంతమార్గము, ప్రవృత్తి మార్గము, నివృత్తిమార్గము, మొదలగువాని నన్నింటిని సమగ్రముగా నెఱింగి 3౧ ప్రేమస్థితి, ఉదాసీనదశ (కర్మములు మొదలగువాని నంటకుండుట) ధ్యానస్థితి, విదేహదశ, సహజస్థితి, మొదలగువిషయములను పూర్తిగాఁ దెలిసికొని విరక్తుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు ననఁదగియుండవలయును. 3౨ ధ్వని, లక్ష్యము, ముద్రలు, ఆసనములు, మంత్రము, యంత్రము, విధి, విధానము, బహువిధమతములమర్మము విరక్తుఁడు తెలిసికొన్నవాఁడుగ నుండవలయును. 33 విరక్తుఁడు ప్రపంచమునకంతకును స్నేహితుఁడై, స్వతంత్రుఁడై, విచిత్రచరిత్రుండై, బహువిధగుణవంతుఁడై యుండి 3౪ యేవిషయములయందేని రక్తి లేక వర్తింపవలయును. హరిభక్తుఁడును, అలిప్తుఁడుగను, నిత్యముక్తుఁడుగను 3౫ శాస్త్రములను దఱచి సారమును నెఱింగినవాఁడుగను నానావిధములగు పాషండమతములను (వేదబాహ్య మతములను) రూపుమాపువాఁడుగను, ముక్తిఁగోరువారలను శుద్ధమార్గమున ప్రవేశపెట్టుటలో సమర్థుఁడుగను విరక్తుఁడుండవలయును. 3౬ ప్రజలకు శుద్ధమగు మార్గమును జూపించుచు, ప్రజలసందేహములను నివారించుచు, మనుష్యమాత్రులనందఱను దనవారలుగఁ జేసికొనుచు 3౭ నిందయొనర్చువారలకు వందనములను సమర్పించుచు సాధకులకుఁ బ్రబోధము గలుగఁజేయుచు నంతతోఁబోక సంసారబద్ధులకు మోక్షమార్గము

జ్ఞాన్వ మేల్కొల్పుచు విరక్తుఁడు లోకోద్ధరణమునఁ బాటుపడవల యును. ౩౮ ఉత్తమగుణములను గ్రహించి, యవగుణములను విసర్జించి వివేకబలముల నానావిధములగు నాటంకములను దూరము చేయువాఁడే నిజమగు విరక్తుఁడు. ౩౯

ఈ యుత్తమలక్షణములను ఏకాగ్రబుద్ధితో నాలింపవల యును. విరక్తులగుపురుషులు వీనిని బరిహాసము గావింపఁదగదు. ౪౦ పయినిజెప్పఁబడిన విరక్తలక్షణములను నేను సహజస్వభావ ముతో మీకు విశద మొనరించినాఁడను. వీనిలో మీకెన్ని సాధ్య మగునో చూచి యన్నింటిని గ్రహింపుఁడు. చాల చెప్పితిని. ఇందు వలన శ్రోతలు వినుటలో విసుగుచెందవల్దని (ఉదాసులు కావల దని) కోరుచున్నాఁడను. ౪౧ ఈ విరక్తలక్షణములను మానవులు గైకొనలేని వారికి అవలక్షణత్వము సిద్ధించును. ఇంతియగాక యట్టివారు చదివినమూర్ఖులనిపించుకొందురు. ౪౨

పదియవ సమూసము

చ ది వి న మూ ర్ఖు ల ల క్ష ణ ము లు.

గతసమాసమునందు మూర్ఖులలోఁ జతురత్వమేర్పడుటకు నేయేలక్షణము లవసరమో వానిని వివరించితిని. ఇప్పుడు చతురులని పేర్కొనఁబడుచు మూర్ఖులుగ నుండువారల లక్షణములు నివేదిం చుచున్నాఁడను. ౧ ఎట్టివారిని జదివినమూర్ఖులందురో తెలియు టకయి వారిలక్షణములను దెలుపుదును. వారిలక్షణములను నాల కించి శ్రోతలు విచారింపవలదని నాప్రార్థనము. ఏలయన! అవగుణ ములను విడచిపెట్టుటవలన సుఖములభించునుగదా. ౨ బహుశ్రు తుఁడుగను బుద్ధిమంతుఁడుగను స్పష్టమగు బ్రహ్మజ్ఞానము బోధించు వాఁడుగను నుండి హృదయమునందు దుశ్శాశయు దురభిమానమును వీడఁజాలనివాఁడు చదివినమూర్ఖుఁడు. ౩ ముక్తావస్థను బ్రతిపాదించు

సగుణభక్తినిఁ విడనాడఁగోరువాఁడును, స్వధర్మమును, సాధనములను నిందఁగావించువాఁడును. ౪ తనకున్న పరిజ్ఞానమును బురస్కరించుకొని యందఱ యెడ దోషములను స్థిరపఱచువాఁడును బరుల యెడఁగల లోటుపాటుల వెదకువాఁడును. ౫ శిష్యుఁ డెందేని తెలిసి తెలియక పొరపాటుచేసినను సంకటములపాలైనను గటువచనములాడి యాతనిహృదయమును నొప్పించువాఁడును, జదివిన మూర్ఖుఁడు. ౬ రజోగుణప్రధానుఁడు, తమోగుణ ప్రధానుడు గపటహృదయుఁడు, మనస్సులోఁ గుటిలభావము గలవాఁడు, తనమహత్త్వము వైభవము పొగడుకొనువాఁడు. ౭ గ్రంథములను సమగ్రముగాఁ జూచి తత్త్వముగ్రహింపక దూషణముగావించువాఁడు, మంచిగుణములను దుర్గుణములుగా భావించువాఁడు. ౮ సులక్షణముల నవలక్షణములుగఁ దలంచువాఁడు, మత్సరమువహించి పరులతోఁ దగవులాడువాఁడు నీతి, న్యాయములయందు దుడుకుతనముజూపువాఁడును జదివినమూర్ఖుఁడనఁబడును. ౯ నేను తెలిసినవాఁడనని గరువించి మొండిపట్టు బట్టరాదు. క్రోధమునాపుట కభ్యాసపడవలయును. చేయునదియొకటి చెప్పునదియొకటిగ నుండఁజనదు. ౧౦ అధికారము లేకున్నదని యెఱింగియుఁ బదిమందిలో నేదియో జెప్పఁ బోఁగూడదు. పరులను గఠినవచనములచే నొప్పింపఁజనదు. ఈలక్షణములకు వ్యతిరేకముగ నుండువాఁ డొకచదివినమూర్ఖుఁడు. ౧౧ తాను బహుజనులకడ నేర్చినయంశములను నితరులెఱుంగరనియు నితరులు తనవలె మాటలాడలేరనియు గరువించి వక్తలయెడ లోపముల నారోపించువాఁడును, ౧౨ ఇతరులపైఁ దానారోపించులోపము స్వయముగఁ దనయందుఁగూడ నున్నను దాని నెఱుంగనియాతఁడును ౧౩ అభ్యాసముజేసి సమస్తవిద్యలను దెలిసికొని యావిద్యల నుపయోగించి జనుల నానందపఱుపఁజాలనివాఁడును, ౧౪ స్పర్శసుఖ

కారణమున నేనుఁగు నీటిలోఁ జిక్కుకొనునట్లును, పుష్పరసము మీఁది యాసచేఁ దుమ్మెదలు ముండ్లలోఁ దగుల్కొని చచ్చునట్లును జక్కఁగనెఱింగి ప్రపంచమునఁ జిక్కినవాఁడును. ౧౫ స్త్రీలను వెంటనంటి యుండువాఁడును, బ్రహ్మజ్ఞానమునుగూర్చిన సంభాషణములు స్త్రీలతోఁ గావించువాఁడును, నిందనీయములగు వస్తువులయెడ నభిమతము జూపువాఁడును జదివినమూర్ఖుఁడు. ౧౬ శరీరమునకు హీనత్వము కలుగఁజేయు విషయములను దృఢముగ మనస్సునఁ బాదుకొల్పి యుంచుకొనుటయుఁ, దన దేహమును దన సుఖమును జూచుకొనుటలో నాసక్తియు, ౧౭ భగవంతునిమఱచి మానవులను గొనియాడుటయుఁ జూచినదానినెల్ల నభివర్ణించుటయు ౧౮ స్త్రీలయంగకములను జూచినంతన ముగ్ధుఁడై వర్ణించుటయు నానావిధములగు నాటకములను వేషధారుల యొక్కయు స్త్రీపురుషులయొక్కయు హావభావములనే యెన్నుటయునీశ్వరుని మఱచుటయుఁ జదివినమూర్ఖుని లక్షణములు. ౧౯ తాను వైభవముగలవాఁడనని విఱ్ఱవీగుచు తోడిమానవులను దుచ్ఛులుగఁ దలంచువాఁడును. బాషండ (వేదబాహ్య) మతమును సిద్ధాంతమొనరించువాఁడును, ౨౦ వ్యుత్పన్నుఁడునుఁ శాస్త్రాదిజన్యజ్ఞానముగలవాఁడును) వీతరాగియును, బ్రహ్మజ్ఞానియును, మహాయోగియును నైయుండియు జగత్తునుగూర్చిన భవిష్యద్విధము జెప్పఁదొడంగువాఁడును, ౨౧ దాను విన్నవిషయమును గూర్చి గుణదోషచర్చ యనవసరముగ మనస్సులోఁ గావించువాఁడును, ఇతరుల శ్రేయస్సులుగాంచి యోరువఁజాలనివాఁడును, జదివినమూర్ఖుఁడని నాతలంపు. ౨౨ భక్తిసాధనము గ్రహించి భజనము చేయకపోవుటయు, వైరాగ్యమునం దాసక్తిలేమియుఁ గ్రియాశూన్యమగు బ్రహ్మజ్ఞానమును బోధించుటయు, ౨౩ తీర్థక్షేత్రములయం దాదర

భావము లేకపోవుటయు, వేదశాస్త్రముల నంగీకరింపకుండుటయుఁ బవిత్రమగు కులమున జన్మించియు నపవిత్రముగ వర్తించుటయు, ౨౪ నితరు లాదరించినంతన ప్రీతినొందుటయు, గీర్తిశూన్యుఁడగు మూఢుని గొనియాడుటయు వెంటనే యనాదరించి నిందఁజేయు టయు నాచారముగ గలవాఁడు చదివినమూర్ఖుఁ డనఁబడును. ౨౫ ముందొకటియు, వెనుకనొకటియుఁ జెప్పనదియొకటి చేయున దొక టియుగ నుండువాఁడును, ౨౬ ప్రపంచవిషయములయందుఁ దత్పర భావముగలిగి యుండువాఁడును బరమార్థమునందు భక్తిగలవాఁ డును, అధికార మదమునఁ దనపరిజ్ఞాను గోల్పోయినవాఁడును, ౨౭ బరుల నానందపఱచుటకు సత్యముతొరంగి కల్లలాడువాఁడును, బరాధీనముగ బ్రదుకునాతఁడును జదివినమూర్ఖుఁడు. ౨౮ బాహ్యా డంబరములను బ్రకటించువారలును, జేయరానిపను లొనరించు వారును, మార్గమును మఱచియుండియు నిదమిత్థమని హఠముగా వివాదముగావించువారును, ౨౯ రాత్రింబవ ళ్లుత్తమగ్రంథముల నాకర్ణించియుఁ దనకుఁగల దుర్గుణములను విడనాడలేనివారును, స్వయముగాఁ దనహితవేదియో గుర్తింపలేనివారును, ౩౦ నిరూ పణసమయమునందు వచ్చి కూర్చుండియున్న శ్రోతలనుఁగాంచి వారి దోషములను బహిరంగపఱచువారును జదివినమూర్ఖులలోనివారు. ౩౧ శిష్యుఁడు విద్యావివేకశూన్యుఁడై యప్రతిష్ఠాకరములగు పనులు చేయుచుండుట స్వయముగా నెఱింగియు నాతనిపయి నమ్మక ముంచుగురువు, ౩౨ గ్రంథశ్రవణము గావించునపు డెవరేని కొంచెము తప్పుఁజేసినయెడల వానిపయిఁ గ్రోధమూని యాక్షే పించువక్తయు, ౩౩ వైభవమును జూచుకొని మదించి సద్గురు నుపే క్షాదృష్టితోఁగాంచు శిష్యుఁడును, గురుపరంపరను దాఁచినసాధ కుఁడును, ౩౪ జ్ఞానోపదేశమును స్వార్థముకొరకు (తనకుటుంబపోష

ణమునకు) గావించుబోధకుఁడును, శిష్యులను బీడించి లోభివలె ధనమును బ్రోగుచేయు దురాశాపరుఁడును బరమార్థమును ద్రవ్యముకొఱ కుపయోగించు నవివేకియుఁ జదివినమూర్ఖులలోఁ జేరదగినవారు. ౩౯ తాను స్వయముగా ననుష్ఠింపనివి పరులకు బోధగావించుటయు, బ్రహ్మజ్ఞానివలె బయటికాడంబరముగా భాషించుటయు, గోస్వామినై పరాధీనవృత్తిలో నుండుటయు, ౩౬ సంపూర్ణమగు భక్తిమార్గమును విడనాడుటయుఁ దనకు హానికలిగించు పనులొనరించుటయు, ౩౭ గృహస్థాశ్రమము దైవవశమునఁ దొలఁగిపోయినను బరమార్థమునందుఁ గొంచెమేని యభిరుచి లేకుండవర్తించుటయు దేవబ్రాహ్మణులయెడ ద్వేషభావము ప్రకటించుటయు నేరియందుఁ గలదో వారిని చదివినమూర్ఖులుగా గణింపవలయును. ౩౮.

దుర్గుణములను ద్యాగముగావింతురని శ్రోతలారా! మీముందుఁ జదివినమూర్ఖుల లక్షణముల నివేదించితిని. మీరు బుద్ధిమంతులుగానఁ జెప్పుటలో జరిగిన యెక్కువ తక్కువలకు క్షమింపుఁడు. ౩౯ సంసారదుఃఖమునకు సరియగుదుఃఖ మింకొకటి ప్రపంచములో లేదుగాన సంసారములో నేదో సుఖమున్నదని దేవులాడువాడు పరమమూర్ఖులలో నగ్రగణ్యుఁడు. ౪౦ సంసారమునందుఁగల దుఃఖములేవో సుఖములేవో ముందుసమాసమున నిరూపింపనున్నాఁడను. మాతృగర్భమునను న్నపుఁడును జనించినపిదపను బ్రాణి యెట్టిదుఃఖములపాలై శ్రమల ననుభవించుచున్నాఁడో యదియంతయు మీకు నివేదించెదను. సావధానమతితో నాలింపఁ గోరెదను. ౪౧

రెండవదశకము సమాప్తము.

షోడశదశకము.

మొదటిసమాసము

జన్మదుఃఖనిరూపణము.

దుఃఖమునకును, శోకమునకును, భయమునకును జన్మమే యుత్పత్తిస్థానము. ౧ కర్మములకు మూటయుఁ బాపములకు నెలవును, గాలనియతిచేఁ గలుఁగు దుఃఖములకు నునికిపట్టునునగు నీజన్మమును వర్ణింప నేరితరము? ౨ జన్మము కువిద్యాఫలము. ఇంతియ గాదు, మోహాశమలము, జ్ఞానహీనతచేఁ గలుగుభ్రాంతికిఁ దెఱయు, ౩ జీవునకు బంధనము, మృత్యువునకు హేతువునై యంతతోఁబోక జీవుని నిర్బంధించునదిగ నున్నది. ౪ పూర్వసుఖము లీజన్మముకతననే మఱువునకు వచ్చుచున్నవి. శారీరములు మానసికములు నగు విచారముల కీజన్మమే యాటపట్టువు. కర్మవాసనలు విస్తరముగా వ్యాపించి జీవుని బంధించుట కీజన్మమే ప్రధానహేతువు. ౫ జీవునకు దుర్దశగలుగుట కీజన్మమే ముఖ్యకారణము. మమకారమను ఢాకినీ పిశాచి సంచారముచేయుటకు ననువగుతా వీజన్మమే. ౬ మాయకుఁ బుట్టినిల్లును, క్రోధమునకు మందిరమును మోక్షమునుగడించుట కంతరాయమును, ౭ జీవునకు "అహం" (నేను) అనుదానిని బ్రసాదించునదియు నహంకారము నభివృద్ధిపఱచునదియుఁ బరాత్పరుఁడగు నీశ్వరునే మఱపించునదియు నగు నీజన్మమునకుఁ గల విద్దూరవుఁ బెంపుఁ బొగడ నశక్యము. ౮ ఇదియె ప్రాణికి విషయసుఖములందుఁ బ్రియముగలుగఁ జేయుచున్నది. దురాశాశృంఖములను బ్రాణి కిదియె తగిలించుచున్నది. కాలపురుషుఁడు మిగులఁ బ్రీతితో నారగించు

ఫలరాజమును గూడ నిదియే. ౯ జన్మము నెత్తుటచేతనే ప్రాణికి విషమ పరిస్థితు లేర్పడుటయు వికటకాలము చేరువయగుటయు భయంకర మగు నరకమునం గూలుటయుం దటస్థమగుచున్నది. ౧౦ జన్మమునకు శరీరమె సాధనము. దీని పుట్టుపూర్వోత్తరములను గూర్చి బాగుగా యోజించితిమేని ప్రపంచములో దీనికి సమానమగు నమంగళపదార్థ మింకొకటి లేదని స్ఫురించును. రజస్వలాసంపర్కమున నీకళేబర ముదయించినది. ౧౧ అత్యంతదూషితమగు రజస్వలాసతి యొక్క రజస్సె యీకళేబరము. దీనికినిర్మలమెక్కడనుండివచ్చును? ౧౨ రజస్వలయొక్క రక్తము (రజస్సు) అంతయు నొక్కచోం బ్రోవయి తోలుతయొకబుగ్గగా నేర్పడును. క్రమముగా నాబుగ్గనుండియే యీశరీర మేర్పడినది. ౧౩ ఈశరీరము చూచుటకెంతయో సుందరముగా నున్నది. కాని లోపల నరకపుమూట పెట్టంబడి యున్నది. ఇంతయేల! ఈదేహమొకవిధమగు చర్మభాండము (తోలుసిద్దె). దీని లోన నంతయు దుర్గంధముగాన మూంత తెఱచుటకె వీలుకాదు. ౧౪ అయ్యయ్యో! ఈదేహమును ప్రమాదమున భాండమంటిని. భాండమును శుభ్రముగాం గడిగితిమేని కల్మషమంతయుం బోవును శరీర మట్టిదికాదు. స్నానమనుపేరితో మన మీదేహమును ప్రతి దినమును బలుమారు కడుగుచున్నారము. దుర్గంధభూయిష్టమగు నిది కొంచెమేని పరిశుభ్రము నొందకున్నది. కాన భాండముతోం బోల్చుట యనుచితముసుమా! ౧౫ భగవంతుం డొక యస్థిపంజరమును నిలువంబెట్టినాండు. దానిని నాడీనివహముతోం జుట్టినాండు. హెచ్చుతగ్గులు సరిపడుటకై మజ్జా (ఎముకలలోనిచమురు) మాంసముల సందందు సవరించి నింపినాండు. చాలు, ఇంకేమున్నది? శరీర మేర్పడినది. ౧౬ పేరునుబట్టి చూచినను శుద్ధముగానిదగు అశుద్ధము (రక్తము) ఈదేహమునందు నిండియున్నది. అంతియగాక యీదే

హమునందు నానావిధములగు రోగములు దుఃఖములు పొదుకొన్ని యున్నవి. "శరీరమ్వ్యాధిమందిరమ్" అందురుగదా. ౧౭ ఈకళే బరము నరకపుఁబెంటతో నిండియున్నది. దేహమునందున్న యీ పెంట మానవుని దలక్రిందుఁజేయుచున్నది. ఈదేహములో నొక భాగమున దుర్గంధబంధురమగు మూత్రకోశ మంటుకొనియున్నది. ౧౮ లోపల నానావిధములగు జంతువులు కీటకములు పేర్వులు నిండియున్నవి. బహువిధములగు దుర్గంధములకు దీనిలోనిభాగ మాల వాలము. లోపలనుండి బయటికి మిగుల ననహ్యాకరమగు తోలు వ్యాపించి కళేబరమునుగప్పియున్నది. ౧౯ సంపూర్ణములగు నన్నియవ యవములలోఁ దలను శ్రేష్ఠతమమైనదానిగ గణింతురు. అందుఁ గూడ ననేకాసహ్యములు గలవు. తలనుండి ముక్కులోనికి మిగుల నేవముగూర్చు కఫము (చీమిడి) ప్రవహించుచున్నది. చెవినుండి యొకప్పుడు చీము గారుచుండును. అప్పుడు జనించుదుర్గంధమును సహింపఁ జాలరు. ౨౦ కనులనుండి పుసిబయలుదేరును. ముక్కు చీమిడితో నిండియుండును. ప్రాతఃకాలమున నోటినుండి మలము వంటి దుర్వాసన బయలుదేరును. ౨౧ ఉమ్మియుఁ జొంగయుఁ బిత్తరసము కళ్లె, దగ్గు, మొదలగు ననహ్యాకరమగు పదార్థములను వెడలగ్రక్కు ముఖమును గమలమనియుఁ జంద్రబింబమనియుఁ జెప్పు చుందురు. ౨౨ ముఖముసంగతి యటులుండనిండు. ఉదరము మల భాండము. దీనినిండ మలము మూలుగుచున్నది. ప్రత్యక్షముగఁ గానవచ్చు దీనికొఱకు నితరప్రమాణములతోఁ బనిలేదు. "ప్రత్య క్షేకింప్రమాణం?" ౨౩ ఎన్నియుత్తమోత్తమపదార్థములను దినినను నవి యుదరమునఁజేరి మలముగా మారును. లేదా వాంతిరూపమున బయటికివచ్చును. పరమపావనమగు గంగోదకము గ్రోలినను నది యు నుదరగోళములోనికిఁ బోయి మూత్రముగా మాఱిపోవును

౨౪ కావున మలము మూత్రము వమనములే యీదేహమునకు
జీవమును బ్రసాదించునవి యైయున్నవి. ఈదేహము పెరుగుట కివియె
యాధారము. దీనిలో సంశయమున కవకాశము లేదు. ౨౫
ప్రేగులలోనుండి మలమూత్రములుగాని వమనముగాని బయటికి
రానిచో నెల్లరు మరణించుట నిశ్చయము. ధనవంతుఁడైనఁ గానిమ్ము
దరిద్రుఁడైన గానిమ్ము ఉదరములో మలముండియే తీరును. ౨౬
నిర్మలముగా నుంచుదమని యుదరస్థములగు విరేచనాదులు తీసి
వేయుదుమేని యీదేహము తప్పక నశించును. ౨౭ శరీరము రోగ
రహితముగనున్నప్పుడె యీవిధముగ మలమూత్ర భాండముగ
నున్నది. దానికి దుర్దశకలిగెనేని యప్పటిస్థితి నేరీతిగ వర్ణింపగలను.?
౨౮ అనేకవిధములగు నపాయముల నొందును. జీవుఁడీగర్భకోశ
ములోఁ బూర్తిగాఁ దొమ్మిదిమాసములు వసింపవలయును. ఆసమ
యమున నవద్వారములును మూసికొనిపోయియుండును. లోన గాలి
వీచుట కవకాశమెక్కడిది? ౨౯ శిశువు తల్లిగర్భములోని వమన
మునను విరేచనమునను మునిఁగి తేలుచు జఠరాగ్నిచేఁ బరితపించుచు
నుండును. ఇంతియెగాక జఠరాగ్నిచే గర్భస్థుఁడగు బాలుని యస్తిమాం
సాదులు పలచుల మాఱుచుండును. 30 చర్మము పూర్తిగ దేహ
మున కల్గుకొనకపోవుటచేఁ దల్లి గర్భమునందున్న శిశువు ఎట్టిబాధ
కులోనైనను ఆబాధయంతయుఁ దల్లికిఁ జెందును. తల్లిభుజించు వేఁడి
వేఁడి వస్తువులవలన గర్భస్థుఁడగు శిశువు ఉడికిపోయి పరితపించును.
3౧ ఎచట పిండమిమిడియుండునో యచటనే (గర్భకోశమునందు)
మలము సంచియున్నది. అచటనే నాభినాళమునుండి శిశువునకు
నేదో కొంతరసము లభించుచుండును. 3౨ మలము, మూత్రము,
వాంతి, పిత్తము, మున్నగు వానివలనను నాసికనుండియు ముఖము
నందుండియు బయలుదేరు మురికిపదార్థమువలనను గర్భస్థుఁడగు
శిశువు అతిశయముగాఁ గలవర పడుచుండును. 33

ఇట్టి కారాగృహప్రాయమగు మాతృగర్భమునందు శిశువు
బాగుగా నిర్బంధింపఁబడి పడియుండును. అప్పుడీశిశువు భయపడి
యీవిధముగా నుడువనారంభించును. "ఓయీశ్వరా! నన్నీ నిర్బంధ
మునుండి బయట పడవేయుము. ౩౪ దైవమా! ఈసారికి నన్ను నీవీ
నిర్బంధమునుండి విడిపించెదవేని నాకుసత్యమగుహితమును నేనేగావిం
చుకొందును. ఇఁక నీగర్భవాసకష్టము కలుగకుండుటకై యెన్నియో
పుణ్యకార్యములొనరించెదను" ౩౫ శిశువు మాతృగర్భమునఁ బొం
దినయవస్థలు దుర్భరములగుటచే నింక నెన్నేని యిట్టిప్రతిజ్ఞలొన
రించును. తరువాతఁ గొంతకాలమునకు శిశువునకు జన్మసమయము
సమీపించును. ఆసమయమునఁ దల్లి ప్రసూతివేదనలకు భరింప
జాలక హృదయము కరిగిపోవునట్టుల నేడువనారంభించును. ౩౬
గర్భమునందున్న శిశువునకు ముక్కునిండ నోటినిండ మాంసమునిండి
పేరుకొనియుండును. ఇందుచే శిశువు గర్భములోనున్నంతకాలము
మస్తకముతోఁ గాలి పీల్చుచుండును. జననసమయమునందు శిశువు
నకు మస్తకముగూడ మూసికొనిపోవును. ౩౭ మస్తకద్వారము
మూసికొనిపోవగానే శిశువు హృదయము మిక్కిలి భయపడుచు
భయముచే నేమియుఁ దోచక గర్భకోశములో నలుమొగములను
గొట్టుకొన నారంభించును. ౩౮ ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు ఆగిపోవు
టచే నాప్రాణి మిగుల భయమునొంది మార్గముకనిపించకుండుటచే
నెంతయో దుఃఖమొందును. ౩౯ భయభీతులవలన నొకానొకప్పుడా
శిశువు మాతృయోనియందుఁ దట్టుకొని ముందునకు రాఁజాలక
యందే యాగిపోవును. ఇపుడీపిండమును గోసి బయటికిఁ దీయవల
యును. లేకున్న తల్లిప్రాణమునకై యపాయము వచ్చునని చూడ
వచ్చినవారు చెప్పుదురు. ౪౦ వారి మాటలు పాటించి చికిత్సకులు
తట్టుకొన్నశిశువును గనిపెట్టి చేయి, కాలు, ముఖము, ముక్కు,

పొట్ట లోనగువానిలో నేదిచిక్కిన దానిని గోసి వెలికిఁదీయుదురు. ౪౧ తునుకలుతునుకలుగాఁ జేయుటచే శిశువు వెంటనే మరణించును. తల్లిగూడ నొక్కొక్కప్పు డీయవస్థలోఁ దనప్రాణములను గోలుపోవును. ౪౨ ఈవిధముగా నాశిశువు తాను జచ్చుటయేగాక తల్లిప్రాణమునుగూడఁ దీయును. శిశువిట్టుల గర్భవాసమున ననేక దుఃఖముల ననుభవించును. ౪౩ అదృష్టవశమున నొకవేళ శిశువునకు సరియగు యోనిమార్గము దొరకినచో నాసమయమునఁగూడ నొక్కొక్కప్పుడు వెనుకనుండి భుజములో మెడయో తట్టుకొనును. ౪౪ జనులప్పు డాశిశువును బలవంతముగా సంకుచితముగనున్న యోనిమార్గమునుండి బయటికిఁ దీయుదురు. ఈవిధముగా నెందఱో శిశువులు దుర్మరణమొందుచున్నారు. ౪౫ ప్రాణము పోవునపుడు స్మృతితప్పిపోవుటచే శిశువు గర్భకోశములోనవస్థలొందుతఱి గావించిన ప్రతిజ్ఞలన్నింటిని మఱచిపోవును. ౪౬

గర్భములోనున్నపుడు శిశువు 'సోహం, సోహం' (నేనేబ్రహ్మమును. నేనేబహ్మమును) అని నుడువును. వెలుపలకురాఁగానే పూర్వస్మరణము మఱచిపోయి 'కోహం, కోహం' (నేనెవఁడను, నేనెవఁడను) అని నుడువును. శిశు వీవిధముగా గర్భవాసమునం దెన్నియోకష్టముల నొందుచున్నాడు. ౪౭ గర్భదుఃఖములనుండి బయటకువచ్చిన శిశువునకుఁ బూర్వము దానొందినయవస్థలు తలంపునకెన్నఁటికిని రావు. ౪౮ వృత్తిశూన్యమగును. మనస్సునం దేదియు జ్ఞాపకముండదు. అజ్ఞానమువలన హృదయము భ్రాంతిలోఁ బడిపోవును. సంసారదుఃఖము లన్నింటిని సుఖములుగాఁ దలఁచుకొనును. ౪౯ దేహమును ధరించి నేలబడినదిమొదలు ప్రాణి తానొందినసుఖముగాని కష్టముగాని మఱచిపోవును. ఈవిధముగా జీవుఁడు మాయాజాలమునందుఁ జిక్కుకొనును. ౫౦ గర్భవాసమునందు

ప్రతిప్రాణికిని నీలాటికష్టములు దుఃఖములు సంభవించుచుండును. ఇందువలననే యీశ్వరుని శరణుజొరమని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. ౫౧ పరమేశ్వరునియెడ దృఢతరమగు భక్తిగల పుణ్యాత్ములు జననమరణరూపమగు బాధనుండి బయటపడి ముక్తులుగానున్నారు. పుణ్యాత్ములగు నిట్టియోగ్యులు జ్ఞానబలమువలన సదా విరక్తులుగ నుందురు. ౫౨ ఈ గర్భవాససంబంధమగు కష్టముల నన్నింటిని యథామతిగా వర్ణించినాఁడను. ఇఁకముందు సావధానమతితో శ్రోత్రమహాశయులు చెప్పబోవుదాని నాలింపఁగోరెదను. ౫౩

రెండవ సమాసము

స్వగుణపరీక్ష (బాల్యము యౌవనావస్థ)

సంసారమె సమస్త దుఃఖములకు మూలకారణము. ఇచట దుఃఖాగ్నికణము లంటుకొన నారంభించును. ౧ వెనుకఁ జెప్పిన గర్భవాసవ్యాకులము నంతయు శిశువుజన్మించినతోడనే మఱచిపోవును. తరువాత దినదినక్రమమునఁ బెరుగనారంభించును. ౨ బాల్యమునందు శిశువు మేనిమీఁది చర్మము మిగులసుకుమారముగ నుండును. అందుచేత శిశువు కొంచెము దెబ్బసోకినను సహింపజాలక విలపించును. ఆసమయమునందు సుఖమునుగాని దుఃఖమునుగాని పరులకుఁ దెలుపుదమన్న నోరులేదు. ౩ శరీరమునం దేదేని కష్టముగలిగినను, ఆఁకలితో వ్యాకులపడుచున్నను శిశువు మిగుల విలపించును. ఎంతయేడ్చిన నేమిఫలము? శిశువు మనస్సులోని సంగతి నెవ్వరును గ్రహింపఁజాలరు. ౪ తల్లి పైనుండి యోదార్చునుగాని లోననేబాధకలిగినదో, యేల శిశువు ఏడ్చుచున్నదో గ్రహింపఁజాలదు. శిశువునకుఁ బలుమాఱు దుఃఖము కలుగుచునేయుండును. ౫ శిశువు తేపతేపకు వెక్కివెక్కి యేడువసాగును. తల్లిచంక నెత్తు

కొని యెన్నో శ్రమలఁబడి యోదార్ప నారంభించునుగాని యేవేళచే బిడ్డ యేడ్చుచున్నదో యామె యెటుల గ్రహింపగలదు? పాపమా శిశువు తనలోఁదాను వ్యాకులపడుచునే యుండును ౬ వ్యాధులు మాటిమాటికిని శిశువునకుఁ గలుగుచుండును. వానిబాధలకు సహింపఁజాలక వాయెత్తి బిగ్గరగా నేడ్చును. అరచును. పడును. మండు యగ్ని హెచ్చాత్రమునఁ బడి దేహము గాల్చుకొనును. ౭ శిశువున కెట్టియపాయము కలుగకుండఁ గాపాడుట యసాధ్యమగుపని. ఆధివ్యాధుల్లమూలమున నెన్నియో యుపద్రవములు కలుగును. ఒక్కొక్కప్పుడు దుర్ఘటపరిస్థితు లేర్పడి బాలుఁడు దుర్మరణము నొందును. ౮ దైవవశమున నాదుర్ఘటపరిస్థితులు తొలఁగి పూర్వపుణ్యము దయమైనచో దినదినక్రమముగా వృద్ధినొంది తల్లిని గుర్తింపసాగును. ౯ ఒకక్షణమైనఁ దల్లిని జూడకుండెనేని దుఃఖముతో వెక్కి వెక్కి యేడువ మొదలుపెట్టును. ఆతరుణమున శిశువునకుఁ దల్లితో సమానముగఁ బ్రియకరమైన దెద్దియునులేదు. ౧౦ తల్లి వచ్చుచున్నదను నాశతో దిక్కులు వెదకును. తల్లిలేకున్నచోఁ గొంచెమేని యూరడిల్లకుండును. శిశు వీస్థితిలోఁ దల్లి తన్నొకనిముసము సేపు విడనాడినను సహింపక విలపించును. ౧౧ బ్రహ్మాదిదేవతలు వచ్చినను లక్ష్మీదేవియే స్వయముగావచ్చి బుజ్జగించినను శిశువు తన తల్లిలేకున్నయెడ సంతోషింపదు. ౧౨ ఎంత కురూపిణియైనను, ఎంత యవలక్షణురాలైనను, ఎంత దురదృష్టవంతురాలైనను, బాలకునికిఁ దల్లియే మిగులఁ బ్రియతరమగు పదార్థము. అంతకుమించిన ప్రియమగు పదార్థ మింకొకటి లేదు. ౧౩ తల్లిలేనిశిశువు దీనముగను హీనముగను గనుపించును. శిశువును దల్లి కోపించి యావలకు నెట్టిన యెడల నాశిశువు మఱల నామెనే కౌగలించుకొనును. ౧౪ తల్లి సాన్నిధ్యమున శిశువు ఎన్నివిధములైన సౌఖ్యములో యనుభ

వించును. ఆమె దూరమైనంతన వ్యాకులపడును. ఇంత యేల! చిన్న తనమునఁ దల్లియెడ నింతయనరానిప్రీతి యుండును. ౧౭ కాలవశమునఁ దల్లి గతించినయెడల శిశువు మాతృహీనమగును. ఆదురవస్థలోఁ దల్లికయి అమ్మా! అమ్మా! యని హృదయము కరగిపోవునటుల నేడ్చును. భయముచేఁ గంపించును. ౧౮ అమ్మ కానరాకున్నచో శిశువుమిగుల దైన్యముతోఁగనుపడినవారలనెల్లఁ దేరిపారఁ జూచుచుండును. అమ్మ మరలవచ్చునని శిశువునకు మనస్సులో ఆశవంటిభావ మొకటి యంటుకొనియుండును. ౧౯ తల్లియే కాఁబోలునను భ్రాంతితోఁ గనిపించినవారినెల్ల నదేపనిగఁ జూచుచు వారలు తనతల్లికాదని గ్రహించి పాపము శిశువు ముఖము వ్రేలవైచికొని దీనత్వముతో నిరాశనొందును. ౧౮ మాతృవియోగమున దుఃఖించి క్రమక్రమముగా శిశువు దుర్బలమై కృశింపమొదలు పెట్టును. ౧౯ దైవయోగమునఁ దల్లిబ్రతికియున్నచో శిశువును వేయికన్నులతోఁ గనిపెట్టి కాలోచితముగఁ బెంచుటచే శైశవావస్థ క్రమక్రమముగా విడిపోవును. ౨౦ ఒక్కొక్కదినము గడచినది మొదలు శిశువు తెలివితేటలు గడించి తల్లిని వదలిపోవలయునని తలంచును. ౨౧

క్రమముగా శిశువునకు ఆటపాటలయం దుత్సాహ మారంభమగును. ఆటలాడుకొనుటకు నీడుజోడుబాలురను బిలుచుకొని గుంపుచేసి వారితోఁ గాలయాపనము చేయును. తానోడిపోయినచో విచారపడుచుఁ దానుగెలిచినచో నానందించుచు శిశువు క్రీడలతోఁ గాలముబుచ్చును. ౨౨ శిశువు మగవాఁడైనచో నైదవయేట నక్షరాభ్యాసము చేయింతురు. తల్లిదండ్రులు మిగులఁ బ్రేమతో జదువుచెప్పించుచున్నప్పుడు బాలుఁడది మిగుల దుఃఖముగా భావించును. ఆటలాడుకొనుచున్న బాలురతోఁగూడి తాను గడించు

ఆనందమునందె బుద్ధియుంచును. ౨౩ బాలురతో నాటలాడుతరుణ
మునఁ దల్లిదండ్రులు మున్నగువా రెవ్వరును బాలునకు జ్ఞాపకము
నకురారు. ఒక్కొక్కప్పు డాటలలోఁ బ్రమాదకరమగు పరిస్థితు
లాకస్మికముగాఁ దటస్థమగును. ౨౪ ఆటలాడుచుఁ బ్రమాదమునఁ
బడరానితావునఁబడిన యెడలఁ బండ్లూడిపోవును. గుడ్లుచిదికి నీరుగారి
పోవును. కాళ్లువిరుగును నడుమునకుదెబ్బతగిలి గూనివాఁడగును. మద
ముదిగిపోవును. ఇంక నెన్నియో దుర్దశలు తటస్థమగును ౨౫ అట్లు
కాదేని దైవికముగాఁ గొన్ని వ్యాధులలోఁ దగుల్కొనును. స్ఫోటఁ
కము పోయును. తలలోఁ బోటు పుట్టును. జ్వరము తెంపులేక వచ్చు
చుండును. హృదయశూలయో వాతప్రకోపమో కలుగును. ౨౬
భూతప్రేతాదుల పీడవలన శిశువున కేదియో రోగమువచ్చినదని
తలిదండ్రులు మిక్కిలి విచారపడుదురు. ౨౭ బేతాళగ్రహమో కం
కాళగ్రహమో బాలుని బట్టినది. బ్రహ్మగ్రహము బాలు నావేశిం
చినది. కాదుకాదు. ఏదియో గాలిసోకినది. అయ్యయ్యో! ఏదియో
నిర్ణయింపఁజాలకుంటిమని చుట్టపక్కములు పలుకుచుందురు. ౨౮
వీరులావేశించిరని యొకఁడనును. ఖండేరావు (ఈపేరి దేవతావిశేషము
మహారాష్ట్రదేశమునఁ గలదు). ఆవేశించినాఁడని వేఱొకఁడనును.
ఇవియన్నియు నమ్మదగినవికావు. వ్యర్థమగు నాలోచనలు. ఇవి
బ్రహ్మరాక్షసిచర్యలే యని యింకొకఁడు నిశ్చయించును. ౨౯
ఎవఁడో గిట్టనివాఁడు ప్రయోగముచేసినాఁడని మఱియొకఁడనును.
ఎవరో భూతవైద్యులు దుష్టగ్రహము నీబాలునిపై నావేశపఱచిరని
యొక్కఁడు తెల్పును. ఇంతతో నూరకుండరు. దేవీపూజలో
నేదియో యపచారము గావించినాఁడు ఇది దానిఫలితమని కొంద
అందరు. ౩౦ ఇదియంతయుఁ గర్మానుభవమని వేదాంతులు వాకొం
దురు. ఈవిధముగా దేహమున ననేకరోగముల నుత్పన్న మొనరిం

తురు. అనంతరము ప్రసిద్ధులగు రాజవైద్యులు, భూతవైద్యులు చికిత్సకు దొరకొందురు. ఒకవైద్యుఁడీతఁడిక బ్రదుకుట దుస్తరము, నమ్మకము లేనిదిగ నున్నదనును. ఇంకొకఁడు వీఁడుచావఁడు పాప కారణమున యాతనల నొందుచున్నాఁడని పలుకును. ౩౨ ఈప్రకారముగా నెటులో వ్యాధిబాధలొంది యొంది మృత్యుముఖము నుండి బయటపడఁగానే త్రివిధపాపములచేఁ గ్రమక్రమముగాఁ దప్తుఁడై పరితాపమునకు లోనగును. ఇంతియగాక సంసారదుఃఖము లకొఁ బ్రాణి బహువిధములగు దుఃఖములననుభవించును. ౩౩ ఇంత గ్రంథము జరిగినపిమ్మటఁగూడ నొకవేళ మానవుఁడు సజీవుఁడై యున్నచోఁ గొట్టియు నూరిపోసియుఁ గోపగించియుఁ దల్లిదండ్రులాతనిని సంసారవ్యవహారములలో దక్షుని గావింతురు. ౩౪

కొంతకాలము గడిచినమీఁదట మావానికిఁ బెండ్లియీడు వచ్చెనని తల్లిదండ్రులు పెండ్లిముచ్చటల నారంభింతురు. బహువిధములగు వైభవములను జూపించి కడకుఁ గన్యానిశ్చయము గావింతురు. ౩౫ పెండ్లికిఁ దరలిపోవుటలోఁ జేయుమహావైభవములకు బాలుఁడు మిగుల నానందించును. వివాహానంతరము బాలుని హృదయమును అత్తవారియిల్లాకర్షించును. ౩౬ తల్లిదండ్రులేమైపోయినను సరియే అత్తవారియింటఁ గొన్నివిశేషముల సమకూర్ప యత్నించును. తనవద్ద ద్రవ్యములేనియెడల వడ్డికయిన ద్రవ్యమును దెచ్చును. ౩౭ తల్లిదండ్రుల నొకప్రక్కకుఁ ద్రోసి అత్తవారిసంబంధులపయి బాలుఁడు ప్రేమమిక్కుటముగా నుంచును. అంతియగాక తల్లిదండ్రులు కష్టములు సహించుటకే జనించిరని వారిని బ్రేమతోఁ జూడక యాదరింపక విడిచి పెట్టును. ౩౮ బాలుఁడు క్రమక్రమముగా యువకుఁడగును. పెండ్లికుమార్తె మరల నిద్రకు తనయింటికిరాగానే యువకునియుత్సాహమునకు మేరయుండదు. ఇంక నాతోసమా

నులు లేరని భార్యనుజూచి మురియనారంభించును. ౩౯ భార్య గృహమునలేకున్నపుడు తల్లిదండ్రులతో సోదరసోదరీలతోనిండినతన యిల్లు శూన్యగృహముకైవడిఁ గనిపించును. అవిద్యాకారణమునఁ గ్రమముగాఁ దనను దామఱచి యువకుఁడు కేవలము స్త్రీమోహమున మునిగితేలుచుండును. ౪౦ సంభోగము జరుగనప్పుడె భార్యపయి నింతప్రేమ భర్తకుఁ బెంపగును. స్త్రీ వయస్సువచ్చి కాపురమునకు వచ్చినపుడు మర్యాదోల్లంఘనము గావించుననుటలో వింతయేమున్నది? దంపతులకు నొకరిపయినొకరికిఁ గ్రమక్రమముగాఁ బ్రేమవృద్ధియగును. ఇరువురిప్రాణములు కామమునందుఁదగుల్కొనును. ౪౧ ఒకక్షణముసేపేని యువకుఁడు తన భార్యను జూడకున్నయెడల మనస్సు పరితప్తమగును. ప్రియకరమగు నాస్త్రీరత్నము మనసు నాకర్షించును. ౪౨ కోమలములును మంజులములును నగుమాటలు, అడఁకువ సిగ్గు ప్రకటించు ముఖకమలము, ఓరచూపులతో విలాసములొలయు నేత్రములు మున్నగునవి యువకు నాకర్షించును. ౪౩ ఈవిధముగాఁ దనచెలువపయిఁ గలుగు కామోద్రేకము నాపుట యెంతవానికేని యశక్యము. అటులే శరీరవ్యాకులముగూడ నాపుట దుస్తరము. కామోద్రేకికితర ప్రయత్నములయందు హృదయము లగ్నముకానేరదు. ఉదాసీనుఁడై యుండుటయే యప్పుడు సౌఖ్యమనిపించును. ౪౪ ప్రయత్నములు వెలుపల గావింపవలసియున్నది. మనస్సు తనచెలువపయి నిమిడియుండును. క్షణక్షణమును యువకునిహృదయమునఁ దన చెలువ రూపురేఖావిలాసములు కనిపించుచుండును. ౪౫ పురుషునితోఁ గలసినపుడు సుందరి బాగుగా మనసిచ్చి ప్రియుఁడా! నీవునా ప్రాణములకుఁ బ్రాణమవు నావలపులపంటవు అనిపలికి యెంతయేని మోహముగలుగఁజేసి యాతనిహృదయమును దొంగిలించివైచును.

౪౬ దారిదోపుడుదొంగలు - తమవేషభాషలను మార్చుకొని సంచరించుచు బాటసారుల గొంతుకల కురివైచి ధనములను దొంగిలించునట్లు యువతియుఁ గొడుకులును ఆప్తజనులును యువకుని హృదయమును లోఁగొందురు. ఈవిషయము వయస్సుననున్నంత వరకుఁ దెలియదు. చావఁబోవుముందు బాగుగా గ్రహింపఁ గలుగును. ౪౭ ప్రీతియంతయుఁ దనప్రియురాలిపైనుంచి యువకుఁడు తన్మయుఁడై యుండును. ఒకవేళ నెవరేని తనప్రియురాలియెడ ననిష్టము ప్రకటించిరేని యువకుఁడు కొంచెమేని సహింపఁజాలఁడు ౪౮ తనస్త్రీపక్షము వహించి తల్లిదండ్రులను దిరస్కరించి నీచభాషణములాడుటకుఁగూడ సాహసించి యవసరమయిన వేఱుకాపురము బెట్టును. ౪౯ తనచెలువను బురస్కరించుకొని యువకుఁడు సిగ్గు విడిచిపెట్టును. మిత్రత్వమును విడనాడును. తనస్నేహితు లందఱతోఁ గూడ నాయమకతననే పగ కొనితెచ్చుకొనును. ౫౦ క్రమక్రమముగాఁ బరదాస్యమున కలవాటుబడి తన దేహమును విక్రయించును. సేవకవృత్తికి లోనగును. వివేకమునంతయును గోలుపోవును. ౫౧ అతివ్యామోహమును అనువిధేయవృత్తిని, పరాధీనభావమును గడించును. ౫౨ లోభియు మోహియునై క్రమక్రమముగా ధర్మమును విడిచివేయును. తీర్థయాత్రలకుఁ బోఁడు. కులాచారగౌరవాదుల గంగలోఁ గలుపును. ఇట్టి దురాచారములన్నియు యువకునకు స్త్రీకారణముననే సిద్ధించును ౫౩ స్త్రీకారణముననే పురుషుఁడు శుభాశుభములనుగూర్చిన విచారణము మానుకొనును. తనువును, మనస్సును, ధర్మమును, ధనమును, సర్వస్వమును గూడ స్త్రీకిఁ బురుషుఁ డనన్యభావముతో సమర్పించును. ౫౪ పరమార్థమును విడచిపెట్టుటయు సత్యమగు హితము గ్రహింపకపోవుటయు భగవంతునిముందు అప్రమాణుఁడుగనుంటయుఁ బురుషునకు స్త్రీ

కారణముననే సంభవించును. కామమునఁ జిక్కుకొని పురుషుఁ డొం దులకుఁ గానివాఁడగుట సైతము స్త్రీకారణముననె. ౫౫ పురుషుఁడు కామినీమోహమునఁ జిక్కుకొని కావించుదోషము లెన్నెని గలవు భక్తినివిడిచిపెట్టును. విరక్తిభావమును జేరువకు రానీయఁడు. సాయుజ్యముక్తినిగూడఁ దుచ్ఛముగాఁ దలంచును. ౫౬ బ్రహ్మాండమునుగూడఁ దనస్త్రీకారణమున లక్ష్యముగాఁ దిలకింపఁడు. స్నేహితులను దుష్టులని నిశ్చయించును. ౫౭ ఈవిధముగా యువకుఁడు స్త్రీప్రేమయందు మగ్నుఁడై సమస్తయోగ్యవిషయములతోడను సంబంధము త్రెంచివేయును. ఇంతలో నాకస్మికముగఁ దనవలపుల బంటయుఁ జక్కదనాలవెంకియునగు భార్యమరణించును. ౫౮ దీనితో యువకునిజీవితము మాఱిపోవ నారంభించును. హృదయమునం దింత యనరాని విచారము వృద్ధియగును. తనలోఁ దాను ప్రబలమగుఘాత జరిగినది. నాగృహస్థాశ్రమము కూలిపోయినది. అనివగరింపించును. ౫౯ దుఃఖముచే భ్రాంతుడై యిటులఁ గలవరించును. "ఓప్రాణప్రియురాలా! నన్ను విడిచిపెట్టి పోతివిగదా? నీవు మరణించుటచేఁ బూదోటవలెనున్న నాగృహము కూలిపోయినది. నాయజ్ఞానము నశించినది. ఇక మాయను విడచెదను" ౬౦ మృతినొందిన తనప్రియురాలి కళేబరమును జంఘలమీఁదనుంచుకొని రొమ్ముబాదుకొని విలపించును. అనంతరము కనఁబడినవారిముందెల్ల నాబంగారుపంట నావలపులదీవి నాపున్నెముల గని మాయమైపోయినదని సిగ్గువిడిచి మృతభార్యనుగొనియాడుచుండును. ౬౧ కడకు యువకుఁడు మనస్సు నెటులోఁ గుదురుపఱచుకొని సాటివారితోఁ నాయిల్లు మునిగిపోయినది. ఇఁకముందీ గృహస్థాశ్రమకూపములోఁ బడను." అని వ్యర్థప్రతిజ్ఞలుగావించి విచారాతిశయముచే నోడలుమరచి యేడవఁదొడఁగును. ౬౨ పత్నీవియోగకారణమున భయభ్రాంతుఁడై

గృహస్థాశ్రమమునెడఁ దొలుత విముఖుఁడగును. పిదప విరాగమును దుఃఖమును బురస్కరించుకొని యోగిగనో లేక మహాత్ముఁడుగనో మారును. ౬౩ అటుల జరుపఁ డేని గృహమును గృహస్థధర్మమును విడవాడఁజాలక రెండవవివాహమునకై ప్రాఁకులాడి యొక చిన్న దానిని బెండ్లాడును. 'అదిమొదలాక్రొత్తభార్యయే తననుద్ధరించునది యని తన్మయుఁడై పంచప్రాణములు దానిపైనుంచును. ౬౪ ఈ రెండవ సంబంధపు భార్యపయిఁ దనసంతోషము ప్రేమ లగ్నమొనరించి మానవుఁ డేవిధముగావర్తించునో యావివరమునంతెయు శ్రోతలు రాఁబోవు సమాసములో వినఁగోరెద. ౬౫

మూఁడవ సమాసము

స్వగుణపరీక్ష 2

(రెండవవివాహమువలనిదుర్దశ, సంతానోత్పత్తి)

పురుషుఁడు రెండవవివాహము జరిగినంత పూర్వదుఃఖము నంతయు మఱచిపోవును, సుఖపడఁదలఁచి మరల గృహస్థాశ్రమము లోఁ దగుల్కొనును. ౧ తొలుత యింతయనరాని లోభత్వమేర్పడును. కడుపునిండ నన్నముగూడ భుజింపఁడు. ద్రవ్యముకొఱకవసరమైనచోఁ బ్రాణమునైన విడచుటకు సిద్ధపడును. ౨ ఎప్పుడైన నననేల? కల్పాంతమందుఁగూడ గవ్వయేని వ్యయముగావింపఁ దలంపఁడు మఱల మఱల ధనము ప్రోగుచేయుచుండును. హృదయమునందు సద్వాసనకుఁ గొంచెమేని తావొసంగఁడు. ౩ సత్యముగా ధర్మము గావింపఁడు. ఇతరులు ధర్మముగావింతురేని యాటంకపరచును. సాధుజనులను లేనిపోనివికల్పించి నిందగావించును. ౪ తీర్థములు పవిత్రములు, అతిథులు, అభ్యాగతులన్న నేవగించును. చీమలనోటియం

దున్న ధాన్యపు గింజలనుగూడ నేరి కూడఁబెట్టఁదలంచును. ౫
స్వయముగాఁబుణ్యకార్యములనాచరింపఁడు. ఇతరులపుణ్యకార్యములు
గావించుచున్నచోఁ గనులారజూడలేఁడు. ఇతరులపుణ్యము వానిహృ
దయమునకుఁ గొంచెమేని రుచింపదు మంచిమాటలతోఁ బుణ్యాత్ము
లనుబొగడక తూలనాడ మొదలుపెట్టును. ౬ దేవతలను నిందించు
టయో భక్తులఁ బరిహసించుటయో దేహబలముతో విఱ్ఱవీగుచు
నితరులకు దుఃఖముగూర్చుటయో నియతవ్రతముగాఁ బెట్టుకొని ద్వితీ
యవివాహి పరపీడ కలిగించును. నిష్ఠురవాక్యములనాడి యితర
హృదయములను నొప్పించును. ౭ నీతినివిడిచి దుర్నీతితోఁ బ్రవర్తిం
చుటయు సదాగర్వముతో విఱ్ఱవీగుటయు ౮ పెద్దలను మోసగించు
టయు శ్రాద్ధాదిపితృక్రియలు మానుటయుఁ గులదేవతల పూజలు
విడచిపెట్టుటయు నియతకృత్యముగాఁ బెట్టుకొనును. ౯ తనకు భోజ
నమెప్పు డవసరమని తోఁచునో యప్పుడే దేవతానైవేద్య మొన
రించును. బ్రహ్మణభోజనస్థానమునందుఁ దన్నుఁజూడవచ్చిన బావ
మఱఁదిని గూర్చుండఁబెట్టి భుజింపఁజేయును. ౧౦ హరికథయన్న
గంటగించును. ఈశ్వరునియందు లక్ష్యమేమాత్రము నుంచఁడు
స్నానము సంధ్య గావించుటవ్యర్థము దానివలన నుపయోగమేమని
వాదించును. ౧౧ కామ్యములందుఁ బూర్తిగా మగ్నుఁడై ధనము
పోఁగుచేయుచుఁ గానవచ్చినవానినెల్ల నమ్మించి నట్టేటముంచును.
తరుణత్వసంబంధమగు మదమునందు లీనుఁడై యున్మత్తునికైవడి
యొడలెఱుంగక వర్తించును. ౧౨

ద్వితీయ వివాహితుఁడగు యువకుఁడు నిండు యౌవనమున
నుండుటవలన స్థిరబుద్ధితో నుండజాలక యకృత్యములను మహాపాప
ములను జేయసాగును. ౧౩ నేను బెండ్లాడినబాల మిక్కిలి చిన్నది.
చిత్తమును జలింపనీయక నిలుపుటకు నాతరముగాదు. కాన స్వేచ్ఛ

వర్తింతునని మనస్సును సమాధాన పఱచుకొని విషయలోలుఁడై పరకాంతాగమనమునకు దొరకొనును. ౧౪ జారవృత్తికి లోనైనది మొదలు ఈమె తల్లి ఈయమ తోఁబుట్టువు అను భేదములుమఱచి పరద్వారములలోఁ బడియుండి పాపకార్యము లెన్నేని చేయును. న్యాయస్థానములలోఁ దా నొనరించిన దోషములకు రాజకీయదండనముగూడ ననుభవించును. అప్పటికిని దనదుష్టప్రవర్తనమును గొంచెమేని సవరించుకొనఁడు ౧౫ పరస్త్రీని గాంచినంతన యాతని గామ ముదయించును. పాపమునకుఁ బాల్పడి తరువాత తటస్థించిన కష్టములనన్నిటిని భరించును. ౧౬ ఇంక నెంతటిపాపములఁ జేయుటకేని వెనుకడుగు వేయఁడు. శుభముగాని యశుభముగాని విచారింపఁడు సుఖవ్యాధులు దేహమున జీర్ణమగుటచే నాకస్మికముగా మహారోగియగును ౧౭ క్షయరోగముచే నానావస్థలుపడుచుఁ దానొనరించిన పాపములకు ఫల మీభూలోకముననే యనుభవించును. ౧౮ రోగములచే శరీరమంతయుఁ బగులును. ముక్కు చితికిపోవును. ఇదివఱకున్న సులక్షణములన్నియు నొకదానివెంట నొకటిగా దుర్లక్షణములుగా మాఱును. ౧౯ దేహమునందు నీరస మతిశయించి క్రమముగా క్షీణించిపోవును. అనేకవ్యథ లుత్పత్తియగును. పడుచుదనపుసత్తువ సన్నగిల్లును, ప్రాణి బొత్తిగా నెండిపోవును. ౨౦ శరీరమునం దంతటను బాధ యుదయించును, దేహము దుర్దశకుఁ బాల్పడును. శరీర మాపాదమస్తకము గజగజ వణక నారంభించును. శక్తి యుండదు. ౨౧ చేతులుకాళ్లు ఊడిపోవును. శరీరమునందంతటను బుండ్లుపడి పురుగులుపడును. వానిఁజూచి పెద్దలుచిన్నలు అసహ్యించుకొని ఛీకరించి యుమ్మివేయుదురు. ౨౨ కడుపాకప్రక్కను ఆకలిచే మలమల మాడుచుండును. నలుదిక్కులనుండి యింత సరానిదుర్వాసన బయలుదేరును. ప్రాణిపూర్తిగా దుర్గతికిఁబాల్పడును ఇన్నియవ

స్థలు పడుచున్నను బ్రాణముమాత్రము పోదు. ౨౩ ఓ యీశ్వరా! నాకుమరణమునిప్పుడు ప్రసాదింపుము ప్రాణములు భరింపఁజాలకు న్నాడను, ఎన్నియో పాపములొనరించితిని, నాదోషముల నేనెఱుంగ కుంటినని తనలో వాపోవును. ౨౪ దుఃఖము నాపఁజాలక వెక్కి వెక్కి యేడ్చును. తనశరీరమును జూనుకొనుకొలఁది హృదయము నందుఁ బరితాప మతిశయించుచుండును. ౨౫ ఈ ప్రకారముగా ననేకకష్టముల ననుభవించును. అన్నియు దుర్దశలుఁగా మారును. వీఁడు సేకరించిన ధనమంతయు దుష్టులు బందిపోటుగావించియో దొంగిలించియో గొనిపోదురు. ౨౬ అనంతర మీతని కిహలోకము గాని పరలోకముగాని సమకూరదు. విచిత్రమగు ప్రారబ్ధము నెత్తి మీఁదఁ గూర్చుండి యెన్నివిధములనో యాటలాడించుచుండును. పరమాసహ్యకరములగు దుఃఖముల నెన్నింటినో యనుభవించుచు మొండిబ్రతుకు బ్రతుకును ౨౭

ఈ విధముగా మానవుఁడు నానావస్థలు పడినపిమ్మట నాతని పాపసామగ్రి దినక్రమమునఁ తగ్గిపోవును. క్రమముగా శరీరవ్యధలు గూడ నొకదానివెంటనొకటి తొలగిపోవును. వైద్యులను గ్రహించి దివ్యౌషధముల నొసంగుదురు. అనంతరము జవసత్త్వము లేర్పడి యారోగ్యముగడించి సంచరింప మొదలుపెట్టును ౨౮ ఎటులో మృత్యుముఖ మునుండి బయటపడినంతన లోకులుజూచి పాపము చచ్చుచున్నవాఁడు బ్రదికినాడు. వీనిదిపునర్జన్మమే. మనుజులలోఁ గలి సినాఁడని యందురు. ౨౯ ఇంతజరిగినపిమ్మట కార్యముజరుపుకొని తనరెండవభార్యనింటికిఁ గొనివచ్చును ౩౦ గృహస్థధర్మమునకుఁ గావలసిన పదార్థములను జక్కఁగా సమకూర్చును. స్వార్థబుద్ధిమా త్రము ఇన్నియవస్థలుపడిన మీదనైన నశింపదు. ౩౧ కొంతధనము ను కొన్నివస్తువులను సమకూర్చును. సంతానము కలుగమిచే విచార

మునొంది యిల్లుమునిగిపోయినటుల దుఃఖపడును. పుత్రసంతానము లేకపోవుటచేఁ తనజీవితము వ్యర్థమైనటులఁ దలంచునుఁ సంతానము లేనియాడుదాసిని లోకులు గొడ్డురాలనియందురు. కొడుకులు గలగ కపోయినమానె కొమార్తెలైనఁ గలిగినచో గొడ్డురాలనిపేరు పోవును గదాయని దంపతులు తలంచుచుందురు. ౩౭ అదిమొదలు సంతానముకలుగుటకుఁ బురుషుడు నానావిధములగు నుపాయములను వెదుకనారంభించును. పెక్కువేల్పులకు మొక్కును. ముడుపులను గట్టియుంచును. తీర్థయాత్రలకేగి యుపవసించును. బహువిధములగు పామండవ్రతములఁ జేయును ౩౩ అంతతో విషయసుఖములు నూలబడును. తనభార్య వంధ్యయయ్యెనను చింతతో నిలువునీరగును. ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినపిమ్మటఁ కులదేవత ప్రసన్నురాలగును. సంతానముకలుగును. ౩౪ ఆశిశువుమీఁద నింతయనరానిప్రేమ కలుగును. స్త్రీపురుషులిరువురును క్షణమాత్రముగూడ నాశిశువు నేమరకయుందురు. ఒకవేళ నేదేని యనారోగ్యము కలిగినచో దీర్ఘస్వరముతో బిగ్గరగా విలపింతురు. ౩౫ ఈ ప్రకార మాదంపతులు దుఃఖములనుభవించుచుఁ గన్నగన్న వేల్పులకెల్ల మ్రొక్కుకొందురు. ఇంతలో నాకస్మికముగాఁ బూర్వపాపకారణమున నాబాలకుఁడు మరణించును. ౩౬ దీనివలన మిగులదుఃఖముకలుగును, ఇంటిలోఁ బుత్రశోకము వ్యాప్తియగును. ఈశ్వరుడు మమ్ము వంధ్యల నేలగావించెనోయని దంపతులు విలపింతురు ౩౭ మాకీద్రవ్యమేందులకు? అంతయుఁబోయినను సంతోషమే సంతానము కలిగినజాలును సంతానముకొఱకు సర్వస్వము విడువవలసివచ్చినను మాకు లక్ష్యములేదుఁ అనిపలుకుచుందురు. ౩౮ వంధ్యాత్వముపోయి కొంతకాలమేని గడువలేదు. ఇంతలో మృతకవంధ్య (బ్రదుకనిబిడ్డలఁగనెడుస్త్రీ) యనునామమేర్పడినది. ఇప్పు డేయుపాయములతో నాకులకాంత కీపేరు తొలం

గింపగలనని భర్త విలపించుచు ౩౯ దంపతులు గతించినసంతానము
జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుకొని మాటిగె తెగిపోయినది. ఓదైవమా
మావంశము నశించినది కులదేవతలారా! మీరు మాపట్ల నేలనా
గ్రహించితిరి? మాకులదీపమారిపోయినది. ౪౦ అని దుఃఖించి
దుఃఖించియిటులఁ బ్రతిజ్ఞలొనరింతురు. ఇప్పుడు మఱలఁబుత్రముఖసంద
ర్శనభాగ్యము చేకూరినచో ధగధగలాడుచు మండెడు నిప్పుగుండము
లలో నడచెదము. కులదేవతల సన్నిధిలో శిశువునకుఁ బుట్టువెండ్రు
కలు దీయించెదము ౪౧ ఓజగన్మాతా? నీకుఁ బూజగావించెదము
బాలునకు నీపేరుపెట్టుదుము ముక్కునకుఁ బోగుఁ గుట్టించెదము
మాకోరికలఁ గొనసాగనిమ్ము. ౪౨ ఇంతతోఁ దృప్తినొందక కాన
వచ్చిన దేవతలకెల్ల మ్రొక్కుబడులు చెల్లింతురు గోసాయులకొఱకు
వెదకుదురు. సంతానము కలుగునని వృశ్చికములను మ్రింగివేయు
దురు ౪౩ భూతములకు దృప్తిగా నుపాయనము లర్పింతురు అనేక
దేవతలను దేహముమీఁది కావేశమునకుఁ దెచ్చుకొందురు. మామి
డిపండ్లు కొబ్బరికాయలు బ్రాహ్మణులకుఁ బంచిపెట్టుదురు ౪౪
నానావిధములగు జారణమారణాదికములగు ఘోరకార్యములు
చేయుదురు. పుత్రులు గలుగుట కెన్నియోపాట్లు పడుదురు. ఇన్నిపా
టులుబడినను దైవానుగ్రహములేకపోవుటచే సంతానము కలుగదు.
౪౫ రజోదర్శనమైన నాలుగవదినమున వృక్షముక్రిందికరిగి యా
వంధ్యాదంపతులు స్నానమొనరింతురు. అందుచేఁ బూలతోఁ బం
డ్లతోఁ దులతూగుచున్న వృక్షము నిలువున నెండిపోవును. ఇదియె
గాక పుత్రలోభమున నింకనెన్నియో దోషముల నొకదానివెంట
నొకటి యొనర్తురు ౪౬ సమస్తసుఖములను విడనాడి యనేకోపా
యముల నొనరించి వేసారి కట్టకడకు నిరాశతో భయపడుకాల
మునఁ గులదేవత ప్రసన్నురాలగును. ౪౭ సుకృతవశమున వారి మ

నోరథము సఫలమగును. అదిమొదలు దంపతుల యానందమునకు మేరయుండదు. ఆవలకథను శ్రోత్రలు సావధానహృదయముతో నాలింపఁ గోరెదను ౪౮

నాలుగవసమాసము

స్వగుణపరీక్ష 3

(గృహస్థసంకటములచేఁ బరదేశమునకరుగుట)

సంతాన మెక్కువయగుకొలఁది చేతిలోని ధనమంతయు గర్చుపడును గౌరవముగా బ్రతికిన యాగృహస్థుఁడు బిచ్చమునెత్తు స్థితిలోకి వచ్చును తినుటకేమియు లభింపని దుర్గతికలుగును ౧ చిన్న పిల్లలాడుకొనుచుండును. ఒకడు పారాడుచుండును ఒకఁడు గర్భము నందుండును. ఈ విధముగా బాలబాలికల గుంపుతో గృహము నిండిపోవును ౨ దినదినము వ్యయ మెక్కువయగుచుండును. ఆదా యమాగిపోవును. కన్యలు వివాహమునకుఁ దగినప్రాయము గలవా రగుదురు. వారలకుఁ బెండ్లిచేయుదమన్నఁ జేతిలో ద్రవ్యము లేదు 3 ఇదివఱ కీగృహస్థుఁడు ధనవంతుఁడై యుండెఁగావున నలుగురిలో నీతనికి మర్యాదయుఁ బ్రతిష్ఠయు సమగ్రముగానుండెను ౪ ఇప్పటికిఁ జాలవఱకు సంపద యడుగు బట్టినది. మిగిలినది పరపతియొక్కటి మాత్రమే. ఇంటిలోఁ బూర్వపుఁ గలిమిలేదు. దినములు గడచిన కొలఁది లోలోన దరిద్రము హెచ్చిపోవుచున్నది ౫ కుటుంబ మొకప్రక్క వృద్ధినొందుచుండును. బాలబాలికలు దినదిన ప్రవర్ధమాను లగుచుందురు. ఈ పరిస్థితులు జూచి మానవుఁడు చింతాగ్రస్తుఁడగును. ౬ కన్యలకు వివాహవయస్సు పూర్తియగును. పుత్రులుగూడ వివాహయోగ్యులగుదురు. మాబిడ్డను మీకుమారున కిత్తునని కొందఱు చుట్టములు సంబంధములకు వత్తురు ఇఁకవివాహ

మాప పీలుండదు. ౭ ఒక వేళ బాలుర నటులె యవివాహితులుగ నుంచినచోఁ బదుగురిలో నవ్వుబాటులు కలుగును. అప్పుడు లోకులు పరిహాసముగా ఈతఁడీ జన్మదరిద్రులను బుట్టింపకపోయిన బాగుండెడిదని యందురు. ౮ పదుగురిలో నవ్వుబాటు ఇటులుండ మీఁదుమిక్కిలి పూర్వుల పేరుప్రతిష్ఠలకుఁగూడ లోపము తటస్థించును. ఇఁకవివాహములు జరుపవలయునన్నచో ఋణము లొసంగువారలెవరు? ౯ మొదట నెవరెవరి వద్దనో తెచ్చి కుటుంబపోషణమున కుపయోగించిన ఋణములు తీరనే తీరలేదు. వారంద్రొక ప్రక్క నొత్తిడిచేయుచుందురు. ఈ విధముగా నా ప్రాణి చింతాసాగరమునందు మునిఁగిపోవును. ౧౦ వాఁడన్నముతినును. కాని వాని నన్నము తినివేయుచున్నది. మనస్సులో చింత మిక్కుటమగుటచే నాతురతతోనుండును. ౧౧ క్రమముగాంబరపతియంతయు నశించును ఇంటిలోని పదార్థములు వస్తువాహనములు కుదువకట్టున నొకదాని వెంట నొకటి యంగడికిఁ జేరును. అప్పుడాగృహస్థుఁడు ఓ దైవమా! నాకు దురవస్థ తటస్థించినది. దివాలాతీయుటకు సిద్ధమైతినని పలవించును. ౧౨ చేయునదిలేక యంగడికిఁ గొనిపోయి వస్తువుల దెగనమ్మును. పశువులను దూడలను విక్రయించి కొన్నాళ్లు కుటుంబము జరుపును. వడ్డికి ధనముఁదెచ్చి కుటుంబము మఱికొంతకాలము జరుపును. ౧౩ ఈ ప్రకారముగా ఋణములుదెచ్చి నలుగురిలో డంబముగా గృహస్థుఁడు కాలము జరుపును. లోకులీతనిజూచి వీఁడు యోగ్యుఁడు. పూర్వులపేరుప్రతిష్ఠల నిలిపినాఁడు అనిప్రశంసింతురు. ౧౪ ఋణబాధ యీ విధముగా వృద్ధినొందినకతన షాహుకారులందఱు నొక్కమాఱువచ్చి యింటిని ముట్టడిచేయుదురు. ఋణదాతలు పెట్టు బాధలకు వెఱచి యీ గృహస్థుఁడు పరదేశములకుఁ బాఱిపోవును. ౧౫ పరదేశములలో నెటులో రెండు సంవత్సరములు గడుప నిశ్చయించుకొని నీచసేవలోఁ బ్రవేశించును. మఱియు నెన్నియో

యాపదల ననుభవించును ౧౬ పడరాని పాట్లుపడి యెటులోఁ గష్ట పుఁగట్టుకొని కొంత ధనము సేకరించును. మనస్సు ఇంటిమీఁదికిఁ బోవును. కొంతకాలము జరిగినమీఁదఁ దన యజమానివద్ద సెలవు గైకొని యింటికి వచ్చును. ౧౭ ఇంటివద్ద నీతని భార్యాపుత్రుల దుర వస్థ చెప్పవలసినదె లేదు. వార లత్యంత దుఃఖముతోఁ దమగృహాధి కారి యెప్పుడువచ్చునాయని త్రోవలు చూచుచుందురు. ఇంతవఱకు రాఁడాయెనే? ఎక్కడకుఁ బోయెనో? యేమియయ్యెనో? యనియింటి వారను కొనుచుందురు ౧౮ ఇప్పుడు మేమేమి తినవలయును? ఆఁ కలితో నెంతదనుకఁ జచ్చెదము? ఈశ్వరుఁ డిట్టిపురుషుని సాంగత్య మున మమ్ము నేలఁజేర్చెను? అనియింటిలోనివారందఱు పలుకుచుందురు. ౧౯ ఈ విధముగాఁ గుటుంబములోనివారందఱు తమతమ సుముఖము లను గూర్చి పరితపించుచుదురేగాని యాతఁ డేమయ్యెనో యేమి యవస్థల పాలయ్యెనోయని యెవ్వరు దలంపరు. మఱియుఃవృద్ధుఁ డైనపిదపగూఁడ నాతని కెవ్వరు నుపకరింపరు ౨౦

ఇట్లు కుటుంబములోనివారందఱు త్రోవలు తేఱిచూచుచుం డునంతలో నాతడాకస్మికముగా నింటికివచ్చును. పిల్లలు పరుగెత్తి నాయన యలసిపోయెనని పలుకుదురు. అతనిఁజూచి భార్యగూడ నానందించును. ఇఁక మనదరిద్రము తీఱినదని పలుకును. ఇంతలో నాతఁడు సంపాదించి తెచ్చినమూట భార్యచేతి కందిచ్చును. ౨౧ అందరకు నానందము కలుగును నాన్నవచ్చినాఁడు మాకుజొక్కా లు కుళ్ళాయిలు తెచ్చినాడని బాలురు సంతోషముతో బలుకుదురు. ౨౩ ఈ విధముగా నాలుగుదినము లానందము ననుభవించిన పిమ్మట నింటిలోనివారు మెల్లఁగ నిటుల సణగనారంభింతురు. ఈద్ర వ్యమంతయుఁ గర్చుపెట్టుదుమేని మనము మఱల గష్టములు పడవల సివచ్చును ౨౪ కావుననిప్పుడు తెచ్చినద్రవ్యమును గష్టకాలములో

ననుభవించుటకు నిలువయుంచి పరదేశమునకుఁ బోవుటమేలు. దీని
నిచ్చట మేము తినివేయకముందే మఱికొంతద్రవ్య మార్జించి
తెచ్చుటయుక్తము ౨౫ ఇంటిలోనివారందఱి యభిప్రాయముగూడ
నిటులేయుండును. తనసుఖముకొఱకేగదా కుటుంబమంతయు గృహ
స్థునివెంట నంటియున్నది? అత్యంతప్రేమపాత్రులగు భార్యసైతము
సుఖముకొఱకే భర్తను వెంటనంటియున్నది. ౨౬ పరదేశములం
దనేకకష్టములను సహించి విశ్రాంతిని గైకొనుటకై పాప మీమానవు
డిల్లుచేరి నాఁడు. కాని యింటికడ స్వేచ్ఛగా శ్వాసమునైన దీసికొ
నలేదు. పోపొమ్ము మఱలఁ బరదేశమునకుబొమ్ము అను మందలిం
పులు మెండైనవి. ౨౭ తరువాత జ్యోతిష్కునితో నవసరము కలు
గును. ప్రయాణమునకు సుముహూర్తమును విచారించుటలోఁ దన్మ
యుఁడగును. వాని హృదయము ఇంటిమీదనే చిక్కుకొనియుండు
టచే బరదేశమున కేగుటకు బుద్ధికలుగదు. ౨౮ విధిలేక ధనసంపా
దనమునకై పరదేశమున కామానవుఁడు పోవసంకల్పించి త్రోవలో
నుపయోగమునకుఁ గొంతసామాగ్రి వెంటనుంచుకొనును. పిల్లలనంద
ఱను నొక్కమారు ప్రేమతోఁ గనులారఁజూచి పరదేశయాత్రకు
బయలుదేరును. ౨౯ భార్యవైపు చూచుచుఁ బోలేకపోలేక ముందున
కేగును. వియోగమువలన దుఃఖ మతిశయించును. కాని చేయున
దేమున్నది? దరిద్రవశమున నిల్లాలిని విడిచిపెట్టక తప్పదు. ౩౦
కన్నీరు కంఠమునిండివచ్చును. వియోగమా భరింపరానిది. తండ్రికి
బిడ్డలకు భార్యకు భర్తకు వియోగము కలుగబోవుచున్నది. ౩౧ ఆ
పరిస్థితులలో బాపమా గృహస్థుఁడు పెండ్లముబిడ్డలను విచారకరము
లగుచూపులతోఁజూచి నేనుపోయివచ్చెదను.అదృష్టమున్నచో మరల
నొకరినొకరము చూచుకొందుము. లేనియెడల నిదియెతుదికలయిక
౩౨ యని నుడువలేకనుడివి మనస్సురాయిజేసికొని పరదేశమునకు
బయలుదేరిపోవును. వెనుకకు మఱలిమఱలి మనస్సునిలువక చూచు

చుండును. తనలోఁ బాపము నాభార్య వియోగదుఃఖమును సహింప లేదు. పాపము ఏమిచేయఁగలదు. తప్పనిసరియైనదని యిల్లాలిని బ్రశంసించును. ౩౩ ఇట్లు ప్రశంసావాక్యములు పలుకుచుఁ దన గ్రామమును విడిచిపోవును. గార్హస్థ్యచింతతోఁజిత్తము కలవరపడు చుండును. మోహకారణమునఁ బ్రపంచాసక్తిలోఁబడి యాతఁడు పరితపించుచుండును. ౩౪ అప్పుడు తల్లిస్మరణకువచ్చును. ఆసమయ మునం దిట్లు పలుకును. ఓతల్లీ! నీవుధన్యురాలవు. నావలన నీవెన్ని యోకష్టములనుభవించితివి. మూర్ఖుఁడనగుటచే నీయోగ్యత నెఱుం గఁజాలకపోతిని. ౩౫ నేఁడు నీవునాయొద్దనుంటివేని యీయవస్థలో నన్ను క్షణమేని విడిచిపెట్టియుండవు. నన్ను విడిపోవలసివచ్చినపు డెల్లఁ గన్నీరుమున్నీరుగాఁ విలపించుదానవు. ఆమోహమే వేఱు. ౩౬ వాస్తవముగాఁ బుత్రుఁ డెట్టిదరిద్రుఁడైనను ఎంతటిభిక్షుకుఁడై నను తల్లికిమాత్రము తప్పక ప్రియతముఁడు. వానిదుఃఖావస్థను గాం చినచో నామె తనహృదయమున నెంతయో వ్యాకులపడును. ౩౭ గృహస్థాశ్రమము కావలయునన్న మఱలమఱల సమకూరఁగలదు. కాని యెవరిగర్భమునుండి యీశరీరము వుత్పత్తియయ్యెనో యా తల్లి వెయ్యిజన్మముల కేని లభింపఁజాలదు. ౩౮ ఆమె మిగుల గయ్యా ళియైననుసరియే ఆమె తల్లియే. వేలకొలదిస్త్రీలను గైకొనుట వలన నేమిఫలము? సర్వము నెఱింగియుఁ గామవికారమునకు లోనై వ్యర్థముగా జీవితము పాడుచేసికొంటిని. ౩౯ ఈకామకారణముననే ప్రాణసమానులగు నాస్నేహితులతో నకారణముగాఁ గలహించి తిని. స్నేహితులను దుష్టులనితలంచితిని. ౪౦ తల్లిదండ్రుల కెట్టివిచా రము కలుగనీయక సంతోషముగా నుంచు గృహస్థుఁడేధన్యుఁడు. అంతియగాక స్నేహితులను నిష్ఠురవాక్యములనాడి మనస్సు నొప్పిం పనివాఁడు ధన్యతముఁడు. ౪౧ భార్యాపుత్రులసాంగత్యము జన్మ మున్నంతవరకు వెంటనంటియుండును. తల్లిదండ్రులు మాత్రము

దాటిపోయినపిదప వలయునన్న లభింపదు. ౪౨ ఇదియంతయు
నేనిదివరకు బాగుగా వినియేయుంటిని. కాని దేహములో జవసత్త్వ
ములున్నంతవరకీయంశ మనుభవమునకు రాదయ్యెను. ఈనా
తుచ్ఛమానసము సంభోగసుఖమున నింతవరకుఁ బూర్తిగా మగ్న
మైయుండెను. ౪౩ ఈసతియు సీకుమారులు మిత్రులవలెఁ గనిపిం
తురు. నిజమునకు వీరలుమిత్రు లెన్నఁటికినిగారు. గొప్ప స్వార్థపరులు.
తమతమసౌఖ్యము లకొరకె వీరలు పురుషు నాశ్రయించుకొనియు
న్నారు. వీరియెదుటకు శూన్యహస్తములతో నెటులఁబోవలయునో
తోఁచక సిగ్గగుచున్నది. ౪౪ ఇప్పు డేమైనఁ గానిమ్ము ద్రవ్యము
నార్జించితీరవలయును. రిక్తహస్తములతో నేగుట దుఃఖకారణము.
౪౫ ఈప్రకారములగు యోచనలు చేయుకొలఁది పురుషునిహృద
యము దుఃఖపూరితమగును. క్రమముగాఁ జింతాసాగరమునందు
మునిఁగిపోవును. ౪౬ అనంతరము పరదేశమునకేగి ద్రవ్యముకొరకుఁ
దనదేహమును బరాధీనమొనరించును. కుటుంబమునకు సేవకుఁడై
యీశ్వరునియెడ విశ్వాసద్రోహియగును. ౪౭ ఇట్లు పురుషుఁడు
కేవలకామముతోఁ బరవశుఁడై తనపవిత్రజన్మమును వ్యర్థముగాఁ
గోల్పోవుచున్నాఁడు. ఇంతలో నాయుష్కాలము పూర్తియగును.
అపు డెచ్చటివచ్చట విడిచిపెట్టి యొక్కఁడే దాటిపోవును. ౪౮
క్రొంతసేపువర కాప్రాణి తనమనస్సునందు గతముదలంచి పశ్చాత్తా
పమునొందును. క్షణమాత్రముకొరకు ఉదాసీనుఁడగును. మరల
శీఘ్రముగనే మాయాజాలమునందుఁ దగుల్కొనును. ౪౯ పుత్రి
కలు పుత్రులు జ్ఞాపకమునకువత్తురు. హృదయములో మిగుల ఖిన్ను
డగును. నాపిల్లలను నేవిడచిపోవుచుంటినని పలవించును. ౫౦ ఇట్లు
వెనుకటిదుఃఖములన్నింటిని స్మరణకుఁదెచ్చుకొని . పనివిపనివి బిగ్గరగ
నేడువనారంభించును. ౫౧ అరణ్యరోదనము నొనరించును. ఓదార్చు
వారెవరు గనఁబడరు. తనహృదయము నాలోచనములోనికి దించి

౫౨. అయిపుడేడ్చిన నేమి ప్రయోజనము? ప్రాప్తమెద్దియో దానినను భవించి తీరవలయును. అనితనకై తానెటులో నిబ్బరించును. ౫౩ ఇటుల బహువిధములగు దుఃఖములచే భీతినొంది శల్యమాత్రావశిష్టుఁడై పరదేశయాత్రకు బయలుదేరును. ముందుజరుగుసంగతి సాదరముగా వినఁగోరెద ౫౪

ఐదవసమాసము

స్వగుణపరీక్ష. 4

(మూడవ వివాహమువలనిసంకటములు–వృద్ధావస్థవలనిదుఃఖములు.)

ఇపుడుమరల ఆప్రాణి పరదేశములోనికరిగి ప్రయత్నమునకారంభించును. నానావిధములగు పరిశ్రమలను గావించును. ౧ ఈదుస్తరమగు సంసారసముద్రము దాటుటకు మానవుఁ డెన్నికష్టములుభరించెనో యెవరు నిర్ణయింపగలరు? మూఁడునాలుగు వత్సరములు పరదేశములలో దాస్యమొనరించి మరలఁ గొంతధనము నేకరించును. ౨ తత్క్షణమె యింటిత్రోవఁబట్టును. ఇల్లుచేరి విచారింపఁగా దేశమునందుఁ గరవుకలిగినదనియు నందుచే నింటిలోనివారందరు దుఃఖములపాలై యుండిరనియు గ్రహించును. ౩ ఇఁక వానికుటుంబస్థితిగతు లెటులున్నవో వినుండు. ఒకకుమారునకుఁ గండలెండిపోయి యాహారములేమిచే అస్థిపంజరమువలె నుండెను. ఒకనికి గ్రుడ్లువెళ్లివచ్చెను. ఇంకొకఁడు దీనావస్థలోనై నిలువలేక గజగజవణకుచున్నాఁడు. ౪ ఇంకనొకఁడు మూలుగుచు జాలిచూపులుచూచుచుఁ గూర్చుండియున్నాఁడు. మఱియొకనికి ఒడలువాచినవి. వేరొకఁడు చనిపోయినాఁడు. ఈపరిస్థితులలో దుర్దశననుభవించు తనకుటుంబమును నీతఁడు తిలకించును. ౫ అయ్యో పూదోటవలెనున్న నాకుటుంబమున కెంతటిదుర్గతి పట్టినదని యేడువ

నారంభించును. కన్నీటితోఁ గంతమునిండిపోవును. అత్యంతవ్యాకుల భావములోఁ బగితపించును ౬ కొంతసేపటికిఁ దెప్పరిల్లినమీదఁ గుమారులందఱును దండ్రిని సమీపింతురు. అందొకఁడు నాయనా! తినుటకేమేని యొసంగుమనిపలుకుచు ఆఁకలిచిచ్చుచే నకనకలాడుచుఁ బైఁబడును. ౭ వేరొకఁడు మానాన్న మాకేమియో తెచ్చి నాఁడని మూటవిప్పిచూచును. చేతికిఁజిక్కినది చిక్కినటులందుకొని నలువురుపిల్లలు నమలి నేయుదురు. కొంత నోటిలోనున్నది. కొంత చేతిలోనున్నది. ఈదశయందే కుమారులప్రాణములు వెడలిపోవును. ౮ అత్యాతురతతోఁ దినుటకారంభించుటచేతఁ దినెడువారు తినుచుండగనే చావుతటస్థించును. మిగిలినవారు అజీర్ణవ్యాధితోఁ గతింతురు. ౯ ఈవిధముగాఁ గుటుంబమంతయు మృత్యుదేవతకు బలియగును. కర్మానుభవమున మిగిలియున్న యొకరిద్దఱుబాలురీయకాలమృత్యుముఖమునఁ బడక బ్రతికియుందురు. వారుగూడఁ దల్లిలేని కలవరపాటుతో విచారపడుచుందురు. ౧౦ ఈవిధముగాఁ గుటుంబమంతయు క్షామదేవతకు బలియగును. కొంతకాలమునకు సుభిక్షమగుకాల మేతెంచును. ౧౧ చావఁగా మిగిలిన పసికూనలను సంబాళించువారలకుఁ గరవువచ్చును. తనచేతి మీఁదుగ వండికొని తినుచు బిడ్డలు దాను గాలము గడుపవలసివచ్చును. వంటపనియన భయముపుట్టును. ౧౨ ఇరుగుపొరుగువారి నిర్బంధము తన పాలుమాలిక ఆధారపరచుకొని మూఁడవవివాహము చేసికొనును. దానితో శేషించినధనమంతయుఁ గర్చుపడి అప్పుమిగులును. ౧౩ ఇంటనున్న లాభములేదు. కాఁగలకర్చు లెన్నోయున్నవని గృహస్థుఁడు ద్రవ్యసంపాదనమునకు మరలఁ బరదేశమున కేగి యెట్లో కొంతరొక్కము నార్జించి యిల్లుచేరును. ఇంటివద్ద సవతితల్లికి గుమారులకుఁ గలుగు కలహములుచూచి విసిగిపోవును. ౧౪ భార్య

మంచిపడఁ జూదనములో నుండును. పుత్రులామెయెడ నసూయతో నుందురు. భర్తకు వయస్సు జారి దానికిఁ దోడుగా నశక్తత యేర్పడును. ౧౫ కుమారులు తమలోఁ దాము తగవులాడుచు నొకరి మాట నొకరు వినక పెనగులాడుచు దెబ్బలాటకు దిగుదురు. ఈపరిస్థితులలో నతఁడు తనయిల్లాలిమాటలనే విశ్వసించుచు నామెపయిఁ బ్రీతియుంచి కనుసన్నలలో మెలంగును. ౧౬ తనభార్యావిషయమున నకారణముగా సందేహము కలుగును. ఎల్లప్పుడాందోళనము. ఏవిచారమేని మనస్సులో స్థిరముగాఁ గొంచెముకాలమేని యుండదు. అందుచేఁ దనవ్యవహారములను బరిష్కరించుటకు మధ్యవర్తులగు పెద్దమనుష్యులను సమకూర్చును. ౧౭ పెద్దమనుష్యులీతగవులు త్రెంచుటకు విభాగములు కాకతప్పదని ఉన్నయాస్తినంతయు భాగముల వరుసను బంపకము చేయుదురు. ఈపంపకములోఁ బక్షపాతమున్నదని కుమారు లాక్షేపింతురు. ఇందుచే విభాగము పూర్తికాదు. చివరకు యుద్ధరంగములోనికిఁ బ్రవేశింతురు. ౧౮ తండ్రికిఁ గుమారులకుఁ దగవు ముదిరిపోవును. కుమారులు వృద్ధుఁడగు తండ్రినిఁ బట్టుకొని కొట్టుదురు. అప్పుడు తల్లి బిగ్గరగా అయ్యలారా! నామగనిని జంపుచున్నారు విడిపింపుఁడని యరవసాగును. ౧౯ ఆమెయరపువిని గ్రామస్థులందరును గుంపుగాఁ గూడుదురు. వచ్చినవారు వినోదము చూచుచు నిలువఁబడియుందురు. బలే. బలే. తండ్రికిఁ గుమారులు బాగుగా నుపయోగపడిరని పలుకుదురు. ౨౦ ఎవరికొఱకు నిన్ని యనరాని మ్రొక్కులుచెల్లించి నానావస్థల బడిరో యట్టికుమారులు నేడు తండ్రినిగొట్టుచున్నారు. ఎంతవింత! కలికాలప్రభావమని యాచూడవచ్చినవారిలోఁ గొందఱందురు. ౨౧ కలియుగచర్యల లక్షణము లివియేయని వచ్చినవారందరు నాశ్చర్యపడుదురు. ఆయుద్ధము నెటులో యాపుదురు. ౨౨ మధ్యవర్తులు తగవునాపి యంతరకు నచ్చజెప్పి యున్న యాస్తిని సమభాగములొనరించి వారందరకుఁ

బంచియొసగుటతోఁ దండ్రీకుమారులకలహ ముపశమించును. ౨౩ తండ్రినుండి తామఁచీలి కుమారు లాతఁడుంట కొక గుడిసెను గట్టి యొసంగుదురు అనంతరము కుమారులతోఁ దండ్రివిడిపోయి తన పడుచుపెండ్లముతోఁ గ్రొత్త కాపురమునకు నడుముగట్టును. అదిమొదలుకొని పెండ్లము స్వార్థపరతంత్రురా లగును. ౨౪ ముసలి మగఁడు పడుచు పెండ్లము సుఖముగాఁ గొంత కాలముందురు. ఉభయు లభేదముగా నానందముగా నుంటిమనుకొందురు. ౨౫ గుణవంతురాలును సుందరియుఁ జాతుర్యవతియునగు నాభార్య వృద్ధావస్థలో లభించుట తనయదృష్టాతిశయముననేయని తలంచియానందించును. ౨౬ ఈయానందములో మునింగి తనదుఃఖమునంతయుమఱచి యావృద్ధగృహస్థుఁడు కాలముగడుపుచుండ రాజ్యమునఁ గల్లోలమేర్పడి మహోత్పాతములు తటస్థించును.

విరోధిరాజులు తానున్న రాజ్యముమీఁదికి సైన్యసహితముగా దండయాత్రకు బయలుదేరుదురు. ౨౭ ఆకస్మికముగాఁ పెద్ద ముట్టడిజరుగును. ఈ సంకులావస్థలోఁ గొందఱు దుండగులు నగరములోఁ బ్రవేశించి యీ సుందరిని బలవంతముగా గొనిపోవుదురు. * ౨౮ భార్యపోయినది నాసుఖము నశించినది, ఈ వార్ధకమున నాకుదిక్కెవ్వరని యీ మానవుఁడు గోడుగోడుమని యేడువసాగును. తనమనస్సులోఁ దనభార్యవంటి సుందరియు గుణవంతురాలును లోకమునలేదని కొనియాడుచుండును ౨౯ ఇంతలో నొకఁడేతెంచి తాతగారూ! నీభార్య భ్రష్టురాలై పోయినది. ఆయమను దుండగులు చెఱఁగొని దేశాంతరము గొనిపోయిరని తెలుపును. ఈ మాటవినఁగానే నేలపయిఁబడి మూర్ఛపోవును. 30 భూమిమీఁద విచారాతిశయమునఁ బొరలును. కనులనుండి దుఃఖబాష్పములు

* ఈ వర్ణనమువలన నాకాలమునఁ బౌరజీవిత మెంతదుర్భరముగ నున్నదో యైతిహాసికు లూహింపవచ్చును.

ధారాళముగాఁ బ్రవహించును. తన పడుచుభార్య జ్ఞాపకమునకు వచ్చినపుడెల్ల దుఃఖాగ్నిచే సంతప్తుఁడగుచుండును ౩౧ అప్పు డాత డిట్లు తనలోఁ బరితపించుచు. "సంపాదించినధనమంతయుఁ బెండ్లిండ్లకు గర్చుపెట్టితిని. నాకు బడుచుభార్యమాత్రము మిగిలినది. దానితో నైనఁ బదికాలములపాటు గాపురముచేయనీయకుండ దురాచారు లు బట్టకొనిపోయిరి. ౩౨ నాకు ముసలితనము వచ్చినది. కొడుకులు వేఱుపడిరి. ఓదైవమా! నాభాగ్యము పగిలిపోయినది ౩౩ ద్రవ్యము పోయినది, భార్యను దుండగులు హరించిరి. పోవుదమన్న అండలేదు దేహమునందు జవసత్త్వము లంతరించినవి. ఈశ్వరా! నీవేదిక్కు అని నమ్మికొంటిని"౩౪ హృదయమునందుఁ దొలుతనుండి యీశ్వరునెడ భక్తికలిగి యుండవలసియుండ వైభవములో మునిఁగి తేలుచు నీయంశమును మఱచెను. ఇపుడు వృద్ధావస్థలో నీతఁడెటులఁ బరితపించు చున్నాఁడో చూచితిరా శ్రోతలారా! ౩౫ శరీరము మిగుల నెండిపోవును. అవయవములన్నియు వంగి దుర్బలములై పటుత్వము తప్పును. వాతపిత్తకఫములు చెలరేగి విజృంభించును. కంఠము చుట్టు కొని కఫము నిబిడముగా వ్యాపించును ౩౬ నాలుక తడబడును గొంతులో గురుకపుట్టును. నోటినుండి దుర్గంధము బయలుదేరును. ముక్కునుండి శ్లేష్మము ప్రవహించును ౩౭ మెడ వణఁకును, కనుల నుండి యశ్రువులు కారును. ఈ వృద్ధావస్థ యనేకదురవస్థలతో నుపస్థితమగును. ౩౮ దంతము లూడిపోవుటచే నోరంతయు బోసిగా నుండును. నోటినుండి దుర్గంధముగల చొంగనీరు బొట్లుబొట్లుగాఁ గారును, ౩౯ కనులు కనఁబడవు చెవులు వినిపింపవు, దృఢముగా మాటలాడుదమన్నను దేహమున జవసత్త్వములుండవు. ఆయాసము క్రమక్రమముగా నతిశయించును. ౪౦ పాదములలో శక్తియంతరించెను. కూర్చుండుటకు దార్ఢ్యము లేదు. నడుము విల్లంబువలె వంగెను. గుదద్వారమునుండి నోటినుండిబయలుదేరునటుల నేదియో

ధ్వని పుట్టును ౪౧ ఆఁకలియైనప్పుఁడు భరించుటయే కష్టము. తింద మన్న అన్నము దొరుకదు. లభించె ననుకొందము, ఆయాహారము పండ్లూడిపోయెను గావున నమిలి తినలేఁడు. ౪౧ పిత్తాధిక్యమువలన నెటులో మ్రింగిన యన్నము జీర్ణముకాదు. తిన్నది తిననటులనే వాంతిగ వెళ్లిపోవును. లేక గుదద్వారమునుండి వెడలిపోవును ౪౩ మలమూత్రములు, దగ్గు, వాంతులవలన నలుముఖములనున్న భూమి దుర్గంధముతో నిండిపోవును, దూరముగాఁ బోవుచున్నవారి శ్వాసము లా ప్రదేశముకడ నాగిపోవును. ౪౪ బహువిధములగు దుఃఖములును అనేకవిధములగు రోగములు కళేబరము నావరించియున్నవి వార్ధకదశగావున బుద్ధికిగూడ నిలుకడలేదు. ఇట్లు నానావస్థలుపడుచున్నను ఆయుష్యమునకుగల యవధి ముగియదు ౪౫ నొసటివెండ్రుకలు కనుబొమ్మలమీఁది వెండ్రుకలు పూర్తిగఁబండి రాలిపోవును. దేహమునం దంతటను గబ్బిలములు వ్రేలాడునట్లు మాంసమెండిపోయి ముడతలుపడ్డ చర్మము వ్రేలాడుచుండును ౪౬ పరుల సహాయములేనిది నిముసమేని గడుపఁజాలని దుస్థితిలోనికి వచ్చును. అస్థిపంజరముమాత్రము శేషించియుండును ఇంకను వీఁడేలఁ జావకున్నాఁడు. చావఁడు కాఁబోలు అనియందఱు నందురు. ౪౭ జన్మమిచ్చి యెవరిని గని పెంచి పెద్దవారినిజేసెనో యాకుమారులు పగవాండ్రయ్యెదరు. చివరకుఁ బ్రాణికి విషమావస్థ సమీపించును ౪౮ వయస్సుమీరును. బలముడుగును. గృహస్థితి పాడగును. దేహము, సంపద సీరసమై నశించును. ౪౯ పుట్టినదిమొదలు చేసిన స్వార్థపరతంత్రిత యంతయువ్యర్థమై చెడును. ఇప్పుడీ యంత్యకాలమున నెంతటిదుర్గతి ప్రాప్తించినది! ౫౦ జన్మమున్నంతవఱకు సుఖము కొఱకుఁ బ్రాణి విరుగఁబడును. అంత్యమునందు దుఃఖముతో సంతప్తుఁడగును. దీనితరువాత యమయాతనలు ప్రత్యేకించి యనుభవింప వలసియున్నది ౫౧

జీవితమంతయు దుఃఖమూలము. పుట్టినది మొదలు జీవిని దుఃఖాగ్ని దహించివేయుచుండును. కావున మనుజుఁడు శరీరమును ధరించినందులకు సత్యమగు నాత్మహితమునకై యత్నింపవలయును. ౫౨ వృద్ధావస్థయందుఁ బ్రపంచములో నందఱకును నిదేవిధముగా దుఃఖముకలుగును. కావున మానవుఁడు సర్వము నశ్వరమని నమ్మి భగవంతుని పాదపద్మములకు శరణుజొచ్చవలయును. ౫౩ మాతృగర్భమునం దున్నపుడు శిశువున కేపశ్చాత్తాపము కలిగియుండెనో యది వృద్ధావస్థయందును అంత్యకాలమునందును జ్ఞాపకమునకు వచ్చును ౫౪ పరమేశ్వరునియెడ భక్తిశ్రద్ధలతో నుండుట మానినందున జన్మాంతరములు మగల మాతృగర్భవాసము తటస్థించును. ఆవల దుస్తరమగు సంసారపాశములో మఱల జిక్కుకొనును ౫౫ భగవంతునియెడ భక్తిశ్రద్ధలు లేనివారికి జన్మమరణములు తొలంగిపోవనేరవు. త్రివిధపాపము లనుభవింపవలసి వచ్చును త్రివిధపాపములన నేవియో వానిస్వరూప మేదియో విపులముగా వర్ణించెదను ౫౬

ఆఱవసమాసము

అధ్యాత్మిక తాపము.

(శారీరిక మానసిక రోగము)

శ్రోతలారా! ఇపుడు త్రివిధతాపములన నేవియో తెలుపనున్నాఁడను. ఏకాగ్రబుద్ధితో నాలింపఁ గోరెదను. ౧ ఆర్తుఁడగు పురుషుఁడు తాను గోరినవస్తువు లభించినంతన యెటులానందించునో యటులె త్రివిధ పాపములచే సంతప్తుఁడగు మానవుఁడు సత్సాంగత్యమువలన శాంతినొందును. ౨ ఆఁకలిచే నకనకలాడు పురుషునకు అన్నము లభించినపిమ్మటను, దప్పిచేఁ బరితపించుమాన

పునకు జలము చేకూరినపిమ్మటను, కారాగృహమునందున్న మను
ష్యునకు బంధోన్ముక్తుఁడైనపిమ్మటను సౌఖ్యములభించును. ౩ బుర
దతోనిండిన నూతిలోఁ దిగఁబడినవాఁడు వెలికిదీయఁబడిన యెడల
నానందించును. అటులే దుఃఖమయమగు స్వప్నమును గాంచుచున్న
వాఁడు మేలుకొనుటచే సౌఖ్య మనుభవించును. ౪ ఏదేని యపా
యమునొంది చావనున్న వానికిఁ బ్రాణదాన మొనరించుటవలనను
దురవస్థలలోఁ మునిగిఁ తేలుచున్న వాని కవస్థానివారణ మొనరించుట
వలనను సుఖముకలుగును. ౫ రోగికిఁ గర్మానుభవము పూర్తియైన
పిదపఁ బరిశుద్ధమగు నౌషధము లభించును. దానంజేసి యారోగ్య
మొంది యానందభరితుఁడగును. ౬ ఆవిధముగనే త్రివిధములగు
(ఆధ్యాత్మికము, ఆధిభౌతికము, ఆధిదైవికము) తాపములచేఁ బరి
తప్తుఁడగువాఁడు సాధుజనుల సంగమముచే బరమార్థమున కధికారి
యగును. ౭ త్రివిధతాపములన నేవియో తెలిసికొన శ్రోత లుత్సా
హపడుచుందురు. వాని నామములు వానివాని యుదంతములు
స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాను ౮ మొదటిది ఆధ్యాత్మికతాపము.
రెండవది ఆధిభౌతికతాపము, మూఁడవది ఆధిదైవికతాపము అని
గ్రహింపవలయును. ౯ శ్రోత లిట్లు ప్రశ్నించిరి. స్వామీ! ఆధ్యా
త్మికతాపమనఁగా నెద్ది? దాని కేమిగుర్తులు? ఆదిభౌతిక తాపమునకుఁ
గల లక్షణముల నేవిధముగా గ్రహింపవలయును? ౧౦ ఆధిదైవిక
తాపమన నెట్టిది? స్పష్టముగా నెరుంగఁ జాలినంత విపులముగా నను
గ్రహించి తెలుప వేఁడెదము. ౧౧ శ్రోతలతో వక్త మంచిది
అటులేయని నిరూపణముగావించి చెప్పుచున్నాఁడు. తొలుదొలుత
సావధానమతితోఁ నాధ్యాత్మికతాపమునుగూర్చి వినఁగోరెద. ౧౨
దేహము, ఇంద్రియములు, మనస్సు వీనిసంయోగమువలనఁ దనకుఁ
గలిగెడు సుఖదుఃఖానుభవమును ఆధ్యాత్మికతాపమని చెప్పుదురు.
౧౩ దేహమునుండి యుత్పన్నమగు దుఃఖమును, ఇంద్రియమువలన

జనించుదుఃఖమును మనస్సునుండి యుత్పన్నమగు దుఃఖమును ఆధ్యాత్మికతాపమని చెప్పుదురు. ౧౪ దేహమునుండియు నింద్రియములనుండియు మనస్సునుండియుఁ గలిగెడుదుఃఖములను వేరు వేరుగా వివరింపవలసియున్నది. ౧౫ గోళుడుపుండ్లు, దేహములోఁ బోటు, కురుపులు, జిల, దద్దు, వంచెలు, మున్నగు దేహమునం దుత్పన్నమగు వికారములును, ౧౬ గజ్జి, బాలకింక, చిడుము, నెత్తురుగడ్డలు, సహింపరాని మూలవ్యాధిబాధయు, ౧౭ వ్రేలిసవర బుట్టు కురుపులు (గోరుచుట్టు) మెడవాపు, పిచ్చినసిమిరి, ముఖము వాపు, దంతబాధయు, ౧౮ గడ్డలు దేహమునిండ లేచుట, దేహము వాచుట, వాతముప్రకోపించుట, గాదర లేచుటయు, ౧౯ తామర లేచుట, పొట్ట యుబ్బరించి పెరుగుట, దవడలు కుదియించుకొని పోవుట, చెవిలో పుండుపుట్టి పగులుటయు మున్నగునవి యాధ్యాత్మికతాపములు. ౨౦ శ్వేతకుష్టు, గళితకుష్టు పాండురోగము, క్షయ రోగమును ౨౧ గ్రంధివాతము, బిడ్డలపాలుక్రక్కుట, వాతగోళము, కాళ్లుచేతులు లాగుట, వెంటవెంట నావలింతలు వచ్చుటయు, ౨౨ మలమూత్రాదుల నిరోధమువలనఁ గల్గురోగములు, ఆవర్తము, హృదయశూల, పార్శ్వశూల, మున్నగురోగములును, ౨౩ నడుము మెడ నెప్పిమెత్తుట, వీపు కంఠము, ముఖము, అస్తిసంధులు మున్నగువానిలో నొప్పికలుగుటయు, ౨౪ అజీర్ణముచే నొడలుత్రిప్పుట, అజీర్ణవిరేచనములు, వాంతులు, కామెరలు, సర్పి, ముక్కిడి, విదేశ జలముత్రాగి రోగములొందుట, మున్నగువ్యాధు లాధ్యాత్మికతాప ములుగఁ బరిగణింపఁదగినవి. ౨౫ జలశోషము (ఒక తెగక్షయ) కంటికిఁ బొరలెత్తి దృష్టిదోషముకలుగుట, జ్వరము, దేహము గగుర్పొడుచుటయు, ౨౬ చలి, కాక, ఆఁకలి, దప్పిక, నిద్ర, దృష్టి సోకుట, విషయతృష్ణవలన దురవస్థ లొందుటయు, ౨౭ సోమరి, మూర్ఖుఁడు, అపయశస్వియగుటయు, మనస్సులో భయ మకారణ

ముగాఁ గలుగుటయు, ఆహారశాత్రములయందు దుశ్చిత్తుఁడుగను నపస్మారుఁడుగను నుండుటయు. ౨౮ మూత్రావరోధము, ప్రమేహము, రక్తపిత్తము, రక్తప్రమేహము, గర్భములో మలము నిలిచి పోవుటయు,• ౨౯ త్రిప్పాడు, విరేచనములు, కాకవలన మూత్ర లోమంట, మూత్ర మాగిపోవుట, ఇదియని నిరూపింపరాని వ్యధయు నాధ్యాత్మికతాపములు. ౩౦ (ప్రేగులు పట్టుతప్పుటవలనఁ) గలుగు నొప్పియు గర్భములో జంతువులుపుట్టుట (జంతువాతము) ఆమము, రక్తముపడుట, తిన్నయన్నము తినినయట్టులు వెడలి పోవుట, ౩౧ పొట్ట యూఁదుట, కొరఁబోవుట, పుల్లత్రేపులువచ్చుట ౩౨ ఎక్కిళ్లువచ్చుట, కొర యాగిపోవుట, పైత్యమువృద్ధియగుట, వాంతులువచ్చుట, నాలుకపయి ముల్లువేయుట, జలుబు దగ్గు బాధ కలుగఁజేయుట, ౩౩ ఉబ్బసము, శ్వాసకాసము, ఎచుక పట్టుతోలఁగుట, పొడిదగ్గు, కఫకాసముఁకలుగుట, ౩౪ ఎవరేని విషముతినిపించుటచేఁ బాణాపాయముఁకలుగుట, మెడపయివ్రణములేచుట, ఘటసర్పి యల్లుకొనుట, నాలుక తెగి పడిపోవుట, ముఖమునుండి దుర్గంధము వెడలుట.దంతములూడిపోవుట, దంతములలోఁ బురుగులు పడుట, యాధ్యాత్మికతాపములు. ౩౫ మూత్రనాళములో రాయి పుట్టుట, ముఖ్య వ్యాధులచేఁ బగులుట, గండమాల, ఆకస్మికముగాఁ గన్నుపగిలిపోవుట, స్వయముగా వ్రేలు కోసికొనుట, ౩౬ స్ఫోటకము పోయుట, పండ్లు కదలుట, పెదవులు నాలుక కొఱికి కొనిపోవుట; ౩౭ కర్ణబాధ, నేత్రబాధ, నానావిధ దేహబాధల వలన శోకముదయించుట, పుట్టుగ్రుడ్డు, నపుంసకుఁడునగుట, ౩౮ కన్నులలోఁ బూవువేయుట, పొరగ్రమ్ముట, కంటినడుమ తెల్లని చుక్క పుట్టుట, కంటిలోఁ బురుగుపడుట, బయటికిఁ గన్నులు బాగుగానుండియుఁ గనిపింపకపోవుట, రేజీకటికలుగుట, దుశ్చిత్తుఁడగుట భ్రమలపాలగుట, పిచ్చివాడగుట మున్నగు బాధ లాధ్యాత్మిక

తాపములు. ౪౦. మూఁగతనము, చెవుడు, పుట్టుకలోనె పెదవులు తొట్టిబోవుట, గూని తలతిరిగి వంకరగానుండుట. కాలుకుంటుట, రెండుకాళ్లు కుంటిగానుండి నడువ వీలుకాకపోవుట, మరుగుజ్జుగా నుండుట, ౪౧. మిగుల పొడుగరిగానుండుట, వంకరగానుండుట, ఓరగా జూచుట, మెల్లచూపు, పిల్లికన్నులు పొట్టిగానుండి, ఎత్తినడుచుట, వికృతరూపము, వికారస్వరూపము, కురూపము. ౪౨. పొడుగుగా వెలుపలకుఁ బండ్లు వెడలియుండుట, తొఱ్ఱి, దీర్ఘనాసికము, చట్టిముక్కు, చెవిలేకయుండుట, వదరుబోతుతనము, మిగులఁజిక్కిపోవుట, ఎక్కువలావుగా నూరుట యాధ్యాత్మిక తాపములు. ౪౩. ఎదుటివానిని జీదరించుకొనుట, నత్తిగామాటలాడుట, దుర్బలత్వము రోగిగానుండుట, కురూపి, కుటిలుఁడు, మత్సరయుతుఁడు, తిండిపోతు క్రోధశీలుఁడునైయుండుట అధ్యాత్మిక తాపములు. ౪౪. సంతప్తుఁడు, పశ్చాత్తాపతప్తుఁడు, మత్సరస్వభావుఁడు, కాముకుఁడు ఈర్ష్యాతురుఁడు, తిరస్కారి, పాపి, అవగుణుఁడు, వికారస్వభావుఁడు నగుటయు, ౪౫. చిక్కిపోవుట, వంగిపోవుట, కాలుచేతులు చచ్చుపడుట, మెడవంగుట, నంజు, సంధిరోగము, ౪౬. గర్భముధరించిన మీఁద నది పొట్టలో నిలిచిపోవుటయు, గర్భవతియైనమీఁద నది క్రమముగా క్షీణించుట, తూలిపడిపోవుట, గర్భపాతము, స్తనము లెండిపోవుట, సన్నిపాతము, గృహస్థసంకటములు, అకాలమృత్యువులు, ౪౭. గోళ్లలో విషపుకురుపులు లేచుట, వ్రణములుపుట్టుట, అపథ్యమువలనఁ గ్రొత్తగా రోగములుకలుగుట, ఆకస్మికముగా దంతపంక్తులు రెండును కదలిపోవుట లోనగునవి యాధ్యాత్మిక తాపములు. ౪౮. రెప్పలవెండ్రుక లూడిపోవుట, నొసలుబ్బుట, కన్నులలోఁ గురుపులులేచుట, చత్వారముకలుగుట, ౪౯. చర్మముపైనల్లని మచ్చలు పుట్టుట, చుక్కలుచుక్కలుగాఁ దెల్లపొడ బుట్టుట, శోభి, బొల్లి, బట్టతల, కణుతులు లేచుట, మనస్సుభ్రమనొందుట, మున్నగు

నవి యాధ్యాత్మిక తాపములు. ౫౦ నానాప్రకారములగు వాపులు, గుల్మములు, శరీరమునందు దుర్గంధమువృద్ధియగుట, చొంగ కారుట. ౫౧ విచారము లతిశయించి కృశించి సల్లబడిపోవుట, అనేక బాధ లుదయించి చిత్తము క్షోభించుట, వ్యాధియుఁ గారణము లేని భయభ్రాంతులు ౫౨ వార్ధకదశలోఁ గలుగునాపదలు, నిరంతరము నానావ్యాధులతో నవస్థపడుట, నిరంతరము చిక్కిపోవుట, ౫౩ అనేక వ్యాధులు నానావిధదుఃఖములు సకలవిధములగు భోగబాధలు, అన్నివిధములగు దేహవ్రణములు, శోకముచేఁ గుప్పలుగూలుట మున్నగునవి యన్నియు నాధ్యాత్మిక తాపములనఁబడును. ౫౪

ఇంతయేల, పూర్వపాపము హెచ్చినకొలంది మానవునకిట్టివియు నింకఁగొన్ని తెరంగులవియునగు నాధ్యాత్మిక తాపములు కలుగును. ఈలోకము ఆధ్యాత్మిక తాపములతో నిండియున్న యగాధ సాగరముగా నున్నది. కావున నాధ్యాత్మిక తాపములను నెంతవరకు వర్ణింపఁగలను? ౫౫ కావున శ్రోతలు నేనుజెప్పిన పయియంశములనుబట్టి యాధ్యాత్మిక తాపములన నేవియో బాగుగా గ్రహింపఁగోరెదను. ఇంకముందు ఆధిభౌతిక తాపమునుగూర్చి చెప్పఁబోవుచున్నాఁడను.

ఏడవ సమాసము.

* ఆ ధి భౌ తి క తా ప ము

(చరాచరభూతములవలనఁ గలుగుదుఃఖము)

శ్రోతలారా? గతసమాసమునందు మీకు ఆధ్యాత్మిక తాప లక్షణములు నివేదించితిని. ఇపుడు ఆధిభౌతిక తాపములనుగూర్చి

---

* బాహ్యపదార్థములకును ఇంద్రియములకును సంయోగమగుటచేఁగలుగునవి ఆధిభౌతికములు.

తెలుపఁ బోవుచున్నాఁడను. శ్రద్ధతో నాలింపుఁడు. ౧ సమస్తచరాచరభూతముల సంయోగమునఁ గలుగు సుఖములను దుఃఖములను విజ్ఞులు ఆధిభౌతికములని యందురు. ౨ మీకు బాగుగా బోధయగుటకై నేను విస్తృతముగా దృష్టాంతసమన్వితముగా నాధిభౌతికతాపమన నేమియో చెప్పెదను. ౩ దెబ్బదగిలి కాలు విఱిగిపోవును. ముల్లుగ్రుచ్చుకొనుటచేఁ గాలువాచి బాధకలుగును. శస్త్రప్రహారముచే గాయమై శ్రమపొడమును. కాలిలో లోహపుశకలముగాని వేడుగాని గ్రుచ్చుకొని పుండుపుట్టును. ౪ దూలగొండి దాహకమగు ఆకు సోకుటచేఁగాని లేకవిషయుక్తపదార్థము దేహమునకు సోకుటచేఁగాని వ్యథ కలుగును, జెట్టికరచుటచే శరీరము విషమయమైపోవును. ఇట్లు నానావిధముల సమకూరు దురవస్థల నాధిభౌతికతాపములందురు. ౫ ఈఁగలు, జోరీఁగలు, తేనెటీఁగలు, చీమలు, దోమలు, మున్నగునవి కుట్టుటచేఁ గలుగుబాధయు, పేలుబడుటచేఁ గలుగు శ్రమయు, ౬ గోమారి, ముక్కుదోమ, గండుచీమ, నల్లి, తుమ్మెద మున్నగునవి కుట్టుటచేఁ గలుగుపీడయు; ౭ కణుదురీఁగ, పాము, తేలు, బెబ్బులి, తోఁడేలు, పంది, ఖడ్గమృగము మున్నగుజంతువులవలనఁ గలుగు కష్టములును ఆధిభౌతికతాపములు. ౮ కాఱాావు, అడవిదున్న, ఎలుగుబంటి, అడవియేనుఁగు, చిరుతపులి లోనగునవి చెలరేగి పయిబడి పెట్టుకష్టములకు నాధిభౌతికతాపములనిపేరు. ౯ జలములోనికిఁ బోయినపుడు మొసలి గొనిపోయిచంపుటయు, ఆకస్మికముగా మునిఁగిపోవుటయు, నీటిలో నడుచుచుండఁ బాచిపట్టిన రాతిపయి జారిపడి యవయవములు విరుగుట, ౧౦ కొండచిలువ మున్నగుపాములు, మొసలి సొరచేప లోనగుజలచరములు, బెబ్బులి సింహము లోనఁగు వనచరములు, మానవునకుఁ గలుగజేయు శ్రమలు, ౧౧ గుఱ్ఱము, ఎద్దు, గాడిద, కుక్క, పంది, నక్క, పిల్లి మున్నగు దుష్టజంతువులవలనఁ గలుగుకష్టములు ఆధిభౌతికతాప

ములు. ౧౨ ఇంతియగాక పయినిచెప్పఁబడిన కర్కశములు, భయానకములు, నానావిధదుఃఖదాయకములు, నగుప్రాణులచేఁ గలుగు బహువిధములగు కష్టములనుగూడ నాధిభౌతికతాపములుగనే పరిగణింపవలెను. ౧౩ గోడలు ఇంటికప్పులు తమంతన యాకస్మికముగాఁ గూలుటచేఁ గ్రిందనలిగిపోవుట, కొండలక్రింద గుహల క్రింద నున్నపుడు శిలాపాతముచేఁ జితికిపోవుట వృక్షమువిరిగి మీఁదబడుటచే అణఁగిపోవుట. ౧౪ పెద్దలు పెట్టిన శాపముచే యాతన లనుభవించుట కోరికలు తీరకుండుటచే భ్రాంతికలుగుట, దానిచే నున్మత్తుఁడగుట యాధిభౌతిక తాపములు. ౧౫ పరులు శక్తిహీనుని గావించుటచేతను, కులభ్రష్టుని నొనర్చుటచేతను, పట్టుకొనిపోయి నిర్బంధములో నుంచుటచేతను గలుగు బాధలును, ౧౬ విషప్రయోగముచేతను, అపశయస్సు పరులు కల్పించుటచేతను, వల బోను మున్నగువానిలోఁ జిక్కుకొనుటచేతను గలుగుకష్టములును ౧౭ విషయుక్తమగు చెట్టుతాఁకుటచేతను, జీడిరస మంటి దేహమునఁ బుండ్లుపడుటచేతను, పొగలోపడి వ్యాకులుఁడగుటచేతను గలుగుశ్రమలు ఆధిభౌతికతాపములు. ౧౮ కణకణమండుచున్న అగ్నిపాత్రములో కాలుపడి కాలిపోవుట, రాతిక్రిందఁ జేయియో కాలోబడి నలిగిపోవుట, పరుగెత్తునపుడు ఎదురుతాఁకుకొట్టుకొని పడిపోవుట, ౧౯ బావి, కోనేరు చెలువు, బొంద లోనగువానిలోఁ బడుట, నదియొడ్డు విరిగి కూలుటచేఁ బ్రవాహమునఁబడుట యాధిభౌతిక తాపములు. ౨౦ దుర్గము మీఁదనుండిగాని చెట్టుమీఁదనుండిగాని పడి గాయములుపడిఁ శ్రమ యొందుటకును ౨౧ చలిచేఁ బెదవులు, కాళ్లు, చేతులు, పిక్కలు పగిలి బాధకలుగుటకును, వానకాలమున బురదలో నడుచుటచేఁ కాళ్లుపాచిగాని పుండ్లుపడిగాని శ్రమలొందుటకును, ౨౨ వేఁడిపదార్థములు తినుటచేతను వేఁడివేఁడి పానీయములు త్రాగుటచేతను

నాలుక గొంతుక కాలుటకును, దంతములలో జాయిపడి కటకట లాడుటకును గూడ నాధిభౌతిక తాపమనియే పేరు. ౨౩

బాల్యావస్థలోఁ బరాధీన జీవితమునం దున్నపుడు పరుషవాక్కులవలనను దెబ్బలవలనను బాధకలుగును. అన్నవస్త్రములకై పరితపింపవలసివచ్చును. ఇది యాధిభౌతిక తాపము. ౨౪ అత్తవారి యింటిలోనున్నపుడు వదినెలు మఱదండ్రు వావివరసలకై వివిధ పదార్థములతో దండలుగ్రుచ్చి మెడలో వేయుదురు. దేహమునకువస్త్రములకు రంగులంటింతురు. కాలిన యినుపములికితో మచ్చలుగూర్తురు ౨౫ ఏమఱుపాటున నున్నపుడు చెవులుపిండుదురు కన్నులలో నింగువరసము పోయుదురు ఎప్పుడును హాస్యము హేళనము గావింతురు. ౨౬ దుష్టులగు పురుషులవలన స్త్రీలు నానావిధముల హింసింపఁబడుదురు, ఆస్త్రీల మానుషమునుగూడఁ దీసివేయుదురు, ౨౭ చెప్పినటుల వినలేదని చెవులు ముక్కులు గోసివేయుదురు, బలవంతముగా నిర్బంధించి పనిపాటలు చేయింతురు, పనికి నుపయోగింపనిచో నొడలుగాల్తురు. ౨౮ స్త్రీని దురాగతులు నిర్బంధించి నీచజాతుల కిచ్చివేయుదురు. అదిదుర్దశలపాలై కడకు మరణమొందును. ఇవియన్నియు నాధిభౌతిక తాపములు. ౨౯ రోగముతో నున్నపుడు వైద్యులు కటువుగానున్న యౌషధము ద్రావింతురు, భూతవైద్యు లనేకవిధముల బాధింతురు. ౩౦-౩౧ బహువిధములగు చేదుతీఁగెల రసము, విదాహకరము నసహ్యకరమునగు కషాయము, గాటుగల ద్రావకములు త్రాగుటవలనఁ గలుగుభయబాధలు ౩౨ ఔషధప్రయోగమునఁగలుగు విరేచనములు వాంతులు, కఠినపథ్యములు, అనుపానము మఱచి యౌషధము సేవించుటచేఁ గలుఁగు క్రొత్తబాధలు ౩౩ శస్త్రముతో దేహముచీల్చి రక్తము దీయుటవలనను లోహముతో నొడలినిండఁ గాల్చుటవలనను గలుగుకష్టములు

ఆభౌధితిక తాపములు. ౩౪ వైద్యులు చిత్రమూలముతోఁడను జీడి
గింజలతోఁడను బట్టువేయఁగా పుండ్లుపడును. నానావిధములగు బాధ
లుకలిగింతురు. నరములు విఱచి వేయుదురు. జలగలను బట్టింతురు.
౩౫ ఇంతయేల! రోగము లసంఖ్యాకములుగాఁ గలవు. వాని కౌష
ధములుగూడ విశేషముగాఁగలవు. చెప్పఁబూనినచో నీ సమాసము
అగాధముగా నపారముగఁ బెరిగిపోవును. రోగములమూలమునను
చికిత్సల మూలమునను దేహమునకుఁ గలుగు సమస్తబాధలు ఆధి
భౌతికములనిగ్రహింపనగును. ౩౬ భూతవైద్యులు పొగలోఁగూర్చుం
డ్డఁబెట్టి యూపిరిసలుపకుండ ధూపములు ప్రయోగింతురు. ౩౭
దొంగలు బందిపోటుజేసి యిండ్లమీఁదఁబడి యకారణముగాఁ బ్రజల
క్షోభపెట్టుదురు ౩౮ అగ్ని దేవుని కాహుతియై సుందరములగు మం
దిర రాజములు, రత్నభాండారములు, మనోహరములగు వస్త్రములు
నానావిధములగు ధనధాన్యపదార్థములు పశువులు, పాత్రములు,
మనుష్యులు తగులఁబడిపోవును. వీనివలనఁ గలుగు సంతాపము ఆధి
భౌతిక తాపము. ౩౯-౪౧ పంటకు సిద్ధముగానున్న ధాన్యము చెఱ
కుమున్నగు పైరులు కాలిపోవుటవలనఁ గలుగు సంతాపము ౪౨
స్వయముగా నంటించిన యగ్నివలనఁగాని యితరులంటించిన యగ్ని
వలనఁగాని యనేకోత్పాతములు గలిగినందున నొందువిచారము
౪౩-౪౪ ఏదేని ప్రియతరమైన పదార్థము జారిపోయినను మఱచిపో
యినను బడిపోయినను నశించినను అక్కఱకురాకుండఁ బోయినను
బగిలిపోయినను స్థానభ్రష్టమైపోయినను నానావిధములగు పశువు
లెందేని చిక్కిపోయినను కన్యలు పుత్రులు భార్యమున్నగు నాత్మ
సంబంధులు జాడ తెలియక దేశాంతరముపాలై పోయినను గలుగు
శ్రమ ఆధిభౌతిక తాపము. ౪౫ దొంగగాని వ్యాజ్యములోఁ బ్రతి
కక్షిగానున్నవాఁడుగాని యాకస్మికముగాఁ జంపవేయును. కన్నపు
దొంగ యిల్లు దోఁచుకొనిపోవును. పశుచోరులు ఇంటిలోనున్న

గొడ్లను దూడలను దోలుకొనిపోవుదురు. ౪౭ పొలముదొంగలు పలు విధములగు ధాన్యములను వృక్షఫలములను గోసికొనిపోవుదురు. మొదట నుప్పువైచి భూమిని ఫలింపకుండ నిస్సారముచేయుదురు. ౪౮ మోసగాడు దారిదొంగ సర్వభక్షకుడు రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు గారడివాడు మాంత్రికుడు కపట వర్తనుడు తాంత్రికుడు మున్నగువారలు బహువిధముల సంకటములు కలిగింతురు. ౪౯ జేబులు కత్తిరించుదొంగలు ద్రవ్యమును హరింతురు. చోరులు నానావిధాలంకారములను దీసికొందురు. ఎలుకలు ఇంటిలోని సమస్తవస్తువులను దీసికొనిపోవుచు వీనివలన గలిగెడు దుఃఖమున కాధిభౌతిక తాపమనిపేరు. ౫౦ పిడుగుబడినను, వడగండ్లుపయింబడినను, వర్షములోదడిసినను, బ్రవాహములో మునిగినను, ౫౧ నీటిలోని సుడిగుండమునందును, నీటిజాలునందును, ప్రవాహమునందును, బ్రవాహములలో గొట్టుకొనిపోవుచున్న చెత్త చెదారము నందును, అపారములగు తరంగములయందును గొట్టుకొనిపోవునపుడు తేలు జెట్టె కొండచిలువ మున్నగుజంతువులచే బాధలొందుటయు, ఱాతిగుట్టకో దీవిగడ్డకో కొట్టుకొని కడగండ్లమారి బ్రదుకు బ్రదుకుటయు, మునుగుచు మునుగుచునుండ దైవవశమున నొడ్డుబట్టి జీవించుటయు నాధిభౌతిక తాపములని చెప్పుదురు. ౫౨ ౫౩ తనతలంపు ననుసరించి గృహస్థధర్మములు నడువకున్నందునను భార్య కురూపిణియు కఠినాత్మకురాలు క్రూరవర్తనురాలు నగుటవలనను, కుమారుడు మూర్ఖుడు బిడ్డ వితంతువు నగుటవలనను, ౫౪ భూతప్రేతము లావేశించి యున్మాదము కలిగించినను, శరీరమునుండి దుర్గంధపూరితమగు దుర్వాయువులు బయలుదేరినను, మంత్రభ్రిష్టత్వముచే నున్మాదము కలిగినను సమకూరుబాధలకు ఆధిభౌతిక తాపములని పేరు. ౫౫ క్రూరగ్రహముల దుర్వీక్షణము, గ్రహప్రతికూలము, కాలతిథిఘాత, చంద్రదోషము, కాలదోషము, దుష్ట

నక్షత్రము మున్నగువానిచేఁ గలుగు కష్టములు ౫౬ శరీరమునందున్న బ్రహ్మగ్రహమువలనఁ గలుగు నవస్థలు బ్రహ్మగ్రహావేశము శనిగ్రహము చాలఁబుండుట ౫౭ తుమ్ము, బల్లిపలుకుట, పింగళపక్షి పెద్దపక్షి, కాకి, కలాలి మొదలగు నపశకునపుఁ బక్షులవలనఁ గలుగు చింత నష్టము ఆధిభౌతిక తాపములు. ౫౮ మోసగాఁడు బుకబుక్కలవాఁడు, నూనెగుడ్డలవాఁడు జోతిష్కుఁడు మున్నగువారు చెప్పు జరుగఁబోవు విషయములను నమ్మి మనస్సునఁ గలుగఁజేసికొను సందేహ సంబంధమగు విచారము ౫౯ కుక్కలు, నక్కలు ఏడ్చినను, బల్లిపయినిబడినను, నానావిధములగు నపశకునములు గలిగినను జనించు చింత, చెడ్డకలలను గాంచుటచే మనస్సులోఁగలుగు వ్యాకులపాటు ఆధిభౌతిక తాపము. ౬౦ ఎచ్చటికైనఁ బోవసంకల్పించి బయలుదేరినపుడు అపశకునముగాని బహువిధములగు విఘ్నములుగాని గిలిగిమనశ్శాంతి చెడుటచేఁ గలుగు విచారముగూడ నాధిభౌతిక తాపముగ గణింపనగును ౬౧

చెరసాలలోఁబడి యనుభవించు బహువిధములగు యాతనలను దుఃఖములను నాధిభౌతిక తాపములని చెప్పనగును. ౬౨ రాజదండనము నొందుటకతన భటులు నడుమునకుఁ ద్రాడుగట్టి పాఱిపోకుండఁ బట్టుకొనికొరడాలతోను బరికెలతోడను. గొట్టుదురు అనేక విధముల తాడనము గావింతురు. ౬౩ చీకటిలోఁబడవైచియుఁ గాలిన పెనముమీఁద నిలువబెట్టియు మట్టియాడలతోఁ గొట్టియుఁ బీడింతురు. ౬౪ అపానద్వారమునందుఁ బోడవైనమేకులు గొట్టుదురు. తుపాకిమందు బాగుగాఁగూరిన పీపాలోపలఁగాని కొట్టులోఁగాని పడవైచి నిప్పునంటింతురు. నాలుగువైపులఁ గదలకుండునటుల పగ్గములతో నంటగట్టి లాటీలతోఁ గొట్టుదురు. పిడికిళ్ళతోఁ బొడుతురు. కాలికొక్కెరవైచి కదల మెదలకుండఁజేసి కొట్టుదురు. మోఁకాళ్ళతోఁ గ్రుమ్ముదురు. ఇవియన్నియు నాధిభౌతిక తాప

ములు. ౧౫ తన్నులు, మొట్లు, పేడతోఁ గొట్టుట, చెవులలోఁ గంకర
త్రాళ్లుదోపి లోనికిదిగునట్లు కొట్టుట, త్రాళ్లతోఁ జేతులఁగొట్టుట ౧౬
దేనికేని కట్టివేయుట, చిమ్మటలతోఁ జర్మము, ముందునకులాగి
కొట్టుట, వెనుకకుఁ జేతులు విఱచి కట్టుట, సంకెళ్లు తగిలించుట,
గొట్టమువలె వంచి చెట్టుమొదటి కంటగట్టుట, బండకొయ్య వేయుట
నాలుగుప్రక్కలఁ గావలివాండ్రనుంచి కదలమెదలనీయక నిర్బంధ
ములో నుంచుట యాధిభౌతిక తాపము. ౧౭ ముక్కురంధ్రములలో
దీక్ష్ణమైన సున్నపునీరునించి బాధింతురు. ఉప్పునీరు, తమిదెనీరు,
బెల్లపునీరుగూడ నించి యూపిరాడకుండఁ జేయుదురు. ౧౮ నీటిలో
ముంచివేయుదురు. ఏనుఁగుముందుఁ గట్టి వేయుదురు. రాజ్యమునుండి
వెడలగొట్టుదురు. నానావస్థలఁ బెట్టుదురు. నానావిధముల బాధిం
తురు. ౧౯ చెవి, ముక్కు, చేయి నాలుక పెదవి మున్నగు నవయవ
ములను గోసివేయుదురు. ౨౦ బాణములతో గురిజూచి కొట్టుదురు
ఉరితీయుదురు. నేత్రములను వృషణములను దీసివేయుదురు. అన్ని
గోళ్లలోను సూదులను గ్రుచ్చుదురు. ౨౧ ప్రతిదినము తూచినయెడల
గొంచెముకొంచెము తగ్గిపోవునట్లుల నాహారాదు లొసంగక బాధిం
తురు. కొండమీదినుండి క్రిందికి నెట్టివేయుదురు. ఫిరంగిముందు
నిలువఁబెట్టి కాల్చివేయుదురు. ఈ విధముగా రాజభటులు ప్రజలకు
గూర్చు బాధలకు ఆధిభౌతిక తాపములని పేరు. ౨౨ చెవులో మేకు
లును గుదద్వారమునందు గూటములను గొట్టుదురు. బ్రతికియుండ
గనే దేహముమీఁది చర్మమునంతయు నొలిచివేయుదురు. ౨౩ నఖ
శిఖపర్యంతముగల చర్మమునంతయు దిత్తివలె నొక్కమా ఱొలి
చివేయుదురు. పొడిచిపొడిచి చంపుదురు. మెడలో బరువైన లోహ
పుగుండును గొలుసును అంటగట్టి బాధింతురు. కొయ్యగుదియతో
ఎముకలన్నియు విరుగగొట్టుదురు. ౨౪ సీసా పగులఁగొట్టిన చూర
నీటితోఁ ద్రాగింతురు. విసము త్రాగింతురు. తలగోసివేయుదురు.

బ్రదికియుండఁగనే బొందలోఁ బూడ్చివేయుదురు. ఈ విధముగా రాజభటులు ప్రజలను బెట్టు బాధలు అధి భౌతిక తాపములు ౭౪ లాగుతోడిగిచి దానిలో తొండలను విడచి పెట్టుదురు. కోసముతోనున్న యరణ్య మృగము లున్నగదిలో రాజదండనపాత్రుని ద్రోసి యతినికృష్టము కష్టరూపముగు మృత్యుముఖమునఁ గూలఁద్రోయింతురు. గొంతుకకు త్రాడుబిగింతురు. నానా విధములఁ గష్టపెట్టి మరణోన్ముఖు నొనర్తురు. ఈవిధముగ రాజభటులుపెట్టు కష్టము లాధిభౌతిక తాపములు. * ౭౬ కుక్కలు గరువగా మరణించుటయు, బులివాతఁబడి చనిపోవుటయు, భూతస్పృవలన గతించుటయు, మొసలివలనఁ జచ్చుటయు నాధిభౌతిక తాపములు. ౭౭ కండరములనుబట్టి లాగివేయుదురు. గంతలలోఁ గట్టి మండుచున్న యగ్నిగుండములలో వేసికాల్తురు. ఇంక ననేకవిపత్తులు గూర్తురు. ౭౮ మనుష్యహాని, ధనహాని, వైభవహాని, మహత్త్వహాని, పదార్థహాని, పశుహాని, మున్నగువానివలనగల్గుతాపములుఅధిభౌతికతాపములు. ౭౯

బాల్యములోఁ దల్లిమరణించుట, వయస్సులో భార్యగతించుట, వృద్ధావస్థలో కొడుకులు కూతుండ్రు చనిపోవుట, ౮౦ దుఃఖము, దరిద్రము, ఋణము, విదేశపరివాసము, దోఁచుకొనఁబడుట, ఆపదలవెంట నాపదలు కలుగుట, దుష్టాన్నము దినుట ౮౧ మహామారివాత బడుట, యుద్ధములో నోడుట,తనకుఁ బ్రియతమమైనవారలు మరణించుటవలనిదుఃఖము ననుభవించుట, ౮౨ కఠిన కాలమువచ్చుట, కరువువచ్చుట, సందేహాస్పదజీవితుఁడగుట, చెడ్డ సమయమే తెంచుటఁ ఉద్వేగమునందును జింతయందును బడిపోవుట ఆధిభౌతిక తాపములు. ౮౩ గానుగలోఁగాని మోటలోఁగాని పడి

* ఈయుదాహరణములవలన శ్రీరామదాసస్వామి కాలమునందు రాజదండనము లెంతఘోరముగ దుర్భరముగానుండెనో పాఠకులు తెలిసికొనవచ్చును.

నలిగిపోవుటయు, బండిచక్రముక్రిందఁబడి యణఁగిపోవుటయు, బహువిధములగు నగ్నిజ్వాలలలో మాడుటయు,౫౪ శస్త్రపాతముచే మరణించుటయు నానావిధములగు నరణ్యజంతువులవాతబడి చనిపోవుటయు, బహువిధబంధనములలోఁ దగుల్కొనుటయు, ౫౫ అనేక దుష్టస్థలములలో నివసించి భయమున తహతహపడుటయు అవమానములపాలై సిగ్గుపడుటయు శోకాతిశయముచేఁ బ్రాణి తపించుటయు నాధిభౌతికతాపము. ౫౬

ఈవిధముగాఁ జెప్పఁబూనినచో ఆధిభౌతికతాపమునకంత ముండదు. అదియొక మహాపర్వతము. కావున శ్రోతమహాశయులారా! ఇంతతో ఆధిభౌతికతాపమననేదియో తెలిసికొనుఁడు. ఇప్పటికి విస్తరించితిని. ౫౭

ఎనిమిదవ సమాసము.

ఆధిదైవికతాపము

(యమయాతనలు)

ఆధ్యాత్మికతాపమును ఆధిభౌతికతాపమును విపులముగా వర్ణించి తెలిపితిని. ఇపుడాధిదైవికతాపమునుగూర్చి తెలుపుచున్నాఁడను. సావధానమతితో నాలింపఁ గోరెదను. ౧ మనుష్యుడు శుభాశుభకర్మల నొనరించి మరణమునొందినపిమ్మట ననుభవించు యమయాతనకును స్వర్గమునందును నరకమునందును గలుగు ననుభవమునకును ఆధిదైవికతాపమనిపేరు. ౨ మదాంధుఁడై మానవుఁడనేకవిధములగు నవివేకకార్యము లొనరించి యనేకపాతకములఁ గావించి యంత్యమునందు దుఃఖావహామగు యమయాతనల ననుభవించును. 3 శరీరబలము, ద్రవ్యబలము, మనుష్యబలము, రాజబలము మున్నగువాని నాధారపఱచికొని యకృత్యము లొనరించు

వారును, నీతిదప్పి పాపాచరణము లొనరించుచు విఱ్ఱవీగువారును, యమయాతనలకుఁ బాల్పడుదురు. ౭-౫ స్వార్థపరతంత్రులై కనుల మూసికొని మహర్షులవలెఁ గనిపించుచు దురభిలాషలతో వర్తించు దుష్టులను, ఇతరులవృత్తిస్వాస్థ్యములను, భూములను, ద్రవ్యములను, స్త్రీలను హరించువంచకులును, మదముచే నున్మత్తులై జీవహత్య, కుటుంబహత్య, మిథ్యాచారము నొనర్చుపాపులును యమయాతన లనుభవింతురు. ౬-౭ నిబంధనల నతిక్రమించి నడిచినయెడల గ్రామాధికారి దండించును. దేశవాసులు నీతిని న్యాయమును విడిచినయెడల దేశాధిపతి దండించును. దేశాధిపతి తగవుతొలంగిన యెడల రాజు దండనమువిధించును. రాజు న్యాయముతప్పినచో నీశ్వరుఁడు శిక్షించును. నీతిని న్యాయమును పాటింపక విఱ్ఱవీగి రాజువర్తించెనేని పరలోకమున యమయాతన లనుభవింపవలసి వచ్చును. ౮-౯ అవినీతిపరుఁడును స్వార్థపరతంత్రుఁడు నైనయెడల రాజు పాపియగును. పాపమువలన రాజ్యాంతమున నరకము సంభవించును. రాజ్యమునకుఁ బిమ్మట రాజునకు నరకము లభించును. (రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువం) అనిపెద్దలుచెప్పుదురు. తపస్సువలన రాజ్యము, రాజ్యమువలన నరకము, గలుగుననుసామెత మీ రెరుంగనిది గాదు. ౧౦ రాజనీతినిదొలంగి వర్తించు భూపాలకున కంత్యకాలమున యముఁడు భయంకరములగు బాధలొనగూర్చును. యముఁడు పాపులను శిక్షించుటలో నియతి తొలంగిన యెడల దేవబృంద మాతని ముట్టడించి పదచ్యుతుని గావించునుగాన దోషులను శిక్షించుపట్ల యముఁడు కడుజాగరూకతతో నుండును, ౧౧ ఈశ్వరుఁ డీవిధముగాఁ బాపులను శిక్షించుటకు నిర్ణయము లేర్పఱచినాఁడు. ఇందుచేతనే నీతియుక్తుఁడవై ప్రవర్తింపుమని మనకుఁ బెద్దలుచెప్పుచున్నారు. ఒకవేళ నీవు క్రిందుమీఁదుయోచింపక తినీ తప్పి సంచరింతువేని యమయాతనలు నీకు సిద్ధముగానున్నవని తలం

చుకొమ్ము. ౧౨ పాపులను దండించుటకు భగవంతుఁడు యముని నియోగించియున్నాఁడు. అందువలననే యీతాపమునకు ఆధిదైవిక మను సార్థకనామ మేర్పడినది. మూఁడవతాపమగు యమయాతన మిగులఁ గఠినమైనది. ౧౩ యమలోకమునందుఁ బాపు లనుభవింప వలసినయాతనలు శాస్త్రములలో బహువిధములుగాఁ జెప్పఁబడినవి. పాపులకు యమదండన మవశ్యభోగ్యము. ౧౪_౧౫ పాపమునకును బుణ్యమునకును దగినకళేబరము లనేకములు పరలోకమున సిద్ధముగానుండును. జీవుని నాకళేబరమునందు దేవదూతలు ప్రవేశపెట్టి నానావిధములగు పాపపుణ్యములఫలము లనుభవింపఁ జేయుదురు. ౧౬ నానావిధములగు పుణ్యము లొనరించినవారికిఁ బరలోకమున బహువిధములగు భోగానుభవములు సమకూరును. వివిధములగు పాపకర్మము లాచరించి యున్నయెడలఁ గఠినయాతనల ననుభవింపవలసి వచ్చును. ఈ విషయము నాస్వకపోలకల్పనముకాదు. శాస్త్రములయందుఁ జెప్పఁబడినది.గావున నవిశ్వసనీయమని తలంపఁ గూడదు. ౧౭ వేదము లాజ్ఞాపించువిధముగఁ బ్రవర్తింపనివాఁడును, భగవంతునియెడ భక్తిశ్రద్ధలు వహింపనియాతఁడును యమునిసన్నిధి కేగి యాతనల ననుభవించును. అదియే ఆధిదైవికతాపము. దాని స్వరూపము వర్ణించెద. ౧౮

ఉడుకుచుండెడి నరకమునందు బహువిధములగు జీవములు పురాతనకీటకములు రవరవయని భయంకరముగా ధ్వనిచేయుచుండును. దానియందుఁ జేతులను గాళ్లను బిగియఁగట్టించి యముఁడు పాపులగు మనుజులను బడవేయును. ౧౯ మిగుల విశాలమగు లోనిభాగమును జిన్నమూతియుఁగల భాండరూపమున యమలోకములో నొకకుండ నిర్మింపబడియున్నది. దానిలో దుర్గంధవస్తువులు, వమనము నిండియున్నది. దానిపేరు కుంభీపాకము. ఇచటఁ బాపి యగువాఁడు పొందుయాతనలు ఆధిదైవికతాపములు. ౨౦ యమ

లోకములోఁ బాపులను దూతలుపట్టుకొనివచ్చి కాలుచున్నభూమి పయిఁ బడవేసి నిలువఁబెట్టుదురు, కాలుచున్నస్తంభమున కంటఁ గట్టుదురు. నానావిధముల నుడికి పొంగులువచ్చు తప్తవస్తువులను బైనఁ బూయుదురు. ౨౧ యముఁడు తనదీర్ఘదండముతోఁ బాపులను నొడలు పగులఁగొట్టును. ౨౨ పాపియగువాఁడు తొలుదొలుత భూలోకమునందే బహువిధములగు బాధల ననుభవింపవలయును. యమయాతన లంతకంటెను బెక్కు రెట్లు కఠినములు. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు దీసికొననీయకుండ యమదూతలు కొట్టుదురు. ౨౩ నలుగురుదూతలు నాలుగువైపులనుండి లాగుదురు. కోదండము వేయుదురు. కాలితోఁ దన్నుదురు. బడితెలతోఁ గొట్టుదురు. ముందునకు గుంజుదురు. ౨౪ లేచుటకలవిగాదు. కూర్చుండుటకు శక్యముగాదు. ఏడ్చుటకు సాధ్యముగాదు. పడుటకు వశముగాదు. యాతనలపయి యాతనలు వచ్చుచుండును. ౨౫ యమలోకబాధ లనుభవింపలేక ప్రాణి వాయెత్తి బిగ్గరగా నేడ్చును. సంకటములనుభవింపలేక బెదరును. త్రోపుడులకు భయపడును. ఎండి వసుగై పోవును. నానావిధములగు కష్టము లనుభవించును. ౨౬ యమదూతలు కఠినవాక్యము లాడుచుఁ గర్కశముగాఁ గొట్టుదురు. పాపులు యమలోకమునఁబొందు కష్టము లనేకవిధములుగ నున్నవి వీనినన్నింటిని ఆధిదైవికతాపము లందురు. ౨౭

గతసమాసములో రాజదండనమునుగూర్చి చెప్పితిని. దానికంటెనుగూడ మిగులఁగఠినమైనది యమదండనము. ఈయాతన మిక్కిలిభయానకమును, ఘోరమును నై యున్నది ౨౮ ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక తాపములు రెంటికంటె ఆధిదైవికము మిగుల నసహ్యకరమైనది. ఇచ్చట దానిని సంక్షేపముగాఁ దెలిపినాఁడను. ౨౯

తొమ్మిదవ సమాసము.

మృ త్యు ని రూ ప ణ ము

(మృత్యువునుండి యెవ్వఁడుతప్పించుకొనఁడు.)

ఈప్రపంచము మృత్యువువద్దకుఁ బోవుటకై సిద్ధముగానున్న యొక వాహనము. ఏగడియయందు దీకళేబరము నెత్తుకొనిపోవుదునా యని కాలము త్రోవ లారయుచుండును. ౧ మృత్యు వెల్లప్పుడును గాలముతో సాంగత్యముగలిగియుండును. మృత్యుదేవి ముందేవిధ ముగా గమనింపసున్నదో యెఱుంగనేరికిని శక్యముగాదు. కర్మాను సారముగా మనుష్యుఁడు దేశమునందో విదేశమునందో మృత్యువు వాతఁ బడును. ౨ సంచితకర్మముల ననుభవించుట ముగియఁగనే దేహ మీప్రపంచమును విడిచి వెంటనే పరలోకయాత్రకు సిద్ధ ముగా నుండవలసియున్నది. రెప్పపాటులో నీప్రయాణ సంరంభము ముగియును. 3 ఆకస్మికముగ యమదూతలు ప్రయాణము చేయిం చుటకు బయలుదేఱవత్తురు. మఱియుఁ గొట్టుచు బాధించుచు మృత్యుమార్గమునకుఁ జేర్చుదురు. ౪ మృత్యువు దెబ్బగొట్టిన పిమ్మట నెవ్వారును సహాయము జేయఁజాలరు. వెనుకముందుగఁ బ్రాణికోటికంతటికిని నీదెబ్బ తగిలితీరును. ౫ మృత్యుకాలము బల వంతమగు లాటీదెబ్బవంటిది. అది బలవంతుల తలపయినిఁ గూడఁ బడును. గొప్పగొప్పరాజులు, మహారాజులు, మిగులబలవంతులని పేరొందిన యోధులుసైతము మృత్యుముఖమునుండి తప్పించుకొనఁ జాలరు. ౬

మృత్యువు ఈతఁడుక్రూరుఁడని వెరచి విడిచిపెట్టదు. వ్యా యామవిద్యలో నీతఁ డారితేరినవాఁడని గ్రహింపదు. ఈతఁడు సంగ రాంగణములోఁ జెలరేగి విరోధులఁజంపు శూరపురుషుఁడని తెలిసి కొనదు. ౭ ఈతఁడు క్రోధస్వభావుఁడనిగాని యీతఁడు ప్రతాప

శాలియనిగాని యాతఁ డుగ్రరూపుఁడగు ఖలుఁడనిగాని మృత్యువు తలంపదు. ౭ మృత్యుదేవత బలాఢ్యుని, ధనవంతుని, సర్వగుణ సంపన్నుఁడగు నుత్తముని సమానదృష్టితోఁ దిలకించును. ౯ విఖ్యాత పురుషుని శ్రీమంతుని బరాక్రమవంతుని సామాన్యరాజును జక్ర వర్తిని మహాత్ముని, అశ్వపతి నరపతి గజపతిమున్నగు విఖ్యాతరాజులను మృత్యుదేవత లక్ష్యముచేయదు. ౧౦-౧౨ లోకమాన్యులు, రాజ నీతివిశారదులు, వేతనభోక్తలు (మన్సబుదార్లు) అధికారులు వ్యాపారులు, మదోన్మత్తులగు రాజులు, మృత్యుదేవతముందు గరికి పోచ కక్కరకురారు. ౧౩-౧౪ మృత్యువున కీతఁడు ముద్రాధికారి యని గౌరవముగాని ఈతఁ డుద్యోగియని రయోదరముగాని లేదు. అదిపరకాంతనుగాని రాజకన్యకనుగాని విడిచిపెట్టదు. ౧౫ మృత్యు వునకుఁ గారణములతోఁ బనిలేదు. ఉన్నతకులమనిగాని నీచకులమని గాని యూహింపదు. వీఁడుకర్మనిష్ఠుఁడగు బ్రాహ్మణోత్తముఁడుగదా యని కనికరము జూపదు. ౧౬ వ్యుత్పన్నుఁడగు (బుద్ధిమంతుఁడగు) పురుషునిమీఁద మృత్యువు దయదాల్పదు. అన్నివిధముల సంపన్నుఁడై యున్నవానిని, విద్వాంసుని, గొప్పజనసముదాయమును జేతిక్రింద నుంచుకొని పరిపాలనాకౌశలము జూపువానినిగాని మృత్యుదేవత విడి చిపెట్టదు. ౧౭ ధూర్తుని (చతురసభ్యుని) బహుశ్రుతుని, బండి తోత్తముని, ౧౮ పౌరాణికుని, వైదికుని, యాజ్ఞికుని, జ్యోతిష్కుని సైతము మృత్యు వెత్తుకొనిపోవును. ౧౯ అగ్నిహోత్రనిష్ఠగలవానిని, శ్రోత్రియుని, మాంత్రికుని, యాంత్రికుని, వేదమును బూర్తిగాఁ జదివిన వానిని, గూడ మృత్యు వాదరించి విడిచిపెట్టదు. ౨౦ ఈపురు షుఁడు శాస్త్రవిశారదుఁడుగదాయని మృత్యు వనుగ్రహింపదు. లేక వేదజ్ఞుఁడు సర్వజ్ఞుఁడునని జాలిదలంపదు. ౨౧ బ్రహ్మహత్య, గోహత్య, బాలహత్య, స్త్రీహత్య మున్నగు ఘోరకృత్యములు గావించుచుంటినని మృత్యుదేవత విచారింపదు. ౨౨ రాగజ్ఞానిని,

తత్త్వవేత్తను తాళజ్ఞానిని, ౨౩ యోగాభ్యాసిని, సన్యాసిని, యోగ బలముచే మరణము నాపఁగల మహాత్ములను, ౨౪ సావధానపురుషులను, సిద్ధులను, వైద్యులను, భూతవైద్యులను సైతము మృత్యు వెత్తుకొనిపోవును. ౨౫ ఈతఁడు గోస్వామియనియు, తపస్వియనియు, మనస్వియనియు, నుదాసీనుఁడనియు, ౨౬ ఋషీశ్వరుఁడనియు, గవీశ్వరుఁడనియు, దిగంబరుఁడనియు, సమాధిస్థుఁడనియుఁ, ౨౭ హఠయోగియనియు రాజయోగియనియు రాగదూరుఁడనియు మృత్యువు రవ్వంతయేని యనుగ్రహముఁజూపదు. ౨౮ బ్రహ్మచారిని, జటాధారిని, నిరాహారిని యోగీశ్వరుని సైత మది యెత్తుకొనిపోవును. ౨౯ సాధువును, మహాత్ములను, అదృశ్యవిద్య నభ్యసించి గుప్తమైపోయెడివారిని, ౩౦ స్వాధీనుని, పరాధీనుని సైతము విడిచిపెట్టదు. సమస్తప్రాణులను మృత్యువు తినివేయును. ౩౧ ఈ ప్రపంచమునందున్న మనుజులలోఁ గొందరు మృత్యుమార్గములోనికిఁ బూర్తిగానే తెంచఁగనున్నారు. కొందరు సగముదనుక చేరిరి. నుఱికొందఱు వృద్ధులై యంత్యమువరకుఁ జేరిరి. ఇంక నెందఱెందరో మరణించిరి. ౩౨ బాలకుని, తరుణుని, సులక్షణుని, అవలక్షణుని, వ్యాఖ్యాతశిరోమణిని, మృత్యుదేవత లెక్కఁగొఁ బరిగణింపదు. ౩౩ ఈతఁడు సంఘమునకు దేశమునకు నాధారభూతుఁడనిగాని, యుదారశీలుఁడనిగాని, సుందరపురుషుఁడనిగాని, అన్నివిధముల సామర్థ్యముగలవాఁడనిగాని మృత్యువు తలంపదు. ౩౪ పుణ్యపురుషుని, హరిదాసుని, భగవత్కీర్తనకారుని, గొప్పగొప్పసత్కర్మములాచరించు సుకృతాత్ముని సైతము మృత్యువు విడువదు. ౩౫

అది యటులుండనిండు. మృత్యువునుండి తప్పించుకొనువాఁడే లేఁడు. ముందో వెనుకయొ తప్పక యందఱును మృత్యుముఖమున బడవలసియే యున్నది. ౩౬ ప్రాణిసమూహము నాలుగువిధములుః జరాయుజములు, ఉద్భిజ్జములు, అండజములు, స్వేదజములు అని

యానాలిగింటిని జెప్పుదురు. ఈ చతుర్విధసృష్టియందుఁగల యెనుబదినాలుగు లక్షల యోనులనుండి జనియించిన సమస్తజీవులను మృత్యువు రేపోమాపో తప్పక తినివేయును ౩౭ మృత్యుభయము వలన నెచ్చటికేని పాఱిపోయినను వాని నెప్పుడును విడువదు. ఏయుపాయముచేతనైనఁ గడతేర్చిరే తీరును. ౩౮ స్వదేశీయునైనను విదేశీయునైనను మృత్యువు తినకమానదు. నిత్యము నుపవాసవ్రతముననున్న వానినైననుసరియే మృత్యుదేవత బ్రతికియుండనీయదు ౩౯ మృత్యువు పెద్దల విడువదు. బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులనుసైత మదిలక్ష్యము సేయదు. భగవంతుని యవతారములుగఁ దలంపఁబడు రాముని కృష్ణునిగూడఁ గడతేర్చినది. ౪౦ నేనిటులఁ జెప్పితినని శ్రోతలాగ్రహింపవలదని కోరుచున్నాఁడను. ఏలయన! ఈ భూలోకమున నవతరించినవాఁడెల్ల మృత్యువువాతఁ బడిదీరును. ఇది మృత్యులోకమని మీరెల్ల రెఱింగియే యున్నారుగాన నీక విస్తరమెందులకు? ౪౧ ఇందు సందేహింపవలసిన యంశమేదియునులేదు. దీనికి మృత్యులోకమను పేరు ప్రఖ్యాతమైనది. ఈ యంశయము చిన్నలు పెద్దలు బాగుగా నెఱింగినదె. ౪౨ ఒకవేళ సందేహించినయెడల నిది మృత్యులోకము గాకపోవునా? ఇది మృత్యులోకమే! ముమ్మాటికిని మృత్యులోకమే! ఇచ్చట పుట్టినదెల్లఁ జచ్చియేతీరును ౪౩ కావున వివేకవంతుడగు మానవుఁడు సామాన్యప్రాణులవలె మృత్యుముఖమునఁబడక కీర్తిగడించి జన్మము సఫలము గావింపవలయును. అంతియగాక మరణించినతరువాతగూడఁ గీర్తిరూపముతోఁ బ్రపంచమున జీవితుఁడై యుండవలెను. ౪౪ చిన్నలు పెద్దలు మొదలుకొని సమస్త ప్రాణులు మృతినొందుట నిశ్చయము. ఇందు సందియము లేనేలేదు. ౪౫

మహావైభవ సంపన్నులగు రాజాధిరాజులు, చిరకాలజీవులుగానున్న సిద్ధాత్ములు అగాధమహిమాన్వితులు మృత్యుమార్గముఁబడి యదృశ్యమైపోయిరి. ౪౬ పలువురు పరాక్రమవంతులు, పలువురు కపటాచారపరాయణులు, పలువురు బహుకాలద్రష్టలు, పలువురు

కులనాయకులు, పలువురు రాజులు మరణించిరి. ౮౭ బహువిధములగు యుద్ధములలో జయముబడసిన శూరులు, బలసంపన్నులు ౮౮ సమస్త ప్రజాసమూహమును బరిపాలించినవారు, బుద్ధిశాలురు, యుక్తిమంతులు, తార్కికులు ౮౯ విద్యావంతులు, శైలసదృశబలవంతులు కుబేరుని దిరస్కరించునంతటి ధనికులు ౯౦ పురుషార్థవంతులు, తేజస్సంపన్నులు, కార్యాచరణకౌశలురు ౯౧ శస్త్రధారులుపరోపకారులు భిన్నభిన్న మతరక్షకులు పరలోకముచేరిరి. ౯౨ ప్రతాపశాలురు సత్కీర్తిధనులు భిన్నభిన్న నీతివిదులు, రాజనీతివిదులగు రాజులు ప్రయత్నవాదులు, వివాదశీలురు ౯౩ భిన్నభిన్న మతవాదులు పండితవతంసులు, శబ్దస్వరూపమునుగూర్చి కోలాహలమొనరించు వయ్యాకరణులు నానామతములపైఁ బూర్వపక్షసిద్ధాంతములొనరింపఁగల మహామహులు పరలోకగతులైరి. ౯౪–౯౫ తపస్విసమూహము, సన్న్యాసిబృందము, తత్త్వవేదిసముదాయము, ౯౬ గృహస్థులు, బహువిధవేషధారులు, నానావిధపురుషులు, బ్రాహ్మణసమూహము, ఆచార్యపురుషులు, మృత్యువునోటఁ బడిపోయిరి. ప్రపంచ మేర్పడినది మొదలింతవఱకెందఱెందఱు మహాత్ములు ప్రపంచమునందుఁ దమలీలజూపి మరణించిరో యెవరికిఁ దెలియును? ఎంతదనుకఁ జెప్పగలను? ౯౭. ౯౮

ఈ విధముగాఁ బ్రాణిసమూహమంతయు మృత్యుదేవత నోటఁ బడిపోయెను. ఇంతప్రాణిబృందము నశించినను నశింపక నాఁటినుండి నేఁటిదనుక శాశ్వతస్థాయిగా నున్నది ఆత్మజ్ఞానస్వరూపాకార మొకటి మాత్రమెయని శ్రోతలు గ్రహింతురుగాక ౮౦

పదియవసమాసము

వైరాగ్యనిరూపణము.

ఈ సంసారము తరంగసంగతులచే నుప్పొంగు నదియైయున్నది. దీనిలో ననేకజలచరములు నివసించియున్నవి. విషయతము

లగు కాలసర్పములు కాటువేయుటకుఁ బరుగులిడుచుఁ బైకివచ్చుచున్నవి. ౧ ఈ మహానదిలో ఆశ, మమకారము, దేహబుద్ధియను మొసళ్లుగలవు. అవి మనుజులనుబట్టి ప్రక్కకు లాగుకొనిపోయి సంకటముల పాలుచేయుచున్నవి. ౨ అహంకారరూపములగు నక్రములు పాతాళమునకుఁ బట్టుకొని తీసికొనిపోయి మానవుని నాకస్మికముగా ముంచి వేయుచున్నవి. అచటి కీడ్వఁబడిన ప్రాణియెన్నఁటికి బయటఁబడజాలఁడు ౩ కామరూపియగు మొసలి పిడికిలినుండి యెన్నఁటికి మనుష్యుఁడు విడిపించుకొనలేఁడు. తిరస్కారము వెంటనంటియున్నది. మదమత్సరములను విడువలేకుండుటవలన మనుజుఁడు భ్రమలయందుఁ బడిపోవుచున్నాఁడు. ౪ వాసనారూపమగు నాఁడుపాము మెడకుఁజుట్టుకొని నాలుకలు గ్రోలుచు విషము నుమియుచున్నది. ౫ ఇట్టిదశయందు మనుష్యుఁడు చూచినదానినెల్ల నాదినాదియని నుడువుచుఁ బ్రపంచభారమును (గృహస్థభారము) తల పయికెత్తుకొనియున్నాఁడు. అతఁడాయుష్యాంగు సంసారనదిలో మునుఁగఁగోరుచున్నాఁడు. కాని భారము విడువకున్నది. మీఁదుమిక్కిలి కులాభిమానములోఁబడి పొంగిపోవుచున్నాఁడు. ౬ అట్టిదశయందు భ్రాంతియను నంధకార మావరించుటచే నభిమానరూపుఁడగు చోరుఁడు వానిని దోఁచుకొనుచున్నాఁడు. మఱియు నహంతారూపిణియగు భూతము వాని నలముకొనుచున్నది ౭ ఈవిధముగా ననేక ప్రాణులు ఈ మహానదియందుఁ గల సుడిగుండములలోఁబడి చుట్టుకొని పోవుచున్నారు. అటుల నవస్థపడుచు భక్తిభావపూర్వకముగా భగవంతుని నుద్ధరించుటకుఁ బిలుచువాఁడు ఒడ్డుబట్టుచున్నాఁడు. భగవంతుఁ డాతని నెంతేసిమన్నించి యొడ్డునకుఁ జేర్చుచున్నాడు పాపము. తక్కిన భక్తిరహితుల దురవస్థ చెప్పవలసిన పనియేలేదు. వాండ్రా ప్రవాహమున దిక్కుమోక్షములేక కొట్టుకొని పోవుచునేయున్నారు. ౮–౯.. భగవంతుఁడు భక్తిభావమున కాఁకలిగొనియున్నాఁడు. ఆతఁడు భక్తిభావము నానందముతో గ్రహించును. భక్తిభావముగలవాఁడు సంకటములొందు సమయమున నాతఁడు ప్రసన్నవదనముతోఁ బ్రత్యక్షమై రక్షించుచున్నాఁడు. ౧౦ ఎవఁడు పరమా

త్మునిమీఁదఁ బ్రేమగలిగియుండునో యాతనియెడఁ బరమాత్ముఁడు గూడఁ బ్రేమతోనుండును. అతఁడు తనభక్తునియెడఁ గనికరించి సమస్తమైన యాపదలనుండితొలఁగించును. ౧౧ పరమాత్మునియెడల భక్తివిశ్వాసములుగలవారై దాసానుదాసులై వర్తించు పుణ్యాత్ములు తప్పక స్వాత్మసుఖానందము జూరగొందురు. ఇట్టి భక్తవతంసులకు నమస్కరించెదను ౧౨ ఎవనికి భగవంతునిపయి నెట్టిభావముగలదో వానిపట్ల పరమాత్మునకుఁ గూడ నట్టిభావము గలుగును. భగవానుఁడు ప్రాణిమాత్రుల హృదయములలో నంతస్సాక్షిగానున్నాఁడు. మఱియు నందఱిభావము లెఱింగి మెలంగుచున్నాఁడు. ౧౩ ఎవఁడు మోసగాఁడై లోకులను భగవంతుని వంచించుచుండునో నట్టివంచకునెడ భగవంతుఁడు సైతము మోసఁగాఁడుగనుండును. ఆతనికౌశల మత్యంతాశ్చర్యకరమైనది. ఆయన ఎట్టివాని కట్టివాఁడుగాఁ గనిపించును. ౧౪ తెదివ్యనామము జపించుచు నిరంతరము భక్తిశ్రద్ధలతో దపముగావించు భక్తునియెడ భగవంతుఁడు శాంతభావముతో మెలంగి శాంతిప్రసాదించును. ఒకవేళ భక్తునిభావము కొంచెమేని న్యూనమైభక్తిపదవినుండి తొలంగినయెడల భగవానుఁడు వేఱై భక్తుని విడిచి వెళ్లిపోవును. ౧౫ ఎవఁడెటులుండునో వానికట్టిప్రతిబింబము దర్పణమునందుఁగనిపించును. దానికి ముఖ్యమగు తాళపుఁజెవి మన యొద్దనేయున్నది. ౧౬ మనమెట్లుచేయుదుమో దర్పణములోనిమన ప్రతిబింబము సైతమటులే చేయుచుండును. ఒకవేళ మనము కనులను బాగుగా విప్పిచూచితిమేని మనప్రతిబింబముగూడఁ గనులను విప్పినటులఁ గనిపించును. ౧౭ కనుబొమ్మలను ముకుళించి మనము కోపముతోఁ జూచినయెడల నదియుఁ గ్రోధస్వరూపముగా గోచరించును. ఒకవేళ మనము నవ్వసాగినచో మనప్రతిబింబముగూడ నవ్వసాగును. ౧౮ మనుజునిభావములెట్లు దర్పణమునందుఁ బ్రతిబింబితములగుచున్నవో యటులేపరమాత్ముఁడుగూడ భక్తునివిషయమున మాఱుచుండును. ఎవరు తన్నెటులభజింతురో వారికటులే భగవంతుఁడు కామితఫలములను బ్రసాదించును. ౧౯ సాధకుఁడగు

మానవుఁడు భావమార్గముననుు బరమార్థమార్గముననుు భక్తిస్థానము నకుఁజేరును. అప్పుడు సాధుసమాగమము చేకూరి మోక్షమార్గము లభించును ౨౦ భావపూర్వకముగ భగవానునియెడ భక్తిప్రప త్తులు గలిగియుండు మానవులు పావనులగుదురు. అంతియగాక భావబలమునఁ దమపూర్వులనుగూడ నుద్ధరింతురు. ౨౧ స్వయముగ ముక్తులయ్యెదరు. ఇతరులకుఁగూడ నుపకరించి భక్తిరహితులకు భక్తిగలుగఁజేసి తరింపఁజేయుదురు. ౨౨ పరమాత్మునియెడ భక్తి గల భక్తులనుగన్న తల్లులే ధన్యురాండ్రు. వారల జన్మము సర్వవిధ ముల సార్థకమైనది. ౨౩ భగవంతునికిఁ బ్రియతములగు భక్తుల యాధిక్యము నెంతని కొనియాడనేర్తును? వారలకు దుఃఖముకలిగి నపుడు ఆపరమాత్ముఁ డాలంబనముగాఁ దననడుమునొసంగి దరిజేర్చు చున్నాఁడు. ౨౪ అనేక జన్మములకుఁ బిమ్మట నీ నరదేహము లభించును. ఈ నరదేహమును సక్రమమార్గములఁ బ్రవేశపెట్టి భక్తిమా ర్గమున నన్వయించినయెడల నీశ్వర సమావేశము కలుగును. ౨౫ అట్టిభక్తిస్వభావులగు పుణ్యపురుషులకు నమస్కరించెదను. భక్తుల ప్రభావము గొనియాడ నశక్యము. వారలు హరినిధానమును సంచిత ముగావింతురు. అందుచే వారల యనంతజన్మఫలము సఫలమ గును. ౨౬

మానవుని యాయు వొకరత్నపేటిక. దీనిలోనుండ సుందరము లగు భజనరత్నములు కలవు. మానవులారా! అట్టి లోకోత్తరము లగు భజనరత్నములను నీశ్వరసమర్పణముగావించి యానందము చూరగొనుఁడు. ౨౭ సంసారసంబధములగు భోగభాగ్యములలో హీనులైనంతమాత్రమున హరిభక్తులెన్నఁటికిని హీనులుగాఁ బరిగ ణింపఁబడరు. వారు వాస్తవమునకు బ్రహ్మాదులకంటెను శ్రేష్ఠులు. సర్వకాల సర్వావస్థలలో వారు నిరాశానందమున మునిఁగి తేలు చుందురుగదా! బ్రహ్మాదుల కట్టి నిరాశానందమెక్కడిది? ౨౮ ఈశ్వరుని సహాయము నొక్కదానినిమాత్రము విశ్వసించి సంసార మునపట్ల నిరాశాభావముతోఁ బ్రవర్తించు భక్తిస్వభావులను సర్వావి

ధముల భగవంతుఁడు సంబాళించును. ౨౯ భక్తిస్వభావులగు నుత్తములు వివేకముగలవారలుగాన సంసారదుఃఖముల నన్నింటిని సుఖములుగా భావింతురు. భక్తిరహితులు సుఖములయందే చిక్కుకొని పడియుందురు. ౩౦ ఈశ్వరునియం దత్యంతముగాఁ బ్రేమగలభక్తులు స్వానందసుఖమున నోలలాడుదురు. వారియక్షయకోశము (స్వానందము) లోకాతీతమైనది. ౩౧ భక్తులు సంసారకష్టములను సుఖములుగా భావించి యక్షయసుఖముతో సుఖులుగానుందురు. సంసారదుఃఖమును మఱచిపోయెదరు. ఈశ్వరునియందు మగ్నులైయుండి విషయసుఖమునుండి పరాఙ్ముఖులైయుందురు. ౩౨ భక్తులగు మానవులీనరదేహముకతనఁ బరమాత్ముని బ్రాపింతురు. భక్తిరహితులును అభాగ్యులునునగు నితరుల కీజన్మము వ్యర్థముగాఁబోవును. ౩౩ ఎవనికేని సుకృతవశమున నాకస్మికముగా గొప్పధనరాశి లభించినచో దానిని గవ్వకుమార్చివేయుట యెట్టిదో భక్తిభావరహితులగు మానవులు తమయమూల్యదేహమును వ్యర్థముగాఁ గోల్పోవుటయు నట్టిది. ౩౪ పూర్వపుణ్యకారణమున నెవనికేని స్పర్శవేది లభించిన యెడల దానినుపయోగించువిధ మెఱుంగక పాడుచేయును. అటులే భక్తిహీనుఁడగు పురుషుఁడు పూర్వజన్మసుకృతమున గడించిన యీనరదేహమును సార్థకముగావించువిధము నెఱుంగక పాడుచేయుచున్నాఁడు. అంతతోఁబోక మాయాజాలమునందుఁ దగుల్కొని తనజీవితమునుగూడ నాశనము చేసికొనుచున్నాఁడు. ౩౫-౩౬ ఈనరదేహ సంయోగమువలననే మానవు లనేకులు ముక్తపురుషులును మోక్షగాములు నైరి. ఇట్టిమనుష్య జన్మమునుబొంది భగవంతునియెడ భక్తిశ్రద్ధలుగలవారై సంచరింపనిప్రాణులు జన్మమరణదుఃఖములను నిరంతర మనుభవించుచుందురు ౩౭

కావున మానవులు నరదేహమునకుఁగల గొప్పతనముగ్రహించి సాధుసమాగమముకతన జీవితము సఫలముగావించుకొనవలయును. ౩౮ ఏసమయమున కేదిరానున్నదో తెలిసికొనఁజాలము. రాత్రి చెట్టపయిజేరినపక్షులు తెల్లవారినంతన పదిదిక్కులకు నెగిరి

పోయినటుల నీసమస్తవైభవము, స్త్రీలు, పుత్రులు, ధనము, మున్నగునవి యేసమయమున నేవిధముగాఁ బరాధీనములై యెక్కడకు వెళ్లిపోవునో మనము గ్రహింపలేము. ౩౯-౪౦ ఏగడియకు నేమికానున్నదో తెలియదు. ఆయుష్షు పూర్తి కావచ్చినది. దేహాంతమైనపిదప మరల నేనీచయోనియో సిద్ధముగాఁ గాచుకొనియున్నది. ౪౧ శ్వానసూకరాది నీచయోనులలో నెందుజనించి విపత్తుల ననుభవింపవలసివచ్చునో చెప్పఁజాలము. ఈనీచయోనులయందు జనించినప్రాణికి ఉత్తమగతి లభింపదు ౪౨ ఓరీ! అవివేకీ! ఓవు తొలుదొలుత గర్భవాసమునందున్నపు డెన్నియోకష్టములొందితివి. ఎన్నెన్నియో యవస్థల పడిపడి నేసారి పూర్వసుకృతమున మానవుఁడవై జన్మింపఁగలిగితివి. ౪౩ వెనుకటిజన్మములలో సమకూరిన సమస్తదుఃఖములను నీవొక్కరుఁడవే యనుభవించితివి. అక్కడ నీలోఁ బాలుపంచుకొనుటకు ఈభార్యగాని ఈకుమారులుగాని లేకుండిరి. మరల నదేవిధముగా నీచజన్మములను నెత్తుటకు నేఁడో రేపో యైహికజీవితము ముగించుకొని నీవొక్కరుఁడవే పోవలసియున్నాఁడవు. ౪౪ ఎక్కడితల్లి, ఎక్కడితండ్రి, ఎక్కడిసోదరి, ఎక్కడిభ్రాతలు, ఎక్కడిస్నేహితులు, ఎక్కడిస్త్రీపుత్రాదులు? ౪౫ సమస్తమును మిథ్యయైయున్నది. అందఱును సుఖమునుగోరి నిన్నాశ్రయించినారు. వీరలకు నీసుఖముతో సాంగత్యముగలదేమో గాని కొంచెమేని దుఃఖముతో సాంగత్యముకలవారు కారని రూఢిగా నమ్ముము. ౪౬ ఈ ప్రపంచ మెక్కడినుండివచ్చినది? నీకుల మెక్కడిది? ఏల వ్యాకులమునొందెదవు? ధనము, ధాన్యము, సంపద, మున్నగు సంసారభోగములన్నియు నస్థిరములు. ౪౭ ఎక్కడి దీగృహము? ఎక్కడి దీగృహస్థాశ్రమము? ఎందులకై యీవ్యర్థపరిశ్రమతో మునిఁగి తేలుచున్నాఁడవు? బ్రదికియున్నంతవఱకు కుటుంబపు జంజాటమును బరువును మోసిమోసి పరితపింతువు. కడకుఁ గాలము దీరును. అన్నియు విడిచిపోయెదవు. ౪౮ ఈ తరుణతావిజృంభణము, ఈ భోగభాగ్యములు, ఈ హావభావానందము, జూచి మురిసి మిన్నుముట్టకుము. ఇవియన్నియు మూన్నాళ్లముచ్చటలు. ఇంతియకాక

యివి మాయతోఁగూడినవని గమనింపుము ౪౯ ఒకవేళ నీవాకస్మికముగ మరణింతువేని పరమాత్ముఁడగు శ్రీరాముని జెందనేరవు. నీవు కనుపించువానినెల్ల నాదినాదియని చెప్పుచున్నాఁడవు. నీవాసన విషయములలోఁ జిక్కియున్నది. ౫౦ నీవెన్నెన్నియో జన్మములిదివర కెత్తియుంటివి. అటులె ప్రతిజన్మమున కొకమరణమువచ్చున వెన్నియోమరణములను సైతమొందియున్నాఁడవు. ఈజననమరణములలో నీకిలాటి తల్లులు, తండ్రులు, భార్యలు, బిడ్డలు, కొడుకులు, మున్నగువార లెన్నిలక్షలమంది మైపోయిరో యేమెఱుంగుదువు? ౫౧ కర్మయోగమువలన వీరందరు నీకు సమకాలికులుగా నీలోకమున జనించి నీతోఁ గలసిమెలసియున్నారు. ఓరీ! చదివిన మూర్ఖుఁడా! వీరలను నీవు సిగ్గుబిడియములులేక నావారలు నావారలుఅని యెటులఁజెప్పికొనుచుంటివో నాకుఁదోఁచకున్నది. ౫౨ బాగుగా యోజించిచూడుము. ఈశరీరమే నీదికాదు. అట్టియెడ నెట్టిసంబంధమును లేని వీరినందరను నావారు నావారు అనిపూనికొందువేల? ఇప్పటికైన నీయొక్కయు నీవుప్రేమించుజనులయొక్కయు నస్థిరత్వము గ్రహించి భక్తిభావముతోఁ బరమాత్ముని నమ్మికొనుము. ౫౩ ఈపాపపుఁబొట్ట నించుకొనుట కెంద రెందరు నీచజనులనో సేవింపవలసివచ్చుచున్నది. నీచులకడజేరి సిగ్గులగ్గువిడిచి స్తోత్రపాఠములు వల్లింపవలసిన గతి కలుగుచున్నది. పోషించువానికడ నెంతయో వినయవిధేయతలు జూపవలసివచ్చుచున్నది. పట్టెడన్నము పెట్టినందులకె యీరీతిగ నీజీవితసర్వస్వమును హీనులకు విక్రయించివేయుచున్నాఁడవు. అంత కెన్నిరెట్లో యోగ్యుఁడును నరదేహప్రదాతయు జీవితము ననుగ్రహించినవాఁడునగు దేవుని నీవేల మఱచిపోవుచుంటివో నాకుఁ దోఁచకున్నది ౫౪-౫౫ భగవానుఁడు సర్వశక్తిసంపన్నుఁడు. ఆతనిమాహాత్మ్యము నీకుఁ దెలియకున్నచో నేను జెప్పెద నాలింపుము. ఈశ్వరుఁడు రేయుంబవల్లు సమస్తప్రాణిలోకమునకు శుభము నెటులఁ గూర్పఁగలుగుదునాయని చింతించుచున్నాఁడు. ఆయన ప్రతాపముకతననే సకాలమున మేఘములు వర్షించి పృథివిని సస్యసంపూర్ణము గావించుచున్నవి. ఆయన కనుసన్నలకు లోనై

సముద్రము చెల్లెలికట్టనుదాటక యథావిధిగానున్నది. ౫౬ భగ వంతుని యాజ్ఞననుసరించియే భూభారము నాదిశేషువు వహించు చున్నాఁడు. సూర్యుఁడాతని తేజముచేతనే మింటఁ బ్రకాశించు చున్నాఁడు. సమస్త చరాచరభూతవిశిష్టమగు భూతనివహమును సృష్టిని నాతఁడు తనమహత్వముచే (సత్తామాత్రముచే) నడుపు చున్నాఁడు. ౫౭ దేవాధిదేవుఁడు, మహాదేవుఁడు, దయాళుఁడునగు నాపరమాత్ముని లీలలను మానవులే మిగులఁ గ్రహింపఁగలరు. కృపా పూర్వకముగ నాతఁడు రక్షింపకున్నచో నీజీవలోకము ప్రాణ ముతో నింతకాలముండఁగలదా. ౫౮ సర్వాత్ముఁడు లోకపావ నుఁడునగు నిట్టి శ్రీరామచంద్రునివిడిచి కామ్యవిషయములలో మగ్ను లైయుండు ప్రాణులను దురాత్ములన్నను, అధములన్నను దప్పులేదు. వారు తాముచేసినదానిఫలము తప్పక యనుభవింతురు. ౫౯ శ్రీరామచంద్రునిగూర్చికాక స్వోపయోగమునకయిచేయు నాశా కృత్యములన్నియు నిరాశలని గ్రహింపవలయును. కానఁబడినదానినెల్ల నాదినాది యనుకొనుటవలనఁ గడకు మిగులునది కష్టమొక్కటియే. ౬౦ ఎవనికిఁ గష్టమునొందవలయునను గోరికయుండునో వానిని సం తోషముగా విషయచింతన నొనరింపనీయవలెను. కడకు విషయచింత నములవలన లభించునది కష్టమె. అదిలభించినంతన హృదయము క్షోభించును. విషయములస్థితి యిట్టిది ౬౧ ఆనందఘనమగు శ్రీరామ చంద్రుని విడిచి హృదయమునందు విషయచింతనము లొనరించు మానవుఁడు ఎన్నఁటికిని మోక్షమును బొందఁజాలఁడు. వానికి సమా ధానము కలుగనేరదు ౬౨ ఎల్లపుడును సౌఖ్యము నభిలషించు మానవుఁడు శ్రీరామ భజనయందుఁ దత్పరుఁడైయున్నఁ జాలును. వాఁడు సుఖపడును, దుఃఖమూలమగు కుటుంబజనముతో సంబంధము నుమాత్రము వాఁడు తొలంగించుకొనవలయును. ౬౩ వాసనలకారణ మున నేమానవునకుఁ గష్టములు దుఃఖములు కలుగుచున్నవి. కావున విష యవాసనలనువిడనాడినవానికె సౌఖ్యములుసమకూరును. ౬౪ విషయ ములవలననుత్పన్నమగు సమస్తసుఖములు సుఖములుగావు. అనిసుఖా భాసములు. వానిలోఁ బరమదుఃఖము పూర్తిగా నిమిడియున్నది.

తొలుదొలుత విషయసుఖములు మధురతరములుగఁ దోఁచును. కాని తరువాత వానివలన శోకము కలిగితీరును. వానిస్వభావమిట్టిది. ౬౫ గాలమునకుఁ దగిలించిన యెఱ్ఱయందుఁ జేపకుఁ దినఁబోవునపుడు సుఖముకనిపించినను దానినిలాఁగఁగనపిమ్మట గొంతుక పగిలిపోవు చున్నది. మేఁతదినవలయునను నాశతో లేఁడి వలలోఁ దగుల్కొను చున్నది. అటులె విషయసుఖములయొక్క తీపిదనమందు తీపిగను పించినను నిజమువిచారించిన మిక్కిలిచేదు. ఇందుచేతనే శ్రీరాముని యెడఁ బ్రీతినుంచుమని చెప్పుచున్నాఁడను. ౬౬-౬౭

దీనినాలించి శ్రోతలలోనొకఁడగు భక్తిభావయుతుఁడైన శిష్యుఁ డిటు లడుగుచున్నాఁడు. ఓ స్వామీ! ఈజన్మమును సఫలము గావించునదియు యమలోకమును దప్పించునట్టిదియునగు నుపాయ మునుఁజూపుఁడు. ౬౮ ఓమహారాజా! పరమాత్ముఁడెచ్చటనున్నాఁడు? ఆతనిసాన్నిధ్యము నాకులభించుమార్గమేది? దుఃఖమూలమగు సం సారము తొలంగుమార్గమేది? ౬౯ ఓ కృపామూర్తీ! తప్పక భగ వంతుఁడు లభించునట్టిదియు అధోగతిని దూరముచేయునదియు నగు నుపాయము దీనుఁడనగు నాకుఁ దెలుపుఁడు. ౭౦ వక్త చెప్పు చున్నాఁడు. సోదరా! నీవనన్యుఁడవై భగవంతుని భజనగావింపుము. దీనివలన సహజముగనే నీకు సమాధానముగలుగును. ౭౧ శిష్యుఁ డిటుల నడుగుచున్నాఁడు. గురువరా! భగవంతునిభజన మెటులఁ జేయవలయునో మనస్సు నెక్కడ నుంచవలయునో తెలిపి కృపతో నాకు భగవద్భజనలక్షణములను బోధింపుడు. ౭౨ ఈవిధముగా భక్తుఁడగు శిష్యుఁడు దీనవదనముతోఁ బలికి దృఢహృదయముతో గురువరునిపాదములను బట్టుకొని గద్గదకంఠుఁడయ్యెను. దుఃఖము వలన నాతని కశ్రుపాతమయ్యెను. ౭౩ శిష్యుని యనన్యభక్తినిగాంచి సద్భావముతోఁ బ్రసన్నుఁడై శ్రీసద్గురుమూర్తి యిటులనుడివెను. మిత్రుఁడా! ఇఁక నిప్పుడు రాఁబోవుసమాసమునందు స్వానంద మును బొందుమార్గము తెలుపుదును. సావధానమతితో నాలింపుము.

మూఁడవ దశకము సమాప్తము.

నాలుగవసమాసము.

మొదటిదశకము

శ్రవణభక్తి

ఓగణేశ్వరా! సర్వవేళలను నీకు విజయమగుఁగాక. దేవా! నీవు విద్యావైభవములందు సమర్థుఁడవు. కృపాళుఁడవై నాకు ఆధ్యాత్మిక విద్యనుగూర్చిన పరమార్థమును సాధకులకు బోధింపగల శక్తినిఁ బ్రసాదింపుము. ౧ ఓవేదమాతా! శారదా! నీకుఁగూడ వందనము లొనరించుచున్నాఁడను. నీమహత్త్వమువలననే వక్తలకు సమస్తసిద్ధులు సమకూరుచున్నవి. నీకతననే హృదయము మననము గావించుటయందుఁ బూర్ణముగాఁ బ్రవృత్తమగుచున్నది. ౨ ఇఁక సద్గురుమూర్తిని స్మరించెదను. గురుమూర్తి ఉత్తములలోనుత్తముఁడు. ఆతనియనుగ్రహమువలన జ్ఞానవివేకము ప్రకటితమగును. ౩ భగవద్భజనము నెటులఁజేయవలయునని శ్రోతలు నన్ను మంచిప్రశ్నమునడిగిరి. కావున ననేకగ్రంథములయొక్కయు శాస్త్రములయొక్కయు నాధారములను గైకొని నవవిధభక్తులనుగూర్చి వర్ణన మొనరించెదను. శ్రోతలు దీనిని సావధానమతితో నాలించి పావనులుగాఁ గోరెదనుర-౪

శ్లో. శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనం
అర్చనంవందనం దాస్యం సఖ్యమాత్మనివేదనం. భాగ.స్క.7-5-23

శ్రవణము, కీర్తనము, విష్ణుస్మరణము, పాదసేవనము, అర్చనము,వందనము, దాస్యము, సఖ్యము, ఆత్మనివేదనము అనునీతొమ్మిదియు భక్తిభేదములు. వీనిలోఁ బ్రతిభక్తినిగూర్చియు వివరణము

ప్రతిసమాసమునందుఁ జేయుదును. సావధానమతితో శ్రోతలువిన వలెను. ౬ హరికథలను పురాణములను నానావిధములగు నధ్యాత్మనిగూపణములను వినుచుండవలయును. ఇది మొదటిభక్తి. ౭ కర్మమార్గము ఉపాసనామార్గము, జ్ఞానమార్గము, సిద్ధాంతమార్గము యోగమార్గము, వైరాగ్యమార్గమును గూర్చిగూడ సాధకుఁడు వినుచుండవలెను. ౮ అనేకవిధములగు వ్రతములు తీర్థములు దానములు మున్నగుమహిమలు గూడ నాలింపవలెను. ౯ ఇంతియగాక బహువిధములగు మాహాత్మ్యములు, పుణ్యస్థలముల వర్ణనములు, బహువిధమంత్రములు సాధనములు, అనేకప్రకార ములగు తపములు, పురశ్చరణములు వినవలయును. ౧౦ దుగ్ధాహారులు, నిరాహారులు, ఫలాహారులు, పర్ణాహారులు, శాకాహారులు, నానావిధాహారులు నెటులుందురో వారిస్థితియు ౧౧ ఎండలో వానలోఁ జలిలో అడవిలోఁ బృథ్విలో ఆకాశములో సిద్ధులేవిధముగా వసింతురో యదియు ౧౨ జపి, తపి, తామసయోగి, నిగ్రహి, హఠయోగి, శక్తిమార్గి అఘోరయోగియెటులుందురోయదియు నెఱుంగవలయును. ౧౩ అనేక ప్రకారములగు ముద్రలు, ఆసనములు, లక్ష్యస్థానములు, పిండజ్ఞానము, తత్త్వజ్ఞానము మున్నగువాని వర్ణనమువిని స్వరూపము గ్రహింపవలెను. ౧౪ నానావిధములగు పిండరచనము, అనేకవిధములగు భూగోళరచనము, పలుతెఱంగులుగల సృష్టిరచనము ఏవిధముగానుండునో యదియు ౧౫ చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, తారామండలము, గ్రహమండలము, మేఘమండలము ఇగువదియొక్క స్వర్గములు, ఏడుపాతాళములు మున్నగువానిస్వరూపమును ౧౬ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులస్థానములు, ఇంద్రాదిదేవతల యొక్కయు ఋషులయొక్కయుస్థానములు, వాయువరుణకుబేరుల స్థానములు, నెటులుండునోయను విషయమును శ్రవణము చేయవలయును. ౧౭ తొమ్మిదిఖండములు, పదునాలుగుభువనములు, అష్టదిక్పాలుర స్థానములు గహనములగు ననేకవనోపవనముల స్వరూపములును ౧౮ గరుడ గంధర్వ విద్యాధరయక్షకిన్నర నారదతుంబురు ప్రముఖులగు అష్టగాయకుల సంగీతవిచారవర్ణనములును వినవలయును. ౧౯

రాగజ్ఞానము తాళజ్ఞానము నృత్యజ్ఞానము వాద్యజ్ఞానము అమృతసిద్ధి యోగము ప్రసంగజ్ఞానము లెటులుండునో యవియు ౨౦ పదునాలుగువిద్యలు అఱువదినాలుగుకళలు సాముద్రికలక్షణము మనుష్యుని ముప్పదిరెండులక్షణములు, మఱియు నానావిధములగుకళలు వానిస్వరూపములును ౨౧ మంత్రము మణిమయౌషధములు సూత్రిగంధులు సిద్ధులు, నానాభాషలు నానావిధౌషధములు ధాతువులు రసాయనక్రియలు నాటికాజ్ఞానము శ్రవణభక్తిస్వరూపము నెఱుంగఁగోరువాఁడు వినవలయును. ౨౨ ఏదోషమువలన నేరోగమువచ్చునో ఏరోగముకొఱకు క్షేపయోగము చెప్పఁబడెనో ప్రయోగముకొఱకేయోగ ముపకరించునో యదియు ౨౩ రౌరవ కుంభీపాకాదినరకములు, యమలోకములోని నానాయాతనలు, స్వర్గ నరకములలోని సుఖదుఃఖములు గూడ నెఱుంగవలయును. ౨౪ నవవిధభక్తులు, చతుర్విధభక్తులు ఏవిధముగానుండునో ఉత్తమగతి యెటులలభించునో ౨౫ పిండ బ్రహ్మాండములరచనము నానావిధములగుతత్త్వములస్వరూపము సారాసారవిచారము నెటులుండునోయను నంశములు వినవలయును. ౨౬ సాయుజ్యముక్తి స్వరూపము, మోక్షము లభించు తెఱంగు నెఱుంగ వలయు నన్న యనేక సద్గ్రంథరాజములు బఠింపవలయును. ౨౭ వేదము, శాస్త్రములు, పురాణములు, తత్త్వమసి మున్నగు మహావాక్యముల వివరణము, తనుచతుష్టయనిరసనము (స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ మహాకారణశరీరములు) తెలిసికొనవలయును. ౨౮ వినుట కన్నియును వినవలయును. వినినంతన లాభములేదు. విన్నయంశములు మనస్సునకుఁ బట్టించుకొని సారము వెదుకవలయును. అసారమునుగుర్తించి విడిచివేయవలయును. దీనికే శ్రవణభక్తియని పేరు. ౨౯ సగుణపరమాత్మని చారిత్రముల నాలించుచు ఆధ్యాత్మజ్ఞానమూలమున నిర్గుణమును వెదకుచునుండుటయే శ్రవణభక్తిలక్షణము. ౩౦ ఈశ్వరుని సగుణచరిత్రము, నిర్గుణతత్త్వము, అను నీరెండువిషయములు పరమ పవిత్రములు గాన వీనిని శ్రద్ధాభక్తులతో వినుచుండవలయును. ౩౧ జయంతులు, ఉపవాసములు, బహువిధసాధనములు, మంత్రయంత్ర

జపధ్యానములు, కీర్తిస్తుతి, స్తవనము, భజనము మొదలగునవి తెలిసికొనవలయును. ౩౨ ఈవిధముగా సగుణపరమాత్మని గుణ శ్రవణము, నిర్గుణమునుగూర్చిన యాధ్యాత్మికనిరూపణశ్రవణము గావింపవలయును. మరియు భిన్నత్వమునువదలి భక్తిమూలమును వెదుకవలయును. ౩౩ ఇప్పుడు శ్రోతలకు శ్రవణభక్తియననేమియో తెలిసియుండును. కావున నికముందుఁ గీర్తనభక్తిలక్షణముఁ జెప్పెదను. శ్రద్ధతో నాలింతురుగాక. ౩౪

రెండవ సమాసము

కీర్తనభక్తి

నవవిధభక్తులలో నొకటియగు శ్రవణభక్తిని దెలిపితిని. ఇపుడు రెండవదగు కీర్తనభక్తినిగూర్చి తెలుపుచున్నాను వినుండు. ౧ సగుణపరమాత్మని గుణములను గీర్తనము చేయవలయును. అంతియగాక జగత్తునందు శక్తికొలదితిరిగి తనవాణితో పరమాత్మని కీర్తిని వ్యాపింపఁజేయువలయును. ౨ అనేకగ్రంధరాజములను బఠింపవలయును. గ్రంథములలోని యవసరవిషయములను గంఠస్థము చేయవలయును. భగవంతునిలీలలఁ దెలుపు కథలు నిరంతరమును నుడువుచుండవలయును. ౩ తనసుఖస్వార్థముకొఱకు హరికథలను భక్తులకుఁ జెప్పుచుండవలయును. హరికథలులేకుండ నొకనిముసమేని వృథాగా గడుపఁ గూడదు. ౪ నిత్యము నూతనోత్సాహముతో హరికథల నభివృద్ధిపరచుటలో మిగులఁ గృషిచేయవలయును. హరికీర్తనతో సంపూర్ణబ్రహ్మాండమును నింపివేయవలయును. ౫ అత్యంతప్రేమరుచితో సర్వకాల సర్వావస్థలయందును మానవుఁడు తత్పరుఁడై యుండవలయును. ౬ భగవంతునకుఁ గీర్తనమన్న నింతయనరానిప్రీతి. కీర్తనమువలన హృదయమునకు సమాధానము గలుగును. కలియుగములోని మనుష్యులలో ననేకులను హరికీర్తనమే తరింపఁ జేయుచున్నది. ౭ వివిధప్రకారములతో నుంకు

నదియు విచిత్రకరమైనదియు నగు ధ్యానమును, అలంకారముల యొక్కయు భూషణములయొక్కయు వర్ణనమును భక్తుఁడు నిరంతర మొనరింపవలయును. అంతఃకరణమునందు ధ్యానమూర్తిని దెచ్చుకొని ప్రతిష్టించి హరికథలను జెప్పవలయును. ౮ ప్రేమతోఁ బరమాత్ముని యశమునుఁ గీర్తిని, ప్రతాపమును, మహిమను వర్ణింపవలయును. దీనివలన భగవద్భక్తుల యాత్మలు సంతుష్టినొందును. ౯ కథను అన్వయమును, వ్యాఖ్యానమును, జెప్పుచుఁ గరతాళమును మనో హరముగా ప్రయోగించుచు హరికథకుఁడు పరమాత్ముని నామ ఘోషణమును, బ్రసంగమువచ్చినపు డనేకకల్పితవిషయములను, జరిగినసంగతులనుగూడఁ జక్కనిరీతిగా వివరించి చెప్పవలయును. ౧౦ తాళము, మృదంగము, హరికీర్తనము, సంగీతము, నృత్యము, తానమానము, నానావిధకథానుసంధానము, తెగిపోనీయక యన్ని యుహరికథకుఁడు సమానముగా జరుపుచుండవలెను. ౧౧ హరికథఁ జెప్పువాఁడు కరుణారసాత్మికములగు కీర్తనములలోని యానందమున మగ్నుఁడై మహోత్సాహముతోఁ గథనునడుపవలయును. మరియు శ్రోతల శ్రవణపుటముల నానందముతో నింపివేయవలయును. ౧౨ కంపితము, రోమాంచము, స్ఫురణము, ప్రేమాశ్రుపాతము గల వాఁడై పరమేశ్వరుని గుణానువాదమును భక్తుఁడు గానముచేయవల యును. దేవస్థానమునందు భగవానునకు సాష్టాంగనమస్కారము లొనర్పవలయును. భక్తిభావములోఁ బూర్తిగా లీనుఁడై మైమఱచి పొరలాడవలయును. ౧౩ పదము, శ్లోకము, ప్రబంధము, ఘాటీ ముద్ర, దోహా (పద్యభేదము) మున్నగు ననేకచ్ఛందములను వీర భూషణములను వినోదములను అవసరమువెంట భక్తబృందము మధ్య గానము చేయవలయును. ౧౪ నానావిధములును నవ రస భూషితములును, శృంగారరసమయములు, సంతోషకథ ములు నగు గద్యపద్యములను అనేకవిధములగు ప్రాస్తావికవచన ములను హరికథకుఁడు శాస్త్రాధారముతోఁ జెప్పవలెను. ౧౫ భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములలక్షణములను నీతి, న్యాయ, స్వధర్మముల రక్షణోపాయములను సాధనమార్గములను, ఆధ్యాత్మిక నిరూపణము

లను జక్కనీరీతిని భక్తులకడ వివరింపవలయును. ౧౬ సందర్భము ననుసరించి హరికథల నుడువవలయును. సగుణోపాసకులగు జనుల కడ సగుణపరమాత్మునికీర్తిని వర్ణింపవలయును. మఱియు నిర్గుణముతో నవసరముకలిగినపుడు అధ్యాత్మికవిద్యమీఁద వ్యాఖ్యానము గావింపవలయును. ౧౭ పూర్వపక్షమును విడిచి నియమముతో సిద్ధాంతనిరూపణము చేయవలయును తాను సిద్ధాంతపఱచి చెప్పుదానిని ప్రజలయెదుట శాస్త్రనిరూపిత నియమ క్రమానుసారముగా నుంచవలయును. ౧౮ వేదములను పారాయణము చేయవలయును. ప్రజలకుఁ బురాణములు వినిపింపవలయును. అంతియగాక మాయాస్వరూపము బ్రహ్మస్వరూపముగూడ నిరూపింపవలయును. ౧౯ బ్రాహ్మణత్వము నాచరభావముతో రక్షింపవలయును. ఉపాసనమును, భక్తిసాధనమును, గురుపరంపరను స్థిరముగానుంచవలయును. ౨౦ హరికీర్తనమునందు వైరాగ్యలక్షణము చేయవలయును, జ్ఞానలక్షణములను గూడ విడిపోవనీయఁగూడదు. పరమచతురుఁడును, విలక్షణుఁడు నగు పురుషుఁ డన్నింటిని సవరించుకొనఁగలఁడు. ౨౧ వినువారల హృదయములలోని సత్యసమాధానము (విశదజ్ఞానము) చెదరిపోవునట్లును, సందేహము కలుగఁజేయునట్లును నుండువిషయములను గీర్తనములలో నుడువరాదు. కీర్తనమునందు, నీతి, న్యాయము, సాధనములరక్షణముగూడఁ జేయవలెను, ౨౨ సగుణపరమాత్ముని గుణానువాదము గావించుటను గీర్తనమని యుగ్గడింతురు. అద్వైతవివరణమున కాధ్యాత్మిక నిరూపణమని చెప్పుదురు. ఎప్పుడేని నిర్గుణనిరూపణము గావింపవలసి వచ్చినచోఁ బరమాత్ముని సగుణత్వమునుగూడ రక్షగావింపవలయును. ఆధ్యాత్మనిరూపణము చేయునపుడు సగుణమును బంధింపఁగూడదని తెలిసికొన వలయును. ౨౩ వక్తృత్వమునకుఁ దగినంత విద్యాబల ముండవలయును. అల్పజ్ఞుఁడగు పురుషుఁడు మహావిషయములను గూర్చి సత్యమగు వ్యాఖ్యానము గావింపనేరఁడు. అందువలన వక్త ముఖ్యముగా విద్యాధికారియు అనుభవశాలియు నైయుండవలెను. ౨౪ దేనినైన మాటిమాటికి ఖండనము గావింపక

వేదములలోని యాజ్ఞలను మండనము గావించుచు మనుజుల దళును సదాచారములయందు ప్రవృత్తులగునట్లు హరికథకుడు జ్ఞానమును బోధింపవలయును.

భక్తి యోగమును గోరు మానవుడు వాదవివాదముల నన్నిటిని విడిచి పరమాత్ముని సగుణమూర్తిని గీర్తనము చేయవలయును. దీనినే భగవద్భజన మందురు. ఇదియే రెండవభక్తి ౨౬ భగవంతుని గుణములు గీర్తించుటవలన మహత్తరములైన పాపములునశించును, ఉత్తమగతి లభించును. కీర్తనభక్తివలన నవశ్యముగ భగవంతుని సన్నిధికి జేర నవకాశము గలుగును. ఇందు సందియము కొంచమేని లేదు. ౨౭ కీర్తనమువలన వాణి పవిత్రమగును సత్పాత్రము గలుగును. జనులందరును సుశీలురును సదాచరణులును నయ్యెదరు. ౨౮ కీర్తనమువలన మనశ్చాంచల్యము తొలగిపోవును. స్థిరమగు బుద్ధివిశేషము కలుగును. వినునాతనికిని జెప్పువానికిగూడ సందియము నివర్తియగును ౨౯ బ్రహ్మపుత్రుడగు నారదుడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును హరికీర్తన మొనరించుచున్నాడు. అందుచేతనే యాతనికి స్వయముగానారాయణుని పదవి లభించెను ౩౦ కావున కీర్తనమహిమ మపారమయినది. అగాధమయినది. కీర్తనమువలన. బరమాత్ముడు ప్రసన్నుడగును. పరమాత్ముని గుణానువాదముగల కీర్తనలు జరుగు ప్రదేశమునందు సమస్తపుణ్యతీర్థములును, స్వయముగా జగదాత్మయు నివసించును. ౩౧

మూడవ సమాసము

స్మరణభక్తి.

గత సమాసమందు మానవులందఱిని పావనముచేయునదియగు కీర్తనభక్తిని వర్ణించితిని. ఇప్పుడు విష్ణుస్మరణమను పేరుగల మూడవభక్తియెట్లుండునో తెలుపుచున్నాను వినుండు. ౧ హృద

యమునందు బరమాత్ముని దివ్యనామమును స్మరింపచేయవలెను. అతని యనంతనామముల నఖండరీతి జపము చేయవలెను. నామస్మరణ మువలన మనస్సునకు సమాధానము లభించును. ౨ నిత్యమును నియమముదప్పక ప్రాతఃకాలమునందును, మధ్యాహ్నమునందును, సాయంసమయమునను నిరంతరముగా భగవన్నామస్మరణము జేయు చుండవలయును. ౩ సుఖసమయమునందును, దుఃఖసమయమునను, ఉద్వేగ సమయమునను జింతాసమయమునను, ఆనందానుభవ సమ యమునను, ఇంతయేల! సర్వకాల సర్వావస్థలయందును భగవన్నా మస్మరణము గావింపక యూరకుండరాదు. ౪ హర్ష సమయమునను దుఃఖసమయమునను సర్వాదికోత్సవములను నాలించునపుడును ఏదేని శుభకార్య ప్రస్తావనము జేయు తరుణమునను విశ్రాంతియం దునను నిద్రాసమయమునను భగవన్నామస్మరణము గావించుచుండ వలయును. ౫ ఏవేని దొసంగులు ప్రసంగి సంకటములు గలిగి నప్పుడును సంసార సంబంధములగు నిర్బంధము వాటిల్లినపుడును నేదేనిదుర్దశసమకూరినప్పుడును భగవన్నామము సాదరభావముతో స్మరింపవలయును ౬ నడుచుచు, మాటలాడుచు, దినుచుం ద్రావుచు, సుఖించుచు, బహువిధములగు నుపభోగములను దనివాదీఱ ననుభ వించుచు నుండునపుడుగూడ నేమఱిపాటు లేక భగవంతుని దివ్యనా మమును స్మరించుచుండవలెను. ౭ సంపదలతో దులతూగుసమయ మునను ఆపదలలో మునిగి తేలుచున్నపుడును కాలగతులు వ్యతి రేకించి చిక్కులువాటిల్లినను భగన్నామస్మరణము మానరాదు ౮ వైభవము, సామర్థ్యము, బలము, బహువిధపదార్థములు గలవను నహంభావముతోఁగాని వివిధసుఖముల ననుభవించుచుంటినను సం తోషముననఁగాని భగన్నామస్మరణమును విడువఁదగదు. ౯ భగవం తుని నామమును నిరంతరము హృదయమునందుఁ దలంచువారి కాపదలు గలుగవు. చేయుచున్నపనులకు విఘ్నములు వాటిల్లవు. అంతమున సద్గతిగూడ లభించును. ౧౦ మొదట భోగభాగ్యము లతో సౌఖ్యము లనుభవించుచుఁ దరువాత దరిద్రుఁడైనను మొదట దరిద్రుడుగనుండి యనంతరము మహాభాగ్యవంతుఁడైనను భగవం

తుని స్మరించుటలోఁ దృప్తి నొందఁజనదు. ౧౧ భూతములు, పిశాచములు, నానాబాధలు, బ్రహ్మగ్రహము, బ్రహ్మరాక్షసి, మంత్రభ్రష్టతవలన యున్మాదావస్థ, నానావిధములగు నాధివ్యాధులు భగవన్నామస్మరణ మూలమున నశించును. ౧౨ విషబాధయు రోగబాధయుఁగూడ భగవన్నామస్మరణమునఁ దొలఁగిపోవును. ఇంతియగాక యంత్యకాలమునఁగూడ స్మరించిన యెడల నుత్తమగతి లభించును. ౧౩ బాల్యావస్థయందును, తరుణావస్థయందును, వార్ధక్యావస్థయందును, కష్టకాలమునందును, సర్వకాలములయందును, అంత్యకాలమునందును, భగవంతుని స్మరించుచుండవలయును. ౧౪ నామస్మరణమహిమ యెంతజెప్పినను నీవు గ్రహించినటుల దోఁచదు. శివుఁడు బాగుగా నెఱుంగును. ఆతఁడు కాశీనగరములో నివసించి నిజభక్తులకు శ్రీరామనామము నుపదేశించుచుండుననుహంశము నీవు విని యేయుందువు. రామనామమహత్త్వముచేతనే కాశీనగరమునకు ముక్తిక్షేత్రమనునామము గలిగినది. ౧౫ రామనామమును దలక్రిందుఁజేసి తొల్లి వాల్మీకి "మరా, మరా" యని జపించి ముక్తినొందినాఁడు. అనంతర మాతఁడు నూరుకోటుల శ్లోకములతో శ్రీరామచంద్రమూర్తి దివ్యచరిత్రమును ఆయన యవతారమునకు ముందుగనే రచింపఁదగినంత జ్ఞానము మహత్త్వమును సంపాదించెను. ౧౬ పరమాత్ముఁడగు హరినామమును నిరంతరము జపించి ప్రహ్లాదుఁడు ముక్తినొందెను. తండ్రిబెట్టు కడగండ్లనుండి బ్రదికెను. పాపియగు నజామిళుఁడు సైతము నారాయణస్మరణమువలననే పవిత్రుఁడు మోక్షగామియు నయ్యెను. ౧౭ పెక్కులు తడవనేల? తొల్లి నామస్మరణముననే జడజీవియగు పాషాణముగూడఁ దరించెను. అసంఖ్యాకులగు భక్తులుద్ధరింపఁబడిరి. మహాపాపులుగూడఁ బరమపవిత్రులై మోక్షమొందిరి. ౧౮

పరమేశ్వరుని నామము లనంతములు. వానిని నిత్యమును నియమపూర్వకముగా హృదయమునందు స్మరించు భక్తులు తరించెదరు, నామస్మరణము గావించువారికి యమలోకబాధలు తప్పును. ౧౯ భగవంతుని యసంఖ్యాక నామములలో నేయొక్కనామము

నేని ధ్యానము గావించినయెడల జీవితము సఫలమగును. నామస్మరణమువలనఁ బాపములు నశించి సుకృతముఁ పెంపొందును. ౨౦ మనుజుఁ డితరకార్యము లేవియుఁ జేయవలసిన యవసరము లేదు. ఏకాంతముగా పరమపదవాసుఁడును జక్రిపాణియునగు పరమేశ్వరుని నామమును స్మరించినయెడలఁ బ్రసన్నుఁడై కాపాడును. ౨౧ నిరంతరము భగవన్నామస్మరణము గావించువాఁడె పుణ్యాత్ముఁడు రామనామము స్మరించుచున్నయెడలఁ గొండలవంటి పాపములు సైతము గూలిపోవును. ౨౨ భగవన్నామ మహిమ యగాధమైనది దానిమహత్త్వము వర్ణనముసేయ నెవ్వరికిని దరముగాదు. భక్తులనేకులు నామస్మరణమువలన ముక్తులైరి. తొల్లి మహాదేవుఁడైన శంకరుఁడు హాలాహలముఁద్రాగి వ్యాకులుఁడైనపుడు రామనామమును మనసార స్మరించుటకతననే యాకష్టము తొలంగెను. ౨౩ బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు, స్త్రీలు, పురుషులు, వారు వీరని చెప్పనేల అందఱికిని నామస్మరణము గావించుట కధికారము గలదు. నామస్మరణముచే జడులు మూఢులు గూడ్ర దరించెదరు. ౨౪ పరమేశ్వరుని పవిత్రనామమును మానవుండఖండరీతిగ నిరంతరము స్మరణచేయుచుండవలయును. భగవానుని దివ్యరూపమును హృదయమునందు ధ్యానింపవలయును. ఇదియే స్మరణభక్తి. దీని మహత్త్వము నెంతని తెలుపగలను? ౨౫

నాలుగవ సమాసము.

పాదసేవనభక్తి

గత సమాసమునందు స్మరణభక్తిని గురించి చెప్పితిని. ఇపుడు నాలుగవదియగు పాదసేవనభక్తిని జెప్పుచున్నాఁడను. ౧ కామితమునంతయు మోక్షముమీఁద నెలకొల్పి మనోవాక్కాయకర్మములతో సద్గురుని చరణములను అనన్యభావముతో సేవించుటకే

పాదసేవనభక్తి యనిపేరు. ౨ సద్గురుని మాహాత్మ్యము చాలగొప్పది. అనిర్వచనీయము. ఆతనిచరణ కమలములను హృదయమునం దలంచుచున్నవారికి జనన మరణ యాతన లెన్నటికిని గలుగంజాలవు. అనన్యభావముతో నట్టి గురుని సేవింపవలయును ౩ సంసార సాగరమునుండి దరిజేరదలంచితిమేని సద్గురుకృపదప్ప నితరాధార మేదియు లేదు. ఐహికతృష్ణయు సంసారనిర్బంధములు తొలంగించు కొనందలంచిన మానవుడు సద్గురుని చరణములను ధ్యానించుటదప్ప గత్యంతరములేదు. ౪ సద్గురుండెంతకేని జాలినవాండు. గురుమూర్తి సారమిది అసారమిది యని బాగుగం దెలియంజెప్పి పరమాత్ముని దర్శించు భాగ్యమును శిష్యునకు సమకూర్చ గలడు. ౫ బ్రహ్మము చూచెదనన్నం గనిపింపదు. మనస్సునందు భాసింపదు. సంగత్యాగను నొనరింపం జాలకున్నయెడల నది యనుభవములోనికి రాదు. అనుభవములోనికిం దే దలంచినయెడల సంగత్యాగముగాదు. సంగత్యాగమువలన ననుభవము రాదు. ఈవిషయములోని భావము అనుభవనీయులగువారికే తెలియునుగాని తదితరుల కెట్లు తెలియును? ఇదియొక యభేద్యమగుగాథ ౬ అనుభవములోనికిం దెచ్చుకొనం దలంచినయెడల సంగత్యాగము (అహంకారము, అభిమానము దేహబుద్ధి యనువానిని విడుచుట) జరుగదు. ఏలయన? యనుభవము లోనికిం దెచ్చుకొన నెంచునంతనే అనుభవము, అనుభవముచేయు వాండు, అనుభవయోగ్య విషయము, అనుమూండిటితో సంగమము తటస్థమగును. ఈ మూండింటిని విడిచివేయుదమన్న వానితో ననుభవశబ్దముసైతము జారిపోవును. ఏలయన, ఈ త్రిపుటియందే యిదియున్నది. ఇంతియగాదు ఎప్పుడహంకారమునుగూర్చిన భావమే లేదో అప్పుడనుభవమెట్లు కలుగును? మఱియు దానిని గైగొనువాడెవడు? ఇంతకు దేలినదేమన—ఈ విషయముల ననుభవనీయు లెరుంగుదురు ఇతరులకిది యభేద్యమగుగాథ. సంగత్యాగము ఆత్మ నివేదనము, విదేహస్థితి, అలిప్తత, సహజస్థితి, ఉన్మనము, విజ్ఞానము అను నీమేడును నేకరూపములు. ౭ ఇవిగాక యింకను గొన్ని పేరులు గలవు. వానిని, సమాధానమునకు సంకేతములని చెప్పవలయును, సాధు

వుల చరణసేవ గావించినయెడల నన్నియుఁ దెలియును. ౬ వేదము, వేదరహస్యము, వేదాంతము, సిద్ధత్వము, సిద్ధభావము, సిద్ధాంత రహస్యము, అనుభవము, అనుభవవిషయము, అనుభవఫలము, సత్య వస్తువు (బ్రహ్మము) మున్నగునవి యెన్ని యోగలవు, ఇవి యనుభ వమునకు ద్వారములు. ఈద్వారములన్నింటినిగూర్చి పూర్ణవిజ్ఞానము గడించినచో ననుభవమునకు వచ్చును. ఈజ్ఞానము మహాత్ములను సేవించుటచే లభించును. పాదసేవనభక్తి ననుష్టించువానికిఁ బరబ్ర హ్మము ప్రకటనమగును. ౧౦-౧౧ బ్రహ్మముసంగతి బహుచిత్రమైన నది. అది ప్రకటనమగుచుండియును గోప్యముగానున్నది. గోప్యము గానుండియు బ్రకటనమగుచున్నది. ఇంతియకాకయది (బ్రహ్మము) గోప్యమునకును బ్రకటనమునకును వేరుగానున్నది. దానిమార్గము గ్రహింపవలెనన్నను దాని నెరుంగవలెనన్నను మహాత్ముల పాదసేవ నము గావింపవలయును. లేకున్న దానిమార్గము లభింపఁజాలదు. ౧౨ బ్రహ్మము నెరుంగుటకు మార్గమున్నది. కాని బ్రహ్మపదార్థ మాకా శమువలె శూన్యముగానున్నది. గుప్తముగఁగూడ నున్నది. అన్నివిధ ములచేతను నది సందేహాస్పదమైయున్నది. చూడఁదలచితిమేని యలక్ష్యపదార్థమగు నాబ్రహ్మము కనుపింపదు. ౧౩ లక్ష్యముతో దేనిని లక్షించుచున్నారమో ధ్యానముతో దేనిని ధ్యానించుచున్నా రమో అదియే పరబ్రహ్మము. ఆపరబ్రహ్మము త్రివిధప్రతీతితో శాస్త్రము, గురువు, ఆత్మఅను నీ మూఁడింటి యనుభవము నొకటి గావించి తానై (స్వయమై) పోవలయును. ౧౪ ఈయనుభవద్వార ములు సారాసార విచారమువలనఁగాని తెలియవు సత్యవిషయము. సత్సంగమువలనఁగూడ నివి యనుభవములోనికి వచ్చును. ౧౫ ఒక వేళ సత్యమును జూడఁబోయినచో అసత్యముయొక్క అభావము గానిపించును. అసత్యమునుజూడబోయినచో సత్యము కాన్పింపదు. ఏలయనిన సత్యాసత్యములను జూచుట చూచెడివానికడనున్నది. ౧౬ చూచెడివాఁడు తాను జూచుచున్న రూపమునందు విలీనుఁడై పోయినపుడు (ద్రష్ట, దర్శనము, దృష్టి యనుమూఁడును నేకమై నపుడు) సమాధానము ప్రాప్తించును. ఎట్టి సమాధానమును బడయ

గోరినను సద్గురునికరుణ ముఖ్యముగా గావలయును. సద్గురునికరుణ లేకున్న యెడల సన్మానమెన్నటికిని లభింపబోదు. ౧౮ నానావిధము లగు ప్రయోగముగా సాధనలు, పరిశ్రమలు ప్రియత్నములు, విద్యాభ్యా సము లేనియెడల నెంతభ్యాసమునొనరించినను గురుగమ్యము, (బ్ర హ్మము నెఱుంగుమార్గము) దొరుకఁజాలదు. ౧౯ అభ్యాసమువలనఁ బడయరానిదియు సాధనములవలన సాధ్యముగానిదియు నగు బ్రహ్మ స్వరూపవివేకము సద్గురుసేవలేకున్న నెన్నటికిని దెలియదు. ౨౦ జ్ఞానమార్గమును దెలిసికొనుటకు ముఖ్యముగా సత్సాంగత్యము చేయవలయును. అది లేదేని జ్ఞానమార్గముపేరే యెత్తఁబనిలేదు. ౨౧ సద్గురుని చరణములను సేవించిన పరమార్థమును గణింపయత్నించు టయే పాదసేవనము ఇది నవవిధభక్తులలో నాల్గవదియైయున్నది. ౨౨ సామాన్యదృష్టితో వేల్పులను నేలవేల్పులను మహానుభావు లను సత్పాత్రులనుగా భావించి వారలసేవ యొనరించుటలో సద్భా వము గలియుండుటకూడ సేవాభక్తియే యగును. కాని బాగుగా విచారించినచో సద్గురుచరణసేవ గావించుటకే పాదసేవనభక్తియను పేరెంతయుఁ దగియున్నది. ౨౩-౨౪ పాదసేవనమను పేరుగల యీనాలుగవభక్తి మూఁడులోకములను బావనముచేయుచున్నది. సాధకునకు సాయుజ్యముక్తి పాదసేవనభక్తివలననే లభించును, ౨౫ కావునఁ బాదసేవనభక్తికిఁ గలమహత్త్వము దెలుప శక్యముగాదు. దానివలననే యీ భూలోకమున ననేకమనుష్యులు తరించి పుణ్యలో కములు బడయుచున్నారు. ౨౬

అయిదవ సమాసము

అర్చనభక్తి

శ్రోతలారా? మీర లుత్సాహముతోఁ బాదసేవనభక్తితత్వ మువింటిరి. ఇపుడైదవదియగు అర్చనభక్తినిగూర్చి తెలుపుదును.

సావధానమతితో వినుండు ౧ ఐదవభక్తిపేరు అర్చనము. అర్చన పదము సాధారణముగా మనము దేవతార్చనముపట్ల నుడివెదము ౨ బహువిధములగు ఆసనములు, మనోహరములగు వస్త్రములు, అలంకారములు, భూషణములు మున్నగువానిని సమకూర్చి మానసపూజ గావించుటకును మూర్తిధ్యానము గావించుటకును అర్చన భక్తియని పేరు. ౩ దేవబ్రాహ్మణులను, అగ్నిహోత్రుని, సాధుసజ్జనులను, అతిథి అభ్యాగతులను, యతీశ్వరులను, మహానుభావులను, గాయత్రిని బూజించుటకును ౪ ధాతువులతోడఁగాని పాషాణములతోడఁగాని, మృత్తికతోడఁగాని చేసిన విగ్రహములను, చిత్తరువులలోఁజిత్రించిన మూర్తులను, సత్పురుషులను, తనయింటిలోని దేవతలను, సేవించుటకును ౫ సప్తాంకితములు, నవాంకితములునగు శిలలు సాలగ్రామములు, శకలములు, చక్రాంకితలింగములు, సూర్యకాంత సోమకాంతములు బాణతాండలములు, నర్మదేశ్వరములు, మున్నగుమూర్తుల నారాధించుటకును ౬ భైరవ, భగవతి, ఖండేరావు, ముంజా, నృసింహస్వామి, నవశంకరి, నాగ, శిక్కా, మున్నగు బహువిధ దేవతామూర్తులను బంచాయతనమును గొలుచుటకును అర్చనభక్తియని పేరు. ౭ గణేశుఁడు, శారద, విఠలదేవుఁడు, బాలకృష్ణుఁడు, జగన్నాథుఁడు, తాండవమూర్తి, శ్రీరంగనాయకులు, హనుమంతుఁడు, గరుత్మంతుఁడు ౮ మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, నారసింహ, వామన, భార్గవ, రామకృష్ణ, హయగ్రీవాదులు ౯ కేశవ, నారాయణ, మాధవ, గోవింద, విష్ణు, మధుసూదన, త్రివిక్రమ, వామన, శ్రీధర, హృషీకేశ, పద్మనాభమూర్తులు, ౧౦ దామోదర, సంకర్షణ, వాసుదేవ, ప్రద్యుమ్నా నిరుద్ధ, పురుషోత్తమా ధోక్షజ, నారసింహాచ్యుత, జనార్దనోపేంద్రమూర్తులు, ౧౧ హరిహరులయనంతస్వరూపములు, భగవంతుడు, జగదాత్ముఁడు, జగదీశ్వరుఁడునగు పరమాత్ముని యవతారములు శివునియొక్కయు, శక్తియొక్కయు ననంతరూపములు భక్తుఁడు నిరంతరము దేవతార్చనలోఁ బూజింపవలయును ౧౨ అశ్వత్థనారాయణ, సూర్యనారాయణ, లక్ష్మీనారాయణ, త్రిమల్లనారాయణ, శ్రీహరినారాయణ,

ఆదినారాయణ, శేషశాయిమున్నగు పరమాత్మునివిగ్రహములం బూజింపవలెను. ౧౩

భగవంతుని యనంతమూర్తు లీలోకమునం దంతటను నిండి యున్నవి. అన్నింట సమాన భావముతో నర్చింపవలయును. ౧౪ ఇంతియగాక కులధర్మానుసారముగా భక్తుడు ఉత్తమమధ్యమరీతులతో అనేక దేవీ దేవతల పూజనము గూడ నొనరింప వలయును. దేనినిగూడ విడచివేయరాదు. ౧౫ ౧౬ భక్తుఁ డనేకతీర్థయాత్రలకుం బోవలయును. అచటి దేవతలను శ్రద్ధాభక్తులతోఁ బూజింపవలయును. నానావిధములగు పూజోపకరణములతో నర్చన మొనర్ప వలెను. ౧౭ పంచామృతము, చందనము, అక్షతలు, పుష్పములు, ధూపములు, దీపము, కర్పూరము, మున్నగు వస్తువుల యథోచితముగాఁ బూజ కుపయోగించి ౧౮ నానావిధములగు భోజనపదార్థములతో నివేదనముగావించి ఫలములు, తాంబూలము, దక్షిణ, బహువిధాలంకారములు, దివ్యవస్త్రములు, వనమాలాది సామగ్రులు, భగవంతునకు సమర్పింపవలయును. ౧౯ పాలకి, ఛత్రము సుఖాసనము, మేఘాడంబరము, సూర్యముఖి, పతాకము, ధ్వజ చిహ్నము, మున్నగు నుపచారపరికరములతోడను, వీణ, కరతాళము, ఝాంఝ, మృదంగము, మున్నగు మనోహర వాద్యముల తోడను భక్తిభావపూరితులగు సాధుజనుల భజనములతోడను మిగులం గోలాహలముగా భగవంతున కుత్సవములు గావింపవలయును. అంతియగాక హరిదాసులచే హరినామ సంకీర్తనము గూడఁ జేయింపవలయును. అందుచే భగవంతునిపట్ల మానవులకు సద్భావము వృద్ధినొందును. ౨౦—౨౧ దేవాలయముల చెంత కోనేరు, బావి, సరోవరము, రాజాంగణము, తులసీవనము, మండపములు నెలకొల్పి గర్భాగారముపై నొకశిఖరము గట్టింపవలయును, వసతిగృహములు, యోగులకుఁదగిన మఠములు, ధర్మశాలలు, సత్తరువులు దేవాలయమునఁ బ్రతిష్ఠింపవలెను. ఇరువదియేడుము త్రెములతో జపమున కుపకరించు మాలికయు వివిధములగువస్త్రములు దేవునికొఱకు సమకూర్పవలెను. ౨౨—౨౩. బహువిధములగు తెరలు, మండపములు, ఆస్తరణములు, నానావిధవస్త్రభూషణములు,

తోరణములు, గంటలు, ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, బండ్లు ౨౪ అలంకారములు, అలంకారపాత్రములు, ద్రవ్యము, ద్రవ్యపాత్రములు, అన్నోదకములు, అన్నోదకపాత్రములు, ౨౫ వనములు, ఉపవనములు, పుష్పవాటికలు, తపస్వులపర్ణకుటీరములు సమకూర్పవలయును. ఇవియన్నియు భగవంతుని బూజించుటకే యుపకరించును. ౨౬ చిలుకలు, గోరువంకలు, నెమిళ్ళు, హంసలు, చక్రవాకములు, కోకిలలు, చకోరములు, సివంగులు, లేడులు, పావురములు మున్నగువానిని భక్తులగువారలు దేవాలయముల కర్పింపవలయును. ౨౭ కస్తూరిమృగము, పునుఁగుపిల్లి, ఆవు, గేదె, ఎద్దు, క్రోతి మున్నగు జంతువులను బాలురను దేవాలయము కొఱకర్పింపవలెను. ౨౮

ఈవిధముగ వివిధవస్తువుల జంతువుల సమకూర్చి భగవంతున కర్పింపవలయును. మఱియు తను, మనో, వచన, చిత్త, జీవ, ప్రాణములతోడను సద్భావముతోడను భగవంతుని నర్చింపవలెను. దీనికే అర్చనభక్తియనిపేరు ౨౯ ఇటులె సద్గురునిగూడఁ బూజించి యాతనియెడ ననన్యభావముతో నుండవలయును. 3౦ పైన జెప్పఁబడినవిధముగా భగవంతుని సాంగోపాంగముగాఁ బూజింప నవకాశము కలుగకున్నయెడల మానసపూజనైనఁ దప్పక గావింపవలెను. మానసపూజయొక్క మహత్త్వము చాల ప్రశస్తమైనది. 3౧ భగవద్భక్తుఁడు తనహృదయమునందే తనరూపమును భగవంతునిరూపమును సమర్పింపఁదగిన పూజాసామగ్రిని కల్పితము గావించుకొని పరమాత్మ నర్చింపవలయును. ఇదియే మానసపూజావిధము. 3౨ మానసపూజయందు దేయేపదార్థములు తన కావశ్యకములో వానిని గల్పనము జేసికొని పరమేశ్వరునకు సమర్పింపవలెను. 33

ఆఱవసమాసము

వందనభక్తి.

శ్రోతలారా! అర్చనభక్తియన నేదియో మీరు బాగుగ గ్రహించితిరి. ఇప్పుడు మీకుఁ దెలుపఁదగినది వందనభక్తి. ఇది నవ

విధభక్తులలో నాఱవది. దానిని వినఁగోరెదను. ౧ ఈశ్వరునకు సాధువులకు సజ్జనులకు నమస్కారము గావించుటకే వందనభక్తియ నిపేరు. ౨ సూర్యభగవానునకును పరమేశ్వరునకును సద్గురునకును సాష్టాంగముగా నమస్కరింపవలెను. ౩ శాస్త్రములలో ముఖ్యముగా బహువిధములుగ నున్న దేవతావిగ్రహములకును ఈశ్వరునకును గురువునకును సాష్టాంగప్రణామము లాచరింపవలయునని చెప్పఁబడును. ఇతరులకు వారివారి యోగ్యతల ననుసరించి నమస్కరింపవలెను. ౪ ఈ పృథివి వైశాల్యము ఏబదియారుకోట్లయోజనములు. ఇందు శ్రీమహావిష్ణుని మూర్తు లనంతములుగా నున్నవి. వానికన్నింటిని ప్రీతిపూర్వకముగా సాష్టాంగప్రణామము లొనరింపవలెను. ౫ మహాదేవుని విష్ణుమూర్తిని సూర్యుని హనుమంతుని దర్శించినంత మానవుని సమస్తపాపములు నశించును. ఈ దేవతలకు నిత్యమును నియమముతప్పకుండ నమస్కరించుచున్న యెడల విశేషముగాఁ బుణ్యముకలుగును. ౬

* శ్లో. శంకర శ్శేషశాయీచ మార్తండో మారుతి స్తథా
ఏతేషాం దర్శనం పుణ్యం నిత్యనేమవిశేషతః

భక్తుని, జ్ఞానిని, రాగహీనుని, మహానుభావుని, తాపసుని, యోగిని సత్పాత్రుని ౭ వేదవిదుని, శాస్త్రజ్ఞుని, సర్వజ్ఞుని, పండితుని, పౌరాణికుని, విద్వజ్జనుని, యాజ్ఞికుని, వైదికుని, పవిత్రాత్ముని గాంచినంతన నమస్కరింపవలెను ౮ విశేషగుణ మేమానవునియందుఁ గాన్పించినను నాతనియందు సద్గురుని యధిష్ఠానమున్నదని తలంచి యత్యాదరముతో నాతనికి నమస్కారము లొనర్పవలెను. ౯ గణేశ్వరుఁడు, సరస్వతి, శక్తి, విష్ణువు, శివుఁడు అను దైవతముల మూర్తులకు లెక్కయే లేదు. వానివివరముల నెంతవఱకని వివరింపవలెను. అన్ని మూర్తులకును భక్తుఁడగువాఁడు ప్రేమపూర్వకముగా నమస్కరింపవలయును. ౧౦ అన్ని దేవతల కర్పించు నమస్కారములును బరమాత్ముఁడగు భగవంతునకే చేరుచున్నవి. ఇది

* శివుఁడు, విష్ణువు, సూర్యుఁడు, ఆంజనేయుఁడు అనువారిదర్శనము పుణ్యప్రదము. నిత్యమునే విశేషముగ దర్శనము చేయవలయును.

నాస్వంతమాటగాదు. ఈయర్థమునందే చెప్పఁబడిన వాక్యము
వినుండు. ౧౧

* శ్లో. ఆకాశాత్పతితంతోయం యథాగచ్ఛతిసాగరం
సర్వదేవనమస్కారః కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి.

కావున సమస్తదేవతలకును సాదరభావమున నమస్కరింపవలయును.
దేవతలు పరమాత్ముని యధిష్ఠానములు. ఈయంశమున భేదభా
వమువదలి విశ్వసించువారికిఁ బరమసుఖము కలుగును. ౧౨ దేవ
తలు పరమాత్ముని యధిష్ఠానములైయున్నటుల సత్పాత్రపురుషులు
గూడ సద్గురు నధిష్టానములైయున్నారు. కావున సమస్తదేవతల
కును పెద్దలకును నమస్కరింపవలెను. ౧౩ నమస్కారమువలన
లీనత గలుగును. వికల్పములు నశించును. అనేక విధములుగానుం
డుసజ్జనులచెలిమి వలయునన్నచో నమస్కారమువలననే సమ
కూరును. ౧౪ సమస్తదోషములు పోవలయునన్నను అన్యాయము
తొలంగిపోవలెనన్నను సందేహములు నశింపవలయునన్నను నమ
స్కారము పెద్దలకుఁ గావింపవలయును. ౧౫ తల క్రిందుపఱచుట
కంటె గొప్పదండనము మానవునకు వేఱుండఁబోదని పెద్దలు చెప్పు
దురు. నమ్రతాపూర్వకముగా లజ్జితుడగుటచే నపరాధము
తొలంగిపోవును. సాధువులగు సత్పురుషులకు భక్తుఁడు నిరంత
రము నమస్కరించుచు వారి శరణమునందుండవలయును. ౧౬ నమ
స్కారమువలనఁ బెద్దలకుఁ గృపయుప్పొంగును. అంతియేగాదు
ప్రసన్నతయుఁగూడ నధికమగును. గురుదేవుఁడు నమస్కరించినం
తమాత్రముననే సాధకులయెడఁ బ్రసన్నభావము గలవాడగును. ౧౭
ఎల్లప్పుడు పెద్దలకు నమస్కరించుటవలనను నిరంతరము పెద్దలయెడ
విధేయభావముతో వర్తించుటవలనను పాపములు గొండలంత
వేసి కూలిపోవును. అంతియగాక పరమపితయగు పరమాత్ముఁ
డట్టివానిని గనికరించును. ౧౮ నమస్కారమువలనఁ బతితులు
పవిత్రులయ్యెదరు. సాధుసజ్జనుల శరణములభించును. జననమరణ

ఆకాశమునుండి పడిననీరు సముద్రమునకుఁబోవునట్లు అందఱు వేలుపుల
కు మ్రొక్కిన మ్రొక్కులును విష్ణుమూర్తిని చేరును.

ములు దూరమగును. ౧౯ ఏదేని గొప్పయన్యాయము గావించిన వాఁడువచ్చి సాష్టాంగనమస్కారము గావించినయెడల శ్రేష్ఠులగు వారా యన్యాయమును జేసినవానిని క్షమింపవలెను. ౨౦ కావున నమస్కారమునుమించిన యనుకరణయోగ్యమగు కార్యమింకొకటి లేదు. పెద్దలకునమస్కరించుటవలన సామాన్యమానవులకు సద్బుద్ధికలుగును. ౨౧ నమస్కారముచేయుటవలన మనకుఁ జిల్లిగవ్వయేని కర్చుగాదు. కష్టముఁగూడ నొందఁబనిలేదు. నమస్కారము గావించుట కేదేనిసామగ్రిని సమకూర్పఁబనిలేదు. ౨౨ సంసారమునుండి విడిబడఁ దలంచితిమేని పెద్దలకు నమస్కరించుటతో సమానమగు సహజోపాయ మింకొకటిలేదు. నమస్కరించునపుడుసాధకుఁ డనన్యభావముతో నుండవలెను. ఇంతటి సహజోపాయమును వదలి అనేకసాధనములతోడను బహువిధోద్యోగముల తోడను వ్యర్థముగా నేలఁ బాటుపడవలెనో శోచకున్నది. ౨౩ సాధకుఁడు పెద్దలకెపుడు భక్తిభావపూర్వకముగా నమస్కరించునో యపుడు వాని నుద్ధరింప వలయునను చింత పెద్దలకుఁ గలుగును. వారలె యనుగ్రహించి సాధకుఁడు ముక్తినొందుటకు సుగమములగుమార్గములేవియో తెలుపుదురు. ౨౪ కావుననే వందనభక్తి సర్వశ్రేష్ఠమైనదని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. వందనము నొనరించుటవలననే గొప్పగొప్ప సత్పురుషులు ప్రసన్నభావు లగుదురు. ఇదియె వందనభక్తి. ౨౫

ఏడవసమాసము.

దాస్యభక్తి.

వందనభక్తినిగూర్చి యింతకుమున్ను తెలిపియుంటిని. ఇప్పుడు సప్తమభక్తియగు దాస్యమునుగూర్చి చెప్పఁబోవుచున్నాఁడను. శ్రద్ధాభక్తులతో నాలింపఁగోరుచున్నాఁడను. ౧ దాస్యభక్తి యనఁ బెద్దలకును వేల్పులకును నెట్టిపరిచర్య జేయవలసివచ్చినను బ్రాలుమాలక యొనరించుటయై యున్నది. సాధకుఁడు దాస్యభక్తి నవలంబించెనేని దేవస్థానమునే నెలవు చేసికొనవలయును.

౨ భగవంతునికి మిగుల వైభవములు సమకూర్చుచు నెట్టిన్యాన తను రానీయకుండుటయు భగవద్భజనమును జనసమూహము నందుఁ బెంపొందించుటయు దాస్యభక్తియందురు. 3 దాస్యభక్తి మగ్నుఁడగు సాధకుఁ డితర-చింతలుమాని పడిపోయిన దేవళములను బాగుచేయింపవలెను తెగిపోయిన సరోవరములను మరల గట్టింప వలెను. ధర్మశాలలను నివాసస్థానములను నిర్వహింపవలెను. నిత్యమును బరమాత్ముని లీలలఁ దెలుపు నూతన కావ్యములు పఠించుచుండవలెను. ౪ ఇంతియగాక నానావిధములగు జీర్ణజర్జర ములగు మండపాదులు పునరుద్ధరింపవలెను. వేయేల యేపనివచ్చి పడినను శీఘ్రముగా నెరవేర్చుచు నుండవలయును. ౫ ఆలయము లోనికిఁ గావలసిన గుఱ్ఱము, ఏనుఁగు, సింహాసనము, పాలకి, చౌకి, సుఖాసనము, మంచనము, మేనా, విమానము, మున్నగు వాహనములను నూతనముగ నిర్మింపవలయును. ౬ మేఘాడంబ రము, ఛత్రము, చామరము, సూర్యముఖి, చిహ్నము మున్నగు నుపకరణములను దేవాలయమునకు నిత్యము నవీనముగా నిర్మింప వలయును. ౭ నానావిధయానములు సమకూర్చుటకు నుత్తమ స్థానములగు సువర్ణాసనములు మిగులమనోహరముగఁ జేయింప వలయును. ౮ భవనములను, కొట్లను, పెట్టెలను, చందూకలను వాహనములను, పాత్రలను, సకలద్రవ్యములను మిగులయత్నము తో నితరులకుఁజిక్కనీయకుండఁ గాపాడవలయును. ౯ గుహలుఅంత గ్గృహములు, అరుగులు, బిలములు, మున్నగు ప్రదేశములు గుప్తద్వార ములు అమూల్యవస్తుభాండారములు, దేవాలయమున విశేషప్రయత్న ముతో దృఢతరముగాఁ గట్టించుచుండవలయును ౧౦ అలంకారములు, భూషణములు, దివ్యవస్త్రములు, మనోహరరత్నములు, సువర్ణము మున్నగు నానావిధ ధాతుపాత్రములు ప్రయత్నపూర్వకముగ దేవా లయమునకొఱకు సేకరింపవలయును. ౧౧ పుష్పవాటికలు, నానా విధ వృక్షములు గలతోఁటలు, వేయించి వానికి నిరంతరము నీరు గట్టి పోషించుచుండవలయును. ౧౨ పశుశాలలు, పక్షిశాలలు, చిత్రశాలలు, నాట్యశాలలు, దేవళమున దృఢతరముగాఁ గట్టింపవలెను. అంతియగాక బహువిధవాద్యములు గానవంతులను గాయకులు భగ

వద్భుజనమునకై ప్రత్యేక ప్రయత్నమున సిద్ధమొనర్పవలెను. ౧౩ పాఠ శాలలు, భోజనశాలలు, ధర్మశాలలు, నిదురింపవచ్చెడి బాటసారుల కొఱకు శయ్యాగృహములు, సామగ్రులుంచు గృహములు ౧౪ నానావిధ పరిమళ ద్రవ్యములను నిలువజేయు కొట్లు, భిన్న భిన్న ఖాద్య ఫలస్థానములు, రసముల కుచితములగు ప్రత్యేకస్థలము లు సాధకుఁడు శ్రద్ధతో నాలయమున నేర్పఱుపవలెను. ౧౫ ఆలయములో నేయేభాగము లేని జీర్ణములైనయెడల వానిని వెంటనే గమనించి నూతనముగా నిర్మింపవలెను. భగవంతుని వైభవ మనిర్వ చనీయమైనది. ఎంతదనుక వివరింపఁగలము? ౧౬ భగవత్సేవాసం బంధములగు సమస్తకార్యములను నిర్వహింప సంసిద్ధముగా నుండవ లయును. భగవంతుని సేవయందు సాధకుఁడు తత్పరభావముతో మె లంగుచు నేపనినేని మఱచిపోఁగూడదు. ౧౭ జయంతులు, పర్వములు మొదలగు మహోత్సవములను సాధకుఁడు స్వర్గమునందలి దేవత లుచూచి ముగ్ధులుకాఁగలయంతటి మహావైభవముతో జరుపుచుం డవలయును. ౧౮ భగవంతునకు నీచాతినీచమగు సేవనుగూడఁ జేయుటకు సర్వసిద్ధముగా నుండవలయును. మఱియు సంశయమే తెం చినపుడు సమస్తోపచారములు గావించుటకు సావధానముగా నుండ వలయును. ౧౯ భగవంతుని కేదేదియావశ్యకమో ఆలయమున నేయే వస్తువులకుఁ గొఱంతగలదో వానిని తత్క్షణమె యొసంగుచు సర్వసే వలు ప్రేమపూర్వకముగాఁ గావింపవలెను. ౨౦ పాదప్రక్షాళనము, స్నానము, ఆచమనము మొదలగువానికి జలము, చందనాక్షతలు, మనోహరవస్త్రములు, భూషణవిశేషములు, ఆసనములు, నానావిధ పరిమళ పుష్పములు ధూపదీపనైవేద్యములు మున్నగువానిని పూజా దుల కుచితకాలమున సిద్ధముగానుంచవలెను. ౨౧ శయనమునకు నుత్తమస్థానము, త్రాఁగుటకుఁ బరిశుద్ధమును శీతలమునగు జలమును రుచికరమగు తాంబూలమును సమర్పింపవలెను. శ్రుతిని రాగము లతో మేళవించి భక్తియుక్తములగురసవత్పదములను మనోహరగముఁ బాడుచుండవలయును. ౨౨ పరిమళద్రవ్యములు. పుష్పములు, నానావిధ సుగంధమయములగు తైలములు, బహువిధములగు ఫల

ములు సమకూర్చి దేవస్థానము నలికి చల్లి స్వచ్ఛముగా నుంచ వలెను. జలపాత్రములందుఁ బూర్ణముగా జలము నింపవలయును. వస్త్రములను సుందరముగనునిర్మలముగను నుంచవలయును. ౨౩-౨౪ సమస్తవిషయములను గూర్చియు విచారించుచు సాధకుఁడు జాగరూకతగనుండి యాలయమున కేతెంచు భక్తులను గౌరవింప వలయును. ఇదియే దాస్యభక్తియొక్క సత్యస్థితి. ౨౫ మనుష్య మాత్రునిచిత్తము ప్రసన్నమగు విధమున స్తుతిని గరుణాపూరణ ములగు మాటలతో నుడువవలెను. ౨౬ సప్తమగు నీదాస్య భక్తిని యథామతితో వివరించితిని. భగవంతునిపట్ల గావించిన టులె సద్గురునిపట్లగూడ ననన్యభక్తితో సేవగావింపవలెను. ప్రత్యక్షముగా సేవజేయుటకు సాధ్యముగానియెడల మానసికపూజ వలెనే యీదాస్యభక్తినిఁగూడ మానసికముగాఁ జేయవచ్చును. ౨౭

ఎనిమిదవసమాసము.

సఖ్యభక్తి:

శ్రోతలారా! మీరలింతకుమున్ను దాస్యభక్తిస్వరూపము నుత్సాహముతో నాలించితిరి. ఇపుడు సావధానమతితో నెనిమిదవదియగు సఖ్యభక్తిని గూర్చి తెలుపుదును. వినఁ గోరెదను. ౧ పరమాత్ముని తనకుఁ బరమమిత్రునిగా నొనరించికొని యాతనిని ప్రేమ వలనను బ్రీతివలనను లోఁబఱచికొనుటకే సఖ్యభక్తియని పేరు. ౨ పరమేశ్వరునకు సంతోషావహములగు విషయములేవియో గుర్తించి వాని నానందముతో నొనర్చుచు. ౩ భక్తి, భావము, భజనము, అధ్యాత్మనిరూపణము, భగవత్కథ, భగవద్గుణకీర్తనము, ప్రేమగల భక్తులగానము, బరమేశ్వరునకు సంతోషావహముగాఁ గావించుచు నుండుటయే సఖ్యభక్తి. ౪ పైనిచెప్పఁబడిన వన్నింటిని శ్రద్ధతోఁ గావింపవలెను. అందుచే భగవంతునియెడల మనకును మనయెడల భగవంతునకును మనస్సు గలిసిపోవును. ఈరూపముగ నుభయులకు సహజముగా మైత్రియేర్పడును. చాలును. ఇంకఁ గావలసిన దేద్ది యున్నది? ౫ పరమాత్మునిమైత్రిని గడింపవలయునన్న మనము

మనసమస్తసుఖములకును దిలాంజలి యొసంగవలెను. మఱియు నన
న్యభావముతోఁ జీవుఁడు తనప్రాణమును, శరీరమును గూడ భగవద
ర్పణము గావింపవలెను. ౬ సాధకుఁడా! నీవు సఖ్యభక్తి నభిమానించి
యనుష్ఠింపఁ దలంతువేని గృహస్థసంకటములను దలంపక భగవం
తుని దివ్యనామము చింతించుచుండుము. నిరూపణము, కీర్తనము,
కథ, వార్త, మున్నగునవియెల్ల ఈశ్వరసంబంధముగా నుంచుము. ౭
జగదీశ్వరునితోఁ జెలిమిచేయుటలో నొకవేళ ఇష్టమిత్రులను
ముఖ్యబాంధవులను, కుటుంబమును, మఱియుఁ బ్రేమానుబంధులగు
చుట్టపక్కములను విడువవలసివచ్చినయెడల నేమియు నభ్యంతరము
చేయకుము. ఇంతియగాక నీసర్వస్వమును సమర్పింపవలసివచ్చినను
వెనుకాడకుము. చివరకు ప్రాణములుగూడ భగవత్ప్రీత్యర్థమై
విడువవలసివచ్చినయెడల విడువుము. ౮ నీసర్వస్వమును గోలుపోవ
వలసివచ్చినను నంగీకరింపుము. పరమాత్ముని మైత్రిమాత్రము చెడ
నీయక హృదయమునఁ బ్రేమింపుము భగవానుఁడే భక్తునిప్రాణము.
ఆప్రాణమును రక్షచేయుటయే భక్తునికర్తవ్యము. ఇదియే పరమప్రీ
తియొక్క లక్షణము. ౯. ౧౦ ఇట్టిపరమప్రీతియు మైత్రియు నీయెడ
భగవంతునకుఁ గలిగెనేని నిన్నుఁ గాపాడవలసిన బాధ్యతయు శ్రద్ధ
యు నేర్పడును. లాక్షాగృహములోఁ దగులఁబడి పోవనున్న పాండ
వులను బిలద్వారమునుండి వెడలించి వారినెట్లుల నాదరభావముతో
భగవంతుఁడు రక్షించెనో యెఱుంగవా? ౧౧ మిత్రరూపమునఁ బర
మాత్ముని మనకడ నుంచుకొనఁదగిన తాళపుఁజెవి మనయొద్దనేయు
న్నది. ఎత్తైనస్థలమునకుఁ గ్రిందిభాగమునుండి ధ్వనిగావించినయెడ
లఁ బ్రతిధ్వని కలుగునట్లుల మనము పరమాత్మునిపట్ల ననన్యభావ
ముంచిన యెడల నాతఁడుగూడ సమయమునకుఁ బ్రసన్నుఁడగును.
ఒకవేళ మన మాతనియెడఁ బరాఙ్ముఖులమైనయెడల నాతఁడుగూడ
మనయెడఁ బరాఙ్ముఖుఁడగును. ౧౨. ౧౩

శ్లో॥ యేయథామాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహం

ఎవఁడెట్టుల భక్తివహించునో అటులే పరమేశ్వరుఁడును
వర్తించును. కావుననే దీనితాళపుఁజెవి మనయొద్దనే యున్నదని చెప్పి
తిని. ౧౪ ఒకవేళ మనమనస్సున కనుకూలముగా జరుగకపోయి

నచో నీశ్వరునెడఁ గల భక్తినేమాత్రము తగ్గింపరాదు. అటులొనరిం

గుటయు భక్తుఁడై విభక్తుడగుటయు నీ భక్తిలక్షణములై ౫ విభక్తుఁడు కానివాఁడే భక్తుఁడు. భక్తుఁడు కానివాఁడే విభక్తుఁడు. ఈ విరోధభావమును గూర్చి సాకల్యముగా విచారము గావింపని సాధకునకెన్నఁటికిని సంతోషము లభింపనేరదు ౬ ఈ విషయము సంపూర్ణముగ విచారణ మొనరింపవలయును. ఈశ్వరుని గుర్తింపవలయును. అంతఃకరణమునందు స్వయముగఁ దనను వెదుకవలయును ౭ తత్త్వమును విచారించి "నేను" అనునదెవ్వరు? అనువిషయమును దృఢముగా తీర్మానించితిమేని "నేను" అనునది యెచ్చటను లేదని విశదము గాఁగలదు ౮ తత్త్వము తత్త్వములలోఁ గలిసిపోవునని వివేకమువలన గ్రహించినపుడు నేను అనునది యింకనెక్కడ మిగిలియుండును? ఇదియే ఆత్మనివేదనము * ౯ ఇదియంతయు దత్త్వరూపముగా భాసమగుచున్నది. వివేకముతోఁ గాంచినపిమ్మట నంతయును నిరసనమై పోవుచున్నది. ప్రకృతిని వేఱుచేయుటవలన ఆత్మ నిలిచియుండును. అచ్చట నేను అనునది యెచ్చటనుండి వచ్చును? ౧౦ ముఖ్యముగఁ బరమేశ్వరుఁడొకఁడున్నాఁడుగదా! రెండవది జగద్రూపమున బ్రకృతియున్నది. (మాయ బ్రహ్మము రెండును నుండనేయుండెను) ఇఁక నీమధ్యను నేను అనుదొంగ నెచ్చటినుండి వచ్చితిరో తోఁచకున్నది ౧౧

ఇదియంతయు నీ విధముగా సిద్ధాంతమైన పిమ్మటఁగూడ నీ యసత్యదేహముయొక్క అహంతాత్వము (నేనను భానము) మధ్యమునందంటియుండును. దాని బాగుగా విచారించి చూచితిమేని యేమియును లేదని స్పష్టమగును ౧౨ తత్త్వవిచారముతోఁ జూచినపిమ్మట నీ పిండబ్రహ్మాండములు కేవలము తత్త్వరచనమని విశదపడగలదు. నానాప్రకారములగు వ్యక్తులు తత్త్వములతో రచింపఁబడిన విశ్వాకారమునందు వ్యాపించియున్నవి. ౧౩ సాక్షిత్వము

* ప్రకృతి నియమానుసారముగ పంచతత్త్వాత్మకమగు శరీరము పంచతత్త్వములలోఁ గలిసిపోయినప్పుడు "నేను" అనున దెక్కడ మిగిలియుండును? అనఁగా మనుజుఁడు దేనిని "నేను" అనిచెప్పనోయది మిగిలియుండదు. కాని యీ శరీరముయొక్క యైదుతత్త్వములు ఒక్కటిగ నొక్కటిగ నైదింటితోఁ గలిపివేయుటతో నిఁక శేషించి యుండునదేదియో యదియే ఆత్మరూపము "నేను" అనునది. దీని నెఱుంగుటయే ఆత్మనివేదనము.

వలనఁ దత్త్వములు నిరసనమగును. మఱియు నాత్మానుభవమువలన సాక్షిత్వమేమియును మిగిలియుండదు. కావున ఆదియందును అంతమందును నున్నది యాత్మయే అప్పుడు మఱల "నేను" అనున దెచ్చటనుండి వచ్చునో? ౧౪ *ఆత్మయనున దొక్కటియే యైయున్నది. అది స్వానందము. మఱియు అహమాత్మ (అహం+ఆత్మా) అను వచన మొక్కటియున్నదికదా! మఱల నచ్చట "నేను" అను భిన్నత్వ మెక్కడనుండి శేషించినది? ౧౫ "సోహంహంస" (నేను కేవలముగ ఆత్మనై యున్నాఁడను) అను నీవాక్యమునందుఁగల యంతరార్థము గ్రహింపవలసియున్నది. నేనే యాత్మరూపుఁడనని యాత్మవిచారము గావించుటచే మఱల నచ్చట నేను అనున దెద్దియుఁ గలుగఁబోదు ౧౬ ఆత్మ నిర్గుణము నిరంజనము నైయున్నది. కావున దానివిషయమున ననన్యత గలిగియుండవలయును. అన్యము (ఇతరము) లేదు. అని యనన్యపదమున కర్థము. ఇఁక నచట "నేను" అను ననన్యమగునది యెచ్చటనుండివచ్చినది? ౧౭ ఆత్మ యద్వైతము. అచట ద్వైతాద్వైతము లేమియును లేవు. కావున నిఁక నచ్చట నేను అనుకల్పన యెచట నుండఁగలదు? ౧౮ ఆత్మ, పూర్ణత్వముతోఁ బరిపూర్ణమైయున్నది అచట గుణాగుణములేమియును లేవు. ఆ నిఖిల నిర్గుణమునందు "నేను" అనున దెవ్వరు? అది యెక్కడనుండి వచ్చినది? ౧౯ త్వంపదము తత్పదము, అసిపదముల భేదాభేదము నిరసనమైపోయినమీఁదట (తత్త్వమసి=అది నీవైయున్నాఁడవు. అను ఈమహావాక్యము సిద్ధియైనమీఁదట) శుద్ధబ్రహ్మము శేషించి యుండును. ఇఁక నచ్చట "నేను" అనున దెచ్చటినుండి వచ్చెను? ౨౦

* నేను అనునది తత్త్వములకు సాక్షియైయున్నది. దీనిచే "నేను" అనునది తత్త్వములకంటె భిన్నమగు నొకపదార్థమని విదితమగుచున్నది. సాధి. యను ప్రత్యక్షప్రమాణమువలననే "నేను" అనునది తత్త్వములకంటె వేఱుగనున్నట్లు ధ్రువపడుచున్నది. మఱియు నాత్మ ప్రతీతియైపోయినపిదప అనఁగా సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మ యను జ్ఞానము కలిగినపిమ్మట నిఁకఁ బ్రత్యక్షప్రమాణ మెక్కడనుండి శేషింపఁగలదు. సారాంశమేమన—ఆద్యంతములయం దాత్మ యొక్కటియేయున్నది. "నేను" అనునది దానికంటె వేఱొక భిన్నపదార్థము గాదు.

జీవాత్మ శివాత్మ యను నీ రెండుపాధులు నిరసించినపిమ్మట గాని మొదట నీ రెండు నెచ్చటనుండివచ్చెనో బోధగాదు. స్వరూపమునందు దృఢమగు బుద్ధిగలిగినపిమ్మట "నేను" అనున దేదియు నుండఁబోదు. ౨౧ నేను అసత్యము ఈశ్వరుఁడు సత్యము. ఈశ్వరుఁడుభక్తుఁడనను నీ యుభయులు ననన్యులు. అనఁగా నీ యిరువురు నొకటియై యున్నారనుట. ఈ వచనమునందలి భావము సామాన్యులగు జనులకుఁ దెలియఁబోదు. అనుభవనీయు లెఱుంగుదురు ౨౨ ఆత్మనివేదనమన నిదియేసుండీ ఇదియే జ్ఞానులకు బాగుగాఁ దెలిసిన యంశము ౨౩ పంచభూతములలో నాకాశము, దేవతలలో జగత్పితయగుపరమాత్ముఁడు, నెలలశ్రేష్ఠులో యటులే నవవిధభక్తులలో ఆత్మనివేదనభక్తి శ్రేష్ఠమైనది ౨౪ తొమ్మిదవదియగు నీ యాత్మనివేదనభక్తి లేనిమానవున కెన్నటికిని జననమరణములు తొలంగి పోజాలవు. ఈవచనము సత్యసిద్ధము. కావుననిందు సందియమువలదు. ౨౫

ఈ నవవిధభక్తుల నలవఱచికొనిన మానవునకు సాయుజ్యముక్తి లభించును. సాయుజ్యముక్తియన నేమియో యెఱుంగుదువా? దానికిఁ గల్పాంతమునందుఁగూడ నాశనము లేదు ౨౬ శేషించిన మూఁడుముక్తులకును నాశనమున్నది. కాన సాయుజ్యముక్తిమాత్ర మచలమైనది. మూఁడులోకములు నిర్వాణమై పోయినప్పుడు సైతము సాయుజ్యముక్తి చెక్కుచెదరక యథారూపముగ నుండును ౨౭ నేనేకాదు వేదశాస్త్రాది సమస్తగ్రంథములుసైతము నాలుగుముక్తులు గలవని చెప్పుచునేయున్నవి. వానిలో మూఁడింటికి నాశనమున్నది. నాలుగవదియగు సాయుజ్యముక్తి యవినాశిగా నుండును. ౨౮ మొదటిముక్తి సాలోక్యము(దేవునితో సమానముగానుండుట) రెండవది సామీప్యము (దేవుని సమీపము నందుండుట) మూఁడవముక్తి సారూప్యము (దేవుని సమానరూపము నొందుట) నాలుగవది సాయుజ్యము(దేవునితో లీనమయ్యెడుపదవి). ౨౯ ఈనాలుగును మానవులకు సామాన్యప్రయత్నములచే లభింపఁజాలవు. భగవద్భజనవలననే లభించును. కావున భగవద్భజనప్రభావ మెంతని పొగడగలను. ౩౦

పదియవ సమాసము

సృష్టివర్ణనము, ముక్తిచతుష్టయము

ఆదిబ్రహ్మము నిరాకారము. అందె పూర్ణస్వరూపముతో నహంకార ముత్పన్నమగుచున్నది. ఈయహంకారము పంచభూతములకును మూలమైయున్నది. దీనినిగూర్చిన విచారమంతయు నెనిమిదవ దశకమునందుఁ జేయఁబడినది. ౧ ఆయహంకారము వాయురూపమైయున్నది దానితరువాత తేజస్స్వరూపము(అగ్నిస్వరూపము) గలదు. ఆ తేజము నాధానముగాఁ జేసికొని జలము ఆవరణరూపముగ వ్యాపించియున్నది. ౨ ఆజలావరణపుటాధారముతో నాదిశేషుఁడీపృథ్విని ధరించియున్నాఁడు. ఈపృథ్వియంతయు నేఁబదియారుకోట్ల యోజనములవిస్తీర్ణముగా నున్నది. ౩ పృథ్విని ఏడు సముద్రముఁలావరించుకొనియున్నవి పృథ్వీమధ్యమున మహత్తరమగు మేరుపర్వతమున్నది. మరియు నీపృథ్వికిఁ బరివారరూపులుగ అష్టదిక్పాలకులు దూరదూరముగ నొక్కొక్కదిక్కు నావరించుకొని యున్నారు. ౪ మహత్తరమగు నామేరుపర్వతము సువర్ణమయము. ఈ భూమండలము దానియాధారముననే కదలక నిలిచియున్నది. మేరుపర్వతము ఎనుబది నాలుఁగు వేల యోజనముల విశాలముగ నలరారుచుండును ౫ దానిఎత్తు నిర్ణయింప నెతవానికేని తరము గాదు. పదునాలుగు వేల యోజనములదనుక మేరుపర్వతము భూమిలోనికిఁ జొచ్చుకొనిపోయియున్నది. దానిచుట్టుప్రక్కలను లోకాలోక (చక్రవాళ) పర్వత మావరించియున్నది ౬ చక్రవాళపర్వతమున కావల హిమాలయ పర్వతముయున్నది. అచ్చటనే పాండవులందఱు నిలుఁఫునీరై కరిగిపోయిరి. ధర్మనందనుఁడును తమాల నీలగాత్రుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడును మాత్రమే హిమాలయమునుదాటి ముందునకరిగిరి. ౭ హిమాలయముచేరుట కనువగు మార్గమేలేదు. మార్గమధ్యమున శీతలవాయు సేవనమున సుఖముగానున్న బలిసిన సర్పరాజము లాయాప్రదేశము లావరించుకొనియున్నవి. అవియుఁ జూచుటకుఁ పర్వతములవలెనే కనపించుచుండును. ౮ హిమాలయమునకావల బదరికాశ్రమము బదరీనారాయణము అనుక్షేత్రరాజము

లున్నవి. నిర్వాణసమయమునందు మహాతపస్వులగు పుణ్యమూర్తులు దేహత్యాగము గావించుట కచటికి వెళ్లుచుందురు. ౯ దాని తరువాత బదరీనాథము కేదారనాథము అను రెండుక్షేత్రములున్నవి. ఈ రెండుక్షేత్రములను పెద్దలు పిన్నలు దర్శించి వచ్చుచుందురు. ఈ ప్రదేశములన్నియుఁ గలిసి మేరుపర్వతమంత విస్తృతిగలవి. ౧౦ మేరుపర్వతమునకుఁ బయిభాగమునందు మూఁడుమహోన్నతశిఖరములు గలవు. వానిపయిని బరివారసహితులై బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు నివసించుచుందురు. ౧౧ బ్రహ్మ నివసించు శృంగము స్వర్ణమయము. విష్ణువు నివసించుశృంగము మరకతమణిమయము. శివుడు నివసించుశృంగము స్ఫటిక మణిమయము. దీనినే, కైలాసమని పెద్దలు చెప్పుచుందురు. ౧౨ విష్ణువు నివసించు శృంగమునకు వైకుంఠమనియు నీమూఁడింటికి కావలనున్నది. లోకమునకు అమరావతి లేక యింద్రలోకమనియుఁ బేరు ౧౩

ఇంద్రలోకమునందు గణములు, గంధర్వులు, లోకపాలురు ముప్పదిమూఁడుకోట్లుల దేవతలు మున్నగువారలు నివసించుచున్నారు. అదేవిధముగఁ బదునాలుగు లోకములును మేరుపర్వతము నావరించుకొనియున్నవి ౧౪ స్వర్గలోకమునందుఁ గామధేనువులు మందలు మందలుగా నున్నవి. కల్పతరువులుగల వనములు లెక్కకు మిక్కుటముగా నున్నవి. అమృతసరోవరములు ప్రతిప్రదేశమునందును నలరారుచున్నవి. ౧౫ చింతామణులు, పరుసవేదిగనులు నట లెక్కకుమించి కలవు. ఇంకయేల! అచటి నేలయంతయు స్వర్ణమయము ౧౬ ఆలోకమునందంతటను బరమ రమణీయము నయనానందకరము నగుప్రకాశము వ్యాపించియున్నది. అచటగల నవరత్నమయములగు పాషాణములకు లెక్కయేలేదు. అచటివారలగు వేల్పులందఱును నిరంతర మానందవారాశి నోలలాడుచుందురు ౧౭ అచ్చటనున్న వేలుపులందఱకు నాహారము అమృతము. దివ్యసౌగంధికములా లోకమున వెదకికొనవలసిన పనియేలేదు. దివ్యకుసుమము లెప్పుడును వికసించి హృదయానందకరముగా నుండును. అష్టవిధ యక్షులును గంధర్వులును మందాకినీ సికతాతలమున

నిరంతరము గానముచేయుచు విహరించుచుందురు. ౧౯ అచటనున్న వార లందఱు నిరంతరము యౌవనసులుగా నుందురు. స్వర్గవాసులకు ఆధి వ్యాధు లుండనేయుండవు. వార్ధకముగాని మరణముగాని వారలకెన్నఁటికిని రాఁజాలదు. ౧౯ స్వర్గమునందుఁ గలవానిలో నొకదానికంటె నొకటి సుందరమైనది. ఒకటికంటె మఱియొకటి చతురమైనది. అచట వసించువార లందఱును గొప్పధీరమూర్తులును, ఉదారస్వభావులును, శూరవతంసులు నై యున్నారు. ౨౦ స్వర్గవాసుల దేహములు మెఱుపు తీఁగెలవలె జ్యోతిస్స్వరూపములై యున్నవి. వారలకీర్తికిని యశమునకును బరాక్రమమునకును మేరయే లేదు. ౨౧ స్వర్గభువన మెటులుండునో మీకు సంగ్రహముగాఁ దెలిపినాఁడను. అది దేవతలకు నివాసస్థానము. దాని మహిమ యెంత వర్ణించినను దక్కువయే గావున విరమించు చున్నాఁడను. ౨౨

భూలోకవాసులగు మానవులు నిష్కల్మషమగు భక్తిభావముతో నేదేవతనుభజించెదరో యాదేవతసన్నిధానమునందు సాలోక్యముక్తి ననుభవింతురు. ౨౩ భక్తులు తాముధ్యానించు దేవతలుండులోకములో నున్నచో సాలోక్యముక్తి నొందిరనియు, సమీపముననున్నచో సామీప్య ముక్తి నొందిరనియు, దేవతాస్వరూపములో నున్నచో సారూప్యముక్తి నొందిరనియుఁ, జెప్పుదురు. ౨౪ సారూప్యముక్తియందుఁ బ్రాణికి దేవ రూపము కలుగును. కాని శ్రీవత్సలాంఛనము, కౌస్తుభమణి,లక్ష్మి మున్నగునవి వానికి లభింపవు. ఇదియె సారూప్యముక్తి లక్షణము. ౨౫ సుకృతసంచయ మెంతదనుకనుండునో యంతదనుకఁ బ్రాణిలోక మీమూఁడు ముక్తుల ననుభవించుచుండును. అదిసమాప్తియైనంతన ప్రాణిలోకమంతయుఁ దమతమతావులకుఁ ద్రోసి వేయఁబడును. దేవతలుమాత్రము యథావిధముగాఁ దమలోకమునందే యుందురు. ౨౬ కావున నీమూఁడు ముక్తులు నశించునవియని చెప్పవచ్చును. నాలుగవదియగు సాయుజ్య ముక్తి యట్టిది కాదు. అది నిరంతర మవినాశిగానుండును. ౨౭ కల్పాంతమునందు బ్రహ్మాండము నశించును. మేరుపర్వతముతోఁబాటు భూలోకమంతయు భస్మమైపోవును. ఆసమయమున దేవతలే నశింతురు. కావునఁ బయినిఁ బేర్కొనిన మూఁడువిధములముక్తు లెటులనిలువఁగలవు? ౨౮

అప్పుడు ముఖ్యముగా నాశనమొందక నిలిచియుండునది కేవల నిర్గుణ పరమాత్మ యొక్కటిమాత్రమేసుమా! కావున నిర్గుణబ్రహ్మమును గూర్చిన భక్తియొక్కటియే స్థిరమైనది. అదియే సాయుజ్యముక్తి. ఈ నిర్గుణమునం దనన్యత నొందుటవలన సాయుజ్య ముక్తి లభించును. నిర్గుణమునందుఁ గలిసిపోవుటను, తదాకారము నొందుటను, సాయుజ్యముక్తియని చెప్పుదురు. ౩౦ సగుణభక్తికిఁ జలనముఁగలదు. నిర్గుణభక్తి యచలమైనది. (స్థిరమైనది.) ఇవియన్నియు సద్గురుశరణ్యము లోని కరిగినచో విశదమగును. ౩౧

నాలుగవదశకముసమాప్తము.

ఐదవ దశకము.

మొదటి సమాసము.

గు రు ని శ్చ య ము.

సద్గురుసేవలేనిది మోక్షము లేదు.

ఓ పరమపురుషా! ఆత్మారామా! పూర్ణాకామా! సద్గురూ! మీకు జయమగుఁగాక. జయమగుఁగాక. మీమహత్త్వము వర్ణింప నా తరముగాదు ౧ గురువర్యా! మీయనుగ్రహ మన్నంతమాత్రమున సచ్ఛిష్యులకు వేదముల కగమ్యమును శబ్దములకందనిదియునగు బ్రహ్మము సాధ్యమగుచున్నది. ౨ అంతియగాక యోగుఁగువారలకుఁగూడ ముఖ్య రహస్యముగానున్నదియు శంకరునకు ముఖ్యవిశ్రాంతముగ నలరారు నదియుఁ బరమగుహ్యమును అగాధమునునగు బ్రహ్మము మీయను గ్రహమువలనఁ బ్రాణి (జీవుడు) స్వయముగఁ దానెయగుచున్నాఁడు. (ఈదుస్తరసంసారమునుండి విముక్తుఁడగుచున్నాఁడని భావము.) ౩-౪

గురువతంసా! ఇపుడు మీయనుగ్రహమువలననె శ్రోతలకు గురు శిష్యలక్షణముల నెఱింగించుచున్నాఁడను. వీని ననుసరించి మోక్షాసక్తి గల శ్రోతలు సద్గురుని శరణ్యములోని కరుగుట కర్తవ్యము ౫ వాస్తవ మునకు సమస్తవర్ణములవారికిని బ్రాహ్మణుఁడె (బ్రహ్మజ్ఞానియై) బ్రాహ్మ

ణుఁ డనిపించుకొన్నవాఁడె) గురువై యున్నాఁడు. (వర్ణానాం బ్రాహ్మణో గురుః) కావున మోక్షాసక్తిగలవాఁ డనన్యభావముతో నాతని సన్నిధి కరుగవలెను. ౬ బ్రహ్మజ్ఞానులై బ్రాహ్మణు లనిపించుకొనువారికొఱకె స్వయముగా శ్రీమన్నారాయణమూర్తి యవతారమెత్తెను. మఱియు శ్రీమహావిష్ణువే నిరంతరమును శ్రీవత్సలాంఛనము (భృగుమహర్షి చేఁ దన్నఁబడినతన్ను గురుతు) సాదరముగఁ దన వీరురమునఁ దాల్చినాఁడు. ఇఁక నితరుల లెక్కయేమి? ౭ బ్రాహ్మణులవచనములచేతను బ్రాహ్మణుల మంత్రములచేతను శూద్రాదులు బ్రాహ్మణులగుచున్నారు. వేయేల ధాతుపాషాణములయందు సైతము బ్రాహ్మణమంత్రప్రభావముచే దేవత్వమేతెంచుచున్నది. ౮ యజ్ఞోపవీతములేనియాతఁడు నిస్సందేహముగా శూద్రుఁడె. యజ్ఞోపవీతసంస్కారముచే రెండవజన్మము కలుగుచున్నది. నాఁడుమొదలుకొని ద్విజుఁడని చెప్పుచుందురు. ౯ వేదములు సైతము బ్రాహ్మణుఁడు సమస్తవర్ణములవారికిని బూజ్యుఁడనిచెప్పుచున్నవి. ఈ యంశము నందఱు నభిమానభావముతో గమనించుచునేయున్నారు. వేదవిరుద్ధవిషయములు భగవంతున కప్రియములుగావున వానితో మన కేమి పని? ౧౦ యోగము, యాగము, వ్రతము, దానము, తీర్థము మున్నగు కర్మయోగాంగములలో నేదియుఁ బ్రాహ్మణుఁడులేనిది నెఱవేఱజాలదు. ౧౧ బ్రాహ్మణుఁడు ప్రత్యక్షముగా వేదస్వరూపుఁడు. అంతియగాదు. భగవంతుఁడుగూడ నై యున్నాఁడు. విప్రవాక్యమువలనఁ గోరికలు ఫలించును. ౧౨ బ్రాహ్మణపూజనమువలన వృత్తి పవిత్రమగును. చిత్తము భగవంతునియందు లగ్నమగును. ప్రాణు లుత్తమగతులను బ్రాహ్మణులతీర్థమువలననే పడయుచున్నారు. ౧౩ అన్యజాతులను విడిచి బ్రాహ్మణులకు సంతర్పణలు భోజనములు చేయించుట గూడ బ్రాహ్మణ పూజనమే. భగవంతుఁడు భావమున కాఁకలిగొని యున్నాఁడు. ఆయన జాతులను కులములను జూఁడఁడు. ౧౪ బ్రాహ్మణునకు గొప్పదేవతలుగూడ నమస్కరించుచున్నారు. ఇఁక సామాన్యమానవునిసంగతి చెప్పవలసినదేమున్నది? నేటికాలముననో బ్రాహ్మణుఁడెంతమూఢమతియై యున్నను నాతఁడె జగమునందంతటను వందనార్హుఁడై యున్నాఁడు. ౧౫ అంత్యజుఁడు గొప్పశబ్దజ్ఞానియై యున్నచో వానిని

గైకొని చేయవలసిన దేమున్నది? బ్రాహ్మణునివద్దఁ గూర్చుండఁబెట్టి వాని నేమేని పూజింపఁగలమా? ౧౬ లోకమునకుఁగాని మతమునకుఁగాని విరుద్ధముగా నెయ్యదియేని గావించినయెడల దానిని వేదము సైతము పరిహాసము చేయును. వేదదూష్యమగు కార్యమాచరించిన వానిని పాషండుఁడని చెప్పుదురు. ౧౭ పరమాత్ముని భక్తులగువారలకు బ్రాహ్మణులవయి విశ్వాసము సహజముగనే యున్నది. బ్రాహ్మణునిఁ బూజించి యనేకులు పవిత్రులైరి. ౧౮ బ్రాహ్మణసేవవలన దేవాధిదేవుఁడగు పరమాత్ముఁడు లభించుచుండ నిఁక సద్గురునితో నేమిపని? యని యొకవేళ శ్రోతలు ప్రశ్నింతురేమో? అదిసరిగాదు. సద్గురుఁడు లేనిది బ్రహ్మజ్ఞాన మెన్నఁటికిని గలుగఁజాలదు. ౧౯ స్వధర్మములయందును స్వకర్మములయందును బ్రాహ్మణుఁడు పూజ్యుఁడు. కాని జ్ఞానముమాత్రము సద్గురుఁడు లేనిది కలుఁగజాలదు. బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగనిది జననమరణదుఃఖము నశింపదు. ౨౦ కావున జ్ఞానము బడయుటకు సద్గురుని యనుగ్రహ మావశ్యకము. సద్గురుని యనుగ్రహము అవలంబనముగా లేకున్నయెడల నజ్ఞానులగు మానవులు సంసారప్రవాహమునందుఁ బడి కొట్టుకొని పోవుదురు. ౨౧ జ్ఞానరహితముగఁ జేయఁబడు కర్మమంతయు జన్మకారణమగును. కావుననే జ్ఞానమార్జించి జన్మరాహిత్యము గావించుకొనుటకు సద్గురుచరణములను దృఢభావముతోఁ బట్టుకొనవలయునని చెప్పితిని. ౨౨ పరమాత్ముని దివ్యరూపమును సందర్శింపఁగోరికగలవాఁడు సత్సంగమొనరింపవలయును. ఏలయన సత్సంగము లేనియెడల దేవాధిదేవుఁడు (బ్రహ్మము) లభింపఁజాలఁడు. ౨౩ అయ్యయ్యో! అజ్ఞానులగు పురుషులీరహస్యము నెఱుంగక సద్గురు నాశ్రయింపఁబోక నానావిధములగు సాధనాంతరములలో మగ్నులై తిరుగుచుందురు. సద్గురుకృపలేని దాపరి శ్రమయంతయు వ్యర్థమైపోవును. ౨౪ కార్తికస్నానము, మాఘస్నానము, వ్రతములు, ఉద్యాపనములు, దానములు, గోరాంజనములు. (ఈశ్వరప్రీతికై దేహమునిండ వాతలుబెట్టుకొనుట) ధూమపానము (తలక్రిందుగాఁ వ్రేలాడుచుఁ బొగబీల్చి చేయుతపస్సు) పంచాగ్నిమధ్యనుండుట మున్నగు సాధనములు కొందఱు గావించుచుందురు. ౨౫ కొందఱు ప్రజలు హరికథలు, పురాణశ్రవణములు, అధ్యాత్మనిరూపణములు, మి

గుల నాదరభావముతోఁ గావింతురు. మఱియు మిగుల శ్రమపడి యగమ్యములగు పుణ్యతీర్థములకు యాత్రార్థముగా నేగుదురు. ౨౬ నిర్మల భావముతో దేవతార్చనము, స్నానము, సంధ్య, దర్భాసనము, తిలకము, మాల, గోపీచందనము, శ్రీముద్రాధారణము మున్నగునవియన్నియుఁ గొందఱు నిర్వహింతురు ౨౭ అర్ఘ్యపాత్రములు, సంపుటములు, గోకర్ణపాత్రములు, మంత్రయంత్రసంబంధమగు తామ్రపాత్రములు, నానావిధపాత్రములు సమకూర్చి కొందఱు భగవత్పూజనము నొనర్తురు. ౨౮ గణగణమని పూజాసమయమున గంటవాయింతురు. స్తోత్రములు, స్తవములు, స్తుతులు, ఆసనములు, ముద్రలు, ధ్యానములు, నమస్కారములు, ప్రదక్షిణములు, మున్నగువానిని నన్నిటినిగూడఁ గావింతురు. ౨౯ పుష్పనారికేళాదులను సమర్పించి పంచాయతనపూజయు ష్పూర్తికతో లక్షలకొలఁదిలింగములనుగావించి వానిపూజయు సాంగోపాంగముగాఁ జేయుదురు. ౩౦ మఱియు నియమనిష్ఠావంతులై కష్టములకు సహించి యుపవాసాదికర్మములను నొనర్తురు. కాని వారలీకర్మముల యొక్క ఫలమునుమాత్రమే పొందెదరు. మర్మముమాత్రము గ్రహించుటలేదు. ౩౧ హృదయమునందు ఫలాశనుంచుకొని కొందఱు యజ్ఞయాగాదులుగావించుచున్నారు. ఇవియన్నియు ముందుజన్మమున ఫలముల నొందుటకై బయానాను (క్రయనిర్ధారణమైనపిమ్మట నిశ్చయార్థముగ ముందుఁ గొంతయిచ్చుసొమ్ము) పుచ్చుకొనుటవంటివి. ౩౨ నానాపరిశ్రమము లొనరించి పదునాలుగువిద్యల నభ్యసింతురు. వారల కా విద్యల సహాయమున సమస్తసిద్ధులును ఫలించును. అయినను సద్గురుకృప లేనిది వారికి సత్యమగుహితము ఎన్నఁటికిని గలుగఁబోదు. అంతియగాదు. వారలకు యమపురమునం దనుభవింపవలసిన యనర్థములలో నొక్కటియుఁ దొలఁగదు. ౩౩, ౩౪ వేయేల మానవునకు జ్ఞానప్రాప్తి కలుగనంతవఱకు జననమరణములు నశింపవని దృఢిగా నమ్మవలయును. గురుకృపలేనివారల ? థోగతియు గర్భవాసము తొలఁగిపోవఁజాలదు. ౩౫ బ్రహ్మజ్ఞానము సమకూరనంతవఱకు ధ్యానము, ధారణము, ముద్ర, ఆసనము, భక్తి, భావము, భజనము మున్నగునవియన్నియు ఫలమునీయక యటులే యుండును. ౩౬ సద్గురుని కృపాభాగ్యమును బడయక

ణుతరసాధనములతో మునిగి తేలుచున్నవాఁడు గ్రుడ్డివాఁడు త్రోవదెలి యక కందకములోనో గోతిలోనో కూలినటులఁ బడిపోవును. ౩౭ గుప్త మగు ద్రవ్యమును రత్నాదిఖనిజములను అంజనము వేసికొనినచోఁ గనిపెట్ట గలుగునట్లు సద్గురువాక్యముతో జ్ఞానము ప్రకాశమొందును. ౩౮ సద్గు రుఁడు లేనివానిజన్మము నిష్ఫలము. సద్గురుఁడు లేనియెడల నంతయు దుఃఖమయమే. సద్గురుఁడు లేనివాని కెన్నఁటికిని సంసారవ్యధ నివృత్తి కాఁ జాలదు. ౩౯ సద్గురుని యనుగ్రహమువలననే పరమకారుణికుఁడగు నీశ్వ రుఁడు ప్రసన్నుఁడగును. అంతియగాక యపారమగు సంసారదుఃఖము గూడ నాశనమగును. ౪౦ మనమేకాదుసుమా! పూర్వకాలమున మహా త్ములు, సాధువులు, తపస్వులు బ్రహ్మర్షులు అనిపించుకొన్న పుణ్యాత్ము లుకూడ సద్గురునిసేవచేతనే జ్ఞానవిజ్ఞానవిచారణములు బడయఁగలిగిరి. ౪౧ మహారాజగు శ్రీరామచంద్రమూర్తియు, మహాయోగియగు శ్రీకృష్ణ మూర్తియు, గురుభజనమునందెంతయో తత్పరభావము గలవారై యుండిరి. సిద్ధులు, సాధువులు, మహాత్ములు నగు వారలు పలువురు గురు సేవగావించి ధన్యులైరి. ౪౨ వేయినుడువు లెందులకు? సకలసృష్టిని నడ పెడు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదులునై తము సద్గురుచరణసేవ నిరంతరము గావించుచునుందురు. సద్గురునియెదుట నీత్రిమూర్తులకుఁగూడ మహ త్త్వము లేదు. ౪౩

మోక్షవాంఛగల మానవుఁడు సద్గురుని వెదుకవలయును. సద్గు రుఁడు లేనివానికి మోక్షమెన్నఁటికి లభింపఁజాలదు. ౪౪ సద్గురుఁడు సాధారణులగు నితరగురువులవలె నుండఁడు. ఏలయన! అతనికృపవలన శుద్ధజ్ఞానము శిష్యునిహృదయమునఁ బ్రకాశించును. ౪౫ రాఁబోవు సమాసమునందు సద్గురునిలక్షణము లేవియో సాకల్యముగాఁ జెప్పఁబోవు చున్నాఁడను. శ్రోతలు ధ్యానపూర్వకముగా వినియెదరుగాక. ౪౬

రెండవసమాసము

సద్గురునిలక్షణములు.

సామాన్యముగా జనులు గొప్పగొప్పమహత్త్వములను జూపెడు వారలను గురువులని నుడివెదరు. కాని యట్టివారలెన్నఁటికిని మోక్ష

ప్రదాతలగు సద్గురువులు గాఁజాలరు. ౧ సభాసమ్మోహనమంత్రములు, గారడివిద్య, భూతవైద్యము, బహువిధములగు అసంభవచమత్కార ములును, నేర్పి సంతోషమును గలుగఁజేయువారును. ౨ ఔషధప్రయోగము, రాసాయనికసమ్మేళనము, కనుకట్టు, కేవల దృష్టిచేఁగోరినవస్తువులను దాత్కాలముననే సమకూర్పుకౌశలము నేర్పువారును, ౩ సాహిత్యము, సంగీతము, రాగజ్ఞానము, గీతములు, నృత్యము, తానమానములు నేర్పువారును నానావిధములగుగురువులు. ౪ పంచాక్షరీవిద్యయు నానావిధములగు భూతప్రయోగమంత్రములు కుక్షింభరవృత్తికి అనువగు విద్యలు, ౫ జాతికనుకూలమగు వ్యాపారము, నేర్పి మానవుని దనపొట్టఁ దానుబోసికొనుటకుఁగాని నాలుగుడబ్బులు గడించుటకుఁగాని నేర్పువారుగూడ గురువులే. కాని వాస్తవమునకుఁ జూచినచోఁ వార లెన్నఁటికిని సద్గురువులు కాఁజాలరు. ౬ సత్యము విచారించినచోఁ దల్లి దండ్రులుగూడ గురువులే. భవసాగరమునుండి యుద్ధరించు సద్గురువు వీరిరువురుగాక వేఱుగ నున్నాఁడు. ౭ గాయత్రీమంత్రము నుపదేశము జేయువాఁడుగూడ యథార్థమునకు గురువే. భవసాగరము దాటుట కనువగు జ్ఞానము నుపదేశించిన సద్గురుఁడు వేఱుగా నున్నాఁడు. ౮ బ్రహ్మజ్ఞానము నుపదేశించి అజ్ఞానమును నిరసింపఁజేసి జీవశివుల కైక్యము గావించువాఁడును జీవత్వశివత్వకారణములవలన ఈశ్వరునియందును భక్తుని యందును గలిగిన భిన్నత్వమును దొలఁగించువాఁడును (పరమేశ్వరుని భక్తుని నేకము జేయువాఁడు) మాత్రమె సద్గురుఁడు. ౯.౧౦ భవభయరూపమగు శార్దూలము పంచవిషయరూపమగు దుముకులు దుముకుచు జీవరూపియగు దూడను ఈశ్వరరూపియగు నావునుండి లాగుచున్నది. ఆసమయమున నెవ్వఁడు జ్ఞానరూపమగు ఖడ్గముతో నాశార్దూలమును ఖండించి దూడనుగాపాడి మరల నావుతోఁ గలిపివేయునో (జీవునకును శివునకును నైక్యము గావించునో) యాతఁడే సద్గురుఁడు. ౧౧ మాయాజాలములలోఁబడి సంసారదుఃఖములతోఁబరితపించు ప్రాణులను ముక్తులఁ గావించు నాతఁడును, ౧౨ వాసనారూపమగు నదీపంకమునందు దిగఁబడి భయపడుచున్న ప్రాణికడకరిగి దరిజేర్చువాఁడును, ౧౩ విజ్ఞానమును బ్రసాదించి గర్భవాససంబంధమగు మహాసంకటములను వారించి యిచ్ఛా

బంధములను శృంఖలములను ద్రెంచివేయు నాతఁడును, ౧౪ తనయుప దేశప్రభావముచే నాత్మదర్శనము శిష్యునకు ననుగ్రహించు వాఁడును, అనాథులపాలిటికి రక్షకుఁడుగ నుండునాతఁడును సద్గురుఁడు. ౧౫ ఏకదేశీయుఁడగు (అంశరూపుఁడగు) జీవుని ప్రత్యక్షబ్రహ్మముగాఁ జేయువాఁడును, ఉపదేశమాత్రమున సంసారసంబంధములగు సమస్తశ్రమలను దూరముచేయు వాఁడును, ౧౬ వేదములలోని గూఢతత్త్వములను శిష్యుని హృదయమునసం దంకితముగావించు వాఁడును సద్గురుఁడు ౧౭ వేదములయొక్కయు, శాస్త్రములయొక్కయు, మహానుభావులయొక్కయు, ననుభవమొక్కటియే. ఆయనుభవమే సద్గురుస్వభావము. ౧౮ సద్గురుఁడు సందేహములను మొదలంట నాశనముగావించును. స్వధర్మము నాదరపూర్వకముగాఁ బ్రతిపాలనము జేయును. వేదవిరుద్ధములగు నన్యవిషయములను గురుమూర్తి యెన్నఁటికి దరికిఁ జేరనీయఁడు. ౧౯ తనచిత్తవృత్తి ననుసరించి నడచు వాఁడు (తనమనస్సును జయింపలేని యాతఁడును) ఎన్నఁటికిని సద్గురువు కాఁడు. వాఁడొకవిధమగు బిచ్చగాఁడు. లోభమునకు లోనై శిష్యుల వెంటఁ దిరుగు పాపగ్రహమని వానిని జెప్పవచ్చును. ౨౦ శిష్యులను సాధనములలోఁ బ్రవేశబెట్టక, యింద్రియదమనము జేయింపక, తనపని తాను జూచుకొను కపటగురువులు గవ్వకు ముప్పురు దొరికినను బరిగ్రహింపరాదు. ౨౧ జ్ఞానము కొఱకై శిష్యునకు బోధచేయువాఁడును, అవిద్యను మొదలంట నాశనము చేయువాఁడును, ఇంద్రియదమనము గావించువాఁడును సద్గురుఁడని గ్రహింపుము. ౨౨ కేవలము ద్రవ్యముకొఱకుఁ దనను శిష్యునకు విక్రయించుకొనినవాఁడును, దురాశాబద్ధుఁడై శిష్యులకడ దీనరూపముతో ననుగ్రహార్థియై యుండువాఁడును గురువుగాఁడు. ౨౩ పాపదాయకమగు కామమునకు బద్ధుఁడై వర్తించువాఁడును, శిష్యుని మనస్సుననుసరించి నడచుచు నాతని దృప్తిపరచుటయే తనకర్తవ్యముగా భావించువాఁడును, శిష్యునికడ నణఁగిమణఁగి ప్రవర్తించునాతఁడును గురువుగాఁడు. వాఁడు మహాఘమూఘముఁడు, దొంగ, మోసగాఁడు, పాపి, ద్రవ్యవ్యసనియని చెప్పఁదగినవాఁడు. ౨౪, ౨౫ దురాచారియగు వైద్యుఁడు రోగిమనస్సు ననుసరించి వర్తించుచు వాని సర్వస్వము హరించుటయేగాక యంత్య

మున దయ్యమై వానిప్రాణములనుగూడఁ గైకొనునట్లు ద్రవ్యవ్యసనశీలుఁ డగు పాపిష్ఠిగురువు శిష్యుని గోరువంకదువ్వులు దువ్వి వానినింకను సంసారబంధనములలోఁ బడవేయును. పరమాత్మునితోఁ గలియనీయఁడు. ఇట్టి గురుని పరిచయము వలదు. అపాయకరము. ౨౮, ౨౭.

శుద్ధబ్రహ్మజ్ఞానియైయుండియుఁ గర్మయోగిగా (సత్కర్మము లాచరించువాఁడుగ) నుండువాఁడే సద్గురుఁడు. అతఁడే శిష్యునకుఁ బరమార్థదర్శనము గావింపఁ దగినవాఁడు. ౨౮ బాహ్యాడంబరములను జూపుటకు జెవిలో నేదియో మంత్రమునూదుటకుఁ దగిన మిడిమిడిజ్ఞానముగలవాఁడు పాపిష్ఠిగురువు. వాఁడు పరమాత్మునకు విరుద్ధుఁడు. ౨౯ గురుప్రతీతి, శాస్త్రప్రతీతి, ఆత్మప్రతీతియను నీమూఁడింటి యనన్యత యెవనియనుభవమునకు వచ్చియున్నదో (గురునిభాషణము, శాస్త్రవాక్యము, స్వానుభవము అనువాని సహాయమున ఒకేవిషయము గ్రహించెనో) యతఁడే సద్గురుమూర్తి. మోక్షము నపేక్షించువార లిట్టిసద్గురుని సన్నిధిలోనికి పోవలయును. ౩౦ అద్వైతనిరూపణము గావించుటలో నగాధవక్తగా నుండి విషయలోలత్వమునఁ జిక్కుకొని చెడిపోయినగురునివలన సాధకున కెన్నఁటికిని శుభము కలుగఁజాలదు. ౩౧ అనుభవజన్యమును, నిశ్చయాత్మికమును నగు నిర్మలజ్ఞానము లేకపోవుటచే నేప్రసంగమువచ్చిన నాప్రసంగమున కనుకూలముగాఁ గొంచెముకొంచెము చెప్పనేర్చిన వేషధారియగు వంచకుఁ డెన్నఁటికిని గురువుకాఁడు. ౩౨ అధ్యాత్మనిరూపణము గావించునపుడు సామర్థ్యసిద్ధుల విషయమువచ్చినయెడల హృదయమున దురాశగలవాఁడును, బహువిధములగు చమత్కారస్థితిగతులలోఁ జంచలహృదయుఁడై వర్తించువాఁడును, మత్సరకారణమున "పూర్వకాలమునందీశ్వరునితో సమానమగు సామర్థ్యముగలిగిన విరక్తులు, భక్తులు, జ్ఞానులు గతించిరి. వారిసామర్థ్యమెక్కడ! మనయీ వ్యర్థజ్ఞానమెక్కడ? మాయందుఁగూడ నట్టిసామర్థ్యమున్నచో బాగుండునుగదా" యని హృదయమున లోభప్రేరితుఁడై తలంచువాఁడును సద్గురుఁడుకాఁడు ౩౩-౩౪. ఎప్పుడు దురాశ పూర్తిగానశించిపోయినదో అపుడే యీశ్వరుఁడు లభించును. దురాశలకు లోనై యుండువారలు క్షుద్రులు, కాముకులు, శబ్దజ్ఞాతలు నై యున్నారు. అంతియగాని వారు సద్గురువులుకాఁబోరు.

సత్యమిద్దియే. ౩౬ దురాశయుఁ గామ్యవాంఛయుఁ బలువురుజ్ఞానులను మోసగించి నశింపఁజేసెను. పాపము కొందఱు మూర్ఖులు కామ్యములను గోరుచునే మరణించిరి. ౩౭ కామ్యవాంఛ హృదయమున రవ్వంతయేనియు లేనివాఁడును తనమతము నక్షయముగా నలౌకికముగాఁ బ్రతిష్ఠించినవాఁడును నగు సాధుమూర్తియైన సద్గురుఁ డెచటనో వేఱుగానున్నాఁడు. ౩౮ ఆత్మరూపమగు ధనమన్ననో అందఱికిని నక్షయముగానున్నది. (అందఱికడనున్న ఆత్మయు నక్షయమే) కాని శరీరముమీఁది మమత్వము వీడిపోవదు. ఈకారణముననే యీశ్వరమార్గము నందఱును మఱచిపోవుచున్నారు. ౩౯ సామర్థ్యము సిద్ధి ప్రాప్తమైనంతన దేహమహత్త్వ మధికమైనదని సామాన్యజనులు భావించుచున్నారు. ఈకారణముననే దేహబుద్ధియొక్క యభిమానము మఱింత యభివృద్ధి నొందుచున్నది. ౪౦ అక్షయసుఖముమాట తలపెట్టక వ్యర్థమగు సామర్థ్యముకొఱకుఁ బ్రాకులాడువాఁడు మూర్ఖుఁడు. ఏలయనఁ కామ్యవాంఛకు సమానమగు దుఃఖమీ ప్రపంచమున వేఱొకటిలేదు. ౪౧ కామ్యములకు వశులైయున్న యీశ్వరభక్తిరహితులు నానావిధములగు యాతనల ననుభవించి కడకధోగతి నొందుదురు. ౪౨ శరీరము నశించుటతోడనే సామర్థ్యముగూడఁ దొలఁగిపోవును. మఱియు నంత్యకాలమునందు మనుజుఁడు కామ్యవాంఛలకతనసీశ్వరునిచే వంచితుఁడగును. ౪౩ కావున నిష్కాముఁడును దృఢబుద్ధిశాలియు నైనవాఁడే సద్గురుఁడు. అతఁడే తనశిష్యులను భవసాగరమునుండి దరిజేర్చును. ౪౪ మొదట విమలమగు విజ్ఞానము నిశ్చయాత్మకమగు సమాధానము స్వరూపస్థితియు యోగ్యముగానున్నవాఁడే సద్గురుఁడు. ఇవియే సద్గురుని ముఖ్యలక్షణములు ౪౫ ఇంతియగాక సద్గురునియందుఁ బ్రబలమగు వైరాగ్యము, ఉదాసవృత్తి (దేనికిఁదగులమి) యుఁ గూడనుండవలయును. మఱియు నాతఁడు స్వధర్మాచరణమునందు విశేషించి శుద్ధుఁడుగఁ గూడ నుండవలయును. ౪౬ ఇంతయున్నమీఁదట నిరంతరము అధ్యాత్మశ్రవణము హరికథానిరూపణము, పరమార్థవివరణము చేయుచుండువాఁడే సద్గురుఁడు ౪౭ సారాసారవిచారము గావించిన సద్గురుఁడు శిష్యులనేగాదు జగత్తునుగూడ నుద్ధరింపఁగలఁడు. జనుల నుద్ధరించుటకు సద్గురునకు నవవిధభక్తులుగూడ నవసరము. ఏలయన! భక్తిసహాయ

మునఁ బ్రజలను లోఁబఱచికొన నవకాశము కలుఁగును. ౪౮ కావున నవవిధభక్తులను సాధనముగావించువాఁడే సత్యమగు సద్గురువని నేను చెప్పుచున్నాఁడను ౪౯ అంతఃకరణమునందు శుద్ధమగు బ్రహ్మజ్ఞానముండియు బాహ్యమునకుఁ బరమాత్మని నిష్ఠాపూర్వకముగా భజించువాఁడె సద్గురుఁడు. (లోపల జ్ఞానయోగముతోనుండి వెలుపల కర్మయోగమాచరించువాఁడు) అతనిమూలమున నీప్రపంచమంతయు నుద్ధరింపఁబడును. ౫౦ ఉపాసనాధారము లేనివానికడఁ బరమార్థ మొకదినముననే జారిపోవును. ఏలయన ! కర్మయోగము లేకున్నచో అనాచారము వ్యాపించును. అందువలన జనులు సులభముగ భ్రష్టులయ్యెదరు ౫౧ కావున జ్ఞానము, వైరాగ్యము, భజనము, స్వధర్మకర్మము, సాధనము, కథానిరూపణము, శ్రవణము, మననము, నీతి, న్యాయము, మర్యాద అనువానిలో నేదితక్కువయైనను అలక్షణత్వ మేతెంచును. కావున నీగుణములన్నియుఁ గలిగిశోభించువాఁడు సద్గురుఁడు. సద్గురుఁడగువానియం దీగుణములన్నియు విరాజిల్లుచుండును ౫౨-౫౩ సద్గురుఁ డనేకులను బరిపాలించును. ఆయనకు అనేకులనుగూర్చిన చింత హృదయమునం దుండును. సమర్థుఁడగు సద్గురుసన్నిధిలో బహువిధములగు సాధనల కవకాశము కలుగును ౫౪ కర్మయోగసాధనములు లేకయే పరమార్థమును బ్రతిష్ఠించుకొనఁ జూచువాఁడుమిగులఁ దొందరలో భ్రష్టుఁడగును. కావుననే మహానుభావులగు పురుషులు మొదటినుండియు విచారించి కర్మయోగ సాధనము చేయుచుందురు. ౫౫ ఆచారము ఉపాసనము విడిచివేసినవారలు భ్రష్టులు. అంతియేగాదు. భక్తిహీనులుగూడ నగుదురు. ఇట్టివారల గురుత్వము నిష్ఫలము. వీరి నెవ్వ రడుగుదురు? ౫౬ కర్మము ఉపాసనము లేనికావున ఉద్రేకమ నకుఁ దావేర్పడును. ఇట్టికళంకులగు గురువులను జూచినచో జ్ఞానులదనుకఁ బోనేల? సంసారులగు గృహస్థులు సైతము పకపకనవ్వెదరు. ౫౭

నీచజాతిగురువు నేర్పఱచుకొనుటగూడ గొప్పకళంకము. నీచజాతిగురుఁడు బ్రహ్మజ్ఞానులసభలలో దొంగవలె దాఁగి యుండును. ౫౮ బ్రహ్మసభయం దాతనిపాదతీర్థము నెవ్వరును బరిగ్రహింపరు. ఆతనిప్రసాదమును స్వీకరించినయెడలఁ బ్రాయశ్చిత్తముగూడఁ జేసికొనవలెను. ౫౯

తీర్థప్రసాదమును బరిత్యజించుటచే నీచత్వము ప్రకటనమగును. వెంటనే సాధకుల కాతనియెడల గురుభక్తిలోప మేర్పడును. ౬౦ ఒకవేళ నాతని పయిగురుమర్యాదనుంచినయెడల బ్రహ్మజ్ఞానిబృందము ప్రసన్నభావమును విడుచును. బ్రహ్మత్వారక్షణము గావింపయత్నించినయెడల గురుఁ డప్రసన్నుఁడగును. నీచుని గురునిగాఁ జేసికొనుటచే నిట్టితగవు లింకనెన్నియో తటస్థించును. ౬౧ ఈవిధముగా నుభయపక్షములనుండి సంకటములు వచ్చినయెడల సాధకునకుఁ బశ్చాత్తాపము కలుగును. అందుచే నీచజాతులకు గురుత్వము నొసంగరాదు. ౬౨ ఒకవేళ నెవని కేని నీచజాతిగురువు మీఁద మనస్సు లగ్నమైనయెడల స్వయముగాఁ దానే భ్రష్టుఁడగుట మంచిది. తనతోఁబాటుగా ననేకులను భ్రష్టులనుగావించుట మంచిది గాదు. ౬౩ ఇఁక నిప్పుడీవిచారము నటులుంచుదము. ఇంతకును సాధనకు స్వజాతిగురుఁడు కావలయును. లేనియెడల భ్రష్టాచారము తప్పక వ్యాపించును. ౬౪

ప్రపంచమున నెన్నిసద్గుణములుగలవో యవియే సద్గురులక్షణములు. సద్గురుఁడన నెవరో సాధకులు సులభముగా గుర్తించుటకై కొందఱుగురువుల నిచ్చట వర్ణించెదను. ౬౫ ఒకఁడు సాధారణగురువు. ఒకఁడు మంత్రము నేర్పెడిగురువు, ఒకఁడు యంత్రము జూపు గురువు. వేఱొకఁడు తాంత్రికుఁడగు గురువు. ఒకనిని జనులందఱును గురువందురు. ఇంకనొకఁడు రాజగురువుగఁ గూడ నుండును. ౬౬ ఒకఁడు కులగురువు. ఒకఁడు మర్యాదగురువు. ఒకఁడు విద్యనేర్పినగురువు. అటులె కువిద్య నేర్పినవాఁడుగూడ గురువె. ఒకఁడు అసద్గురుఁడు. ఒకఁడు జాతిగురువు. ఈజాతిగురువు దండనకర్తగఁ గూడ నుండును. ౬౭ తల్లి యొకగురువు. తండ్రి యొకగురువు, రాజొకగురువు. దేవత యొకగురువు, ఒకనిని సమస్త కళల నెఱింగిన జగద్గురుఁ డందురు. ౬౮ ఈవిధముగాఁ బదునేడ్గురు గురువులను జెప్పితిని. వీరలుగాక యింకనెందఱో గురువులున్నారు. వారినిగూడఁ దెలుపుదును. ౬౯ ఒకఁడు స్వప్నగురుఁడు. (కలలోఁ గన్పించి ధర్మమార్గ మెఱింగించును.) కర్మదీక్షనొసంగువాఁ డొకగురువు. కొందఱు ప్రతిమనే గురువుగా భావింతురు. ఇఁకఁగొందఱు తమకుఁ దామే గురువులమని చెప్పుకొందురు. ౭౦ ఏజాతి కేయేవ్యాపారములు

గలవో వానివానికి గురువులు ప్రత్యేకించియున్నారు. ఈనిర్ణయము చాల గొప్పది. ౨౧

ఈవిధముగా నెండలో గురువులున్నారు. ఇది నానావిధమతవిచారము. ఇందలి గురువులలోఁ జేరక మోక్షదాతయగు సద్గురుఁడు వేఱుగానున్నాఁడు. ౨౨ సద్విద్యాసంబంధములగు సుగుణములు దయయు నిరంతరముగాఁగల సుకృతాత్ముఁడే సత్యమగు గురువుగా నెఱుంగఁదగినవాడు. ౨౩

మూఁడవసమాసము

శిష్యలక్షణము.

గతమాసమునందు సద్గురులక్షణములు విస్తరించి చెప్పితిని. ఇపుడు సచ్ఛిష్యుని లక్షణములను జెప్పఁబోవుచున్నాఁడను. శ్రోతలు సావధానమతితో వినఁగోరెదను. ౧ సద్గురుఁడు లేనిది సచ్ఛిష్యుని యుపయోగ మొద్దియును లేదు. అంతియగాక సచ్ఛిష్యుఁడు లేనిచో సద్భక్తుని పరిశ్రమమంతయును వ్యర్థమగును. ౨ సారవంతము నుత్తమమునగు భూమిని వెదకి యందుఁ జెఱికిపోయినవిత్తనములను నాఁటినయెడలను లేక చవిటిపఱ్ఱయందు ఉత్తమబీజములు పెట్టినయెడలను నెట్టిస్థితికలుగునో యట్టిస్థితి సచ్ఛిష్యునకసద్గురునియొద్దను అసచ్ఛిష్యునకు సద్గురునియొద్దను గలుగును. ౩ ఉదాహరణము చెప్పెదను. సచ్ఛిష్యుఁడు సత్పాత్రుఁడే. వానికసద్గురువు ప్రాప్తమగుటచేఁ దంత్రములు మంత్రములు చెప్పును. అందుచే నాశిష్యునకు ఇహలోకముగాని పరలోకముగాని సిద్ధింపదు. లేదా- గురుఁడు పూర్ణముగాఁ గృపఁజూపును, శిష్యుఁడు అనధికారి. ఈగురుశిష్యన్యాయము భాగ్యవంతుఁడగు పురుషునకు భిక్షాటుఁడు పుత్రుఁడున్నటుల నుండును. ౪ సారాంశమేమన- గురువు శిష్యులు యోగ్యులుకారేని కార్యము నడువఁజాలదు. గురువు శిష్యులు సరిగా సమకూరనియెడలఁ బరమార్థము కుదురదు. ౬ సద్గురునకు సచ్ఛిష్యునకు సంబంధము కుదిరినతావున నెంతఁ బరిశ్రమతోఁ బనియేలేదు. అనాయాసముగనే యుభయుల యుత్సాహముకు నెరవేరును. ౭ మంచిది. ఇపుడు ఉత్తమమైనభూమియు సారవంతమగు విత్తనములు లభించినవి. కాని

సకాలమున వర్షముఁ గురియకున్న పైరతుకదు. ఇటులె సద్గురువు సచ్ఛిష్యుఁడు కూడినపిమ్మట సైతము అధ్యాత్మనిరూపణము లేనిచోఁ గార్యము నెరవేరదు. ౮ ఇప్పుడు పొలమునందు విత్తనము వేయఁబడినది. బాగుగా మొలచినది- కావలి లేనిచోఁ బైరునకు హానికలుఁగును. ఈస్థితియే సాధనము లేని సాధకులకుఁ గలుగును. ౯ సారాంశమేమన- ఎంతదనుకఁ బంట మనయింటికి చేరదో యంతదనుకఁ జేయవలసినదెల్లఁ జేయక తప్పదు. వేయేల! ఆపంట వచ్చినపిమ్మటఁ గూడ నూరక కూర్చుండ రాదు. ౧౦ అటులే ఆత్మజ్ఞానము కలిగినపిమ్మట సైతము సాధనము జేయుచునే యుండవలయును. ఒక్కసారి మిక్కుటముగా భుజించినను అనంతరమునందు సైతము భోజనసామగ్రితో నవసరము కలుగునటులఁ బూర్ణముగా ఆత్మజ్ఞానము కలిగినతరువాతఁ గూడ సాధనము ముందు నడిచి పని నిచ్చుచునేయుండును. ౧౧ కావున సాధనము, అభ్యాసము, సద్గురుఁడు, సచ్ఛిష్యుఁడు, సచ్ఛాస్త్రవిచారము, సత్కర్మము, సద్వాసన, సదుపాసన, సదాచరణము, స్వధర్మనిష్ఠ, సత్సంగము, సత్యనియమము మున్నగునవియన్నియు నొకచో నేకత్రితమైనపుడే విమలమగు విజ్ఞానము ప్రకాశించును. అటులఁగాకున్నచో జనసముదాయమునందు పాషండత్వము విజృంభించును. ౧౨-౧౩ కాని యిందు శిష్యునిదోషమెద్దియును లేదు. తాళపుఁజెవియంతయు సద్గురునికడ నున్నది. సద్గురుఁడు నానావిధములగు ప్రయత్నము లొనరించి శిష్యునియెడఁగల సమస్తదుర్గుణములను దూరముచేయును. ౧౪ సద్గురునిమూలమున శిష్యుఁడు సచ్ఛిష్యుఁడగును. సచ్ఛిష్యునివలన నసద్గురు వెన్నటికిని సద్గురువుకాఁజాలఁడు. ఏలయన! సచ్ఛిష్యునివలన అసద్గురునిగొప్పతనము పోవును. శిష్యునిసంబంధముచే గురుఁడు సద్గురువయ్యెనేని గురునకు గురుత్వ మెక్కడనుండివచ్చును. ౧౫ కావున సద్గురుఁడు లభించినయెడలనే సన్మార్గము లభించును. లేనియెడల శిష్యుఁడు నాస్తికత్వమువలన సర్వనాశనమగును. ౧౬ భవసాగరమునుండి దరికిఁ జేర్చుటలో బూర్ణబాధ్యుఁడు గురుఁడె యైనను నేనిచ్చటఁ గొన్ని సచ్ఛిష్యలక్షణములను దెలుపుదును. ౧౭

సద్గురునివాక్యములయందుఁ బూర్ణవిశ్వాసముంచి యనన్యభావముతో నాతనిశరణమునందుండుట సచ్ఛిష్యుని ముఖ్యధర్మము. ౧౮

శిష్యుఁడు, పవిత్రాంతరంగుఁడు, సదాచారసంపన్నుఁడు, విరక్తాత్ముఁడు, మోక్షాసక్తుఁడు గావలయును. ౨౦ శిష్యుఁడు నిష్ఠావంతుఁడును, శుచిమంతుఁడును, సర్వవిధముల నియమవంతుఁడును, ౨౧ విశేష ప్రయత్నశీలుఁడును, పరమదక్షుఁడును నలక్ష్యపదార్థమునలక్ష్యముంచెడివాఁడును ౨౨ అతిధైర్యశాలియు, అత్యుదారుఁడును, బరమార్థతత్పరుఁడును, ౨౩ పరోపకారియు, నిర్మత్సరుఁడును, నర్థము నవగాహనము గావించుకొనువాఁడునుగా నుండవలయును. ౨౪ అంతియెగాక పరమశుద్ధాత్ముఁడుగను బరమసావధానుఁడుగను అంతులేని రీతిగ నుత్తమగుణములుగలవాఁడుగను, ౨౫ ప్రజ్ఞావంతుఁడుగను, ప్రేమస్వభావుఁడుగను, మర్యాదావంతుఁడుగను, నీతిమంతుఁడుగను ౨౬ యుక్తిమంతుఁడుగను, బుద్ధిమంతుఁడుగను, నిత్యానిత్యములను (సత్ అసత్) విచారించువాఁడుగను, ౨౭ ధైర్యశాలిగను, దృఢవ్రతుఁడుగను, కులవంతుఁడుగను, పుణ్యాత్ముఁడుగను, ౨౮ సాత్వికుఁడుగను, భజనచేయువాఁడుగను, సాధనకర్తగను నుండవలయును. ౨౯ మఱియు శిష్యుఁడు విశ్వాసవంతుఁడుగను, దేహక్లేశము సహించునంతటి సహనశీలుఁడుగను, బరమార్థము నున్నతికిఁ దేఁదగినవాఁడుగను, సమస్తధర్మముల నెఱింగినవాఁడుగను ౩౦ అన్నివిధములను సత్పాత్రుఁడుగను స్వతంత్రుఁడుగను, సర్వజనప్రియుఁడుగను ౩౧ సద్విద్యావంతుఁడుగను, సద్భావవంతుఁడుగను, శుద్ధాంతఃకరణుఁడుగను నుండవలయును. ౩౨ శిష్యుఁ డవివేకి కాఁగూడదు. పుట్టుక మొదలు సుఖము లనుభవించినవాఁడుగ నుండఁదగదు. మఱియు నాతఁడు సంసారదుఃఖముచే సంతప్తదేహుఁడైనవాఁడుగ నుండవలయును. ౩౩ ఏలయన! సంసారదుఃఖములచేఁ బరితప్తుఁడై త్రివిధతాపములతోఁ గృశించినవాఁడె సర్వవిధములఁ బరమార్థమును బొందుటకుఁ దగిన యధికారియై యున్నాఁడు * ౩౪ సంసారదుఃఖములవలననే మానవునకు వైరాగ్య ముద

---

* మనుజుఁడు సంసారదుఃఖములలో మునిఁగి తాపత్రయముతోఁ దప్తుఁడైనప్పుడు "ఈసంసారములోనున్న నెవఱికీయవస్థ తొలఁగదు. కావునఁ గష్టమయమగు నీసంసారము తొలఁగిపోవు విధమేదేనికలదా యని విచారింపవలయును." అని యీవిధముగ జిజ్ఞాస యధికమగును. ఇదియే పరమార్థమున కధికారము గలుగుట. ఈయంశము నిఁకముందు వివరించెదము.

యించుచున్నది. విశేషించి దుఃఖము లనుభవించినవాని హృదయము నందే పరమార్థము దృఢముగాఁ బాదుకొనును. ౩౫ సంసారమునందు దుఃఖముల ననుభవించినవానికిఁ బరమార్థమునందు విశ్వాసము గలుగును. మఱియు వాఁడు విశ్వాసబలముతో దృఢహృదయుఁడై సద్గురునిశరణమును గైకొనును. ౩౬ అవిశ్వాసముతో సద్గురునిశరణమును విడనాడువారు ఈసంసారసాగరమునఁబడి మునిఁగిపోయిరి. వారిని సుఖదుఃఖరూపములగు జలచరములు మధ్యనే నమలి మ్రింగివేసెను. ౩౭ కావున సద్గురునివచనములపై దృఢమగు విశ్వాసభావముగలవాఁడు సచ్ఛిష్యుఁడు. వాఁడె యందఱికంటె ముందుగా మోక్షమును బడయుట కధికారి. ౩౮ సద్గురునివచనముల నాలించి సంతుష్టుఁడగు మానవుఁడు సాయుజ్యముక్తి నొందును. అతఁడు సంసారదుఃఖమువలన నెన్నఁడును బరితపింపఁడు. ౩౯ సద్గురుని (నిర్గుణపరబ్రహ్మము) కంటె దేవతను (సగుణహరిహరాది దేవతలను) ఎక్కుడుగా భావించువాఁడు అభాగ్యుఁడు. వాఁడు వైభవములకు సామర్థ్యములకుమురిసి శాశ్వతసుఖమునుండి (సత్యవైభవమునుండి) వంచితుఁడగుచున్నాఁడు ౪౦ సద్గురుఁడు సత్స్వరూపుఁడు (నిత్యుఁడు) హరిహరాదిదేవతలో కల్పాంతమునందు నాశనమైపోయెడివారు. మోసమునకు లోనై గురునికంటె గొప్పవారనితలంచిన యాదేవతలసామర్థ్య మింకనెచట నుండగలదు! ౪౧ కావున సద్గురునిసామర్థ్యమునకు మేరయే లేదు. ఆతనిముందు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదు లొక లెక్కలోనివారు కారు. కాని అల్పబుద్ధులగు మానవుల కీరహస్యము తెలియదు ౪౨ సద్గురుమూర్తిని సామాన్యగురువులతోడను దేవతలతోడను సమానుఁడుగాఁ దలంచుశిష్యుఁడు దురాచారి. వానియంతఃకరణమునందు భ్రాంతి స్థిరముగా నెలకొనియున్నది. వానికి సిద్ధాంతములు తెలియవనవచ్చును. ౪౩ మనుష్యులమూలముననే శిలలకు దేవతాభావన కలిగినది. మంత్రములవలన నాశిలలకు దేవత్వ మేర్పడినది. సద్గురునియందటుల మహత్త్వ మొకరు కల్పింపలేదు. ఈశ్వరుఁడు సైతము కల్పింపఁజాలఁడు ౪౪ కావున సద్గురుఁడు ప్రభావమునందును, బూర్ణరూపమునందును, దేవతలకంటెఁ గోటిరెట్లు గొప్పవాఁడు.

సద్గురుని వర్ణించుటలో వేదశాస్త్రములలోఁగూడ వివాదము చెలఁగినది. ౪౫ సద్గురుపదముముందు నితరు లెవ్వరికిని మహత్త్వము లభింపఁజాలదు. గురునిముందు దేవతాసామర్థ్య మొకలెక్కలోనిది కాదు. అది మాయాజనితము. ౪౬ సద్గురుని యనుగ్రహము బడసిన శిష్యునియొద్ద దేవతల సామర్థ్య మించుకేనియు లెక్కలోనికి రాదు. సద్గురుఁడు తనజ్ఞానబలముచే నెంతటి వైభవమునేని గడ్డిపరకతో సమానముగా భావించును. ౪౭ సద్గురుని యనుగ్రహాతిశయమున అపరోక్షజ్ఞానము కలుగును. అనంతరము మాయాసహితమగు నీబ్రహ్మాండము తుచ్ఛముగాఁ గనిపించును. ౪౮ సద్గురుని వచనములయందు దృఢభావ ముంచుటచే సచ్ఛిష్యుఁడు స్వయముగా దేవాధిదేవుఁ (సద్గురుఁ) డగుచున్నాఁడు. ౪౯ సచ్ఛిష్యుల యంతఃకరణము మొట్టమొదట సంసారదుఃఖమువలని పశ్చాత్తాపముచే దప్తమై శుద్ధియయ్యెను. కాన వారలిఁక సద్గురుని యుపదేశామృతమును దనివారఁగ్రోలి అక్షయశాంతిని నొందఁగల్గుదురు. ౫౦ సద్గురుఁడు చూపినమార్గము ననుసరించి నడుచునపుడు సమస్తబ్రహ్మాండము విరుద్ధమైనను శిష్యునకు గురుభక్తియం దేమాత్రము వ్యతిరేకము కాఁజాలదు. ౫౧ సచ్ఛిష్యుఁడు సద్గురుని శరణ్యము నెప్పుడును విడువఁజాలఁడు. మఱియు సదాచరణుఁడై యీశ్వరదృష్టిలోఁ బవిత్రుఁడుగ నుండును. ౫౨

పయినిజెప్పఁబడిన సద్గురు విషయికసద్భావము హృదయమునందుఁ గలవారలే ముక్తికి భాగస్వాములు. ఇతరమాయావేషధారులగు వంచకులను అసచ్ఛిష్యులుగా భావింపవలయును. ౫౩ విషయములయందు సౌఖ్యమున్నటులఁ దలంచువారును బరమార్థము కేవలము లోకాచారమునకేయని తలంచువారును నగుశిష్యులు చదివినమూర్ఖులు. అట్టివారు క్రమముగా నొకరినిజూచి యొకరుగా సద్గురునిశరణమున కేగుదురు. ౫౪ విషయేచ్ఛలు తొందరించుట కారంభింపఁగనే వానిధాటికి నిలువఁజాలక దుర్బలహృదయులగు శిష్యులు గృహస్థాశ్రమములోనికిఁ బరతెంతురు. అంతటితో వారలుగడించిన పరమార్థఫలము మలినమై పోవును. ౫౫ అంతతో నాగక పరమార్థమును వ్యాజముగాఁగొని ప్రపంచమునందుఁ బ్రేమయుంతురు. కుటుంబభారమును మోయఁజాలక కడకు సర్వవిధముల నాశనమైపోయెదరు. ౫౬ వారు ప్రపంచమునందు ఆనందమున్నటుల

మనసారనమ్మి పైకిమాత్రము పరమార్థకౌతూహలమును జూపుచుందురు. అంతియగాక భ్రాంతులు, మూఢులు, మందమతులునై బహువిధకామ్య వాంఛలతో లుబ్ధులగుదురు. ౫౭ పందిని సుగంధలేపనముతోఁ బూజించినను గేదెకు జందనమద్దినను వ్యర్థమగునటుల విషయవాంఛాశీలురగు పురుషులకు బ్రహ్మజ్ఞానముగాని వివేకమునుగాని బోధించుట వ్యర్థప్రయత్నము. ౫౮ బూడిదలోఁ బొరలాడు గాడిదకుఁ బరిమళసుగంధద్రవ్యముల విలువయుఁ జీఁకటిలోఁ బరుగులువారు గ్రుడ్లగూబకు హంసతో సమానగౌరవము నెట్టివో విషయసుఖములకై పలవించు వారలకు భగవద్భక్తియు సత్సాంగత్యమును నట్టివి. ఇట్టివారలు తప్పక అధోగతినే పొందుదురు. ౫౯. ౬౦ కుక్క యెముకచిక్కినంతన పండ్లుబయటికిఁదీసి కొఱుకుచుండునట్లు విషయలోలుఁడగు పురుషుఁడు విషయభోగములలో మగ్నుఁడై యుండును. ౬౧ అటులనెముకలు కొఱుకుచున్న కుక్కకు నుత్తమభోజనము పెట్టినను గోతిని సుందరమగు సింహాసనముమీఁద నెక్కించినను ఏస్థితి కలుగునో యాస్థితియే విషయాసక్తుఁడగు పురుషునకు జ్ఞానోపదేశము గావించుటచేఁ దటస్థించును ౬౨ గాడిదలను బెంచిపెంచి జీవితకాలమంతయు గడుపుకొన్న చాకివాఁడుఁ బండితబృందమునఁ జేరుట కనర్హుఁడైనటుల విషయవాంఛల నభివృద్ధి యొనరించుకొనిన పురుషుఁడు పరమార్థమును స్మరించుటకేని తగఁడు ౬౩ బొల్లిగ్రద్ద రాజహంసములమధ్య చేరి నేను రాజహంసమును రాజహంసమునని చెప్పుకొనుచున్నను దాని ధ్యానమంతయు నపరిశుభ్రపదార్థములమీఁదనే యుండును. అటులే విషయాసక్తపురుషుఁడు సజ్జనులమధ్యనుండి తాను సజ్జనుఁడనని పిలిపించుకొనుచున్నను ఆతఁడు తనహృదయమునుమాత్రము విషయరూపమగు మలినముమీఁద నుంచును ౬౪. ౬౫ ఎవఁడేని తనచంకలో స్త్రీనుంచుకొని మహాత్ములవద్దకేగి నన్నుసన్న్యాసినిగాఁ జేయుఁడని పలుకుట యెటులుండునో విషయములలోఁ జిక్కియున్న పురుషుఁడు జ్ఞానవాక్యములను వల్లించుట యట్లుండును ౬౬ ఇట్టి తెలిసినమూర్ఖులు అద్వైతసుఖమును (బ్రహ్మానందమును) ఏమి యెఱుంగఁగలరు? వీరలు బాగుగా నెఱింగియు నరకమునఁ బడుచున్నారు ౬౭ వేశ్యాసేవగావించువాఁ డుపదేశమునకుఁ దగనియటులవిషయసేవకుఁడగుపురుషుఁడుభక్తశ్రేష్ఠుఁడనియనిపించుకొనఁ

జాలఁడు ౧౫ కావున విషయలోలురగు పురుషులకు జ్ఞానముకలుగదు. వారు వాచాటులై కేవల ముపన్యాసములకె యలవాటు పడియుందురు. ౧౯ ఇట్టి శిష్యులను నష్టాత్ములుగను మిగులనీచులుగను హీనులుగను అవివేకులుగను దుష్టులుగను దుర్మార్గులుగను దలంపవలయును ౨౦ పాపపూర్ణులును మహాపరాధులును అత్యంతకఠినహృదయులును నగునిట్టి శిష్యులు పశ్చాత్తాపతప్తులగుటకు మంచిప్రాయశ్చిత్తముగలదు ౨౧ అది యేదన-వీరలు మరల సద్గురునిశరణమున కరుగవలయును. ఆతనిని ప్రస న్నాత్మునిగా నొనరించుకొనవలయును. వాని యనుగ్రహమును సంపా దించి పరిశుద్ధాత్ములు కావలయును ౨౨ ఏలయన! స్వామిద్రోహియగు వాఁడు సూర్యచంద్రులున్నంతవఱకు నరకమునఁబడును. స్వామిని ప్రస న్నాత్ముఁ గావించుకొనకున్నచో వాఁడు కడతేరుట కవకాశము లేదు. ౨౩ * శ్మశానవైరాగ్యము నవలంబించి సద్గురుని పాదములపయి బడి నంతమాత్రమున జ్ఞానము స్థిరముగా బొడుకొనఁజాలదు ౨౪ మనస్సులోఁ గల్పిత గురుభావములను దెచ్చిపెట్టుకొని కొందఱుశిష్యులు గురునికడ మంత్రముగ్రహించి యామంత్రకారణమున మూనాళ్లపట్టవగలు శిష్యు లుగ నుందురు ౨౫ ఇటులె పలువురు గురువులనుజేసికొని యేవియో పాషండపదములు నేర్చుకొని నోటిగద్దరితనము సిగ్గులేమితనముగల పాషండులై చెడిపోవుచున్నారు ౨౬ ఈయవివేకులు తమప్రమా దము నెఱింగి యొకప్పుడేడ్తురు. ఒకప్పుడు పడిపోవుదురు. కొంచెము సేపు వైరాగ్యమూర్తులగుదురు. మఱికొంచెముసేపు నేనే జ్ఞానినని గర్వింతురు ౨౭ ఒక గడియకాలము హృదయమునందు విశ్వా సము దెచ్చుకొందురు. రెండవ గడియయందే తిరుగఁ బడుదురు. ఈవిధముగాఁ బిచ్చివానివలె అవివేకులగు శిష్యులు నానావేష ములు వేయుదురు. ౨౮ కామము, క్రోధము, మదము, మత్స రము, లోభము, మోహము, అభిమానము, కపటము, తిరస్కారము లోనగు ననేకవికారములు వారలహృదయములలో వ్యాపించియుండును.

* శ్మశానమునందు జరుగు శవదహనము గాంచినంతనె క్షణిక వైరాగ్య మందఱి కిని గలుగును. ఈవైరాగ్యము ఇల్లుచేరఁగనే నశించును. ఈవైరాగ్యమును శ్మశాన వైరాగ్యమందురు.

౭౯ అహంకారము శరీరసంబంధమగు ప్రేమ, అనాచారము, విషయ సాంగత్యము, సంసారప్రపంచవిషయికమగు నుద్వేగము లోనగునవి హృదయములందు వారలకు నిరంతరము కాపురముండును. ౮౦ దీర్ఘ సూత్రి, కృతఘ్నుఁడు, పాపి, దుష్కర్ముఁడు, కుతర్కి, వికల్పాత్ముఁడు, భక్తిహీనుఁడు, భావశూన్యుఁడు, శీఘ్రకోపి, నిష్ఠురహృదయుఁడు, పర ఘాతకుఁడు, శూన్యహృదయుఁడు, దయారహితుఁడగు సోమరి, అవి వేకి, విశ్వాసశూన్యుఁడు, అధీరుఁడు, అవిచారి, సందేహాత్ముఁడు నైన యట్టి శిష్యుఁడు నానావస్థలపాలగును. మఱియు ఆశ, మమకారము, తృష్ణ, కల్పనము, కుబుద్ధి, దుర్వృత్తి, దుర్వాసన, బుద్ధిహీనత, విషయ వాంఛ, మున్నగుదుర్గుణము లాతనిహృదయమునందు వాసము చేయు చుండును. ౮౧ - ౮౩ ఇచ్ఛామోహాతిరస్కారములకు వశుఁడై యిత రుల నిందచేయుటలో నుత్సాహియై యాతఁడు విఱ్ఱవీగును. మఱియుఁ జక్కఁగ నెఱింగియు దేహాభిమానమునఁబడి యున్మత్తుఁడగును. ౮౪ ఆతఁ డాఁకలిదప్పికల నాపఁజాలఁడు. నిద్దురకుఁ గొంచెమేని నైరింపలేఁడు. కుటుంబచింత యెప్పుడును విడువనే విడువఁడు. భ్రాంతియందు మునిఁగి యుండును. ౮౫ కేవలవాగాడంబరము తోడనే యేవియో గొప్పగొప్ప యుపన్యాసములు గావించును. కొంచెమేనినిలుకడగనుండఁడు. పశ్చాత్తా పము, ధైర్యము, సాధనము మున్నగువాని మార్గముల ననుసరింపఁడు. ౮౬ భక్తి, విరక్తి, శాంతము వానికడఁ గొంచెమేని యుండదు. సద్వృత్తి, లీనత, దమనములు లేవు. కృప, దయ, తృప్తి, సుబుద్ధి బొత్తిగ లేవు. ౮౭ కాయమును గ్లేశములపాలు గావింపలేఁడు. ధర్మవిషయ మునందుఁ బరమకృపణుఁడు. సదాచరణమును గ్రహింపఁడు. మఱియుఁ గఠోరహృదయుఁడు. ౮౮ సాంసారికజనులతో నాతఁడు సరళముగా మెలంగఁడు. సజ్జనులను విద్వేషించును. రాత్రింబవళ్ళు ఇతరుల హీనస్థితి, కానందించును. ౮౯ నిరంతరము అనృతములాడుచుండును. మాయమా టలు చెప్పి యితరులను గష్టములపాలు చేయును. క్రియావిచారాదులలో నేనియందును సత్యమును బాటింపఁడు. ౯౦ అవగుణుఁడగు నిట్టినీచుఁడు ఇతరులను దత్పరబుద్ధితోఁ బీడించుచుండును. తేలు కుట్టియుఁ బాము కఱచియు బాధకలుగఁజేయునటుల నతఁడు అందఱియంతఃకరణములను

కఠినభాషణములచే నొప్పించును. ౯౧ తనదుర్గుణములను మరుగుపఱచుచుఁ బరులతోఁ గఠినవాక్యములాడుచు గుణదోషరహితులయెడ లేనిదోషము లారోపించుచుఁ ౯౨ బాపుఁడుగను నిర్దయుఁడుగను వర్తించును. మఱియు దురాచారియు హింసకుఁడునై యితరులు దుఃఖించుతఱి జాలిగొనఁడు. ౯౩ దుర్జనులు ఇతరులదుఃఖమునకు విచారపడరు. మీఁదు మిక్కిలి దుఃఖము నొందువారిని మఱియు దుఃఖింపఁ జేయుదురు. వారు దుఃఖించుటగాంచి తామానందింతురు. ౯౪ తనకు దుఃఖము కలిగినప్పుడు మాత్రము దుఃఖించుచుఁ బరులకు దుఃఖము కలిగినపు డానందించు వానికి యమపురము తప్పకసిద్ధించును. అట్టినీచుని యమకింకరులు నిర్దయగాఁ గొట్టుదురు. ౯౫

పూర్వపాపమువలన సద్బుద్ధి మందున కేని లేనియట్టి మదాంధులకు భగవంతుఁ డెట్లు లభించును? ౯౬ ఇట్టిదుష్టులకు వార్ధకమున అవయవములు శిథిలములై పడిపోయినపుడును కుటుంబములోనివారలు విడిచివేసినపుడును గొంచెము జ్ఞానము కలుగును. ౯౭ పయినిజెప్పిన దుర్గుణములు లేనివారు శ్రేష్ఠులగు సచ్ఛిష్యులు. వారలు తమదృఢభక్తివలన స్వానందసౌఖ్య మనుభవింతురు. ౯౮ వికల్పులును కులాభిమానులునగు జనులు ప్రపంచకారణమున దుఃఖములపా లగుదురు. దుఃఖము దేనివలనఁ గలిగినదో దానినే మరల నాశ్రయించినచో దుఃఖము కలిగితీరును. ౧౦౦ సంసారసాంగత్యమువలన సౌఖ్య మెవ్వరికిని గలుగఁజాలదని యెఱింగియుండియుఁ దమకుసత్యహితము గావించుకొననివా రంత్యమున దుఃఖములపా లగుదురు. ౧౦౧ సంసారమునందు సౌఖ్యమున్నటులఁ దలంచుప్రాణులు మూఢులు. ఇట్టిచదివిన గ్రంథుల సర్వమునెఱింగియుండియు గ్రుడ్డివార లగుచున్నారు. ౧౦౨ గృహస్థాశ్రమమును సుఖముగా జరుపుకొనవచ్చును. పరమార్థమునుగూడ దానితోఁబాటు కొంచెము వృద్ధిఁజేయవలయును. పరమార్థమును పూర్తిగా మంచివేయుట యుక్తముగాదు. ౧౦౩ ఈవిధముగా గురుశిష్యుల లక్షణముందునని చెప్పితిని. ఇఁకముందు మంత్రలక్షణము దెలుపుదును. శ్రోతలు శ్రద్ధతో వినఁగోరెద. ౧౦౪.

నాలుగవ సమాసము.

మంత్ర లక్షణము.

మంత్రమున కనేకలక్షణములు గలవు. వానినిట సంగ్రహముగాఁ దెలుపుచున్నాఁడను. వినుఁడు. ౧ కొందఱుగురువు లేదేని మంత్రదీక్ష నొసంగుదురు. కొంద ఱేదేని దేవతనామమునుమాత్రమే చెప్పెదరు. కొంద ఱోంకారమును జపింపఁజేయుదురు. ౨ కొందఱు శివుఁడు, దేవి, విష్ణువు, మహాలక్ష్మి, అవధూత, గణేశ్వరుఁడు, సూర్యుఁడు. ౩ మత్స్య కూర్మవరహావతారములు, నరసింహమూర్తి, పరశురాముఁడు, రఘు నాథుఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు మున్నగు దేవతలనుగూర్చిన మంత్రములు జపింప నుపదేశించెదరు. ౪ భైరవుఁడు, మల్లారి, ఆంజనేయుఁడు, యక్షిణి నారాయణుఁడు, పాండురంగస్వామి, అఘోరమూర్తి, ౫ శేషుఁడు, గరు త్మంతుఁడు, వాయువు, బేతాళుఁడు, ఝోటింగస్వామి మున్నగు దైవత మంత్రములు పెక్కులుగలవు. ఎంతదనుకఁ జెప్పఁగలను. ౬ బాల,బగళ, కాళి, కంకాళి, వటుకమూర్తి మున్నగు ననేకశక్తులకు లెక్కలేనన్ని మంత్రము లున్నవి. ౭ ఇటులె భిన్నభిన్న దేవత లెన్నిగలవో యన్ని మంత్రములున్నవి. కొన్ని స్వాభావికములుగా నుండును. మఱికొన్ని యుడ్డ దిడ్డములుగా నుండును. కొన్ని ఖేచరాది దారుణబీజములుగల్గి యుం డును ౮ ప్రపంచమునం దెన్నియో దేవతలుగలవు. వానినన్నిఁటిని లె క్కింప నెవ్వనికిని దరముగాదు. వానికన్నింటికినిగల మంత్రము లసంఖ్యా కములుగా నున్నవి. అవియిన్నియని వివరించుటకు నాకెగాదు వాణీ దేవికిఁగూడ నశక్యము ౯ మంత్రమూల లనంతములుగా నున్నవి. ఒక దానికంటె వేఱొకటి మించియున్నది. ఇదియంతయు మాయయొక్క విచిత్రతరమగుకళ. దీని నెవ్వఁ డెఱుంగజాలును? ౧౦ కొన్నిమంత్రము లతో భూతములు దిగిపోవును. కొన్నింటితో వెత లంతరించును. కొన్నిం టితో విషమజ్వరములు సర్పవృశ్చికాది విషజంతుబాధలు తొలంగిపోవును ౧౧ ఇట్టి నానావిధమంత్రములను జెవిలో నుపదేశింతురు. మఱియు జపము, ధ్యానము, పూజ, యంత్రాదులు విధానపూర్వకముగా వివరిం తురు ౧౨ కొందరు శివశివయనియుఁ, గొందఱు హరిహరియనియు, కొం దఱువిష్ణువిష్ణుఅనియుఁ,గొందఱు విఠ్ఠలవిఠ్ఠలయనియు నుపదేశింతురు౧౩

ఒకఁడు కృష్ణకృష్ణయనియు, నింకొకఁడునారాయణ, నారాయణయనియు నుపదేశించును ౧౫ కొందఱు అచ్యుత, అచ్యుతయనియుఁ గొందఱు అనంతఅనంతయనియుఁ గొందఱు దత్తదత్తయనియు ౧౬ కొందఱు రామరామయనియుఁ గొందఱు ఓంఓంఅనియు శ్రీమహావిష్ణుని యనేక నామములను ఉపదేశింతురు ౧౭ కొందఱు కేవలము గురుని గొందఱు పరమేశ్వరుని కొందఱు విఘ్నేశ్వరుని ౧౮ కొందఱు శ్యామరాజును ఇటులేకొందఱు శ్యామరాజును గరుడధ్వజుని అధోక్షజుని ౧౯ దేవదేవుని కేశవుని భార్గవుని ౧౯ విశ్వనాథుని, మల్లారిని, [1] తుకాయిని జపింపుమని తమాశ్రయించినవారికిఁ దెలుపుచుందురు. ౨౦ ఎంతవఱకని తెలుపుదును? శివునకును శక్తికిని అనంతనామములు గలవు. ఈనామములనే గురువులందఱును దమశిష్యులకుఁ దమయిష్టానుసారముగ నుపదేశించుచుందురు ౨౧ ఒకఁడు ఖేచరి. భూచరి చాచరి, అగోచరియను [2]నాలుగు ముద్రలను జూపును. ఒకఁడు నానా విధములగు ఆసనములను దెలుపును ౨౨ కొందఱు చమత్కారములగు దృశ్యములను జూపింతురు. కొంద [3] అనాహతధ్వనినిగూర్చి తెలుపుదురు. పిండజ్ఞానులగు గురువులు (శరీరరచనాజ్ఞానము) పిండజ్ఞానము గఱపింతురు. ౨౩ కొందఱు కర్మమార్గమును గొంద ఉపాసనామార్గమును గొంద[4]

---

1 తుకాయి. తులజాపురమునందుండు దేవి.

2 ముద్రలు. విషయములనుండి దృష్టిని దొలంగించి విశేషపదార్థముమీఁద విశిష్ట ప్రకారముతో దృష్టిని లగ్నపఱచుట.

3 అనాహతధ్వని-దేహమునందు నిరంతరము జరుగుచుండు ధ్వనులు ఇవి పది తెఱంగులనున్నవి. వెలుపలనుండి సాధారణముగా వినిపించుధ్వనులు ఆహతమువలన (కొట్టుటవలన) కలుగుచుండును. శరీరములో జనించుధ్వనులస్థితి యట్టిదిగాదు. అందువలననే దానికి అనాహతమను పేరువచ్చినది.

4 అష్టాంగయోగము. యమనియమాసన ప్రాణాయామప్రత్యాహారధారణధ్యాన సమాధులను నెనిమిది యోగమున కంగములు. ఈయెనిమిది యంగములను సాధించిన పిమ్మట యోగము సిద్ధించును. యోగమనఁ జిత్తవృత్తినిరోధము.

అష్టాంగయోగమును [5]సప్తచక్రములను జెప్పుదురు. ౨౪ కొందఱు బహువిధములగు తపస్సులను, [6]అజపమంత్రములను నుపదేశింతురు. తత్త్వజ్ఞానులగు వార లవి యన్నియు నేలయని తత్త్వజ్ఞానము నుపదేశింతురు. ౨౫ కొందఱు సగుణమును, మఱికొందఱు నిర్గుణమును, దీర్ఘాటనమును నుపదేశింతురు. ౨౬ కొందఱు [7]మహావాక్యములను వివరించి వానిని జపించుచుండుమని యాజ్ఞాపింతురు. కొందఱు "సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ" యనుమంత్రమును నుపదేశింతురు. ౨౭ కొందఱు శక్తిమార్గమును జూపుదురు. మఱికొందఱు ముక్తిమార్గమును బ్రతిష్ఠింతురు. కొందఱు భక్తిపూర్వకముగా నింద్రియపూజ జేయింతురు. ౨౮ కొందఱు వశీకరణము, స్తంభనము, మోహనము, ఉచ్చాటనము, లను గూర్చిన మంత్రములను, మఱికొందఱు నానావిధప్రయోగ మంత్రములను నుపదేశింతురు. ౨౯ ఇది మంత్రములస్థితి. ఇఁక దీని ప్రశంస చాలించెదను. చాలింపక యెంతదనుకనని చెప్పుదును. ఈవిధముగా మంత్రములు లెక్కపెట్టరానియన్ని యున్నవి. ౩౦ మంత్రములు పెక్కులున్నంత నేమి ఫలము? వానిజ్ఞానము లేకున్నచో నిష్ఫలములు, నిరర్థకములు నగును. ఈవిషయమునందు శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డిటులఁ జెప్పియున్నాఁడు. ౩౧

శ్లో॥ నానాశాస్త్రం పఠేల్లోకో నానాదైవతపూజనం।
ఆత్మజ్ఞానం వినాపార్థ సర్వకర్మ నిరర్థకమ్॥
శైవశాస్త్రాగమాద్యాయే అన్యేచ బహవోమతాః।
అపభ్రంశసమాస్తేఽపి జీవానాం భ్రాంతచేతసామ్॥
నహిజ్ఞానేనసదృశం పవిత్ర మిదముత్తమమ్॥

---

5 శరీరమునందు గుదద్వారము మొదలుకొని బ్రహ్మరంధ్రమువరకును గల యేడు స్థానములలో ఏడు చక్రములున్నవి.

6 ప్రాణియొక్క ఉచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వాసములవెంట 'సోహం' అను ధ్వని నిరంతరము కలుగుచుండును. దానిని అజపాగాయత్రియని చెప్పుదురు. ౧౭ దశకము ౫ వ సమాసము చూడుము.

7 "ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ, అహంబ్రహ్మాస్మి, తత్త్వమసి అయమాత్మాబ్రహ్మ" అను నీనాలుగు మహావాక్యములు వరుసగా ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామవేద, అథర్వణవేదముల లోనివి.

జ్ఞానముతో సమానమైన పవిత్రవస్తు వింకొకటిలేదు. అదిమిగుల నుత్తమమైనది. అందుచే మానవుఁడు తొలుదొలుత ఆత్మజ్ఞానమును సంపాదించుకొనవలయును. ౩౨ అన్నిమంత్రములకంటెను ఆత్మజ్ఞానమంత్రము (గుహ్యోపదేశము) మిగుల నుత్తమమైనది. ఈ విషయములో భగవంతుఁడు పెక్కుతావుల నిట్లు నుడివియున్నాఁడు. ౩౩

శ్లో॥ యస్య కస్యచ వర్ణస్య జ్ఞానం దేహే ప్రతిష్ఠితం
తస్యదాసస్య దాసోహం భవేజ్జన్మని జన్మని॥

ఆత్మజ్ఞానమహిమము చతుర్ముఖబ్రహ్మకూడ నెఱుంగఁడు. ఇఁకఁ బాప మీజీవాత్మప్రాణుల కేమి తెలియును? ౩౪ సమస్తమైన పుణ్యతీర్థములను క్షేత్రరాజములను సేవించుటవలనఁ గలుగుఫలమునకుఁ గోటిరెట్లఫలమైనను బ్రహ్మజ్ఞానమునకుఁ దుల్యము కాఁజాలదు ౩౫

శ్లో. పృథివ్యాం యానితీర్థాని స్నానం దానేషు యత్ఫలమ్
తత్ఫలంకోటిగుణితమ్ బ్రహ్మజ్ఞానసమం హిన॥

ఆత్మజ్ఞానము గహనముకంటెను మిగుల గహనమైనది. ఈవిషయమునుగూర్చి చెప్పఁబోవుచున్నాఁడను. శాంతచిత్తముతో శ్రోత లాలింపఁ గోరుచున్నాఁడను. ౩౬

అయిదవసమాసము.

బహుధాజ్ఞానము.

(ఆత్మజ్ఞానముకంటె భిన్నములగు ననేకవిధజ్ఞానములు)

ఎంతదనుక సత్యమగు జ్ఞానముండదో యంతదనుక సర్వమును నిష్ఫలము. ఏలయన! జ్ఞానములేనిది కష్టము దూరముఃకాఁజాలదు. ౧ జ్ఞానమనుపే రుచ్చరించినంతన భ్రమ కలుఁగుచున్నది. అన్నా! దీనియందేమి రహస్యము లుండవచ్చును? అని యందఱును నడిగెదరేమో? ఇపుడు వరుసగా నీవిషయము వివరించెద. ౨ భూతభవిష్యద్వర్తమానములలోని సంగతులను దెలిసికొనుటకూడ జ్ఞానమందురు. నిజమునకిది జ్ఞానము కాఁజాలదు. ౩ గొప్పగొప్పవిద్యలను జదువుట, సంగీతశాస్త్రము నేర్చుకొనుట, రాగ పరిచయము కలిగియుండుట, వైద్యశాస్త్రమునందు నేర్పుగడించుట, వేదాధ్యయనము సలుపుట. ౪ అనేకపరీక్ష

మలను దెలిసికొనుట, నానావిధములగు దీక్షలస్వరూపము గ్రహించుట మఱియు ననేకపరీక్షలలోఁ గౌశల్యము కలిగియుండుట. ౫ నానావిధములుగనుండు స్త్రీలను, అనేకరీతులుగనుండు మనుష్యులను బెక్కుతెఱంగులనుండు వ్యక్తులను బరీక్షించుట జ్ఞానమెన్నఁటికిని గాదు. ౬ బహువిధములుగానున్న అశ్వములను గజములను బెబ్బులులను బరీక్షించి భేదము తెలుసుకొనుటయు ౭ పశువులు పక్షులు మున్నగుజీవులను బరీక్షించుటయు ౮ నానావిధములగు యానములను, వస్త్రములను, శస్త్రములను బరిశోధించుటయు ౯ పలుతెఱంగులుగనున్న రతనములను ధాతువులను నాణెములను బరీక్షచేయుటయు జ్ఞానమనిపించుకొనజాలదు. ౧౦ నానావిధములగు పాషాణములను కాష్ఠములను వాద్యములనుగూర్చి యోజించుటయు. ౧౧ అనేకభేదములతోనుండు భూమిని జలమును అగ్నిమయపదార్థమునుగూర్చి యాలోచనచేయుటయు. ౧౨ పలుతెఱంగులనున్న రసములను బీజములను అంకురములను బరీక్షించుటయు ౧౩ బహురూపములతోనలరారుచున్న ఫలములనుపూవులను దీఁగెలను బరిశీలించుటయు. ౧౪ అనేకప్రకారములగు దుఃఖములను రోగములను వివిధములగుచిహ్నములను బరీక్షించుటయు జ్ఞానముగాదు, ౧౫ అనేకరూపములతోనున్న యంత్రములను, మంత్రములను విగ్రహములను, ౧౬ క్షేత్రములను గృహములను బాత్రములను బరీక్షించుటయు జ్ఞానముగాదు. ౧౭ బహువిధములగు భావికాలపరీక్షలు అనేకసమయపరీక్షలు, నానావిధతర్కపరీక్షలు. ౧౮ నానాప్రకారములనుండు అనుమానపరీక్షలు అనేకనిశ్చయపరీక్షలు, బహువిధపరీక్షలు. ౧౯ పలుతెఱంగులతో నొప్పారు విద్యలు, కళలు, చాతుర్యములు పరీక్షించుటయు జ్ఞానముగాదు. ౨౦ నానావిధములగు స్వరములను, వర్ణములను గూర్చినపరీక్షయు లిపిపరీక్షయు ౨౧ బహువిధములుగానున్న విద్య కళ చాతుర్యము మున్నగువానినిగూర్చిన పరీక్షయు జ్ఞానముగాదు. ౨౨ నానావిధములగు మతములను బహువిధములగు వృత్తులను జ్ఞానమును బరీక్షించుటయు. ౨౩ పలుతెఱంగులగు రూపరసగంధములను శోధించుటయు. ౨౪ సృష్టిని భూమండలపరిమితిని పదార్థస్వరూపమును నెఱుంగుటయు. ౨౫ పరిమితముగా భాషించుటయు తత్క్షణమె ప్రత్యుత్తరమొసంగుటయు ఆశువుగాఁ గవిత్వము

చెప్పుటయు జ్ఞానముగాదు. ౨౬ నేత్రపల్లవి, నాదకళ, కరపల్లవి, భేద కళ, స్వరపల్లవిమున్నగు సాంకేతికవిద్యలను గ్రహించుటయు. ౨౭ కావ్య కుశలత, సంగీతకళాపరిజ్ఞానము, గీతప్రబంధ నృత్యకళా పరిచయము సభాచాతురి, శబ్దసౌందర్యపరిజ్ఞానము. ౨౮ వాగ్విలాసము, మోహన కళ, రమ్యరసాలగాయనకళ; హాస్యము, వినోదము, కామకళ, సంగీత యుక్తి, నానావిధచిత్రకళలు, గూడ జ్ఞానముగాఁ బరిగణింపఁ దగవు. ౨౯ నానావిధకౌశల్యము, చిత్రకళ, వాద్యకళ, సంగీతయుక్తి, నానా విధచిత్రకళాజాలము, ౩౦ అఱువదినాలుగు కళలు మొదలుకొని ప్రపం చమునం దెన్నికళలున్నవో యన్నికళలు పదునాలుగువిద్యలు సమస్త సిద్ధులనెఱుంగుట జ్ఞానముకాదు. ౩౧ ఎవఁ డెంతసకలకళాప్రవీణుఁడైనను సంపూర్ణవిద్యాపరిపూర్ణుఁడైనను నవియన్నియుఁ గేవలము కౌశల్యములె. వానిని జ్ఞానమని యెవ్వఁడును నుడువఁజాలడు. ౩౨

ఇవియన్నియు నెఱుంగుటయే జ్ఞానమని సాధారణముగాఁ దోఁ చును. గాని ముఖ్యమగు జ్ఞానము వేఱుగానున్నది. ఆముఖ్యజ్ఞానము నకుఁ బ్రకృతి (మాయా) సంసర్గ మేమాత్రమును లేదు. ౩౩ ఇతరుల మనస్సులలోనిసంగతులను గ్రహించుట సత్యమగు జ్ఞానముగనే కాన్పిం చును. కాని యదియాత్మజ్ఞాన మెన్నటికినిగాదు. ౩౪ యోగ్యుఁడగు మహానుభావుఁడొకఁడు మానసపూజ గావించుచు మధ్యనెద్దియో మఱచి పోయెను. ఇంతలో నెవరో యొకరంతర్జ్ఞానముతో నామఱపును గ్రహించి యామహానుభావునితో "అట్లుగాదు మీరిచ్చట నీవిషయమును మఱ చితిరి." అని యఱచిచెప్పెను. ఇటుల జనులయంతరంగమునందలి సంగతు లను దెలిసికొనువారలను జనులు పరమజ్ఞానులని చెప్పుదురు. కాని యే జ్ఞానమువలన మోక్షము లభించునో యాజ్ఞాన మిదికాదు. ౩౫, ౩౬ జ్ఞానము బహుప్రకారముల నలరారుచున్నది. ఆయాప్రకారము లేవియో వివరించుట సామాన్యకార్యముగాదు. సాయుజ్యముక్తిని సమ కూర్చు జ్ఞానము వేఱుగానున్నది. ౩౭ ఇది యంతయు నాలించి శిష్యు డిటులు గురువర్యుని ప్రశ్నించుచున్నాడు. "గురుమహారాజా! అటులైన నేచో బరమశాంతి ప్రాణికేజ్ఞానమూలమున లభించునో దానిని విస్తరించి

యాజ్ఞయిండు. ౩౭ గురువుచెప్పిన ప్రత్యుత్తరమిది- శిష్యా! అట్టి శుద్ధజ్ఞానమునుకూర్చి రాఁబోవుసమాసములోఁ దెల్పెదను. ధ్యానపూర్వకముగా వినఁ గోరుచున్నాఁడను. ౩౮

ఆ ఱ వ స మా స ము.

శు ద్ధ జ్ఞా న ని రూ ప ణ ము.

శుద్ధమగు జ్ఞాన మాత్మజ్ఞానము. ఆత్మజ్ఞానముయొక్క లక్షణమేది యనఁ దన్నుఁదాను గ్రహించుటయే. ౧ ముఖ్యదైవతము నెఱుంగుటయు సత్యస్వరూపమును గురుతించుటయు నిత్యానిత్యవిచారమును గావించుటయు జ్ఞానమని పెద్దలుచెప్పుదురు. ౨ సంపూర్ణముగా నీదృశ్యప్రకృతి లయమైపోవుటయుఁ బాంచభౌతికము నెవ్వియు లేకుండుటయు, నద్వైతము మూలమట్టముగా నశించుటయు (ఒకటిదక్క రెండవది లేకపోవుటయు) జ్ఞానము. ౩ మనస్సునకు బుద్ధికినిగూడ నగోచరముగానున్నదియుఁ దర్కమున కవకాశమునొసంగనిదియు ఉల్లేఖనము కంటెను (నిర్దేశముకంటెను) బరావైఖరికంటెను బైగానున్న దానికి జ్ఞానమని పేరు. ౪ ఎచట దృశ్యమానమగున దెద్దియును లేదో? యెచట [1]అహంబ్రహ్మాస్మి యను జ్ఞానముగూడ నజ్ఞానమగునో యట్టిశుద్ధము విమలమునునగు స్వరూపజ్ఞానమే జ్ఞానమని చెప్పఁబడును. ౫ అన్నింటికిని సాక్షియగు[2] తురీయావస్థను జనులు జ్ఞానమందురు. కాని యాయవస్థయందుఁ గలి

---

1 మనము బ్రహ్మస్వరూపులమై యున్నారమను జ్ఞానము-బ్రహ్మస్వరూపప్రాప్తియైనపిమ్మట నీజ్ఞానముండదు. ఒకవేళనున్నచో నది యజ్ఞానమగును.

2. అవస్థలునాలుగు: జాగ్రదవస్థ, స్వప్నావస్థ, సుషుప్త్యవస్థ, తురీయావస్థ- జాగ్రదవస్థయందు జీవుఁడు సమస్తవిధములగు బాహ్యవ్యవహారములు గావించును. స్వప్నమునం దింద్రియములన్నియు లయమైపోయి కేవలమొక మనస్సే సమస్తవ్యవహారములు చేయును. సుషుప్తి (గాఢనిద్ర)యందు ఇంద్రియములన్నియు మాత్రమేగాక మనస్సుగూడ నజ్ఞానములో లయమైపోవును. జీవుఁడు కేవలము మూఢావస్థయందుండును. ఈమూఁడవస్థలలో జ్ఞానముననఁగలుగును. తురీయావస్థయందు జీవునకు స్వస్వరూపజ్ఞానము కలుగును. అనగా జీవునకు నేనుబ్రహ్మరూపుఁడ నను ననుభవము కలుగును. ఈజ్ఞానముగూడ నుపాధిసహితమేగాన నిదియును శుద్ధజ్ఞానముగాదు. దీనిపిమ్మట ఉన్మనీయావస్థ యున్నది. దానిలో మనస్సుగూడ లయమైపోవును.

గెడు జ్ఞానముకూడఁ బదార్థముకంటెను భిన్నముగాదు. కావున నిదియు వ్యర్థమే. ౬ ఏలయన? దృశ్యపదార్థమును దెలిసికొనుటకుఁ బదార్థజ్ఞానమనియే చెప్పుదురు. శుద్ధస్వరూపమును దెలిసికొనుటకు స్వరూపజ్ఞానమని చెప్పుదురు. ౭ ఆస్థిక్యము లేనిదానికి సర్వసాక్షిత్వము అనునది యెచ్చటనుండి రాఁగలదు? కావునఁ దుర్యజ్ఞానము నెన్నఁటికిని శుద్ధజ్ఞానమని తలంపఁకూడదు. ౮ జ్ఞానమన నద్వైతమని (ఒకటివిడిచి రెండవది లేనిదానిని) చెప్పుదురు. తుర్యావస్థయన్ననో యది ప్రత్యక్షముగ ద్వైతరూపము (తురీయ మన్నింటికిని సాక్షిగావున నొకటిస్వయముగఁ దుర్యము. రెండవది సాక్ష్యముగానున్నయది) కావునఁ దుర్యావస్థాజ్ఞానము శుద్ధజ్ఞానముగాదు. శుద్ధజ్ఞానమనునది వేఱుగానున్నది. ౯ శ్రోతలారా! ఇపుడు మీరు శుద్ధజ్ఞానలక్షణములను వినుండు "మనము శుద్ధస్వరూపులమే యనుదానియం దనుభవముగలుగుటయే శుద్ధజ్ఞానము మహావాక్యమంత్రము మంచిదియే (తత్త్వమసితత్ + త్వం + అసి=ఆబ్రహ్మము, నీవేయైయున్నాఁడవు) ఈమంత్రము జపించుమని జెప్పలేదు. ఈవాక్యమును సాధకుఁడు విచారము గావింపవలసియున్నది. ౧౧ ఈమహావాక్యము సమస్తమంత్రముల సారము. దీనినిగూర్చి బాగుగా విచారించి పర్యవసానము గ్రహింపవలయును. ఈమంత్రమును జపించుటవలన అజ్ఞానాంధకార మెన్నఁటికిని నశింపనేరదు. ౧౨ ఈమహావాక్యమున కర్థమును విచారించితిమేని "మనము స్వయముగా బ్రహ్మమేఅయియున్నార"మని తెలియును. కావున దీనినిజపించుటవలన వ్యర్థపరిశ్రమదప్ప ఫలమేదియుఁ గలుగఁజాలదు. ౧౩ ఈమహావాక్యవివరణమునుగావించుటయే జ్ఞానమునకు ముఖ్యలక్షణము. అట్టిముఖ్యలక్షణముకతన మనము బ్రహ్మస్వరూపులమనుసంగతి సుబోధమగును. ౧౪ తనకుఁ దనదిలభించుట (నేనెవ్వఁడని తెలిసికొనుట లేక యాత్మస్వరూపమెఱుకయగుట) యను నీజ్ఞానము పరమదుర్లభమైనది. ఈజ్ఞాన మాద్యంతమునందు స్వయంభూస్వరూపముననున్నది. ౧౫ సమస్తము నెచటనుండి ప్రకటితమగుచున్నదో దేనియందిది యంతయు లీనమగుచున్నదో యట్టిజ్ఞానము గలిగినపిమ్మట బంధనములను గూర్చిన భ్రాంతియంతయు నశించును ౧౬ శుద్ధజ్ఞానముముందు ఈమతములు మతాంతరములు దుర్బలములై నిలువఁజాలక నశించుచున్నవి.

అంతియగాక అతిసూక్ష్మవిచారము గావించినయెడల శుద్ధజ్ఞానముగలిగిన వారి కన్నిటను నైక్యము గనిపించును. ౧౭ ఈచరాచరప్రపంచమునకు నిర్మలమును శుద్ధస్వరూపమునగు [1] శుద్ధజ్ఞానమె మూలమై యున్నది. (నిర్మలమును శుద్ధస్వరూపమునగుదానిని వేదాంతమతానుసారము గ శుద్ధజ్ఞానమందురు) ౧౮ తనమూలస్థానమును అన్వేషించుటవలన అజ్ఞానము తనంతన నశించును. దీనినే మోక్షప్రదమగు బ్రహ్మజ్ఞానమందురు. ౧౯ ఇట్లు తననుగుర్తించుచుండ క్రమముగా సర్వజ్ఞత్వము ప్రాప్తించును. దీనివలన ఏకదేశీయత పూర్తిగా దొలగిపోవును ౨౦ "నేనెవ్వడను" అను హేతువును హృదయమునందుంచుకొని చూచినయెడల "నేను నిశ్చయముగ దేహమునకతీతరూపుడనై యున్నాడను" అను సంశ మెఱుకపడును ౨౧.

ప్రాచీనకాలమున ఈజ్ఞానసహాయమున పలువురు మహాత్ములు ముక్తులైరి. ౨౨ వ్యాసుడు, వసిష్ఠుడు, శుకుడు, నారదుడు, జనకుడు మొదలగు మహాజ్ఞానులీజ్ఞానమువలననే మున్ను తరించిరి. ౨౩ వామదేవుడు, వాల్మీకి, అత్రి, శౌనకుడు మున్నగు ఋషీశ్వరులు ఈజ్ఞానసహాయముననే వేదాంతవిచారముల నొనరించి పరమాత్ముని బొందిరి. ౨౪ సనకాదిఋషులు, ఆదినాథుడు, మత్స్యేంద్రనాథుడు, గోరక్షనాథుడు మున్నగు మహాత్ములు ఈశుద్ధజ్ఞానముకతననే ముక్తులైపోయిరి. ౨౫ సిద్ధులు, మునులు, మహానుభావులు మున్నగువార లందఱకును ఆశుద్ధజ్ఞానమొక్కటియే మోక్షమును బడయు నాధారమైనది. శుద్ధజ్ఞానానందముననే నిరంతరము మహాదేవుడు తాండవమాడుచున్నాడు. ౨౬ శుద్ధజ్ఞానము, వేదశాస్త్రములసారము అదియె గురుప్రతీతి, అదియె ఆత్మప్రతీతి విచారము. భావికులకు వారివారి భాగ్యానుసారము గ శుద్ధజ్ఞానము ప్రాప్తించును. ౨౭ సాధువులు, సత్పురుషులు, సజ్జనులు నగు యోగ్యులీజ్ఞానసహాయమున భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలముల నెఱుంగుదురో అజ్ఞానముకంటె నధికగుహ్యతరమైనది ఆత్మజ్ఞానము ౨౮ తీర్థసేవ, తపముచేయుట, దానములొనర్చుట, ధూమపానము చేయుట (తలను క్రిం

1. మనము. అహం (నేను) బ్రహ్మ (శుద్ధస్వరూపమగు బ్రహ్మమును) అని యనుచున్నారము. దీనిని అనుభవములోనికి దెచ్చుకొనుటకే శుద్ధజ్ఞానమని పేరు.

దుగఁగట్టుకొని క్రిందనున్న పొగను బీల్చుట) పంచాగ్నులమధ్య నుండుట (నాలుగువైపుల నగ్నిరగులుకొల్పి మధ్యనుంసి సూర్యతాపము సహించుట) గోరాంజన మొనరించుట (భగవత్ప్రీతికై యగ్నితోఁ గాల్చుకొనుట) మున్నగువానివలన ఆత్మజ్ఞానము కలుగఁజాలదు. ౨౯ అది సకల సాధనములకును ఫలము. సంపూర్ణజ్ఞానమునకు శిరోమణి ఆత్మజ్ఞానము గలిగినమీదట సందేహము లన్నియు నశించును. ౩౦ ఏబదియాఱుభాషలును, ఆభాషలలోని సామాన్యగ్రంథము మొదలుకొని వేదాంతమువఱకును గల సమస్తమునకు ఆత్మజ్ఞానమే గహనార్థము (ఎఱుంగ శక్యము గాని యంశము.) ౩౧ ఆత్మజ్ఞానము పురాణములను చదువుటచే నెఱుంగబడదు. దానిని వర్ణించివర్ణించి వేదములు విసికిపోయెను. కాని శ్రీసద్గురుమూర్తియనుగ్రహమువలన నేనిప్పుడు మీకందఱకు దానినే చెప్పుచున్నాఁడను. ౩౨ సంస్కృతము, మహారాష్ట్రము మున్నగు భాషాగ్రంథములయందు నాకేమియుఁ బ్రవేశము లేదు. కాని హృదయమునందుఁ గృపామూర్తియగు సద్గురుస్వామి నివసించి విరాజిల్లుచున్నాఁడు. కావున నిప్పుడు ప్రస్తుతాంశము దెలుపుటకు నాకు సంస్కృతప్రాకృతగ్రంథములతో నెట్టి యావశ్యకమును లేదు. ౩౩ ౩౪ వేదాభ్యాసము, సద్గ్రంథశ్రవణము మున్నగు పరిశ్రమలు కొంచెమేని లేకపోయినను కేవలము సద్గురునికృపవలన నన్నియును సహజముల (సులభముల) గును. ౩౫

మహారాష్ట్రముమున్నగు సమస్తదేశభాషలలోఁగల గ్రంథములన్నింటిలో సంస్కృతగ్రంథము లుత్తమోత్తమములు. సంస్కృతగ్రంథములన్నింటిలో వేదాంతగ్రంథములు సర్వశ్రేష్ఠములు. ౩౬ వేదాంతమునందు వేదములందలి సంపూర్ణరహస్యమంతయు నిమిడియున్నది. అందుచే వేదాంతము సర్వశ్రేష్ఠమనిపించుకొనఁగలిగెను. ౩౭ ఆవేదాంతమునుకూడ మథించి (తఱచి) తీసినయర్థము అతిగహనమగు పరమార్థము. దానిని మీకిప్పుడు నే నెఱింగించుచున్నాఁడను ౩౮ ఓహో! గహనమునకంటెను గహనమైనది సద్గురునివచనము. సద్గురునివచనమువలన నవశ్యముగా శాంతిలభించును. ౩౯ సద్గురునివచనమే వేదాంతము. సద్గురునివచనమే సిద్ధాంతము, సద్గురునివచనమే ప్రత్యక్షమగు నాత్మానుభవము. ౪౦ ఎయ్యది గ్రహింప శక్యముగానివిషయమో ఎయ్యది నాగురు

స్వామివాక్యమో దేనివలన నాకుఁబరమశాంతిలభించునో ఎయ్యది నా హృదయమునందలి రహస్యతరాంశమో దానినిప్పుడు ఈక్షణమున మీ కందఱకుఁ దెలుపుచున్నాడను. నావైపు ధ్యానమునుంచి వినఁగోరెదను. (౪౧-౪౩) "అహంబ్రహ్మాస్మి" అనునది యజుర్వేదములోని మహా వాక్యము. దీనియర్థమునుఁ దరిఁగింప నసాధ్యము. ఇందలిభావమువలన గురుశిష్యుల కైక్యముగలుగుచున్నది. ౪౪ "స్వయముగా నీవెబ్రహ్మవు. ఇందు సందేహముగాని భ్రమగాని యుంచుకొనకుము." అనునదియే యీవాక్యమునందుంగల మహామర్మము. ౪౫ నవవిధభక్తులలోనిదగు ఆత్మనివేదనభక్తికిఁగూడ నిదియేమర్మము. ౪౬ ఈపంచమహాభూత ములు క్రమముగా నొకదాని వెంటనొకటి కల్పాంతమునందు నాశనమై పోవును. మఱియుఁ బ్రకృతిపురుషులు (మాయ, బ్రహ్మము) గూడ బ్రహ్మమేయగును. ౪౭దృశ్యపదార్థములన్నియు లుప్తమైపోఁగనే వాస్త వములో "నేను" అనునదిగూడ నుండఁజాలదు. ఇఁకఁ బరబ్రహ్మమన్ననో, ఆతత్త్వమాదినుండియు నద్వైతమే. ౪౮ ఎచ్చట సృష్టినిగూర్చినవార్తయే లేదో యచట నాదినుండియు ఏకత్వము (అద్వైతము) గలదు. అచ్చట పిండముయొక్కగాని బ్రహ్మాండముయొక్కగాని జాడలేవియు నుండవు. ౪౯ జ్ఞానాగ్ని ప్రకటనముకాఁగానే దృశ్యరూపమగు చిత్తచిదాకారమంతయు నష్టమైపోవును. తదాకారమగుటవలన భిన్నత్వమూలమంతయును దెగి పోవును. ౫౦ జగత్తు అనిత్యమను జ్ఞానముకలిగినపిమ్మట వృత్తి దానినంటు కొనదు. అది దానినుండి (వృత్తిజ్ఞానమునుండి) పరాఙ్ముఖమై పోవును. కావున దృశ్యము (సంసారము) ఎదురుగాఁ గనిపించుచున్నటులున్నను దాని యభావమే స్పష్టముగా భాసమగుచుండును. ౫౧అనన్యమగు భక్తి గురుని యందుఁ గలిగినపుడు నీకిట్టిచింతతోడనే పనిలేదు. గురునినుండి వేఱై భక్తుఁడవుగాక యుండకుము. ౫౨ ఈవిషయము దృఢముగావించుకొను టకు సద్గురునిసేవింపుము. ఏలయన సద్గురుసేవవలన అవశ్యముగ సమా ధానము కలుగును. ౫౩ ఇదియే ఆత్మజ్ఞానము. దీనివలననే పరమశాంతి లభించును. మఱియు భవభయముగూడఁ దొలంగిపోవును. ౫౪ ఈ దేహమే నేననితలంచువాఁ డాత్మఘాతకుఁడు. అట్టియవివేకి దేహాభిమాన కారణమున తప్పనిసరిగ జననమరణదుఃఖము లనుభవించుచుండును. ౫౫

ఓశిష్యుఁడా! నీవు నాలుగు దేహములకంటెను వేఱుగానున్నాఁడవు. నీవు జన్మకర్మములకు భిన్నుఁడవు. మఱియు సంపూర్ణచరాచరసృష్టికి లోపలను వెలుపలను నీవేనిండియున్నాఁడవు. ౫౬ వాస్తవములో బద్ధుఁడవ్వాఁడును లేఁడు. ఈజనులందఱును భ్రాంతివలన సర్వమును మఱచియున్నారు. ఈదేహాభిమానమును దృఢముగాఁ బట్టుకొనియున్నారు. ౫౭ ఓశిష్యుఁడా ! నీవు పరమార్థమును దృఢము గావించుకొనఁ దలంచితివేని ఏకాంతములోఁ గూర్చుండి స్వరూపమునందు (బ్రహ్మస్వరూపమున లేక అహంస్వరూపమున) విశ్రాంతిఁ గైకొనవలయును. ౫౮ శ్రవణమును మననమును ఎప్పు డఖండముగాఁ జేయుదువో అప్పుడే నీకు సమాధానము లభించును. మఱియు బ్రహ్మజ్ఞానము పూర్ణమైనపిమ్మట నీకు వైరాగ్యము లభించును. ౫౯ ఓశిష్యుఁడా! ఒకమాటవినుము. నీవు ఇచ్ఛకువచ్చినటుల మెలంగుచు ఇంద్రియములకు స్వాతంత్ర్యము కలుగ జేసి వానికిలోఁబడి మెలంగెదవేని జన్మమృత్యుదుఃఖము లెన్నఁటికిని నిన్ను విడిచిపోఁజాలవు. ౬౦ త్యాగము గావించుటచేఁ బ్రాణికెటుల రాజ్యలాభము కలుగునో యటులె విషయసుఖములను త్యాగముగావించి వైరాగ్యమును గడించినవానికి సంపూర్ణజ్ఞానము సమకూరును. ౬౧ గొంగునఁగల మణియందలి లోభమున మూర్ఖించి రాజ్యము నవహేళనముగావించుట మంచిపనిగాదు. ౬౨ అవిద్యను వదలి సువిద్యను గ్రహింపవలయును. దానివలన నీశ్వరప్రాప్తి త్వరలో నగును. ౬౩ సన్నిపాతరోగమునందు భయానకదృశ్యములను గాంచునట్టిరోగి సరియగునౌషధమును సేవించినవెంటనే సుఖానందమును బడయునటుల అజ్ఞానరూపమగు సన్నిపాతవ్యాధియందుఁగూడ మిథ్యాదృశ్యములు (సాంసారికములు) కానిపించును. కాని జ్ఞానరూపమగు ఔషధమును దీసికొన్నతోడనే యామిథ్యాదృశ్యము జాడపొడలే కాన్పింపవు. ౬౪,౬౫ అసత్యస్వప్నములతో నిదురించువాఁడుభయమునఁ గేకలువేయును. వానిని మేలుకొలిపినయెడల మొదటినిర్భయదశ తిరుగ సమకూరును. ౬౬ స్వప్నమన్నో నదిమిథ్యయే, కాని స్వప్నమునొందినవానికది సత్యముగాఁ దోఁచుచున్నందున దుఃఖము కలుగుచున్నది. కాని యెయ్యదిమిథ్యయో దాని నిరసనమును నెటులఁజేయనగును. ౬౭ స్వప్నము మేలుకొనినవానిపట్లనే

యసత్యమైనది. అది నిదురబోవువాని నావరించియుండును. మేల్కొని లేచినపిమ్మట వానికి స్వప్నమువలని భయమెద్దియు నుండదు.౧౭ ఇటులే అవిద్యానిద్రయు నంతగాఢముగా నుండును. దానివలన మిగుల గొప్ప భ్రమ పాదుకొనును. ఇట్టిదశయందు శ్రవణము వలనను మననమువలనను పూర్ణమగుజాగరూకత నొందవలయును. ౧౮ హృదయపూర్వకముగా విషయములనుండి విరక్తుఁడైయుండువాఁడే జాగరూకుఁడు. (సిద్ధుఁడు) ౨౦ విషయములనుండి విరక్తుఁడుగానివాఁడు సాధకుఁడు. అతఁడు నేను గొప్పవాఁడనను అభిమానమును విడిచిపెట్టి మొట్టమొదట సాధనమునే చేయవలయును. ౨౧ సాధనమునుగూడఁ జేయఁజాలనివాఁడు సిద్ధుఁడ (జ్ఞాని) నను దురభిమానముచే బద్ధుఁడగుచున్నాఁడు. (సాంసారికబంధనములలోఁ జిక్కుపడుచున్నాఁడు) ౨౨ ప్రకృతాంశము సుబోధముగుట కిపుడు బద్ధుల, ముముక్షువుల, సాధకుల, సిద్ధులలక్షణములను జెప్పెదను. సావధానులరై యాలింపఁ గోరెదను. ౨౩,౨౪

ఏడవసమాసము.

బద్ధలక్షణములు.

సృష్టిలోని సంపూర్ణచరాచరజీవులు బద్ధులు, ముముక్షువులు, సాధకులు- సిద్ధులుఅను నాలుగుతెఱంగుల నున్నారు. ౧ ఈనాలుగువిధములఁదప్ప ఐదవవిధమున నున్న దెద్దియును లేదు. ఇవు డీనాలుగులక్షణములు మీకు సవిస్తరముగాఁ దెలుపుదును. ౨, ౩ పైనిఁజెప్పిన చతుర్విధజీవులలోనుండి తొలుదొలుత నీసమాసమునందు బద్ధులలక్షణము దెలుపుదును. సావధానమనస్కులరై వినుండు. శేషించిన మూఁడింటిలక్షణములు క్రమముగాఁ జెప్పుదును. ౪, ౫ గ్రుడ్డివానికి దృష్టిలేనికారణమున దశదిశలును శూన్యాకారములుగాఁ దోఁచును, అటులే స్వార్థమును నంధత్వము కలిగినకారణమున బద్ధునకుఁగూడ జ్ఞానదృష్టిలేకుండుటచే సమస్త ప్రపంచము (సంసారమంతయు) బంగారమువలెఁ దోఁచుచున్నది. ౬ భక్తులు, జ్ఞానులు, తపస్వులు, యోగులు, విరాగులు, సన్యాసులు మున్నగుసత్పురుషులచే నావరింపఁబడిన యీప్రపంచమునందు బద్ధుని దృష్టిలోనికివచ్చు యోగ్యులులేరు. ౭ బద్ధపురుషుఁడు, కర్మములు

అకర్మములు, ధర్మములు, అధర్మములు, సుగమమగుపరమార్థమార్గము నెఱుంగఁడు. ౮ షట్ఛాస్త్రములు, సత్సాంగత్యము, సత్పాత్రత, పవిత్ర మగుసన్మార్గములుగూడ వానికిఁ గాన్పింపవు. ౯ సారాసారవిచారము, స్వధర్మాచరణము, పరోపకారము, దానపుణ్యము నాతఁడు గ్రహింపఁడు. ౧౦ బద్ధునిహృదయమునందు భూతదయ యుండదు. శరీరము పవిత్రము గానుండదు. మఱియుఁ దోడిమనుష్యులను ప్రసన్నముగావించుకొనుట కాతఁడు మృదుమధురవచనములనుగూడ నుడువఁడు. ౧౧ బద్ధుడగు పురుషుఁడు భక్తి, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, ధ్యానము, మోక్షము, మొదలగు సాధనముల నించుకేనియు నెఱుంగఁడు. ౧౨ అంతియగాక వాఁడు నిశ్చయాత్మికమగు దేవతనే యెఱుంగఁడు. వీరు మహాత్ములను వివేకమే యతనిహృదయమునఁ గలుగదు. మాయాకౌతుకమును దెలిసికొనఁజా లఁడు. ౧౩ వాఁడు పరమార్థమును గురుతించుతెఱంగే యెఱుంగఁడు. అధ్యాత్మనిరూపణము నెఱుంగఁడు. అంతదనుకఁ బోనేల స్వయముగ తన్నే యెఱుఁ గఁడు. ౧౪ బద్ధునకు జీవుఁడొందు జన్మకారణము తెలియదు. సాధనఫలముల గురుతింపఁడు. మఱియు వానికియథార్థమగు సత్యమునుకూర్చిన జ్ఞాన ముండదు. ౧౫ దేనియందుఁ దానుస్వయముగా బంధింపఁబడుచున్నాడో అట్టిబంధనస్వరూపమే బద్ధుఁ డెఱుంగఁడు. వానికి ముక్తిలక్షణముగాని విలక్షణవస్తు బ్రహ్మజ్ఞానముగాని యుండదు. ౧౬ శాస్త్రములలోని యర్థమును విప్పిచెప్పినను వాఁడు తెలిసికొనఁడు. తనజీవితమునకు ముఖ్యమైన స్వార్థమెద్దియో వానికిఁదెలియదు. మఱియు నేనుసంకల్పముచే నిటులబంధింపఁబడియున్నాఁడనని గూడ నాతఁడు విచారింపఁడు. ౧౭ ఆత్మజ్ఞానము లేకుండుట బద్ధుని ముఖ్యలక్షణము. వాఁడు పుణ్యతీర్థములు దానములు పుణ్యములు మున్నగునవి కొంచెమేనియెఱుంగఁడు. ౧౮ వానిహృదయమునందు దయ, కరుణ, వినయము, మైత్రి, శాంతి క్షమ మున్నగు సుగుణములుండుటకుఁ దావులేదు. ౧౯ వేయేల? జ్ఞానహీనుఁడగు బద్ధపురుషునకు జ్ఞానలక్షణము లెట్లుపట్టుపడనేర్చును? తనయందు సమస్తమైన దుర్లక్షణములు నిండియున్నవాఁడే బద్ధుఁడు ౨౦ బద్ధుని స్వభావము తెలిపెదను. నానావిధములగు పాపకార్యములను గావించుటవలన వానికిఁ బరమానందము కలుగును. వానిహృదయము

మూర్ఖో(ద్రే)కముతో నిండియుండును. ౨౧ ఏమానవుని హృదయమున కామము, క్రోధము, గర్వము, మదము, ద్వంద్వము, భేదము మున్నగు దుర్గుణములు నిలుకడగానుండునో వానిని బద్ధుఁడని తెలిసికొనుము. ౨౨ దర్పము, దంభము, విషయేచ్ఛ, లోభము, కర్కశత్వము, అశుభత్వము, హృదయమునందు విశేషముగనుండువాఁడు బద్ధుఁడు. ౨౩ వ్యభిచారము, (కామాసక్తి) మత్సరము, అసూయ (పరగుణేషు దోషావిష్కరణం) తిరస్కారము, పాపము, వికారము మొదలగు అవగుణసమూహ మెవని నావరించుకొని యుండునో వాఁడె బద్ధుఁడు ౨౪ బద్ధపురుషుఁడు దురభిమానమునకును, హఠమునకును, అహంకారమునకును, వ్యగ్రతకును (తొట్రుపాటునకు) దుష్కర్మములకును గనియైయుండును. ౨౫ కపటము, వాదవివాదములు, కుతర్కము, భేదము, క్రూరత్వము, నిర్దయాళుత్వము, మున్నగు దుర్గుణములు బద్ధుని నాశ్రయించియున్నవి. ౨౬ నింద, ద్వేషము, అధర్మము, అభిలాష మొదలగు బహువిధదోషముల కాతఁడు ఆటపట్టుగా నుండును. ౨౭ భ్రష్టత్వము, అనాచారము, నష్టత్వము, ఐకమత్యరాహిత్యము, అవినీతి, అవిచారము బద్ధునిహృదయమునఁ బెంపొందును. ౨౮ నిష్ఠురస్వభావుఁడును, ఘాతుఁడును, ఇతరులను వధించువాఁడును, పాపకార్యముల నాచరించువాఁడును, క్రోధమునకు నెలవుగ నుండునాతఁడును, ౬౪ యనేకకువిద్యల నెఱింగినవాఁడును బద్ధుఁడు. ౨౯ దురాశ, స్వార్థపరత్వము, కలహప్రియత్వము, అనర్థము, దుర్మతి, ప్రతీకారము చేసితీరవలయునను క్రోధస్వభావము ౩౦ కల్పనము, కామన (ఇచ్ఛ) తృష్ణ, వాసన, మమత, భావన, మున్నగు దుర్గుణములతో విఱ్ఱవీఁగుచుండువానిని బద్ధుఁడని గ్రహింపవలయును. ౩౧ వికల్పుఁడుగను (ప్రమాది) విషాదిగను, మూర్ఖుఁడుగను, ఆసక్తుఁడుగను, ప్రాపంచికుఁడుగను, అధికోపాధిగను, (కుటుంబపోషకుఁడు) ౩౨ అతివాచాలుఁడుగను, పాషండుఁడుగను దుర్జనుఁడుగను, మోసగాఁడుగను, దుష్టుఁడుగను, దుర్గుణుఁడుగను నుండి ౩౩ అవిశ్వాసము, భ్రమ, భ్రాంతి, తమము, విక్షేపము (చాంచల్యము) ఆలస్యము మున్నగు భావము లెక్కువ కాఁగలవాఁడు బద్ధుఁడు ౩౪ లోభియు, ఉద్ధతుఁడు, పరులశ్రేయస్సునకు సహింపనివాఁడు మదయుతుఁడు, అసత్కర్ముఁడు, ఎంతవానినేని

లక్ష్యము చేయనివాఁడు ౩౫ పరమార్థవిషయమునందు అజ్ఞానిగనుండి
ప్రాపంచికవిషయములలో నపరిమితపరిజ్ఞానము గలిగియుండువాఁడు,
స్వయముగా మనశ్శాంతి యెఱుంగనివాఁడు ౩౬ పరమార్థము ననాద
రించుచు బ్రపంచము నెక్కువయాదరించుచు గృహస్థాశ్రమభారమును
సంతోషముతో నిరంతరము మోయుచుండు వాఁడుబద్ధపురుషుఁడనఁబడును.
౩౭ బద్ధునకు సత్సంగము మిగులనసహ్యాకరముగ నుండును. సాధువులనుఅవ
తారపురుషులనునిందించుటయున్నఁబరమానందము. తనబుద్ధినిధర్మవిషయ
మునబ్రసరింపనీక శృంఖలములు తగిలించినటుల బంధించి కూర్చుండుట
యన్నసంతోషావహము ౩౮ చేతిలోద్రవ్యము నకుసంబంధించినజపమా
లధరించి నిరంతరము కాంతారతుఁడై వర్తించుట వాని నియతకృత్యము.
సత్సంగ మనునది వానికడఁ గలికమునకేని యుండదు ౩౯
నిరంతరము కనకమును గాంతలను గనుఁలకఱవారఁగాంచి యానం
దించుటయుఁ జెవులతో నిరంతరము కాంతాకనకములను గూర్చిన
ప్రసంగములను దనివారనాలించుటయు ధనమునుగూర్చి యెల్లపుడు
చింతించుటయు ౪౦ మనోవాక్కాయములతోడను జీవప్రాణము
లతోడను ధనమునకై కాంతలకై పలవించుచుంటయు ౪౧
ఇంద్రియములను సంపూర్ణముగా స్థిరమొనరించి స్త్రీలకొఱకును ద్రవ్యము
కొఱకును మగ్నముగావించుటయు బద్ధునిలక్షణములు ౪౨ కాంతాకనక
ములను బుణ్యతీర్థములుగను బరమార్థముగను స్వార్థముగను గడకు సర్వస్వ
ముగను భావించువాడును ౪౩ సమయమును ఇతరపుణ్యకార్యములతో
వ్యయపఱుపక నిరంతరము గృహస్థచింతనములతోఁ గడుపుకొనువాడును
లోకసంబంధములగు కథలు వార్తలు తనవిగాదలంచి కాలయాపనము
చేయువాడును ౪౪ బహువిధచింతలు, ఉద్వేగములు, దుఃఖసంసర్గము,
మున్నగువానికి ఆటపట్టుగా వర్తించువాఁడును బరమార్థమును బూర్తిగా
విడనాడినవాఁడును బద్ధపురుషుడు ౪౫ గడియ, నిముసము, ఱెప్ప
పాటు, లోనగు నేస్వల్పకాలమునేని సద్వినియోగముచేయక స్త్రీ, ధన,
ప్రపంచ, ధ్యానములయందు గడుపునాతఁడును, ౪౬ తీర్థయాత్రలు, దా
నము, పుణ్యము, భక్తి,సత్కథానిరూపణము, మంత్రము, పూజ, జపము,
ధ్యానము మొదలగు సమస్తమును అనుష్టించుటలో స్త్రీధనములను విడువని.

వాఁడును ౪౭ మేల్కొనియున్నప్పుడును, కలలుగాంచునపుడును, రాత్రులందును, పగటియందును ప్రతినిమిషమునందును, విషయములయందు దన్మయుఁడై యాతన్మయసౌఖ్యమునఁ దదితరవిషయములభోక్యము వదలినవాఁడును బద్ధుడు ౪౮ ఈబద్ధలక్షణములు ముముక్షుదశలో మాఱిపోవును. కావున బద్ధలక్షణములు మార్చుకొనుటకై ముందుసమాసములో ముముక్షులక్షణము నెఱింగించెదను. ఆలకింపుడు ౪౯

ఎనిమిదవ సమాసము.

ముముక్షు లక్షణములు.

కులాభిమానమున ననేక క్షుద్రములగు నవలక్షణములకు నెలవైన దుష్టునిముఖము గాంచుటకూడ దోషమే ౧ అట్టిబద్ధప్రాణికి అదృష్టవశమున స్వైరవర్తనములో మెలంగుచుండఁ గాలాంతరమునందు ఖేదము ప్రాప్తించును ౨ ఈవిధముగ బద్ధప్రాణి సంసారదుఃఖములలోఁ దగుల్కొని పలవించును. త్రివిధతాపములచే సంతప్తుఁడగును తరువాత నాబద్ధుఁడు సౌభాగ్యవశమున అధ్యాత్మనిరూపణములనాలించి యంతఃకరణమునందు దనదోషములకుఁ బశ్చాత్తాపము నొందును ౩ తరువాతఁ బశ్చాత్తాపఫలముగా గృహస్థాశ్రమమునుండి విడివడును. పిదప విషయసుఖములన్ని దనమనస్సులో విసుగునొందును. చాలుచాలు గృహస్థాశ్రమమువలని యుద్వేగమునాకుఁ దగ్గినదని నుడువును. ౪ అప్పుడు బద్ధుఁడు ఈప్రపంచమంతయు నశించునదె. గృహస్థాశ్రమసంబంధములగు శ్రమలవలన ఫలమేమియుఁ గలుగఁబోదు. ఇప్పుడైన నాజీవితమును సార్థకము గావింపవలయునని తలంచును. ౫ ఈవిధముగా బుద్ధితిరిగిపోయినపిమ్మట బద్ధుఁడు ఆలోచనములోనికిఁ దిగి అయ్యయ్యో నాజీవితము నేఁటిదనుక వ్యర్థముగా గడచిపోయినదని వ్యాకులుఁడగును. ౬ మొదటినుండి గావించిన దోషములన్నియు జ్ఞాపకమునకువచ్చును. ఆదోషములన్నియు మూర్తిమంతములై కన్నులకుఁ గట్టినట్టు లుండును. ౭ తనదోషములకు విచారపడి దోషఫలముగా సమకూరనున్న యమయాతనఁ దలంచికలంచి హృదయమునందు భయపడును. అంతలోఁబోక తానొనరించిన యగణితములగు పాపములనుగూర్చి యీవిధముగఁ బరితపింప నారంభించును. ౮

"అయ్యయ్యో! నాహృదయమునఁ బుణ్యకార్యము లాచరింపవల యునని యెప్పుడును గొంచెమేని విచారింపకపోతినిగదా! నాపాపమం తయుఁ బర్వతమువలెఁ బెరిగిపోయినది. ఇఁక నెటు లీదు స్తరసంసారసాగర మును దాటఁగలుగుదును. ౯ నాదోషముల నన్నింటని దాఁచియుంచు కొంటిని. యోగ్యులు, ఉత్తములునగు పెద్దలసద్గుణములను దోషములని వాకొంటిని. ఈశ్వరా! నేనుసాధువులను, అవతారమూర్తులను, సజ్జను లను వ్యర్థముగాఁదూలనాడి పాపము గట్టుకొంటిని. ౧౦ ఈలోకము నందు బరనిందకు సమానమైనదోష మింకనెద్దియును లేదు. ఈదోషము నాయందు విశేషించి పొదుకొనియున్నది. నాదుర్గుణము లాకాశము నావరించినవి. ౧౧ సాధుసజ్జనుల గురుతింప లేకపోతిని. భగవంతుని నర్చించుటలోఁ బాలుగొనకపోయినవాఁడను. అతిథులను అభ్యాగతులను సైతము సంతుష్టి నొందింపలేనైతిని. ౧౨ పూర్వపాపములవలన నేనిం చుకేనియు సత్కృత్యము లొనరింప లేకపోయినాఁడను. నాహృదయము నిరంతరము దుష్టమార్గములయందే మగ్నమైయుండెను. ౧౩ నాశరీరము నెన్నఁడు కష్టింపఁజేయనైతిని. పరోపకారబుద్ధి మొదలే లేకుండెను. కామమదమువలన నొడలెఱుంగక ఆచారరక్షణముకూడఁ గావింపనై తిని. ౧౪ కన్నతల్లివంటిదగు భక్తిని పూర్తిగా వంచించితిని. శాంతి విశ్రాంతులను భంగపఱచితిని. మూర్ఖత్వమువలన సద్బుద్ధిని సద్వాసన లను నాశనమొందించినాఁడను. ౧౫ ఇఁక నెట్లు నాజీవితము సార్థకము కాఁగలదు? వ్యర్థములగు దోషములను నేను లెక్కలేనన్ని గావించితిని. వివేకమునొకనిముసమేని నాదరికి రానీయనైతిని ౧౬ ఇఁక నేయుపా యమున్నది. పరలోకము నాకులభించుమార్గమేది? అక్కటా! ఓపర మాత్మా! దీనుఁడనగు నేను నీసన్నిధి కెటులఁజేరఁగల్గుదును? ౧౭ నాహృ దయమునం దింతకుమున్న సద్భావమొకప్పుడే నుదయింపదయ్యెను. బ్రతికిననాల్గునాళ్లు మానప్రతిష్టల నార్జించుటతో మునిఁగితేలుచుంటిని. దాంభికత్వముతో నీకర్మకాండనటనమును జూచువారలను దృష్టిపఱచుట కాచరించితిని. ౧౮ పొట్టకొఱకై హరికీర్తనము గావించితిని. దేవతావిగ్ర హములనువీథులందును అంగడులందునుబెట్టి ధనమునార్జించితిని. ఓదైవ మా! నేనొనరించినపాపములు నాపాపబుద్ధియు నాకు బాగుగాఁ దెలి

యును. ౧౯ నేను నిరంతరము హృదయములో నభిమానము పెట్టుకొని పైకిమాత్రము గర్వరహితముగా మాటలాడితిని. మఱియు ధ్యానము గావించు నెపముతోఁ బరులధనము నెటుల హరింపఁగలుగుదు నాయని యోజించుచుంటిని. ౨౦ నాజన్మకాలమంతయుఁ బరుల మోసగించుచు గడిపితిని. నాశాస్త్రజ్ఞాన మిందులకే పాల్పడచితిని. పొట్టకొఱకు సాధువులను సజ్జనులను నిందగావించితిని. ఓయీశ్వరా! నా హృదయమునందు నానావిధదోషములు నిండియున్నవి. ౨౧ సత్యమని తెలిసినదానినే నేనుఖండించితిని. మిథ్యనే యెఱింగి ప్రతిపాదించితిని. ఇటులే పొట్టను నిండించుకొనుటకు లెక్కలేనన్ని కపటకర్మముల నొనరించినాఁడను." ౨౨

ఈవిధముగా ముముక్షుఁడు బద్ధావస్థలోఁ గావించినపాపములకుఁ బరితాపమునొందును. అధ్యాత్మనిరూపణములను పెద్దలకడనాలించి తనమొదటివర్తనములన్నియును మార్చుకొనును. ౨౩ పుణ్యమార్గము వైపున కాతనిహృదయము పరుగులిడును. సత్సంగమున కాశపడును. సంసారమునందు విరక్తినొందును. ౨౪ రాజులు చక్రవర్తులు అంతవారు తమతమరాజ్యములనువదలి వెళ్ళిపోయిరి. నావైభవ మొకలెక్కలోనిదా? కావున నేనిప్పుడు సత్సాంగత్యము చేయవలయును అనితలంచును. ౨౫ తనయవగుణములనుగూర్చి విచారపడును. విరక్తివశమునఁ దనదుర్గుణములన్నింటి నెఱుంగును. పశ్చాత్తాపతప్తుఁడై మనస్సులోఁ దననుగూర్చి యిట్లు నిందఁ గావించుకొనును. ౨౬

"అయ్యో! నేను లోకమున కపకార మొనరించితిని. డాంబికముగాఁ బ్రవర్తించినాఁడను. ఎన్నియో యనాచారములకుఁ బాల్పడితిని. ౨౭ నేను చండాలుఁడను, దురాచారుఁడను, ఖలుఁడను, ఇంతియగాదు మహాపాపాత్ముఁడను. ౨౮ నాహృదయమున భక్తికిఁ దావేలేదయ్యెను. దుర్జనుఁడ ననిపించుకొంటిని. హీనులలో నత్యంతహీనుఁడనై సంచరించితిని. జ్ఞానహీనుఁడనగు నేనీప్రపంచమున నొకఱాయివలెఁ బుట్టినాఁడను. ౨౯ దురభిమానమునకును క్రోధగుణమునకును నేనాశ్రయముగానుంటిని. నాయందెన్నియో దుర్వ్యసనములు నిండియున్నవి. ౩౦ నా యంతసోమరిపోతు లోకమునలేడు. నోటిధాటితో లోకులను బెదరించి

ప్రతికితిని. కపటము, పిఱికితనము, అనాలోచనము, మూర్ఖత్వము మున్నగు దుర్గుణములకు నేను శరణ్యమైతిని. ౩౧ నేను వ్యర్థుఁడను వదరుబోతును, పాషండుఁడను, కఠోరవచనుఁడను, కుబుద్ధిని, కపటశీలుఁడను, ఎంతని నన్ను నేను వర్ణించెదను. ౩౨ నేను పూర్ణముగా జ్ఞానవిహీనుఁడను. నాకంటె హీనుఁ డీలోకమున నుండఁబోఁడు. ఇంకను నాయం దెన్ని యవలక్షణములు పాదుకొనియున్నవో నేనెఱుంగను ౩౩ నేనధికారుఁడను, మలినస్వాంతుఁడను, వనికిమాలినవాఁడను. అత్యంతనీచ హృదయుఁడను. ౩౪ నేనంతయు నపస్వార్థుఁడను, గొప్ప యసమర్థుఁడను, పరమార్థవాసన నాయందు మందునకేని లేదు. ౩౫ అవగుణరాశినగు నేనీలోకమున వ్యర్థముగా జన్మించి భూమికి మిగుల భారమైతిని. ౩౬

ఈవిధముగ నాతఁడు తన్నుఁదా నిందించుకొనును. గృహస్థాశ్రమ మన్నఁ బూర్తిగా నాతనికి విసుగెత్తిపోవును. సత్సంగముకొఱకు నిరంతరము బరితపించును. ౩౭ పుణ్యము సంపాదించుకొననెంచి యనేకపుణ్యతీర్థములను సేవించును. శమదమాదిసాధనములలోఁ దన్మయుఁడై వర్తించును. అనేక మహాగ్రంథములను జక్కఁగాఁ బఠించును. కాని వీనివలన నాతని కించుకేని సమాధానము కలుఁగదు. సమస్తము నాతనికి సందేహయుక్తముగా గోచరించుచుండును. ఇఁక సాధువులశరణ్యము లోని కరుగవలయునని నిశ్చయము గావించుకొనును. ౩౮, ౩౯ దేహాభిమానమును కులాభిమానమును ద్రవ్యాభిమానమును నాతఁడు విడిచి నానాభిమానములను మఱచి సాధుజనులశరణ్యమునం దనన్యభావము వహించును. ౪౦ అంతతో నూరకుండక యహంకారమును బూర్తిగా విడిచి తన్నుఁ దాను బహుభంగముల నిందించుకొనును. మోక్షమునందు గాఢముగఁ గోర్కెనెలకొల్పును. ౪౧ నేను గొప్పవాఁడనని యంతకుమున్ను విఱ్ఱవీగినందులకుఁ బరితపించును. పరమార్థముకొఱకుఁ గష్టించును. సాధుసజ్జనుల చరణకమలములే తన్నుద్ధరించునవియను నమ్మకము నాతనిహృదయమున గట్టిగాఁ జాదుకొనును. ౪౨ అనంతరము తనగృహస్వార్థములను బ్రపంచమును వీడిచి పరమార్థమునం దుత్సాహముంచును. ఇఁక నిదిమొదలు సాధుసజ్జనులకు దాసుఁడనై యుండెదనని నిశ్చయించుకొనును. ౪౩ పైని

చెప్పఁబడిన యవలక్షణములనుండి విముక్తుఁడైన పురుషుని ముముక్షుఁడని తెలిసికొనవలెను. ఇఁకముందు సాధకలక్షణములను వివరించెదము. ౭౭

తొమ్మిదవ సమాసము.

సాధక లక్షణము.

గతసమాసమునందు మీకు ముముక్షులక్షణములు సంగ్రహముగాఁ దెలిపితిని. ఇపుడు సావధానబుద్ధితో సాధకలక్షణములను వినుండు ౧ తనకుఁ బూర్వమున్న దుర్గుణము లన్నింటినిఁ బూర్తిగ విడిచి పరమార్థమును గడింప సాధుసజ్జనుల సమాగమము కోరువాఁడు సాధకుఁ డనఁబడును. ౨ సాధుజనుల శరణ్యములోని కరుగువానిని సజ్జనులచే నాదరింపబడువానిని బెద్దలు శాస్త్రములలో సాధకుఁడని చెప్పిరి. ౩ సాధుసజ్జనుల కడ నాత్మోపదేశము నొంది సంసారబంధములను దొలంగించుకొనుటకు సాధనము గావించువాఁడును, ఆత్మజ్ఞానము దృఢము గానుండుటకు నిరంతరము సాధన మొనరించువాఁడును సాధకుఁ డనఁబడును. ౪ వాఁడు అధ్యాత్మశ్రవణమునందును అద్వైతనిరూపణమునందును బ్రీతియు నభిరుచియు నుంచును. సద్గ్రంథములను మననముగావించి వానియర్థమును సారమును వెలికిఁ దీయును. ౫ సారాసారవిచారమును మనస్సుంచి యాలకించును. మఱియుఁ దనకుఁగల సందేహములను దొలంగించుకొని దృఢభావముతో నాత్మజ్ఞానవిచారణము చేయును. ౬ సాధకుఁడు తనహృదయమునందు నెలకొనియున్న బహువిధ సందేహములను రూపుమాపు కొనుటకై సత్సాంగత్యము నిరంతరము గావించుచుండును. మఱియు శాస్త్రానుభవమును, గురుని యనుభవమును ఆత్మానుభవమును (ఈ మూఁడిటిని) నేకము గావించును * ౭ సాధకుఁడు వివేకముతో దేహబుద్ధిని

* ఎంతదనుక సత్సాంగత్యముగలుగదో యంతదనుక నానావిధములగు సందేహములు నశింపవు. ఈసందియమ్ములను నశింపఁ జేయుశక్తి సాధుజనులయందున్నది. సత్సంగతివలన సాధకుఁడు, ఆత్మానుభవము, శాస్త్రానుభవము గురునియనుభవమునొకటిగ సిద్ధాంతపరచును. ఇట్లు తనయనుభవము, శాస్త్రసిద్ధాంతము, గురునివలన బొందినయుపదేశము నభ్యాసము గావించినపిదప అంతమున సాధకున కీమూఁడు నొక్కటియనునంశ మనుభవములోనికి వచ్చును.

నిగ్రహించును. ఆత్మబుద్ధిని దృఢముగ ధారణ గావించును. మఱియు శ్రవణమననములను జేయుచునేయుండును ౮ దృశ్యమును (సంసారము, ప్రకృతి, మాయ) గూర్చిన యభిమానమును విడిచి సాధకుఁడు దృఢముగా నాత్మజ్ఞానమును ధారణముజేయును. వివేకసహాయమున సమాధానము నొందును ౯ ద్వైతోపాధిని (మాయికసృష్టిని) అద్వైతవస్తువును (కేవలబ్రహ్మమును) సాధకుఁడు సాధనములసహాయమునఁ బడయును. మఱియు ఏకత్వమను సమాధి ననుష్ఠించును ౧౦ మలినమైయుండిన తన జ్ఞానమును బ్రకాశింపఁజేయుచు వివేకముతో నాతఁడు భవసాగరమును దాటిపోవును౧౧సాధకపురుషుఁడు సద్గ్రంథములవలన నెఱింగినఉత్తమసాధు లక్షణములను తనయాచరణము లోనికిఁ దెచ్చుకొనును. పరమాత్మునిలో లీనమగుట కుత్సహించుచుండును. ౧౨ అసత్కర్మములను బరిత్యజించి సత్కర్మములను వృద్ధిగావించును. స్వరూపస్థితిని దృఢము జేయును.౧౩ దిన దిన క్రమముగాఁ దనకడనున్న దుర్గుణములను విడనాడి యుత్తమగుణముల నభ్యసించును ఆత్మస్వరూపమునందు నిదిధ్యాసము(తదేకధ్యానము) పెట్టుచు ౧౪ దృశ్యము (సంసారము) ఆస్తిత్వముగా నున్నప్పటికిని తనదృఢనిశ్చయ బలసహాయమున దానికి బద్ధుఁడుగాక యాతఁడెల్లప్పుడును స్వరూపములోఁ గలసిపోవుచుండును ౧౫ ప్రత్యక్షముగనున్నను మాయను లక్ష్యపెట్టఁడు. మఱియు నలక్ష్యమును అదృశ్యమునగువస్తువు(బ్రహ్మము) ను అంతఃకరణమునందు లక్షించుచుండును. ఈవిధముగా ఆత్మస్థితిని సాధకుఁడు ధారణముచేయును ౧౬ జనులకు సాధ్యముగాక దాఁగియున్నదియు మనస్సహాయమున ననుమానముచేనైన నున్నటు లెఱుంగరానిదియునగు బ్రహ్మమునే సాధకుఁడు ధారణముగావించును ౧౭ వర్ణనమున కారంభించినంతన మాటలుతోఁచక వాగ్బంధనము గలిగించునదియుఁ జూడనారంభించినంతన కానరాక గ్రుడ్డితనము గూర్చునదియు (వాక్నేత్రముల కతీతమైనదియు) నగు వస్తువును సాధకుఁ డనేకయుక్తులసహాయమునఁ బడయఁగలుగుచున్నాఁడు ౧౮ సాధించుటకు సాధ్యముగానిదియుఁ జూచుటకు దొరకొన్నంతన గానరానిదియునగు తత్త్వము నాతఁడనుభవములోనికిఁ దెచ్చుకొనును ౧౯ ఎచ్చట విచారణముగాపింపఁజాలక మనస్సే లోపించిపోవునో ఎచ్చట తర్కమే కుంటువడిపోవునో యట్టివస్తు

వునే సాధకుఁడు దృఢముగా ననుభవములోనికిఁ దెచ్చుకొనును ౨౦ సాధకుఁడు స్వానుభవ యోగముచేత తన శీఘ్రముగా వస్తువును స్వాధీనము జేసికొనుచున్నాఁడు. అంతియగాదు ఆతఁడే స్వయముగా వస్తువైపోవును ౨౧ ఆతఁడనుభవమార్గమును దెలిసికొని యోగిలక్షణములను బడయుచున్నాఁడు. మఱియు సంసారమున లిప్తుఁడై యుండి కర్మయోగి యగుచున్నాఁడు. ౨౨ ఉపాధికి వేఱుగానుండి సాధకుఁ డసాధ్యవస్తువును సాధనముల సహాయమునఁ బడయఁ గలుగుచున్నాఁడు. ఆత్మస్వరూపముతోఁ దనబుద్ధిని దృఢపఱచుచున్నాఁడు ౨౩ ఈశ్వరుఁడన నేమియో భక్తుఁడన నేమియో తెలిసికొనఁగోరి దానిమూలమును శోధించును. దేని సాధ్యముగావింపవలయునో యదిగాఁ దానుమాఱును ౨౪ సాధకుఁడు వివేకబలమున గుప్తుఁ (అంతర్ముఖుఁ) డగును. తనలోఁ దాన లుప్తుఁడై (స్వరూపమునందు నిరంతరము లయుఁడై) పోవును. మఱియు నొకవేళ (తనస్థూలశరీరము కనుపించుచున్నను) వానినెవ్వరును గాంచఁజాలరు ౨౫ వాఁడు నేను (అహం)అను దానిని వెనుకకుఁ ద్రోసివేయును. స్వయముగాఁ దన్ను దానన్వేషించును. తుర్యావస్థనుగూడ దాటిపోవును. ౨౬ అటుపిమ్మట ఉన్మనీయావస్థాంతమునం దాతఁ డఖండటీతితోఁ స్వయముగాఁ దనతోఁ గలసిపోవును (అఖండాత్మానుభవము నొందును) ౨౭

ఈవిధముగా సాధకుఁడు ద్వైతసంబంధమును విడిచివేయును. భాసియొక్క-భాసత్వమునకుఁగూడ సాక్షిగనుండఁడు. దేహమునందుండియే విదేహుఁడై పోవును ౨౮ ఆతఁ డఖండస్వరూపస్థితియం దుండును. దేహాహంకారమును విడిచివేయును. సందేహమును సంపూర్ణముగా నివృత్తిగావించుకొనును ౨౯ పంచభూతాత్మికమగు నీవిశాలప్రపంచమంతయు సాధకునకు స్వప్నమువలెఁ దోచును. మఱియు నాతనికి నిర్గుణస్వరూపము నిర్ధారణమైపోవును. ౩౦ స్వప్నమునందు దోచినభయము జాగ్రదవస్థలోఁగనుపింపనట్లు ఆతఁ డీసంపూర్ణప్రపంచమును మిథ్యగాఁ దలంచును ౩౧ జనులకు సత్యముగాఁ గాన్పించుచున్న ఈమాయారూపమును సాధకుఁడు స్వానుభవమువలన మిథ్యగా భావించుచున్నాఁడు ౩౨ నిద్రను విడిచి మానవుఁడు జాగ్రదవస్థ నొందినపిదప స్వప్నభయమునుండి విడివడునట్లు మాయనువిడిచి సాధకుఁడు స్వరూపస్థితినిఁ బ్రాప్తించుచున్నాఁడు.

౩౩ ఈవిధముగా వానియంతఃకరణము స్వరూపస్థితియందుండును. వెలుపలనుండి యాతఁడు నిస్పృహత్వము నవలంబించును. సంసారమును విరక్తి భావముతోఁ దలంచును. కామము, క్రోధము, మదము, మాత్సర్యము నొకప్రక్కకుఁ ద్రోసివేయును. ౩౫ సాధకుఁడు కులాభిమానమును త్యజించును. లోకలజ్జను గూలద్రోయును. విరక్తిబలము నూతఁగాఁగొని పరమార్థభేరిని ప్రమోగించును. ౩౬ అవిద్యనుండి దూరమగును. ప్రపంచమునుండి తొలంగును. ఆకస్మికముగా లోభమునుండి యాపలఁబడును. ౩౭ నేను గొప్పవాఁడనను అహంభావము నంతరింపఁజేయును. వైభవమున కరికాలు చూపును. విరక్తిబలమువలనఁ బ్రతిష్ఠనుఁగూడ ధిక్కరించివేయును. ౩౮ భేదమును నాశనముగావించును. అహంభావమును గొట్టివేయును. మఱియు సందేహరూపమును (సందేహమును) ఆవలకుఁ జిమ్మును. ౩౯ వికల్పమును వధించును. భవసింధువును దన్ని దిక్కులకు వెదఁజల్లును. సమస్తజీవులపట్లఁ దనకుఁగల విరోధమును త్రెంపివేయును. ౪౦ పాపభయమునకు వెలువుగలిగించును. కాలపుటెక్కలను విఱచివేయును. జన్మమృత్యువుల మస్తకములను జూర్ణముగావించును ౪౧ దేహసంబంధమగు అహంభావము పైకి దండెత్తును. సంకల్పముపై దాడి వెడలును. కల్పనము లాకస్మికముగాఁ జంపివేయును ౪౨ భీతిని నాకస్మికముగాఁ దాడన మొనరించును. లింగదేహమును శిథిలముగావించును. పాషండమతమును వివేకబలముచే నోడించును. ౪౩ గర్వమును బరాభవించును. స్వార్థము ననర్థమునఁ బడవేయును. అనర్థమును గూడ నీతిచే న్యాయముచే ఖండించివేయును ౪౪ మోహమును మధ్యనే త్రెంచివేయును. దుఃఖమును నిర్మూలనము చేయును. శోకమును బీక్సి యొక మూలపారవేయును. ౪౫ ద్వేషమును తనసరిహద్దులలో నిలువనీయఁడు. నాస్తికత్వమును బెగటార్చును. మఱియు సాధకుని భయమువలనఁ గుతర్కము మొదలంట నశించును ౪౬ జ్ఞానమువలన వివేకమును వివేకమువలన వైరాగ్యవిషయికనిశ్చయభావమును బ్రబలము గావించుకొని సాధకుఁడు తనయెడనున్న దుర్గుణములనన్నింటిని వినాశన మొనర్చును. ౪౭ అధర్మమును స్వధర్మముతో జయించును. కుకర్మములను సత్కర్మమువలన రూపుమాపును. విచారమువలన అవిచారమును

దీసివేయుమార్గము జూపించును. ౭౮ తిరస్కారమును దిరస్కరించును. ద్వేషమును గూలార్చును. విషాదమును సంతోషముచే నిర్జించి లోఁగొనును. ౭౯. కోపముమీఁదఁ దనయధికారముఁ జూపును. కపటముగా లోలోననే నశింపఁజేయును. ప్రపంచమునందలి సమస్త మానవబృందమును దనకు మిత్రులనుగా జేసికొనును ౮౦ ప్రవృత్తిని బరిత్యజించును. సుహృదుల సాంగత్యమును విడిచివేయును. నివృత్తిమార్గమును జ్ఞానయోగమును బడయును ౮౧ సాధకుఁడు విషయరూపులగు మోసకానిని మోసగించును. కువిద్యను ముట్టడించును. ఆప్తరూపులగు చోరులనుండి తాను తొలంగి బైటఁబడును. ౮౨ పరాధీనతపై నాగ్రహించును. మమకారమును దరికి జేరనీయఁడు. ఆకస్మికముగా దురాశాత్యాగము గావించును. ౮౩ స్వస్వరూపమునందు హృదయమును మగ్న మొనరించును. యాతనకు యాతనఁగూర్చును. ఉద్యోగప్రయత్నములకు వీడ్కోలుపు దెలుపును ౮౪ సాధనమార్గములతో నభ్యాసప్రయత్నములు గావింపనారంభించును. ప్రయత్నపూర్వకముగాఁ బని కారంభించును. ప్రయత్నమును దనకు మంచిసహకారినిగాఁ జేసికొనును ౮౫ సాధకుఁడిట్లు వర్తించి యనంతరము సావధానుఁడును దక్షుఁడునునై నిత్యానిత్యవివేచనము జేయును. మఱియు దేహబుద్ధిసాంగత్యమును విడనాడి కేవలసత్సంగమును బరిగ్రహించును ౮౬ సంసారమును బలవంతముగా వదలిపెట్టును. వివేకముతో గృహస్థసంబంధములగు చిక్కులనన్నిఁటిని విడిచివేయును. మఱియు శుద్ధాచారము నూతగాఁగొని యనాచారమును భ్రష్టముఁ జేయును ౮౭ మఱపును దరిచేరనీయఁడు. ఆలస్యమున కెడసతఁగూర్చును. దుశ్చిత్తముతో నిముసమేని వర్తింపఁడు. దుశ్చిత్తముతో నుండుట కియ్యకొనఁడు ౮౮

సాధకపురుషుఁడు అధ్యాత్మికనిరూపణశ్రవణము గావించి యవగుణములను వీడును. ఉత్తమమార్గములలోనికి వచ్చును. ౮౯ ఆతఁడు దృఢభావముతో విరక్తుఁడై పరమార్థమార్గము బడయుటకై సాధనములను జేయును. ఇఁక సిద్ధలక్షణములను సంక్షిప్తసమాసములోఁ దెలుపనున్నాఁడను. శ్రోతలారా! సావధానులై వినుఁడు ౯౦ ఇచట నిస్పృహుఁడును, విరక్తుఁడును నగుపురుషుఁడే సాధకుఁడగునా? సంసారమునందున్న మనుష్యులు త్యాగము చేయనిచో సాధకులు కాఁజాలరా యనునొకసందియము కలుగుచున్నది.

౬౧ ఈశంకకు సమాధానము గూడ రాఁబోవుసమాసమునందుఁ జెప్పెదను. ధ్యానపూర్వకముగా వినఁగోరెదను ౬౨.

పదియవసమాసము.

సిద్ధలక్షణములు.

సంసారమునం దుండెడిమానవులు త్యాగముగావింపనియెడల సాధకులు కాఁజాలరా? యను గతసమాసమునందలి సందేహమున కిప్పుడు సమాధానమును జెప్పుచున్నాఁడను ౧ గృహస్థధర్మము పరిపాలించుచు సాధకుఁడు గాఁదలఁచినయెడల మానవుఁడు సన్మార్గస్వీకారమును అసన్మార్గత్యాగమును జేయవలసియే యుండును. ౨ కుబుద్ధిని విడుపకున్న సుబుద్ధి కలుగఁజాలదు. కావున కుబుద్ధిని, అసన్మార్గమును బరిత్యజించుటయే సంసారమనుజుని (గృహస్థుని) త్యాగము ౩ ప్రపంచమును జెడ్డదిగా భావించి మనఃపూర్వకముగా నెప్పుడు మానవుఁడు విషయత్యాగమొనరించునో యపుడే ముందునకువచ్చి పరమార్థమును బడయగల్గును. ౪ నాస్తికత్వము, సంశయము, అజ్ఞానముల త్యాగము, పరమార్థము బడసినపిమ్మట మెల్లమెల్లఁగా జరుగును ౫ పైనినుడివిన యాంతరికత్యాగము సాంసారికులు, నిస్పృహులు (విరాగులు) చక్కఁగా నిర్వహింపవలయును. నిస్పృహునికొఱకై బాహ్యత్యాగము నింకను విపులముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది ౬ కానిసాంసారికుల (గృహస్థుల) పట్లగూడఁ గొన్నికొన్నియెడల బాహ్యత్యాగ మవశ్యముగాఁ గావలసియున్నది. ఏలయన ఈత్యాగమే లేకున్నచో నిత్యనియమము, సద్గ్రంథశ్రవణము జరుగఁజాలదు ౭ దీనివలనఁ బైనిబేర్కొనఁబడిన సందేహమునకు సులభముగా సమాధానము కలుగును (అనఁగా త్యాగములేనిది సాధకుఁడు కాఁజాలఁడు) ఇప్పుడు మనము పూర్వ నిరూపణములోనికిఁ బోదముగాక ౮ గతసమాసములో సాధకుని లక్షణములు చెప్పితిని. ఇప్పుడు సిద్ధలక్షణములు వినుండు. ౯

సిద్ధపురుషుఁడు స్వయముగా బ్రహ్మమైపోవును. వానిసంశయము బ్రహ్మాండమునుదాటి యావలికిఁ బోవును. ఆతనినిశ్చయము అచలమై యుండును. ౧౦ బద్ధుని అవగుణములు ముముక్షువునం దుండవు, ముము

క్షునిలక్షణములు సాధకునియం దుండవు. ౧౧ అటులే సాధకునిసందేహవృత్తి ముందునకరిగిన పిమ్మట సిద్ధావస్థయందు నివృత్తియై పోవును. కావున నెట్టిసందేహములకును ఆస్పదముగా నుండనివానిని సిద్ధపురుషుఁడనిఁ దెలిసికొనవలయును. ౧౨ సంశయరహితమగు జ్ఞానమే సాధులక్షణము. సిద్ధపురుషుల కెన్నఁటికిని సందేహము కలుగఁజాలదు. ౧౩ కర్మమార్గము సందేహములతో నిండియున్నది. సాధనములవలన సంశయ ముత్పన్నమయ్యెను అన్నిఁటియందును సంశయము నిండియున్నది. నిస్సందేహుఁడు సాధుపురుషుఁ డొక్కఁడేసుమా! ౧౪ ఎవనికేని యొకవేళ తనజ్ఞానము పట్లను, వైరాగ్యముపట్లను, భజనముపట్లను, సందేహమునుండినచో, నవియన్నియు నాతనికుపకరింపక నిష్ఫలములగును. ౧౫ అటులే యెవనికేని యీశ్వరునియందును దనభక్తియందును సందేహమున్నచోగాని, లేక తన స్వభావమునందే సందేహమున్నచోఁ గాని, వాని సాధనములన్నియు వ్యర్థములగును. ౧౬ ఎవనికేని తనవ్రతము, తీర్థము, పరమార్థము మున్నగువానియెడ సందేహమున్నయెడల నవియన్నియు నాతనిపట్ల నిష్ఫలములగును ౧౭ సంశయాత్మకమగు భక్తియుఁ బ్రీతియు సాంగత్యమును వ్యర్థము. మఱియు వానివలన సందేహములే యభివృద్ధి నొందును ౧౮ సంశయసహితమగు జీవితము, సంశయసహితమగుకృత్యము సంశయసహితమగు ధారణము మున్నగునవన్నియును వ్యర్థములు. ౧౯ పుస్తకము, శాస్త్రజ్ఞానము ఏదేఁ పని, సందేహసహితమైనచో (నిశ్చయరహితమైనచో) వ్యర్థము ౨౦ సంశయయుక్తమగు దక్షత్వమును సంశయయుక్తమగు పక్షపాతమును వ్యర్థములు. సంశయయుక్తమగు జ్ఞానము గలవాని కెన్నఁటికిని మోక్షము లభింపఁజాలదు ౨౧ సాధువులు, పండితులు బహుశ్రుతులు, నగువారలుసైత మొకవేళ సంశయసహితులుగను నిశ్చయరహితులుగను నున్నచో వారును వ్యర్థులేయగుదురు ౨౨ సంశయుని శ్రేష్ఠత్వమును ఉత్పన్నతయును వ్యర్థములు. అటులే సంశయుని నిశ్చయరహితమగు జ్ఞాతృత్వముగూడ వ్యర్థమే. ౨౩ నిశ్చయములేనిచో నేదియు అణుమాత్రమేని ప్రామాణ్యమును గలిగియుండదు. ఇవియన్నియు వ్యర్థములై సందేహప్రవాహములోఁ బడిపోయినవి ౨౪ నిశ్చయములేక చెప్పెడిదంతయుఁ బరిగ్రహింపఁ దగనిది. వాచాలుఁడై యమితముగాఁ

జెప్పుటయు వ్యర్థమేయగును ౨౫ నిశ్చయములేని వల్లనము (ఉపన్యాసము) విలంబనామాత్రమే. సంశయమువలన సమాధాన మెద్దియును లభింపఁజాలదు, ౨౬ కావున సందేహరహితమును నిస్సంశయము నగు జ్ఞానమే మఱియు నిశ్చయ యుక్తమగు సమాధానమే సిద్ధలక్షణము ౨౭ దీనినంతయు విన్నపిదప శ్రోత యిటులఁ బ్రశ్నించుచున్నాఁడు. నిశ్చయ మెద్దానినిగూర్చి చేయవలయును. నిశ్చయమనుదానికి ముఖ్యలక్షణములెవ్వి! సెలవిండు ౨౮ మంచిది వినుఁడు. దైవతము ఎట్టిదో తెలిసికొనుటయే నిశ్చయమునకు సరియగు లక్షణము. ఇది దక్క నానావిధములగు దేవతలగొడవ యెప్పుడును వ్యాపింపఁజేయఁదగదు ౨౯ ఎవఁడు చరాచరములను సృజించెనో యాభగవానునిగూర్చి విచారింపవలయును. మఱియు శుద్ధమగు వివేకము నుపయోగించి పరమాత్ముని గుర్తింపవలయును. ౩౦ ముఖ్యదైవతమెద్దియో భక్తునిలక్షణము లెయ్యవియో యెఱుంగవలయును. అసత్యమును విడనాడి సత్యమును గ్రహింపవలయును. ౩౧ మొట్టమొదట తనసత్యదేవుని గురితింపవలెను. తరువాత నేననువాఁడెవఁడు అనువిషయమును శోధింపవలయును. సర్వసంగపరిత్యాగము గావించి సిద్ధుఁడు వస్తురూపియై (బ్రహ్మస్వరూపుఁడై) యుండవలయును. ౩౨ బంధనములవలనఁ గలుగు సంశయములను ద్రెంచివేయవలయును. మోక్షమునుగూర్చి నిశ్చయము జేసికొనవలయును. పంచభూతములను విచ్ఛేదముగావించి వానియన్వయము (మిశ్రణము) ఎటులగుచున్నదో చూడవలయును ౩౩ పూర్వపక్షమును సిద్ధాంతముతోఁ గలిపి ప్రకృతిమూలమును వీక్షింపవలయును. దీనికిఁ బిమ్మట శాంతముగాఁ బరమాత్మ నిశ్చయము ప్రాప్తించును ౩౪ సంశయము దేహాభిమానముతోఁగలసి సత్యమగు సమాధానమును వినాశనము గావించును. కావున ఆత్మబుద్ధియొక్క నిశ్చయమును స్థిరముగా నుంచవలయును. ౩౫ ఆత్మజ్ఞానము సిద్ధించినపిదపఁగూడ నొకానొకఁడు దేహాభిమానమునకు సందేహ కల్పనమునకుఁ బాలగుచుందురు. కావున ఆత్మనిశ్చయ పూర్వకమగు సమాధానమును రక్షణము గావించు

చుండవలయును. ౩౬ * దేహబుద్ధిజ్ఞప్తికిరాఁగానే వివేకము విస్మరణము (మఱపు)నకు వచ్చును. కావున ఆత్మబుద్ధిని దృఢముగా ధారణముచేయ వలయును. ౩౭ నిశ్చయమునుగూర్చిన యాత్మబుద్ధికలుగుటయే మోక్షశ్రీయొక్క దశ. "అహమాత్మ" (నేనాత్ముఁడను) అనుదాని నెన్నఁటికిని మఱువఁజనదు ౩౮ ఈవిధముగా నిచ్చట నిశ్చయలక్షణమును గూర్చితెలిపితిమి. కాని సత్సాంగత్యములేనిచో నిది విశదముగాఁ దెలిసికొనవీలుగాదు. సాధుజనుల శరణ్యములోని కరుణవలన సమస్త సందేహములు నివారణమగును ౩౯

మంచిది. ఇపుడీవార్తను ముగింతము. సిద్ధులలక్షణములను దెలుపుచున్నాఁడను వినుఁడు. నిస్సందేహత్వమే సిద్ధునిముఖ్యలక్షణము ౪౦ సిద్ధస్వరూపమునందు దేహమేలేదు. (నిరాకారుఁడు)ఇఁక నచట సందేహమెక్కడినుండి వచ్చును. ౪౧ దేహాభిమాన కారణమున అనేకలక్షణములతో ఆస్తిత్వము కలుగుచుండును. కాని యెవఁడు దేహాతీతుఁడో వానికేమిలక్షణములను జెప్పవీలుకలుగును. ౪౨ నేత్రములతోఁ జూచుటకు వలనుగానిదాని లక్షణములను మాటలతో నెటుఁ వివరింపఁగలను. నిర్మలవస్తువగు (కేవలబ్రహ్మస్వరూపుఁడగు) సిద్ధునియందితర లక్షణము లెక్కడనుండివచ్చును ౪౩ లక్షణములనఁగా కేవలగుణములు. అటు వస్తువన్ననో (బ్రహ్మ) నిర్గుణమయ్యెను. ఆవస్తురూపుఁడగుటయే (నిర్గుణబ్రహ్మరూపుఁడగుటయే) సిద్ధునిలక్షణము ౪౪ ఐనను జ్ఞానదశకమునందు సిద్ధులలక్షణములను గురుతించురీతిగా వివరించితిని. కావునఁ బ్రస్తుతసమాసమునందీవ్యాఖ్యానము చాలునని సమాప్తిగావించితిని. న్యూనాధిక్యములను గూర్చి శ్రోతలు క్షమించెదరుగాక ౪౫

ఐదవదశకము సమాప్తము.

---

* దేహబుద్ధి—దేహమే నేనను భావమును గ్రహించుట.

- నేనను శబ్దమునుండి దేహాతీతమగు ఆత్మయను నర్థమును గ్రహించుట.

ఆఱవదశకము.

మొదటి సమాసము.

పరమాత్మని గురుతించుట.

* చిత్తమును స్థిరముగావింపుఁడు. శ్రోతలారా! ఇదివఱకుఁజెప్పిన దంతయు మనస్సునం దుంచుఁడు. మఱియు నింక నొక క్షణమాత్రము సావధానమతితోఁ గూర్చుండి చెవియొగ్గి యాలింపుఁడు. ౧ ఒక గ్రామమునందైనను లేక యొక దేశమునందైనను మనము నివసింపవలసియున్నయెడలఁ దొలుతొలుత నాగ్రామమునుగాని దేశమునుగాని పరిపాలించుస్వామిని (యజమానిని) కలసికొనవలయును. అతనితో సమావేశముగావింపఁజాలమేని సౌఖ్యము లభింపఁజాలదు ౨ కావుననెవ రెచట నివసింపఁబోవుచున్నారో యచటి యజమానిని గలసికొనుట యావశ్యకము. దానివలన సమస్తవిధములచేతను మేలుకలుగును ౩ స్వామి (యజమాని)తో సమావేశము గావించిపరిచయము జేసుకొననిచో మానావమానములు కలుగుట సహజము. యజమానితోఁ బరిచయము గలుగఁ జేసికొననివానికి అగౌరవము (మహత్వముపోవుట) కలుగుట కెంతయో యాలస్యము పట్టదు ౪ ఈకారణములకతన శ్రీమంతుఁడు మొదలుకొని దరిద్రుఁడుదనుక నెవ్వఁడెందు నాయకుఁడుగానుండునో యట్టివానిసమావేశ మవశ్యముగా నొనరింపవలయును. ఆలోచనాశక్తిగల మానవుఁడీవిషయముఁలోని రహస్యమును దెలిసికొనఁగలుగును ౫ యజమానితో నేమి పనియని యతనిని గలిసికొనక గ్రామములో వసించినయెడల రాజదూతలు వెట్టిపనులకుఁ బట్టుకొనిపోయెదరు. మఱియు దొంగతనము

---

* మెట్టమొదట కష్టమయసంసారము, త్రివిధతాపములు, నవవిధభక్తులు, విరక్తులు, సద్గురుఁడు, సచ్ఛిష్యులు, శుద్ధజ్ఞానము మున్నగు విషయములనుగూర్చి, కావించిన చర్చయంతయు మనస్సులో నుంచుకొనవలయును. ఈచెవినుండి విని యాచెవినుండి విడువఁగూడదని శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి శ్రోతలకు సూచించినాఁడు.

ముందు అధ్యాత్మనిరూపణము కాఁబోవుచున్నది గావున స్థిరచిత్తులుకండని శ్రోతలను శ్రీసమర్థులు హెచ్చరించిరి.

చేయకపోయినను దొంగనేరమువచ్చి తలపైఁ బడును ౬. కావున నేర్పరియు నుచితవివేకియు నగుమానవుఁడు యజమానితోఁ దప్పక పరిచయము సంపాదింపవలయును. ఇట్లు గావింపనివారికి గార్హస్థ్యజీవితమునందు అనేకసంకటముల ననుభవింపవలసి వచ్చును. ౭ గ్రామమునందు గ్రామాధికారి పెద్దయనిపించుకొనును. వానికంటె దేశాధిపతి పెద్దవాఁడు. దేశాధిపతికంటె రాజు గొప్పవాఁడుగాఁ బరిగణింపఁబడును. ౮ రాష్ట్రమునకంతకును నెవ్వఁడు యజమానియో వానిని రాజందురు. మఱియుఁ బెక్కురాష్ట్రములకు యజమానియగువానిని మహారాజందురు. ఇటులే మహారాజులకుఁగూడ నధిపతిగానుండువానిని చక్రవర్తి యనియందురు ౯ ఒకఁడు నరపతియైయుండును. మఱియొకఁడు గజపతియైయుండును. వేఱొకఁడు అశ్వపతియైయుండును. ఇంకనొకఁడు భూపతియైయుండును. కానివీరలందఱిలోఁ బెద్దవాఁడుచక్రవర్తియైయున్నాఁడు ౧౦

వీరలనందఱు సృజించినవాఁడు బ్రహ్మ. కానియాబ్రహ్మను సృజించినదెవఁడో యెఱుంగవలయును ౧౧ బ్రహ్మను, విష్ణును, మహేశ్వరుని కూడ నెవరుసృజించెనో యాతఁడే వేలుపులందఱిలో గొప్పవాఁడు. ఆవేలుపుపెద్దయగు పరమేశ్వరుని నానాప్రకారములగు సాధనములతో గురుతింపవలయును ౧౨ ఆపరమాత్ముని ప్రాప్తికలుఁగ నంతదనుక యమయాతన తొలంగి పోవఁజాలదు. అట్టిబ్రహ్మాండనాయకునితో మనకు సమావేశము గలిగించుకొనకుండుట శ్రేయోదాయకముగాదు ౧౩ సమస్తచరాచర భూతావృతమగు నీవిశ్వమును సృజించినవాఁడును బ్రహ్మాండమునుగల్పించినవాఁడునునగు పరమాత్ముని గురుతింపజాలనివాఁడు పతితుఁడు (పదచ్యుతుఁడు) ౧౪ కావున నీశ్వరుని గురుతించి జన్మము సార్థకము గావించుకొనవలయును. ఒకవేళ నీవిషయమావంతయేని తెలియకున్నయెడల సజ్జనసాంగత్యము గావింపవలయును. దానివలన సమస్తమును దేటతెల్లమగును ౧౫ ఎవఁడు భగవానునెఱుంగునో యతఁడె అవతారపురుషుఁడు. అతఁడే నిత్యానిత్యములను శాశ్వతాశాశ్వతములను నిశ్చయింపఁ గలిగియుండును ౧౬ పరమాత్ముని అచలుఁడనియు అవికారియనియు నెవఁడనుభవపూర్వకముగా నెఱింగియున్నాఁడో వానిని మహానుభావుఁడనియు అవతార పురుషుఁడనియు సాధువ

నియు నెఱుంగవలయును ౧౮ మానవసంఘములో నివసించుచుం డియు మానవాతీతములును అలౌకికములును నగువిషయములనుగూర్చి భాషించునాతఁడును అంతర్యమునందు నిరంతరమును బ్రజ్వలించు జ్ఞానముతో నుండువాఁడును సాధుపురుషుడు ౧౯ పరమాత్మునియొక్క నిర్గుణనిరాకారమును అనుభవము గావించుకొనుటయే ముఖ్యమగు జ్ఞానము. దీనికి భిన్నములగు నవన్నియు నజ్ఞానములు ౧౯ కొందఱుమనుష్యులు పొట్టనింపించుకొనుట కభ్యసించు విద్యలనన్నింటినికూడ జ్ఞానమని నుడువుదురు. కాని వానివలన నెన్నఁటికిని జన్మము సార్థకముగాదు ౨౦ పరమాత్ముని గుర్తించుట కేవిద్యయుపకరించునో యదియే జ్ఞానము. దానివలననే జీవితము సార్థకము సఫలము నగును. తక్కినవన్నియు నిరర్థకములు. పొట్టకూటివిద్యలు ౨౧ మానవులు బ్రతికియున్నంతదనుక పొట్టను నింపించుకొనుచునే యుందురు. దేహరక్షణము గావించుచునే యుందురు. అంత్యకాలమున కివియన్నియు వ్యర్థములై పోవును ౨౨ కావునఁ బొట్టనింపించుకొనుటకై నేర్చుకొనువిద్యలనన్నింటిని సద్విద్యలని చెప్పఁదగదు. ఏవిద్యవలన సర్వవ్యాపకమగు బ్రహ్మము తత్కాలము నందే లభించునో యదియే జ్ఞానము ౨౩

ఇట్టిజ్ఞాన మెవనికడనున్నదో వానినిసాధువని యెఱుంగవలయును. వానియొద్దకరిగి పరమశాంతికి వలయు నుపాయమడుగవలయును. ౨౪ అజ్ఞానపురుషునియొద్ద కజ్ఞానిపోయిన యెడల జ్ఞాన మెటులలభించును? దరిద్రునియొద్దకు యాచించుట కొకవేళ దరిద్రుఁడేగినచో ధనమెటుల లభించును ౨౫ పిశాచముయొద్దకుఁ బిశాచముపోయినయెడల నేయుద్దేశము వెలువడఁగలదు? ఒకవేళ నున్మత్తునియొద్ద నున్మత్తుఁడు సమావేశమైనయెడల వారలకు సమాధానములుజెప్పి బోధింపఁగలవాఁ డెవడు? ౨౬ భైక్షుకునివలన భిక్షము, దీక్షాహీనునివలన దీక్ష, కృష్ణపక్షమునందు వెలుతురు ఎన్నఁటికిని లభింపఁజాలదు ౨౭ రోగియొద్దకు రోగి యొకవేళ పోయినయెడల వానికారోగ్య మెటులలభించును? దుర్బలునికడ దుర్బలునకు సహాయ మెటులకల్గును? ౨౮ నియమహీనునియొద్దకు నియమహీను డేగినచో నెన్నఁటికిని నియమవంతుఁడు గానేరడు. బద్ధపురుషుఁడు బద్ధునివద్ద కేగినచో నెన్నఁటికిని సిద్ధుఁడు గాలేఁడు ౨౯ దేహాభిమాని దేహాభి

మానికడ కరిగినయెడల విదేహుఁ డెన్నఁటికిని గాఁజాలఁడు. ఇటులే జ్ఞానహీనునికడకు జ్ఞానహీనుఁ డేగినచో జ్ఞానమార్గ మెన్నఁటికిని లభింపదు ౩౦ కావున ముముక్షువగువాఁడు జ్ఞానిని శోధించి కనుఁగొని యాతని యనుగ్రహమును సంపాదించి సారాసారమునుగూర్చిన విజ్ఞానమును బడయవలయును. అప్పుడే మోక్షము లభించును. ౩౧

రెండవసమాసము

పరమాత్మప్రాప్తి.

శ్రోతలారా! సాయుజ్యముక్తి ప్రాప్తించెడి యుపదేశలక్షణములను మీకెఱింగించెదను, చెవియొగ్గి వినుండు. నానావిధములగుమతములను దెలిసికొనుచు నుండుటవలనఁ బ్రయోజనమెద్దియు లేదు. ౧ బ్రహ్మజ్ఞానము లేని యుపదేశములయందు విశేషమెద్దియు నుండదు. అది ధాన్యమును దీసిన పొట్టువంటిది. ౨ ఊకయందు ధాన్యము, చల్లయందు వెన్నయు లభింపదు. బియ్యమును గడిగిన నీటికిఁ దెల్లదనమున్న నుండుఁగాక పాల రుచి కలుగఁజాలదు ౩ ఏదేని ఫలవృక్షమును జేరి దాని తొటతినుట, దానిబెరఁడునమలుట లేదా రసమునువిడిచి పెంకెను భుజించుట మూర్ఖత్వము ౪ ఆవిధముగనే బ్రహ్మజ్ఞానములేని యుపదేశములను బడయుటయు వ్యర్థము. అంతియగాక యసారముగూడ, చతురుఁడగు పురుషుఁ డెన్నఁటికిని సారమునువిడిచి యసారమును బరిగ్రహింపఁడు ౫

ఇప్పుడు నిర్గుణపరబ్రహ్మమును నిరూపించుచున్నాఁడను కావున శ్రోతలు స్థిరచిత్తులు గావలయును. ౬ ఈసృష్టియంతయుఁ బంచమహాభూతములతో రచింపఁబడినది. అది యెప్పటికిని స్థిరముగా నుండఁజాలదు ౭ ఈపాంచభౌతికసృష్టి కాద్యంతములయందు నిర్గుణబ్రహ్మము గలఁడు. ఆతఁడుమాత్రమే శాశ్వతుఁడు. తక్కిన పాంచభౌతిక మెంతగలదో యది యంతయు నాశన మగుచుండును. ౮ ఈభూతములను బరమాత్మయని యెటుల నుడువఁగలము? ఒకవేళ నేమనుష్యునేని భూతమన్నచో నాతఁడు కోపించును ౯ ఇఁకఁ బరమాత్ముఁడన్ననో జగత్పిత. ఆతనిమహిమను బ్రహ్మాదులుసైత మెఱుంగరు. అట్టివానికి భూతోపమాన మెంతమా

త్రము తగియుండదు. ౧౦ పంచభూతములవలె బరమాత్ముఁడున్నాఁడని చెప్పుదుమేని మిథ్యాదోషము కలుగును. ఈవిషయము సాధుజను లెఱుంగుదురు. ౧౧ పృథ్వి, జలము, తేజము, వాయువు, ఆకాశము అనునవి లోపలను వెలుపలను అన్నిస్థలములందును జగదీశునిచే వ్యాప్తములై యున్నవి. కాని యీపంచభూతములు నాశనమగును. వీనియందున్న పరమాత్ముఁడుమాత్రము అవినాశిగా నుండును ౧౨ రూపము, నామము ఎంతదనుకఁగలవో అంతదనుక సమస్తమును భ్రమయే కావున నామరూపముల కవ్వలనున్న దానిమర్మమును అనుభవపూర్వకముగా గ్రహింపవలయును ౧౩ పంచభూతములతోడను త్రిగుణములతోడను గలసి యీయష్టవిధప్రకృతి యేర్పడినది. దీనికే దృశ్యమనిపేరు ౧౪ అట్టి యీదృశ్యమునంతను (ప్రకృతిని) శ్రుతులు నాశవంతమనియును నిర్గుణబ్రహ్మము శాశ్వతమనియును జెప్పుచున్నవి. ఈవిషయమును జ్ఞాను లెఱుంగుదురు ౧౫ * బ్రహ్మము శస్త్రములచే భేదింపఁబడదు. అగ్నిచే దహింపఁబడదు. నీటను గరుగఁజాలదు. వాయు వెగురఁగొట్టనేరదు. అది పడుచు లేచుచు నుండునదిగాని కూడివీడునదిగాని కాదు. ౧౬, ౧౭ బ్రహ్మమే దేని వర్ణముగలదికాదు. అది యన్నింటికంటెను నావలనున్నది. అది యెక్కడికక్కడ సూక్ష్మరూపముతో నిండియున్నది, ౧౮ కనిపింపక పోయిననేమి! అది సర్వస్థలములయం దిమిడియున్నది. ఎక్కడికక్కడ సూక్ష్మరూపముతో నిండియున్నది. ౧౯ తమకుఁ గనిపించుదాని నున్నదనుట, కనుపింపని దానిని గోప్యమనిచెప్పి యుపేక్షించుట మానవుల కొక యభ్యాసముగా నేర్పడినది. ౨౦ కాని సత్యమేమన ప్రకటముగానున్నదానినంతను అసారముగఁ దెలిసికొనవలయును. మఱియు గుప్తముగానున్నదానినే సారముగా నెఱుంగవలయును. ౨౧ ఎయ్యది తెలియఁబడకుండునో (ఆబ్రహ్మమును) దానిని వివేకబలముచే గ్రహింపవలయును. ఎయ్యది కానబడకుండునో దానిని వివేకబలముతోఁ జూడవలయును.

---

* ఈయంశమే భగవద్గీతలోఁ గృష్ణపరమాత్ముఁ డిటులఁజెప్పెను.

శ్లో॥ నైనం ఛిందంతి శస్త్రాణి । నైనం దహతిపావకః

నచైనం క్లేదయన్త్యాపో । నశోషయతిమారుతః॥

మఱియు నెయ్యది యెఱుంగబడదో దానిని వివేకబలముచే నెఱుంగవల యును. ౨౨ ఎయ్యది గుప్తమో దానిని ప్రకటింపవలయును. ఎయ్యది యసాధ్యమో దానిని సాధింపవలయును. ఎయ్యది యభేద్యమను గిరినము నై యున్నదో దానినే చక్కగ నభ్యసింపవలయును ౨౩ చతుర్వేదము, చతు ర్ముఖబ్రహ్మ, సహస్రముఖుడగు శేషుడు, ఎద్దానిని వర్ణించివర్ణించి విసిగి పోయిరో యాపరబ్రహ్మమును బడయవలయును ౨౪ అది సాధుజనుల ముఖమున అధ్యాత్మనిరూపణశ్రవణము గావించుటవలనఁ బ్రాప్తించును. ౨౫ పరబ్రహ్మమన పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకాశములు గావు మఱియు నదివర్ణరూపనామములతో వ్యక్తము కాఁజాలదు. అన్నివిధముల నది అవ్యక్తమైయున్నది ౨౬ అదియే సత్యముగాద్వైతము. సాధారణజనులు తమయజ్ఞానమువలన ననేక దేవతలను గల్పించిరి. లోకములో నెన్నిగ్రామ ములున్నవో యన్నిదైవతము లేర్పడియున్నవి ౨౭ ఇది పరమాత్మనుగూర్చిన నిశ్చయము. (పరమాత్ముఁడు నిర్గుణుఁడని బోధమైనది) ఇఁక స్వయముగాఁ దనను వెదకికొనవలయును ౨౮ "ఈశరీరమునాది" అని తెలిసికొనునది యేదియో అది వాస్తవమునకు (ఆత్మ) శరీరముకంటె వేఱుగ నున్నది. ఎయ్యది "నామనస్సు" అని నుడువుచున్నదో అది వాస్తవమునకు మనస్సు కంటె భిన్నముగ నున్నది ౨౯ ఇట్లు దేహవిచారమును గావించుటవలన నిదియంతయును బంచభూతములతోడనే నిర్మింపఁబడియున్నదని విదితమ గుచున్నది. ఇపు డా పంచతత్త్వములను పంచతత్త్వములలోనికి వేఱు వేఱుగాఁ జేర్చివైచినచో మిగులు నట్టి సారమిఁక నేమియునుండఁ బోదు. ఆత్మయే మిగులును ౩౦ ఇపుడు మనము దేనిని "నేను నేను" అని చెప్పుచున్నారమో దానిజాడ లెచ్చటను గనిపింపవు. కావున ఆత్మను శోధించుటెట్లు? ఏను తత్త్వము లుండెను. అవి ఎక్కడవక్కడనే కలిసి పోయెను ౩౧ ఈవిధముగా విచారముగావించిన మీఁదట నీశరీర మొక పంచతత్త్వముల మూటఅనియు ఇది నశించిపోవుననియు, రెండవది యాత్మఅనియు నది యవినాశియై యుండుననియు విదిత మగుచున్నది. అంతియేగాని యీరెండుదప్ప మూఁడవది యగు నేనుగీను అనునదియి చ్చటనెద్దియును లేదు ౩౨, ౩౩ ఎప్పుడు "నేను" అనుదానిజాడయే లేదో అప్పుడు జన్మమృత్యువు లెవ్వారివగును? అవియెట్లు జరుగును? ఒక వేళ

ఆత్మయే జన్మమును దాల్చునని చెప్పునెడల నదియించుకయేని పొసఁగఁజా లదు. ఏలయన! ఆత్మ పాపపుణ్యములకు జన్మమృత్యువులకు వేఱుగానున్నది. ౩౪ ఎప్పు డానిర్గుణమునందు పాపపుణ్యములు జననమరణములు యమ యాతనలు మున్నగునవి లేవో అప్పుడు మనయందుఁగూడ నవి లేవు. ఏల యన మనమనునది సైతమాత్మయేకదా ౩౫ ఈజీవుఁడు దేహాభిమానకా రణమున బద్ధుఁడైయున్నాఁడు. వివేకమువలన దేహాభిమానము వీడిపోవు చున్నది. ఈతఁడు ముక్తుఁడై పోవుచున్నాఁడు అని సారాంశము ౩౬ ఇంతటితో జన్మము సార్థకమై పోవుచున్నది. నిర్గుణాత్మయును మనమును నేకమైపోవుచున్నారము. కానిదీని దృఢీకరణమునకు సాధకులు పైనిచెప్పఁ బడిన వివేచనమును మాటిమాటికిఁ జేయుచుండవలయును ౩౭ మేల్కొని లేచినపిమ్మట స్వప్నమెట్లుండదో యటులే వివేకముతోఁ జూచినపిమ్మట దృశ్యము (పాంచభౌతికసృష్టి) అదృశ్యమై పోవును. నశించిపోవును. మఱియు స్వరూపాను సంధానమువలనఁ (బ్రహ్మస్వరూపమును శోధించుటవలన) ప్రాణిమాత్రులు తరించిపోవుదురు. ౩౮ వివేకముతో "నేను" అను దానిని నివేదించి సాధకుఁడు పరమాత్మస్వరూపుఁడై పోవలెను. వానినుండి భిన్నముగా నుండఁగూడదు. ఇదియే యాత్మనివేదనము. ౩౯ మొట్ట మొదట అధ్యాత్మనిరూపణశ్రవణమును జేయవలయును. మఱల సద్గురు చరణసేవ గావింపవలయును. అప్పుడు సద్గురుప్రసాదమువలన ఆత్మనివేదన మగుచుండును. ౪౦ ఆత్మనివేదనమునకుఁ బిమ్మట వస్తువు నిర్మల మును, అలిప్తమును, సంపూర్ణమును, అఖండమును, శాశ్వతమును, నైయున్నదని బోధపడును. మఱియు నాపస్తువే (ఆత్మయే) స్వయముగా మనమైయున్నారమని విదితమగును ౪౧ * పైనిజెప్పఁబడిన బ్రహ్మజ్ఞానము వలన నీజీవుఁడు స్వయముగా బ్రహ్మమైపోవును. వాని సంసారబంధనములు తెగిపోవును. అతఁ డానందముతో దేహమును ప్రారబ్ధముపై విడిచివే

* ప్రాణికి బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగుటవలన స్వయముగా బ్రహ్మరూపియగును. పాంచభౌతికసృష్టి, దృశ్యపదార్థము, ప్రాపంచికసృష్టిమున్నగు కష్టజ్ఞానము దానికి గలుగదు. సమస్తము శూన్యమగును. అది యఖండబ్రహ్మమేయగును. ఇట్టిదశయందు దేహము ప్రారబ్ధాధీనమగును. ఈదేహమావల యేపైననుసరియే, అది యుండనీ నశింపనీ, కాని నిరంతరము ఆత్మ అవినాశిగానేయుండును.

యును. ౮౨ దీనినాత్మజ్ఞానమని చెప్పుదురు. దీనివలననే పరమశాంతము లభించును. ఈజ్ఞానమువలననే ఈజీవుఁడు పరబ్రహ్మముతో అభిన్నుఁడై యుండును. సత్యమగు భక్తిగలవాఁడు (ఐక్యమునొందినవాఁడు) గ మాఱి పోవును. ౮౩ ఆసమయమున ఏమిజరిగినను జరుగనిమ్ము, ఏమిపోయినను పోనిమ్ము, జన్మమృత్యువులనుగూర్చిన సందేహమంతయు నాహృదయము నుండి తొలంగిపోయినదిగదా! ఇఁక నేమైనను గానిమ్ము అను స్థిరభావ ముతో నుండుస్థితి యేర్పడును. ౮౪ ఈవిధముగా నాతఁడు జననమరణ ములనుండి ముక్తుఁడై పరమాత్మని బ్రాప్తించును. ఇదియంతయును సాధుసమాగమమహత్త్వము. ౮౫

మూఁడవ సమాసము.

మాయయొక్క పుట్టుక.

నిర్గుణాత్మ నిర్మలమైయున్నది. అదియాకాశమువలె సర్వవ్యాపకమై యున్నది. మఱియు నచలమును, సర్వకాలములందుఁ బ్రకాశవంతమును ౧ అఖండమును, గొప్పదానికంటెనుగొప్పదియు, నాకాశముకంటె నెక్కువయగు విశాలమును సూక్ష్మమును నైయున్నది ౨ నిర్గుణాత్మ చూపు లకందదు. అది భాసముగాదు. పెరుగుటలేదు. తరుగుటలేదు. వచ్చుట లేదు. పోవుటలేదు ౩ అది నడచుటలేదు. తెగుటలేదు. పగులుటలేదు. అమరుటలేదు. చెడుటలేదు. ౪ నిరంతమును నిర్గుణాత్మ సన్ముఖముగా నున్నది. అంతియగాక నిష్కళంకమును నిఖిలమునుగూడ నైయున్నది. మఱియు నాకాశము పాతాళముగూడ వ్యాపించియున్నది. ౫ ఆనిర్గుణ బ్రహ్మము అవినాశిగానున్నది. సగుణమాయ నాశనమగును. ఈలోకము నందు సగుణనిర్గుణములు రెండును గలసియున్నవి ౬ యోగీశ్వరులు ఈసగుణ నిర్గుణమిశ్రణమును గూర్చిన విచారమును, నీరక్షీరవివేచనము రాజహంసలు గావించునటుల నొనర్తురు ౭ ఈసంపూర్ణమగు చరాచర పంచభూతాత్మిక సృష్టియందు ఆత్మ వ్యాపకమైయున్నది. ఈవిషయము నిత్యానిత్యవివేచనము గావించినయెడఁ దెలియును ౮ చెఱకును నమలి రసమును మ్రింగి పిప్పినిబారవేయునటుల నీజగమును శోధించి యీశ్వర

తత్త్వమును గైకొని మాయికమగు దృశ్యపదార్థమును విడిచివేయవల
యును ౯ ఇచ్చట రసమున కీశ్వరతత్త్వము నుపమానముగాఁ దీసికొం
టిమిగాని రసము నాశవంతము పలుచనిది యైయున్నది. ఆత్మ (ఈశ్వరత
త్త్వమన్ననో) శాశ్వతము, నిశ్చలము నైయున్నది. అంతియగాక రస
మసంపూర్ణము. ఆత్మ కేవలము పరిపూర్ణము ౧౦ ఆత్మతో సమానమగు
వస్తు వేదేని యున్నచో దాని నిచట దృష్టాంతముగాఁ గైకొనవచ్చును.
కాని యట్టిది లేకపోవుటచే నేదేని యొకానొక దృష్టాంతము నిచ్చి
యేదో యొకవిధముగా బోధింపవలసియుండును. ౧౧ ఆత్మస్థితి యీ విధము
గా నున్నప్పు డిచట మాయ యెటులఁ బుట్టినది? దీనికి దృష్టాంతము
నిచ్చుట యసాధ్యము. ఆకాశమునందు వాయుతరంగములు వచ్చునటుల
నాత్మనుండి మాయ బయలు వెడలినదని గ్రహింపవలెను. ౧౨ వాయువు
నుండి తేజము, తేజమునుండి జలము, జలమునుండి పృథివి యుత్పన్న
మైనది ౧౩ దీనితరువాతఁ బృథ్వినుండి యెన్ని జీవు లుత్పన్నమయ్యెనోగాని
యన్నింటి యాద్యంతములందును బ్రహ్మము వ్యాపకుఁడై యున్నాఁడు.
౧౪ ఉత్పన్నమైనదంతయు నశ్వరమైనది. కాని అది పరబ్రహ్మము
యదార్థముగా స్థిరమై యున్నాఁడు. ౧౫ భాండ మేర్పడకమున్న ఆకాశ
మున్నది. భాండములోపలఁ గూడ భాండజలమునఁ బ్రతిబింబరూపమున
ఆకాశమున్నది. కాని భాండము పగిలిపోయినపిదప ఆకాశము పగిలిపోవని
రీతిగాఁ బరబ్రహ్మతత్త్వము కేవలము అచలమును, అవికారము నైయు
న్నది. మధ్యను సంపూర్ణ చరాచరజీవులు కలుగుచుఁ బోవుచుందురు. ౧౬,౧౭
ఉత్పన్నతమంతయు మొదటినుండియే యగును. బ్రహ్మమువలన నుత్పన్న
మగు జీవులన్నియు వ్యాప్తమై యున్నవి. అవి నాశనమైనపిమ్మటఁ గూడ
నాయవినాశియగు బ్రహ్మ మెప్పటివలెనే స్థిరముగా నుండును. ౧౮ జ్ఞాని
యగుపురుషుఁ డాయవినాశియగు బ్రహ్మమునే వివేచింపుచుండును. అనగాఁ
బంచమహాతత్త్వములను బంచమహాతత్త్వములలో నిరసన మొనరించి
తనను బ్రాప్తింపఁ జేసికొనును ౧౯ ఈ దేహము పంచతత్త్వములతో నిర్మింపఁ
బడినది. తెలిసినవారలు ఈతత్త్వములను జక్కఁగ నావిష్కరణము
(వెల్లడి) చేయుదురు. ౨౦ తత్త్వములను యావిష్కరణము జరిగినపిమ్మట
వారలకు దేహాభిమానము తొలంగును. ఈవిధముగ వివేకముతో

వారలు నిర్గుణబ్రహ్మమునం దనన్యులై పోవుదురు ౨౧ వివేకమువలన నెప్పు డీదేహసంబంధములగు పంచతత్త్వములు, పంచతత్త్వములలోఁ గలసిపోవునో యప్పుడు "నేను,మనము" అనువాని జాడపొడలే యుండవు. •
౨౨ మనము "మన" నుదానిని శోధించుచున్న యెడల నాది, మనది, మాదియనువార్తపూర్తిగ మాయికమని విశదమగును. ఏలయన తత్త్వములను నిరసనముగావించుటవలన వాస్తవములోఁ గేవలము నిర్గుణపరబ్రహ్మమే మిగిలియుండును. ఇంక నెద్దియు నుండదు ౨౩ "మన"యను దానిని, (దేహబుద్ధిని)విడిచి కేవలనిర్గుణబ్రహ్మమును అనుభవముజేయుటయే ఆత్మనివేదనము నందలి మర్మము. ఏలయన! నేను నీవు నాది నీదియనుభ్రమ; తత్త్వములతోడనే వెడలిపోవును ౨౪ ఒకవేళ నేనుఅను దానిని శోధింపుదమన్నచో నది దొరుకదు. ఇటు నిర్గుణపరబ్రహ్మమో కేవల మచలమై యున్నది. కావున నిజముగ నారసినయెడల మనము అదియే (నిర్గుణబ్రహ్మమె)అయియున్నారము. కాని సద్గురుమూలమునఁ దప్ప నీవిషయము బోధగాదు ౨౫ మనము సంపూర్ణమగు సారాసారమునుగూర్చి విచారణము జేసితిమేని యసారము తొలంగిపోవును. సారమగు నిర్గుణబ్రహ్మమే నిలిచియుండును ౨౬ సమస్తసృష్టిలోఁ బయిని జెప్పఁబడిన బ్రహ్మమే వ్యాప్యమైయున్నది ఈసృష్టియంతయు నశ్వరము. బ్రహ్మము అవినాశి ౨౭ వివేకముతో మనమెప్పు డీసంపూర్ణసృష్టిని సంహారముగావించుచున్నారమో, ఈపంచభూతాత్మికమగు సృష్టిని మనమెప్పుడు పృథక్కరణము (వేఱుగావించుట) చేయుచున్నారమో అప్పుడు సారము, అసారము వేఱువేఱుగా బయలు వెడలును. మఱియు "మన"యనునది మనకులభించును (ఆత్మలభించును) ౨౮ "నేను"అనునది స్వయముగాఁ గల్పించుకొనఁబడినది. కాని వాస్తవమునందిది యెందును లేదు. తత్త్వనిరసనము గావించినపిదప నేననునది వెడలిపోయి కేవల నిర్గుణ

• ఈదేహమునుగూర్చి విచారముగావించుటవలన నిది పంచభూతాత్మికమని తెలియుచున్నది. ఈపాంచభౌతికశరీరమునందలి తత్త్వములను ఒక్కటొకటిగా ఆతత్త్వములలోఁ బంచివైచినచో నిఁక "నాది నీది"అని శేషించినదెద్దియు నుండదు. శేషించునది కేవలము నిర్గుణమగునాత్మ. దీనినే "మన-నా"యని నుడువవచ్చును.

మిగు ఆత్మ నిలచియుండును ౨౯ తత్త్వనిరసన మైనపిదప శేషించియుం డునిర్గుణాత్మయే "నేను"అనునది (తత్త్వనిరసనానంతరము నేననునది యుండనేరదు) ౩౦ తత్త్వములతోఁ బాటు "నేనను"నది వెడలిపోవఁగనే స్వాభావికము గనే అది నిర్గుణాత్మమైపోవును. ఈవిధముగ "సోహం" యొక్క యనుభవమువలన ఆత్మనివేదన మగును ౩౧ ఆత్మనివేదనము అయినంతనే దైవతమునందును భక్తునియందును ఏకత్వము కలసిపోవును. విభక్తత్వము(భిన్నత్వము)ను విడిచి యాతఁడు సత్యమగు భక్తుఁడై పోవును. నిర్గుణమునందు జననమరణములు పాపపుణ్యములు మున్నగునవేవియు నుండవు ఇట్టి నిర్గుణమునం దనన్యుఁడై (ఏకమై)న పిదప ఆతఁడు స్వయముగా ముక్తుఁడై పోవుచున్నాఁడు ౩౩ పంచభూతము లావరించుటవలనఁ బ్రాణి సందేహములలోఁ జిక్కుకొనును. స్వయముగాఁ దన్ను మఱచి "కోహం"(నేనెవ్వఁడను)అని నుడువసాగును ౩౪భూతములలోఁ దగుల్కొన్నపిదప "కోహం"అని నుడువును. మఱియువివేచనముగావించినమీఁదట "సోహం"(ఆబ్రహ్మము నేను)అనినుడువును. అనన్యత(ఐక్యము)నొందినమీఁదట "కోహంసోహం"అనునవన్నియుమీఁడిపోవును ౩౫ పయిని.బేర్కొనినఅనుభవము గలిగినమీఁదట నుండునదియే సాధుస్వరూపము. ఇట్టిసాధు (అవతార) పురుషులు సదేహులై యుండియు దేహాతీతులు. ౩౬ విషయము మిగులగహనము గావున శ్రోతలకు ఒక్కసూరుచెప్పుటచే సందేహము తీరఁజాలదు. కావునఁ బలుమాఱు చెప్పినదానినే మఱలఁజెప్ప వలసివచ్చుచుండును, * ప్రసంగవిశేషమునుబట్టి అందందు నే నటులఁ గావింపవలసివచ్చినది. శ్రోతలు క్షమించెదరుగాక ౩౭

---

* చెప్పినది మరలఁజెప్పుట పునరుక్తియనుకావ్యదోషము. ఈదోషమునకుఁ బరిహారముగా శ్రీసమర్థరామదాసస్వామి "జనులసందేహములను నివారించుటకై పలుమాఱు ఒకేవిషయమునే నుడువవలసివచ్చె"నని సెలవిచ్చియున్నారు.

నా లు గ వ స మా స ము.

మా య యొ క్క వి స్తా ర ము.

కృతయుగము (సత్యయుగము) యొక్క పరిమితి పదునేడులక్షల యిరువదియెనిమిదివేల సంవత్సరములు. త్రేతాయుగము పండ్రెండులక్షల తొంబదియాఱు వేల సంవత్సరములు. ద్వాపరయుగము ఎనిమిదిలక్షల అఱువదినాలుగువేల సంవత్సరములు. కలియుగము నాలుగులక్షల ముప్పది రెండువేల సంవత్సరములు. ఇదియంతయుఁ గలిపినయెడల (నాలుగుయుగముల పరిమితి) చతుర్యుగపరిమాణమగును. ఇట్టి చతుర్యుగములు వేయియైనచో బ్రహ్మకొక్కదినమగును ౧.౨ ఇట్టిబ్రహ్మలు వేయిమంది గడిచిపోయినమీఁదట విష్ణువునకొకగడియ యగును. ఇట్టి విష్ణువులు వేయిమంది గడిచిపోయినపిదప మహేశ్వరునకొక ఱెప్పపాటుకాల మగును ౩ ఇట్టిమహేశ్వరులు వేయిమంది గడచిపోయినమీఁదట శక్తి (మాయలేక ప్రకృతికి) ఒక ఱెప్పపాటుకాల మగును. ఈవిధముగానుండు కాలసంఖ్య అన్నిశాస్త్రములందును జెప్పఁబడెను ౪

శ్లో॥ చతుర్యుగసహస్రాణి దినమేకం పితామహం
పితామహసహస్రాణి విష్ణోర్ఘటికమేవచ॥౧॥
విష్ణోరేకసహస్రాణి పలమేకం మహేశ్వరం
మహేశ్వరసహస్రాణి శక్తిరర్ధపలం భవేత్॥౨॥

ఇట్టిశక్తు లనంతములుగానున్నవి. మఱియు ననంతములగుసృష్టిరచనములు జరిగిపోవుచున్నవి. కాని పరబ్రహ్మము యథావిధముగ నఖండముగ ననాదినుండియు నొకేవిధముగా నున్నది ౫ నిజమారసినచో పరబ్రహ్మమునకీస్థితి యెక్కడినుండివచ్చినది? ఇది యెవరును జెప్పఁజాలని గహనాంశము. ఈవిషయమునందు వేదశ్రుతులుసహితము "నేతి, నేతి" న + ఇతి, న + ఇతి)యని నుడువుచున్నవి ౬ * నాలుగువేలయేడువందల అఱువదినాలుగు సంవత్సరములు కలియుగమునందు గడిచిపోయినవి. ౭ నాలుగులక్షల యిరువదియేడువేల రెండువందల నలుబదిసంవత్సరములు

---

* ఈసంఖ్య శ్రీదాసబోధరచించుకాలమునాటిది. దీనిబట్టిదాదాపు 1716 విక్రమశకమున నీగ్రంథమురచింపఁబడి యుండును.

కలియుగమునందిఁకముందు నడువవలసియున్నవి. ఇఁకముందుఁ బూర్తిగా వర్ణసాంకర్యము జరుగనున్నది ౮ ఈచరాచరసృష్టియందున్న వేల్పుల మహిమ కంతేలేదు. ఒకదైవతమును వేఱొకదైవతము మించియుంటచే నీభేదము పారావారమువలె నంతులేనిదిగా నున్నది ౯ ఒకఁడు వేల్పు లందఱిలో విష్ణుమూర్తి గొప్పయనియు నింకొకఁడు శంకరుఁడు గొప్ప వాఁడనియు వేఱొకఁడు ఆదిశక్తి అందరుదేవులకంటె గొప్పదనియు నుడువును ౧౦ కాని వీరందఱు కల్పాంతమునందు నశించుపోవువారే. ఏల యన! శ్రుతి "యద్దృష్టం తన్నష్టం" అని నుడువుచున్నదిగదా! (కనుబడున దెల్ల నశించునదియె) ౧౧ ప్రజలెల్లరును దమతమ యుపాస్య దేవతలపట్ల నభిమాన ముంచెదరు. కాని సత్యనిశ్చయము సామాన్యులకుఁ దెలియఁ జాలదు. సాధుపురుషులే సత్యమును నిర్ణయింప సమర్థులు ౧౨ సర్వవ్యాపకమగునాత్మయొక్కటియే సత్యమనియుఁ దక్కినచరాచరసృష్టియంతయు మాయికమనియు సాధువులు నిశ్చయింతురు ౧౩ పటములో లిఖింపబడిన సైన్యమునందు (మాయికసృష్టిలో) నెవఁడు పెద్దయో యెవఁడు చిన్నయో నిరూపింప వీలుపడదు. ఈయంశము మీరే విచారింపుఁడు ౧౪ స్వప్నములో మన మనేకసంగతులను గాంచితిమనియు వీరు పెద్దలు వీరలుచిన్నలని నిశ్చయించుకొంటిమనియు నొప్పుకొనుచున్నారముగదా! మేల్కొనినపిమ్మట నానిశ్చయ మేమగుచున్నదో చూడుఁడు ౧౫ మనము మేల్కొనిచూచునపుడు కలలోఁ గనుపించిన పెద్దవాఁడుగాని చిన్నవాఁడుగాని తదితరముగాని గోచరించుటలేదు. మీఁదుమిక్కిలి మనము గాంచినదంతయు స్వప్నములోనని విదితమగుచున్నది. ౧౬ ఎక్కడిపెద్ద, ఎక్కడిచిన్న, ఇదియంతయు మాయావిచారము. నిజమారయుచోఁ బెద్దచిన్నలవిచార మందఱకును దెలియదు. జ్ఞానులకే తెలియును ౧౭ జననమునొందిన ప్రతిమానవుఁడు బ్రతికిన నాల్గుదినములు నేనుపెద్దవాఁడను. నేను గొప్పవాఁడనని నుడువుచు నుడువుచునే గతించును. ఎవఁడు పెద్దవాఁడో నిర్ణయింపదగినవారుమహాత్ములే ౧౮ మనశాస్త్రములన్నియు ఆత్మజ్ఞానముగలవారలే మహాత్ములనియు శ్రేష్ఠులనియు నుడువుచున్నవి. ఇటులే సాధువులు సత్పురుషులుగూడఁ జెప్పుచున్నారు. ౧౯ అందఱికంటెను గొప్పవాఁడు పరమాత్ముఁ డొకఁడేయనియు బ్రహ్మవిష్ణు

మహేశాదులుగూడ నాపరమాత్మునికి లోఁబడినవారనియు శాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి ౨౦ పరమాత్ముఁడు నిర్గుణుఁడును నిరాకారుఁడును నైయున్నాఁడు. ఆతనికి ఉత్పత్తివిస్తారములు లేవు. మఱియు స్థానమానములను గూర్చి మనము చేయు విచారమంతయు నీవట్టి విషయము ౨౧ పరమాత్ము నిగురించి మనము చేయునామము, రూపము, స్థానము, మానము మున్నగునిర్ణయములన్నియు ననుమాత్రము లే. బ్రహ్మప్రళయము నందీయనుమాన పూర్వకనిర్ణయములన్నియుఁ దుడిచిపెట్టుకొనిపోవును ౨౨ కాని ప్రళయమునందుఁ బరబ్రహ్మమునకు నాశనము లేదు. పరమాత్ముఁడు నామరూపరహితుఁడుగను సర్వకాలసర్వావస్థలయం దచంచలుఁడుగను నున్నాఁడు ౨౩ బ్రహ్మనిరూపణము నెఱింగి బ్రహ్మమును దెలిసికొనినవారు బ్రహ్మవిదులని బ్రాహ్మణులని చెప్పఁదగియుందురు ౨౪

ఐదవసమాసము.

మాయ మఱియు బ్రహ్మము.

శ్రోతలారా! మీకిపుడు మాయయొక్కయు బ్రహ్మము యొక్కయు నిరూపణము నెఱింగించుచున్నాఁడను. శ్రద్ధతో వినఁగోరెదను ౧ బ్రహ్మము నిర్గుణమును నిరాకారము నైయున్నది. మాయ సగుణమును సాకారమునై యున్నది. బ్రహ్మమునకు దరిదాపులు లేవు. మాయకున్నవి. ౨ బ్రహ్మము నిర్మలమును నిశ్చలమును నైయున్నది. మాయ చంచలమును జపలము నైయున్నది. బ్రహ్మము ఉపాధిరహితము. మాయ ఉపాధిరూపము ౩ బ్రహ్మము కనుపింపదు. మాయ కనుపించును. మాయ భాసించును. బ్రహ్మము భాసింపదు, మాయ నాశనమగును. బ్రహ్మము కల్పాంతము నందుఁగూడ నశింపదు ౪ మాయ నిర్మితమగుచున్నది. బ్రహ్మము నిర్మితమగుట లేదు. మాయ చెడుచున్నది. బ్రహ్మము చెడుట లేదు. అజ్ఞానమునకు మాయ రుచించును. బ్రహ్మము అజ్ఞానమునకు రుచింపదు ౫ మాయ వృద్ధినొందును. బ్రహ్మ మంకురించునదియు వృద్ధినొందునదియుఁ గాదు. మాయ మరణించును. బ్రహ్మమునకు మరణము లేదు. మాయ ధారణశక్తితో అవగాహనమగును. బ్రహ్మ మటులఁగానేరదు ౬

మాయ భిన్నమగును. బ్రహ్మము భిన్నమగునది కాదు. మాయ తెగి పోవును. బ్రహ్మము తెగిపోవునది కాదు. మాయ మలినమగును. బ్రహ్మము మలినము కానేరదు. అది యవినాశి ౭ మాయ వికారయుక్తము. బ్రహ్మము నిర్వికారము. మాయ యన్నింటినిఁ జేయఁగలదు. బ్రహ్మ మెద్దియును జేయదు. మాయ నానారూపములను ధరించును. కాని బ్రహ్మము రూపరహితము ౮ మాయకుఁ బంచభూతాత్మికములగు రూప ములనేకములుగలవు. బ్రహ్మము శాశ్వతముగా నొక్కటియే. మాయయొ క్కయు బ్రహ్మముయొక్క వివేచనమును వివేకులుతప్ప నితరులెఱుం గరు. ౯ మాయచిన్నది, బ్రహ్మము పెద్దది. మాయ సారరహితము. బ్రహ్మము సారవంతము. మాయ కాద్యంతములు గలవు. బ్రహ్మమునకు లేవు. ౧౦ సంపూర్ణ మాయావిస్తరమువలన బ్రహ్మస్థితి మరుగుపడి యున్నది. సాధుజనులు విజ్ఞానసాధనములచే మాయనుండి బ్రహ్మమును వెలికిఁదీయుదురు ౧౧ నీటిమీఁది శైవాలమును (నాచును) దొలఁగిం చినగాని శుద్ధమగు నీరులభింపదు. నీరుగలిసిన పాలనుగాచి విడదీసినగాని శుద్ధమగుపాలు లభింపవు. అటులే మాయనుతొలఁగినఁగాని బ్రహ్మము లభ్యముకానేరదు. ౧౨ బ్రహ్మము ఆకాశమువలె నిర్మలమైనది. మాయ పృథ్వివలె మలినమైనది. బ్రహ్మము సూక్ష్మరూపము. మాయ స్థూల రూపము ౧౩ బ్రహ్మమప్రత్యక్షము. మాయ ప్రత్యక్షము, బ్రహ్మము, సమము, మాయ విషమరూపము ౧౪ మాయ లక్ష్యము. బ్రహ్మము అలక్ష్యమైనది. మాయసాక్ష్యము. బ్రహ్మము అసాక్ష్యము. మాయ యందు జ్ఞానము అజ్ఞానము అను రెండుపక్షము లిమిడియున్నవి. బ్రహ్మమునందుఁ బక్షములెవ్వియును లేవు ౧౫ మాయ పూర్వపక్షము. అనఁగా సంశయయుక్తము. బ్రహ్మము ఉత్తరపక్షము. అనఁగా సిద్ధాం తము. మాయ అనిత్యము. బ్రహ్మము నిత్యము. మాయ ఇచ్ఛాయుక్త ము. బ్రహ్మము నిరిచ్ఛామయము ౧౬ బ్రహ్మ మఖండఘనము. మాయ పంచభూతమిళితము. బ్రహ్మము నిరంతరపరిపూర్ణము. మాయ జీర్ణజర్ఝరితము. ౧౭ మాయ కల్పింపఁదగినది బ్రహ్మము కల్పింపరా నిది. మాయకుఁ బతనావస్థగలదు. బ్రహ్మమునకుఁ బతనము లేదు. మాయ చెడునది బ్రహ్మము చెడునది కాదు. (చెక్కుచెదరక యొకేవిధముగా

నుండునుగాని ఎంతటి ప్రళయకాలమునందేని బ్రహ్మము చెదరక స్థిరముగా నుండునది. మాయను నిరసనముగావించినచో నాశనమైపోవును. బ్రహ్మము నందు సంకల్పవికల్పములు లేవు. మాయయందీరెండు నున్నవి. ౧౯ మాయ కఠినమైనది. బ్రహ్మము కోమలమైనది. మాయ అల్పము. బ్రహ్మము విశాలము. మాయకు అంతమున్నది బ్రహ్మమునకు లేదు. ౨౦ బ్రహ్మము ఇట్టిదని వివరింపఁదగినదికాదు. మాయ ఎటులున్నదో యటుల వివరింపవచ్చును. బ్రహ్మమును కాల మంటఁజాలదు. మాయను గాలము వశముగావించుకొనును. ౨౧ ఈకనుపించుచున్న నానావిధ రూపవర్ణములన్నియును మాయయే. ఇవియన్నియు నశ్వరములు. కాని బ్రహ్మము శాశ్వతము. ౨౨ ఇంతయేల - ఈచరాచరరూపమునఁ గలుగుచున్నసృష్టియంతయును మాయ. పరమేశ్వరుడీసృష్టికి లోపల వెలుపల నంతటను వ్యాప్తమైయున్నాఁడు ౨౩ ఆకాశము జలమునందుండియు జలమునుదాఁకకుండునటుల సకలోపాధిరహితుఁడగు పరమాత్ముఁడును సృష్టికి అలిప్తుఁడుగా నున్నాఁడు. ౨౪ ఈమాయయొక్కయు బ్రహ్మము యొక్కయు వివరణమును సాధుజనులవలననే చక్కఁగా బోధయగును. వారల శరణ్యములోని కరుగుటవలన జననమరణములు విడిపోవును ౨౫ సాధువులమహిమ కంతములేదు. వారల యనుగ్రహమున సులభముగాఁ బరబ్రహ్మము సిద్ధించును. ౨౬

ఆఱవసమాసము.

సత్యద్వైవనిరూపణము.

శ్రోత వక్తతో నిటుల విన్నవించుచున్నాఁడు. ఓగురుమహారాజా! మీరు సర్వజ్ఞులగు గోస్వాములు. నాకున్న యీసందియమును దొలంగింపుఁడు. సృష్టియొక్క పుట్టుకకుముందు బ్రహ్మమునందు సృష్టి యొక్కబీజమే లేకున్నయెడల నీకాన్పించుచున్నసృష్టి సత్యమా లేక మిథ్యయా? ౧, ౨ దీనికి వక్తచెప్పఁబోవు ప్రత్యుత్తరమును సావ

ధానులరై వినుండు ౩ భగవద్గీతలోనున్న "జీవభూతస్సనాతనః" * అను వాక్యమునుబట్టి చూచినయెడల సృష్టి సత్యమైనదని తెలియుచున్నది. ౪ మఱియు "యద్దృష్టం తన్నష్టం" (ఎయ్యది కనిపించునో యదినశించునది) అను నీశ్రుతివాక్యమువలన సృష్టి మిథ్యయని తెలియుచున్నది. ఇపుడు సత్యాసత్యముల నెవఁడు నిశ్చయింపఁగలఁడు? ౫ దీని నొకవేళ సత్యమందమాయన్న నిది (యీసృష్టి) నాశన మగుచున్నది. మిథ్యయందమాయన్న కనంబడుచునే యున్నది. కావున నెటులున్నదో యటులే చెప్పుదును ౬ ఈసృష్టియందున్న మానవులలోఁ గొంద ఱజ్ఞానులుగను మఱికొందఱు సుజ్ఞానులుగను నున్నారు. కావున నిందులకుసమాధానము కలుగఁజాలదు ౭ సృష్టిసత్యము. ఇటులే దేవ, ధర్మ, తీర్థవ్రతములుకూడ సత్యములేయని యజ్ఞానులమతము. ౮ "మూర్ఖస్య ప్రతిమాపూజా" (మూర్తిపూజ అనగా విగ్రహపూజ మూర్ఖులకొఱకే) అని పెద్దలు చెప్పిరి. సృష్టికూడ విచారించినచో సత్యమైనదిగాదు. ఏలయన ప్రళయమునందది నాశనమగుచున్నది. అని జ్ఞానులు తెల్పుదురు ౯ దీనిని విని యజ్ఞాని యిటుల వాకొనుచున్నాఁడు. అటులైనయెడల సంధ్యాస్నానము, గురుభజనము, తీర్థాటనము చేయుటవలన ఫలమేమి? ౧౦ జ్ఞాని దీనికిఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ తీర్థేతీర్థే నిర్మలం బ్రహ్మబృందమ్
బృందేబృందే తత్త్వచిత్తానువాదః
వాదేవాదే జాయతే తత్త్వబోధా
బోధేబోధే భాసతే చంద్రచూడః॥

తీర్థాటనము గావించుటకుఁ గారణమేమిరో నీవు తెలిసికొనఁజాలకుంటివి. తీర్థములలోఁ గలుగు సాధుజనుల సమాగమమువలన సారాసారవిచారము నెఱింగి భక్తు లీశ్వరుని బ్రాప్తింపఁగలుగుదురు. గురుని భజించుటకుఁగల కారణమును గురుగీతయందు స్వయముగా మహాదే

* గీతయందుఁ బరమాత్మస్వరూపుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁ డిటులఁజెప్పి యున్నాఁడు. "మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతస్సనాతనః" సృష్టియందు జీవరూపముగనున్నది యెల్ల నాయంశమే. మఱియు నది యవినాశియైనదని భావము.

వుఁడు చెప్పియేయున్నాఁడు ౧౧ గురుభజనమునకు నియమమేమన మొదట గురునిసత్యస్వరూపమును గుర్తింపవలయును. తరువాత వివేకముతోఁ దానుగురుని రూపమునందు లీనుఁడైపోవలయును ౧౨

శ్లో॥ బ్రహ్మానందం పరమసుఖదం కేవలం జ్ఞానమూర్తిం
ద్వంద్వాతీతం గగనసదృశం తత్వమస్యాదిలక్ష్యం
ఏకం నిత్యం విమలమచలం సర్వధీసాక్షిభూతం
భావాతీతం త్రిగుణరహితం సద్గురుం తంనమామి॥

సద్గురునికిఁగల సత్యస్వరూపము గురుగీతలో విపులముగాఁ జెప్పఁబడెను. ఈ స్వరూపమునందు సృష్టిభాస ముండ జాలదు. ౧౩ ఈవిధముగా నెప్పుడును జ్ఞాని సద్గురుని సత్యస్వరూపమును జూపి సృష్టిని మిథ్యయని నిశ్చయము గావించుచున్నాఁడు. అప్పు డజ్ఞాని యింకను నధికమగువివాదమును గావించుటకు సిద్ధమై యిట్లనుడువుచున్నాఁడు. యిదియేమి? నీవుపరమాత్ముఁడగు శ్రీకృష్ణు నజ్ఞానియని సిద్ధాంతము గావింపఁబూనుకొంటివి ౧౪, ౧౫ గీతయందలి "జీవభూతస్సనాతనః" అనువచనము మిథ్య యెటులఁగాఁగలదు? ౧౬ ఈవిధముగా నజ్ఞానియగు శిష్యుఁడాక్షేపించి తనహృదయమునందు ఖిన్నుఁడగుటనుజూచి జ్ఞాని యిట్లు సమాధానముచెప్పెను ౧౭ గీతయందు శ్రీకృష్ణుఁ డేమిచెప్పెనో దానిభేదము(మర్మము)ను నీవు కనుఁగొనఁజాలకున్నాఁడవు. ఇందువలననే యీవివాదమునకుఁ బూనుకొంటివి ౧౮ అశ్వత్థ స్సర్వవృక్షాణాం(రావిచెట్టు నా విభూతియైయున్నది) అని నుడివియున్నాఁడు. ఆవృక్షమో విరిగిపడిపోవు స్వభావముకలది. మఱియుఁ గృష్ణుఁ డిటులజెప్పినాఁడు ౧౯

"శ్లో॥ నైనంఛిందంతి శస్త్రాణి నైనందహతి పావకః
నచైనం క్లేదయంత్యాపో నశోషయతి మారుతః"

నాస్వరూపము శస్త్రముచేఁ దెగదు. అగ్నిచేఁ గాల్పబడదు. జలమువలనఁ దడియదు. వాయువు శోషింపఁజేయలేదు ౨౦ కాని రావిచెట్టు(శ్రీకృష్ణుఁడు తనవిభూతియని చెప్పిన అశ్వత్థము)శస్త్రమువలన ఖండింపఁదగినదిగను అగ్నిచేఁ గాల్పబడునదిగను, నీటిచేఁ దడియునదిగను నున్నది. అంతియ గాక నాశనముఁగూడ నొందునది. ౨౧ ఇప్పుడు శ్రీకృష్ణుని పరస్పరవిరుద్ధములగు పైవాక్యములను రెంటికిని సమన్వయమెటులగును? దీనిమర్మము సద్గు

రుముఃఖమునుండియేచక్కఁగాఁదెలియఁగలదు. "ఇంద్రియాణాంమనశ్చాస్మి" (ఇంద్రియములలో మనస్సును నేను) అని శ్రీకృష్ణుఁడు నుడివియున్నాఁడు. అటులైనచో "చంచలమగు మనస్సునుండి ప్రవహించుచున్న భావతరంగముల నేలయాపవలయును." ౨౩ శ్రీకృష్ణుఁ డేలయిటుల నుడివియుండును? అను ప్రశ్నయొకటి యిచట నుపస్థితమగుచున్నది. దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పెదను. తెలియని బాలకులకుఁ జిత్రములు మున్నగు పరికరములను ముందుంచి వానిసహాయమున నెట్లు *

"ఓనమఃసిద్ధం" అనుఅక్షరములను నేర్పుదురో యటులే భగవానుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు అబోధసాధకులకు గీతలవలన సాధనమార్గములనుజూపియున్నాఁడు ౨౪ ఈవాక్యభేదములనన్నిఁటిని సాగోవిందుఁడే యెఱుంగును. ఆతనిపట్ల నీ దేహాభిమానపురస్సరమగు వివాదము నిలువఁజాలదు. ౨౫ ఈ విధముగానుండు వాక్యభేదము లొక్కగీతయందేకాదు. వేదశాస్త్రశ్రుతిస్మృత్యాది సమస్తగ్రంథములందును గాన్పించుచున్నవిగాని వానినిర్ణయము సద్గురుని వాక్యములవలననే ఖాఁగల్గును. ౨౬ వేదశాస్త్రములనుండి జనియించు వివాదముల నెవ్వఁడు త్రెంపివేయఁగలఁడు. సాధువులకుఁదప్పనవి యితరులచేఁ గల్పాంతమునందుఁగూడ సవరింపఁబడజాలవు ౨౭ శాస్త్రములలోఁ బూర్వపక్షసిద్ధాంతములు సాంకేతికమాత్రముగా నుడువఁబడియున్నవి. వానికిఁ బూర్ణములగు వివరణములను గ్రహింపవలయునన్నచో సాధుజనులశరణ్యమున కరుగవలయును ౨౮ సాధారణముగా వేదశాస్త్రములయందు ఒకదానికంటెనొకదానిని మించినవాదవివాదప్రశ్నలెన్నియోగఁవు ౨౯ కావున మనము వాదవివాదములను విడిచిపెట్టి జ్ఞానమును బడయవలయును. దానివలననే స్వానుభవము గలిగి బ్రహ్మానందము సమకూరును. ౩౦ ఒకేకల్పనముయొక్క గర్భమునందెప్పుడనంతములగు సృష్టులు కలుగుచుఁబోవుచున్నవో యప్పుడు ఆకల్పనమును సత్యమనియెటు

---

* విద్యావిధానమునందు ప్రస్తుతకాలపు కిండర్ గార్డన్ ప్రణాళిని (బాలోద్యానశిక్షణపద్ధతిని) ఆంగ్లేయులు కనిపెట్టిరని మనవారలు తలంచుచున్నారుగాని యిది మనదేశమునందు మొదటనే యాచరణమునందుండెననియు మనపూర్వులు ప్రాచీనార్యనైసర్గికసాధనములతో బాలురకు శిక్షనొసంగుటను జక్కఁగ నెఱింగియుండిరనియు నీ యుదాహరణమువలన విశదమగుచున్నది.

అంగీకరింపవీలుపడును? ౩౧ భక్తులు కల్పనముతో నెద్దియేని దేవతను ప్రతిష్ఠించి ప్రార్థింతురు. మఱియు నంతఁబోక యాకల్పిత దేవతయెడ దృఢమగుభక్తిని ప్రతిష్ఠింతురు. కారణాంతరములచే నేదేని యాదేవతావిగ్రహమునకు హానిగలిగినచో భక్తులుకూడ నావిచారమునకతన దుఃఖితులగుదురు. ౩౨ కొందఱు శిలలతో దేవతలనుజేయుదురు. అవి పగిలిపోయినయెడల విచారపడుదురు. ఏడ్తురు. పడిపోవుదురు. అరచెదరు ౩౩ ఒకానొక దేవత యింటియందే భిన్నభిన్నముఁ గావింపబడును. ఒకానొకదానిని దొంగలెత్తుకొనిపోవుదురు. ఒకానొక దేవతావిగ్రహమును దురాచారులు బలాత్కారముగా విరుగగొట్టివేయుదురు ౩౪ ఒకానొక దేవతావిగ్రహమును భ్రష్టతకావించెదరు. ఒకానొకదానిని నీటిలోఁ బారవేయుదురు. ఒకానొక దేవతనుగొందఱుదుష్టులుతమపాదములక్రిందఁ (అరుగుమెట్లుగాఁ) బడవేయుదురు ౩౫ ఇదియంతయుఁజూచి జను లీవిధముగాఁ జెప్పుకొందురు. ఏమిచెప్పుదుము. పూర్వమీతీర్థమహిమమిగులగొప్పదిగా నుండెను కాని యాదుర్మార్గులు సర్వనాశనమొనరించిపోయిరి. ఇపు డీవిగ్రహముల మాహాత్మ్య మెచటికిఁ బోయినదో తెలిసికొనఁ జాలకున్నారము * ఒక దేవతను స్వర్ణకారులు సువర్ణముతో నిర్మింతురు. ఒక దేవతను కంచరులు లోహముతోఁ జక్కగాఁ బోతపోయుదురు. ఒక దేవతను శిలాశిల్పులు (కానేపనివాండ్రు) సుందరముగాఁ దీర్చెదరు ౩౬ నర్మదాగండకీనదులతీరమునందు సైతము లక్షలకొలఁది దేవతామూర్తులు పడియున్నవి. ఈ యసంఖ్యాకములగు దేవతావిగ్రహముల నెవరు లెక్కింపగలుగుదురు? ౩౭ చక్రతీర్థమునందు అసంఖ్యాకముగా విగ్రహములు పడియున్నవి. ఆవిగ్రహములు చక్రాంకితములుగనుండి యేదేవతయైనది నిశ్చయింపరానివిధముగా నున్నవి ౩౮ బాణములు, తాండలములు, స్ఫటికమూర్తులు, నాణెములు మనము పెక్కింటిని సేకరించి దేవతాభావముతోఁ బూజించుచున్నారము. ఈ దేవతామూర్తులన్నియును

---

* ఈయుదాహరణమువలన ఆకాలపు ధార్మికాచారములను ధ్వంసముగావించిన విధము తెలియవచ్చును. ఈధ్వంసక్రియ విశేషించి యవనులచేతుల మీఁదుగా జరుగుచుండెను.

సత్యములో అసత్యములో యెవరెఱుంగఁగలరు? ౪౦ ఒకఁడు పట్టుతో దేవతనుగావించును. అదియెప్పుడు చిదిగిగాని విరిగిగాని చెడిపోవునో యప్పుడు మరలమట్టితో మూర్తి నొనరించి పూజింపనారంభించును. ౪౧ ఒకానొకభక్తుఁడు "అన్నా! మా దేవతామూర్తి మిగులసత్యమైనది. మా కాపదలుగలిగినపు డామూర్తియెంతయేని సహాయముగావించును. నిరంతరము మాకోర్కులను నెరవేర్చుచుండును. కాని యేలకో యిపుడు దానిమాహాత్మ్యము తగ్గిపోయినది. ఏమి చేయుదుము. ఏది జరుగవలసి యుండెనో అదియే జరిగిపోయినది. కానున్న దాని నీశ్వరుఁడుసైత మాపఁజాలఁడు" అని నుడువును. ౪౨, ౪౩ ఓమూర్ఖుడా! లోహము, ఱాయి, మన్ను, కట్టె, చిత్తరువు మున్నగునవి యెచటనేని దైవతములు కాఁగలవా? ఏల భ్రాంతిలోఁ బడియున్నాఁడవు ౪౪ ఇదియంతయుఁ గేవలము మనము కల్పించునదియేసుమా! కర్మానుసారముగ జీవులకు ఫలము లభించుచుండును. ఆయాకర్మములకుఁ దగినఫలము లొసంగు సత్యదైవతము వేఱుగానున్నాఁడు ౪౫ ఈసృష్టి మాయవలనఁ గలిగిన భ్రమయనియు నిది కేవలము మిథ్యయనియు వేదము, శాస్త్రము, పురాణము, నుడువుచున్నవి. ౪౬ సాధుసజ్జనులయొక్కయు మహానుభావులయొక్కయు ననుభవముగూడ నిదియే యైయున్నది. సత్యదైవతము ఈపంచభూతాత్మిక సృష్టి కావలనున్నాఁడు. ఆదేవుఁడు శాశ్వతుఁడు. సృష్టి యశాశ్వతము ౪౭ సృష్టికిముందుగనుసృష్టికివర్తమానసమయమునసుసృష్టివినాశనమైనపిమ్మట ను సత్యదేవుఁడు చక్కఁగా స్థిరుఁడైయున్నాఁడు. ఆయనకు ఆద్యంతములు లేవు ౪౮ ఇదియే శాస్త్రకారుల యభిప్రాయము. ఇందు సందియమావంతయును లేదు. మాయయొక్కయు బ్రహ్మముయొక్కయు సంబంధము కేవలముకల్పితము ౪౯ కేవలమొక కల్పనాగర్భమునందు ఎనిమిది సృష్టులున్నవని చెప్పుదురు. వానినన్నిఁటిని వివరింపఁబోవుచున్నారము ౫౦

మొదటిది కల్పనాసృష్టి, రెండవది శాబ్దికసృష్టి, మూఁడవది ప్రత్యక్షసృష్టి. ఈమూఁడింటి నందఱు నెఱుంగుదురు ౫౧ నాలుగవది చిత్రలేపనసృష్టి, ఐదవది స్వప్నసృష్టి, ఆఱవది గాంధర్వసృష్టి, ఏడవది జ్వరసృష్టి ౫౨ ఎనిమిదవసృష్టి దృష్టిబంధనము. ఈయెనిమిదియు సృష్టులని చెప్పఁబడును. ఇపు డీయెనిమిదింటిలో సత్యమని యంగీకరింపఁదగిన శ్రేష్ఠ

మగుసృష్టి యెద్ది? ౫౩ కావుననే సృష్టినాశవంతమైనదని నుడువుదురు. ఈవిషయమును మహాత్ములు సాధువులు బాగుగా నెఱింగియున్నారు. ఐనను ఆత్మజ్ఞానము దృఢమగుటకొఱకు మానవులు సాధనరూపమున సగుణపరమాత్ముని భజనము ముఖ్యముగాఁ జేయవలయును ౫౪ సగుణాధారమువలనను సాధుసజ్జనసమావేశమువలనను సారాసారవిచారము వలనను దప్పక సాధకులకు నిర్గుణపరబ్రహ్మము లభించును ౫౫ ఈవిషయము నికముగించుదము. ఇప్పటికే విషయము చాల విస్తరమైనది. సాధుసమాగమమువలన సర్వము విదితమగును. లేనియెడల మనస్సు సందేహములపాలగును ౫౬ ఇదియంతయు విని శిష్యుడీవిధముగా నాక్షేపించెను "సృష్టిమిథ్యయగుట తెలిసెను. ఇదియంతయు మిథ్యయైనప్పుడు మనకేల కనిపించును? ౫౭ ఓగురుస్వామి! దృశ్యము ప్రత్యక్షముగాఁ గాన్పించుచున్నదికావున సత్య"మనియే నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇది మిథ్య యనుసంగతి నాకెటుల గోచరించునో యావిషయము కృపతో నాజ్ఞయిందు ౫౮ దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరము వక్త యిటులఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఓయీ! నీప్రశ్నమునకు సమాధానము రాఁబోవుసమాసములో విపులముగా నొసంగఁబడినది. సావధానమనస్సుతో నాలింపుము ౫౯ సృష్టిని మిథ్యయనియే భావింపవలయును. మఱియు సగుణలక్షణమునుగూడ (విగ్రహపూజకూడ) నాచరింపవలయును. ఈయనుభవరహస్యమును సామాన్యులెఱుంగరు. అనుభవనీయులకె యీయంశము తెలియును ౬౦

ఏడవసమాసము.

సగుణభజనము.

శ్రోత లిటుల నడుగుచున్నారు. జ్ఞానమువలన దృశ్యమంతయు మిథ్యగ నెఱుంగనయ్యెనుగదా! ఇఁక భజనము నేలచేయవలయును? అట్టి భజనమువలనఁ బ్రాప్తించు ఫలమేదియో యాజ్ఞయిండు ౧ జ్ఞానమునకంటె శ్రేష్ఠమైన దెద్దియును లేదని మీరాజ్ఞయిచ్చితిరి. అటులైన ఉపాసనముతోఁ బనియేమున్నది? ఉపాసనమువలనఁ బ్రాప్తించు ఫలమేది? ౨ ముఖ్యసారము నిర్గుణముగానుండి సగుణము కనిపించుటయే లేనప్పుడు సగుణభజనము గావించుటవలనఁ గలుగులాభమేదియో యాజ్ఞయిండు

౩ ఈదృశ్యప్రపంచమంతయు నశ్వరమని తాము నాకు ధ్రువముగాఁ దెలియఁజెప్పితిరి. ఇఁక నీనశ్వరపదార్థమునుగూర్చి చేయుభజనమువలనఁ గలుగులాభము లెవ్వి? సత్యమువిడిచి యసత్యము నేయవివేకియేని భజించునా? ౪ అసత్యవస్తు విదియని గ్రహించినపిమ్మట నీనియమము లేల పాటింపవలయును? సత్యమునువిడిచి యేల యీయాందోళనములో బడవలయును ౫ నిర్గుణమువలన మోక్షము లభించుచున్నది. ఇది ప్రత్యక్షానుభవమునకుఁగూడ వచ్చుచున్నయంశము. ఇప్పట్టున సగుణము నుపాసింపవలసిన యవసరమేమున్నది? సగుణోపాసన మేమి ఫలము నొసంగునో సెలవిండు ౬ మొట్టమొదట మీరు సగుణము నశియించెడిదని చెప్పియుంటిరి. మరల మీరే యిపుడు సగుణభజనము జేయుమని చెప్పుచుంటిరి. కాని యిప్పుడు సగుణభజన మేలచేయవలయునో తోఁచకున్నది ౭ దేవరవారి భయమువలన నడుఁగజాలకున్నాము. తా మీవిధముగాఁ బరస్పరవిరుద్ధముగాఁ జెప్పుటవలన మాకేమియు బోధగాకున్నది. సాధ్యము ప్రాప్తమైనప్పుడిఁక సాధనములతోఁ బని యేమియుండును? ౮ శ్రోతలు గావించిన యీసందేహములనాలించి వక్త యిటులఁ బ్రత్యుత్తరము నొసంగుచున్నాఁడు ౯

గురునివాక్యములను బ్రతిపాలించుట పరమార్థమునకు ముఖ్యలక్షణము. గురునివాక్యమును నిర్వహింపనియెడలఁ దప్పక హానిగలుగును. ౧౦ కావున గురునియాజ్ఞను దలపయిధరించి యవశ్యముగా సగుణభజనము నంగీకరింపవలయును. ఇందుమీఁద శ్రోత మరలనిటులఁ బ్రశ్నించెను. అయ్యా! ఈశ్వరుఁ డీసగుణభజనము నేల మాతలపయిఁ బెట్టినాఁడు ౧౧ ఈశ్వరుఁడు సగుణభజనము ప్రసాదించుటనేలయుపకారముగా భావించును. దీనివలన నేది సాక్షాత్కారమగును. లేక ఈశ్వరుఁడు ప్రారబ్ధరూపమున వ్రాసియున్నదాని నేమేని యీసగుణభజనము తుడిచివేయునా? ౧౨ మనుజునకుఁ గావలసినది లభింపనపు డీసగుణభజనము నేల చేయవలయును? ఇదయేమియునునాకుబోధగాకున్నది. ౧౩ తమయాజ్ఞ పవిత్రతరమైనదే. దానినెవ్వరును గాదనఁజాలరు. ముందు నాకీ సగుణభజనమువలనఁ గలుగు లాభము లెవ్వియో సెలవిండు ౧౪ వక్త యిటులఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఓయీ నీవు జ్ఞానివగుచున్నాఁడవు. కాన సావధానుఁ

డవై నాకు జ్ఞానలక్షణములను దెలుపుము. నీకేమైనఁ జేయవలసిన పని యున్నదా లేదా! ౧౫ నీవు భోజనము జేయుచున్నాఁడవు. జలపానము గావించుచున్నాఁడవు. మలమూత్రములను విడుచుచున్నాఁడవు. వీనిలో నేదేని విడిచిపెట్టుటలేదు. ౧౬ నీవు జనుల నానందపఱచుచుంటివి. నీది యనియుఁ బరులదనియు నీవు గురుతెఱుంగుదువు. ఇందు నీవేదియు విడువ నేరవుగదా! అట్టిస్థితియందు నీవు భజనలక్షణమును విడచుట జ్ఞానలక్షణముగా భావింతువా యేమి? ౧౭ జ్ఞానవివేకముతో నీవు సమస్తమును మిథ్యయని గ్రహించినాఁడవు. ఇందు విడిచినదిమాత్ర మెద్దియును లేదు. అట్టియెడల భజనముమాత్రము విడిచిపెట్టుట కేమిపాపము గావించినదో చెప్పుము ౧౮ యజమాని (సాహెబుగారి) పాదములకడ నీవు సంతోషముగాఁ బడి పొరలాడెదవు. చక్కఁగ నెఱింగియుండియు నీచత్వమునకుఁ గూడ లోనయ్యెదవు. కాని పరమాత్మునిమాత్ర మొప్పకొనవు. ఇది యెక్కడిజ్ఞానము? ౧౯ బ్రహ్మవిష్ణు మహేశాదు లెవ్వనిముందుఁ జేతులను జోడించుకొని నిలువఁబడియుందురో యాపరమాత్ము నొకవేళ నీవంటినీచమానవుఁడు భజియింపకుండిన నయ్యెడిదేమి? ౨౦ రాముఁడు మా కుపాస్యుఁడు. రామునితోనే మాపరమార్థమున్నది. అతఁడే సమర్థులందఱికంటెను సమర్థుఁడు. దేవతలనుసైతము ముక్తులను గావించెడివాఁడు. మనమందఱ మాయనకు సేవకులము. అతని చరణసేవలవలననే మనకు జ్ఞానము లభించినది. అట్టిరామునియెడ మనము భక్తిజూపక విముఖులమైనయెడలఁ దప్పక పతనమొందుదుము ౨౧ సారాసారవిచారమును దెలిపినగురుని మిథ్యయని యెటుల నుడువఁగలము? నీవీవిచారము నేమెఱుంగుదువు? నేర్పరులకందఱకు నీయంశము తెలిసినదె ౨౩ సమర్థుడగు దేశికునియనుగ్రహమునకు దూరమైనమానవుఁడు దౌర్భాగ్యుఁడు. రాజ్యపదవినుండి చ్యుతుడైనవానిదశ యెటులుండునో గురునియనుగ్రహమునకు దూరమైనవానిస్థితి యట్లుండును ౨౪ నేను గొప్పవాఁడనని తనహృదయమునందు భావించువాఁడు బ్రహ్మజ్ఞాని కాఁడు. ఆలోచించిచూచినచో వాఁడు ప్రత్యక్ష దేహాభిమాని ౨౫ వాస్తవమగు భక్తితో రాముని భజింపనివాఁడును నేను భజింపనని స్పష్టముగా నుడువనివాఁడును సందేహశీలుఁడు. ౨౬ అట్టివానిని జ్ఞానియని చెప్పఁజాలను.

భజనశీలుఁడగు భక్తుఁడనిగూడఁ జెప్పఁజాలను. మఱి యెవఁడ న్నచో కేవలదేహాభిమాని. ఇందు సందేహ మావంతయు లేదు. ఇది ప్రత్య క్షమగు నుదాహరణముగదా ౨౭ ఇట్లు వర్తింపదగదు. శ్రీరాముని భజింపవలయును. అదియే సత్యమగుజ్ఞానము ౨౮ దుర్జనులను శ్రీరాముఁ డు సంహరింపుచున్నాఁడు. భక్తులను గాపాడుచున్నాఁడు. ఇదిప్రత్యక్షము ౨౯ రామానుగ్రహమువలన భక్తులమనోరథములు నెఱవేఱుచున్నవి. విఘ్నములు సంపూర్ణముగా దూరమగుచున్నవి. ఇది యనుభవపూర్వ కముగాఁ జెప్పుచున్నసంగతి ౩౦ రఘునాయకుని భజనమువలననే జ్ఞాన ము కలుగును. రఘుకులభూషణుని భజనమువలననే మహత్త్వము వృద్ధి నొందును, కావునఁదొలుతొ తులసీవుసగుణభజనమును (శ్రీరామభజనమును) గావింపుము ౩౧ అనుభవపూర్వకముగా నేనుజెప్పుచున్న యీవిషయము నందు నీకుఁ గొంచెమేని నమ్మకముగలుగకున్నది. కావున నీవు స్వయ ముగ నిది యనుష్ఠించిచూడుము ౩౨ రఘునాథునిస్మరించి యనంతరము గావించుపనులన్నియు వెంటనే నెరవేఱును. కాని కర్త రాముఁడేయని మాత్రము అంతఃకరణమునందు సంపూర్ణముగా విశ్వాసముంచవలయును ౩౩ స్వయముగాఁ దన్ను దేనికిని గర్తనుగా దలంపక రాముడే యన్నింటి కిని గర్తనుగా దలంచుట సగుణాత్మ నివేదనభక్తిలక్షణము. నిర్గుణాత్మ నివేదనమునందన్ననో స్వయముగాఁదానుగూడ నిర్గుణుఁడై యనన్యుఁడు గావలసియుండును. * ౩౪ తనను గర్తనుగాఁ దలంచినయెడలనెప్పుడును నేవిషయమేని సమకూరదు. ఈవిషయములో ననుభవమునొందుట కంతశ్రమ నొందవలసినపని లేదు ౩౫ ఒకవేళనీవు నేనేకర్తనని నుడివెద వేని కష్టములపాలగుదువు. రాముఁడే కర్తయని భావించుటవలన నీకుఁ గీర్తియుఁ బ్రతాపము లభించును ౩౬ పరమాత్మునితో సంబంధమును ద్రెంపివేసికొనుటయు నాతనియనుగ్రహము సంపాదించుకొనుటయు భావనామాత్రమున జరుగును. (నీహృదయమునందు నేనేకర్త నను భావమును గలిగియుంటివేని పరమాత్మునితో నీకుఁ

---

* సగుణనివేదనమునందు సర్వస్వమునకును బూర్ణభారము శ్రీరామునిమీద నే యుండును. సాధకుఁ డిచట కేవలనామమాత్రముగా నుండును. నిర్గుణనివేదనమునందు దానుగూడఁ బూర్తిగ రాముఁడైపోవును.

గలసంబంధము దూరమగును. పరమాత్మునియందుఁ గర్తృత్వాభావమును గలిగియుంటివేని యాతఁడు ప్రసన్నుఁడగును) ౩౭ మనము ఈప్రపంచమున రెండుదినము లుండిపోవువారము. పరమాత్ముఁ డంతము లేనియంతకాల మిటనుండును. మనమందఱము స్వల్పపరచీయులము. పరమాత్ముని మూఁడులోకము లెఱుంగును ౩౮ రఘునాథునిభజనమును జాలమంది యొప్పుకొందురు. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు సైతము రామభజనతత్పరులై యున్నారు. ౩౯ భక్తులమగుమనము జ్ఞానబలమువలన ఉపాసనమునంగీకరింపకపోయినయెడల నీదోష కారణమున భక్తిశూన్యులమై కడ కధోగతి నొందుదుము ౪౦ పరమాత్ముఁడు మిగుల గొప్పవాఁడు. ఆతఁడు తన భక్తుల నెన్నఁటికిని ఉపేక్షింపఁడు. ఉపేక్షించునేని కాఁబోవున దేదియో యాతఁ డెఱింగియే యున్నాఁడు. అక్రమకృత్యములు శ్రేష్ఠుఁడగువాఁ డెన్నఁటికిని గావింపఁడు. అటులొనరించుట శ్రేయముగాదని యాతఁ డెఱుంగనివాఁడుకాఁడు ౪౧ సాధువులకు దేహముతోఁబాటు ఉపాసనము గూడ విడరానిబంధముగ నున్నది. లోపలనుండి వారలు పరమాత్మునితోఁ గలిసియుందురు (దేహాభిమానమునువిడిచి వారలు జన్మాంతముదనుక యీశ్వరోపాసనము గావించుచుందురు) ౪౨ సాధుపురుషులు ఈసృష్టిని స్వప్నదృశ్యములనువలె మిథ్యగా భావింతురు. ఈవిషయము శ్రీరామభజనముకతన విదితమగును ౪౩, ౪౪ దృశ్యసృష్టి మిథ్యయగుచో నేల కాన్పించును? అనిశ్రోతలకు సంశయము కలిగినది. ఈసందేహమును రాబోవుసమాసమునందుఁ దొలఁగించెదను ౪౫

ఎనిమిదవసమాసము.

దృశ్యమునకుఁగలమిథ్యాభాసము.

ఈదృశ్యసృష్టియొక్క ఆభాసము (లేనిది యున్నటులఁదోఁచుట) మిథ్యయెటులయ్యెనో మీకు నిరూపించి తెలుపుచున్నాఁడను. శ్రద్ధాభక్తులతో జెవియొగ్గి వినుండు ౧ జడులు, మూఢులు, అజ్ఞానులునగుమనుజు లీసృష్టిని సత్యమని విశ్వసించిన విశ్వసింతురుగాక. కనుబడుదానినెల్ల సత్యమనివిశ్వసించుట జ్ఞానిదృష్టికిఁదగినపనికాదు. ౨ "నాకు గనఁబడునదియెల్ల సత్యము, దీనినెవఁడేని కాదనిపలుకునేని నేను వానినోడించెదను" అను

నీదురభిమానమునకు లోనుగాఁగూడదు. కేవల మీచర్మచక్షువులకుఁ గాన్పించుచున్నంతమాత్రమునఁ గొట్లకొలఁదిగనున్న గ్రంథములగొక్కయు సాధుసజ్జనులయొక్కయు మాటలను మిథ్యయని యెట్లనుడువఁ గలము ౩,౪ మృగము, మృగజలమును (మృగతృష్ణను) గాంచి జలమని భ్రాంతినొంది నలుగెలంకులఁ బరుగెత్తుచున్నది. "ఇదిమిథ్యాదృశ్యము. ఇచ్చట జలములేదు." అని యాపశువుతో నెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు? ౫ అపారమగు ద్రవ్యములభించినట్లును ఆధనముతోఁ బలువురితో వ్యవహారముగావించినట్లును రాత్రిస్వప్నమునఁ జూతుము. దీనిని సత్యమనియెట్లు నమ్మెదము ౬ ఒకానొకచిత్రకళాకుశలుఁడు నిర్మించిన ప్రతిమను గాంచి నంతన హృదయమునందుఁ బ్రీతిజనించుచున్నది. కాని యట నేమున్నది. మఱి ౭ బహువిధములుగానుండు రమణీమణులను, ఏనుఁగులను, గుఱ్ఱములను, రాత్రులందుఁ గాంచెదమేని మనస్సు మోహమగ్నమగును. కాని పగటిపూటఁగాంచెదమేని యవియన్నియునుఁ దోలుబొమ్మలని తెలియును. చూచుటకెంతయో యసహ్యకరముగఁగూడ నుండును ౮ శిల్పులు నానావిధకౌశలములతో రచించినదారు, పాషాణవిగ్రహములు మిగులసుందరముగాఁ గాన్పించును. కాని యచటనున్న దేమియో తెలియునా? కొయ్యముక్కలు. లేదారాయి. ౯ అనేకమందిరములపైనుండు ప్రతిమలు శరీరము వంచి యోరచూపుతోఁ జూచుచున్నటు లుండును. వాని సౌందర్యము గాంచినంతన చిత్తవృత్తి వానియందు లీనమైపోవును. కాని వానిలోనుండునవి (ఇసుక సున్నము మసాలయను) త్రిభాగములే ౧౦ దశావతారనాటకములాడుటలో రంగస్థలమునకు సుందరాంగులగుస్త్రీలు వత్తురు. వారలు కళాకౌశలముతోఁ గనులనుద్రిప్పుదురు. కానివారలందఱును నటకులగు పురుషులే ౧౧ ఈసృష్టి నానావిధముల నున్నది అసత్యమైనది ఇది పగటివేషకాండ్రు (బహురూపులు) గావించు వినోదమువంటిది. అవిద్యాకారణమున నీకీదృశ్యమంతయును సత్యముగాఁగాన్పించుచున్నది౧౨ ఓయీ నీవు అసత్యమును సత్యముగాఁదలంచి తిలకించుచున్నాఁడవు. అంతతో నూరకయుండక బాగుగా విచారింపుము. దృష్టికిఁగల తరళత్వ చంచలత్వవికారములవలన నేదేని యొకటి యింకొకటిగ భాసించినయెడలదానిని సత్యమని నెటులనంగీకరింతుము ౧౩ పైకిఁజూచినయెడల నాకాశము నిలు

కడగానున్నటులఁ గాన్పించును. నీటిలోఁగాంతుమేని కదలుచున్నటు లుం డును. ఆకాశమధ్యమున నక్షత్రసముదాయము ప్రకాశించుచున్నవి. కాని యీదృశ్యమంతయును మిథ్యయేగదా ౧౮ ఒకరాజొకచిత్రకారుని బిలు వనంపి తనకుటుంబముఃలోనివారినందఱను యథాతథ్యముఃగఁజిత్తరువులోఁ జిత్రంప నాజ్ఞాపించును. చిత్రకారుఁడు చిత్రించినప్రతిరూపములు వారల వలనే యుండును. యథార్థమునకు అదిఅంతయు మాయుకరచనముగాక యేమున్నది? ౧౯ నేత్రములయందు స్వయముగా నేచిత్రమునుండదు. కాని మనము దేనినేనిగాంచినపు డాదృశ్య వస్తుప్రతిబింబము మననేత్ర ములలోనికి వచ్చును. ఇపు డీప్రతిబింబము స్వయముఃగా నావస్తువే యని యెటులొప్పుకొనగలము? ౧౬ నీటియందెన్ని బుడగలుపుట్టునో వానియన్నిటియందు మనరూపము లనేకములు గాన్పించును. కాని యవి క్షణమాత్రములోఁ బగిలిపోయినపిమ్మట ఆరూపములయసత్యత్వము ప్రకటితమైపోవును ౧౭ చేతియందెన్ని చిన్న చిన్న యద్దముఃలదీసికొంటిమో యన్నింటియందును మనముఃఖ మన్నిగాఁగసిపించును. వాస్తవమునకు మన కన్నిముఖము లెక్కడివి? ఒక్కముఖమేగదా! అటులఁ బెక్కులుగాఁగనిపించు ట కేవలము మిథ్యాభాసము ౧౮ నదీతీరమున బరువునుగొనిపోవునపుడు తలక్రిందుగానున్న బరువుమోయుచున్న రెండవరూపము నదిలోఁ గాన్పిం చును. ఆకస్మికముగా మనముగావించు ధ్వనికిఁ బ్రతిధ్వనివినిపించునుగ౧౯ బావియందును జెఱువునందునుగల నీటిలో సమీపముననున్న పశుపక్షినర వానరనానావిధవృక్షలతాదులు ప్రతిబింబితములుగాఁ గనఁబడుచుండును. ౨౦ కత్తిని త్రిప్పునపుడు చూచితిమేని ఒకకత్తియే రెండుకత్తులుగాఁ గనఁబడును. వివిధములుగానుండు తీఁగలను జలింపజేయుదుమేని యొకటి రెండుగాఁ గనిపించును ౨౧ నిలువుటద్దములతో నలంకరింపఁబడిన భవన మునందొకవేళ సభజరుగుచున్నయెడల రెండవసభ ఆభాసరూపముగా నద్దములలోఁ గాన్పించును. దీపపంక్తులుగూడ అద్దములయందు బహు విధ ప్రకాశములతోఁ గానఁబడుచుండును ౨౨ ఈవిధముగా బహుప్రకారములగు నీకౌతుక ప్రదర్శనములు సత్యతుల్య ముగాఁ గాన్పించుచుండును వీనినన్నింటినిమనము సత్యములని యెన్నఁ టికిని విశ్వసింప నేరము ౨౩ ఇటులె మాయగూడ నొకకపటనాటకము.

బైటికి సత్యమువలెనే కాన్పించును. జ్ఞానులు దీనినెన్నఁటికిని సత్యమని విశ్వసింపరు ౨౪ కల్పితమగువస్తువును సత్యమైనదానిగా భావించినయెడల నిఁక విమర్శకులతో విమర్శముతో నావశ్యకమేమున్నది? ఈ యవిద్యాకృత్యములును నిటులెయుండును ౨౫ మనుజులుగావించు గారడివిద్య గూడఁ గొందఱకు సత్యముగనే తోఁచును. కాని యంత్యమునందు శోధనముగావించినపిదప నందుగల యసత్యమంతయు విదితమగును. ౨౬ రాక్షసులమాయసైత మిట్టిదియే. అది దేవతలకుసైతము సత్యముగనే కాన్పించును. పంచవటియందు శ్రీరాముఁడే లేడిని వెంబడించి పరుగెత్తి నాఁడు ౨౭ రాక్షసులు కోరినపుడు తమదేహమును మార్చివేయుదురు. ఒకఁడే పెక్కుమందిగా మాఱును. రక్తపుఁబొట్టులనుండిగూడఁ బలువురు జనింతురు ౨౮ అభిమన్యుని వివాహసమయమునందు ఘటోత్కచుని మాయవలన అనేకులు రాక్షసులు నానావిధపదార్థములుగ ఫలములుగా మాఱిరి. శ్రీకృష్ణుడే గోకులమునందు ఎందఱో కపటరూపులగు దైత్యులను వధించెను ౨౯ రామునితో సంగరముగావించు సమయమునందు రావణుఁ డెన్నికపటములగు మాయలను గావించెనో ఎన్నిమాయశిరములను నిర్మించిమోసగించెనో కాలనేమి హనుమంతునిజంపుటకై కపటఋషియై యెటులవంచించెనో మీరెఱుంగనియంశేము గాదు ౩౦ నానావిధములగు కపటమతులుగల రాక్షసుల దేవతులు చంపజాలకున్నపుడు దేవి ప్రత్యక్షమై వారలనందఱును గడతేర్చెను. ౩౧ ఇదియంతయును రాక్షసులమాయ. దీనిని దేవతలుసైత మెఱుంగఁజాలరు. రాక్షసుల కపట విద్యాలీల లఘటితములు ౩౨

మనుజులుగావించు గారడిమున్నగుమాయలు, రాక్షసులుగావించు మోసములు, భగవంతుని నానావిధములగు విచిత్రమాయలు అనునీమూఁడును బయటికి సత్యసమానములుగా గాన్పించును. బాగుగా విచారించిన మీఁదట నందు సత్యమేమియును లేదని బాగుగాఁ దెలియును. లోనఁ బ్రవేశించి చూచినకొలఁది వానిమిథ్యాత్వము ప్రకటనమగును ౩౩, ౩౪ మాయను సత్యమందుమేని యదిబొసఁగదు. ఏలయన మాయ నాశమగుచున్నది. ఒకవేళ అసత్యమందుమా! అది కాన్పించుచున్నది. రెండుప్రక్కలను మనస్సునందు అవిశ్వాసమే కలుగుచున్నది. ౩౫

వాస్తవములో నిది సత్యముగాదు. మాయమిథ్యగ నున్నది. ఈసంపూర్ణమగు దృశ్యమంతయు స్వప్నమువంటిది. ౩౬ అన్నా! వినుము. ఒకవేళ నీకుభాసమే (కనుపించునదియే) సత్యముగాఁ దోఁచెనేని నీవు ప్రమాదమునొందితివని యర్థము ౩౭ ఈదృశ్యభాసమంతయు నవిద్యాత్మకము. నీదేహముగూడ నవిద్యాత్మకము. కావుననే యీయవివేకము నీయందుఁ జొచ్చినది. ౩౮ దృష్టివలన దృశ్యము గనిపించుటకును మఱియు మనస్సు దానిభాసమువయిఁ బాధుకొనుటకును ఈయవిద్యాత్మకమగు లింగదేహమే కారణము ౩౯ *అవిద్య యవిద్యను చూచుచున్నది, ఇందువలనఁ బైనిచెప్పిన విషయము పై విశ్వాసముకలుగుచున్నది. ఏలయన! నీశరీరముగూడ నవిద్యచే నిర్మింపఁబడినదిగదా ౪౦ ఈ దేహమునే నీవు స్వయముగా నేను అనుచున్నాఁడవు. ఇటులనుట దేహబుద్ధిలక్షణము. దీనివలననే సంపూర్ణదృశ్యము నీకు సత్యముగాఁ దోఁచుచున్నది ౪౧ ఇటు దేహమును సత్యమని విశ్వసించుచున్నాఁడవు అటు దృశ్యమును సత్యమని విశ్వసించుచున్నాఁడవు. ఈకారణములచేతనే నీకుఁ బ్రబలమగు సందేహము కలుగుచున్నది ౪౨ దేహబుద్ధిని దృఢము గావించి దిట్టతనముతో బ్రహ్మమును జూచుటకు యత్నించుచుంటివిగాని యిచట దృశ్యము మాయ పరబ్రహ్మము యొక్కమార్గము నాటంకపఱిచుచున్నది ౪౩ ఇందుచే దృశ్యమునే సత్యముగాఁ దలంచి భ్రమలోఁబడుచుంటివి. ౪౪ మమత్వము (నేనునాదియనుట) వలన బ్రహ్మము లభింపదు. దేహబుద్ధివలననే దృశ్యమునకుఁగల మిథ్యాభాసము సైతము సత్యముగాఁ దోఁచుచున్నది ౪౫ చర్మచక్షువులతో బ్రహ్మమును దర్శించెదు వాఁడెన్నఁటికిని జ్ఞాతయని చెప్పఁదగఁడు. వానిని గ్రుడ్డివాఁడనిగాని కేవలమూర్ఖుఁడనిగాని నుడువవచ్చును. ౪౬ దృష్టికిఁ గాన్పించునదియంతయు మనస్సునకు భాసించునదియుఁ గాలాంతరమునందు వినాశనమగును. కాని యవినాశియగు పరబ్రహ్మము దృశ్యమునకంటె వేఱుగ (అవలన) నున్నాఁ

*దృశ్యము అవిద్యాత్మకము. ఈదేహముగూడ అవిద్యాత్మకమె. ఈస్థితియందు నీయవిద్యాత్మకదేహమునకు (శరీరములనే నీవు నేనుఅని భావించెదముగాన నీకు) ఈ యవిద్యాత్మకమగు దృశ్యజగత్తు సత్యముగాఁ గనఁబడుచున్నచో నందాశ్చర్యకరమగు విషయ మేదియును లేదు. సాధారణమే!

డు. ౪౭ శాస్త్రములన్నియును బరబ్రహ్మమును శాశ్వతమనియు మాయ నశాశ్వతమనియు నిశ్చయించుచున్నవి. ౪౮ రాబోవుసమాసములో దేహ బుద్ధిలక్షణములను దెలిపి భ్రమయందుఁ బడియున్న "నేను" అనునదెవ్వరో దానినిగూడ వివరించెదను ౪౯ "నేను" అనుదానినెఱింగి భావమును విడిచి పరమాత్మునియం దనన్యతనొందుటవలన సులభముగాఁ బరమ శాంతిలభించును ౫౦

తొమ్మిదవ సమాసము

గుప్తపరమాత్మశోధనము

ఇంటిలో రహస్యముగాఁ దాచినధనమును సేవకు లెఱుంగరు. సేవకులకు బహిరంగముగాఁ గనవచ్చు పదార్థములతోడనే సంబంధముండును ౧బయటికిఁ గాన్పించుచున్న పదార్థములను విడిచిపెట్టి నేర్పరులు లోపలనున్న ముఖ్యధనమును వెదకిగైకొందురు ౨ ఇటులే వివేకమతులగు మానవు లీమాయిక (సృష్టి) దృశ్యమును విడిచి పరమాత్ముని శోధించి గైకొందురు. తక్కినవార లీదృశ్య మాయలోఁ దగుల్కొనియుందురు ౩ ద్రవ్యమును లోపలనుంచి పైననీటిని నింపినయెడల జనులది యొకసరోవర మనుకొందురు. కాని దానిలోపలనేమున్నదో సమర్థులగువారలకే తెలియును౪ఇటులె సమర్థులగు జ్ఞానులు పరమార్థమునుగురుతించి గ్రహింతురు.తక్కినవారలు దృశ్యపదార్థమునే తమస్వార్థముగాఁ దలంతురు. ౫ పాటకపుజనులు కూలివాండ్రు బరువులను మోయుదురు. శ్రేష్ఠులగు పురుషులు సుందరీరత్నములతోఁ గలసి భోగముల ననుభవింతురు. కర్మయోగమువలన నెవ్వనికెయ్యది నియమితమగుచున్నదో యది వానికిఁ బాగుగాఁ దోచుచుండును ౬ ఒకఁ డరణ్యమునందలి కొయ్యలనునఱికియు నొకఁడు ఱాయిఱప్పల నొకచోటఁ జేర్చియు జీవయాత్ర గడుపుకొనుచున్నారు. కాని యుత్తమపదార్థములతో భోగములననుభవించు రాజుల కిదురవస్థ కలుగఁబోదు ౭ విద్వాంసులగు పురుషులు సౌఖ్యముల ననుభవించుచున్నారు. అన్యులు బరువులను మోయలేక చచ్చిపోవుచున్నారు. ౮ ఒకఁడు దివ్యమగు భోజమును భుజించుచున్నాఁడు. ఒకఁ డమేధ్యమునే వెదకి ప్రోగుగావించుచున్నాఁడు. అందఱు

ను దమతమకార్యములయం దభిమానులై యున్నారు ౯ శ్రేష్ఠుఁడగువాఁడు సారవంతములగు పదార్థములను సేవించుచున్నాఁడు. సోమరిపోతు అసారవస్తువులను గ్రహించుచున్నాఁడు. ఇంతకును సారమేమన్న — సారాసారవిషయములను సుజ్ఞానులే యెఱుంగుదురు. ౧౦ స్పర్శవేధియును చింతామణియును మనకుఁ జిక్కక గుప్తములుగా నెందో యున్నవి. ఇనుము, కంచులోనగు సామాన్య లోహములు బహిరంగముగా నున్నవి. ఇటులె బంగారము, రత్నములు, మున్నగునవి గనులలో నెందో గుప్తములుగా నున్నవి. రాళ్ళు, మన్ను ప్రకటనముగా నన్నికడల నున్నవి. ౧౧ దక్షిణావర్త శంఖము దక్షిణావర్తలత అమూల్యవనస్పతులు గుప్తముగా నున్నవి. గ్రుడ్లు, ఉమ్మెత్తలు, నత్తగుల్లలు ప్రకటనముగా నున్నవి.

౧౨ కల్పతరు వెచ్చటను గాన్పింపదు. కాని యితరవృక్షములు చాల గలవు. చందనవృక్షములు గనిపింపవుగాని రేగు, తుమ్మ మున్నగువృక్షములు ప్రపంచమునందంతటను విస్తరించియున్నవి ౧౩ కామధేను వింద్రునియొద్దనే యున్నది. ఇతరములగు దూడలు ఆవులు, దేశమునిండ బెక్కులుగలవు. రాజ్యభోగములను రాజులే యనుభవించుచున్నారు. ఇతరులు కర్మానుసారముగా సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచున్నారు. ౧౪ బహువిధముల వ్యాపారములు గావించువారలు తమకుఁ దాము ధనవంతులమని చెప్పుకొందురు. కాని కుబేరునిముందు వీరెంతవారో యెఱుంగరు ౧౫ ఇటులే గుప్తమగునర్థమును (పరమాత్ముని) బడయఁగలుగువారలు యోగీశ్వరులే. ఉదరదాసులగు నన్యులు నానామతములనుగూర్చి తర్కించుచుందురు. ౧౬ సారముగలవస్తువు జనులకుఁ గాన్పింపదు. అసారము సులభముగాఁ గాన్పించును. సారాసార వివేకమును సాధుపురుషులే యెఱుంగుదురు. ౧౭ సత్యాసత్యవిషయములను సామాన్యజను లెటుల నెఱుంగఁగలరు. సాధువులయొక్కయు సత్పురుషులయొక్కయు మహత్త్వములను సాధువులు, సత్పురుషులే యెఱుంగుదురు. ౧౮ భూగర్భమునందుంచిన ధనమును అంజనము వేసి కనుఁగొనునటుల సాధుజనానుగ్రహమున గుప్తపరమాత్ముని గ్రహింపవలయును ౧౯ రాజువద్దనున్న ధనము సులభముగాఁ బ్రాప్తించునటుల సాధుజనులకడనున్న యెడలఁ బరమాత్మ లభించును ౨౦ సజ్జనులకుఁ బరమాత్ముఁడు లభించును. దుష్టులకు దుర్గతి

లభ్యమగును. ఆలోచనాధీనుఁడగుమానవునకు ఆలోచనాశక్తి సిద్ధించును. ౨౧సంపూర్ణము గనుండు నీదృశ్యమంతయు నశాశ్వతమైనది. అచ్యుతుఁడును అనంతుఁడునునగు పరమాత్ముఁడు ఈదృశ్యమునకంటె వేఱుగానున్నాఁడు ౨౨ అంతియగాక యాపరమాత్ముఁడు దృశ్యమునకు వేఱుగను దృశ్యము నకు లోపలను నున్నాఁడు. చరాచరము లన్నింటియందును నున్నాఁడు. వివేకసహాయమున నాతఁ డనుభవములోనికివచ్చును. ౨౩ సంసారమును విసర్జింపకున్నను ప్రపంచోపాధిని వదలకు న్నను కేవలవిచారముతోడనే జీవితము సార్థకమగును. ౨౪ ఇది యను భవసిద్ధమగు మాట. వివేకసహాయమున దీని ననుభవములోనికిఁ దేవల యును. ఇందు సందియ మావంతయు లేదు. అనుభవనీయుఁడగుపురుషుఁడే సమర్థుఁడు ౨౧ అప్పుగాఁ దెచ్చుటలో సొమ్మునిచ్చి తెచ్చుటలో నెంత యంతరముగలదో యంతయంతరముఅనుభవానుమానములకును మానస పూజా ప్రత్యక్షపూజలకుఁ గలదు ౨౬ ఈజన్మమునఁగావించిన సత్కర్మము లఫలము ముందుజన్మమునకు లభించుటయనునది అప్పుతోసంబంధించిన విషయము. కాని సారాసారవిచారమువలని ఫలము (ముక్తి) తత్కాల ముననే(ఈజన్మమునందే) లభించుచున్నది. ౨౭ సారాసారవివేచనమువలన దత్కాలముననే ఫలితము గన్పించును. మనుజుఁడు సంసారమునుండి విడిపోవును. జనన మరణములనుగూర్చిన సందియములు తొలఁగును. ౨౮ వివేకముగలవారు ఈ జన్మమునందే యీ కాలముననే సంసారమునుండి వేఱుగాఁగల్గుదురు. మఱియు నిశ్చలస్వరూపాకారులై మోక్షమును బడయుదురు. ౨౯ ఈవిషయమునందు సందేహముగలవాఁడు సిద్ధుఁడై నను దప్పక యధోగతినొందును. దీని నసత్యమనిచెప్పువానితో నిదిసత్య ము సత్యము అని మాయుపాసనతో శపథముగావించెదము. ౩౦ ఈవిష యమంతయు సత్యమైనది. మానవులు వివేకసహాయమునఁ దత్క్షణమే ముక్తులుగాఁగలరు. మఱియును వారు సారమునందుండియు నలిప్తులయ్యె దరు. ౩౧ నిర్గుణపరమాత్మస్వరూప మెటులుండును? దానియం దనన్యత నొందువిధమేది? అను నీయంశములనుగూర్చి యోచించినయెడల సాధకు నకుఁ బూర్ణశాంతి లభించును ౩౨ దేహమునందుండియే విదేహుఁడగు టయుఁ జేసియు నేమియుఁజేయనివాడుగ నుండుటయు జీవన్ముక్తుల లక్షణ

ములు. ఈజీవన్ముక్తలక్షణములు జీవన్ముక్తులే యెఱుంగుదురు ౩౩ సాధారణముగా నీవిషయము మానవులకు సత్యముగాఁ గాన్పింపదు. ఇది సంశయాస్పదమని తోఁచును. సద్గురువచనములతో నీసందేహము సమూలముగా నశించిపోవును. ౩౪

పదియవసమాసము

అనుభవము – అకథనీయము

అనుభవవిషయమును దెలుపుమని యడుగుదుమేని యదియకథనీయమని (చెప్పవలనుపడనిదని) జనులు చెప్పుదురుగావునఁ దాము దీనిసితినంతయు దయచేసి తెలుపఁగోరెదము ౧ మూఁగవాఁడు బెల్లపురుచినెఱింగింపనేరనియట్లు అనుభవమునుగూడఁ జెప్పవలనుపడదని కొందఱందురు. దీనికారణమెద్దియో తాముదెలుపుడు ౨. ౩ ఎవ్వరినడుగఁబోయినను ఈవిషయ మగమ్యమనియే చెప్పుదురు. నా కామాటపయి నమ్మకముగలుగకున్నది. ఈయంశమును నాకు మనస్సునకుఁ బట్టునటులఁదాము సెలవీయవలయును. ౪ శ్రోతలారా! మీరడిగిన ఈప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పెదను. సావధానులరై వినుండు. ౫ పరమశాంతిని (ఆత్మానుభవస్వరూపమును)మీకు స్పష్టముగావివరించెదను. ౬ ఏది మాటలవలన దెలియఁబడదో అటులే యెయ్యది చెప్పకున్న నెఱుకపడదో మరియు నెద్దానిని గల్పించిచెప్పుటవలనఁ గల్పనాశక్తి మందగించునోయట్టిపరబ్రహ్మము వేదములకుఁగూడఁ బరమగుహ్యముగానున్నది. దానిని సాధుసమాగమము వలనఁ బాగుగా గ్రహింపవచ్చును. ౭,౮ ఇపుడు గంభీరశాంతిని నిరూపణము గావించెదను. నేనుజెప్పు అనుభవవాక్యముల నాలింపుఁడు. మీకిపుడు అనిర్వాచ్యవస్తురహస్యము దెలుపఁబోవుచున్నాఁడను ౯ తెలుప నశక్యమగునంశములను దెలుపయత్నించుట తీపునెఱుంగుటకు బెల్లము నొసంగుటవంటిది. ఈపని (అకథనీయాంశము నెఱింగించుట) గురునివలనఁ దప్ప నితరునివలనఁ గాఁజాలదు ౧౦ తన నన్వేషించువానికిఁ (దేహాభిమానమువిడిచినవానికి) దొలుదొలుత సద్గురునియనుగ్రహము ప్రాప్తించును. పిమ్మట వస్తువు (బ్రహ్మము) తనంతన యనుభవములోనికి వచ్చును.౧౧ బుద్ధినిదృఢముగావించి తొలుత "నేనెవఁడను" అనుజాడ తీయవలయును.

దీనివలన నొక్కసారిగా (సమాధి) ధ్యాన మేర్పడును ౧౨ "తన" యను
దానిమూలమున శోధించినపిమ్మట "తన" యనునది మిథ్యయని విశద
మగును. ఇది యనుభవమైనపిమ్మట వాస్తవమునకు దానుస్వయముగా
వస్తురూపుఁడై పోవును. ఇదియే పరమశాంతి ౧౩ పూర్వపక్షమునందు
ఆత్మను సర్వసాక్షియని చెప్పిరి కాని సిద్ధపురుషు లాపూర్వపక్షమును
విడిచి సిద్ధాంతమునే గ్రహింతురు ౧౪ సిద్ధాంతముమీఁద మనము
ధ్యానముంచఁగనే ఆత్మ సర్వసాక్షి కాదనునంశము విశదమగును, అవస్థయే
సర్వసాక్షి. ఆత్మ దానికంటె భిన్నమైనది (అవస్థాతీతమైనది) ౧౫ పదా
ర్థజ్ఞానము లయమైపోవఁగనే ద్రష్ట (పరమాత్మనుజూచువాఁడు) ద్రష్ట
రూపమున నుండఁడు (స్వయముగా బ్రహ్మమునందు లీనుఁడగును) అప్పుడు
"నేను" అనునైకము పూర్తిగాఁ దొలంగిపోవును. ౧౬ నేననుభావము
లయమైపోవుటయే అనుభవలక్షణము. ఈకారణముననే దీనిని అనిర్వా
చ్యసమాధానమని (అనుభవముచే నెఱుంగదగినదని) చెప్పుదురు. ఏల
యన "నేను" అనునది లేకపోయినప్పుడు సమాధానమును వర్ణించువాఁ
డెక్కడనుండును? ౧౭ ఎంతవివేకముతోఁ గూడినమాటలనైనను అను
భవదృష్టితోఁ జూచితిమేని మాయాయుతములుగను వ్యర్థములుగను నుం
డును. కాని యామాటలు లోపలను వెలుపలను గంభీరార్థముతో నిం
డినవిగా నుండును ౧౮ శబ్దములవలన నర్థము తెలియును. అర్థమును విచా
రించి గ్రహించినపిమ్మట శబ్దములు వ్యర్థములై పోవును. శబ్దములు చెప్పెడి
దంతయు యదార్థమెగాని స్వయముగా నవి(శబ్దములు)మిథ్యయై యున్నవి
౧౯ శబ్దముల సంయోగముచే వస్తువు భాసించును. వస్తువును గాంచిన
పిమ్మటశబ్దములునశించును(శబ్దములను శోధించి వానియందలియర్థమును
గ్రహించినపిదప నవి వ్యర్థములగును) ౨౦ లేదా శబ్దములను పొట్టుగను
అర్థమునుధాన్యముగను భావింపవచ్చును. ధాన్యమునుగ్రహించి పొట్టును
మనముపారవేయుదుము. ఐనను ధాన్యము తొలుతపొట్టుతోడనే మనకు
లభించుచున్నది ౨౧ పొట్టులో ధాన్యముండునుగాని ధాన్యములోఁ
బొట్టుండదు. అటులే పరబ్రహ్మము శబ్దములయందుండునుగాని శబ్దములు
పరబ్రహ్మమునందుండవు ౨౨ ఏదేని చెప్పినపిమ్మట శబ్దములు మిగిలి
యుండవు. కాని అర్థము మాత్రము శబ్దములు బయలు వెడలుటకుముందు

నుండియే స్థిరపడియుండును కావున శబ్దములు అర్థముతో సమానత్వ
మును గాంచఁజాలవు ౨౩ మనము పొట్టునువిడిచి ధాన్యము
నెటులఁ గైకొందుమో యటులే వాచ్యాంశమును (శబ్దమును) విడిచి
లక్ష్యాంశమును (అర్థమును లేక బ్రహ్మమును)
శుద్ధమగు స్వానుభవముతో గ్రహింపవలయును. ౨౪ దృశ్యమునకు
వేఱైన (బ్రహ్మమును) విషయమునుగూర్చి చెప్పుదానిని వాచ్యాంశమం
దురు. దానియర్థమును శుద్ధలక్ష్యాంశమని చెప్పుదురు ౨౫ పైఁ జేర్కొ
నిన శుద్ధలక్ష్యాంశమునుగూడఁ బూర్వపక్షమనియే భావింపవలయును.
స్వానుభవమన్ననో యది యలక్ష్యము. అది యెన్నఁటికిని లక్ష్యములో
నికి రాఁజాలదు ౨౬ దేని కాకాశముతోఁగూడ నుపమింప వీలుపడదో
యెయ్యది యనుభవసారమో దానిని (బ్రహ్మమును) లక్ష్యాంశమని
చెప్పుటగూడఁ గల్పనమే ౨౭ ఎయ్యది మిథ్యాకల్పనమువలన నుత్పన్న
మయ్యెనో దానియందు సత్యత్వ మెక్కడనుండివచ్చును? కావున నిట
ననుభవముతోఁ బనిలేదు ౨౮ అంతియగాదు అద్వైతో (పరబ్రహ్మ)ముప
ట్లగూడ ననుభవముతోఁ బనిలేదు. అనుభవమో? అది ద్వైతమునందే
యడఁగియున్నది ౨౯ అనుభవకారణముననే త్రిపుటి (అనుభవనీయుఁడు.
అనుభావ్యము. అనుభవము) ఉద్భవమగుచున్నది. అద్వైతమునందున్ననో
అందు ద్వైతమే లజ్జనొందుచుండ నిఁకఁ ద్రిపుటికి నిర్వాహ మెట్లుకుదు
రును? కావున నది యనిర్వాచ్యమని నుడువుటయే యుక్తమని తోఁచు
చున్నది ౩౦ దినమునకును రాత్రికిని బరిమితి నేర్పఱచువాఁడు సూర్యుఁ
డు. ఒకవేళ సూర్యుఁడే నాశనమగుచో నట్టియవస్థ నేమందుము? ౩౧
అటులే శబ్దోచ్చారణము గావించుటకుఁగాని లేక మౌనముగానుండుటకుఁ
గాని మూలము ఓంకారము. ఒకవేళ నా యోంకారమే లేకపోయినచో
నుచ్చారణము నెటులఁ గావింపవలయును. ౩౨ అనుభవము అనుభవించెడి
వాఁడు. అనుభావ్యము అనునవియెల్ల మాయనుండియే యేర్పడినవి. ఒక
వేళ మాయయే యుండకపోయినచో నివియెటు లేర్పడును. ౩౩ ఒక
వేళ మన ముభయులము వేఱువేఱుగా నున్నచో అనుభవవివేకమువలన
వస్తువు చక్కఁగాఁ దెలియునట్టిదియే ౩౪ భిన్నత్వవిషయమిచట గొడ్రాలి
సంతతివలె మిథ్యగానున్నది. భిన్నత్వమనువేరు మొట్టమొదటినుండియు

లేదు ౩౯ ఉదాహరణము వినుండు. ఒక యజమ్ముఁడు నిదురించుచు (స్వప్నావస్థలో) నుండెను. వాఁడు సంసారదుఃఖకారణమున సద్గురుని శర ణ్యములోనికిఁ బోవుచున్నటులఁ గలగనుచున్నాఁడని భావించుదము. ౩౬ సద్గురునకు వానియం దనుగ్రహము కలుగుటచే వానికి సంసార దుఃఖమునాశన మగుచున్నది. మఱియు నాతనికి సద్గురునను గ్రహమువలన జ్ఞానముకలుగుచున్నది, ౩౭ కావున నిదియంతయు "నుండిన దెద్దియో యదిలేదు" అనుదానికి సమముగానున్నది. మఱియు నెయ్యదిలేదో యది లేనేలేదు అనుటకుఁగూడ నిది సమముగనున్నది. అటులే ఉన్నది, లేదు అనునీ రెండును లేకున్నపిమ్మట నాతఁడు శూన్యావస్థను బ్రాపిం చును ౩౮ దీనితరువాత, శూన్యావస్థ కావలనున్న శుద్ధజ్ఞానముచే నాత నికిఁ బరమశాంతి కలుగును. మఱియు నైక్యరూపమువలన అభిన్నతయో లేక సహజస్థితియో ప్రాప్తించును ౩౯ అద్వైతనిరూపణమగుటవలన నాతని ద్వైతవార్తయంతయు నంతతో నశించును. అనంతర మాతఁడు జ్ఞానచర్చలు గావింప నారంభించును. ఇంతలోననే ఆయజమ్ముఁడు స్వప్నమునందే జాగ రూకుఁడగుచున్నాఁడు ౪౦ ఇప్పుడు శ్రోతలు సావధానులరై యిందలియ ర్థమునందు ధ్యానముంచుఁడు. ఏలయన! యిందలి రహస్యము దెలిసిన పిమ్మట మీకు సమాధానము గలుగును. ౪౧ ఆయజమ్ముఁ డెంతజ్ఞానము గడించెనో యదియంతయు స్వప్నముతోఁబాటుగా దాటిపోయినది. శబ్దములకవ్వలనున్న యనిర్వాచ్యసుఖము వేఱుగనేయున్నది. ౪౨ ఆ శబ్దాతీతసుఖమువట్ల శబ్దము లేకయే ఏకత్వమున్నది. అచ్చట అనుభవము అనుభవించెడివాఁడు అనునదెద్దియును లేదు. కాని ఆయజమ్ముఁ డంత దనుకఁ జేరకముందే మేల్కాంచెను. ఇంతకును దేలినసారాంశమేమన - ఆతఁడు స్వప్నమునందుస్వప్నముసుగాంచెను. మఱియుస్వప్నమునందేయొక మాఱు మేల్కాంచి కనులను దెఱచెను. (సుఃఖ్యావస్థను జేరలేకపోయెను) ౪౩, ౪౪ ఈనిరూపణమునే యింకను స్పష్టముగాఁ జెప్పెదను, దానివలన శ్రోతలకు విషయము చక్కఁగా బోధయగును. ౪౫ ఇదియంతయు నా లించి గురుని శిష్యుఁడిటుల నడుగుచున్నాఁడు. గురువర్యా! ఈయంశమును ముఖ్యముగా మఱల బోధింపుఁడు. అట్లుబోధింతురేని ముఖ్యవిషయము చక్కఁగా గ్రహింప నవకాశముచిక్కును. ౪౬-౪౭ ఈయజమ్ముఁ

డెవఁడు? ఆతఁడుగాంచిన స్వప్నమెట్టిది? స్వప్నము నందాతఁడు గురునితో నేమేమి మాటలాడినాఁడు, ౪౮ గురుఁడిట్లు ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. ఓ శిష్యుఁడా! ఆయజన్ముఁడవు నీవే! నీవు స్వప్నములో నేస్వప్నమును గాంచుచుంటివో దానినిగూడ నెఱింగించెదను. ౪౯-౫౦ ఈ సంసారమే స్వప్నములోస్వప్నము. ఇచటనీవు సారాసారవిచారము నొనరించుచున్నాఁడవు. ౫౧ సద్గురునిశరణులోనికరిగి యచట శుద్ధనిరూపణమునాలించి ప్రత్యక్షముగా నిపుడు నీవు తద్విషయకచర్చలనే గావించుచుంటివి. ౫౨ ఈచర్చల యనుభవమంతయు లభించినపిమ్మట నీ యుపదేశమంతయు ముగియుచున్నది. ఈశాంతియుత్తమగు విశ్రామమే మేల్కొనుట. ౫౩ జ్ఞానచర్చలతో సంబంధించిన గోలయంతయు దూరమగుటచే అర్థము ప్రకటనమగుచున్నది. మఱియు నీవిచారమువలన ననుభవము ప్రాప్తించుచున్నది. ౫౪ అనంతరము నీవు ఇదియే జాగరూకతయనియు నాకు (శిష్యునకు) అనుభవము ప్రాప్తించినదనియు (వాస్తవములో కాకున్నను) భావించుచున్నాఁడవు. ఇంకను నీకు భ్రాంతి తొలంగిపోలేదని దీనియర్థము. ౫౫ అన్నా! అనుభవమునం దనుభవము మునిఁగిపోవుటయు అనుభవములేకయే యనుభవము కలుగుటయుఁగూడ వాస్తవములో స్వప్నమునుండి మేల్కొనుటకాదు. ౫౬ ఏలయన - మేల్కొనినపిమ్మటఁగూడ ఆయజన్ముఁడనునేనేయని నీవు నుడువుచున్నాఁడవు. ఇందువలన నీకు స్వప్నరూపమగు సంసారతరంగములింకను దగ్గలేదని విదితమగుచున్నది. ౫౭ స్వప్నమునందు జాగ్రదవస్థలోనుంటినని నీవెటులఁదలంచితివో యటులే అనుభవముగూడ సిద్ధించినదనిగూడఁ దలంచితివి. వాస్తవమునకిదియంతయుస్వప్నమే. మఱియు భ్రమరూపము ౫౮ జాగ్రదవస్థయన్ననో స్వప్నావస్థకుఁ జాలముందుగానున్నది. ఇఁకఁ జెప్పుటయెట్లు? స్వప్నావస్థయందు. వివేకధారణమే విచ్ఛిన్నమగుచున్నది. ౫౯

ఇదియంతయు నిదమిత్థమని వివరింపఁదగని సమాధానము. అంతియగాదు, అకథనీయము. ఇదియే నిశ్శబ్దమునకుఁ జిహ్నము ౬౦ దీనినంతయు నాలకించి శిష్యుఁడాయకథనీయమగుననుభవమును దెలిసికొనెను ౬౧.

ఆఱవదశకము సమాప్తము.

ఏ డ వ ద శ క ము

ప్ర థ మ స మా స ము.

మాయను గూర్చిన శోధనము.

విద్యావంతుల కెల్లరకును బూర్వజుఁడును గజాననుఁడును ఏకదంతుఁడును జతుర్భుజుఁడును త్రినయనుఁడును బరశుపాణియు నగు విఘ్నేశ్వరునకు నమస్కరించెదను ౧ కుబేరునివలన ధనము, వేదమువలనఁ బరమార్థము, లక్ష్మివలన సౌభాగ్యము లభించు విధమున ఆదిదేవుఁడును మంగళమూర్తియు నగు శ్రీగణేశ్వరస్వామివలన సమస్తవిద్యలు ప్రాప్తించును. ఆవిద్యలవలన నేజనులు కవులుగను బండితులుగను సాధువులుగను సత్పురుషులుగను మాఱుచున్నారు ౨, ౩ ధనవంతులు తమ బాలురకు నానావిధములగు భూషణములనలంకరించుటచే సుందరాకారులుగాఁ గనిపించుచున్నారు. అటులే మూలపురుషుఁడగు గణేశ్వరుని మూలమునఁ గవులు వ్యుత్పన్నులగుచుఁ బేరొందుచున్నారు. ౪ విద్యాప్రకాశుఁడగు గణేశపూర్ణచంద్రునివలన బోధసముద్రము పొంగును. ఆయనకు నేను నమస్కరించుచున్నాను ౫ అతఁడు కర్తృత్వమునకు ఆరంభరూపుఁడు. మూలపురుషుఁడు. మూలారంభుఁడు. పరాత్పరుఁడు. మఱియు నాద్యంతములయందుఁగూడ నామహాత్ముఁడు స్వయంభువుగా నున్నాఁడు ౬ సూర్యునివలన మృగతృష్ణ మెఱయునట్లు గణేశ్వరునివలన ఇచ్ఛాకుమారియగు సరస్వతి ప్రకాశవంతురాలగుచున్నది ౭ మాయారూపిణియగు శారదాదేవిని మిథ్యయని తలంచువారల నాయమ మోసగించును. అంతియగాక యామె తనమాయాత్వమువలన వారలను మోహింపఁజేసి పరమాత్మనుండి వారలను భిన్నుల నొనర్చును (వక్తృ బ్రహ్మనిరూపణము జేయుటవలన బ్రహ్మమునకు భిన్నముగనుండును) ౮ ఆయమ ద్వైతమునకు జనని. అంతియగాక యద్వైతమునకు ఖని; మఱియు మూలమాయాస్వరూపముతో నాయమ అనంతబ్రహ్మాండముల నావరించుకొనియున్నది ౯ సరస్వతీదేవి యొక యౌదుంబరవృక్షము. ఔదుంబర (మేడి) వృక్షమును ఫలములంటియుండునటుల ననంతములగు

బ్రహ్మాండము లాయమ నంటియున్నవి. పుత్రికారూపముగనున్న యా భారతీదేవి మూలపురుషునకు (బ్రహ్మకు) మాతయైయున్నది ౧౦ ఆయమ వేదమాతకును ఆదిపురుషునకును సత్తారూపమున నలరారుచున్నది. అట్టిశారదకు నమస్కరించెదను ౧౧

ఇఁక నిపుడు సమర్థుఁడగు నాసద్గురుని స్మరించుచున్నాఁడను. ఆయనకృపాదృష్టి యానందమును వర్షించుచున్నది. దానిచే నీసృష్టి యంతయు నానందమయ మగుచున్నది ౧౨ గురుమూర్తి ఆనందమునకు జనకుఁడు. సాయుజ్యముక్తికి నాయకుఁడు. కైవల్యపదవీ ప్రదాయకుఁడు. అంతియగాక యనాథులగు దీనులకుఁ జుట్టము ౧౩ చాతకము మేఘము వైపు చూపులునిగుడ్చి చినుకులకై యాతురపడునటుల మోక్షేచ్ఛగల సాధకుఁడు నిరంతరమును సద్గురునియందుభక్తినిడి యనుగ్రహమును నభిలషించును. అపుడు ఆసద్గురుఁడు కృపాభావుఁడై సాధకులపట్లఁ బ్రసన్నుఁడగును ౧౪ సద్గురుఁడు సంసారసముద్రమును దరింపఁజేయుటకునౌక. భావికులు సుడిగుండలములలోఁ బడిపోకుండ నానౌక మిగులఁ దోడ్పడుచున్నది. సాధకులను గురుమూర్తి తనయమూల్యమగు బోధముకతన సంసారమునుండి ముక్తులనుజేయుచున్నాఁడు ౧౫ గురుదేవుఁడు కాలమునకు నియంత. ఆపదలను ద్రోలంగుటలో నన్యుఁడు. మఱియు భావికులను గనికరించి యుద్ధరించుటలో దయాళువగు వల్లివలెనున్నాఁడు ౧౬ పరలోకమును బడయుటకు గురుఁడే యాధారము. విశ్రాంతి కాతఁడేనెలవు. సుఖస్వరూపమగు నాశ్రయస్థానము ౧౭ భేదబంధనములను ద్రోలంగించి మానవలోకము నుద్ధరించు ఆప్రభువునకు సద్గురుమూర్తికి విదేహుఁడనై సాష్టాంగ ప్రణామములను గావించెదను ౧౮

సాధువులకును సజ్జనులకును మహాత్ములకును శ్రోతృగణమునకును నమస్కరించి ప్రకృతము ననుసరించుచున్నాఁడను. సావధానులరై యాలింపఁగోరెదను. ౧౯

సంసారమొక గొప్పస్వప్నము. ఇచట మోహకారణమున "ఇది నాకాంత, ఇది నాధనము, ఈమెనాకుమార్తె, వీఁడు నాకుమారుఁడు" అని జనులు తలపోయుచుందురు ౨౦ జ్ఞానసూర్యుఁడస్తమించుటచే బ్రకాశము లోపించినది. బ్రహ్మాండమంతయు నంధకారముతో

నిండిపోయినది ౨౧ కొంచెమేని మార్గమును గాంచు
దమన్న సత్త్వమునువెన్నెలగూడ లేదు. విశ్రాంతివశమున జనులంద
ఱును దమ్ముఁదామెఱుంగకున్నారు. ౨౨ దేహబుద్ధివలని యహంకార
ముతో జనులు ఘోరనిద్రామగ్నులై గురకలుపెట్టుచున్నారు. విషయ
సుఖములకొఱకు దుఃఖముతో విలవిలఁ గొట్టుకొనుచున్నారు. ౨౩ ఈ
విధముగ నిద్రించుచు నిద్రించుచు నెందఱు మానవులు మరణించిరో
మన మెఱుంగము. అనేకులు పుట్టుకతోడనే నిదురించుచు మరణించిరి.
ఇటులే యసంఖ్యాకులగుజనులు ఈప్రపంచములోనికి వచ్చిరి. పోయిరి.
౨౪ ఈవిధముగా సుప్తావస్థయందుండియే పొరలిపొరలి యనేకులు పర
మాత్మ నెఱుంగనికతన రాకపోకలవలని కష్టము లనుభవించుచున్నారు.
౨౫ ఈకష్టమును దూరపఱుపవలయునన్నచో ఆత్మజ్ఞాన మావశ్యకమై
యున్నది. ఇందువలననే (యాత్మజ్ఞానము గలిగించుటకు) ఆధ్యాత్మికగ్రంథ
మగు నీదాసబోధను బ్రకటింపవలసివచ్చినది. ౨౬

అన్నివిద్యలలో ఆధ్యాత్మికవిద్య యుత్తమమైనది. ఈవిషయము
నుగూర్చి భగవద్గీత పదియవయధ్యాయములో భగవానుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁ
డిటుల నుడివియున్నాఁడు. ౨౭

శ్లో॥ అధ్యాత్మవిద్యావిద్యానాం వాదః ప్రవదతామహం.

తన యింద్రియములనన్నింటిని మనస్సమేతముగా బ్రహ్మమునందు
లగ్నపఱుచువాఁడు అధ్యాత్మవిద్యను దెలిసికొనఁగల్గును. ౨౮ చంచల
హృదయుఁడగు మానవుఁడు అధ్యాత్మవిద్యవలని లాభము గొంచెమేని
పడయఁజాలఁడు. పరమార్థియగు పురుషుఁడే యధ్యాత్మవిద్యావిచార
మును జేయవలయును. దీనివలన వానిపరమార్థము మిగులదృఢమగును.
౩౦ పరమార్థమునందుఁ బ్రవేశముఁ లేనివాఁడు అధ్యాత్మగ్రంథములను
గొంచెమేని గ్రహింపఁజాలఁడు. నేత్రములులేనివాఁడే దేనిగాంచఁగలఁడా?
అటులే యాధ్యాత్మిక పరిచయమునకుఁ బరమార్థముయొక్క తోడ్పాటు
ముఖ్యముగఁ గావలసియున్నది. ౩౧ "ప్రాకృతభాష (మహారాష్ట్రభాష)
అంతయుక్తమైనదిగాదు. యోగ్యులగువారలు దీనిని విననేగూడ" దని
చాలమంది నుడువుదురు. అటులఁ బలుకుమూర్ఖులకుఁ గొంచెమేని అర్థా
న్వయసరళత్వము తెలియదు. ౩౨ నానావిధరత్నములతో నింపఁబడిన

యినుపపెట్టె నొకయజ్ఞాని లోహమయమని త్యజించినటుల ప్రాకృతభాషలోఁ బ్రకటింపఁబడిన వేదాంతతత్త్వమును భ్రాంతపురుషుఁడు మందమతియై విడచివేయుచున్నాఁడు * ౩౩, ౩౪ అనాయాసముగ ధనము లభించినమీఁదట దానివిడిచిపెట్టుట మూర్ఖత్వము. ద్రవ్యమును గ్రహింపవలయును. ద్రవ్యపాత్రములను (పేటికాదుల) జూచుట కూడఁ దగదు. ౩౫ ముంగింటిలోఁబడియున్న స్పర్శవేధిని, మార్గమునఁ బడియున్న చింతామణిని, నూతిలో బెరిగియున్న దక్షిణావర్తలతను విడిచిపెట్టువాఁ డుండఁడు. ౩౬ ఇటులనే యొకవేళఁ బ్రాకృతభాషయందు సుగమమగురీతితో అనుభవయుక్తముగ నద్వైత నిరూపణము గావింపఁబడియున్నను, దానివలనసులభముగఁ దన కధ్యాత్మజ్ఞానలాభము సమకూరగలిగియున్నను నాగ్రంథము నవశ్యముగా గ్రహింపవలయును. ౩౭ విద్యాభ్యాసక్రమమును జేయకున్నను సాధుసమాగమమువలన శాస్త్రజ్ఞానమంతయుఁ బ్రాకృతగ్రంథములవలన సులభముగఁ దెలియును ౩౮ విద్యాభ్యాసమువలనఁ దెలియనియంశములు సాధుజనసమావేశము వలన సుబోధమగును. శాస్త్రములలోనున్న సమస్తజ్ఞానసారాంశములు సాధుసమావేశమువలన అనుభవములోనికివచ్చును. కాన జ్ఞానప్రాప్తి కొఱకు సాధుజనసమావేశము గావించుటయే ముఖ్యసాధనము. వ్యుత్పన్నతను (శాస్త్రజ్ఞానమును) గూర్చి పరిశ్రమచేయుట వ్యర్థప్రయత్నము.

---

* శ్రీ సమర్థరామదాసస్వామి శ్రీ గోస్వామితులసీదాసు మున్నగు మహాత్ములు మహారాష్ట్రము, హిందీ మున్నగు ప్రాకృతవాఙ్మయముల కింతయనరాని యుపకార మొనర్చిరి. వీరలు తమకాలమునందుఁ బ్రాకృతభాషలపై ద్వేషులును అదూరదర్శులు నగు సంస్కృతవిద్వాంసులను తమయలౌకిక సామర్థ్యముచేఁ జకితులఁగావించి వారల హృదయములలోఁ బ్రాకృతభాషలపయి భక్తిని గలుగఁజేసిరి. మహాత్ముఁడగు తులసీదాసునితో నొకసంస్కృతపక్షపాతి మీరు మీగ్రంథములను సంస్కృతములో నేల వ్రాయరని యడిగెను. అపుడు తులసీదాసు మిగులశాంతస్వభావముతో నిటులఁ బ్రత్యుత్తరమొసంగెను.

కాభాషా కాసంస్కృత్ ప్రేమచాహియే సాఁచ్
కామ్ జో ఆవేకామరీకాలై కరేకమాచ్

సంస్కృతమైననేమి? ఇతరభాషయైననేమి? అంత్యకాలమాసన్నమైనపుడేది కడతేర్చునో యట్టిసత్యమగు ప్రేమయే కావలయును.

జీవితమును సార్థకముగావించు రహస్యము సాధుసమావేశమునం దిమిడి యున్నది. ౪౦

శ్లో॥ భాషాభేదాశ్చవర్తన్తే । హ్యర్థఏకో నసంశయః
పాత్రద్వయే యథాఖాద్యం। స్వాదుభేదో నవిద్యతే॥

భాషాభేదమువలన అర్థమునందుఁ గొంచెమేనిమార్పుకలుగదు. ముఖ్యభావము అర్థముతోనున్నది. * ౪౧ నిశ్చయమునకుఁ బ్రాకృత భాషవలననే సంస్కృతమునకు మహత్త్వమేర్పడియున్నది. ఇంకొకవిధము గా నైనచో సంస్కృతములోని గుప్తార్థమును జనులు సర్వసాధారణముగా నెటుల గ్రహింపఁగలుగుదురు. ౪౨ ఇఁక నీవిషయము నటుంతము. భాషనువిడిచి అర్థమునుగ్రహింపవలయును. సారమునుగైకొని పిప్పిని విడిచివేయవలయును. ౪౩ అర్థము సారము. భాష పొట్టు. జనులుభాష నుగూర్చిన వాదవివాదములను అభిమానపూర్వకముగాఁ జేయుచుందురు. నానావిధములగు అభిమానములే మోక్షమార్గమునకు ఆటంకములై యున్నవి. ౪౪ లక్ష్యాంశమును వెదకునపుడు వాచ్యాంశమునుగూర్చి భాషింపవలసిన యవసర మేముండును? భగవానుని యగాధమగుమహిమ నెఱుంగవలయును. ౪౫ మూగవానిభావములు మూగవాఁడే గ్రహించునటుల స్వానుభవవిషయమును స్వానుభవుఁడే యెఱుంగఁ గలఁడు. ౪౬ అధ్యాత్మవిద్యను గ్రహింపఁగలశ్రోతలు కొలఁదిగనే లభిం తురు. వారలకు ఉపదేశము లొనరించుటవలనఁ బ్రాణి కానందము గలుగును. ౪౭ రత్నములను బరీక్షించువానికి రత్నములను జూపుటవలన నెటుల సంతోషముగలుగునో యటులే జ్ఞానితో జ్ఞానమునుగూర్చి భాషిం చుటవలన నింతయనరానియానందము గలుగును, ౪౮ మాయాజాలము నందుఁ దగుల్కొని దుశ్చిత్తుఁడై యుండు పురుషునకు అధ్యాత్మనిరూప ణమువలనఁ గొంచెమేని లాభ మొనగూడదు. ఏలయన వానికి దాని యర్థమే బోధపడదు. ౪౯ శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు గీతయం దిటులఁ జెప్పు చున్నాఁడు.

* భారతచంద్రుఁడగు హరిశ్చంద్రబాబుగూడ నొకచో నిటుల నుడివియు న్నాఁడు. "బాత్ అనూఠీచాహియే భాషాకోఈ హోయ్" విషయ ముత్కృష్టమై నదిగా నుండవలయును. భాష యేదైనా నొకటియే.

శ్లో॥ వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధి రేకేహ కురునందన
బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయో వ్యవసాయినాం॥

వ్యవసాయకారణమున మలినబుద్ధియగువాని కెన్నఁటికిని, అధ్యాత్మనిరూపణము బోధపడఁజాలదు. ఏలయన, అధ్యాత్మనిరూపణమునకు సావధానబుద్ధి యవసరముగదా! ౧౦ బహువిధరత్నములను నాణెములను బరీక్షింపక తీసికొన్నచో నెట్టుల నష్టముగలుగునో మఱియుఁ బరీక్షింపనేరని కారణమున నెటుల మోసమునకు లోనయ్యెదరో యటులే అధ్యాత్మనిరూపణమునసైతము హృదయమును లగ్నముగావింపనియెడల బోధపడనేరదు. ఇంతయేల? ప్రాకృతభాషయే కానిమ్ము హృదయము లగ్నముగానిచోఁ గొంచెమేని బోధకాఁజాలదు. ౧౧,౧౨ యేభాషయైనను గానిమ్ము. అందు అధ్యాత్మనిరూపణమున్నచో మఱియు ననుభవరసమున్నచో దానిని సంస్కృతముకంటెనుగూడ గాంభీర్యమైన దానినిగా భావింపవలయును. దాని నాలించుటకే యధ్యాత్మశ్రవణమని పేరు. ౧౩ మాయను బ్రహ్మమును గుర్తెఱుంగుటను అధ్యాత్మశ్రవణమందురు. మొట్టమొదట మాయాస్వరూపమును గ్రహింపవలయును. ౧౪

మాయ సగుణమును సాకారమును నైయున్నది. అది యన్నివిధములచేతను వికారిణియైయున్నది. దానిని బంచభూతముల వికారమనియే గ్రహింపనగును. ౧౫ మాయ (దృశ్యము) కాన్పించుచున్నది. అది భాసమానముగనున్నది. మనసునందు భాసించుచున్నది. క్షణభంగురమైనది. వివేకముతో జూచినపిమ్మట నది వినాశమగును. ౧౬ మాయ బహురూపిణియు విశ్వరూపిణియు నైయున్నది. అయ్యది విష్ణుస్వరూపము. దానినిగూర్చి యెంతవివరించినను దక్కువయే. * ౧౭ మాయ బహురూపిణియు బహువర్ణయుతయు నైయున్నది. అది యీశ్వరున కధిష్ఠానము. చూచుటకది యభంగముగను (భంగములేనిదిగను) అఖిలముగను (ఖిలములేనిదిగను) గన్పట్టుచున్నది. ౧౮ సృష్టియొక్క రచనము మాయయే. మనకల్పనముగూడ మాయయే. జ్ఞానసహాయము లేకుండ

---

* ఏలయన, విష్ణుస్వరూపము సగుణబ్రహ్మము. మాయోపాధివలననే సగుణబ్రహ్మము కలుగుచున్నది. ఇందువలన మాయయే విష్ణురూపమై యున్నటులఁ జెప్పఁబడెను.

మాయను దెగఁగోయఁ జాలము ౫౯ ఇదిమాయనుగూర్చినసంక్షేప వర్ణనము. ఇకముందు సమాసమునందు బ్రహ్మజ్ఞానమును నిరూపణముగావించెదను. దానివలన మాయయెల్ల నొక్కమారునష్టమై పోవును. ౬౦, ౬౧.

రెండవసమాసము

బ్రహ్మనిరూపణము

సాధుజనులు బ్రహ్మమును నిర్గుణమనియు, నిరాకారమనియు, నిస్సంగమనియు,నిర్వికారమనియు,అపారమనియుఁ జెప్పుదురు౧శాస్త్రము లీబ్రహ్మమును సర్వవ్యాపకమనియు అనేకములందొక్కటియనియు శాశ్వతమనియుఁ జెప్పుచున్నవి ౨ బ్రహ్మము అచ్యుతము, అనంతము, సర్వదాభాసురము కల్పనారహితము, నిర్వికల్పము నై యున్నది ౩ అది యీదృశ్యమున కావలనున్నది. శూన్యముకంటెను వేరైయున్నది ఇంద్రియసహాయమున దానిని నెఱుంగఁజాలము ౪ బ్రహ్మము చూపులకు గాన్పింపదు మూర్ఖునివివేకమున కందదు. సాధులకుఁదప్ప నది యితరుల కనుభవములోనికి రాదు ౫ బ్రహ్మము అన్నింటికంటెనుమిగులఁబెద్దది. దానితో సమానమగు శ్రేష్ఠవస్తు వింకొకటిలేదు. అయ్యది బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరాదులకుఁగూడ నగోచరమును సూక్ష్మతరము నై యున్నది ౬ శబ్దమూలమునఁ జెప్పఁబడుదానికంటెనుబ్రహ్మము వేఱుగనున్నది. అధ్యాత్మశ్రవణము గావించుటవలన నయ్యది సులభముగా లభించును ౭ బ్రహ్మమున కనంతనామములు గలవు. ఐనను నది నామాతీతముగనే యున్నది. అందులకుఁ గారణమెద్దియును లేదు. దృష్టాంతమొసంగుటగూడ యుక్తముగఁ దోచుటలేదు. ౮ బ్రహ్మముతో సమానమగు సత్యమింకొకటి లేదు. కావుననే బ్రహ్మమున కుదాహరణము నొసంగలేమైతిమి. ౯ శ్రుతి సైత మిట్లు సిద్ధాంతీకరించుచున్నది "శ్లో॥ యతోవాచానివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ" బ్రహ్మమునువర్ణించుటకు వాక్కు అశక్తమగుచున్నది. మనస్సుసైత మాబ్రహ్మమును జెందనేరదు. ౧౦ మనస్సు కల్పనారూపము. బ్రహ్మము కల్పనారహితము. కావున మనస్సు బ్రహ్మమును బొందఁజాలదు. కావున పైనిచెప్పిన శ్రుతివాక్యము యథార్థము ౧౧ బ్రహ్మ

ము మనస్సునకు అప్రాప్యముగదా! అదిసాధకునకెటుల సిద్ధించుననిమీరు ప్రశ్నింపవచ్చును? అట్లు ప్రశ్నించెడిపక్షమున బ్రహ్మమును సద్గురుమూలమునఁదక్క వేఱుమార్గమున గ్రహింపరాదనుటయే మాప్రత్యుత్తరము ౧౨ బొక్కసపుఁగొట్టులు ధనముతో నిండియున్నవి. అయిన ఫలమేమి? అవి తాళములచే బాగుగా బంధింపఁబడియున్నవి. తాళపుఁజెవి లభింపనంతవరకు అందు వస్తువులలో నేదియు లభింపదు ౧౩ ఇది విని శ్రోతయిట్లుప్రశ్నించుచున్నాఁడు. అయ్యా, అటులైనచో దాళపుఁజెవి యెయ్యది? దయచేసి మాకు సెలవీయరాదా? ౧౪ వక్త యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. సద్గురుని కృపయే తాళపుఁజెవి. దానివలన బుద్ధి బాగుగాఁ బ్రకాశించును. మఱియు, ద్వైతకవాటము లొక్కపెట్టునఁ దెఱువఁబడును. ౧౫ ఆపరబ్రహ్మమునందు సుఖపారావారము లేదు. అచ్చట మనస్సునకు గమ్యశక్తి లేదు. కావునఁ బరబ్రహ్మప్రాప్తి కావలయు నన్నచో మనస్సును లయముగావింపవలయును. లేకున్నచో ఏసాధనమును బనిచేయఁజాలదు. ౧౬ మనస్సు లేకయే పరబ్రహ్మము ప్రాప్తించును. అచట వాసనాసంబంధము లేకయే తృప్తియున్నది. బ్రహ్మము నెడఁ గల్పనాచాతుర్యము గొంచెమేని యుపయోగపడఁజాలదు ౧౭ అది పరావాణికందెనావలనున్నది. మనోబుద్ధులకగోచరముగనున్నది. సర్వసంగపరిత్యాగము గావించినయెడల నది సులభముగా లభించును ౧౮ "తన" యనుదాని సంగమునువిడిచి యాపిమ్మట బ్రహ్మమును జూడవలయును. ఎవ్వఁ డనుభవనీయుఁడగునో యాతఁ డీవిషయమునందు సుఖియగును ౧౯ "నేను" అనుదానిని "తన" యనునర్థమున నుడివెదరు. జీవత్వమనుదానిని "నేను" అనుదానిపట్ల నుడివెదరు. అజ్ఞానమును జీవత్వమని చెప్పెదరు. ఈయజ్ఞానసంగమే ప్రాణి నంటుకొనియున్నది. ౨౦ అజ్ఞానమునువిడిచిన పిమ్మటనిస్సంగము(బ్రహ్మము)తో నేకత్వముకలుగును. ఇదియే(కల్పనము లేని స్థితియే)బ్రహ్మప్రాప్తికిమూలము ౨౧ నేనుఎవ్వఁడనుఅనుదానినెఱుంగకుండుటనేఅజ్ఞానమందురు. ఈయజ్ఞానమునశించినపిమ్మటపరబ్రహ్మము లభించును ౨౨ దేహబుద్ధికిగల గొప్పతనము పరబ్రహ్మమునందు నిలువఁజాలదు. పరబ్రహ్మముముందు అహంకార మంతరించిపోవును ౨౩ పరబ్రహ్మము ముందు ఉచ్చనీచ భేదములు లేవు. దానిముందు ధనవంతుఁడు దరిద్రుఁడు

స్త్రీయుఁ బురుషుఁడు సమానము ౨౪ బ్రాహ్మణునిబ్రహ్మము శుద్ధ
మైనది. శూద్రునిబ్రహ్మ మశుద్ధమైనదను భేదములచ్చట లేనేలేవు ౨౫
ఉచ్చబ్రహ్మము రాజులకొఱకు నీచబ్రహ్మ ప్రజలకొఱకు నేర్పడియుం
డెనను భేదబుద్ధి కచ్చటఁ గొంచెమేని యవకాశము లేదు ౨౬ అందఱకు
నొక్కటియే బ్రహ్మము. అచ్చట ననేకత్వమునకుఁ దావులేదు. ఏనీచ
మానవుని ప్రాణియైనను బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాది దేవతలైనను బ్రహ్మ
మువై పునకేఁబోవుచున్నారు ౨౭ స్వర్గమర్త్యపాతాళములను మూడు
లోకములలోనున్న జ్ఞానులందఱి విశ్రాంతికిని బ్రహ్మమొక్కటియే స్థాన
ము. ౨౮ గురుశిష్యులకు నొక్కటియే ప్రాప్యపదము. అచట భేదాభేద
ములు లేవు. పరబ్రహ్మమును బడయవలయునన్న దేహసంబంధమును
విడువవలయును ౨౯ దేహబుద్ధి (దేహమే నేననుబుద్ధి) యంతరించినపిదప
నెల్లరకు నొక్కటియేవస్తువు ప్రాప్తించును. శ్రుతిసైతము "ఏకం బ్రహ్మ
ద్వితీయంనాస్తి" అని(బ్రహ్మమొక్కటియే రెండవదిలేదు) నుడువుచున్నది
౩౦ సాధువులు వేఱువేఱుగాఁ గాన్పింతురు, కాని వారలుస్వరూపము
తోఁ గలసిపోవునపుడు దేహాతీతమగు నొక్కవస్తువుగా (బ్రహ్మముగ)
నయ్యెదరు ౩౧ బ్రహ్మము క్రొత్తదిగాదు. ప్రాతదికాదు. న్యూనము
గాదు. అధికముగాదు. ఆబ్రహ్మమువిషయమున న్యూనభావముఃకలవాఁడు
దేహాభిమానియగు శునకము ౩౨ దేహబుద్ధి సంశయసమాధానము
లను నశింపఁజేయును. దానిసంయోగమున సమాధానపుటవకాశము
గూడఁ దొలంగిపోవును ౩౩ దేహమును శ్రేష్ఠమనిభావించుటయే
దేహబుద్ధిలక్షణము. ఇందువలననే విచక్షణులగు పురుషులు
దేహముమిథ్యయని తెలిసికొని దానిని నిందింతురు ౩౪
మానవుఁడు చనిపోవునంతవఱకు దేహాభిమానమును విడువఁడు. ఈకార
ణముననే మనుష్యుఁడు జననమరణ చక్రమునందు (పరిభ్రమణమునందు)
బడియుండును ౩౫ మనుష్యప్రాణి అజ్ఞానయుతమైనది. అది దేహము
క్షణభంగురమను సంశమును గ్రహింపక దానిని మిక్కిలిగ నదియే
శ్రేష్ఠమైనదానినిగా భావించుచుఁ గడకుఁ దనశాంతినంతయును గోల్పో
వుచున్నది ౩౬ హితుఁడగు దేహాతీతుఁడు దేహబుద్ధివలనఁ దప్పక యన
హితుఁడగునని సాధుజనులు నుడువుచుందురు. ౩౭ తమసామర్థ్యమును

గూర్చి యొకవేళ యోగులకు సైతము అభిమానముగలిగినయెడల వారల కా దేహాభిమానమే విఘ్నకారణమగును. ౩౮ కావున దేహబుద్ధి వినాశన మయినపుడే పరమార్థమునందు దృష్టి కుదురును. దేహాభిమానకారణముననే బ్రహ్మముతో (వైరుద్ధ్యము) వ్యతిరేకభావము గలుగును. ౩౯ వివేకము మానవుని బ్రహ్మమువైపునకు లాగును. దేహాభిమానమో అచ్చటినుండి క్రిందికిఁ బడవేయును. అహంతాత్వము (నేనను భావము) మనుష్యుని బరమాత్మనుండి వేఱుపఱచును ౪౦ ఈకారణములనన్నింటి నెఱింగి విచక్షణులగు పురుషులు దేహబుద్ధిని బరిత్యజించి యదార్థరీతితోఁ బరబ్రహ్మమునందు విలీనులై పోవలయును. ౪౧ ఇదియంత యును విన్నమీఁదట "సత్యబ్రహ్మము" అన నెవ్వఁడు? అని శ్రోతలు ప్రశ్నింపఁగా వక్త యిటులఁ బ్రత్యుత్తరము నొసంగెను. ౪౨

వాస్తవమునకు బ్రహ్మమొక్కటియే. కాని యది బహువిధములఁ భాసించుచున్నది. మానవులకు అనేకమతానుసారముగ భిన్నభిన్నవిధములతో దానినిగూర్చిన యనుభవము ప్రాప్తించుచున్నది. ౪౩ ఎవ్వనికెటుల ననుభవము ప్రాప్తించునో యటుల నాతఁడు బ్రహ్మము నంగీకరించుచున్నాఁడు. ఆయనుభవరూపముననే విశ్వాసముగూడఁ గలుగుచున్నది. ౪౪ వాస్తవము విచారించితిమేని బ్రహ్మము నామరూపముల కతీతముగానున్నది. అయినను దానికి నిర్మలము, నిశ్చలము, శాంతము, నిజానందము మున్నగు నామము లనేకములుగలవు ౪౫ ఇంకను అరూపము, అలక్ష్యము, అగోచరము అచ్యుతము, అనంతము, అపరంపారము, అదృశ్యము, అతర్క్యము మున్నగునామము లెన్నియో గలవు ౪౬ నాదరూపము, జ్యోతిరూపము, చైతన్యరూపము, సత్తారూపము, సాక్షిరూపము, సత్‌స్వరూపము అనునవిగూడ నా బ్రహ్మమునకుఁ గల నామములే ౪౭ శూన్యము, సనాతనము, సర్వేశ్వరము, సర్వజ్ఞము, సర్వాత్మము, జగజ్జీవనము అనిగూడ నా బ్రహ్మమునే పేర్కొందురు ౪౮ సహజము, సదోదితము, శుద్ధము, బుద్ధము, సర్వాతీతము, శాశ్వతము, శబ్దాతీతము అనిగూడ నా బ్రహ్మమునే చెప్పుదురు ౪౯ విశాలము, విస్తీర్ణము విశ్వంభరము, విమలము, వస్తువు, వ్యోమాకారము, ఆత్మము, పరమాత్మ, పరమేశ్వరము అనునవిగూడ దానికి నామములు ౫౦ ఏకరూ

పము, జగదాత్మము, జ్ఞానఘనము, పురాతనము, చిద్రూపము, చిన్మాత్రములను నవిగూడ నామరూపరహితమగు నా బ్రహ్మమున కె నామములు ౫౧ ఇటులె బ్రహ్మమున కనంతనామములు గలవు. కాని యా పరేశుడు (బ్రహ్మము) నామాతీతుడుగ నున్నాడు. ఆతని నిశ్చయము గావించుట కే యీనామములుంచబడినవి. ౫౨ బ్రహ్మస్వరూపుడగు నాపరమాత్ముడు విశ్రాంతికిగూడ విశ్రామమై యున్నాడు. అంతియగాక ఆ యాత్మారాముడును ఆదిపురుషుడును నై యున్నాడు. ఆతడొక్కడే పరబ్రహ్మము. రెండవది లేదు ౫౩

చతుర్దశ బ్రహ్మలక్షణములు శాస్త్రాధారములతో వివరించెదను. ఈవివరణమును గ్రహించి అసత్య బ్రహ్మములను వేఱుపఱచినయెడల సత్యబ్రహ్మస్వరూపము గోచరించును. ౫౪-౫౫

మూడ వ స మా స ము.

చతుర్దశమాయాబ్రహ్మములు:

శ్రోతలారా! సావధానులుకండు. సాధకులకు సమాధానమును బ్రసాదించునట్టి బ్రహ్మజ్ఞానమును మీకు వివరించెదను. ౧ రత్నములను వెదకవలయునన్నచో దొలుతొలుత మట్టినిగాలింపవలయును. అటులే సత్యబ్రహ్మమును నిశ్చయింపవలయునన్నయెడల బదునాలుగు మాయాబ్రహ్మముల లక్షణములను గ్రహింపవలయును. కావున నాయాలక్షణములనిచట వివరించుచున్నాడను. ౨ పదార్థము లేనియెడల సంకేతమును (నామనిర్దేశమును) ద్వైతము లేనియెడల దృష్టాంతమును పూర్వపక్షము లేనియెడల సిద్ధాంతమును జెప్పుటకు సాధ్యముగాదు. ౩ కావున దొలుతొలుత మిథ్యావిషయముల నెత్తుకొనవలయును. తరువాత వానిని బాగుగా శోధించి పరీక్షించుచు విడిచివేయవలెను. ఆపిమ్మట సత్యమగు విషయము సులభముగా (సహజముగా) నంతఃకరణములోనికి వచ్చును. ౪ ఇపుడు పదునాలుగు బ్రహ్మములను వర్ణించెదను. శ్రోతలు జాగరూకులై యాలింపవలయును. ఈవర్ణనము నాలించుటవలన సత్యసిద్ధాంతము విశదమగును. ౫

శ్రుత్యనుసారముగాఁ బదునాలుగుబ్రహ్మములనామము లివి. ౧ శబ్దబ్రహ్మము. ౨ ఓమిత్యేకాక్షరబ్రహ్మము, ౩ ఖంబ్రహ్మము. ౪ సర్వబ్రహ్మము. ౫ చైతన్యబ్రహ్మము. ౬ సత్తాబ్రహ్మము. ౭ సాక్షిబ్రహ్మము. ౮ సగుణబ్రహ్మము. ౯ నిర్గుణబ్రహ్మము. ౧౦ వాచ్యబ్రహ్మము. ౧౧ అనుభవబ్రహ్మము. ౧౨ ఆనందబ్రహ్మము ౧౩ తదాకారబ్రహ్మము. ౧౪ అనిర్వాచ్యబ్రహ్మము ౬,౯

ఇవి పదునాలుగు బ్రహ్మముల నామములు. సంక్షేపముగా నిపుడు వానిస్వరూప మర్మముల నెఱుంగఁజెప్పెద వినుండు ౧౦ అనుభవములోనికిరాక శబ్దములలోమాత్ర మెయ్యది చెప్పఁబడుచున్నదో యది శబ్దబ్రహ్మము. ఓంకారమును ఓంఇత్యేకాక్షరబ్రహ్మయని చెప్పుదురు. ౧౧ ఖంబ్రహ్మముఅనగా నాకాశబ్రహ్మమని యర్థము. ఇది మహదాకాశమువలె నన్నికడల వ్యాప్తమైయుండును. ఇఁక సర్వబ్రహ్మముయొక్క మర్మమును వినుండు ౧౨ ఈబ్రహ్మముసుగూర్చి శ్రుత్యాశయ మేమన్న "పంచభూత చమత్కారము వలన గనుపడుచున్న యీసమస్తము బ్రహ్మమేయని" సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మఅనుశ్రుత్యర్థ మీసర్వబ్రహ్మమునే చెప్పుచున్నది. ఇఁక చైతన్యబ్రహ్మరహస్యమును జెప్పుదును. వినుండు. ౧౩. ౧౪ పంచభూతాత్మకమగు మాయయందుఁగలుగు చేతనమే చైతన్యబ్రహ్మము ౧౫ చేతనముమీఁద నధికారము. (సత్తా) గలది సత్తాబ్రహ్మము. ఆయధికారమును (సత్తా) నెఱింగినది సాక్ష్యబ్రహ్మము. ౧౬ ఆసాక్షిత్వమునందుఁ త్రిగుణము లారోపింపఁబడినపుడు దానినే సగుణబ్రహ్మమందురు. ౧౭ గుణాదులెవ్వియు లేకయుండునది నిర్గుణబ్రహ్మము. ౧౮ వాక్కులమూలమున నిట్టిదని చెప్పుటకవకాశముగలదై యనుభవమున రానిది వాచ్యబ్రహ్మము. అనుభవములోనికివచ్చి మాటలచేఁ జెప్పఁదగనిది అనుభవబ్రహ్మము. ఆనందమనునదియొక వృత్తిధర్మముఅది వాచ్యముగనున్నది. దానినే ఆనందబ్రహ్మమందురు. భేదాభేదరహితమగు తదాకారత్వమె "తదాకారబ్రహ్మము." ఇఁక ననిర్వాచ్యబ్రహ్మమునుగూర్చి యేమిచెప్పుదును? దానిగూర్చిచెప్పుటకు వాక్కునకు శక్తిచాలదు. (అది వాణివిషయమేకాదు) కాన నీసంవాదము సమాప్తిచేయుదును. ౧౯, ౨౧.

వరుసఁగఁజెప్పిన యీపదునాల్గుబ్రహ్మములనఁజూచి సాధకులు భ్రమపడఁగూడదు. ఇందున్న శాశ్వతబ్రహ్మమును గుర్తించి మాయా బ్రహ్మముల నశాశ్వతములని పరిత్యజింపవలయును. ఇప్పుడే పదునాలుగు బ్రహ్మములనుగూర్చిన సిద్ధాంతము రాఁబోవుచున్నది, చెవియొగ్గి వినుండు. ౨౨, ౨౩.

శబ్దబ్రహ్మము శబ్దములతో సంబంధించినది. అది యనుభవరహిత మైనది. కావున నది మాయికము. దానికి శాశ్వతత్వము లేదు. ౨౪ ఏబ్రహ్మము క్షరమును అక్షరమునుగాదో యాబ్రహ్మమునకు ఓమిత్యే కాక్షరబ్రహ్మ (ఓం + ఇతి + ఏక + అక్షర + బ్రహ్మ) అను నామమెక్కడ నుండివచ్చినది? కావున నీబ్రహ్మమునందుగూడ శాశ్వతత్వచిహ్నమెద్ది యును గాన్పింపదు. * ౨౫ ఖంబ్రహ్మ మనునది ఆకాశమువలెశూన్య స్వరూపము. (అజ్ఞానస్వరూపము) కావున దానిని గూడ శాశ్వతబ్రహ్మ మని చెప్పఁజాలము. ౨౬ ఇఁకసర్వబ్రహ్మమునుగూర్చి విచారింతము.సర్వ మును (పంచభూతాత్మికమగు సర్వదృశ్యము) అంతమొందును. వేదాంత శాస్త్రమునం దీయంతమును కల్పాంతమనియు, బ్రహ్మప్రళయమనియు, గూడ నుడువుదురు. ఈవిషయము నందఱు యెఱింగియేయున్నారు. కావున సర్వబ్రహ్మము సైతము నశ్వరమనియే తేలినది. ఇదిగూడ శాశ్వత ముగాదు. ౨౭, ౨౮ విమర్శకులగు విద్వాంసులు అచలమునందుఁ జలన మును, నిర్గుణమునందు గుణమును, నిరాకారమునం దాకారమును అంగీ కరింపరు, ౨౯ పంచభూతాత్మికమగునది (పంచభూత రచనము) ప్రత్యక్షముగా నాశవంతమైనది. కావున నదిసర్వ బ్రహ్మమెటులఁగాఁగలదు. ౩౦ సర్వస్వమును నాశనమై పోవునపుడు ఉండునదెవరు? చూచువారలెవరు? ౩౧ఇఁక చైతన్యబ్రహ్మమును విచా రింతము. చైతన్యబ్రహ్మము దేనికి(పంచభూతాత్మికరచనమునకు లేక సర్వ బ్రహ్మమునకు) చైతన్యమొసఁగుచున్నదో యదియే మాయికమని సిద్ధాం

---

* బ్రహ్మముక్షరముగాదు అక్షరమునుగాదు. అవినాశి యేలకాదన? ఎచ్చట నాశనములేదో యచ్చట అవినాశియనుశబ్దప్రయోగమున కవకాశమెక్కడిది? ఏబ్ర హ్మము క్షరముగాదో మఱియు నక్షరముగూడఁగాదో యచ్చట ఓమిత్యేకాక్షర బ్రహ్మఅనుదాని నెచ్చటనుండి తెచ్చిపెట్టిరి?

తమైనప్పుడుదీనికి ఈబ్రహ్మమునకుఁజైతన్యత్వ మెచ్చటనిలచినది. కావున నిదిగూడ అశాశ్వతమని సిద్ధాంతమైనది. ౩౨ ఇఁకఁ బ్రజయే (చైతన్య సర్వము లే) లేనప్పుడు వా స్తవములో సత్తామాత్ర మెక్కడినుండివచ్చును? కావున సత్తాబ్రహ్మముగూడ నేమియును లేదు. ఇఁక సాక్షిబ్రహ్మమును దీసి కొందము. ఎప్పుడు సత్తాయే లేదో అపుడు సాక్ష్యమెవ్వరిది? కావున సాక్షిబ్రహ్మముగూడ నశ్వరమని తేలినది. ౩౩ సగుణబ్రహ్మమన్ననో యది ప్రత్యక్షముగనే నాశవంతమైనదిగదా! దీనిని దెలుపుటకు విశేషించి ప్రమాణములు చూపవలసిన యావశ్యకము లేదు. ౩౪ ఇఁక నిర్గుణబ్రహ్మమును దీసికొందము. మొట్టమొదట గుణము లే లేనపుడు నిర్గుణ మనుపే రెక్కడనుండివచ్చినది? గుణములు లేనిచో నెందేని గౌరవము ప్రాప్తించునా? కావున నిర్గుణబ్రహ్మ మనునదిగూడఁ బూర్తిగా వ్యర్థమైనదేయగును. ౩౫ మాయ మృగతృష్ణవంటిదని నుడువుట యెటులుండునో యీ (నిర్గుణ) బ్రహ్మమును నిర్గుణమని నుడువుట యటులున్నది. ఎవరేని యాకాశమునకు (స్వరూప) కల్పనముగావించినచో నది యెంతదనుక సత్యముకాగలదు. ౩౬ గ్రామమే లేనప్పుడు పొలిమేర యెక్కడనుండి వచ్చును? జన్మమే లేనప్పుడు జీవాత్మ యెక్కడనుండి వచ్చును? అద్వైతమునకు ద్వైతోపమాన మెట్లుసరిపడును? ఈస్థితియే గుణములు లేని నిర్గుణబ్రహ్మము నెడగూడఁ గలదు. ౩౭ మాయయే లేని యెడల సత్తాయును, పదార్థమే లేనియెడల సాక్షిత్వమును, అవిద్యయే లేనియెడల చైతన్యము, ఎట్లునిలువఁజాలవో అటులే గుణములు లేని యెడల నిర్గుణముగూడ నిలువఁజాలదు. ౩౮ సత్తా, చైతన్యము, సాక్షి యను నివియన్నియు గుణములతోడనే నిండియున్నవి. ఎయ్యదినిర్గుణమో దానిలో గుణము లెచ్చటనుండివచ్చినవి? ౩౯ గుణములు లేనిదానికి నిర్గుణమను సంజ్ఞనొసంగుట స్వయముగా దాని కశాశ్వతత్వమును సిద్ధాంతముజేయుటయేయని తెలిసికొనుడు ౪౦ ఇఁక వాచ్యబ్రహ్మమునుగూర్చి విచారింతము. నిర్గుణబ్రహ్మము తనంతనేయది పేరుచేతనే యశాశ్వతమని సిద్ధమయ్యెను. అటులే వాచ్యబ్రహ్మము గూడ మిథ్యయైయున్నది. ఏలయన, వాచ్యబ్రహ్మము ఉపర్యుక్తబ్రహ్మములయందు ఖండనము గావింపఁబడిన విషయములతో నున్నది. ౪౧

ఇంక నానందబ్రహ్మమునుగూర్చి వినుము. ఆనందబ్రహ్మముగూడ వృత్తి యొక్క భావనయైయున్నది. వృత్తి ప్రత్యక్షముగా నశ్వరమై యున్నది. కావున ఆనందబ్రహ్మమన్న ప్రత్యక్షముగనే అశాశ్వతమై యున్నది. ఇంక దదాకారబ్రహ్మమును దీసికొనుడు. తదాకారమై పోయినపిమ్మట వృత్తియేమియు వేఱుగానుండదు. కావున దదాకార బ్రహ్మముగూడ నేమియును లేదు. ౪౨ ఇంక శేషించినది అనిర్వాచ్య బ్రహ్మము. కాని అనిర్వాచ్యమను నీనామ నిర్దేశముగూడ వృత్తి కారణ మున నేగదా! బ్రహ్మమునందు నివృత్తి వచ్చుచున్నది కావున నీయనిర్వా చ్యబ్రహ్మముగూడ శాశ్వతబ్రహ్మముగాదు. బ్రహ్మమునకు నామమే నిర్దేశముగాజాలదని తాత్పర్యము ౪౩

ఏ నివృత్తిదశ అనిర్వచనీయముగానున్నదో యదియే ఉన్మనీ యావస్థ. అదియే యోగులకు నిరుపాధికవిశ్రాంతి ౪౪ నామము, రూపము, గుణము, వృత్తి, మొదలగు నుపాధియేదియును లేని వస్తువే దియో యదియె జ్ఞానులకు సహజసమాధి. దానివల్లనే భవసాగరమువలన గలుగు ఆధివ్యాధులన్నియు దూరమగును ౪౫ ఉపాధులన్నియు నెచట నంతరించునో యదియే సిద్ధాంతము. సిద్ధాంతమమాత్రమేకాదు. మీదు మిక్కిలి అదియే వేదాంతము. అదియే ఆత్మానుభవము ౪౬

ఏది శాశ్వతబ్రహ్మమో ఎచ్చట మాయాభ్రమలేదో? దానిమర్మ మును అనుభవనీయులగు పురుషులు స్వానుభవమువలన నెఱుంగు చున్నారు. ౪౭ స్వానుభవసహాయమున దొలుతొలుత కల్పనమును నాశమొనరించి తరువాత ఆనందమును జూరగొనవలయును. ౪౮ నిర్వి కల్పమును గల్పనమొనరించుటచే గల్పనము సహజముగా విడిపోవును. పిమ్మట నేమియు శేషించి యుండదు. ఆవల సాధకు లాత్మస్వరూపులై కోట్లకొలది సంవత్సరములదనుక నుండగల్గెదరు ౪౯ కల్పమునందొక మంచిలేనమున్నది. ఏమన, దానిని మన మెచ్చటనియోగించెదమో యది అచ్చటనే లగ్నమగును. కాని యొకవేళ మనము పరమాత్మస్వరూ పమునందు నియోగించినచో స్వయముగా దానియందే విలీనమగును. మఱియు మనయనునదిగూడ ఆరూపమే యైపోవును. ౫౦ నిర్వికల్ప మును గల్పనము చేయబూనితిమేని కల్పనము స్వయముగా నశించి

పోవును. నిస్సంగమును గలియుటచే స్వయముగా నిస్సంగులై పోవుదురు. ౫౧

బ్రహ్మ మనచేతిలో నిమిడ్చుకొనుట కనువగుపదార్థముగాదు. సద్గురుని జ్ఞానోపదేశముచే నది యనుభవములోనికి వచ్చును. ౫౨ ముందు మఱల నీవిషయమునుగూర్చి నిరూపణము గావించెదము. ఆ నిరూపణమువలన మీకుఁ గేవలబ్రహ్మము అననేదియో బాగుగాఁ దెలియఁగలదు. ౫౩

నా లు గ వ స మా స ము

కే వ ల బ్ర హ్మ ము .

బ్రహ్మము ఆకాశమునకంటె నిర్మలముగను నిరాకారముగను విశాలముగను, వ్యాపకముగను నున్నది ౧ ఇరువదియొక్క స్వర్గములును ఏడుపాతాళములును గలసి యొక బ్రహ్మాండమైనది. ఈవిధముగా నున్న యనంతబ్రహ్మాండములకుఁ గ్రిందను మీఁదనుఅన్నిస్థలములను నదియున్నది. బ్రహ్మముచే నావరింపబడనిస్థల మణుమాత్రము గూడ లేదు. ౩ స్థలజలకాష్ఠపాషాణాదు లన్నింటియందును బ్రహ్మము ఇమిడి యున్నది. అదిలేనిప్రాణి యెద్దియు నుండఁబోదని యందఱు నెఱుంగుదురు ౪ జలమునందు జలచరములు నిలిచియుండునటుల బ్రహ్మమునందుఁ బ్రాణిసమూహము సమస్తము నిలిచియున్నది ౫ కాని బ్రహ్మమునకు జలోపమానము నొసంగుట యుక్తముగా లేదు. ఏలయన జలమునియమముగలది. జలచరములు నీటియందు నీటివెలుపలను నుండవచ్చును. బ్రహ్మము నియమరహితమైనది. దానికి వేఱుగా నేప్రాణియు నుండఁజాలదు ౬ ఒకవేళ నెవఁడేని యాకాశమువెలుపలకుఁ బాఱిపోవఁ దలంచిన యెడల నెటులఁ బరుగెత్తఁగలఁడు? అది యన్నిప్రక్కలను నిండియున్నదిగదా! అటులే బ్రహ్మమునకుఁగూడ నంతములేదు. ౭ అది యన్నింటియందును నఖండరీతిగాఁ గలిసియున్నది. శరీరమునం దంతటను నది చుట్టుకొని యున్నది. బ్రహ్మము అన్నింటికి మిగుల సమీపమునందుండియు దాఁగి యున్నది ౮ అన్నియును బ్రహ్మమునందే యిమిడియున్నవి. అటులున్న విషయము జనులందఱు నెఱుంగరు. తెలియుచున్న దంతయు భాసము.

ఆపరబ్రహ్మము కొంచెమేని యెఱుంగఁబడదు ౯ మేఘము, ధూమము ఉరుము, మంచు మున్నగునవి ఆకాశముతోఁ గలిసియున్నటు లొక్కొ-క్కప్పుడు గాన్పించును. అది సత్యము గాదు. ఆకాశము నిర్మలమైనది ౧౦ ఆకాశమువైపు మనము చాలసేపుదనుకఁ జూచుచున్న యెడల ఆకాశమునం దేదియో ఒకదృశ్యము చక్రమువలెఁ దిరుగుచున్నటులఁ గనపించును. వాస్తవమున కందేమియును లేదు. మిథ్యాభాస ఇటులే మీదృశ్యముగూడ (సృష్టిసైతము), జ్ఞానులకు మిథ్యగఁ గన్పట్టును ౧౧ నిద్రించినవానికిఁ దనస్వప్నము జరుగుచున్నటులె యుండును. మేల్కనిన యనంతరము అంతయును మిథ్యయని విదితమగును. అటులే జ్ఞానరూపమగు జాగరూకత గలిగినపిమ్మట మనుష్యునకీ స్వప్నమువంటి దృశ్యమంతయు మిథ్యయని తెలియును ౧౨ కావున మానవుఁడు తన యనుభవజ్ఞానసహాయమున మేల్కొనవలయును. మేల్కొనిన పిమ్మట నీమాయిక దృశ్యము (ప్రపంచము) అంతయు మిథ్యయని దెలియును ౧౩ ఇఁక నీ కూటసమస్య నటులుంచి యెయ్యది బ్రహ్మాండమున కావల నున్నదో య్యాబ్రహ్మమును మీకు స్పష్టముగాఁ దెలియఁజెప్పెదను ౧౪.

బ్రహ్మము బ్రహ్మాండమునందుఁ గలసియున్నది. ప్రతిపదార్థము నందును నది వ్యాప్తమైయున్నది. మఱియు నది అంశ (భాగ) మాత్రముతో సమస్తవస్తువులయందును విస్తృతమై యున్నది ౧౫ బ్రహ్మమునందు సృష్టి భాసించుచున్నది. సృష్టియందు బ్రహ్మమున్నది. అనుభవము గావించుకొన్నపిమ్మట నది యంశమాత్రముతో భాసించును ౧౬ బ్రహ్మము అంశమాత్రముతో సృష్టికి లోపలనున్నది. కాని సృష్టికావల నదియెంతవఱకు వ్యాప్తమైయున్నదో యచనియతి నెవ్వరును గనుగొని నిశ్చయింపఁజాలరు. ఏలయన, సంపూర్ణబ్రహ్మము బ్రహ్మాండమునం దెట్లుసరిపోవును. ౧౭ అమృతి (చరణామృతముంచు చిన్నపాత్రము)లో సంపూర్ణాకాశము ప్రతిఫలింపఁజాలదు. అటులే బ్రహ్మములోఁ గొంత యంశము మాత్రమే యీ బ్రహ్మాండమునందు నిండియున్నదని జ్ఞానులు తలంచుచున్నారు ౧౮ బ్రహ్మము సమస్తమునందునుగలిసియున్నది. కాని యది కదలదు. వ్యాపకత్వమువలన నన్నింటిలోనను బరిపూర్ణముగా నిండియున్నదిగ౯ పంచభూతములతో నిండియుండియును పంకమునం దుండి

యునుఆకాశ మలిప్తముగానుండునటుల బ్రహ్మముగూడ సర్వవస్తువులలో వ్యాపించియు వేఱుగానున్నది ౨౦ బ్రహ్మమునుగూర్చి యొసంగఁదగిన దృష్టాంతమెద్దియును లేదు. శ్రోతలకు విషయస్వరూపము బాగుగా బోధపడుటకై దృష్టాంతము నొసంగవలసిన యవసరముగలదు. బాగుగా విచారించిచూచినచో బ్రహ్మముతోఁ గొంచెమో గొప్పయో పోలికగలదిగా ఆకాశమొక్కటిమాత్రమె కనిపించుచున్నది ౨౧ శ్రుతులయందును, స్మృతులయందును క్రమముగా బ్రహ్మము ఖంబ్రహ్మమనియు గగనసదృశమనియుఁ జెప్పఁబడెను. కావుననే బ్రహ్మమును ఆకాశముతోఁబోల్చుట సంభవించినది ౨౨ ఇత్తడియంచు నలుపురంగు లేనియెడల నది స్వచ్ఛమగు బంగారమే. అటులే ఆకాశమునందు శూన్యము లేనియెడల నదియే బ్రహ్మము ౨౩ ఇందువలననే బ్రహ్మమును గగనమువలెను మాయను పవనమువలెను గ్రహించుచున్నారు. అంతియగాని బ్రహ్మమును దర్శింపఁజాలము ౨౪ శబ్దసృష్టికి సంబంధించిన రచనము క్షణక్షణమునఁ గల్పింపఁబడును. అంతలో నశించును. అదివాయువువలె నిలచియుండదు. నడచిపోవుచునే యుండును ౨౫

మాయయు నిటులె మిథ్యయైయున్నది. కేవలబ్రహ్మమే శాశ్వతము. బ్రహ్మము అన్నింటియందును వ్యాప్తమైయున్నది ౨౬ అది పృథ్విలోనికిఁ జొచ్చి (పృథ్విని భేదించి)యున్నది. కాని యది పృథ్వియంత కఠినమైనదిగాదు. ఏలయన, పృథ్వి సహజముగా జడము (పృథ్విని భేదించుటకు బ్రహ్మము కఠినముగానుండవలెను) బ్రహ్మము మిగులమృదువైనది. దాని మృదుత్వమున కుపమానమే లేదు ౨౭ పృథ్వికంటె సూక్ష్మముజలము, జలముకంటె సూక్ష్మము అగ్ని, అగ్నికంటె సూక్ష్మము వాయువు ౨౮ వాయువుకంటె నధికసూక్ష్మమాకాశము. ఆకాశముకంటె నధికసూక్ష్మము బ్రహ్మము ౨౯ బ్రహ్మము వజ్రమునుగూడ భేదించి యందిమిడియున్నది. కోమలత్వమునఁ జెప్పవలసినపనియే లేదు. బ్రహ్మము పోవలేదు. ఉపమారహితమై యది యన్నింటియందును నిండియున్నది. బాగుగాశోధించిచూచినచో నది కఠినమైనదియు గాదు, మృదువైనదియుఁ గాదు. ౩౦ బ్రహ్మము భూమండలమునం దంతటను వ్యాప్తమైయున్నది. భూమండలము నాశనమగుగాని బ్రహ్మమునాశముగాదు. అటులే జలమెండి యినికిపో

వున. బ్రహ్మమో జలమునందుండియు నెంసిపోవదు. ౩౧ పరబ్రహ్మ మగ్నియందుండునుగాని తగులఁబడిపోదు. వాయువునందుండుఁ నుగానిపీవదు. గగనమునం దున్నదిగాని భాసింపదు. ౩౨ అది శరీరమునం దంతటను వ్యాప్తమైయున్నది. కాని దొరుకదు. మఱియు నది దగ్గఱనుండి యును దూరమగుచున్నది. ఇది మిగుల నాశ్చర్యకరమగువిషయము ౩౩ బ్రహ్మ మెదురుగానున్నది. నలుముఖముల నాక్రమించుకొని యున్నది. పగలు రాత్రిగూడ మన మాబ్రహ్మమునందె చూచుచున్నారము. లోపలను వెలుపలను సర్వస్థలములయందును బ్రహ్మము ప్రత్యక్షముగానున్నది. ఇందు సందియ మావంతయు లేదు ౩౪ మనము బ్రహ్మమునం దున్నారము. అది మనలోపలను మనవెలుపలను నున్నది. ఆకాశమువలె నది దృశ్యముకంటెను వేఱుగా నున్నది. ౩౫ ఎచ్చటనేమియును గనుపింపదో యచటఁగూడ బ్రహ్మము నిండియున్నది. తనధనము తనకే కనిపింపనటులఁ బరబ్రహ్మ మదృశ్యమగుచున్నది. ౩౬ కనుపించుచున్న ప్రతిపదార్థమును బ్రహ్మ మంటుకొనియున్నది. (మొట్టమొదట బ్రహ్మము మీఁద దృష్టిపడవలయును. అప్పుడు పదార్థముమీఁది) అనుభవమువలన నీకూటసమస్యను సాధింపవలయును. ౩౭ సంపూర్ణదృశ్య పదార్థములను (పృథివ్యాదులను) విడిచి శేషించిన సమస్తమునకును ముందువెనుక నలు ముఖములను నాకాశమెటులున్నదో యటులే యాపరబ్రహ్మము నలు ముఖముల సామరస్యముగా నిండియున్నది. ౩౮ రూపము, నామము లున్నంతదనుక నది యంతయు నసత్యము. భ్రమ. మఱియు నామరూపముల కావలనున్నదాని (బ్రహ్మము) మర్మమును అనుభవనీయులగు పురుషులే యెఱుంగుదురు. ౩౯ ఆకాశమునందు ధూమము పెద్దపెద్దపర్వతములవలెఁ గనంబడునటుల మాయాదేవియుఁ దనయాడంబరమున వింత వింతరీతులఁ గనిపించుచున్నది. ౪౦ ఈమాయ అశాశ్వతము. బ్రహ్మము శాశ్వతము. బ్రహ్మము అన్నిస్థలములయందు నిరంతరము నిండియున్నది. ౪౧ చూడుఁడు. పుస్తకము జదువునప్పు డది యక్షరములలోసైతము నిండియున్నది. మఱియుమిగులకోమల రూపముతో నేత్రములలోఁగూడఁ బ్రవేశించియున్నది ౪౨ చెవులతో శబ్దమునాలకించునపుడు, మనస్సుతో ఆలోచనమును జేయునప్పుడు వాస్తవములో నాపరబ్రహ్మము హృదయ

మునకు లోపలను వెలుపలను నమరియున్నది. ౨౩ మార్గమునందు నడచు నపుడు పాదములుతోలుదోలుత దానినే తాఁకును. అది సర్వాంగములను దాఁకుచున్నది. ఎప్పుడైనను మనమే దేనివస్తువును దీసికొనినచో నప్పు డావస్తువుకంటె ముందుమనకుఁ బరబ్రహ్మమే చేతిలోనికి వచ్చుచున్నది. ౨౪ ఎంతదనుకఁ జెప్పగలను. సమస్తేంద్రియములును, మనస్సును సైతము నిరంతరము పరబ్రహ్మమునందే వర్తించుచున్నవి. కాని దానినిదెలిసికొనుటలో మనము హతాశులమగుచున్నారము. ౨౫ (పరబ్రహ్మము) దగ్గఱనేయున్నది గాని చూచినచోఁ గానుపింపదు. అదికనుపింపక పోయినను దప్పక యదియున్నదనుమాట సత్యము. ౨౬

దృశ్యమును నిరసించినపిమ్మటఁ దనయనుభవమువలననే యది (పరబ్రహ్మము) ప్రాప్తమగును. అది యనుభవగమ్యముగానున్నది. ౨౭ జ్ఞానదృష్టితోఁ జూడఁదగినవస్తువు చర్మదృష్టికిఁగాన్పింపఁజాలదు. లోపలి యనుభవ విషయమును లోనివృత్తియే తెలిసికొనఁగలుగును ౨౮ బ్రహ్మమును, మాయను, అనుభవవిషయమును దెలిసికొనునట్టి సర్వసాక్షిణి తుర్యావస్థమాత్రమే సుమా ౨౯ దానిసాక్షిత్వమునకు వృత్తి కారణము (తుర్యమునందువృత్తియున్నది) దానికిఁ బిమ్మటనున్నది ఉన్మనీయావస్థ (నివృత్తిదశ) అచట (ఉన్మనీయావస్థయందు) ఎఱుక (జ్ఞాతృత్వము) నశించిపోవును. అదియే విజ్ఞానము ౩౦ ఉన్మనీయావస్థలో అజ్ఞానము విరిసిపోవుచున్నది. జ్ఞానముగూడ నుండదు. విజ్ఞానవృత్తి పరబ్రహ్మమునందు లీనమైపోవుచున్నది. అచ్చట కేవలబ్రహ్మమున్నది. కల్పనమచట నంత్యమగుచున్నది. అదియే యోగిజనుల యేకాంతవిశ్రామము. దానిని ననుభవపూర్వకముగా నెఱుంగవలయును ౩౧, ౩౨.

అయిదవ సమాసము.

క ల్ప నా ని ర స న ము.

పైనిఁ జెప్పబడిన శాశ్వతశుద్ధబ్రహ్మము అనుభవము లోనికి వచ్చినది. మాయాస్వరూపముకూడ బోధపరిచినది ౧ బ్రహ్మమునుగూర్చి మా హృదయములలో ననుభవము గలుగుచున్నది. మాయగూడ ప్రత్యక్షముగాఁ గన్పించుచున్నది. ఇపు డీ ద్వైతనిరసన మే విధముగాఁ గావలయునో

తెలియచున్నది. గురుమహారాజా సెలవిచ్చు ౧ శ్రోతలకు వక్త యిట్లుల చెప్పుచున్నాడు. శ్రోతలారా! అట్లైనచో నిప్పుడు మనస్సును, సావధానమును, ఏకాగ్రముగావించి మాయను బ్రహ్మమును నెట్లెఱుంగునో దానిని వినుడు ౩ "బ్రహ్మసంకల్పము సత్యము. మాయావికల్పము మిథ్య" అనునీ ద్వైతకల్పనమును మనస్సే చేయుచున్నది * ౪ మాయను, బ్రహ్మమును సమస్తమును తుర్యావస్థయొక్కటియే యెఱుంగును. కావుననే దానిని సర్వసాక్షియని చెప్పుదురు. ౫ తుర్యము అన్నింటి నెఱుంగును. కాని యెచ్చట అన్నియునునదిలేదో యచ్చట నెఱుంగువాడెవడు? దేనిని? ౬ సంకల్పవికల్పములసృష్టి మనోగర్భమునుండి జరిగినది. అంత్యమునందా మనస్సే మిథ్యయని నిర్ధారణమగుచున్నది. అప్పుడు సాక్షియెవడు? ౭ సాక్షిత్వము. చైతన్యము, సత్త అనుగుణములు మాయాకారణమున వ్యర్థముగ బ్రహ్మమునకు మధ్యను జేర్పబడినవి ౮ ఘటాకాశము, మఠాకాశము, మహదాకాశము అను నీ మూడు భేదములేర్పడుటకెల్లు ఘటము, మఠము, కారణములో యదేవిధముగా మాయాసంయోగము వలన బ్రహ్మమునందుగుణారోపణము కలుగుచున్నది. కాని వాస్తవమునకు ఆకాశ మొక్కటియే. అట్లే బ్రహ్మముగూడ నిర్గుణమును శాశ్వతమునునై ఒక్కటిగా నున్నది. ౯ ఎంతదనుక మాయ సత్యముగా భావింపబడునో యంతదనుకనే బ్రహ్మమునందు సాక్షిత్వమున్నది. అవిద్యానిరసనమైనపిదప ద్వైత మెక్కడనుండగలదు? ౧౦ ఇట్లే సర్వసాక్షియగు మనస్సు ఉన్మనమై పోయినపుడు తుర్యరూపమగు జ్ఞానమస్తమితమై పోవును. ౧౧ ద్వైతముగా భాసమగు మనస్సెప్పుడు ఉన్మ

---

* మాయయెద్దియో బ్రహ్మ మెద్దియో తెలిసినదిగాని మాయాబ్రహ్మముల ద్వైతనిరసన మెట్లగును? అనిశిష్యుడడిగెను. ప్రత్యుత్తరము. మాయాబ్రహ్మముల కల్పనమగుచున్న దెవనికి? మనస్సునకు. ఆకల్పనము నశించినపిమ్మట (మనోవృత్తి లేకున్న పిదప అనగా నున్మనీయావస్థలో) ద్వైతమిక నెట్లుండగలదు? కాని యీకల్పనమును నశింపజేయుటయెట్లు? కల్పనమువలన గల్పనము నశించును. బ్రహ్మమును గూర్చిన కల్పనము శుద్ధకల్పనము, సంకల్పము, మాయనుగూర్చినకల్పనము కబలము (ఔపాధికము) లేక అశుద్ధకల్పనము అదివికల్పము ఇవు డీసంకల్పముకంటె ముందుగా వికల్పములు నాశన మొనరింపవలయును. దీనికి బిమ్మట సంకల్పము స్వయం బ్రహ్మమునందు లీనమై పోవును. మఱియు కేవల బ్రహ్మము ప్రాప్తించును.

నమయ్యెనో యిప్పుడు ద్వైతాఽద్వైతానుసంధాన మెచ్చట నున్నది? ౧౨ అనఁగా ద్వైతాఽద్వైతకల్పనము వృత్తిచిహ్నము. వృత్తి నివృత్తియై పోయిన పిమ్మట ద్వైతముయొక్క జాడపొడలుగూడఁ గాన్పింపవు. ౧౩ వృత్తి రహితమగునట్టి జ్ఞానమే (విజ్ఞానము) పూర్ణశాంతి. పూర్ణశాంతి లభించిన పిమ్మట మాయా బ్రహ్మములనుగూర్చిన వివాదమంతయు నంతరించును. ౧౪ మాయాబ్రహ్మములనుగూర్చిన వివాదమును మనస్సే కల్పించినది. బ్రహ్మము వాస్తవమునకుఁ గల్పనాతీతమైనది. ఈ రహస్యమును జ్ఞానులే యెఱుంగుదురు. ౧౫ మనోబుద్ధుల కగోచరముగా నున్నదియుఁ గల్పనమునకంటె వేఱుగనున్నదియు నగు పరబ్రహ్మముయొక్క యథార్థమును అనుభవము గావించిన యెడల ద్వైతమెచ్చట నిలువఁ గలుగును? ౧౬ ద్వైతమువైపు చూచినచో బ్రహ్మము గోచరింపదు. బ్రహ్మమువైపు చూచినచో ద్వైతము నశించును. ఏలయన ద్వైతాద్వైతముల భాసము కల్పనమువలననే జరిగియున్నది. ౧౭ కల్పనము మాయానివారణమును జేయుచున్నది. బ్రహ్మమును స్థాపించుచున్నది. అటులే సంశయమును గలుగఁజేయునదియు సంశయము నాటంకపఱచునదియుఁగూడ కల్పనమే. ౧౮ అదియే (కల్పనమే) మానవుని ఆధిబంధములయందుఁ బడద్రోయుచున్నది. సమాధానము నొసంగుచున్నది. మఱియు బ్రహ్మమువైపు ధ్యానమును గలిగించుచున్నది. ౧౯ కల్పనము ద్వైతమునకు జనని. అదియే జ్ఞానమునకు స్వరూపమైయున్నది. మఱియు (బద్ధత్వము) ముక్తిత్వముగూడ దానివలననే యేర్పడుచున్నది. ౨౦ శబల (ఔపాధిక) కల్పనము మిథ్యాబ్రహ్మాండమునుజూచుచున్నది. శుద్ధకల్పనము ఆక్షణముననే నిర్మలస్వరూపభావనము గావించుచున్నది. ౨౧ కల్పనము క్షణమాత్రములోఁ జింతనము గావించును. క్షణమాత్రములో స్థిరమై పోవును. మఱియు క్షణమాత్రములో విస్మితమై చూచుచుండును. ౨౨ కల్పనము క్షణమాత్రములోఁ దెలిసికొనుచున్నది. క్షణమాత్రములో భయపడుచున్నది. ఇటులే బహువిధవికారములను దెచ్చిపెట్టుకొనుచున్నది. ౨౩ జన్మమునకుఁ గల్పనమే మూలము. భక్తికి ఫలము కల్పనమే. మఱియు మోక్షమునుగూడఁ గల్పనమే ప్రసాదించుచున్నది. ౨౪ సాధనము చేయునపు డీకల్పనమును జక్కఁగా నుపయో

గించినచో శాంతము లభించును. అటులఁ గానియెడల నదియే మానవుఁడు పతనమగుటకుఁగారణమగును. ౨౫ ఇటులే కల్పనమన్నింటికినిమూలమై యున్నది, దీనిని నిర్మూలనముగావించిన పిమ్మట బ్రహ్మము ప్రాప్తించును. ౨౬ శ్రవణము, మననము, నిదిధ్యాసములవలన సమాధానము లభించును. అంతతో మిథ్యాకల్పనాభాసఁ డస్తమించును. ౨౭ నిశ్చితమగు అర్థము వలన సంశయము నశించునట్లు శుద్ధబ్రహ్మనిశ్చయము వలనఁ గల్పనము నశించును ౨౮ మిథ్యాకల్పనమునకుఁ గలటక్కరితనము సత్యముముం దెటులనిలువఁగలదు? సూర్యుని తేజఃపుంజమున కెదురుగాఁ జీకటి యెటుల నిలిచియుండఁగల్గును ౨౯ జ్ఞానప్రకాశము వలన మిథ్యాకల్పనము నశించును. అప్పుడు ద్వైతాభాసము తనంతట తానే విడిపోవును ౩౦ మృగము వలనమృగము వంచింపఁబడి (వేటకాని చే) నశించునటులఁ గల్పనము వలనఁగల్పన మెగిరిపోవుచున్నది, ఆకాశమార్గమునకు విడువఁబడిన బాణము వేఱొక బాణముచేఁ దెగఁగొట్టఁబడునటుల కల్పనమువలనఁ గల్పన మంతరించును. ౩౧

శుద్ధకల్పన ప్రబలత్వమువలన శబలకల్పన మెటుల నాశనమగుచున్నదో యావిషయమును మీకు స్పష్టపఱచి చూపెదను. ౩౨ శుద్ధకల్పనము గురుతించువిధమును వినుండు. శుద్ధకల్పనము స్వయముగా నిర్గుణకల్పనము గావించుచున్నది. మఱియు నది సత్స్వరూపమును విస్మరింపనీయదు ౩౩ స్వరూపానుసంధానము యొక్కయు, ద్వైతనిరసనము యొక్కయు, అద్వైత నిశ్చయము యొక్కయు జ్ఞానమును గలుగఁజేయునదియే శుద్ధకల్పనము ౩౪ అద్వైతకల్పనము గావించునది శుద్ధమనియు ద్వైతకల్పనము గావించునది అశుద్ధమనియు నెఱుంగవలయును. అశుద్ధకల్పనమునే శబలకల్పనమనిగూడ నందురు ౩౫ అద్వైతనిశ్చయము జేయుటయే శుద్ధకల్పనాకార్యము. శబల (అశుద్ధ) కల్పనము వ్యర్థముగ ద్వైతభావమును జేయును ౩౬ అద్వైతకల్పనము ప్రకాశితమైనంతనే ద్వైతము నశించిపోవును. ద్వైతముతోఁబాటుగ శబల (అశుద్ధ లేక ఔపాధిక) కల్పనముగూడ నిరసనమైపోవును ౩౭ కల్పనమువలనఁ గల్పనము నశించును. శబలత్వకల్పనము వెడలిపోయినపిమ్మట శుద్ధకల్పనము శేషించియుండును. ఈ విషయమును జతురపురుషు లెఱుంగవలయును. ౩౮ శుద్ధకల్పన

మేస్వరూపమునుగల్పించునో యదియే దాని స్వరూపము. మఱియు నా స్వ రూ ప ము ను గ ల్పిం చు చు గల్పించుచు స్వయముగా నది తి ద్రూ ప మై పో వు ను. ३८ క ల్ప న ము యొ క్క మి థ్యా త్వము ప్రకటనమై పోయినపిదప సహజముగఁ దద్రూప మే తెంచును. మఱియు నాత్మనిశ్చయమైనపిమ్మట కల్పనము లయమైపోవును ४० సూ ర్యుఁ డ స్తమించినపిమ్మట నంధకారము ప్రబలునట్లు నిశ్చయము లోపిం చినపిమ్మట ద్వైతముప్పొంగును ४१అటులే జ్ఞానము మలినమైనపిమ్మట అజ్ఞానము ప్రబలును. కావున సద్గ్రంథశ్రవణము అఖండరీతిగఁ జేయు చుండవలయును. ४२ ఇఁక నీనిపుల ప్రసంగము జాలించి యొక్క మాట తోడనే మీసందియముఁ దీర్చెదను. ద్వైతముగా భాసించు నీవులను నది లేదు. ४३ సంశయ మిప్పటికి విడిపోయియుండును. ఇఁకముందుఁ జెప్పఁబోవు విషయమును సావధానమతితో వినఁగోరెదను ४४

ఆ ఱ వ స మా స ము

ముక్తుఁడెవ్వఁడు?

శ్రోతలిటుల నడుగుచున్నారు. గురువర్యా! తాము కల్పనాతీత మగు అద్వైతబ్రహ్మనిరూపణము గావించి నన్ను క్షణమాత్రము కొఱకుఁ దదాకారునిగఁ జేసివైచితిరి १ కాని నేను తదాకారుఁడనై కేవల బ్రహ్మముగ గావలయునని గోరుచున్నాఁడను. చంచలత్వమునకు లోనై యెప్పుడును నీసంసారములోనికి రానొల్లను २ కల్పనారహిత మగు ఆసుఖమునందు సంసారదుఃఖము లేదు. కావున నదియే (ఆబ్రహ్మమె) యైపోవలయును. ३ వా స్తవమునకు అద్వైతశ్రవణము వలన సాధకుఁడు బ్రహ్మమే కావలయును, గాని యిచ్చట మఱల వృత్తిమీఁదకు రావలసివచ్చుచున్నది. అందుచే నీరాకపోకలు తొలఁ గుటలేదు. ४ నేను క్షణమాత్రముకొఱకు ఎత్తుపయినెక్కి బ్రహ్మము నే యగుచున్నాఁడను. కాని తత్‌క్షణమే మఱలఁ గ్రిందికి (వృత్తిలోనికి) వచ్చిపడుచున్నాఁడను. ५ పిల్లలు సీతాకోకచిలుకకాళ్ళకు దారమునుగట్టి దానిని గ్రిందికిని మీఁదకును నెగురవేయునటుల నేనుగూడఁ (వృత్తిబద్ధుఁ డనై) గ్రిందికిని మీఁదకును బ్రత్యావర్తనము (రాకపోకలు) చేయు

ఛున్నాఁడను. ఇటులెంతదనుకఁ జేయవలెనో తోఁచకున్నది. ౬ ఉపదేశము నాలించునపుడు తదాకారమైనతోడనే శరీరము పతనమైనటు లుండవలయును. నాదియిది. పరునిదిదియనుభావము లేకుండఁ బోవలయును. ౭ ఇట్లు కాఁజాలనిస్థితియందున్న నేను ఏమిచెప్పుచుంటినో యావిషయమునందే సిగ్గుపడుచున్నాఁడను. ఒకసారి బ్రహ్మమునై మఱల గృహస్థాశ్రమములోనికి వచ్చిపడుటఁగూడ నాకు విపరీతముగాఁ గాన్పించుచున్నది. ౮ ఈజ్ఞానము నాకు యుత్తమముగాఁ దోఁచుటలేదు. ఒకసారి స్వయముగా బ్రహ్మమైపోయినవాఁడు మఱల నాదశనుండి యేల వెనుకకుఁ దిరిగివచ్చుచున్నాఁడు. ౯ అసచో఼ బూర్తిగా బ్రహ్మమేయైపోవలయును. లేనియెడల సంసారసాగరమునందే స్థిరముగా నుండవలెను. రెండుప్రక్కల నెంతదనుకఁ దిరిగి వేసారవలయును? ౧౦ అధ్యాత్మనిరూపణమును వినుచుండునపుడుమాత్రము జ్ఞానము ప్రబలమగుచుండును. (స్వయంబ్రహ్మమునందుఁ దదాకారమై పోవుదనుకగూడ జ్ఞానము విజృంభించును) నిరూపణ యాగిపోయినపిదప అజ్ఞానము నష్టమైపోవును. మఱల నాబ్రహ్మరూపునే (మనుష్యునే) కామక్రోధము లావరించుకొనుచున్నవి. ౧౧ ఇది యొక్కడిబ్రహ్మమగుట. ఈవిధముగా రెండుపక్షముల నుండి పడిపోతిమి. గార్హస్థ్యకాలమంతయు నిట్టి పెనుఁగులాటయందే గడచిపోయెను. ౧౨ బ్రహ్మానందమును బడయుకాలమున గార్హస్థ్యకర్మములు వెనుకకు లాగుచుండును. గృహకర్మములను నెఱవేర్చెడినమయమున బ్రహ్మమునందుఁ బ్రీతి యుప్పతిల్లుచుండును. ౧౩ ఈవిధముగా బ్రహ్మానందసుఖమును గార్హస్థ్యము గ్రహించుచున్నది. గార్హస్థ్యసుఖము బ్రహ్మజ్ఞానమువలనఁ దొలఁగిపోవుచున్నది. రెండును నసమగ్రములుగానే యున్నవి. ఒక్కటియును బూర్తికాదు. ౧౪ ఈకారణమున నేను జంచలుఁడను దుశ్చిత్తుఁడనైపోతిని. ఏమిచేయుదును? ఇపుడు నాకేదియు నిశ్చితము గాకున్నది. ౧౫ సారాంశమేమన్న నేనఖండబ్రహ్మకారుఁడను గాకుంటిని సరిగదా! ఇటు గార్హస్థ్యమునందుఁగూడ విఘ్నము గలుగుచున్నది. కావున నిపుడెటు లుండవలెను? ౧౬ శ్రోతదెలిపిన యీసందేహమునకు వక్త చెప్పఁబోవు ప్రత్యుత్తరమును సావధానమనస్కులరై యాలింపుడు. ౧౭

వక్తతిరుగ నిటులఁ బ్రశ్నించుచున్నాఁడు. "ఓయీ! జ్ఞాని బ్రహ్మమై
జడమువలెఁ గర్మము చేయకుండఁ బడియున్నచో మోక్షమునొందుననియా
నీయభిప్రాయము? అటులైనచోఁ గర్మయోగులగు వ్యాసాదులు మునిఁగి
పోయిరా? ౧౮ వక్తకు శ్రోత యిటుల విన్నవించుచున్నాఁడు. అయ్యా!
కేవలము శుకుఁడు, వామదేవుఁడు ననునిరువురుమాత్రమే ముక్తినొందిన
వారలని శ్రుతి నుడువుచున్నది. ౧౯ ఈయిరువురు జ్ఞానులనే ముక్త
లని వేదము లంగీకరించినవి. అన్యులందఱును జ్ఞానులని వేదము వాకొ
నెను. ఇపు డీ వేదవచనమును అశ్రద్ధతోఁ విడనాడుట యెట్లు? ౨౦ ఈవిధ
ముగా శ్రోత వేదాధారముతోఁ బ్రత్యుత్తరమునొసంగెను. మఱియు
మిగులఁ బట్టుదలతో నిరువురే ముక్తులని సిద్ధాంతీకరించెను. ౨౧ ఇదివిని
వక్త యిటులఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఒకవేళ సృష్టియంతటికిని నిద్దఱే ముక్త
లుగలరని చెప్పఁబూనినచో నీకఁ దక్కిన వారలకు గతియేమియుండును.
౨౨ ఋషులు, మునులు, సిద్ధులు, యోగులు, ఆత్మజ్ఞానులు, సమాధా
నులు మున్నగువారు పలువురు ముక్తులైపోయిరి. ౨౩

శ్లో॥ ప్రహ్లాదనారదపరాశరపుండరీక
వ్యాసాంబరీష శుకశౌనక భీష్మదాల్భ్యాన్
రుక్మాంగదార్జున వసిష్ఠవిభీషణాదీన్
పుణ్యానిమాన్ పరమభాగవతాన్ స్మరామి॥ ౧

శ్లో॥ కవిర్హ్వారిరంతరిక్షః ప్రబుద్ధఃపిప్పలాయనః
అవిర్హోత్రోథద్రుమిలశ్చమసఃకరభాజనః॥ ౨

వీరలేగాక మహానుభావులగు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదులును
దేవర్షులును జనకాదిరాజర్షులునుగూడ ముక్తులైపోయిరి. ౨౪ ఒకవేళ
శుకమహర్షి వామదేవుఁడుమాత్రమే ముక్తులయినచోఁ దక్కినవారలంద
ఱును మునిఁగిపోయిరాయేమి? అవును మునిఁగిపోయిరందు వేని యది
మూర్ఖత్వమేయగును. ౨౫ ఇదివిని శ్రోత మరల నిటుల నడుగుచున్నాఁడు.
అటులైనచో వేద మావిధముగా నేలనుడువును? మీరు వేదమును
మిథ్యగావింపఁగలరా? ౨౬ వక్త ప్రత్యుత్తరము నొసంగుచున్నాఁడు.
వేదములు నుడివినది పూర్వపక్షము. సిద్ధాంతముగాదు. మూర్ఖులగు
జనులు దీనినేపట్టుకొని కూర్చుందురు. సాధువులు, విద్వాంసులు, నేర్ప

రులు నీవిషయము నంగీకరింపరు, ౨౭ వాదసౌకర్యమునకు నెటులో నీవిషయము నంగీకరించినయెడల నిక వేదములకు సామర్థ్యమెక్కడ నున్నది? అంగీకరించినపక్షమున వేదమెవ్వరినేనియు నుద్ధరింపజాలదని సిద్ధాంతమగును. ౨౮ వేదములయందు సామర్థ్యములేనిచో వాని నిక నెవ్వరడుగుదురు? కావున నట్లెన్నటికిఁగాదు. వేదములయందు జనుల నుద్ధరించెడిసామర్థ్యము తప్పకయున్నది. ౨౯ వేదాధ్యయనము గావించు పురుషుఁడు మిగులఁ బుణ్యాత్ముఁడుగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్నాఁడు. వేద ములయందు సామర్థ్య మెక్కువగానున్నది. ౩౦ వేదశాస్త్రపురాణాదుల నాలకించుట భాగ్యవశముననే తటస్థించుననియు వానినాలకించుటచే జనులు పవిత్రులగుచున్నారనియు సాధుజనులు చెప్పుదురు. ౩౧ వానిలో నొకశ్లోకమైనను శ్లోకార్ధమైనను కడకొకపాదమైనను గట్టకడ కొకశబ్దము నైనను వినినచో ననేకపాపములు నశించును. ౩౨ వ్యాసాదిమహర్షులు నుడివినట్టియాయర్థముగల శ్లోకములు,వచనములు ననేకములు వేదశాస్త్ర పురాణములలో నున్నవి. ౩౩ ప్రతిస్థలమునను వేదశాస్త్రముల మహిమ గానముచేయఁబడెను. వేదమునందేని, శాస్త్రమునందేని యొక్కయక్షర ము విన్ననుగూడ మానవులు పవిత్రులగుదురు. ౩౪ కావున నొకవేళ శుకమహర్షి, వామదేవుఁడు దప్ప నితరులు ముక్తులుగానియెడల వేదశా స్త్రములకు మహత్త్వమెక్కడినుండిరాఁగలదు? ౩౫ వేదశాస్త్రపురాణ ములవలన మానవు లనేకు లుద్ధరింపఁబడిరనువిషయము సిద్ధాంతమై యున్నది. ౩౬ ఒకవేళ నీవు "మొద్దువలె జడముగాఁ బడియుండువాఁ డొక్కఁడే ముక్తుఁడుగా భావింపఁబడు"నని చెప్పినచో అదియుక్తమైనది గాదు. ఏలయన! నీవు ముక్తుఁడుగా నొప్పుకొనిన శుకమహర్షిగూడ స్వయముగా ననేకస్థలములలో నిరూపణమును (జ్ఞానోపదేశమును) గావిం చియున్నాఁడు. ౩౭ శుకుఁడు ముక్తుఁడని వేదములు చెప్పుచున్నయంశము సర్వవిధముల సత్యము. శుకదేవుఁడు అచేతనబ్రహ్మకారుఁడు గాఁడు. ౩౮ శుకదేవుఁడొకవేళ అచేతనబ్రహ్మకారుఁడే యైనచో మఱల నాతఁ డెట్లు సారాసారవిచారము గావింపఁగలఁడు? ౩౯ నీవు నుడివినవిధముగా నైనచో బ్రహ్మకారుఁడు మొద్దువలె జడమై పడియుండును. శుకయోగీం ద్రుఁడట్లు పడియుండక పరీక్షిన్మహారాజునకు భాగవతమును వినిపించెను.

౪౦ కథానిరూపణము గావింపవలయునన్నచో సారాసారావిచారము గావింపవలసివచ్చును. అటులే దృష్టాంతముఁగొఱకు సమస్తచరాచరసృష్టిని నన్వేషింపవలసివచ్చును. ౪౧ క్షణమాత్రముకొఱకు బ్రహ్మమే యైపో వలసివచ్చును. మఱియు క్షణమాత్రముననే సంపూర్ణదృశ్యసృష్టినంతయు శోధింపవలసివచ్చును. అటులే యనేకదృష్టాంతములనొసంగి వక్తృత్వసంపాదనము చేయవలసియుండును. ౪౨ శుకయోగీంద్రుఁడీవిధముగానే భాగవతాదులను నిరూపించి వినిపించెను. కావున దీనివేన శుకమహర్షిని మనము ఎప్పుడేని బద్ధుఁడని నుడువఁగలమా. ౪౩

కావున సద్గురూపదేశమునుబడసి సమస్తకర్మములనుగావించి (నిశ్చేష్టుఁడుగను మొద్దుగను బడియుండక) సాయుజ్యముక్తిని బొందవచ్చును. ౪౪ ఈ లోకము (సంసారము) నందు కొందఱు ముక్తులును కొందఱు నిత్యముక్తులును కొందఱుజీవన్ముక్తులును కొందఱుసమాధానులు కొందఱుయోగులు కొందఱువిదేహస్థముక్తులు నైయున్నారు. ౪౫ ఎవ్వరు సచేతనులో (జీవితావస్థయందే జ్ఞానసహాయమున ముక్తులైవ్యవహరించు) వారు జీవన్ముక్తులు. ఎవ్వరచేతనులో వారలువిదేహముక్తులని చెప్పఁబడుదురు. (అజగరమువలె దేహాభిమానమునుమఱచి జీవితావస్థయందే ముక్తులైపడియున్నవారు) ఈయుభయులకును వ్యతిరేకులగు యోగీశ్వరులను నిత్యముక్తులనుగా భావింపవలయును. ౪౬ స్వరూపబోధయగుట వలన గలిగెడు స్తబ్ధత్వమును (ఉదాసీనతను) తటస్థావస్థగా నెఱుంగవలయును. ఈతటస్థత్వ, స్తబ్ధత్వములయందు దేహసంబంధము తొలఁగక యుండును * ౪౭ ముక్తికి కారణము స్వానుభవము; మిగిలినదంతయు వ్యర్థము. తనయనుభవముతోడనే తృప్తుఁడు కావలయును. (వర్తనమును జూచి యెవరేని బద్ధుఁడని నుడువుచున్నను స్వానుభవతృప్తుఁడగు పురుషుఁడే సత్యమగు ముక్తుఁ

---

* స్వరూపబోధమైనపిమ్మట నిశ్చేష్టుఁడై పడియుండుట ముక్తలక్షణమనియు, గదలుట మెదలుట బద్ధునిలక్షణమనియు శిష్యునిమతము. దీనికి గురువిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. "కదలక మెదలక స్తబ్ధుఁడుగను తటస్థుఁగనునుండుట దేహకారణముననైయున్నది. దేహబుద్ధిగలవాఁడు ముక్తుఁడు గాఁజాలఁడు, నేనుముక్తుఁడనని నుడువువాఁడే వాస్తవమునను బద్ధుడు."

డు) ౧౮ కంఠపర్యంతము తృప్తిగా భుజించినపురుషుని నెవ్వఁడేని క్షుధా తురుఁడన్నమాత్రమున నాతఁడు క్షుధావ్యాకులుఁడు గానేరఁడు ౧౯ నిరాకారస్వరూపమునం దెప్పుడు దేహమే లేదో యప్పుడు సందేహ మెక్కడనుండివచ్చును? బద్ధముక్తులభావన దేహమునకే యున్నది. ౨౦ దేహాభిమానము నుంచుకొన్నయెడల బ్రహ్మవిష్ణు మహేశులు సైతము ముక్తులు గాఁజాలరు. అట్టియెడ శుకునిముక్తిత్వ మొకలెక్క లోనిదా? ౨౧ ఏలయన, ముక్తిత్వభావనయే బద్ధత్వలక్షణము. కావున ముక్తబద్ధములు రెండును వ్యర్థములే. సత్స్వరూపమునందు ముక్తభావన లేదు. బద్ధభావనయును లేదు. అది స్వతస్సిద్ధమైనది ౨౨ గర్భము నకు శిలనంటఁగట్టుకొని నీటిలో నీఁద వీలుకానట్లు ముక్తత్వాభిమానమును బెట్టుకొని పరమాత్మునితోఁ గలసియుండఁజాలము ౨౩ "నేను" అనుభావ మునుండి విడిపోయినవాఁడె ముక్తుఁడు. ఏలయన, అట్లు విడిపోయినపిమ్మట మూగవాఁడుగనున్నను మాటలాడుచున్నను ముక్తుఁడే. ౨౪ ఏసాధుస్వ రూపుఁడు బంధింపఁబడఁడో యాతనిపట్ల ముక్తత్వమెక్కడనుండి వచ్చు ను? (ఎచ్చట బద్ధత్వముగలదో యచ్చటనే ముక్తత్వభావనగూడఁ గలదు) అచ్చట గుణవార్తలన్నియు వ్యర్థములు ౨౫

శ్లో॥ బద్ధోముక్తఇతివ్యాఖ్యాగుణతో మేనవస్తుతః
గుణస్యమాయా మూలత్వాన్నమే మోక్షోనబంధనమ్.

పరమశుద్ధతత్త్వజ్ఞానియైయున్నవానికి బద్ధముక్తులభేదమే లేదు. ముక్త బద్ధవిరోధము మాయాకారణములవలన నేర్పడుచున్నది. ౨౬ నామరూ పములు నశించియుండుకావున ముక్తత్వము శేషించియుండఁజాలదు. అచ్చట ముక్తబద్ధత్వములు పూర్తిగా విస్మరణీయములై పోవును. ౨౭ బద్ధముక్తులు వాస్తవములో నెవ్వరు? ఆ (బద్ధముక్తులు) నేను అనునది లేనేలేదు. నేననుభావము అవశ్యముగా నందఱను గట్టివేయుచున్నది. నేననుభావమును ధారణముచేయువారలను అది బంధనమునందుఁ ద్రోయుచున్నది. (దేహాభిమానముగలవానినే ముక్తుఁడనుకొమ్ము లేక బద్ధుఁడనుకొమ్ము నేననుభావమును విడచినవాఁడు బద్ధుఁడును ముక్తుఁ డునుగాఁడు) ౨౮ ఈవిధముగా నిదియంతయు భ్రమమైయున్నది. మా యాతీతమగు విశ్రాంతి లభింపనంతవరకు నీయహంతాత్యకష్టములు మాన

వుని వెంటనంటియే యుండును ౧౯ ఇప్పుడు బద్ధముక్తతలు కల్పనామధ్యమునఁ గలుగుచున్నవి. ఇట్టిస్థితియందా కల్పనముమాత్రము సత్యమా? (అదియును సత్యముగాదు) ౨౦ కావున నిదియంతయును మృగతృష్ణమాయాకారణమువలననే నీ యసత్యమేఘాడంబరము విజృంభించెను. జ్ఞానము జాగరూకత కలిగినమీఁదట నీమాయాస్వప్నమంతయును వెంటనే మిథ్యయైపోవును. ౨౧ ఈస్వప్నస్వరూపమగు సంసారమునందు "నేనుబద్ధుఁడను నేనుముక్తుఁడను" అని తలంచువాఁడు నిశ్చయమునకు మేల్కొనలేదనియే గ్రహింపవలయును. ఇందువలననే వానికి, ఎవరు? ఎట్లు? ఏమయ్యెను? అనునవి తెలియకున్నవి, ౨౨ కావున నాత్మజ్ఞానము కలిగినవారలందఱును ముక్తులే. శుద్ధజ్ఞానము గలిగినపిమ్మట ముక్తత్వభావన సమూలముగా నష్టమైపోవును. ౨౩ బద్ధత్వముక్తత్వభావనలు దేహబుద్ధిని వెంబడించియుండును గాని సాధుజనులు దేహాతీతులుగావున వారలపట్ల బద్ధముక్తభావనలే యుండవు ౨౪ సాధనము నెట్లుచేయవలయునో ముందు దెలుపుదును. శ్రోతలు సావధానులైవినుండు ౨౫

ఏడవ సమాసము

సాధననిశ్చయము

వస్తువును గల్పనము చేయవలయునన్నచో నది యెట్లుసాధ్యమగును? ఏలయన! స్వాభావికముగా నది నిర్వికల్పముగదా! అచ్చట కల్పనము నామముతోఁబాటు శూన్యాకారముగానున్నది ౧ ఎటులైనను గల్పనము జేయవలయునన్నచో నది సాధ్యముగాదు. గురుతేదొరుకదు. చిత్తమునకు భ్రమకలుగును ౨ దృష్టికేమియుఁ గన్పింపదు. మఱియు మనస్సున కేమియును భాసింపదు. భాసింపని, కనుపింపనివస్తువును గురుతించుటయెట్లు? ౩ మనము నిరాకారమును జూడఁదలంచితిమేని మనస్సు శూన్యాకారమునందుఁ బడిపోవును. లేదా కల్పనము జేయుదుమంటిమేని యంధకారము నిండియున్నటులఁ దోఁచును. ౪ కల్పనము జేయుటవలన బ్రహ్మము నల్లగానున్నటుల స్ఫురించును. కాని యదినల్లనిదిగాని, పచ్చనిదిగానిగాదు. అది యెఱుపు, నీలము, తెలుపుగూడఁగాదు. వర్ణరహితము

౫ వర్ణ రూపములేనిదియు భాసమునుండి వేఱుగనున్నదియు ఇంద్రియ ములకగోచరముగనున్నదియు నగు నావస్తువును గురుతింప నవకాశ మెట్లుచిక్కును? ౬ కాన్పింపనిదాని నెంతవఱకు గురుతింపఁగలము? దీని వలన వ్యర్థముగా శ్రమవృద్ధియగును. ౭ (పరబ్రహ్మము) అది నిర్గుణము లేకగుణాతీతము. అది యదృశ్యము లేక అవ్యక్తము. ఆపరమపురుషత త్త్వము అచింత్యము. లేక చింతనాతీతము నైయున్నది ౮

శ్లో॥ అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయగుణాత్మనే
సమస్తజగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణేనమః॥

అచింత్యమునుగూర్చి గావించుచింతనము, అవ్యక్తమునుగూర్చి యొనరించు ధ్యానస్మరణము, నిర్గుణముగురితించుట అనునివి యెట్లుసా ధ్యమగును? ౯ నిర్గుణము కనులకుఁ గాన్పింపదు. మనస్సునకు గోచరిం పదు. దాని నెటులఁజూడఁగల్గుదుము? ౧౦ అసంగముతో సంగముగా వించుటయు నిరావలంబనమునందు (నిరాధారముగ నాకాశమున) వసిం చుటయు నిశ్శబ్దమును ప్రతిపాదించుటయు నెట్లుజరుగును? ౧౧ అచింత్య మును జింతించుటవలనను నిర్వికల్పమును గల్పనముచేయుట వలనను అద్వైతమును ధ్యానించుటవలనను ద్వైతమే విజృంభించును ౧౨ ఒకవేళ ధ్యానమునే విడిచవైచినను అనుసంధానమునుగూడఁ బెట్టుకొనకపోయి నను సాధకుఁడు సంశయములపాలు గావలసివచ్చును ౧౩ ద్వైతభయము వలన నొకవేళ వస్తువిచారమునే జేయకున్నచో, హృదయమునకుఁ గొంచెమేని శాంతిలభింపఁజాలదు ౧౪ అభ్యాసముచేయుటవలన వస్తు వలవాటగును. అభ్యాసమువలన వస్తుప్రాప్తియగును. నిత్యానిత్యవిచార మువలన సమాధానము గలుగును ౧౫ వస్తువును జింతించుటవలన ద్వైత ముప్పొంగును. దానిని వదలివేయుదుమేని యేమియును గోచరింపదు. ఇటులే వివేకములేనియెడల శూన్యత్వసందేహములయందుఁ బడిపోవు దుము. ౧౬

కావున మానవుఁడు ముఖ్యముగా వివేకధారణము గావింపవల యును. జ్ఞానసహాయమునఁ బ్రపంచమునుండి తప్పించుకొనవలయును. అహంభావమును దొలఁగఁద్రోయవలయును. కాని యెంత యత్నించి నను అహంభావముమాత్రము దూరముగాదు. ౧౭ పరబ్రహ్మ మద్వై

తము. దానిని గల్పించుటతోడనే ద్వైతము వృద్ధిఁబొగుచున్నది. అచ్చట హేతువులు దృష్టాంతములుఁ గొంచెమేని సాగవు. ౧౭ పరబ్రహ్మమును స్మరియించునప్పుడు సాధకుఁడు స్మరణమును మఱచిపోవలయును. విస్మరణుఁడైన పిమ్మటగూడ దానిని స్మరించుచుండవలయును. ఆపరబ్రహ్మము నెఱింగి యెఱుకను మఱచి పోవలయును. ౧౮ దానితోఁ (పరబ్రహ్మముతోఁ) గలయిక కలుగకయే కలయిక సమకూరును. కలియఁబోయినచో అంతరాయము కలుగును. ఈ మూకావస్థ మిగుల నద్భుతముగా నున్నది ౨౦ పరబ్రహ్మము సాధింపఁదలంచినచో సాధ్యముగాదు. విడిచినచో విడిపోవదు. దానితోఁ గల్గియున్న నిరంతరసంబంధ మేవిధముగా నేని తెగిపోవనేరదు. ౨౧ అది యెల్లప్పుడును గుదిరిక గల్గియుండును. చూచినచోఁ గనఁబడక దాఁగికొనును. చూడకపోయినచో ఇక్కడ నక్కడఁ (సర్వత్ర) బ్రకాశించుచుండును ౨౨ దానిపట్ల అపాయములే ఆపాయములు (విఘ్నములు). కాని యపాయమే ఉపాయము. ఇది యనుభవములేనిది యెట్లు బోధింప ననువగును? ౨౩ పరబ్రహ్మము తెలిసికొనయత్నింపకున్నను దెలియవచ్చును. తెలిసిన పిమ్మటఁగూడ నేమియును దెలియఁబడదు. ఆ నివృత్తిపదమును బ్రాప్తింపవలయు నన్నచో వృత్తిని విడువవలయును. ౨౪ అది ధ్యానములోనికి రాఁజాలదేని చింతన మెట్లుచేయవలయును? ఆపరబ్రహ్మము హృదయమునకు నంటదు. ౨౫ దానికి జలోపమానము నొసంగుట యెట్లు? పరబ్రహ్మము నిర్మలమును నిశ్చలమును గలది. విశ్వమంతయు నందు (పరబ్రహ్మమునందు) మునిఁగియున్నది. కాని యది జగమున కలిప్తముగనే యున్నది. ౨౬ అది (పరబ్రహ్మము) ప్రకాశముఁగాఁగాని యంధకారముతో సమానముగాఁగాని లేదు. ఇఁక దానితో నుపమింపఁదగిన దేమున్నది. ౨౭ ఆబ్రహ్మము సర్వవిధముల నిరంజనముగా నున్నది. ఎప్పుడును గాన్పింపదు. ఇట్టి పరిస్థితులలో దీని ననుసంధానము జేయుట యెట్లు సాధ్యమగును? ౨౮ జాడ దీసినచో నేమియును గోచరింపదు. హృదయము సందేహములలోఁ బడిపోవును. ౨౯ ఇట్టిదశయందు హృదయము భీతినొంది సత్యస్వరూపము నభావముగా భావించును. (నాస్తికమైపోవును) దాని నెట్లు చూడఁ గలుగుదుము? చూచుట కెప్పటికిఁ బోవుదము. అది లేనే లేదని నుడువు

దురు. ౩౦ వాస్తవమున కది యభావముగనే యున్నచో వేదశాస్త్రములు చెప్పినదంతయు మిథ్యయేనా యను ప్రశ్న ముదయించును. కాని వ్యాసాదిమహర్షుల వచనములు మిథ్యయెటులఁ గాగలవు? ౩౧ కావున వేదశాస్త్రములు మిథ్యయని నుడువఁజాలము. జ్ఞానులు, మహర్షులు తెల్పినజ్ఞానసాధనము లెప్పటికిని మిథ్యకాఁజాలవు. ౩౨ స్వయముగా మహాదేవుఁడుగురుగీతములయందుఁ బార్వతికి అద్వైతజ్ఞానము నుపదేశించినాఁడు. ౩౩ అవధూతగూడఁ దనయవధూతగీతలయందు గోరక్షమునికిఁ దెలుపు భాగమునఁగూడ జ్ఞానమార్గమునే చెప్పియున్నాఁడు. ౩౪ స్వయముగా శ్రీమహావిష్ణువు రాజహంసరూపము ధరించి బ్రహ్మకుపదేశించిన విజ్ఞానమంతయును హంసగీతయను పేరటఁ బ్రసిద్ధి నొందియున్నది. ౩౫ బ్రహ్మ నారదునకుఁ జతుశ్శ్లోకములుగల భాగవతము నుపదేశించెను. దానినే తరువాత వ్యాసుఁడు మిగుల విస్తరముగా రచించెను, ౩౬ వసిష్ఠమహాముని యోగవాసిష్ఠమునందు శ్రీరామచంద్రమూర్తికి వసిష్ఠసారమునుపదేశించెను. మఱియు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు అర్జునునకు సప్తశ్లోకములుగల గీతను దెలిపెను. ౩౭ ఈవిధముగా నెంతదనుకఁ జెప్పుదును, మహర్షులనేకులు జనసముదాయమునకు జ్ఞానోపదేశము గావించిరి. సారాంశమేమన, అద్వైతజ్ఞానము సత్యము. ౩౮ కావున ఆత్మజ్ఞానమును మిథ్యయని నుడివినచో అధోగతి లభించును. ప్రజ్ఞానరహితులగు నజ్ఞానులకీయంశము తెలియఁబడదు. ౩౯ పరబ్రహ్మస్వరూపస్థితిని వివరించుటలో ఆదిశేషునిప్రజ్ఞ మందగించెను. శ్రుతులుగూడ మౌనము దాల్చెను. జ్ఞానాభిమానమును బెట్టుకొని నేనేమి చెప్పఁగల్గుదును. ౪౦ మనకుఁ జక్కఁగ బోధకానియంశమును మిథ్యయని యెన్నఁటికిని సాహసించి నుడువఁగూడదు. దానిని సద్గురునిసన్నిధి కేగి దృఢభావముతో నభ్యసింపవలయును. ౪౧

మిథ్యావిషయము సత్యముగాఁ గాన్పించును, సత్యవిషయము మిథ్యగా గోచరించును. ఇటులే మనస్సు ఆకస్మికముగా సందేహసాగరమునందు మునిఁగిపోవుచుండును. ౪౨ మనస్సునకుఁ గల్పనము చేయుచుండు అలవాటు గలదు. కాని మనస్సు కల్పనముచేయునది బ్రహ్మముకాదు. ఈకారణమున "నేను" అనుమార్గముననే సందేహము పర్గుగులిడును. ౪౩

అందువలన మొట్టమొదట "నేను" అనుభావముతోఁ గూడిన మార్గమును విడిచి పరమాత్మునిఁ గలిసికొనవలెను. సాధుసాంగత్యమువలన సందేహములను సమూలముగాఁ దొలంగించుకొనవలెను. ౪౪ "నేను" అనునది శస్త్రముచేఁ దెగదు. పగులఁగొట్టినచోఁ బగులదు. ఏమైనను జేయుము. విడచివేయదలంచినను అది విడిపోఁజాలదు. ౪౫ "నేను" అనుదాని వలన వస్తువు బోధపడదు. భక్తి జారిపోవును. వైరాగ్యశక్తియంతయు వ్యర్థమై పోవును. ౪౬ "నేను" అనుదానివలనఁ బ్రపంచము కుదురదు. పరమార్థము మునిఁగిపోవును. యశము, కీర్తి, ప్రతాపము మున్నగునవన్నియు నశించును. ౪౭ దానివలన మైత్రి విడిపోవును. ప్రీతి క్షీణించును. అభిమానము వృద్ధియగును. ౪౮ నేననుభావము (అహంభావము) వలన వికల్పము తలయెత్తును. కలహ మంకురించును. ఏకత్వప్రేమ చెడిపోవును. ౪౯ ఈయహంభావ మెవ్వనికిని రుచియింపదు. ఈస్థితిలో నా పరమాత్మున కెటుల రుచించును? కావున అహంకారమును విడిచియుండువాఁడే సమాధాని, ౫౦ అహంభావము నెట్లువిడువవలయునో? బ్రహ్మానుభవము నెట్లు గావింపవలయునో? శాంతి నెట్లు బడయవలెనో? తెలిపెదను ౫౧ వివేకమువలన అహంభావమును గుర్తించి వదలివేయవలెను. బ్రహ్మమై బ్రహ్మానుభవమును గడింపవలయును. నిస్సంగుఁడై సమాధానమును బడయవలెను ౫౨ అహంభావమును విడిచి సాధనము జేయుట యెఱింగిన శాంతుఁడే ధన్యుఁడు ౫౩ నేను బ్రహ్మమునైతిని. ఇఁక సాధనము చేయునదెవ్వఁడు అనునీవిషయమును గల్పనముగావించుకొనుటచేఁ గల్పనము మఱింత వృద్ధియగును ౫౪ బ్రహ్మమువిషయమునఁ గల్పనమున కవకాశము లేదు. అది యక్కడ నిలచియుండును. దానినెవ్వఁ డన్వేషించిచూచునో వాఁడే సాధువు. ౫౫ నిర్వికల్పనమును గల్పనచేయవలయును. కాని తానుస్వయముగాఁ గల్పకుఁడుగాఁ గూడదు. (దేనినిగల్పనముజేయుచున్నారమో దానికంటె మనము వేఱుఅనుకల్పన ముండరాదు) ౫౬ కావున నేమియునుగాకుండ నుండవలయును. ఇవి యన్నియును బ్రహ్మవిద్యనుగూర్చిన బంధనములు. దక్షుఁడును సమాధానియు నగువాఁడుమాత్రమే యీయంశమును గ్రహింపఁగల్గును ౫౭ "మనము దేనిని కల్పించుచున్నారమో అదియైయుంటిమి" అని తేలిసి

కొనినపిదప "కల్పనము" అను పేరునుండి శూన్యులమైయుందుము. ౫౭ సాధకుఁడు తనపదవిలోఁజలింపక స్థిరముగానుండి సాధనమును, ఉపాయమును, సాధింపవలయును. అప్పుడే అలిప్తతామార్గము లభించును ౫౮ రాజు తనరాచగద్దియమీఁదనే కూర్చుండియుండును. సమస్తప్రభుత్వము తనంతనదియే (అధికారకిరణములచే) నడచుచుండును. అటులే మానవుఁడు సాధ్యుఁడైయుండిఁయును సాధనము గావింపవలయును ౬౦ అప్పుడు సాధనము దేహమధ్యమునకు వచ్చును. స్వయముగా మనము ఎప్పటికిని దేహము కాము. ఈప్రకారముగాఁ జేసితిమేని కర్తలమయ్యును సులభముగా అకర్తలము గావచ్చును ౬౧ "మేము దేహులము" అను కల్పనము గావింపఁగల్గినప్పుడే సాధనము తొలంగఁగల్గును. (దేహాభిమానము లేనిది సాధనత్యాగము సాధ్యముగాదు) కావున సాధనత్యాగముచే దేహాభిమానదోష మంటును. మనము స్వభావముగనే దేహాతీతులమైనప్పుడు దేహ మెక్కడినుండివచ్చినది? ౬౨ దానిని దేహమనియును జెప్పఁజాలము. సాధనమనియును జెప్పఁజాలము. మనము స్వయముగా నిస్సందేహులము. దేహముండినను నిదియే విదేహస్థితి ౬౩ సాధనముచేయకయే బ్రహ్మమునైతినని తలంచినచో నంతమాత్రమున దేహమమత్వము తొలంగిపోదు. బ్రహ్మజ్ఞానగ్రాహ్యలోకమువలన (తప్పుభావమువలన=పొరపాటున) అలసత్వము వృద్ధినొందును ౬౪ పరమార్థలోపమువలన స్వార్థము వృద్ధిగాంచును. ధ్యానమనుమిషతో నిద్రాదేవివచ్చి యావరించుకొనును. ముక్తిలోపమువలన స్వచ్ఛందతాపాపము లభించును ౬౫ నిరూపణలోపమువలన నిందగల్గును. సంవాదలోపములచే వివాదములు పెచ్చరిల్లును. ఉపాధిమిషచే శరీరమునందు అభిమానముప్రవేశించును ౬౬ అటులే బ్రహ్మజ్ఞానలోపమువలన అలసత పట్టువడును. ఆసమయమున మానవుఁడు సాధనోన్మాదమునఁ బడి "యేమిచేయవలయును" అని నుడువును ౬౭

శ్లో॥ కింకరోమి క్వగచ్ఛామికిం గృహ్ణామి త్యజామి కిం
ఆత్మనాపూరితం సర్వం మహాకల్పాంబునాయథా॥

అవివేకి, అలసత్వకారణమున బ్రహ్మముయొక్కపూర్ణస్థితిని దనపై నిడుకొని స్వయముగాఁ దనచేతులతోడనే తనపాదములమీఁద గొడ్డలిదెబ్బను

గొట్టుకొనుచున్నాఁడు ౬౭ ఇటులే ఉపాయమునకుబదులుగా అపాయమును గలుగజేసికొని కూర్చున్నాఁడు. సత్యమగుహితము నుండి వంచితుఁడగుచున్నాఁడు. మఱియు ముక్తత్వమిషతో నింకను బద్ధుఁడై పోవుచున్నాఁడు. ౬౮ ఇట్టియవివేకులు సాధనముచేసినంతన మాసిద్ధత్వమంతయుఁ గూలిపోవునని తలంతురు. ఈకారణమున సాధనముచేయుటయన్న వారికి రుచింపదు. ౭౦ మమ్ములనుగూడ జనులు సాధకులని యెక్కడఁ అనిపోదు రోయను బిడియమొక్కటియే వారినిబాధించుచుండును. పాపము, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరాది దేవతలుగూడ సాధనము జేయుచుండిరనుసంగతి వారికిఁ దెలియనే తెలియదుగదా ౭౧

ఇఁక నీ యవిద్యావిషయికవార్తలను గట్టిపెట్టుదము. విద్యఅభ్యాససారిణియైయున్నది. (ఎంతయభ్యసించిన నంత ప్రాప్తించును) అభ్యాసమువలన ఆద్యమగు పూర్ణబ్రహ్మము లభించును ౭౨ ఇదియంతయు నాలించి శ్రోత "ఏయభ్యాసము చేయవలయును? పరమార్థసాధనము లెవ్వి?" యనియడిగెను ౭౩ వక్త యిటులఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఓయీ! ప్రశ్నములకు సమాధానమును ముందుసమాసములో వివరించినాఁడను. అందే పరమార్థసాధనములనుగూడఁ జెప్పితిని ౭౪

ఎనిమిదవసమాసము

శ్రవణమహిమ.

పరమార్థమునకు ముఖ్యసమాధానకారణమగు సాధనము శ్రవణము. ౧ శ్రవణమువలన భక్తిలభించును. విరక్తిఉత్పన్నమగును. మఱియు విషయాసక్తి తెగిపోవును ౨ శ్రవణమువలనఁ జిత్తశుద్ధి యగును. బుద్ధి దృఢమగును. అభిమానోపాధి తొలంగును. ౩ శ్రవణమువలన నిశ్చయము కలుగును. మమత్వము తెగిపోవును. అంతఃకరణమునందు సమాధానము జనించును. ౪ శ్రవణమువలన సందేహములు విడిపోవును. శంక లంతరించును సద్గుణములు గలుగును ౫ శ్రవణమువలన మనోనిగ్రహముసిద్ధించును. సమాధానము చేకూరును. దేహబుద్ధితోఁగూడిన బంధనములు తొలంగును ౬ "నేను" అను భావము దూరమగును. సందేహము దరికిరాదు. బహువిధవిఘ్నములు పటాపంచ లగును ౭ కార్యసిద్ధి యగును. సమాధి

యేర్పడును. మరియుఁ బూర్ణమగుపరమశాంతి లభించును. ౯ సాధుసమా గమముగాఁగింబి అధ్యాత్మశ్రవణ మొనరించుటచే వృత్తిదానియందు లీన మగును ౯ శ్రవణమువలనఁ బ్రబోధము వృద్ధియగును. ప్రజ్ఞ ప్రబల మగును. విషయపాశములు తెగిపోవును ౧౦ వివేకము వచ్చును. జ్ఞానము వృద్ధినొంది బలము సమకూరును. దానివలన సాధకు నకు వస్తుజ్ఞానము కలుగును ౧౧ దుస్సాంగత్యము విడిపోవును. కామ వాసనలు క్షీణించును. ధైర్యము ప్రకాశించును. నిశ్చయాత్మకమగు సద్వస్తువు భాసమగును ౧౨ శ్రవణమువలన సద్బుద్ధి కలుగును. వివేక మతిశయించును. మనస్సు భగవంతునియందు నాటుకొనును. ౧౩ మో హము నశించును. భవభయము నాశనమగును. ౧౪ ఉత్తమగతి గలు గును. శాంతి లభించును. నివృత్తియు అచలపదము ను బ్రాప్తమగును. ౧౫ శ్రవణమునకు సమానమగు నుత్తమసాధన మెద్దియును లేదు. దాని వలన నన్నియును సమకూరును. భవనది తరించుటకు శ్రవణము నౌక సుమా ౧౬.

శ్రవణము భజనకుఁ బ్రారంభము. అన్నివిషయములు శ్రవణ ములును ఆరంభమగుటయుఁ బూర్ణమగుటయుఁ గలదు ౧౭ ప్రవృత్తి మార్గముగాని నివృత్తిమార్గముగాని శ్రవణము లేకున్నఁ బ్రాప్తింపదు. ఈ సంగతిఁ బ్రత్యక్షముగా నందఱు నెఱింగినదే ౧౮ "విననియెడల నెఱుక గలుగదు" అను నీయంశముగూడ నెల్లరకును జక్కఁగఁ దెలిసియేయున్నది. కావున శ్రవణమె సాధకునకు ముఖ్యప్రయత్నము ౧౯ ఎప్పుడును విని యుండని విషయము హృదయమునకు నిశ్చయముగా నెన్నఁటికిని బోధ గాదు. కావున శ్రవణమునకు సమానమగుసాధన మింకొకటి యెక్కడను లేదు. దీనిని విడిచిపెట్టినయెడల నేపనియు జరుగఁజాలదు ౨౦, ౨౧ సూర్యుఁ డదృశ్యుఁడుగానున్నప్పు డంధకార మన్నిస్థలములందును వ్యాపిం చును. శ్రవణము లేనియెడల నిటులే యజ్ఞానము గలుగును. ౨౨ నవ విధభక్తి, చతుర్విధ ముక్తి, సహజస్థితి మున్నగువానియందు జ్ఞానము శ్రవణము లేకున్నచోఁ గలుగఁజాలదు. ౨౩ విధియుక్తమగు షట్కర్మా చరణము, పురశ్చరణము, ఉపాసనము చేయవలసినవిధము శ్రవణము లేకున్నచో ద్యోతకముగాదు ౨౪ నానావిధములగు వ్రతములు, దాన

షాలు, తపస్సు, సాధనములు, యోగములు, తీర్థాటనము, శ్రవణము లేకున్నచో నెఱుంగఁబడవు ౨౫ అనేకవిధములుగా నున్న విద్యలు, పిండ జ్ఞానము, బహువిధతత్త్వశోధనము, నానాకళలు, బ్రహ్మజ్ఞానము, శ్రవణము లేకున్న సమకూరనేరవు ౨౬ అనంతములగు వనస్పతులొక్క జలముతోడనే వృద్ధియగుచున్నవి. సంపూర్ణ జీవసమూహము ఒకపృథివి ఒక సూర్యుఁడు ఒకవాయువుపై నాధారపడియున్నవి. సమస్తజీవులకుఁ జుట్టు ప్రక్కల నాకాశమొక్కటియే యావరించుకొని యున్నది. సంపూర్ణ జీవాత్మలొక్క పరబ్రహ్మమునందే నివసించుచున్నవి. అటులె ప్రాణి మాత్రులందఱకును శ్రవణము ముఖ్యసాధనము. అదియె సమస్తప్రాణులకుఁ దరింపఁదగిన యవలంబనము ౨౭-౨౮ భూమండలమునఁగల మతములకును భావలకును దేశములకును లెక్కయేలేదు. వానికన్నిఁటికిని శ్రవణము విడిచినచో నింక రెండవసాధనమే లేదు ౩౧ శ్రవణమువలన మానవున కుపరతి (నిలుకడ) గలుగును. జనులు బద్ధదశనుంఁడి ముముక్షులయ్యెదరు. మఱియు ముముక్షుదశనుండిసాధకులై మిగుల నియమముతో సాధనము జేయుదురు ౩౨ శ్రవణమువలన బోధము (జ్ఞానము) ప్రాప్తమగును. చాలును. ఇఁకఁ గావలసిన దేమున్నది? అట్టి సాధకులే సిద్ధులై పోవుదురు. ౩౩ శ్రవణమువలనఁ గలుగు తాత్కాలిక సుగుణము వినుఁడు. మహాదుష్టులు, చండాలురు (హింసకులు) నైతము పుణ్యశీలురగుదురు. ౩౪ దుర్బుద్ధియు దురాత్ముఁడగువాఁడుగూడ శ్రవణయోగమువలనఁ బుణ్యాత్ముఁడగును. శ్రవణమహిమ అగాధమైనది. దాని మహత్త్వము వర్ణింపఁ జాలను. ౩౫ పుణ్యతీర్థముల వ్రతముల ఫలములు ముందుముందు లభించునని చెప్పుదురు. కాని శ్రవణస్థితి యట్టిది కాదు. దాని ఫలమంతయును దత్కాలముననే (అప్పుడే) లభించును. ౩౬ రోగములు, వ్యాధులు ఔషధములవలన నప్పటి కప్పుడే నశించును. అటులే శ్రవణమువలన నంతఃకరణముకూడ శీఘ్రముగాఁ బరిశుద్ధమగును. ౩౭ వినినవిషయము నర్థయుక్తముగా నెప్పుడు తెలియునో యప్పుడు మానవునకుఁ దనంతన భాగ్యశ్రీ సమకూరును. మఱియు ముఖ్యపరమాత్మ స్వానుభవములోని కేతెంచును. ౩౮

ఇది మననఫలము. శ్రవణసమయమున అర్థము గ్రహించుట యందు హృదయము లగ్నము కావలయును. తత్క్షణమే సిది ధ్యాస మేర్పడును. ఆపిమ్మట పరమశాంతి లభించును. ౩౯ చెప్పిడి దానికంత కును అర్థముకూడఁ దెలియునప్పుడే సమాధానము లభించును. అప్పుడే సందేహములు తొలంగిపోవును. ౪౦ ఈసందేహమే జన్మమునకు మూలము. శ్రవణమువలన నిది సమూలముగ నష్టమైపోవును. తరువాత సులభముగా సత్యసమాధానము (పరమశాంతి) లభించును. ౪౧ శ్రవణమననములను గావింపనివానికి సమాధాన మెట్లు ప్రాప్తింపఁగలదు? వాని పాదములకు ముక్తత్వాభిమాన శృంఖలములు గాటముగఁ దగుల్కొని యుండును. ౪౨ ముముక్షువు, సాధకుఁడు, సిద్ధుఁడు మున్నగువా రెవరైనను శ్రవణము గావింపవలయును. శ్రవణము గావింపరేని వారలందఱును అవ్యవస్థితు లగుదురు. ఏలయన? శ్రవణమననములవలనఁ జిత్తవృత్తి శుద్ధమగును. ౪౩ నిత్యనియమముగా శ్రవణసాధనము జరుగని తావున నొక క్షణమాత్రమేని సాధకు లుండఁగూడదు. ౪౪ శ్రవణసాధనమును గావింపనివాఁడు పరమార్థము నెన్నఁటికినిఁ బడయఁజాలఁడు. శ్రవణసాధనము లేనియెడల మానవుఁడు పూర్వజన్మమునఁ జేసినసత్కర్మములన్నియు వ్యర్థమగును. ౪౫ కావున శ్రవణము జేయవలయును. ఈ సాధనమునందు హృదయముంచవలయును. మఱియు నిత్యనియమములను బాలనము జేయుచు సంసారసాగరమునుండి దాటిపోవలయును. ౪౬ మనము ఆఁకలి యగునప్పుడెల్ల ఒకేవిధమగు నన్నమును, ఒకేవిధమగు జలమును దేవ తేపకుఁ గైకొనుచున్నారము. అటులే శ్రవణమును మననమునుకూడఁ దేవ తేపకుఁ గావించుచుండవలయును. ౪౭ సోమరితనముచే శ్రవణమునెడ ననాదరము జూపుమానవుఁడు స్వహితమునకు హానిగావించుకొన్నవాఁ డగును. ౪౮ సోమరితనము నభివృద్ధిగావించుకొనుటయన్న పరమార్థమును భగ్నము గావించుటయని గ్రహింపనగును. ఈ హేతువువలన నిరంతరము శ్రవణముగావింపవలెను. ౪౯ రాఁబోవు సమాసమునందు శ్రవణమునకుఁగల నియమములను, శ్రవణయోగ్యగ్రంథములును కూర్చి తెలుపుదును. ౫౦

తొమ్మిదవసమాసము
శ్రవణనిశ్చయము

శ్రవణము నేవిధముగాఁజేయవలయునో వివరించెదను. శ్రోతలారా సావధానమతితో నాలకింపుఁడు ౧ ఒకానొకని వక్తృత్వము వినుటవలన నంతకుమున్ను కొంచెముగనో గొప్పగనో లభించిన శాంతి ఆకస్మికముగా భంగమగును. మఱియు నిశ్చయముగూడ విశిపోవును ౨ ఇట్టిమాయికము నిశ్చయశూన్యము, నగు వక్తృత్వమును అవశ్యముగాఁ ద్యజింపవలయును 3 ఒకగ్రంథము విన్నపిమ్మట కొంచెమెద్దియో నిశ్చయము ప్రాప్తించెను తరువాత వినిన రెండవగ్రంథమువలన ఆనిశ్చయ మెగిరిపోయినది. ఇటులే జరుగుచున్నయెడల బ్రదికినంతకాలము సంశయము వృద్ధియగుచునే యుండును ౪ కావున సంశయవిచ్ఛేదకములు, శంకానివృత్తికారకములు అద్వైతబోధకములు, పరమార్థప్రదములు నగుగ్రంథమునే శ్రవణము గావింపవలయును ౬ సంసారమునందు దాసక్తినిఁ దొలగించుకొనినయాతఁడు మోక్షసాధనముల నొనరించునాతఁడు అద్వైతశాస్త్రమునందు వివేకము గడింపవలయును. ౭ అద్వైతప్రియుఁడగు శ్రోతకు ద్వైతనిరూపణము ను వినిపించినయెడల వానిచిత్తము క్షుబ్ధమగును. ౮ అట్లుగాక మనోభావానుసారముగా నిరూపణము గావించినయెడల శ్రోత కత్యానందము గలుగును. అన్యమార్గము లవలంబించినయెడల శ్రోత హృదయము ముకుళించిపోవును. ౯ ఎవ్వనికెవ్వనికెయ్యది యుపాసనమో తొలుత నెఱిఁగి తదనుకూలముగా నిరూపణము గావించినయెడల వానికిఁ బ్రీతికలుగును. దీనికిఁ బ్రతికూలములుగానుండు అన్యనిరూపణములు శ్రోతకుఁ బ్రశస్తములుగాఁ దోఁచవు ౧౦ నీరు పల్లమునకుఁ దనంతనపోవునట్లు ప్రీతిగూడ హృదయమునుండి యనాయాసముగాఁ దనకుఁబ్రియకరములగు విషయములవైపునకు నడచిపోవును. ఇది ప్రీతిలక్షణము ౧౧ సారాసారవిచారముగలగ్రంథములే ఆత్మజ్ఞానముగల పురుషునకు రుచికరములగును. ఇతరవిషయములుగల గ్రంథములు వానికి రుచింపవు ౧౨ భగవతియగు పార్వతిని కులదేవతగాఁ గొలుచువానికి సప్తశతి (దుర్గాస్తోత్రగ్రంథమె) కావలయును. అన్యదేవతాస్తుతిగ్రంథము లతనికి సర్వవిధముల నిరుపయోగములుగా నుండును ౧3 అనంతవ్రతము జేయువానికి (సకామపురుషు

నకు) భగవద్గీత (నిష్కామ గ్రంథము)తోఁ బనియుండదు. అటులే సాధువు లకు సన్న్యాసులకు ఫలాశానిరూపణగ్రంథములు రుచింపవు ౧౮ వీరకంక ణమును నపుంసకునకుఁ దగిలించుకొన్నయెడల నెంతశోభాకరముగానుండు ను? ఏది యెచ్చటధరించుటకొఱకుఁ దొలుత నుద్దేశించిచేయఁబడెనో దాని నచ్చటనే ధరింపవలయును. అన్యస్థానములయందవి పూర్తిగా నిరుపయో గములు ౧౯ ఏతీర్థమాహాత్మ్య మాతీర్థమునందే వినిపించినయెడలమహత్వ ముండును. అన్యస్థలములయం దా గ్రంథమును పఠించినచో నేమియు ఫల ముండదు ౧౬ దృష్టాంతమును వినుండు. కాశీక్షేత్రమహిమను ద్వారక లోను ద్వారకాక్షేత్రమహిమ కాశీక్షేత్రమునందును కాశీక్షేత్రమహిమ వేంకటేశ్వర క్షేత్రమునందును నుడివినచో నది యుక్తముగానుండదు ౧౭ ఏక్షేత్రమునం దాక్షేత్రమాహాత్మ్యము బాగుండును. ఇట్టిదృష్టాంతము లనేకము లీయవచ్చును. జ్ఞానులకు అద్వైతగ్రంథములే గావలయును ౧౮ రోగులముందు భూతసంచారవార్తలు, రత్నపరీక్షకునిముందు కొం డరాళ్ళ ముచ్చటలు, పండితులముందు మూర్ఖాలాపములు రుచింపవు ౧౯ వేదశాస్త్రజ్ఞునిముందు మంత్ర తంత్రములు, నిస్పృహుని (సన్న్యాసి) ముందు ఫలశ్రుతి, జ్ఞానిముందు కోకశాస్త్రము ఏమిశోభింపఁగలవు? ౨౦ బ్రహ్మచారిముందు నాట్యము, అధ్యాత్మ నిరూపణమునందు రాస క్రీడ, రాజహంసము యెదుట జలము బెట్టిన నిరుపయోగములగును. అటు లే ఆత్మజ్ఞానియెదుట శృంగారగ్రంథము లుంచినయెడల నాతనికి సమా ధానము గలుగఁజాలదు ౨౧, ౨౨ రాజు బీదవాని స్థితిగతుల నాశించు టయు, అమృతము చప్పఁగానుండుటయు, సన్న్యాసి ఉచ్ఛిష్ట చండాలి వ్రతము గావించుట నెన్నటికిఁ బొసఁగదు ౨౩ కర్మనిష్ఠునకు. వశీకరణమం త్రములు భూతవైద్యునకుఁ బురాణకథానిరూపణము, వినిపించినచో వారల యంతఃకరణములు తప్పక భంగమునొందును ౨౪ ఇటులే పరమా ర్థియగు పురుషునిముందు ఆత్మజ్ఞానము లేనిగ్రంథములు వినిపించుటవ లనఁగూడ సమాధానము గలుగదు. ౨౫ ఇఁక నీవిషయము చాలిం తము. స్వహితము నపేక్షించు ప్రతిమానవుఁడును నిరంతరము అద్వైత గ్రంథవిచారము చేయుచుండవలయును. ౨౬ ఆత్మజ్ఞాని స్థిరచిత్తముతో అద్వైతగ్రంథవిచార మెల్లప్పుడొనరింపవలెను. మఱియు నేకాంతస్థలము

నందు శుద్ధమగు సమాధానముం బ్రాపింపవలెను. ౨౭ అన్నివిధ
ముల నాలోచించి చూచినచో "అద్వైతగ్రంథములతో సమానమగు
గ్రంథము లెవ్వియును లేవు" అని నిశ్చయమగును. పరమార్థి
యగు పురుషునకు అద్వైతగ్రంథములు భవసాగరమును దరించుటకు
నౌకవంటివి ౨౮ ఇతరప్రాపంచకసంబంధములగు హాస్యవినోదగ్రంథ
ములు, నవరసయుక్తమగు కావ్యములు, మున్నగునవి పరమార్థయుక్తుం
డగు పురుషున కెన్నటికిని హితకరములు గావు ౨౯ పరమార్థమును
వృద్ధిజేయునవియు విషయములపట్లం బశ్చాత్తాపము గలిగించునవియు,
భక్తియందును సాధనములయందును ఆసక్తి కలుగంజేయునవియు సత్య
మగు నుత్తమగ్రంథములు ౩౦ ఆలకించినంతన గర్వమును దొలంగించు
నదియు, భ్రాంతిని నశింపంజేయునదియు మనస్సును భగవంతునియందు
లగ్నముగావించునదియు సత్యమగు నుత్తమగ్రంథము ౩౧ మనస్సునకు
నిలుకడ గలుగంజేయునదియు, అవగుణములను దూరముగావించునదియు
అధోగతిని దొలంగించునదియు నుత్తమగ్రంథమని చెప్పంబడును ౩౨
వినినంతన హృదయమునకు ధైర్యముగూర్చునదియు పరోపకారమును
బోధించునదియు విషయవాసనల నష్టముగావించునదియు, జ్ఞానమును,
మోక్షమును, పవిత్రతను సమకూర్చునదియు, నుత్తమగ్రంథ మనంబ
డును. నానావిధములగు వ్రతాదివిధానములు వానిఫలశ్రుతులు దెలుపు
గ్రంథము లనేకము లుండవచ్చును. కాని దేనివలన విరక్తియు భక్తియుం
గలుగదో యది గ్రంథమేగాదు ౩౩, ౩౪ ఫలశ్రుతియందు మోక్షప్రాప్తి
చెప్పంబడనిపుస్తకము దురాశాగ్రంథము. దానిని వినుటవలనను జదువుట
వలనను దురాశ మిగుల వృద్ధినొందును. వాస్తవమున కట్టి
పుస్తకమును పుస్తకమనిగూడం జెప్పరాదు. ౩౫ ఇట్టిగ్రంథములు
చదువుటవలనను వినుటవలనను మోహము ప్రబలును. వివేకము దూర
ముగాం బలాయనమగును. దురాశాభూతము లావేశించును. చివర కధో
గతి సిద్ధించును. ౩౬ కామ్యగ్రంథములను విని ఫలశ్రుతిని మనస్సునం
దుంచుకొని ముందుజన్మమున నీఫలములను బడయంగల్గుదునని తలంచు
వానికి జన్మరూపమగు అధోగతి తప్పక ప్రాప్తించును. ౩౭ అనేకపక్షి
జాతములు ఫలములనుదిని తృప్తినొందుచున్నవి. కాని చకోరములు తమ

హృదయములందుఁ జంద్రకిరణములనుండి స్రవించు నమృతమునే గోరు చున్నవి. ౩౯ అటులే అన్యపక్షిజాతములు ఫలములఁగోరునట్లు సంసారు లగుమానవులు సంసారమునే గోరుచున్నారు. కాని భగవదంశగలవారలు చకోరము లమృతమునుగోరునటుల భగవంతునే గోరుదురు. ౪౦

జ్ఞానికి జ్ఞానము, భజనపరునకు భజనము, సాధకునకు ఇచ్ఛానుసారమగు సాధనము గావలయును. ౪౧ పరమార్థియగువానికిఁ బరమార్థము, స్వార్థతత్పరునకు స్వార్థము, కృపణునకు ధనము, యోగులకు యోగము, భోగపురుషులకు భోగము, రోగులకు రోగనివారణముజేయు నౌషధము, కవులకుఁ గావ్యప్రబంధములు, తార్కికులకు దర్కవాదము, భావికులకు సంవాదము, పండితులకుఁ బాండిత్యము, విద్యార్థులకు అధ్యయనము, కళావిదులకు నానావిధములగుకళలు రుచించును. ౪౨-౪౫ హరిదాసులకు హరికీర్తనము, శుచిపరునకు స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానములు, కర్మనిష్ఠునకు విధివిధానములు ప్రియము గలుగఁజేయును. ౪౬ ప్రేమమూర్తికిఁ గరుణము, విచక్షణునకు దక్షత్వము,చతురమనుష్యునకుఁజాతుర్యము నుత్సాహకరములు,౪౭ భక్తుఁడు ధ్యానమున కుత్సాహపడును. సంగీతవిదుఁడు తాల, తాన, మాన, మూర్ఛనలను బరిశీలించును. ౪౮ యోగాభ్యాసి పిండజ్ఞానమును తత్త్వజ్ఞుఁడు తత్త్వజ్ఞానమును, నాటికాపరిచితుఁడు మాత్రాజ్ఞానమును జూచుచుండును. ౪౯ కాముకుఁడు కోకోక్తశాస్త్రమును, చేటకీచేటక మంత్రములను, యాంత్రికుఁడు నానావిధయంత్రములను, విదూషకుఁడు వినోదభాషణమును, ఉన్మత్తుఁడు నానావిధచేష్టలను,తామసుఁడు గర్వాంధత్వమును నాదరపూరముగాఁ జూచును. ౫౦-౫౧ మూర్ఖుఁడు అంతరంగశుద్ధిలేని పైపైమాటలను ప్రేమించును. నిందకుఁడు దోషమునకుఁ బొంచియుండును. పాపాత్ముఁడు పాపబుద్ధినిబట్టుకొని యుండును. ౫౨ ఒకనికి రసవంతమగు భక్తిరుచించును. ఒకనికి వ్యర్థవిస్తరమగు భక్తి వచ్చును. ఒకనికిఁ గేవలమాయికమగు భక్తియే హితమగును. ౫౩ ఆగమశాస్త్రజ్ఞుఁడు ఆగమమును, శూరుఁడు సంగరమును, ధార్మికుఁడు నానావిధధర్మములను, ముక్తపురుషుఁడు మోక్షానందమును, సర్వజ్ఞుఁడు సమస్తకళలను, ప్రేమించును. జ్యోతిష్కుఁడు పింగళ (పక్షివిశేషము)

నుజూచి భవిష్యద్వర్ణనము గావించును. ౫౪-౫౫ ఈవిధముగా నెంతదనుక లెక్కించిచెప్పుదును. జనులు తమ తమచిత్తవృత్తుల కనుకూలములగు ననేక గ్రంథములను నిరంతరము జదువుచుందురు. వినుచుందురు. ౫౬ దేనివలనఁ బరలోకము లభింపదో దానిని శ్రవణమని చెప్పఁగూడదు. (ఆత్మజ్ఞానప్రదముగాని దానిని మనస్సంతోషకరమనియే చెప్పవలయును.) ౫౭ మిఠాయికంటె మధురవస్తువు లేదు. ముఖమునకు ముక్కులేకున్నచోఁ జక్కదనమే లేదు. జ్ఞానము లేకున్న నిరూపణమునకే తావు లేదు. ౫౮ ఇఁక నీవిషయము నింతతో ముగింతము. ఇప్పటికి గ్రంథవిస్తరమైనది. పరమార్థములు వినవలయును. పరమార్థగ్రంథములుదక్క మిగిలినవన్నియు వ్యర్థగాథలు. ౫౯ నిత్యానిత్యవిచారము, సారాసారవివేకము చెప్పఁబడిన గ్రంథములు వినుటవలననే మోక్షము లభించును. ౬౦

పదియవ సమాసము.

జీవన్ముక్తుని దేహాంతరము.

మాయవలన సత్యము మిథ్యగా గోచరించును. మిథ్య సత్యమువలెఁ దోఁచును. దానిలీల యిట్టిది. ౧ సత్యమును నిశ్చయముగావించుటకనేకగ్రంథనిరూపణములు గావింపఁబడెను. ఎంతపనిచేసినను అసత్యప్రాబల్యముమాత్ర మంతరింపకున్నది. ౨ అసత్యము మానవహృదయమునందుఁ బాగుగాఁ బాదుకొన్నది. దాని నెవరుపదేశింపకపోయినను మానవహృదయమునందది దృఢముగాఁ దనంతన నాటుకొనియున్నది. అందువలన సత్యమెద్దియే దానిజాడపొడ లెట్టులుండునో మనుజునకుఁ దెలియకున్నది. ౩ వేదములు, శాస్త్రములు, పురాణములు సత్యమునుగూర్చిన నిశ్చయమును దెలుపుచున్నవి. ఐనను సత్యస్వరూపణము మనస్సునకు గోచరింపక యున్నది. ౪ చూడుఁడు: ప్రత్యక్షముగాఁ గనులయెదుటఁ జూచుచుండఁగనే శాశ్వతముగానున్న సత్యము మరుగుపడుచున్నది. మఱియు నశ్వరమగు మిథ్య సత్యమగుచున్నది. ౫ ఈమాయాలీలయంతయు సాధుసమాగమమొనరించి ఆత్మనిరూపణము గావించినపిమ్మట తత్క్షణమె తెలియవచ్చును. ౬

"నేను" అనుదానిజాడను గనుగొన్నపిమ్మట బరమార్థమును గురుతించుట తెలియఁగలదని వెనుకఁజెప్పియుంటిని. ౭ పరమార్థజ్ఞానము వలన సమాధానము లభించును. చిత్తము చైతన్యమునందు లీనమగును. పిమ్మట ఆముఖ్యవస్తువు (పరబ్రహ్మము) నేనేయని విశదమగును. ౮ ఇంత దనుక, దెలిసినపిమ్మట జ్ఞానియగువాఁడు ప్రారబ్ధాధీనుఁడై దేహమును విడిచివేయును. సద్బోధమువలన నాతనిసందియములన్నియు విడిపోవును. అంతియగాక "ఈకళేబరము మిథ్య. ఇప్పుడే నశింపనిమ్ము లేక యుంసిన నుండనిమ్ము" అని నిశ్చయించుకొనును. ౯ దేహముయొక్క మిథ్యాత్వము తెలిసికొనుటచే సాధువుల దేహములు పవిత్రములగుచున్నవి. అట్టి పవిత్రదేహముల కెచట నంతముగలిగినను సరియే. అదియే పుణ్యభూమి యగును. ౧౦ సాధువులసంయోగముచే దీర్థములుకూడఁ బవిత్రములగుచున్నవి. సాధుసంసర్గమున నే పుణ్యక్షేత్రములమహిమ యినుమడించును. సాధువులు వసింపనితీర్థములను బుణ్యతీర్థములనఁదగదు. ౧౧ఏదేని యొకానొకపుణ్యనదీతీరమున శరీరముదొరగుట మంచిదనువిచారము అజ్ఞానులకొఱ కేర్పడినది. సాధువులు మేనుదొరంగుటకుఁ బుణ్యనదీతీర్థములతోఁ బనిలేదు. ఏలయన, వారలు నిత్యముక్తులు ౧౨ ఉత్తరాయణమునందు మరణించుట పుణ్యమనియు దక్షిణాయనమున మరణించుటయధమమనియును జనులుసంశయాకులులై పలుకుచుందురు. కాని సాధువులట్టిసందేహములకు లోనుగారు ౧౩ శుక్లపక్షములో ఉత్తరాయణమునందు, ఇంటిలో దీపమున్నప్పుడు పగటివేళ అంత్యమున భగవన్నామస్మరణ మొనరించుచు మరణించినయెడల గృహస్థునకు మోక్షము లభించును * ౧౪ కాని యోగికిట్టి నియమములతోఁ బనిలేదు. ఏలయన! యోగి జీవించియుండఁగనే పాపపుణ్యములకుఁ దిలాంజలియొసంగి జీవన్ముక్తుఁ డయ్యెనుగదా ౧౫

---

* శ్లో॥ అంత్యకాలేచమామేవ స్మరన్ ముక్త్వాకళేబరమ్
యః ప్రయాతి సమద్భావం యాతినాస్త్యత్ర సంశయః॥ ౫
అగ్నిర్జ్యోతిరహం శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణం
తత్రప్రయాతాగచ్ఛంతి బ్రహ్మబ్రహ్మ విదోజనాః॥ ౨౪
గీత. అ౮.

మంచిదశలో మరణించినవానిని సుఖముగా మరణించినవానినిఁ జూచి అజ్ఞానులగు మానవులు "ఈతఁడు భగవంతునిసన్నిధికిఁ జేరఁగలఁడు" అని నుడువుచుందురు ౧౬ కాని వీరల యభిప్రాయము మిగుల విపరీతమైనది "అంత్యమున భగవానుఁడు లభించు" నను కల్పనము వ్యర్థముగాఁ గల్పించుకొని వీరలు స్వయముగాఁ దమకుఁ దామే హాని కలుగఁజేసికొనుచున్నారు. ౧౭ జీవితమునం దెన్నఁడును బరమాత్మని భజనము జేయక వ్యర్థముగ నాయువు కోల్పోయిన వాండ్రకు అంత్యమున భగవత్సన్నిధి యెట్లు లభించును? ధాన్యపుగింజను నాటకపోయినచో నెటులంకురించును? ౧౮ జన్మాంతముదనుక నీశ్వరభజనము గావించినవానికే ముక్తిలభించును. వ్యాపారమును జేసిననేగదా లాభము గలుగును? ౧౯ "ఈయనివానికి దొరుకదు. నాటినగాని మొలువదు" అను నీసామెత లోకులందఱు నెఱింగియేయున్నారు ౨౦ స్వామిద్రోహియగు మనుజుఁడు నెలదినములును బనిపాటలు చేయక మాసాంతమున జీతమునిమ్మని యడుగుట యెట్లుండునో బ్రదికియున్నంతదనుక నీశ్వరునిభజింపకయే అంత్యకాలమునందు మోక్షమును గోరుట యట్లుండును ౨౧ బ్రతికియున్నప్పుడు భగవంతుని భక్తిశ్రద్ధలతో భజింపనిమానవునకు మరణించినపిమ్మట మోక్ష మెటుల లభింపఁగలదు? ఇంతయేల! ఎవఁడెటులఁ బ్రవర్తించునో వానికట్లు ఫలము సిద్ధించును ౨౨ కావున జన్మమున్నంతవఱకు భగవంతుని భజింపవలయును. లేకున్నచో నంత్యమున ముక్తిలభింపఁజాలదు. ఎంతమంచిదశలో మరణించిననేమి? భక్తిలేకున్నచో వానికిఁ దప్పక యధోగతి ప్రాప్తించును ౨౩ అందువలననే సాధుజనులు ధన్యులని చెప్పుదురు. వారలు జీవించియుండఁగనే తమ జీవితమును సార్థక మొనరించుకొందురు ౨౪ ఇట్టి జీవన్ముక్తులగు జ్ఞానులకు శరీరపాతము అరణ్యములోనైనను లేక శ్మశానములోనైనను నొకటియే. వారలు సర్వకాలములందును ధన్యులు ౨౫ సాధుపురుషుని దేహ మొకవేళ సంస్కారరహితముగాఁ బడియున్నను దానిని శునకాదులు తినివేసినను ప్రజలకు మందబుద్ధికారణమున నది బాగుగా నున్నట్లుతోఁచదు ౨౬ ఆ జనులు తెఱుచుగా "ఈదేహమున కంత్యక్రియలు బాగుగా జరుగలేదు" అను మాటనే తలంచుకొని మిక్కిలిదుఃఖపడుదురు. కాని పాపము వారలు

దుఃఖపడక యేమి చేయుదురు? మర్మము నెఱుంగరుగదా ౨౭ ఎవఁడువాస్తవమునకు జన్మింపలేదో వానికి మరణమెక్కడినుండివచ్చును? ఆతఁడు వివేకబలమువలన స్వయముగా జననమరణములను నతిక్రమించెను ౨౮ స్వరూపానుసంధాన కారణమున వానిని మాయ యంటుకొనఁజాలదు. బ్రహ్మ విష్ణుమహేశ్వరాదులుగూడ వానిగతి నెఱుంగఁజాలరు ౨౯ ఆతఁడు జీవించియుండి మరణించియున్నాఁడు. అంతియగాదు మృత్యువునుకూడఁ జంపి జీవించుచున్నాఁడు. వివేకబలమువలన నాతనికిఁ బూర్వజన్మమృత్యువులను గూర్చి జ్ఞాపకమే లేదు. ౩౦ బయటికాతఁడు ఒకమానవునివలెఁ గనిపించుచున్నను నిశ్చయమునకు మానవత్వమున కతీతుఁడుగనున్నాఁడు. జనులతో నాతఁడు గలసిమెలసియున్నటుల భాసించునుగాని వాస్తవమునకు అలిప్తుఁడుగనే యున్నాఁడు. వేయేల! ఆ పరిశుద్ధపదార్థమునందు దృశ్యపదార్థముల స్పర్శయే లేదు. ౩౧ ఇట్టిసాధుజనులను సేవించుటవలన మానవులు ముక్తులగుచున్నారు. ౩౨.

సద్గురుకృపాపాత్రుఁడగు సాధకుఁడు ఒకసారి గావించినవివేచనము మఱలమఱలఁ బలుమాఱు చేయవలెను. అట్లు చేయుటవలన అధ్యాత్మ నిరూపణమునందు బుద్ధి గాఢముగాఁ బ్రవిష్టమగును ౩౩ ఇఁక సంత్యమున సాధకుల కొకమాటఁ జెప్పవలసియున్నది. ఏమన? శుద్ధమగు నద్వైత నిరూపణమువలన మీకుఁగూడ సాధుపురుషులకుఁగల్గిన సమాధానమే కల్గును ౩౪ సాధుపురుషుల శరణములోని కరుగువాఁడు సాధుపురుషుఁడగును. మఱియు నాతఁడు తనకృపారసముచే మానవసముదాయమును కూడఁ దరింపఁజేయును ౩౫ సాధుజనులమహిమ మిగుల విచిత్రతరమైనది. సాధుసాంగత్యమువలన జ్ఞానప్రాప్తియగును. సత్సంగముతో సమానమగు రెండవసాధన మెద్దియును లేదు. ౩౬ గురుసేవవలనను అధ్యాత్మ నిరూపణమును మననము జేయుటవలనను మానవుని యాచరణము తప్పక పరిశుద్ధమగును. మఱియు నంత్యమునఁ దప్పక మోక్షము లభించును ౩౭

సద్గురుని సేవయే పరమార్థమునకు జన్మస్థానము. సద్గురు సేవవలన తనంతటనే సమాధానము లభించును. ౩౮ ఈశరీరము ఏదినముననో నాశనమొందితీరును గావున నంతదనుక జన్మమును సఫలముగావింపవలయును. భజనభావముతో సద్గురునిచిత్తమును దనయెడఁ బ్రసన్నముగావించుకొన

వలయును ౩౯ తల్లి నానాప్రయత్నములనొనరించి తనకుమారునిఁబోషించునటుల సద్గురుఁడుకూడ శరణాగతులఁగూర్చి చింతనము జేయుచుండును. ఇట్టిదాత సద్గురుఁ డొక్కఁడే ౪౦ కావున సద్గురుసేవ లభించినవాఁడే పరమధన్యుఁడు. సద్గురుసేవను విడిచినచోఁబరమశాంతిని బొందుటకుఁగనన్యమగు నుపాయమెద్దియును లేదు౪౧,౪౨ ఈ విషయమునందు విశ్వాసములేనివారలుగురుగీతలు చదువనగును. ౪౩ దానిలో మహాదేవుఁడు పార్వతీదేవికి సద్గురునిమహిమను జక్కఁగా వర్ణించిచెప్పియున్నాఁడు. కావున సద్గురుచరణసేవను ముముక్షువులు సద్భావముతోఁ జేయవలయును ౪౪ ఈ గ్రంథమునందుఁ జెప్పబడిన వివేకమును మననము జేయువానికి సత్యజ్ఞానమును (లక్ష) కూర్చి నిశ్చయభావ మేర్పడును ౪౫ అద్వైతనిరూపణము గావింపబడిన గ్రంథమును బ్రాకృతమని (సంస్కృతగ్రంథముగాదు- దేశభాషాగ్రంథమని) యుపేక్షింపఁదగదు. అర్థదృష్టితో నాగ్రంథమును సత్యమగు వేదాంతగ్రంథమనియే గ్రహింపవలయును ౪౬ ప్రాకృతభాషవలన వేదాంతము విశదమగును. సంపూర్ణశాస్త్రములలోని విషయములు ప్రాకృతగ్రంథములలో దేశభాషలలో లభింపఁగలవు. వానినిజదువుటవలనహృదయము పరమశాంతము నొందును ౪౭ జ్ఞానోపాయము చెప్పఁబడినగ్రంథమును బ్రాకృతభాషాగ్రంథమని నిరసింపరాదు. కానిమూర్ఖుల కీయంశము తెలియదు. అల్లపుచిని కోఁతియేమిగ్రహింపఁగలదు? ౪౮

ఎవని కెంతయధికారముగలదో అంతవఱకే వాఁడు గ్రంథములందలిసారము గ్రహించును. ముత్తెములు నత్తగుల్లలు నిర్మించిన చిప్పలలోనున్నవి. అంతమాత్రమున ముత్తెముల నెవ్వఁడేని క్షుద్రవస్తువని నుడువఁగలఁడా! నుడువలేఁడు. (అటులే ప్రాకృతభాషయందు నుడువఁబడిన వేదాంతవిషయములనుగూడ నెవరేని క్షుద్రములుగా భావింపఁగూడదు) ౪౯ దేనినిగూర్చి శ్రుతులు "నేతినేతి"అని నుడువుచున్నవో యట్టివిషయమునందు భాషామహత్త్వమేమియునుఁదోడ్పడఁజాలదు. పరబ్రహ్మము వాస్తవమునకు ఆద్యంతరహితమును అనిర్వాచ్యమునై యున్నది ౫౦.

ఏ డ వ ద శ క ము స మా ప్త ము.

ఎనిమిదవదశకము

ప్రథమ సమాసము

పరమాత్మనిశ్చయము.

శ్రోతలారా! ఇఁక సావధానమనస్కులరై శుద్ధజ్ఞాననిరూపణము నుగూర్చి చెప్పఁబోవునది వినుండు ౧ నానావిధశాస్త్రములను బరిశోధించి భావముగ్రహింపవలయు ననుకొందుమేని జీవితకాలము చాలదు, ఒక వేళ వానినన్నింటిని జూడఁగలిగినయెడల అంతఃకరణమునందుసంశయవ్యథ వృద్ధియగుచునేయుండును. ౨ ప్రపంచములోఁబుణ్యదాయకములగు తీర్థస్థానము లనేకములుగలవు. వానిలోఁ గొన్నిసుగమములు, కొన్నిదుర్గమములు కొన్ని దుష్కరములుగా నున్నవి ౩ ఈతీర్థస్థానముల నన్నింటినెవఁడు తిరిగి సేవింపఁగలఁడు? ఒక వేళ వీనినన్నింటిని సేవింపవలయుననుకొన్నచో ఆయుష్కాలముకూడఁ జాలదు. ౪ బహువిధములగు జపము, తపము, దానము, యోగము మున్నగు సాధనములన్నియుఁ గేవలము ఆపరమాత్ముని కొఱకే మానవులు గావించుచున్నారు. ౫ దేవాధిదేవుఁడగు పరమాత్ముని బొందుటకు సమస్తయత్నములు గావింపవలయు ననుసంశము సర్వజనసమ్మతము. ౬ పరమాత్మను బొందుటకే నానావిధమార్గములు బహువిధమతములు బయలుదేరెను. కాని యాభగవానుని స్వరూప మెట్లుండును? ౭ ఈకాలమునఁ బ్రపంచమునం దెంకటో దేవతలున్నట్లు భావించుచున్నారు. ఆదేవతల నెవ్వరును లెక్కింపఁజాలరు. ఏ దేవతను గూర్చియు సరియగు నిశ్చయము లేదు. ౮ దేవతల ననుసరించి యుపాసనములలోఁగూడ ననేకవిధములగు భేదము లేర్పడినవి. ఒకానొకనికిఁ గోరికయొకసారి యే దేని దేవతసహాయమున నెరవేరినచో నాతఁ డది మొదలుకొని యాదేవతనే యాశ్రయించును. ౯ దేవత లనేకములుగా నున్నట్లు భక్తులుసైతము అనేకులుగా నున్నారు. వారలు తమతమ యిచ్ఛానుసారముగా నాయాదేవతలయెడ నాసక్తులై యున్నారు. ఈ విధముగనే ఋషులుకూడఁ బెక్కుమంది గలరు. వారల్లమతములు అస౦

ఖ్యాకములుగా భిన్నభిన్నములుగా నున్నవి. ౧౦ కావున నీబహుత్వమునం దొకదానియందును నిశ్చయము గలుగకున్నది. అన్నిశాస్త్రములును బరస్పరము భిన్నాభిప్రాయములతోఁ గలహము గావించుచున్నవి. కావున సరియగు నిర్ణయము గావింపకున్నవి. ౧౧ శాస్త్రములనేకములు. వానిలో మఱల ననేకభేదములు గలవు. ఇఁక మతమతాంతరుల విరోధమన్ననో దానినడుగవలసిన పనియే లేదు. ఈ విధముగానున్న మతభేదములను బట్టుకొని వాదప్రతివాదములను గావించుచు నెందఱెందఱు దాటిపోయిరో యెవరెఱుంగుదురు? ౧౨

వేయిమందిలో నెవఁడో యొకమానవుఁడు మాత్రమే పరమార్థమునుగూర్చి విచారముగావించును. కాని వానికిఁగూడ నాస్వరూపపు జాడపోడలు గనుపించుటలేదు. ౧౩ అచ్చట నహంకర్తృత్వ మంటియుండెనుగదా! "జాడగాన్పించుటలేదు" అని యెటుల నుడువుచున్నాఁడవు? (జాడతెలియుటయెట్లు?) ఈ యహంతృత్వముువలననే పరమాత్ముని దర్శనము కలుగకున్నది. ౧౪ ఇఁక నీయంశము విడిచిపెట్టి ఏపరమాత్మకొఱకు జనులు నానాప్రకారములగు సాధనములు జేయుచున్నారో? అది యేవిధముగా లభించునో? మఱియుఁ బరమాత్మయని దేనినందురో? దాని నెటులఁ దెలిసికొనఁగలమో? యావిషయములనుగూర్చి ముందుఁ దెలుపుదును. ౧౫, ౧౬

ఈ సంపూర్ణ చరాచరసృష్టినిగావించి దానికిఁ గదలికనుకూర్చిన వానిని అవినాశియనియు, సర్వకర్తయనియుఁ బరమేశ్వరుఁ డనియుఁ జెప్పుదురు. ౧౭ మేఘమాల నాతఁడే యేర్పఱచెను. చంద్రబింబమునందు అమృతకళ నాతఁడే ప్రసాదించెను. రవిమండలమునకుఁ బ్రకాశము నాతఁడె సమకూర్చెను. ౧౮ ఆతనికట్టుబాటువలననే సాగర మొక్కచోట నిలిచియున్నది. భూభరణమునకు నతఁడే శేషుని నియోగించియున్నాఁడు. ఈ సంపూర్ణ తారాగణ మాతని మాహాత్మ్యమువలననే ఆకాశమునందు నెలకొని యున్నది. ౧౯ జరాయుజములు, ఉద్భిజ్జములు, అండజములు, స్వేదజములు అను చతుర్విధజీవసమూహము, పరా, పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరియను నాలుగువిధములగువాక్కులు ఎనుబదినాలుగు లక్షలజీవయోనులు మూఁడులోకములు నెవ్వఁడుసృజించెనో యా

తఁడే పరమాత్ముఁడు. ౨౦ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదులుగూడ నాతని యవతారములే. ఇందు సందియము కొంచెమేని లేదు. ౨౧ ఇలువేలుపు చెలరేగి యీ చరాచరజీవలోకమును నిర్మింపలేదు. ఈబ్రహ్మాండమును రచించుశక్తి గృహదేవతలకు లేదు. ౨౨ అడుగడుగున కెన్నియో దేవతలు గనుపించును. ఈదేవతలన్నియుఁగలిసి యీసృష్టి నొనర్పలేదు. అవి చంద్రసూర్య తారాగణములను, మేఘమండలమును నిర్మింపఁ జాలవు. ౨౩ వీనినన్నింటిని సృష్టిగావించినవాఁడే సర్వకర్తయగు పరమేశ్వరుఁడు. వాస్తవమున కాతఁడు నిరాకారుఁడు. వాని కళాలీలాకౌతుకములను బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదిదేవతలుసైత మెఱుంగరు. ౨౪ నిరాకారుఁడు సర్వకర్త గాఁగలఁడను సందేశము కలుగ నవకాశముగలదు. ఈశంకకు సమాధానము ముందుసమాసములో నొసంగఁబడినది. ఇఁక శ్రోతలు ప్రకృతవిషయమున సావధానులు గాఁగోరెద. ౨౫

ఏమియులేక అవకాశరూపముగానున్న రిక్త (ఖాలీ) స్థలమే ఆకాశము. అది నిర్మలమైనది. వాయువు దానిలోనే జన్మించెను. ౨౬ వాయువువలన నగ్నియు, నగ్నివలనజలమును ఉత్పన్నమయ్యెను. పరమాత్ముని యఘటనఘటనాశక్తి చూడుఁడు. ఎంతవింతగానున్నదో? ౨౭ జలమునుండి పృథివికలిగెను. అది నిరాధారముగా నిలిచియున్నది. ఇట్టివిచిత్రకళను గావించినవాఁడే దేవుఁడు. ౨౮ వివేకహీనులగు మానవులు ఆదేవునిచే నిర్మింపఁబడిన పృథ్వియందు వెడలిన శిలలనే దేవరలని నుడువుదురు. ౨౯ సృష్టినిర్మాణకర్తయగు దేవుఁడు సృష్టికిఁ బూర్వమునుండియే యుండెననియు నాతనిశక్తి సృష్టికనంతరము మిగుల విస్తృతమైనదనియు వారలెఱుంగరు. ౩౦ కుండకంటె ముందుగానే కుమ్మరివాఁ డేర్పడియున్నాఁడు. అటులే తనసృష్టికంటెఁ బూర్వమె పరమేశ్వరుఁ డేర్పడియున్నాఁడు. ఆతఁడు దాయి యెన్నఁటికినిగాఁడు. దాయి భగవంతుని సృష్టిలో నొకక్షుద్రపదార్థము ౩౧ ఒకానొకఁడు మట్టితో సైన్యమును నిర్మించెనని భావింపుఁడు. దానిని నిర్మించినవాఁడు నిమిత్తకారణము లేక (కర్త) ఆసైన్యముకంటె వేఱుగానున్నాఁడు. ఏలయనఁ కార్యకారణము లెన్నఁటికిని ఒకటి కాఁజాలవు. ౩౨ ఒకవేళ కార్యకారణములు రెండును బంచభూతాత్మకములైనచోఁ బంచభూతాత్మకదృష్టి కవి యొక[illegible]

గలవు గాని యెచ్చట నిర్గుణవిషయముగానుండునో యచ్చట నిటులనెన్నఁ
డును జరుగఁజాలదు. ఏలయన! కార్యకారణములకు ఏకత్వసంబంధము
పంచభూతములదనుకనే యేర్పడియున్నది. ౩౩ కావున నీసంపూర్ణసృష్టి
కర్త సృష్టికంటె వేఱుగానున్నాఁడు. ఇందు సందేహము లేదు. ౩౪ తోలు
బొమ్మల నాడించువాఁడు స్వయముగాఁ దానుగూడ నొకతోలుబొమ్మ
యెట్లుకాఁగలఁడు? ౩౫ ఛాయామండప(బైస్కోపు) సైన్యము కేవలము సత్య
మగు సైన్యమువలెనే యుద్ధము జేయును. ఒకమనుష్యుఁ డావినోదము
నంతయుఁ జేయించుచుండును గాని యామనుష్యుఁ డాసైన్యము నందలి
యొకానొకవ్యక్తి కాఁగలిగి యుండునా? లేదు. ౩౬ ఈవిధముగానే పరమా
త్ముఁడుసృష్టిని రచించియున్నాఁడు. కాని యాతఁడుస్వయముగా సృష్టికొక
యంగముగా లేఁడు. సమస్తజీవజాతమును సృజించిన యాతఁడు
స్వయముగా నొకజీవుఁ డెట్లగును? ౩౭ పదార్థమును జేయువాఁడు
స్వయముగా నాపదార్థమైయుండుననుట యెట్లుపొసఁగును? పాపము
వివేకహీనులగు పురుషులు వ్యర్థముగా సందేహములకుఁ బాల్పడుచుం
దురు. ౩౮ పరమాత్ముఁడు సృష్టియొనరించినటుల నొకశిల్పి సుందరమం
దిరమును నిర్మించెననుకొనుఁడు. కాని యామందిరనిర్మాత స్వయముగా
మందిరము కాఁగలఁడా ౩౯ అటులే జగత్తును నిర్మించిన పరమాత్ముఁడు
జగత్తునకంటె వేఱుగానున్నాఁడు. కొందఱు మూర్ఖులీయంశము నెఱుం
గక "జగమే జగదీశ్వరుఁ"డని నుడువుదురు ౪౦ జగదీశ్వరుఁడు వేఱుగా
నున్నాఁడు. జగద్రచనము వానికళ. అతఁ డన్నింటిలో నున్నాఁడు. కాని
యన్నింటికంటెను వేఱుగానుండి యన్నిఁటిలో నున్నాఁడు ౪౧

పంచభూతములను కర్దమమునఁ దగుల్కొనక పరమాత్ముఁడు
వేఱుగానున్నాఁడు. అవిద్యాకారణమున మాయాభ్రమ సత్యముగ గా
న్పించును ౪౨ మాయోపాధియు జగదాడంబరమును సత్యమనితలంచుట
విపరీతము. ౪౩ అన్నిఁటికంటెను నావలనున్న పరమాత్ముఁడే యన్నింటికి
వెలుపలను లోపలను వ్యాపించియున్నాఁడు. ఆ యంతరాత్మయే సత్య
మైనది. ఈజగత్తు మిథ్యయైయున్నది ౪౪ ఆపరమాత్మనే దేవతయని
గూడ నుడువవచ్చును. తక్కినవన్నియు నసత్యములు. ఇదియే వేదాంత
శాస్త్రమర్మము ౪౫ ఈదృశ్యపదార్థజాతమంతయు నాశవంతమైనదనియు

భగవంతుఁ డవినాశియనియు ప్రత్యక్షానుభవమువలన గన్పట్టుచున్న విషయమేగదా! కావున భగవంతుఁ డీదృశ్యపదార్థములకంటె వేఱుగా నున్నాఁడు ౮౬ శాస్త్రములన్నియుఁ బరమాత్ముని నిర్మలుఁడనియు అచలుఁడనియుఁ జెప్పుచున్నవి. చంచలుఁడనియు నశ్వరుఁడనియు నాపరమాత్ముని నుడువఁదగదు ౮౭ ఆయనకు, వచ్చుట, పోవుట, పుట్టుట, చచ్చుట మున్నగు నుపాధుల నారోపించుటవలన మహాపాతకము ప్రాప్తించును ౮౮ పరమాత్మునకు జననమరణములు లేవు. ఆతని సత్తామాత్రముననే దేవతలందఱును అమరులగుచున్నారు. ఇఁక నాతనికి మృత్యువెట్లువచ్చును? ౮౯ పుట్టుట, చచ్చుట, వచ్చుట, పోవుట, దుఃఖము ననుభవించుట యనునవియన్నియుఁ బరమాత్ముని కార్యములు. ఆతఁడు కర్తృత్వకారణరూపములకు వేఱుగానున్నాఁడు ౯౦ అంతఃకరణము, పంచప్రాణములు, బహువిధతత్త్వములు, పిండజ్ఞానము మొదలగునవి యన్నియును జంచలములు. కాఁబట్టియే యివి పరమాత్మగాఁజాలవు ౯౧

ఈవిధముగాఁ గల్పనారహితముగ నున్నవాఁడే పరమాత్ముఁడు. కాని వాస్తవమునకుఁ బరమాత్మత్వమనుమాటయాతనియందు లేదు (పరమాత్మత్వమనుశబ్దమువలనఁ గల్పనమేర్పడుచున్నది. ఆతఁడు కల్పనాతీతుఁడు) ౯౨ ఈ విషయమంతయు విని శిష్యుఁడిటులఁ బ్రశ్నించెను "అయ్యా! పరమాత్ముఁడు కల్పనాతీతుఁడైనప్పుడీ బ్రహ్మాండమ నాతఁడెటుల రచించెను. ఈ కర్తృత్వమువలన కర్తృకారణకార్యములోనికి వచ్చునుగదా * ౯౩ ద్రష్టృత్వమువలన ద్రష్ట (చూచెడివాఁడు) అనాయాసముగా దృశ్యమగునట్లు కర్తృత్వమువలన నిర్గుణమునందు గుణము రాగల్గును. ౯౪ కావున బ్రహ్మాండకర్తయెవఁడో ఆతనిచిహ్నములెట్టివో పరమాత్ముఁడు సగుణుడో నిర్గుణుఁడో నా కాజ్ఞయింపుము. ౯౫ "ఆ బ్రహ్మము ఇచ్ఛామాత్రముననే సృష్టికర్తయగును." అనికొందఱునుడువుదురు. ఆతనిని వదలినచో

* కర్తను గర్తయనినుడువుటవలననే దానికిఁ గర్తృత్వగుణముకలుగుచున్నది. దేనియందు గుణముండునో యది కార్యము. ఈరీతిగఁ గారణమే (కర్తయే) కార్యమగుచున్నది. ఉదాహరణము, చూచువానియందుఁ జూచునట్టిగుణము (ధర్మము)ండుట వలన నాతఁడు స్వయముగాఁగూడ నితరులకు దృశ్యమగుచున్నాఁడు. ఇంద్రియములు విషయములకు ద్రష్టలు. కాని యవి స్వయముగా మనస్సునకు దృశ్యములుగ నగుచున్నవి అనఁగా మనస్సుచేఁ గాంచుచున్నవి.

నీక సృష్టికెవఁడు కర్తయగును? ౫౯ ఈవిధముగా ననేకసంశయములు గలుగుచున్నవి. కావుననోస్వామీ! ఈమాయయంతయు నెందుండికలిగి నది? ౫౭ ఇందుమీఁద వక్త యిటులనుడివెను. ఇకముందు మాయను గూర్చి విస్తరించిచెప్పుదును. శ్రోతలారా! సావధానమనస్కులరై వినుఁడు. ౫౮, ౬౦

రెండవ సమాసము.

మా య యొ క్క ఆ స్తి త్వ ము న ం దు శ ం క.

"నిరాకారమునం దీచరాచరమాయ యెటులఁగలిగె"నను శ్రోతల సంశయమునకుఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగెదను. ౧ శుక్తియందు రజతము రజ్జువునందు సర్పము భాసించునటుల సనాతనబ్రహ్మమునందు (వాస్తవములో లేకున్నను) మాయ భాసించుచున్నది. ౨ ఆదియందు నిత్యముక్తము పరమార్థక్రియయునగు పరబ్రహ్మ మొక్కటియేగలదు. దానియందు అస్పష్టముగను సూక్ష్మముగను మూలమాయ కలిగెను. ౩

శ్లో॥ ఆద్యమేకంపరబ్రహ్మ నిత్యముక్తమవిక్రియమ్
తస్యమాయాసమావేశో జీవమవ్యాకృతాత్మకమ్॥

శ్రోత యిటుల మఱిప్రశ్నించెను. ఒకవేళ బ్రహ్మము, నిరాకారము, ముక్తము, అక్రియ, నిర్వికారము నైనచో దానినుండి మిథ్యయగు మాయ యెట్లుకలిగెను. ౪ బ్రహ్మము అఖండనిర్గుణము. దానికి ఇచ్ఛ యెటులఁగలుగును? ఏలయన! ఇచ్ఛయనునది సగుణమునందే కలుగఁదగి నది, నిర్గుణమునందది కలుగఁజాలదుగదా. ౫ బ్రహ్మము ఆదినుండియు సగుణముకాదు. కావుననేగదా దానికి నిర్గుణమనునామము గలిగినది! ఈస్థితిలో దానికి సగుణత్వము (ఇచ్ఛాశక్తి) యెచ్చటనుండివచ్చెను? ౬ ఒకవేళ నిర్గుణమే సగుణమైనదనిచెప్పనెడ దానివలన మూర్ఖత్వము ప్రక టనమగును. ౭ ఆనిరాకారుఁడగు నీశ్వరుఁడు సృష్టిజేసియు అకర్తగా నున్నాఁడు. పాపము ఈజీవులు వానిలీల నేమియెఱుంగుదురు? అని యొకఁడు పల్కెను. ౮ "అతఁడు పరమాత్ముఁడు వానిమహిమను బాప మీజీవాత్మ యెటులఁదెలిసికొనఁగల్గును? అని మఱియొకఁడు నుడువును. ౯ శాస్త్రములయర్థమును దాచి వానిమహిమను మానవులు వ్యర్థముగా

గానముచేయుచున్నారు. మఱియు నిర్గుణముమీఁద బలవంతముగఁ గర్తృ
త్వభారమును వైచుచున్నారు. ౧౦ కర్తవ్యతయే భ్రాంతిగాలేనప్పుడు
చేసియును అకర్తగా నెవఁడుండఁగలఁడు? అకర్త కర్తల వార్తయే సమూ
లముగా మిథ్యయైయున్నది ౧౧ ఆదినుండియు నిర్గుణముగానున్న దాని
యందుఁ గర్తృత్వ మెప్పటినుండివచ్చినది? (ఒకవేళకర్తృత్వము రానిచో)
లేనిచో నీసృష్టిని రచించుకోర్కె యెవ్వనికేర్పడినది? ౧౨ చాలమంది
"పరమేశ్వరుని యిచ్ఛయని సాధారణముగాఁ బలుకుచుందురు. కానియా
నిర్గుణపరబ్రహ్మమునం దిచ్ఛయెచ్చటినుండి వచ్చెనో తెలియకున్నది ౧౩
అటులైన నీవిశ్వమునంతయు సృజించినదెవరు? తనంతటతానుగా నైనదా?
ఈశ్వరుఁడు గాకున్నచో నిదియంతయు నెవ్వఁ డుత్పత్తిచేసెను ౧౪
ఈశ్వరుఁడు లేకయే అంతయు నుత్పన్నమైనదన్నచో నప్పట్టున నీశ్వరుఁ
డెక్కడకుఁ బోవఁగలఁడు. సృష్టి తనంతనే యేర్పడెననుకొందమేని యీ
శ్వరునిపట్ల నభావ మేర్పడును. ౧౫ ఈశ్వరుఁడే సృష్టికర్తయని యందు
మేని యాతనియందు సగుణత్వ ముండవలయును. అటుల యోజించితి
మేని (సగుణత్వమారోపించితిమేని) యీశ్వరునియెడఁగల నిర్గుణత్వమే
సమాప్తమగును ౧౬ యీశ్వరుఁడు మొదటినుండియు నిర్గుణుఁడైన పక్ష
మున సృష్టికిఁ గర్తయెవఁడు? ఈశ్వరుఁడే కర్తయనిచెప్పుదమాయన్న
దానిచే సగుణత్వ మేర్పడుచున్నది. సగుణత్వము నశ్వరముగదా ౧౭
ఇక్కడ గొప్పశంక గలుగుచున్నది. ఈచరాచరజగత్తు పరబ్రహ్మము
వలనఁ గలిగినదందురుగదా! ఎటులఁ గలిగినది? ఒకవేళ మాయను స్వతం
త్రమైనదానినిగాఁ జెప్పుదమాయన్న నదియు విపరీతముగానే కనఁబడు
చున్నది. ౧౮ "మాయనెవ్వరును జేయలేదు. తనంతటనదియే వ్యాపించి
పోయినది." అని యొకవేళ జెప్పుదమాయన్న దీనివలన నీశ్వరవిషయిక
వార్తయే మునిఁగిపోవుచున్నది ౧౯ ఈశ్వరుఁడు నిర్గుణుఁడు, స్వతస్సిద్ధుఁడు
ఆయనకును మాయకును సంబంధమేమియును లేదని నుడువుటగూడ
నుచితముగాఁ గనఁబట్టదు ౨౦ ఒకవేళ సమస్తకర్తృత్వము మాయపై
ననే పెట్టుచో నిఁక భక్తుల నుద్ధరించెడి యీశ్వరుఁడే లేఁడా యేమి?
౨౧ యీశ్వరుఁడుతప్ప నీమాయ నెవఁడుదూరముచేయఁగలఁడు? భక్త
లమగుమమ్ము ననుగ్రహించెడివాఁ డెవఁడేనియు లేఁడాయేమి? ౨౨

మాయను స్వతంత్రమనిగూడఁ జెప్పఁజాలము. మాయకు నిర్మాణకర్త యగు సర్వేశ్వరుఁ డొకఁ డవశ్యముగానున్నాఁడు. ౨౩ ఈశ్వరుఁ డేవిధముగా నున్నాఁడు? మాయయన నెట్టిది? ఈవిషయము సవిస్తరముగాఁ దెలుపుము." ౨౪ వక్త ఈసందేహమునుగూర్చి జనులలో భిన్నభిన్నములగు విచారము లనేకములు గలవు. అవియన్నియును క్రమముగా వివరించెదను. శ్రోతలారా! ధ్యానముంచి ప్రకృతాంశమును వినియెదరుగాక ౨౫, ౨౬

మాయ నీశ్వరుఁడే నిర్మించెను. ఆయనవలననే యది నలుముఖముల వ్యాపించియున్నది. ఈశ్వరున కిచ్ఛగలుగకపోయినచో నీమాయ యెక్కడినుండివచ్చును? అనియొకఁడు చెప్పును ౨౭ ఈశ్వరుఁడు నిర్గుణుఁడై యున్నప్పుడు ఇచ్ఛ జేయువాఁ డెవఁడు? మాయమిథ్య, అది లేనేలేదని యొకఁడుజెప్పును. ౨౮ ప్రత్యక్షముగా నిదిగాన్పించుచున్నప్పుడు లేనేలేదని యెట్లనుకొనఁగలుగుదుము? మాయ యీశ్వరుని యనాది శక్తియని యొకఁడుచెప్పును ౨౯ మాయ సత్యమేయగుచో నది జ్ఞానమువలన నేలనిరసనమైపోవును? సత్యసమానముగాఁ గాన్పించునే గాని అది మిథ్యయేయని యొకఁడుచెప్పును ౩౦ ఇది (మాయ) స్వాభావికముగానే మిథ్యయైనయెడల సాధనము నేలచేయవలయును? ఈశ్వరుఁడు మాయాత్యాగముకొఱకే భక్తిసాధనములు వివరించియున్నాఁడు. అని యొకఁడు నుడువును ౩౧ మాయ యథార్థమునకుమిథ్యయే. అజ్ఞానరూపమగు సన్నిపాతవ్యాధివలన మాయయన్న భయముగుచున్నది. కావున దాని వారించుటకు సాధనరూపమగు నౌషధమును బుచ్చుకొనవలెను. ఇంతయే ౹ మాయ మిథ్యయేయని యొకఁడుచెప్పును ౩౨ మాయను త్యాగము గావించుట కెన్నియోసాధనములు చెప్పఁబడెను. ఇందులకు నానావిధమతములు గలవు. అయినను మాయను ద్యాగము జేయఁజాలకున్నారము. ఈస్థితిలో దానిని మిథ్యయని యెట్లునుడువుదుము? అని యొకఁడు చెప్పును ౩౩ యోగవాణి మాయనుగూడ మిథ్యయని చెప్పుచున్నది. వేదశాస్త్రపురాణములలో మాయ మిథ్యయని చెప్పఁబడెను. మఱియు నానావిధనిరూపణములయందుఁగూడ మాయ మిథ్యయని చెప్పఁబడెను. అనియొకఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చును ౩౪ మాయను మిథ్యయనినంతమాత్ర

మున నది తోలఁగిపోయినట్లు మీ మొక్కడను వినియుండలేదు. మిథ్యయన్నం తన యది మిగుల వెంటనంటును. అనియొకఁడు పల్కును ౩౫ అంతః కరణమునందు విజ్ఞానము లేని వానికి సజ్జనులను గురుతింపఁజాలనివానికిని మిథ్యాభాసయగు మాయ సత్యముగాఁ గాన్పించును ౩౬ ఎవఁ డెట్లు నిశ్చయించునో వానికట్లె ఫలితముండును. అద్దములోఁ జూచుకొనువానికిఁ దనఛాయయే యెదురుఁగా గాన్పించుటయెట్టిదో మాయయొక్క స్థితియు నట్టిదెయని యొకఁడునుడువును ౩౭ మాయ యెక్కడనుండి వచ్చినది? ఉన్నదంతయు బ్రహ్మమే. కరగియున్నను పేరియున్నను నేయి యొక్కటియేయని యొకఁడు చెప్పును ౩౮ పరమాత్మస్వరూపము కరుగు ననియుఁ బేరుకొనుననియు నెచ్చటను జెప్పఁబడలేదు. ఆతనిపట్ల నీవొసంగిన యుపమానము సరిపడలేదు. అని యొకఁడనును ౩౯ "సర్వబ్రహ్మము" అనుదానిమర్మము నెఱుంగనివానికి భ్రమ తొలంగఁజాలదని యొకఁడనును ౪౦ ఈశ్వరుఁ డొకఁడే. అచట నీసర్వశబ్ద మెక్కడనుండివచ్చినది? సర్వబ్రహ్మమనునది అపూర్వముగను ఆశ్చర్యముగను గనుపట్టుచున్నదిఅని యొకఁడు నుడువును ౪౧ సత్య మొక్కటియే రెండవది లేనేలేదు. కావున సాధారణముగ "సర్వబ్రహ్మమని" బ్రహ్మమునందురు. అనియొకఁడనును. ౪౨ అన్నియు నొక్కసారిగనే మిథ్యయైపోవును. ఇఁక నిలచి యేదియుండునో అదియే సత్యబ్రహ్మము అనియొకఁడు శాస్త్రాధారములతోఁ జెప్పును. ౪౩ భూషణములందును బంగారమునందును భేదమేమియును లేదు. (బంగారము భూషణములలోని బంగారము నొకటియే) వివాదములతో నేలవ్యర్థముగాఁ బరిశ్రమ చేయుదురు అనియొకఁడనును ౪౪ హీనము, ఏకదేశీయమునగు నీయుపమానము వస్తువుతో (బ్రహ్మముతో) నెట్లు సంబంధించును! వర్ణ వ్యక్తిత్వము అవ్యక్తముతోఁ దులఁదూఁగఁజాలదు ౪౫ సువర్ణమును జూచినయెడల దీనియం దనాదినుండియు వ్యక్తత్వమున్నదని తోఁచును. బంగారుసొమ్ములను జూచినచో నాబంగారే కాన్పించును ౪౬ అనఁగా బంగారము మొదటినుండియు వ్యక్తముగనున్నది. అది జడమును, ఏకదేశీయమును, పచ్చనిదియు నై యున్నది. ఇట్టి యసంపూర్ణ దృష్టాంతము లు పూర్ణబ్రహ్మమునెడ నెట్లుసరిపడును? అని యొకఁడనును ౪౭ దీనిని విని మొదటివాఁ డిట్లు చెప్పును. విషయము బోధ చేయుటకై

యేకదేశీయదృష్టాంతములనుగూడ నీయవలసివచ్చును. సముద్రతరంగములయందు భిన్నత్వమెక్కడనున్నది? ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము అని దృష్టాంతములుమూడు విధములుగా నున్నవి. ఒకదృష్టాంతమువలనఁ (బ్రహ్మము) దథ్యమని తెలియును. ఒకదానివలన వ్యర్థముగా సందేహములు వృద్ధినొందును. ౯ దీనిమీఁద మఱియొక్క చిట్కులనుడువును. సముద్రమేమి? తరంగములెక్కడ? అచలముతో చలమునకెక్కడనేని సామ్యమునీయఁదగునా? మాయను సత్యముగా నెన్నఁటికిని భావింపఁగూడదు ౧౦ ఒకఁడిట్లుచెప్పును. మాయకల్పనము. ఇది జనులకు నానా విధములగు భాసలను జూపుచున్నది. ఈవిధముచే దీనిని బ్రహ్మమనియే తలంపవలయును. ౧౧ ఇట్లు మాయ, బ్రహ్మములనుగూర్చి పరస్పరవివాదములు జరుగుచుండుకతన ముఖ్యసందేహము అటులే నిలిచియున్నది. ముందది సావధానులై వినుండు. ౧౨

మాయయనునది మిథ్యయని మీకిదివఱకే తెలిసినదిగదా! కాని యది బ్రహ్మమునందెట్లు ఉత్పత్తియయ్యెను? ఒకవేళ నిర్గుణమే దానిని గావించినదని చెప్పఁదలఁచినచో నది (మాయ) అనాదినుండియు మిథ్యయైయుండెను. ౧౩ మిథ్యాశబ్దమువలన "అది యేమియును లేనేలేదు." అనునర్థము వెడలుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలోఁ జేసినదేమి? ఎవరుచేసిరి? నిర్గుణమునకుఁ గర్తృత్వముకలుగుటకూడ నసంభవమేగదా! ౧౪ ఒకటి కర్తనుగూర్చినవిషయము అది (కర్తయగుబ్రహ్మము) యనాదినుండియు రూపరహితముగా నున్నది. ఇఁక రెండవది అదిగావించిన (బ్రహ్మము గల్పించిన) దానినంతను (మాయను) గూర్చినవిషయము. దానికిఁగూడ అస్తిత్వములేదు. ఐనను శ్రోతలయాక్షేపణములకు సమాధానముల నొసంగెదను. ౧౫

మూఁడవసమాసము

నిర్గుణమునందు మాయయెట్లుకలిగెను?

ఓరీ! ఎయ్యదికలుగనేలేదో దానినిగూర్చి చెప్పునదేమున్నది? అయినను సంశయములను దూరపరచుటకై చెప్పుచున్నారము ౧
రజ్జువువలన సర్పమును, నీటివలనఁ దరంగములును, సూర్యునివలన నెండ

మావులును, భాసించుచున్నవి. మఱియు నీటినుండి వడగండ్లుకలుగు చున్నవి. ౩ మంటివలన గోడ నిర్మింపఁబడుచున్నది. సముద్రకారణమున అలలేర్పడుచున్నవి. కంటిలోనిపాపవలనఁ బ్రపంచము కాన్పించుచున్నది. ౪ బంగారమువలన భూషణములు, దారములవలన వస్త్రము, తాఁబేటి యొక్క దేహమునుండి దానిహస్తపాదములవిస్తృతి యేర్పడుచున్నది. ౫ నెయ్యియున్నది. అదియున్నప్పుడే కరుగుటయు నుండును. ఉప్పునీటి నుండి యుప్పు వెడలుచున్నది. బింబమునుండి ప్రతిబింబ మేర్పడుచున్నది. ౬ పృథ్వినుండి వృక్షములుకలుగుచున్నవి, వృక్షమునుండి నీడకలుగు చున్నది. మఱియు ధాతువు (వీర్యము) నుండి ఉచ్చనీచవర్ణము లుత్పత్తి యగుచున్నవి. ౭

ఇప్పటికి దృష్టాంతములు చాలయైనవి. అద్వైతమునందు ద్వైత మెక్కడనుండివచ్చినది! ద్వైతమును విడిచినయెడల అద్వైతనిరూపణము గావింప వలనుగలుగకుండు టెందులకు? ౮ ఏదేని యొక్కవస్తువునకు భాసమున్నప్పుడే యదిభాసించును. మఱియు దృశ్యమున్నప్పుడే కనిపించును. కాని యాదృశ్యపుస్థితి యిట్టిదిగాదు. కావున నదృశ్యమున కేయు పమానమేని సరిపడదు. అది యనుపమమైయుండును. ౯ కల్పనములే కుండ హేతువు దృశ్యములేకుండ దృష్టాంతము, ద్వైతములేకుండ నద్వైతము ఎట్లుకాఁగలవు? ౧౦ సహస్రముఖములుగల శేషుఁడుసైత మేభగ వంతునిచిత్రకృత్యములను వర్ణింపఁజాలఁడో యాతఁడే యీయనంతబ్రహ్మాం డములను సృజించెను. ౧౧ ఆపరమేశ్వరుని (పరమాత్ముని) వలననే యీసృష్టి విస్తృతమైనది. ఆయీశ్వరుఁడే సర్వకర్తయైయున్నాఁడు. ౧౨ ఆయనకనంతనామములుగలవు. ఆయన అనంతశక్తులను నిర్మించెను. అతఁడే మూలపురుషుఁడు. ౧౩ ఆమూలపురుషునిగుర్తు స్వయముగా నామూలమాయయే యైయున్నది. గావునఁ గర్తృత్వమంతయు దానిలోని కేవచ్చును. ౧౪

శ్లో॥ కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే॥

కాని యీయంశమును స్పష్టముగాఁ జెప్పవీలుగాదు. ఏలయన! దీనివలన (మూలపురుషునకు ద్వైతోపమాన మిచ్చుటవలన) మాటలా

డుట; నడచుట, శ్రవణమననాదులగు బ్రహ్మప్రాప్తియుపాయములే నష్టమగును. ఇటులఁజూచిన సత్యమెయ్యది. ౧౫ పరమాత్మునివలన నంతయు సృజింపఁబడినదనుసంశము నందఱు నొప్పుకొనియున్నారు. కాని యాపరమాత్ముని గుర్తింపవలయునుగదా. ౧౬ సిద్ధులనిరూపణము సాధకునికుపకరింపదు. ఏలయన! సాధకులయంతఃకరణము సిద్ధులయంతఃకరణమువలెఁ బక్వముగాదు. ౧౭ అవిద్యాకారణమును (పిండరూపమగు నుపాధి ధరించువానిని) జీవుఁ డనుచున్నారు. మాయాకారణమును (బ్రహ్మాండోపాధినిధరించువానిని) శివుఁ డనుచున్నారు. మూలమాయాగుణమువలనఁ బరమేశ్వరుఁడు బ్రహ్మమని పిలువఁబడుచున్నాఁడు. ౧౮ కావున అనంతశక్తులను ధరించునది మూలమాయయే. దీనియర్థమును అనుభవనీయులగు పురుషులే తెలిసికొనఁ గలుగుదురు. ౧౯ మూలమాయయే మూలపురుషుఁడు. అతఁడే సమస్తమునకు నీశ్వరుఁడైయున్నాఁడు. ఆతనినే అనంతనామజగదీశ్వరుఁడని చెప్పుదురు ౨౦ ఈ సంపూర్ణవిస్తృతమగు మాయ కేవలము మిథ్యయైయున్నది. దీనిమర్మమును దెలిసికొనినవారలు చాల యరుదుగానున్నారు ౨౧ వాస్తవమున కీవిషయము లనిర్వాచ్యములు. కాని నేనిచ్చటఁ జెప్పుచున్నాఁడను. ఇవి స్వానుభవమువలననే గ్రహింపఁదగినవి. మఱియు నివి సత్సంగము లేకున్నచో బోధగావు ౨౨ సాధకులకీసందర్భమున మాయయే మూలపురుషుఁడెటులయ్యెనను సందియము గలుగవచ్చును, అట్లుగానిచో (మాయయే మూలపురుషుఁడుగాకున్న) అనంతనామయుక్త జగదీశుఁడని యెవ్వని నుడువుదురు? ౨౩ ఏలయన! నామరూపములు మాయదనుక నే గలవు గదా. కానఁ బైనజెప్పినదానిలో సందేహింపవలసిన దెద్దియును లేదు. ౨౪ నిరాకారమునందు మూలమాయ యెట్లుకలిగెనను పూర్వసందేహమటులే నిలచియున్నది. దానిని నివారించెదము, శ్రద్ధతో నాలకింపఁగోరెదను ౨౫

దృష్టిబంధనపుటాట (గారడి) వలె నీమాయయంతయును మిథ్యయైయున్నది. ఇప్పు డాగారడియాట (మాయాకౌతుకము) ఏప్రకారముగా నగుచున్నదో చెప్పెదను ౨౬ నిశ్చయమగు ఆకాశమునందుఁ జంచలమగువాయువు ఎట్లుకలుగుచున్నదో యటులే అచలమును నిరా

కారమునగు స్వరూపమునందు మూలమాయ కలుగుచున్నది. ౨౭ కాని వాయువుండుటవలన నాకాశముయొక్క నిశ్చలత్వమునకు వేఱొకవిధ మగుబాధకలుగుట సంభవింపదు ౨౮ ఇటులే మూలమాయయుండుట వలనఁ బరమాత్ముని నిర్గుణత్వమునందుఁగూడ నేవిధమగుబాధయుఁ గలుగదు. ఈదృష్టాంతమువలన వెనుకటిసంశయము తొలఁగిపోవును ౨౯ వాయువు మొదటినుండియే యుండవలయునను నియతములేదు. ఇటులే మూలమాయయుఁ బురాతనముగాదు. దానిని సత్యమని యంగీకరించుచో అది మఱల లీనముగూడఁ గాఁ గలిగియున్నది ౩౦ వాయువునకువలె మూలమాయకుఁగూడ స్వరూప మెఱుఁగవలయును. వాయువు భాసమగుచున్నదిగాని దృష్టిలోనికి రాదు ౩౧ వాయువును మీరు సత్యమే యనుఁడు. కాని యదియెప్పుడేని కనులకుఁగనిపించుచున్నదా! దానిని (గాలిని) జూడఁదలఁచినచో ఎగురఁదలఁచినధూళి, కదలుచున్నయాకులు మాత్రమే కనిపించును ౩౨ వాయువువలెనే మూలమాయయు భాసించుచున్నదిగాని కనిపించుటలేదు. అవిద్య మాయయొక్కవిస్తరమునుమా ౩౩ వాయుయోగమువలన దృశ్యము (ధూళిమున్నగునవి) ఆకాశమునందుఁ గాన్పించునట్లు మూలమాయాయోగమువలన నీజగము నిర్మింపఁబడినది ౩౪ ఆకసమునం దాకస్మికముగా మేఘాడంబరముకలుగునటుల మాయాగుణమువలన నీజగము నిర్మింపఁబడెను ౩౫ ఆకాశమునందు ఆకస్మికముగా నశ్వరమగు మేఘసముదాయ మావరించునట్లు బ్రహ్మమునందీమిథ్యామాయ యుత్పన్నమగుచున్నది. ౩౬ ఆమేఘాడంబరముకతన ఆకాశమునకునిశ్చలత్వమే లేనటులఁ గనిపించును. అదిసరిగాదు. ఆకాశము చలనరహితమై యొక్కచోటనే యున్నది. ౩౭ అటులె మాయాకారణమున నిర్గుణము సగుణముగాఁ దోఁచును. కాని యదిసరిగాదు. పరబ్రహ్మము యథావిధిగఁ జెక్కుచెదరక నిర్గుణముగనున్నది. ౩౮ మేఘములు వచ్చుచున్నను పోవుచున్నను ఆకాశముమాత్రము తనపూర్వరూపముతో నిలచియున్నది. అటులే మాయవచ్చుచున్నను బోవుచున్నను నిర్గుణబ్రహ్మమునందు మాయాకారణమున గుణములు కలుగుటలేదు. ఎట్టిదటులేయున్నది. ౩౯ పర్వతశిఖరములమీఁద నాకాశము పెట్టఁబడినటులఁ గనిపించుచున్నను వాస్తవమునకది కేవలము భాసమాత్రమే.

అటులే నిర్గుణముకూడ మాయాకారణమున సగుణముగా భాసించు చున్నను వాస్తవముగా నది నిర్గుణమె యైయున్నది. ४० ఆకాశమును జూచినచో దానియందు నీలిమ వ్యాపించియున్నట్లు గన్పించును. కాని దానిని మిథ్యాభాసముగానే భావింపవలయును. ४१ ఆకాశము బోర గిలఁబడి నాలుగుదిక్కులను జుట్టుకొనినట్లును సంపూర్ణ విశ్వమునది బంధించినట్లును గోచరించును. కాని వాస్తవమున కాకాశము అట్లు లేదు. అది నాలుగుదిక్కుల నావరించినను దిశలు తెలియఁబడియే యున్నవి. ४२ దూరమునుండి చూచినచో పర్వతములు నీలవర్ణముగాఁ గాన్పించును. కాని వాస్తవమునకు శైలములు నీలవర్ణముగా లేవు. ఇటులె నిర్గుణబ్రహ్మమునందుఁగూడ గుణాభాసము కలుగును. కాని బ్రహ్మము సగుణ మెన్నటికినిగాదు. ४३ రథము పరుగెత్తునపుడు లోనున్నవారి కీపృథ్వియే పరుగెత్తుచున్నటులఁ దోఁచును. కాని వాస్తవమునకుఁ బృథ్వి నిశ్చలముగానేయున్నది ఇటులె పరబ్రహ్మముకూడ నిర్గుణము కేవలము నైయున్నది. ४४ మేఘకారణమునఁ జంద్రుఁ డాకాశమునఁ బరుగెత్తుచున్నటులఁ గానుపించును. కాని యదియంత యును మిథ్య. మేఘమే యురుకుచున్నది. ४५ ఉష్ణవాయువువలనఁగాని అగ్నిజ్వాలవలనఁగాని వాతావరణము (అంతరాళము) వణకుచున్నటులఁ గనుపించును. కాని యదిభ్రమ. అది యెప్పటివలెనే నిశ్చలముగానున్నది. ४६ ఇటులే పరబ్రహ్మస్వరూపము నిర్గుణమైయుండియు మాయాకార ణమున సగుణమువలెఁ దోఁచుచున్నది. కాని యిది కేవలము కల్పనము వలనఁ గలిగినభ్రమ సుమ్మీ. ४७

దృష్టిబంధనపుటాట (గారడి) వలె నీమాయ చంచలముగను మిథ్యగను నున్నది. వస్తువు (బ్రహ్మము) యథావిధిగా శాశ్వతమును నిశ్చలము నైయున్నది. ४८ కాని మాయ నిరాకారవస్తువును సాకార ముగాఁ జేయుచున్నది. దానికది (మాయకది) స్వభావగుణము. మాయ గొప్పమోసగత్తె. ४९ చూచినచో మాయయనునది లేనేలేదు. కాని యదిసత్యమువలె భాసించుచున్నది. మఱియు మేఘాడంబరమువలె నుద్భూతమగుచున్నది. అంతలో నాశనమగుచున్నది. ५० ఈవిధముగా మాయ ఉద్భూతమగుచున్నది. కాని బ్రహ్మము నిర్గుణముగనేయున్నది.

బ్రహ్మమునందు అహంరూపముగనున్న స్ఫూర్తి (శక్తి)యే మాయ ౧౧ గుణములు మాయాఖేలనములు. నిర్గుణమునందు గుణాదులెవ్వియును లేవు. మాయ సత్స్వరూపమునందు (బ్రహ్మమునందు) ఉత్పన్నమును నాశనమును నొందుచున్నది. * ౧౨ దృష్టిచలనము వలన ఆకాశమునందు (మేఘసముదాయము) సైన్యమో బొమ్మలో ఆడుచున్నటుల గాన్పించును. కాని యదిమిథ్య. ౧౩ ఈవిధముగా జూచితిమేని యీమాయానటనమంతయును మిథ్య. దానిపుట్టుకయంతయు నానాతత్త్వములవిస్తరత్వమును విశదిచెప్పితిని. ౧౪

మొదటనుండియు బంచమహాతత్త్వములు మాయయందున్నవి. ఓంకారము వాయువుయొక్కగతి. (శక్తియే వాయువుయొక్క రూపము) దీనియర్థమును దక్షులును జ్ఞానులునగువారలే గ్రహింపగలుగుదురు. ౧౫ మూలమాయాచలనమే వాయులక్షణము. మూలమునందలి సూక్ష్మతత్త్వములే ముందునకరిగి జడత్వమును బొందించుచున్నవి. ౧౬ మూలమాయయందు దొలుదొలుత అవ్యక్తముగానున్న యీపంచమహాభూతములు సృష్టిరచనమునందు వ్యక్తములగుచున్నవి. ౧౭ మూలమాయాలక్షణముగూడ బాంచభౌతికమే. దానిశోధనమును సూక్ష్మదృష్టితో జేయవలయును. ౧౮ ఆకాశము, వాయువు లేకున్నచో మూలమాయకు శక్తి, ఇచ్ఛ యెటులగలుగగలవు? (కావున ఆకాశము వాయువు మూలమాయయందున్నవి) అటులే మాయయందు ఇచ్ఛాశక్తికలుగుట తేజోలక్షణమైనది. ౧౯ ఇంతియగాక మాయయందున్న మృదుత్వమే జలము. మఱియు జడత్వము పృథ్వీలక్షణము. ఈవిధముగా మూలమాయయందు బంచమహాభూతము లుత్పన్నమయ్యెను. కావున మూలమాయయను బాంచభౌతికమనియే నిర్ధారణమైనది. ౨౦ ఇంతియగాదు. ఒక్కొక్క భూతమునందే దేసి భూతములున్నవి. ఈవిషయము సూక్ష్మదృష్టితో నారయునెడ విశదమగును. ౨౧ ముందునకరిగి

---

* గుణములు వ్యాప్తిమాత్రములు. నిర్గుణమునందివి లేవు. మాయయొక్క సాక్షిత్వమున గుణములు కలుగుచున్నవి. పోవుచున్నవి. రజ్జువుయొక్క యధిష్ఠానమున భుజంగము భాసించుచున్నట్లు నిర్గుణమునందీమాయ జననాశన కలుగుచు నశించుచునున్నది. కడకు నిర్గుణము నిర్గుణముగానే యున్నది.

యువి (పంచమహాభూతములు) స్థూలరూపములోనికి వచ్చుచున్నవి. అప్పుడుగూడ నవియన్నియును బరస్పరము కలిసియేయుండును. ఈవిధముగా నీపంచభూతాత్మికమగు మాయయంతయును వ్యాపించియున్నది. ౬౨ అది మూలమాయయందును, భూమండలములోని యవిద్య (మాయ) యందును స్వర్గమర్త్యపాతాళలోకములందును, ఐదేభూతములున్నవి. ౬౩.

శ్లో॥ స్వర్గేమర్త్యేచపాతాళే యత్కించిత్సచరాచరం
సర్వంతత్పాంచభౌతిక్యంపష్ఠంకించిన్నదృశ్యతే॥

ఆదియందును అంత్యమందును (అన్నిటిలోను) సత్త్వరూపమున్నది. మధ్యమునఁ బంచమహాభూతములు వర్తించుచున్నవి. ఇదియే పంచభూతాత్మిక మాయాస్వరూపము. ౬౪ "పంచభూతములు తమోగుణమునుండి కలిగెను. మూలమాయ గుణములకంటె వేఱుగా నున్నది. ఈస్థితిలో (మూలమాయ) పంచభూతాత్మిక మెట్లు కాఁగలదు?" అని యిక్కడ నొక సందేహము గలుగును. ఈ శంకకు సమాధానమును రాఁబోవు సమాసమునందు స్పష్టముగాఁ దెలుపుదును. ౬౫, ౬౬,

---

నాలుగవ సమాసము.

సూక్ష్మపంచమహాభూతములు.

వెనుకటి సందేహమునకు బాగుగాఁ దెలియునట్లు సమాధానము చెప్పుదును. కావున శ్రోత లొక్కక్షణమాత్రము వృత్తిని సరిపఱచికొని (సావధానులై) వినెదరుగాక ౧ మొదట బ్రహ్మమునందు మూలమాయ కలిగెను. తరువాత దానినుండి గుణమాయ జనించెను. ఇందువలననే మాయను గుణక్షోభినియని చెప్పుచున్నారు. ౨ మాయవలన సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూఁడు గలిగెను. అపిమ్మట తమోగుణమునుండి పంచమహాభూతము లేర్పడెను. ౩ పంచమహాభూతము లీవిధముగా నేర్పడెను. తరువాత నవి ముందున కరిగి సూక్ష్మభూతసృష్టిరూపముతో విస్తృతమయ్యెను. తమోగుణమునుండి పంచమహాభూతమ్ములు కలిగిన క్రమమిది ౪ మూలమాయ గుణములకంటె వేఱుగా నుండెనుగదా!

అందు భూతము లెట్లు జనించెనని శ్రోతలు వెనుకఁ బ్రశ్నించిరి. దాని కిప్పుడు సమాధానము జెప్పెదను. ౫ మఱియు ఒక్కొక్క భూతమునుండి యైదేసిభూతము లేవిధముగా నుత్పన్నమయ్యెనో యావిషయముగూడఁ జెప్పెదను ౬ సూక్ష్మదృష్టి కౌతుకమును పాంచభౌతికమూలమాయా స్థితిని వినుటకు శ్రోతలిప్పుడు తమ వివేకమును నిర్మలము గావించుకొన వలయును. ౭ మొట్టమొదట భూతరూపములను గురుతింపవలయును. తరువాత సూక్ష్మదృష్టితో వానిని శోధించి చూడవలయును. ౮ ఎంత దనుక నొకవిషయమునందుఁ బరిచయము కలుగదో యంతదనుక దానిని గురుతింపవీలుకాదు. కావున శ్రోతలు ప్రథమమునఁ బంచమహాభూతము లనుగూర్చిన వివరమును విని పరిచయము గావించుకొనవలయును. ౯

జడమును గఠినమునునగు నది యెంతగలదో యది పృథివి. మృదువును, తేమ యెంతగలదో యది జలము ౧౦ ఉష్ణమును, తేజో యుక్తమును నగునది యెంతగలదో యది యగ్ని. ౧౧ చైతన్యమును జంచలమును నెంతగలదో యది యంతయును గేవల వాయువు. అటులే శూన్యముగను, నిశ్చలముగను, అవకాశముగాఁ గనుపించునదిగను నెంతగలదో యది యాకాశము ౧౨ ఇవి పంచమహాభూతముల సంక్షిప్త చిహ్నములు. ఇఁకనిప్పుడు ఒక్కొక్క భూతమునందు ఐదేసి భూతము లేవిధముగా నిమిడియున్నవో మఱియుఁ ద్రిగుణముల కావల నేమున్నదో యా సూక్ష్మవిచారమును దెల్పుదుము. దీనిని ధ్యానపూర్వకముగా వినుండు. ౧౩, ౧౪

ముందుగా నిపుడు సూక్ష్మాకాశమునందుఁ బృథివి యేవిధముగాఁ జొచ్చి యున్నదో తెలుపుదుము. శ్రోత లీసందర్భమునందు దమధారణాశక్తిని స్థిర పఱచికొనియుండవలయును * ౧౫ ఆకాశమనియవకాశమునకుఁ జెప్పుదురు, అవకాశమనిశూన్యమునకుఁ జెప్పుదురు. శూన్యమని యజ్ఞానమునకుఁ జెప్పు దురు. అజ్ఞానమని జడత్వమునకుఁ జెప్పుదురు. ఆజడత్వమే(ఆకాశమునందు)

---

* ఒక్కొక్కభూతమునం దైదేసిభూతములుండుటను దెలుపుటకుముందు శ్రోతలు తమపంచభూతాత్మక దేహమునందే వానిమిశ్రణమును ధ్యానపూర్వకముగాఁ జూడ వలయును. దేహమునందు ధ్యానముంచుట వలన నెంతచక్కఁగ దెలియునో యట్లు వెలుపలి పృథివ్యాది పంచభూతములపై ధ్యానముంచినచోఁ దెలియదు.

పృథ్వియయ్యెను. ౧౬ ఆకాశమునందుఁగల మృదుత్వమే జలలక్షణము కావున నాకాశమునందు జలము అవశ్యముగానున్నది ౧౭ అజ్ఞానము వలన నాకాశమునందుఁ దోఁచు శూన్యత్వభానమే తేజోలక్షణము. కావున ఆకాశమునం దగ్నియున్నది. ౧౮ వాయువునకును ఆకాశము నకును నంతగా భేదమేమియును లేదు. ఏలయన? వాయువునందుఁగూడ నాకాశమునందున్నటుల స్తబ్ధత్వమున్నది. కాన నాకాశమునందుఁగల స్తబ్ధతమే వాయులక్షణము ౧౯ ఇఁక శేషించినది ఆకాశమునం దాకాశము. ఆకాశమునం దాకాశమున్నదనుసంగతి ప్రత్యేకించి చెప్ప వలసిన పనిలేదు. ఈవిధముగా ఆకాశమునం దైదుభూతములు గలవను నంశము సిద్ధాంతమైనది. ౨౦ ఇఁక స్థిరచిత్తులై వాయువునందుఁ బంచ మహాభూతము లెట్లుగలసియున్నవో క్రమముగా వినుండు ౨౧ మిక్కిలి తేలికయగు వస్తువునందుఁగూడ జడత్వముండునట్లు వాయువునందు సైతము జడత్వమున్నది. దానితాఁకిడివలన (ఝంఝూమారుతమువలన) వృక్షములు పడుచున్నవి. ఈజడత్వమే పృథ్విలక్షణము. కావున వాయు వునందుఁ బృథ్వియున్నది ౨౨, ౨౩ లేదా వాయువునందుఁగల శక్తినే పృథ్విలక్షణమనిగూడఁ జెప్పవచ్చును. ౨౪ మిగుల స్వల్పమగు నంగార (అగ్ని) కణమునందుఁగూడఁ గొంచెముగనో గొప్పగనో ఉష్ణత్వముండును. అటులే వాయువునందుఁగూడ జడత్వము (పృథివ్యంశము) సూక్ష్మరూప ముగా నుండియేయున్నది ౨౫ వాయువునందలి కోమలత్వమే దానిలోని జలము. దానిభానమే అగ్నిస్వరూపము. ఇటులే వాయువునందుఁ జంచల రూపముతో వాయువు స్వాభావికముగానే వర్తించుచున్నది ౨౬ అవ కాశరూపముతో నాకాశము వాయువునందు సహజముగనే కలసియున్న ది. ఈవిధముగా వాయువునందుఁగూడఁ బంచభూతము లున్నవని ధ్రువ మైనది ౨౭ ఇఁకఁ దేజమునందుఁగల యైదుభూతములనుగూర్చి వినుఁడు తేజమునందు భాసించుచున్న ప్రఖరత్వమే (తీక్ష్ణమే) దానియందుఁగల పృథివి ౨౮ మఱియు మృదువుగా గోచరించుచున్న అగ్నిభానమే దాని యందుఁగల జలాంశము. తేజమునందుఁ దేజమున్నదని చెప్పవలసిన యావశ్యకమే లేదు ౨౯ ఇఁక నగ్నియందుగల సంచలనమే వాయువు మఱియు దానియందుఁగల స్తబ్ధత్వమే యాకాశము. ఈవిధముగాఁ బం

చభూతములు తేజమునందుఁగూడఁ గలవు ౩౦ ఇఁక జలములోని పంచభూతములను గ్రహింపుఁడు. వాస్తవమునకు మృదుత్వమే జలలక్షణము. ఆమృదుత్వమునందు భాసించు కఠినతయే జలములోని పృథివ్యాంశము. ౩౧ ఇఁక జలములో జలముండియే యున్నదిగదా! ఇదిగాక మృదుత్వము (జలాంశము) నందుఁ దేజముగూడ మృదురూపముతో భాసించుచుండును. దానియందున్న స్తబ్ధతయే వాయువు ౩౨ ఇప్పుడు జలమునందుఁగల యాకాశమునుగూర్చి వివరింపవలసిన యవసరమే లేదు. ఏలయన! అది (ఆకాశము) స్వాభావికముగా నన్నింటియందును వ్యాప్తమైయున్నది. ఇప్పటికి జలమునందుఁగూడఁ బంచభూతము లున్నసంగతి స్పష్టమైనది. ౩౩ ఇఁకఁ బృథివియందుఁగల పంచభూతములసంగతి విచారింపుదము. పృథ్వియందుఁగల కఠినమే పృథ్వికిఁగల పృథ్వీలక్షణము. ఆకఠినత్వమునందుఁగల మృదుత్వమే పృథ్వియందుఁగల నీరు. ౩౪ పృథ్వియందు భాసించుచున్న కఠినత్వమే భాసాగ్నియొక్కయంశము. మఱియుఁ గఠినత్వము (పృథ్వీలక్షణము) నందుఁగల నిరోధలక్షణమే పృథ్వీలోఁగల వాయువు ౩౫ అన్నిఁటియందున్నటులఁ బృథ్వియందుఁగూడ నాకాశమున్నదనుసంగతి ప్రత్యక్షమెగానఁ బ్రమాణమునవసరము. ఆకాశమునందే పంచభూతములు భాసించుచుండ నాకాశమునందు అన్యములగు నాలుగుభూతములుండుటలో నాశ్చర్యమేమియును లేదు ౩౬ ఏలయన; ఆకాశము విఱచిన విఱుగదు. వగులఁగొట్టినఁ బగులదు. మఱియు నువ్వుగింజయంతయేని యున్నతావునుండి కదలదు. అదియెంతయు సూక్ష్మమైనది. ౩౭ పృథ్వీలోఁగూడ నైదుభూతము లుండుట సిద్ధాంతమైనది. ఇట్లు ప్రతిభూతమునందును ఐదుభూతములు ఇమిడియున్నవి ౩౮ ఈయంశము బైఁబైని తెలియవలయునన్నఁ దెలియదు. తెలియకపోఁగా సందియముగూడఁగలుగును. మఱియు భ్రాంతివశమున నీవిషయముపై వివాదములను గావింపవలయునను దురభిమానముసైతము గలుగును ౩౯

వాయువునందింకేమేని యున్నటుల స్ఫురింపకపోయినను నందు బంచభూతము లిమిడియున్నసంగతి సూక్ష్మవాయువును శోధించినను గోచరించును. ౪౦ ఈపంచభూతాత్మకవాయువే మూలమాయ. దీని

యందే సూక్ష్మత్రిగుణములు గలవు. కావున మాయ, త్రిగుణములు, నన్నియుఁ బాంచభౌతికము లైయున్నవి ౮౧ ఇట్లు పంచమహాభూతములు త్రిగుణములుగలసి యష్టవిధప్రకృతి యైనది. కావునఁ ద్రిగుణముల వెంట నవిగూడఁ బాంచభౌతికములనియే తెలిసికొనుఁడు. ౮౨ శోధింపక సందేహములకుఁ బొల్పడుట మూర్ఖత్వమగుచు. కావున నీయంశమును సూక్ష్మ దృష్టితో విచారింపవలయును. ౮౩ మాయయందున్న సూక్ష్మమహాపంచభూతములు త్రిగుణములతోఁ గలసి స్పష్టదశకు వచ్చెను. తరువాత జడత్వమునొంది స్థూలపంచతత్త్వస్వరూపము లోనికి వచ్చెను. ౮౪ పిమ్మట ఆస్థూలపంచతత్త్వములనుండి యీపిండబ్రహ్మాండము మొదలగునవియన్నియు సృజింపఁబడెను ౮౫ పైని సంగ్రహముగాఁజెప్పిన పంచమహాభూతముల మిశ్రణమంతయును బ్రహ్మాండము నిర్మాణమగుటకుఁ బూర్వస్థితి* ౮౬ బ్రహ్మాండమునకు (సృష్టి రచనమునకు) ఁ బూర్వము మూలమాయ యుండెను. దానిని సూక్ష్మదృష్టితో విచారణము జేయవలయును ౮౭ (పంచతత్త్వములు, అహంకారము, మహత్తత్త్వముగలసి) ఈసప్తకంచుకియగు ప్రచండబ్రహ్మాండము (త్రైలోక్యము) అప్పుడు నిర్మితముగాకుండెను. ఈమాయ, అవిద్యల కోలాహలము బూర్తిగా నీవలవిషయమే. (పైనఁజెప్పినదంతయు దీనికిఁ బూర్వస్థితి) ౮౮ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరుల యుత్పత్తియు, బృథ్వి, మేరుపర్వతః, సప్తసాగరముల పుట్టుకయుఁ, దరువాతిదే ౮౯ సమస్తలోకములు, నానావిధస్థానములు, చంద్రసూర్య తారాగణములు, సప్తద్వీపములు, పదునాలుగు భువనములు, మున్నగునవియు, ౯౦ శేషుడు, కూర్మము, సప్తపాతాళములు, ఇరువదియొక్క స్వర్గములు, అష్టదిక్పాలురు, ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలు, మున్నగునవి యన్నియుఁ దరువాత నేర్పడినవే ౯౧ పండ్రెండుగురు సూర్యులు, ఏకాదశరుద్రులు, నవనాగములు, ఋషులు, నానావిధ దేవావ

---

* మూలమాయ పాంచభౌతికము. కాని యీపంచభూతములు మాయయందు సూక్ష్మరూపముతో నున్నవి. దీనికిఁదరువాత గుణమాయ, త్రిగుణములు, సూక్ష్మభూతములు, స్థూలభూతములు(వీనిని శీ)సమస్థలవారుత త్త్వములనిరి.) క్రమముగానిర్మాణమయ్యెను. ఐనను పైనజెప్పిన "ఒకొక్కభూతములోని పంచభూత మిశ్రణము" సూక్ష్మభూతములస్థితి. అప్పుడీ బ్రహ్మాండము నిర్మాణము కాకుండెను.

తారములు, గూడఁ బిమ్మటఁ బుట్టినవె ౫౨ మేఘములు, చక్రవర్తియ గుమనువు, నానావిధముల యుత్పత్తి, మున్నగునవి. యసంఖ్యాకముగా నున్నవి. ఎంతదనుకనని చెప్పుదును. ఇవియన్నియును (బరమాత్మకును మాయకును) నీవలివె ౫౩ ఈసంపూర్ణ విస్తృత బ్రహ్మాండమూలము, వెనుకఁజెప్పిన పాంచభౌతికమూల మాయయే ౫౪ ఇంతకుమున్ను జెప్పఁ బడిన సూక్ష్మభూతములే ముందునకువచ్చి స్థూలరూపము నొందెను. వాని వర్ణనము రాఁబోవుసమాసమునందు వేఱువేఱుగా విపులముగానొనర్చితిని. శ్రోతలు వానిని బాగుగా నాలోచించి గ్రహింపవలయును. ౫౫,౫౬ అట్లు విచారించి గ్రహించినయెడల నీపంచభూతాత్మికమగు బ్రహ్మాండస్థితిచక్క గా విశదముగాఁగలదు. అటుపిమ్మట నీ "మిథ్యాదృశ్యము"ను విడిచి నిరాకారవస్తువును బొందఁగల్గుదురు. ౫౭ మహాద్వారమును గడచి భక్తులు దేవదర్శనమును గావించునట్లు దృశ్యవివేచనముగావించి మిథ్యాదృశ్యము ను వదలి సాధకులు పరమాత్మదర్శనము నొందఁగల్గెదరు. ౫౮ ఈసంపూర్ణదృశ్యమంతయుఁ బంచభూతమయముగా నున్నది. దృశ్యము పంచభూతములు గలసిమెలసి యొకదానితోనొకటి పెనగొనియున్నవి ౫౯ ఈవిధముగా నీసృష్టియంతయుఁ బంచభూతములవలననే నిర్మాణమయ్యెను. దీని వర్ణన ముందుగ వినుండు ౬౦

ఐదవసమాసము.

స్థూలపంచమహాభూతములు.

ప్రస్తుతవిషయము చాల కఠినమైనది. కావున సుబోధమగుటకై మిగులస్పష్టముగాఁ జెప్పుదును. ౧ పంచభూతములతో నేర్పడిన యీ మిశ్రణము వేఱువిధముగాఁ గాఁజాలదు. ఇంకను గొంతస్పష్టపఱచి చెప్పుదును. ౨

నానావిధములుగానున్న చిన్నపెద్దపర్వతములు, ఱాళ్లు, శిలలు, శిఖరములు, కంకరఱాయి మున్నగునవియన్నియుఁ బృథ్వి ౩ అనేకస్థలములలో నానావిధములుగానుండు మన్ను, ఇసుక, మున్నగువస్తువులును ౪ గొప్పగొప్ప సుందరగ్రామములు, నగరములు, మందిరములు, సౌధములు, సప్తద్వీపములు, నవఖండములు మున్నగునవియు ౫,౬

అనేక దేవతలు, రాజులు, బహుభాషలలో శాస్త్రములు గలమానవులు, నానావిధములుగనుండు ఆచారపద్ధతులు గల మనుష్యులు, ఎనుబదినాలుగులక్షల యోనులనుండి జనించిన సంపూర్ణ జీవులు, నింక నెందఱు జీవధారులుగలరో వారలందఱును పృథ్వియనియే గ్రహింపవలయును. ౭ పాడుపడిన మైదానములు పచ్చగనుండి క్షేత్ర పర్వములనుగూర్చు నరణ్యములు, గిరికందరములు మున్నగు నానావిధ స్థావరములన్నియును బృథివియే. ౮ అనేకప్రాకృతికస్థలములు, నానావిధము లుగానున్న మానవనిర్మితస్థలములును, ౯ సువర్ణాద్యనేకధాతువులు, నానావిధరత్నములు, బహువిధవృక్షములు మున్నగు దారుజాతియుఁ బృథ్వియే ౧౦ ఇంతయేల? జడమును, గఠినమును, నెంతగలదో యది యంతయు నిస్సంశయముగాఁ బృథివియే. ౧౧ సాధారణరీతిగా నిప్పుడు పృథ్వీరూపమును దెలిపితిని. ఇఁక జలలక్షణములను సంక్షేపముగాఁ జెప్పెదను. శ్రోతలు సావధానులరై విందురుగాక. ౧౨

బావి, కొలను, చెఱువు, నది మున్నగు వానిలోని జలము, మేఘము, సప్తసాగరములు మున్నగునవి యన్నియును గలసి జలము ౧౩

"క్షారక్షీరసురాసర్పిర్దధిఇక్షుర్జలంతథా"

క్షారసముద్రమును మనమందఱము దఱచుగాఁ జూచియే యున్నారము. దాని జలమువలననే లవణమును జేయుచున్నారు. ౧౪ రెండవది పాలసముద్రము. దానినే క్షీరసాగరమని చెప్పుదురు. ఈ సముద్రమును భగవంతుఁడు ఉపమన్యున కిచ్చెను. ౧౫ ఇవిగాక, మద్య సముద్రము, ఘృతసముద్రము, దధిసముద్రము, ఇక్షురససముద్రము, శుద్ధజల సముద్రము అని యైదు సముద్రములు గలవు. ఈ యేడు సముద్రములు భూమి నావరించుకొనియున్నవి. ౧౬, ౧౭ ఈవిధముగానున్న జలమంతయు అప్పు. ౧౮ పృథ్వికిలోపలను వెలుపలను ముల్లోకములయందును నెంతజలమున్నదో యదియంతయు అప్పు. ౧౯ బహువిధలతలు, వృక్షములు, వృక్షరసము, తేనె, పాదరసము, అమృతము, విషము, మున్నగునవియన్నియు అప్పులోఁ జేరును. ౨౦ నానావిధరసములు, నేయి, నూనె, మొదలగు చిక్కనిద్రవపదార్థములు, శుక్ర,

రక్త, మూత్ర, లాలా, స్వేద, శ్లేష్మ, బాష్పములగు నార్ద్రపదార్థము లన్నియును అప్పులోఁ జేరను. ౨౧, ౨౪

ఇఁకఁ దేజోలక్షణములను జెప్పెదను. చంద్రసూర్యతారాగణ ములు తేజోయుతములగు దివ్యదేహములు మున్నగునవన్నియుఁ దేజో రూపములు. ౨౫ సాధారణమగు నగ్నియు మేఘములలోనుండి బయలు వెడలు పిడుగు, ప్రళయాగ్ని, బడబానలము, రుద్రాగ్ని, కాలాగ్ని, భూగర్భాగ్ని మున్నగునవన్నియుఁ దేజము. ౨౬, ౨౭ ఇంతకును సారాంశమేమన! తేజోయుతములును ప్రకాశితములును ఉష్ణోపేతము లును ప్రఖరములు నగునవన్నియుఁ దేజోరూపములు. ౨౮

వాయువునకుఁగల ముఖ్యలక్షణము చంచలత్వము. వాయువు చైతన్యస్వరూపము. అన్నిఁటికిని జేతనమును బ్రసాదించునది వాయువె. కదలుట, మెదలుట, మాటలాడుట, నడచుట, మున్నగు సృష్టిలోని బహువిధవ్యాపారములు వాయువువలననే జరుగుచున్నవి. ౨౯, 30 చలనము, వల్గనము, ప్రసరణము, నిరోధనము, అకుంచనము మున్నగు నవన్నియుఁ జంచలరూపియగు వాయులక్షణములు. 3౧ ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము లను బంచప్రాణములును నాగము, కూర్మము, కృకరము, దేవదత్తము, ధనంజయములను ఐదు ఉపప్రాణములును ఇంకను నితరచలనమునుగూడ వాయులక్షణములు. చంద్రసూర్యతారాగణములుగూడ వాయుకారణముననే యాకాశమున స్థిరముగానున్నవి, 3౨, 33 ఇఁక ఆకాశమును విచారింతము, నిర్మలముగను, నిశ్చలముగను, అవకాశరూపముగను, రిక్తముగను నుండు ప్రదేశమునంతయును ఆకాశమని తలంపవలయును. 3౪ ఆకాశ మన్నింటియందును వ్యాపించి యున్నది. ఆకాశ మనేకములో నొకటియై యున్నది. మిగిలిన నాల్గుభూతములును ఆకాశమునందే నర్తనము గావించుచున్నవి. 3౫ అన్నిభూతములలో శ్రేష్ఠమైనది ఆకాశము. అది యన్నిటికంటెను బెద్దది. నిరాకారస్వరూపముతో నది సమానముగ నున్నది. 3౬ శిష్యుఁ డిటులఁ బ్రశ్నించెను. గురువర్యా! రెంటి రూపము సమానముగా నున్నపు డాకాశమునే బ్రహ్మమని యేల నుడువరాదు?

౩౭ ఆకాశమునందును బ్రహ్మమునందును భేదమేమియును లేనప్పుడు ఆయాకాశమును స్వతస్సిద్ధమని చెప్పవచ్చునుగదా! ౩౮ వస్తువు (బ్రహ్మము) అచలము, అటమును, నిర్మలమునై యుండునట్లు ఆకాశముగూడ నున్నది. ఇంకయేల! ఆకాశము బ్రహ్మమునకు సరిసమానముగ నున్నది. ౩౯ వక్త యొసంగిన ప్రత్యుత్తరము. ఓయీ! వస్తువు (బ్రహ్మము) నిర్గుణమును శాశ్వతమునునై యున్నది. ఆకాశమునందుఁ గామక్రోధశోకమోహభయములు అజ్ఞానశూన్యత్వములు అను నీయేడు విధములగు గుణములున్నట్లుల శాస్త్రములలోఁ జెప్పఁబడెను. అందుచే ఆకాశము భూతములలో నొకటిగాఁ బరిగణింపఁబడినది. నిర్గుణస్వరూపమన్ననో నిర్వికారమును, నిరుపమమును నై యున్నది. ౪౦, ౪౧ కంచుతోఁ గూర్పఁబడిన పృథివియు, జలమును నొక్కరీతిగనే కాన్పించును. కాని యిది కంచు ఇది జలము అను వివేకమును జతురులగు మానవు లెఱుంగుదురు. ౪౨ దూదిరాశిలో మధ్య నొక స్ఫటికశిల పడియుండెను. ఇదియంతయును దూదిరాశియని జనులు దలంచుచుండిరి. ఒకదినమున నొకమనుజుఁడు ఇది దూదిరాశి యనుకొని దానిమీఁద దుమికెను. వెంటనే తలపగిలెను. ఈపని దూదివలన నెట్లుకాగలదు. ౪౪ కొన్నికొన్ని తెల్లని కంకరరాళ్ళు బియ్యములోఁ గలసి బియ్యపుగింజలవలె వంకరగలిగి యుండును. అవి భోజనము చేయుసమయమున దంతములలో బడినపుడుగాని గోచరించవు. త్రిభాగము (సున్నము, ఇసుక, గచ్చు,) నందున్న కంకర (ఇసుక) త్రిభాగమువలెనే కనిపించును. కాని వెదకి పరిశోధించినచో కఠినరూపముతో వేఱుగనున్న యిసుకగోచరించును. ౪౬ బెల్లమువలెనే బెల్లపురాయిగూడ నుండును. కాని బెల్లపురాయి కేవల కఠోరముగ నుండును. నాగవల్లికట్టెయు, మూలహారియు, హారియు నొక్కటేపోలికగనుండును. అంతమాత్రమున నారెండును నొకటియేయని యెవరును జెప్పఁజాలరు. ౪౭ బంగారపునీరు పూయఁబడినయిత్తడియు బంగారమును జూచుటకు సమానముగనుండును. నిప్పుపయినుంచి కాల్చినచో బంగారునీరు పూసిన యిత్తడిబ్రతుకు బైటబడును, ౪౮ ఇక నీయుల్ప దృష్టాంతములను జాలింతము. ఆకాశము కేవలము భూతము. ఆభూతము అనంతము (బ్రహ్మము) నొక్కటి యెట్లుగాఁగలవు? ౪౯ వస్తువునందు

(బ్రహ్మమునకు) వర్ణమే లేదు. ఆకాశమో శ్యామలవర్ణము గలది. ఈస్థితిలో నేర్పరులగుమానవులు ఆకాశము బ్రహ్మము సమానమని యెట్లుచెప్పఁగలుగుదురు? ౧౦

అనంతరము శ్రోత లిట్లుప్రశ్నించిరి. స్వామీ! ఆకాశము కేవలరూపహీనము. (ఆకాశము బ్రహ్మము సమానముగా రూపరహితములు) ౧౧ మిగిలిన నాలుగుభూతములు నశ్వరములు. ఆకాశమునకుమాత్రము నాశనము లేదు. ఆకాశమునందు వర్ణవ్యక్తియును వికారమును లేదు ౧౨ ఆకాశము అచలముగాఁ గాన్పించును. దానికి నాశనమున్నటుల నెచట గోచరించును? ఆకాశము శాశ్వతమని మా యభిప్రాయము ౧౩ ఈప్రశ్నమునాలించి వక్తయొసంగు ప్రత్యుత్తరమిది. ఇఁక నాకాశలక్షణములను ఆలింపుడు. ౧౪ ఆకాశము తమోగుణమునుండి జనించెను. అందుచే ఆకాశము కామక్రోధవేష్టితముగా నున్నది. అంతియగాక, ఆకాశమునకు అజ్ఞానము శూన్యత్వము అనుపేరులుగూడ గలవు ౧౫ అజ్ఞానమువలనఁ గామక్రోధమోహభయశోకాదులు జనించును. ఆగుణములన్నియును ఆకాశలక్షణములే. ౧౬ ఆస్తిక్యము లేనిదానికి శూన్యమని పేరు. ఈయర్థములోనే అజ్ఞానప్రాణులను హృదయశూన్యులని యందురు ౧౭ సద్బుద్ధతాకారణమున ఆకాశము శూన్యము. శూన్యమే అజ్ఞానము. ఇటులే యజ్ఞానము జడత్వమునకు రూపము ౧౮ కఠినమును, శూన్యమును, వికారరహితమును, నగు నాకాశమును శాశ్వతస్వరూపమని యెట్లుచెప్పఁగలుగుదుము? పైపైనిజూచుటకుమాత్రము ఆకాశము సత్స్వరూపమువలెఁ గన్పించును. ౧౯ కాని యాకాశమునందు అజ్ఞానము గలసియున్నది. ఆకాశము అజ్ఞానమిశ్రణము. జ్ఞానమువలన నాశనమగునుగాన ఆకాశము నశ్వరమని గ్రహింపనగును ౨౦ ఆకాశము, బ్రహ్మస్వరూపము, చూచుటకు ఏకరూపముగా గోచరించును. కాని రెంటిలో శూన్యత్వవిక్షేపము గలదు. (ఆకాశమునకు స్వరూపమునకు భేదముచెప్పుదును. ఆకాశములో శూన్యత్వమున్నది. స్వరూపమున లేదు) ౨౧ కల్పనబుద్ధితోఁ పైపయిచూచిన యెడల ఆకాశము బ్రహ్మము సమానముగాఁ దోఁచును. నా స్తవమునకు ఆకాశమునకు బ్రహ్మమునకు నెంతయో భేదమున్నది. ౨౨ జాగరూకసుషుప్తస్వప్నములు రెంటను సమానముగనే గోచరించును.

జూచిన యెడల నీరెంటియందుఁగలభేదము విశదమగును ౯౩ కల్పిత పదార్థము సత్యపదార్థము సమానముగఁ గాన్పించును. పరీక్షకుల కీరెంటి కినిగల భేదము గోచరించితీరును. ౯౪ ఎండమావులనుజూచి లేళ్ళేల మోసపోవుచున్నవి? లేళ్లకు సత్యాసత్యవివేచనశక్తి లేదు.

ఈదృష్టాంతములవలన ఆకాశభూతము, పరమాత్మస్వరూపము వేఱు వేఱని శ్రోతలు గ్రహింపఁగలరు. ౯౫ ఆకాశమునకంటె వేఱుగనుండి మనము ఆకాశము జూడఁగలము. అట్లు బ్రహ్మమును జూడవీలులేదు. బ్రహ్మమును జూడవలయునన్నచో మనము గూడ బ్రహ్మముగావలసి యుండును. స్వభావసిద్ధముగా వస్తువునుజూచు విధ మిది. (వస్తువుతోఁ దాదాత్మ్యము కలుగునంతవరకది గోచరింపదు) ౯౬

ఇంతటితో శంకానివారణ మగును. సందేహవృత్తి యస్తమించును. భిన్నత్వమువలన స్వరూపస్థితి యనుభవములోనికి రాఁజాలదు ౯౭ ఆకాశము అనుభవములోనికి వచ్చును. స్వరూప మట్లుగాదు. అనుభవము కంటె వేఱుగానున్నది. కావున నాకాశముతో దానికి సామ్యము కొంచె మేనిలేదు. ౯౮ పాలలోఁగలసియున్న జలమును రాజహంసములు విడదీయునట్లు బ్రహ్మమును ఆకాశమును సాధుపురుషులు గ్రహించి విభజింపఁ గల్గుదురు ౯౯ సంపూర్ణమాయకు సంబంధించిన గాథాజాలము దెలిసి కొనవలయు నన్నచో సాధుపురుషులచెంత కేగవలయును. మోక్షపదవి సాధుసమాగమువలననే సిద్ధించును.

ఆఱవ సమాసము.

సత్సాంగత్యము - మోక్షము.

శ్రోత వక్తనుజూచి వినయపూర్వకముగా నిటులఁ బ్రశ్నించెను. కృపామూర్తీ! దీనుఁడనగునాకు సత్సంగమమహిమయెట్టిదో మోక్షము సత్సమాగమమువలన నెన్నిదినములకుఁ బ్రాపించునో తెలుపఁ బ్రార్థించెదను. ౧,౨ వక్త యిటులఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పెను. సత్సమాగమమువలన ముక్తి తత్కాలముననే లభించును. కాని సాధుజనుల యుపదేశముల యందు విశ్వాసముంచవలెను. దుశ్చిత్తుఁడుగనుండుటవలనహానికలుగును. ౩ ప్రశ్న-స్వస్థదశయందుఁగూడ మనస్సాక్కొకప్పుడుఅకస్మికముగఁజంచల

పైపోవును. దానిని స్థిరముగానుంచు విధమెద్ది? ౪ ఉత్తరము మనస్సునకుఁ గల చంచలత్వమును వివేకముతో నాపి సావధానమును జూచికొని సాధుజనుల యుపదేశములనాలించి సమయమును సార్థకము గావింపవలయును ౫ తాను వినినదానియర్థమును సిద్ధాంతమునుగూర్చి హృదయమునందు విచారింపవలయును. ఒకవేళ మనస్సింకను జంచలముకాఁదొడంగినయెడల మఱల శ్రవణము జేయవలయును. ౬ అర్థమును దనహృదయమునఁ బాదుకొలుపక పైపై శ్రవణములు గావించువాఁడు శ్రోతయనఁదగఁడు. మనుష్యరూపముగానున్న పాషాణము ౭ ఇక్కడ శ్రోతలను బాషాణముతోఁ బోల్చినారమని చింతించెదరేమో! మంచిది. ఇఁక సావధానమతితోఁ బాషాణలక్షణములు వినుండు ౮

ఱాతినొకమారు చెక్కి సరిపఱచినచో నెల్లపుడునది యటులేయుండును చూడుఁడు. సుత్తెతో నొకమాఱు ఱాతినుండి విరుగఁగొట్టబడిన తునక మఱలనెప్పుడును దానితో నతుకదు. కాని మనుజునిస్థితి యట్టిది కాదు. వానికున్న దుర్బుద్ధి యొకమాఱు తొలంగించివైచినచో రెండవమాఱు తనంతన యావరించును. ౯. ౧౦ నేర్పుటవలన మనుజునకు దుర్బుద్ధి యొకమాఱు తొలంగిన తొలంగును. రెండవసారి మఱలనది లోనికివచ్చును. (పాషాణస్థితి యిట్టిదికాదు. అదియొకసారి చెక్కి సరిచేసినచో నిరంతర మటులేయుండును.) కావున మనుజునికంటెఁ బాషాణము మిగులమంచిదని తేలినది. ౧౧ దుర్గుణములను విడువఁజాలని మనష్యునిఁ బాషాణముకంటె నీచునిగా భావింపనగును. అతనికంటె ఱాయియే కోటిరెట్లు మంచిది ౧౨ పాషాణము కోటిరెట్లుమంచిదని యేల చెప్పితినో వినుండు. ౧౩ మాణిక్యము, ముత్యము, ప్రవాళము, వైడూర్యము, వజ్రము, గోమేధికమణి, స్పర్శవేది, చంద్రకాంతము, సూర్యకాంతము మున్నగు నమూల్యమగు ఱాళ్ళెన్నియో గలవు. ఇటులె నానావిధములగు నౌషధమణులు అత్యంతోపయోగకరము లింకనెన్నియో గలవు. ౧౪, ౧౫ ఇవిగాక యింకను విలువగలపాషాణము లెన్నియో గలవు. అవి నానావిధపుణ్యతీర్థములందును బావులయందును గోనేరులయందును నున్నవి. మఱికొన్ని శిలలు శివకేశవులరూపముతోఁ బూజింపఁబడుచున్నవి. ౧౬. ఈదృష్టితో విచారించితిమేని మనుష్యుఁ డాపాషాణముల

ముంచు మిగులఁదుచ్ఛుఁడని విశదమగును. ౧౬ కావున మనుజుఁడు పైనబేర్కొనినశిలలతో సమానుఁ డెన్నఁటికినిగాఁడు. దుశ్చిత్తులు, భక్తి హీనులు నగువారలనుమాత్రమే అపవిత్రములు, నిరుపయోగములు నగుజాళ్ళతో బాగుగాఁ బోల్పవచ్చును. ౧౭

ఇఁక నీవిషయమును విడిచివేయుదము. దుశ్చిత్తమువలన హాని గలుగుననియు నీకారణముననే మానవునకుఁ బ్రపంచముగాని పరమార్థముగాని సమకూరఁజాలదనియు బాగుగా జ్ఞాపకముంచుకొనవలయును. ౧౯ దుశ్చిత్తత్వమువలనఁ గార్యనాశన మగును. మనస్సునఁ జింతగలుగును. మఱియు విన్నమాట క్షణమునేఁ పేని హృదయమున నుండదు. ౨౦, దుశ్చిత్తమువలనఁ బరాజయము కలుగును. జననమరణములుప్రాప్తించును. హానికలుగును. ౨౧ దుశ్చిత్తులగువారు సాధనమునకుఁగాని భజనమునకుఁగానితగరు. వారలుజ్ఞానమునెన్నఁటికి నార్జింపఁజాలరు. ౨౨ నిశ్చయముగాని విజయముగాని స్వహితముగాని దుశ్చిత్తునకు సమకూరదు. ౨౩ పైకిఁ జూచుటకు స్థిరబుద్ధిగలవానివలెగోచరించినను దుశ్చిత్తుఁడు తనహృదయమునమాత్రము తీరనిసందియములచే నాందోళనపడుచుండును. ౨౪ పిచ్చివానికి, పిశాచావేశముచేబాధపడువానికి,గ్రుడ్డివానికి,మూగవానికిఁ జెవిటివానికి నెఱులఁగాలము వ్యర్థముగాఁగడచునో యటులే దుశ్చిత్తునకు గూడఁ గడచుచుండును. ౨౫ సావధానము గలిగియున్నను నిట్టిమనుజులకుఁ బరమార్థమేమియు బోధగాదు. చెవులుండినను మంచివిషయము వినఁబడదు. జ్ఞానమున్నన సారాసారవిచారమే తెలియదు. ౨౬ దుశ్చిత్తునకును, రాత్రింబవళ్ళు సోమరితనముతో మెలంగువానికిని బరలోకమెన్నఁటికిని లభింపదు. ౨౭ దుశ్చిత్తుఁ డెటులో తననైజగుణము నుండి విడివడినంతనే వానిని సోమరితన మావరించును. సోమరితన మేర్పడినయంతన మానవునకు సదవకాశము చిక్కఁజాలదు. ౨౯

అలసత్వమువలన నాలోచన మంతరించును. ఆచార మడుగు బట్టును. ఏ మేమి యాచరించినను సోమరికి ఉత్తమోత్తమములగు విషయములు జ్ఞాపకముండవు. ౩౦ అలసత్వమువలన శ్రవణము కుదురదు. నిరూపణము కాదు. పరమార్థవివేచనమునందు శక్తి మలినమైపోవును. ౩౧ నిత్యనియమములు సోమరితనమువలన నశించును. అభ్యా

సము తొలఁగిపోవును. సోమరితనమువలన సోమరితనము మఱింత వృద్ధి నొందును. ౩౨ అలసత్వమువలన ధారణయు, ధృతియు, నడుగుబట్టును. వృత్తి మలినమగును. వివేకము మందగించును. ౩౩ అలసత్వమువలన నిద్ర వృద్ధియగును. వాసన విస్తృతమగును. నిశ్చయాత్మకమగు సద్బుద్ధి నేలఁ గలియును. ౩౪ దుశ్చిత్వమువలన అలసత్వ మంకురించును. అలసత్వము వలన సుఖనిద్రవచ్చును. సుఖనిద్రవలనఁ గేవల మాయువునాశనమగును. ౩౫ నిద్రయు, సోమరితనము, దుశ్చిత్తత కలుగుటయే మూర్ఖలక్షణము. ఈ యవగుణములవలన నిరూపణము బోధలోనికి రాఁజాలదు. ౩౬ ఈ మూఁడు దుర్లక్షము లెచటనుండునో యచ్చట వివేకము నిలువనే నిలువదు. అజ్ఞానియగు పురుషుఁ డీయవగుణములయందే సౌఖ్యమున్న దని తలంచును. ౩౭ ఆఁకలియైనతోడనే భుజించును. భుజించినంతన సోమరితన మావరించును. సోమరితన మావరించినంతన నిర్భయముగా నిదురించును. ౩౮ ఇటుల నిద్రాసౌఖ్యమనుభవించి లేవఁగనే మఱల దుశ్చిత్తుఁడగును. ఇట్లు వర్తించు పురుషు లెన్నఁటికిని సావధానచిత్తులు కాఁజాలరు. ఇఁక నిట్టిస్థితిలో వారలకు నిరూపణమునం దాత్మహితజ్ఞాన మెట్లు కలుగును? ౩౯ కోతికి రత్నమును బిశాచమునకు ద్రవ్యకోశమును అప్పగించుటవలనఁగలుగు దశయే దుశ్చిత్తునిముందు నిరూపణమునకుఁ గలుగును. ౪౦

సాధుసమాగమమువలన మోక్ష మెన్నిదినములలో లభించునని మొదట శ్రోతలు ప్రశ్నించియున్నారు. దానికిఁ బ్రత్యుత్తర మిపుడు సావధానులరై వినవలయును. ౪౧, ౪౨ స్పర్శవేదిసోకినంతనే ఇనుము బంగారముగా మారునట్లుగను, జలబిందువు సాగరములో వెంటనే కలసిపోవునట్లుగను, ఏదేని యొకనది గంగలో సంగమించినంతన గంగారూపమై పోవునట్లుగను ౪౩ సావధానియు, ఉద్యోగియు, దక్షుఁడును నై యుండు పురుషుఁడు తత్కాలముననే సత్సంగమమున మోక్షమును బడయును. ఇతరుల కది యలభ్యము. దాని నితరులు చూడనేలేరు. ౪౪ మోక్షము బడయుటకు శిష్యునిప్రజ్ఞయే ప్రధానసాధనము. ప్రజ్ఞావంతునకుఁ గార్యముసాధించుటలో నాలస్యముండదు. అనన్యుఁడగు వానికిఁ దత్కాలము ననే మోక్షము లభించును. ౪౫ ప్రజ్ఞావంతుఁడును అనన్యుఁడునగు

వాఁడు మోక్షము నొందుట కొకక్షణమాత్రమేని పట్టదు. అనన్యభావము కలుగునంతవఱకుఁ బ్రజ్ఞయేమియు నుపకరింపఁజాలదు. ౪౬ ప్రజ్ఞలేనిది అర్థము తెలియదు. విశ్వాసములేనిది వస్తుజ్ఞానము కలుగదు. ప్రజ్ఞావిశ్వాసములవలన దేహాభిమానము విడిపోవును. ౪౭ దేహాభిమానము విడిపోయినంతన సహజముగానే వస్తుప్రాప్తి యగును. సత్సంగమువలన సద్గతి వెంటనే లభించును. ౪౮ విశేషించి సావధానిగను ఉద్యోగిగను ప్రజ్ఞావంతుఁడుగను విశ్వాసిగను నుండువాఁడు సావధానములనుగూర్చి పరిశ్రమచేయవలసిన యవసరమేలేదు. ౪౯ ఉత్తమభావయుక్తులుగనుండు వారికిఁగూడ సాధనమువలన మోక్షములభించును. సాధుసంగమమువలన దత్కాలముననే వివేకదృష్టి వికసించును. ౫౦ ఐనను అధ్యాత్మనిరూపణ శ్రవణసాధనమును అవశ్యముగాఁ జేయవలయును. ఏలయన నీసాధనము వలన నందఱకును లాభముగలుగదు. ౫౧

ఇఁకముందు మోక్షమెట్టిది? స్వరూపదశయెట్టిది? సత్సంగము వలన మోక్షము చేకూరునను విశ్వాస మేలకలిగియుండవలయును? అను నీనిరూపణము లన్నియుఁ జక్కఁగ వివరింపఁబడును. శ్రోతలు స్థిరచిత్తులరై యీనిరూపణములయెడఁ దమధ్యానము నుంతురుగాక. ౫౨, ౫౩ అవగుణములను విడిపించుటకు న్యాయనిష్ఠురములను (న్యాయమతిక్రమింపని నిష్ఠురవాక్యములను) నుడువవలసి వచ్చెను. శ్రోత లనుగ్రహించి యిట్టివాక్యములు పలికినందులకు అప్రసన్నులు కాకుందురుగాక. ౫౪

ఏడవ సమాసము.

మోక్షలక్షణము.

మోక్ష మెన్నిదినములలో లభించునని శ్రోత లింతకుముందుఁ బ్రశ్నించియున్నారు. ఇప్పుడు దానికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పెదను. స్థిరచిత్తముతో వినుఁడు ౧ మోక్షము నెటు లెఱుంగవలయును? మోక్షమని దేనినందురు? సత్సంగమువలన మోక్ష మెట్లు లభించును? అను విషయములనుగూర్చిగూడ మీకుఁ దెలుపుదును ౨ బంధింపఁబడినవానిని బద్ధుఁడందురు. విడివడినవానిని, మోక్షమునొందినవానిని ముక్తుఁడందురు. ఇప్పుడు సాధుసమాగమమువలన మోక్ష మెట్లుగలుగు నను విషయ

మును దెలుపుదును ౩ ప్రాణి సంకల్పముతో బంధింపఁబడియున్నది. జీవత్వమువలన బద్ధమైయున్నది. సాధుజనులు బంధమునుండి వివేకముచే విముక్తినిగాంతురు ౪ "నేను జీవుఁడను" అనునీసంకల్పమును దృఢముగా మానవులు ధారణము గావించినపిదపఁ గొన్ని సంకల్పములు దాటిపోయినవి. ఈసంకల్పముచేతనే దేహబుద్ధితోఁ బ్రాణిబద్ధమగుచున్నది ౫ "నేను జీవుఁడను నాకు బంధనములున్నవి. నాకు జన్మమరణములున్నవి. మఱియు నిప్పుడు గావించినఫలమును మఱియొకప్పుడు నేను అనుభవింతును. పాపఫలము దుఃఖము. పుణ్యఫలము సుఖము. పాపపుణ్యముల ఫలము ప్రాణి యవశ్యముగా ననుభవించితీఱవలెను. పాపపుణ్య ఫలానుభవము విడిపోదు. గర్భవాసముకూడఁ దొలఁగిపోదు" అను నీకల్పనము దృఢముగాఁ బాదుకొనిపోవుటకే ౬-౭ బంధింపఁబడియుండుటయని పేరు. పట్టుపురుగు తన దారముచేఁ దన్నుఁజుట్టుకొని తనకుఁదానే బద్ధమగుచున్నది. ౮ అజ్ఞాన ప్రాణియగు మానవుఁడు భగవంతుని నెఱుఁగఁజాలక యిట్లనుడువును. "నాకు జన్మమరణములు తొలంగిపోవు ౧౦ ముందుజన్మమున కాధారము గలుగుట కిప్పుడే దేని దానముచేసికొందును. దానివలన నా జీవితము సుఖముగా గడువఁగలదు. ౧౧ పూర్వజన్మమున దానముచేయలేదు. అందువలననే నేను దరిద్రుఁడనైతిని. ఇప్పుడైనను కొంచెము దానము చేయవలదా" ౧౨ ఇట్లు విచారించి యాతఁడే దేని ప్రాఁతవస్త్రమునో రాగిడబ్బనో దానముగావించును. మఱియు నీకముందు నేను జేసినదానమునకుఁ గోటిరెట్లు ప్రతిఫలము నొందుదునని తలంచును ౧౩ కుశావర్తములోఁ గురుక్షేత్రములోఁ గావించినదానమహిమలను విని దానములు గావించును. అనంతరము తన హృదయమునందు నేను కోటిరెట్లు ఫలితము నొందుదునని ఆశించును. ౧౪ డబ్బునో దుగ్గానినో దానముగావించును. అతిథిఅభ్యాగతుల ముఖమునందొక తృణమునో కణమునో వేయును. అనంతరము తనమనస్సులో "నీకవాకు నేనొసంగినదానికిఁగోటిరెట్లు లభింపఁగలవు ౧౫ ఆకోటిరెట్లు నేను ముందుజన్మమునందు హాయిగాఁ గూర్చుండి యనుభవింతును." అని యనుకొనును. ఇట్లు ప్రాణులవాసన జన్మకర్మములయందుఁ గూరుకొనిపోవును. ౧౬

ఈజన్మమునందు నేనేమియిచ్చితినో దానిని రాఁబోవుజన్మమునం

హాఁడు మోక్షమునొందుట కొకక్షణమాత్రమేని పట్టదు. అనన్యభావము కలుగునంతవఱకుఁ బ్రజ్ఞయేమియు నుపకరింపఁజాలదు. ౪౬ ప్రజ్ఞలేనిది అర్థము తెలియదు. విశ్వాసములేనిది వస్తుజ్ఞానము కలుగదు. ప్రజ్ఞావిశ్వాసములవలన దేహాభిమానము విడిపోవును. ౪౭ దేహాభిమానము విడిపోయినంతన సహజముగానే వస్తుప్రాప్తి యగును. సత్సంగమమువలన సద్గతి వెంటనే లభించును. ౪౮ విశేషించి సావధానిగను ఉద్యోగిగను బ్రజ్ఞావంతుఁడుగను విశ్వాసిగను నుండువాఁడు సావధానములనుగూర్చి పరిశ్రమచేయవలసిన యవసరమేలేదు. ౪౯ ఉత్తమభావయుక్తులుగనుండు వారికిఁగూడ సాధనమువలన మోక్షములభించును. సాధుసంగమమువలన దత్కాలముననే వివేకదృష్టి వికసించును. ౫౦ ఐనను అధ్యాత్మనిరూపణ శ్రవణసాధనమును అవశ్యముగాఁ జేయవలయును. ఏలయన నీసాధనము వలన నందఱకును లాభముగలుగదు. ౫౧

ఇఁకముందు మోక్షమెట్టిది? స్వరూపదశయెట్టిది? సత్సంగము వలన మోక్షముచేకూరునను విశ్వాస మేలకలిగియుండవలయును? అను నీనిరూపణము లన్నియుఁ జక్కఁగ వివరింపఁబడును. శ్రోతలు స్థిరచిత్తులరై యీనిరూపణములయెడఁ దమధ్యానము నుంతురుగాక. ౫౨, ౫౩ అవగుణములను విడిపించుటకు న్యాయనిష్ఠురములను (న్యాయమతిక్రమింపని నిష్ఠురవాక్యములను) నుడువవలసి వచ్చెను. శ్రోతలనుగ్రహించి యిట్టివాక్యములు పలికినందులకు అప్రసన్నులు కాకుందురుగాక. ౫౪

ఏ డ వ స మా స ము.

మోక్షలక్షణము.

మోక్ష మెన్నిదినములలో లభించునని శ్రోత లింతకుముందుఁ బ్రశ్నించియున్నారు. ఇప్పుడు దానికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పెదను. స్థిరచిత్తముతో వినుండు ౧ మోక్షము నెటు లెఱుంగవలయును? మోక్షమని దేనినందురు? సత్సంగమువలన మోక్ష మెట్లు లభించును? అను విషయములనుగూర్చిగూడ మీకుఁ దెలుపుదును ౨ బంధింపఁబడినవానిని బద్ధుఁడందురు. విడివడినవానిని, మోక్షమునొందినవానిని ముక్తుఁడందురు. ఇప్పుడు సాధుసమాగమమువలన మోక్ష మెట్లుగలుగు ననువిషయ

మును దెలుపుదును ౩ ప్రాణి సంకల్పముతో బంధింపఁబడియున్నది. జీవత్వమువలన బద్ధమైయున్నది. సాధుజనులు బంధమునుండి వివేకముచే విముక్తినిగాంతురు ౪ "నేను జీవుఁడను" అనునీసంకల్పమును దృఢముగా మానవులు ధారణము గావించినపిదపఁ గొన్ని సంకల్పములు దాటిపోయినవి. ఈసంకల్పముచేతనే దేహబుద్ధితోఁ బ్రాణిబద్ధమగుచున్నది ౫ "నేను జీవుఁడను నాకు బంధనములున్నవి. నాకు జన్మమరణములున్నవి. మఱియు నిప్పుడు గావించినఫలమును మఱియొకప్పుడు నేను అనుభవింతును. పాపఫలము దుఃఖము. పుణ్యఫలము సుఖము. పాపపుణ్యముల ఫలము ప్రాణి యవశ్యముగా ననుభవింపవలెను. పాపపుణ్య ఫలానుభవము విడిపోదు. గర్భవాసము కూడఁ దొలఁగిపోదు" అను నీకల్పనము దృఢముగాఁ బాదుకొనిపోవుటకే ౬-౭ బంధింపఁబడియుండుటయని పేరు. పట్టుపురుగు తన దారముచేఁ దన్నుఁజుట్టుకొని తనకుఁదానే బద్ధమగుచున్నది. ౮ అజ్ఞానప్రాణియగు మానవుఁడు భగవంతుని నెఱుఁగఁజాలక యిట్లనుచుండును. "నాకు జన్మమరణములు తొలంగిపోవు ౧౦ ముందుజన్మమున కాధారము గలుగుట కిప్పుడే దేని దానముచేసికొందును. దానివలన నా జీవితము సుఖముగా గడువఁగలదు. ౧౧ పూర్వజన్మమున దానముచేయలేదు. అందువలననే నేను దరిద్రుఁడనైతిని. ఇప్పుడైనను కొంచెము దానము చేయవలదా" ౧౨ ఇట్లు విచారించి యాతఁడే దేని(ప్రాఁతవస్త్రమునో రాగిడబ్బనో దానముగావించును. మఱియు నీకముందు నేను జేసినదానమునకుఁ గోటిరెట్లు ప్రతిఫలము నొందుదునని తలంచును ౧౩ కుశావర్తములోఁ గురుక్షేత్రములోఁ గావించినదానమహిమలను విని దానములు గావించును. అనంతరము తన హృదయమునందు నేను కోటిరెట్లు ఫలితము నొందుదునని ఆశించును. ౧౪ డబ్బునో దుగ్గానినో దానముగావించును. అతిథిఅభ్యాగతుల ముఖమునందొక తృణమునో కణమునో వేయును. అనంతరము తనమనస్సులో "నీకనాకు నేనొసంగినదానికిఁగోటిరెట్లు లభింపఁగలవు ౧౫ ఆకోటిరెట్లు నేను ముందుజన్మమునందు హాయిగాఁ గూర్చుండి యనుభవింతును." అని యనుకొనును. ఇట్లె ప్రాణులవాసన జన్మకర్మములయందుఁ గూరుకొనిపోవును. ౧౬

ఈజన్మమునందు నేనేమియిచ్చితినో దానిని రాఁబోవుజన్మమునం

దుఁ దిరుగఁబొందఁగల్గుదునని తలంచువాఁడుఅజ్ఞానియనియును, బద్ధుఁడని యును నెఱుంగవలయును౧౭ బహుజన్మములపిమ్మట నీనరదేహము లభించినది. ఒకవేళ నీదేహమున జ్ఞానముచే సద్గతికలుగదేని మఱల గర్భవాసము విడిపోవదు. ౧౮ ఆపిమ్మట గర్భవాస మీ నరదేహమునందే కలుగునని నిశ్చయముగా భావింప వీలులేదు. ఆకస్మికముఁగా నీచయోనుల ం జనించుటగూడఁ దటస్థింపవచ్చును. ౧౯ శాస్త్రము లనేకములు గలవు. అందు ననేకులీ లోకమునందు మఱల నరజన్మము లభించుట దుర్లభమని ఏకకంఠముగా నిశ్చయించియున్నారు ౨౦ పాపపుణ్యములు సమముగా నున్నపుడే మానవదేహము లభించుననియు నితరవిధముగా మానవజన్మము ప్రాప్తింపదనియు శ్రీభాగవతములో వ్యాసులవారు చెప్పినారు ౨౧

శ్లో॥ శరీరమాద్యం సులభం సుదుర్లభం
ప్లవం సుకల్పం గురుకర్ణధారం
మాయానుకూలేన నమస్వతేరితం
పుమాన్ భవాబ్ధిం నతరేత్సఆత్మహా॥ ౧

పరమదుర్లభమును, అతిదృఢమునగు నరదేహరూపమను నౌకను గురురూపియగు కర్ణధారుని ఈశ్వరకృపారూపమగు అనుకూలవాయువును బొందియుండియు భవసాగరమును దాటఁజాలని మానవుఁడు ఆత్మహంతకుఁడు ౨౨, ౨౩ జ్ఞానము లేనియెడల మనుజుఁడు ఎనుబదినాలుగు లక్షల జన్మమృత్యువుల ననుభవింపవలసియున్నది. దీనినిబట్టి యాతఁడు ఎనుబదినాలుగులక్షల జీవములను గావించెనని భావింపవలెను. ఇందువలననే యాతఁ డాత్మహంతకుఁ డయ్యెను ౨౪ జీవుఁడు నరదేహమునందు జ్ఞానప్రాప్తి గావించుకొననంతవఱకు జననమరణములు విడిపోవు. నానావిధదారుణములును, నీచములునునగు యోనుల ననుభవింపవలసియే యుండును ౨౫ జ్ఞానము కలుగకుండుటవలన జీవునకు, ఎలుగుబంటి, కోతి, కుక్క, పంది, గుఱ్ఱము, ఎద్దు, గేదె, గాడిద, కాకి, కోడి, నక్క, బల్లి, తొండ, కప్ప, ఈగ మొదలగు నీచయోను లెన్నియో యనుభవింపవలసియుండును. కాని మూర్ఖమగు మనుష్యజాతి ముందుజన్మమును గూర్చి యిందుమీఁదఁగూడ ఆశపడుచున్నది. ౨౬, ౨౭ చనిపోయిన

పిమ్మట మఱల మనుష్యదేహామే లభించునను విశ్వాస ముంచుకొనుటలో మనుజులు సిగ్గుపడకున్నారు ౨౯ మఱల నరదేహామే లభించుటకుఁ దగిన పుణ్యమామానవుఁ డేమిసంపాదించుకొనెను? ముందుజన్మవు టాశపెట్టుకొనుట దురాశ యనిపించుకొనును ౨౯ మూర్ఖమును, అజ్ఞానమునునగు నీమనుష్యజాతి సంకల్పమువలననే స్వయముగా దన్ను బంధించుకొని తన కుఁదాను శత్రువై కూర్చుండియున్నది. ౩౦

ఆత్మైవహ్యాత్మనో బంధురాత్మైవరిపురాత్మనః॥

ఆ సంకల్పబంధనము సాధుసమాగమమువలన విడిపోవును ౩౧ సమస్త చరాచరజీవుల శరీరములు పంచభూతములవలన నిర్మాణములగుచున్నవి. ప్రకృతిస్వభావముగనే జగదాకారమునందు వర్తించుచున్నది ౩౨ దేహాము, అవస్థ, అభిమానము, స్థానము, భోగము, మాత్రము, గుణము, శక్తి మున్నగునవి చౌవుటి (నాల్గేసిగల) తత్త్వములలక్షణములు * ౩౩ పిండబ్రహ్మాండములరచనము ఇట్టిది. విస్తారమువలనఁ గల్పనము వృద్ధియయ్యెను. తత్త్వజ్ఞానమునుగూర్చిన నిర్ధారణము చేసిచేసి నానామతములు ఏర్పడుచున్నవి. ౩౪ ఆ నానామతములలో నానాభేదములు గలవు. భేదములవలన వివాదములు వృద్ధియగుచున్నవి. కాని యేకత్వవిషయము సాధువులుమాత్రమే యెఱుఁగుదురు. ౩౫ ఆవిషయలక్షణమేమన! దేహాము పాంచభౌతికము దానియందుఁగల ఆత్మ ముఖ్యమైనది. ౩౬ దేహాము అంత్యమున నాశనమైపోవును. కావున దాని నాత్మయనఁజాలము. దేహాములందు నానాతత్త్వముల సముదాయ మిమిడియున్నది. ౩౭ అంతఃకరణము, ప్రాణము, విషయములు, దశేంద్రియములు, సూక్ష్మదేహాము ౨ మున్నగువాని లక్షణములు శాస్త్రములలో వివరింపఁబడియున్నవి. ౩౮ సూక్ష్మదేహామునుగూర్చి శోధించుటవలన అంతఃకరణము, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము మున్నగు

---

* నాలుగేసి తత్త్వములుగల చౌవుటినిగూర్చి ౧౭ వదశకము ౯ వసమాసము ౧ మొదలు ౬ పద్యములలో విస్తృతముగ వర్ణింపఁబడెను. అందుఁజూడనగును.

౨ సూక్ష్మదేహ వివరణమును గూర్చిన విశేషవర్ణనము ౧౭ వ దశకము ౯ వ, సమాసము ౧౮ మొదలు ౨౨ వఱకుఁగల పద్యములలోఁ గాంచవలయును.

నానాతత్త్వోపాధులకంటె వేఱుగ ఆత్మయున్నదని విశదమగును. ౩౯ స్థూలము, సూక్ష్మము, కారణము, మహాకారణము, విరాట్టు, హిరణ్యాగర్భ, అవ్యాకృత, మూలప్రకృతి, యను నామములుగల దేహము లెనిమిది గలవు. ౪౦ నాలుగు పిండములలో నాలుగు బ్రహ్మాండములలో నీవిధముగా దేహము లెనిమిదిగలవు. వీనియందు ప్రకృతినింబురుషుని వృద్ధినొందించినచో పదిదేహము లగును. ౪౧ తత్త్వముల లక్షణమిట్టిది. ఆత్మ తత్త్వములకు సాక్షిగనున్నది. ఐనను ఆత్మతత్త్వములకంటె వేఱుగ నున్నది. కార్యము, కర్త, కారణము, ఈమూడు దాని (ఆత్మయొక్క) దృశ్యములు ౪౨

జీవశివులు, పిండబ్రహ్మాండములు మున్నగునవి మాయ. అవిద్యలతో సంబంధించిన గందరగోళములు. వీనిని (ఈగందరగోళములను) వివరింపఁబూనినచో విషయము మిగుల విస్తృతమగును. ఆత్మ వీనియన్నింటికంటెను వేఱుగా నున్నది. ౪౩ వాస్తవముగాఁ జూచినచో ఆత్మలు నాలుగుగలవు. వానిలక్షణములు చెప్పెదను. ఈ చెప్పఁబోవువిషయమునందు మీహృదయము దృఢముగా నుంచుఁడు. ౪౪ మొదటిది జీవాత్మ, రెండవది శివాత్మ, మూఁడవది సంపూర్ణవిశ్వవిశ్వమున కాత్మయగు పరమాత్మ, నాలుగవది నిర్మలాత్మ ౪౫ మాయాకారణమున నీనాలుగింటిలో ఉచ్చనీచభేదములు భాసించుచున్నవి. కాని వాస్తవమున కీనాలుగును నొక్కటియే. దీనికి దృష్టాంతము. ౪౬ ఘటాకాశము, మఠాకాశము, మహదాకాశము, చిదాకాశము అను నీనాల్గును ఆకాశభేదములు. (ఉపాధికారణమున గల్గినవి) కాని వాస్తవమున కివియన్నియును గలసి ఒక్కయాకాశమేయైనట్లు ౪౭ జీవాత్మ, శివాత్మ, పరమాత్మ, నిర్మలాత్మలు అను నీనాలుగు భేదములును మాయాకారమునవే యేర్పడి యున్నవి. బాగుగాఁ జూచితిమేని అన్నియును గలసి ఆత్మయొక్కటియే. ౪౮ ఘటమునందు వ్యాపించియున్న ఆకాశము ఘటాకాశము. అటులే పిండము (సచరాచర దేహములు) నందు వ్యాప్తమైయున్న బ్రహ్మాంశమును జీవాత్మయందురు. ౪౯ మఠము (గృహము) నందు వ్యాపకమైయున్న ఆకాశము మఠాకాశము. అటులె బ్రహ్మాండమునందున్న బ్రహ్మాంశమును శివాత్మయనిచెప్పుదురు. ౫౦ మఠమునకు వెలుపల వ్యాపించియున్నటులఁ

గాన్పించు ఆకాశమును మహాదాకాశమని చెప్పుదురు. ఇట్లే బ్రహ్మాండ
మునకు వెలుపలనున్న బ్రహ్మాంశమును బరమాత్మయని చెప్పుదురు. ౫౧
చిదాకాశము ఘటమఠాదులగు నుపాధులకంటె వేఱుగానున్నట్లు పర
మాత్మగూడ దృశ్యరూపోపాధికంటె వేఱుగానున్నది. ౫౨ ఉపాధియోగ
మువలన ఆకాశము భిన్నముగాఁ గాన్పించును. సత్యమునకది యభిన్నమైనది.
అట్లె స్వానందఘనమగు సచ్చిదానందపరమాత్మగూడ సమరసమును అభిన్న
మునై యున్నది. ౫౩ దృశ్యమునందు లోపలవెలుపల నిరంతరముగాఁ
బరమాత్మ వ్యాప్తమైయున్నది. దానిగొప్పతనము వివరించుటకు శేషువు
గూడ నసమర్థుఁడు. ౫౪ ఈపరమాత్మను నెఱుంగుటవలన జీవత్వముం
డదు. ఉపాధినిజూపుచున్నపుడు జీవాత్మాదిచతుర్భేదములును దానియో
గముననే యేర్పడియున్నటుల విశదమగును. వాస్తవమున కవియన్నియు
నభిన్నములు. ౫౫ ప్రాణి జీవత్వకారణమున ఏకదేశీయుడై అహంకార
యోగమువలన జన్మపరిభ్రమణమునందుఁ బడెను. వివేకదృష్టితోఁ
జూచినచోఁ బ్రాణికి జన్మాదులేవియును లేవని తేటపడును. ౫౬
జన్మమృత్యువులనుండి విడిపోవుటను మోక్షమందురు. తత్త్వముల
నన్వేషించినచో వాస్తవవస్తువు (బ్రహ్మము) లభించును. ౫౭ ఆవస్తువే
మనస్సైయున్నారము 'సోహం'అను నీమహావాక్యతాత్పర్యమును సాధు
వులే తమనోటినుండి చెప్పుదురు. ౫౮ సాధు వేక్షణమునం దనుగ్రహిం
చునో ఆక్షణముననే మోక్షముగలుగును. ఆత్మయందు బంధన మెక్కడ
నుండివచ్చినది? ౫౯ ఇంతటితో మాశ్రోతలకు శంకవిడిపోవును. సందేహ
వృత్తి యస్తమించును. సాధుజనసంగమువలనఁ దత్కాలముననే మోక్ష
పదవి లభించును. ౬౦ స్వప్నమందు బంధితమగుప్రాణి జాగ్రదవస్థలోనికి
వచ్చినపిదప ముక్తమగునట్లు అజ్ఞానకారణమున బద్ధులగుజీవులు జ్ఞానము
వలన మోక్షమొందుచున్నారు. ౬౧ అజ్ఞాననిశి యంతమైనపిమ్మట సంక
ల్పవిషయికములగు దుఃఖములన్నియు నాశనమగును. వెంటనే మోక్షము
సిద్ధించును. ౬౨ స్వప్నబంధములను ద్రెంచివేయుటకు ఇతరసాధనములను
వెదుకవలసినయవసరము లేదు. జాగ్రదవస్థనొందుటతక్క నందుల కితర
యత్నములతోఁ బనియేలేదు, ౬౩ అట్లె సంకల్పముతో బంధింపఁబడిన
జీవునకుఁ గడతేరుటకు రెండవయుపాయ మేదియులేదు. అతనిబంధనము

లన్నియు వివేకమువలననే విడిపోవును. ౬౪ వివేకము లేక చేయుసమస్తో పాయములు వ్యర్థములగును. వివేకముతోఁ జూచినయెడల స్వయముగా జీవుఁడేయాత్మ. ౬౫ ఆత్మకు బద్ధత్వము లేదు. మోక్షము లేదు. ఆత్మ కీరెంటిలో నేదియును లేదు. అట్లే జన్మమృత్యువులుకలుగుటగూడ ఆత్మ కెప్పటికిని సంభవముగాదు. ౬౬

ఎనిమిదవ సమాసము.

ప ర మా త్మ ద ర్శ న ము.

పరమాత్మవునీవేయని వెనుకఁ జెప్పియుంటిని. ఇప్పు డాపరమాత్మను జూడుఁడు. ౧ పరమాత్మకు జన్మమృత్యువులు, రాకపోకలు, బంధమోక్షములు లేవు. ౨ పరమాత్మ నిర్గుణముగను, నిరాకారముగను, అనంతముగను, అపారముగను, నిత్యముగను, నిరంతరముగనునై యథావిధముగనున్నది. ౩ అదియన్నింటియందును వ్యాప్తమైయున్నది. అనేకములో నొక్కటిగనున్నది. దానినిగూర్చినవివేక మతర్క్యము. ౪ పరమాత్మస్థితి పైనినుడువఁబడినటులుండునని శ్రుతులుపలుకుచున్నవి. భక్తి వలనఁ బరమాత్మలభించుననుట నిస్సంశయము. ౫ ఆభక్తి తొమ్మిదివిధములుగానున్నది. నవవిధభక్తులవలన ననేకులుముక్తులైరి. ౬ ఈతొమ్మిది విధములగుభక్తులలో ఆత్మనివేదనభక్తి ముఖ్యమును శ్రేష్ఠమును నై యు న్న ది. దీ ని ని స్వ య ము గ ను స్వా ను భ వ రూ ప ముగను విచారముచేయవలయును ౭ తనను దనయనుభవముతోనే నివేదింపవలయును. దీనినే ఆత్మనివేదనమని చెప్పుదురు. ౮ మహాపూజాంతమున "నా" యనుమోహమును విడిచి దేవతాసన్నిధిని మస్తకమునుగోసి యర్పించునట్లు ఆత్మనివేదన భక్తియందుగూడఁ బరమేశ్వరునిలోఁ దన "నా" యనుభావమును లీనపఱుపవలయును. ౯ తన్నుఁదానర్పించెడి (నివేదించెడి) భక్తులు కొలఁదిగనుందురు. అట్లుచేయువారలకుఁ బరమాత్ముఁడు తత్క్షణమే ముక్తినొసంగును ౧౦ శ్రోతయిట్లు ప్రశ్నించెను. తననెట్లునివేదించుకొనవలయును? ఎక్కడ కేనిపోయి సాష్టాంగపడవలయునా? లేక దేవతాసన్నిధిని దలను గోసిపెట్టవలయునా? ఏమి చేయవలయును ౧౧ దీని ప్రత్యుత్తరమును సావధానముగ వినుండు ౧౨

ఆత్మనివేదనలక్షణ మెద్దియన? మొట్టమొదట "నేనెవ్వఁడను" అనిచూ
డవలయును. ఆపిమ్మట నిర్గుణపరమాత్మను గుర్తింపవలయును ౧౩ ఈప్ర
కారముగాఁ బరమాత్మునియొక్కయు భక్తునియొక్కయు శోధనము గావిం
చుటవలన ఆత్మనివేదనమగును. భక్తుఁడు పరమాత్మని శాశ్వతత్వము
ననుభవముగావించును ౧౪ పరమాత్మను గుఱుతించుచు గురుతించుచునుండ
భక్తుఁడు ఆపరమాత్మయందె తద్రూపమైపోవును. మఱియుఁ బరమాత్ముని
యందును భక్తునియందును భిన్నత్వ మేమాత్రము నుండదు ౧౫ భక్తుఁడు
పరమాత్మునికి విభక్తుఁడుగ నుండఁడు. అందువలననే యాతఁడు భక్తుఁడని
పిలువఁబడుచున్నాఁడు. బంధనములేనివాఁడు ముక్తుఁడగును. నేనుచెప్పునది
శాస్త్రోక్తము ౧౬ పరమాత్మునియొక్కయు భక్తునియొక్కయు మూల
మును జూచినచో నీరెంటిమూలములకు భేదములేదనియు నివిరెండును
నొక్కటియేయనియు నీదృశ్యము జగత్తుకంటె వేఱుగానున్నదనియు విశ
దమగును ౧౭ పరమాత్మునితోఁ గలిసినపిమ్మట ద్వైతముండదు. పర
మాత్మకును, భక్తునకును గలభిన్నత్వభేదము నశించును ౧౮ ఆత్మనివేద
నానంతనమునసుండెడి యభేదభక్తినే సత్యసాయుజ్యముక్తియని యెఱుంగ
వలయును. ౧౯ సాధుపురుషుల శరణ్యములోనికరిగి అద్వైతనిరూపణ
బోధనొందునాతఁడు తప్పక తద్రూపమగును. వానినొకవేళ మఱల వేఱు
చేయఁబూనినను వేఱుకాఁడు ౨౦ నది సముద్రములోఁగలసిపోయినపిదప
మఱల వేఱుజేయ నశక్యము. లోహము బంగారమైనపిమ్మట నదిమఱలఁ
గాళిమమునొందఁజాలదు ౨౧ అటులె భగవంతునిలోఁ గలసిపోయినవాఁడు
మఱల వేఱుగాఁజాలఁడు. భక్తుఁడు స్వయముగాఁ బరమాత్ముఁడగును. ఇఁక
మఱల నాతఁడెన్నఁటికిని విభక్తుఁడుగాఁడు. ౨౨ పరమాత్మునియొక్కయు
భక్తునియొక్కయు అనన్యతను అనుభవముగావించు సాధుపురుషునే
మోక్షప్రదాయకుఁ డనఁదగును ౨౩

ఇఁక భక్తత్వముతోఁ బరమాత్మునిదర్శించు తెఱంగు దెలుపుదును.
ఈఘుంశము నెఱింగినంతన పరమాత్మునియైశ్వర్యము మనలోని కేతెంచును
౨౪ దేహమునే నేననిభావించుటవలన స్వాభావికముగా దేహదుఃఖముల
ననుభవింపవలసివచ్చును. దేహాతీతుఁడగుటవలనఁ బరబ్రహ్మము లభించును.
౨౫ ప్రశ్న. దేహాతీతుఁడగుటయెట్లు? పరబ్రహ్మము నెట్లుపొందవలయును?

ఐశ్వర్యలక్షణము లెయ్యేవి? ఆజ్ఞయిందు ౨౬ దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరమును జెప్పుచున్నాఁడను. సావధానులరై వినుండు ౨౭ వస్తువు దేహాతీతము. ఆపరమాత్మయే నిన్నుఁగా నీవు భావింపుము. విదేహుఁడవైన నీకు దేహసంగముతో నేమియుఁ బనిలేదు. ౨౮ ఇట్టి (పైని బేర్కొనిన) బుద్ధిగల్గినవానిని వేదము లభివర్ణించును. నానాశాస్త్రములుగూడ వెదకి వానినిఁ బొందనేరవు ౨౯ దేహబుద్ధిని విడచినపిమ్మట సత్యముగా నీయైశ్వర్యము సిద్ధించును. దేహమే నేనని భావించునెడల అధోగతికలుగును ౩౦ సాధుపురుషుని వచనముల నసత్యములుగాఁ దలంపఁదగదు. ఏలయన! అట్లు భావించినచోఁ బాపముగలుగును ౩౧ శిష్యుఁడిటులఁ బ్రశ్నించెను-ఓస్వామీ! సాధువచనములనఁగా నెయ్యవి? విశ్వాసముంచదగినదెద్ది? అనుగ్రహించి సెలవింపు ౩౨ స్వానందఘనము, అజన్మ, సోహం, అనుశబ్దములతో నిర్దిష్టమగు నాత్మయే నీవు. ఇదియే సాధువచనము. దీనిమీఁదనే విశ్వాసముంచవలయును. ౩౩ నీవే నిరంతరము బ్రహ్మమవు మహావాక్యమునందలి రహస్యమిదియే. ఈవాక్యమును మఱువఁగూడదు. ౩౪ దేహాంతమైనపిమ్మట నేననంతమును (బ్రహ్మమును) పొందెదను అనునీవిషయము నిర్భ్రాంతమని యెప్పుడును భావింపరాదు ౩౫ కొందఱుమూర్ఖులు కల్పాంతమునందు మాయనాశనమైనప్పుడె మాకు బ్రహ్మప్రాప్తియగును. ఇంకొకవిధముగాఁ గలుగదని చెప్పుచుందురు, ౩౬ మాయకుఁ గల్పాంతమైనపుడుగాని లేక దేహమునకత్యంతముగలిగినపుడుగాని నేను బ్రహ్మము బొందుదునని చెప్పుట మిథ్య. ఈవిధముగా సమాధానముకలుగఁజాలదు. సమాధానలక్షణము వేఱుగానున్నది. ౩౭, ౩౮ "సేనయంతయును మరణించినపిమ్మట రాజ్యపదవి ప్రాప్తించును" అనితలంచువానికి సేన సురక్షితముగా నుండకున్నచో రాజ్యము నేలఁజాలము అనునంశము తెలియదు. (ఇదిమూర్ఖకల్పనము) ౩౯ దేనియందు మాయయుండియు నుండదో దేహముండియు దేనియందు విదేహదశకలుగునో యట్టిసమాధానమును బడయవలయును ౪౦ రాజ్యపదము చేతిలోనికివచ్చినపిమ్మట సేనయున్నను అభ్యంతరమేమియును లేదు. ఏలయన! సేనయున్నచో రాజ్యమెన్నఁటికిని బోదు. ౪౧ ఆత్మజ్ఞానము ప్రాప్తమైనపిదప దృశ్యదేహస్థితిగూడ నిట్టిదే. దేహదృష్టికలుగు

టవలన సమాధానము శాంతితొలంగిపోదు. * ౭౨ మార్గమధ్యమునం దేదేని సర్పరూపముగా నున్న చెట్టువేరును జూచినచో మిగుల భయముకలుగును. వాస్తవమున కిది సర్పముకాదు. చెట్టువేరని తెలిసినపిమ్మట దానినెవరును గొట్టరు (౭౩) ఇట్లె మాయ భయానకమైనను యోజించిచూచినచో మిథ్య. మఱల నది భయానకమని యేల తలంపవలయును? ౭౪ ఎండమావులనుజూచి యెవరేని భ్రాంతులై దీని నెట్లుదాటఁగలుగుదునని చింతించు చున్నచో నదిభ్రమ. దానినిబాగుగా విచారించితి మేని సంకటముకలిగించునది కాదని స్పష్టమగును. ౭౫ భయానకమగుస్వప్నమును గాంచితిమేని స్వప్నావస్థయందు మిగుల భయముకలుగును. మేలుకొన్నపిదప భయమునొందవలసిన యవసరమే లేదు. ౭౬ మాయ కల్పనమును జూపుచున్నదినిజమే. కాని కల్పనాతీతుడైన పిదప నిర్వికల్పదశ సిద్ధించును. నిర్వికల్పదశలో మాయ రాఁజాలదు. ౭౭ అంత్యమున మతియెటుండునో గతియు నటులుండునని యందఱును జెప్పుచుందురు. కావున దేహబుద్ధినశించినపిమ్మట సహజముగనే మోక్షముసిద్ధించును. ౭౮ స్థూలసూక్ష్మకారణమహాకారణములుఅను నీనాల్గు దేహములయంత్యమునకు జన్మమునకు ఆత్మ యంటకయున్నది. ఆయాత్మయే నీవు. ౭౯.

పైనఁజెప్పఁబడినవిధముగా మతిగలవానికి జ్ఞానమువలన ఆత్మగతి కలుగును. అంత నాతఁడు అవగతికి, గతికి దూరమగును ౮౦ ఎచ్చట వేదములకుఁగూడ మతిమందమైపోవుచున్నదో యచ్చట గతియవగతు లెక్కడినుండివచ్చును? అచ్చట ఆత్మ, శాస్త్రము, గురుప్రతీతియను నీమూఁడు నొక్కటియగుచున్నవిగదా (ఈమూఁడు నేకత్వమొందుచున్నవి) ౮౧

---

* రాజ్యపదవియు, సేనయు నెటులుండునో యట్లె ఆత్మజ్ఞానము, దృశ్యదేహముఉన్నవి. సేనయంతయును మరణించినపిదప రాజగుటకంటె సేనయుండఁగనే రాజగుటమంచిది. మాయయుండినను అదిమిథ్యగాఁ దోచవలెను. దేహముండినను విదేహస్థితి ప్రాప్తికావలయును. రాజ్యపదవి లభించినపిమ్మట సేనయున్నంతమాత్రమున నేమియును జెడిపోదు. ఇట్లెఆత్మజ్ఞానము గలిగినపిమ్మట మాయయును దేహమును నేమియును జేయఁజాలవు.

సద్గురునిబోధవలన జీవత్వభ్రాంతి తొలంగిపోవును. వస్తువుఆత్మానుభవము లోనికివచ్చును. ప్రాణి ఉత్తమగతి నొందును. ౫౨ సద్గురుబోధ నాలకించుట తటస్థింపఁగనే నాలుగు దేహము లంతరించును. అనంతరము సత్స్వరూపమునందు నిదిధ్యాసము కలుగును. ౫౩ ఆనిదిధ్యాసమువలనఁ బ్రాణి యంతమునందు స్వయముగా పరబ్రహ్మమే (ధ్యేయమే) యగును. మఱియు సాయుజ్యముక్తికి స్వామియైకూర్చుండును. ౫౪ దృశ్యపదార్థములను నిరసించుటచే వాస్తవమునందు మిగిలినది ఆత్మయే. దృశ్యమాది నుండియు మిథ్యయని ధ్యానముతో విచారించినచో విదితమగును. ౫౫ ఈమిథ్య (మాయ) యొక్క మిథ్యాత్వము నెఱుంగుటయు నామిథ్యాత్వము ననుభవములోనికిఁ దెచ్చుకొనుటయు మోక్షమనఁబడును. ౫౬ సద్గురుని వచనమును హృదయమునందునిలుపువాఁడే మోక్షమునకధికారి. వాఁడు మాటిమాటికి అత్యాదరముతో శ్రవణము, మననము జేయుచునే యుండును ౫౭ ఎచ్చట రెండుపక్షములుండవో ఎచ్చట లక్ష్యాలక్ష్యములు లేవో యదియే ఆత్మ దానిపేరే మోక్షము. ౫౮ అచ్చట (మోక్షమునందు) ధ్యేయధారణములు సమాప్తియగును. కల్పనము నిర్వికల్పనమునందు లీనమగును. మఱియుఁ గేవలజ్ఞప్తిమాత్రమును, జ్ఞానస్వరూపమునునగు సూక్ష్మబ్రహ్మముమాత్రమే శేషించియుండును. ౫౯

అనంతరము భవమృగజలము (జన్మమను ఎండమావులు) మిథ్యాబంధములు విడిపోవును. అట్టిదశయందు ముక్తుఁడు వాస్తవముగా నాత్మను జన్మదుఃఖములనుండి విముక్తముగావించును. ౬౦ అంతియగాదు. నిస్సంగుని సంగవ్యాధిని, విదేహుని దేహబుద్ధిని, నిష్ప్రపంచుని యుపాధిని, గూఢ వివేకముఁ ద్రెంపివేయును. ౬౧ అద్వైతునకుఁగల ద్వైతభావమును దొలంగించును. ఏకాంతున కేకాంతవాసమునొసంగును. మఱియు ననంతున కనంతపుటంతము నిచ్చివేయును. ౬౨ జాగ్రతుని మేలుకొలుపును. మేలుకొనియున్నవానికి సావధానము సమకూర్చును. ఆత్మజ్ఞానికి ఆత్మజ్ఞానమును బ్రబోధించును, ౬౩ అమృతమును అమరముగను, మోక్షమును ముక్తినిలయముగను గావించును. సంయోగమునకు నిరంతరయోగమునొసంగును: ౬౪ నిర్గుణమునునిర్గుణముగఁ జేయును. ఈవిధముగా సార్థకమునకు సార్థకము కలుగును. చాలదినములకుఁ దనకు "తన"

యనునదెద్ది యోయదిలభించును. ౧౫ ద్వైతమను తెఱ చినిఁగిపోవును. అభేదమను భేదమును డ్రెంచివేయును. మఱియు భూతపంచక(పంచభూతాత్మకమగు దేహముయొక్క అహంకర్తృత్వభావము) బాధ వెడలిపోవును. ౧౬ సాధనఫలము లభించును. నిశ్చలమునకు నిశ్చలముదొరకును. వివేకబలము వలన నిర్మలమునందుఁగల మలముగూడఁ దొలంగును. ౧౭ దగ్గఱనున్నను దేనినిమఱచియుంటిమో యది(బ్రహ్మము) ప్రాప్తమగును. చూచుచుండఁగనే జన్మదుఃఖములు తొలంగిపోవును. ౧౮ దుస్స్వప్నమునందు బ్రాహ్మణుఁడు నీచజాతినొంది భయమునొందును. మేల్కనినపిమ్మట తానుతన జాతియందెయున్నసంగతి గమనించును. ౧౯ ఇట్లు అజ్ఞానరూపమగు స్వప్నమునందుఁ దనసత్యస్వరూపమును మఱచియుండినజీవుఁడు జ్ఞానరూపమగు మెలకువగలిగిన పిమ్మట తనసత్యస్వరూపమును గుర్తించుచున్నాఁడు. ఇట్టిజ్ఞానులలక్షణములే ముందుసమాసములోఁ జెప్పఁబడినవి. ౨౦

తొమ్మిదవ సమాసము.

సాధులక్షణములు.

అమృతపానమును గావించినపిమ్మట శరీరము కాంతిమంతమగును. అటులె సత్స్వరూపానుభవమైనపిమ్మటఁ గృతార్థత సమకూరును. ఇఁక సత్పురుషులనడిగి తెలిసికొనవలసినలక్షణము లేముండును? ౧ అయినను సత్యమగు నాత్మజ్ఞానముగలవాఁ డెవఁడు? అనుదానిని నెఱుంగుటకిచట సాధారణరీతిగా సాధువులలక్షణములను వివరించెదను. ౨ సిద్ధులు, సాధువులు ప్రత్యక్షముగా సత్స్వరూపులై యున్నారు. సత్స్వరూపసిద్ధస్వరూపములందు భేదమేమియును లేదు. 3 స్వతస్స్వరూపుఁడై యుండు వానిని సిద్ధుఁడందురు. సిద్ధస్వరూపమునందే (బ్రహ్మస్వరూపమునందే) సిద్ధత్వము శోభనిచ్చును ౪ వేదశాస్త్రము లెవనిని సహజముగా సత్స్వరూపుఁడని కొనియాడుచున్నవో వానిని సిద్ధుఁడనిచెప్పవచ్చును. రెండవవాని నట్లుచెప్ప వీలులేదు. ౫ ఐనను సాధకులకు వివేకవంతమగు జ్ఞానము కలుగుటనుగూర్చి కొంచెముచెప్పెదను. సిద్ధలక్షణకౌతుకులు వినుండు ౬ అంతస్స్థితి స్వరూపాకారమైనప్పుడు శరీరస్థితి స్వప్నావస్థయందలి స్వప్నరచనమువలెనగును. ౭

యినను సిద్ధులలక్షణములను గొంచెముగఁ జెప్పుదును. ఇందువలనఁ బర మార్థముయొక్క చిహ్నము శ్రోతలకు విశదమగును. ౮

సాధుల ముఖ్యలక్షణ మేమన, సాధువు నిరంతరము స్వరూపాను సంధానమున లక్ష్యముంచును. జనులకంటె వేఱుగ నుండును ౯ స్వరూ పమునందు దృష్టిలగ్న మైనంతనే సంసారచింత తొలంగిపోవును. అధ్యా త్మనిరూపణమునందు మమత్వము గలుగును. ౧౦ ఇదియే సిద్ధలక్షణము. ఈలక్షణములుగలవాఁడే సిద్ధుఁడు. సాధకము లేనిది సిద్ధలక్షణ మేర్పడఁ జాలదు. ౧౧ సిద్ధులు చూచుటకు సాధకులవలెఁ గనిపింతురుగాని వార లంతరంగమునందు స్వరూపాకారులు. ఇట్టి సిద్ధలక్షణములు నేర్పరులగు వారలు గమనింపవలయును ౧౨ సందేహ రహితసాధనులై యుండుటయే సిద్ధులలక్షణము. వారలకు లోపలను వెలుపలను అచలమగు సమాధాన ముండును ౧౩ అంతరస్థితి యచలమైపోయినయెడల చంచలత నిలువనే నిలువదు. స్వరూపమునందు వృత్తిలగ్నమగుటవలన మానవుఁడు స్వరూ పమె యగును ౧౪ ఇట్టిదశ గలిగిన మానవుఁడు నడచుచున్నను అచ లుఁడె. చంచలుఁడయ్యును నిశ్చలుఁడె. ఇంతయేల ఆతఁడు స్వయముగా నిశ్చలుఁడు. వానిదేహముమాత్రము చంచలము ౧౫ స్వరూపమునందు స్వరూపుఁడైనవాఁడు పడియున్నను లేచి పరుగెత్తినను అచలుఁడే ౧౬ ఇచట ముఖ్యకారణము అంతరస్థితి. అంతరమునందే నివృత్తి కావలయును. ఎవనిహృదయము భగవంతునియందు లగ్నమైనదో యతఁడె సాధుపురు షుఁడు ౧౭ వెలుపల (దేహాదులు) ఎటులున్నను సరియే. అంతరముమా త్రము స్వరూపమునందు లగ్నమైయుండవలయును. ఈలక్షణములన్నియు సాధువులయెడ సహజముగాఁ గన్పించును. ౧౮ రాజ్యము లభించిన పిమ్మట రాజకళ సహజముగా వచ్చును. అటులే అంతఃకరణము స్వరూ పమునందు లగ్నమైనయెడల నీలక్షణములన్నియు సహజముగా వచ్చును. ౧౯ అన్యవిధముగా నభ్యాసము గావించినచో ఈలక్షణము లెన్నంటికిని సాధ్యముకావు. స్వరూపములో స్వరూపమె యుండవలయును ౨౦ నిర్గు ణమునందు వృత్తియుండుటయే అన్నిటికంటెను గొప్ప యభ్యాసము. సాధుసమాగము మొనరించి అధ్యాత్మనిరూపణమును మననము చేయుట వలన స్వరూపస్థితి కలుగును. ౨౧ స్వరూపాకారుఁడై యుత్తమలక్షణ

ముల నభ్యసింపవలయును. స్వరూపమును విడిచినయెడల సాధువు లేవగింతురు ౨౨ ఇపు డీకథానకమును జాలించెదను. ఇక సాధుజనులలక్షణములను వినుండు. వీనిని వినుటవలన సాధకులకు సమాధానము ప్రాప్తించును. ౨౩ స్వరూపమునందుఁ గల్పనము లీనమై పోఁగానే కామ్యములపైఁ గోర్కి యుండదు. కాననే సాధుజనులకుఁ గామ్యము లుండవు. ౨౪ కల్పనముగావించిన విషయము తొలంగిపోయినపుడు క్రోధముకలుగును. సాధుజనులుమాత్ర మిట్లు క్రోధమునకు బాల్గారు ౨౫ అందువలననే వారు క్రోధరహితులై యున్నారు. సాధుపురుషులు నాశవంతమగు పదార్థమును విడిచి శాశ్వతస్వరూపమును జూచుచున్నారు. ౨౬ ఎచట రెండవ భేదమేలేదో యట్టి సాధుపురుషుని హృదయమునందుఁ క్రోధ మెవరిపయి వచ్చును? ఇందువలననే సాధుపురుషులు సచరాచరమునందుఁ గ్రోధరహితులై వర్తించుచున్నారు. ౨౭ సాధువులు తమయందె తామానందింతురు. ఈస్థితిలో మదము నెవరిపై చూపుదురు. మదములేనివారుగాన సాధువులు వాదములందును వివాదములందును బాల్గొనక వేఱుగా నుందురు. ౨౮ సాధువు నిర్వికారస్వరూపుఁడై యుండును. నిర్వికారస్వరూపమునఁ దిరస్కార మెచటనుండి వచ్చును? అంతటను దానే తానుగానున్న సాధుపురుషుఁడు ఎవరిపై మత్సరమును జూపును? ౨౯ సాధువులు అనాయాసముగనే వస్తురూపులగుదురు. అందుచే వారలు మత్సరమునకు లోనుగారు. మదమత్సరపిశాచములు సాధువుల కంటవు ౩౦ సాధువు స్వయంభూస్వరూపుఁడుగనుండునుగాన నాతనిని దంభ మెటు లావరింపఁగలదు. స్వయంభూస్వరూపమునం దద్వైతమునకు నారంభమేలేదు గదా ౩౧ దృశ్యమును నష్టముగావించు స్వయంభూస్వరూపమునందుఁ బ్రపంచమెట్లు రాఁగలదు? కావున సాధువులు నిష్ప్రపంచులని యెఱుంగవలెను. ౩౨ సమస్తబ్రహ్మాండము సాధుపురుషునకు గృహము. సాధువు పాంచభౌతికవిస్తరమును మిథ్యగాఁదలంచి శీఘ్రముగాఁ ద్యాగము గావించును. ౩౩ అందుచే సాధుపురుషుని లోభ మంటుకొనదు. సాధువు నిరంతరమును లోభరహితుఁడై యుండును. వాని వాసన శుద్ధస్వరూపమునందు సమరసమై కలసిపోవును. ౩౪ అంతటను దానే తానుగా నున్నపు డెవనినిగూర్చి శోకింపవలయును? ఈకారణము

వలన సాధుపురుషుని శోకరహితుఁడని యెఱుంగవలయును. ౩౫ నాశవంతమగు దృశ్యమును విడనాడిన శాశ్వతస్వరూపమును సేవించుటవలన సాధువును శోకరహితుఁడని తలంపవలయును. ౩౬ శోకముచే వృత్తిని దుఃఖితముగఁ జేయఁగోరునెడ నది సాధ్యముగాదు. ఏలయన, సాధువుల యందు వృత్తి నివృత్తియై పోయెను. ఇందువలన నివృత్తులగు సాధువులు నిరంతరము శోకరహితులుగనే యుందురు. ౩౭ మోహముచే నొకవేళ మనస్సును వ్యాప్తముచేయఁగోరినయెడల నదియు సాధ్యముగాదు. ఏలయన, వారల మనస్సే బ్రహ్మమునందు దన్మయమయ్యెను. అందుచే సాధుజనులు నిరంతరము మోహాతీతులుగ నుందురు. ౩౮ సాధు వద్వయవస్తువుగ నుండును. అట్టియెడ నచట భయమునకుఁ దావెక్కడిది? పరబ్రహ్మము నిర్భయమైనది. సాధువుగూడ నిర్భయస్వరూపుఁడు ౩౯ కావున సాధుపురుషుఁడు భయాతీతుఁడును నిర్భయుఁడును శాంతుఁడునునై యుండును. అన్నియును నంత్యమొందగలవుగాని సాధుసంతతరూపుఁడు ౪౦ సత్యస్వరూపమునం దమరుఁడుగనున్న వానికి భయమెట్లు తెలియును. కావున సాధుజనులు నిర్భయముగా నుందురు. ౪౧ ఎచ్చట ద్వంద్వభేదము లేదో, ఎచట నంతయుఁదానే తానుగ నభేదరూపముగ నున్నదో యచ్చట దేహబుద్ధికి సంబంధించిన భేదము ఎచ్చటనుండి తలయెత్తఁగలదు? ౪౨ సాధుపురుషుఁడు బుద్ధితో నిర్గుణనిశ్చయము గావించును. నిర్గుణము నెవ్వఁడును గొనిపోవఁజాలఁడు. అందుచే సాధువులచే సాధుపురుషులు ఖేదపడుటకుఁ గారణమే లేదు. ౪౩ సాధువు స్వయముగ నొంటరిగనే యుండును. ఆస్థితిలో స్వార్థము నెందులకై యవలంబింపఁ గలఁడు? దృశ్యరహితమగుటవలన స్వార్థమున కవకాశమెట్లుగలుగును? ౪౪ సాధువు స్వయముగా నెప్పుడును ఒకఁడుగా (ఏకాంతముగా) నుండును. అట్టియెడ దుఃఖశోకములు గలుగుట కవకాశమెక్కడిది? ద్వైతములేనిది అవివేకముగూడ రాఁజాలదు ౪౫ పరమార్థమునం దాశయుంచుటచే సాధుపురుషునకు స్వార్థసంబంధమగు దురాశ తెగిపోవును. కావున నిరాశయుండుటయు సాధుచిహ్నము ౪౬ సాధువు ఆకాశమువలె మృదువుగ నుండును. కావున వానిమాటలలోఁ గాఠిన్య మెక్కడినుండివచ్చును ౪౭ బ్రహ్మస్వరూపసంయోగమువలన సాధువు స్వయముగా బ్రహ్మస్వరూపుఁడగును.

కావున సాధువు నిరంతరము వీతరాగిగ విషయరహితుఁడుగ నుండును ౪౮ స్వరూపస్థితి కలుగుటచే సాధువు దేహచింతను విడిచివేయును. అందుచే గానున్నదానినిగూర్చి వాఁడించుకేని చింతనొందఁడు ౪౯ సాధువులబుద్ధి పరబ్రహ్మమునందు లీనమైయుండును. అందుచే వారలకు సంపూర్ణోపాధి పటాపంచలైపగిలిపోవును. అందువలననే వారు నిరుపాధికులుగ నున్నారు ౫౦ సాధువు నిరంతరము పరబ్రహ్మస్వరూపమునం దిమిడియుండును. పరబ్రహ్మస్వరూపమునం దేవిధమగు నస్యసంగమునకును నవకాశము లేదు. కాననే సాధువు మానము, అవమానములను లక్ష్యముసేయఁడు. ౫౧ అలక్ష్యమునందు లక్ష్యముంచిన కారణమున సాధువు పరమదక్షుఁ డగుచున్నాఁడు. ఆతఁడు పరమార్థపక్షము నవలంబించువిధ మెఱుంగును ౫౨ సాధువు స్వయముగా బ్రహ్మస్వరూపుఁ డగుచున్నాఁడు. బ్రహ్మస్వరూపమునందు పాపమునకుఁ (మలమునకు) దావులేదు కావున సాధువు నిర్మలుఁడుగ ౫౩ సాధువుయొక్క ముఖ్యలక్షణమేమన్న ఆతఁడు పరబ్రహ్మస్వరూపమునందు లీనుఁడై యుండుటయే తన ధర్మములన్నింటిలో శ్రేష్ఠమగు ధర్మముగా భావించును. దీనినే యాతఁడు స్వధర్మముగా నెంచును ౫౪

సాధుసాంగత్యము గావించుటవలన స్వరూపస్థితి తనంతటనే వచ్చును. స్వరూపస్థితి వచ్చుటవలన దేహమునందు సాధుల ణము లేర్పడును ౫౫ అధ్యాత్మికనిరూపణముల నాలించుటవలన దేహమున సాధుల ణము కలుగును. కాని యీలక్షణములతోఁ దనియక స్వరూపానుసంధానుఁడై యుండుట మిగుల నవసరము ౫౬ నిరంతరము బ్రహ్మస్వరూపమునందుండుటవలన సాధువు స్వయముగా స్వరూపుఁడగును. దీనికిఁ బిమ్మట శరీరమునందు సాధులక్షణము లేర్పడుట కాలస్యముపట్టదు. ౫౭ స్వరూపమునందు మతియుండుటవలన అవగుణములు తొలంగిపోవును. ఇందుకొఱకు సాధుజనులసాంగత్యము ఆధ్యాత్మికనిరూపణము కావలయును ౫౮ సమస్తసృష్టిలో అనుభవ మొకవిధముగా లేదు. అనుభవము లనేకవిధములనున్నవి. వానినన్నింటిని ముందుసమాసములో వివరించెదను ౫౯ జనులేస్థితిలోనున్నారో? అనుభవము నెట్లుచేయుచున్నారో తెలుపుదును. ధ్యానపూర్వకముగా వినుఁడు ౬౦

పదియవసమాసము.

బహువిధానుభవములు.

మనము జనులభిన్నభిన్నానుభవములపైకి దృష్టిని సారింతుమేని సంసారము (ప్రపంచము) నందు గొప్పకోలాహలము జరుగుచున్నటుల గోచరించును. ఈవృత్తాంతమును కుతూహలముతో వినుండు. ౧ "మనము గార్హస్థ్యమునందుండియే తరింపఁగలము. ఏలయన! ఈసంసారసంబంధమగు విస్తరమంతయు మన దేమియుఁగాదు. అంతయును జీవేశ్వరులది" అని యొకఁడనును. ౨ "అట్లుకాదు మోహము కలుగుచున్నది. పొట్టకొఱకుఁ గుటుంబసేవను జేయవలసియేయున్నది" అని యొకఁడనును ౩ "స్వాభావిక సుఖముతోడనే గృహస్థస్థితి యందుండవలయును గాని సద్గతికి ఏమేమిదానము, పుణ్యము చేయుచుండవలయు"నని యొకఁడనును. ౪ "సంసారమసత్యము. వైరాగ్యదీక్షధరించి దేశాటనము గావింపవలెను. అందువలన స్వర్గలోకద్వారము తెఱువఁబడు"నని యొకడనును. ౫ "ఎక్కడకుఁబోవుదము. వ్యర్థముగా నేలతిరుగవలయును. మనయాశ్రమమునందే ఆశ్రమధర్మమును నిర్వహించుచుండవలయు"నని యొకడనును. ౬ "ఎక్కడిధర్మమును దెచ్చిపెట్టుచున్నాడవు. అంతయు నధర్మమే జరుగుచున్నది. ఈప్రపంచమునందుండి నానావిధములగు పనులను జేయుచునేయుండవలసి వచ్చుచున్నది" అనియొకఁడనును ౭ "చేతనైనంతదనుక వాసనమంచిదిగా నుండవలయును. వాసనావశముననే అనాయాసముగా సంసారమును దాటిపోవుదురు" అని యొకఁడనును. ౮ "ముఖ్యకారణము భావము. భావమువలననే పరమేశ్వరుఁడు లభించును. తక్కినదంతయును వ్యర్థగాథాజాల"మని యొకఁడనును ౯ "పెద్దలెందఱుగలరో వారలనందఱును దేవతలుగా భావింపవలయును. జననీజనకులననన్యభావముతోఁ బూజింపవలయు"నని యొకఁడనును ౧౦ "దేవబ్రాహ్మణపూజనముగావింపవలయును. జగత్తులోని జనులందఱకును నారాయణమూర్తియే తల్లిదండ్రియని" యొకఁడనును. ౧౧ "శాస్త్రమును జూడవలయును వానియందు ఈశ్వరుఁడేమియాజ్ఞాపించెనో దానిననుసరించి వర్తించి పరలోకమును బొందవలయు"నని యొకఁడనును. ౧౨ "ఓరిఅన్నా! శాస్త్రములను జూచుచున్నయెడలఁ బనిసాగదు. సాధువులశరణ్యమునకుఁ బోవలయునురా" అని యొకఁడనును. ౧౩ "అయ్యా!

ఈమాటలను జాలింపుము వ్యర్థముగానేల వదురుచుబోతుతనము జూపుదురు. హృదయమునందు భూతదయగలిగియుండుట అన్నిటికంటెను ముఖ్యము" అనియొకఁడనును ౧౪ "తనయాచారమును విడువకుండవలెను, అంత్యకాలమునందు సర్వోత్తముఁడగు పరమాత్మునినామమును స్మరింపవలయును. ఇదియేమంచిమార్గ"మని యొకఁడనును, ౧౫ "పుణ్యముండిననేగాని భగవన్నామము స్మరణమునకురాదు. పుణ్యము లేకున్నచో అంత్యకాలమునందు భగవన్నామము మఱపునకువచ్చును"అని యొకఁడునుడువును. ౧౬ "బ్రదికియుండగనే జన్మకునుసార్థకము గావింపవలయును" అని యొకఁడనును. "తీర్థాటనము గావింపవలయు"నని యొకఁడనును ౧౭ "ఇదియంతయును నొకప్రయాస. తీర్థములలో నేమున్నది? అచ్చట జలపాషాణముల సమావేశమేగదా! మునకలు వేసి వేసి వ్యర్థముగానేల ఆయాసపడవలయును" అని యొకఁడనును ౧౮ "ఈవాచాలత్వమును గట్టిపెట్టుము. భూమండలమునందుఁగల తీర్థముల కగాధమహిమ గలదు. వానిదర్శనమాత్రముననే మహాపాతకములు భస్మములై పోవును" అనియొకఁడనును ౧౯ "అన్నిటికిని గారణమగు మనస్సునునిలుపఁగలిగినచో తీర్థములు మనయొద్దనేయున్నవని యొకఁ"డనును "కాదు కాదు ప్రసన్నతాపూర్వకమగు కీర్తనముచేయవలయు"నని యొకఁడనును. ౨౦ "అన్నింటికంటెను మంచిది యోగము. ముఖ్యముగా దానినే మొదట సాధింపవలయును. మఱియు అకస్మికముగా దేహమును మరణరహితముగఁ జేయవలయును" అని యొకఁడనును ౨౧"అందువలన నేమగును. కాలమును మోసగింపఁదగ"దని యొకఁడనును. "భక్తిమార్గమునుసాధింపవలయు"నని యొకఁడనును ౨౨ ఒకఁడు జ్ఞానముమంచిదనును. అట్లుగాదు సాధనముచేయవలయునని యొకఁడనును. నిరంతరము ముక్తుఁడై యుండవలయునని యొకఁడనును ౨౩"అనర్గళమగు పాపములకు భయపడవలయునని యొక్కఁ"డనును. "ఓరీ! మాది చక్కఁగాఁ దెలుపఁబడినమార్గమని యొక్కఁడనును" ౨౪ "ఒకరిపట్ల నిందాద్వేషములు వహింపకుండుటయే అన్నిటికంటెను మంచిపద్ధతి"యని యొకఁడనును. "దుష్టసాంగత్యమెల్లప్పుడును విసర్జింపవలయు"నని యొకఁడనును ౨౫ "అన్నా! ఎవరిద్రవ్యమును దింటిమో వారిముందే మరణించినచో తత్కాలముననే మోక్షముప్రా

ప్తించునని" యొకఁడనును * ౨౬ "వద, ఈమాటలు చాలింపుము. అన్నిఁటి కంటెను ముందుగ భోజనము సమకూడవలయును. ఆపిమ్మటఁ గుడిచికూర్చుండి యెన్నిబకవాదములనైనఁ జేయవచ్చు"నని యొకఁడనును. ౨౭ "వర్షము సకాలమునగురియుచున్నచో రోగములన్నియుఁ జక్కఁగానుండును కఱవు దుర్భిక్షాదులు కలుగకుండుటయే మంచి"దని యొకఁడనును. ౨౮ "తపోనిధియగుటవలన సమస్తసిద్ధులును బ్రసన్నములగును." అనియొకఁడనును. "ఓరీ! అన్నిటికంటెముందుగా నింద్రపదముప్రాప్తింపవలయు"నని యొకఁడనును. ౨౯ "ఆగమములను జూడవలయును. భేతాళుని బ్రసన్నము గావించుకొనవలయును. ఇందువలన స్వర్గమునందుఁ బరమేశ్వరుఁడు లభించు"నని యొకఁడనును ౩౦ "అఘోరమంత్రమువలననే స్వాతంత్ర్యము లభించును. దానిమూలముననే లక్ష్మీదేవి ప్రసన్నురాలగును ౩౧ ఆలక్ష్మీ దేవియందే ధర్మములన్నియు సంబంధపడియున్నవి. అన్యక్రియాకర్మము లెక్కడనుండివచ్చినవి?" అని యొకఁడనును. "లక్ష్మీదేవిసహాయముననే గదా లోకులు దుష్కర్మములాచరించుట"యని యొకఁడనును. ౩౨ "మృత్యుంజయుని జపించుయత్నము చేయవలయును. దానివలన సంకల్పములన్నియు ఫలించు"నని యొకఁడనును ౩౩ "వటుకభైరవుని పూజించినచో వైభవములన్నియు సమకూరు"నని యొకఁడనును "ఝోటింగు (ఒక దేవత) తల్లియే సమస్తకామ్యములను పూర్తిచేయు"నని యొకఁడనును ౩౪ "ఒకఁడు కాళినిగంకాళి సేవింపు"మనును. "ఒకఁడుభద్రకాళిని, మఱియొకఁడు ఉచ్ఛిష్టచండాలిని వశపఱచుకొనవలయు"ననును ౩౫ "విఘ్నహరుఁడగు గణేశ్వరు గొల్వవలెనని యొకఁడును, భోళాశంకరుని పూజింపవలయునని యొకఁడును శీఘ్రప్రసన్నయగుభగవతిని ఆరాధింపవలయు"ననియొకఁడును జెప్పును. ౩౬ "ఖండోబా త్వరితముగ భాగ్యమునొసంగునని యొకఁడును, వేంకటేశ్వరుని సేవించుటయన్నింటి కంటెను త్తమ"మని యొకఁడునుబల్కును. ౩౭ "పూర్వకర్మానుసారముగా ఫలములభించునని యొకఁడును, అట్లుకాదు ప్రయత్నము

---

* తంత్రశాస్త్రము:—

శ్లో॥ ఆగతః శివవక్త్రేభ్యో గతంచ గిరిజాశ్రుతౌ
మతంచ వాసుదేవస్య తస్మాదాగమ ఉచ్యతే

చేయవలయునని యొకఁడును, అయ్యో! మనదేమియును లేదు. అన్నియు నీశ్వరునిపై విడిచివేయవలయునని యొకఁడనును. ౩౮ ఎక్కడి ఈశ్వరుని దెచ్చిపెట్టుదువు? ఆతఁడు మంచివారలకే కష్టములుగలిగించి పరీక్షించుచుండునని యొకఁడును, దానియం దీశ్వరునిదోష మావంతయు లేదు, ఇది యుగధర్మమని యొకఁడనును. ౩౯ కొందఱిది యాశ్చర్యమని యొప్పుకొనుచున్నారు. కొందఱు విస్మితులగుచున్నారు. ఏమిజరుగునో చూడవలయునని కొందఱు భయముతో నుడువుచున్నారు. ౪౦ ఈవిధముగఁ బ్రపంచమునందలి జనులలక్షణములు వివరింపఁబూనినచో నింకనెన్నియో గలవు. కాని యిచటఁ గొన్నిచిహ్నములనుమాత్రమే చెప్పెదను. ౪౧

ఇఁక జ్ఞానుల భిన్నభిన్నానుభవములనుగూడఁ దెలుపుదును. సావధానులరై వినుండు. ౪౨ భక్తితో భగవంతుని ధ్యానించుచున్నచో శ్రీహరి సద్గతియొసంగునని యొకఁడును, గర్మమువలననే బ్రహ్మప్రాప్తియగునని యొకఁడును అనును. ౪౩ భోగములు విడిచిపోవు. జననమరణములు తెగిపోవు అని యొకఁడును అజ్ఞానతరంగములు పెక్కులుగనున్నవని యొకఁడును అనును. ౪౪ సర్వము బ్రహ్మముగానున్నచోటఁ గ్రియాకర్మము లెట్లువచ్చునని యొకఁడును, ఇట్టి యధర్మభాషణములు గావింపఁగూడదని యొకఁడును బలుకును ౪౫ సర్వము నశించిన పిదప మిగులునదియే బ్రహ్మమని యొకఁడును ఇది సమాధానము కాదని యొకఁడును అనును. ౪౬ సర్వబ్రహ్మము, కేవలబ్రహ్మము అను నీరెండును పూర్వపక్షములే, భ్రమాన్వితములే అనుభవమర్మము వేఱుగనున్నది అని యొకఁడనును ౪౭ ఇట్లుగాదు. వస్తువు అనిర్వాచ్యము. దానిని వివరింపలేక వేదశాస్త్రములు గూడ మౌనము అవలంబించుచున్నవని యొకఁడనును ౪౮ ఇదివిని శ్రోతయిట్లు ప్రశ్నించెను. అట్లైన మీరు గావించిన నిశ్చయమెద్ది? సిద్ధాంతమతముల వలన అనుభవమునకుఁ దావే లేదయ్యెను. (అనుభవమును దలంచినంతన యచట ద్వైతము రానేవచ్చును). ౪౯ వక్త చెప్పు ప్రత్యుత్తరము. ప్రతిమనుజుని యనుభవము వేఱువేఱుగానుండునని తొలుతనే చెప్పితిని. కావున అనుభవమువలన నేమియుఁ గాఁజాలదు. ౫౦ కొందఱు సాక్షిత్వముతో వర్తించుచున్నారు. మఱియు సాక్షి (దృశ్యముకంటె)

వేఱుగనున్నటులఁ జెప్పుచున్నారు. అటులె తాము స్వయముగ ద్రష్టలై యుండి స్వానుభవస్థితియందున్నారు. ౫౧ దృశ్యముకంటె ద్రష్ట వేఱుగ నున్నాఁడు. స్వానుభవమువలన సాక్షిత్వముకంటెఁ దాను వేఱుగనుండును. అలిప్తతారీతి యిది ౫౨ అన్నిపదార్థములను నెఱింగియున్నవాఁడు పదార్థములకంటె భిన్నుఁడుగనున్నాఁడు. ఈ యనుభవముకలుగుటవలన దేహమునందున్నను సహజముగనే అలిప్తతవచ్చుచున్నది. ౫౩ ఒకజ్ఞాత అనుభవముతో నిట్లుచెప్పుచున్నాఁడు. సాక్షిత్వముతో వర్తింపవలయును. ద్రష్టృత్వముతో అన్నివనులను జేయుచుగూడ వేఱుగ నుండవలయును. ౫౪ ఒకజ్ఞాత యిటులఁ జెప్పుచున్నాఁడు. "భేదమనునది లేనేలేదు. వస్తువు ఆదినుండియు నభేదముగానున్నది. అచ్చటికి ద్రష్టనెచ్చటినుండి తెచ్చితివి! ౫౫ స్వాభావికముగా శర్కరామయముగా నున్న పదార్థములోఁ జేదును విడదీయుట యెట్లు సాధ్యమగును? అట్లె స్వానుభవమువలన సర్వము బ్రహ్మముగానున్న తావున ద్రష్ట యెక్కడినుండివచ్చును ౫౬ ప్రపంచ పరబ్రహ్మములు అభేదములు; వీనిలో భేదవాదులు భేదమున్నటుల విశ్వసింతురు కాని యీస్వానందాత్మయే దృశ్యాకారమైనది. ౫౭ కఱఁగిన నెయ్యి పేరుకొనినట్లు నిర్గుణముగూడ సగుణమగును. అచట ద్రష్టృత్వముతో వేఱుగాఁ జేయునదేమున్నది? ౫౮ అనఁగా ద్రష్టృదృశ్యములన్నియును నొక్క జగదీశ్వరుఁడే యైయున్నాఁడు. ఇంక ద్రష్టృత్వభేదముతో నావశ్యక మేమున్నది ౫౯ ద్రష్టదృష్టికి ఈదృశ్యాకారమంతయు బ్రహ్మమేయని కొందఱియనుభవము. ౬౦ అన్నిటియందును ఆత్మయే పరిపూర్ణముగా నున్నప్పుడు స్వయముగా (తాను) భిన్నుఁడై యెట్లుగలెనను?" (కావున బ్రహ్మమే సమస్తమని) ఇది రెండవజ్ఞాత యనుభవము. ౬౧ ఇఁక మూఁడవ యనుభవము వినుము. సమస్తప్రపంచమును నిరసనము గావించినచో మిగిలిన శూన్యమే యీశ్వరుఁడనియు ౬౨ సమస్తదృశ్యమును వేఱుగావించినపిమ్మటఁ గేవలము అదృశ్యముమాత్రమె మిగులును. దానినే బ్రహ్మముగా నెఱుంగవలయుననియు వీరలందురు. *

---

* ద్రష్ట దృశ్యముకంటె వేఱుఅనునది యొకమతము. ద్రష్ట, దృశ్యమునొక్కటి. ఉన్నదంతయును బ్రహ్మమె యనునది రెండవమతము. దృశ్యమును వేఱుపఱచినపిదప "ఏమియునులేనిదే బ్రహ్మము" అని మూఁడవమతము.

శూన్యమును బ్రహ్మమని చెప్పఁజాలను, శూన్యమును బ్రహ్మమని చెప్పుట అపాయమును ఉపాయముతో సమానముగాఁ జెప్పుటవంటిది. శూన్యమును బ్రహ్మమని యెట్లనుడువగలము? ౬౪ సంపూర్ణ దృశ్యమును దాటిపోయినపిదప అదృశ్యరూపమగు శూన్యత్వము లభించును. అజ్ఞులకు ప్రాణులా శూన్యమును బ్రహ్మమనుకొని యచటినుంచియే మరలుదురు ౬౫ ఈయొడ్డున దృశ్యముండును. ఆయొడ్డునఁ బరబ్రహ్మముండును. మధ్య శూన్యత్వస్థానమున్నది. ఈతావునే జనులు మందబుద్ధివలన బ్రహ్మమనియెదరు ౬౬ రాజును గుర్తింపలేదు. సేవకుని రాజని విశ్వసించుచున్నారు. రాజును జూచినపిమ్మట పూర్వాభిప్రాయమంతయు నిరర్థకమగును ౬౭ అటులే శూన్యమును బ్రహ్మమని విశ్వసించుచున్నారము. కాని ముందుగ బ్రహ్మమును దెలిసికొనుటవలన శూన్యత్వసంబంధమగు సమస్తభ్రమయు విడిపోవును. ౬౮ రాజహంస క్షీరమునుగ్రహించి నీరమునువిడిచిపెట్టునట్లు వివేకి యీ సూక్ష్మవిఘ్నమును వివేకముతో వేఱుపఱుపవలయును * ౬౯

మొట్టమొదట దృశ్యమును విడిచివేయుదురు. తరువాత శూన్యత్వమును జేరెదరు. ఆపిమ్మట మూలమాయకు ఆవలనున్న బ్రహ్మము లభించును. ౭౦ వేఱుగనుండి చూచుటవలన వృత్తి శూన్యత్వమునందుఁ బడిపోవును. అందుచే శూన్యత్వభ్రమ హృదయమునందుఁ బాదుకొనును. ౭౧ భిన్నత్వముతో ననుభవముగావించుటను శూన్యత్వమందురు. వస్తువును లక్షించుటకు ముందుగ సాధకుఁడు అభిన్నుఁడుగావలయును. ౭౨ స్వయముగాఁ దాను వస్తురూపుఁడైనపుడె నిశ్చయముగా వస్తువును దర్శించుట యగును. కాని భిన్నత్వముతోఁ దిలకించినయెడల శూన్యత్వమే లభించును. ౭౩ శూన్యమెన్నటికిని బరబ్రహ్మము కానేరదు. పరబ్రహ్మమును స్వానుభవముతో వస్తురూపుఁడైనపుడే మానవుఁడు చూడఁ

---

* దృశ్యమును దాటి పరబ్రహ్మమునకుఁ బోవునపుడు మధ్యను శూన్యత్వము లభించును. ఎందఱో అరజ్ఞానులు దానినే బ్రహ్మమని దలఁచి యచటనే యుండిపోదురు. వారలు ముందునకరిగెడి యవసరమునే తెలిసికొనరు. కాని యిది భ్రమ. ఇట్లు చేయఁగూడదు. ఈ శూన్యత్వసంబంధమగు విఘ్నమును వివేకముతో దూరపఱచి ముందునకుఁ బోవలెను. ఆపిమ్మటనే బ్రహ్మము లభించును.

గలఁడు. ౭౮ యథార్థమునకు, స్వయమే వస్తురూపము. నేను, మనస్సు అనుకల్పనము నెప్పుడును జేయఁగూడదు. ఆత్మ స్వయముగా నీవేయై యున్నాఁడవు అనుదానినే సాధువులు నిరంతమును దెలుపుచుందురు. ౭౯ నేను, మనస్సు, అనుమిథ్యానిరూపణమును సాధుజను లెక్కడను గావింప లేరు. అట్టిస్థితిలో నెవరిబోధ నాధారముగాఁ జేసికొని "నేననునదిమనస్సు" అని యంగీకరింపనగును? ౭౬ సాధువులవచనము హృదయము నుంచుట యే శుద్ధస్వానుభవము. మనస్సు స్వాభావికముగనే చంచలమైనది. అది "నేను" అనునదికాదు. "నేను" అనునది స్వయముగా వస్తువే ౭౭ అనుభవ మొందఁదగినదియు, వాస్తవమైనదియు, నిరవయవమైనదియు నగు వస్తువే మనమైయున్నారము. మఱియు మనయనుభవమునే సమస్త జగత్తునందలి ప్రజలును గైకొందురు. ౭౮ లోభియగుమానవుఁడు ధన మును సమకూర్చుకొని స్వయముగా ధనరూపుఁడగును. కాని యాధన మును (ఆభోగమును) భాగ్యవంతుఁడు(అదృష్టశాలి) అగుపురుషుఁడే యా నందముతో ననుభవించును. ౭౯ దేహబుద్ధిని విడుచుటవలన సాధకులకు గూడ నీస్థితియే వాస్తవముగాఁ గలుగును. ఇదియే అనుభవముయొ క్కముఖ్యవిషయము. ౮౦ "స్వయముగా మనము, (అందఱము) వస్తువు, వాస్తవమునం దొక్కటిగనే" అనువివేకము గలుగుటయే జ్ఞానము. ౮౧ యథామతిగా నేనీయాత్మజ్ఞాననిరూపణమును గావించినాఁడను. శ్రోతలు న్యూనాధికములకు క్షమింతురుగాక.

తొమ్మిదవ దశకము
—౯.

ప్రథమసమాసము.

బ్రహ్మనిరూపణము.

ప్రశ్నోత్తరరూపము.

నిరాకారము, నిరాధారము, నిర్వికల్పముఅనువానికర్థ మేయ్యే దియో నాకుఁ దెలుపుఁడు: ౧ నిరాకారమన, పరబ్రహ్మమునకు ఆకా రములేదని యర్థము. నిరాధారమన, పరబ్రహ్మమునకు ఆధారములేదని

యర్థము. నిర్వికల్పమన, ఆపరబ్రహ్మము కల్పనము చేయఁబడదు. అనియర్థము. ౨ నిరామయము, నిరాభాసము, నిరవయవము అనువాని యర్థ మెయ్యదియో తెలుపుఁడు? ౩ నిరామయమన, పరబ్రహ్మము, వికారరహితుఁడు. నిరాభాసుఁడన ఆతఁడు భాసించుటలేదు. నిరవయవుఁడన ఆతనికవయవములులేవు. ౪ నిష్ప్రపంచము, నిష్కళంకము, నిరుపాధి, అననేమియో తెలుపుఁడు? ౫ నిష్ప్రపంచమన, పరబ్రహ్మమునందుఁ బ్రపంచము లేదు. నిష్కళంకమన ఆతనియందుఁ గళంకము లేదు. నిరుపాధియన ఆబ్రహ్మమునకు ఉపాధి లేదనియర్థము. ౬ నిరుపమము, నిరవలంబము, నిరపేక్షము అననేమియో తెలుపుఁడు? ౭ నిరుపమమనఁ బరబ్రహ్మమునకు సమానము లేదు. నిరవలంబమన నాతని కవలంబనము లేదు. నిరపేక్షమన ఆబ్రహ్మమునం దపేక్ష లేదు. ౮ నిరంజనము, నిరంతరము, నిర్గుణము అననేమియర్థమో తెలుపుఁడు? ౯ నిరంజనమన, బ్రహ్మమునందు నలుపురంగు లేదు, నిరంతరమన అందు అంతరము లేదు. నిర్గుణమన నందు గుణము లేదనియర్థము. ౧౦ నిస్సంగము, నిర్మలము, నిశ్చలము అనవెద్దియో వివరింపుఁడు? ౧౧ సంగములేని బ్రహ్మమె నిస్సంగము. మలములేని బ్రహ్మమె నిర్మలము. చలనములేని బ్రహ్మమే నిశ్చలము. ఆపరబ్రహ్మస్వరూప మిట్టిది. ౧౨ నిశ్శబ్దము, నిర్దోషము, నివృత్తిఅను దానికర్థమేదియో తెలుపుఁడు? ౧౩ శబ్దరహితమైనది నిశ్శబ్దము, దోషములేనిది నిర్దోషము. వృత్తిలేనిది నివృత్తి. ఆపరబ్రహ్మతత్త్వ మిట్టిది. ౧౪ నిష్కామము, నిర్లేపము, నిష్కర్మము అను దానికర్థము దెలుపుఁడు? ౧౫ కామములేనిది నిష్కామము. లేపరహితమైనది నిర్లేపము. కర్మములేనిది నిష్కర్మము. ఆపరబ్రహ్మమిట్టిది. ౧౬ అనామ్యము, అజన్మము, అప్రత్యక్షము అన నర్థమేదియో తెలుపుఁడు? ౧౭ నామములేనిది అనామ్యము జన్మములేనిది అజన్మము. ప్రత్యక్షములేనిది అప్రత్యక్షము. ఆపరబ్రహ్మమిట్టిది. ౧౮ అగణితము, అకర్తవ్యము, అక్షయము అనుదాని కర్థమేదియో తెలుపుఁడు? ౧౯ లెక్కింపశక్యముగాని దగణితము. కర్తవ్యమేదియు లేనిది అకర్తవ్యము. క్షయరహితమైనది అక్షయము. ఆపరబ్రహ్మతత్త్వమిట్టిది. ౨౦ అరూపము, అలక్ష్యము, అనంతము, అననేదియో యర్థము దెలుపుఁడు? ౨౧ రూపరహితమైనది అరూపము.

లక్ష్యముగానిది అలక్ష్యము. అంతములేనిది అనంతము. ఆపరబ్రహ్మమిట్టిది. ౨౨ అపారము, అటలము, (అచలము) అతర్క్యము అననేమిరో అర్థము తెలుపుడు? ౨3 పారములేనిది అపారము. చలనములేనిది అచలము (అటలము) తర్కింపరానిది అతర్క్యము. ఆబ్రహ్మమిట్టిది. ౨౪ అద్వైతము, అదృశ్యము, అచ్యుతము, అననేమిరో యనుగ్రహించి తెలుపుడు? ౨౫ ద్వైతములేనిది అద్వైతము. దృశ్యముకానిది అదృశ్యము. ఎప్పుడును చ్యుతముకాఁజాలనిది అచ్యుతము. ఆపరబ్రహ్మస్వరూపమిట్టిది. ౨౬ అచ్ఛేద్యము, అదాహ్యము, అక్లేద్యము అననేమిరో తెలుపుఁడు? ౨౭ ఛేదింపరానిది అచ్ఛేద్యము. దహింపవీలుగానిది అదాహ్యము. తడుపరానిది అక్లేద్యము. ఆపరబ్రహ్మమిట్టిది. ౨౮ అన్నింటికిని ఆవలనున్నదానిని పరబ్రహ్మ మనియెదరు. ఆస్వరూపమును విచారము గావించుటవలన మనము బ్రహ్మమైయున్నారము. ఈవిషయము అనుభవముతో సద్గురునిబోధవలన విదితమగును. ౨౯.

రెండవసమాసము.

ఆత్మజ్ఞానము

సాకారముగాఁ గాన్పించుచున్నదంతయును గల్పాంతమునందు నాశమగును. పరబ్రహ్మస్వరూపము మాత్రముగాక నిరంతరము చెదరక యథావిధముగానుండును. ౧ అన్నింటిలో సారమైన వస్తువును, మిథ్యగానిదియు, సత్యమును, నిరంతరము నిలచియుండునది యు ౨ నగునది యేదికలదో యదియే భగవంతుని ముఖ్యరూపము. దానినే స్వరూపమందురు. భగవంతునకిదిగాక యింక ననేక నామములుఁ గలవు. 3 భగవత్సంబంధమగు జ్ఞానమార్జించుటకై నామనిర్దేశము గావింపఁబడెను. కాని వాస్తవమునకు ఆస్వరూపము నామాతీతము, అది నిరంతరము స్థిరముగానుండును. ౪ దృశ్యమునందు అది (ఆబ్రహ్మస్వరూపము) వెలుపలను లోపలను అంతటను నిండియున్నది. అంతియగాక యది విశ్వమునందు డాఁగియున్నది, (ఎవరికిఁగాన్పింపదు.) అది మనకు సమీపముననుండియు గుప్తముగా నెటులున్నదో చూడుఁడు ౫ పరమేశ్వరుని వర్ణనము విన్నమీఁదటఁ గనులతో జూడవలయునను

కోర్కె గలుగును, కాని చూచినచోఁ గనుపించునది సమస్తదృశ్యము మాత్రమే సుమా ౬ దృష్టికి విషయముదృశ్యము. విషయముగాంచినచో దృష్టికానందముకలుగును. కాన యిదిసత్యమగుచూవుగాదు. ౭ దృష్టికి గాన్పించునదియంతయు నశించునది. ఈవిషయమును నేను గాదు శ్రుతియే చెప్పుచున్నది (యద్దృష్టమ్‌తన్నష్టమ్) కావున దృష్టికిఁగాన్పించునది స్వరూపముగాదు. (దృష్టికిఁగానుపించునది నశ్వరమైనది. స్వరూపము అవినాశము) ౮ స్వరూపము నిరాభాసము. దృశ్యమో భాసము. వేదాంతశాస్త్రమునందు భాసము నాశమగునని చెప్పఁబడెను. ౯ చూచినచో దృశ్యమే భాసించుచుండును. వస్తువు దృశ్యముకంటెను వేఱుగానున్నదికాని స్వానుభవముతోఁజూచినపిమ్మట "వస్తువు" దృశ్యమునకులోపలను, వెలుపలను, అన్నిచోట్లను గనుపించును. ౧౦ నిరాభాసమును, నిర్గుణమును నగు బ్రహ్మము ఇటులుండునని గురుతులతో నెట్లు జెప్ప వీలగును ? కాని యాస్వరూపము మనయొద్దనే యున్నదనిమాత్రము బాగుగాఁ దెలిసికొనుము. ౧౧ ఆకాశమునందు భాసము భాసించునట్లును, అన్నింటియందును ఆకాశమున్నట్లును, జగదీశ్వరుఁడు గూడ అన్నిస్థలములందు లోపలను వెలుపలనుగూడ నున్నాఁడు. ౧౨ నీళ్ళయం దున్నాఁడుగాని తడియుటలేదు. పృథ్వియందున్నాఁడుగాని తరుగుటలేదు. అగ్నియందున్నాఁడుగాని కాలుటలేదు. ౧౩ అతఁడు బురదయం దున్నాఁడుగాని యది వానికంటుటలేదు. వాయువునందున్నాఁడు. ఎగురుటలేదు. బంగారమునం దున్నాఁడుగాని (బంగారమువలె) విరుగుతరుగు లొందుటలేదు. ౧౪ ఆతఁ డీవిధముగా నిరంతరమును సంచితుఁడుగా నున్నాఁడు. కాని యాతఁడు అవగాహనమునకు రాఁడు. ఆ యభేదవస్తువునుండి విభేదమును అభివృద్ధిగావించునది అహంభావమే. ౧౫ కావున విూ కిపుడు *ఆ "యహంత" లక్షణములను వివరించెదను. శ్రోతలారా! సావధానులై వినుండు. ౧౬

---

* ఇచట మిగులనుచ్ఛమగు అహంతాత్వమును శ్రీసమర్థులవారు జెప్పుచున్నారు. "నేను స్వయముగా బ్రహ్మమును" అని చెప్పుటను అహంత్వమని పేరు. అహంబ్రహ్మాస్మి అను మహావాక్యములోని అహంత్వమునకుఁగూడ నిదియే తాత్పర్యము.

స్వరూపము వైపునకుఁ బోవునదియు, అనుభవమునకు వెంటనంటియుండునదియు, అనుభవసంబంధములగు శబ్దములనన్నింటిని వివరించి చెప్పునదియు ౧౭ నేనే యేకస్వరూపుఁడను (బ్రహ్మమును) అని చెప్పునదియు నేదియో అదియే అహంతయొక్క రూపము. అది నిరాకారమునందుఁ దనంతఁ దానే వేఱగును. ౧౮ భ్రమవలన అహంత స్వయముగాఁ దననే బ్రహ్మముగా భావించును. మిగుల సూక్ష్మముగా విచారించిన పిదప ఆ భ్రమయంతయు వెల్లడియగును. ౧౯ "నేనే బ్రహ్మమును" అను నీహేతువు (ఇట్లు చెప్పుట) కల్పనముతో నవగాహనము జేసికొనవచ్చును. కాని "వస్తువు" కల్పనాతీతముగా నున్నది. అందువలననే ఆ యనంతముయొక్క యంత మాకలనము గానేరదు. ౨౦ అష్టదేహముల యుత్పత్తికి సంబంధించిన నామాన్వయములు ఆయుత్పత్తియొక్కసంహారమునకు సంబంధించిన నామములు వేఱువేఱుగ నున్నవి. అష్టదేహముల యుత్పత్తిసంహారములనుగూర్చి వివరించుట కొరకు శాబ్దికజ్ఞానముమాత్రమే చాలును. నిశ్శబ్దమగు పరబ్రహ్మమును వివరింపవలయునన్నచో సూక్ష్మవివేకము గావలయును. సూక్ష్మవివేకము లేకున్న నన్వేషింప వీలుగాదు. ౨౧ మొదట వాచ్యాంశము నెత్తుకొనుఁడు. తరువాత లక్ష్యాంశమును గుర్తింపుఁడు. లక్ష్యాంశమును గాంచినపిదప వాచ్యాంశమెట్లుండగలదు? ౨౨ సర్వబ్రహ్మము, మాయావిరహితబ్రహ్మము అను నీరెంటిని బ్రతిపాదించుపక్షములు రెండుగలవు. ఈరెండుపక్షములు చెప్పుటకుమాత్రమే వేఱుగనున్నవి. లక్ష్యాంశమర్మమును దెలిసికొన్నపిమ్మట (పరబ్రహ్మమెయ్యది అను జ్ఞానము కలిగినపిమ్మట) చెప్పుట (వాచ్యాంశము) ఉండనేయుండదు. ఈ రెండుపక్షములుగూడ నుండవు. ౨౩ సర్వము, విమలము (మాయారహితము) అను నీరెండుపక్షములు వాచ్యాంశమునందే నిలిచిపోవును. అవి చెప్పెడిదానికంటె ముందున కరుగఁజాలవు. లక్ష్యాంశమునందు లక్ష్యమంచిన తరువాతఁ బక్షపాతములుండవు. ౨౪ ఈ లక్ష్యాంశము ననుభవము గావింపవలయును. ఇచ్చట చెప్పుటకు (వాచ్యాంశమునకుఁ) బనియే లేదు. ముఖ్యానుభవము గనుఁగొనుటకుఁ జెప్పుటతోఁ బనియేమున్నది. ౨౫ పరా, పశ్యంతి, మధ్యమా, వైఖరులను నాలుగువాక్కులును గుంఠితములగు పరబ్రహ్మమును గూర్చిచెప్పు

టకు శబ్దకళాకౌశలములతోఁ బనియేమున్నది. ౨౬ చూడుము. శబ్దము చెప్పినంతనే నాశనమై పోవుచున్నదిగదా దానికి శాశ్వతత్వ మెట్లురాఁ గలదు? ప్రత్యక్షమునకుఁ బ్రమాణము లేదు. చూడుఁడు. ౨౭ శబ్దము ప్రత్యక్షము గా నశ్వరముగనున్నది. అందుచేఁ బక్షము లుఁండనేరవు. అను భవమునందు సర్వము, విమలము అనుభేదమే యుండదు. ౨౮ అనుభవ లక్షణములు వినుండు. అనుభవమన అనన్యుఁడగుటయే. ఇఁక ననన్య లక్షణములు వినిపించెదు. శ్రద్ధతో వినుఁడు. ౨౯

అన్యము లేనిదే యనన్యము. ఆత్మనివేదనము వంటిది. సంగము భంగమైన పిమ్మట (ద్వైతము నష్టమైన పిదప) ఆత్మ ఆత్మత్వముతో స్థిరమై యుండును. ౩౦ ఆత్మయందు ఆత్మత్వము గలుగకుండుటయే నిస్సంగలక్షణము. ఈ విషయము విశదమగుకొఱకు మేము వాచ్యాంశముతోఁ దెలుపుచున్నారము. ౩౧ లక్ష్యాంశమును వాచ్యాంశముతోఁ దెల్పుటకు మరియొకవిధముగా నెట్లుసంభవమగును? మహావాక్యవివరణ మువలనఁ దనంతట నదియే విదితమగును. ౩౨ తత్త్వవివరణము గావిం చుటవలనను, నిర్గుణబ్రహ్మము నన్వేషింపఁ బూనుటవలనను, మఱియు స్వయముగాఁ దనను దానుచూచుటవలనను అన్నియును విశదమగును. ౩౩ చెప్పుటతోఁ బనిగొనకయే పరబ్రహ్మమును మననముచేయవలయును. ఎల్ల ప్పుడును మననము చేయుచునే యుండవలయును. ఇందువలననే మహా పురుషులకు మౌనమే శోభనొసంగుచున్నది. * ౩౪ దానిని వివరించు టలో శబ్దములుగూడ నిశ్శబ్దము లగుచున్నవి. మఱియు శ్రుతిసైతము "నేతి, నేతి" యనుచున్నది. ఇవి ప్రత్యక్షానుభవవిషయమేగదా ౩౫ ప్రతీతి (ఎఱుక) యైనపిమ్మట సందేహముంచుకొనుట ప్రత్యక్షదురభి మానము. ఈస్థితియం దేవిధముగా నుడువవలయును. "నేను అజ్ఞానుఁ డను, నాకేమియుఁ దెలియదు. ౩౬ నేను మిథ్య, నాచెప్పునదియు మిథ్య. నావర్తనము మిథ్య. నేను, నాది, అనునంతయు మిథ్య, కల్ప నము, ౩౭ నేననుదానికిఁ దావేలేదు. నాచెప్పునది యంతయును వ్యర్థము. నాచెప్పునది ప్రకృతిస్వభావము. ప్రకృతి మిథ్య" ౩౮ ప్రకృతియుఁ బురు

* బ్రహ్మము అనిర్వాచ్యమగుటకతన సత్స్వరూపమును చెప్పుటకుఁగాని చూ పుటకుఁగాని వీలులేదు. "గురోస్తు మౌనం వ్యాఖ్యానమ్" అను వాక్యము సత్యము.

ష్టుఁడు నిరసనమగు తావున అహంతాత్వము (నేననునది) ఉండుట యెప్పుడు సంభవమగును. ౩౯ ఏమియు శేషించి లేనితావున విశేషించి చెప్పవలసిన దేముండును? "నేను మౌనవ్రతమును ధరించియున్నాఁడను." అని నోటినుండి చెప్పుటవలన మౌనవ్రతము నష్టమగునట్లు నోటితోఁజెప్పు అనుభవవాక్యమునుబట్టి యీబోధకునకింకను అనుభవముఁగా లేదని తెలిసికొనవలయును ౪౦ ఇప్పుడు మౌన భంగమును జేయఁ గూడదు. (దోషరహితమగు క్రియను జేయవలయును) చేసియును నేమియుఁ జేయఁ గూడదు. వివేకబలముతోనుండియును భ్రాంతిగా లేకుండవలయును ౪౧

మూఁడవసమాసము.

జ్ఞానికి జననమరణములు లేవు

శ్రోత యిట్లు ప్రశ్నించుచున్నారు. "ఇది యెట్టి బ్రహ్మజ్ఞానము? ఉండియును నేమియు లేకుండుట యెట్లు సంభవమగును? ౧ అన్నిఁటినిగావించి యకర్తగను, అన్నిఁటిని భోగించి అభోక్తగను అన్నిఁటియందు అలిప్తుడుగను నుండుట యెట్లు సంభవమగును? ౨ యోగి భోగములననుభవించియు అభోక్తగానుండునని తాము నుడువుచున్నారు. అటులైనచో నీపద్ధతిప్రకార మాతఁడు స్వర్గనరకముల ననుభవించిగూడ అభోక్తగానుండునా యేమి? * ౩ యోగి జన్మమృత్యువుల ననుభవించుచునే యుండును. జన్మమృత్యులను భోగించియు నాతఁ డభోక్తగానున్నాఁడు. యాతనల ననుభవించియు ననుభవింపనివాఁడుగా నున్నాఁడుగదా ౪ యోగీశ్వరుఁడు కొట్టినను గొట్టినవాఁడు కాఁడు. ఏడ్చినను ఏడ్చినవాఁడు కాఁడు. బాధించినను బాధించినవాఁడు కాఁడు ౫ జన్మింపకుండినను అతఁడు జన్మించుచున్నాఁడు. పతితుడుగాకుండియుఁ బతితుఁ డగుచున్నాఁడు. యాతనలొందకయే నానావిధయాతన లొందుచున్నాఁడు. దీని కర్థమేమి? (ఈవి

* శ్రోతలు భ్రాంతిగాఁదెలియక యిట్లు ప్రశ్నించిరి. "యోగి యన్నిఁటిని జేసియు అకర్తగను అన్నిటిననుభవించి యభోక్తగను నున్నాఁడని మీరు చెప్పుచున్నారు. ఈ స్థితియందు పాపాచరణమును జేయువారికి అంటుట మెచ్చుటనుగూడనుండ నేయుండదు. ఏలయన! పాపమును జేసినను జేయనిదానితో సమానమైనది. కావునఁ బాపపుణ్యములు సుకృతదుష్కృతములు సమానమయ్యెనని చెప్పవలసివచ్చును. స్వర్గమునకుఁబోయినను నరకమునకుఁబోయినను పోనిదానితో సమమే"

షయము సంశయాస్పదముగా నున్నది గావునఁ దెలుపుఁడు) ౬

శ్రోతల కీసందేహములు గలిగెను, కావున సమాధానములు జె ప్పవలయును. వక్త చెప్పుచున్నాఁడు "శ్రోతలారా! సావధానులుగండు. మీర లడిగినది బాగుగనేయున్నది. మీకు మీయనుభవమువలన నిట్టిసం దేహము కలిగినది ౭ మనుజుఁడు తనయనుభవమునుబట్టి చెప్పుచుండును. సామర్థ్యసంపదలు లేనిహీనవ్రుఁడు ధనవంతుఁడగుట నిరర్థకము ౯ జ్ఞానసంప దలులేని జ్ఞాని,యజ్ఞానదారిద్ర్యము వలన గేవలశబ్దజ్ఞానముతో నిరంతరమాప దల ననుభవించుచుండును.౧౦ యోగీశ్వరుని యోగీశ్వరుఁడే గురుతెఱుం గును. జ్ఞానేశ్వరుని జ్ఞానియే గుర్తెఱుఁగును ౧౧ మహాచతురుని చతురుఁడే గురుతెఱుంగును. అనుభవనీయు ననుభవనీయుఁడె యెఱుంగును. అలిప్తుని నలిప్తుఁడే యెఱుంగును ౧౨ విదేహుని విదేహుఁడే యెఱుంగును. బద్ధు నితో సమానముగా సిద్ధుని, సిద్ధునితో సమానముగా బద్ధుని భావించు పురుషుఁడు మూర్ఖుఁడని ప్రత్యేకించి తెలుపవలసిన పనిలేదు. ౧३ దయ్య ము పట్టినవాఁడు దేహధారియే. దానిని వారించుమాంత్రికుఁడును దేహ ధారియే. ఈ యిరువురను సమానులని యెట్లు చెప్పగలము ? ౧४ ఇట్లే అజ్ఞానిని లేక పతితుని, జీవన్ముక్తుని లేక జ్ఞానిని సమాన ముగాఁ దలంచుపురుషుని బుద్ధిమంతుఁడని యెట్లనగలము? ౧౫ ఇఁక నీదృష్టాంతములను జాలింతము. ఇప్పుడు కొంతయనుభవముతోఁగూడిన విషయమును దెలుపుదును. కొంచెమునేఁపు సావధానమతితో వినఁగోరె దను ౧౬.

జ్ఞానముతో గుప్తుఁడుగానుండి, వివేకముతో నాత్మస్వరూపము నందు లయుఁడై, యనన్యుఁడగుటకతన వేఱుగ నెవఁడుండఁడో ౧౭ యాతని నేవిధముగాఁ బ్రాప్తిఁగావించుకొనవలయును? ఏలయన! ఎప్పుడు మన మాతని వెదుకఁబోవుదమో యప్పుడు మనముగూడ స్వయము గా నదియేయగుచున్నారము. అదియేయగుటవలన నేదేని చేయ వలసినయవసర ముండదు ౧౮ దేహమునందుఁ జూచినచోఁ గనిపింపఁడు. తత్త్వముతో శోధింతమన్న భాసింపఁడు. బ్రహ్మమైయున్నాఁడుగాని యేమిచేసినను గుర్తింపఁబడఁడు ౧౯ చూచుటకు దేహధారియేగాని లోపల నిర్వికారుఁడైయున్నాఁడు. ఈస్థితిలోఁ బైపైఁజూచుటవలన

నెట్లు గుర్తింపగలము? ౨౦ ఆతనిగూర్చినజ్ఞానము నార్జించుట కాతని నన్వేషించినచో నతఁడు నిత్యుఁడుగను, నిరంజనుఁడుగను గాన్పించును. అతని నన్వేషించుటవలన వికారిసైతము నిర్వికారియగును ౨౧ అతఁడు కేవలము పరమాత్మ. అతనియందు మాయామలము లు లేవు. ఆతఁ డఖండుఁడు. కామ్యము లాతని నెన్నఁడును నంటుకొనవు ౨౨ ఇట్టి యోగిరాజు స్వాభావికముగా ఆత్ముఁడు. ఆతఁడు వేదబీజమగు పూర్ణ బ్రహ్మము. దేహమువైపు చూచినంతమాత్రమున నాతఁడు గోచరింపఁడు ౨౩ దేహభావన చేయుటవలన దేహమే కాన్పించును. కాని గుహ్యవిషయము వేఱుగానున్నది. శోధించిచూచితిమేని యా యోగీంద్రునకు జననమరణములు లేవని విదితమగును ౨౪ జననమరణములు పొందుచున్నది అంతరాత్మ యెప్పుడునుగాదు. ఎయ్యెగి లేనేలేదో దానినెచ్చటనుండి తేఁగలము? ఎట్లు తేఁగలము? ౨౫ నిర్గుణమునకు జనన మరణములు గల్పించినచో స్వయముగా మనకే జననమరణములు లభించును ౨౬ రెండుజాములవేళ సూర్యునిమీఁద నుమ్మివైచినచో నాయుమ్మి మనమొగముననే వచ్చిపడును. ఇట్లె యితరులమంచిచెడ్డ తనములనుగూర్చి చింతనమొనరించినచో మనకే యామంచిచెడ్డలు తటస్థించును ౨౭ సమర్థరామేశ్వరునిమహిమ నెఱింగినచో సమాధానము కలుగును. కానియొక్కొక్కవేళ కుక్క మొఱిగినచో (నేమందుము? చివరకు) అది కుక్కయేగదా ౨౮ జ్ఞాని సత్యస్వరూపుఁడు. కాని యజ్ఞాని వానిని (జ్ఞానిని) మనుష్యరూపునిగా భావించుచున్నాఁడు. భావము ననుసరించి యీశ్వరుఁడు ప్రాప్తించును ౨౯ ఈశ్వరుఁడు నిరాధారుఁడు. నిర్గుణుఁడు. జనులు పాషాణమును ఈశ్వరుఁడని నమ్ముచున్నారు. పాషాణమన్నను పగిలిపోవును. నిర్గుణ మెట్లుపగిలిపోఁగలదు? ౩౦ ఈశ్వరుఁడు సదోదితముగా నొక్కఁడేయున్నాఁడు. కాని జనులాతని ననేకవిధములఁ జేసి వేసిరి. అంతమాత్రమున నాతఁడు బహువిధములగుట యెప్పటికిని దటస్థింపదు ౩౧ అట్లే ఆత్మజ్ఞానియగు సాధువు తనజ్ఞానమువలనఁ బూర్ణ సమాధానియై యుండును. ఆతఁడు వివేకముతో ఆత్మనివేదనుఁడును ఆత్మ స్వరూపుఁడును నగును ౩౨

కొయ్యబొమ్మ కాలినచో దానినిగాల్చినయగ్ని కొయ్యబొమ్మవలెఁ గాన్పించును. అంతమాత్రమున అగ్నిహోత్రుఁడు కొయ్యబొమ్మవంటి యాకారముగలవాఁడగుట తటస్థింపదు ౩౩ జ్ఞానియొక్క దేహదశ కర్పూరమునంటిది. ఒకసారి కర్పూరము కాలిపోయినయెడల మఱలనది తన పూర్వరూపములోని కెప్పుడును రాఁజాలదు. అటులే జ్ఞానిదేహము ఒక్కసారి యదృశ్యమైనయెడల మఱలనది జన్మమునొందదు ౩౪ వేయించిన విత్తనములు మొలువవు. కాలినవస్త్రములు మఱల బూర్వరూపము నొందవు. గంగయందుగలిసిన రెండవనదీప్రవాహమును జూడఁదలంచినచో నది వేఱుగాఁగాన్పింపదు ౩౫ ఆప్రవాహము గంగకు వెనుకఁగాన్పించును. ఏలయన! గంగ ఏకదేశీయము. కాని సాధువునకు భాసమేమియుఁ గలుగదు. (ఏలయన! దేనియందు సాధువుగలిసియుండునో) ఆయాత్మ సర్వగతము ౩౬ (స్పర్శవేదితోఁ జేసిన) బంగారము మఱల యినుము కాదు, ఇటులే సాధువునకు మఱల జన్మమురాదు. జడులు మూఢులునగు అజ్ఞానప్రాణులకీవిషయము బోధగాదు ౩౭ గ్రుడ్డివానికేమియుఁ గాన్పింపనట్లు అజ్ఞానులకుఁగూడ సత్యవిషయము గోచరింపదు. అజ్ఞానులను సన్నిపాతవ్యాధిలోఁ బ్రలాపించు పిచ్చివానివలెఁ దలంపవలెను. ౩౮ స్వప్నమునందు భయపడినవాఁడు ఆస్వప్నభయముతో నేదేని ప్రలాపించును. ఆభయము మేల్కొనియున్నవాని కెట్లుగలుగును? ౩౯ ఏదేని చెట్టువేఱు పామువలెఁ గనిపించుటచే నొకఁడు భయపడి పాఱిపోవును. మఱియొకఁడు దానిసత్యమును దెలిసికొనును. అప్పుడీయిరువురిదశ యొక్కటియేయని యెట్లు ఒప్పుకొనఁగలము? ౪౦ ఒక మనుష్యుఁడా వేఱును జేతితోఁ బట్టుకొనియున్నాఁడు. అది (ఆభ్రమ సర్పము) వానిని గఱువదు. రెండవవానికీవిశ్వాసము కలుగదు. వానికల్పనమె వానినింకనుభయపెట్టుచున్నదని దీని తాత్పర్యము. ౪౧ తేలుగాని పాముగాని యెవరినిగఱచునో వాఁడే బాధనొందును. ఆ కఱువఁబడిన బాధచే నితరులెట్లు బాధింపఁబడుదురు. ౪౨ శ్రోతఁసందేహ మింతటితో నశించిపోవఁగలదు. జ్ఞానము జ్ఞానులకే తెలియును. అజ్ఞానులకు జన్మమరణములు విడిపోవు ౪౩ జ్ఞానము కలుగకపోవుటచేమానవులనేకులు పతనమొందిరి. అజ్ఞాన కారణముననే మనుష్యులు జన్మమృత్యుకష్టములను భరించుచున్నారు. ౪౪ దీని నిరూ

పణమును శ్రోతలు రాఁబోవు సమాసమునందు సావధానులరై వినఁ గోరెదను రగి

నాలుగవ సమాసము.

ఎఱుఁగుట, ఎఱుఁగకుండుట (ఎఱుకమఱపులు).

"భూలోకమున ననేకవిధముల మనుజులున్నారు. అందుఁగొందఱు సంపన్నులు, కొందఱు దుర్బలులు, కొందఱు మలినులుగ నున్నారు. ఇట్లేల యున్నారు? ౧ ఎందఱో రాజులై యానందము ననుభవించుచున్నారు. ఎందఱో మనుజులు దరిద్రులై కష్టముగా దరిద్రమును అనుభవించుచున్నారు. ఎందఱో ఉత్తమస్థితియందున్నారు. ఎందఱెందఱో అధమాధమస్థితియందున్నారు. ౨ ఈస్థితిగతులు మానవులకే కారణములచేఁ గలుగుచున్నవో తెల్పుఁడు" అని శ్రోతలు వక్తనుబ్రశ్నించిరి. ౩ ప్రత్యుత్తరము. ఇదియంతయు గతియొక్కయు గుణముయొక్కయుఁ గారణమున జరుగుచున్నది. గుణవంతులగువారు భాగ్యభోగ్యముల ననుభవించుచునే యున్నారు. అవగుణులు దరిద్రకష్టముల ననుభవించుచున్నారు. ఇందు సందియమావంతయు లేదు. ౪ ఏజాతియందు జనించినవాఁ డాజాతికిసంబంధించిన వృత్తిని నేర్చుకొనినయెడ నాతనిని జనులు ప్రశంసచేయుదురు. ౫ ఎఱిఁగినవాఁడు కృషి (పరిశ్రమ) చేయును. ఎఱుఁగనివాఁ డేమియును జేయఁడు. ఎఱిఁగినవాఁడు (కృషిఫలితముగా) కడుపునింపించుకొనును. ఎఱుఁగనివాఁడు భిక్షమునెత్తుకొని బ్రదుకును. ౬ విద్యలేనివాఁడు దరిద్రుఁడు. విద్యావంతుఁడు భాగ్యవంతుఁడు. ఇది స్పష్టముగాఁ దెలిసినసంగతియే. దీనినందఱును బ్రత్యక్షముగాఁ జూచుచునేయున్నారు. ౭ ఎచ్చటనైన జూడుఁడు. పెద్దవారలు "ఓరీ! నీవు విద్యను నేర్చుకొనకపోయినచో బిచ్చమెత్తుకొందువాయేమి?" అని సర్వసాధారణముగా నీనీతిబోధకవాక్యమును నుడువుచునే యుందురు. ౮ తండ్రి యభాగ్యుఁడై యున్నను పుత్రుఁడొక్కొక్కప్పుడు భాగ్యశాలిగానుండుట మనముజూచుచున్నాము. పుత్రుఁడు విద్యాధికుడగుటవలననే తండ్రికంటె భాగ్యశాలియయ్యెను. ౯ విద్య, బుద్ధి, వివేకము, ఉద్యోగము, కుశలత, వ్యాపారము, మున్నగు గుణములు లేకపోవుటచేతనే మనుష్యుఁ డభాగ్యుఁ డగుచున్నాఁడు. ౧౦

ఈగుణములుగలవానికి వైభవమున నేకొ అంతయు నుండదు. ఆతఁడు వైభవములను విడిచినను తనంతటనవి వెంటఁబడును. ౧౧ పెద్దలు (తలిదండ్రులు) ధనవంతులుగను బుత్రులుభిక్షాటకులుగను నుండుట మన ముజూచుచున్నారము. కారణమేమన? పుత్రులు తమపెద్దలవలె ఉద్యోగ మును (ప్రయత్నము ను) జేయలేదు. అందువలననే వారు బిచ్చగాండ్రైరి. ౧౨ విద్య యెట్టిదిగ, నెంతగానుండునో ధైర్యోత్సాహములు అట్టివిగ నుండును. కృషి యెట్లుండునో వైభవ మట్లేయుండును. జనులు తూక మును (గౌరవమును) గనిపెట్టి గౌరవింతురు. ౧౩ విద్యావైభవములు లేనితావున నిర్మలత్వ మెటులుండగలదు? అభాగ్యకారణమున మను జుఁడు కురూపిగను, మలినుఁడుగను, రోగిగను కాన్పించును. ౧౪ గుణ వంతమ లగుటచే బశుపక్షులుసైతము ఆదరపాత్రము లగుచున్నవి. గుణవంతుఁడైనచో మానవునకేల ప్రతిష్ఠకలుగదు? గుణహీనుఁడగు మానవుని జీవితము వ్యర్థము. ౧౫ గుణహీనుఁడగుమానవునకు గౌరవ ముండదు. గుణహీనునకు సామర్థ్యము, మహత్త్వము, కౌశలము, చతుర త్వము మున్నగునవియేమియు నుండవు. ౧౬ ఉత్తమగుణము లుండుటయే సౌభాగ్యలక్షణము. గుణహీనునకు సహజముగా గుణలక్షణత్వ మేతెం చును. ౧౭ ఎఱిఁగినపురుషునకే మాన్యతగలుగును. ఏదైనను సరియే ! ఒకవిద్యయున్నచో మానవునకు మహత్త్వము కలుగును. ౧౮

ప్రపంచము, పరమార్థము అను నీరెంటిలో నేయొక్క-దానినైనను, లేదా రెంటినైనను దెలిసికొనినవాఁడు సమర్థుఁడగును. ఏమియుఁ దెలియని మానవుని జీవితము వ్యర్థము. ౧౯ ఎఱుగనివి కావుననే తేలు, పాము కఱ చుచున్నది. జీవఘాతము కలుగుచున్నది. ప్రతికార్యము ఎఱుఁగమి కతననే నష్టమగుచున్నది. ౨౦ ఎఱుఁగనిస్థితియందు మనుజుఁడు చిక్కులపాలగుటయు హాస్యమునందుఁ బడుటయు, మోస గింపఁ బడుటయుఁ దటస్థించుచున్నది. ఏదేని పదార్థమును మఱచిపోవు టయు నెఱుఁగమివలననే కలుగుచున్నది. ౨౧ ఎఱుఁగనిస్థితియందుఁ బ్రతి పక్షుఁడున్నపుడే వైరి విజయమును బడయును. ఎఱుఁగని స్థితివలననే మానవుఁడు సంకటములపాలగును. జీవనాశనము ఎఱుఁగనిస్థితియందే జరుగు చున్నది. ౨౨ తనహితమును దానెఱుఁగని కారణమున జనులు యాతన

లనుభవించుచున్నారు. జ్ఞానములేనికారణముననే అజ్ఞాని కధోగతి లభించుచున్నది. ౨౩

మాయాబ్రహ్మములను, జీవశివులను, సారాసారములను, భావాభావములను, గ్రహించుటచే జననమరణములు నశించును. ౨౪ నిశ్చయముగు కర్త యెవఁడో బద్ధుఁడు, ముక్తుఁడు అని యెట్టివారలనందురో తెలిసికొనుటవలనఁ బ్రాణులకు విడుదల (ముక్తి) కలుగును. ౨౫ నిర్గుణదైవమును గుర్తింపవలయును. "నేను" అనునదెద్దియో యెఱుంగవలయును. అనన్యలక్షణములను గ్రహింపవలయును. దీనివలన ముక్తిలభించును. ౨౬ మానవుఁడు తెలిసి యెంతవిడిచివేయఁగలఁడో యంతదృశ్యము (మాయ)ను దాటిపోవఁగలఁడు. జ్ఞాత నెఱుంగుటవలన అహంతాత్వమూలము నశించును. ౨౭ తెలిసికొనకయే కోట్లకొలఁదిగా నానావిధసాధనములు గావించినను మానవుఁడు మోక్షాధికారి కాఁజాలఁడు ౨౮ మాయాబ్రహ్మముల గురుతెఱుఁగవలయును. మరియు స్వయముగాఁ దన్నుఁదా నెఱుంగవలయును. ఇంతవరకుఁ దెలసికొన్నచోఁ జాలును. సులభముగా జననమరణములు విడిపోవును. ౨౯ రాజుయొక్కగాని ధనవంతునియొక్కగాని మనస్సులోనిమాటను గురుతించి తత్క్షణమె సమయానుకూలముగా మాటలాడినచో మిక్కుటమైన వైభవము లభించును. ౩౦ కావున ఎఱుఁగుటయనునది సామాన్యవిషయముగాదు. ఎఱుకవలన మానవుఁడు సర్వమాన్యుఁడగును. ఏమియు నెఱుంగనివాని కన్నితావులయందును అవమానమే తటస్థించును ౩౧ ఏదేనిపదార్థమును గాంచి దానియందుఁ బిశాచమున్నదని భావించి ఎఱుఁగని మానవుఁడు భయపడి ప్రాణములువిడచును. ఎఱిఁగిన మనుజుఁడు పిశాచముల విషయము మిథ్యయనితెలిసికొనును. ౩౨ ఎఱిఁగినవానికి మర్మము తెలియును. ఎఱుఁగని మనుజుఁడు మిథ్యాకర్మముల యందుఁ జిక్కుకొని పడియుండును. ధర్మాధర్మాదులన్నియును నెఱుకవలననే విదితములగుచున్నవి. ౩౩ ఎఱుఁగనివానికి యమయాతనలు కలుగును. ఎఱిఁగినవాని కెట్టిసంకటములునుగలుగవు. సమస్తము నెఱింగి యెఱింగిన వానినిగూర్చి విచారముగావించువాఁడె ముక్తుఁడగును, ౩౪ రాజనీతి విషయము నెఱుంగకపోవుటచే నొక్కొక్కప్పుడు కొందఱకు అవమానములుకలుగుటయేగాక ప్రాణములనుగూడ వెంటనే విడువవలసిన దు

ర్దశ తటస్థించుచున్నది. ఇటులే యెఱుఁగనిస్థితివలననెల్లరకును సంకటములు గలుగును. ౩౫ కావున నెఱుఁగని దశయందుండుట మంచిదిగాదు. ఎఱుక లేని ప్రాణు లభాగ్యులు. ఎఱుఁగుటవలనను దెలిసికొనుటవలనను జనన మరణములు నశించును. ౩౬ కావున మానవుఁడు ఎఱుఁగుటయందు మెలకువలేక వర్తింపఁదగదు. ఎఱుంగుటయే ముఖ్యోపాయము. ఎఱుక వలనఁ బరలోకమార్గము లభించును. ౩౭ ఎఱుఁగుట యందఱకును మంచి దిగఁ గన్పట్టుచున్నది. మూర్ఖునకుమాత్రము మంచిదిగాఁ దోచదు. ఎఱుకవలననే అలిప్తతను గురుతించుట సాధ్యమగును. ౩౮ ఎఱుఁగుట (జ్ఞానము) తప్పనింకెయ్యది ప్రాణులను ముక్తులఁజేయగలదు? ఏపనియైనను గానిమ్ము. ఎఱుకలేక యున్నచోఁ గాఁజాలదు. ౩౯ ఎఱుఁగుట (స్మరణము) ఎఱుఁగకుండుట (విస్మరణము=మఱపు) అను నీరెంటిలో నెయ్యది యోగ్యముగానున్నదో యా విషయము చతురులగువారలు తెలిసికొనఁగలరు. ౪౦ ఎఱుకగల వారలే చతురులుగను, ఎఱుఁగనివారే పిచ్చివారును, దీనులుగను నున్నారు. ఎఱుకవలన విజ్ఞానము (అనుభవజ్ఞానము) గూడఁ దెలియును. ౪౧ ఎచ్చట యెఱుక కుంఠితమయ్యెనో యచ్చట చెప్పుటఁగూడ సమాప్తమయ్యెనని తెలిసికొనుఁడు. చాలును. ఈ దశ కలిగినపిమ్మటనే అనిర్వాచ్యమగు సమాధానము లభించును. ౪౨

ఇదియంతయు విని శ్రోత లిట్లు ప్రశ్నించిరి. మీరు చెప్పినది బాగుగా నున్నది. మాకు దీనివలనఁ జాల సమాధానము కలిగెను. ఇఁక మాకుఁ బిండబ్రహ్మాండలక్షణము లేవియో అనుగ్రహించి తెలుపుఁడు. ౪౩ బ్రహ్మాండమునం దేదియున్నదో అదియే పిండమునందున్నదని చాలమంది చెప్పుదురు. ఈ విషయమును దాము మాకుఁ బ్రత్యయము (విశ్వాసము) కలుగు విధమున వివరించి తెలుపుఁడు. ౪౪

ఐదవ సమాసము.

పిండబ్రహ్మాండములు.

పిండసమానముగా బ్రహ్మాండ మెటుల రచింపఁబడెనో యా విషయము మాకుఁ దెలియకున్నది. దీనిని బ్రతీతి (ఎఱుక) గావించుటకై

మతములన్నియుఁ దట్టుమిట్టాడుచున్నవి. ౧ సమయసమయములందు (ఎల్లప్పుడును) దత్వజ్ఞులగువారలు "ఏయ్యది పిండములోనున్నదో యది బ్రహ్మాండములో నున్న"దని చెప్పుచుందురు. ౨ పిండబ్రహ్మాండములు రెండును నొకేవిధముగానున్నవని జనులు చెప్పుదురు. కాని యీ విషయము ప్రత్యయమను నికషోపలముపై (నమ్మకమను ఒఱెరాయిపై) పరీక్షింపఁబడకున్నది. ౩ స్థూలము, సూక్ష్మము, కారణము, మహాకారణము అను నీనాలుగుపిండదేహములు, విరాట్టు, హిరణ్యగర్భము, అవ్యాకృతి, మూలప్రకృతియను నీ నాలుగుబ్రహ్మాండదేహములు ౪ ఇది శాస్త్రములలోఁ జెప్పఁబడిన విధము. కాని దీని నెట్లు ప్రతీతి (నిశ్చయము) చేయవలయును? ప్రతీతినిగూర్చి విచారింప నారంభించితిమేని గొప్ప గందరగోళములోఁ బడుదుము. ౫ పిండమునం దంతఃకరణ మెట్లున్నదో యట్లే బ్రహ్మాండమునందు విష్ణువున్నాఁడు. పిండమునం దెట్లుమనస్సున్నదో అట్లే బ్రహ్మాండమునందుఁ జంద్రుఁడున్నాఁడు. ౬ పిండమునందు బుద్ధియున్నటుల బ్రహ్మాండమునందు బ్రహ్మమున్నాఁడు. పిండమునందుఁ జిత్తమున్నట్లు బ్రహ్మాండమునందు నారాయణుఁడున్నాఁడు. ౭ పిండమునందు అహంకారమున్నదనియు, బ్రహ్మాండమునందు రుద్రుఁడున్నాఁడనియు నిశ్చయించుచున్నారు. ఈ విచారము శాస్త్రములందుఁ గలదు. ౮ అటులయినచో విష్ణున కంతఃకరణమెవ్వఁడు? చంద్రునకు మనస్సెయ్యది? బ్రహ్మమునకు బుద్ధియెట్టిది? మాకుఁ దెల్పుఁడు. ౯ నారాయణుని జిత్తమెయ్యది? రుద్రుని యహంకార మెయ్యది? వీని నన్నింటిని జక్కఁగా విచారించి మాకుఁ దెలుపుఁడు? ౧౦ ప్రతీతి నిశ్చయములముందు అనుమానము సింహముముందుఁ గుక్కవలె నిస్తేజమగును. సత్యముముందు అసత్యము సరియైనదని యెవఁ డంగీకరింపఁగలఁడు? ౧౧ కాని దీనికొఱకొకపరీక్షకుఁడు గావలయును. పరీక్షకునివలన సత్యవిషయము విశదమగును. పరీక్ష నెఱుంగకపోయినయెడల సందేహములకుఁ బాల్పడవలసివచ్చును. ౧౨ ఓస్వామీ? విష్ణువు, చంద్రుఁడు, బ్రహ్మ, నారాయణుఁడును, రుద్రుడుఅను నీయైదుగురి యంతఃకరణములనుగూర్చిన వివరములు దెలుపుఁడు ౧౩ ఇచ్చట ప్రతీతియే (ఎఱుకయే) ప్రమాణము. శాస్త్రములకు సంబంధించిన అనుమానములతోఁ బనిలేదు, లేదా శాస్త్రములనుజూచి సత్య

విషయమును బ్రత్యయము (విశ్వాసము) లోనికిఁ దేవలయును. ౧౮ ప్రతీతి లేకున్నచో నేకథానకమైనను మంచిదిగానుండదు, అట్లు (ప్రత్యయరహితముగాఁ) జెప్పెడిదంతయుఁ గుక్కనోరు తెఱచి యేడ్చుటవంటిది ౧౯ ఎచ్చటఁ బ్రత్యయమను పేరుతో శూన్యాకారమున్నదో యచ్చట నేమివినవలయును? ఏమి వెదకిచూడవలయును. ౧౬ గుడ్డివాండ్రందఱు గుమిగూడినతావునఁజేరి కనులుగలవాఁ డేమినుడువగలఁడు? అటులే యనుభవనేత్రములు పోయినతావున సర్వమును అంధకారబంధురమగును ౧౭ పాలును నీరునుగలచోటనే రాజహంసలకుఁ బనియుండును. పురీషమయమగు ప్రదేశమున మాలకాకులకె పనిగలదుగాని రాజహంసలకుఁ బనియుండునా?

మీయిచ్ఛానుసారముగాఁ బిండసమానము బ్రహ్మాండమని నిశ్చయించుకొంటిరి. కాని యది ప్రతీతిలోనికిఁగూడ రావలయునుగదా ౧౯ కావున నీసందేహమంతయుఁ గల్పనముతోఁగూడిన మహారణ్యము. యోగ్యులగువారలు అరణ్యములలోనికిఁబోవు వంకరటింకర త్రోవలలో నడువరు. ఆత్రోవలలో నడచుపని దొంగలది ౨౦ మంత్రములు కల్పనములతన నిర్మింపఁబడెను. దేవతలుగూడఁ గల్పనమువలననే నిర్మింపఁబడిరి. దేవతలు స్వతంత్రులుగారు. మంత్రాధీనులు ౨౧ ఈవిషయ మొకరు చెప్పకయే తెలిసి కొనవలయును. చతురపురుషులు వీఁడు గ్రుడ్డివాఁడని నడవడినిబట్టియే గుర్తింతురు. అట్లే పూర్వోక్తవిషయములన్నింటిని వివేకముతో నెఱుంగవలయును ౨౨ ఎవని కెట్లుభాసించునో వాఁడట్టి కావ్యమును రచించును. తనబుద్ధితో దానినెఱుంగవలయును. ౨౩ బ్రహ్మ యీ సంపూర్ణసృష్టిని రచించుచున్నాఁడుగదా! బ్రహ్మ నెవఁడురచించినాఁడు? విష్ణువు సమస్తవిశ్వమును బాలించుచున్నాఁడుగదా? విష్ణువును బాలించువాఁడెవఁడు? ౨౪ రుద్రుఁడు విశ్వసంహారమునకుఁ గర్తయైయున్నాఁడు గదా? రుద్రుని సంహరించుటకు గర్తయెవఁడు? కాల మన్నిఁటిని శాసించుచున్నదిగదా? కాలమును శాసించువాఁ డెవఁడు? ఈవిషయములన్నియు నెఱుంగవలయును. ౨౫ పై విషయములు తెలియునంతవరకు నంతయు నంధకారముగనే భావింపవలయును. కావున సారాసారవిచారము గావింపవలయును. ౨౬ బ్రహ్మాండము తనంతటతానే యగుచున్నది. పిండాకార మంగీకరింపఁబడుచున్నది. అంగీకరింపఁబడుచున్నదేగాని దీనిప్రత్యయ మెన్నఁటికిని గలుగదు ౨౭ బ్రహ్మాండం

ముయొక్క ప్రతీతినిగూర్చి విచారముగావించుటవలన ననేకసందేహము లుత్పన్నమగును. వాస్తవమున కిదియంతయుఁ గల్పనముగా నెఱుంగవల యును. ౩౧ పిండసమానముగా బ్రహ్మాండము రచింపఁబడెనని యెవ్వఁ డంగీకరించును ? బ్రహ్మాండమునం దనేకపదార్థములు నిండిపడియున్నవి అని పిండమునం దెక్కడనున్నవి. ౩౯ మూఁడుకోట్లయేఁబదిలక్షలభూత జాతులు మూఁడుకోట్లయేఁబదిలక్షలతీర్థజాతులు, మూఁడుకోట్లయేఁబది లక్షలమంత్రములు పిండమునం దెక్కడ నిమిడియున్నవి ? ౩౦ ఏఁబది ఆఱుకోటుల చాముండీదేవతలు, ఎన్నియో విధములుగనుండు కోట్లకొలఁదిజీవులు, ఎనుబదినాలుగులక్షల జీవయోనులు, వీనికూశిక పిండమునం దెక్కడనున్నది ? ౩౧ ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలు, ఎను బదినాలుగువేల ఋషులు, తొమ్మిదికోటుల కాత్యాయనీదేవతలు, పిం డమునం దెక్కడనున్నారు ? ౩౨ ఇంతియగాక యింకను బ్రహ్మాండము నందు నానాప్రకారములగు పదార్థములు పెక్కులు వేలువేలుగా నిర్మా ణములైయున్నవి. వానినన్నింటిని పిండమునందుఁ జూపింపవలయును గదా ! ౩౩ అనేకౌషధములు, అనేకరసాలఫలములు, నానావిధ బీజ ములు, ధాన్యజాతులు మొదలగు వానినన్నింటిని బిండమునం దెవఁడు చూపఁగలఁడు ? ౩౪ ఇటులే యెంతచెప్పినను బ్రకృతాంశము పూర్తి కాదు. ఇంకను నిటులే చెప్పుచుండుటగూడ సాధ్యముగాదు. మఱియుఁ జెప్పినది ధ్యానములోనికి రాకుండుటవలన సిగ్గుగలుగును ౩౫

ఇది చెప్పఁజాలని విషయమేయైనప్పుడు మఱల నేలవ్యర్థముగాఁ జెప్పవలయును ? సందేహపడవలసిన యవసరము లేదు. ౩౬ వాస్తవము నకుఁ బంచభూతములు బ్రహ్మాండమునందును బిండమునందునుగూడ వర్తించుచున్నవి. దీనిని జక్కఁగాఁ దెలిసికొనుఁడు ౩౭ పంచభూతముల కల్పనమే బ్రహ్మాండము. పిండముగూడఁ బాంచభౌతికమే. దీనికి వ్యతి రేకముగనున్న జ్ఞానమంతయు ననుమానజ్ఞానమే ౩౮ అనుమానమునకు సంబంధించిన వచనమువలెఁ ద్యాజ్యము. నిశ్చయాత్మకమగు కథనమే ప్రత్యయపూర్ణమును గ్రాహ్యమునైయున్నది. ౩౯ ఎయ్యది పిండము నందుఁగలదో యదియే బ్రహ్మాండమునందుఁ గలదనువిషయము ప్రత్య క్షానుభవముగాకున్నను బంచభూతములవ్యాప్తి రెంటియందును నున్నది.

౪౦ ఈ రెండిటివిషయముఁనందిది అనుమానమాత్రముఁగనే యున్నపు డింక ముఁఖ్యసమాధానమెద్ది? * ౪౧

ఆ ఱ వ స మా స ము.

పంచభూతములు - త్రిగుణములు.

ఆకాశమువలె బ్రహ్మము నిరాకారము. ఆకాశముఁనందు వాయు వుత్పన్నమైనవిధముఁన బ్రహ్మమునందు మూలమాయ గలిగెను ౧ ఈ యంశము గ్రంథములందుఁగూడ వివరింపఁబడెను. గతదశకమునం దీయంశ ము విశదీకరింపఁబడెను. మూలమాయయందుఁ బంచభూతముల యునికి (అస్తిత్వము) చూపింపఁబడెను. ౨ ఆమూలమాయయందుఁ గల యెఱు కయే సత్త్వగుణము. ఎఱుకలేనియే (మఱపే) తమోగుణము. రెండింటి మధ్యదశ (౦తయెఱుక - కొంతయెఱుకలేమి) రజోగుణము ౩ అక్కడ ఎఱుక యెక్కడినుండివచ్చినది! అనియొకవేళ శ్రోతలుప్రశ్నింతురేమో! దాని యభిప్రాయమేమన? పిండమునం దేవిధముఁగా మహాకారణ దేహమే సర్వసాక్షిణి (తురీయమగు) అవస్థయగుచున్నదో ౪ అట్లే బ్రహ్మాండముయొక్క మహాకారణదేహము మూలప్రకృతి యై యు న్నది. ఇందువలన మూలప్రకృతియందు ఎఱుకకు అధిష్ఠానముఁన్నది. ౫ త్రిగుణములు మూలమాయయందు గుప్తరీతిగా నున్నవి. కాని యా త్రిగుణములు స్పష్టమైనపుడాదశను జతురులు గుణక్షోభిణి (గుణమాయ) యను చున్నారు. ౬ ఏదేని గరికిమొక్కకుఁ జివరలేక త్తి పూవువికసించు నట్లు మూలమాయనుండి త్రిగుణములుగూడ సులభముగాఁ బ్రకటన మగును. ౭ మూలమాయ వాయుస్వరూపముగా నుండును. అల్పగుణ వికారమైన పిమ్మట దానినే గుణక్షోభిణియని యందురు. ౮

దీని తరువాత ఎఱుక, ఎఱుకలేమి, ఎఱుకయెఱుకలేములమధ్య స్థితి- అనునీమూఁడును (త్రిగుణములు) ప్రకటనమై మిశ్రరూపములోఁ బ్రవర్తించును. దాని తరువాత అకారాద్యక్షరముల కధిష్ఠానమగు

---

* ఈ సమాసమునందుఁ బ్రశ్నోత్తరములు నిరూపించి వ్రాయఁబడలేదు. సం దర్భమునుబట్టి 13వ పద్యమువఱకుఁ బ్రశ్నయనియు 14వ పద్యమునుండి ప్రత్యుత్తర మనియుఁ దోఁచుచున్నది.

శబ్దము ప్రకటనమగును. ౯ ఆశబ్దమే ఆకాశగుణము. శబ్దమువలననే వేద శాస్త్రముల స్వరూప మేర్పడెను. ౧౦ పంచభూతములు, త్రిగుణములు, ఎఱుక, ఎఱుకలేమి మున్నగునవి యన్నియు వాయువికారములే ౧౧ వాయువులేనిచో ఎఱుక ఎచ్చటినుండి రాఁగలదు? ఎఱుక లేనిచో ఎఱుకలేమి యెచ్చటనుండి రాఁగలదు? ఎఱుకమఱపులు వాయుకారణమున నే యుండును. ౧౨ చలనము (వాయులక్షణము) లేనితావున జ్ఞానలక్షణ మెచ్చటినుండి కలుగఁగలదు? కావున వాయుగుణమే ముఖ్యమైనది. ౧౩ ఒకదానినుండి రెండవది బయలువెడలుట (మనము) ప్రత్యక్షముగా గాంచుచున్నను త్రిగుణములు, పంచభూతములు, మూలస్వరూపము (మూలమాయ)నందే యున్నవి. ౧౪ ఈవిధముగా నీకర్దమము ఆదిదై యున్నది. అదియే మఱల వెనుకనుండి ప్రకటనమగుచున్నది. ఇంతియగాక, క్రమముగా నొకదానినుండి మఱియొకటి యుత్పత్తియగునని చెప్పుటయుఁ గూడ సత్యమే. ౧౫ పైన వాయునిశ్చయము జెప్పితిని. ఇఁక దాని తరువాతి సంగతి వినుండు. వాయువునుండి అగ్నికలుగుచున్నది. కాని వాస్తవమున కదియునుగూడ కర్దమరూపముననే యుండును. ౧౬ తరువాత అగ్నినుండి జలము, జలమునుండి పృథ్వి కలుగుచున్నది. ఐనను నిదిగూడఁ గర్దమరూపముగనే యుండును. ౧౭

భూతముల కెఱుకయున్న సంగతి నెవఁడుచూచినాఁడు? పంచభూతముల కెఱుకయున్నదని మేమెప్పుడును వినలేదే? యనుశంక కిచటఁ దావుగలదు. పరిహారము వినుండు ౧౮ వాస్తవమునకుఁ జలనశక్తి నెఱుకయందురు. వాయువునందు సమస్త గుణములున్న సంగతి వెనుకఁ జెప్పియున్నారము. ఈవిధముగా ఎఱుకమఱపులతో మిశ్రితములై పంచభూతములన్నియుఁ బ్రవర్తించును. కావున భూతములయందు ఎఱుక యవశ్యముగ నున్నది. ౨౦ అవును అదియొకానొకచోటఁ గనిపించుచున్నది. ఒకానొకచోటఁ గనిపించుటలేదు. నిజమేకాని యదిభూతములయందవశ్యముగా వ్యాప్తమైయున్నది. దాని స్థూలత్వముగాని సూక్ష్మత్వముగాని దృష్టికి భాసించును. ౨౧ భూతములలో భూతము లణఁగియుండి యైదుభూతములయ్యెను. వాస్తవముగాఁజూచినచో నొకటిస్థూలముగను నొకటిసూక్ష్మముగను భాసించుచున్నది. ౨౨ నిరోధవాయు వెటులఁగని

పింపదో అటులే యొఱుకయుఁ గాన్పింపదు. కాన్పింపకున్నను అది భూత రూపమునం దున్నమాట తథ్యము. ౨౩ కట్టెయందున్న అగ్ని కనుపింపదు. వాయువు కనులకుఁ గనుపింపదు. అట్లే భూతములందున్న యెఱుకయు నాకస్మికముగాఁ గాన్పింపదు. ౨౪ భూతములు మనకు వేఱు వేఱుగాఁ గనిపించుచున్నను సత్యమున కవియన్నియును గలసియున్నవి. ఈయంశము నెఱుంగుటకు మిగులఁ జతురతతో ననుభవమును సంపాదింపవలయును. ౨౫ బ్రహ్మము వలన మూలమాయ, మూలమాయవలన గుణమాయ, గుణమాయవలనఁ ద్రిగుణములు కలిగెను. ౨౬ అనంతరము గుణములనుండి పంచమహాభూతములు గలిగెను. వీనియన్నిఁటిస్వరూపమును మున్నె చెప్పితిని. ౨౭ శ్రోత యిట్లు నుడివెను. ఆకాశము గుణమునుండి యెప్పుడును కలుగఁజాలదు. ఇది యసంభవము. శబ్దమును ఆకాశముగా భావించుటయే మిథ్య. ౨౮ దానిమీఁద వక్త కొంచెము బిగ్గరగా నిటులజెప్పెను. "నేను చెప్పునది యొకటి, నీవు భావించుచున్నది మఱియొకటి. వ్యర్థముగా గాథాజాలమును బెంచుచున్నాఁడవు. ఇఁక నిట్టిపిచ్చివాని కెవ్వఁడు బోధింపఁగలఁడు. ౨౯ నేర్పినఁ దెలియుటలేదు. బోధించినను మనస్సునకుఁ బట్టుటలేదు. ఈమందబుద్ధుఁడు (శిష్యుఁడు) దృష్టాంతములతోనైన విషయమును తర్కింపఁడు. ౩౦

ఒకభూతముకంటె మఱియొకభూతము పెద్దదని చెప్పితిని. ఇపుడు భూతములకంటెఁ బెద్దదియు, స్వతంత్రమును, నగునదేది? ౩౧ మూలమాయయే పాంచభౌతికమైయుండ నిఁక నేవివేకము శేషించును? మూలమాయకావల నొకనిర్గుణపరబ్రహ్మమే యున్నది. ౩౨ ఆపరబ్రహ్మమునందుఁగలుగు మూలమాయనుగూర్చి మనము విచారింతుమేని అది (మూలమాయ) పంచభూతములచేతను త్రిగుణములచేతను యేర్పడియున్నదని విదితమగును. ౩౩ ఆకాశము నిర్వికారము. మిగిలిననాలుగుభూతములును వికారవంతములు. ఉపాధికారణమున ఆకాశము భూతములలో నొకటిగఁ బరిగణింపఁబడెను. ౩౪ వస్తువునకుఁ బిండమునందు వ్యాప్తముగానున్నందున జీవనామము కలిగినట్లుగను బ్రహ్మాండమునందు వ్యాప్తముగానున్నందున శివనామము కలిగినట్లుగను, ఆకాశమున కుపాధికారణమున భూతనామ మేర్పడెను. ౩౫ ఆకాశ ముష్ణ

శబ్దము ప్రకటనమగును. ౯ ఆశబ్దమే ఆకాశగుణము. శబ్దమువలననే వేద శాస్త్రముల స్వరూప మేర్పడెను. ౧౦ పంచభూతములు, త్రిగుణములు, ఎఱుక, ఎఱుకలేమి మున్నగునవి యన్నియు వాయువికారములే ౧౧ వాయువులేనిచో ఎఱుక ఎచ్చటినుండి రాఁగలదు? ఎఱుకలేనిచో ఎఱుకలేమి యెచ్చటనుండి రాఁగలదు? ఎఱుకమఱపులు వాయుకారణముననే యుండును. ౧౨ చలనము (వాయులక్షణము) లేనితావున జ్ఞానలక్షణ మెచ్చటినుండి కలుగఁగలదు? కావున వాయుగుణమే ముఖ్యమైనది. ౧౩ ఒకదానినుండి రెండవది బయలువెడలుట (మనము) ప్రత్యక్షముగా గాంచుచున్నను త్రిగుణములు, పంచభూతములు, మూలస్వరూపము (మూలమాయ)నందే యున్నవి. ౧౪ ఈవిధముగా నీకర్దమము ఆదిదై యున్నది. అదియే మఱల వెనుకనుండి ప్రకటనమగుచున్నది. ఇంతియగాక, క్రమముగా నొకదానినుండి మఱియొకటి యుత్పత్తియగునని చెప్పుటయుఁ గూడ సత్యమే. ౧౫ పైన వాయునిశ్చయము జెప్పితిని. ఇఁక దాని తరువాతి సంగతి వినుండు. వాయువునుండి అగ్నికలుగుచున్నది. కాని వాస్తవమున కదియునుగూడ కర్దమరూపముననే యుండును. ౧౬ తరువాత అగ్నినుండి జలము, జలమునుండి పృథ్వి కలుగుచున్నది. ఐనను నిదిగూడఁ గర్దమరూపముగనే యుండును. ౧౭

భూతముల కెఱుకయున్న సంగతి నెవఁడుచూచినాఁడు? పంచభూతముల కెఱుకయున్నదని మేమెప్పుడును వినలేదే? యనుశంక కిచటఁ దావుగలదు. పరిహారము వినుండు ౧౮ వాస్తవమునకుఁ జలనశక్తి నెఱుకయందురు. వాయువునందు సమస్త గుణములున్నసంగతి వెనుకఁ జెప్పియున్నారము. ఈవిధముగా ఎఱుకమఱపులతో మిశ్రితములై పంచభూతములన్నియుఁ బ్రవర్తించును. కావున భూతములయందు ఎఱుక యవశ్యముగ నున్నది. ౨౦ అవును అదియొకానొకచోటఁ గనిపించుచున్నది. ఒకానొకచోటఁ గనిపించుటలేదు. నిజమేకాని యదిభూతములయందవశ్యముగా వ్యాప్తమైయున్నది. దాని స్థూలత్వముగాని సూక్ష్మత్వముగాని దృష్టికి భాసించును. ౨౧ భూతములలో భూతము లణఁగియుండియైదుభూతములయ్యెను. వాస్తవముగాఁజూచినచో నొకటిస్థూలముగను నొకటిసూక్ష్మముగను భాసించుచున్నది. ౨౨ నిరోధవాయు వెటులఁగని

పింపదో అటులే యెఱుకయుఁ గాన్పింపదు. కాన్పింపకున్నను అది భూతరూపమునం దున్నమాట తథ్యము. ౨౩ కట్టెయందున్న అగ్నికనుపింపదు. వాయువు కనులకుఁ గనుపింపదు. అట్లే భూతములందున్న యెఱుకయు నాకస్మికముగాఁ గాన్పింపదు. ౨౪ భూతములు మనకు వేఱు వేఱుగాఁ గనిపించుచున్నను సత్యమునకవియన్నియును గలసియున్నవి. ఈయంశము నెఱుంగుటకు మిగులఁ జతురతతో ననుభవమును సంపాదింపవలయును. ౨౫ బ్రహ్మము వలన మూలమాయ, మూలమాయవలన గుణమాయ, గుణమాయవలనఁ ద్రిగుణములు కలిగెను. ౨౬ అనంతరము గుణములనుండి పంచమహాభూతములు గలిగెను. వీనియన్నిఁటిస్వరూపము ను మున్నె చెప్పితిని. ౨౭ శ్రోత యిట్లు నుడివెను. ఆకాశము గుణమునుండి యెప్పుడును కలుగఁజాలదు. ఇది యసంభవము. శబ్దమును ఆకాశముగా భావించుటయే మిథ్య. ౨౮ ఇంచుమీఁద వక్త కొంచెము బిగ్గరగా నిటులజెప్పెను. "నేను చెప్పునది యొకటి. నీవు భావించుచున్నది మఱియొకటి. వ్యర్థముగా గాథాజాలమును బెంచుచున్నాఁడవు. ఇఁక నిట్టిపిచ్చివాని కెవ్వఁడుబోధింపఁగలఁడు. ౨౯ నేర్పినఁ దెలియుటలేదు. బోధించినను మనస్సునకుఁ బట్టుటలేదు. ఈమందరూపుఁడు (శిష్యుఁడు) దృష్టాంతములతోనైన విషయమును తర్కింపఁడు. ౩౦

ఒకభూతము కంటె మఱియొకభూతము పెద్దదని చెప్పితిని. ఇవుడు భూతముల కంటెఁ బెద్దదియు, స్వతంత్రమును, నగునదెద్ది? ౩౧ మూలమాయయే పాంచభౌతికమైయుండ నిఁక నేవివేకము శేషించును? మూలమాయకావల నొకనిర్గుణపరబ్రహ్మమే యున్నది. ౩౨ ఆపరబ్రహ్మమునందుఁగలుగు మూలమాయనుగూర్చి మనము విచారింతుమేని అది (మూలమాయ) పంచభూతముల చేతను త్రిగుణములచేతను యేర్పడియున్నదని విదితమగును. ౩౩ ఆకాశము నిర్వికారము. మిగిలిననాలుగుభూతములును వికారవంతములు. ఉపాధి కారణమున ఆకాశము భూతములలో నొకటిగఁ బరిగణింపఁబడెను. ౩౪ వస్తువునకుఁ బిండమునందు వ్యాప్తముగానున్నందున జీవనామము కలిగినట్లుగను బ్రహ్మాండమునందు వ్యాప్తముగానున్నందున శివనామముకలిగినట్లుగను, ఆకాశమున కుపాధికారణమున భూతనామ మేర్పడెను. ౩౫ ఆకాశ ముఖా

ధిలోఁ బడిపోయెను. సూక్ష్మముగాఁజూచినచో భాసించుచున్నది. చాలును. ఈకారణమువలననే ఆకాశము భూతరూప మొందెను. ౩౬ ఆకాశము శేషించిననాల్గుభూతముల యుపాధికంటెను శూన్యరూపముతో భాసించుచున్నది. పరబ్రహ్మము నిరాభాసము. ఉపాధిరహితమగు నాకాశమే వాస్తవమునకుఁ బరబ్రహ్మము. ౩౭ ఎఱుఁగుట, ఎఱుకలేమి, ఈరెంటిమధ్యమస్థితి అనునదియే త్రిగుణలక్షణము. ఇచ్చట త్రిగుణములుసహితము రూపసహితములని చెప్పఁబడినవి. ౩౮ ప్రకృతి విస్తృతిమైనకొలఁది ఒకటికి మఱియొకటిగ నేర్పడిపోవసాగెను. వికారవంతమగుదానికి నియమముండునా ? ౩౯ నలుపును దెలుపును గలిపినచో నీలవర్ణమేర్పడును. మఱియు నలుపును బసుపును గలిపినచో ఆకుపచ్చరం గేర్పడును. ౪౦ ఈవిధముగాఁ బలుతెఱంగులరంగులు కలియుటచేఁ గ్రొత్తక్రొత్తరంగులు కలుగునట్లు ఒకటితో మఱియొకటి కలియుటకతన నీవికారవంతమగుదృశ్యము నానారూపములు ధరించుచున్నది. ౪౧ ఒక్కటియగుజలము నానావర్ణములతోఁ దరంగరూపముగ లేచుచుండును. ఈత్రిమ్మరివికారముల నెంతదనుక విచారింపనగును? ఒకజలమునందువికారము లపారములుగనున్నవి. ఇఁకఁ బంచభూతములవిస్తరమన్ననో అది యెనుబదినాలుగులక్షలకోట్లుల యోనులరూపమున నున్నది. ౪౩ నానాదేహములబీజమే జలము. ఉదకమునుండి సమస్తజనులును జనించిరి. కీటకము, చీమ, మొదలుగాఁగలశ్వాపదాదికము (హింసించుజంతుజాతి) అంతయు ఉదకమునుండియే కలుగుచున్నది. ౪౪ నీటివలననే రజస్సు, వీర్యము ఏర్పడెను. ఈశరీరమంతయు జలమయము. నఖములు, దంతములు, శల్యములు మున్నగునవియన్నియు, నీటివలననే నిర్మితములగుచున్నవి. ౪౫ వేళ్ళయొక్క సూక్ష్మద్వారములనుండి వృక్షములోనికి జలము ప్రవేశించును. ఆనీటివలననే వృక్షజాతు లభివృద్ధినొందుచున్నవి. ౪౬ జలకారణముననే మయూరము మామిడిచెట్టులోని కరుడెంచుచున్నది. వృక్షము ఫలములతోఁ, బల్లవములతోఁ, బూవులతో నలరారుటకు జలమే కారణము ౪౭ వృక్షముయొక్క మొదలును, శాఖలును, బగులఁగొట్టి ఫలములనువెదకినచోఁ గనిపింపవు. అచ్చటఁ బచ్చిచెక్కమాత్రమే యుండును. ౪౮ వేఱు మొదలుకొని పయిరెమ్మలవరకు శోధిం

చినను వృక్షములోఁ బండ్లుగనిపింపవు. ఇఁక ఫలము లెక్కడనుండివచ్చు చున్నవి? వృక్షములో ఫలము జలరూపముగానున్నది. ఈయంశము చతురులగుపురుషులు వివేకముచే గ్రహింతురు. ౮౯ ఆజలమే పై కెక్కినపుడు వృక్షమంతయుఁ బూవులతోఁ, బండ్లతో నలరారును. ఈవిధముగా జల సహాయమున నన్నియు నేర్పడును ౯౦ ఇట్లే ఆకులు, పూవులు, పండ్లు కలుగును. మాటిమాటికి ఈవిషయము నెంతదనుకని చెప్పవలయును? సూక్ష్మదృష్టితో నారయుచో నంతయు విదితమగును. ౯౧ భూతముల వికారము నెంతదనుకఁ జెప్పఁగలను? క్షణక్షణమును భూతములు మా ఱుచుండును. నానావర్ణరూపములతో నొకటివేఱొకటిగా మాఱుచుం డును. ౯౨ త్రిగుణములు, పంచభూతములు, (అష్టవిధప్రకృతి) వీనిచలన మును విచారించినచో వీనికిఁ బెక్కురూపములు గలవని విదితమగును. నానావిధముల మాఱుచుండు వానివివరణము నెంతదనుకఁ జెప్పసాధ్య మగును? ౯౩ ఈప్రకృతి వివేకసహాయమున బాగుగా నిరసనముగావిం పవలయును. ఆపిమ్మటఁ బరమేశ్వరుఁడగు నాపరమాత్మని యనన్యభావ ముతో భజింపవలయును. ౯౪.

ఏడవసమాసము.

వికల్పనిరసనము

శ్రోత యిట్లు శంకించుచున్నాఁడు "మొట్టమొదట నొకస్థూలదే హ మున్నది. పిమ్మట దానిలో అంతఃకరణపంచక మున్నది. జ్ఞాతృత్వ వివేకము స్థూలకారణమువలన నేర్పడెను. ౧ ఇట్లె బ్రహ్మాండములేనిది మూలమాయయందు ఎఱుక రానేరదు. స్థూలాధారమువలన నన్నిపను లును నడచుచున్నవి. ౨ స్థూలమే నిర్మాణముకానప్పుడు అంతఃకరణ మెచ్చటనుండఁగలదు? ౩ పై శంకకుఁ బ్రత్యుత్తరము. పట్టుపురుగుజాతి లోఁజేరిన పెద్దవిచిన్నవియగుపురుగులు తమతమశక్త్యనుసారముగాఁ దా ముండెడిచెట్టుమీఁదనే గృహములు నిర్మించుకొని యందువసించును. ౪ ఇటులే శంఖపుఁబురుగులు, నత్తగుల్లలోనిపురుగులు, గవ్వలలోని పురు గులు మొదట పుట్టుచున్నవియా? లేక మొదట వానిగృహములు నిర్మాణము లగుచున్నవా? ఈ యంశమునుగూడ విచారింపవలయును.

౫ పైని చెప్పఁబడిన కీటకజాతులే తొలుతఁ బుట్టును. తరువాత నవి తమ తమనివాసములను నిర్మించుకొనును. ఈ విషయము ప్రత్యక్షానుభవ మైనది. దీనిని విశేషించి వివరింపఁ బనిలేదు. ౬ ఈ విధముగఁ దొలుత సూక్ష్మమును దరువాత స్థూలమును నిర్మాణ మగుచున్నది. ఈ దృష్టాంతమువలన శ్రోతలప్రశ్నకు సులభముగఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పినట్లగును ౭

పిమ్మట శ్రోత మఱల నిట్లడిగెను. "అయ్యా! నాకిపుడు జన్మమరణవిచారమును బోధింపుఁడు. ౮ జన్మమునిచ్చువాఁ డెవఁడు? జన్మమును గైకొనువాఁ డెవఁడు? దీని నెల్లఁ దెలుపవలెను. ౯ బ్రహ్మ జన్మమునొసంగుననియు, విష్ణువు ప్రతిపాలించుననియు రుద్రుఁడు సంహారము గావించుననియుఁ బెద్దలు చెప్పుదురు ౧౦ కాని యీ ప్రవృత్తికథనము (జనరూఢి) నాకు బోధగాకున్నది. అనుభవదృష్టి కీకథనము విశ్వసనీయముగఁ దోఁచుటలేదు ౧౧ బ్రహ్మ కెవఁడు జన్మము నొసంగుచున్నాఁడు? విష్ణువు నెవ్వఁడు ప్రతిపాలనము జేయుచున్నాఁడు? మహాప్రళయమునందు రుద్రు నెవ్వఁడు సంహారము చేయుచున్నాఁడు. ౧౨ నాబుద్ధి కిదియంతయును సృష్టిప్రభావమనియు మాయాస్వభావమనియుఁ దోఁచుచున్నది. నిర్గుణియగు దేవునే యొకవేళ కర్తగా నంగీకరింతమాయన్న నాతఁడు నిర్వికారిగదా (వికారములేనిది కర్తృత్వ మెట్లు రాఁగలదు) ౧౩ ఈ కార్యములన్నింటిని మాయయే యొనర్చుచున్నదని యందుమన్నచో మాయ స్వయముగా నుత్పత్తియై నశించునది. మాయావిస్తరము స్వయముగా నగుచున్నది. విచారించిచూచినచో మాయ స్థిరముగలది కాదనిగూడ విశదమగుచున్నది (కావున నిట్టియశాశ్వతమగు మాయ కర్తయని యెట్లుచెప్పనగును? ౧౪ (ఇదిగాక జన్మించువాఁడెవఁడు? వాని చిహ్నములు గుర్తించుటయెట్లు? సంచితలక్షణ మెద్ది? వీనినిగూడ నెఱింగింపుఁడు ౧౫ పుణ్యపాపస్వరూపము లెవ్వి? మఱియుఁ బ్రస్తుతము శబ్దములతో శంకలను గలుగఁజేయువాఁ డెవఁడు? [ఈ శబ్దములవలన నీశంకల నొనర్చిన 'నేను' ఎవఁడను] ౧౬ ఇవియేమియు నాకుఁ దెలియుట లేదు. వాసనయనునదియే జన్మను గైకొనుచున్నదని యందురు కాని వాసన కనుపింపనే కనుపింపదు. అది పట్టుకొనుటకుఁగూడ నవకాశములేనిదిగా నున్నది. ఈ స్థితిలో వాసన జన్మముల నెట్లుగైకొనుచున్నది? ౧౭

వాసన, కామనయు, హేతువు, భావన, కల్పనము, నానావిధములుగ నున్నమతి, మున్నగు ననేకవృత్తులు అంతఃకరణపంచకములోని వై యున్నవి ౧౮ ఇవియన్నియు ఎఱుకయొక్కయంత్రములు. ఎఱుకయన; కేవలస్మరణమున కర్థమగును. ఆస్మరణమునందు జన్మసూత్ర మెట్లుసంధిం చును ? ౧౯ దేహము పంచభూతములతో నిర్మింపఁబడినది. దానిని నడపునది వాయువు. మఱియు ఎఱుఁగుట, మనస్సునకుఁగల మనో భావము. ౨౦ ఈవిధముగా నిదియంతయు స్వాభావికముగనే, తనంతటనే, యగుచున్నది. ఇదియంతయుఁ బంచభూతముల జం జాటము. ఎవఁడు, ఎవనికి జన్మమునొసంగుచున్నాఁడు ? ౨౧ కావున జన్మము లేనేలేదని నాయభిప్రాయము. ఒకసారిపుట్టినప్రాణి మఱలనెన్నఁ టికిని జన్మము నెత్తఁజాలదు. ౨౨ మానవునకు మఱల జన్మములేదు. అట్టియెడ సాధుసమాగమము గావింపవలసిన యవసరమేమున్నది ? ౨౩ మొట్టమొదట స్మరణ విస్మరణములే (ఎఱుకమఱపులే) లేవు. ఈస్మర ణము మధ్యనే వచ్చినది. అది యంతఃకరణమునెఱింగెడి యొకకళ. ౨౪ చైతన్యమున్నంతదనుకనే స్మరణ ముండును. చైతన్యము నష్టమైన తోడనే విస్మరణము (మఱపు) కలుగును. అట్లే విస్మరణమువచ్చిన తోడనే ప్రాణికి మరణము కలుగును. ౨౫ స్మరణము, విస్మరణము నష్టమైనంతనే దేహమునకు మరణముప్రాప్తించును. అపుడు మఱల జన్మమును ఎవరికెవరిచ్చెదరు ? ౨౬ కావున జన్మములేదు. యాతన యును గాన్పించుటలేదు. ఈకల్పనమంతయు వ్యర్థముగా వృద్ధియైనది. ౨౭ సారాంశమేమన్న—"ఎవనికిని జన్మముకలుగుట లేదు. ఒకసారి మరణించినవారలు మఱల జన్మమునెత్తరు. (అని శ్రోతలకు శంకగలిగెను.) ౨౮ ప్రత్యుత్తరము:- ఎండిపోయినకట్టె మఱలఁ బచ్చదనము నొందదు. పడిపోయినఫలము మఱల నతుకదు. ఇట్లే పతనమైనశరీరము మఱల జననమునొందఁజాలదు. ౨౯ కుండ ఆకస్మికముగాఁ గ్రిందఁబడి పగిలి పోయినచో మఱల నది యేవిధముగానైనను కుండగాదు. అటులే మృత మనుష్యుఁడు మఱల జన్మమునొందఁడు. ౩౦ అనగా మరణించి యెవ్వఁ డును మఱల జన్మమునే యెత్తకపోయినచో అప్పుడు శ్రోతలయభిప్రా యములో అజ్ఞానసుజ్ఞానములు సమానములేయైనవి. ౩౧

శ్రోత యిట్లు నుడివెను. "వినుఁడు. సకలమును శాపండమును గావింపఁకుము. సందేహముకలిగినచో వివేకసహాయమున విచారింపవల యును. ౩౨ ప్రయత్నము లేనిది ఫని నెఱవేరుటయుఁ దినకయే కడుపు నిండుటయు జ్ఞానముకలుగకయే ముక్తిలభించుటయు నెప్పుడును సంభ వింపదు. ౩౩ తాను తృప్తిగా భుజించినవానికిఁ బ్రపంచమంతయుఁ దృప్తినొందినట్లు తోఁచవచ్చును. కాని యందఱును దృప్తినొందు దనుక నది సత్యమెట్లుకాఁగలదు ? ౩౪ ఈఁతను నేర్చినవాఁడే తీరమునకుఁ జేరఁగలడు. ఈఁత నేరువనివాఁడు మునిఁగిపోవును. ఇందు సందేహ మావంతయును లేదు. ౩౫

ఈవిధముగా జ్ఞానప్రాప్తినొందినవారలు తరింతురు. బంధన ములు తెగిపోయినవాఁడే ముక్తుఁడగును. ౩౬ ముక్తపురుషుఁడు బంధ నము లేనేలేదని చెప్పును. లోకులు ప్రత్యక్షముగా బంధనములకుఁ జాల్పడియున్నారు. వారలస్థితి యేమి ? దీనిని కూడ నీవుకొంచెము యోచించిచూడుము! ౩౭ ఇతరులదుఃఖము నెఱుంగనివానిని, ఇతరులదుఃఖములోఁ దనకు సుఖమున్నదని తలంచువాఁడని నిశ్చయింప వచ్చును. పూర్వోక్తమగు నీయనుభవస్థితియు నట్టిదె. ౩౮ ఆత్మజ్ఞానము గలిగినవాఁడు వాస్తవమునకు సంపూర్ణతత్త్వములను వివరించుకొనును. అనుభవము లభించిన పిమ్మట వానికిఁ బరమశాంతి కలుగును. ౩౯ జ్ఞాన మువలన జననమరణములు నశించుననుకథనమును మిథ్యగ భావించితి మేని వేదశాస్త్రపురాణములనుగూడ మిథ్యయని చెప్పవలసి వచ్చును. ౪౦ ఒకవేళ వేదశాస్త్రములను ప్రపంచమునందలి మహానుభావుల వాక్యములను మిథ్యయని భావించినచో నిఁక మావంటివారల మాటల నెవ్వఁడు విశ్వసించును? కావున నెవని కాత్మజ్ఞానముండునో యాతఁడె ముక్తుఁడు, ౪౧, ౪౨ వాస్తవమునకు మనుజులందఱును ముక్తులే. ఇట్లు చెప్పువాక్యములుగూడ జ్ఞానకాండలోనివే. కాని యిదియంతయు జ్ఞాన ముకలిగినప్పుడే సంభవమగును. ౪౩ ఆత్మజ్ఞానముకలిగినయెడల దృశ్యము మిథ్యమై పోవును. కాని యజ్ఞానదశయందీదృశ్య మందఱను జుట్టవేసు కొనియుండును. ౪౪ ఇంతటితో నీప్రశ్నము పూర్తియైనది. అనఁగా జ్ఞాని జ్ఞానమువలన ముక్తుఁడగును. అజ్ఞాని తనకల్పనమువలననే బంధింపఁ

బడియుండును. ౪౫ విజ్ఞానమును అజ్ఞానమునకు సమానముగను, ముక్తుని బద్ధునకు సమానునిగను, నిశ్చయము అనుమానమునకు సమానముగను భావింపఁ దగదు. ౪౬ బాగుగా యోచించిచూచినచో బంధనమనునది లేనేలేదు. ఇది సత్యమే! కాని బంధన మందఱి నావరించుకొని యున్నది గదా! బంధనము తొలంగుటకు జ్ఞానము తప్ప వేఱుసాధనము లేదు. ౪౭ తొలుత నీయాశ్చర్యమును గమనింపుడు. బంధనమనునది లేనేలేదు. అయినను అది యందఱి బంధించియున్నది. జను లీబంధనమును (మాయను) జ్ఞానసహాయమున మిథ్యయని తెలిసికొనలేకపోవుటచేతనే బద్ధులైయున్నారు. ౪౮ కేవల నిష్కపటభావమువలననే మోక్షముసిద్ధియగునను నమ్మకమునందుండుట గౌణవిషయము. వివేకమునో జ్ఞానమునో ప్రాప్తి గావించుకొని తత్కాలముననే ముక్తినొందుట ముఖ్యము. ౪౯ ప్రాణి ముక్తినొందవలయునన్నచో అన్నింటికంటెను దొలుత "ఎఱుక" యను కళ యుండవలయును, ఇదే నేమన్నది. అన్నింటి నెఱుంగుటవలన సులభముగనే ప్రాణిబంధములనుండి విడివడి బ్రహ్మరూపుఁడగును. ౫౦ ఏమియు నెఱుంగకుండుట యజ్ఞానము. అన్నింటి నెఱుంగుట జ్ఞానము. ఇట్లే యన్నింటి నెఱింగిన భావనగూడ లయమైపోవుట విజ్ఞానము. ఈదశ గలిగిన పిమ్మటఁ బ్రాణి స్వయముగా ఆత్మయై పోవును. ౫౧ అమృతము నుసేవించి స్వయముగా నమరుఁడైనవాఁడు ఇతరులనుజూచి వీర లిట్లు మరణించుచున్నారేమి యనును. అట్లె వివేకియగు పురుషుఁడు బద్ధులనుజూచి మరల వీర లిట్లు జన్మములెత్తుచున్నారేమి యనును. ౫౨ భూతవైద్యుఁడు ఓయన్నా! నీకు భూతమావేశించినప్పు డెట్లుండునురా యని యడుగును. విషవైద్యుఁడు నీకు విషమేవిధముగా నెక్కనని యడుగును. ౫౩ కాని యీవిషయము లట్లడిగినంతమాత్రమునఁ దెలియునవికావు. మొదట స్వయముగా నాదశలోనికి రావలయును. (వివేకము నొకప్రక్కనుంచి మొదటఁ దాను బద్ధునితో సమానుఁడై బద్ధునిలక్షణములను బరిశీలింపవలయును.) అట్లు గావించినచో నిఁక వాని నడుగవలసిన యవసరముండదు ౫౪ మేల్కొనియున్నవాఁడు నిదురించెడువానినిజూచి ఓరీ! నీవెందులకు గుఱ్ఱుపెట్టుచున్నాఁడవని యడుగును. ఇటుల నడుగుటకంటె గుఱ్ఱుపెట్టుటయందలి యను ...

భవమును గుర్తింపవలయునన్నచో స్వయముగా నిద్రించియే చూడవల యును. ౫౯ ఏలయన! జ్ఞాతయొక్క వృత్తి జ్ఞానకారణమున జాగరూకత నొందును. కావున నది బద్ధునివృత్తివలెఁ జిక్కుపడదు. కడుపునిండిన వాని కాఁకలిగొన్నవాని కష్టనిష్ఠురములు తెలియఁజాలవు ౬౦ చాలును. ఇం తటితో శ్రోతలసందియము విడిపోవఁగలదు. జ్ఞానమువలన మోక్షము కలుఁగును. వివేకమువలన ఆత్మానుభవము కలుగును. ఇది సిద్ధాంతము. ౬౨

ఎనిమిదవసమాసము

బద్ధునిపునర్జన్మము.

ప్రశ్న. జ్ఞాత జ్ఞానకారణమున జన్మమును వదలించుకొనిపోవును. కాని బద్ధునకు మఱల నెట్లు జన్మములభించుచున్నది ? వాఁడు మరణించి నపిమ్మట నేయవయవము జన్మముగైకొనుటకై శేషించియుండును? ౧ ప్రత్యుత్తరము:- ఒకసారి బద్ధప్రాణి చనిపోయినపిమ్మట వానియవయవ ములెవ్వియును శేషించియుండవు. వానియెఱుక వాఁడు మరణించుటకు ముందుగనే వెడలిపోవును. ౨ శ్రోతలారా! మీసందియమునకుఁ బ్రత్యు త్తరము సావధానులరై వినుండు ౩ వాసనావృత్తి ప్రాణములను వెంటనం టియుండును. కావునఁ బంచప్రాణములు తమతమస్థానములను విడిచిపోవు చున్నపుడు వాసనగూడ వానివెంట దేహమును విడిచివెడలిపోవును. ౪ ఈవిధముగాఁ బ్రాణవాయువుల వెంటనంటి తోలుదోలుత వెడలిపోవునది వాసనయే. మఱల హేతువుననుసరించి యదియే జన్మముగైకొని ప్రపం చములోనికి వచ్చును. ౫ ఎన్నియోప్రాణులు పూర్తిగా మరణించి యా వల మఱలలేచుచుండుటను మనము అప్పుడప్పుడు జూచియున్నారము. వారలు మరణించిరని గట్టిగఁ దాళ్ళతో బిగించికట్టుటచేఁ జేతులును, పాద ములునుగూడ బాధనొందుచున్నవి. ౬ సర్పము కఱచుటచే మనుజుఁడు మరణించును. మూఁడేసిదినములు గడచినపిదప వైద్యులు వానిని బ్రతి కించుచున్నారు. ఇట్టిసంఘటనము లప్పుడప్పుడ నేకులు చూచియున్నారు. ఇది యెట్లుజరుగుచున్నదో చెప్పెదను. ఆవాసనయే వెనుకకుఁ దిరిగివచ్చు చున్నది. ౭ మృతినొందినవారల నెందఱెందఱినో ఒకఁడు మఱల బ్రతికిం చుచున్నాఁడు. మఱి మఱిఁ గొందఱు యమలోకమున కేగిన ప్రాణములను

గూడఁ దిరిగి వెనుకకు రప్పించుచున్నారు. ౮ ఎందఱో శాపమునొంది అన్య దేహమునొందుచున్నారు. శాపనివారణసమయ మేతెంచినంతన మఱలఁ దమపూర్వ దేహములలోనికి వచ్చుచున్నారు. ౯ ఎందఱెందఱో జనులు పెక్కుజన్మములను ధరించుచున్నారు. ఎందఱో పరకాయ ప్రవేశము గావించుచున్నారు. ఈ విధముగా నెందఱిరిగిరో యెం దఱీలోకములోని కేతెంచిరో యెవ్వరెఱుంగుదురు. ౧౦ ఊదినం తనే అగ్ని ప్రకటనమగునట్లు వాసనారూపమగు వాయువు గూడ జన్మము నొందుచుండును ౧౧ మనస్సునకు నానావిధములగు వృ త్తులుగలవు. వినియందే (ఆ వృత్తులయందే) వాసన యుత్పత్తి యగును. వాసనయనునది చూచుటకుఁ గాన్పింపకున్నను అది యవశ్య ముగా నున్నదిసుమా ౧౨ వాసనయందు ఎఱుకయొక్క హేతువున్నది. ఈయెఱుక మూలమాయనుండి వెడలిన తంతువు. ఇది కారణరూపము తో మూలమాయయందు మిశ్రితమైయుండును ౧౩ ఎఱుకయనునది కారణరూపముతో బ్రహ్మాండమునందును, కార్యరూపముతోఁ బిండము నందునుఁ బ్రవర్తించుచుండును. త్వరత్వరగా దానిని అనుమానము గా వించినచో నది యనుమానములోనికి రాదు ౧౪ ఎఱుక వాయుస్వరూప మువలె సూక్ష్మముగా నున్నది. దేవతాగణము వాయుసృష్టి వాయురూప ముగనే యున్నది ౧౫ వాయువునందు నానావికారములు గలవు. అయి నను వాయువు చూచుటకుఁ గాన్పింపదు. ఇటులె యెఱుకయొక్క వాసనగూడ అతి సూక్ష్మము గా నున్నది. అదిగూడఁ గాన్పింపదు ౧౬ త్రిగుణము లు పంచభూతములు, వాయువునందు మిశ్రితములై యున్నవి. ఈ విషయ మనుమానములోనికి రాఁజాలకున్నను మిథ్యయని దీని నెన్నటికినిఁ జెప్పఁజాలము. ౧౭ స్వాభావికమగు వాయువువలననే సుగంధదుర్గంధములు విదితమగుచున్నవి. మఱియు ఉష్ణత, శీతలత గూడ నీవిధముగనే భాసించుచున్నది. ౧౮ వాయువువలననే మేఘములు వర్షించుచున్నవి. వాయువువలననే నక్షత్రములు, నడచు చున్నవి. సృష్టియంతయును నీవాయువువలననే ప్రవర్తించుచున్నది. ౧౯ దేవతలు, భూతములు, వాయురూపమున ఆకస్మికముగ శరీరము లోనికేతెంచి నిండిపోవును. విధివిధానమునను మంత్రప్రయోగమునను

శవములు బ్రతికి లేచుచున్నవి. ౨౦ శరీరములోనికి దేవత నావేశపరచుటవలన బ్రహ్మపిశాచములు తొలంగిపోవును. హరింపఁబడినవి లభించును. మఱియు ననేకగుప్తవిషయములు ప్రత్యక్షముగా విశదమగును. ౨౧ వాయువు ప్రత్యేకించి మాటలాడదుగాని శరీరమునందంతటను నిండియుండి మాటలాడును. ఎన్నియో ప్రాణులు తమయిచ్ఛవలననే జన్మమును బడయుచున్నవి. ౨౨ వాయువికార మిట్టిది. దీనివిస్తారము తెలియనే తెలియదు. సమస్తచరాచరజంతుజాలము వాయువువలననే వర్తించుచున్నది. ౨౩. వాయువు స్తబ్ధరూపముతో సృష్టిని ధారణము చేయుచున్నది. మఱియుఁ జంచలరూపముతో సృష్టిని రచించుచున్నది. ౨౪ ఆదినుండి యంతమువఱకు సమస్తమును వాయువే కావించుచున్నది: వాయువునకుఁదప్ప నింక దేనికేని కర్తృత్వమున్నచోఁ జతురులగుపురుషులు నాకెఱింగింపఁ గోరెదను. ౨౫

మూలమాయ యెఱుకరూపమున నుండును. ఆయెఱుకయే మనయందుఁగూడ నున్నది. ఈప్రకారముగా నెఱుక యొకచోట గుప్తముగను, ఒకచోటఁ బ్రకటనముగను, జగమునందు వర్తించుచుండును. ౨౬ నీరావిరిరూపమున గుప్తమైపోయి వర్షరూపమునఁ బ్రకటమగునట్లు ఎఱుకయనునది వాయువునందు నిరంతరము హెచ్చుచుఁదగ్గుచు గుప్తమును, బ్రకటనమును నగుచుండును. అది యొకానొకచోట వికృతియగుచుండును. ఒకానొకచోట సాధారణముగ వాయురూపమున నుండును. ౨౭, ౨౮ ఒక్కొక్కప్పుడు శరీరముమీఁదినుండి వాయువు వెడలుటవలనఁ జేతులు కాళ్లు మున్నగు నవయవములు పట్టుకొనిపోవును. ఒక్కొక్కపుడు వాయుప్రసరణమువలననే నిలిచియున్న పచ్చని పైరులెండిపోవును. ౨౯ అనేకరోగములలో నిట్టివాయువు లనేకములుగలవు. వానివలన జనులకు బాధలు కలుగుచుండును. ఆకాశమునందుఁ బిడుగు సైతము వాయుకారణముననే జ్వలనమగుచున్నది. ౩౦ వాయువువలననే సంగీతశాస్త్రజ్ఞానము, స్వరజ్ఞాననిశ్చయము గలుగును. సంగీతశాస్త్రమునందుఁగల (దీపకళ్యాణరాగముతో) దీపము వెలిగింపఁబడుటయొక్కయు (మేఘమల్హారరాగముతో) మేఘములు వర్షించుటయొక్కయుఁ జమత్కారము వాయుకారణముననే కలుగుచున్నది. ౩౧ వాయువుసోకుట

వలన భ్రమకలుగును. వృక్షాములెండిపోవును. వాయువువలననే నానావిధ మంత్రములు నడచుచున్నవి. ౩౨ మంత్రములవలన దేవతలు ప్రత్యక్షమగుచున్నారు. భూతములు పాఱిపోవుచున్నవి. మంత్రసామర్థ్యమువలననే యక్షిణివిద్య (గారడి) రాక్షసమాయమొదలగు కౌతుకములు గోచరించుచున్నవి. ౩౩ రాక్షసమాయారచనము దేవాదులుగూడ గ్రహింపఁజాలరు. స్తంభనము, మోహనము మున్నగు బహువిధముల విచిత్రసామర్థ్యములన్నియు వాయుకారణముననే యగుచున్నవి. ౩౪ మంచివానిని పిచ్చివానిగను బిచ్చివానిని మంచివానిగను జేయుట మున్నగు ననేక విచిత్రములు వాయువువలననే జరుగుచున్నవి. ఇక్లెంత దనుకనని చెప్పఁగలుగుదును ? ౩౫ మంత్రమువలననే దేవసంగరములు జరుగుచున్నవి. మంత్రములవలననే ఋషులయెడ నభిమానము కలుగుచున్నది. మంత్రసామర్థ్యమహిమ నెవ్వఁడెఱుంగఁగలఁడు ? ౩౬ మంత్రమువలనఁ బక్షులు వశమగును. మూషికశ్వాపదాదులు బంధింపఁబడును. మహాసర్పములు స్తబ్ధములగును. అంతియగాక ధనలాభముసైతము మంత్రమువలననే కలుగును. ౩౭ పయినిజెప్పినదాని విచారమువలన బద్ధుని జన్మము విశదమగుచున్నది. శ్రోతలుగావించిన వెనుకటి సందేహము గూడ నివారణమైనది. ౩౮.

తొమ్మిదవసమాసము

బ్రహ్మములో బ్రహ్మాండము.

బ్రహ్మము ఆపిన నాగునదిగాదు. కదిలించినఁ గదలునది కాదు. ఒకప్రక్కకుఁ దొలఁగునట్టిదియుఁ గాదు. ౧ బ్రహ్మము భేదించినచో భేదింపఁబడదు. ఛేదించినచో ఛేదింపఁబడునది కాదు. వేఱుగావింపనెంచినచో వేఱగునట్టిదియుఁగాదు. ౨ బ్రహ్మము అఖండము. అందెట్టి గజిబిజియు (వికారమును) లేదు. అట్టిబ్రహ్మములోనికి బ్రహ్మాండమేవిధముగాఁ జొరఁబడివచ్చెను? ౩ పర్వత, పాషాణ, శిలా, శిఖర, నానాస్థల, స్థలాంతరాదులతోఁ గూడిన భూగోళరచనము పరబ్రహ్మమునం దేవిధముగా నేర్పడెను? ౪ బ్రహ్మమునందు భూగోళమున్నది. విచారించిచూచినచో నొకటిరెండవ భూగోళమునందు బ్రహ్మమున్నది.

దానియందుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ గనుపించుచున్నది. ౫ బ్రహ్మమునందు
భూగోళము ప్రవేశించియున్నది. భూగోళమునందు బ్రహ్మమునిండియు
న్నది. విచారించిచూచినయెడల నీవిషయము ప్రత్యక్షముగా విశ్వాసము
లోనికి వచ్చును. ౬ బ్రహ్మము బ్రహ్మాండమునందు వ్యాపించియున్నదని
చెప్పుట సమంజసముగనే కన్పట్టుచున్నది. కాని బ్రహ్మాండము బ్రహ్మ
మునం దెట్లిమిడియున్నదో బోధగాకున్నది ౭ ఒకవేళ బ్రహ్మాండము
బ్రహ్మమునందుఁ బ్రవేశించియుండలేదని చెప్పఁబూనినచో నదియును
యుక్తముగాలేదు. ఏలయన! బ్రహ్మమునందు బ్రహ్మాండమున్నసంగతి
అనుభవమువలన నందఱకును సహజముగనే కాన్పించుచున్నది ౮ బ్రహ్మ
మునందు బ్రహ్మాండ మెట్లుండెను? ఈయంశముల నిపుడు విచారమొన
రించి తెలుపవలయును.” శ్రోత లీవిధముగాఁ బ్రశ్నించిరి. ౯ ఇక్కడ
గొప్పసందేహాశ మడ్డుపడినది. ఇఁక దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరమును శ్రోతలు
సావధానులరై విందురుగాక. ౧౦

బ్రహ్మాండమే లేదని చెప్పుదునా? యదిసరిగాదు. ఏలయన! అది
కాన్పించుచున్నది. కనుపించుచున్నదిగావున ఉన్నదనిచెప్పుదునా? అది
యును యుక్తముగాలేదు. ఏలయన! అదినాశమగుచున్నది. ఇప్పుడిక్కడ
బెద్దచిక్కువచ్చిపడినది. శ్రోత లీవిషయమును దెలిసికొనఁగలుగుటయెట్లు?
౧౧ దీనిని విని ఉత్కంఠతో శ్రోతలిట్లుచెప్పిరి. “మేము సావధానులమైయు
న్నారము. ఇఁకఁ బ్రసంగానుసారముగ నుచితమగు నుత్తరమునిచ్చెదము.
౧౨ చూడుడు. ఆకాశమునందు దీపము వెలిగింపఁబడినది. కాని దానిని
ఆకాశమునుండి వేరుపఱచియుంచుట యెట్లు తటస్థింపఁ గలదు? ౧౩
ఆపస్తేజో వాయువులు ఆకాశమును తొలంగింపఁజాలవు. ఏలయన? ఆకా
శము సఘనముగానున్నది. (చంచలముగాదు) ౧౪ పృథ్వి కఠినమైనదే!
ఐనను ఆకాశము దానిని దనయునికి కనువుగాఁ జేసివైచినది. అది (ఆకా
శము) సంపూర్ణపృథివియందు వ్యాప్తముగా నున్నది. ౧౫ జడరూపము
లగు సమస్తవస్తువులును నాశనమగుట సత్యము. ఆకాశమెప్పుడును ఒకే
విధముగా నుండును. అది యచంచలము. ౧౬ భిన్నముగనుండి మానవ
ుడు తానుచూచు దానిని ఆకాశమని చెప్పుచున్నాఁడు. అభిన్నుఁడై
చూచినచోఁ గనుపించు ఆకాశమే పరబ్రహ్మము. (ఆకాశమ. పరబ్రహ్మ

ములలో నంతరమేమన? ఆకాశము భిన్నముగా నున్నప్పుడుగూడఁ గాన్పించును. పరబ్రహ్మ మట్లుగాదు. తద్రూపమైన యెడలనే కనుపించును.) ౧౭
సారాంశము - ఆకాశము అచలము - దాని భేదము తెలియదు. బ్రహ్మమువలె భాసించుదానినంతను ఆకాశ మన వలయును. ౧౮ అది నిర్గుణబ్రహ్మమువలె భాసించుచున్నది. కల్పనము గావించినచో ననుమానములోనికి వచ్చును. ఇందువలననే దాని నాకాశ మనుచున్నాము. (కల్పనకారణమున నది యాకాశమని పించుకొనుచున్నది.) ౧౯ కల్పనమున కెంతభాసము భాసించునో యది యాకాశము. కాని బ్రహ్మము నిరాభాసము, నిర్వికల్పము నై యున్నది ౨౦ ఆకాశము స్వాభావికముగానే శేషించిననాలుగుభూతములతో నిండియున్నది. ఆభాసించునది బ్రహ్మాంశము. ౨౧ ప్రత్యక్షముగ నుత్పన్నమగునవన్నియు నాశనమొందునవివే. అట్టివాని నచలములని యెట్లు చెప్పగలము? గగనము నేదియు భేదింపఁజాలదు. ౨౨ పృథ్వీలేకుండఁ బోయినపిమ్మట జలము శేషించును. జలము లేకుండఁబోయినపిమ్మట అగ్నిమిగులును. అగ్నిచల్లారినపిదప వాయువుండును. అదియు (వాయువుగూడ) అంత్యమున నాశనమగును. ౨౩ మిథ్యాపదార్థము వచ్చుచుండును, పోవుచుండును. అంతమాత్రమున సత్యభంగమగుట (మిథ్యాపదార్థమునిల్చుట) సంభవముగాదు. ౨౪ భ్రమకారణము నిదియంతయుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ గాన్పించును. విచారించిచూచినయెడల నందేమియును లేదని బోధపడును. ఈభ్రమమూలమగు జగత్తును సత్యమని యెట్లు చెప్పఁగలము? ౨౫ భ్రమను శోధించితిమేని అది యేమాత్రమును సత్యముగాదని విదితమగును. అట్టిస్థితిలో భేదించినదెవరు? దేనిని? ఒకవేళ భ్రమ భేదించినదనిచెప్పినచో నదిమాత్ర మెట్లుపొసఁగును? అది స్వయముగనే మిథ్యగదా. ౨౬ భ్రమరూపము మిథ్యగాఁ బ్రతీతియైనపుడు అదియే భేదించినదని సులభముగా ననుకొనుము. కాని స్వయముగా మిథ్యయగునదేదియో యదిగావించినవెల్ల నట్లే (మిథ్యగ) గావలసియున్నది. ౨౭ ఎయ్యది స్వయముగామిథ్యయో యది యేమిచేసినను జేయనిమ్ము. దానివలన మనదేదిపోవును? చతురపురుషులు మిథ్యాకర్తృత్వమును మిథ్యగనే భావించెదరు. ౨౮ సాగరములో నొకయావ ...

గింజవేసిన నెటులుండునో యటులే పరబ్రహ్మమునం దీసమస్తదృశ్యము గూడియున్నది. మతిననుసరించి హృదయమున నూహాశక్తి ప్రసరించును. ఈ మతిని విశాలముగావించినచో ఆకాశమునుగూడఁ జేతిలోనికిఁ దీసికొనవచ్చును. బ్రహ్మాండముగూడ వెలగపండువలె సుబోధమగును. ౩౦ మతికంటె వృత్తిని నధికవిశాలము గావించినయెడల బ్రహ్మాండము రేఁగుపండువలెఁ గాన్పించును. కేవలబ్రహ్మాకారమైనపిమ్మట నేమియు నుండదు. ౩౧ వివేకసహాయమున దనను అమర్యాదితధీవిశాలునిగ (హద్దులేనంత విశాలబుద్ధిఁగలవానినిగాఁ) గావించినచో బ్రహ్మాండము వటబీజమువలెఁ గనిపించును. ౩౨ అంతకంటెను బుద్ధి యధికవిస్తీర్ణమైనపిమ్మట ఈబ్రహ్మాండము వటబీజములోఁ గోట్యంశసమానముగా (అతిసూక్ష్మముగ) గోచరించును. మఱియుఁ గేవలపరిపూర్ణుడైన పిదప నేమియు నుండదు. ౩౩ భ్రమకారణమున అల్పుఁడై తననొకదేహధారినిగాఁ దలంచుకొనువాఁడు బ్రహ్మాండమును దనచేతిలోని కెట్లుతీసికొనఁగలఁడు ? ౩౪ వృత్తిని వృద్ధినొందింపవలయును. దానిని వికసింపఁజేసి యూరకయుండరాదు. దానిని (వృత్తిని) పూర్ణబ్రహ్మముతో నలుమొగముల నిండింపవలయును. ౩౫ జొన్నగింజంత బంగారమును దెచ్చి దానితో బ్రహ్మాండమునంతను జిత్రింపఁబూనితిమేని యెన్నఁటికిని ఆప్రయత్నము సాధ్యముగాదు. ౩౬ (జొన్నగింజంత బంగారమునుదెచ్చి రేకునుజేసి దానిమీద బ్రహ్మాండమును జిత్రింపఁబూనినచో ఆయాకు పగిలి బంగారము లయమగునట్లు) వృత్తితో నెవఁడేని బ్రహ్మము నాకలనము గావింపనెంచునెడల వృత్తి భిన్నమై లయమగును. కేవలనిర్గుణాత్మ యథావిధముగ మిగిలియుండును. ౩౭.

ఇంతటితో సందేహము తీరును. శ్రోతలారా! సందేహముంచుకొనకుఁడు. ఒకవేళ సంశయముఁగలిగినచో వివేకముతో దానిని నిరసనమొనర్పుఁడు. ౩౮ వివేకమువలన సందేహములు తొలంగును. సమాధానము కలుగును. మఱియు వివేకసహాయమున ఆత్మనివేదమైనపిదప మోక్షము లభించును. ౩౯ మోక్షమునుగూడ నుపేక్షించి, (అపేక్షించుటపూర్వపక్షము) విచారముతోఁ బూర్వపక్షవిషయమును వేఱుజేసి, సిద్ధాంతవస్తువును (ఆత్మను) ప్రత్యక్షప్రత్యయములోనికిఁ దెచ్చువానికి

అన్యప్రమాణములతో నావశ్యకము లేదు. ४० ఈప్రతీతివచనములు సారాసారవిచారము గావించినపిమ్మట విశదమగును. మననముయొక్క అ భ్యాస (మిథ్యాజ్ఞానము) వలన బ్రహ్మము సాక్షాత్కారమగును. మఱియుఁ బరమశాంతిలభించును. ४౧.

పదియవసమాసము.

ఆ త్మ స్థి తి.

దేవతావిగ్రహము ఆలయములోపల నుండును. కాని మందిరశిఖరముపైఁ గూర్చుండును. అంతమాత్రమునఁ గాకి యాలయమునందలి దేవతకంటె గొప్పదగునా ! ౧ రాజమందిరమునందు సభజరుగుచుండును ఒకకోతి యామందిరములోని స్తంభముమీఁది కెగఁబ్రాకి పైనఁజేరి కూర్చుండును. ఆకోతికి సభ్యులందరికంటె శ్రేష్ఠత్వము కలుగునా ? ౨ బ్రాహ్మణుఁడు స్నానము గావించినీటిలోఁ బనిముగించుకొనును. నీటికొంగ (బాతు) నీటియందే తిరముగా నుండును. అంతమాత్రమున నీటికొంగకు బ్రాహ్మణునితో సమానమగు పవిత్రత గలదని యెట్లంగీకరింపనగును ? 3 బ్రాహ్మణులలోఁ గొందఱు నియమవంతులై యుందురు. కొందఱు అవ్యవస్థితముగా నుందురు. కుక్క నిరంతరము ధ్యానస్థముగా నుండును. ఇందువలనఁ గుక్క యెన్నఁటికైన బ్రాహ్మణునితో సమానమగునా ? ४ ఒకానొకబ్రాహ్మణుఁడు ఏకాగ్రధ్యానమునెఱుంగఁడని భావింపుము. మార్జాలము తదేకధ్యానమునందు మిగులఁ జతురతగలదై యుండును. అంతమాత్రమున మార్జాలము బ్రాహ్మణునితో సమానమగు గొప్పదనముగలదని యెవరైనఁ జెప్పఁగలరా? ౫ బ్రాహ్మణుఁడు భేదాభేదవిచారముతో వర్తించును. మక్షికము అందఱిను సమానముగాఁ జూచును. ఇందువలన నీఁగకు జ్ఞానబోధకలిగెనని యెట్లనుడువనగును ? ౬ ఒకనీచమనుజుఁడు గొప్పవారలు ధరింపఁదగిన విలువగల దుస్తులు ధరించి కూర్చుండియుండును. ఒకరాజు దేహముపయి నాచ్ఛాదనమైనలేక కట్టుబట్టతోఁ గూర్చుండియుండును. చతురుఁడగు పురుషుఁడు ఈయిరువురిని వెంటనే గుర్తింపఁగలఁడు ౭ సారాంశము:— బాహ్యరూపము, నెంతగా అలంకరించుకొనినను ఆయలంకారమంతయు

మోసమని తనంతనే వెల్లడియగును. మానవునకుఁ గావలసినది బాహ్యా డంబరముగాదు. ముఖ్యమగు ఆత్మనిష్ఠ కావలయును ౮ సంసారమునందు మిగుల ప్రతిష్ఠనుసంపాదించినను ఆత్మవిషయమగు జాగరూకత లేనివాఁడును పరమాత్మను మఱచినవాఁడును ఆత్మఘాతుకుఁడు ౯ దేవతలను భజించుటచే దేవలోకము, పితరులనుభజించుటచేఁ బితృలోకము భూతములనుభజించుటచే భూతలోకము లభించును ౧౦ ఎవ్వరెవ్వరిని భజించెదరో వారలు వారిలోకమున కరుగుదురు. నిర్గుణభజనమువలన నిర్గుణులగుదురు౧౧నిర్గుణమునం దనన్యుఁడై యుండుటయే నిర్గుణభజనము. అనన్యుఁడగుటవలనఁ దప్పక నిర్గుణత్వము ప్రాప్తించును ౧౨ ఏకస్వరూపుఁడగు పరమాత్ముని గుర్తించుటయే సంపూర్ణకర్మఫలము. మఱియు, "మనముఎవ్వరము" అను విచారమును జేయవలయును ౧౩ నిరాకారపరమాత్ముని యనుభవము గడించుటవలన దేహాభిమాన ముండదు. అంతియుకాక "బ్రహ్మముమేమే"అను నిశ్చయ మేర్పడును ౧౪ పూర్వోక్తదశ గలిగినయనంతరము-సందేహమునకుఁ దావుండదు. పరమాత్మునియం దనన్యత కలుగును. మఱియు దేహభావనకు సంబంధించిన జాడగన్పింపదు. ౧౫ ఆయవస్థయందు సిద్ధాంతములు సాధనములు భ్రమమాత్రముగా నుండిపోవును. ముక్తునకు సాధనాదిబంధనములతో నేమియవసరము? ౧౬ ఏలయన? సాధనములను సాధింపవలసినది తాను (ముక్తుఁడు) స్వయముగనే యయ్యెను. ఇఁకసాధకుఁడుగావలసిన యావశ్యకము మిగిలియుండ లేదు. ౧౭ కుమ్మరివాఁడు రాజైనపిమ్మట వాఁడు (కుండలనుమంటిని మోయు) గాడిదల నింక నెందులకుంచుకొనును? కుమ్మరితనమునకు సంబంధించిన మన్ను మోయుటవలన వానికేమిప్రయోజనము కలుగును? ౧౮ ఇట్లే సాధ్యవస్తువు ప్రాప్తమైనపిదప సంపూర్ణవృత్తిభావనయు, సాధనప్రయత్నములును ఉండనేరవు ౧౯ ఆదశయందు సాధనములవలన నేమిసిద్ధిగావించుకొనవలసియున్నది? నియమసహాయమునఁ బడయవలసిన ఫలప్రాప్తి యేమియున్నది? ముక్తుఁడు స్వయముగా బ్రహ్మమైనపు డింక నెందులకు శ్రమనొందవలయును? ౨౦

దేహము పంచభూతములతో నిర్మింపఁబడెను. జీవుఁడు బ్రహ్మాంశము. అదిగూడఁ బరమాత్మునందు లీనము గాఁగలిగి యున్నది. ౨౧

కావున "నేను"అనునది మధ్యనే వచ్చినది. విచారించి తెలిసికొనినయెడల "నేను" అనునది యేమియునులేదు. పంచభూతములు నిరసనమై పోయిన పిదప నిఖిలమగు ఆత్మ నిలిచియుండును ౨౨ ఆత్మ ఆత్మత్వముతో నున్నది. జీవుఁడు జీవత్వముతో నున్నాఁడు. మాయ మాయాత్వముతో విస్తృతమైయున్నది. ౨౩

ఈవిధముగా నన్నియు నున్నవి. మనముగూడ నేదియో యొకటిగా నున్నారము. వీనినన్నింటిని విమర్శించిచూచువాఁడె జ్ఞాని. ౨౪ అన్నిఁటిని విమర్శించి శోధింపనేర్చినవాఁడును దన్నుదానునుజూచుట నెఱింగినవాఁడును జ్ఞానియనఁదగినవాఁడు. జానియొక్కవృత్తి యేకదేశీయముగానుండును. (వ్యాపకముగలదికాదు) ౨౫ ఇట్టివృత్తిని మనము విచారించినయెడల నేమియును లేదని విశదమగును. ఏలయన ? ప్రకృతిని నిరచించినపిమ్మట వికారవంతమగు (పదార్థము) ఏదియు నిలచియుండఁజాలదు. ౨౬ ఒకవేళ నేదేని నిలిచియున్నచో నది కేవలనిర్గుణమే ! విచారించిచూచినపిమ్మట నదియే మనమైయున్నారము. ఇది పరమార్థమున కొకగొప్పచిహ్నము. ౨౭ ఆయవస్థయందు "ఫలము వేఱు, మనము వేఱు" అను వివేకముండదు. అచట ఫలము, మనము ఒక్కటియై పోవుచున్నారము. ౨౮ ఒకానొకభిక్షుఁడు రాజయ్యెననియును నేను రాజును అను ననుభవముగూడ వానికిఁ గలుగుచున్నదనియును భావింపుఁడు. ఇఁక వాఁడు భిక్షమునెందుల కడుగును ? భిక్షుకుఁడుగానున్న వాఁడే భిక్షము నడుగును. ౨౯ వేదశాస్త్రపురాణము లెవ్వనివర్ణించుచున్నవో అనేకసిద్ధసాధుపురుషు లెవనికొఱకు నానావిధములసాధనముల తోడను నిరూపణములతోడను బరిశ్రమసలుపుచున్నారో యట్టిపరబ్రహ్మరూపము సారాసారవిచారములవలన సాధకుఁడొందినపుడు మఱల నచ్చటచేయుట, చేయకుండుట (విధినిషేధములు) మొదలగు విచారమేదియునుండదు. ౩౦, ౩౧ ఒకభిక్షుకుఁడు రాజాజ్ఞనాలించి భయము నొందెననియు, ఆభిక్షుకుఁడు మఱల ముందున కరిగి (కొన్నాళ్ళతరువాత) రాజయ్యెననియును భావింపుఁడు. ఇప్పు డట్టిదశయందు వానికి రాజాజ్ఞయనిన భయమెట్లుండఁగలదు? ౩౨ వేదము వేదాజ్ఞలననుసరించి యెట్లు నడచును? సచ్ఛాస్త్ర

ములు శాస్త్రాభ్యాసము నెట్లుచేయును? తీర్థములు తీర్థముల కెట్లరుగును? ౩౩ అమృతము అమృతము నెట్లు సేవించును? అనంతము అనంతము నెట్లుగాంచును? భగవంతుఁడు భగవంతు నెట్లుజూచును? ౩౪ సత్స్వరూపము సత్స్వరూపముతో నెట్లుకలియును? నిర్గుణము నిర్గుణభావన నెట్లుగావించును? ఆత్మ యాత్మయం దేవిధముగా నానందించును ౩౫ స్వయముగా అంజనము అంజనము నెట్లుపెట్టుకొనును? ధనము ధనము నెట్లు బడయఁగలదు? నిరంజనుఁడు నిరంజను నెట్లనుభవము గావింపఁగలఁడు? ౩౬ సాధ్యము స్వయముగా సాధనము నెట్లుచేయును? స్వయముగా నున్మనుఁడైనవాఁడు (మనస్సులయమైనవాఁడు) మనస్సు నేవిధముగా సరికట్టఁగలఁడు? ౩౭

తొమ్మిదవ దశకము సమాప్తము.

పదియవ దశకము.

మొదటిసమాసము.

అంతఃకరణమొక్కటి.

శ్రోత యిట్లుప్రశ్నించుచున్నాఁడు. "అయ్యా! అందఱకును అంతఃకరణమొక్కటియా లేక వేఱువేఱా! దీనిని నిశ్చయాత్మకముగా దెలుపుఁడు. వక్త- మంచిది. దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరము వినుండు ౧-౨ అందఱియంతఃకరణ మొక్కటియే. ఇందు సందేహమేమియు లేదు. ఇది యనుభవముచే గ్రహించినయంశము ౩ శ్రోత యిట్లునుడివెను. అయ్యా! అందఱియంతఃకరణ మొకటియేయని మీరంటిరిగదా! అట్లైనచో నందఱియందును ఏకత్వమును గలయిక యును నేలలేవు. ౪ అంతఃకరణ మొక్కటియేయైనచో నొక్కఁడుతినినయెడల నందఱకును క్షుధతీరవలయును. ఒకఁడు సంతుష్టుఁడగుచో నెల్లరును సంతుష్టులు గావలయును. ఒకఁడు చనిపోయినచో నెల్లరును జనిపోవలయును ౫ ఈలోకమునందుఁ గొందఱు సుఖులుగను మఱికొందరుదుఃఖులుగను నున్నారు. దీనినిబట్టి యందఱియంతఃకరణ మొక్కటియేయని యెట్లనుకొనఁగలము? ౬ జనులభావనలు వేఱువేఱుగానున్నవి. ఒకనితో నింకొకనికిఁ గలయిక కలు

గుటలేదు. కావున నిట్టిస్థితియందు అంతఃకరణమొక్కటి యగుట యెట్లో తెలియకున్నది. ౭ ఒకవేళనెల్లరియంతఃకరణ మొక్కటియేయగుచో నొకని యంతఃకరణములోని విషయము రెండవవానికిఁ దెలియుచుండెడిది. అందుచే లోకమునందు గోప్యమగు విషయముండుటయే సంభవముగాదు. అందఱి యంతఃకరణ మొక్కటియేయగుచో జనులయందుఁ బరస్పర విరోధమేల వ్యాపించియున్నది? ౯ సర్పము కాటువేయుటకుఁ బరుగెత్తుచున్నది. ప్రాణి భయపడి పా పోవుచున్నాఁడు. అన్ని జీవులయందును అంతఃకరణమొకటి యేయగుచో నీవిరోధ మేలకలిగెను? (సర్పముకఱచుటకుఁ బరుగెత్త రాదు. జీవుఁడు భయపడి పాఱి పోవరాదుగదా) ౧౦

శ్రోత యిట్లు శంకింపఁగా వక్త యిటుల నుడివెను. భయపడకుఁడు. సావధానులరై నిరూపణము నాలింపుడు. అంతఃకరణమని సంజ్ఞకుఁ జెప్పుదురు. సంజ్ఞయని యెఱింగెడిస్వభావమునకుఁ జెప్పుదురు. ఇదియే దేహరక్షణకుపాయము (ఎఱుఁగునట్టికళ) ౧౨ సర్ప మెఱిఁగి కఱువవచ్చుచున్నది. ప్రాణి యెఱిఁగి పాఱిపోవుచున్నాఁడు. సంజ్ఞ (consciousness) ఇరుపక్షముల నున్నది. ౧౩ సంజ్ఞయనునది రెండుపక్షముల నొక్కటియేయున్నట్లుగఁ జూచెదమేని అంతఃకరణముగూడ నొక్కటియగును. ఏలయన! అంతఃకరణము సంజ్ఞారూపమని యింతకుముందుఁజెప్పితిని. ౧౪ కావున సంజ్ఞారూపముతో నందఱియంతఃకరణమొక్కటిగనేయున్నది. సంపూర్ణజీవులయందెఱుక యొక్కటియే ౧౫ దృష్టితోఁజూచుట, నాలుకతో రుచిని గ్రహించుట, వినుట, ముట్టుకొనుట, వాసనదెలిసికొనుట మున్నగునవి యందఱియందును నొకటిగనే యున్నవి. ౧౬ పశు, పక్షి, కీటక, పిపీలికాదిజీవములెన్నియో లోకమునందు నిర్మాణమైయున్నవి. వానియన్నిఁటియందును సంజ్ఞాశక్తి యొకటిగనే యున్నది. ౧౭ అన్నిజీవములకును జలము శీతలముగా నున్నది. అన్నిజీవములకును అగ్ని వేడిగానున్నది. అందఱకును అంతఃకరణ మొక్కటిగనే యున్నది. ౧౮ ఒకానొకవస్తువు చెడ్డగను మంచిగను దోఁచుటకు దేహస్వభావమే కారణము. ఈవిషయము అంతఃకరణయోగమువలననే తెలియును. ౧౯ అందఱియంతఃకరణము నొక్కటియే. ఇది పూర్తిగ సత్యము. దీని నుత్సాహవంతులందఱు నెఱుంగుదురు. ౨౦ ఇంతటితో సందేహము నివారణమగును.

ఇంక శంకింపవలసినపని లేదు. ఎంత తెలిసికొనవలయునో యదియంతయు నంతఃకరణధర్మము. ౨౧

ఎఱిగి జీవములు మేఁతమేయుచున్నవి. ఎఱిఁగి భయపడుచున్నవి. ఎఱిఁగి దాఁగుకొనుచున్నవి. ఎఱిఁగియే పాఱిపోవుచున్నవి. ౨౨ కీటకములు, పిపీలికములు మొదలుకొని బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులవఱకు అంతఃకరణ మందఱకు నొక్కటియే. ఈవిషయమును ఉత్సాహవంతులనుభవముతో నెఱుంగవలయును. ౨౩ పెద్దదైనను జిన్నదైనను అగ్నియగ్నియే. స్వల్పముగానున్నను ఎక్కువగానున్నను జలముజలమే. ఈవిధముగనే (వస్తుస్వరూపమును) ప్రాణి అంతఃకరణమువలననే తెలిసికొనుచున్నది. ౨౪ ఒకానొకచోట న్యూనముగానున్నను ఒకానొకచోట నధికముగానున్నను బదార్థముయొక్కగమనిక యొక్కటియే. సంజ్ఞారహితమగు జంగమప్రాణి యెద్దియును లేదు. ౨౫ సంజ్ఞయనియంతఃకరణమునకుఁ జెప్పుదురు. అంతఃకరణము విష్ణ్వంశము. ఈవిధముగా విష్ణువు పాలనము జేయుచున్నాఁడు. (అంతఃకరణరూపుఁడై యన్నింటియందుండుటయే యతనిపాలనము) ౨౬ సంజ్ఞారహితము కాఁగానే ప్రాణి మరణించును. సంజ్ఞారహితమగుట తమోగుణలక్షణము. ఈవిధముగాఁ దమోగుణముతో రుద్రుఁడు సంహారము జేయుచున్నాఁడు. ౨౭ కొంత సంజ్ఞగలిగి కొంతసంజ్ఞ లేకయుండుట రజోగుణలక్షణము. దీనికారణముననే ప్రాణి జన్మము నొందుచున్నది. ౨౮ ఎఱుకవలన సుఖము కలుగును. మఱవు (ఎఱుకలేమి) వలన దుఃఖము కలుగును. ఇట్లే యుత్పత్తిగుణమువలన (ఎఱుకమఱవుల మిశ్రణమువలన) సుఖదుఃఖములను రెండిటిని అవశ్యముగా ననుభవింపవలసియున్నది. ౨౯ ఎఱుక, యెఱుకలేమితోఁగలసిన బుద్ధియే యీదేహములోని బ్రహ్మము. అతఁడే వాస్తవమున కుత్పత్తికర్త. ౩౦ ఈయుత్పత్తి, స్థితి, సంహారములవిషయము ప్రసంగమువచ్చినందునఁ జెప్పవలసివచ్చినది. కాని దీనిని అనుభవముతో నిశ్చయింపవలయును. ౩౧

రెండవ సమాసము.

ఉ త్ప త్తి వి ష య ము నం దు సం దే హ ము.

శ్రోతయిట్లు ప్రశ్నించెను. అయ్యా! తాము పైనవివరించిన విచారమునందు విష్ణువుయొక్క యభావము గాన్పించుచున్నది. విష్ణువే యననేల? దానియందు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరు లెవ్వరికిని దావులేదు. ౧ ఉత్పత్తిస్థితి సంహారములను బ్రహ్మ విష్ణు మహేశు లెట్లుచేయుచున్నారు? ఇదియేమియును బోధగాకున్నది ౨ ఈ విచారమునందు ఉత్పత్తికర్త చతుర్ముఖబ్రహ్మయనుటలో విశ్వాసము కలుగకున్నది. పాలనకర్త చతుర్భుజధారియగు విష్ణుమూర్తియని యాలించుట మాత్రముగలదు ౩ మహేశుఁడెట్లు సంహారముగావించునో యదియు విశ్వసింపఁదగినదిగా లేదు. పురాణములలోఁ జెప్పఁబడిన లింగమహిమ గూడ విపరీతముగానున్నది ౪ మూలమాయ నెవ్వఁడునిర్మించెనో యది తెలిసికొనవలసియున్నది. మూఁడుమూర్తులుగూడ మూలమాయ కావల నేగదా యుత్పత్తియైనది! ౫ మూలమాయ లోకజనని! దానివలన గుణక్షోభిణిమాయ యుత్పన్నమయ్యెను. గుణక్షోభిణివలనఁ ద్రిగుణాత్మికములగు త్రిదైవతములుకలిగెను ౬ శాస్త్రికారు లీవిధముగాఁ జెప్పుచున్నారు. వారలేగాక “ప్రవృత్తిని లేకగుణపరంపరను” వివరించెడివారలుగూడ నిట్లే చెప్పుచున్నారు. కాని యనుభవమునుగూర్చినప్రశ్న వచ్చినంతనె యెందఱో భయపడిపోవుచున్నారు ౭ కావున నీసందేహము ఇట్టి భయశీలురవలన నెన్నఁటికిని దీఱఁజాలదు. వారల నడిగియుఁ బ్రయోజనము లేదు. వారలు బోధింపనుగూడ సమర్థులుగారు. అట్లే తెలిసికొనని ప్రయత్నమంతయు వ్యర్థము ౮ అనుభవములేక యెవఁడేని తాను వైద్యుఁడని పదిమందిచేఁ బిలిపించుకొనుచు నేదియో తనకుఁదెలియనికార్యభారమును దలపైనఁబెట్టుకొన్నచో నట్టిమూర్ఖుని ప్రాణిమాత్రులందఱును నిందింతురు ౯ ప్రకృతవిచారముగూడ నిట్టిదే! వాస్తవికమగు నిర్ధారణము అనుభవముతోడనే చేయవలయును. అనుభవము లేకున్నచో గురుశిష్యులిరువురియందును అంధకారముండును ౧౦ జనుల ననవలసినదేమున్నది? జనులు తాముచెప్పుదానిని యుక్తమనియే తలంచి చెప్పుదురు.

కావున నీవిషయమును సంపూర్ణముగాఁ దామే విశదముగావింప వలయును ౧౧

దేవతలు మాయనునిర్మించిరనియందమా యన్న దేవతలరూపములు మాయలోనికే వచ్చుచున్నవి. లేక మాయయే మాయను గావించెననియందమా యన్న నదియు నసంభవమే. ఏలయన! మాయయంతయు నొక్కటియేగదా ౧౨ లేక భూతములే మాయనుగలిగించెనందమాయన్న నదియుఁ బొసఁగదు. ఏలయన! మాయయే భూతములను గలుగఁజేసెను. కాదు. పరబ్రహ్మమే మాయను గలిగించెననియందమా యన్న బ్రహ్మమునందుఁ గర్తృత్వమే లేదు. అతఁ డెట్లునిర్మింపఁ గలఁడు ౧౩

మాయనే సత్యమన్నచో బ్రహ్మమునందుఁ గర్తృత్వ మాపాదితమగును. లేక మాయను మిథ్యగా భావింతమాయన్నచో నట్టిస్థితియందు దానికిఁ గర్తృత్వమెక్కడినుండి రాఁగలదు? ౧౪ ఓస్వామీ! సాధుమహారాజా! దయతో నీవృత్తాంతమంతయు ననుభవములోనికి వచ్చునట్లు బోధింపుడు. ౧౫ అక్షరము లేనిది వేదము కలుగదు. అక్షరము లేనిది దేహములుకలుగవు. దేహములు లేనిది దేహనిర్మాణము కలుగదు ౧౬ అన్ని దేహములలో నర దేహముశ్రేష్ఠము. నర దేహమునందు బ్రాహ్మణదేహము శ్రేష్ఠము. బ్రాహ్మణ దేహమునకే వేదాధికారము గలదు. ౧౭ వేదము లెట్లు కలిగెను? దేహముల నెవ్వరు సృజించిరి? దైవ మెట్లు ప్రకటన మయ్యెను? ౧౮

శ్రోత లిట్లు సందేహించిరి. దీనికి సమాధానము చెప్పవలయును. వక్త యిట్లు చెప్పెను. శ్రోతలారా! సావధానులరై వినుండు ౧౯ అనుభవమును విచారించెదమేని చిక్కుగలుగును. (ఏలయన! లోకవ్యవహారము శాస్త్రనిర్ణయము ఒకేవిధముగా నుండని కారణమున అనుభవ మొక్కవిధముగా నుండదు.) అంతయును జెడిపోవును. గడియగడియకును ననుమానించుచుండుటవలన సమయము వ్యర్థముగా నష్టమై పోవును. ౨౦ లోకవ్యవహారమునందును శాస్త్రనిర్ణయమునందును బహువిధములగు నిశ్చయములు గలవు. ఈకారణమున నొకేవిధమగుననుభవము కలుగదు. ౨౧ ఇప్పుడొకవేళ శాస్త్రములకే భయపడు

దమాయన్నచో వానిగోలలో నొకతెన్నే స్ఫురింపదు. ఎటులేని యాగో
లను (లోకవ్యవహారమును) నొకతెన్నునకుఁ దెత్తమాయన్న నచట మఱల
శాస్త్రభేదములు కలుగుచున్నవి. ౨౨ కావున శాస్త్రములను గాపా
డుచుఁ బ్రతీతిని (ఎఱుకను) గడింపవలసియున్నది. పూర్వపక్షమును
విడిచి సిద్ధాంతమును జూడవలయును. చతురతయో మూర్ఖతయో ఒక్క
మాటతో బోధింపవలెను. ౨౩ శాస్త్రమునందు పూర్వపక్షము చెప్పఁ
బడెను. మిథ్యను బూర్వపక్షమని నుడువుదురు. కావున దీని దోషము
మనమీఁదకు రాఁజాలదు. ౨౪ ఐనను శాస్త్రములను రక్షగావించుచు
కొన్ని కౌతుకములను వివరించెదను. శ్రోతలు చక్కఁగా విచారమును
గావింపవలయును. ౨౫

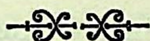
మూఁడవసమాసము.

సృ ష్టి యొ క్క యు త్ప త్తి

నిరుపాధియగు నాకాశమే నిరాభాసబ్రహ్మము. ఇట్టి నిరాభాస
బ్రహ్మమునందు మూలమాయ జనించెను. ౧ ఆమూలమాయ వాయు
స్వరూపము, పంచభూతములు, త్రిగుణములు, ఆవాయురూపమగు
మూలమాయవలనఁ గలుగుచున్నది. ౨ ఆకాశమునుండి గలిగినవాయువు
వాయుదేవుఁడని పిలువఁబడుచున్నాఁడు. వాయువునుండి కలిగిన అగ్ని
అగ్నిదేవుఁడని పిలువఁబడును. ౩ అగ్నినుండి కలిగిన జలమే ఆపోనారా
యణుఁడని పిలువఁబడెను. జలమునుండి కలిగిన పృథ్వియే సంపూర్ణబీజ
ములకు మాతయయ్యెను. ౪ పృథ్వినుండి కలిగిన రాళ్ళే దేవరఁని పిలు
వఁబడుచున్నవి. పాషాణదైవతములయెడ జనులకు బహువిధములుగా
ననుభవములు గలవు. ౫ జనులు, రాయి, మట్టి మున్నగు వానిని
దేవతలుగ విశ్వసింతురుగాని వాస్తవమునందు సంపూర్ణదేవతలు
వాయువునందే యుందురు. ౬ దేవి, యక్షిణి, కాత్యాయిని, చా
ముండ, జాఖిణి, మానవిణి మున్నగు నానాశక్తులు భిన్నభిన్న దేశానుసార
ముగా ననేక స్థానములం దున్నవి. ౭ ఇవిగాక యింక నెన్నియో
దే వ త లు పు రు ష వా చ క నా మ ము ల ను న్న వి. ౮ ట్లే
భూతములు, దేవతలు మున్నగునవి కొన్ని నపుంసకనామములతోఁ

గూడఁ గలవు ౮ దేవ, దేవత, దైవత, భూతాదులు భూమం డలమునం దసంఖ్యాకములుగా నున్నవి గాని యివియన్నియు వాయు రూపములుగాఁ జెప్పఁబడును ౯ నిరంతరము వాయురూపముగ నుండు టయుఁ బ్రసంగముగలిగినపుడు నానాదేహములను ధరించుటయు గుప్త ముగను బ్రకటనముగను నుండుటయు మున్నగు వర్తనములు వీనియన్నిం టికార్యములు ౧౦ వాయుస్వరూపముతో దేవతలు చరించుచున్నారు. వాయువునందు చేతన, వాసన, వృత్తి, మున్నగురూపములుదాల్చి జగ జ్జ్యోతి యలరారుచుండును. ౧౧ ఆకాశమునుండి కలిగిన వాయువు రెం డువిధముల నున్నది. ధ్యానపూర్వకముగా వినుండు ౧౨ ఒకటి సాధా రణవాయువు. దీని నందఱు నెఱుంగుదురు. రెండవది వాయువునందు జగ జ్జ్యోతిరూపమున నుండునది. ఈజగజ్జ్యోతిరూపమునందు దేవీదేవుల యన న్యమూర్తు లుండును ౧౩ వాయువు మిగుల వికారయుక్తముగానున్నను అది రెండుప్రకారములుగా విభజింపఁబడియున్నది. ఇఁక శ్రోతలు తేజో వికారమునుగూర్చి వినవలయును ౧౪ వాయువునుండి తేజము జనించెను. అది యుష్ణముగను శీతలముగను బ్రకాశవంతముగను నున్నది. తేజోరూపము సహితము రెండు విధములనున్నది. వినుండు ౧౫ ఒక తేజము ఉష్ణము, రెండవది శీతలము. ఉష్ణమువలనఁ బ్రకాశ యుతుఁడును దేదీప్యమానుఁడునునగు సూర్యుఁడు, సర్వభక్షకుఁడగు నగ్ని, విద్యుల్లత జనించెను. ౧౬ శీతలతేజమువలన జలము, అమృ తము, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములు మంచు మున్నగునవి జనించెను. ఇఁక శ్రోతలు సావధానులరై ముందువృత్తాంతము నాలింపుడు ౧౭ తేజము గూడ బహు వికారయుక్తమైనదిగ నున్నను నదియు రెండువిధములుగా నుండును. అట్లే జలముగూడ రెండువిధములుగఁ జెప్పఁబడెను. ఉద కము, అమృతము అనియే ఆరెండువిధములు ౧౮ ఇఁకఁ బృథ్వినిగూ ర్చిన విచారము నాలింపుడు. పృథ్విలోని యొకవిధము పాషాణము. మం టితోఁగూడినది. రెండవవిధము సువర్ణము, స్పర్శవేది, నానావిధరత్నా దులు నైయున్నది ౧౯ ఈవసుంధరకు బహురత్నయని నామాంతరము గలదు. ఏయ్యది నిజమో, యెయ్యదికల్పితమో యదియంతయును విచా రించినచో విశదమగును ౨౦ "ఇఁక మనుష్యు లెచ్చటినుండికలిగిరి." అను

ముఖ్యసందేహము మిగిలియున్నది. దానినిగూడ సావధానమతితో నాల కింపుఁడు. ౨౧

నాలుగవ సమాసము.

ఉ త్ప త్తి యొ క్క వి స్తా ర ము.

మనము ఉత్పత్తినిగూర్చి విచారించితిమేని మనుష్యునివలన మనుష్యుఁడును, పశువునుండి పశువును బుట్టుచున్నవని స్పష్టముగా వి శ ద మ గు ను ౧ ఖే చ ర ము లు, భూ చ ర ము లు, వనచరములు, జలచరములు మొదలగు నానావిధశరీరములు శరీరమునుం డియే కలుగుచున్నవి. ౨ ప్రత్యక్షముగ గనుపించుదానికిఁ బ్రమాణముతోఁ బనిలేదు. నిశ్చయమునకు అనుమానముతో నవసరములేదు. సరళ మార్గమున్నపుడు వంకరటింకరత్రోవలతో నావశ్యకములేదు. ౩ విపరీత ములకంటెను విపరీతములు కలుగుచుండునుగాని యవియన్నియు శరీరములనియే పిలువఁబడును. శరీరములేనిది ఉత్పత్తి కాఁజాలదు. ౪ అటులైనచోఁ దొలుత నీయుత్పత్తి యెట్టులయ్యెను. దేనివలన నయ్యెను ? ఎవరుగావించిరి ? మఱియు నెవ్వరుగావించిరో వానిదేహమును నెవ్వఁడు నిర్మించెను. ౫ ఇట్టివిచారము గావింపఁబూనినచో మిగులదూరము బోవలసివచ్చును. కాని ఆదియందు దేహ మెట్లునిర్మితమైనది? ఎవ్వఁ డేపదార్థము నేవిధముగా నుద్భూతమొనరించెను ? ౬ ఈవిధమగు నీవెనుకటి శంక శేషించియుండెను. దాని నిప్పుడు వినుండు. ప్రతీతియైనపిదప మఱల శంకింపఁబనిలేదు. ౭ ప్రతీతియే ముఖ్యముగాని మూర్ఖులగువార లీవిషయమును దెలిసికొనరు. ప్రతీతియైనవిషయములయందే విశ్వాసముగలుగును ౮ బ్రహ్మమునందున్న మూలమాయయే ముందునకరిగి అష్టవిధప్రకృతి యనఁబడుచున్నది. పంచభూతములయందును త్రిగుణములయందును మూలమాయ కలసియే యుండును. ౯ ఆమూలమాయ వాయుస్వరూపము, వాయువునందున్న చేతనారూపమే యిచ్ఛ. కాని దీనియారోపణము బ్రహ్మముమీఁదికి రాదు. ౧౦ ఐనను బ్రహ్మమునందు "ఇచ్ఛ చేయుట" యనునారోపణము నొకవేళ నంగీకరింతమన్నను నదివ్యర్థము. ఏలయన! బ్రహ్మము నిర్గుణమును శబ్దాతీతమును నైయున్నది. ౧౧

ఆత్మ నిర్గుణవస్తుబ్రహ్మము. నామమాత్రముగా నెంతగలదో యంతయు ను భ్రమ. ఒకవేళ బ్రహ్మమునందుఁ గల్పనముగావించి ఉపాధినంటించి నచో నది యంటునెట్లు? ౧౨ బహ్మమునం దారోపణము నంటించితి మేని ఆకాశమును జాలితో గొట్టినటులగును. కాని దీనివలన నాకాశ మెట్లుభిన్నముకాఁగలదు? ౧౩ ఇట్లే నిర్వికారబ్రహ్మమునందు వికారము నంటించుట వ్యర్థము. వికారమునకు నాశనమున్నది. నిర్వికారము శాశ్వత మును యథావిధముగ నుండునదియు నై యున్నది. ౧౪

ఇఁక ననుభవవిషయమును వినుండు. దాని నెఱింగి నిశ్చయింపవల యును. దానివలననే యనుభవసంబంధమగు జయము లభించును. ౧౫ బ్రహ్మమునందు సమీరరూపముగనున్న మూలమాయయందుఁగల చైత న్యమే యీశ్వరుఁడు. ఆచైతన్యమును ఈశ్వరుఁడనియు సర్వేశ్వరుఁడని యుఁ గూడఁ జెప్పుదురు. ౧౬ ఆయీశ్వరుఁడే గుణయుక్తుఁడై నవు డాతని గుణమునననుసరించి మూఁడుభేదములు కలుగుచున్నవి. ఆభేదములను బ్రహ్మ, విష్ణువు, మహేశ్వరుఁడుఅని యందురు. ౧౭ సత్వరజస్తమోగుణ ములు మూఁడు. ఈగుణములను, వెనుక వర్ణించితిమి. ౧౮ జ్ఞాతవిష్ణుభగ వానుఁడు, జ్ఞాత అజ్ఞాత చతురాననబ్రహ్మఅజ్ఞాత పంచాననమహేశ్వరుఁ డు. ఈతఁడు (మహేశ్వరుఁడు)మిగుల నమాయికుఁడు. ౧౯ త్రిగుణములు పరస్పరముకలసి మెలసియున్నవి. అవియిప్పుడెట్లు వేఱుగాఁగలవు? కాని కొంచెముగనో గొప్పగనో భాసించెడి, వానిని వివరింపవలసి వచ్చుచు న్నది. ౨౦ మొట్టమొదట వాయుస్వరూపమగు మూలమాయయందు సత్వగుణాత్మికమగు విష్ణుస్వరూపముగూడ వాయుస్వరూపముగనే యుం డును. ఆపిమ్మట నారూపము దేహధారియగు చతుర్భుజుఁడుగా నగు చున్నది. ౨౧ ఇదేవిధముగా బ్రహ్మమహేశ్వరులుగూడ దేహమును ధరించుచున్నారు. వారికి గుప్తమగుటకును బ్రకటనమగుటకును నాల స్యము పట్టదు, ౨౨ ఇఁకఁ బ్రత్యక్షప్రతీతి గావించుకొనుము. మను ష్యుఁడే గుప్తముగను బ్రకటనముగను మాఱుచున్నప్పుడు దేవతలసంగతి చెప్పవలసినపనిలేదు. దేవతలు స్వయముగా శక్తిసంపన్నులు ౨౩ దేవు నకు, దేవతలకు, దైవమునకు, భూతములకు మనుజులకంటె మిగుల నెక్కువసామర్థ్య ముండును. వారలకున్నట్లు రాక్షసులకుఁగూడ సామర్థ్య

కళ యుండును ౨౪ పిశాచము వాయుస్వరూపముగా నుండును. మిగుల
ద్వరగా నడచును. కొబ్బరికాయలు, పెంకులు, రాళ్లు ఆకస్మికముగాఁ
బడవేయును. ౨౫ ఒకవేళ యివియన్నియు లేవని యంగీకరించెదమేని
యది యుక్తముగాదు. ఏలయన! పిశాచాదులయునికి పలువు రెఱిం
గియే యున్నారు. తమతమ యనుభవానుసారముగా నందఱి కీవిషయము
తెలియును ౨౬ మనుష్యుఁడే యనేకవేషములను ధరించుచుండఁ బురుషు
లనేకులు పరకాయములలోఁ బ్రవేశించుచుండ నిఁక స్వయముగాఁ బర
మాత్ముఁడగు జగదీశుఁ డిట్లులచేయఁజాలఁడు? ౨౭ ఈ విధముగా వాయు
స్వరూపమునుండి దేహారూపులై బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరు లుత్పత్తియైరి.
అనంతరము వారలే పుత్రపౌత్రులతో విస్తృతు లగుచున్నారు ౨౮
వా ర లం తః క ర ణ ము నం దె స్త్రీ ల ను గ ల్ప న ము గా విం
తురు. కల్పనముగావింపగనే స్త్రీ లుత్పన్నమగుదురు. కాని వారివలన సం
తానోత్పత్తి యెప్పుడును గాదు ౨౯ వారలు ఇచ్ఛామాత్రముననే
పుత్రులనుగూడఁ గల్పనము గావింతురు. కల్పనము గావించునప్పుడెల్లఁ
బుత్రు లుత్పన్నమగుదురు. ఇట్లె హరిహరవిధాత్రాదులు వర్తించుచుం
దురు 30 అనంతరము బ్రహ్మసృష్టిని కల్పనము గావించును. ఆతని
యిచ్ఛానుసారముగా సృష్టి నిర్మింపఁబడును. ఇట్లే బ్రహ్మ జీవసృష్టి నేర్ప
ఱచును. ౩౧ ఈరీతిగ నానావిధప్రాణులు కల్పనమగుదురు. అన్నియు
నిచ్ఛానుసారముగాఁ గల్పనమగుచుండును. అండజములు, జరాయుజ
ములునగు జీవులు జతలుజతలుగా (ఒకటి మొగది ఒకటి ఆఁడుదిగఁ)
బుట్టును. ౩౨ స్వేదమువలనఁ గలుగు ప్రాణులను స్వేదజములందురు.
వాయువులనఁ గలుగు జీవములను ఉద్భిజ్జములనెదరు. 33 ఇట్లే మను
జుల యింద్రజాలము (గారడీవిద్య) రాక్షసుల యంతరీవిద్య బ్రహ్మ
యొక్క సృష్టివిద్య యుండును ౩౪ మనుజుల సృష్టివిద్య కొంచెముపా
టిది. రాక్షసులసృష్టివిద్య అంతకంటెగొప్పది. దానికంటెను మిగుల
గొప్పది బ్రహ్మసృష్టివిద్య ౩౫ కొన్నిప్రాణములు జ్ఞానవంతములుగను,
మఱికొన్నిప్రాణు లజ్ఞానవంతములుగను సృజింపఁబడెను. బ్రహ్మ తొలుదొ
లుత వేదములను బ్రచురించి యావేదములసహాయమునఁ బ్రాణులను
మార్గమునఁ బెట్టుచున్నాఁడు. ౩౬ అనంతరము శరీరమువలన శరీరము లేర్ప

డుచున్నవి. ఈవికారమువలన సృష్టి యథేచ్ఛముగాఁ బెరిఁగిపోవుచున్నది. శరీరములన్నియు నీవిధముగా నిర్మాణములగుచున్నవి. ౩౬ ఇంతటితో శ్రోతలకు సందేహము నివారణమై సృష్టియంతయు నెట్లువిస్తృతమయ్యెనో విశదముగాఁగలదు. విచారముగావించినచో నీవిషయము చక్కఁగా ననుభవములోనికివచ్చును. ౩౭ ఈవిధముగ బ్రహ్మ సృష్టి యొనరించుచున్నాఁడు. ఈసృష్టినంతయు విష్ణు వెట్లుప్రతిపాలనము గావింపుచుండునో శ్రద్ధతో శ్రోత లాలకింతురుగాక. ౩౮

విష్ణువు మూలరూపము, సత్త్వగుణము, జ్ఞానము నైయున్నది. ఈసూక్ష్మరూపము స్థూలదేహధారణముగావించి దుష్టులను సంహారించుచుండును. ౪౦ నానావతారములు ధరించుటకును, దుష్టులను సంహారించుటకును, ధర్మస్థాపనము గావించుటకును విష్ణువు జననమునొందుచుండును. * ౪౧ ధర్మస్థాపనముగావించు పురుషుఁడుగూడ విష్ణుని యవతారమే! అట్టివారలుగాక అభక్తులుగను, దుర్జనులుగను నుండు వారెల్లరును సహజముగనే రాక్షసగణములోనికి వచ్చెదరు. ౪౨ పుట్టిన ప్రాణులన్నియుఁ జైతన్యరహితములైనంతన నాశనమగును. ఈవిధముగా రుద్రుఁడు తమోగుణరూపముగా వానిని సంహారించుచున్నాఁడు. ౪౩ రుద్రులకుఁ బూర్తిగాఁ గోపముగల్గినపిదప సంపూర్ణసృష్టియంతయు సంహారముకాఁ గలదు. ఆసమయమున సమగ్రమగుబ్రహ్మాండమే భస్మముకాఁగలదు. ౪౪ ఈయుత్పత్తి, స్థితి, సంహారములవర్ణనమును శ్రోతలు ధ్యానముతో యోజింపవలయును. ౪౫ ఇఁకముందు సమాసమునందుఁ గల్పాంతసంహారమునుగూర్చి వర్ణించెదను. పంచప్రళయముల నెఱింగినవాఁడే జ్ఞాని గాఁగలఁడు. ౪౬

ఐదవ సమాసము.

పంచప్రళయములు.

శ్రోతలారా! ఇఁకఁ బ్రళయలక్షణములను వినుండు. పిండము (శరీరము) నందు రెండుప్రళయములు గలవు. ఒకటి నిద్ర, మఱియొకటి

---

* శ్లో॥ పరిత్రాణాయసాధూనాం వినాశాయచ దుష్కృతాం
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ, సంభవామి యుగేయుగే॥ (గీత. అధ్యా ౪)

మరణము. ౧ దేహధారులగు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు నిదురఁబోవు సమయమును బ్రహ్మాండనిద్ర ప్రళయ మందురు. ౨ ముగ్గురు మూర్తుల కును బ్రహ్మాండమునకునుగూడ నంత్యముకలుగుకాలమును బ్రహ్మప్రళయ మందురు. ౩ మొత్తము నాలుగువిధములగు ప్రళయములుఁగలవు. వీనిలో రెండు పిండమునందును రెండుబ్రహ్మాండమునందును నున్నవి. అన్నిఁటికంటెను గొప్పదగు నైదవప్రళయము వివేకమునుగూర్చినది. ౪ ఇటులే నైదుప్రళయములను గ్రమముగాఁ జెప్పితిని. ఇఁక నీయంశము అనుభవములోనికి వచ్చునటులఁ దెలిపెదను. ౫

నిదురవచ్చినప్పుడు జాగరూకతకు సంబంధించిన ప్రచారమంతయు నాగిపోవును. ఆకస్మికముగ దేహమునకు స్వప్నావస్థయో సుషుప్త్యవస్థయో తటస్థించును. ౬ ఈ జాగరూకత నశించుటకు నిద్రాప్రళయమని పేరుగలదు. ఇఁక మృత్యుప్రళయస్థితి వినుండు. అది దేహాంతసమయమునఁ గలుగును. ౭ దేహమునందు రోగము వృద్ధినొంది నపుడుగాని యేవేని కఠినపరిస్థితులు సంభవించినపుడుగాని పంచప్రాణములు దమ తమ వ్యాపారములు మానివేయును. ౮ ఆసమయమున మనస్సుగూడ వెడలిపోవును. కేవలదేహముమాత్రమె నిలచును. ఇదియే రెండవప్రళయము. ౯ బ్రహ్మ నిద్రించినపుడు మృత్యులోకము లయమగును. ప్రాణిమాత్రుల వ్యవహారములన్నియు నాగిపోవును. ఇది మూఁడవప్రళయము. ౧౦ ఆసమయమునఁ బ్రాణికోటుల సూక్ష్మాంశములు వాయుచక్రమునందు వసించును. ఎంతయోకాలము గడచిన పిమ్మట బ్రహ్మకు జాగ్రత గలుగును. ౧౧ బ్రహ్మ మఱల సృష్టిగావించును. విసంచితజీవులను (నష్టజీవులను) మఱల సంచితములుఁగఁ జేయును. బ్రహ్మ కాయుష్కాలము పూర్తియగునప్పుడు వచ్చు ప్రళయము పేరు బ్రహ్మప్రళయము. ౧౨

నూఱుసంవత్సరముల దనుక వర్షము కురియదు. అందుచేఁ బ్రాణులన్నియు నశించును. పృథ్వీమండలము అసంభావ్యము అమర్యాదితముగాఁ బగిలిపోవును. ౧౩ సూర్యుఁడు ద్వాదశకళాపూర్ణుఁడై భూమండలమును దీపింపఁజేయును. అందుచే భూమండలమంతయుఁ గాలిపోవ నారంభించును. ఈ యగ్ని క్రమముగాఁ బాతాళలోకములోనికి వ్యాపింపఁగనే శేషువు విషమును వాంతిచేసుకొనును. ౧౪ ఆకాశమునందు

సూర్యకిరణజ్వాలలు విజృంభించుటచేతను పాతాళమున శేషువు విషము వమనము చేయుటచేతను భూమండల మీరెండు ప్రక్కల నున్న యగ్నులచే మాడిపోవును. ఈపరిస్థితులలోఁ బృథ్వీమండలము అపాయము నుండి బయటఁబడఁజాలదు. ౧౧ సూర్యుని వేడి మిగుల వృద్ధినొందును. నలుముఖములఁ గోలాహలము చెలరేగును. మేరుశిఖరములు విరిగి పడి పోవును. ౧౬ అమరావతి, సత్యలోకము, వైకుంఠము, కైలాసము మున్నగు లోకములన్నియు భస్మమైపోవును. ౧౭ మేరుపర్వతమంతయుఁ గ్రుంగిపోవును. దాని మహత్త్వముగూడ నంతరించును. దేవసముదాయము వాయుచక్రమునందుఁ దిరుగ నారంభించును. ౧౮ ధరణిభస్మమై పోయిన పిదప రోఁకటింటి ధారలతో వర్షము గురియును. నిమిషమాత్రములో బూదియైన భూమండలమంతయు జలములోఁ గరిగిపోవును. ౧౯ పిమ్మట భూమండలముండదు. కేవలము జలమే నిల్చియుండును. ఆజలమునుగూడ అగ్ని శోషింపఁజేయును. అనంతరము హద్దు, అంతములేని అగ్నిజ్వాల లావరించును. ౨౦ సముద్రములోని బడబానలము శివుని నొసటి నేత్రానలము, సప్తకంచుకియగు బ్రహ్మాండముయొక్క ఆవరణానలము, సూర్యుఁడు, విద్యుల్లత మున్నగునగ్నులన్నియు నొకచోట రాశియగును. ఆకారణమున దేవతలందఱును దేహములను విడుతురు. అనంతరము దేవతలు వాయురూపముతోఁ బ్రభంజనునియందుఁ గలసిపోవుదురు ౨౧ ౨౨ ఆవాయువు అగ్నిని లోఁగొనును. అగ్ని యారిపోవును. వాయువు స్వచ్ఛందముగాఁ బరబ్రహ్మములోనికిఁ బరుగెత్తును. ౨౩ పిదప ఆకాశమునందంతటను వ్యాపించి నష్టమగునట్లు వాయువుగూడ నశించును. మహద్వస్తువులతోఁ బాటు స్వల్పవస్తువులకుఁగూడ నాశనము గలుగును. ౨౪ వాయువు లయమైనతోడనే సూక్ష్మభూతములు, త్రిగుణములు, ఈశ్వరుఁడు (ప్రకృతి, పురుషుఁడు అనఁగా మూలమాయ) నిర్వికల్పమునందు లీనమై తమతమ యధిష్ఠానములను విడిచివేయుదురు. ౨౫ అప్పు డెటుకయుండదు. జగజ్జ్యోతి లయమగును. నిరాకారస్వరూపస్థితి శేషించియుండును. ౨౬

నామరూపములన్నియును బ్రకృతికారణములు. ప్రకృతి లేనప్పుడు చెప్పుట యెట్లుపొసఁగును? ౨౭ ప్రకృతియుండఁగనే వివేకించుటను వివేకప్రళయ మందురు. ఈపంచప్రళయములను వివరముగాఁ దెల్పితిని. ౨౮

౨వసమాసము.

భ్రమ నిరూపణము

ఇంతవఱకు ఉత్పత్తి, స్థితి, సంహారములవృత్తాంతము చెప్పితిని. ప్రళయాంతమునఁగూడ నిర్గుణనిరాకారపరమాత్మ యథావిధముగా నుండును. ౧ కలుగుట, వర్తించుట, నశించుట యనువానిసంబంధము లా పరమాత్మునకు లేవు. అతఁడు ఆదిమధ్యాంతములయందు నిరంతర మొకే విధముగ నుండును. ౨ పరబ్రహ్మము యథావిధముగా నుండును. మధ్యయందే యీసృష్టిభ్రమ భాసించుచున్నది. కాని కాలాంతరమున నంతయు నాశనమైపోవును. ౩ మధ్యయందు ఉత్పత్తిస్థితిసంహారము లఖండరీతిగా జరుగుచుండును. కాని యంత్యమున నన్నిఁటికిని ప్రళయముకలుగును. ౪ వివేకముగలవాఁడీయంశము మొట్టమొదటనే గ్రహించును. సారాచారవిచారము వలన వివేకశాలి యీయుత్పత్తిస్థితిసంహారముల స్వరూపమును మొదటినుంచియుఁ దెలిసికొనును. ఇట్లెఱుంగువారలనే జ్ఞానులందురు ౫ భ్రాంతాత్ములు పలువురు పోగైనచోట నొకతెలిసినపురుషుఁడేమిచేయఁగలఁడు ? సృష్టియందిట్టివివేకవంతులు చాలస్వల్పముగా నున్నారు. ౬ ఈమహాపురుషులెన్నఁడును భ్రమకుఁ బాల్పడరు. తెలిసినవారి ముఖ్యలక్షణము భ్రమకుఁ బాల్పడకయుండుటయేసుమా ! ౭ భ్రమయందుఁ జిక్కుకొననివారెవరో మనము మనస్సులో గుర్తింపవలయును. భ్రమయొక్కతత్త్వమును జెప్పెదను. సావధానులరై వినుండు ౮ ఒకపరబ్రహ్మమె పరిపూర్ణముగా నంతటను నిండియున్నాఁడు. అతఁడెన్నఁటికిని వికారయుక్తుఁడు గాఁడు. ఆతనిని విడిచినచో మిగిలినభాసమంతయును భ్రమరూపము. ౯ ప్రళయమునొందుచున్న త్రిగుణములు, పంచభూతములు (అష్టవిధప్రకృతి) మున్నగునవన్నియు భ్రమరూపములే యగును. ౧౦ నేను, నీవు, ఉపాసన, ఈశ్వరభావము అనునవిగూడ నిశ్చయముగ భ్రమయే౧౧

శ్లో॥ భ్రమేణాహంభ్రమేణత్వంభ్రమేణోపాసకాజనాః
భ్రమేణేశ్వరభావత్వం । భ్రమమూలమిదంజగత్ ॥

ఈకారణమున సృష్టిభాసమానమగుచుండినను సమస్తమును భ్రమరూపమే. ఈవిషయమునం దెవ్వరువిచారముగావింతురో వారలు ధన్యులు ౧౨ ఇఁక భ్రమనుగూర్చి మిగులస్పష్టముగాఁ జెప్పెదను.

మఱియు దృష్టాంతపూర్వకముగా శ్రోతలకు బోధించెదను ౧౩ దూరదేశ
మున సంచరించుచు నొకవేళ దిశాభ్రమణముగలిగినను లేక తనకుటుంబ
ములోనివారు తన్ను గుర్తింపఁ జాలకపోయినను దానిని భ్రమయందురు
౧౪ మత్తుపదార్థములను సేవించినచో ఒకవస్తు వనేకవస్తువులుఁగాఁ గనిపిం
చుచుండుటను భ్రమయందురు. భూతముఃసోఁకి నానావ్యాధులు కలిగినచో
దానినిగూడ భ్రమయందురు ౧౫ దశావతార నాటకములాడునపుడు
పురుషులు స్త్రీలుగాఁ గాన్పించుట, ఇంద్రజాలవిద్య, యంతఃకరణము నం
దేదేనిసందేహము నెలకొనుట మున్నగువానిపేరు భ్రమ ౧౬ ఏదేనివస్తువు
నెందేని దాఁచి మఱచిపోవుట, నడచుచు నడచుచుఁ ద్రోవను మఱచిపో
వుట, పట్టణములోఁ దెన్నుగానక తిరుగుట భ్రమయనఁదగును ౧౭ తన
యొద్దనున్న వస్తువు పోయినదనుకొని దానికై పరితపించి దుశ్చిత్తుఁడగు
టయు స్వయముగాఁ దన్నుఁ దామఱచిపోవుటయు భ్రమ ౧౮ ఏవస్తువు
నేని మఱచుట, లేక నేర్చినవిద్యమఱచుట, స్వప్నదుఃఖమువలన భయ
మొందుటగూడ భ్రమయే ౧౯ దుశ్చిహ్నములవలనఁగాని అపశకునము
లవలనగాని మిథ్యావార్తలవలనగాని మనస్సుచెదరుటయు నేదేని
పదార్థమునుజూచి వెఱచుటయు భ్రమ ౨౦ వృక్షమునుగాని కొయ్యను
గానిచూచి భూతమువచ్చుచున్నదని సందేహించుటయు ఏమియు లేకు
న్నను భయమొందుటయు భ్రమయనఁబడును ౨౧ నీటిని కాంస్యమను
కొని యందుఁబడుటయు నిలువుటద్దములోఁగనిపించు సభాప్రతిబింబమును
గాంచి యందుఁ జొరయత్నించుటయు ద్వారమునుమఱచి యిటునటు
తిరుగుటయు భ్రమ ౨౨ ఒకటియున్న మఱియొకటి యనుకొనుటయు,
ఒకటి చెప్పిన మఱియొకటిగా గ్రహించుటయు,
ఒకదానినిజూచి మఱియొకదానిని మనస్సులోనికిఁ దెచ్చుకొనుటయు
భ్రమ ౨౩ ఈజన్మలోనిదానిని ముందుజన్మములోఁ బొందెదనను నాశ
పెట్టుకొనుటయు, మనుష్యుని పేరుపైఁ బ్రీతియుంచుటయు, భ్రమ ౨౪
ఈజన్మమునందిచ్చినదానిఫలము ముందుజన్మములో ననుభవింపఁగల నను
కొనుటయుఁ, జనిపోయినవారలు (శ్రాద్ధాదులలో) తినుటకు వత్తురని
నమ్ముటయు భ్రమ ౨౫ మరణించినవారలు స్వప్నములోఁ గనిపించి
మనల నేదేని యడుగుచుందురనుభావము హృదయమునందు నిశ్శంకముగా

నుంచుకొనుటయు ౨౬ సర్వము మిథ్యయనిచెప్పుచు ధనద్రవ్యములపైకి మనస్సునుబరుగులెత్తించుటయు జ్ఞాతయయ్యు వైభవములనుజూచుకొని యుక్తాయుక్తముల మఱచుటయు భ్రమ ౨౭ కర్మఠత్వముతో జ్ఞానమును మఱచుటయు జ్ఞాతృత్వముతో బలాత్కారముగ భ్రష్టుఁడగుటయు నేదేని నియమము నుల్లంఘించుటయు ౨౮ దేహాభిమాన, కర్మాభిమాన, జాత్యభిమాన, కులాభిమాన, జ్ఞానాభిమాన, మోక్షాభిమానములఁ గలిగియుండుటయు ౨౯ న్యాయము నెఱుంగకుండుటయుఁ దానొనరించిన యన్యాయమును గ్రహింపకుండుటయు; వ్యర్థముగా నభిమానమును బెంచుకొనుటయు భ్రమ ౩౦ వెనుకటివిషయములను మఱచిపోవుటయు ముందువిషయములు తోఁచకుండుటయు, నఖండముగ గర్విష్ఠయైయుండుటయు ౩౧ ప్రతీతిరహితముగ నౌషధము సేవించుటయుఁ బ్రతీతిరహితముగాఁ బథ్యమునొనర్చుటయుఁ బ్రతీతిరహితముగా జ్ఞానబోధ గావించుటయు భ్రమ ౩౨ ఫలము నెఱుఁగక యేదేని ప్రయోగము గావించుటయు, జ్ఞానములేకున్నఁ జెటి యోగము గావించుటయు, వ్యర్థముగ శరీరభోగముల ననుభవించుటయు, ౩౩ "బ్రహ్మ లలాటమున నెట్లులిఖించెనో యట్లులె జరుగును" అను నిట్టి వేదాంతవాక్యములు నుడువుచుఁ గార్యములలోఁ బూనికచూపక మిన్నకుండుటయు భ్రమ. ౩౪

ఈవిధముగా అజ్ఞానులలో భ్రమ బాగుగాఁ బాదుకొనియున్నది. సాధారణరీతిగా నెఱుంగుటకై నేనిట భ్రమను సంక్షేపముగాఁ దెల్పితిని ౩౫ విశ్వమంతయు స్వాభావికముగా భ్రమరూపము గానున్నపుడు చెప్పవలసిన దేక నేమున్నది? నిర్గుణబ్రహ్మము దక్క మిగిలినదంతయు భ్రమరూపమనియే గ్రహింపవలయును ౩౬ జ్ఞానులు ప్రపంచాతీతులు కావున గతించిన జ్ఞానుల చమత్కారములనుగూడ భ్రమయని గ్రహింపనగును. ౩౭ "జ్ఞాతిలసమాధులు పూజింపఁబడుచున్నవిగదా! అందువలన ఫలము కలుగునా! లేదా! యనియు ౩౮ అవతారపురుషు లీకాలమున లేకున్నను వారలమహిమలు వారిసామర్థ్యములు నేటికిని ఆదరింపఁబడుచున్నవి. వారలుగూడ వాసనయందుఁ జిక్కియుండిరాయనియు నొకశంక మాశ్రోతలకుఁ గలుగుచున్నది. ౩౯ ఇప్పుడు సమర్థుఁ డీసందియమును దొలఁగింపవలయును. ఇంతతో భ్రమనుగూర్చిన కథగూడ సమాప్తిమైనది. ౪౦

ఏడవసమాసము.

సాధువులు చమత్కారము చేయరు.

శ్రోత యిట్లు ప్రశ్నించెను. అవతారపురుషులు, జ్ఞానులు, సాధుపురుషులు పూర్వముండిరిగదా! వారి సామర్థ్యము నేటివఱకు నెట్లునడచుచున్నది? వక్త యిట్లు నుడివెను. చాలమంచి ప్రశ్నగావించితిరి. ఇంక దీనికి ఉత్తరము వినుండు ౧, ౨ జ్ఞానులు ముక్తులగుచున్నారు. అనంతరము వారిసామర్థ్యము నడచుచుండును. కాని వారలు వాసనను ధరించి రారు. ౩ లోకులకుఁ గాన్పించుచున్న చమత్కారములను ఆచమత్కారములను లోకులు సత్యములని నమ్ముచుండుటను జతురులు విచారింపవలసియున్నది ౪ చనిపోయినవారి సంగతి నటులుంచుఁడు. బ్రదికియున్నపు డెన్నిచమత్కారములు ప్రజలలో జరుగుచున్నవో సరిగా నెవ్వరెఱుంగుదురు? ఈవిధము తాత్కాలిక ప్రతీతిని బ్రత్యక్షముగఁ జూచుకొనుఁడు ౫ ఆతఁడొక స్థలమునుండి స్వయముగా వేఱొకస్థలమునకుఁ బోవనే లేదు. జనులాతనిని బ్రత్యక్షముగా వేఱొకస్థలమునందుఁ జూచిరి. ఈ చమత్కార మీవిధముగా జరిగినది. ఇప్పుడు దీనిని నేమందము? * ౬ తమ తమ భావకారణముననే జనులకిట్లు గోచరించుచున్నది. భావికులకు దేవుఁడు యథార్థముగా నున్నాఁడు. భావము లేని కల్పనమంతయు వ్యర్థము, కుతర్కపూరితము. ౭ తనకుఁ బ్రియమైన వస్తువును స్వప్నము నందుఁ గాంచుటగలదు. వాస్తవమున కావస్తు వచటికి వచ్చుచున్నదా యేమి? "అట్లు వచ్చుటలేదు. అది జ్ఞప్తికిమాత్రము వచ్చుచున్నది." అని యొకవేళఁ జెప్పఁదలఁచినచోఁ దక్కినవస్తువుల రూప మెందులకుఁ గనుపించుచున్నది? కేవలము వానికిఁగూడ స్వప్నమునందు జ్ఞప్తియే యేలరాదు? ౮ కావున నిదియంతయును మనకల్పనము. స్వప్నమునందు నానావిధపదార్థములు కనిపించుచున్నవి. కాని వాస్తవమున కవియెవ్వియును లేవు. అవి జ్ఞప్తికి వచ్చుటయును లేదు. ౯ ఇంతటితో సందేహము తొలఁగిపోవుచున్నది. జ్ఞాతకు జన్మకల్పనము గావింపకుము. ఒక

* ఉదాహరణముగా వ్రాసిన యీయంశము, ఎవరో సాధుపురుషుని చమత్కారమును దృష్టిపథమునందుంచుకొని శ్రీసమర్థుఁడు రచించెనని తోఁచుచున్నది.

వేళఁ జక్కఁగ బోధపడకపోయినచో వివేకముతో మరల బాగుగాఁ దెలిసికొనుము. ౧౦ జ్ఞానులు ముక్తులై పోయెదరు. వారల సామర్థ్యము నడచుచుండును, వారలు పుణ్యమార్గమును దొలంగరు గావున గతించిన పిమ్మట మహత్త్వము కొఱఁతవడకున్నది. ౧౧ కావున పుణ్యమార్గమును దొలంగిక వర్తింపవలయును. ఈశ్వరభజనము నభివృద్ధిగావింపవలయును. న్యాయమును దొలంగి యన్యాయమార్గమున నడువరాదు. ౧౨ శుభపురశ్చరణ లెన్నేని చేయవలయును. తీర్థాటనము చక్కఁగఁ జేయువలయును. అంతతోఁ బోక వైరాగ్యబలముచేఁ దన సామర్థ్యమును బెంపొందింపవలయును. ౧౩ పరమాత్మునియందు విశ్వాసమున్నచో జ్ఞానమార్గమువలనఁగూడ సామర్థ్యము వృద్ధియగును. కాని శాంతిభంగమగునట్లు యత్నము చేయరాదు. ౧౪ గురువు, ఈశ్వరుఁడు అను నీయిద్దరిలో నొకరియందుఁగాని యిద్దరియందుఁగాని అవశ్యముగా శ్రద్ధకలిగి యుండవలయును. శ్రద్ధలేనిచో నంతయు వ్యర్థమగును. ౧౫ జ్ఞాతలు నిర్గుణజ్ఞానముఁగలిగిన పిమ్మట సగుణమునందున్నధ్యానమును దొలంగించినయెడల నిర్గుణమునకు సగుణమునకుఁగాక చెడిపోవుదురు. ౧౬ అట్టిజ్ఞాతలకు సహజముఁగా భక్తియుండదు, జ్ఞానముగూడ నుండదు. కేవలముఁగ నభిమానముమాత్రమే మధ్యయందుఁ గలుగును. కావున జప, తపో ధ్యానముల నెప్పుడును విడువఁజనదు. ౧౭ సగుణభజనము విడిచివేయువారు జ్ఞానులైన వగుదురుగాక. వారికి యశము లభింపదు. కావున సగుణభజనము విడువనే కూడదు. ౧౮ నిష్కామబుద్ధితోఁ గావించుభజనమునకు సమానమైన దీమూఁడులోకములలో నేదియు లేదు. కాని సామర్థ్యములేనిది నిష్కామభజన మెన్నఁటికిని కుదురదు. ౧౯ సకామభజనమువలన ఫలము దొరకును. నిష్కామభజనమువలన భగవంతుఁడు దొరకును. ఇఁకఁ జెప్పుడు, ఫలమెక్కడ? భగవానుఁ డెక్కడ? ఔరా! ఈ రెంటి కెంతయంతరమున్నది. ౨౦ ఈశ్వరునియొద్ద నానావిధ ఫలములుగలవు, కాని ఫలములు భగవంతునినుండి మనుజునిదూరపఱచును కావున నిష్కామమే భజింపఁదగినది ౨౧ నిష్కామభజనఫల మద్భుతమైనది. దానివలన నంతులేనిసామర్థ్యము వృద్ధినొందును. ఈస్థితిలో బాపము ఫలాపేక్షితులేమి లేక

కుపత్తురు.? ౨౨ భక్తుఁడు తనహృదయమున నుంచుకొన్న విషయము నీశ్వరుఁడు స్వయముగాఁ జేయును. భక్తుల కేవిషయమునందేని జింతింప వలసిన యవసరములేదు. ౨౩ రెండుసామర్థ్యములు (భగవంతునియొక్కయు భక్తునియొక్కయుసామర్థ్యములు) ఒకటియైనపుడు కాలము గూడ నేమియుఁ జేయఁజాలదు. ఇఁక నితరులదేమిలెక్క ? అందఱు నచ్చటఁ బురుగులవలె నుందురు. ౨౪ కావున నిష్కామభజనమునకును బ్రహ్మజ్ఞానమునకును గట్టెదుటం ద్రిలోకసంపదలుగూడఁ బరిగణింపఁ దగినవి కాఁజాలవు. ౨౫ బుద్ధికిఁ బ్రకాశదాయకమైన దింతకంటె వేఱుగా నేదిగలదు ? నిష్కామభక్తునకుఁ గీర్తియు, యశమును, బ్రతాపమును నిరంతరము లభించును. ౨౬ అధ్యాత్మనిరూపణము హరికీర్తనము జరుగుటవలన మనుష్యమాత్రునకుఁ గల్యాణము కలుగును. ౨౭ భ్రష్టాకారముగాని పరమార్థ మెన్నఁటికిని సంకుచితముకాఁజాలదు. పరమార్థమువలన నేర్పడిన నిశ్చయసమాధాన మెన్నఁటికిని జెదరదు. ౨౮ సారాసారవిచారణమువలనను, న్యాయాన్యాయములపై నిరంతరము దృష్టినుంచుటవలనను, బరమాత్మునిచేఁ బ్రసాదింపఁబడిన బుద్ధి స్థిరపడును. ౨౯ అనన్యభక్తునకు భగవంతుఁడు స్వయముగా బుద్ధినొసంగును ఈభగవద్గీతావాక్యమును వినుఁడు. ౩౦ "దదామి బుద్ధియోగం తంయేనమా ముపయాంతి తే" కాని సగుణభజనము, దానిమీఁదబ్రహ్మజ్ఞానము, మరల ననుభవయుక్తమగుశాంతి సంసారమునందు (ప్రపంచమునందు) దుర్లభములైయున్నవి. ౩౧

ఎనిమిదవ సమాసము.

ప్ర తీ తి ని రూ ప ణ ము.

ప్రతీతి (ఎఱుక) లక్షణములు వినుండు. ప్రతీతిని విచారముగావించువారలే చతురులు. ప్రతీతిరహితులగుమానవులు పిచ్చివాండ్రు దీనులునైయున్నారు. ౧ నానావిధరత్నములు, నాణెములు పరీక్షింపక తీసికొన్నచో హానికలుగును. అట్లే విశ్వాసముకలుగకున్నచో నిరూపణమునందుఁ బ్రవేశింపనేకూడదు. ౨ గుఱ్ఱమును శస్త్రమును ద్రిప్పిచూడవలయును. అవి మంచివని తెలిసికొనినప్పు డెట్టేగినమనుజుఁడు వానిని

దీసికొనవలయును. ౩ విత్తనములను కొలచుటకర్తములని బాగుగ నిర్ణయించుకొన్నపిమ్మట మూల్యమునొసంగి తీసికొనవలయును. ఇట్లే ప్రతీతియైనపుడు నిరూపణమును వినవలయును ౪ ఔషధమువలన శరీరమున నారోగ్యముకలుగుననునమ్మకము ప్రజలలోఁ గలిగియున్నపుడే యాయౌషధమును దీసికొనవలయును. ౫ ప్రతీతిలేక యౌషధమునుదీసికొనుట తనయారోగ్యమును భంగముగావించుకొనుటయే. అనుమానముతోఁ బనిచేయుట మూర్ఖత్వము, ౬ ప్రతీతిలేనితావున బంగారపునగలు చేయించుట తన్నుఁదాను కావలయునని మోసగించుటయేసుమా. ౭ చూడక, ఆలోచింపక యేపనినేనిచేయుట యుక్తముగాదు. దీనివలనఁ బ్రాణములుసైతముపోవును. ౮ యోగ్యులెన్నఁటికిని అనుమానముతోఁ బనిచేయరాదు. అట్లుచేసినచో మంచికిబదులుగాఁ జెడుగుజరుగుచుండును ౯ నీటిలోమునిఁగియున్నబట్టను గ్రయమునకుఁదీసికొనుట ఉత్తమబుద్ధికి లక్షణముగాదు. చూడక విచారింపక పనులొనరించినచో తరువాత వ్యర్థమయ్యెనని పశ్చాత్తాపము నొందవలసివచ్చును. ౧౦ పలువురుమనుజులు విశ్వాసముగలవారై యెదుటివారిపై నమ్మకముంచి యింటఁ గూర్చుండి అమ్ముట, కొనుట జరుపుదురు. కాని కపటులు తమకాపట్యమునందుపయోగించియే తీరుదురు. అట్టికపటములను దెలిసికొనవలయును. ౧౧ చూడక, యోజింపక అన్నమునుగాని, వస్త్రమునుగాని గ్రహించుటచే నొకానొకప్పుడు జనులు తమప్రాణములను జేతిమీఁదుగాఁ గోల్పోవుచున్నారు. అనృతవాదిని నమ్ముటయే మూర్ఖత్వము ౧౨ దొంగతోఁ జెలిమిచేసినచో హాని కలిగితీరును. కపటులు మోసగాండ్రు బాగుగా విచారించిన వెల్లడియగుదురు. ౧౩ అసత్యవాదులు, తామసులు, వేషము మార్చిమోసగించువారు, నానావిధకపటజాలనిర్మాతలు నగువారలను బాగుగా నెఱింగి వారలయెడ జాగరూకత గలిగియుండవలయును. ౧౪ దివాలాతీయువారలవైభవములు, చమత్కారములు చూచుటకు మిగుల గొప్పగఁ గనిపించును. కాని యంతయు వట్టిమోసపుబని. కొన్నాళ్ళకీ యనృతభాండము పగిలితీరును. ౧౫ ఇట్లే విశ్వాసములేనిది జ్ఞానగ్రహణము జేసినచో సమాధానముకలుగదు. సందేహాయుక్తమగు జ్ఞానమువలన ననేకుల కహితమయ్యెను. ౧౬ వైద్యశాస్త్రమునెఱుంగక వైద్యముచేయు

చుండు వైద్యనామధారి రోగిని దనయశక్తివలనఁ జంపునట్లు మంత్రయంత్రోపదేశమువలన నజ్ఞానప్రాణులు మరింత యధోగతిపాలగుచున్నారు. ౧౭ సరిగాఁ దెలియనివైద్యమువలనఁ బాపము! ఎవఁడేనిమనుజుఁడు చనిపోయినయెడల రెండవవారు రోగశాంతి కేమి యుపాయము గావింపఁగలరు? ౧౮ బాధవలన లోలోనఁ గుమిలి యెండిపోవుదురు. అంతియుగాని వైద్యునికడకుఁబోయి యౌషధమునుమాత్ర మడుగరు. అట్టిప్రజల కాత్మహత్యాత్వదోష మేలకలుగదు? ౧౯ జ్ఞానిపయి నభిమానముఁ గలిగియుండుట స్వయముగాఁ దా నజ్ఞానియగుటవలననే తటస్థించుచున్నది. ఇది తన్నుదాను ముంచుకొనుటయే. బాగుగా యోజింపుఁడు. ఇట్లుచేయుటవలన హానికలుగున దెవరికి? (జ్ఞానికా లేక అభిమానముంచువానికా) ౨౦ "పాపములు నశించినవి, జననమరణయాతనలు తొలఁగినవి" అను విశ్వాసము తనకుగలిగినపుడె మానవునకు శ్రేయముఁ గలుగును. ౨౧ "నేను పరమాత్ముని గుర్తించితిని. నేనెవ్వఁడనో తెలిసికొంటిని. ఆత్మనివేదనమైనద"ని నిన్నుఁగూర్చి నీవుచక్కఁగ తెలిసికొన్నప్పుడు అంతయుఁ జక్కఁబడును ౨౨ బ్రహ్మాండము నెవఁడురచించినదియు మఱియు నేపదార్థములతో రచించినదియు ముఖ్యకర్త యెవఁడైనదియు నీవు చక్కఁగఁ దెలిసికొన్నయెడల నంతయుఁ జక్కఁబడును ౨౩ ఇది యంతయుఁ దెలిసికొనుటలో నింకను నొకవేళ సందియము శేషించియున్నయెడల నాతనియనుభవమంతయు వ్యర్థమయ్యెననియు విశ్వాసహీనుఁడగుటచే నామానవుఁడు సందేహమగ్నుఁ డయ్యెననియు గ్రహింపవలయును ౨౪ ఇది పరమార్థమర్మము. ఇం దసత్యముఁ గలదని యెవఁడేని నుడివినచో వాఁ డధముఁడు. అట్లసత్యముగా భావించువాఁడు పాపులలో నగ్రేసరుఁడు ౨౫ ఇఁక నిప్పుడు చెప్పుచున్నయంశమునకుఁ బరిమితి పూర్తియైనది. ఎఱుఁగనియెడలఁ బరమాత్మ యెఱుంగఁబడదు. పరమాత్మా! ఇం దసత్యములేదని నీవె యెఱుంగుదువు ౨౬ సత్యమగు జ్ఞానమును వివరించుటయే నాయుపాసనా విశేషము. మిథ్యచెప్పినయెడల నాప్రభుపుమీఁదికి దోషమువచ్చును ౨౭ కాన సత్యమును జెప్పుచున్నాఁడను. కర్తను గుర్తింపవలెను. మాయోత్పత్తిహేతువు శోధింపవలయును ౨౮ వివరింపఁబడిన నిరూపణమునే యిచట మఱల వివరించితిని. శ్రోత

లు సావధానులరై వినుండు ఆ సూత్మనిరూపణమునుగూర్చి ప్రసక్తి వచ్చినపుడు చెప్పినదానిని మఱలఁ జెప్పుచుందును. ఏలయన! శ్రోతలహృదయములో నావిషయము బాగుగా బోధపడుటకె. ౩౦ వాస్తవమునకుఁ బ్రతీతినిసంబాళించుటవలన జనరూఢి తొలంగును. కావునఁ జనరూఢిని గాపాడుచుఁ బ్రతీతినిగావించుటకై, ఇంతచిక్కును దెచ్చిపెట్టుకొనవలసి వచ్చినది ౩౧ ఒకవేళ జనరూఢిననుసరించియే చెప్పుదుమన్నచో ప్రతీతి యొక్క సమాధానము తొలఁగిపోవుచున్నది. ఒకవేళ ప్రతీతిసమాధానముల రక్షగావింతమన్నచో జనరూఢి లేచిపోవును ౩౨ ఈవిధముగ రెండుపక్షములనుండియు సంకటములు కలుగుచున్నవి. ఈకారణముననే చెప్పినదానిని మఱలఁ జెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఇపుడు రెండింటిని (జనరూఢిని, ప్రతీతిసమాధానమును) రక్షజేయుచు సమస్యను సాధించెదను ౩౩ కావున జనరూఢి, ప్రతీతి ప్రమాణము అనునీరెంటిని రక్ష జేయుచుఁ గావింపఁబడిన నిరూపణమును బరమచతురులగు శ్రోతలు మననము గావింపవలయును ౩౪

తొమ్మిదవసమాసము

పురుషుఁడు ప్రకృతి.

ఆకాశమునందు వాయునిర్మాణమున్నట్లు బ్రహ్మమునందు మూలమాయ యుండును. అనంతరము వాయురూపమగు మూలమాయనుండి త్రిగుణములును బంచభూతములును గలుగుచున్నవి ౧ వటబీజమునందు మిగులఁబెద్దవృక్షము జనించుచున్నది. కాని బీజమును బగులఁగొట్టిచూచినయెడల నది కాన్పింపదు. నానావిధవృక్షసమూహమంతయు బీజమునుండియే కలుగుచున్నది ౨ అటులె మూలమాయగూడ బీజరూపముగా నున్నది. ఆబీజరూపమునుండియే సమస్తవిశ్వమేర్పడెను. దీనిస్వరూపమును శోధించి చక్కఁగాఁ జూడవలయును ౩ అచటనిశ్చలచంచలములు రెండును గాన్పించును. వాని ప్రతీతిని వివేకమువలనఁ జేయవలెను. నిశ్చలమునందున్న చంచలస్థితియే వాయువు. ౪ దానియందున్న చేతనశక్తియే జగజ్జ్యోతియొక్కస్ఫూర్తి. వాయువు; చేతన శక్తిగలిసి మూల

మాయ యనిపించుకొనును. ౫ "సరిత"యని నుడువఁగానే యది యేస్త్రీ కైనఁ బేరై యుండునని తోఁచును. కాని యచటఁజూచినచో నేమియుం డును ? జలము. ఇట్లే వివేకవంతులు మాయ నెఱుంగవలయును. ౬ వాయువు చేతనశక్తి (జగజ్జ్యోతి) కలసి మూలమాయ యనఁబడును. పురుషుఁడు ప్రకృతియని సైతము దీనినందురు. ౭ వాయువును ప్రకృతి యనియు, జగజ్జ్యోతిని బురుషుఁడనియు నందురు. వీనికే పురుషప్రకృతులు, శివశక్తులుఅని పేరులుగలవు. ౮ వాయువునందుఁగల చేతనవిశేషమే ప్రకృతియందుఁ బురుషుఁడు. ఈవిషయమునందు విశ్వాస ముంచవలయును. ౯ వాయువుశక్తి, చేతనము శివుఁడు, వీనినే జనులు అర్థ నారీశ్వరుఁ డందురు. ౧౦ వాయువులోఁ జేతనగుణముగలదు. ఇదియే ఈశ్వరలక్షణము. దీనినుండియే మరలఁ ద్రిగుణము లేర్పడెను. ౧౧ త్రిగుణములలో సత్త్వగుణము శుద్ధచైతన్యలక్షణము. దీని దేహధారిస్వరూపము శ్రీవిష్ణుమూర్తి. ౧౨ ఆవిష్ణ్వంశమువలననే జగత్తు నడచుచున్నదని భగవద్గీత నుడువుచున్నది. ఈగందరగోళము విచారము వలన నెట్లుస్పష్టమగును? ౧౩ ఒక్కచేతనశక్తియే అన్నిప్రాణులయందును వ్యాపించియున్నది. అదియే తనయొకవలన నన్నిశరీరములను రక్షించుచున్నది. ౧౪ దానిపేరే జగజ్జ్యోతి. ప్రాణిమాత్రులు దానివలననే జీవించుచున్నారు. దాని సాక్షాత్ ప్రతీతిని బ్రత్యక్షముగాఁ గనుఁగొనవలెను. ౧౫ జగత్తునందలి పక్షిశ్వాపదకీటకపిపీలికాది సమస్తప్రాణివర్గమునందును జేతనము నిరంతరము వర్తించుచుండును. ౧౬ దాని గుణమువలననే, దానియొకవలననే శరీరమును బరుగెత్తించుటయుఁ గాపాడుటయు దాఁచుటయు దటస్థించుచున్నది. ౧౭ అది జగములన్నింటిని బాలించుచున్నది. అందువలననే దానిపేరు జగజ్జ్యోతి. అది వెళ్లిపోయినపిమ్మటఁ బ్రాణులెచ్చటెచ్చటఁ జనిపోవును. ౧౮ జలము తుషారమై యనంతరేణురూపముతోనున్నట్లు మూలమాయయొక్క చేతనవికారము ముందునకరిగి విస్తృతమయ్యెను. ౧౯ అట్లే దేవదేవతాద్వైతభూతాదులు మిథ్యయని చెప్పఁబడుటలేదు. అవియన్నియుఁ దమతమసామర్థ్యములవలన నీసృష్టియందుఁ దిరుగుచుండును. ౨౦ ఇవి నిరంతరము వాయుస్వరూపముతోఁ జరించుచుండును. మఱియుఁ దమతమ యి

చ్ఛానుసారముగా రూపములను మార్చుకొనుచుండును. అజ్ఞానప్రాణులు తమభ్రమవలనను సంకల్పమువలనను భూతాదులచేఁ బీడితులగుచుం దురు. ౨౧ జ్ఞాతకుసంకల్పము కలుగనే కలుగదు. అందుచే భూతాదులు జ్ఞాతను బాధింపనేరవు. కావున ఆత్మజ్ఞానాభ్యాస మవశ్యముగాఁ జేయవల యును. ౨౨ ఆత్మజ్ఞానము నభ్యసించుటవలన సకలకర్మములును ఖండనమగును. ఇది కేవలముగాఁ బ్రత్యక్షానుభవ మగు నంశము. ఇందు సందియము లేదు. ౨౩ జ్ఞానము కలుగనిది కర్మము లెన్నఁటికిని ఖండింపఁబడవు. ఇట్లే సద్గురుఁడు లేనిది జ్ఞానమెన్నఁటికిని గలుగదు ౨౪ కావున సద్గురుని యనుగ్రహము సంపాదింపవలయును. సత్సంగమమును బడసి దానిశరణ్యమున కరుగవలయును. అంతఃకరణము నందుఁ దత్త్వజ్ఞానమును మననము జేయవలయును ౨౫ తత్త్వములోఁ దత్త్వము వెడలిపోయినపిమ్మట వాస్తవములో స్వయముగ నీవు (త్వం) అనునదియే మిగులును. ఈవిధముగ ననన్యభావము గలిగినపిమ్మట సుల భముగనే సార్థకత్వము గలుగును. ౨౬ విచారింపక చేయునదంతయును వ్యర్థమగును. కావున మొట్టమొదటనే విచారింప నారంభింపవలయును. ౨౭ విచారమును జేయువాఁడే పురుషుఁడు. విచారమును గావింపని వాఁడు పశుప్రాయుఁడు. ఈవిధమగు భగవద్వచనము లన్నిగ్రంథముల యందును గనిపించుచున్నవి ౨౮ సిద్ధాంతమును నిశ్చితము గావించుటకుఁ బూర్వపక్షము నెగురగొట్టవలసియున్నది. మఱియు నీనిరూపణము వల ననే సాధకులకు సత్యమగుజ్ఞానముమీఁద విశ్వాసము గలుగును. ౨౯ శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాస, ప్రతీతుల నొనరించుటవలన విశ్వాసము జనించును. మఱియుఁ బ్రత్యక్షానుభవము గలుగుటయందుఁ బ్రయాస ముండదు. ౩౦

పదియవ సమాసము.

నిశ్చలము - చంచలము

బ్రహ్మము ఆకాశమునకు సమానము. అది మిగుల గొప్పదియు, ఉన్న తమును, విస్తీర్ణమును, నిర్గుణమును, నిర్మలమును, నిశ్చలమును, సర్వకాల ప్రకాశితము నై యున్నది. ౧ దానిని పరమాత్మయందురు, ఇంకను దాని

కొన్ని పేరులుగలవో సమగ్రముగా నెవరెఱుంగుదురు? అది యాద్యంత ములయం దొకరీతిగానే యున్నది ౨ అది యనంతరూపముతో నన్ని యెడలను సఘనముగా వ్యాపించియున్నది. మఱియు నిరాభాసముగా నున్నది (౩) పాతాళమునఁగాని అంతరాళమునఁగాని నలుదిక్కులఁ గాని మఱియెచ్చటఁగాని దానికంతములేదు. కల్పాంతకాలమునందును సర్వకాలములయందును నది సంచితముగనే యున్నది. ౪ ఒక్కటియగు నా యచంచల మిట్టిది. ఆయచంచలమునందు భాసించు చంచలమునకు సైతము పెక్కునామములు గలవు. అది త్రివిధముగా నున్నది ౫ చూడ కయే పేరులుబెట్టుటయు గురుతులు దెలుపుటయు నొక చిత్రవిషయము. దానినెఱుంగుట కట్లు చేయక తప్పదు. ౬ మూలమాయ, మూలప్ర కృతి, మూలపురుషుఁడు, శివుఁడు, శక్తి మున్నగుపేరులు దాని కెన్ని యో గలవు. ౭ కాని యేపేరు దేనికిఁ బెట్టఁబడినదో దానిని మొదట గుర్తెఱుఁగ వలయును. ప్రతీతిలేని కల్పనమేల చేయవలయును? ౮ స్వరూపము నెఱుంగక నామముపై నాధారపడి క్రిందుమీఁదు కారాదు. ప్రతీతిలేని కేవలానుమానజ్ఞానమువలన భీభత్సమగును. ౯ నిశ్చలమగు గగనమందుఁ జంచలమగువాయువు మహార్భటితోఁ బ్రవహించుచున్నది. కాని యాగగన సమీరములలో భేదమున్నది. ౧౦ అట్టులె పరబ్రహ్మము నిశ్చలముగ నున్నది. దానియందుఁ జంచల మగుమాయయొక్క భ్రమ భాసించుచున్నది. ఇపు డాభ్రమను వివరించె దను. ౧౧ గగనమునందు వాయువు నడచునట్లు నిశ్చలము (బ్రహ్మము) నందు స్ఫూర్తిలక్షణరూపియగు ఇచ్ఛకు (మాయకు) స్ఫురణరూపముతో జలనము గలుగుచున్నది. ౧౨ బ్రహ్మముయొక్క అహంత్వమువలనఁ జే తనము కలుగుచున్నది. అదియే మూలప్రకృతి యనఁబడుచున్నది. మఱి యు దానివలననే ఈబ్రహ్మాండపు మహాకారణకాయము రచింపఁబడెను. ౧౩ స్థూలసూక్ష్మకారణమహాకారణములను నీనాలుగుదేహము లెట్లు పిండమునకుఁగలవో యట్లే విరాట్టు హిరణ్యగర్భము, అవ్యాకృతము, మూలప్రకృతియను నీనాలుగుదేహములు బ్రహ్మాండమునకుఁ గలవు. ౧౪ ఈపంచీకరణము శాస్త్రసమ్మతమైనది. విరాట్ హిరణ్యగర్భా వ్యా కృతమూలమాయలను ఈశ్వరతనుచతుష్టయమని చెప్పెదరు. ఇందువల

వనే చేతనమునకుఁబైన మూలమాయయని చెప్పఁబడెను. ౧౫ పరమాత్ముఁడు పరేశుఁడు, పరమేశ్వరుఁడు, జ్ఞానధనుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, జగదీశుఁడు, జగదాత్ముఁడు, జగదీశ్వరుఁడు మున్నగునవి పురుషనామములు. ౧౬ దానిని సత్తారూపము, జ్ఞానరూపము, ప్రకాశరూపము, జ్యోతిరూపము, కారణరూపము, చిద్రూపము, శుద్ధము, సూక్ష్మము, అలిప్తము అనిచెప్పుదురు. ౧౭ కాని ఆత్మ, పరమాత్మ, విశ్వాత్మ, ద్రష్ట, సాక్షి, సర్వాత్మ, క్షేత్రజ్ఞుఁడు, శివాత్మ, జీవాత్మ, దేహి, కూటస్థమనినుడువుదురు. ౧౮ దానిని ఇంద్రాత్మ, బ్రహ్మాత్మ, హరిహరాత్మ, యమాత్మ, ధర్మాత్మ, నైరృత్యాత్మ, వరుణవాయుకుబేరాత్మ, మఱియు ఋషిదేవముని ధర్మాత్మయని చెప్పుదురు. ౧౯ గణగంధర్వవిద్యాధరయక్షకిన్నరనారదతుంబురాదులందఱకు నేదియాత్మయో దానిని సర్వాత్మయందురు. ౨౦ చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, తారామండలము, భూమండలము, మేఘమండలము, ఇరువదియొక్క స్వర్గములు, సప్తపాతాళములు, మున్నగువాని యన్నింటివ్యాపారము ఆయంతరాత్మయే నడుపుచున్నది. ౨౧ ఆగుప్తవల్లిక నలుదెసల వ్యాప్తినొందియున్నది. దాని పురుషనామముల నిదివరకుఁ జెప్పితిని. ఇఁక శ్రోతలు దానిస్త్రీనామముల నాకర్ణింపనగును. ౨౨ దానిని మూలమాయ, జగదీశ్వరి, పరమవిద్య, పరమేశ్వరి, విశ్వవంద్య, విశ్వేశ్వరి, త్రైలోక్యజనని యని యందురు. ౨౩ దానిని అంతర్హేతువు, అంతర్కళ, మాన్యగర్భముచేతనశక్తి, చపల, జగజ్జ్యోతి, జీవనకళ, పర, పశ్యంతి, మధ్యమయని యందురు. ౨౪ అది యుక్తి, బుద్ధి, మతి, ధారణ, సావధానత, నానావిచారములు భూతభవిష్యద్వర్తమానములు మున్నగువానిని ప్రకటపఱచి చూపుచున్నది. ౨౫ అది జాగ్రత, స్వప్నము, సుషుప్తి, తుర్యము, తటస్థము మొదలగు నవస్థలను, మానావమానములను, అన్నింటిని గ్రహించుచున్నది. ౨౬ అదిపరమకఠినమును, కృపాళువును, నైయున్నది. అది పరమకోమలమును, స్నేహాళువును, నైయున్నది. అటులే యది పరమక్రోధియు మితిలేనిప్రేమతోఁ బ్రేమించునదియు నైయున్నది ౨౭ శాంతి, క్షమ, విరక్తి, భక్తి, అధ్యాత్మవిద్య, సాయుజ్యముక్తి, వివేకము, సహజస్థితి, దానిమూలమున నే మనుజులకుఁ బ్రాప్తించుచున్నది.

౨౮ మొదటఁ బురుషనామములను ఆపిమ్మట స్త్రీనామములు నిరూపించితిని. ఇప్పుడా చంచలమునకుఁగల నపుంసకనామముల నాలింపుఁడు. ౨౯ ఎఱుఁగుట, అంతఃకరణము, చిత్తము, శ్రవణము, మననము, చైతన్యము, జీవితము, వచ్చుట, పోవుట, మున్నగునవి సుశిత్తుఁడై చూడవలయును ౩౦ దానిని అహంత్వము, త్వంత్వము (నీవు నేను అనునవి) ఎఱుక, జ్ఞాతృత్వము, సర్వజ్ఞత్వము, జీవత్వము, శివత్వము, ఈశ్వరత్వము, అలిప్తత్వము, అని చెప్పుదురు ౩౧

ఇట్టినామము లెన్నియో గలవు. కాని యాజగజ్జ్యోతి యున్నదొక్కటియే. ఆసర్వాంతరాత్మను విచారవంతులగువారలే యెఱుంగుదురు ౩౨ ఆత్మ, జగజ్జ్యోతి, సర్వజ్ఞత్వము అనునీమూఁడింటిని నొక్కటియనియే తెలిసికొనవలయును. దానినే అంతఃకరణము లేకజ్ఞప్తియని నిశ్చయపూర్వకముగా నెఱుంగవలయును. ౩౩ పదార్థములయొక్కయుఁ బురుషస్త్రీనపుంసకములయొక్కయు నామములే లెక్కకుమించియున్నవి. ఈస్థితిలో సృష్టిరచననామముల నెంతదనుకఁ జెప్పఁగలను? ౩౪ అన్నిఁటిని నడుపునది అదియొక్కటియే. ఆయంతరాత్మ అనంతబ్రహ్మాండముల వ్యాపారమును నడుపుచున్నది. చీమమొదలుకొని బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులదనుకఁగల సమస్తమును దానిమూలముననే వర్తించుచున్నవి. ౩౫ ఆయంతరాత్మ నిచ్చట నీస్వల్పవివరణమువలననే తెలిసికొనవలయును. నానాప్రకారములగు చిత్తములు (వినోదములు) అన్నియు దానియందేయున్నవి. ౩౬ అది తెలిసికొనఁదగినదెగాని కన్పించునదికాదు. దానివిషయమున నమ్మకము గలుగుచున్నది గాని గోచరించుటలేదు. అది శరీరమునందున్నదిగాని యొక్కతావునఁ గూర్చుండియుండదు ౩౭ అది తీక్ష్ణభావముతో ఆకాశమునందు నిండిపోవుచున్నది. సరోవరమునుగాంచఁగనే పూర్ణమగుచున్నది. మఱియుఁ బదార్థమునుజూడఁగనే నలుదెసల వ్యాప్తమగుచున్నది. ౩౮ ఏవిధముగఁ బదార్థముగాన్పించుచున్నదో యావిధముగ నదియగుచున్నది. మఱియుఁ జంచలత్వమునందది వాయువునకంటె నధికమైనది ౩౯ అది యనేకదృష్టులతోఁ జూచుచున్నది. పెక్కునాలుకలతోఁ జవిజూచుచున్నది. అనేకమనస్సులతోఁ బరికించుచున్నది. ౪౦. చెవిలోఁ గూర్చుండి శబ్దము నాలించుచున్నది. ఘ్రాణేంద్రియసహాయమున వాసన మూర్కొనుచు

న్నది. చర్మముతో శీతోష్ణాదులను గ్రహించుచున్నది ౪౧. ఇట్లే యది యందఱిమనస్సులలోని మాటలను(భావములను)గ్రహించుచున్నది. అది యన్నింటియందున్నది. అన్నింటికి వేఱుగనొక్కటియైయున్నది. దానియగాధలీలల నదియే యెఱుంగును ౪౨ అది పురుషుఁడుకాఁడు. స్త్రీకాదు. బాలకాదు. తరుణకాదు. కుమారికాదు. అది నపుంసకమగుశరీరమును ధారణముచేయుచున్నది. కాని యదినపుంసకము సైతముగాదు ౪౩ అదిసమస్తదేహములను నడుపుచున్నది. చేసియును అకర్త యనిపించుకొనుచున్నది. అది క్షేత్రజ్ఞమును క్షేత్రవాసియు నైయున్నది మఱియు దానిని దేహియనియుఁ గూటస్థమనియుఁ గూడ నుడువుదురు. ౪౪

శ్లో॥ ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవచ
క్షరఃసర్వాణిభూతానికూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే ॥

జగత్తులో క్షరము అక్షరముఅని రెండువిధములగు పురుషులు గలరు. భూతములన్నింటిని క్షరమనియుఁ గూటస్థుని అక్షరమనియునుఁ జెప్పుదురు ౪౫ ఉత్తమపురుషుఁడింకను వేఱుగనున్నాఁడు. ఆతఁడు నిష్ప్రపంచుఁడును, నిష్కలంకుఁడును, నిరంజనుఁడును, పరమాత్ముఁడును, ఏకమును, నిర్వికారుఁడును నైయున్నాఁడు ౪౬ సాధకులు నాలుగుదేహములను నిరసనముగావించి దేహాతీతులుగావలయును. దేహాతీతుని అనన్యభక్తునిగ నెఱుంగవలయును. ౪౭ దేహమాత్రము నిరసనమైపోయి నంతన అంతరాత్మగూడ నెచ్చటశేషింపఁగలదు? నిర్వికారమునందు వికారమునకుఁ దావేలేదు, * ౪౮ నిశ్చలమైన దొకబ్రహ్మమేయనియుఁ, జంచలమెంతగలదో యదియంతయు మాయికమనియు వివేకమువలన నిశ్చయమగు ప్రత్యయము గావింపవలయును. ౪౯ దీనియందు మిక్కిలి తలమునుకలు గొనఁబనిలేదు. ఏలయన ! ఉన్నవిరెండే. ఒకటి చంచలము. మరియొకటి నిశ్చలము. ఈరెంటిలో శాశ్వతమెద్ది ? యనువిషయము కేవలజ్ఞానముతో నెఱుంగవలయును. ౫౦ అసారమును విడిచి

* ఈపద్యములో,) అంతరాత్మ యను శబ్దప్రయోగము దేహసంబంధముతో చేయఁబడెనుగావున దేహమే నిరసనమైపోయినపుడు అనంతర మంతరాత్మ యొక్కడ మిగులును? బ్రహ్మస్వరూపము నిర్వికారము: దానియందు వికారములేదు. అంతరాత్మ యనుశబ్దప్రయోగము దేహోపాధియోగమువలన నైనది. అనుపాధిబ్రహ్మమునందు లేదు.

సారమును గ్రహింపవలయునని సారాసారవిచారమునఁ జెప్పఁబడెను. జ్ఞానులు నిరంతరమును నిత్యమెయ్యది, అనిత్యమెయ్యది యనునంశమును విచారింపుచుందురు. ౫౧ జ్ఞానము విజ్ఞానముగను, మనస్సుఉన్మనము గను నగు ఆత్మయందుఁ జంచలత్వమెక్కడఁ గలుగఁగలదు ? ౫౨ చెప్పుటతో నేమియుఁ బనిలేదు. తనయనుభవమువలననే తత్త్వము నెఱుంగవలయును. అనుభవము లేని వ్యర్థపరిశ్రమ చేయుటయే పాపము ౫౩ సత్యమునకు సమానమగు సుకృతము లేదు. అసత్యమునకు సమానమగు పాతకములేదు. మఱియుఁ బ్రతీతిలేని సమాధాన మెచ్చటను లేదు. ౫౪ సత్యమున కర్థము బ్రహ్మము. ఇదియే పుణ్యము. అసత్యమున కర్థము మాయ. ఇదియే పాపము. మాయారూపమగు పాపము నష్టమైనపిమ్మటఁ బుణ్యరూపమగు పరబ్రహ్మము శేషించియుండును. దానియం దనన్యమైనంతన తానుగూడ నామాతీతుఁడగును ౫౬ మనము స్వతస్సిద్ధమగు వస్తువు ఐయున్నారము. అచ్చట దేహసంబంధము లేదు. ఇంతజరిగినపిమ్మటఁ బాపరాసులు స్వయముగ భస్మమగును. ౫౭ బ్రహ్మజ్ఞానము దప్ప ఇతరసాధనము లెన్నింటిని గావించినను వ్యర్థపరిశ్రమ యగును. నానాపాపము లెట్లు ఆడంగిపోఁగలవు? ౫౮ ఈశరీరము పాపముతో (దృశ్యము లేక మాయతో) నిర్మింపఁబడినది. మఱియు ముందుసైతము (మాయను సత్యమని విశ్వసించుకతన) పాపములే ప్రోవగుచున్నవి. లోపల రోగమున్నపుడు వయిపయి యుపచారమువలన నేమి యగును? ౫౯ అనేకక్షేత్రములలోఁ దలలు గొరిగించుకొనుచున్నారము. అనేక తీర్థములలో దేహమునకు దండనము లొసంగుచున్నారము. స్థలస్థలమున నానావిధములగు విగ్రహములతో దేహమును ఖండించుచున్నారము. బహువిధములగు మృత్తికలతో నీదేహమును గసగస తోముచున్నారము. తప్తముగావింపఁబడిన ముద్రలతో నీదేహమునిండ వాతలను వేయుచున్నారము. ఈ విధముగాఁ బైపైని దేహమున కెన్నిశ్రమలుకలుగఁ జేసినను గొంచమేని శుద్ధినొందగలదా ౬౦, ౬౧ ఎన్ని పేడముద్దలను మ్రింగినను, గోమూత్రధార యెంతగ్రోలినను, రుద్రాక్షలు, కాష్ఠమణిమాలలు మెడలో నెన్నిధరించినను బాహ్యడంబరములీవిధముగా నెన్నియొనరించినను లోపలఁ బాపమునిండి

యున్నచో దానిని దూరపఱచుట కాత్మజ్ఞానమే కావలయును ౬౨, ౬౩ బహువిధములగు వ్రతదానయోగతీర్థాటనాదు లన్నింటికంటె ఆత్మజ్ఞానమహిమ కోటి రెట్లధికము.౬౪ ఆత్మజ్ఞానమునుగూర్చి యోచించు పురుషుని పుణ్యమునకు మేరయేలేదు. దుష్టమగు పాపబాధ లట్టిపురుషుని నంటఁజాలవు. ౬౫ వేదశాస్త్రములయందుఁ జెప్పఁబడిన సత్యస్వరూపమే (ఆత్మవిచారులగు) జ్ఞానులకుఁ గూడ గలరూపము. అట్టివారల ననుపమపుణ్యాత్ములనియు, మేరలేనిసుకృతులనియు నెఱుంగనగును ౬౬ ఇవి యనుభవవాక్యములు, ఆత్మదృష్టితో జను లనుభవము గడింపవలయును. అనుభవముతో భిన్నులై కష్టాత్ములు కాఁజనదు. ౬౭ ఓ యనుభవనీయులారా! అనుభవములేనిదంతయు శోకము. కావున మీరలు రఘునాథునికృపవలన నిశ్చయాత్మికమగు అనుభవము గలవారలై యుండుఁడు ౬౮

పదునొకండవ దశకము.

ప్రథమసమాసము.

సిద్ధాంతనిరూపణము.

ఆకాశమునుండి వాయువు జనించినవిధము మనకుఁ దెలియుచునే యున్నది. వాయువునుండి యగ్నియెట్లుత్పత్తియయ్యెనో శ్రోతలు సావధానులరై యాలింపఁగోరెదను. ౧ వాయువువలని కఠినమగు రాపిడివలన అగ్నియును, శీతలమును మందమునునగు వాయువువలన ఉదకమును ఉత్పన్నము లగుచున్నవి. ౨ ఉదకమువలన నానావిధబీజరూపమగు నీపృథ్వి కలుగుచున్నది. బీజములనుండి యుత్పత్తికలుగుట స్వాభావికమే కదా ౩ ఆదినుండియే సృష్టికల్పనామయము. కల్పనమూలమాయనుండి జెందినది. అట్లే దానివలననే (త్రిగుణాత్మికమగు) ముమూర్తు లుదయించిరి ౪ నిశ్చలము (పరబ్రహ్మము) నందున్న చంచలము (మూలమాయ) కేవలము కల్పనమే. అదియే అష్టవిధప్రకృతికి మూలము ౫ అనఁగా

కల్పనమే అష్టధాప్రకృతి. అష్టధాప్రకృతియే కల్పనము. అష్టధాప్రకృతి మూలమాయనుండి ఉత్పన్నమయ్యెను. ౬ పంచభూతములు త్రిగుణములు గలసి యెనిమిదియయ్యెను. ఇందువలననే దీనిని అష్టధాప్రకృతియని యందురు. ౭ అష్టధాప్రకృతి ఆదియందు కల్పనరూపముతో నుండును. తరువాత నదియే విస్తృతమై సృష్టిరూపమునందు స్థూలత్వము నొందుచున్నది. ౮ మూలమునందున్నదే మూలమాయ. దానివలనఁ త్రిగుణములను గలిగించినది గుణమాయ. దానివలన సృష్టిరూపమునకుఁ గలిగెడి స్థూలత్వమే అవిద్యామాయ ౯ దానివలననే మఱల (జరాయుజములు, ఉద్భిజ్జములు, అండజములు, స్వేదజములుఅను) నాలుగు (సృష్టి) గనులును [పరాపశ్యంతి మధ్యమావైఖరులను] నాలుగు వాణులును, అనేకయోనులును, అనంత వ్యక్తులును, ప్రకటనములై విస్తృతము లగుచున్నవి ౧౦

ఈవిధముగా నుత్పత్తి యగుచున్నది. సంహారక్రమమునంతయు వెనుకటిదశకమునఁ జెప్పితినిగదా ౧౧ ఐనను మఱల నిచట సంక్షేపరూపముగాఁ జెప్పెదను. ధ్యానముతో నంగి యాలింపుడు ౧౨ శాస్త్రములందుఁ గల్పాంతవర్ణన మీవిధముగానున్నది. "నూఱుసంవత్సరములు వర్షములు కురియవు. అందుచే సమస్తజీవసృష్టియు నశించును ౧౩ పండ్రెండుకళలతో సూర్యుఁడు లోకమును మాడ్చివేయును. దానిచే భూమండలమంతయు బూడిదయైపోవును. తరువాత నాబూడిదయంతయు నీటిలోఁ గరగిపోవును ౧౪ అనంతర మాజలమునుగూడ అగ్ని శోషింపఁ జేయును. అగ్నిని వాయువు హరించును. తరువాత తనంతన వాయువుగూడ నదృశ్యమగును. నిరాకార మెచ్చటి దచ్చటనే యుండిపోవును ౧౫ ఈవిధముగా సృష్టి సంహారమగును." ఈసంహారక్రమమునంతయు నింతకుమున్ను విస్తారముగ వివరించితిని. మాయయంతయు నీవిధముగా నిరసనమైనపిమ్మట నిరాకారస్వరూపస్థితి శేషించును ౧౬ అపు డచట జీవశివులు, పిండబ్రహ్మాండములు మొదలగువానినిగూర్చిన వితర్కములు నశించును. మఱియు నవిద్యామాయవలని సంపూర్ణ కోలాహలమంతయు నాశనమైపోవును. ౧౭

ఈప్రళయమును వివేకముతోఁగూడఁ జేయవచ్చును. దానిని వివేక

ప్రళయమందురు. వివేకవంతులే వివేకప్రళయము నెఱుంగుదురు. పామరు మూర్ఖులేమిఎఱుంగుదురు? ౧౮ సృష్టినంతను బరిశోధనముగావించిన పిదప ఒకటి చంచలమనియు నొకటి నిశ్చలమనియు విదితమగును. చంచలమునకుఁ గర్త చంచలరూపముగనే యుండును. ౧౯ సకలశరీరములందు వర్తించునదియు, అన్నికర్తృత్వములయందుఁ బ్రవృత్తమగునదియు, చేసియు అకర్తయనబడునదియు ౨౦ దరిద్రుఁడు మొదలుకొని రాజువఱకును బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదిదేవులదనుకను అన్నింటియందును సమానముగవర్తించునదియు, ఇంద్రియములతోడ్పాటుతో శరీరములవ్యాపారములు నడుపునదియుఁ బరమాత్మయని లోకులు చెప్పుచున్నారు. పరమాత్మను సర్వకర్తయని భావించుచున్నారు. ఆపరమాత్మకుసైతము నాశనము కలుగుచున్నది. వివేకముతో దీనిని బ్రతీతి గావింపవలయును. ౨౧, ౨౨ పరమాత్మ కుక్కయందుండి మొఱుగుచున్నది. సూకరమునందుండి ఘుర్ఘురమనుచున్నది. గాడిదయందుండి బిగ్గరగా నోండ్రపెట్టుచున్నది. ౨౩ సాధారణజనుల ధ్యానము కేవలముగ నానావిధశరీరములపై మాత్రమేయుండును. వివేకవంతులు ఈశరీరములలోపలివస్తువును జూతురు. అనఁగా నిట్టి పండితులు సమదర్శనులుగా నుందురు. ౨౪

శ్లో॥ విద్యావినయసంపన్నే । బ్రాహ్మణే గవిహస్తిని।
శునిచైవశ్వపాకేచ । పండితాః సమదర్శినః॥

పైపైనిజూచుటకు దేహములు వేఱువేఱుగా నున్నను అన్నింటిలోపలను నున్నది యొక్కవస్తువేయని తలఁచి సమదర్శనులగు వివేకులు ప్రాణిమాత్రులనెల్ల సమానభావముతోఁ జూచుచుందురు. ౨౫ చూచుటకుఁ బ్రాణిసముదాయము అనంతప్రాణులుగాఁ గనిపించుచున్నను సత్యమున కివి యన్నియు నొక్క శక్తి వలననే వర్తించు చున్నవి. ఆశక్తి జగజ్జ్యోతి లేక సంజ్ఞాశక్తియైయున్నది. ౨౬ ఈజ్యోతి (శక్తి) చెవియందుండి బహువిధములుగ శబ్దజ్ఞానమును కలిగించుచున్నది. త్వక్కునందుండి శీతోష్ణముల నెఱుంగఁ దోడ్పడుచున్నది. కనులయందుండి వస్తుసముదాయమును జూచు జ్ఞానమును గలుగఁజేయుచున్నది. ౨౭ అటులే నాలుకయందుండి రుచిని, ఘ్రాణమునందుండి గంధమును, కర్మేంద్రియమునందుండి నానావిధ విషయ సౌఖ్యములను గ్రహించుచు

న్నది. ౨౮ ఈవిధముగాఁ బరమాత్మ సూక్ష్మరూపముతో అంతరమునం దుండి స్థూలమును రక్షించుచున్నది. అంతియుగాక నానావిధసుఖ దుఃఖములను దెలిసికొనుచున్నది. కావుననే దానిని అంతస్సాక్షియనియు, అంతరాత్మయనియుఁగూడఁ బిలుచు చున్నారు ౨౯ దానినే ఆత్మ, అంతరాత్మ, విశ్వాత్మ, చైతన్యము, సర్వాత్మ, సూక్ష్మాత్మ, జీవాత్మ, శివాత్మ, పరమాత్మ, ద్రష్ట, సాక్షి, సత్తారూపి యందురు ౩౦ ఈ వికారియే (అంతరాత్మయే) వికారము (దృశ్యసృష్టి) నందుండి అఖండరీతిగా నానావిధ వికారములను గావించుచుండును. దీనినే మూర్ఖులు పరబ్రహ్మమని నుడువుదురు. ౩౧ అన్నింటిని (చంచలమును నిశ్చలమును) సమానముగా భావించుట అంతయును మిశ్రితముగావించుట యను నీమాయికస్థితికి అచంచలమగు అవిద్యామాయమాత్రమె కారణమైయున్నది. ౩౨ కాని వాస్తవములోఁ జంచలము, మిథ్యయునగు మాయ వేఱుగా నున్నది. అచలమును శాశ్వతమునగు పరబ్రహ్మము వేఱుగా నున్నది. దాని నెఱుంగుటకొఱకే నిత్యానిత్యవివేకముయొక్క ఆవశ్యకము గలుగుచున్నది. ౩౩ అట్లే బ్రహ్మముతో నైక్యమునొందినజీవుఁడు బ్రహ్మాంశము. అట్టి జీవునిపట్ల పిండబ్రహ్మాండములు రెండును నిరసన మగుచున్నవి. ఇవియే చతుర్జీవులు. ౩౫

ఈకనుపించునదియెల్లఁ జంచలము. చంచలమంతయు నశ్వరము. నిశ్చలమంతయు ఆద్యంతములయందుఁగూడ నిశ్చలమే ౩౬ ఆవస్తువు (బ్రహ్మము) ఆదిమధ్యాంతములయందు సమానముగా నుండునది. మఱియు నది నిర్వికారియు, నిర్గుణియు, నిరంజనమును, నిస్సంగమును, నిష్ప్రపంచమునై యున్నది. ౩౭ ఉపాధినిరసమైనపిదప జీవశివుల కైక్యత గల్గిపోవును కాని విచారించిచూచితిమేని ఉపాధియనున దేమియును లేదు. ౩౮ తెలిసికొనఁదగినది జ్ఞానము. కాని పరబ్రహ్మమునందు అనన్యమైపోయినపిమ్మట ఈజ్ఞానము విజ్ఞానమైపోవును. మనస్సు ఉన్మనమైపోవును. ఆయున్మనీయ దశను మనస్సుతో నెట్లుగుర్తింపఁగలము ? ౩౯ వృత్తికి నివృత్తిస్థితి దెలియదు. గుణమునకు నిర్గుణప్రాప్తి యెట్లుకాఁగలదు? సాధకుఁడు వివేకముతో గుణాతీతుఁడై స్వస్వరూపమును బడయును. ౪౦ శ్రవణముకంటె మననము శ్రేష్ఠమైనది. ఏలయన? మననమువలన సారాసారము విదిత

మగును. ఆపిమ్మట నిదిధ్యాసమువలన నిస్సంగమగు వస్తువు సాక్షాత్కా-రమగును. ४१ నిర్గుణమునం దనన్యతగలుగుటయే సాయుజ్యముక్తి. అచట (సాయుజ్యముక్తియందు) లక్ష్యాంశవాచ్యాంశములురెండును సమాప్తి యగుచున్నవి. ४२ అలక్ష్యమునందు లక్ష్యము లీనమ గును. సిద్ధాంతమునందుఁ బూర్వపక్షము లయమగును. మఱియు అప్ర త్యక్షము (దృశ్యము) ఉండియును గూడ లేకుండును. ४३ అనఁగా మాయికమగు నుపాధి యుండఁగనే స్వరూపాకారవృత్తియగుట సహజ సమాధి యందురు. శ్రవణమువలన నిశ్చయబుద్ధిని బెంపొందింపవల యును. ४४

రెండవ సమాసము.

సృష్టిక్రమము.

ఒకటి నిశ్చలమైనది. ఒకటి చంచలమైనది. చంచలమునం దెల్ల రును జిక్కియున్నారు. నిశ్చలము యథావిధముగ నిశ్చలముగనే యున్నది. ౧నిశ్చలమును వివేకించువాఁడు లక్షలకొలఁదిమనుజులలో నొక్కఁడుం డును. నిశ్చలముతో సమానమగు నిశ్చయాత్మకుఁడె నిశ్చలుఁడు. ౨ నిశ్చలమునకు సంబంధించినమాటలను జెప్పుచుఁ జంచలమువైపునకె పరుగెత్తుచుండువారలు పలువురు గలరు. చంచలచక్రమునుండి విడివడి పోవువారలు మిగుల నరుదుగా నున్నారు. ౩ చంచలమునందుఁ జంచ లము జనించుచున్నది. చంచలమునందె పెరుగుచున్నది. బ్రతికినంతకాల మును జంచలమే ప్రతిబింబించును. ४ పృథ్వియంతయుఁ జంచలమువై పునకె పోవుచున్నది. చేయవలసినదంతయుఁ బెట్టవలసినదంతయుఁ జంచల మునందె జరుగుచున్నది. చంచలమునువిడిచి నిశ్చలమువైపునకు మొగ్గెడి వాఁ డెవఁడు ? ౫ చంచల మేమాత్రమును నిశ్చలము కాఁజాలదు. నిశ్చలమెప్పుడును జంచలము కాఁజాలదు. ఈవిషయము నిత్యానిత్య విచారణమువలన జనులకుఁ గొంతకొంత బోధయగును. ౬ కొంచెముగఁ దెలిసికొనుటవలన నిశ్చయము గాదు. మఱియు సందేహ మటులే నిలిచియుండును. ౭ కాని సంశయము, అనుమానము, భ్రమ మున్నగు వానివలనఁ గలుగు ఆపత్తు చంచలమునందుమాత్రమే యుండును. నిశ్చ

మునం దెప్పుడు నుండదు, దీనిమర్మమును గ్రహింపవలయును. ౮ చంచలాకార మంతయు మాయ. మాయికమగున దంతయు లయమగును. ఇట్లు లయమగునవి చిన్నవి పెద్దవియని చెప్పవలసిన యావశ్యకము లేదు. ౯ సమస్తమునందును మాయ వ్యాపించియున్నది. అష్టధా ప్రకృతి విస్తృతమైయున్నది. మఱియు నానావిధరూపములతోఁ జిత్రవిచిత్ర వికారములు కనుపించుచున్నవి. ౧౦ నానావిధములగు నుత్పత్తివికారములు, పలుతెఱంగులనున్న చిన్నపెద్దప్రాణులు, నానావిధపదార్థములు మున్నగునవియెల్ల మాయయొక్క క్రీడలు. ౧౧ వికారవంతమగు నీమాయ వికృతియై సూక్ష్మమునుండి స్థూల మగుచున్నది. మఱియు నమర్యాదితరీతిగ నొకటికి వేఱొకటియై కాన్పించుచున్నది. ౧౨

మఱల నానావిధములగు శరీరములు నిర్మింపఁబడుచున్నవి. అనంతనామములు పెట్టఁబడుచున్నవి. భిన్నభిన్న భాషల ననుసరించి యందుఁ గొన్నికొన్ని తెలియుచుండును (౧౩) తరువాత నానావిధములగు వాడుకలు, రీతులు, జనరూఢులు ప్రచలితము లగును. నానావిధములగు నాచారము లేర్పడును. వాని ననుసరించి జనులందఱును బ్రవర్తింతురు. (౧౪) అష్టధా ప్రకృతికిఁ బెద్దవియుఁ జిన్నవియునగు శరీరములు నిర్మాణమగుచుండును. పిమ్మట ప్రజలు తమతమమనస్సుననుసరించి వర్తించుచుందురు (౧౫) నానామతములు నిర్మాణమగును. అనేకవిధములగు పాషండమతములు వ్యాపించును. బహువిధములగు కోలాహలములు చెలరేగును ౧౬ జనరూఢి ననుసరించి ప్రజలు ప్రవర్తింతురు. ఎవఁడెవని నాటంకపఱుపఁ గలఁడు? జనులలో నేకత్వము లేకున్నది ౧౭ భూమండలమునందంతటను గల్లోలము వ్యాపించియున్నది. ఒకనికంటె నొకఁడు పెద్దయైయున్నాఁడు. ఎవనిది సత్యమో యెవనిద అసత్యమో యెవ్వాఁడెఱుంగును! ౧౮ దురాచారములు విశేషించి వ్యాపించియున్నవి. ఎందఱొందఱో ఉదరపోషణమునఁ దన్మయులై చనిపోవుచున్నారు. ఎందఱొందఱో అభిమానగ్రస్తులై యాడంబరములకుఁ బాలగుచున్నారు. ౧౯ దేవత లగణితములైనవి. ఆ దేవతల యార్భాటములు మిగుల విజృంభించియున్నవి. దేవతలు, భూతములు గావించు మోసములుగూడ మిక్కుటమైనవి ౨౦ ముఖ్యదైవతము నెఱుంగుట లేదు. ఒకనికి మఱి

రొకనితో నైక్యము కుదురుటలేదు. ఒకని కింకొకఁడు లొంగియుంకుట
లేదు. ఎవరికివారుగ నందఱును స్వచ్ఛందు లగుచున్నారు ౨౧ విచార
మంతయు నీవిధముగ నష్టమైనది. సారాసారవిచారము గావించువాఁడే
లేఁడు ఎక్కడిపెద్ద! ఎక్కడిచిన్న! ఏమాత్రముగోచరించుటయే లేదు ౨౨
శాస్త్రముల విక్రయవీథి సాగినది. దేవతలగోల యెక్కువయైనది. జనులు
సకామ్యవ్రతముల యెడ నాసక్తి గలవారలై ప్రాణముల విడుచుచున్నారు.
౨౩ ఈవిధముగా సత్యధర్మమంతయు నాశనమగుచున్నది. సత్యాసత్యముల
జాడపోడలే కనిపించుటలేదు. నలుదెసల పరస్పరవిరుద్ధవర్తనము లతిశ
యించుచున్నవి. ౨౪ మతమతాంతరుల కలహములు పెచ్చుపెరుగుచు
న్నవి. ఒకనిని మరియొకఁడడుగనే యడుగఁడు. ఎవ్వఁడేమతమునందుఁ
బడిపోయిన వానికదియే సర్వోత్తమమైనదిగఁ దోఁచుచున్నది ౨౫ అస
త్యము నభిమానించుజనులు పతన మొందుచున్నారు. ఇందువలననే జ్ఞా
తలగువారలు సత్యమును శోధించుచున్నారు. ౨౬ జనుల ప్రవర్తనమం
తయు జ్ఞాతలగువారికిఁ గరతలామలకముగ నున్నది. కావున వివేకులగు
జనులారా! వినుఁడు. ౨౭ జను లేమార్గమునడచుచున్నారలో ఏదేవత
ను భజించుచున్నారో తెలిపెదను. ప్రత్యక్షానుభవమగు నీయంశమును
సావధానులరై వినుండు ౨౮

మన్ను, రాయి, ఇతరధాతువులు సమకూర్చి చేసిన విగ్రహము
లను దేవతలని నమ్మి పలువురు వానినే పూజించుచున్నారు. ౨౯
కొందఱు దేవతల యవతారకథల నాలకించుచున్నారు. అంతేఁ
గాక యవతారములనుకూర్చి ధ్యానము, జపము, పూజగావించు
చున్నారు. ౩౦ కొందఱు అందఱి యంతరాత్మను విశ్వమునందు వర్తిం
చువిశ్వాత్మను ద్రష్టను జ్ఞానాత్మను (సాక్షిని) విశ్వసించుచున్నారు. ౩౧
కొందఱు నిర్మలులుగ, నిశ్చలులుగ నున్నారు. ఎప్పుడును జాచల్యే
మొందుటయే లేదు. మఱియు ననన్యభావముతో స్వయముగఁగొందఱు
కేవలవస్తురూప మగుచున్నారు. ౩౨ ఈసృష్టియందు నాలుగువిధముల
దేవతలున్నవి. మొదటిది నానావిధప్రతిమలు. రెండవది అవతారములు.
మూఁడవది అంతరాత్మ. నాలుగవది నిర్వికారము. ఈనాలుగింటియందు
దక్క నితరమునందు జనులకు భావములేదు. ౩౩, ౩౪ కొందఱు గర్వము

నొక్కటియేయని నమ్ముచున్నాను. అంతియెగాక పరమేశ్వరుని సాక్షి యని చెప్పుచున్నారు. పరమేశ్వరుని సాక్షియనుటకుఁ బ్రధానకారణ మగు అష్టధాప్రకృతినిగూడఁ గుర్తెఱుంగవలయును. ३६ ప్రకృతికి సాక్షి యగు పరమేశ్వరుఁడు ఆప్రకృతిస్వభావమే! కాని భావాతీతుఁడగు నా పరబ్రహ్మమును వివేకముతో నెఱుంగవలయును. ३८ నిర్మలమును ధ్యానించువాఁడు నిర్మలుఁడే యగును. ఇంతయేల! ఎవఁడెద్దానిని భజించునో వాఁడారూపమునందే లీనమగును. ३८ నీటిని పాలను వేఱువేఱు గావించునవి రాజహంసలు. అట్లే సారమును అసారము నెఱింగినవారలు మహానుభావులు. ३७ ఓరీ! చంచలమును (మాయను) ధ్యానించువాఁడు స్వాభావికముగనే నాశనమగును. నిశ్చలమును(బ్రహ్మమును) భజియించు వాఁడు నిశ్చలుఁడుగనే యుండును. ३९ ప్రకృతిననుసరించి వర్తింపవల యును. కాని అంతఃకరణమునందు శాశ్వతమును గుర్తెఱుంగవలయును. మఱియు సత్త్వస్వరూపులై సాధారణజనులవలెఁ బ్రవర్తింపవలయును. ४०

మూఁడవ సమాసము.

సాంసారికోపదేశము.

మనుష్యశరీరము బహుజన్మము లెత్తిన మీఁదట లభించును గావున దీనిని బడసినందులకు నీతిని, న్యాయమును విడువక సత్యముగఁ బ్రవర్తింపవలయును. ౧ ప్రపంచమును (సాంసారికకార్యములను) నియమపూర్వకముగ నిర్వహింపవలయును. దీనివలన ఇహపరములు రెంటి యందును సౌఖ్యముగలుగును. ౨ మానవుని ఆయుష్యునకు నియతి నూఱు వత్సరములు. అందు బాల్యావస్థ అజ్ఞానముతోడను, యౌవనావస్థ సంపూర్ణవిషయసుఖములతోడను గడచిపోవుచున్నది. ३ వృద్ధావస్థ యందు నానారోగములను, కర్మభోగములను ననుభవింపవలసి యుండును. ఇఁక భగవంతునిభజన మెప్పుడు గావింపనగును? ४ రాజకీయములు, దైవికోద్వేగములు నగు చింతలయందో అన్నవస్త్రశరీరరక్షణ ములయందో ఇట్టివియు నింకనితరములునగు నిర్బంధములయందో దగు లొని యున్న సమయమునం దాకస్మికముగా మృత్యువేతెంచును. ५ జనులు మరణించుచుందురు. ఇది ప్రత్యక్షమేగదా! పలుపురు పేరొందిన

వారలు గతించిరి. ఇది మన మెఱింగిన యంశము. నీ విదియంతయుఁ గాంచి నిశ్చయముగ . నేమిగావింపగలిగితివి? ౬ ఇంటియందుఁ జిచ్చు దగులొ్కని యున్నది. గృహయజమాని సావకాశముగా నిదురవోవుచు న్నాఁడు. ఇట్టి యాత్మహంతకు నెవఁడేని మంచివాఁడనియనునా? ౭ పుణ్య మార్గమంతయు వ్యర్థమైనది. పాపసంగ్రహము మితిమీఱినది. యమయా తన మిగుల దుస్సహమైనది. ౮ కావున నీకి నిట్లువర్తింపఁదగదు. మిగు లఁ గనిపెట్టి నడువవలయును. ఇహపరములను రెంటిని సాధింపవలయును. ౯ అలసత (సోమరితనము) యొక్క ఫలము ప్రత్యక్షముగఁ గనిపించుచు న్నది. ఆవలింతలో నిదురవచ్చుచున్నది. సోమరిపోతు ఎలానిదురనే సుఖ మనితలంచి యుబ్బితబ్బిబ్బులూరుచున్నారు. ౧౦ ఉద్యోగము గావించుటవలన గష్టము గలుగును. కాని ముందు సౌఖ్యము లభించును. యత్నము గావించుటచే దినుట, త్రావుట మున్నగు సకలసౌఖ్యములు సమకూరును. అలసతవలన ఉదాసీనత్వము, దరిద్రము కలుగును. ప్రయత్నము నిష్ఫల మగును. దౌర్భాగ్య మావరించుకొనును. ౧౧ కావున సోమరితనము లేకుండుటవలననే వైభవములు లభించుచున్నవి. అంతియగాక ఇహలోక పరలోకములలోఁగూడ మనుజులకు సమాధానము కలుగును. ౧౨

ఇపుడు చేయఁదగిన ప్రయత్నమేదియో దెలుపుదును. సావధాను లరై వినుండు ౧౩ ఉషఃకాలమున లేచి కొన్నియుత్తమవచనములను వల్లిం పవలయును. యథాశక్తిగఁ బరమాత్మని స్మరింపవలయును. ౧౪ అనం తరము దూ నేకాంతప్రదేశమునకు మలవిసర్జనమున కేగవలయును. మఱి యు నిర్మలమగుజలముతో శౌచాచమనములను జేయవలయును, ౧౫ ము ఖమార్జనమును ప్రాతఃకాలస్నానమును సంధ్యాతర్పణదేవతార్చనములను నొనరించి అగ్నిపూజనము, ఉపాసనము సాంగోపాంగముగా నొనర్పవల యును. ౧౬ పిదపఁ గొంచెము జలముద్రావి గృహకార్యములు నిర్వ ర్తింపవలయును. మధురభాషణములతో నెల్లరను దనకిష్టులుగాఁ జేసికొ నవలయును. ౧౭ తనవ్యాపారములలో జాగ్రత్తగల్గి యుండవలయును. దుశ్చిత్తుఁడుగనున్నచో దుష్టులు మోసగింతురు. ౧౮ దుశ్చిత్తతవలనను సోమరితనమువలనను మనుజుఁడు పొరఁబడుననియు మోసగింపఁబడునని యు, మఱచిపోవుననియు హితముచుచిడుచువనియు జ్ఞాపకమువచ్చినపుడు

తడబడుననియు మన మెఱింగియేయున్నారము ౨౦ కావున మనస్సును సావధానముగను ఏకాగ్రతగను నుంచవలయును. అట్లు సావధానముగ నేకాగ్రతగ నుంచినపుడె తినుట, త్రాగుట మంచిదిగ స్ఫురించును. ౨౧ భోజనాంతర మేదేని కొంచెము చదువవలయును. చర్చింపవలయును, లేదా యేకాంతముననుండి నానావిధగ్రంథములను మననముగావింపవలయును. ౨౨ ఇటుల నొనరించుటవలననే మానవుఁడు నేర్పరియగును. ఇటులఁ జేయకున్న మూర్ఖుఁడుగ మారును, ఇట్టి మూర్ఖులున్నంతలోఁ దినిదీనరూపులై వ్యర్థముగా సంచరించుచుఁ బ్రొద్దుగడుపుదురు. ౨౩ భాగ్యవంతునిలక్షణములను నిఁక నాలకింపుఁడు. భాగ్యయుతులు దమజీవితమున నొకక్షణమేని నిరర్థకముగాఁ గడుపరు. తమసంసారవ్యాపారములను మిగులనేరుపుగ నెరవేర్చుచుందురు. ౨౪ భాగ్యయుతుఁడు మొదట కొంతసంపాదించి నిలువఁ జేసికొని యవసరము వెంట నుపయోగించుకొనును. దిగబడినజనుల నుద్ధరించును, తన దేహము నేదేని సత్కార్యములయందు మగ్న మొనర్చును. ౨౫ కొంతధర్మచర్చ, పురాణము, హరికథ, అధ్యాత్మనిరూపణము మున్నగు సత్కార్యములు భాగ్యయుతుఁ డొనరించుచుండును. అంతియగాక ప్రపంచపరమార్థములను రెంటి నొకక్షణముగూడ వ్యర్థముగఁ బోనీయఁడు. ౨౬ అన్నివిధముల నీప్రకారముగనున్న సావధానికి దుఃఖ మెట్లుకలుగఁగలదు? వానియభిమానము వివేకమువలన నశించును, ౨౭ ఉన్నదంతయు నీశ్వరునిదేయని తెలిసికొని వర్తింపనగును. ఈవిధముగ మెలంగుటవలన ఉద్వేగము సమూలముగా నాశనమగును. ౨౮ ప్రపంచమునందు ధనమెట్లవసరమో యటులె పరమార్థమునందుఁ బంచీకరణము గావలయును. దీనితరువాత మహావాక్యముల వివరణ మొనరించుటవలన మోక్షము గలుగును ౨౯ కర్మము, ఉపాసనము, జ్ఞానములవలన సమాధానము కలుగును. కావునఁ బరమార్థసాధనములను శ్రవణము గావింపవలయును. ౩౦

నాలుగవ సమాసము.

స ద్వి చా ర ము.

బ్రహ్మము నిరాకారము. అది యాకాశమువలె నున్నది. దాని

యందు వికారము లేదు. అది నిర్వికారము ౧ బ్రహ్మము నిశ్చలము. అంతరాత్మ చంచలమైనది. ద్రష్టయనియు సాక్షియనియు నంతరాత్మనే చెప్పుదురు ౨ అంతరాత్మ నీశ్వరుఁడని చెప్పవలయును. దానిస్వభావము చంచలము. అది సమస్తజీవులలో నుండి పరిపాలించుచున్నది. ౩ అది లేని పదార్థము జడము. దేహము వ్యర్థమైనది. అంతరాత్మవలననే పరమార్థము మొదలగునవి తెలియుచున్నవి. ౪ కర్మమార్గము, ఉపాసనమార్గము, జ్ఞానమార్గము, సిద్ధాంతమార్గము, ప్రవృత్తిమార్గము, నివృత్తిమార్గములు నీశ్వరుఁడే నడుపుచున్నాఁడు. చంచలము (అంతరాత్మ) లేనిది నిశ్చలము (బ్రహ్మము) తెలియఁబడదు. చంచలము స్థిరముగా నుండదు. ఇట్టివిచారముల నెన్నింటినో బాగుగా గమనించి చూడవలయును ౬ చంచలము (అంతరాత్మ) నిశ్చలము (పరబ్రహ్మము)లసంధి (మాయ)లో బుద్ధి తిరుగుడువడును. కర్మమార్గము మొదలగునవి యాసంధికి (మాయకు)దరువాత ప్రకటనమైనవి ౭ వానికన్నింటికిని మూల మీశ్వరుఁడు (అంతరాత్మ) కాని యీశ్వరునకు మూలము లేదు. పరబ్రహ్మము నిశ్చలమును నిర్వికారమును నైయున్నది. ౮ నిర్వికారము వికారము నొక్కటియేయని చెప్పువాఁడు మూర్ఖుఁడు. అట్టి మూర్ఖునివలనఁ జూచుచుండఁగనే విచారము నష్టమగును. ౯ సమస్తపరమార్థములకును మూలము పంచీకరణమును మహావాక్యవిచారమును నైయున్నది. దానినే మాటిమాటికి మననము గావింపవలెను ౧౦ స్థూలదేహము మొదటిది. మూలమాయాదేహ మెనిమిదవది. ఈ యెనిమిది దేహములును నిరసనమై పోయినపిమ్మట వికార మింక నెచ్చటనుండఁగలదు? ౧౧ వాస్తవమునకు ఈ వికారవంతమగు మాయ గారడివిద్యవలె సత్యమువలెఁ గాన్పించును. దీనియథార్థ మొకానొకఁడుమాత్రమె తెలిసికొనును. ఒకఁడు సత్యమని విశ్వసించును ౧౨ నిర్వికారము ఉత్పత్తి, స్థితి, సంహారములకంటె భిన్నముగానున్నది. దీని నెఱుంగుటకే సారాసారవివేకము పేర్కొనఁబడెను. ౧౩ సారాసారములు రెండును నొకటిగావింపఁబడినపుడు వివేక మింక నచట నెక్కడనుండును? తెలిసికొనఁజాలనివారలు (బుద్ధిహీనులు) పరీక్షించుట యెఱుంగరు. ౧౪ అన్నింటియందు నేదివ్యాపించియున్నదో

దాని నంతరాత్మయందురు. అంతరాత్మ నానావిధవికారములతో వికృతి యైయున్నది. కావున నది నిర్వికారము కాఁజాలదు. ౧౫ ఇది స్పష్టము గనేయున్నది. తనయనుభవముతో నీయంశము గమనింపవలయును. ఏదియుండునో యేదిపోవునో యావిషయము అవివేకియగుపురుషునకుఁ దెలియఁబడదు. ౧౬ అఖండరీతితో ఉత్పన్నము నాశనమునగు నావస్తువు నందఱునుజూచుచు నేయున్నారు. ౧౭ ఒకఁడు డేడ్చుచున్నాఁడు. ఒకఁడు తికమకపడుచున్నాఁడు. ఒకఁడు రెండవవానిభారమును దనపయి నిడుకొనుచున్నాఁడు. ఒకఁడు కఱవుకాలములోని అన్నాతురునివలె రెండవవానిపై విఱుచుకొని పడుచున్నాఁడు. ౧౮ న్యాయము లేదు. నీతిలేదు. ఈవిధముగ జనులు వర్తించుచున్నారు. వివేకహీనుల నెల్లరును ఉత్తము లనుచున్నారు. ౧౯ ఒకవైపు ఱాళ్ళనువిడచి బంగారమును గైకొనుచున్నారు. మట్టినివిడిచి అన్నముఁతినుచున్నారు. రెండవవైపు మూర్ఖతతో నెల్లరను ఉత్తములని చెప్పుచున్నారు. ౨౦ కాన దీనిని విచారింపవలయును. ఈవిచారము సత్యమార్గానుసారముగా నొనర్ప వలయును. వివేకలాభము నెఱుంగవలయును. ౨౧ వజ్రమును ఱాతిని సమానముగా నెంచినపుడు పరీక్షయెక్కడనున్నది ? కావున నేర్పరులగు వారలు పరీక్ష గావింపవలయును. ౨౨ పరీక్షలేనికావున శ్రమ కలుగును. ధాన్యమంతయు నిరువదిరెండు శేరులేయని తలంచుట బండతనమగును. ౨౩ గ్రాహ్యమెద్దియో దానినే గ్రహింపవలయును. అగ్రాహ్యమును విడిచివేయవలయును. ఉచ్చనీచములను గురుతెఱుంగుటకు జ్ఞానమని పేరు. ౨౪ జనులు (నరదేహమను మూలధనమునుదీసికొని) సంసారమను (ప్రపంచమను) వీధిలోనికి వచ్చుచున్నారు. వారిలోఁ గొందఱు (తమమూలధనమును సదుపయోగమొనరించి) లాభమునొంది శ్రీమంతులగుచున్నారు. కొందఱు మోసగించి (దురుపయోగమొనరించి) తమమూలధనమునుకూడఁ గోలుపోవుచున్నారు. ౨౫ కాని జ్ఞానులగు వార లట్లు చేయఁగూడదు (వారలు నరదేహరూపమగు తమమూలధనమును వ్యర్థముగాఁ బోఁగొట్టుకొనరాదు) సారమునువెదకి గైకొని అసారమును వమనమునువలె విడిచివేయవలెను. ౨౬ ఆ వమనమును సేవించుట కుక్కయొక్కస్వభావము. పవిత్రుఁడగు బ్రాహ్మణుఁ డెన్నఁటి

కావమసము నాశింపఁడు. ౨౭ సంచితానుసారముగ ఫలము లభించును. అభ్యాసానుగుణముగఁ బట్టువడిన దెన్నఁటికిని వదలిపోదు. ౨౮ ఒకఁడు దివ్యపదార్థములను భుజించుచున్నాఁడు. ఒకఁడు అశుద్ధము నెత్తి వేయు చున్నాఁడు. కాని తమపెద్దలగొప్పతనమును దెలుపుటలో నందఱు నసమానముగాఁ బొల్లొనుచుందురు. ౨౯ విశేషము లేనికథన మంతయు వ్యర్థము. శ్రవణ మననముల నెల్లరును మాటిమాటికిఁ గావింపవల యును. ౩౦

ఐదవ సమాసము.

రా జ నై తి క యు క్తు లు.

చేసినకర్మమునె మఱలఁ జేయవలయును. ధ్యానమునందు ధరించినదానినే ధారణము గావింపవలయును. వివరణము గావించిన నిరూపణమును మఱల వివరణము గావింపవలయును. ౧ ఈవిషయమె నాచే జరుపఁబడినది. చెప్పినదానినే మఱలఁ జెప్పవలసి వచ్చినది. చెడిపోయిన సమాధానమును జక్కఁగ స్థాపించుటకై యిట్లొనరించితిని ౨ జనసామాన్యమునం దనన్యత గలిగియుండుటయు అన్యులగు వారలకుఁగూడ నీవిషయమున భక్తి కలుగఁజేయుటయు ఉపాయము యొక్క ముఖ్యాభిప్రాయము ౩ హరికథ, అధ్యాత్మనిరూపణము ముఖ్యము. రాజనీతి విషయము రెండవది. అన్నివిషయములందును మెలకువ గలిగియుండుట మూఁడవది ౪ విశుపక పట్టుదలతోఁ గార్యము లొనరించుట నాల్గవకర్తవ్యము. బహువిధములగు నాక్షేపములను దూర పఱుపవలయును. (పరులొనరించిన) చిన్నవి పెద్దవియగు నపరాధముల గూడ క్షమింపవలయును ౫ రాజనీతివిదుఁడు రెండవవాని హృదయము లోని విషయము నెఱుంగవలయును. ఎల్లప్పుడు నుదాసీనుఁడై యుండ వలెను. నీతిన్యాయములవట్ల నంతరువు పడనీయరాదు (౬) చతురత్వ ముతో జనులహృదయములను దనవైపున కాకర్షించుకొనవలయును. ఒక్కొక్కని గలసికొని యెల్లరకు బోధింపవలయును. అంతియగాక యథాశక్తిగఁ బ్రపంచమును గూడ సంబాళింపవలయును. ౭ ప్రపంచ సం దర్భముల నెఱింగి మిగుల ధైర్యముతో నుండవలయును. ఎవ్వనితోడ

నైన మిక్కుటముగ సంబంధ మంచుకొనరాదు ౮ ప్రయత్నమును విరివిగ నొనర్పవలయును. కాని ప్రయత్నోపాధిలోఁ దగుల్కొనరాదు. నీచతను మూర్ఖతను దొలఁతనుండియుఁ దనతలపై నుంచుకొనవలయును. ౯ ఇతరుల దోషములను దాఁచవలయును. ఎవరిదుర్గుణములనేని నిరంతరముగ వివరింపఁజనదు. దుర్జనులను దన పిడికిటిలోనికిఁ దెచ్చుకొని వారలకు మేలొనరించి విడిచివేయవలయును. ౧౦ ఏవిషయములో నైనను మొండిపట్టుదల తగదు. నానావిధములగు నుపాయములను శోధించి వెలికిఁ దీయవలయును. ఏకార్యమేని కాకున్నచో దీర్ఘయత్నమొనరించి దానిని నెరవేర్పవలయును ౧౧ జనసముదాయమును జీలిపోవనీయఁగూడదు. ఏవేని సంకటములు కలిగినచో నేర్పుగా వానిని సవరింపవలెను. ఎవరితోడనేని మిగుల వాదోపవాదము లొనరింపరాదు ౧౨ ఇతరుల కోర్కుల నెఱింగి బహుజనాభిప్రాయమును బాటింపనగును. ఒకవేళ బహుజనాభిప్రాయమును బాటింపరాని పరిస్థితు లేర్పడినచో ఆతావున నుండనేకూడదు ౧౩ ఇతరులదుఃఖము నెఱింగి తొలంగింప యత్నింపవలయును. అట్లె జనసముదాయపు మంచితనము, చెడ్డతనము గూడ సహించుటకు సిద్ధముగా నుండవలయును. ౧౪ గద్యమయములు, పద్యమయములు నగు విషయముల నెన్నియేని జ్ఞాపక ముంచుకొనవలయును. ఆలోచనమును విడువఁజనదు. సర్వావస్థలందును నిరంతరమును, బరోపకారమునఁ దత్పరతగలిగి యుండవలయును. తనహృదయమున శాంతిని నెలకొల్పి ఇతరులయందుశాంతమును స్థాపింపవలయును. తాను మొండిపట్టు విడిచి యితరుల మొండిపట్టు వదలింపవలయును. అంతియగాక తొలుతఁ దాను స్వయముగఁ గార్యమునొనరించి యితరులచే నట్టి కార్యములను జేయింపవలయును ౧౫ ఒకవేళ నెవరిపట్లనేని అపాయము (విఘ్నము) చేయవలసియున్నచో నావిషయము తొలుతనే తెలుపఁగూడదు. ఇంకను వేలువేలుగ వానికి విఘ్నానుభవమును గలుగఁజేయవలయును ౧౬ బహుజనాభిప్రాయమును సహింపకున్నచో బహుజనము తనతోఁ గలియదు. కాని బహుజనుల భావములను సహించుటవలనఁగూడఁ దనమ

హత్త్వ ముండదు. * ౧౭ రాజనైతికయుక్తుల విశేషించి యొనరింపవలయును. అన్నింటిని రహస్యముగా నుంచవలయును. ఇతరులకుఁ గష్టము గలిగింపవలయుననుతలంపు హృదయమునం దుంచరాదు ౧౮ జనులను బరీక్షించి (స్వభావములను) గనుఁగొనవలయును. రాజనైతికయుక్తులతో వారలయభిమానమును తొలంగింపవలయును అట్లే యేదేని సూత్రాంతరముతో వారలను మఱలఁ గలుపుకొనవలయును ౨౦ నిలుకడలేని మనుజుని దూరముగా నుంచవలయును. దుష్టవృత్తిగలవారితో మాటలాడరాదు. ఒకవేళ సంబంధము తటస్థించిచోఁ దప్పించుకొని తొలఁగిపోవలయును ౨౧ ఈవిధముగ రాజనైతికయుక్తులను జెప్పఁబూనినచో నెన్నియేని కలవు. స్థిరచిత్తము గలిగియున్నచో రాజనైతికయుక్తులు చక్కఁగ విశదమగును. ౨౨ భయపడువానికి ధైర్యము కలిగింపవలయును. తలయెత్తెడివానిని హుంకరింపవలయును. ఇట్టి రాజనైతికయుక్తు లెన్నియో గలవు. వానినన్నింటి నిచట వివరింపఁజాలను ౨౩ రాజనైతికవిదుఁడు శోధించినచోఁ బట్టువడఁడు. తనకీర్తి నలుదెసల నావరింప నంగీకరించును. సంపత్తివైభవములు వానికడకుఁ దమంతన వచ్చును. కాని వానినాతఁడు గైకొనఁడు ౨౪ ఒకనికి సహాయము గావించుటయు నొకానొకనికిసహాయముగావింప నిచ్ఛగింపకుండుటయుఁ జాతుర్యలక్షణముగాదు. (అందఱిపట్లను మనస్సుంచవలయును) ౨౫ న్యాయమగుమాట లంగీకరింపక హితమగు యోచనలకు హృదయమునందుఁ దావొసంగకయుండు మానవుని బరిత్యజించుటతప్ప గత్యంతరము లేదు. ౨౬ శ్రోతలహృదయము ననుసరించి యీయంశము జెప్పితిని. న్యూనాధిక్యములకు క్షమింపఁగోరెదను. ౨౭

ఆఱవసమాసము.

మహంతు (సాధు) లక్షణము.

శుద్ధముగను సుందరముగను జదువవలయును. వ్రాసి శుద్ధముగ సంస్కరింపవలయును. అనంతరము శుద్ధముగా జదువవలయును. చదివినది

---

* బహుజనాభిప్రాయమును సహించుటవలనఁ బలువురు తనతో గలియుట సత్యమే! సహనశీలము నెక్కువగాఁ జూపించుటవలనఁగూడ నొకొక్కప్పుడు తనమహత్త్వము తగ్గునేమొయను భయముగలుగును. కావున సందర్భమునుగనిపెట్టి రాజనీతివిదుఁడు వర్తింపవలయును.

మఱువఁగూడదు (౧) చెడిపోయినవర్ణములను సవరింపవలయును. విషయములను దృఢపూర్వకముగా హృదయమునం దుంచుకొని కథలను సరసముగా వర్ణింపవలయును ౨ ఎఱిఁగినయంశ మితరులకుఁ దెలుపఁబనిలేదు. చెప్పఁదగినమాటను కొద్దిలోఁ జెప్పవలయును. కొద్దిలోఁ జెప్పుమాటలు శ్రోతలకు నిశ్చయాత్మికములు కాఁజాలవు. తెలిసికొననియెడల శ్రోతల నుండి యేమాటయు వెలువడదు ౩ సాధుపురుషుఁడు హరికథ, అధ్యాత్మనిరూపణము. నిశ్చయాత్మికములగు రాజనైతికయుక్తులు వ్యావహారిక జ్ఞానము మున్నగు నంశము లెఱింగియుండవలయును. ౪ సాధుపురుషుఁడు అడుగుటయుఁ జెప్పుటయు నెఱింగియుండవలయును. బహువిధముల అర్థసమన్వయముతో నితరులకుఁ జెప్పగల్గి యుండవలయును. ఇంతియగాక అందఱను సమాధానపఱుప నేర్చియుండవలయును. ౫ తాను జాడనెఱుంగఁదలఁచినయంశమును తొలుత నెఱింగియుండవలయును. సావధానముగఁ బూర్వపక్షము గావింపఁబడని తెఱంగున విషయమును దర్శింపఁగలిగి యుండవలయును. ఎఱుక నెఱింగి యథాయోగ్యముగ నేర్పుగలిగి యుండవలయును. ౬ ఈవిధముగా సర్వము నెఱింగినవాఁడు బుద్ధిమంతుఁడగుమహాంతు (సాధువు) ఇందులకు వ్యతిరేకులగు మానవులు సాధారణులు. ౭ సాధుపురుషునకుఁ దాళజ్ఞానము, తానమానములు, ప్రబంధము, కవిత్వము, సుభాషితశ్లోకములు మున్నగుసభాచాతుర్యములగు ననేకాంశములు తెలిసియుండును ౮ అతఁ డేకాంతవిచారమునందు తత్పరుఁడై యుండును. బహువిధములగు గద్యపద్యమయవిషయములను గంఠస్థము గావించియుండును. మఱియు నేదేని దుర్భేదములగు గ్రంథములందలి మార్మికార్థములను వెదకుచుండును. ౯ ఇట్లు తొలుత దాను నేర్చి ఇతరులకు నేర్పుచుండు వాఁడు మహాంతుపదవి కర్హుఁడగును. మహాంతుపురుషుఁడు తనవివేకము నుపయోగించి పడిపోయినవారల నుద్ధరించును. ౧౦ అతని లేఖనము, పఠనము, వక్తృత్వము, ప్రవర్తనము మున్నగునవి మనోహరముగా నుండును. భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములయందు మహాంతు పూర్ణదక్షుఁడుగ నుండును. ౧౧ ప్రయత్నకార్య మాతనికి సంతోషావహము. నానావిధప్రసంగములయం దాతఁడుపాల్గొనును. సాహసముతో ముందంజవేయును. వెనుకడుగెన్నఁడు వేయఁడు ౧౨ మహాంతు సంకట

ములోదవినవుడు తప్పించుకొనగల్గును. ఉపాధియందుఁ గలియుటనెఱుంగును. అంతియగాక యుపాధి కంటెయంటకయుండుటఁగూడ నెఱిఁగియుండును ౧౩ ఆతఁ డంతటను వర్తించుచుండును,గాని వెదకిచూచినచో నెచటను లభింపఁడు. అంతరాత్మవలె నాతఁ డన్నికడల నుండియు గుప్తముగ మెలంగును. ౧౪ అంతరాత్మలేని ప్రాణియే లేదు. కాని చూచినచో నాయంతరాత్మ గోచరింపదు. గోచరింపకుండియుఁ బ్రాణిమాత్రులవ్యాపారములను అంతరాత్మ నడుపుచున్నది. ౧౫ ఇట్లే మహాంతుగూడ నానావిధయత్నములతో జనసముదాయమును జతురుల నొనరించుచుండును, పెద్దవారియందును చిన్నవారలయందును మహాంతు బహువిధములగు విద్యాప్రచారము లొనరించును. ౧౬ స్వప్రయత్నమువలన దక్షుఁడైన మానవుఁడు స్వాభావికముగనే ప్రయత్నశీలుఁడుగా నుండును. ఇదియే సత్యమగుమహాంతులక్షణము ౧౭ మహాంతు న్యాయమును నీతిని రక్షింపఁగల్గియుండును. ఆతఁడన్యాయము నెన్నఁడును జేయఁడు. ఇతరులచేఁ జేయింపఁడు. కఠినపరిస్థితులలో నుపాయము నెఱిఁగియుండును. పూర్వోక్తమగు నిట్టిధారణాశక్తిగలపురుషుఁడై సర్వజనుల కాధారుఁడై యుండును. ఇట్టి మహాంతుల గుణగణము అనుసరణీయమని శ్రోతలకు రామదాసస్వామి చెప్పుచున్నాడు. ౧౮

ఏడవసమాసము.

మాయారూపియగు చంచలనది.

చంచలము (మాయ) గుప్తమగు గంగానది దీని వివరణమువలన లోకము పావనమగును. ఈయంశమును శ్రోతలారా ! మీరలు ప్రత్యక్షముగాఁ బ్రతీతి గావించుకొనుఁడు. ఇందు మిథ్య యావంతయేని లేదు. ౧ ఇది యచలమునుండి (నదిపర్వతమునుండి కలిగినట్లు మాయయచేఁ పరబ్రహ్మమునుండి) నిర్మాణమగుచున్నది. మరియు నదివేగముగా దిగువవైపునకుఁ బ్రవహించుచున్నది. ఇది యఖండముగాఁ బ్రవహించుచున్నను దీనిని నెవరును జూడఁజాలకున్నారు. ౨ దీనిలో నందందు వంపులు, వంకరలు, సుడిగుండములు, నురువు, తెప్పలు, తరంగములు, ఉబ్బలలు, అలలు, ఖురద, అగాధమగుస్రోతము మున్నగునవి కలవు. ౩

ఈనదియందు గుప్తజలము ప్రవహించుచున్నది. ధారయున్నది. ప్రతాపము ధ్వని యున్నది. చంచలముగ జల మెగురుచు జలజలమని పరుగెత్తుచున్నది. ౪ ఫేనము లేచుచున్నది. తుంపురులు మింటి కెగురుచున్నవి. నీరు స్వచ్ఛందముగాఁ బరుగులెత్తుచున్నది. చినుకులను, తుంపురులను, అణువులను, రేణువులను ఎంతదనుక లెక్కింపశక్యమగును? ౫ బుగద నీటిలోఁ జైత్రయుఁ జెదారము గలసి ప్రవహించుచు వచ్చుచున్నది. ఎత్తునుండి జలము పడుచున్నది. గండశిలలు, చిన్నరాళ్ళు, కంకర, బండలు, మధ్య నాటంకపరచుటచే నందందు సుడిగుండము లేర్పడుచున్నవి. ౬ మొత్తని వృథ్వియంతయుఁ బ్రవాహాపురాపిడిచేఁ దెగిపోయినది. కఠోరభాగము లచ్చే నిలిచియున్నవి. ఈస్థితి స్పష్టముగ నన్నితావులందును గనుపించుచున్నది. ౭ కొందఱు ప్రవాహమునందుఁ గొట్టుకొనిపోవుచున్నారు. కొందఱు సుడిగుండములలోఁ దట్టుకొని పడియున్నారు. కొందరు తలక్రిందై కందకములోఁ దట్టుకొనుచున్నారు. ౮ కొందఱు పడుచు లేచుచు వెళ్ళిపోవుచున్నారు. కొందఱు నలిగి నలిగి చనిపోవుచున్నారు. కొందఱు నీరు కడుపునిండఁ గ్రోలుటకతన ఉబ్బిపోయిరి. ౯ బలశాలు రిది ఉద్గమము (బ్రహ్మము) దనుకఁ జేరుచున్నారు. మఱియు నుద్గమదర్శనముకతన స్వయముగాఁ బవిత్రులై తీర్థస్వరూపులగుచున్నారు. ౧౦ ఉద్గమమునందు బ్రహ్మమొదలగు దేవతల భవనములు గలవు. బ్రహ్మాండదేవతల స్థానములు గలవు. గంగకు దిగువనుండి యీదుకొనిపోవు వారలందఱు నాయుద్గమస్థానమునందుఁ గలిసికొందురు. ౧౧ ఈ జలమునకు సమమగు నిర్మలపదార్థ మింక నేదియు లేదు. దీనికి సమానమగు చంచలపదార్థము గూడ వేరొకటిలేదు. దీనిని కేవలము "ఆపోనారాయణ"యని చెప్పుదురు. ౧౨ ఆనది మిగుల గొప్పది. కాని గుప్తముగా నున్నది. సర్వకాలము ప్రత్యక్షముగఁ బ్రవహించుచున్నది. ఇంకను జూడుఁడు. ఆనది స్వర్గమర్త్యపాతాళలోకములయందుఁ గూడ వ్యాపించియున్నది. ౧౩ క్రిందను మీఁదను దశదిశలును ఆనదీజల మావరించియున్నది. జ్ఞాత లానదిని జగదీశునకు సమానముగా నెంచుచున్నారు. ౧౪ పాత్రరూపములుగ నున్న మనుజులందఱు మాయానదీజలముతో నిండియున్నారు. కొందఱు కొందఱి లోనిజలము (సాధువులకువలె) కాఁచిపోవు

చున్నది. కొందఱు కొందఱు తమజలమును (బద్ధమనుజులవలె) వ్యయపఱచుచున్నారు. ౧౫ ఒకానొకని కాజలము చేదగుచున్నది. ఒకానొకనికిఁ దీయగను, వేరొకనికి పులుపుగను ఇంకొకనికి ఉప్పగను జప్పగను బరిణమించుచున్నది, ౧౬ జల మేయేపదార్థములతోఁ గలియు నప్పుడాయారూపము లొందుచున్నది. లోతగు పృథ్వీతలమున నాజలము లోతుగఁ బ్రవేశించుచున్నది ౧౭ అది విషముతోఁ గలసి విషముగను అమృతముతోఁగలసి అమృతముగను సుగంధముతోఁగలసి సుగంధముగను దుర్గంధములోఁగలసి దుర్గంధముగను మాఱుచున్నది. ౧౮ అది గుణావగుణములలోఁ గలియుచున్నది. ఇంతయేల! అది దేనితోఁ గలియుచున్నదో యావస్తురూపము నొందుచున్నది. జ్ఞానములేని దాయుదక మహిమ తెలియనేరదు ౧౯ అపరిమితముగుజలము ప్రవహించుచున్నది. ఆజలము నదినుండి ప్రవహించుచున్నదో బుగ్గనుండి ప్రవహించుచున్నదో యెఱుంగ శక్యముగాదు. ఎందఱో జనులు జలవాస మొనరించుచున్నారు. (ఆమాయలోనే మునిఁగియున్నారు) ౨౦ ఉద్గమమున కావలి యొడ్డు నకరగినపమ్మట వెనుకకుఁదిరిగిచూచినచో నాయుదకమే సమాప్తమగును. ఏమియునుండదు. *

౨౧ యోగీశ్వరులు వృత్తిశూన్యులుగనుందురు, ఈవిషయమును కూర్చి సాధకులు విచారింపవలయును. మాటిమాటి కెంతదనుకఁ జెప్పుదునని రామదాసు నుడువుచున్నాఁడు. ౨౨

ఎనిమిదవ సమాసము

అంతరాత్మనిరూపణము

ప్రప్రథమున సకలకర్తయగు నీశ్వరునకు నమస్కరించెదను. ఆతఁడు దేవతలందఱకును స్వామి. ఓసోదరా! యెవరైననుసరియే. ఈశ్వరభజ

---

* మాయారూపమగునది యందు ఉద్గమమువైపున కీడుకొనిపోయి మాయయొక్క-ఉద్గమమగు పరబ్రహ్మస్వరూపమునొంది వెనుకకు మఱలిచూచినచో ఇంతవఱకున్న ఈదిదాటిననది లేనేలేదని విదితమగును. అప్పటును మాయమిథ్యయని వారలకుఁ దెలియును. అనంతరము నదియనునది లేనేలేదని ఎఱుకపడును. (అనఁగావారలు వృత్తిశూన్యులైపోవుదురని భావము)

నమునందుఁ బ్రవృత్తులుకావలయును ౧ ఈశ్వరుడె లేకున్నచో నే పనియు జరుగఁజాలదు. ఆతఁడులేనిది ఆకుగూడఁ గదలనేరదు. త్రిలోక వ్యాపార మాతనివలననే నడచుచున్నది. ౨ కర్తయగు నాభగవానుఁ డం దఱకు నంతరాత్ముఁడు. దేవదానవమానవజాతులకును నాలుగుగనులకు నాలుగువాణులకును నాతఁడే ప్రవర్తకుఁడు ౩. అన్నిఘటములలో భిన్నరూపుఁడై యాతఁడొక్కఁడే వ్యవహరించుచున్నాఁడు. సమస్తసృష్టిని హార్చిన యీవిషయ మెంతదనుకఁ దెలుపగలను ? ౪ ఈవిధముగ గుప్తముగ నున్నవానినే యీశ్వరుఁడని చెప్పవలయును. అందఱును ఆతనిమూలముననే గొప్పగొప్ప వైశ్వర్యముల ననుభవించుచున్నారు ౫ ఆయీశ్వరునిగాంచువారలు విశ్వంభరులె యగుదురు. అట్టివారలముందు సమాధిని సహజ స్థితిని నెవఁడుప్రశ్నించును. ? ౬ త్రిలోకవివరణము నొనరించిన పిదపఁ ముఖ్యమగుమర్మము సిద్ధించును. ఆపరమనిధానము సిద్ధించినపిదప జేయ వలసినపరిశ్రమయేదియు లేదు. (౭) వాస్తవములో నెవఁ డంతరాత్మను వివరణముగావించి చూడఁగలఁడు? ఎవనినేని చూడుము. కొద్దిగనో గొప్పగనో తెలిసికొని తనసమాధానముతోఁ దానే తృప్తిపడును. (౮) ఓసోదరా! ఈచూచినదానినే మరలమరలఁ జూడవలయును. వివరణము గావింపఁబడినదానినె మరలమరల వివరణ మొనరింపవలయును. ఇంతియ గాక చదివినదానినె పలుమారుచదువవలయును (౯) అంతరాత్మ ఎంత పెద్దది? ఎట్టిది? దానిని విచారించువాని స్థితి యెట్లుండును? మున్నగు ననేకవిషయములలో పాటుపడివినినవానికిఁ గనినవానికి వివేకము గోచరించును. ౧౦ ఎన్నియేని వినియు, నెన్నియేనియాలించియు గడిం వివేకము అంతరాత్మనెఱుంగుటకుఁ జాలదు. క్షుద్రదేహధారియగు జీవుఁడు (ఆసర్వవ్యాపియగు నంతరాత్మను) ఏమియెఱుంగఁగలఁడు ? ౧౧ ఆపూర్ణమును (అంతరాత్మను) ఈయపూర్ణుఁడు (జీవుఁడు) ఏల తెలిసికొనఁజాలఁడో తెలియునా? ఏలయన ! ఇతఁడు (జీవుఁడు) అంతరాత్మ నఖండరీతిగ వివరణమొనర్పఁడు. ఒకవేళ నఖండరీతిగ వివరణమునుగావించినచో నప్పుడితఁ డద్దానినుండి వేఱుగ మిగులఁడు. (ఈతఁడుకూడ నదియే యైపోవును.) ౧౨ విభక్తుఁడై యుండనివాఁడే (అనన్యుఁడై యుండువాఁడె) భక్తుఁ డనఁదగియుండును. అట్లుగానిచో వ్యర్థపటాటోపమును గావించి

పాటుపడుటయే యగును. ౧౩ సాధారణముగ మనుజులు ఏదేనిగృహ
మును దృష్టియందుంచుకొని నడచిపెత్తురు. కాని యాగృహయజమానిని
దెలిసికొనఁ దలంపఁడు. బాటసారులు రాజ్యమునుండి ప్రయాణము
చేయుచుందురు. ఆరాజ్యము నేలు రాజెవ్వరో గ్రహింపరు. ౧౪ అట్లే
దేహము నాధారముగఁ జేసికొని మనుజులు విషయసుఖములను అనుభవిం
చుచున్నారు. అంతియగాక దేహసంయోగమున సౌఖ్యములనొందు
చున్నారు. కాని దేహమును ధారణచేయుచున్న అంతరాత్మను మఱచి
యున్నారు. ఇది మిగులనాశ్చర్యకరమగు సంశయము. ౧౫ జను లీవిధ
ముగాఁ బ్రత్యక్షముగ నవివేకులయ్యు మేమువివేకులమని చెప్పుచు
న్నారు. ఓయన్నలారా ! మీయోగ్యతానుసారముగ వర్తింపుఁడు, ౧౬
అజ్ఞాను లేదేని మనస్సునందు నిలుపుట యెఱుంగరు. కావనే జ్ఞానుల
యొక్కయవసరము కలుగుచున్నది. కాని జ్ఞానులే మూర్ఖులైయున్నారు.
గదా ! ౧౭ తాను ప్రాతిపెట్టినధనమును మఱచి యిటునటు వేసారి
తిరుగువానివలె నజ్ఞానియగుజీవుఁడుసైతము ఈశ్వరునిఁ దనయొద్దనుంచు
కొనియు నన్నికడల వెదకుచుఁ దిరుగుచున్నాఁడు ౧౮ ఈయంతరా
త్మను ధ్యానింపఁగలవాఁ డీసృష్టియం దెవఁడున్నాఁడు ? వృత్తి యేక
దేశీయముగా నుండునుగదా ! అట్టియెడ నది యీసర్వవ్యాపి నెటుల
నాకలనము గావించుకొనఁగలదు ? ౧౯ బ్రహ్మాండమునం దనంతరూప
ములతో ననంతవిధములగు ప్రాణులు నిండియున్నవి. చిట్టచివరకుఁ
భూగర్భమునందును బాషాణములయందునుగూడ నెన్నియో ప్రాణులు
నిండియున్నవి. ౨౦ అన్నిప్రాణులయందును సర్వవ్యాపియగు భగవానుఁ
డొకఁడె వర్తించుచున్నాఁడు. ఆతఁ డొకచోట గుప్తముగను నొకచోట
ప్రకటితముగను నున్నాఁడు. ౨౧ కాని చంచలమెన్నఁటికిని నిశ్చలము
కాఁజాలదు. ఇది యనుభవనీయమగుసంశయము. చంచలముగాని దేది
గలదో అదియే నిశ్చలపరబ్రహ్మము. ౨౨ ఈశరీరమునందలి తత్త్వము
లన్నియు నొకదానివెంటనొకటి తొలంగినంతన దానితోఁబాటు దేహాభి
మానముగూడ నెగిరిపోవును. అపుడు నలుమొగములందును నిర్మలనిశ్చల
నిరంజనమే శేషించియుండును. ౨౩ మనమెవ్వరము ? ఎందున్నారము ?
ఎక్కడివారము ? అను సంశయములనుగూర్చి యోచించుటయే వివేక

మార్గము. కాని స్వయముగా నీయంశము అపరిపూర్ణముగనున్న ప్రాణికిఁ దెలియఁబడదు. ౨౮ కావున ఉత్తముఁడు వివేకమును గడింపవలెను. వివేకమూలమున దుస్తరసంసారము తరింపవలెను. ఇట్లే హరిభక్తిగల వాఁడై తనవంశమునంతయు నుద్ధరింపవలయును. ౨౯

తొమ్మిదవ సమాసము.

జ్ఞా నో ప దే శ ము.

తొలుదొలుత మానవుఁడు విధిపూర్వకములగు కర్మము లొనరింపవలయును. అందేదేని కొఱంత వాటిల్లినయెడల దోషము కలుగును ౧ కావునఁ గర్మారంభము తొలుతఁజేయుట కర్తవ్యము. ఎంతదనుక కర్మ సరిగ ననుకూలించునో నంతదనుక మంచిదె. ఒకవేళ నంతరాయము తటస్థించినయెడల హరిస్మరణము గావింపవలెను ౨ (రిక్తగ స్మరణముమాత్రమే చేయఁగూడదు) ఇంకను ఆహరి యెట్టివాఁడు? అను విచారమునుగూడఁ జేయవలెను. సంధ్యవార్చుటకు ముందాజగదీశ్వరుని యిరువదినాలుగు నామములను స్మరణము జేయవలయును ౩ ఆ చతుర్వింశతి నామములు, సహస్రనామములు, అనంతనామములు అనామము గల పరాత్పరుఁ డెట్టివాడను నంశము నంతఃకరణమునందు గుర్తెఱుంగవలయును. ౪ బ్రాహ్మణుఁడు స్నానసంధ్య లొనరించి దేవతార్చనము నారంభించును. అట్లే విధిపూర్వకముగఁ బ్రతిమాపూజనము జేయును. అనేక దేవతామూర్తులను జనులు ప్రేమపూర్వకముగాఁ బూజించుచున్నారు. కాని యావిగ్రహము లెవనివి? ఆపరమాత్మ యెట్టివాఁడు? అను దానినిగూడ గుఱుతింపవలయునుగదా! ౫ గురు తెలిసికొని భ జి ం ప వ ల యు ను. అ ధి కా రి ని గు ఱు తె ఱిం గి వం ద న ము జే యు నట్లు పరమాత్ముఁడగు పరమేశ్వరుని జక్కఁగ గుర్తెఱింగి నమస్కరింపవలయును. అప్పుడే యీ భవసాగరమునకుఁ దీరము లభించును. ౬, ౭ అవతారపురుషులు నిజధామమున కేగుచున్నారు. కాని వారిమూర్తుల కొనరించు పూజయంతయు నంతరాత్మకె చెందును ౮ ఐనను ఆయవతారపురుషులుగూడ నిజరూపముతో నుందురు. ఆనిజరూపము జగజ్జ్యోతియే. ఇదియే సత్త్వగుణము. దీనినే చేతనాశక్తి యనియెదరు ౧౦

ఆశక్తి యుదరమునందుఁ గోటులకొలఁదిగ దేవత లుందురు. ఈయను భవ విషయములను ప్రత్యయముచే నెఱుంగవలయును. ౧౧ దేహరూప కమగు నగరమునందు నివసించియుండు ఈశ్వరుని బురుషుఁడని చెప్పుదురు. సంపూర్ణ జగత్తునందు వ్యాపించియుండువానిని జగదీశుఁ డందురు. ౧౨ సంపూర్ణ ప్రపంచములోని శరీరముల నన్నింటిని చేతనమె నడుపుచు న్నది. ఆచేతనమునే అంతఃకరణ విష్ణువని యెఱుంగవలయును. ౧౩ ఆవిష్ణువు సంపూర్ణ జగత్తుయొక్క అంతఃకరణమునం దున్నాఁడు. మఱియు మనయంతఃకరణమునందుఁగూడ నాతఁడే యున్నాఁడు. చతురపురుషు లాయంతరాత్మనే కర్తగను భోక్తగను ఎఱుంగవలయును ౧౪ అతఁడే ఆలకించుచుఁ జూచుచు వాసనజూచుచు భుజించుచు నున్నాఁడు. బుద్ధితో విచారించి సమస్తమును నాతఁడే గుర్తించుచున్నాఁడు. తనది పరుల దియనుదాని నాతఁడె గ్రహించుచున్నాఁడు. ౧౫ నిశ్చయముగా సంపూర్ణజగత్తున కంతరాత్మ యాతఁడొకఁడె కాని శారీరక మోహము మధ్య వచ్చిపడినది. శరీరసంయోగమువలన నతఁడు భిన్నుఁడై యభిమానధారణము గావించుచున్నాఁడు ౧౬ అతఁడు పుట్టుచుఁ బెరుగుచుఁ, జంపుచుఁ, జచ్చుచు నున్నాఁడు. సముద్రయోగమునఁ దరంగములపైఁ దరంగములు లేచుచుఁ బోవునట్లు ఈయంతరాత్మ సంయోగమునఁ ద్రిలోకములు కలుగుచు నశించుచు నున్నవి. ౧౭ ఈ మూఁడులోకములను నడిపెడివాఁడొక్కఁడే. కాననే యాతనిని త్రిలోకనాయకుఁ డందురు. ఈయనుభవనీయాంశమును ప్రత్యక్షముగాఁ జూచుకొనవలయును ౧౮

అంతరాత్మస్వరూప మిట్టిది. కాని దీనికిఁగూడఁ దత్త్వముల యందే గణనయున్నది. దీనితరువాత మహావాక్యవిచారణము గావింపవలయును. ౧౯ తొలుత దనదేహములోనియంతరాత్మను జూడవలయును. తరువాత దానినే సంపూర్ణ జగత్తునందు వ్యాపకమై యున్నదానినిగ నెఱుంగవలయును. ఆవల పరబ్రహ్మమునుగూర్చి విచారము కలుగును. ౨౦ పరబ్రహ్మమును విచారించుటచే సారాసారనిర్ణయము సిద్ధించును. ఇఁకఁ జంచలము నాశమగుట నిశ్చయమేగదా! ౨౧

నిరంజనమగువస్తువు ఉత్పత్తి, స్థితి, సంహారముల కావలనున్నది

అచట జ్ఞానము విజ్ఞానమైపోవును ౨౨ అష్టదేహములు, నామరూపములు మున్నగునవి వివేకముచే నాశనమైనపిమ్మట నిరంజనమగు విమలబ్రహ్మము ప్రాపించును ౨౩ విచారమువలననే అనన్యుఁడు గావలయును. చూచెడివాఁడును ద్రష్టృత్వము లేకయే యనుభవము గావలయును. కాని (ప్రత్యయము) వచ్చుటగూడ వృత్తియే. ఈవృత్తికిఁగూడ నివృత్తి కావలయును. చక్కఁగ యోచింపుఁడు ౨౪ చాలును. ఇంతతో వాచ్యాంశము వదలిపోవుచున్నది. లక్ష్యాంశముగూడ వివేకముతోఁ జూచినచో విడువఁబడును, అట్లే లక్ష్యాంశమువెంటనే వృత్తిభావన గూడ వెడలిపోవును ౨౫

పదియవ సమాసము.

నిస్పృహుని వర్తనము

మూర్ఖుఁడు ఏకదేశీయుఁడుగ (సంకుచితవిచారయుక్తుఁడుగ) నుండును. చతురుఁడన్ననో అంతరాత్మ సర్వవ్యాపకమై యెట్లు నానాసుఖముల భోగించుచున్నదో యట్లుఁడి సర్వమును దిలకించుచుండును ౧ మహాంతుగూడ నాయంతరాత్మయే. అతఁడు సంకుచితవిచారవంతుఁ డెట్లుకాఁగలఁడు? మహాంతు (సాధుపురుషుఁడు) వ్యాపకుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడును, విఖ్యాతయోగియు నైయున్నాఁడు ౨ వాస్తవమునకుఁ గర్తయు భోక్తయు నాతఁడె. భూమండలమునఁగల శక్తియంతయు నాతనిదె. దానినెఱుంగఁదగుజ్ఞాత మహాంతుదక్కనింక నెవఁడున్నాఁడు? ౩ మహాంతు ఇట్టివాఁడై యుండవలయును. ఆతఁడు సారమునంతయువెదకి కైకొనవలయును. ఒకవేళయెవరేని శోధించినచో తటాలున నాతఁడు పిడికిలిలోనికి రాఁగూడదు ౪ నిస్పృహుఁడగుమహాంతు నిశ్చయముగాఁ గీర్తిరూపముతో లోకమునందు మిగులఁ గీర్తినొందును, చివరకుఁ బిన్నపెద్దలందఱు నాతని నెఱుంగుదురు. కాని యాతఁ డేదేని యొకవేషముతోఁ గాన్పింపఁడు ౫ ఆతనియచంచలకీర్తి ప్రత్యక్షప్రపంచమునం దావరించియుండును. స్వయముగ నాతఁడు జనులకుఁ దెలియఁబడఁడు. జను లాతనిని వెదకుచుందురు. కాని యాతనిజాడపోడలే కాన్పింపవు. ౬ మహాంతు సుందరమగువేషము నాదరింపఁడు. కీర్తియొక్క యభివృద్ధినే భూషణముగనెంచి

యాదరించును అట్లే అఖండరూపముగా నాతనిహృదయమున నాలోచనలు వృద్ధి యగుచుండును. ౭ మహాంతుతెన్నుగురు తెలియంగిన వారలను విడిచి పోవును. నిరంతరము అన్ని తావులందును గ్రోత్రవారితోఁ బరిచయము కలుగఁజేసికొనును. ప్రజ లాసాధుపురుషుని హృదయాభిప్రాయముల యందుఁ గనుఁగొనఁ దలంచుచుందురు. కాని యాతనిసంకల్పమెద్దియో యెవ్వరికిని విశదముగాదు. ౮ ఆతఁడు పూర్తిగ నెవరివైపును జూడఁడు. పూర్తిగ నెవ్వరితోడను మాటలాడఁడు. పూర్తిగనొకచోట నిలచియుండఁడు. లేచి వెళ్ళిపోవును. ౯ తానెచటికిఁ బోవలసియుండునో యాస్థల మితరులకుఁ జెప్పఁడు. ఎచటికి బోవుచుంటినని చెప్పునో యచ్చటకుఁ బోవనే పోఁడు. సారాంశమేమన- తనవిషయ మెవ్వని యనుమానమున కేని రానీయఁడు. ౧౦ జను లాతనిపట్ల నేమిచేయఁ దలఁచిరో దానినుండి తప్పించుకొనును. జను లాతని విషయమున నేమితలంతురో దాని నసత్యము గావించును. మఱియు జను లాతనిగూర్చి యేమితర్కింతురో దానిని నిష్ఫలము గావించును. ౧౧ జను లామహాంతును దర్శింప వాంఛింతురు. కాని యితరులకు దర్శనమీయవలసిన నిమిత్త మాతనికి లేదు. జను లాతనిసేవకై వేచియుందురు. కాని జనులకు సేవనొసంగవలసిన నిమిత్త మాతనికి లేదు. ౧౨ ఈవిధముగా నాయోగీశ్వరుండు (మహాంతు=నిస్పృహుఁడు) కల్పనము లోనికి రాఁడు. తర్క మాతనియెదుటఁ బనిచేయదు. మఱియు నెప్పుడును భావనచేయుటకుఁగూడ నాతఁడు సాధ్యపడఁడు. ౧౩ ఈవిధముగ నాతనిహృదయము గోచరింపదు. ఆతని దేహ మొక తావున నుండదు. ఒకక్షణకాలమేని యాతఁడు కథాకీర్తనములను మఱువఁడు. ౧౪ జనులాతనిపట్ల గావించు సంకల్పవికల్పములన్నియు నిష్ఫలములగును. ఆయోగీశ్వరుఁడు జనులకు దమతమ వృత్తుల చేతనే లజ్జితులఁ గావించును. ౧౫ మహాంతు, పెక్కుమంది పరీక్షించిన పిమ్మటను బెక్కుమంది హృదయములలోఁ దనకుస్థాన మేర్పడిన పిమ్మటను మిగుల భారమగు కార్య మిప్పుడు నెరవేర్పఁగలిగితినని తెలిసికొనవలెను. ౧౬ అఖండరీతిగ ఏకాంతసేవ గావింపవలెను. నిరంతర మభ్యాసమునే చేయుచుండవలెను. అట్లే అన్యజనులనుగూడఁ దనవెంటనుంచుకొని కాలము సార్థకము గావింపవలెను. ౧౭ మహాంతు తొలుదొలుత

ఉత్తమగుణము లెన్నిగలవో వానినన్నింటిని గ్రహింపవలెను. పిమ్మట నితరుల కాగుణములనే నేర్పవలెను. మిగుల గొప్ప జనసముదాయమును ప్రోవుచేయవలెను. ౧౮ కాని గుప్తరూపముతో నాజనసముదాయమును ఉచితకార్యమునం దఖండరీతిగ నన్వయింపఁజేయవలయును. సంపూర్ణ సంసారమును (ప్రపంచమును) ఉపాసనయందు లగ్నపఱుపవలెను. ఈతఁడు సత్యమగు నిస్పృహగల మహంతుగ నున్నాఁడని లోకులు తెలిసికొన్నఁగాని యాజ్ఞాపాలనము గావింపరు. ౧౯ తొలుదొలుత కష్టమును సహించినఁగాని ఫలము లభింపదు. కష్టము లేదేని ఫలమేయుండదు: ప్రయత్నము లేకున్నచో సర్వము వ్యర్థమగును. ౨౦ జనులను వెదకి వెదకి వేలకొలఁదిగ తనచేతిలోనికిఁ దీసికొనవలెను. వారి వారి యోగ్యత నెఱుంగవలెను. అనంతర మాప్రజలను వారివారి యోగ్యతలను విచారించి యొకానొకనిని సమీపమునందును. ఒకానొకనిని దూరమునందును నుంచవలెను. ౨౧ యోగ్యతననుసరించి కార్యములు జరుగుచుండును. యోగ్యతయే లేనప్పుడామనుజుఁడేపని కుపకరించును? మహంతు అంతటిమనస్సులను జక్కఁగాఁ బరీక్షింపవలెను, ౨౨ ఎదుటివాని యోగ్యతను గమనించి పనిచెప్పుచుండవలెను. కార్యశక్తినిగాంచి యెదుటివానియెడ విశ్వాసముంచవలెను. అట్లే తనవిచారము నింకొకటిగనే యుంచవలెను. ౨౩ ఇది యనుభవముతోఁ జెప్పెడుమాట. ఇపుడు చెప్పినవన్నియు మొదట నాచేఁ జేయఁబడినవి. తరువాతఁ జెప్పఁబడినవి. యుక్తముగనున్నచోఁ బ్రజ లొకవేళ గ్రహించిన గ్రహింతురుగాక. * ౨౪ మహంతు ఇంక ననేకమహంతులను నుత్పత్తిగావించుట విధి. ఆమహంతులను యుక్తులతోడను సద్బుద్ధులతోడను, నుండునట్లుదిద్ది జ్ఞాతలఁజేసి అనేకదేశములలో వ్యాపింపఁజేయవలెను. ౨౫

---

* ఈసమాసము మిగుల మహత్త్వముగలది. ఇందుఁజెప్పఁబడిన యంశములన్నియు అనుభవపూర్ణములు. ఈవిషయముల నన్నింటి మొట్టమొదటఁ దానొనరించి తరువాత నేర్పుచున్నాఁడనని శ్రీరామదాసస్వామివారు నుడువుచున్నారు. ఇందు సందేహింపఁదగినది లేదు. ఈసమాసము రామదాసస్వామి యాత్మచరిత్రయని భావింపనగును.

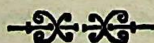
పంద్రెండవ దశకము.

మొదటిసమాసము.

విమలలక్షణము

తొలుదొలుతఁ బ్రపంచమును (గృహస్థాశ్రమధర్మమును) జక్కఁగ నాచరింపవలెను. పిమ్మట పారమార్థికవిచారము గావింపవలెను. వివేకవంతులారా! ఇందు సోమరులై వర్తింపఁదగదు. ౧ఒకవేళ ప్రపంచమును (గృహస్థాశ్రమమును)విడిచి పరమార్థమును గావింతువేని దానివలన నీవు బాధనొందుదువు. ప్రపంచ పరమార్థములను రెంటిని గాపాడగలిగినపుడే నీవు వివేకివని యనిపించుకొందువు. ౨ ఎవఁడేని యొకవేళఁ బ్రపంచమును విడిచి పరమార్థకృత్యముఁగావించుచో వానికి మొదటఁ దినుటకు అన్నమే దొరుకదు. ఇఁక నా యభాగ్యుఁడు గడించిన పరమార్థపుఁ బేరే యెత్తవలసిన పనియుండదు, ౩ ఇట్లే యెవఁడేని పరమార్థమును విడిచి ప్రపంచబంధమునఁ దగుల్కొన్నచో వాఁడుగూడ యమయాతనల ననుభవింపఁగలఁడు. అందుచే నంత్యమునందుఁ బరమకష్టములకుఁ బాలగును ౪ ఎవఁడేని తనయజమానునికొలువున కేగక యింటియందు సుఖముఁగాఁ గూర్చుండియున్నచో నాతనిని యజమానుఁడు దండించును. జనులు వినోదము చూచుచుందురు. ఇది యెల్లరు నెఱింగినయంశమె. ౫ ఆదశయందు వానిమహత్త్వమే పోవును. ఆతఁడు దుర్జనులచేఁ బరిహాసము గావింపఁబడును. అంతియగాక స్వయముగాఁగూడఁ గష్టముల ననుభవించును. ౬ ఈస్థితియే చివరకుఁ గలుగఁబోవునది. కావున భగవంతునిభజనము గావింపవలయును. పరమార్థమును బ్రత్యక్షముగా ననుభవము గావించుకొనవలయును. ౭ సంసారమునందుండియు దానినుండి ముక్తుఁడై (అంటియుంటకుండి) వర్తించువానిని నిజమగు భక్తునిగ నెఱుంగవలయును. అతఁడఖండరీతిగ యుక్తాయుక్తములను విచారణముగావించుచుండును, ౮ ప్రపంచమునందు (గృహస్థాశ్రమమున) సావధానిగ నుండువాఁడు పరమార్థము నొనరింపఁగలడు. గృహస్థాశ్రమమును సవరించుకొనఁజాలనివాఁడు పరమార్థము నేమిచెయొనర్పఁగలడు ? ౯ కావున మానవుఁడు సావధానత

తోఁ బ్రపంచపరమార్థములను రెంటిని గావింపవలెను. ఇట్లు చేయఁజాలకున్న యెడల నానాదుఃఖముల ననుభవింపవలసివచ్చును ౧౦ వనస్పతులమీఁద నుండు తృణజలూకము (ఆకుపచ్చగను పొడవుగనుండుపురుగు) ముందుఁ జూచి తనశరీరభాగము నెత్తి నడుచుచుండును. (జీవజంతువులుగూడ నీ విధముగ వివేకముతో వర్తించుచున్నవి) పురుషుఁడై యుండియు నవివేకియై వర్తించువారల నేమనవలయునో తోఁచదు ౧౧ కావున దూరదర్శిగ మానవుఁ డుండవలెను. అఖండరీతిగ విచారము గావింపవలెను. ముందు జరుగఁగలస్థితిగతులను (భవిష్యత్ ఘటనలను) మొదటినుండియే తెలిసికొనవలెను ౧౨ జాగరూకతగ నుండువాఁడు (సావధానపురుషుఁడు) సుఖియగుననియు, అజాగ్రతగలవాఁడు (సావధానరహితుఁడు) దుఃఖిగ నుండుననియు అంద ఱెఱింగియున్నారు ౧౩ కావున సర్వవిధముల సావధానిగ నుండుపురుషుఁడే ధన్యుఁడు. అట్టివాఁ డొకఁడే జనులను సంతోషపఱుపఁ గలిగియున్నాఁడు ౧౪ మొదటినుండి సావధానిగనుండుటలో సోమరితనము ప్రకటించుచుండెను. వానిపయికి మధ్యకాలమున నాకస్మికముగ తుములయుద్ధము తటస్థమయ్యెను. అప్పు డాత్మరక్షణము గావించుకొనఁ దగు సందర్భ మెక్కడనుండును? ౧౫ దూరదర్శులగు పురుషుల యోచనల ననుసరించి వర్తింపవలెను. ఏలయన! రెండవవాని నాదర్శముగ నుంచుకొనియే జనులు చతురులగుచున్నారు ౧౬ కావున గుణవంతులు; చతురులు నగుపురుషులను గురుతెఱింగి వారిగుణగణములను గ్రహింపవలెను. అవగుణములను బరీక్షించి విడిచివేయవలెను ౧౭ వివేకియగుపురుషుఁ డందఱను బరీక్షించుచునేయుండును. ఎవరిమనస్సునుగాని నొప్పింపఁడు. ఆతఁడు మనుష్యమాత్రుని దన యనుమానములోనికిఁ దెచ్చుకొని పరిశీలించును ౧౮ సాధారణముగ వివేకవంతుఁడు జనులందఱకు సామాన్యునివలెఁ గనుపించును. వాస్తవమున కాతఁడు గొప్పవివేకిగా నుండును ౧౯ ఆతఁడు బాగుగా నెఱింగియే, బాగుగాఁ దెలిసికొనియే అన్నివిధములగు జనులను నంగీకరించును. అంతియగాక యెవరినెట్లు గౌరవింపవలయునో యట్లు గౌరవించును. అన్నిఁటికంటె గొప్పగ నాతనియందుఁగల యపూర్వత్వ మిదియే ౨౦

రెండవ సమాసము.

ప్ర పం చా ను భ వ ము.

ప్రపంచములోని కేతెంచిన స్త్రీ, పురుష, నిస్పృహాజనులారా! నేను చెప్పఁబోవునంశమును ధ్యానపూర్వకముగ వినుండు ౧ వాసన యేమగు చున్నదో కల్పన మేవిషయమునఁ గల్పనచేయుచున్నదో చూడవలయును. ఏలయన! మనస్సులో నానావిధములగు తరంగము లుద్భూతము లగు చుండును ౨ చక్కఁగఁదినుటయుఁ, జక్కఁగఁ ద్రాగుటయు, మంచిమంచి యాభరణములను ధరించుటయు, మంచిదుస్తును గట్టుకొనుటయు, సర్వ విషయములయందును మనస్సున కనుకూలముగ వర్తించుటయు సాధా రణముగ జరుగుచునేయున్నది. దీనివలన జరుగును దొకట్టియు లేదు. మంచిపనిచేయుచుండగనే యాకస్మికముగ నది చెడుగై పోవును. ౩-౪ ప్రపంచమునందలి మానవులలోఁ గొందఱు సుఖులుగఁ గొందఱుదుఃఖు లు గ ను ం ట ప్ర త్య క్ష ము గఁ జూ చు చు న్నా ర ము. జ ను లు త ఱు చు గా భ య చే త స్క లై చి ట్ట చి వ ర కు భాగ్యముల ననుభవించుచున్నారు. ౫ మనుజులు పొరపాటు లేకుండ నేయత్నమునేని చేయఁజాలరు. కావుననే వారొనరించుయత్నములు నెరవేరకున్నవి. మఱియు నేమైనఁ జేయనిమ్ము. మానవుఁడు తనదుర్గుణ ములను దాను గ్రహింపలేఁడు. ౬ తన లోటుపాటులఁ దానెఱుంగనివాఁ డితరులవిషయ మేమియెఱుంగఁగలఁడు? పూర్వోక్తములగు కట్టు బాటులననుసరించి నడువకపోవుటచేతనే మానవులకు స్వాభావికముగ దారిద్ర్యము కలుగుచున్నది. ౭ వాస్తవమేమన్న? జనులు పరస్పరముగ నొకరిహృదయములోనియంశము నొకరు తెలిసికొనఁ జాలకున్నారు. ఈకారణముననే జనులలో సమానప్రవర్తనము కనఁబడకున్నది. అట్లే అజ్ఞానకారణమున మనుజులలో నానావిధములగు పోరాటములు సమ కూరుచున్నవి, ౮ ఆపోరాటములే క్రమముగ వృద్ధినొందుచున్నవి. కావున నెల్లరును గష్టముల నొందుచున్నారు. ప్రయత్నమొకప్రక్క నిలిచిపోవుచున్నది. వ్యర్థమగు శ్రమమాత్రము జరుగుచున్నది. ౯ కాని వాస్తవములో శువర్తనము విహితముగాలేదు. నానాప్రకారములుగా నున్న జనులను బరీక్షింపవలెను. ఎవ్వఁ డెటులుండులో వానినట్లే తెలిసి

కొనవలెను. ౧౦ దక్షుఁడగుపురుషునకుఁ గొంచెముగనో గొప్పగనో ఎదుట వానివాక్యములు హృదయము గోచరించును. మూర్ఖపురుషున కెట్లు తెలియును? ౧౧ జనులు తమయెడఁ బక్షపాతము గలిగియుంటకు ఇతరులను నిందించుటకు బాగుగా నలవాటుపడియున్నారు. ప్రపంచమునందు దఱచుగా నిదియే కానఁబడుచున్నది. ౧౨ కాని తనప్రతిష్ఠను గాపాడుకొనుటకై మంచివాఁడుసైత మీనిందను వహించుచున్నాఁడు. సహింపకపోయినచో నవ్వఁ పాఁగుట స్వాభావికవిషయము. ౧౩ తనకు యోగ్యముగ నుండనితావున నుండుట మానవున కెన్నఁటికిని రుచింపదు. మఱియు నెవని మొగమాటము నేని త్రెంచివేయుటఁగూడ నుచితమని తోఁచదు. ౧౪ సత్యము మాటలాడుచు సత్యముగా వర్తించుచు నుండు వానిని పిన్నపెద్దలందఱును ప్రేమింతురు. న్యాయాన్యాయవిషయములు సులభముగాఁ బరస్పరము విదితమగును. ౧౫ ఇతరులయపరాధములను వివేకపూర్వకముగ సహింపవలయును. లేకున్న నాతనిపయి లోకులకు భక్తికలుగదు. అంతియగాక అట్టివానిని జనులు సాధారణమానవునిగా భావింతురు. ౧౬ అఱుగదీయక యుంచినంతవఱకు గంధపుకట్టెయొక్క సుగంధము వెల్లడిగాదు. అన్యవృక్షములనుజూచినట్లు దానిని జూతురు. ౧౭ ఉత్తమగుణములు స్వయముగాఁ జూచినఁగాని లోకులీతఁడు లోకోత్తరుఁడని నిర్ణయింపరు. అట్లునిర్ణయించినపిదప నుత్తమునియెడ లోకమంతయుఁ బ్రసన్నమగును. ౧౮ లోకము ప్రసన్నముకాగానే లోకముతో మైత్రికలుగును. అనంతరము జనులందఱును సంపూర్ణముగఁ బ్రసన్నులగుదురు. ౧౯ జగద్రూపియగు జనార్దనుఁడే (ఈశ్వరుఁడే) ప్రసన్నుఁడైనవు డిఁక నాతనికిఁ దక్కువయేమున్నది? కాని లోకులనందఱను సంతోషపఱచుట మిక్కిలికష్టము. ౨౦ నాటఁబడినవిత్తనము మొలచును. ఇచ్చినవాయనము మఱల దొరకును. మర్మమునకుసంబంధించిన మాట చెప్పినచో ఇతరులహృదయమునకుఁ గష్టముగలుగును. ౨౧ జనులకు మేలుచేయుటచే సుఖ మభివృద్ధినొందును. శబ్దము ననుసరించియే ప్రతిశబ్దము వచ్చుచుండునుగదా. ౨౨ ఇది యంతయు మనస్వాధీనములో నున్నవిషయము. దీనియం దితరులదోషమించు కేనియు లేదు. ఈయంశము సాధకుఁడు తనమనస్సునకు క్షణక్షణమునను

నేర్పుచుండవలెను. ౨౩ ఒకవేళ నెందేని దుర్జనుఁడు గలిసినచో తా నా తనిని క్షమింప నవకాశము లేకున్నచో సాధకుఁడగువాఁడు వెంటనే యచ టనుండి మౌనముగా వెడలిపోవలెను. ౨౪ జనులు నానావిధపరీక్షలు బాగుగా నెఱుంగుదురుగాని యితరుల హృదయములను బరీక్షించుటయెఱుం గరు. కావుననే జనులు దుఃఖముల నొందుచున్నారు. ఇందు సందియము లేదు. ౨౫ మనమేనాఁడో చావవలసియేయున్నది. కాన మంచిబుద్ధితో నడుచుకొనవలయును. వివేకలక్షణము మిగులఁ గఠినమైనది. ౨౬ చిన్న తోనైనను బెద్దతోనైనను, సమానునితోనైనను, తనవానితోనైనను, బరునితోనైనను, గడకెవరితోనైనను, గాఢమైత్రి గలిగియుండవలెను. ౨౭ మంచియొక్క పర్యవసానము మంచియే యగును. దీనినందఱు నెఱుం గుదురు. ఇంక నింతకంటె నధికముగా నేమి చెప్పవలయును? ౨౮ హరి కథలను, అధ్యాత్మికనిరూపణములను గావించుచుండవలెను. మహత్త్వ పూర్ణములగు రాజనైతికవిషయములవైపునగూడ ధ్యానము నుంచ వలెను. కాని ప్రసంగము (సందర్భము) తటస్థింపనివిషయ మెద్దియు యు క్తముగనుండదు. ౨౯ ఒకఁడు విద్య బాగుగా నేర్చుకొనియున్నాఁడు. కాని అవసరము నెఱుంగఁడు. ఈస్థితియందీవిద్య నెవ్వఁ డడుగును ౩౦

మూఁడవసమాసము.

ఈశ్వరుఁడు, భక్తుఁడు.

పృథివిమీఁద నున్నజనులందరును వివేకముతో నడచుకొనవలెను. ఇహపరలోకములను రెంటిని బాగుగా విచారింపవలెను. ౧ ఇహలోక మునుసాధించుటకు జ్ఞాతలసాంగత్య మొనరింపవలెను. పరలోకమును సాధించుటకు సద్గురుఁడు కావలెను. ౨ సద్గురుఁడు కావలయుననుట సరియే. మొదట నాయన నేమియడుగవలెనో తెలియకున్నది. మంచిది మొదట ననన్యభావముతో నాతనిని రెండువిషయము లడుగవలయును. ౩ ఆరెండువిషయము లెవ్వియన ? ఈశ్వరుఁ డెవ్వఁడు ? మనమెవ్వరము అనునవి. ఈరెండువిషయములను మాటిమాటికి వివరణ మొనరింప వలెను. ౪ మొదట ఈశ్వరుఁడెవ్వరు ? అనుదానిని జూడవలెను. పిమ్మట భక్తులగు మనమెవ్వరము ? అనునంశము చూడవలెను. పంచీకరణమహా

వాక్యములవివరము మాటిమాటికిఁ జేయుచుండవలెను. ౬ నిశ్చలమును శాశ్వతమును గురుతెఱుంగుటకును మనమెవ్వరము ? అనువిషయమును విచారించుటకును ముఖ్యముగ నిదియంతయుఁ జేయవలయునని భావము. అసారాసారవిచారము గావించుటవలన నేపదవియందైనను శాశ్వతము లేదని విదితమగును. కావున వానికన్నిఁటికిని గారణమగు భగవంతుని దొలుదొలుత గుర్తెఱుఁగవలెను. ౭ నిశ్చలము. చంచలము, జడము ఇదియంతయు మాయావికారము. కాని వీనియన్నిఁటిలో వస్తువేసారము. దానికి నాశములేదు. ౮ అపరబ్రహ్మమును వెదుకవలెను. వివేకముతో మూఁడులోకములందును లెస్సగాఁ జరింపవలెను. మాయికమును విచారముచే ఖండింపవలెను. ౯ అసత్యమును విడిచి సత్యమును గైకొనవలెను. పరీక్షకుని బరీక్షింపవలెను. మఱియు మాయాస్వరూపమంతయు మాయికమని (మిథ్యయని) యెఱుంగవలెను. ౧౦ ఈమాయ పాంచభౌతికము. మాయికమంతయు లయమైపోవును. పిండబ్రహ్మాండములు, ఎనిమిది దేహములు నాశవంతములే. ౧౧ కనుపించునదంతయు నాశమయ్యెడిదే. ఉత్పత్తియగు నదంతయు మరణించునదె. మాయారూపమును దాల్చు నదంతయుఁ జెడిపోయెడిదె. ౧౨ వృద్ధినొందు నదంతయు క్షీణించెడిదె. వచ్చు నదంతయుఁ బోయెడిదె. కల్పాంతమునందు భూతములను భూతములె తినివేయును. ౧౩ దేహధారు లెన్నిగలవో యన్నియు నాశమొందునవె. ఇది ప్రత్యక్షమగు నంశము. మనుజుఁడు లేనిది వీర్యోత్పత్తి యెటులగును? ౧౪ అన్నము లేకున్న వీర్యమెక్కడనుండి కలుగును? ఓషధులు లేనిచో అన్నమెట్లు వచ్చును? పృథ్వి లేకున్నయెడల ఓషధు లెట్లుండును? ౧౫ ఉదకము లేనిది పృథ్వి యేర్పడఁజాలదు. తేజము లేకున్నచో జలము కలుగ నేరదు. వాయువు లేకున్నచోఁ దేజము కలుగఁజాలదు. ౧౬ అంతరాత్మ లేకున్నచో వాయు వెట్లుకలుగును? వికారము లేకున్నచో అంతరాత్మ యెక్కడనుండివచ్చును? చూడుఁడు. నిర్వికారమునందు వికార మెచ్చటి నుండివచ్చినది? ౧౭ నిర్వికారమునందు పృథివ్యాపస్తేజోవాయు అంతరాత్మాదివికారము లెవ్వియులేవు. ౧౮ నిర్వికారమును నిర్గుణమును నగునదియే శాశ్వతలక్షణము. అష్టధాప్రకృతి సంపూర్ణముగ నాశవంతమైనది. ౧౯ నాశవంతమగునదంతయు నుండియు నశించిన దగుచున్నది.

సారాసారవిచారమువలన సమాధానము కలుగును. ౨౦ ఇట్లు వివేక పూర్వకముగఁ జూచినచో సారాసారవిచారము హృదయమునఁ బాదు కొనును. ౨౧

శాశ్వతమును, నిర్గుణమునగునదె ముఖ్యదైవమని యిప్పుడు విదితమైనది. ఇఁక నేను అనువాఁడెవఁడు? అను విషయము తెలియవలసి యున్నది. ౨౨ "నేను" ఎవ్వఁడు? అనునది తెలియవలసియున్నది. దేహముయొక్క సంపూర్ణ తత్త్వముల నన్వేషించుటవలన నేను నీవు అనునది మనోవృత్తియందుండునని విదితమగుచున్నది. ౨౩ శరీరమునంతను వెదకుటచేతను తత్త్వవిచారణ మొనరించుటచేతను నేను నీవు అనుదాని జాడపాడ లెచ్చటను గాన్పింపవు. వాస్తవమునకు నేను నీవు అనుభావము తత్త్వములలోనే లీనమైయుండును. ౨౪ దృశ్యపదార్థములు నిరసనమగుటయుఁ, దత్త్వములలోఁ దత్త్వములు లయమగుటయుఁ దటస్థించిన యెడల అప్పుడు నేను నీవు అనునదెచ్చట శేషించును? ఆసమయమునఁ గేవలవస్తువే వాస్తవముగ శేషించియుండును. ౨౫ పంచీకరణతత్త్వవివరణ మహావాక్యములవలన "నేనే వస్తువునై యున్నాను." అనునది సిద్ధాంతమగుచున్నది. (కాని యిట్లు నుడువుటనుబట్టి యేవస్తువైనను బ్రహ్మము కాఁజాలదు.) నిస్సంగత్వముతో నివేదనము (ఆత్మనివేదనము) గావింపవలెను. ౨౬ ఈశ్వరునియొక్కయు, భక్తునియొక్కయు మూలమును శోధించినచో నిరుపాధియుఁ గేవలమునునగు ఆత్మప్రాప్తి కలుగును. ౨౭ అహంత్వము (నేననుభావము) మునిఁగిపోవును. వివేకమువలన భిన్నత్వము తొలంగును. నివృత్తిపదవి (ఉన్మనీపదవి) లభించును. ౨౮ జ్ఞానము విజ్ఞానములో లీనమగును. ధ్యానము ధ్యేయములోని కరుగును. కార్యకారణాదులన్నింటినిగూర్చిన వివేక ముదయించును. ౨౯ అంతటితో జననమరణములగోల నశించును. పాపములన్నియు మునిఁగిపోవును. యమయాతనలు తొలంగిపోవును. ౩౦ బంధములన్నియు విడిపోవును. విచారమువలన మోక్షప్రాప్తి యగును. జన్మమంతటికిని సార్థకత్వము కలుగును. సందేహములన్నియుఁ దొలంగును. ప్రమాదములన్నియు విడిపోవును. జ్ఞానవివేకమువలన జనులందఱును బవిత్రులగుదురు. ౩౨ పతితపావనుని దాసులు (పతితపావనుఁడు రాముఁడు అతనిదాసుఁడు రామదాసు)

జగత్తును భావనము గావించెదరని పెక్కుమంది హృదయములలోఁ బ్రతీతి కలుగును. ౩౩

నాలుగవసమాసము

వి వే క వై రా గ్య ము లు .

ఎవనికేని రాజ్యప్రాప్తియై యాతఁడు దానిననుభవించుట యెఱుంగకున్నచో వానిదశ యేమగునో యట్లే వివేకములేని వైరాగ్య యుతునిదశగూడఁ బరిణమించును ౧గార్హస్థ్యముయొక్క నానావిధములగు జంజాటములవలన విసుగొంది వేసారి దుఃఖములపాలైనపిదప మానవునకు వైరాగ్యముదయించును. మనుజుఁ డాస్థితియందు గృహమును విడిచి వెడలిపోవును. ౨. ౩ వాడుచింతనువిడిచి పరాధీనతను రూపుమాపి సాంసారికదుఃఖములనుండి ముక్తుఁడై ఆరోగ్యమునొందిన రోగివలెనగును. ౪ కాని స్వచ్ఛందముగాఁ దిరిగి నష్టుఁడు, భ్రష్టుఁడు కాఁగూడదు. ౫ వివేకములేనిది వైరాగ్యమును గైకొనువాఁడు అవివేకకారణమున అనర్థముల పాలగును. అంతలోఁబోక యిహపరములుగూడ నష్టమగును ౬ వానికిఁ బ్రపంచమూ కుదురదు. పరమార్థమూ అంతకుమున్నే కుదురదు. జీవితమంతయు వ్యర్థమగును. అవివేకమువలన అనర్థము కలుగును ౭ వై రా గ్య యో గ ము లే కుం డి జ్ఞా న సం బం ధ ము ల గు వైరాగ్యవాక్యములను వదరుట కారాగృహమున బంధీకృతుఁడగుపురుషుఁడు పురుషార్థములనుగూర్చి మాటలాడుటవంటిది ౮ వైరాగ్య శూన్యులై జ్ఞానసంబంధవాక్యములనుజెప్పుట, వ్యర్థమగు నభిమానము జూపుటయే, ఇట్టిమనుజుఁడు మోహ, దంభ, కారణమునఁ గష్టములనుభవింపవలసివచ్చును ౯ కట్టివేసియుంచినను కుక్క మొఱుగుచుండును. అట్లే దంభశీలుఁడుగూడ స్వార్థముకొఱకు (ఎన్నియో వేదాంతవాక్యములు) వల్లించుచుండును. మఱియు నాతఁడభిమానకారణమున రెండవవాని యుత్కర్షఁగాంచి సహింపఁజాలఁడు. ౧౦ వివేకములేనివైరాగ్యము, వైరాగ్యములేనివివేకము అనునీరెండవస్థలందును శోకమే కలుగును. ఇఁక నిప్పుడు వివేకవైరాగ్యముల రెంటిసంయోగముకలవాని లక్షణముల నాలకింపుఁడు ౧౧

विवेकवైराग्यములు గలమానవుఁడు లోలోనే విరక్తుఁడగును. మఱియు వైరాగ్యముకతన ప్రపంచమున కతీతుఁడగును. ఇట్లాతఁడు అంతర్బాహ్యములనుండి ముక్తుఁడై నిస్సంగయోగియగును ౧౨ నోటి నుండి చెప్పుజ్ఞానవాక్యములకుఁ గొంచెమేని మార్పులేనివిధమున నాచరణముగూడ నుండును. అతనియుపదేశమును విని గొప్పగొప్పపవిత్ర పురుషులుగూడఁ జకితులగుదురు. ౧౩ త్రైలోక్యరాజ్యమునుగూడ నాతఁడు లెక్కచేయఁడు. వైరాగ్యస్థితి వానిహృదయమునఁ బాదుకొని యుండును. ఆతనిహృదయమునఁగల యత్నవివేకధారణాశక్తులకు మేరయే యుండదు ౧౪ హృదయపూర్వకముగా నాతఁడు మనోహరముగను రసవంతముగను హరికీర్తన మొనరించును. తాళస్వరములతోఁ బ్రేమపూర్వకముగ భక్తిపూర్ణములగు భజనముల గాన మొనరించును. ౧౫ ఆతనిహృదయమునందు జనసముదాయమును తత్కాలమున నే సన్మార్గమునఁ బ్రవేశపెట్టఁగల వివేకము మెలకువతో నుండును. అనుభవ సాహిత్య మాతనిహృదయమును విడిపోవదు ౧౬

సన్మార్గమును బ్రచారముజేయుచుఁ దనవ్యాపకత్వమువలన నెవ్వఁడు సంపూర్ణజనులలోఁ గలసి పోవునో యాతనికి జగదీశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁడగును. సత్యమేమన్నచో! సందర్భమును గనిపెట్టవలెను ౧౭ తీక్ష్ణమగు వైరాగ్యము, ఉదాసీనత్వము, అనుభవజన్యమగుబ్రహ్మజ్ఞానము, స్నానసంధ్యలు, భగవద్భజనము, పుణ్యమార్గాచరణము కలిగి యుండవలెను. ౧౮ వివేకయుక్తమగు వైరాగ్యమె సరియగువైరాగ్యము. కేవలవిరాగమునగాని శబ్దజ్ఞానమాత్రమునఁగాని కార్యమెన్నఁటికిని నెరవేరఁజాలదు ౧౯ కాబట్టి వివేకవైరాగ్యములు రెండును గలిగియుండుట మహాభాగ్యము. ఈవిషయమును యోగ్యులగుసాధువులే యెఱుంగుదురని రామదాసు నుడువుచున్నాఁడు ౨౦

ఐదవ సమాసము.

త్రి వి ధా త్మ ని వే ద న ము.

గీతలవంపులవలన అక్షరము లేర్పడుచున్నవి. అక్షరములనుండి శబ్దములు కలుగుచున్నవి. శబ్దములతోఁ గద్యపద్యమయమగు ప్రబం

ధము లేర్పడుచున్నవి. ౧ ఇట్లు వేదశాస్త్రపురాణములు, అనేకకావ్యములు మున్నగుఅసంఖ్యాకగ్రంథములు నిరూపణ మొందుచున్నవి ౨ ఋషులనేకులు. వారలమతము లనేకములు. భాషలుగూడ నట్లేయున్నవి. ఇంతియగాదు. లిపులుగూడ అనంతములుగా నున్నవి. ౩ వర్గము, ఋక్కు, శ్రుతి, స్మృతి, అధ్యాయము, సర్గము, స్తబకము, జాతి, ప్రసంగము, మానము, సమానము, ప్రకరణము, మున్నగు భేదములుగలవు ౪ పదము, శ్లోకము, పద్యము, డోరా, సాఖీ, దోహా, మున్నగు ఛందోభేదములు గలవు. ౫ సన్నాయిపాట, నాగస్వరము, మురళీగానము, వీణాగానము, కథాగానము మొదలగు నానావిధగానములు గలవు. ఇట్లే అనేకవిధములగు నాటలుగలవు. ౬ ధ్వని, ఘోష (నాదము) చతుర్విధవాణులతో నున్నవి. దీనిభేదములను వినుడు. ౭ ఉన్మేషము (స్ఫురణము) పరనుండియు, ధ్వని పశ్యంతినుండియు, నాదము మధ్యమనుండియు, శబ్దము వైఖరినుండియు ఉత్పన్నము లగుచున్నవి. వైఖరి నానాశబ్దరత్నములను వెల్లడించును. ౮ అకారము, ఉకారము, మకారము, అర్ధమాత్రము గలిసిన "ఓం" అను మూడున్నరవర్ణము మాత్రముననే సంపూర్ణవర్ణసముదాయ ముత్పత్తియయ్యెను. ౯ పిదప రాగజ్ఞానము, నృత్యభేదము, తానమానము, అర్థభేదము, తత్త్వజ్ఞానము మున్నగునవి సృష్టియయ్యెను. ౧౦ శుద్ధసత్త్వగుణమే సంపూర్ణతత్త్వములలో ముఖ్యతత్త్వము. ఓంయొక్క అర్ధమాత్రమే శుద్ధతత్త్వగుణము (మహత్తత్త్వము లేక మూలమాయ) యైయున్నది. * ౧౧ చిన్న పెద్దతత్త్వము లెన్నియో గలిసి ఎనిమిదివిధములగు శరీరములయ్యెను, అష్టధాప్రకృతి నాశవంతము. ౧౨ పరబ్రహ్మము వాయురహితమగు ఆకాశమువలె ఘనముగా నున్నది. అష్టదేహములను నిరసించి పరబ్రహ్మమును జూడవలెను. ౧౩ బ్రహ్మాండముమొదలుకొని పిండముదనుక నుత్పత్తి. పిండమునుండి బ్రహ్మాండముదనుక సంహారము. ఈరెంటికిని వేఱుగనున్న శుద్ధసారమే విమలబ్రహ్మము. ౧౪ దృశ్యప్రకృతి జడము.

* ఓంలోనున్న అకారము తమోగుణమునను, ఉకారమురజోగుణమునను మకారముసత్వగుణమునను దర్శకములైయున్నది. అర్ధమాత్రము (బిందువు) శుద్ధతత్త్వగుణము (లేక మూలమాయలేక మహత్తత్త్వము)నకుదర్శకము.

ఆత్మ చంచలము. విమలబ్రహ్మము నిశ్చలము. దానినే వివేకించి దాని యందే తద్రూపుఁడు కావలెను. ౧౭ తనువు, మనస్సు, వాక్కు, మఱియుఁ బదార్థమాత్రసహితముగ నేను పరమాత్మునకుఁజెందియుంటి నని యెఱుంగుట జడాత్మనివేదనము. ౧౮ సంపూర్ణసృష్టికిఁ గర్తయగు జగదీశ్వరుని యంశములే ప్రాణిమాత్రములు. సమస్తము జగదీశ్వరునిదే. మనమేమియుఁ గాము. ఆతఁడే కర్తయని తెలిసికొనుట చంచలాత్మ నివేదనము. ౧౯, ౧౭ చంచలమాయ స్వప్నమువలె నశ్వరమైనది. పరమాత్మ నిశ్చలమును, నిరాకారమునై యున్నది. ఇదిగాక చంచల మాయ యెప్పుడు వాస్తవమునం దేమియులేకున్నదో యప్పుడు "మనము" (మేము) అనుకల్పనమే మిథ్య * ఇది నిశ్చలాత్మనివేదనము ౧౯, ౨౦ పైనిఁజెప్పిన మూఁడువిధములగు విచారములుగావించినపిదప మనమనున దేమియు లేదు. రెండవది (ద్వైతము) లేనేలేదు. మనమే లేనప్పుడు నేననునది కలుగుటయెక్కడ సంభవమగును? ౨౧ యోచింపఁగ యోచింపఁగ అంతయు ననుమానములోనికి వచ్చును. తెలియుచుఁ దెలియుచుఁ దెలిసిపోవును. పూర్ణానుభవము కలిగినపిదపఁ జెప్పుట శాంతించును. ౨౨

ఆఱవసమాసము.

ఉత్పత్తి క్రమము.

పరబ్రహ్మము, నిర్మలమును, నిశ్చలమును, శాశ్వతమును, సార మును, అమలమును, విమలమును ఆకాశమువలెసర్వవ్యాపకమును నై యున్నది. ౧ ఆపరబ్రహ్మమునకు, చేయుట, పెట్టుట, పుట్టుట, మరణిం చుట, ఎఱుంగుట, ఎఱుంగకుండుట మున్నగునవి లేవు. అది శూన్యము నకంటెఁగూడ అతీతముగనున్నది. ౨ అది యేర్పడుటలేదు. చెడుటలేదు. ఆగుటలేదు, పోవుటలేదు, మాయాతీతముగ నిరంజనముగ నదియున్నది.

---

* ఆత్మనివేదనము మూఁడువిధములు. జడము. చంచలము. నిశ్చలము. నేను నాదియనున దంతయు ఈశ్వరుఁడనుబుద్ధికలుగుట జడాత్మనివేదనము. ఉన్నదంతయు ఈశ్వర రూపము. అనఁగా కాంతయున్నది. అది యీశ్వరస్వరూపమని తెలియుట చంచ లాత్మనివేదనము.. పరబ్రహ్మస్వరూపముకంటె వ్యతిరేకమైన దేదియునులేదని నిశ్చ యించుట నిశ్చలాత్మనివేదనము.

దానికి మేర లేదు. ౩ (పరబ్రహ్మమునుండి) తొలుత నుదయించుసంకల్ప మును షడ్గుణుండీశ్వరుఁడనియు అర్ధనారీనటీశ్వరుఁడనియుఁ జెప్పుదురు. ४ అతనిని సర్వేశ్వరుఁడు, సర్వజ్ఞుఁడు, సాక్షి, ద్రష్ట, జ్ఞానఘని, పరేశుఁడు పరమాత్ముఁడు, జగజ్జీవనుఁడు- మూలపురుషుఁడు అనియందురు. ౫ ఆత నినే (దానినే) మూలమాయయనిగూడ నందురు. అతఁడు బహుగుణియై యుండును. సృష్టి గావింపవలయుననుసంకల్పము గలుగఁగనే ఆతనిని (ఆపరబ్రహ్మమును) గుణక్షోభిణి యందురు. త్రిగుణము లాగుణక్షోభిణి నుండియే కలుగుచున్నవి. ౬ పిదప చేతనరూపియు సత్త్వగుణాకారుఁడు నగు విష్ణువుఁ డుత్పన్నమగుచున్నాఁడు. ఈతఁడు త్రిలోకములను బాలిం చును. ౭ తరువాత జ్ఞానాజ్ఞానమిశ్రితమును రజోగుణరూపము నగు బ్రహ్మ జనించుచున్నాఁడు. ఆతనివలన నీమూఁడులోకము లుత్పత్తి యగుచున్నవి ౮ ఆవల సకలసంహారకారణుఁడును, తమోగుణస్వరూపుఁ డును నగు రుద్రుఁ డుత్పన్నమగుచున్నాఁడు. ఇంతటితోఁ గర్తృత్వము సమాప్తమగును. ౯

అనంతరము పంచభూతములు వ్యక్తమగుచున్నవి. ఈరీతిగా అష్టధా ప్రకృతి స్వరూపములు మూలమాయనుండి యేర్పడుచున్నవి ౧౦ నిశ్చల మునందుండుచలనమే వాయులక్షణము. పంచభూతములు, త్రిగుణములు కలిసి అష్టధాత్మప్రకృతి యగుచున్నది. ౧౧ ఆకాశము అంతరాత్మ వలెనే యుండును. దానిమహిమను అనుభవముతో నెఱుంగవలయును. దానినుండియే వాయువు జనించుచున్నది. ౧౨ ఆవాయువు రెండువిధ ముల నుండును. ఒకటిశీతలము, రెండవదిఉష్ణము. శీతలవాయువువలనఁ దారాగణము చంద్రుఁడు నుదయించుచున్నారు. అట్లే ఉష్ణవాయువు వలన సూర్యుఁడు, అగ్ని, పిడుగుమున్నగునవి యుదయించుచున్నవి. శీత లము ఉష్ణముఅను నీరెండునుగలసి "తేజ"మని పిలువఁబడును. ౧౩-౧४ తేజమువలన జలము జనించుచున్నది. ఉదకమువలన పృథ్వీరూపము కలు గుచున్నది. అనంతరము అనంతములగు నోషధీసముదాయ ముత్పన్న మగుచున్నది. ౧౫ ఓషధులవలన బహువిధబీజములు అన్నాదులరసము ఉత్పన్నమగుచున్నది. అట్లే భూమండలమునందు ఎనుబదినాలుగులక్షల యోను లుదయించుచున్నవి, ౧౬.

ఇట్లు సృష్టియగుచున్నది. ఈయంశమును హృదయమునకుఁ దెచ్చుకొనవలయును. ప్రతీతి లేకున్న యెడ సందేహపాత్రులు కావలసివచ్చు ను. ౧౭ ఉత్పత్తిప్రకారమిది ఇట్లే సంహారముగూడఁ గలుగుచున్నది. ఈ విషయమున గావించువిచారమును సారాసారవిచార మందురు. ౧౮ ఏది యేది యెచ్చటనుండిపుట్టుచున్నదో అయ్యది యచ్చట నే లీనమగుచున్నది. ఈవిధముగా మహాప్రళయమునందన్నింటికిని సంహారముజరుగును. ౧౯ ఆది మధ్యాంతములందు శాశ్వతుఁడుగను నిరంజనుఁడుగను నుండు పరబ్రహ్మ మును జ్ఞాత లనుసంధానమునం దుంచుకొనవలెను. ౨౦ బహువిధములగు రచనలు కలుగుచున్నవి. పోవుచున్నవి. కాని యవి యేమాత్రమును నిలిచి యుండుట లేదు. ఇందుచే సారాసారవిచార మావశ్యకమైయున్నది. ౨౧ అంత రాత్మను ద్రష్టయనియు సాక్షియనియు నెల్లరు దానిమహిమను గానమొనరించుచుందురు. కాని యాసర్వసాక్షియవస్థను గమనింపవలెను. ౨౨ ఆదినుండి యంతమువరకు నది యంతయు మాయావిస్తారమే. దాని యందు నానావిద్యలను, కళాకౌశలములు నున్నవి. ౨౩ ఉపాధి కంత మును గనుఁగొనినవాని కిదియంతయు భ్రమయని తెలియును. ఉపాధి మగ్నుఁడగు మానవు నెవ్వఁడు వెలికిఁ దీయఁగలఁడు? ౨౪ వివేకకార్యము లగు అనుభవకార్యములు సందేహపూర్ణములు భ్రమాకులములు నెన్నఁ టికిని గావు. సారాసారవిచారయోగమువలననే సాధకులు బ్రహ్మమును బడయుచున్నారు. ౨౫ వాస్తవమునకు మూలమాయ బ్రహ్మాండము యొక్క మహాకారణదేహము. కాని వివేకహీనులగు పురుషులీయపూర్ణ మునే పూర్ణబ్రహ్మ మందురు. ౨౬ సృష్టియందు బహువిధమానవు లున్నారు. అందుఁ గొందఱు రాజ్యభోగముల ననుభవించు చున్నారు. కొందఱు అశుద్ధమును మోయుచున్నారు. ఇప్పుడు ప్రత్యక్షముగాఁ జూడుఁడు. ౨౭ తామే యందఱికంటెను మిగుల గొప్పవారలమని చెప్పు కొనువార లెందఱో గలరు. వివేకియగు పురుషుఁ డన్నింటి నెఱుంగును. ౨౮ మానవులదశ యీవిధముగా నున్నది. కావున దీనిని విచారింపవలసి యున్నది. పెక్కుమంది యీవిధముగఁ జెప్పుచున్నంతమాత్రమున నీప్ర పంచమును నిందింపఁజనదు. ౨౯ పుస్తకపఠనముననే యొకవేళ నిశ్చయ జ్ఞానము గలిగినచో నిఁక గురువు నేర్పఱచికొనవలసిన యవసర ముండదు.

కావుననే తనయనుభవముతో వివరణ మొనరింపవలయును. ౩౦ పెక్కు మంది చెప్పిరని దాని ననుష్ఠించువాఁడు తప్పక శ్రమలపాలగునని గ్రహింపవలెను. యజమాని లేకున్నయెడల వేతనము నెవని నడుగవలయును? ౩౧

ఏడవ సమాసము.

విషయత్యాగము.

న్యాయకారణమున నిష్ఠురము లాడుట చాలమందికి వెగటుఁగఁ దోఁచును. మనస్సు వ్యాకులముగ నున్నసమయమున భోజనముచేయుట మంచిదిగాదు. ౧ విషయములను జాలమంది నిందింతురు. కాని యానందించువారలే దానిని సేవించుచుందురు. అట్లేల గావింతురన్నచో? విషయత్యాగము గావించినచో శరీరరక్షణమే యసంభవమందురు. ౨ చెప్పునదొకటి. చేయునది మఱియొకటి. అట్లొనరించుట వివేకహీనతవలననే సుమా! ఇట్లు వర్తించువానిని గాంచి లోకులు నవ్వుదురు. ౩ బాగుగా విచారించి చూడుఁడు. విషయత్యాగము గావింపనియెడలఁ బరలోకము కొంచెమేని ప్రాప్తింపనేరదని ప్రతిగ్రంథమునందును జెప్పఁబడెను. ౪ శ్రోతలిట్లు ప్రశ్నించిరి. గృహస్థాశ్రమలోలురు తినుచుఁ, ద్రాగుచునున్నచోఁ బారమార్థికు లేమేని యుపవాసముగావించుచున్నారా? ప్రపంచవిషయములయందు గృహస్థులు, విరాగులు సమానముగనే కాస్పించుచున్నారు. ౫ కావున నోదేవా! (గురువర్యా) దేహముండఁగనే ప్రపంచమునందు విషయముల నెవ్వఁడు బరిత్యజింపఁగలఁడు? దయచేసి యీసంగతి నాకుఁ దెలుపుఁడు. ౬ సంపూర్ణ విషయములను విడనాడినపుడే పరమార్థము గావింపనగునని చెప్పువిషయము విచిత్రముగఁ గనిపించుచున్నది. ౭ వక్త యిట్లు ప్రత్యుత్తరమొసంగెను ౮

వైరాగ్యముతోఁ ద్యాగముగావించినపుడె పరమార్థము లభించును. ప్రపంచమును ద్యజించినయెడల సాంగోపాంగముగాఁ బరమార్థ మేర్పడును ౯ పూర్వకాలమునం దీయార్యావర్తమునందుఁ బలువురు జ్ఞానులుండిరి. వారలుగూడఁ దొలుత నెన్ని యోకష్టములు సహించి జ్ఞానులని పేరుబడసిరి ౧౦ తక్కినవారలు మత్సరలోలురై గతించిరి. కొంద 'అన్నమో దేవుఁడా' యనుచుఁ జనిపోయిరి. మఱియు నెందఱో

ష్టాట్కొంటకు భ్రష్టులై పోయిరి ౧౧ తొలుతనుండి వైరాగ్యమన నేమి యో యెఱుంగనివారును, ప్రత్యయజ్ఞానరహితులును, శుచి, ఆచారముల నెన్నఁడు తెలియనివారును, భజనమును గ్రహింపనివారును నగు మానవులు పరులతో మేము సజ్జనులమని చెప్పుకొనుచుందురు. వాస్తవమునకు భ్రమయందుఁ బడియున్నందుననే అట్లు భాషించుచున్నారు. ౧౨. ౧౩ తమపూర్వకృతకర్మములఁ దలంచి పశ్చాత్తాపమునొందకుండుటయే గొప్పపాపము. ఇట్టిబద్ధపురుషులు పరోత్కర్షను గాంచినంతనే క్షణక్షణమునకు దుఃఖమొందుదురు ౧౪ మాయొద్ద లేదు. కావున మీయొద్దనుండుటగూడ మాకిష్టములేదని చెప్పుమానవులు పలువురు గలరు. ఉన్నంతలోఁ దృప్తిగఁ దినుచు, దాఁపుచునుండువానిని దరిద్రులు చూచి సహింపనే సహింపరు ౧౫ దివాలా ఎత్తినవారు గొప్ప గొప్పభాగ్యవంతులనే నిందజేయుదురు. అంతియగాక సాహుకారును గాంచినచో దొంగలు కన్నము వేయ నుత్సాహపడుదురు. ౧౬

(ఈస్థితినంతను గాంచినపిదపఁ దెలియవచ్చెడిదేమన?) వైరాగ్యమునకు సమానమగు భాగ్యమెద్దియు లేదు. వైరాగ్యము లేనికావున అభాగ్యము పొడకొనును. వైరాగ్యము లేని పరమార్థకృత్యము యోగ్యముగాదు ౧౭ ప్రత్యయజ్ఞానియు, వీతరాగియు, వివేకబలమున సకల త్యాగియు నైయుండువానినే మహాయోగియనియు ఈశ్వరీయపురుషుఁడనియు నెఱుంగవలయును ౧౮ మహాదేవుఁడు అష్టసిద్ధుల నుపేక్షించి యోగదీక్షనువహించి ఇంటింట భిక్ష నడుగుచుఁ దిరుగుచున్నాఁడు ౧౯ ఆమహేశ్వరునితో నేవేషధారిపురుషుఁడైనను సామ్యము కాఁగలఁడా? కావున నెల్లరును సమానము కాఁజాలరు ౨౦ ఉదాసీనుని వివేకిని జనులందఱును వెదకుదురు. దురాశాపీడితుని, మూర్ఖుని, దరిద్రుని, దుర్బలుని ఎవ్వఁడును నడుగఁడు ౨౧ విచారచ్యుతులును, ఆచారభ్రష్టులును, విషయలోభమున వైరాగ్యమును మఱచినవారలును ౨౨ భజనయన్న రుచింపనివారును శుభపుణ్యస్మరణ మొనర్పనివారలును నగువారిసంపర్కమువలన (ఉత్తముల) మంచితనము వికసింపదు ౨౩ వైరాగ్యశీలురై ఆచారభ్రష్టులు గానివారును, జ్ఞానులై భజనము విడువనివారును, వ్యుత్పన్నులై వితండావాదమునందుఁ బ్రవేశింపనివారును మిగులఁ

గొద్దిగ నున్నారు ౨౮ పరిశ్రమయొక్క కష్టము ఫలించుటచేతనే పొలము నందు అన్నము (ఫలము) లభించుచున్నది. మంచిపదార్థములు తత్కాలమునసే అమ్మకమగును. జ్ఞానియగుపురుషునిసేవకై జనులంద ఱుత్సాహముతోఁ బనిగెత్తుదురు. ౨౯ దురాశాపీడితులకు మహత్త్వము నిలిచి యుండఁజాలదు. వారలజ్ఞానము విభ్రష్టమై పోవును. ౨౬ నిరర్థకవిషయములను బరిత్యజించి కేవలావశ్యకవిషయములనే గ్రహణ మొనరించుట విషయత్యాగముయొక్క ముఖ్యలక్షణము ౨౭ పరమాత్ముఁడు సమస్తమునకుఁ గర్త. మాయయనున దేమియును లేదు. ఇదియే వివేకుల సమ్మతము ౨౮ శూరత్వమున మిగులఁ దీవ్రతగలిగియుండువానిని బిన్నలు పెద్దలు అంగీకరింతురు. సోమరియుఁ, బ్రయత్నశీలుఁడు నెన్నటికి సమానము కారు. ౨౯ త్యాగాత్యాగములు, తర్కవిషయములు నెఱింగి చెప్పిన దాని ననుసరించి నడుచువాఁడును, పిండబ్రహ్మాండాదుల యథాయోగ్యముగ నెఱింగినవాఁడుననగు నుత్తమగుణోపేతుఁడును సర్వజ్ఞుఁడునగు పురుషునితోఁ గలిసికొనుటవలన సులభముగనే సార్థకత్వము కలుగును ౩౦, ౩౧.

ఎనిమిదవ సమాసము.

కా ల స్వ రూ ప ము.

మూలమాయయే జగదీశ్వరుఁడు. సృష్టిక్రమము ననుసరించి అష్టధాప్రకృతియొక్క ఆకారము మూలమాయనివలననే వ్యాపించియున్నది ౧ ఇదియంతయు నేమియు లేకుండినపుడు ఒకనిరాకారమే ఆకాశము వలె విస్తారమాత్రమై యుండెను. అప్పుడు కాలాదికములకల్పనముగూడ లేకుండెను. ౨ ఉపాధి విస్తారమైనప్పటినుండియుఁ గాలము దృగ్గోచరమయ్యెను. లేకున్నచోఁ గాలమునకు స్థానమేలేదు ౩ ఒకటి చంచలము, ఒకటినిశ్చలము. ఈరెండునుగాక కాలమనునది యెచ్చటనున్నది? ఎంతదనుకఁ జంచలమో అంతదనుకఁ గాలమని యనుకొనుము. ౪ అవకాశమును ఆకాశమని చెప్పుచున్నారము. అవకాశమని విలంబమును జెప్పుచున్నారము. అట్టివిలంబరూపమగు కాలమును గుర్తెఱుఁగవలెను. ౫ ఆవిలంబము సూర్యునికారణమున మనకు విదితమగుచున్నది. దానివలననే

సమస్తమును గణింప నవకాశము కలిగినది. మఱియుఁ గనురెప్పపాటు మొదలుకొని యుగములదనుక లెక్కింపఁగలిగితిమి. ౬ సూర్యుఁడుం టవలననే, నిమిషము, గడియ, జాము, దినము, సంధ్య, పక్షము, నెల, అయనము, సంవత్సరము, యుగసృష్టి యేర్పడెను. ౭ సూర్యునిసంబంధముననే ఈభూమండలమునందు సత్యయుగము త్రేత, ద్వాపరము, కలియుగము మున్నగుయుగములసృష్టి యేర్పడెను. శాస్త్రములలో దేవతలకుఁ జెప్పఁబడిన గొప్పగొప్పయవస్థలన్నియు సూర్యునికారణము ననే యుత్పన్నమయ్యెను. ౮ త్రిగుణాత్మకులగు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరుల కృత్యము (ఉత్పత్తిస్థితిసంహారములు) సూక్ష్మరూపముగను, విశేషరూపముగను అన్నిపిండములందును జరుగుచున్నవి. కాని జనులు సంప్రదాయమును వదలివేయుచున్నారు. ఈకారణముననే వారికి అజ్ఞత కలుగుచున్నది. ౯ మిశ్రితత్రిగుణము లెన్నఁటికిని వేలువేలుకాఁజాలవు. ఆది నుండి అంత్యముదనుక సృష్టిరచనము వానివలననే సాగుచున్నది. ఏది పెద్దదిరో ఏదిచిన్నదిరో యెట్లునుడువనగును? ౧౦ ఇది జ్ఞాత యొక్కపని. అజ్ఞాని వ్యర్థముగ భ్రమయందుఁ దగుల్కొనుచున్నాఁడు. అనుభవసహాయమున ముఖ్యతత్త్వము నెఱుంగవలయును. ౧౧ ఉత్పన్న కాలము, సృష్టికాలము, స్థితికాలము సంహారకాలము, మున్నగు ఆద్యంతకాలములన్నియు విలంబరూపములే. ౧౨ ప్రసంగానుసారముగఁ గాలము పేరుపడిపోయినది. అనుమానకారణమున నీయంశ మొకవేళఁ జక్కఁగ ధ్యానములోనికి రాకున్నచో ముం దీవిషయమునుగూర్చి యింకను వినుఁడు. ౧౩

వర్షకాలము, శీతకాలము, ఉష్ణకాలము, సంతోషకాలము, సుఖదుఃఖకాలము, ప్రాతఃకాలము, మధ్యాహ్నకాలము, సాయంకాలము, వసంతకాలము, పర్వకాలము, కఠినకాలము మున్నగుకాలములన్నియుఁ బ్రసంగానుసారముగా నెఱుంగఁబడుచుండును. ౧౪, ౧౫ జన్మకాలము, బాల్యకాలము, తరుణకాలము, వృద్ధకాలము, అంత్యకాలము, విషమ కాలము మున్నగునవియెల్ల సమయముయొక్కరూపములు. ౧౬ సుకాలము, దుష్కాలము, ప్రదోషకాలము మొదలగుసమయము లన్నియుఁ గలిసి కాల మనఁబడును. ౧౭ జరుగుచున్నదొకటి తెలియప

చ్చుచున్నది వేఱొకటి. దీనిపేరు వివేకహీనత. నానావిధములుగనున్న ప్రవృత్తిజనులు ప్రవృత్తినే యెఱుంగుదురు. ౧౮ ప్రవృత్తి అధోముఖముగ నడుచును. నివృత్తి ఉచ్చముఖముగా నడుచును. ఉచ్చముఖముగా నడుచుటవలన నానాసుఖములుకలుగును. వానిని వివేకియే యెఱుంగును ౧౯ బ్రహ్మాండరచన మెచ్చటినుండి జరిగెనో యంతదనుక వివేకియగు పురుషుఁడు తనదృష్టిని బ్రసరింపఁజేయును. అంతియగాక వివేకి వివరణ మొనరించి యొనరించి పూర్వాపర (మూల) స్థితులకుఁ బ్రాపించును. ౨౦ ప్రపంచమునందుండి పరమార్థమును సాధించుఁ వాడును, బ్రారబ్ధయోగమున జనులలోఁ గలిసియుండు వాఁడును గూడ నాస్థితినె పడయును. ౨౧ మానవులందఱకును మూలమొక్కటియే. కాని యీమానవులలోఁ గొందఱు జ్ఞాతలుగను మఱికొందఱు మూర్ఖులుగా నున్నారు. వివేకముతోఁ దత్కాలముననే పరలోకమును సాధింపవలెను. ౨౨ వివేకమువలననే జన్మము సార్థకమగును. వివేకినే ఇహపరసాధకులగు జనులు మంచివాఁడందురు. వాస్తవములో ముఖ్యతత్త్వము నన్వేషింపవలెను. ౨౩ వివేకహీనులగు మనుజులను పశుసమానులుగ భావింపవలెను. అవివేకులమాటలు వినినయెడలఁ బరలోకమెట్లు లభింపఁగలదు? ౨౪ మంచిది. దీనివలన మనదేమిపోవుచున్నది? మానవులెట్లు కర్మము నొనరింతురో అట్లు ఫలము నొందుదురు. విత్తినదెద్దియో అదియే మొలచును. మఱియు దానినే మానవు లనుభవింతురు. ౨౫ ముందుఁగూడ నెవఁడెట్లుగావించునో యట్లు ఫలమొందును. భక్తియోగమువలన భగవానుఁడు లభించును. భగవంతునకు భక్తునకు నైక్యము కలుగుటవలన అపూర్వమగు సమాధానము ప్రాప్తించును. ౨౬ చచ్చిన పిమ్మటఁ దమకీర్తిని లోకమున వదలిపోవనివారలు సాధారణముగ నిల్లేలోకములోనికి వచ్చుచుఁ బోవుచుందురు. చతురులయ్యును ధర్మమును మఱతురు. ఏమి చెప్పవలయును? ౨౭ అంతయు నిచటి దిచటనే యుండునని తెలియుచున్నది. ఓయీ సోదరా! చెప్పవేమి? ఎవ్వఁడేమితీసికొని పోవుచున్నాఁడు? ౨౮ సాంసారికపదార్థముల విషయమున ఉదాసీనతతో నుండవలెను. మఱియు నిశ్చింతగ వివేకమును సాధింపవలయును. ఇట్లు చేయుటచే అలభ్యుఁడగు జగదీశ్వరుఁడు లభించును. ౨౯ జగదీశ్వరుఁడు

లభించుటకు సమానమగు లాభమెద్దియు లేదు. అవసరమునుబట్టి అన్నింటి నొనరించుచు గృహకర్మములు నెఱవేర్చుచునుండినను గూడ సమాధా నము ప్రాప్తించును. ౩౦

పూర్వకాలమునందు జనకాదిరాజన్యు లెందఱో రాజ్యమును పాలించుచు భగవానుని బొందిరి. ఇప్పటికిఁగూడ నిట్టిపుణ్యశ్లోకు లెందరో గలరు. ౩౧ రాజునకొకవేళ మృత్యువాసన్నమగుచో నారాజు తనకున్న దిగదాయని లక్షలు కోట్లకొలఁది రూప్యములు లంచమిచ్చెద నన్నను మృత్యువాతని నేమాత్రమును విడువఁజాలదు. ౩౨ ఇది యిట్టి పరా ధీనజీవితము. జీవికసంబంధములగు నానావిధకష్టోద్వేగ చింతాదులయం దెంతదనుకఁ జిక్కుకొని యుందము? ౩౩ కావున మానవులారా! ప్రపంచమును (గార్హస్థ్యమును) వ్యాపారవీధి తెలియఁబడి యున్నది. దీని యందుఁ జరించి యీశ్వరుఁడను లాభమును ఆర్జింపుఁడు. అప్పుడే యీ కష్టములకుఁ బ్రత్యామ్నాయము లభించును. ౩౪

తొమ్మిదవ సమాసము.

ప్రయత్నమును గూర్చినయుపదేశము.

దుర్బలులును, జేతకానివారలును, దరిద్రులును, సోమరులును, దింతిపోతు లును, ఋణగ్రస్తులును నగుమనుజులందఱును మూర్ఖత్వమువలననే న్యస్తులై (వేసవడినవారలుగ) యున్నారు. ఇంక నేకారణమునను గాదుసుమా! ౧ "తినుటకు లేదు, త్రాగుటకు లేదు, తొడుగుటకు లేదు, పఱచుకొనుటకు లేదు, కప్పుకొనుటకు లేదు. కడకు నివసించుటకు గుడిసెగూడ లేదు. అభాగ్యుఁడై యున్నాఁడు. ౨ సహాయులు లేరు, కుటుంబము లేదు. ఇష్టులు లేరు, మిత్రులు లేరు, ఎఱిఁగినవారలు కూడ నెచ్చటను గానిపింపరు. ఆశ్రయరహితుఁడును బరదేశియును నై యున్నాఁడు. ౩ ఇట్లున్న పురుషుఁ డేమిచేయవలయును? ఎవరిసహాయమును దీసికొనవలయును? బ్రదుకవలయునా? లేక చావవల యునా? ఏవిధముగ వర్తింపవలయును? తెలుపు"మని యొకఁడు ప్రశ్నిం చెను. ఈప్రశ్నమున కింకొకఁ డీవిధముగాఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగెను: శ్రో తలు సావధానులై వినవలెను. ౪

పెద్దపనిగానిమ్ము, చిన్నపనిగానిమ్ము, చేయని దేదియుఁ గాఁజా

లదు. కావున నో నిర్భాగ్యుఁడా! ప్రయత్నమును గావింపుము. దానివలన నీవుగూడ భాగ్యవంతుఁడ వగుదువు ౬. చిత్తమే సావధానముగ నుండ నపుడును యత్నముగూడఁ బూర్తిగ నెరవేరనపుడును, సుఖసంతోషములు లభింపవలయునన్నచో నెట్లు లభించును ? ౭ కావున సోమరితనమును విడువవలయును. పరిశ్రమతోఁ బ్రయత్నము చేయవలెను. ఇంతియగాక దుశ్చిత్తతను డొలంగఁద్రోచి వెలువరింపవలెను. ౮ ప్రాతఃకాలమున లేచి ప్రాతస్స్మరణము గావించి నిత్యనియమానుసారముగ సుభాషితములను గొన్నింటిని పఠింపవలెను. ౯ వెనుకటిదానిని వల్లించి ముందు దానిని బఠింపవలెను. నియమబద్ధముగఁ బ్రవర్తింపవలెను. వ్యర్థముగ వదరరాదు. ౧౦ మలవిసర్జనమునకు దూరమేగి పవిత్రుఁడై రావలెను. మఱల వచ్చునపుడు ఏదేని గొనిరావలెను. రిక్తహస్తములతో వచ్చుట మంచిదిగాదు. ౧౧ ధౌతవస్త్రములను బిండి ఆరవేయవలెను. పాదములను బాగుగాఁ గడుగుకొనవలెను. అనంతరము యథావిధముగ దేవదర్శనమును దేవతార్చనమును గావింపవలెను. ౧౨ పిదపఁ గొంచెము ఫలాహారమొనరించి తనవృత్తిని నొనర్పవలెను. పరులనుగూడఁ దనవారలుగ నెంచవలెను. ౧౩ సుందరముగా నక్షరములను లిఖింపవలెను. స్పష్టముగను సరిగను జదువవలెను. మనన మొనరించి మర్మమగునర్థము గ్రహింపవలెను. ౧౪ యుక్తమును సుందరమునగురీతిగఁ బ్రశ్నింపవలెను. చెప్పునది బాగుగాఁ దెలియునట్లు స్పష్టపరచి చెప్పవలెను. అనుభవములేనిది చెప్పఁగూడదు. అట్లుచెప్పుటవలనఁ బాపము కలుగును. ౧౫ సావధానముగ నుండవలెను. నీతిమర్యాదలను గాపాడవలెను. జనులకు రుచించునట్లు క్రియాసిద్ధి నొనరింపవలెను. ౧౬ వచ్చినవానికి సమాధానము కలిగించి హరికథ, అధ్యాత్మనిరూపణము, సందర్భోచితవర్తనము జరుపవలెను. ౧౭ తాళము, చిటితలు, ముద్ర, అర్థము, ప్రమేయము, అన్వయము, మున్నగునవి, శుద్ధముగ నుండవలెను. గద్యపద్యాది దృష్టాంతములు గూడ శుద్ధముగఁ గ్రమానుసారముగ నుండవలెను. ౧౮ పాడుట, వాయించుట, ఆడుట, హావభావములను వెల్లడిచేయుట, సభారంజకములగు మాటలనుడువుట, ఉపకథ, ఛందఃప్రబంధములు మొదలగునివియెల్ల సరిగను జక్కఁగను నుండవలెను. ౧౯ పెక్కండ్రసమావేశపఱచి యెవరికేది

యిచ్చరో దానినే చెప్పవలెను. మఱియు కథయందు త్రుటులను (అపుటలు) జేరనీయరాదు. ౨౦ జనులను మిక్కిలిగ వెక్కిరింపరాదు. లోకులహృదయములను విప్పవలెను. ఇట్లొనరించినయెడల సులభముగా యశము వ్యాపించును ౨౧ భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యయోగములను మననముగా వించినంతనే భవరోగములు దూరమగు నానావిధసాధన ప్రయోగములను జనసముదాయమునకు వివరింపవలెను ౨౨ వాక్యములును వర్తనమును సమానముగ నుండవలెను. దీనివలన స్వాభావికముగ మహంతుధర్మము (సాధువృత్తి) ప్రాప్తించును ౨౩ యుక్తరహితమగునది యెంతమంచి దైనను బరిగ్రహింపరాదు. అదిదురాశారోగము. దానివలన వెంట నుండువారికిఁ గష్టముగల్గుచు ౨౪ కావున నిట్లెప్పుడును జేయఁజనదు. జనులకుఁ గష్టము కల్గనీయరాదు. హృదయమునందు సమర్థరఘునాథుని జింతించుచుండవలెను ౨౫ ఉదాసీనవృత్తి జనుల కామోదావహముగ నుండును. ఇంతియగాక కథానిరూపణముగూడఁ గావింపనగును. రామ కథను సంపూర్ణబ్రహ్మాండమునందు వ్యాపింపఁజేయవలెను ౨౬ సాంగోపాంగలక్షణయుక్తుఁడై సుందరముగ లోకప్రియముగ గానము గావింప నేర్చిన మహంతునకు వైభవమునఁ గొఱంత యెన్నఁటికిని గలుగదు. ఆకాశమునందుఁ దారాగణము లెక్కచేఁ గూడియున్నట్లు మహంతు వద్ద జనులు గుమిగూడియుందురు ౨౭ ఎచ్చట బుద్ధియుండదో యచట సర్వమును అవ్యవస్థగనేయుండును. బుద్ధియనున దొక్కటిలేనిచో సమస్తమును వ్యర్థమే. ౨౮ బుద్ధిని విస్తరింపఁజేసి మానవుఁడు బ్రహ్మాండముకంటె గొప్పవాఁడు కావలెను. ఇటు లొనరించినచో నీచమగు దరిద్ర మెచ్చటినుండి రాఁగలదు? ౨౯ ఇంతటితో సందేహము తొలంగి పోవును. యత్నమునందు హృదయము ప్రవేశించును. అంతఃకరణమునందు (యత్నమునొనర్చిఫలము లభించునను) కొంతయాసగూడ అభివృద్ధినొందును ౩౦

పదియవసమాసము.

ఉత్తమపురుషుఁడు.

కడుపునిండ భుజించి పిమ్మట మిగిలినఅన్నమును బంచిపెట్టవలెను.

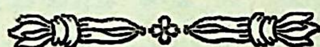
వ్యర్థముగఁ బారవేయుటధర్మముగాదు ౧ ఇట్లేసాధకుఁడులోలఁత జ్ఞాన మునుగడించి తృప్తి నొందవలెను. తరువాత ఆజ్ఞానమునులోకులకుఁ జెప్ప వలెను. మునిఁగిపోవువారల నుద్ధరించుట ఈఁత నేర్చినవానికి ధర్మము ౨ ఉత్తమగుణములను దాను స్వయముగ ముందు గ్రహింపవలెను. తరు వాత వానినే పలువురకుఁ దెలుపవలెను. తాను నడుచుకొనక యితరుల కుఁ జెప్పునదంతయు మిథ్య ౩ స్నానము, సంధ్య, దేవతార్చనమునొనర్చి ఏకాంతమునందు జపమును ధ్యానమును గావింపవలెను. హరికథను అధ్యాత్మనిరూపణమును గావింపవలెను ౪ శరీరమును బరోపకారమున నన్వయింపవలెను. పెక్కుమంది కుపకరింపవలెను. ఎవరికిని హాని గలుగ నీయరాదు ౫ దుఃఖులు, పీడితులు నగువారల నెఱుంగవలెను. యథా శక్తిగ నట్టివారలకుఁ దోడ్పడవలెను. అందఱితో మృదుమధురముగా మాటలాడవలెను ౬ ఇతరులదుఃఖములనుగాంచి దుఃఖియు, ఇతరులసుఖము గాంచిసుఖియు నగువాఁడె ఉత్తమపురుషుఁడు. మృదువచనములతో ప్రాణిమాత్రులను గలుపుకొనవలెను ౭ పెక్కుమంది యన్యాయమును క్షమింపవలెను. పెక్కుమందితలపైఁగల కార్యమును దానొక్కరుఁడె చేయవలెను, మఱియుఁ బరులను సన్మానింపవలెను ౮ ఇతరుల హృదయములోనిభావమును గ్రహించి తదనుసారముగాఁ బ్రవర్తింపవలెను. జనులను నానావిధముల నట్లే పరిశీలింపవలెను. ౯ మితభాషిగ నుండవలెను. తత్కాలముననే ఉత్తరము చెప్పవలెను. ఎప్పుడును గ్రోధస్వభావముతో నుండరాదు. క్షమరూపుఁడై యుండ వలెను. ౧౦ సోమరితనము నంతలో విడిచి ప్రయత్నమును విశేషించి చేయవలెను, ఎవరిపట్లఁగూడ మత్సర ముంచరాదు. ౧౧ ఉత్తమపదా ర్థము నితరుల కీయనగును. శబ్దము నాలోచించి పలుకుట యుచితము. సమాధానము వెంటఁ దనగృహస్థధర్మమును సంబాళించుకొనఁదగును. ౧౨ మరణమును స్మరణమునందుంచుకొని హరిభక్తియందు తత్పర భావముతోనుండవలెను. మరణానంతరమునఁగూడ భూలోకమునఁ దన కీర్తిని నిక్షేపియుంచవలెను. ౧౩ ఉత్తమవర్తనము గలమానవుఁడు జను లందఱకుఁ బరిచితుఁడై యుండును. ప్రజలందఱియెడ వినీతభావము గలిగివర్తించువాని కేవిషయముననేని లోపము గలుగదు. ౧౪ ఇట్టి

యుత్తమగుణములు గలవానినే వాస్తవమునకుఁ బురుషుఁ డనఁదగును. అట్టి డాసరించుభజనవలనఁ బరమాత్ముఁడు తృప్తినొందును. ౧౫ ఇతరు లెంతధిక్కరించిమాటలాడినను దనశాంతిని భంగముగావింపఁదగదు. దుర్జనులతోఁ గలసిమెలసియుండు సాధువులు ధన్యులు (అనగా దుర్జనులను దమవంటివారలనుగఁ జేసికొందురు.) ౧౬ జ్ఞానవైరాగ్యాది ఉత్తమగుణములతో శోభించుమానవుఁ డొకఁడే యీభూమండలమున యోగ్యుఁడు. ౧౭ తాను స్వయముగాఁ గష్టమునుసహించి పలువురి కుపకారము జేయవలెను. మఱియు నీవిధముగాఁ దన దేహమును బరోపకారమునందు నియోగించి కీర్తిరూపముతోఁ బ్రపంచమునం దమరుఁడై యుండవలెను. ౧౮ కీర్తినాశించినచో సుఖము లభింపదు. సుఖమునాశించినచోఁ గీర్తి లభింపదు. విచారములేని సమాధాన మెచ్చటను లేదు. ౧౯ రెండవవానిహృదయమునకు శ్రమ గలుగఁజేయఁ జనదు. మఱవు నెప్పటికిని దరిజేరనీయఁగూడదు. క్షమాశీలుఁడగువాని ప్రతిష్ఠ కెప్పటికిని హానిగలుగదు. ౨౦ తనదైనను, బరునిదైననుకానిమ్ము, అందఱిపనులను నెరవేర్పవలెను. సమయమువచ్చినప్పుడు పనిచేయుటలో వెనుదీయుటమంచిదిగాదు. ౨౧ చక్కఁగ (నమ్రతగ) మాటలాడుటవలన సుఖముగలుగు నని యంద ఱెఱింగియున్నారు. పరునిసైతము ఆత్మీయునివలె నాదరింపవలెను. ౨౨ కఠినశబ్దములు కటువుగనుండునని అంద ఱెఱింగియుఁగొందఱు కఠినవాక్యముల నేలనో నుడువుచుందురు. ౨౩ తనవద్దనున్నచిన్న వస్తువు నింకొకఁడు గైకొనినచో మనస్సున కెంతేని శ్రమగలుగును. ఇట్లే యెల్లరకు నుండునని గ్రహింపవలెను. ౨౪ ఇతరులకు మనోవేదనమును, గష్టము గలిగించు వాణి అపవిత్రమైనది. అపవిత్రవాణి యెప్పుడో యొకప్పుడు తననుగూడ సంహరించును. ౨౫ విత్తినదే మొలచును. మాటలాడినరీతిగనే ప్రత్యుత్తరము లభించును. ఇట్టిస్థితిలోఁ గర్కశముగా నేలమాటలాడవలెను? ౨౬ తనపురుషార్థవైభవములవలనఁ బలువురకు సుఖము గలుగఁజేయుట యుక్తమెగాని ఎవరికైనను గష్టము గలుగఁజేయుట రాక్షసకార్యము. ౨౭ దంభము, దర్పము, అభిమానము, క్రోధముగలమాటలు పలుకుట అజ్ఞానిలక్షణమని భగవద్గీత యొక్క పదునాఱవయధ్యాయమునందలి నాలుగవశ్లోకమునఁ జెప్పఁబ

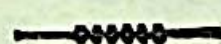
డెను. ౨౮ ఉత్తమగుణశోభితుఁడే మిగుల సజ్జనుఁడు. అట్టివానికై మనుజులెందఱో వెదకుచుందురు. ౨౯ క్రియలేని కేవల శబ్దజ్ఞానము కుక్కగావించినవమనము. యోగ్యుఁడగువాఁడు దానివైపు చూడనే చూడఁడు. ౩౦ మనస్సుబిగిఁబట్టి భక్తియోగము ననుష్ఠించువాఁడును ఉత్తమగుణముల నవశ్యముగా గ్రహించువాఁడును నగుమహా పురుషునికై జనులు వెదకుచుందురు ౩౧ ఇట్టి మహానుభావులగు పురుషులు జనసముదాయమును ప్రోగుచేయవలెను. భక్తియోగముతో దేవాధిదేవుఁడగు పరమాత్ముని దనవానినిగాఁ జేసికొనవలెను ౩౨ ఎప్పుడో యొకదినమున నాకస్మికముగాఁ జావవలసియున్నదిగదా! ఇక (మరణానంతరము) భజనము నెవ్వఁడు చేయఁగలఁడు? ఇట్లు తలపోసి ఇంకను పెక్కండ్రుజనులను భజనమునకు సమకూర్పవలెను ౩౩ (నాయభిప్రాయమేమని యడిగినచో) శిష్యుల నింకేమియు నడుగఁజనదు. ఓయన్నలారా! నేను మరణించినపిదప మీరలందఱును జగదీశ్వరుని భజింపుచుండుఁడు. (ఇదియే నాకోరిక అనెదను) ఇదియె నాప్రతిజ్ఞ ౩౪ కావున మిగుల నుత్సాహముతో జనసముదాయమును ప్రోగుజేయవలెను. త్వరితముగ దేవాధిదేవుని ప్రసన్నుని గావించుకొనవలెను. ౩౫

ఇఁక సముదాయముకొఱకు ఆవశ్యములగు విషయములు రెండు గలవు. శ్రోతలందఱును సావధానముగ మనస్సు నిటనుంచి యవియేవియో వినవలెను ౩౬ పెక్కుమందిహృదయములలో భక్తియేయుక్తివలన నుత్పన్నమగునో నాయుక్తి ప్రబోధయుక్తి. (బోధించునైపుణ్యము) అనేకులహృదయములనుదన చేతిలోనికిఁ దీసికొనవలెను. ౩౭ వెనుక వివరింపఁబడిన యుత్తమగుణములు మానవున కుండవలసినవె! కాని ప్రబోధశక్తి (ఉపదేశము నిచ్చెడుబలము) వాని యన్నింటికంటె నత్యధికావశ్యకము ౩౮ రెండవ విషయమెద్దియన్న! చెప్పినదాని నెవఁడనుసరించునో మొదటఁ దానొనరించి పిదప నితరుల నెవఁడు జేయుమనిచెప్పునో అట్టివానిమాటల నెల్లరును సత్యమని యంగీకరింతురు ౩౯ జనులు తమకు రుచింపనిమాట లెన్నఁటికిని విశ్వసింపరు. ఆపరిస్థితులలో నొంటరిగ నొక్కమనుజుఁ డేమిచేయఁగలఁడు? ౪౦ కావున వెంబడించువారలు (అనుయాయులు) ఉండవలెను. కొద్దికొద్దిగ వారికి నేర్పవలెను. మెల్లమెల్లఁగ వివేకసహాయమున వార

లను దీరము జేర్చవలెను ౪౧ కాని యిది వివేకముతోఁ గాదగుపని. దీనిని వివేకులే చక్కఁగ యుక్తాయుక్తముగ నెరవేర్పఁగల్గియుందురు. ఇతరులవలననన్ననో! పాపము ఇతరులు భ్రమకులోనై తగవులాడుచుందురు ౪౨ సైన్యమేమియు లేని ఒంటరిమనుజుఁడు పలువురితోఁ బోరాడి యెట్లు జయింపఁగలఁడు? ఈకారణముననే పలువురుమనుజులను దనకిష్టులనుగ నుంచుకొనవలెను. ౪౩

పదమూఁడవదశకము.

మొదటిసమాసము

ఆత్మానాత్మవివేకము.

ఆత్మనుగూర్చియు అనాత్మనుగూర్చియు వివేచనమొనరింపవలెను. అనంతరమున చక్కఁగ మననముగావింపవలెను, మననమొనర్చి దృఢపూర్వకముగ మనస్సునందుభరింపవలెను. ౧ ఆత్మయెద్ది? అనాత్మయెద్ది? దీని నిరూపణమును సావధానులరై వినుండు. ౨ పురాణములలోఁ జెప్పఁబడిన విధముగా నాలుగుఖనులు (అండజస్వేదజాది నాలుగుయోనులు) నాలుగువాణులు (పరాపశ్యంతి మొదలగు వాక్కులు) ఎనుబదినాలుగు లక్షల జీవజాతులు లోకమునందు వర్తించుచున్నవి. ౩ ఈసృష్టియందు అపారములు నానావిధములు నగు శరీరములు గలవు. వానిలో ఆత్మ యెద్దియో యిపుడు నిర్ణయింపవలెను. ౪ ఆత్మ ప్రత్యక్షదృష్టితో జూచుచున్నది. శ్రవణముతో నాలించుచున్నది. నాలుకతోఁ జవిజూచుచున్నది. ౫ ఘ్రాణముతో వాసనజూచుచున్నది. సర్వాంగములతోఁ దాకుచున్నది. వాక్కునందు శబ్దజ్ఞానము గలుగఁజేయుచున్నది. ౬ ఆత్మ సావధానముగనుండి చంచలమైయున్నది. అది యొక్కటియే ఇంద్రియ సహాయమున నలుదిక్కులను సమగ్రమగు నలజడి గలిగించుచున్నది. ౭ ఆత్మ పాదములను నడిపించుచున్నది. చేతులను గదిలించుచున్నది. కనుబొమ్మలఁ జిట్లించుచున్నది. కనులను ద్రిప్పుచున్నది. మఱియు నితరసంకే

తములను జూపుచున్నది. ౮ ఆత్మ దంభములు పలికించుచున్నది. లజ్జింపఁ జేయుచున్నది. శోకించుచున్నది. దగ్గుచున్నది. వమనముగావించుచున్నది. ఉమియుచున్నది. అన్నముతినుచున్నది. నీళ్ళను ద్రాఁగుచున్నది. ౯ ఆత్మ మలమూత్రములను విసర్జించుచున్నది. సంపూర్ణ దేహమును నిర్వహించుచున్నది. ప్రవృత్తినివృత్తుల విచారించుచున్నది. ౧౦ ఆత్మ వినుచున్నది చూచుచున్నది. ఆఘ్రాణించుచున్నది. రుచిజూచుచున్నది. నానావిధములఁ గుర్తించుచున్నది. సంతోషించుచున్నది. మఱియు భయపడుచున్నది. ౧౧ ఆనందము, వినోదము, ఉద్వేగము, చింత, కాయము, ఛాయ, మాయ, మమతల ననుభవించునదియు జీవితకాలమున నానావిధ వ్యథల నొందునదియు ఆత్మ ౧౨ పరమార్థమునం దాసఁ బెట్టుకొనునదియు జనులలో మంచిచెడుఁగుల గావించునదియుఁ దనవారలను బ్రతికించునదియుఁ బెరవారలఁ జంపునదియు నాత్మ ౧౩ యుద్ధసమయమునందు ఉభయదళములలోని మనుజుల దేహములం దాత్మ యావరించియున్నది. ఆత్మ చచ్చుచుఁ బడుచుఁ జంపుచుఁ బడవేయుచునున్నది. ౧౪ ఆత్మవచ్చుచున్నది. పోవుచున్నది. దేహమున వర్తించుచున్నది. నవ్వుచున్నది. ఏడ్చుచున్నది. పశ్చాత్తాపము నొందుచున్నది. ఉద్యోగానుసారముగ ధనవంతుఁడో దరిద్రుఁడో యగుచున్నది. ౧౫ పిఱికిపందగను, బలవంతుఁడుగను; విద్యావంతుఁడుగను, మూఢుఁడుగను, న్యాయవంతుఁడుగను, ఉద్ధతుఁడుగను నగుచున్నది. ఆత్మయే ౧౬ ధీరత్వము, ఉదారత్వము, కృపణత్వము, ఉన్మత్తత్వము, విచక్షణత్వము, ఉచ్ఛృంఖలత్వము, సహనశీలత్వము మున్నగుభావములు గలదియే ఆత్మ ౧౭ విద్య, కువిద్యయను రెంటిలో నానందరూపమున వ్యాపించి వర్తించునదియు, ఎచ్చటఁ జూచిన నచ్చట నన్నిదెసలఁ గాన్పించునదియు ఆత్మ నాఁబడును. ౧౮ నిద్రించుచుఁ, గూర్చుండుచు, లేచుచు, నడచుచు, బరుగెత్తుచు, ఊఁగుచుఁ, బొరలుచు, మఱియు జోడుగనుండి యోచనలఁ గావించుచు నుండునదియే ఆత్మ ౧౯ పుస్తకము చదువునది, అర్థమును వివరించునది, తాళముధరించునది, పాడఁదొడంగునది, వాదవివాదములను గావించునది యాత్మయేసుమా ౨౦ దేహమునం దాత్మలేకున్నచో నా దేహము శవమగును. ఆత్మ దేహమును వెంబ

డించుకొని సర్వము గావించు చున్నది. ౨౧ ఒకటి లేకున్నచో రెండవది యెందుఁకుఁ బనికిరాదు. ఆత్మ శరీరముల సంయోగమువలన సమస్తవ్యాపారములును నడచుచున్నవి. ౨౨ దేహ మనిత్యము, ఆత్మనిత్యము, ఇదియే నిత్యానిత్యవివేకము, ఆసూక్ష్మము (ఆత్మ) యొక్క సంపూర్ణవృత్తాంతమును జ్ఞానులే యెఱుంగుదురు. ౨౩ పిండమునందు దేహధారి జీవుఁడు. బ్రహ్మాండమునందు దేహి శివుఁడు. మఱియు నీశ్వరతను చతుష్టయమునందు దేహి యీశ్వరుఁడు ౨౪ త్రిగుణాతీతుఁడగు అర్ధనారీనటేశ్వరునివలననే సమస్తసృష్టివిస్తారము జరిగెను. ౨౫ అచట (అర్ధనారీనటేశ్వరునందు) స్త్రీత్వపురుషత్వము లెవ్వియు లేవనియు గొంచెముగనో గొప్పగనో చంచలరూపముగ గోచరించుననియుఁ జక్కఁగ విచారించినచో విశదమగును. ౨౬ ఆదినుండి యంత్యమువఱకను బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు మొదలుకొని చీమవఱకను నందఱును దేహధారులే ఈనిత్యానిత్యవివేకమును జతురులగువార లెల్లరు నెఱుంగవలెను. ౨౭ జడమంతయు అనిత్యము. సూక్ష్మమంతయు నిత్యము. ఇందు నిత్యమెద్దియో అనిత్యమెద్దియో ముందే చెప్పితిమి. ౨౮ (యోగులు) వివేకముతో నీస్థూలసూక్ష్మములను రెంటిని లంఘించి పోవుచున్నారు. కారణ మహాకారణదేహములనుగూడ విసిచివేయుచున్నారు. మఱియు విరాట్టు, హిరణ్యగర్భులను సైతము ఖండన మొనరించుచున్నారు. ౨౯ దీనికిఁ బిమ్మట వృత్తి అవ్యాకృతమగు మూలప్రకృతిలోనికరిగి కూర్చుండును. ఇఁక నీవృత్తిగూడ నివృత్తియగుటకు అధ్యాత్మనిరూపణమును వినవలెను. ౩౦ ఇచటఁ జెప్పఁబడిన ఆత్మానాత్మవివేకమువలనఁ జంచలాత్మ ప్రత్యయమునకు వచ్చును. ఇఁక రాఁబోవుసమాసమునందు సారాసారముల నెఱింగించెద. ౩౧

రెండవసమాసము.

సారాసార విచారము.

ఈకనఁబడుచున్న సంపూర్ణబ్రహ్మాండాడంబరమునందు సారమెద్దియో అసారమెద్దియో గుర్తెఱుంగవలెను ౧ కనఁబడునదియెల్ల నశించుచున్నది. వచ్చునదియెల్లఁ బోవుచున్నది. కావున నెల్లప్పుడు చెదరకయుం

డుదానినే సారమని గ్రహింపవలెను. ౨ గతసమాసమునందుఁ జెప్పిన ఆత్మానాత్మవివేకమున ఆత్మయెట్టిదో గుర్తించి విడిచివైచితిమి. అంతియ గాక ఆత్మ తెలుంగుటవలన మూలముయొక్కజాడ గోచరించెను. ౩ కాని ఆమూలములో శేషించెడి వృత్తి గూడ నివృత్తిగావలెను. అందులకై శ్రోతలు సారాసారవిచారము చక్కఁగ జేయవలెను. ౪ నిత్యానిత్యవివేచనము గావించితిమి. ఆత్మ నిత్యమని స్థాపించితిమి. కాని యానిరాకారమునందుఁగూడ నివృత్తిరూపముతో. హేతువు (నివృత్తియనుభావన) అట్లే నిలచియున్నది. ౫ ఈహేతువనునదిగూడఁ జంచలమే! వాస్తవమునకు నిశ్చలము నిర్గుణమైయున్నది. సారాసారవిచారమువలన నీచంచలము (ఆత్మభావన)గూడ నిరసనమైపోవును. ౬ ఇది నశ్వరము. కావుననే యిది చంచలము. అది శాశ్వతము కావుననే నిశ్చలము. నిశ్చలమునందుఁ జంచల మిగిరిపోవును. ౭ జ్ఞానమును, ఉపాసనమును, జక్కఁగఁ దెలిసికొనుము. ఉపాసనము వలన జనులును, జగత్తును ఉద్ధరింపబడుదురు ౮ ద్రష్ట, సాక్షి, జ్ఞాత, జ్ఞానధని, చైతన్యము మొదలగు వానికన్నిఁటికిని బయినున్నసత్తయు, ఈజ్ఞానస్వరూపులన్నియుఁ బరబ్రహ్మమేయని చక్కఁగ విచారించుకొనుఁడు ౯ కాని యాజ్ఞానముగూడ విజ్ఞానమగును. మతములన్నింటిని జక్కఁగ విచారించి చూడుఁడు. చంచలమంతయు నాశనమగుచున్నది ౧౦ నాశవంతమగుచున్నదెల్ల నిజముగ నాశమగుచున్నదాలేదాయని సంశయించుపురుషుఁడు సులభముగ నన్నిఁటికిని జ్ఞానాధికారి కాఁజాలఁడు ౧౧ నిత్యమును నిశ్చయముగ నెఱింగినపిమ్మటఁగూడ నొకవేళ సందేహములకుఁ బాల్పఁడుచో నట్టిమానవుఁడు మహామృగజలమునందుఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండెనని భావింపనగును ౧౨ పరబ్రహ్మమునకు క్షయము లేదు. అది యక్షయము. సర్వవ్యాపి. ఆనిర్వికారమునందు హేతువు (సందేహము) లేనేలేదు ౧౩ పరబ్రహ్మము మిగులగొప్పదియు సఘనము నైయున్నది. ఆదిమధ్యాంతములయందది అచలముగ, అటలముగఁ, బూర్ణముగ యథావిధమున నున్నది ౧౪ చూచుటకది గగనముగ నున్నను గగనముకంటెను మిగుల సఘనముగా నున్నది. దానియందంజనము (మలముతమము లేక అనిత్యత) లేదు. అదినిరంజనముగను నిరంతర మేకరీతిగఁ బ్రకాశించునది

గను నున్నది ౧౫ చర్మచక్షులు, జ్ఞానచక్షులుగూడ నిరర్థకములే. నిర్గుణ
ము వాస్తవమునకు అలక్ష్యము, లక్షింపఁబడనేరదు ౧౬ సర్వసంగపరి
త్యాగము గావింపనిది మానవులు పరబ్రహ్మమును గాంచఁజాలరు.
మాన్యగర్భుని (బ్రహ్మమును) సర్వసంగత్యాగమొనరించి దర్శింపవలెను.
౧౭ నిరసనము గావించుటవలన సమస్తమును వెడలిపోవును. చంచల
మంతయుఁ దొలంగును. నిశ్చలపరబ్రహ్మము నిలుచును. ఇదియే సార
ము ౧౮ ఎనిమిదవదేహమగుదనుక (మూలమాయవఱకు) నిరసన
మగును. సాధుపుంగవులగు మానవులకుఁ గృపాపూర్వకముగ
ముక్తిసాధనమును దెలుపుచున్నారు. ౧౯ "సోహం, హంసః" (ఆపర
బ్రహ్మము నేనేనైయున్నాడను) తత్త్వమసి (అది నీవైయున్నావు.)
ఈస్థితి వివేకమువలన సులభముగనే ప్రాప్తించును. ౨౦ ఈస్థితి నొందిన
పురుషుఁడు పైకిఁజూచుటకు సాధకునివలె నుండును. కాని లోపల
బ్రహ్మమైయుండును. వానికడ వృత్తిగూడ నుండదు. సారాసారవిచార
మున కిదియె ఫలము. ౨౧ ఆపరబ్రహ్మము ఉష్ణత్వమొందదు. చల్లఁబ
డదు. తెలుపును, నలుపును కాదు. మాలిన్యముగాని, శుభ్రముగాని
పొందదు. ౨౨ అది తడియదు. ఎండదు. చల్లారదు, కాలదు, మరియు
దానినెవ్వరును గొనిపోఁజాలరు. ౨౩ అది కనుపింపదు. భాసింపదు.
మొలువదు. నశింపదు. వచ్చుటలేదు. పోవుటలేదు. ౨౪ అది సన్ముఖ
ముగనే యున్నది. నలుదిక్కులనున్నది. దానికి దృశ్యభాసము
లేదు. ఇట్టి నిర్వికారబ్రహ్మమునందు లీనమగు సాధుపురుషుఁడే
ధన్యుఁడు. ౨౫ నిర్వికల్పనముగ (కల్పనాతీతముగ)
నుండునదియే సత్స్వరూపము. తక్కినదంతయు అసత్తు. (భ్రమారూపమున
నున్నది.) ౨౬ కృత్రిమమగుదానిని విడిచి సత్యమును గైకొనువాఁడె పరీ
క్షకుఁడు. అసారమును విడిచి సారమును (బ్రహ్మమును) గైకొనవలెను.
౨౭ ఎఱుఁగఁగా ఎఱుఁగఁగా ఎఱుకదనము లీనమైపోవును. మఱియు తన
వృత్తిగూడఁ దద్రూపమైపోవును. దీనిపేరే ఆత్మనివేదనభక్తి ౨౮ వా
చ్యాంశముతో భక్తిని, ముక్తిని బోధింపవలెను. లక్ష్యాంశముతో తద్రూ
పత నసుభవము గావింపవలెను. మననము చేయఁగఁ జేయఁగ నెప్పుడు
హేతువుండదో యాయవస్థకే తద్రూపతయని పేరు. ౨౯ స్వరూపము,

చిద్రూపము, తద్రూపము, తరువాత స్వస్వరూపము, తనరూపము అను నీదశలన్నియుఁ ద త్త్వనిరసనమైనపిదపఁ గలుగుచున్నవి ३०

మూఁడవ సమాసము

ఉ త్ప త్తి ని రూ ప ణ ము .

బ్రహ్మము, ఘనమును, నిరాకారమును, నైఁయున్నది. ఆకాశమునకంటె నధికమగువిశాలముగను, నిర్మలముగను, నిశ్చలముగను, నిర్వికారముగను నున్నది. (౧) బహుకాల మిట్లున్నపిదప నచటనుండి భూగోళము ఉదయించును. ఇపు డాభూగోళమూలమును శ్రోతలు సావధానచిత్తులై వినఁగోరెదను. ౨ నిశ్చలపరబ్రహ్మమునందుఁ జంచలమగు సంకల్ప ముదయించును. ఆసంకల్పమునే ఆదినారాయణుఁడనియు జగదీశ్వరుఁడనియు, మూలమాయయనియు, షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుఁడనియు భగవంతుఁడనియుఁ జెప్పుదురు ३. ४. ఆసిమ్మట గుణక్షోభిణి యుండును. అచటనే త్రిగుణము లుదయించుచున్నవి. అచటినుండి ఓంకారము ఉత్పత్తియగుచున్నది ५ అకార, ఉకార, మకారములు మూఁడుఁగలిసి ఓంకారమయ్యెను. పిమ్మటఁ బంచభూతములు జనించెను ౬ అంతరాత్మను ఆకాశమందురు. దానినుండి వాయువు, వాయువునుండి తేజము జనించెను ౭ వాయువురాపిడినుండి అగ్నియు, దానినుండి సూర్యబింబము నుత్పన్నమయ్యెను. ౮ శీతలవాయువువలన జలము జనించెను. జలము పేరుకొని పృథ్వియయ్యెను ౯ పృథ్వియం దనంతకోటి బీజజాతు లుండును. పృథ్వియు జలమును ఐక్యమైనపిదప బీజములనుండి యంకురములు వెడలును. ౧౦ ఆయంకురములనుండి లతలు, పత్రములు, పుష్పములు బహువిధస్వాదుఫలములు జనించుచున్నవి ౧౧ పిదప నానావిధవర్ణములుగల రసయుతములగు పత్రములు, పూవులు, ఫలములు, మూలములు, ధాన్యములు, అన్నాదులు కలుగుచున్నవి ౧౨ అన్నమునుండి రేతస్సు (వీర్యము) కలుగును. రేతస్సువలనఁ బ్రాణు లుత్పన్నమగును. ఇదియందఱకును బ్రత్యక్షముగఁ దెలిసియున్నయంశమేగదా! ౧३ అండజములు, జరాయుజములు, స్వేదజములు, ఉద్భిజ్జములు నున్నగువానికన్నింటికిని

బీజము పృథ్వియు జలము నైయున్నది. ఇదియే సృష్టిరచనమునందుఁగల యద్భుతచమత్కారము ౧౪

ఈవిధములుగ నాలుగుగనులు (అండజాదిసృష్టిభేదములు) నాలుగువాణులు, ఎనుబదినాలుగు లక్షలజీవయోనులు, మూఁడులోకములు, పిండము, బ్రహ్మాండము మున్నగునవన్నియు నిర్మాణమగుచున్నవి ౧౫సం పూర్ణాష్టధా ప్రకృతి సాధారణముగ మూలమాయయందే యుండును. ఉదకము పృథ్వితోఁగలసినపిమ్మట జడచైతన్యజీవములన్నియు జనించును. ఒకవేళ జలమే లేకపోయినచోఁ బ్రాణివర్గమంతయు మరణించును ౧౬ ఈచెప్పినదానిలో సందియ మావంతయు లేదు. వేదశాస్త్రపురాణాదుల వలన నీయంశమును విశ్వసింపవలెను. ౧౭ విశ్వసింపఁదగిన సందేహయుక్తమగు సంశయమును గ్రహింపఁదగదు. విశ్వాసములేనితావున నేవ్యవహారముగూడ నెరవేరదు ౧౮ ప్రవృత్తి యందైనను, నివృత్తియందైనను ప్రతీతి కావలెను. ప్రతీతిరహితులై సందేహములలోఁ బడియుండువారలు వివేకహీనులుసుమా ౧౯

ఈవిధముగ సృష్టిరచనమునుగూర్చిన విస్తారమును సంక్షేపముగ వర్ణించితిని. ఇఁక నీవిస్తారమునకుఁ గలసంహారమును వినుండు ౨౦ ఆదినుండి యంతమువరకు జరుగునదంతయు నాత్మారాముఁడే జరుపుచున్నాఁడు. మఱియు నాతఁడే యథాయోగ్యముగ దీనివ్యవస్థనుగూడఁ గావించుచున్నాఁడు ౨౧ ఇఁకముందుఁ బ్రళయనిరూపణమును వినవలెను. ఇంతటితో నీసమాసము పూర్ణమగుచున్నది ౨౨

నాలుగవసమాసము.

ప్రళయనిరూపణము.

ప్రళయకాలమందుఁ బృథివి యంత్యమైపోవుననియు సంపూర్ణభూతములు నష్టమగుననియు శాస్త్రములందుఁ జెప్పఁబడెను ౧ నూఱుసంవత్సరములదనుక అనావృష్టియుండును. దీనిచే సంపూర్ణసృష్టి కాలిపోవును. పృథ్వియందుఁ బర్వతములుగూడ నిమిడిపోఁగలయంతటి నెఱ్ఱెలు పడిపోవును ౨ పండ్రెండుకళలతో సూర్యుఁడు భూమిని దహింపఁజేయును. సూర్యకిరణములనుండి అగ్నిజ్వాలలు వెలువడును. నూఱుసంవత్సరముల

దనుక భూమండలము తగులబడుచుండును ౩ వసుంధర సిందూరవర్ణ మొందును. శేషనాగము కాలి వేగముగ విషమును గ్రక్కును ౪ ఆ విషమునుండిన వెడలిహాలాహలజ్వాలలచే సప్తపాతాళములుగూడఁ గాలును. పాతాళలోకముగూడ నీవిధముగ మహాపావకమునందు భస్మమగును. ౫ పిదప మహాభూతములు సంతప్తమగును. ప్రళయవాయువు బయలువెడలును. నలుదిక్కులఁ బ్రళయాగ్ని విజృంభించును ౬ ఏకాదశరుద్రులు కుపితులగుదురు. ద్వాదశాదిత్యులు కాలి వేండ్రమై పగిలిపోవుదురు. మఱియుఁ బ్రళయకాలమునందు అగ్నులన్నియు నొక్కటియగును ౭ వాయుఘాతమునను అశనిఘాతమునను భూమియంతయుఁ బగిలిపోవును. భూమికి సహజముగఁ గలపీఠస్థితి (సఘనత్వము) భిన్నభిన్నమగును ౮ అప్పుడు మేరుపర్వతముగూడ లెక్కలోనికిరాదు. ఎవరు దేనిని గాపాడఁగలుగుదురు? చంద్రసూర్యులయొక్కయుఁ దారాగణముయొక్కయు ఆధారస్థానము బంధింపఁబడును ౯ భూమి తనవీర్యమును (కాఠిన్యమును) విడచివేయును పృథ్వియంతయు మండిపోవును. ఈవిధముగ నీబ్రహ్మాండము ఒక్కసారిగ గాలిపోవును ౧౦

అనంతరము గొప్పవర్షము గురియును. అపుడుభూమండలము జలమునందు లయమగును. ౧౧ కాల్చినసున్నము నీటిలోఁగరగిపోవునట్లు పృథ్విగూడఁ బిమ్మట నదృశ్యమగును. తన కాఠిన్యమునంతయు విడచి జలమునందుఁ గలసిపోవును ౧౨ శేషకూర్మవరాహములు నష్టమగుటవలనఁ బృథ్వికిగలయాధారముతొలంగును. మఱియు నది తనసత్వమునువిడిచి నీటిలోఁ గలయును ౧౩ ప్రళయ మేఘములొక్కచో గుమియగును. మిగులఘోరధ్వనితో గర్జించును. మెఱుపులు, ఉఱుములు అఖండరీతిగఁ బ్రజ్వలించును. కోలాహల మొప్పతిల్లును ౧౪ పర్వతములవంటి వడగండ్లు పడును. కొండలనుగూడ నెగురఁగొట్లునంతటి గాలివీచును. నిరుపమానముగా గాఢాంధకారము వ్యాపించును. ౧౫ సంపూర్ణ నదులును సముద్రములును నొక్కటియగును. ఆకాశమునుండి నదులు క్రిందికిఁబడు చున్నట్లుండును. అంతర ముండదు. సర్వము జలమయమగును ౧౬ ఆజలముతోఁ బాటు పర్వతసమానములగు మత్స్యములు, కూర్మములు, సర్పములు పడును. గర్జనముకాఁగానే జలములో జలము కలియును ౧౭ సప్త సముద్రములయావరణ

ము గలసిపోవును. ఆవరణ సేతువులు తెగును. సమస్తమును జలమయమైన పిదప ప్రళయపావకుఁడు ప్రబలుఁడగును ౧౮ బ్రహ్మాండములకు సమమగు తప్త లోహము జలసమూహమును నింకించునట్లు జలమంతయు నదృశ్యమగును ౧౯ సంపూర్ణ జల మీవిధముగా నిగిరిపోవును. పిదప నంతయు నగ్నిమయ మగును. ఆయగ్నిని ప్రళయవాయువు కొట్టివేయును. ౨౦ ఆధారరహిత మగుటవలన దీప మారిపోవునట్లు ప్రళయపావకుఁడుగూడఁ జల్లారును. పిదప అసంభవమగు వాయువు ప్రబలమగును. ౨౧ కాని మిగుల విస్తృతమగు నభకాశము (ఆకాశము) నం దావాయువు లయమగును. ఇట్లు ఈసంపూర్ణ పంచభూతాత్మికమగు వ్యాప్తియంతయు సమాప్తి యగును. ౨౨ మహదద్భుతమగు మూలమాయగూడఁ దనలోఁ దాను మఱచి లయమొందును. ఈవిధముగా సంపూర్ణ పదార్థమాత్రమునకు నిలువ తావేయుండదు. ౨౩ సంపూర్ణమగు నీదృశ్యజగత్తును ప్రళయ మీవిధముగాఁ గబళించును. జడచంచలములన్నియు లయమగును. శాశ్వతమగు పరబ్రహ్మముమాత్రము కడకు నిలిచియుండును. ౨౪

ఐదవ సమాసము.

సృష్టిని గూర్చిన కథ.

ఉదాసీనులగు సాధువు లిరువురు పృథ్వీపర్యటనము గావించుచుండిరి. వారలు మనోరంజనమునకై యొకకథను జెప్పుకొనిరి. ౧ ఆయిరువురిలో నొక్కఁడు శ్రోతగ రెండవవాఁడు వక్తగ నైరి. ఏదేనియొక మంచికథను జెప్పుమని శ్రోత వక్త నడిగెను. అట్లేచెప్పెదను. సావధానముగ వినుమని యిట్లుచెప్పెను. ౨ ఒకానొకచోట స్త్రీపురుషులిరువురు (ప్రకృతి - పురుషుఁడు) ఉండిరి. ఉభయులకు మిగులఁ బ్రేమయుండెను. వారలిరువురును నిరంతర మొక్కచోట నొక్కటిగనే వర్తించుచుండిరి. ఎప్పుడును వేఱుగాకుండిరి. ౩ ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినపిదప వారి కొకబాలుఁడు * జనించెను. ఆబాలుఁడు మంచికార్యకర్తగను, సర్వ విషయములందును జతురుఁడుగను నుండెను. ౪ కొన్నిదినములు గడ

---

* సత్త్వగుణాత్మకుఁడును, చైతన్యస్వరూపుఁడును బ్రతిపాలకుఁడునగు విష్ణువు

చినపిదప నాపుత్రునకుఁగూడఁ * 1 కుమారుఁడు గలిగెను. అతఁడు తండ్రి కంటెఁగూడ నధికోద్యోగియయ్యెను. వ్యాపకత్వముఁనం దీబాలుఁడు తనతండ్రిలో అర్ధభాగము చతురుఁడయ్యెను. 2 ౫ * ఈతఁడు మిగుల గొప్పప్రయత్నమునుగావించెను. కన్యలను, పుత్రులను, (సమస్తసృష్టి) చాలమందిని గనెను. మఱియు నానాప్రకారములుగఁ జాలజనమును సమకూర్చెను. ౬ ఈతనిజ్యేష్ఠపుత్రుఁడు * 3 అజ్ఞానియుఁ గ్రోధియు నయ్యెను. కొంచెమేమరినచో గొప్పసంహారము గావింపఁదొడంగెను. ౭ తండ్రి మౌనముగఁ గూర్చుండియుండెను. కుమారుఁడు (విష్ణువు) మిగులఁ బ్రయత్నము గావించెను. ఈతఁడు సర్వజ్ఞుఁడును జతురుఁడును మిగులమంచివాఁడును నయ్యెను. ౮ మనుమఁడు (బ్రహ్మ) ఆతనిలో సగమెఱుంగును, మునిమనుమఁడు (శంకరుఁడు) ఏమియు నెఱుంగఁడు. ఏమఱినచో సంహారముగావించును. మహాక్రోధి. ౯ కుమారుఁ డన్నింటిని బరిపాలించుచుండును. మనుమఁడు సరిగ వృద్ధిఁజేయును. మునిమనమఁ డాకస్మికముగ మఱచియున్నపుడు సమస్తమును సంహరించును. ౧౦ ఈ విధముగ వంశము వృద్ధినొందెను. మిగుల విస్తరమయ్యెను. మఱియు నానందముతోఁ జాలకాలము గడచెను, ౧౧ అనంతమగు విస్తృతినొందెను. పెద్దలనుడువు లెవరును విశ్వసింప రైరి. పరస్పరవిరోధములు వృద్ధినొందెను. ౧౨ గృహమునందు బలమగు కయ్యములు చెలరేగెను. ఇందుచేఁ జాలవఱకు సంహారమయ్యెను. పెద్ద పెద్దలయందే వైరముకలిగెను. అంతయు నిరంకుశమయ్యెను. ౧౩ అనంతరము ఉన్మత్తతవలన యాదవులకు నాశనముకలిగినట్లు అజ్ఞాన కారణమున వారలకందఱకును నాశనము కలిగెను. ౧౪ అంతయు మొదలంట నాశనమయ్యెను. కన్య పుత్రుఁడు మున్నగువారల నామములు చిహ్నములుగూడ శేషింపకపోయెను. ౧౫ ఈకథను మననముగావించు వానికి జన్మమృత్యువులు తొలంగును. వానిప్రతీతివలన శ్రోతయు,వక్తయు

---

* 1 రజోగుణాత్మకుఁడును చేతనాచేత మిశ్రితుఁడును, ఉత్పత్తికర్తయు నగు బ్రహ్మ * 2 అర్ధచతురుఁడగుట యెందుచేతననఁగా ! బ్రహ్మయందు అర్ధభాగము చేతనము, అర్ధభాగ మచేతనము నున్నది. *3 తమోగుణాత్మకుఁడును అచేతనరూపుఁడును సంహారకుఁడునగు మహేశ్వరుఁడు.

ధన్యులగుదురు. ౧౬ ఇట్టి విచిత్రకథ ప్రపంచమున బలుమాఱు జరుగు చు ముగియుచున్నది. ఈకథ నిట్లుజెప్పుకొని యోగోస్వాములు(సాధువులు) మౌనముగ దమత్రోవను వెడలిపోయిరి. ౧౭

ఈకథను మానవులందఱును మాటిమాటికిని మననము జేయు చుండవలెను. ౧౮ ఏమఱుపాటునను మఱపునను నుంటచే సంగ్రహముగ నిరూపణముచే జెప్పితిని. న్యూనాధికములకు శ్రోతలు క్షమింతురుగాత ౧౯ వివేకముతో నీకథను నిరంతర మాలించుపురుషులు జగదుద్ధరణము జేయుదురని దాసు నుడువుచున్నాడు ౨౦ ఆజగదుద్ధారణవిషయములను వివరణ మొనరింపవలెను. సారవస్తువు నన్వేషించి లోకుల సమ్ముఖము నందుంచుటయే నిరూపణము ౨౧ నిరూపణమును శ్రద్ధాపూర్వకముగ విచారింపవలెను. గుప్తతత్వముల నెన్నిటినో దెలిసికొనవలెను. తెలిసి కొనుచు దెలిసికొనుచు నిస్సందేహి కావలయును. ౨౨ ఎనిమిదిదేహ ములను విచరణముగావించి చూచినయెడల సహజముగనే నిస్సందేహ త్వము ప్రాప్తించును. అంతియగాక అఖండనిరూపణమువలన సమాధా నము కలుగును. ౨౩ తత్వములనుగూర్చి గగ్గోలుపడుచున్నంతదనుక శాంతి లభింపదు. కావున నీతత్వములగగ్గోలును దూరము జేయవలెను. ౨౪ ఈసూక్ష్మసంవాదమునుమాటిమాటికిమననముగావింపవలెను.ఇఁక ముందు సమాసమునందు సావధానులరై శ్రోతలు లఘుబోధ వినఁగోరెద ౨౫

ఆఱవసమాసము.

* లఘు బోధము.

తొలుదొలుత బంచతత్వములనామములు నేర్వవలెను. పిదప దనయనుభవము నూతగఁగొని వానిస్వరూపము నెఱుంగవలెను. ౧ ఆ వల శాశ్వతమెద్దియో అశాశ్వతమెద్దియో యనునది నిశ్చయ మొనర్ప వలెను. ౨ పంచభూతవిచారము వానినామరూపములు, సారాసారనిశ్చ యము నిపుడు వివరించెదను. సావధానులరై వినుండు ౩ పృథివ్యాపస్తే జో వాయ్వాకాశము లనువేరులతో ఐదుభూతము లున్నవి. ఇఁక వీని

---

* శ్రీసమర్థరామదాసస్వామి శ్రీఛత్రపతిశివాజీమహారాజునకు సింగణవాడి యందు ఈలఘుబోధము నుపదేశించెనని పరంపరగ, జెప్పుచున్నారు.

స్వరూపములను వినుండు. ౪ భూమిని పృథ్వియనియు, ఉదకమును అప్పనియు, అగ్ని సూర్యుఁడు మున్నగు సతేజఃపదార్థములను దేజమనియు నందురు. ౫ గాలిని వాయువనియు, అవకాశము నాకాశమనియు నందురు. ఇవు డిందు శాశ్వతమగు నదెద్దియో నీమనస్సునందు విచారింపుము. ౬ అన్నకణము నొక్కదానిని జూచి నంతన అన్నపుమర్మమంతయు విశదమగును. అట్లే స్వల్పానుభవ ము.ప యోగించి సమస్తము నెఱుంగవలెను. ౭ పృథివి యేర్పడు చున్నది. నశించు చున్నది. ఈయంశము ప్రత్యక్షముగఁ జూచుచున్న దే! ఈసృష్టి యందు నానావిధకల్పనములు జరుగుచున్నవి. నశించు చున్నవి. ౮ నిర్మితమగునదెల్ల నశించును. జలముగూడ నాశనమగును. తేజముగూడఁ జల్లారును, వాయువుగూడ నుండదు. ౯ ఆకాశము నామమాత్రముగ నున్నది. అదిగూడ విచారించిచూచిన యెడల నుండనే యుండదు. (పంచభూతములుండవు) ౧౦ పంచభూతములవిస్తృతి యిట్టిది. ఇది నిశ్చయముగ నాశన మగునట్టిది. నిరాకారమగు ఆత్మను సత్యమనియు, శాశ్వతమనియు నెఱుంగనగును. ౧౧ ఆత్మ యెవరికిఁ గనుపింపదు. జ్ఞానము లేనియెడల నది అవగాహనముగాదు. దానిని సత్పురుషులఁ నడిగి తెలిసికొనఁదగును. ౧౨ సజ్జనుల నడిగినచో ఆత్మ అవినాశియని చెప్పుదురు. ఆత్మకు జన్మమృత్యువులు లేనేలేవు. ౧౩ నిరాకారమునం దాకారమును ఆకారమునందు నిరాకారమును భాసించుచున్నది. నిరాకారాకారములను వివేకముచే గుర్తింపఁదగును. ౧౪ నిరాకారము నిత్యము, ఆకారము అనిత్యము. దీనినే నిత్యానిత్యవిచార మందురు. ౧౫ సారము నం దసారమును, అసారమునందు సారమును భాసించుచున్నది. ఈ సారాసారవిచారమును శోధించి చూడవలెను. ౧౬ పాంచభౌతికము మాయికము. అయినను నది బహురూపములతో భాసించుచున్నది. ఒక్కటియగు నాత్మ సర్వవ్యాపిగ నున్నది. ౧౭ నాలుగుభూతములలో నాకాశ మెట్లు వ్యాపించియున్నదో అట్లు ఆకాశమునందుగూడ పరబ్రహ్మము వ్యాపించియున్నది. ఆలోచించి చూచినచో ఆకాశము, పరబ్రహ్మము అభిన్నముగ గోచరించును. ౧౮ ఉపాధియోగముననే ఆకాశమున్నది. ఒకవేళ నుపాధియే లేకున్నచో ఆకాశమెక్కడిది? పరబ్రహ్మము

నిరాభాసము, నిరాభాస మవినాశి. ఇట్లే ఆకాశమునుగూడ నెఱుంగ నగును. ౧౯

ఇంక నీవివరణమును ముగించుదము. ఏది నాశన మొందదో దానిని వివేకముతో ననుమానములోనికిఁ దేవలెను. ౨౦ పరమాత్మ నిరాకారము. ఇంక మనమెవ్వరమో విచారింపవలెను. ఈ విచారము మిగుల ముఖ్యమైనదిసుమా! ౨౧ వాస్తవముగ దేహాంతసమయమున వాయువు వెడలిపోవును. ఇది యనృతముగఁ దోఁచినచో ఇపుడే నిశ్వాసమును, ఉచ్ఛ్వాసమును నాపి చూడుము. ౨౨ శ్వాసము నాపినచో దేహపాతమగును, దేహపాతమైనంతన దేహము శవమగును. శవముతో నేపనియు జరుగదు. ౨౩ దేహము లేకున్నచో వాయు వేమియుఁ జేయ నేరదు. వాయువు లేకున్నచో దేహమేమియుఁ జేయనేరదు. యోచించినచో నొకటిలేకున్నచో వేఱొకటి యేమియుఁ జేయనేరదని విశదమగును. ౨౪ సాధారణముగఁ జూచినచో మనుజుఁడు గోచరించుచున్నాఁడు. విచారించిచూచినచో నేమియులేదు. అదియే వస్తువైయున్నాఁడు. ఇట్లే అభేదభక్తిలక్షణమును గుర్తెఱుఁగవలెను. ౨౫ మన మొకవేళ మనమే కర్తలమని చెప్పునెడల మనతలంపు ననుసరించియే సమస్తము జరుగవలెను. అట్లు జరుగుటయే లేదు గావున మనము కర్తలమని చెప్పుట వ్యర్థము. ౨౬ మనము కర్తలముగాముగదా! భోక్తల మెట్లగుదుము? ఆలోచింపని దీయంశము తెలియదు ౨౭ ప్రకాశమునకు, అంధకారమునకు నెంతభేదముగలదో విచారమునకు అవిచారమునకు అంతభేదముగలదు. విచారము, నిర్వికారము లొక్కటి కానేరవు ౨౮ విచారములేనితావున నేమియు జరుగదు. సత్యవిషయ మెప్పుడు అనుమానములోనికిరాదు ౨౯ అనుభవమును న్యాయమనియు అననుభవమును అన్యాయమనియుఁ జెప్పుదురు. జన్మాంధుఁడగుమానవుఁడు రత్నపరీక్ష నెట్లుగావింపఁగలఁడు? ౩౦ కావున నిర్గుణమునందు అనన్యుఁడైయుండువాఁడే జ్ఞాత. అతఁడె ధన్యుఁడు. ఆపరమపురుషుఁడాత్మనివేదకారణమున అందఱికును మాన్యుఁడుగ నుండును ౩౧

ఏడవసమాసము.

అ ను భ వ ము ను గూ ర్చి న వి చా ర ము .

ఆత్మనిర్మలము, నిశ్చలము, నిరాభాసము నైయున్నది. దాని కాకాశమును దృష్టాంతరముగ నిచ్చుచుందురు. అవకాశరూపముగ వ్యాపించియున్నదాని నాకాశమందురు ౧ మొదటి దాకాశము. తరువాత దానియం దన్నిపదార్థములును (తక్కిన నాలుగు భూతములును) నున్నవి. అనుభవముతోఁ జూచినచో నిదియే యథార్థము. అనుభవములేనిచో నంతయు వ్యర్థమే ౨ బ్రహ్మము నిశ్చలము. ఆత్మ చంచలము. ఆత్మకు వాయువును దృష్టాంతముగ నీయవచ్చును ౩ బ్రహ్మమునకు ఘటాకాశము దృష్టాంతము. ఆత్మకు (ఆకాశమునందలి) ఘటబింబము దృష్టాంతము. వివరణముగావించినచో నీరెంటియర్థము వేఱుగనున్నది ౪ జరుచున్నదానినంతయు భౌతికమందురు. జరుగుచున్న దంతయు నాశనమగును. జంచలము వచ్చుచుఁ బోవుచుండును. దీని నెఱుంగవలెను. ౫ అవిద్య జడము. ఆత్మచంచలము. జడము (అవిద్య) కర్పూరము. ఆత్మఅనలము. రెండును కాలి వెంటనే చల్లారుచున్నవి. ౬ బ్రహ్మము, ఆకాశము నిశ్చలజాతివి. ఆత్మయు, వాయువు చంచలజాతివి. సత్యాసత్యములను బరీక్షకులు గుర్తించెదరు. ౭ జడ మనేకము గలది. ఆత్మ యేకము. ఇదియే ఆత్మానాత్మవివేకము. జగత్తుయొక్క వ్యవహారమును నడుపువాఁడు జగన్నాయకుఁడు. ౮ జడము అనాత్మ. చేతనము ఆత్మ. అన్నింటియందును వర్తించుచున్నది సర్వాత్మ. అన్నియుఁ గలిసి చంచలాత్మ యయ్యెను. ఇది నిశ్చలమైనది కాదు. ౯ పరబ్రహ్మము నిశ్చలము. దానికి దృశ్యభ్రమ లేదు. విమలబ్రహ్మమునకు భ్రమలేదు. అది యచలము. ౧౦ మొట్టమొదట ఆత్మానాత్మవివేకము ముఖ్యమైనది. ఆపిమ్మట సారాసారవిచార మొనర్పవలెను. సారాసార విచారమువలనఁ బ్రకృతి సంహారమగును. ౧౧ విచారమువలనఁ బ్రకృతి సంహారమగును. ఉండియును దృశ్యము నష్టమగును. మఱియు అధ్యాత్మశ్రవణమువలన అంతరాత్మ నిర్గుణమునందు సంచరించును. ౧౨ అర్థమవగాహనమగుకొలంది అంతరాత్మయు నవగాహనమునకు వచ్చును. అర్థ మవగాహనము కాకున్నచో ఆత్మ వికాసము నొందదు. ౧౩ అర్థ

మునననుసరించి ఆత్మ మార్పునొందును. అది యెటుఁగొంపోయిన నటు పోవును. అనుమానమువలన నది యొకానొకప్పుడు సందేహములోఁ బడును. ౧౪ ఒకవేళ నిస్సందేహముగా అర్థ మవగాహనమగుచో ఆత్మ గూడ నిస్సందేహ మగును. అనుమానార్థమగుచో అనుమానరూప మగును. ౧౫ నవరసమిళితమగు నర్థము గ్రహించినచో శ్రోతలు నవరస విదులగుదురు. దురర్థము గ్రహించినచో శ్రోతలు దురర్థు లగుదురు. ౧౬ సంగమునననుసరించి గిరిశిఖరములయందు వర్ణభేద మేర్పడుచుండును. కావున ఉత్తమమార్గముల నెఱింగి నడువనగును. ౧౭ ఉత్తమభోజనము ను వర్ణించుచున్నచో మనస్సుగూడ భోజనాకారము నొందును. వనితాలావణ్యావర్ణనము వినుటవలన మనస్సు ఆలావణ్యముననే మగ్నమగును. ౧౮ ఇట్లే అన్నిపదార్థములను నెంతదనుక వర్ణింపఁగలను ? ఇట్లగునా ? కాదా ? యని యింతటితోనే తెలిసికొనవలెను. ౧౯ ఎయ్యది విందుమో కందుమో అదియంతయు హృదయములో దృఢముగాఁ బాదుకొనును. పరీక్షావంతులు కనునెడ, వినునెడ హితాహితములఁ బరీక్షింతురు. ౨౦

అన్నింటిని వదలి కేవల మీశ్వరు నన్వేషింపవలెను. అప్పుడే కొంత మర్మము లభించును. ౨౧ అన్ని తెఱంగుల సుఖములను ఈశ్వరుఁడే నిర్మించియున్నాఁడు. కాని జను లీశ్వరు మఱచియున్నారు. మఱియు జన్మమున్నంతదనుక మఱచియే యుందురు. ౨౨* అన్నింటిని విడిచి నన్నే వెదకుమని స్వయముగఁ బరమాత్ముఁడే చెప్పియున్నాఁడు. కాని జనులు భగవంతునివిషయమున విశ్వాసహీనులై యున్నారు. ౨౩ కావుననే మానవులు నానాదుఃఖముల ననుభవించుచున్నారు. కష్టములకుఁ బాల్పడుచున్నారు. మనస్సునందు సుఖమునుగోరుదురుగాని తావెక్కడిది ? ౨౪ మానవులు దేనివలన సౌఖ్యములు లభించునో దానిని (పరబ్రహ్మమును) బుద్ధిహీనులై మఱచియున్నారు. సుఖము సుఖమని కలవరించుచు దుఃఖముల ననుభవించి మరణించుచున్నారు. ౨౫ చతురులగుపురుషులిట్లు గావింపఁజనదు. దేనినుండి సుఖములు లభించుచున్నవో దానినే చేయునగును. బ్రహ్మాండమునకు వెలుపలిదనుక

* సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ. భగవద్గీత అ. ౧౮ శ్లో. ౬౬.

ఈశ్వరుని వెదకుచుఁ బోవలెను. ౨౭ ముఖ్యుఁడగు నీశ్వరుఁడు ఎప్పుడు ప్రాప్తించునో యపుడు మానవునకుఁ గొఱంతయే యుండదు. లోకులు పిచ్చివాండ్రు. తమవివేకమును గోల్పోవుచున్నారు. ౨౮ వివేకఫలము సౌఖ్యము. అవివేకఫలము దుఃఖము. ఈ రెంటియం దెయ్యదియుత్తమముగఁ దోఁచునో దానిని గావింపవలెను. ౨౯ కర్తను గుఱుతెఱుంగవలెను. అదియే వివేకము. వివేకమును విడిచినచోఁ బరమదుఃఖ కావలసివచ్చును ౩౦ చతురపురుషుఁడు స్వహితమును మఱువఁగూడదు. ౩౦

ఎనిమిదవసమాసము.

కర్త యెవ్వఁడు?

శ్రోత లిట్లు ప్రశ్నించిరి. అయ్యా! నిశ్చయముగఁ గర్తయెవఁడు? ఈసృష్టియంతయు నెవఁడు నిర్మించెను. ౧ ఈప్రశ్నను ఒకరికంటె నొకరు గొప్పగనున్న సభలోనిపండితు లాలకించి ప్రత్యుత్తరము జెప్ప నారంభించిరి. వారలు చెప్పినవిధమును శ్రోతలు సావధానులరై వినుండు. ౨ ఒకఁ డీశ్వరుండు కర్తయనుచున్నాఁడు. మఱియొకఁ డీశ్వరుఁడెవఁడు? అనుచున్నాఁడు. ఈవిధముగ నెల్లరును దమతమయభిప్రాయములను వివరింప నారంభించిరి. ౩ ఉత్తమ, మధ్యమ, కనిష్ఠములుగ నెవరిభావము లెట్లుండునో యారీతిగఁ బండితు లీవిధమున స్పష్టపఱచిరి. తమతమ యుపాసనయే శ్రేష్ఠమని లోకులు విశ్వసించెదరు. ౪ మంగళమూర్తియగు వినాయకుఁడు కర్తయని యొకఁడును సరస్వతీదేవి కర్త్రియని యొకఁడును ౫ భైరవుఁడు కర్తయని యొకఁడును ఖండేరావు కర్తయని యొకఁడును వీరదేవుఁడు కర్తయని యొకఁడును, భగవతి కర్త్రియని యొకఁడును, ౬ నరహరి కర్తయని యొకఁడును, వనశంకరి కర్త్రియని యొకఁడును, సమస్తమునకు శ్రీమన్నారాయణమూర్తియే కర్తయని యొకఁడును జెప్పుచున్నారు. ౭ శ్రీరాముఁడే కర్తయని యొకఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు కర్తయని యొకఁడు భగవానుఁడగు కేశవుఁడే కర్తయని యొకఁడు ౮ పాండురంగఁడు కర్తయని యొకఁడు రంగనాయకులు కర్తయని యొకఁడు పిశాచములు సర్వము జేయుచున్నవి గావున నవియే కర్తలని యొకఁడు ౯ ముంజ్యా కర్తయని యొకఁడు సూర్యుఁడు కర్తయని యొకఁడు అన్నిఁటిని జేయుచున్నాఁడు

గావున అగ్ని దేవుడే కర్తయని యొకఁడు చెప్పుచున్నారు. ౧౦ లక్ష్మి కర్త్రియని యొకఁడు మారుతి కర్తయని యొకఁడు భూమియే సమస్తము గావించుచున్నదిగాన నాయమయే కర్త్రియని యొకఁడు ౧౧ తుకాయీ కర్తయని యొకఁడు, యమాయి కర్తయని యొకఁడు సట్వాయి కర్తయని యొకఁడు ౧౨ భార్గవుఁడు కర్తయని యొకఁడు వామనుఁడు కర్తయని యొకఁడు కేవలపరమాత్ముఁడే కర్తయని యొకఁడు నుడువుచున్నారు. ౧౩ రేవన్న కర్తయని యొకఁడు బసవన్న కర్తయని యొకఁడు వీరన్నయే అందఱికిఁ గర్తయని యొకఁడు ౧౪ ఖలయీ కర్తయని యొకఁడు కార్తికస్వామి గర్తయని యొకఁడు వేంకటేశ్వరుఁడే సమస్తముగావించుచున్నాఁడుగాన నాతఁడే కర్తయని యొకఁడు ౧౫ గురువే కర్తయని యొకఁడు దత్తాత్రేయుఁడు కర్తయని యొకఁడు జగన్నాథుఁడే ముఖ్యకర్తయని యొకఁడు ననుచున్నారు ౧౬ బ్రహ్మకర్తయని యొకఁడు విష్ణువు కర్తయని యొకఁడు మహేశ్వరుఁడు కర్తయని యొకఁడు ౧౭ పర్జన్యుఁడు కర్తయని యొకఁడు వాయువు కర్తయని యొకఁడు నిర్గుణదేవుఁడు చేసియు అకర్తగా నున్నాఁడు గావున నాతఁడె కర్తయని యొకఁడు ౧౮ మాయయే చేయుచున్నదిగాన నదియే కర్త్రియని యొకఁడు, జీవుఁడు చేయుచున్నాఁడు కాన నాతఁడె కర్తయని యొకడు ప్రారబ్ధయోగమే అంతటికిని గర్తయని యొకఁడు ౧౯ ప్రయత్నమే కర్తయని యొకఁడు స్వభావము కర్తయని యొకఁడు ఎవఁడుకర్తయో యెవ్వరెఱుంగుదురని యొకఁడును నుడువుచున్నారు. * ౨౦

కర్తనుగూర్చి ప్రశ్నింపఁగనే సభయంతయు నంగడివీథియయ్యెను. ఇందెవరిమాట సత్యమని విశ్వసింపనగును? ౨౧ ఎవఁడే వేల్పును నమ్మెనో వాఁడు ఆతనిని కర్తయని చెప్పును. ఈజనుల కోలాహలమాపఁజాలము ౨౨ తమతమ అభిమానములతో నెల్లరును మనస్సులలో నిశ్చయము గావించుకొనియున్నారు. ఈ యంశమునుగూర్చిన చర్చ యెన్నఁటికిని ముగియదు ౨౩ ఒక్కొక్కనియోచన మొక్కొక్కవిధముగ నుండును. ఈ కోలాహలమునంతయు నటుండనిమ్ము. ఈవిచారమునందలి వాస్తవార్థ

---

* ఖండేరావు, ముంజ్యా, తుకాయీ, యమాయి, సట్వాయి, ఖలయీ మున్నగువారలు మహారాష్ట్రదేశమునందలి దైవవిశేషములు.

మును జెప్పెద వినుండు. ౨౪ శ్రోతలారా! సావధానులు కండు. నిశ్చయ
ముతో అనుమానమును ఖండింపవలెను. జ్ఞాతయగుపురుషుఁడు అనుభవ
మును సత్యమని తెఱుంగవలెను ౨౫ కర్త చేయుపనియెల్ల కర్తకుఁ దరు
వాతనే జరుగును. కర్తచేయుపని కర్తకుముం దెటులగును? ౨౬ నిర్మింప
బడినదెల్లఁ బాంచభౌతికము. బ్రహ్మాది దేవతలుగూడఁ బాంచభౌతికులే.
కావునఁ బైనివేర్కొనిన పాంచభౌతికులగు దేవత లీపాంచభౌతికసృష్టి
నెట్లుగావింపఁగలరు? ౨౭ పంచభూతములను వేఱుపఱచి కర్తను గుఱు
తెఱుంగవలెను. ఏలయన? పాంచభౌతికములు స్వభావసిద్ధముగనే కార్య
ములోనికి వచ్చుచున్నవి ౨౮ నిర్గుణము పంచభూతములకంటె భిన్నముగ
నున్నది. నిర్గుణమునందుఁ గర్తృత్వభావము లేదు. నిర్వికారమునకు వికా
రము నెవఁడు జతపఱుపఁగలఁడు? ౨౯ నిర్గుణమువలనఁ గర్తవ్యము కాఁ
జాలదు. సగుణము కార్యమున కుపకరించును. కావునఁ గర్తవ్యమెవరివల
నజరుగునో దానిని బాగుగా నెఱుంగవలెను. ౩౦ వాస్తవమున కెయ్యది
లేనేలేదో (నిర్గుణమును) దానినిగూర్చి 'దీనికిఁ గర్తయెవఁ'డని ప్రశ్నించిన
లాభములేదు. కాన నిదియంతయు స్వభావసిద్ధముగనే మైనదనుట యు
క్తముగనున్నది. ౩౧ ఒకటి సగుణము, ఒకటినిర్గుణము. ఇఁక నిప్పుడు
కర్తృత్వము నెవని కారోపించెదను? ఈయంశము బాగుగా విచారింపఁ
దగినది ౩౨ సగుణమే సగుణమును నిర్మించెనందునా? సగుణోత్పత్తి
మొదటినిర్మాణమయ్యెను. ఇంక నిర్మించునదేది? నిర్గుణమునందుఁ గర్తృ
త్వమెప్పుడైన నారోపింప నవకాశమేలేదు. ౩౩ ఇపు డిచట కర్తయే
కాన్పించుటలేదు. అనుభవముతో సమస్తము నెఱుంగవలెను. ఏలయన!
దృశ్యము సత్యము కాదు. ౩౪ చేయబడినదంతయు మిథ్యయే.
ఈస్థితిలోఁ గర్త పేరెత్తుటయే వ్యర్థము. వక్త యిట్లు వాక్రొనెను.
ఓయీ సోదరా! వివేకముతోఁ జక్కఁగఁ గనుఁగొనుము. ౩౫
బాగుగా విచారించి చూచినచో ప్రతీతిగలుగును. ప్రతీతిగలిగినచో నిఁక
మీఁద ఆర్భాటములు గావింపవలసిన యవసరమే లేదు. ౩౬ ఈకథనము
నింక ముగించెదను. వివేకియగువానికే యీయంశము బోధపడును.
పూర్వపక్షమును ఎగురఁగొట్టవలెను. ఎగురఁగొట్టకున్నచో నిది యనిర్వా
చ్యమగును. ౩౭ అనంతరము శ్రోత యిట్లు ప్రశ్నించెను. "స్వామీ!

దేహమునందు సుఖదుఃఖముల ననుభవించునదెవరు?" వక్త యిట్లు
చెప్పెను. ఈ ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తరమును ముందు సమాసమునఁ
దేటపడఁగలదు. ౩౨

తొమ్మిదవ సమాసము.

ఆత్మయొక్క సుఖదుఃఖానుభవము.

ఆత్మకు శరీరసంయోగమువలన ఉద్వేగము, చింత, కలుగుచున్నది. శరీరయోగమువలన ఆత్మ జాగరూకతగ నుండునను సంగతి మీరెల్ల తెలిసిన దేగదా ౧ అన్నమును దేహ మొకవేళభుజింపకపోయినచో ఆత్మ జాగరూకతతో నుండఁజాలదు. ఆత్మలేనిది దేహమునందుఁ జేతనముగూడ నుండఁజాలదు. ౨ ఒకటిలేకున్న నింకొకటి యేమియుఁ జేయనేరదు. ఏపనియైనను ఆత్మయు, శరీరము గలసిచేయుచున్నవి ౩ దేహమునందుఁ జేతనమే లేకున్నచోఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది. ఆత్మ స్వయముగ నేపదార్థముఁనేని యెత్తఁజాలదు. ఇప్పుడు పని యింకనెట్లు జరుగఁగలదు? ౪ ఈ చమత్కారమును జూడుఁడు. ఆత్మ స్వప్నావస్థయందుఁ బోవుచున్నది. కాని దేహములోమాత్ర మున్నది. ఎట్లన, నది నిద్రావస్థలో గోకుచున్నదిగదా! ౫ అన్నరసమువలన దేహము పెరుగుచున్నది. శరీరము ననుసరించి విచార మతిశయించుచున్నది. వృద్ధావస్థయందు శరీరమున విచారము సన్నగిల్లును. ౬ మత్తుపదార్థములను సేవించునది శరీరమే. కాని శరీరయోగమున ఆత్మభ్రమనొందును. మఱియు విస్మరణకారణమున ఆత్మకుఁగల తెలివితేటలు మరుగుపడును. ౭ విషము తినునది శరీరము. కానిఆత్మలేచిపోవును. కాన వృద్ధిక్షయములుఆత్మపట్లసైత మవశ్యముగనున్నవి పెరుగుటయు,తరుగుటయు,పోవుటయు,వచ్చుటయు,సుఖదుఃఖములును, నానావిధానుభవములును దేహయోగమువలన ఆత్మకు అనుభవింపవలసియే వచ్చుచున్నది. ౮ చీమలపుట్టలు, చెదలపురుగుల పుట్టలవలె దేహముగూడ అవకాశయుతముగ (లోనలొట్టగ) నిర్మింపఁబడియున్నది ౧౦ శరీరమునందంతటను జిన్నవి, పెద్దవియగు నాడులు నిండియున్నవి. ఆనాడీనివహమునందు లోన (గొట్టములవలె) అవకాశమార్గములు నిర్మింపఁబడియున్నవి ౧౧ ప్రాణి తినుచున్న అన్నోదకములవలన రసము

జనించును. వాయు వాయన్నరసమును శ్వాసోచ్ఛ్వాసములచే శరీరము నందంతటను బరుగెత్తించును ౧౨ నాడులనుండి జలము ప్రవహించును. ఆజలమునందు వాయువు ప్రసరించును. వాయువుతోఁబాటుగ ఆత్మ గూడఁ బరుగెత్తుచుండును. ౧౩ దప్పిగొని శరీరము వాడిపోవుచున్న సంగతి ఆత్మకుఁ దెలియఁగనే అది శరీరమును జలముచెంతకుఁ గొనిపోవును. ౧౪ నీళ్లు కావలయునని యడుగును. శబ్దసహాయముఁనఁ బిలచును. మార్గమునుజూచి దేహమును నడిపించును. అవసరము కలిగినపుడు దేహమునంతయుఁ గదలించును. ౧౫ శరీర మాకలి గొన్నసంగతి ఆత్మ గ్రహింపఁగనే స్వేహసహాయమున నింటివారలను సమీపించి వాచ్యములను అవాచ్యములను అనిపించును. ౧౬ స్త్రీలయందున్న ఆత్మ 'వంటయైనది. వంటయైన' దని పలుకును. అపుడు దేహము నాత్మ స్నానము జేయించి కొనివచ్చును. పాదములలో నాత్మ ప్రసరించి త్వరత్వరగా నడిపించును. ౧౭ భుజించువానిని పళ్లెరము మున్నగువానిచెంతఁ గూర్చుండఁబెట్టును. నేత్రములలోనికేతెంచి పాత్రములను బళ్ళెరములను జూచును. చేతితో ఆచమనము జేయించును ౧౮ పిదపఁ జేతితో నాహారకబళము నెత్తించును. ముఖములోనికరిగి నోటిని తెఱపించును. దంతములతోఁ జక్కఁగ నమలించును ౧౯ ఆత్మ స్వయముగ జిహ్వాయందుండి సరసపదార్థములరుచిని గ్రహించును. ఒకవేళ భోజ్యవస్తువులలోఁ బుడక, ఱాయి కలసియున్నచో వెంటనే యుమియును ౨౦ చప్పఁగనున్నచో లవణమును యాచింపఁజేయును. స్త్రీని "ఓసీ ఏమే"యని పిలిపించును. కోపముతోఁ గనులనెఱ్ఱఁజేసి చూచునట్లుచేయును ౨౧ భోజనము చక్కఁగ నమరినచో ఆనందమొందును. జక్కఁగనుండనిచో ఖేదమొందును. అంతియు గాక దుర్వచనములఁ బల్కి యెదుటవారలయాత్మలు నొప్పించును. ౨౨ నానావిధములగు అన్నరసములతోయుదనము నానావిధరసములమాధుర్యము ఆత్మ గుర్తెఱుంగును. చేదుతగిలినచోఁ దలఁ గదలించును. మఱియు దగ్గ నారంభించును. ౨౩ అట్లే యాత్మ కోపపరవశయై కూరలలో "కారమునెక్కువవైచితివి! ఏమిచేతయిది! బండవని"యని యెదుట వారిని గటువచనములఁ బలికించును ౨౪ ఒకవేళ నెప్పుడేని నేయి యెక్కువగ్రోలినచో భుజించిన వెంటనే చెంబునుగాని విస్తారముగా జలము

ద్రావ నారంభించును ౨౫

ఈవిధముగ శరీరమునందుండి సుఖదుఃఖముల ననుభవించునది కేవలమాత్మయే. ఆత్మ లేకున్నయెడల దేహము వ్యర్థము. శవమగును. ౨౬ అనంతములగు మనోవృత్తులను ఆత్మస్థితియని గ్రహింపవలెను. ఉభయలోకములలోనున్న అన్నివ్యక్తులయందును ఆత్మయున్నది ౨౭ జగమున జగదాత్మయున్నది. విశ్వమునందు విశ్వాత్మయున్నది. నానారూపముల తో సర్వవ్యాపారములను నడుపునది సర్వాత్మ ౨౮ ఆత్మ యాఘ్రాణించును. రుచిజూచును. వినును. చూచును. సుకుమారమును గఠినమును గుర్తించును. అది చల్లదనమును, వేడిని వెంటనే తెలిసికొనును ౨౯ ఆత్మ సావధానియై లీలలనొనర్చును. ఎంతయో త్రవ్వి తలకెత్తుకొనును. ఈధూర్తత్వమును (చతురత్వమును) ధూర్తుడే తెలిసికొనగలడు ౩౦ వాయువుతో మంచిచెడుగులు (సుగంధదుర్గంధములు) రెండును వచ్చును. కానివాయువు సహజముగ నిర్మలమైయుండును ౩౧ శీతము, ఉష్ణము, సువాసన, దుర్వాసన మున్నగునవియెల్ల వాయువువెంటనే యుండును. కాని వాయువులో గలసియుండనేరవు ౩౨ వాయువువలన రోగములు వచ్చును. భూతములు వాయువువెంట బరుగిడును. వాయువననుసరించి ధూళి, చెత్త, తుపానులు వచ్చును ౩౩ ఇవియేవియు వాయువుతో నిలచియుండవు. ఇట్లే ఆత్మను వెంబడించివాయువుకూడ స్థిరముగ నిలచియుండదు. ఆత్మ వాయువుకంటెను మిగుల జపలమైనది ౩౪ వాయువు కఠినపదార్థములుసోకగనే ఆగిపోవును. ఆత్మ యట్లుగాక యేవస్తువునేని భేదించి లోనికేగును. అట్లేగినను ఆకఠినపదార్థములకు రంధ్రముగాదు ౩౫ వాయువు వీచునప్పు డొకవిధమగు శబ్దమగును. ఆత్మ కాశబ్దాదులేమియు నుండవు. మననముగావించినచో లోలోపలనే, మౌనముగనే ఆత్మజ్ఞాన మభివృద్ధియగును ౩౬ శరీరమునకు జేయు మంచియంతయు నాత్మకు జేరును. ఈవిధముగ శరీరయోగముచే ఆత్మకు సమాధానము కలుగును ౩౭ దేహమును విడిచి యేమిగావించినను అది యాత్మకుజెందదు. దేహయోగముననే వాసన తృప్తినొందును ౩౮ దేహమునకును ఆత్మకు నిట్టిసంబంధము లెన్నియో గలవు. కాని దేహములేకున్నచో ఆత్మ కభ్యంతరము గలుగును ౩౯ దేహము, ఆత్మ యేకమగునెడ నెంతయో కార్యము జరుగగలదు. వేలు

గనున్నచో నేమియుఁ గాదు. దేహాత్మసంయోగమువలన, వివేకసహాయ మున త్రిలోకజ్ఞానము కలుగును ౪౦

ప ది య వ స మా స ము.

ఉ ప దే శ ని రూ ప ణ ము.

దారముతోఁ బత్రములను, పుష్పములను, ఫలములను, బీజముల ను, పాషాణములను, గవ్వలను దండలుగా గ్రుచ్చుదురు ౧ స్ఫటికములు, కాష్ఠములు, చందనములు, ధాతువులు, రత్నములు మున్నగు మాలిక లును, వలలును దారముతోనే గ్రుచ్చఁబడుచున్నవి ౨ దారము లేకున్న నీపని జరుగదు. (ఇట్లే ఆత్మచే సంపూర్ణజగత్తు గ్రుచ్చఁబడియున్నది) కాని యిచట ఆత్మకు దారమును దృష్టాంతముగ నిచ్చుట పూర్తిగ నప్ప యింపదు ౩ ఏలయన? దారము మాలికలలోని బీజములకు మధ్యనే (రంధ్రములయందే) యుండును. ఆత్మయో సర్వాంగములందును సమా నరూపముగ వ్యాపించియున్నది ౪ ఆత్మ స్వాభావికముగాఁ జపలము. దారము జడము నిశ్చలము. కావున నీయుపమానము సరిపడదు ౫ తీఁగ లలో జలభాగము నిండియున్నది. అట్లే చెఱకులోఁ గూడ రసము నిండియున్నది. కాని రసము పైనుండు చెక్కయొకటిగాదు ౬ ఇట్లే దేహి (ఆత్మ) దేహములు (అనాత్మలు) రెండును భిన్నములుగా నున్నవి. మఱియు నీరెంటికిని భిన్నములుగ నున్నది నిరంజనమును నిరుప మమునగు పరమాత్మ ౭ రాజుమొదలు నిరుపేదదనుక నందఱును మను ష్యులే. కాని యందఱును సమానులెట్లగుదురు? ౮ దేవతలు, దానవులు మానవులు, నీచయోనులు, హీనజీవులు, పాపులు, సుకృతులు, మున్న గువారలెందఱో గలరు. ౯ జగత్తంతయు నొక్కయంశముతోడనే నడచు చున్నది కాని యందఱి సామర్థ్యములు వేఱువేఱుగా నున్నవి. ఒకరి నాశ్ర యించినచో ముక్తి లభించును. వేరొకరి నాశ్రయించినచో నరకము లభిం చును. ౧౦ పంచదార, మన్ను అను నీరెండును పృథివియొక్క యంశ ములే. కాని మన్ను తినఁదగినదికాదు. విషము జలముకాదా? అది చెడు గువదార్థము ౧౧ పుణ్యాత్మునియం దాత్మగలదు. పాపాత్మునం దాత్మ గలదు. ఇంకొకఁడు సాధువు వేఱొకఁడు దుష్టుఁడు. అందఱిమర్యాద

యొకరీతిగ నుండదు. ఆత్మ వేఱుగ నుండఁజాలదు. ౧౨ అందఱియంతరా త్మలు నొక్కటియే యనుమాట సత్యము. కాని కాకిని వెంటనుంచుకొ నరు. పండితుండు, శుంఠ యొక్కటి యెట్లుకాగలరు? ౧౩ మనుష్యుఁడు, గాడిద, రాజహంస, కోడి, రాజు, కోఁతి సమానమెటులగుదురు? ౧౪ భాగీరథీప్రవాహములోనిది ఉదకమే. జలధారులందును బొందలందును నున్నది యుదకమే. కాని మలినోదకమును గొంచెమేని క్రోలరు. ౧౫ కావున మానవుఁడు తొలుదొలుత ఆచారశుద్ధుఁడు, విచారశుద్ధుఁడు, వీతరాగి, సుబుద్ధి కావలయును. ౧౬ ఒకవేళ శూరులను విడిచి పిఱికి వారలను సైన్యములోనింపుకొన్నయెడల యుద్ధావసరములయం దావశ్య ముగఁ బరాజయము కలుగును. శ్రీమంతునివదలి దరిద్రుని సేవించినచో నేమిస్థితి కలుగఁగలదు? ౧౭ ఒకజలమువలననే సమస్తము ను నేర్పడినమాట సత్యమే! కాని జలము విమర్శించి సేవింపవలయును. కావున ఏకపత్నీయముగ నన్నింటిని సేవించుట మూర్ఖత్వముసుమీ! ౧౮ ఉదకమువలననే అన్నమయ్యెను. అన్నము వమనమైనయెడల నా వమనపదార్థమును మఱల భుజింపరుగదా! ౧౯ అట్లే నిందనీయమగు వస్తువును విడువవలెను. ప్రశంసనీయమగు నంశమును హృదయమునం దుంచవలెను. సత్కీర్తితో భూమండలము నించివేయవలెను. ౨౦ ఉత్త మునకు ఉత్తముఁడు రుచించును. నీచునకు ఉత్తముఁడు రుచింపఁడు. కావుననే ఈశ్వరుఁడు నీచుని దరిద్రునిగ నొనరించెను. ౨౧ సమస్తదరి ద్రలక్షణములను విడిచివేయవలెను. ఉత్తమలక్షముల గ్రహింపవలెను. హరి కథ, పురాణశ్రవణము, నీతి, న్యాయము, మున్నగునవి స్వీకరింపవలెను. ౨౨ వివేకపూర్వకముగ నడువవలెను. జనులనందఱిను సుముఖులుగ నుంచవలెను. మెల్లమెల్లగ నెల్లరను బుణ్యాత్ములఁ గావించుచుండవలెను. ౨౩ బాలకుల నడవడిననుసరించి నడిచినగాని వారలు మనకు మచ్చిక గారు. వారలకు రుచించునటుల మాటలాడినఁగాని వారితోఁ జెలిమి కుదురదు. అట్లే మెల్లమెల్లగ జనులభావముల ననుసరించి హితమునేర్పి చతురులఁ గావింపవలెను. ౨౪ మనుజు లందఱియెడను మన స్సుంచవలెను. ఇదిసత్యము. ఇవియన్నియుఁ జతురత్వలక్షణ ములు. చతురుఁడు చతురలక్షణము లెఱుంగును. అన్యులు పిచ్చివాండ్రు

౨౧ కాని పిచ్చివానిని బిచ్చివాఁడనిగూఁడ ననరాదు. మర్మమగునంశము నెప్పుడును జెప్పఁదగదు. అట్లువర్తించుచు నిస్పృహాపురుషుఁడు దిగ్విజయ మొందఁగలఁడు ౨౬ అనేకస్థలములలో, అనేకావసరముల నెఱింగి యథోచితముగ వర్తింపవలెను. ప్రాణిమాత్రులందఱకును అంతరంగముగ (అభిన్నమిత్రుఁడుగ) వర్తింపవలెను. ౨౭ ఒకఁడు రెండవవానిని సంతుష్టునిగావింపనియెడల నందఱకును శ్రమగలుగును. ఒకడు రెండవవానిమనస్సువిఱిచినచోఁ గుశలము గలుగదు ౨౮ అందఱిహృదయములను ప్రసన్నతగ నుంచువాఁడె సత్యమగు మహంతు (లోకోద్ధారకుఁడు). అతఁడందఱిని ఆకర్షింపఁగలడు. ౨౯

పదునాలుగవదశకము

మొదటి సమాసము.

నిస్పృహాలక్షణము.

నిస్పృహునియుక్తి, బుద్ధి, చతురత్వములనుగూర్చిన వివరములాలకింపుఁడు. దీని నాలకించుటవలనఁ జిత్తమున కెల్లకాలమును నిలుకడగలుగును. ౧ సులభము, ఫలదాయకమునగు మంత్రమువలె సాధారణము, గుణదాయకమునగు నౌషధమువలె నావచనములును సరళములు, అనుభవయుక్తములు నైయున్నవి. ౨ ఈయంశమును విన్నచో దుర్గుణములు తొలంగును. సద్గుణములు వెంటనే ప్రాప్తించును, కావున తీవ్రౌషధరూపములగు నామాటలను శ్రోతలు ధ్యానపూర్వకముగ వినఁగోరెదను. ౩ తొలుదొలుత నిస్పృహాగా నుండనగునను నియమము పెట్టుకొననే కూడదు. ఒకవేళఁ బెట్టుకున్నచో దానిని విడువనే కూడదు. విడిచివైచినచోఁ బరిచితులలోఁ దిరుగనే కూడదు. ౪ స్త్రీలను దృక్పథమునందుంచరాదు. కాంతావిషయికస్వాదును మనస్సుచేతనైని చవిజూడనీయకూడదు. ఒకవేళ ధైర్యము (చిత్తశుద్ధి) భంగమైనచో జనులకు మఱలఁ దనముఖమునుగూడఁ జూపింపఁదగదు. ౫ నిస్పృహుఁడొకతావుననే యుండఁదగదు. సంకోచము నుంచుకొనఁగూడదు. మోహములోఁ దగు

లోకుని ద్రవ్యమును గన్నెత్తియైనఁ జూడరాదు. ౬ ఆచారభ్రష్టుఁడు కాఁగూడదు. ఎవరేని యొకవేళ ధనముఁనొసంగుచోఁ గైకొనరాదు. తన పయి నేకోపమునేని రానీయఁదగదు. ౭ భిక్షనడుగుటకు సిగ్గుపడకూడదు భిక్ష నెక్కువఁ గైకొనఁజనదు. ఎమటివా రెన్నివిధముల నడిగినను దనజాడల నెఱింగింపరాదు. ౮ ఇతరులుపయోగించినవి, మఱికివి యగువస్త్రములను ధరింపఁగూడదు. మృష్టాన్నము భుజింపరాదు. దురాగ్రహము నొందరాదు. సందర్భానుసారముగాఁ బ్రవర్తింపవలెను. ౯ భోగములయందు మనస్సు నుంచఁగూడదు. దేహసంబంధములగు దుఃఖములకు (బాధలకు)భయపడఁజనదు. భవిష్యజ్జీవితముపయి నాశపడరాదు. ౧౦ విరక్తి విడువఁగూడదు. ధైర్యమును భంగపరుపకూడదు. జ్ఞానమును మలినము గాకుండ వివేకముచే గాపాడవలెను. ౧౧ కరుణాకీర్తనముల విడువరాదు. అంతర్ధ్యానము తగ్గిపోనీయఁ జనదు. సగుణమూర్తియొక్క ప్రేమతంతువుఁ దెంపరాదు. ౧౨ (సాధకుఁడా నీవు నిస్పృహివగుము. నిస్పృహివి కాదలఁతువేని) మనస్సులోఁ జింత నుంచుకొనకుము. కష్టములలో భేదముఁ నంగీకరింపకుము. ఏమైననుసరియే అదనున ధైర్యమును దొలంగకుము. ౧౩ అవమానమును జెడుగుగా భావింపకుము. ఎవరేని హేళన గావించినచో దుఃఖింపకుము. ఏమైననుసరియే ఇతరులు ధిక్కరించిరని విచారమొందకుము. ౧౪ విరక్తుఁడు లోకసంబంధమగు లజ్జ నుంచుకొనరాదు. గాన ఇతరులు లజ్జింపఁజేసిరని లజ్జ నొందకుము. ఇతరులుద్రేకము కలిగించినచో నుద్రేకమొందరాదు. ౧౫. శుద్ధమార్గమును వదలకుము. దుర్జనునితో వాదింపకుము. చండాలునితో సంబంధము కలుఁగజేసికొనకుము. ౧౬ తంపెలమారితనము దరిచేరనీయకుము. కలహించినచోఁ గలహింపకుము. నీయథార్థస్థితిని గోలుపోకుము. ౧౭ నిజమగు నిస్పృహుఁ డితరులునవ్వించినచో నవ్వరాదు. చెప్పింపఁదలంచినచోఁ నేదియుఁ జెప్పరాదు. క్షణక్షణమును ఇతరులు నడిపించినవిధమున నడువఁగూడదు. ౧౮ వేషము ధరింపరాదు ఒకేయమరికతో నుండరాదు, ఏకదేశీయుఁడై యుండక అన్నితావులందును భ్రమించుచుండవలెను. ౧౯ ఎవరితోడనైన దృఢసంసర్గముగలిగించుకొనఁదగదు. దానము గ్రహింపఁజనదు. అన్నివేళలందును సభలలోఁ గూర్చుండ

రాదు. ౨౦ శరీరమునెడ నే నియమము నేని పెట్టుకొనఁదగదు. ఎవ్వరికేని నమ్మిక మీయరాదు. మఱియు నేదేని నిశ్చితవిషయము నంగీకరింపఁగూడదు. ౨౧ సత్యనియమముల విడువకూడదు. అభ్యాసములను మునిఁగిపోనీయరాదు. ఏపరిస్థితులయందేని పరతంత్రుఁడుగ నుండరాదు. ౨౨ స్వతంత్రతను దొలంగనీయరాదు. నిరపేక్షత్వము త్రెంచివేయఁగూడదు. క్షణక్షణమునను బరాపేక్షతో నుండరాదు. ౨౩ వైభవదృష్టితోఁ జూడరాదు. ఉపాధిసుఖమున నుండఁగూడదు. స్వరూపస్థితియందలి ధ్యానమును ద్రిప్పివేయఁగూడదు. ౨౪ స్వేచ్ఛానుసారముగ మెలంగరాదు. లోకలజ్జ నుంచరాదు. ఎప్పుడైన నేతావునందేని యాసక్తి గలిగియుండరాదు. ౨౫ పరంపరను ద్రెంపఁగూడదు. ఉపాసనమార్గోపాధిని జెడనీయరాదు. జ్ఞానమార్గము నెన్నఁడు విడువఁదగదు. ౨౬ కర్మమార్గమును విడువఁ జనదు. వైరాగ్యము వీగిపోనీయరాదు. మఱియు నిరంతరముగా సాధనముల భజనముల ఖండింపఁదగదు. ౨౭ వాదవివాదముల విశేషించి చేయఁగూడదు. అనిత్యవిషయమును మనస్సునందుంచరాదు. వ్యర్థమగు క్రోధముతో హఠము చేయఁగూడదు. ౨౮ విశ్వసింపనివాని కేమియుఁ జెప్పఁదగదు. భయము గలుగఁజేయుమాట లాడరాదు. ఒక్కస్థలమునసే పెక్కుదినము లుండఁగూడదు. ౨౯ ఏయుపాధినేని వ్యాపింపఁజేయరాదు. ఒకవేళ వ్యాపింపఁజేయుచో నుంచుకొనఁదగదు. ఒకవేళ నుంచుకొనుచో దానియందుఁ దగుల్కొనఁగూడదు. ౩౦ గొప్పతనముగ నుండఁగూడదు. మహత్వము బెట్టుకొని కూర్చుండఁ జనదు. ఎచ్చటనైన నేకోరికయేని గలుగనీయరాదు. ౩౧ సరళత్వము విడువరాదు. కించిత్ జ్ఞత్వము తొలంగిపోనీయఁగూడదు. బలాత్కారముగఁ దనశరీరముపై నభిమానము దెచ్చిపెట్టుకొనఁదగదు. ౩౨ అధికారములేని దాజ్ఞాపింపఁగూడదు. అదలించి ఉపదేశింపరాదు. పరమార్థము నెప్పుడును సంకుచితపఱుపఁదగదు. ౩౩ కఠినవైరాగ్యమును విడువఁగూడదు. కఠినాభ్యాసమును విసర్జింపఁ జనదు. ఎవరివిషయమునందైనఁ గఠినత్వముగా వర్తింపరాదు. ౩౪ కఠోరవాక్యము లాడఁగూడదు. కఠినముగా నాజ్ఞాపింపఁజనదు. కఠినమగు ధైర్యము నేమైనసరియే విడువఁగూడదు. ౩౫ స్వయముగ నాసక్తుఁడగుటయుఁ జేయనిదే చెప్పుటయు శిష్యులను కొద్దిగొప్ప లడుగుటయుఁ దగ

డు. ౩౬ ఉద్ధతశబ్దములతో మాటలాడుటయు, ఇంద్రియములను స్మరించుటయు, స్వచ్ఛందవృత్తితో శాక్తేయమార్గములందుఁ బ్రవర్తించుటయుఁ గూడనిపని ౩౭ నీచకార్యమని సిగ్గుపడరాదు. వైభవములను జూచుకొని యున్మత్తుఁడు కాఁగూడదు. ఎఱింగియెఱింగి క్రోధవశుఁడు కాఁగూడదు. ౩౮ గొప్పతనము కలిగినపుడు మఱుపు దరిచేరనీయరాదు. న్యాయనీతుల విడువఁదగదు. ఏవిపరీతపరిస్థితులందేని అప్రమాణికముగ వర్తింపఁజనదు ౩౯ ఎఱుఁగనిది చెప్పఁగూడదు. అనుమానముతో నిశ్చయము గావింపఁగూడదు. మూర్ఖత్వముతోఁ జెప్పినదానిని జెడుగుగా భావింపరాదు ౪౦ సావధానత, వ్యాపకత్వము వదలఁజనదు. సోమరితనములో సౌఖ్యముగలదని భ్రమపడఁదగదు ౪౧ మనస్సునందు వికల్ప ముంచఁగూడదు. స్వార్థము నాజ్ఞాపింపరాదు. ఒకవేళ నాజ్ఞాపింపవలసినచోఁ దనకార్యము ముందుగావలె ననఁగూడదు ౪౨ ప్రసంగములేనిది చెప్పఁగూడదు. క్రమము విడువఁదగదు. విచారింపకయే అనాలోచితమార్గములలోఁ బ్రవేశింపరాదు ౪౩ పరోపకారము విడువఁగూడదు. పరపీడఁ గావింపఁజనదు. ఎవరి హృదయమునేని మలినపఱుపఁదగదు ౪౪ అమాయికత్వమును, మహంతుధర్మమును విడనాడరాదు. ద్రవ్యముకొఱకుఁ గీర్తనము లొనరించుచుఁ దిరుగఁగూడదు. ౪౫ సంశయాత్మికముగఁ జెప్పుటయు మిక్కిలినిశ్చయమొనరించుటయు గ్రంథమును దాను దెలిసికొనకయే ఇతరులకు బోధింపఁ జేతికందుకొనుటయుఁ గూడదు ౪౬ ఎఱింగియుండి యడుగరాదు. అహంభావము ప్రకటింపఁదగదు. చెప్పెదనని యెవ్వరితోనైన ననరాదు. ౪౭ జ్ఞానగర్వ ముంచరాదు. సాధారణముగ నెవ్వరికిని గష్టముగలిగింపఁజనదు. ఎవరితోడనైన నెచటనైన వాదులాడఁగూడదు ౪౮ స్వార్థబుద్ధి కలిగి యుండఁగూడదు. కార్యభారమునఁ బడిపోవరాదు. రాజద్వారమునందుఁ గార్యకర్తగ నుండఁదగదు ౪౯ ఎవరికేని నమ్మిక నీయఁగూడదు. భిక్షగ నీయఁబడిన పదార్థము నడుగరాదు. భిక్షకొఱకై తనపరంపరను వివరింపఁగూడదు ౫౦ వివాహకార్యములందును, మధ్యవర్తిగనుండు పనులందును బాల్గొనఁజనదు. ప్రపంచోపాధిని శరీరముతో నన్వయింపరాదు ౫౧ ప్రాపంచికనిర్బంధములలోఁ దగుల్కొనరాదు. చెడ్డఅన్నము

తినరాదు. ఆశ్రితునివలె నిమంత్రణము గైకొనఁజనదు ౫౨ నిస్పృహుఁడు శ్రాద్ధ, పక్ష, త్రైమాసిక, షాణ్మాసికాదిపితృకర్మలలోనికిని రోగశాంతులు, వ్రతములు, ఉద్యాపనములు, మున్నగు కామ్యకర్మములలోనికినిఁ బోవఁదగదు. అచటియన్నము తినరాదు. తాను దీనుఁడై వర్తింపరాదు ౫౩, ౫౪ లగ్నప్రసంగమునఁ బాల్గొనఁదగదు. ఉదరపోషణమునకై గానమొనరింపరాదు. ధనమునుగైకొని యెచ్చటనేని హరికీర్తన మొనర్పరాదు ౫౫ భిక్షనుగొనుట విడువఁగూడదు. అన్నము భాగభాగములుగాఁ దినకూడదు. మూల్యముగైకొని యాత్రఁ గావింపరాదు ౫౬ మూల్యమునుగైకొని యెద్దియేని సుకృతము చేయగూడదు. వేతనముదీసికొని పూజారి కాఁగూడదు. ఇనాము, జాగీరు (మాన్యము, అగ్రహారము) ఎవరేని యొసంగనెంచినను నిస్పృహుఁడు గైకొనఁదగదు ౫౭ ఎచ్చటనేని మఠము నిర్మింపఁగూడదు. ఒకవేళ నిర్మించుచో దానినే ఆశ్రయించుకొని యుండరాదు. నిస్పృహుఁడగు మఠాధిపతిగాఁ గూర్చుండియుండఁదగదు ౫౮

శ్రోతలారా! ముఖ్యవిషయము వినుండు. నిస్పృహుఁ డన్నియుఁ జేయవలసినదె కాని స్వయముగా నాకర్మములలోఁ జిక్కుకొనరాదు. ఆకర్మములకు భిన్నుఁడై యుండి లోకమునందుభక్తిమార్గము స్థాపింపవలెను. ౫౯ ప్రయత్నరహితుఁడై యుండఁదగదు. సోమరితనము దృష్టిలోనికి రానీయఁగూడదు. దేహమున్నంతవఱకు ఉపాసనావియోగము సహింపరాదు ౬౦ ఉపాధిలోఁ బడఁగూడదు. ఉపాధిని శరీరమునం దన్వయింపఁదగదు. అవ్యవస్థుఁడై భజనమార్గమునెడ నెన్నఁడును విముఖుఁడుగ నుండఁదగదు ౬౧ మిగుల నుపాధిగావింపఁగూడదు. ఉపాధి లేకున్నయెడలఁగూడఁ బని జరుగదు. సగుణభక్తి విడువరాదు. కాని యీశ్వరునకు విభక్తుఁడుగ నుంటగూడ మంచిదికాదు. (౬౨). మిగులఁ బరుగెత్తకూడదు. ఒక్క స్థలముననే విశేషించి వసింపఁగూడదు. మిగులఁ గష్టమును సహింపరాదు. మిగుల సోమరితనముతో నుంటగూడ మంచిదికాదు (౬౩) మిక్కిలిగ భాషింపరాదు. కాని మాటలాడకున్ననుగూడఁ బనిజరుగదు. అన్నమును మిక్కుటముగాఁ దినరాదు. కాని ఉపవాసముండుటగూడ మంచిదికాదు. (౬౪) విశేషించి నిద్రింపఁగూడదు. జాగ్రత్తగ నిదురబోకయుండుటయుఁ

దగదు. మిక్కుటముగ నియమములు బెట్టుకొనుటకూడదు. బొత్తిగ
నియమహీనుఁడై యుండఁజనదు. ౧౫ పెక్కు మందిలో నుండఁగూడదు.
విశేషించి వనవాసము గావింపరాదు. దేహము నెక్కుడుగఁ బోషింపఁ
జనదు. కాని ఆత్మహత్య యొనరించుటగూడ చెడ్డపనియేసుమా ౧౬ జన
సంగమెక్కువగ నొనర్పరాదు. కాని సాధుజనసంగమము విడువఁగూడదు.
కేవలకర్మాచరణముతోఁ బనిజరుగదు. కాని అనాచారుఁడుగా నుంట
గూడఁ దగదు. ౧౭ లోకాచారమును బూర్తిగ విడువఁగూడదు. కాని
జనుల కధీనుఁడుగ నుంటగూడఁ దగదు. ప్రీతి మిక్కుటముగా నుంచఁగూ
డదు. కాని నిష్ఠురభావముతో నుండుటగూడ మంచిదిగాదు ౧౮ సందే
హము నెక్కువగా నుంచుకొనఁదగదు. కాని స్వచ్ఛందముగాఁగూడ నుం
డఁదగదు. సాధనములలో విశేషించి మగ్నుఁడుకాఁగూడదు. కాని సాధ
నరహితుఁడై యుండుటగూడ మంచిదిగాదు ౧౯ విషయముల నెక్కుడుగా
ననుభవింపఁగూడదు. కాని విషయత్యాగము పూర్తిగఁ జేయఁదగదు.
దేహముపై మోహ మంచరాదు. కాని మిక్కిలి కష్టమునుగూడ సహిం
పఁజనదు ౨౦ భిన్నుఁడై అనుభవమును గ్రహింపరాదు. కాని అనుభవ
మును గ్రహింపకుండ నుండఁగూడదు. ఆత్మస్థితి వివరింపఁజనదు. కాని
బొత్తిగ స్తబ్ధత్వము కలిగియుండుటగూడ మంచిదిగాదు ౨౧ మనస్సును
లయమొనర్చి యున్మనికావలెను. కాని మనస్సులేనిది పనిజరుగదు. అల
క్ష్యమైనవస్తువు లక్ష్యములోనికిరాదు. దానిని జూడకుండుటగూడ మంచి
దిగాదు. ౨౨ అది (బ్రహ్మము) మనోబుద్ధుల కగోచరమైనది. కాని
మనోబుద్ధులు లేకున్నచో దానిజ్ఞానముగూడఁ గలుగదు. ఎఱుకను మఱ
వవలెను. కాని యెఱుకలేమిగూడ మంచిదిగాదు. ౨౩ జ్ఞాతృత్వము నుం
చఁగూడదు. కాని జ్ఞానములేకున్నచోఁ బనిజరుగదు. అతర్క్యవస్తువు
తర్క్యములోనికిరాదు గావున తర్కములేకుండ నుండుటగూడ మంచిది
గాదు ౨౪ దృశ్యము స్మరణచేయుట మంచిదిగాదు కాని విస్మరణము
గావించుటగూడఁ దగదు. చర్చలెవ్వియుఁ గావింపఁగూడదు. కాని చర్చ
లెవ్వియుఁ గావింపకున్నఁగూడఁ బనిజరుగదు ౨౫ లోకులలోఁగలభేదము
పాటింపఁగూడదు. కాని వర్ణసంకరముగూడ నొనరింపఁజనదు. స్వధర్మము
ను విడువఁగూడదు. కాని ధర్మాభిమానముగూడ మంచిదిగాదు. ౨౬ ఆశా

బద్ధమగుమాట నుడువరాదు. వివేకము లేకుండ వర్తింపఁగూడదు. ఏమైననుసరియే శాంతిభంగము గానీయరాదు. ౨౨ అవ్యవస్థితముగఁ బుస్తకము వ్రాయఁగూడదు. కాని పుస్తకము లేకున్నఁగూడఁ బనిజరుగదు. అవ్యవస్థితముగఁ జదువఁగూడదు. కాని చదువకుండుటగూడ మంచిదిగాదు ౨౪ నిస్పృహుఁడు వక్తృత్వము విడువఁజనదు. కాని సందేహము కలిగినపుడు వివాదములొనర్పఁ దగదు. మఱియు శ్రోతలవాక్యములను జెడ్డవిగా భావింపఁగూడదు. ౨౫ ఈ యుపదేశముల నన్నింటిని హృదయమునందుంచుకొన్నచో సమస్తసుఖములును లభించును. మహంతులక్షణములు తమంతట నవియే కలుగును ౩౦

రెండవసమాసము.

భి క్షా ని రూ ప ణ ము.

భిక్షనడుగుట బ్రాహ్మణుని ముఖ్యదీక్ష. 'ఓంభవతి' పక్షమును బ్రాహ్మణుఁడు రక్షగావింపవలెను ౧ భిక్షనడిగి భుజించువాఁడు నిరాహారి యనఁబడును. భిక్షనడిగినకారణమునఁ బ్రతిగ్రహదోషమును భిక్షుకుఁ డొందఁడు ౨ సజ్జనునుండియైనను దుర్జనునుండియైనను ఏపురుషుఁడు అన్నమును యాచించిభుజించునో వాఁడు ప్రతిదినమును అమృతపానము గావించుచున్నాఁడని గ్రహింపనగును 3

శ్లో॥ భిక్షాహారీ నిరాహారీ భిక్షా నైవ ప్రతిగ్రహః
అసంతో వాపి సంతో వా సోమపానం దినేదినే॥

భిక్షామహిమ యిట్టిది. భిక్షమడుగుట సర్వోత్తముఁడగు నీశ్వరునకుఁ గూడ సంతోషావహము. గొప్పగొప్పయోగులు, సిద్ధులుగూడ భిక్షనడుగుచున్నారు ౪ దత్తాత్రేయుఁడు, ఘోరనాథుఁడు మున్నగుసిద్ధపురుషులుగూడ జనుల భిక్షమడిగిరి. భిక్షవలన నిస్పృహత్వము వెల్లడియగును ౫ కొందఱు వారి నియతిననుసరించి భిక్షగ్రహింతురు. ఇది పరాధీనత యగును. ఇట్లే ప్రతిదినము నొకగృహమునుండియే భిక్షగావించుచుండినను స్వాతంత్ర్యముండదు ౬ ఎనిమిదిదినములకొఱకు అన్నమును ప్రోవుచేసికొనుట మంచిదికాదు. అటులొనరించుచున్నచో నిత్యనూతనత వలనియానందము లభింపఁజాలదు ౭ నిత్యమును గ్రొత్తక్రొత్తతావు

లలోఁ దిరుగవలెను. బాగుగా దేశాటనము గావింపవలెను, అప్పుడే భిక్షమడుగుటలో శోభగలదు. అప్పుడే భిక్షావృత్తి ప్రశంసాపాత్ర మగును. భిక్షమడుగు నలవాటు అఖండముగఁ గలవానికిఁ బరదేశమనునది లేనే లేదు. ఎక్కడఁ జూచినను నక్కడ నాతనికి మూఁడులోకములును స్వదేశమగును ౯ భిక్షమడుగుటకు సందేహపడఁగూడదు. లజ్జ నొందఁదగదు. విసువఁగూడదు. పరిభ్రమణము చేయుచునే యుండవలెను. ౧౦ అనేక చమత్కారములను జేయుచు నిరంతరము భగవంతుని నభివర్ణించుచు నుండుపురుషుఁడు నిస్పృహతో భిక్షమడుగుచుండఁ జూచి పెద్దపిన్న లెల్లరును జకితులగుచుందురు ౧౧ భిక్ష కామధేనువు. భిక్షవలన నిరంతరమును ఫలము లభించును. అదిసామాన్యమైనది గాదు. భిక్షావృత్తి నగౌరవించు జోగి అభాగ్యుఁడు ౧౨ భిక్షవలన ఎఱుకగలుగును. భిక్షవలన భ్రమ నశించును, మఱియు సాధారణభిక్ష నెల్లరును స్వీకరింతురు ౧౩ భిక్ష యొకవిధముగఁ జూచినచో నిర్భయస్థితియైయున్నది. భిక్షవలన మహాంతు ధర్మము ప్రకటనమగును. భిక్షవలన స్వాతంత్రత లభించును. మఱియు ఈశ్వరప్రాప్తి కలుగును ౧౪ భిక్షవలన నేవిధమగునాటంకముగాని బాధగాని కలుగదు. భిక్షాహారి నిరంతరమును స్వతంత్రముగా నుండును. భిక్షవలన విరాగులు సమయమును సార్థకపఱుపఁగల్గుదురు. ౧౫ భిక్ష అమరకల్పవల్లి. ఇది ఫలములతో నిండియున్నది. చెడ్డసమయమునందు లజ్జాహీనుఁడగుపురుషునకు భిక్ష ఫలదాయకమగును. ౧౬ భూమండలమున నెన్నియో దేశములు గలవు. పరిభ్రమించినచో నెవ్వఁడును ఆకలిచేఁ జనిపోఁడు. పరిభ్రమించి భిక్షగ్రహించుభిక్షకుఁడు జనులను బాధింపఁడు ౧౭ గోరక్షణ వాణిజ్య కృషులన్నిటికంటె నుత్తమమైనదిసుమా భిక్షాప్రతిష్ఠ. జోలె నెప్పుడును విడువఁగూడదు. ౧౮ భిక్షతో సమానమగు వైరాగ్యమింకొకటిలేదు. వైరాగ్యమునకు సమానమగు నితరసౌభాగ్య మెద్దియు లేదు. వైరాగ్యములేకున్నను, ఏకదేశీయముగానున్నను మానవుఁ డభాగ్యుఁడగును. ౧౯ కొంచెము భిక్షగలదాయని యడిగినయెడల నొకవేళ నెవరేని యధికభిక్ష నొసంగనెంచి తెచ్చినచో అల్పసంతోషిగా నుండి అందొకపిడికెడుమాత్రమే గైకొనవలెను ౨౦ ఆనందపూర్వముగా భిక్ష నడుగవలెను. ఇదియే నిస్పృహత్వలక్షణము. మధురముగా మాట

లాడుచో నెల్లరకును సుఖముగలుగును ౨౧ భిక్షావిషయమును స్వల్ప ముగ యథామతి వివరించితిని. భిక్ష సమయాసమయములలోఁ గలుగు నాపదలను దొలంగించును ౨౨

మూఁడవసమాసము.

కా వ్య క ళ.

శబ్దకుసుమమాలారూపమగు కవిత్వముయొక్క సుందరసుగంధిత పరిమళరూపమైన అర్థముచే సాధుసజ్జనరూపములగు భ్రమరసమూహ మున కానందము కలుగుచున్నది ౧ ఇట్టిమాలికలు అంతఃకరణమునందు గ్రుచ్చి శ్రీరామునిచరణములను బూజింపుము. ఓంకారతంతువు నఖండిత ముగ నుంచుము, దానినెప్పుడును ఖండితము గావింపకుము ౨ పరోప కారముకొఱకుఁ గవిత్వము వ్రాయుట ఆవశ్యకము. ఇట్టి కవితాలక్షణ ములను వివరించెదను. ౩ ఎయ్యది యాలించిన భగవద్భక్తియు, విరక్తి నుదయించునో యట్టి కవిత్వాభ్యాసమును వృద్ధినొందింపవలెను. ౪ ఆచర ణరహితమగు శుష్కశబ్దజ్ఞానమును సజ్జనులగు పురుషు లెప్పుడును మెచ్చు కొనరు. కావున (కవిత్వము నభ్యసించుటకుముందు) అనుతాపసహాయ మునఁ గరుణార్ద్రహృదయముతోఁ బరమాత్ముని బ్రసన్నముగావించు కొనవలెను ౫ ఏలయన? పరమాత్ముఁడు ప్రసన్నుఁడైన పిమ్మట (ఈశ్వ రీయస్ఫూర్తితో) ముఖమునుండి వెలువడువాక్కు శ్లాఘనీయమైనది. మఱియు దానినే ప్రాసాదికమని చెప్పనొప్పును ౬

జనులు కవిత్వమును మూఁడుతెఱంగులుగ విభజించిరి. ౧ ధృష్ట ము ౨ పాఠము ౩ ప్రాసాదికము. ఇఁక నీ మూఁడు విధములను గ్రమ ముగా విచారింపుదము ౭ కొందఱు విచ్చలవిడిగాఁ దమమనస్సులోనికి వచ్చినదానిపై నెల్ల బలాత్కారపుఁ గవిత్వము నల్లుదురు. దానిని ఙల్లి కవిత్వమందురు ౮ కావ్యగ్రంథములను విశేషించి చదువుటచే నొక్కొ క్కని కావ్యగ్రంథములన్నియుఁ గంఠస్థము లగును. దానినే కొంచెము మార్పుగావించి వారలు కవిత రచింతురు. ఇట్టి కవిత్వమును పాఠకవిత్వ మందురు ౯ కొందఱు శీఘ్రముగా (ఆశువుగా)ఁ గవిత్వము చెప్పుదురు. ఎదుటఁ గనఁబడినదానినెల్ల వర్ణింతురు. భక్తిరహితములగు పదములను

జేర్చి గణములఁగూర్తురు. ఇట్టి కవిత్వమునుగూడ (జల్లిపొల్లు) పాఠకవిత్వమనియే చెప్పనగును ౧౦ కామిక, రసిక, శృంగార, వీర, హాస్య, ప్రస్తావన, కౌతుక, వినోదాది విషయములలోఁ జెప్పు కవిత్వమునుగూడ జల్లిపాఠమనియే చెప్పవచ్చును ౧౧ మనస్సు కామాతురమైనప్పుడు ఉద్గారముగూడ (పలుకుబడియంతయు) నట్లేయుండును. కాని యీజల్లికవిత్వముల వలన జన్మము సఫలము కాఁజాలదు ౧౨ ఉదరశాంతికై నరస్తుతి చేయవలసివచ్చును. ఇట్టి నరస్తుతులలోఁ జూపించు కావ్యకౌశలమునుగూడఁ బొల్లుకవిత్వమందురు ౧౩ కాని కవిత్వము ధృష్టపాఠముగ (పొల్లుగ) నుండఁగూడదు. కవిత్వములోఁ గష్టముకూడదు. మఱియుఁ బాషండమతపూర్ణముగను, ఉద్ధతముగను నుండుకవిత్వము నిరుపయోగము ౧౪ కవిత్వము వాదపూర్ణముగను, రసహీనముగను, కర్కశముగను, దృష్టాంతహీనముగను నుండఁగూడదు ౧౫ కవిత్వమునందు అనావశ్యకవిస్తారముగాని, సారహీనవిషయములుగాని యుండఁగూడదు. కుటిలునిసంబోధించి గూడ కవిత్వము వ్రాయఁగూడదు. ౧౬ కవిత్వము హీనముగ నుండరాదు. నుడివినదానిని మఱల నుడువరాదు. ఛందోభంగము గావింపఁజనదు. మఱియుఁ గవిత్వము లక్షణరహితముగ నుండఁగూడదు. ౧౭ వ్యుత్పత్తిహీనముగను, తర్కహీనముగను, కళాహీనముగను, శబ్దహీనముగను, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యహీనముగను గవిత్వముండఁగూడదు. ౧౮ భక్తిహీనమగుకవిత్వమును మోసపుఁగడికయని గ్రహింపవలెను. నీరసమగు వక్తృత్వము భయము నుదయింపఁజేయును. ౧౯ భక్తిహీనముగఁ జెప్పబడునదెల్ల నొకవిధమగు జంత్రవాద్యము. ప్రీతిలేనిసంవాద మెచటనైన నుండునా ? ౨౦ ఈజల్లికవిత్వములు, పాఠకవిత్వములు రచించుటమిథ్యయు, అహంకారము, వెఱ్ఱితనము మాత్రమేసుమా ! ఇఁకఁ బ్రాసాదికకావ్యలక్షణము నెఱింగించెదను. ౨౧

స్త్రీలపట్లను, ధనమునందును నసహ్యాభావముగలవాడును, అంతఃకరణమునందు బరమాత్మధ్యానము పాదుకొల్పువాఁడును, ౨౨ నిరంతరము భగవత్ప్రేమయందు మగ్నుఁడై యుండువాడును, పగలు రెండురెట్లుగ రాత్రులందునాలుగురెట్లుగ భగవద్భజనమునందు వృద్ధినొందు నుత్సా

హాముగలవాఁడును. ౨౩ భగవద్భజనము లేకుండ క్షణము నేని గడుప లేనివాఁడును, అంతఃకరణము నిరంతరము భక్తిరంగమునఁ దాండవమా డువాఁడును ౨౪ అంతఃకరణమునం దచలుఁడు, శాంతస్వరూపుఁడు నగు భగవంతునకు నివాసస్థానముగనున్నవాఁడు, నగు పురుషుఁడు స్వాభావికముగా నుడువునదియెల్ల బ్రహ్మనిరూపణ మై యుం డును ౨౫ హృదయమున గోవిందుఁడు నిలిచి యున్న కారణమున భక్తునకు భక్తియందె రుచి జనించును. ఆతఁ డు భక్తిని విడిచి యన్యమేదియును జెప్పఁ జాలఁడు ౨౬ హృదయమునం దేవిషయమునఁ బ్రీతిగలదో దానినే యాతనివాణి నుడువును. ఆతఁడు భక్తిభావముతోఁ గరుణాకీర్తనము గావించును. మఱియుఁ బ్రేమమగ్నుఁడై నృత్యము గావించును. ౨౭ భక్తునకు భగవంతునియందు మనస్సు లీనమ గును. అందుచే దేహాభిమాన ముండదు. ఇట్లే శంకాలజ్జలుగూడ దూరము గఁ బారిపోవును ౨౮ భక్తుఁడు ప్రేమయను రంగులో మునిఁగిపోవును. భక్తి మదమున నున్మత్తుఁడగును. మఱియు నహంకారమును గాళ్ళక్రిందఁ బడ వేయును ౨౯ భక్తుఁడు నిశ్శంకగ గానము చేయును. నృత్యము గావించు ను. అతనికి జనులెచటఁగాన్పింతురు? ఆతనిదృష్టిలోఁ త్రైలోక్యనాయకుఁ డే నివసించును ౩౦ ఇట్లు భగవంతునియందు లీనుఁడై పోవు భక్తున కేవి షయమునందును నవసరముండదు. ఆతఁడు తనయిచ్ఛకొలంది భగవంతుని రూపకీర్తి ప్రతాపముల వర్ణించుచుండును ౩౧ భక్తుఁడు భగవంతుని నానా రూపములను, మూర్తిప్రతాపములను, అనంతకీర్తిని వర్ణించుచుండును. వానికి నరస్తుతియన్నఁ దృణసమానముగను, దుచ్ఛముగను దోచును ౩౨ ఈవిధముగ విరక్తుఁడై సంసారమునందున్న భగవద్భక్తునిసాధుజను లు ముక్తునిగ భావించుచున్నారు. ౩౩ ఆతఁడు భక్తివశమునఁ గావించు రసవంతమగు వర్ణనమునే ప్రాసాదికకవిత్వ మందురు. ఆతఁడు సాధారణ ముగాఁ జెప్పు ప్రత్యంశమునను వివేకము నిండియుండును, ౩౪

ఇఁక సాధారణరీతిగఁ గవితాలక్షణములను మఱలఁ జెప్పెదను వినుండు. దీని నాలించినచోఁ శ్రోతల హృదయములలో నానంద మతిశయింపఁగలదు ౩౫ కవిత్వము, నిర్మలముగను, సరళము గను, స్పష్టముగను, క్రమానుసారముగను నుండవలెను ౩౬ కవిత్వము

భక్తిబలయుక్తముగను, అర్థప్రచురముగను, అహంకారరహితముగను, నుండవలెను ౩౭ కవిత్వము కీర్తితో నిండియుండిరమ్యముగను, మధుర ముగను, విస్తృతప్రతాపయుతముగను నుండవలెను ౩౮ కవిత్వము సరళ ముగను, సంక్షిప్తముగను, సులభముగను, పద్యాత్మికముగను, నుండవ లెను. ౩౯ కవిత్వము మృదువుగను, మంజులముగను, కోమలముగను, భవ్యముగను, అద్భుతముగను, విశాలముగను, ఆనందదాయకముగను, మధురముగను, భక్తిరసయుక్తమై రుచిరముగను నుండవలెను ౪౦ అక్షరబంధము, పదబంధము, నానాచాతుర్యప్రబంధము, నానాప్రకారకౌశల్యము, చందోబంధము, ఘాటి, ముద్ర మున్నగునవి యెన్నియేని కావ్యములయం దుండవలెను ౪౧ నానావిధయుక్తులు, బుద్ధులు, కళ, సిద్ధి, అన్వయము మున్నగు కావ్యధర్మముల నిర్వహించి నానావిధములగు కవిత్వములను నిర్మింపవలెను ౪౨ కవిత్వమునందు నానావిధములగు సాహిత్య విషయికదృష్టాంతములు తర్కము, యుక్తి, ఉక్తి, సమ్మతి, సిద్ధాంతము, పూర్వపక్షము సహిత ముండవలెను ౪౩ నానావిధగతులు, విద్వత్త, మతి, స్ఫూర్తి, ధారణ, ధృతి, శాస్త్రాధారములతో గూడిన శంకాసమాధానవిషయములు (నిశ్చయము కలుగుటకు సందేహము తొలగిపోవుటకుఁ దగినయంశములు) గూడ కవిత్వమునం దుండవలెను ౪౪-౪౫ నానావిధ ప్రసంగములు, విచారయోగవివరణములు, తత్త్వచర్చాసారము గలదియే కావ్యమనఁబడును. ౪౬ నానావిధసాధనములు, పురశ్చరణము, తపస్సు, తీర్థాటనము, మున్నగు వానివర్ణనము గలదియు, నానావిధసందేహములఁ దొలగించునదియుఁ గవిత్వమనఁబడును. ౪౭ పశ్చాత్తాపము జనింపఁజేయునదియు, లౌకికవిషయములను లజ్జితమొనర్చునదియు, జ్ఞానబోధ చేయునదియు, ౪౮ జ్ఞానము నభివృద్ధిచేయునదియు, వృత్తి నస్తమింపఁజేయునదియు, భక్తిమార్గమును విశదముచేయునదియు, నేదియో అదియే కవిత్వము. ౪౯ దేహాభిమానము దొలగించునదియు భవసాగరమును ఇంకించునదియు, భగవంతుని హృదయమునందు స్పష్టపఱచునదియు, నేదియో యదియే కవిత్వము ౫౦ సద్బుద్ధిప్రసాదించునదియు, పాషండము నశింపఁజేయునదియు వివేకమును వృద్ధిసేయునదియు, సత్యమగుకావ్యమనఁబడును. ౫౧ సద్వ

స్తువును భాసింపఁజేయునదియు, భాసము నిరసనముగావించునదియు,భిన్న త్వము నశింపఁజేయునదియు, సమాధానముఁ గలిగించునదియు, సంసార బంధములను ద్రెంచునదియు సజ్జనులచే మన్నింపఁబడునదియు, నేదియో అదియే కవిత్వము ౧౨-౧౩ ఈవిధముగాఁ గావ్యలక్షణముల నింకను జెప్పఁబూనినచోఁ జాలగలవు. సాధారణరీతిగ నెఱుంగుటకై సంక్షిప్త ముగా నిట వివరించితిని. ౧౪

నాలుగవసమాసము.

కీర్తనలక్షణము.

కలియుగమున (దరింపఁగోరువారు) కీర్తనము గావింపవలెను. భగవంతుని గుణములను మధురశబ్దములతో నేర్పుగా గానము చేయవలె ను. కీర్తనమునందుఁ గఠినములు, కర్కశములు నగువచనము లుపయో గింపఁ దగదు. ౧ కీర్తనములవలన సంసారబంధములగు చిక్కులను దూరపఱుపవలెను. దుష్టులతోఁ దగవులాడఁగూడదు. సత్యాసత్యములవలనఁ దనశాంతికి భంగము కలుగనీయరాదు. ౨ గర్వ గీతములను బాడరాదు. పాడుచుఁ బాడుచు అలసిపోవఁగూడదు. గోప్య మును ప్రకటనము జేయఁదగదు. భగవంతుని గుణములను గానముచేయ వలెను ౩ కీర్తనము గావించుతఱి మిగులఁ గదలుట, ఊగుట, దగ్గుట కూడదు. ౪ కీర్తనమునందు భగవంతుని యనంతనామములను, సగుణే శ్వరుని బహువిధధ్యానములను, భగవత్కీర్తికి సంబంధించిన అనేకాద్భుత చమత్కారములను ప్రకటింపవలెను ౫ కీర్తనమునందు మంచివిషయము నుగాని చెడ్డవిషయమునుగాని విడువఁగూడదు. ఎవరిమనస్సునకేని భిన్న భావము గలుగఁజేయుమాట లుండఁదగదు ౬ కీర్తనమునం దెవరితోనేని పందెము వేయఁదగదు. ఒకవేళ నెవరేని తనతోఁ బందెము వైచినచో సహనము గలిగియుండవలెను. ౭ కీర్తనము గావించుతఱి యెవరినిగూర్చి యేని వ్యర్థప్రసంగములు చేయఁదగదు. జాగరూకులుగ నుండువారలు పవిత్రులగుదురు. మిగులవైభవముతో జనరూపుఁడగు జనార్దనుని (శ్రో తృగణస్వరూపుఁడగు నీశ్వరుని) సంతోషపఱుపవలెను ౮ దప్పిగొన్న మానవుఁడు చల్లనినీటియొద్దకు స్వయముగా నేగువిధముగాఁ బ్రేమముతోఁ

డగు శ్రోత తవంతన భగవత్కీర్తనమునకు వచ్చును ౯ ఇట్టి శ్రోతలఁ బిలువవలసినపనిగాని రప్పించుటకుఁ బ్రయత్నింపవలసినపనిగాని యుం డదు. ౧౦ కీర్తనముజేయుట కేదేనినిమిష కల్పింపఁగూడదు. అనాసక్తిగ నుండఁజనదు. లజ్జ నొందరాదు. ౧౧ కీర్తనమునకు ఆటంకము గలుగఁ జేయు దుష్టులను దగ్గఱకుఁ జేరనీయఁజనదు, మధ్య కలహములు జరుగ నీయఁగూడదు. కలహములవలన ధ్యానము భంగమగుననుభయము కలు గును ౧౨ కీర్తనముచేయునపు డభిమానముతో మఱుపును దరి జేరనీయఁ గూడదు ౧౩ కీర్తన మొనరించుచు మెల్లమెల్లగఁ గదలుచుఁ బరమాత్ముని పైఁగల ప్రేమతో నృత్యము చేయవలెను. బొత్తిగ స్తబ్ధుఁడై యుండఁగూడదు ౧౪ సుందరమగురీతితో, నమ్రతాపూర్వకముగ మధురస్వరముతో గానముచే యుపలెను. ౧౫ కరతాళము, తాంబుర, తానమానము, తాళబద్ధమ గుశాంతుగానము మున్నగునవి విని బుద్ధిమంతులగుమనుజులు తత్కాలము ననే తనుమనములతో భక్తియందు లీనమగుదురు ౧౬ ప్రేమాన్వితులగు భక్తులు వివిధపద్ధతులతోఁ గావించు నృత్యమునుజూచియు వారలొనర్చు నుస్వరయుక్తమగు గానమును వినియు జనులు ప్రసన్నులగుదురు ౧౭ ద క్షుఁడగు కీర్తనకారుఁ డొనరించు కౌశలయుక్తములగు కథాప్రబంధముల నాలించిన శ్రోతలయంతఃకరణములు కరుణతో నిండును. ౧౮ ఆతని కీర్తనము వినుటకుఁ జతురపురుషులు వేగముగాఁ బరుగెత్తుకొని వత్తురు. ఆతని బుద్ధి విలక్షణతను గాంచి వార లాశ్చర్యము నొందుదురు. ఈవిధ మగు కూడికచే రానురాను సభలో రక్తియతిశయించును. ౧౯ నానావిధ పాండిత్యాతిశయముచేఁ బూర్ణములగు హావభావములు, కౌతుకము కీర్తనమునందుఁ జూపవలెను. ౨౦ కీర్తనము పాపము నశింపఁజేయునది గను, బుణ్యమును బ్రకాశింపఁజేయునదిగను నుండవలెను. కథకుఁడు జెప్పు కథాంశము శ్రోతలు శ్రద్ధాభక్తులతో మననము చేయఁదగినదిగ నుండ వలెను. ౨౧ కీర్తనమునందు వ్యర్థముగా మాటలాడఁగూడదు. ఎవరినేని నిందింపరాదు. ౨౨ ఉత్తమభక్తిపూర్ణమగు కథ నాలించుటకై జనులంద ఱును ఉత్సాహముతోఁ బరుగెత్తుదురు. ౨౩ పరోపకారవ్రతముచే నలం కృతుండగు భక్తుని ప్రజలందఱును బ్రశంసింతురు. ౨౪ కీర్తనకారుని

యు క్తమోపదేశములను శ్రోతలాదరింపవలెను. మోహముచే నున్మత్తులు కాఁజనదు. అభిమానపడుటవలన హాని గలుగును ౨౫ శిక్షాపూర్ణమగు వక్తృత్వము నాలించుటకై జనులు తమంతఁ దామె గుమిగూడుదురు. పిలుపవలసిన యవసరముండదు ౨౬ రాగరంగయుక్తమును, రసవంతమును, సుందరమును నగుమనోహరసంగీతము నాలకించినంతన శ్రోతలయంతఃకరణములు అందు లీనమగును. రత్నపరీక్షకులు రత్నములవెంటఁ బరుగెత్తునట్లు ఉత్తమకీర్తనపరీక్షకులు కీర్తనములు వినుటకై పరుగెత్తుదురు ౨౭ భక్తిపూర్ణమగు కీర్తనము నాలించినయెడల జనులయం దీశ్వరప్రేమ వృద్ధియగును. మనస్సు నిర్మలమగును. మఱియు హృదయమున భూతదయ వృద్ధినొందును ౨౮ కీర్తనములందు వ్యర్థవచనముల నుడువఁగూడదు. వ్యర్థవివరణము గావింపరాదు. వినీతుఁడై మంచివక్తృత్వముచే జనుల నానందపఱుపవలెను. ౨౯ జనులందఱకును సారాసారము నేర్పవలెను. సజ్జనులగుపురుషులకు సంగీతసాహిత్యములు రెండును రుచికరముగా నుండును. ౩౦ సత్యాసత్యములు భాషించుతఱి సత్యమగుమాట విశదమైనంతన లోకు లానందింతురు. అనృతము నెవ్వఁడుగాని గౌరవింపఁడు ౩౧ వేదశాస్త్రములు విద్వాంసులు అనుకూలించునట్లు భాషింపవలెను. లేకున్నచో నెవ్వఁడును నభిమానింపఁడు ౩౨ ఆనందపరవశుఁడై పొంగిపోవుచు నవ్వులు, హేళనములలో మునిఁగితేలు కీర్తనకారునకు హితము గలుగదు ౩౩ బ్రహ్మమువైపు లక్ష్యమును నెలకొల్పి దానిని లక్షింపవలెను. స్వయముగ ద్రష్టలగు లోచనములనుగూడఁ జూడవలెను. అట్లు గావించినచో తనంతన అలక్ష్యమునందు లక్ష్యము లగ్నమగును ౩౪ క్షేత్రజ్ఞుఁడు క్షేత్రమును (ఆత్మ దేహమును) క్షుబ్ధపఱచుచున్నాఁడు. మఱియు క్షమతో క్షమించి క్షేత్రమునకు శాంతిని గలిగించుచున్నాఁడు. ఆసర్వవ్యాపియగు క్షేత్రజ్ఞుని (ఆత్మయందు) క్షమాక్షోభలు రెండును నున్నవి ౩౫.

ఐదవసమాసము.

హరికథారీతి.

ఇఁక బుద్ధిమంతులగుశ్రోతలు హరికథారీతిని సావధానులకై విన

వలెను ౧ హరికథ నేవిధముగఁజెప్పవలయునో రఘునాథునికృపాపదవి లభించునట్లు దాని నేవిధముగ ర క్తికిఁదేవలెనో వినఁగోరెద ౨ బంగారము నకుఁ దావియుఁ, జెఱుకునకు సుందరమును, మధురమును, రసవంతము నగు ఫలమును నుండుట యపూర్వవిషయము ౩ అట్లే హరిదాసు విర క్తుఁడు జ్ఞాత ప్రేమతోఁగూడిన హరిభక్తుఁడు వ్యుత్పన్నుఁడు, వాదరహితుఁడు నై యుంటగూడ అపూర్వవిషయమే! ౪ ఇన్నిసులక్షణములుండి హరి దాసుఁ డొకవేళ రాగజ్ఞానియు, తాళజ్ఞానియు, సకలకళాయుక్తుఁడును, బ్రహ్మజ్ఞానియు, నిరభిమానియునై జనులలోఁ గలసిమెలసియున్నచో నిఁక జెప్పవలసిన దేమున్నది? ౫ మత్సరరహితుఁడు, సజ్జనులకు మిగులఁ బ్రియుఁడు, చతురత్వలక్షణముల నెఱింగినవాఁడు, ఆత్మనిష్ఠుఁడు నగు వాఁ డెవఁడో యాతఁడె ఉత్తమ హరిదాసు ౬ జయంతి మున్నగు పర్వదినములలో భక్తితో నుపవసింపక దేవాధిదేవుఁడగు పరా త్పరుఁడువర్తించు క్షేత్రరాజములను విశ్వసింపక కేవలముగ దమకుఁగల శబ్దజ్ఞానమాత్రమున సమస్తమును మిథ్యయని చెప్పుపామరులకు శ్రీపతి యగుభగవానుఁ డెట్లులభింపఁగలఁడో యోజింపుఁడు ౭-౮ పామరులకు సందేహకారణమున నిర్గుణమునందు మనస్సు లగ్నముకాదు. బ్రహ్మజ్ఞాన మునందలి యభిమానమున నిర్గుణము రుచింపదు. ఈవిధముగా వారలు రెంటికిఁ జెడుదురు. ౯ ముందు సగుణమూర్తినుంచుకొని నిర్గుణమును గూర్చినకథలఁ జెప్పువాఁడును, నిర్గుణమును బ్రతిపాదించి సగుణము నుచ్ఛే దనము గావించువాఁడును జదివినమూర్ఖుఁడు ౧౦ వాస్తవమున కీరెండు పంథలును (సగుణ నిర్గుణమార్గములు) జేతికిఁజిక్కకుండునట్లు హరికథ గావింపఁగూడదు. ఇఁక హరికథాలక్షణముల వినుఁడు. ౧౧

సగుణమూర్తిసమ్ముఖమున భావపూర్వకమగు కరుణాకీర్తన మొన రింపవలెను. మఱియు నీశ్వరునికీర్తి ప్రతాపయుక్తములగు నానాధ్యాన ములను వర్ణింపవలెను. ౧౨ ఇట్లు గానము చేయుచున్నయెడల రసయుక్త ముగాఁ గథ నోటినుండి సహజముగా బయలువెడలును. అప్పుడు శ్రోతలం దఱిహృదయములందును ప్రేమసుఖ ముప్పతిల్లును ౧౩ సగుణములో నిర్గుణమును దేఁగూడదు. శ్రోతలగుణదోషములు నుడువఁగూడదు. ఇదియే కథాకల్పనమునందుఁ బ్రధానయుక్తి ౧౪ భగవంతుని వైభవమును

మహత్త్వమును నానావిధములవర్ణించుచు సగుణమునందు శ్రద్ధయుంచి కథ నుడువవలెను. ౧౫ లోకలజ్జవిడిచి ధనముపై నాశతొలంగి నిత్యనూతనములగు కీర్తనములపై ప్రేమనుంచవలెను. ౧౬ దేవమందిరపు రాజాంగణములందు నిశ్శంకుఁడై పొరలవలెను. కరతాళములుప్రయోగించుచు, నృత్యముజేయుచు భగవానునినామమును ఘోషింపవలెను. ౧౭ ఒక దేవతకీర్తిని రెండవదేవతముందు వర్ణించుట మంచిదిగ నుండదు. కావున నేదేవతకీర్తి నాదేవతముందె ప్రశంసింపవలెను. ౧౮ ఎదుట సగుణమూర్తి లేకున్న తరుణమునందును సాధువులగు శ్రోతలముందును నవశ్యముగా నద్వైతనిరూపణము గావింపనగును. ౧౯ విగ్రహము లేనితావునను సాధుసజ్జనులేనితావునను భావికజనులు శ్రోతలుగనున్నప్రదేశమునను పశ్చాత్తాపయుక్తమగు (కరుణాపూర్ణమగు) వైరాగ్యమును గీర్తింపవలెను. ౨౦ శృంగారాదినవరసములలో శృంగారవర్ణనము విడిచిపెట్టవలెను. స్త్రీలుమన్నగువారి వినోదములను వర్ణింపఁదగదు. ౨౧ సుందరీమణుల లావణ్యవర్ణనముల నాలించినంతన సులభముగా హృదయమునందు వికారముదయించును. అంతదనుకనేల! తత్కాలముననే శ్రోతలధైర్యము భంగమగును. ౨౨ కాన శృంగారవర్ణనమును విడువవలెను. శృంగారవర్ణనము సాధువులకు సహజముగా బాధకరముసుమా! ఇట్టివర్ణనముల నాలించుచున్నయెడల అంతఃకరణమునందు స్త్రీలపయి ధ్యానము పాదుకొనును. ౨౩ స్త్రీలావణ్యము నాలకించుటవలనను, ధ్యానించుటవలనను మనస్సు కామాతురమగును. అందుచే నీశ్వరధ్యానస్మరణములు జరుగఁజాలవు. ౨౪ స్త్రీవర్ణనము నాలించి యానందించువాఁడును స్త్రీలావణ్యానందమున మగ్నుఁడగువాఁడును నగు పురుషుఁడు ఈశ్వరునిచే వంచితుఁడగును. ౨౫ ఒకక్షణమాత్రమేని పరమాత్ముఁడు ధ్యానములోనికి రాఁగలిగినచో కథయందు బాగుగా మనస్సు లీనమగును. ౨౬ ఈశ్వరధ్యానమునందు మనస్సు లీనమైనపిదప నిఁక సంసారమెట్లుజ్ఞాపకమునకువచ్చును? నిశ్శంకముగ నిర్లజ్జగనుండి కీర్తనము గావించుచున్నచో ఆనందము కలుగును. ౨౭ కథనుడువునాతఁడు రాగజ్ఞాన, తాళజ్ఞాన స్వరజ్ఞానముల నెఱింగియుండవలెను. అట్లే యుపదేశపూర్ణమగు కీర్తనము గావింపవలెను. ౨౮ ఏఁబదియాఱుభాషలు, నానాకళలు, కోకిల

కంఠమువంటి మధురగాత్రముగూడ హరిదాసునకు అలవడియుండవలెను. ఇవి గౌణవిషయములు. భక్తిమార్గము వీనికంటె వేఱుగనున్నది. దానిని భక్తులే యెఱుంగుదురు ౨౯ భక్తుల కీశ్వరధ్యానమే యుండును. ఈశ్వరుఁడుదక్కఁ దదితరము వా రెఱుంగినే యెఱుంగరు. కళావిదులహృదయము కళలయందే నిమగ్నమైయుండును ౩౦ శ్రీహరిసంబంధములేని కళలన్నియు వ్యర్థములు. భక్తిరహితములగు కళలయందు మగ్నుఁడగుపురుషుఁ డీశ్వరునిచేఁ బ్రత్యక్షముగ వంచితుఁడగును ౩౧ సర్పములచే నావరింపఁబడిన కారణమునఁ జందనవృక్ష మెట్లు దరిజేర రానిదిగనున్నదో, భూతప్రేతములభయమువలన ద్రవ్యభాండార మెట్లు అంటరానిదగుచున్నదో అట్లే నానావిధకళలవలన నీశ్వరుఁడుగూడ దుర్లభుఁడగుచున్నాఁడు. ౩౨ సర్వజ్ఞుఁడగు పరమాత్మునివదలి కేవలనాదమునందు మగ్నుఁడగుట విఘ్నమును మధ్య ప్రత్యక్షముగా సమకూర్చికొనుటవంటిది ౩౩ మనస్సు స్వరమునందుఁ జిక్కుపడియున్నయెడ శ్రీహరిచింతన మెట్లు జరుగును? ఇది చోరుఁడు బలాత్కారముగ నెవనినేనిబట్టుకొని వానిచే సేవచేయించుకొనుటవంటిది ౩౪ పరమాత్మప్రాప్తికి రాగజ్ఞానము విఘ్నము కలిగించును. మనస్సునుబట్టుకొని స్వరము వెనుకకు లాగికొనిపోవును ౩౫ రాజును దర్శింపఁబోవువానిని గూలికిలాగుకొనిపోవుచోఁ గలుగుదుర్గతి కళవలనఁ గళావంతునకుఁ గలుగును ౩౬ ఈశ్వరుని హృదయమందుంచి హరికథను జెప్పువారలనే ధన్యులనుగా భావింపనగును ౩౭ హరికథయెడఁ బ్రీతియు నిత్యాభివర్ధనమగు నభిమానము గలవానికి బరమాత్ముఁడు లభించును ౩౮ హరికథ జరుగుచోటి కన్నింటినివిడిచి పరుగెత్తువాఁడును, సోమరితనము, నిద్ర, స్వార్థము వదలి హరికథయందుఁ దత్పరుఁడగువాఁడును ౩౯ హరిభక్తులగృహములందు నీచకృత్యమునకుఁగూడ నంగీకరించువాఁడును, స్వయముగ నన్నివిధముల హరిభక్తునకు సహాయభూతుఁడగువాఁడును ౪౦ నామస్మరణమునందు మిగుల విశ్వాసముగలవాఁడును హరిదాసుఁ డనఁబడును. ఇంతతో నీసమాసము ముగియుచున్నది ౪౧.

ఆఱవసమాసము

చాతుర్యలక్షణము.

రూపలావణ్యము లభ్యాసముచే సాధ్యమగునవి కావు. స్వాభావిక గుణము ఉపాయములచే సిద్ధింపదు. ఆగంతుకగుణములకొఱకుఁ గొంత కొంత ప్రయత్నము చేయవలసియున్నది. ౧ నల్లని మనుజుఁ డెఱ్ఱనివాఁడు కాఁజాలఁడు. మరుగుజ్జు పొడవరి కాఁజాలఁడు. మూగవాఁడు మాటలాడ నేరఁడు. ౨ గ్రుడ్డివాఁడు దృష్టిగలవాఁడు కాలేఁడు. చెవిటివాఁడు వినఁజాలఁడు. కుంటివాఁడు మఱలఁ బాదముల నొందఁజాలఁడు. ఇవి స్వాభావికవిషయములు. ౩ కురూపత్వలక్షణముల నెంతదనుక వర్ణింపఁగలను? స్వాభావికగుణములు మార్పునొందవు. ౪ కాని అవగుణములు విడిచిపెట్టినచో వెడలిపోవును. అభ్యాసముగావించినచో ఉత్తమగుణము లలవడును. కాన చతురపురుషులు దుర్విద్యను విడిచి సద్విద్య నభ్యసింతురు. ౫ మూర్ఖత్వము విడిచినచో విడిపోవును. చతురత్వము నేర్చుకొన్నచో నలవడును. ప్రయత్నము గావించినచో అన్నియు బోధపడును. ౬ ప్రతిష్ఠ నొందఁ గోర్కి యున్నచో దాని నేల యుపేక్షింప వలెను. చతురత్వము లేనిచో ఉచ్చపదవి యెప్పుడును లభింపదు. ౭ ఒకవేళ నీవిషయమున విశ్వాసమున్నచో నీక జనులు స్వహితము నేలగావించుకొనరు? సన్మార్గులగుమనుజులను సత్పురుషులె మన్నింతురు. ౮ దేహము నెంతశృంగారించినను ఒకవేళ చతురతయె లేనిచో ఆశృంగారమంతయు వ్యర్థమే. గుణములేనితావునఁ బయిపై మెఱుంగులతో రూపము నేర్పరచుటగూడ వ్యర్థమె. ౯ అంతఃకరణమును శృంగారింపవలెను. నానావిధజ్ఞానముల నార్జింపవలెను. సంపదలనొంది సుఖముగా ననుభవింపవలెను. ౧౦ ప్రయత్నము చేయక, అభ్యసింపక, దేహశ్రమయొనర్పక, ఉత్తమగుణములు నేర్చుకొనక నిరంతరము క్రోధిగానుండువానికి సౌఖ్యము లభింపదు ౧౧ మన మితరులవట్ల చేయుపనిననుసరించియే వారలుచేయుబదులుపనిగూడ నుండును, జనులకుఁ గష్టముగలుగఁజేసినచో మనముగూడ మిగులఁ గష్టము లనుభవింపవలసివచ్చును ౧౨ న్యాయముగ నడచువాఁడె చతురుఁడు. అన్యాయిగ నుండువాఁడె నీచుఁడు. బహువిధచాతుర్యలక్షణములను చతురుఁడె యెఱుంగును ౧౩ సర్వజనులచే నభి

మానింపఁదగు విషయము నందఱును గ్రహింతురు. నిందనీయమగు నంశ మెవ్వరు నంగీకరింపరు. ౧౪ జనులు నీయెడఁ బ్రసన్న భావులై యుండుట లేక యెల్లరును నీపయి విసుచుకొనిపడుట (అనునీ రెంటిలో నీ కేదియిష్టము) వీనిలో నీ కేదియనుకూలమొ దానిననుష్ఠింపుము ౧౫ సమాధానము వలన సమాధానము పెంపొందును. మైత్రివలన మైత్రి మిగులగాఢమగు ను. నాశన మొందించినచో మంచియంతయు క్షణమాత్రమున నే నాశన మొందును ౧౬ అయ్యాయనిపిలిచినచో ఏమండీయనియు ఓరీయనిపిలిచి నచో ఏమిరాయనియుఁ బ్రత్యుత్తరమువచ్చుట మనము నిత్యమును వినుచు న్నారము. ఇది ప్రత్యక్షముగా నెఱింగియుండియు అవివేకమునకుఁ బాల్ప డనేల? ౧౭ చాతుర్యమువలన హృదయమునకు శోభగలుగును. వస్త్ర మువలన దేహమునకు శోభయేర్పడును. ఈరెంటిలో నేది శ్రేష్ఠమగు శృంగారమో యోచింపుఁడు(లోపలి శృంగారమా లేక బయటి శృంగారమా) ౧౮ బాహ్యశృంగారమువలనఁ బ్రజకు కేమియు లాభము లేదు. చాతుర్య మువలనఁ బలువురకుఁ బలువిధముల రక్షణముగలుగును. ౧౯ బాగుగాఁ దినుట, బాగుగాఁ ద్రావుట, మంచివస్త్రులుధరించుట, అందఱిలో మంచి వాఁడనిపించుకొనుట అందఱునుఁగోరునదియె ౨౦ కాని తనువుతో, మన స్సుతోఁ బరిశ్రమ గావింపనంతదనుక నెవ్వరుఁ బ్రశంసింపరు. వ్యర్థములగు సంకల్పవికల్పములలోఁ బడుటవలనఁ గష్టమే కలుగును. ౨౧ ప్రజలు తా మునిర్వహింపఁజాలక ఆపిన కార్యము నెవ్వఁడునిర్వహింపఁగలఁడో ఆతని యొద్దకు జనులు తమంత నేగుదురు ౨౨ కావునఁ బ్రజలను సుఖమునొం దించి తానుస్వాయముగా సుఖములను బడయవలెను. ఇతరులకు దుఃఖము నుగలిగించినచో దానుగూడఁ గష్టముల ననుభవింపవలసివచ్చును ౨౩ ఈవిషయ మందఱు నెఱింగినదే. బాగుగా యోచింపనిచోఁ గార్యము జరుగదు. తెలిసికొనుటయే ప్రాణిమాత్రులకుఁ జక్కని యుపాయము ౨౪ చక్కఁగఁ దెలిసికొనిన రిత్తంచుపురుషులే భాగ్యవంతులు. అట్టివార లను విడిచినచోఁ దక్కినవారలెల్లరు నభాగ్యులే. ౨౫ ప్రయత్నానుసార ముగా వైభవము లభించును. వైభవమునుబట్టి సౌఖ్యముగూడ సమకూ రును. ఈయుపాయము ప్రసిద్ధముగ నేయున్నది. తెలిసికొనవలయును ౨౬ అలసత్వమువలనఁ గార్యము భంగమగును. ప్రయత్నము సోమరితనము

వలన మెల్ల మెల్లగ నగును. ప్రత్యక్షవిషయము దెలియనివాఁడవివేకి యనిపించుకొనును ౨౭ మైత్రివలనఁ గార్యము సమకూరును. వైరమువలన మృత్యువు గలుగును. ఈవిషయము సత్యమో, అసత్యమో గుర్తెఱుంగ వలెను ౨౮ తాను నేర్పరియగుట నెఱుఁగనివాఁడు, స్వహితము నెఱుంగని వాఁడు, జనులతో స్నేహముగానుంట యెఱుఁగనివాఁడు, వివాదమిక్కిలి వైరముగావించుకొనువాఁడు అజ్ఞాని యనఁబడును. ఇట్టి యజ్ఞానులకడ నెవరు సమాధానమొందఁ గలుగుదురు. ౨౯, ౩౦ ఎవఁడేని యొకవేళ ఆకస్మికముగాఁ బ్రపంచముతో నొంటరిగాఁ బోరాడఁ బ్రయత్నించిన యెడల బలువురిముం దాయొంటరికాఁడు విజయము నెట్లుబడయగలఁడు? ౩౧ నిజమగు హరిభక్తుఁడు పలువురినోటియం దుండవలెను. పలువురి యంతఃకరణములందుఁ బాదుకొనవలెను. ప్రాణిమాత్రులకు ఉత్తమగుణములు నేర్పవలెను. ౩౨ లోకులను జతురులుగఁ జేయవలెను. పతితులను బావనము జేయవలెను. సృష్టియందు భగవద్భజనమును వృద్ధినొందింపవలయును ౩౩.

ఏడవ సమాసము.

కలియుగధర్మములు.

నానావిధవేషములు, నానావిధాశ్రమములు మున్నగువాని కన్నింటికినిమూలము గృహస్థాశ్రమము. ఈఆశ్రమమునందు అన్ని విధములగుమనుజులును విశ్రాంతినొందుదురు. ౧ దేవతలు, ఋషులు, మునులు, యోగులు, నానాతాపసులు, వీతరాగులు, పితరులు మున్నగునధికారులు అతిథిఅభ్యాగతులు మున్నగువారలందఱును గృహస్థాశ్రమమునం దుత్పత్తియగుచున్నారు. వీరలెల్లరుఁ దమతమయాశ్రమములువదలి వేయుచున్నను గీర్తిరూపముతో గృహస్థునియింటియందు నిరంతరము తిరుగుచున్నారు ౨, ౩ కావునగృహస్థాశ్రమమన్నియాశ్రమములకంటెను శ్రేష్ఠమైనది. కానిస్వధర్మము, భూతదయ ఆవశ్యకము. (ఈ రెండుగుణములు గృహస్థునందు అవశ్యకముగనుండవలెను). అప్పుడే గృహస్థాశ్రమమునకు శోభ ౪ వేదవిహితములగుకర్మము లాచరింపవలెను. అందఱితో మధురముగా భాషింపవలయును ౫ అన్నివిధములను నుచితముగాఁ బ్రవర్తింపవలెను. అన్ని పనులను శాస్త్రో

నుకూలముగ నొనర్పవలెను. భక్తిమార్గముతో నడువవలెను ౬ పురశ్చరణేయు, కాయక్లేశియు, దృఢవ్రతుఁడును, పరమోద్యోగియు, జగదీశ్వరునిదక్క నితరుని గొప్పవానిగఁ దలంపనివాఁడును ౭ కాయవాగ్జీవములతో భగవంతునికొఱకుఁ గష్టించువాఁడును, భజనమార్గమునందు దృఢభావముఁగలవాఁడును, ౮ సత్యమగు భక్తుడు. ఆతఁడు విశేషించి హృదయమునందు విరక్తుఁడైయుండును. ఆతఁడు సంసారచింత విడిచి ముక్తుఁడగును. ౯ హృదయము నందు వైరాగ్య భావము గలవాఁడే మహాభాగ్యశాలి. సంసారాసక్తికి సమానమగు దౌర్భాగ్యమింకొకటి లేదు ౧౦ ఎందఱో రాజులు రాజ్యములను వదలి భగవంతునికొఱకు నంతటను దిరిగిరి. భూమండలమునందుఁ గీర్తిరూపముతోఁ బవిత్రులైరి ౧౧ ఇట్టియోగీశ్వరులే అనుభవశాలురు. వారలు తమసదుపదేశమహాత్మ్యమున లోకమున బావనముచేయుచున్నారు. ౧౨ ఉదాసీన వృత్తియుతులగు నిట్టియాత్మజ్ఞానులను దర్శించినంతన మానవులు పవిత్రులగుదురు ౧౩ వారలవలన మనుష్యమాత్రులకుఁ గళ్యాణములు గలుగును. వారలవలన నెవ్వరికిని జెఱుగుగలుగదు. అఖండరీతిగ వారలహృదయములు భగవంతునియందు లగ్నమైయుండును ౧౪ జనుల కిట్టియోగి దుశ్చిత్తునివలె గోచరించును. వాస్తవమున కాతఁడే సావధానుఁడు. ఏలయన! ఆతనిచిత్తము పరమేశ్వరునియందు లగ్నమై యుండును. ౧౫ ఉపాస్యమూర్తిని ధ్యానించుటలో నాతనిచిత్తముమగ్నమైయుండును. ఆత్మానుసంధానమునందుఁ దగిలియుండును. శ్రవణమననములలో నాతనిహృదయ మన్వయించియుండును. ౧౬ పూర్వజన్మసుకృతాతిశయము కోట్లకొలఁదిగ సంగ్రహమైన యెడల నిట్టిపుణ్యపురుషులతోడి సమాగమము లభించును. ౧౭ .

ప్రతీతిరహితమగు జ్ఞానమంతయుఁ బ్రాయికముగ ననుమానమాత్రము. అనుమానజ్ఞానమువలన మనుజులకెన్నఁటికిని ముక్తి లభింపదు. ౧౮ కావునఁ బ్రతీతియే ముఖ్యమైనది. ప్రతీతిలేకున్నచోఁ బని నడువదు. చతురపురుషులు ఉపాయాపాయములను రెంటి నెఱుంగుదురు. ౧౯ కొందఱు బుద్ధిహీనులు సుఖముకొఱకు గృహస్థాశ్రమమును విడిచివేయుదురు. ఐనను వారలు ఇహపరలోకములు రెంటికి వంచితులై దుఃఖముతో మరణింతురు. ౨౦ క్రోధపడి గృహత్యాగము గావిం

చినమనుజుఁడు కలహించుచు మరణించును. అంతియగాదు. పలువురను దుఃఖములపాలుచేయును. స్వయముగఁ దానుగూడ దుఃఖము లనుభవించును. ౨౧ వైరాగ్యమున నిల్లువిడిచి వెడలిపోవునుగాని చిత్తమునందజ్ఞానము తొలంగకయుండును. శిష్యులుగానేర్పడి జను లాతని వెంబడింతురు. గురుశిష్యు లిరువురును సమానముగ నజ్ఞానరూపులై యుందురు. ౨౨ ఇట్టి యాశాబద్ధుఁడును అనాచారియు నగుపురుషుఁ డొకవేళ గృహమును విడిచి (గార్హస్థ్యమునువదలి) వెళ్ళిపోయినచో నాతఁడు జనులలో ననాచారమును వ్యాపింపఁజేయును. ౨౩ ఇంట నిత్యోపవాసము లోనరింపలేక యాయాసపడి విరాగియైనజనుఁడు ప్రతిస్థలమునను దొంగతనము జేయుటఁజూచి చావఁజితుకఁ గొట్టుదురు. ౨౪ సంసారమును మిథ్యగా నెఱింగి జ్ఞానప్రాప్తినొంది వెడలిపోవుయోగ్యుఁడు తనకు సమానులగు జనులనందఱను పావనమొనర్చును. ౨౫ ఒకనిసాంగత్యమువలన జనులు తరింతురు. ఒకనిసాంగత్యమువలన మునిఁగిపోవుదురు. కావున (సాంగత్యమునకు) ముందుగ నెదుటివానిని బాగుగాఁ బరీక్షింపవలెను. ౨౬ వివేకహీనుఁడు ఇతరులకేమి యుపదేశింపఁగలఁడు ? ఇట్టి యవివేకికి అడిగినచో భిక్షసైతము దొరుకదు. ౨౭ ఇతరుల హృదయములలోని భావము నెఱింగి దేశకాలోచితముగఁ బ్రసంగింప నేర్చినవాని కీప్రపంచమునం దేవిషయమునను గొఱంతయుండదు. ౨౮

నీచప్రాణి గురుత్వమునొందినతావున ఆచారమే మునిఁగిపోవును. ఈదశలో వేదశాస్త్రములను బ్రాహ్మణులను నెవ్వఁడడుగును ? ౨౯ బ్రహ్మజ్ఞానమును విచారించు నధికారము బ్రాహ్మణునకే కలదు. వర్ణానాం బ్రాహ్మణోగురుః (అన్నివర్ణములకు బ్రాహ్మణుఁడే గురువు) అని శాస్త్రములందుఁగలదు. ౩౦ కాని బ్రాహ్మణులు బుద్ధిచ్యుతులైరి. వారియాచారములు భ్రష్టములైనవి. వారలు గురుత్వమునువదలి శిష్యులకుఁ గూడ శిష్యులైరి. ౩౧ ఎందఱో బ్రాహ్మణులు, దావలమల్లకునకు (ఒకమహమ్మదీయతీర్థమునకుఁ) బోవుచున్నారు. ఎందఱో పీర్లను భజించుచున్నారు. ఎందఱో బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దురుష్కు లగుచున్నారు. ౩౨ ఇదియే కలియుగాచారస్థితి. విచారపు జాడపోడ లెచ్చటను గనుపించుటలేదు. ఇఁక దీనికిముందు సాంకర్యమే జరుగనున్నది. ౩౩ నీచజాతికి గురుత్వ

త్వము ప్రాప్తించినది. కొంచెము స్వల్పసాధువృత్తి (మహంతుతనము) పెంపొందఁజేసి శూద్రులు బ్రాహ్మణాచారములను మంచివేయుచున్నారు. ౩౪ బ్రాహ్మణుల కిదితెలియదు. వారివృత్తియే మాఱకున్నది. వారలకు మూర్ఖత్వజన్యమగు మిథ్యాభిమానము నశింపకున్నది. ౩౫ మనరాజ్యము మ్లేచ్ఛులయింటిలోనికి వెళ్ళిపోయినది. గురుత్వము అపాత్రుల పాలైనది. మనము మనలోలేము పరులలోనున్నాము. ఏమియు లేకుండఁబోయినది. ౩౬ బ్రాహ్మణులను గ్రామణ్యము (గ్రామాధికారము) ముంచివైచినది. భృగుమహర్షి పాదఘాతమును ఆదరపూర్వకముగ ధరించిన విష్ణుమూర్తియే పరశురామావతారమున బ్రాహ్మణజాతికి శాపమొసంగెను. ౩౭ మేమును ఆబ్రాహ్మణులమే. మాపూర్వులు మాకు గ్రామణ్యమనుదానిని దగిలించిపోయిరని దుఃఖముతోఁ జెప్పవలసి వచ్చినది. ౩౮ ఇప్పటిబ్రాహ్మణు లేమియొనరించిరి ! అన్నముగూడ లభింపనివారైరి. ఈవిషయము మీరలందఱు నెఱుంగుదురు. ౩౯ మంచిది. పూర్వుల సేమందము ? బ్రాహ్మణుల భాగ్యమే యిట్లున్నదని యెఱుంగవలయును. ప్రసంగము తటస్థించినందున సాధారణరీతిగ నింతదనుకఁ జెప్పివైచితిని. శ్రోతలు క్షమింపవలయును. ౪౦

ఎనిమిదవ సమాసము.

అ ఖ ం డ ధ్యా న ము.

మంచిది. అయినదేమో అయిపోయినది, ఇఁక నిప్పుడు బ్రాహ్మణులను మేల్కొలుపవలయును. ౧ నిర్మలహస్తములతోఁ బరమాత్మునిఁ బూజింపవలెను. అట్లు పూజించినచో వైభవములన్నియును లభింపఁగలవు. మూర్ఖులు, భక్తిరహితులు, వ్యస్తులు నగుమనుజులు దారిద్ర్యమనుభవింతురు. ౨ మొదట నీశ్వరుని గుర్తింపవలెను. పిదప అనన్యభావముతో నాతని భజింపవలెను. ఆసర్వోత్తముని అఖండరూపమునందు ధ్యానముంచవలెను. ౩ అందఱియందు త్తముఁడగువాఁడు సర్వోత్తముఁడు, ఆత్మానాత్మవివేక మొనరించి యాసర్వేశ్వరునిమర్మము నెఱుంగవలెను. ౪ ఎఱుకవలన నాత్మ దేహమును రక్షించును. ఆత్మ ద్రష్టయు, నంతస్సాక్షియు నైయున్నది. అది యెఱుకవలనఁ బదార్థమును బరీక్షిం

చును. ౫ ఆత్మ అన్ని దేహములందును వర్తించును. ఇంద్రియగణమున కాత్మయే చేష్టలొసంగును. అనుభవమువలనఁ బ్రాణిమాత్రుల ప్రత్యయములలోనికి వచ్చును. ౬ ప్రాణిమాత్రుల యంతఃకరణములయందుఁ బరమాత్ముఁ డున్నాఁడు. కావున నెల్లరియంతఃకరణములను సంతుష్టిగా నుంచవలెను. ఆపరమాత్ముఁ డొకఁడె దాతయు, భోక్తయు, నన్నియు నై యున్నాఁడు. ౭ సంపూర్ణముగనున్న జగత్తుయొక్క అంతఃకరణమునందుఁ బరమాత్ముఁడు వర్తించుచున్నాఁడు. ఆతఁడు మనయంతఃకరణమునందు త్రిలోకములలోని ప్రాణులయంతఃకరణమునందు నున్నాఁడు. చక్కఁగ యోచించిచూడుఁడు. ౮ వాస్తవమునకుఁ జూచెడివాఁ డాతఁడొక్కఁడే. కాని యాతఁ డన్నితావులయందును వ్యాపించియున్నాఁడు. దేహప్రకృతిననుసరించి యాతఁడు భిన్నభిన్నముగ నున్నాఁడు. ౯ పరమాత్ముఁడు దేహమును ఉపాధికారణమున భిన్నముగ భాసించుచున్నాఁడు. సంపూర్ణజగత్తుయొక్క అంతఃకరణమునం దాతఁడొక్కఁడే వ్యాప్తుఁడై యున్నాఁడు. భాషించుట, నడచుట మున్నగునవియెల్ల నాతనివలననే జరుగుచున్నవి. ఇందు సందేహములేదు. ౧౦ నావారు, పెరవారు అని మనమనుకొనుసమస్తజనులు, పక్షులు, శ్వాపదములు, పశువులు మున్నగునవియు, కీటకములు చీమలు మొదలగు దేహధారులగు సమస్తప్రాణులు ఖేచరభూచరవనచరములు, నానావిధజలచరములు, చతుర్విధసృష్టికి సంబంధించిన జీవవ్రాతము మొదలగుజంతువుల నెంతదనుకఁ బేర్కొనఁగలను ? సమస్తప్రాణులును చేతనశక్తివలననే వర్తించుచున్నవి. దీనినిఁ బ్రత్యక్షప్రతీతిగఁ జూచుకొనుము. ఆచేతనశక్తికిని మనకును సాంగత్యము అఖండరీతిగ నేర్పడియున్నది. ౧౧, ౧౨, ౧౩ జగత్తుయొక్క అంతఃకరణమునందు వ్యాప్తుఁడై యున్నపరమాత్ముఁడు ప్రసన్నుఁడైనపిదప (మనుజులందఱును ప్రసన్నులైనపిదప) అనంతమగు మనుష్యసమూహమంతయు మన వద్దనే ప్రోవగును. జగద్రూపుఁడగు పరమాత్మునిఁ బ్రసన్నునిఁ గావింపదగిన యుపాయము మనవద్దనే యున్నది. ౧౪ ప్రజలనందఱిని సుఖులనుగ నుంచవలెను. ఏలయన? దేహమునకుఁ గావించుమేలు ఆత్మకుఁగూడఁ జేకూరును. ౧౫ దుర్జనులగు ప్రాణులయందుండెడి ఈశ్వరాంశముయొక్క స్వభావముగూడ నిట్టిదె. కావున

దుర్జనుఁడొకవేళఁ గ్రోధవశుఁడగుచో వానితోఁ గలహింపఁ దగదు ౧౬
తొలుత వానిని విడిచి పెట్టవలెను. తరువాత వానినిగూర్చి యోచింపవ
లెను. వివేకముతో నెల్లరను సజ్జనులఁ జేయవలెను ౧౭ ఔషధభేదము
వలన జలమునందు నానావిధములగు రుచులు గలుగును. అటులే దేహ
సంబంధమువలన ఆత్మత్వమునందుసైతము భేదములు కలుగును. ౧౮
విషమైనగానిమ్ము. అమృతమైనగానిమ్ము. అందలి జలతత్త్వము పోదు.
ఇట్లే సాక్షిత్వముతో ఆత్మను గుర్తెఱుంగవలయును. ౧౯ అంతర్నిష్ఠగల
పురుషుఁడు అంతర్నిష్ఠాకారణమున అందఱికంటె నుత్తముఁడు.
ఆతఁడు జగదంతర్యామియగు జగదీశ్వరుని గుర్తెఱుంగఁగలఁడు ౨౦ కం
టితోఁ గంటిని గాంచునట్లును, మనస్సుతో మనస్సునువెదకునట్లును
(ఘటసహాయమున) భగవంతుని ఘటఘటమున వ్యాపకునిగా నెఱుంగ
వలెను * ౨౧ ఆతఁడు లేకున్నచోఁ గార్య మాగిపోవును. అంతయు నాత
నివలననే జరుగుచున్నది. అతని సంయోగమువలననే ప్రాణికి వివేకము
ప్రాప్తించును ౨౨ జాగరూకతవలన జరుగు వ్యాపారసంబంధమంతయు
నీశ్వరసంబంధముననే జరుగుచున్నది. అట్లే స్వప్నమునందు జరిగెడి
దంతయు నాతనిసంబంధముననే జరుగుచున్నది ౨౩ ఈవిషయమును బాగు
గా విచారించినచో అఖండధ్యానలక్షణము విశదమగును. పరాత్పరుని
యఖండస్మరణము సులభముగ నెరవేరును ౨౪ జనులలోఁ దఱచుగ
నొకలోపము కనఁబడుచున్నది. అదియేదన? సులభమునువిడచి కఠినము
ను బట్టుకొనుటయే. జనులు ఆత్మనువిడిచి అనాత్మను ధ్యానింతురు ౨౫
కాని యనాత్మధ్యానము కడముట్టదు. అనాత్మధ్యాన మారంభించినచో
నానావ్యక్తులు ధ్యానములోనికివచ్చును. వ్యర్థముగా శ్రమగలుగును
౨౬ ప్రయత్నపూర్వకముగ మూర్తినిధ్యానించినచో నచట ఒకటికి మఱి
యొకటి గానిపించును. (భాసింపఁగూడనిది భాసించును) ఇట్లే కొంతవిల
క్షణముగ భాసించును ౨౭ దేవునిగూర్చియాధ్యానము చేయవలసినది? లేక
దేవాలయమునుగూర్చియా? అనునీయంశమును మునుముందుజక్కఁగా

* సమస్తప్రాణులందెట్లున్నాఁడో యట్లే మనలోఁగూడఁ బరమాత్ముఁడున్నాఁడు.
దీనితో నితరుల యంతఃకరణము నెఱుంగుట సర్వఘటవ్యాపకుఁడగు భగవంతుని భగవం
తునిమూలమునఁ జూచుటయేయని యెఱుంగవలయును.

విచారింపవలెను. ౨౮ దేహము దేవాలయము. అందలి యాత్మ దేవుఁడు. ఈ రెంటిలో నీవు దేనియందు భక్తి యుంచెదవు? దేవునిగుర్తించి యాతని యందుహృదయమును లగ్నపరుపవలెను ౨౯ సత్యమగు ధ్యానమిది. జనరూఢిజ్ఞానము అన్యము. అనుభవము లేనిదంతయు వ్యర్థము. ఇదిసత్యము ౩౦ సందేహమువలన సందేహమే వృద్ధినొందును. ఈసందేహదశలోఁ గావించెడి ధ్యానముతత్ క్షణమే భంగమగును. పాపమువ్యర్థముగాఁ బ్రజలు స్థూల ధ్యాన మొనరించుచుఁ గష్టములను సహించుచున్నారు ౩౧ పరమాత్ముని దేహధారిగ విశ్వసించుటచే వీరలహృదయమునందు నానావికల్పము లుప్పతిల్లును. మానవునకు భోగత్యాగాది విపత్తులు దేహయోగమువలననే కలుగుచున్నవి ౩౨ (అనాత్మధ్యానమువలన) నానాప్రకారములగు విషయములు మనస్సులోనికి వచ్చును. వానిని విచారించుట మిగుల కఠినము. స్వప్నమునందేని గాన్పింపనిదృశ్యములు అనాత్మధ్యానమున గనుపించును. ౩౩ కనిపించు వానినెల్ల వివరించుట యసాధ్యము. బలాత్కారముగ దానియందువిశ్వాసముంచుట గూడ యసాధ్యమె. ఈకారణమున సాధకుని యంతఃకరణమునందు ౩౪ ధ్యానము సాంగోపాంగముగా నమరినదనుటకు సాక్షి తనమనస్సే. మనస్సునందు వికల్పదర్శనము గావింపఁదగదు. ౩౫ చంచలముగనుండు మనస్సును స్థిరపరచి యఖండధ్యాన మొనరించుటవలనఁ గలుగుఫల మేదియో జనులు చూడకున్నారు ౩౬ అఖండధ్యానమునందొకవేళ నెవనికేని హితముగలుగనిచో నట్టివానినిఁ బతితునిగ భావింపవలెను, ఈవిషయమును సుచిత్తుఁడై చక్కఁగ విచారింపవలెను ౩౭ ధ్యాన మొనరించు వాడెవ్వఁడో! ధ్యానములోనికి వచ్చువాఁడెవ్వఁడో యాయిరువురియందును అనన్యలక్షణము లుండవలెను. ౩౮ వాస్తవమున కనన్యత స్వాభావికమే. సాధకుఁడు శోధించిచూడమిదే అభ్యంతరము. జ్ఞానియగుపురుషుఁడు మననము గావించు సమాధానమునందు మగ్నుఁడగును ౩౯ ఇవి యనుభవకార్యములు. అనుభవము లేకున్నచో భ్రమతో బాధ లొందవలసివచ్చును. సాధారణజనులు జనరూఢి ననుసరించి వర్తింతురు ౪౦ అపలక్షణములు, అభాగ్యులు నగుమనుజులు జనరూఢిననుసరించి ధ్యానలక్షణములనే పట్టుకొనియుందురు. సాధారణజనులు సత్యాసత్యము లెఱుం

గరు ౪౧ వారు డాంబికులగుచు ఆర్భాటములను జేయుదురు. కాని మనస్సులో యోచించినపిమ్మట అంతయు మిథ్యగ గోచరించును ౪౨ ఒకానొకమనుష్యుడు (స్థూలమూర్తిని ధ్యానములోనికిఁ దెచ్చుకొని)మానసపూజ గావించుచుండెను. (కిరీటమున్నందునఁ బూలదండ విగ్రహము కంఠమునఁ బడకుండెను) రెండవమనుష్యుడు (అంతస్సాక్షిత్వశక్తివలన నీవిషయము నెఱింగి) వానితోఁ గిరీటముదించి పూలదండ వేసినచోఁ జక్కఁగ విగ్రహకంఠమున నిముడునని యనెను ౪౩ ఓసోదరా! మనస్సున కేమిపోవుకాలమువచ్చినదని పుష్పమాల కల్పించితివి? (దేశీయదశయందు బూలదండఁగల్పించువాఁడును గిరీటమునుదించి మాలికను వేయుమని యుక్తినిదెలిపినవాఁడును) ఈయిరువురును బరమమూర్ఖులని యెఱుంగవలెను ౪౪ ప్రత్యక్షముగ నేమియుఁ గష్టపడవలసిన యగత్యము లేదు. దారముతోఁ బూవులనుగ్రుచ్చవలసిన పని లేదు. ఈస్థితిలోఁ గల్పితపుష్పమాలల నేల యింకను జేయుచున్నారు ౪౫ బుద్ధిహీనులగు ప్రాణులందఱును మూర్ఖులు. వారితో (రాద్ధాంతసిద్ధాంతముల) గోల కెవరు సిద్ధముగనున్నారు? ౪౬ ఎవరెట్లు పరమార్థముగావింతురో వారి కట్టిరీతియే పృథ్విపై గలుగును. షట్కము సప్తకముపైనను పంచకముపైనను వారి కభిమానము వృద్ధినొందును * ౪౭ ప్రత్యయము లేకుండ నభిమాన పడుట మోసగించి రోగిని జంపుటవంటిది. ప్రత్యయము లేకున్నను డంతయు ననుమానమే! జ్ఞానమునకుఁ దావెక్కడిది? ౪౮ కావున సంపూర్ణాభిమానమును విడిచివేయవలెను. ప్రతీతిపూర్వకమగు వివేకము నార్జింపవలెను. అంతియగాక మాయారూపమగు పూర్వపక్షమును వివేకముచే ఖండనము గావింపవలయును ౪౯

తొమ్మిదవ సమాసము

శాశ్వత నిరూపణము.

ఇంతకుమున్ను పిండముగూర్చియు ఆత్మానాత్మవివేకమును

---

* ఈసప్తకము సప్తవ్యసనములనియు, ఈపంచకము పంచేంద్రియాసక్తులనియుఁ దోఁచుచున్నది.

గూర్చియుఁ జర్చించితిని. దీనివలనఁ బిండ మనాత్మయనియు అన్నిఁటికిఁ గర్తయగు నాత్మ పిండముకంటె భిన్నమనియు విదితమైనది ౧ ఇంతియ గాక యాత్మపట్ల యనన్యత గలిగియుండవలయుననుసంగతిగూడ విశద మైనది. ఇఁక బ్రహ్మాండరచనమునుగూర్చి విచారింపవలెను. ౨ ఆత్మా నాత్మ వివేకము పిండమునందున్నది. సారాసార వివేకము బ్రహ్మాండమునందున్నది. రెంటివివరణమును బాగుగా నొనర్చ యందలిరుచి గ్రహింపవలెను ౩ పిండకార్యమునకు బ్రహ్మాండము (పంచభూతములు) కారణము. దీనివివరణము గావించువిధము ముందుఁ దెలుపుదును. ౪ నాశవంతమగుదాని నసారమనియు శాశ్వతమగుదానిని సారమనియుఁ జెప్పుదురు. కల్పాంతమునందు నాశమొందునది సారము గాదు. ౫ పృథివి జలమువలన నేర్పడెను. అంత్యమున నది జలమునందే లయమగును. జలము తేజమువలన నుత్పత్తియయ్యెను. ౬ ఆజలమును తేజ మెండించును. మహత్తేజమువలన జలము లయమగును. జలము లయ మైనపిదప తేజము మిగులును. ౭ వాయువువలనఁ దేజము కలుగును. కావున వాయువే తేజమును లయమొందించును. తేజ మీవిధముగా లయమై పోయినపిదప వాయువే మిగులును. ౮ వాయువు ఆకాశమునుండి జనించును. కాన అంత్యమునందు ఆకాశమునందే వాయువు లయ మగును. ఈకల్పాంతవర్ణనము వేదాంతశాస్త్రమునం దున్నది. ౯ గుణ మాయయు, మూలమాయయు సైత మంత్యమునఁ బరబ్రహ్మమునందు లయమగును. ఇఁక నాపరబ్రహ్మమును వివరించుటకు వివేకము గావలసి యున్నది. ౧౦ అన్ని యుపాధులకు నంత్యముగనున్నదియు దృశ్యమున కతీతముగనున్నదియు నగు నిర్గుణపరబ్రహ్మము అన్నింటియందును వ్యాప్తమైయున్నది. ౧౧ ఎన్నికల్పాంతములకైనఁ బరబ్రహ్మమునకు నాశన ములేదు. మాయను త్యాగమొనరించి శాశ్వతమును గుర్తెఱుంగవలెను. ౧౨ ఈశ్వరరూపమగు అంతరాత్మ సగుణము. ఈసగుణమునుండియే నిర్గుణము లభించును. నిర్గుణజ్ఞానమువలన అనుభవాత్మికమగుజ్ఞానము కలుగును. ౧౩ కల్పనాతీతమై నిర్మలముగనున్నవస్తువునకు మాయామల మెప్పుడును సోకఁజాలదు. మిథ్యాత్వమునుండి (మాయనుండి) యీసమస్తదృశ్యము కలుగుట నశించుట జరుగుచున్నది. ౧౪ ఎయ్యెది యుత్పత్తి

యగునో యది మఱియొకక్షణమున నశించుచున్నది. ఇది ప్రత్యక్షముగ గనుపించుచున్నసంగతి. ఉత్పత్తినాశనములులేని పరబ్రహ్మమును వివేకబలముతో గుర్తెఱుంగవలెను. ౧౫ జ్ఞానము, అజ్ఞానము, విపరీతజ్ఞానము అనునీమూఁడును (ఈత్రిపుటి) లయమగుటయే విజ్ఞానము (అద్వైతానుభవజ్ఞానము) ౧౬ వేదాంతసిద్ధాంతరాద్ధాంత (స్వానుభవము) ములయొక్క ప్రతీతిని గడింపవలెను. ఆనిర్వికారపరబ్రహ్మము నిరంతరము అన్నింటియందును బ్రకాశించుచున్నది. ౧౭ ఆసదోదిత నిర్వికారపరబ్రహ్మమును జ్ఞానదృష్టితోఁ గాంచవలెను. చూచి దానియందే లీనుఁడై యుండవలెను. దీనినే ముఖ్యమగు ఆత్మనివేదన మందురు. ౧౮ దృష్టికి దృశ్యము గాన్పించుచున్నది. మనస్సునకు భాస భాసించుచున్నది. కాని అవినాశియగు పరబ్రహ్మము దృశ్యభాసలు రెంటి కవ్వలనున్నది. * ౧౯ విచారము గావించినచోఁ బరబ్రహ్మ మెంతయోదూరమున నున్నట్లు గోచరించును. యథార్థమునకది లోపలను, వెలుపలను, అంతటను వ్యాప్తమైయున్నది. దాని కంత్యమే లేదు. అది యనంతము. ఆపరబ్రహ్మమున కుపమానమే లేదు. ౨౦ చంచలము స్థిరముగాదు. నిశ్చలమెప్పుడును చలము గాదు. మేఘములు వచ్చుచుఁబోవుచున్నను ఆకాశ మచలముగానున్నది. ౨౧ వికారమువలన బెరుగుచు క్షీణించుచు నుండుదానికి శాశ్వతత్వ మెట్లుకలుగును ? సమస్తమును గల్పాంతమునందు లయమగును. ౨౨ అంతఃకరణమునందు భ్రాంతినొందుచు మాయాసంభ్రమమున భ్రమనొందుచునుండువాని కీయపారప్రపంచచక్రమెటులబోధగాఁగలదు? ౨౩ సంకోచమువలన వ్యవహారము కొనసాగదు. సంకోచమువలన సిద్ధాంతము విదితముగాదు. సంకోచమువలన అంతఃకరణమునందుఁ బరమాత్ముఁడు గోచరింపఁడు. వైద్యునియెడనొకవేళ నమ్మకము కుదురకున్నను సంకోచమును విడువకున్నను

---

* దృష్టితో (చర్మచక్షువులతో) పరబ్రహ్మము గనుపింపదు. ఏలయన ? నది దృశ్యముకంటెనావలనున్నది. ఇట్లే భాసతో (మనస్సుతో) ఆపరబ్రహ్మము భాసింపదు. ఏలయన, నది భాసకంటె నావలనున్నది. కాన దృశ్యాత్మకమగు చక్షువులుగాని, భాసాత్మకమగు మనస్సుగాని యెచటలేవో, ఎపుడు దృశ్యముఅదృశ్యముఅవునో, ఎపుడు మనస్సు ఉన్మనమగునో అప్పుడే అయనిర్వాచ్యదశయందే పరబ్రహ్మము గోచరించునని భావము.

రోగి బ్రతుకఁజాలఁడు. ౨౫ రాజును గుర్తెఱింగినవాఁడు సాధారణ రాజకీయోద్యోగిని గణింపఁడు. పరమాత్మను గురుతెఱింగినవానిని బరమాత్మస్వరూపునిగఁ దలంపుఁడు (ఏలయన? పరమాత్మస్వరూపుఁడుగానిది మానవుండు పరమాత్మను గుర్తింపఁజాలఁడు) ౨౬ మాయనుగూర్చి భయపడు నీచ మానవుఁ డెవరి కేమిచెప్పఁగలఁడు? విచారించిచూచినచో నిదియంతయు స్పష్టముగా నున్నది. ౨౭ మాయకేవల సంకోచము; ఆవలపరబ్రహ్మము నున్నది. మాయ సంకోచపరబ్రహ్మములకు మధ్య సదోదితముగా నున్నది. ౨౮ మిథ్యను సంకోచించుటయు భ్రమవలన రౌకదానికి వేఱొకటి చేయుటయు వివేకలక్షణముగాదు. ౨౯ అసత్యమంతయు విడువవలెను. సత్యయమును విశ్వాసపూర్వకముగా గుర్తింపవలెను. మాయను బరిత్యజించి పరబ్రహ్మమును గుర్తింపవలెను. ౩౦ మాయాస్వరూపము నింతకు మున్నె వివరించితిని. సుచిత్తతతో మాయను విచారింపవలెను. ౩౧

పదియవసమాసము.

మాయ మిథ్యయైయున్నది.

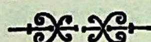
మాయ కాన్పించుచున్నది. కాని నాశమగుచున్నది. వస్తువు కాన్పించుటగాని నాశమగుటగాని లేదు. మాయ సత్యముగఁ దోఁచును. కాని యది పూర్తిగ మిథ్య. ౧ దరిద్రుఁడు చిక్కులపాలై నానావిధయత్నము లొనరించినను అతఁడు కోరిననొక్కటియు నెరవేరదు. అట్లే మాయయు నైయున్నది. ౨ ద్రవ్యముయొక్కయు, దారలయొక్కయు స్వప్నవిభవములు నానావిధములగు విలాసయుక్తహావభావములు, క్షణములో గోచరించి యంతలో నడంగును. వాస్తవమున కవి మిథ్యలు. మాయయు నట్లే మిథ్య ౩ ఆకాశమునందు నానావిధములగు గంధర్వనగరములు (మేఘములు మొదలగువాని మిథ్యాదృశ్యములు) కనిపించునట్లు మాయ నానారూపములతో, నానావికారములతో గోచరించుచున్నది. ౪ బహురూపి (పగటివేషధారి) వైభవమెంత సత్యముగా గోచరించినను కడకది మిథ్యయే. అట్లే మాయయు మిథ్యయై యున్నది. ౫ దసరాదినమున జమ్మియాకులను ధరించుటను జనులు బంగారమనియందురు. కాని యవి జమ్మియాకులే. ఈ ఆచార మన్నితావులందును గలదు. మాయయు

నిట్టిదే. ౬ మృతపురుషునకు మహోత్సవముల నొనర్చుటయు, సతి (సహ
గమనము గావించిన (స్త్రీ) కీర్తిని పెంపొందించుటయు, శ్మశానమున కరిగి
యేడ్చుటయు మిథ్య. అట్లే మాయయు మిథ్య ౭ విభూతిని (భూతి=సం
పద) లక్ష్మియందురు. మఱియొక లక్ష్మి గలదు. (స్త్రీలు గర్భరక్షణము
నకై మంత్రితమగు దారమును నడుమునకు గట్టికొందురు. ఆదారము
పేరు లక్ష్మి) మూఁడవది నామమాత్రపు లక్ష్మి. ఇదియెట్టిదో మాయయు
నట్టిదే ౮ బాలవిధవయొక్క నామము జన్మసావిత్రియని యుంటయు ఇం
టింటఁ దిరిపెమెత్తుకొని బ్రతుకువానికిఁ గుబేరుఁడను నామముంటయు
నెట్టిదో మాయయు నట్టిదె ౯ నాటకమునందు ద్రౌపదిపాత్రమును ధరిం
చినవానికి జీర్ణవస్త్రములపై నాశగలుగుటయు, ఏదేనినదినామము
పయోష్ణియని యుంటయు నెట్టిదో మాయయు నట్టిదె. ౧౦ రామవేష
ధారి (కల్పితరాముఁడు) గ్రామవాసులకుఁ దన వేషముఁ జూపించుచుఁ
ప్రేక్షకులను మహారాజా! అయ్యా! యని సంబోధించుచుఁ దనలఘుత్వ
మును ప్రకటించుట యెట్టిదియో మాయయు నట్టిదె ౧౧ పేరుమాత్ర
మన్నపూర్ణాదేవి. కాని యింటియం దన్నము దొరుకదు. పేరు సరస్వతి.
కాని విద్యయన్న నేదియో యెఱుంగక యెల్లప్పుడు పేడఁబ్రోగుచేయుచుం
డును. ౧౨ కుక్కకు వ్యాఘ్రమని పేరిడిరి. పుత్రున కింద్రుఁడని పేరుపెట్టిరి.
కురూపుని సుందరా యనిపిలుచుచుండిరి ౧౩ మూర్ఖునకు సకలకళావిశా
రదుఁడని పేరిడిరి. గాడిదకుఁ గోకిలయని పేరిడిరి. లొట్టకన్నులుగలవానికి
నయనసుందరుఁడని పేరిడిరి ౧౪ పరమలోభికిఁ దులసీదేవి (విష్ణుప్రియ)
యని పేరిడిరి. చండాలునికిఁ గాశియని పేరిడిరి. ఆదిశూద్రిణికి భాగీరథి
యని పేరుబెట్టిరి ౧౫ ఇదియంతయు నెట్టిదియో మాయయు నట్టిది.
అంధకారచ్ఛాయ యెట్టిదియో మాయయు నట్టిది. ౧౬ చెవి, వ్రేళ్లు,
సంధులు, కరతలము మున్నగు శరీరములోనియేభాగమునైనను రవికిరణ
ములు సోకినంతన రమ్యమగు నరుణవర్ణముతో మెఱయుచు నగ్ని
హోత్రమువలెఁ గాన్పించుట యెట్టిదో మాయయు నట్టిది ౧౭ కాషాయ
వర్ణముతోనున్న వస్త్రమును జూచినచో అగ్నియంటియున్నటులఁ
గాన్పించును. విచారించిచూచినచో నిశ్చయమెద్దియో విశదమగును.
మాయయు నట్టిదె. ౧౮ నీటియందుఁ జేతులు, కాళ్లు, వ్రేళ్లు, మిగులఁ

జిన్నవిగను బెద్దవిగను వంకరగను గానిపించును. మాయయును నిట్టిదే. ౧౮ గుండ్రముగా కవాయితిరిగినప్పుడు పృథ్వియంతయుఁ జీకటిగా నున్నట్లును, తిరుగుచున్నట్లును దోఁచును. కామెలలగుటవలన సమస్త వస్తువులును బచ్చగాఁ గనుపించును. సన్నిపాతరోగికి సర్వవస్తువులును క్రిందుమీఁదగుచున్నటుల గోచరించును. మాయగూడ నిట్టిదియే ౨౦ వికారకారణమునఁ గొన్నికొన్ని పదార్థములు సాధారణముగ భాస మాత్రములై కాన్పించును. ఒకటి మఱియొకటిగ గోచరించును. మాయ గూడ నిట్టిదేసుమా ౨౧.

పదునేనవదశకము.

మొదటిసమాసము.

చతురునిప్రవర్తనము.

అస్థిమాంసమయమగు నీశరీరమునందు జీవాత్మ వసించుచున్నది. మఱియు నది నానావిధవికారము లొందుచున్నది ౧ పొల్లెద్దియో, పొట్టెయ్యదియో, ఏదివలయునో, ఏదివలదో జీవుఁడు విచారించి తెలిసి కొనుచున్నాఁడు ౨ ఒకనికి యాచించినచో నిత్తురు. ఒకఁడడుగనిదే యొసంగుదురు. ప్రతీతివలన సులక్షణములను గుర్తెఱుంగవలెను. ౩ తనజీవుని నన్యజీవుల జీవులయందుఁ జేర్పవలెను. ఆత్మను అనాత్మయందుఁ గలుపవలెను. ఇతరుల యంతఃకరణములలోఁ బ్రవేశించి వారల యంత ర్భావముల నెఱుంగవలెను ౪ జన్నిదము వదులుగనున్నచో జాఱిపోవును. బిగుదుగనున్నచోఁ జక్కగ నిమిడియుండును. అట్లే మనస్సుగూడ వదులుగనున్నచో జాఱిపోవును. వివేకమున్నచో యథావిధిగ నుండును. ఇట్టి మనస్సును ఇతరుల మనస్సులలోఁ గలుపవలెను ౫, ౬ సందేహము వలన సందేహమే వృద్ధియగును. సంకోచమువలనఁ గార్యనాశనమగును. కావున మొట్టమొదటనే ఎఱుకగలిగి యుండవలెను ౭ ఇతరుల యంతః కరణములను గ్రహింపనేరక ఇతరులహృదయమ్ములలోని భావములను

దెలిసికొనఁజాలక నానావిధములుగనున్న జనులు వశులుకావలయునన్న
నెటులగుదురు? ౮ బుద్ధిసహాయముగ లేనిజనులు తాత్కాలికముగ నితరు
లను వశీకరణము గావించుకొందురు. వారలవలనఁ బ్రయోజనములేదని
తెలిసికొన్నంతన జనులు వారల నుపేక్షింతురు ౯ సంపూర్ణ విశ్వమునందు
జగదీశ్వరుఁడు వ్యాప్తుఁడై యున్నాఁడు. ఇఁక బుద్ధిహీనులవలని యుప
యోగ మెవరికిఁగలదు? వివేకముతో విచారించువాఁడే శ్రేష్ఠుఁడు ౧౦
శ్రేష్ఠుఁడగుపురుషుఁ డెప్పుడును శ్రేష్ఠమగుకార్యము జేయును. కృత్రిమ
కార్యము లొనరించువాఁడు నీచుఁడు. మనుజులు కర్మానుసారముగ
మంచివారలు, చెడ్డవారలు నగుచున్నారు ౧౧ రాజులు రాజమార్గము
నను, చోరులుచోరమార్గముననను నడుతురు. మూర్ఖతవలనను, అల్పస్వార్థ
మువలనను బిచ్చివాండ్రు మోసగింపఁబడుదురు ౧౨ నేను గొప్పజ్ఞాన
తనముగలవాఁడనని మూర్ఖుఁ డనుకొనును. అట్లనుకొనువాఁడు వాస్తవ
మునకుఁ బిచ్చివాఁడును దీనుఁడునని గ్రహింపనగును. నానావిధము
లగు చాతుర్యచిహ్నములను జతురుఁడె యెఱుంగును. ౧౩ జగత్తు
యొక్క అంతఃకరణమునందుఁ గలసిపోవు పురుషుఁడు జగదంతఃకరణుఁడే
యగును. వానికీ లోకమునందుఁగాని పరలోకమునందుఁగాని యేవిష
మునందేని కొఱంతయుండదు ౧౪ బుద్ధి భగవంతుఁ డనుగ్రహించినది.
బుద్ధిలేనిమనుజుఁడు పచ్చికాయవంటివాఁడు. బుద్ధివిహీనుఁడగు పురుషుఁడు
అమూల్యమగురాజ్యమునువిడిచి బిచ్చమెత్తుకొనును ౧౫ ఎవ్వఁ డెక్క
డ నుత్పన్నమయ్యెనో వానికాతావు రుచించును. అభిమానకారణమున
జనులు ప్రతిష్ఠలమువందును మోసగింపఁబడుదురు. ౧౬ జగత్తులోనిమా
నవులందఱు మేము పెద్దలము మేము పెద్దల మందురు. అందఱును మేము
సుందరాకారులమందురు. అందఱును మేముచతురులమని చెప్పుకొందురు.
౧౭ ఈదృష్టితోఁ జూచినచోఁ గొద్దివాఁడే లేఁడు. జ్ఞాత సర్వమెఱుంగును.
౧౮ తమతమ యభిమానములతో జను లనుమానించి వర్తించుచున్నారు.
ఈయంశమును వివేకముతో విచారింపవలెను. ౧౯ మిథ్యనభిమానించు
టయు సత్యమును బూర్తిగా విడిచివేయుటయు మూర్ఖత్వలక్షణములు
౨౦ సత్యమునం దభిమానముగలవాఁడే నిరభిమాని. న్యాయాన్యాయము
లెప్పుడును సమముగావు. ౨౧ శాశ్వతమును న్యాయమనియు, అశాశ్వత

మును అన్యాయమనియు నందురు. మూర్ఖులు సజ్జనులు నెట్లు సమానమగుదురు. ౨౨ ప్రజలలోఁ గొందఱు నిశ్చింతులై సుఖభోగు లగుచున్నారు. కొందఱు చోరులై పాఱిపోవుచున్నారు. కొందఱియందు సాధుత్వము ప్రశంసనీయముగా నుండును. కొందఱివర్తనము నిందనీయముగా నుండును. ౨౩ ఆచారవిచారశూన్యముగా నొనర్చుపనియంతయు నిష్ఫలము. చతురులు విచక్షణులు నగు వారలె యీవిషయమును విచారింపసమర్థులు. ౨౪ చతురపురుషుఁడు సర్వసాధారణులగు మానవులను దనస్వాధీనములో నుంచుకొనఁగల్గును. చతురులయెదుట సర్వసాధారణుల యత్నమేదియు నడువదు ౨౫ కావున ముఖ్యులతో మైత్రిగావింపవలెను. ఇట్లొనరించినచో నసంఖ్యాకులుగా జనులు వచ్చి కలసి కొనుచుందురు. ౨౬ చతురునకుఁ జతురుఁడే రుచించును. చతురుఁడు చతురులతోడనే కలసికొనును వెట్టివాండ్రెవరితోఁ బనిలేక తిరుగుచుండురు. ౨౭ ఎదుటివాఁడు చతురుఁడని గ్రహించినంతన చతురుని మానసము ఆచతురునిమానసముతోఁ గలసిపోవును. కాని యీవ్యాపారమంతయు గుప్తరూపముగా జరుపవలెను. ౨౮ సామర్థ్యశాలియగు పురుషునిహృదయమునకు సంతుష్టియగునట్లు వర్తించినను లేక వానియిష్టానుసారముగా సంచరించినను బెక్కుమంది జనులు తనతోఁ గలియుదురు. సర్వసాధారణులగు జనులు, సజ్జనులున్నగువారెల్ల వినతులొనర్తురు. ౨౯ పరిచయముతోఁ బరిచయమును వెల్లడింపవలెను. బుద్ధితో బుద్ధిని వికసింపఁజేయవలెను. నీతిన్యాయములతోఁ బాషండమార్గముల నాటంకపఱుపవలెను. ౩౦ పైకివెట్టివానివలె వేషముధరించి యుండవలెను. అంతియగాదు. హృదయమునందు నానావిధకళ లుండవలెను. ఎవ్వరిహృదయమునేన త్రెంపివేయఁగూడదు. ౩౧ నిస్పృహుఁడై నిత్యమును నూతనస్థలములలో, దిరుగువాఁడును, ప్రత్యయాత్మకమగు బ్రహ్మజ్ఞానము గలవాఁడును, ప్రసిద్ధజ్ఞాతయు, నగుసజ్జనుఁడు లోకమునందు దుర్లభుఁడు. ౩౨ బహువిధములగు సుభాషితములవలన జనులందఱిహృదయమును బ్రసన్నము లగును. కాన నలుదిక్కులను భ్రమణమొనరించి ప్రజలందఱును ధనవైపునకుఁ జేరున ట్లాకర్షింపవలెను. ౩౩ ఒక్కస్థలముననే కూర్చుండియున్నచోఁ బనిజరుగదు. కావున సావధానముగా నందఱితోఁ గలియుచుం

డవలెను. ౩౮ లోకులతోఁ బలుమాఱు గలిసికొని వారలను సంతుష్టిపఱచుటయు, సంచరించుచుఁ గలియుటకు ఉత్సుకుఁడైయుంటయుఁ జాతుర్య లక్షణములు. ఉత్తమగుణములవలన మనుజులందఱును సమాధానము నొందుదురు ౩౯

రెండవసమాసము.

నిస్పృహునివని.

ఈపృథ్వీమండలమునందుఁ జిన్నవియుఁ బెద్దవియునగు మానవదేహము లెన్నియో నిండియున్నవి. అవి ప్రతిక్షణమునందును దమ మనోవికారమును మార్చుకొనుచుండును. ౧ ఎన్నిమూర్తులుగలవో అన్నిస్వభావములు గలవు. అవియెప్పుడును నొక్కవిధముగ నుండవు. నియమమే లేదు. ఎంతదనుక నింక నేమిచూతము ౨ ఎందఱో మ్లేచ్ఛులైరి. ఎందఱో ఫరంగులలోఁ గలసిరి. మఱియు నెందఱో దేశభాషల కారణమున నభ్యంతరముగలిగి పడియున్నారు * ౩ ఈవిధముగ మహారాష్ట్రులు మిగుల స్వల్పసంఖ్యాకులుగా నున్నారు. వీరలుగూడ రాజకీయ విషయములందుఁ దగుల్కొనియున్నారు. పాపము వారికిఁ దిండితినుటకైన నవకాశములేదు. అనేకకార్యభారములు వెన్నంటియున్నవి ౪ ఎందఱో యుద్ధప్రసంగములలోఁ దగుల్కొనియుంటవలన నున్మత్తులై రాత్రింబవళ్లు యుద్ధచర్చలనే యొనరించుచున్నారు. ౫ ఉద్యమపురుషులు తమతమవ్యాపారముల యందే చిక్కుకొనియున్నారు వారికిఁగూడ విశ్రాంతిలేదు. వారలు నిరంతరము తమయుదరములను బోషించుకొనుట మున్నగుచిక్కులలోఁ దగుల్కొనియున్నారు ౬ షడ్దర్శనములు నానామతములు చాలవఱకువృద్ధినొందినవి. ఎక్కడ జూచిన నక్కడ జను లివిషయమునే యుపదేశించుచుఁ దిరుగుచున్నారు ౭ ఇందుమీఁదఁగూడ మిగిలినజనుల నఁదఱిని స్మార్తులు, వైష్ణవులు తమతమమతములలోఁ గలుపుకొనుచున్నారు. ఈవిధముగా దేశమునందుఁ బెద్దకోలాహలము వ్యాపించినది ౮ ఎందఱో కామ్యభక్తు లన్నితావులం

* దేశమునంతటికిని ఒక్కభాషలేకపోవుటచేఁ బరస్పర మొకరిభావ మొకరు గ్రహింపఁజాలకున్నారని భావము.

దును నాసక్తులై తిరుగుచున్నారు. యుక్తాయుక్తవిచారము గావించు వాఁడే కనుపట్టఁడు ౯ ఈకోలాహలములో నింక నెవరేని రెండవకోలాహలమును సాగించినచో దానినిజూచి వైదికజనులు సహింపఁజాలకున్నారు. అది వారలకన్నులలో ముల్లువలె గ్రుచ్చుకొనుచున్నది ౧౦ హరికీర్తనమునం దెందఱిహృదయములో లగ్నములై యున్నవి. ప్రత్యయాత్మికమగు బ్రహ్మజ్ఞానము నెవ్వఁడును జూడకున్నాఁడు. ౧౧

జ్ఞానము మిగుల దుర్లభము. ఈయలభ్యలాభము పుణ్యమువలన లభించును. కాని విచారశీలురగు పురుషుల కంతయు సులభముగనున్నది ౧౨ తెలిసినవాఁడు విచారమును దెలుపఁబూనినచో నది నెరవేరదు. ఎన్నియో విఘ్నములు కలుగును. ఉపాయము లొనర్చినను అనేకవిఘ్నము లుపస్థితమగును ౧౩ తీక్ష్ణముగాఁ గార్యములనొనర్చు ప్రయత్నశీలుఁ డొకక్షణమాత్రమేని వ్యర్థముగా గడుపఁజాలఁడు. చతురుఁడు, తార్కికుఁడు, విచక్షణుఁడు నగునట్టి పురుషుఁడు సర్వజనమాన్యుఁ డగును ౧౪ వానికి నానావిధములగు నీతులు, లోకోక్తులు జిహ్వాగ్రమునం దుండును. సమయోచితముగ వానిని లోకులముందు నుడువును. తనసామర్థ్యబలముచే నీతిమార్గమును స్వచ్ఛముగఁ బ్రశస్తముగ నొనర్చును ౧౫ ప్రయత్నశీలుఁడు ప్రబోధశక్తికి వలయు ననంతమార్గముల నెఱింగియుండును. అందఱి యంతఃకరణములలోని విషయముల నెఱింగియుండును. అందుచే నాతనినిరూపణముల నెల్లరు నాసక్తితో నాలింతురు ౧౬ అనుభవయుక్తములగు మాటలవలన సమస్తమతాంతరములును బటాపంచలగును. ప్రయత్నశీలుఁడు లోకరీతిని లక్ష్యపెట్టక లోకులహృదయములను దనవైపునకు నాకర్షించుకొనును ౧౭ ఆతఁడు ప్రసంగానుసారముగ నీతిపూర్ణములు, ప్రభావయుతములు నగుమాటల నుడువును. ఉదాసీనవృత్తియందలి యభిమానముతో లేచిపోవును. ౧౮ అనుభవవాక్యముల వివరించి యెచటికేని యరుగును. ఈ కారణమున నచటిజనుల కాతని గలసికొనవలయునను కోర్కె తీవ్రముగ నుదయించును. ప్రజలు నానామార్గములను వదలి యామహాత్ముని శరణములోనికే యరుగుదురు ౧౯ ఆతఁ డెచ్చటను దొరుకఁడు. ఏస్థలమునందైనఁ గనిపింపఁడు. వేషముగాంచినచో హీనునివలె, దీనునివలె నుండును ౨౦ భిక్షుకునివలె

వేషభాషల దిద్దుకొని ప్రయత్నశీలుఁడు గుప్తరూపముతో నెన్నియో
పనులఁ జేయును. అందుచే నాపురుషుని యశఃకీర్తిప్రతాపములు మేర
లేకుండ వృద్ధినొందును ౨౧ అతఁ డన్నితావులయందును భజనల వృద్ధి
నొందించును. తాను స్వయముగ నచ్చటనుండక వెడలిపోవును. మత్సర
యుక్తములగు మతకల్లోలముల నడంచివేయును ౨౨ దుర్గమస్థలముల
(పర్వతకందరముల) కుఁ బోయి నివసించును. అచట నాతని నెవ్వరుఁ
జూడరు. అతఁ డచ్చటనేయుండి సర్వజనులనుగూర్చి చింతించును (అచట
నుండియే జనోద్ధరణమునకై వలయు ప్రయత్నములు గావించును) ౨౩
జనులువచ్చుట కవకాశములేని కఠినములు, నగమ్యములునగు స్థలముల
యం దాతఁడు సావధానిగ నుండును. జగత్తులోని జనులందఱు నాతఁ
డెందుండెనో యని వెదుకుకొనుచు వచ్చుచుందురు ౨౪ ఆత్యాగశీలుని
ముం దెవరిమాటయుఁ జెల్లదు. అతనిముం దెవనికిని అణుమాత్రమేని
యనుమానమున కవకాశముండదు. అతఁడు సంఘశక్తి నభివృద్ధినొందించి
జనులను రాజకీయవిషయములయందు లగ్నపఱచును ౨౫ అమనుష్యులు
(నిస్పృహునివలన నుపదేశ మొందినవారు) ఇతరులను దమసముదాయ
ములోఁ గలుపుకొందురు. ఈ విధముగ జనసముదాయ మసంఖ్యాకముగ
వృద్ధినొందును. గుప్తరూపముగ సమస్తభూమండలమునందును నిస్పృ
హునిశక్తి వ్యాపించును ౨౬ ప్రతిస్థలమునందును నాతని సంఘము
లెన్నియో నిర్మాణమగును, మనుష్యులందఱు నాతనిచే నాకర్షింపఁబడు
దురు. ఈవిధముగ నలుదెసలను బరమార్థబుద్ధికిఁ జక్కని ప్రచారము
కలుగును ౨౭ నిస్పృహుఁ డన్నిస్థలములందును (భక్తసముదాయమును
సమావేశపఱచి) ఉపాసనము నభివృద్ధినొందించును. తన యనుభవసహా
యమునఁ బ్రాణిమాత్రుల నందఱ నుద్ధరించును ౨౮ ఈవిధముగా
నిస్పృహుఁడగు ప్రయత్నశీలుఁడు పెక్కుయుక్తుల నెఱుంగును. అతని
వలన నితరులు చతురులగుదురు. అన్నితావులందును బ్రాణిమాత్రుల
కనుభవము ప్రాప్తించును ౨౯ ఇట్లు తనకీర్తిని బ్రపంచమునందు
వ్యాపింపఁజేసి పోయినవానిదే సార్థకజన్మము. ఈవిధముగ దాసు నుడువు
చున్నాఁడు. ఈవిషయము స్వాభావికముగానే సంక్షేపముగాఁ జెప్పఁబడి
నది ౩౦.

మూడవ సమాసము.

జ్ఞానియొక్క గొప్పతనము

మూలమాయ మొదలుకొని యనర్గళరూపముగ వ్యాపించియున్న సృష్టియంతయును బంచభూతాత్మకము. దానియందలి సాక్షిత్వతంతువు గూడఁ దత్స్వరూపమే (పంచభూతాత్మకమే) ౧ ఉన్నతమగు సింహాసనముపై రాజు కూర్చుండియున్నాఁడు. రాజున కిరుదెసల సన్నిధానవర్తులగు కార్యదర్శులు, సైనికోద్యోగులు ఆజ్ఞకు వేచి సిద్ధముగానున్నారు. ఇందలి సారమెద్దియో మీహృదయములందుఁ దెలిసికొనుఁడు * ౨ దేహమాత్రులందఱును అస్థిమాంసములతో నిండియున్నారు. అట్లే రాజుదేహము గూడ అస్థిమాంసమయమే! అనఁగా మూలమాయ మొదలుకొని యీసృష్టియంతయుఁ బంచభూతాత్మకమే + ౩ రాజుయొక్క సత్తచే నంతయు నడచుచున్నది. కాని యున్నదెల్లఁ బంచభూతములే. మూలమాయయందు జ్ఞాతృత్వశక్తి విస్తారముగానున్నది. అంతరమింతియసుమా ౪ వివేకమువలన వ్యాపకత్వ మతిశయించును. కావుననే అవతారములను సన్మానించుచున్నారు. చక్రవర్తులు, మనువులు మున్నగువారలు వివేకకారణముననే అవతారపురుషులని పేరొందిరి ౫ జ్ఞాతృత్వశక్తి యెవరియందెంత యతిశయముగానుండునో వారియందంత యతిశయముగ సద్దైవత్వముండును. జ్ఞాతృత్వశక్తి స్వల్పముగ నుండుటవలననే జనులు నిర్దైవతములుగ, దరిద్రులుగ మారిపోవుచున్నారు ౬ నిత్యమును బ్రయత్నదీక్షాతత్పరులై వర్తించుచుఁ దన్నులు, జీవాట్లు సహించువారలు మనము చూచుచుండఁగనే భాగ్యవంతులగుదురు. ౭ ఈకాలమున నీవిధము తప్పనిసరిగ జరుగుచున్నది. కానిమూర్ఖుల కిది తెలియదు. (ఇదియెంతయు విచారకరమగు నంశము) వివేకవంతులు సమస్తము గ్రహింపఁగల్గుదురు ౮ చిన్న పెద్ద యనునంతరములు ఏర్పడుటకు బుద్ధియే కారణమను నంశము

---

* మధ్యరాజు, రెండువైపుల సన్నిధివర్తులు కూర్చుండిరనుటకు భావము మధ్య జ్ఞాతృత్వశక్తి (సాక్షి) ఇరుదెసల జగద్రూపమగు సైనికవిస్తారము వ్యాపించియున్నదనుట.

+ దేహధారులయొక్కయు రాజుయొక్కయు దేహములు అస్థిమాంసమయములనుటకు భావము సమస్తజగత్తు, సాక్షితత్స్వరూపము లనుట.

జనులకు బొత్తిగఁ దెలియకున్నది. (జను లజ్ఞానకారణమున) ముందుపుట్టిన వానినే పెద్దయనుచున్నారు. ఆ రాజు వయస్సునఁ జిన్నవాఁడైనను వృద్ధు లాతనికి నమస్కరింతురు. దీనికిఁ గారణమేమి? వివేకస్థితి మిగులఁ జిత్రమైనది. ఇదిజను లెఱుంగవలెను ౧౦ సాధారణజను లజ్ఞానమున దలుచుగ అనుమానరూపముగ నుండును. అదిలోకరూఢి లక్షణము ౧౧ ఎవ్వరి నాపఁ గలము? సాధారణజనుల కేమి తెలియును? ఎవ్వరి కెంతదనుకఁ జెప్పఁగలము? ౧౨ హీనుఁ డొకానొకప్పుడు భాగ్యవంతుఁడగుచో నప్పుడుకూడ జను లాతని దుచ్ఛుఁడని యందురు. కావున నీవక్రపథగాములగు మనుజులను దూరముగనే యుంచవలెను ౧౩ అవివేకులు చక్కఁగ నేవిషయము నేని తెలిసికొనఁజాలరు. ఉచితరీతితో రాజనైతికముల నెఱుంగరు. మూర్ఖత్వకారణమున వ్యర్థముగ గొప్పదనము ప్రదర్శించుచుందురు ౧౪ నిశ్చయాత్మకమగు జ్ఞానమావంతయు లేక యెవ్వరిచే గౌరవింపఁబడక యుండు వయోవృద్ధులను పెద్దలని యెవరందురు? ౧౫ పెద్దలలోఁ బెద్దతనము లేదనియుఁ జిన్నలలోఁ జిన్నతనము లేదనియుఁ జెప్పువారలు చతురులుగారు. వారల మూర్ఖులనిగూడ ననవచ్చును. * ౧౬ గుణములేని పెద్దతనము వ్యర్థము. పెద్దతనము వలన గణించిన అనుభవమే యోగ్యమైనది. (దానికే గౌరవము కలదు.) ౧౭ ఒకవేళ పెద్దలను మాన్యతగా వింపవలె ననుకొన్నచోఁ బెద్దలు తమ పెద్దరికమునుగూడ గుర్తెఱుంగవలెను. ఇట్లు చేయకున్నచో ముందుముందుఁ బెద్దరికపుటభిమానమువలనఁ గష్టములను భరింపవలసివచ్చును ౧౮ అన్నింటికంటెను గొప్పదగు నంతరాత్మ యేపురుషుని హృదయమునందుఁ బ్రకాశించుచున్నదో యాతనిదే మహిమయని వేఱుగఁ జెప్పవలసినపనిలేదు. ౧౯ కావున నెల్లరును వివేకముతోఁ జతురత్వము నలవఱచికొనవలెను. వివేకము నభ్యసింపనిచోఁ బ్రతిష్ఠ యుండదు ౨౦ ప్రతిష్ఠయె లేకపోయినచో సమస్తము తొలంగెనని భావింపనగును. ఇఁక

* వయస్సునఁ జిన్నయగు జ్ఞానవంతుఁడగు బాలకుఁడు వయోవృద్ధునికంటె నేదేని జ్ఞానవిషయము వివరించుచో "కలియుగమే తెంచినది. పెద్దలకుఁ బెద్దతనము, జిన్నలకుఁ జిన్నతనము లేకుండఁబోయినది. చిన్ననోటికి పెద్దమాటలు వచ్చుచున్నవే" యనిపలుకుదురు. ఇట్లను నవి వృద్ధులు మూర్ఖులని శ్రీరామదాసస్వామి చెప్పుచున్నాఁడు.

జన్మమెత్తి యాతఁడేమిగావించినాఁడు? మీఁదుమిక్కిలి యెఱిఁగి యెఱిఁగి
తననెత్తిపైఁ దానే యవమానమును బెట్టుకొనెను ౨౧ ఇట్టిపురుషుని
స్త్రీలుసహితము దూషింతురు. చూడుఁడు. ఎట్లు చిక్కులపాలయ్యెనో
యని లోకులు సైతమందురు. ఈవిధముగా నాతని మూర్ఖత్వము వెల్లడియ
గును ౨౨ ఇట్లు ఎవ్వరును గావింపతగదు. అందఱును దమజీవితమును
సార్థకపఱుపవలెను (ఒకవేళ సార్థక పఱుచునుపాయము) తెలియకపోయిన
చో గ్రంథములను జదివి మననమొనర్పవలెను. (గ్రంథపఠనమువలన జీవి
తసార్థకమగునుపాయము లభించును) ౨౩ చతురపురుషుని జనులందఱు
గౌరవింతురు. మూర్ఖునినందఱు నిం
దింతురు. సంపదలను బడయ మనస్సునఁ గోరికయున్నచోఁ జతురుఁడు
కావలయును ౨౪ చతురత్వము నలవఱచికొనుట కెంతటికష్టములుభరిం
పవలసివచ్చినను సహించి యవశ్యముగ నలవఱచికొన వలెను. కష్టముల
కోర్చిపలువురికి సేవగావించినమైనఁ జతురత్వమునేర్చుకొనవలెను. ౨౫
పలువురిచే గౌరవింపఁబడువాఁడే చతురుఁడు. చతురపురుషునకుఁ బ్రపంచ
మునందుఁ గొఱంతయేలేదు ౨౬ ప్రపంచమునం దాత్మహితముఁగావించు
కొననిమనుజుని ఆత్మఘాతియనగును. ఆమూర్ఖునితో సమానుఁడగు పాపి
యెవడునుండఁడు ౨౭ చతురపురుషుఁ డెన్నఁడును, బ్రపంచమునఁ దాను
శ్రమలొందఁదగినవియు నితరులకుఁ గ్రోధముగలుగఁ జేసి వారియాగ్రహము
ను సహించునదియు నగుపనులెన్నఁడును నొనర్పఁడు ౨౮ సహజస్వభావము
తో నిదిసాధకుల కెఱింగించితిని. చక్కఁగ రుచించినచో గ్రహింపుఁడు.
రుచింపకున్నచో విసర్జింపుఁడు ౨౯ శ్రోతలారా! మీరలు పరమదక్షులు
మీర లలక్ష్యమగు వస్తువుయెడల లక్ష్యముంచుచున్నారు. ఇదిప్రత్యక్ష
మగు సామాన్యవిషయము. మీర లెఱింగియేయుంటిరిగదా ౩౦.

నాలుగవసమాసము

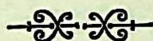
బ్రహ్మనిరూపణము.

పృథ్వినుండి వృక్షములు జనించుచున్నవి. వృక్షములవలనఁ గట్టెలు
జనించుచున్నవి. ఆకట్టెలుభస్మమై మఱలఁ బృథ్వియగుచున్నవి ౧ పృథ్వి
నుండి తీగలు జనించుచున్నవి. అవి నానావిధముల నల్లుకొనుచున్నవి.

అంత్యమునం దవి క్రుళ్లి చివికి మఱలఁ బృథ్వి యగుచున్నవి. ౨ నానావిధధాన్యములతో వంటకములొనరించి మనుజులు భుజించుచున్నారు. మఱలనవి నానావిధములుగ మలరూపమునను, వాంతి రూపముగను మాఱి పృథ్వియే యగుచున్నవి ౩ ఇతర పదార్థములను భుజించు పశుపక్ష్యాదులు సైత మిట్లె యగుచున్నవి. వానిమలముగూడ నెండి పృథ్వియందుఁ గలసిపోవుచున్నది. ౪ మనుజుఁడు మొదలగు ప్రాణిసమూహమంతయు గూడఁ జనిపోయినపిమ్మట పృథ్వియే యగును. ౫ అనేకవిధములగు తృణాది పదార్థములు సైతము కుళ్ళి మట్టియగుచున్నవి. అనేకకీటకములు సైతము మరణించి పృథ్వియందుఁ గలసిపోవుచున్నవి, ౬ పదార్థములసంఖ్యాకములుగ నున్నవి. వానివిస్తారము నెంతదనుక వివరింపఁగలను? వాని కన్నింటికిని ఈపృథ్విని విడిచినచో నింకెఁ దావెక్కడఁగలదు? ౭ చెట్లు ఆకులు, తృణములు మున్నగునవి పశువులు దిన్నపిదప పేడగా మాఱును. పేడ, మూత్రము, భస్మము సైతము మఱలఁ బృథ్విగా మాఱుచున్నవి. ౮ ఉత్పత్తిస్థితి సంహార చక్రపరిభ్రమణములోనికి వచ్చిడిపన్నియుఁ బృథ్వియందుఁ గలియును. జనించునవియు, మరణించునవియు మఱలఁ బథ్వియే యగును. ౯ నానావిధధాన్యములు రాసులుగఁ బెరిగి పెరిగి ఆకాశమున కంటిపోవును. కాని యంతమునం దవియన్నియును బృథివిలోఁ గలియును. ౧౦ జనులు నానావిధధాతువులను బ్రాతిపెట్టుదురు. చాలకాలముజరిగినమీఁద నవిమట్టియైపోవును. బంగారమునకును తాళ్ళకును తుద కీగతియే పట్టును. ౧౧ మట్టియే సువర్ణముగను, జాళ్లుగను మాఱును. కాని పృథ్వీగర్భమునందలి తీక్ష్ణాగ్నిచే నవి భస్మరూపము నొంది మఱలఁ బృథ్వియే యగును. ౧౨ బంగారముతో జరీచేయుదురు. అది యంత్యమునఁ జీనిఁగి రసరూపమున నంతట వ్యాపించును. అది మఱలఁ బృథ్వియే యగును. ౧౩ పృథ్వివలన ధాతువులు జనించి యగ్నిచే గఱఁగి రసమగుచున్నవి. తరువాత నారసము కఠినరూపమై పృథివి యగుచున్నవి. ౧౪ నానావిధజలములనుండి గంధము వెలువడి పృథ్వీరూపమొందును. దినదినక్రమమున జలమెండిపోవును. పిమ్మట నాపృథివి పృథివిగనే శేషించును. ౧౫ పత్రపుష్పఫలాదు లుదయించుచున్నవి. వాని

ననేక జీవులు మెసవుచున్నవి. ఆజీవులు మరణించినపిమ్మట పృథ్విగ మాఱుచున్నవి. ౧౬ ఆకారసహితముగ నుండుదానికెల్ల పృథ్వియే యాధారమైయున్నది. ప్రాణిమాత్రు లుదయించుచున్నారు. మరణించుచున్నారు. అంతయు నంత్యమునఁ బృథివియే యగుచున్నది. ౧౭ ఎంతదనుక నీయంశము దెలుపఁగలను ? వివేకమువలన నిల్లె సమస్తము నెఱుంగవలెను. మఱియు నుత్పత్తిసంహారముః మూలముఁగూడ నెఱుంగవలెను. ౧౮ జలమెంచి పృథ్వియగును. మఱల నాపృథ్వి జలమునందె లయమగును. ఏలయన ? అగ్నిసంయోగముచే భస్మమగును. ౧౯ జలము తేజమువలనఁ గలుగును. మఱలఁ దేజమే జలము నెండించును. ఆతేజము వాయువుచే జనించును. తేజమును మఱల వాయువే లయమొందించును. ౨౦ వాయువు గగనమందు జనించి గగనమందే లయమొందును. ఈవిధముగా నుత్పత్తి, లయములను బాగుగా విచారింపవలెను. ౨౧ ఏదియెక్కడజనించునో యదియచ్చటనే నశించును. ఈవిధముఁగఁ బంచభూతములు నాశనమగును. ౨౨ ఎయ్యది నిర్మాణమగుచున్నదో అదియే భూతము. అదియే పిమ్మట నాశనమొందుచున్నది. అటుపిమ్మట నాశాశ్వతపరబ్రహ్మమే శేషించియుండును. ౨౩ ఆపరబ్రహ్మమును దెలిసికొననంతవఱకు జన్మమృత్యువులు నశింపవు. జన్మమృత్యువులు నశింపకున్నచో నాలుగువిధములగు (అండజజరాయుజాది) రూపములతో నానావిధజీవములుగ జన్మింపవలసియున్నది. ౨౪ జడమునకు మూలము చంచలము. చంచలమునకు మూలము నిశ్చలము. కాని నిశ్చలమునకు మూలమే లేదు. ఈవిషయమును జక్కఁగా నెఱుంగుఁడు. ౨౫ జనించుదానిని బూర్వపక్షమనియు, నశించుదానిని సిద్ధాంతమనియు నందురు. (ఈరెండుపక్షములకును భిన్నముగ) పక్షాతీతముగా నిలిచియున్నదే పరబ్రహ్మము ౨౬ అనుభవముతో నీయంశము నెఱుంగవలెను. విచారముతో గ్రహింపవలెను. విచారింపకయే వ్యర్థపరిశ్రమ యొనరించుట మూర్ఖత్వము. ౨౭ లజ్జాసంకోచములచే నావరింపఁబడిన జ్ఞానికిఁ బరబ్రహ్మము లభింపఁజాలదు. వాఁడు వ్యర్థముగ మాయయందుఁ బడి యార్భాటించుచుండును ౨౮ మాయ పూర్తిగ నశించినపిమ్మట నెట్టిస్థితినిలిచియుండునో యాస్థితిని విచక్షణులగుపురుషులు స్వయముగా

యోజింపవలెను. ఈ మాయ పూర్తిగ నిరసనమైనపిదప ఆత్మనివేదన మగును. ఆస్థితియందు వాచ్యాంశముండదు. ఆవిజ్ఞానము నేవిధముగా నెఱుంగవలెను? ౩౦ జనులు చెప్పినదాని ననుసరించి నడుచుకొనువాఁడు సందేహములలో మునిఁగిపోవును. కావుననే అనుభవమును మాటిమాటికి సమకూర్చవలయును ౩౧.

ఐదవసమాసము

చంచలలక్షణము.

రెంటి (ప్రకృతిని,పురుషుని) ననుసరించి మూఁడు (త్రిగుణములు) నడుచుచున్నవి. నిర్గుణము (బ్రహ్మము) నందు అష్టధాప్రకృతి యుత్పన్న మయ్యెను. అది పైనను గ్రిందను విశిచి (అంతరిక్షమునందు) ఇంద్ర ధనుస్సువలె వర్తించుచున్నది. ౧ బిడ్డ (అగ్ని) తల్లిని (దేహమును) దిని వేయుచున్నది. పుత్రుఁడు (ప్రత్యేకతత్త్వము) మిగులఁ జతురత్వముతోఁ దండ్రిని (తానుజనించిన తత్త్వమును) జంపివేయుచున్నాఁడు. నలుగురు జనులకును (నాలుగుతత్త్వములకును) రాజగునాతఁడు (ఆకాశము) మఱచి యున్నాఁడు. (అదృశ్యముగజాడ లేకున్నాఁడు)* ౨ దేవుఁడు (ఆత్మ) దేవాల యమునందు (శరీరములో) దాఁగికూర్చుండియున్నాఁడు. దేవాలయమును బూజించినచో (దేహమునకు భోగమొసంగినచో) నాతనికిఁ జెందును. (సంతోషముకలుగును) సృష్టిలోని దేహధారులందఱి కిదియే నియమము. ౩ ప్రకృతి, పురుషుఁడు అను రెండుపేరులను జనులు విశ్వసించియున్నారు. కాని వాస్తవమున కారెండును నొక్కటియే. ఈయంశము అనుభవము తోడను వివేకముతోడను జూచినయెడల విశదమగును ౪ అది స్త్రీయును గాదు. పురుషుఁడునుగాఁడు. వాస్తవమున కది మనుజులు గావించిన కల్పనము. చక్కఁగ విమర్శించిచూచినచో నేమియు లేదని తెలియును ౫ అందఱును నదిని స్త్రీయనియుఁ, గాలువను పురుషుఁడనియు నుడువుదురు. యోచించినచో నచట స్త్రీ పురుష దేహములలో నెవ్వియు లేవు. రెంటి

---

* పృథ్వీజలము నెండించును. జలము అగ్నిని జల్లార్చును. అగ్ని వాయువును బ్రళయకాలమునఁ జల్లార్చును. పిదప నగ్నియు స్వయముగ లయమగును. ఆకాశము అనఁగా అంతరాత్మగూడ నుండియు మఱచిపోవుచున్నది. లేక యది పరబ్రహ్మము నందు లీనమగుచున్నదనియైనఁ జెప్పవచ్చును.

యందును కేవల జలమే ప్రవహించుచున్నది ౬ తనది తన కెఱుంగఁబడదు. చూచినను ఆకలనముగాదు. ఎక్కువమైయున్నను నెవ్వరి కేమియుదోఁరు కదు ౭ ఒక్కఁడయ్యును బెక్కులయ్యెను. పెక్కులుగనయ్యు నొక్కఁడె మిగిలెను. తనయార్భాటమును దానే సహింపఁడు ౮ ఆవిచిత్రచేత నశక్తియొక్కటయ్యును జెదరియున్నది. మఱియుఁ జెదఱి యుండియు నొకటిగ నున్నది. అది ప్రాణిమాత్రులందఱి యందును వ్యాప్తమైయున్నది * ౯ దీఁగయందు జలము మనకుఁ దెలియనట్లు సంచరించుచున్నది. ఏమిచేసినను దీఁగ తడిలేనిచో బ్రదికియుండఁజాలదు ౧౦ వృక్షమునకుఁ ద్రాళ్లుగట్టి బిగించినను అవి తమయిష్టానుసారముగఁ బెరుగుచుండును. కొన్ని వృక్షములన్ననో ఆకాశమున కెగిరిపోవుచున్నటులుండును ౧౧ ఈ వృక్షములు భూమికంటె వేఱుగనున్నను అవి యెండిపోవు. ఎచ్చటనుండునో యచ్చటనే యవి చక్కఁగ వృద్ధినొందును ౧౨ అంతరాత్మ తోడ్పాటుచే వృక్షములు వృద్ధినొందుచున్నవి. అంతరాత్మ లేకున్నచో నావృక్షములు జడములగు కట్టెలగును. ఇది ప్రత్యక్షముగఁ జూచుచున్న విషయము. ఇందు గూఢమగు రహస్య మించుకేనియు లేదు. ౧౩ ఒకానొకప్పుడు వృక్షములనుండిగూడ వృక్షములు కలుగును. అవిగూడ నాకాశమునంటునట్లు పెరుగును. వాని వేళ్లు పృథివియందు నుండవు. ౧౪ వృక్షములనుండి లభించు మేఁత, నీరువలననే శాఖావృక్షములు బ్రదుకుచున్నవి. వృక్షముల శబ్దసంఘర్షణమువలనఁ జెప్పెడివారలు విచారమొనర్తురు. ౧౫ కావలసినదంతయు మొదటనే యయ్యెను. ఆపిమ్మట కల్పనముజేసి చేసి జనులు తమయిష్టానుసారముఁ జెప్పుచుందురు. జ్ఞానులగు పురుషులు సమస్తము నెఱుంగుదురు ౧౬ తెలిసికొన్నచో వెదుకవలసిన పనియుండదు. వెదకవలసివచ్చినచోఁ దెలిసికొనుట యుండదు. అనుభవరహితమగు నంశ మెద్దియు ననుభవమునకురాదు ౧౭ తొలుదొలుత, అంతటికిని ఉత్పత్తికర్త యెవఁడో విచారింపవలెను. ఇదియంతయు నెఱింగినపిదప ఆ జగదంతరాత్మ నెఱుంగుటవలనఁ దనకుఁ

* పరబ్రహ్మము ఒక్కటయ్యు సర్వవ్యాపిగ నున్నది. మఱియు నది సర్వవ్యాపి యయ్యు నొక్కటిగ నున్నది. మాయయొక్క యుపాధి దానిదే. ఇట్లయ్యు మాయ నదిసహింపదు.

దనది లభించును ౧౯ అంతర్నిష్ఠయొక్క ప్రశస్తి మిగులగొప్పది. బహిర్ము ఖ (పైపై విచారము గావించువారు లేక అంతరాత్మనుగూర్చి విచారింపని వారు) జనులసాంగత్యము వ్యర్థము. ఈవిషయమును జతురపురుషులే యెఱుంగుదురు. ఇతరులకేమి తెలియును. ౧౯ ఎల్లరిమనస్సులను సంతుష్టిగా నుంచుచో నెవరెవరికేమి సహాయముచేయుదురో తెలియదుగాని ఎల్లరి మనస్సులను సంతుష్టిగా నుంచకుండుటవలన మాత్రము తోటకూరకట్టతోసమానమగు క్షుద్రపదార్థముగూడ లభింపదు. ౨౦ ఇదిప్రత్యక్షముగా అనుభవసిద్ధము. పైనిజెప్పినటుల అంతర్యమునందు లక్ష్యము నను సంధింపవలెను. దక్షునితోఁ గలసికొనుటవలన దక్షునకు సమాధానము కలుగును. ౨౧ మనస్సుతో మనస్సుగలసినపిదప (అనన్యమైనపిదప) పరబ్రహ్మమును జూడఁగలుగుదురు. మఱియు మాయారూపమగు చంచలచక్రమును దాటిపోవుదురు. ౨౨ ఒకసారి చంచలచక్రమునుదాటి పరబ్రహ్మమును జ్ఞానచక్షువులతోఁజూచి వచ్చినచో నదిమొదలుకొని నిరంతరము సర్వస్థలములందు నదియే (పరబ్రహ్మమే) గోచరించును. (పరబ్రహ్మరహితమగు స్థలమెద్దియుఁ గాన్పింపదు) కాని మనుజులు దానిని జర్మచక్షువులతోఁ దక్కఁజూడఁజాలరు. ౨౩ ఈ చంచలము (మాయ) అన్నిశరీరములయందును నిరంతరముగఁ గదలికను గలిగించుచునే యుండును. కాని పరబ్రహ్మము (మాయవలెఁగాక) సర్వస్థలములందును నెల్లప్పుడును నిశ్చలముగ నున్నది. ౨౪ చంచలము యెప్పుడొకప్రక్కకుఁ బరుగెత్తునో యప్పుడు రెండవప్రక్క నేమియునుండదు. చంచలము అన్నిప్రక్కల వ్యాపించియుండుట యెప్పుడును బొసఁగదు. ౨౫ చంచలమువలనఁ జంచలముయొక్క పనియే నెరవేరదు. చంచలము వలన సమస్తచంచల విచారమే జరుగదు. ఇఁకనిశ్చలమును, అపారమునగు పరబ్రహ్మము చంచలమువలన నెట్లుఅనుమానముకోసికిరాఁగలదు * ౨౬ ఆగ్నేయబాణము (అవ్వాయిచువ్వ) కాల్చివిసరినచో నాకాశమునకుఁబోవును. అంతియగానియదియెన్నఁటికిని ఆకాశపుఁగొననుదాటి పోవఁజాలదు. మధ్యనే చల్లారిపోవుట దానికి స్వ

* మనస్సు చంచలముగ నుంచుకొన్నచో మాయావివరణము కాఁజాలదు. ఇఁక నిశ్చలము, అపారమునగు పరబ్రహ్మమెట్లు అనుమానమునకు వచ్చును?

భావగుణము ౨౭ మనోధర్మ మేకదేశీయముగనున్నప్పుడు వస్తువెట్లు ఆక లనమగును. ఇట్టియుపయుక్తస్కంధంగు పురుషులు (ఏకదేశీయమగు మనోవృత్తిగలవారలు) నిర్గుణమునువిడిచి సర్వబ్రహ్మమని నుడువుదురు ౨౮ సారాసారములులేని తావుననంతయు నంధకారమే యెఱుంగనగును. తెలియనిబాలుఁడు సత్యమునువిడిచి మిథ్యనే గ్రహించును ౨౯ బ్రహ్మాండము యొక్క మహాకారణ (మూలమాయ) వలన నీపంచమహాభూత సముదాయ ముత్పన్నమయ్యెను. కాని యీమహావాక్య వివరణము వేఱుగనున్నది ౩౦ మహత్తత్త్వమునే మహాభూతమందురు. దానినే భగవంతుఁడని యెఱుంగనగును. ఆభగవంతునికడ నుపాసనమంతమగును * ౩౧ కర్మోపాసనజ్ఞానములయొక్క త్రికాండజ్ఞానము వేదములయందుఁ జెప్పఁబడెను. కాని పరబ్రహ్మమునెడ జ్ఞానము విజ్ఞానమగును. (జ్ఞానము కూడ లయమగుననియే నుడువవచ్చును) ౩౨.

ఆ జి వ స మా స ము.

వి శి ష్ట చా తు ర్య ము.

పీతము (దీపము) వలనఁ గృష్ణము (కాటుక) ఉత్పత్తియయ్యెను. మఱియు నాకాటుకయే అక్షరరూపముతో సంపూర్ణభూమండలము నందు వ్యాపించియున్నది. ఆకాటుకయే లేకున్నచో మనుజులకు జ్ఞానప్రాప్తియగుటయే యసంభవము ♦ ౧ కాటుకచూచుటకు స్వరూపలక్షణాయుక్తముగఁ గనిపించును. వాస్తవమున కాకాటుక యందె యన్నియుఁ గలవు (అధమోత్తమగుణములు దానియందున్నవి) ౨ మహీసుతను (పృథ్వినుండి జనించు దంటును) దీసి లేఖనిగాఁజేసి మధ్యనుండి చీల్చెదరు. ఈరెంటితో (సిరా, కలములతో) పని గడుచుచున్నది ౩ శ్వేతము, అశ్వేతము (కాగితము, కలము) కలియుటవలనను, మఱియుమధ్యను కృష్ణము

---

* "ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతమ్" అనిచెప్పఁబడెను: ఉపాసనము (ద్వైతము నుంచుకొని భగవద్భజనము గావించుట) ఇంతదనుకనే మహద్భూతమున కావల నద్వైతముండదు. అచట ననన్యమై పోవలసివచ్చును.

♦ కాటుకతో సిరాచేయుదురు. ఆసిరాతో సమస్త గ్రంథములు వ్రాయుదురు. వానిమూలమున నెల్లరకును జ్ఞానము కలుగును.

(సిరా) కలియుట వలనను, లోకమునకు*సార్థకత్వముకలుఁగుచున్నది౮ఈ విషయమునను రోచించినచో మూర్ఖులునైతము చతురులగుదురు. తత్కాలముననే ప్రతీతికలుగును. మఱియుఁ బరలోకముగూడ సాక్షాత్కారమగును ౯ ఎల్లరకు మాన్యమగు పరబ్రహ్మమునే సామాన్యముగ నెంచి జనులు ఆ పరబ్రహ్మమునం దనన్యులఁగాకున్నారు ౬ హస్తరేఖలు ఉత్తమము, మధ్యమము, కనిష్ఠము అనిమూడువిధములుగ నుండును. లలాటమునందుగూడ నదృష్టరేఖలుండును. కాని యీనాలుగింటి యను భవము నొక్కటి కాజాలదు ౭ తమపూర్వులగు పదునాలుగు తరముల వారి గొప్పతనమును నిరంతరమును గానముజేయువారి నేమనవలెను? నెట్టివారలని యందమా? చతురులని యందమా? ఇపుడుమనవలనఁ (ఆతని పెద్దలుగావించినపనిలో) గొంచెమేనియుగునా? కాదా? యనుయంశమును శ్రోతలు రోజింపవలెను ౮ రేఖలన్నింటిని (హస్తరేఖలనుఫాలరేఖలను) దుడిచివేయవచ్చు ననుసంగతి ప్రత్యక్షముగాఁ దెలిసియున్నప్పుడు భాగ్యముకలుగుననువిశ్వాసముతో నేల యుండవలెను? ౯ పెక్కండ్రమాటలనుజెవిజేర్చుమనుజులు సందేహములలోమునుఁగుదురు. వారలనుభవాత్మకమగు నిశ్చయమును మఱచిపోవుదురు ౧౦ పెక్కండ్రు తెలుపు పెక్కుమాటల నాలింపవలెను. అనుభవముతో నందఱు చెప్పునదియు విచారింపవలెను. అంతియగాక తనహృదయమున సత్యాసత్య నిర్ధారణ మొనరింపవలెను ౧౧ ఎవరితోడనైనఁ దన యనంగీకారమును వెల్లడింపఁదగదు. ఉపాయముగాని అపాయముగాని, తెలిసికొని యను భవమునకుఁ దెచ్చుకొనవలెను. ఎక్కువగా వదరుటవలన నేమిలాభము? ౧౨ హ ...డైనఁ గానిమ్ము. దురాగ్రహియైనఁగానిమ్ము. వ్యర్థుడైన గాని మ్ము. అట్టివాఁడు దెలుపుమాటలనుగూడ సాదరముగ నాలింపవలెను.ఈ విధముగఁ దనప్రవర్తనవలన అందఱిహృదయములను బ్రసన్నతగా నుంచవలెను.౧౩ పాతము, ద్వేషము, కల్మషము, హృదయమున నుంచుకొను వాఁడును,ఈ దుర్గుణములను మిగులఁ బెంపొందించు వాఁడును నగుచుంచలుని చతురుఁడని యెట్లనఁగలను? ఇట్టిపురుషుఁ డితరుల నేమిసంతోషపఱుపఁగలఁడు?౧౪మూర్ఖులను జతురుల నొనర్చువారిజీవితమే సార్థకము.

*వ్రాయుట, చదువుట నేర్చివిద్వాంసుఁడైనచో ఇహలోకము సార్థకమగును.

వ్యర్థముగా వాదమును బెంచుట మూర్ఖతయేసుమా ౧౫ జనుల లోఁ గలియవలెను. వారలను దనలోఁ గలుపుకొనవలెను. (వారలఁ దన విచారమున కనుకూలురుగఁ జేయవలెను) వారలలోఁ గలసిమెలసి యుండి వారల యభిప్రాయములను మార్పవలెను. వివేకబలము చేఁ దన మనోమర్మము నితరులకు వెల్లడింప కుండవలెను ౧౬ రెండవవాని నడవడి ననుసరించి వర్తింపనగును. రెండవవాఁడు చెప్పిన విధముగాఁ దప్పవల యును. రెండవవానిమనోగతమునందుఁ గలసిపోవలెను ౧౭ ఇతరుల హితము గోరువాఁ డెన్నఁడును ఇతరులకు విరుద్ధము గావింపఁజాలఁడు. ఆతఁడు సంతోషపూర్వకముగ ఇతరులహృదయములు తన కనుకూలము లుగ నొనర్చుకొనును ౧౮ మొట్టమొదట నితరులను దన యభిప్రాయ ములోనికిఁ దెచ్చుకొనవలెను. మెల్ల మెల్లగఁ దన యుద్దేశమును ఇతరుల హృదయములయందు నింపవలెను. ఈవిధముగ నానాప్రయత్నములచే నితరులనందఱిని దనచేతిలోనికిఁ దెచ్చుకొనవలెను ౧౯ హాతముగావించు వానికి హాతముగావించువాఁడె తటస్థమగుచో గోలయగును. తరువాతఁ గలహములోనికి దిగును. అపుడు నేర్పరితన ముపకరింపదు ౨౦ వ్యర్థము గా నార్భాటముజేయువారలేగాని చేసిచూపువారలు పూజ్యము. ఇతరుల హృదయములను దన కనుకూలము గావించుకొనుట మహాకఠినము ౨౧ ఇతరులను దనవైపు ద్రిప్పుకొనఁ బ్రయత్నించునెడ ద్రోహిడులు, దెబ్బలు సహింపవలెను. నీచశబ్దముల నోర్పుగ వినవలెను. ఇంత సహించినపిదపఁ బశ్చాత్తాపమునొంది యితరులు తనవార లగుదురు ౨౨ ప్రసంగమును గనిపెట్టి భాషింపవలెను. జ్ఞాతృత్వాభిమాన మించుకేని యుంచుకొనఁదగ దు. ఎచ్చటికేగిన నచ్చటఁ గలుపుగోలు తనముతోఁ బ్రేమపూర్వకముగ మెలఁగవలెను ౨౩ కుగ్రామములను (దుర్గమవాసస్థలములను) నగరము లను, ఇండ్లలోనుండు చిన్నయిండ్లను, అవియివి యననేల? చిన్నయిండ్లను పెద్దయిండ్లను నొక్కటియేని మిగులకుండ బిచ్చమను నెపముతో గాలించి వేయవలెను ౨౪ (తిరుగుటవలన) పెక్కుమందిలో నేదియేని లభించి తీరును. విచక్షణులగు పురుషులస్నేహము లభించును. కాని రిత్తగఁ గూర్చున్నయెడలఁ దిరుగుటకాని జ్ఞానప్రాప్తియగుటగాని జరుగదు ౨౫ సమస్తమును సావధానముగా నెఱుంగవలెను. అన్నివిధములగు వార్త

లను దొలుతొ_ల్తనే గ్రహింపవలెను. తానేగవలసిన తావునకు వివేక పూర్వకముగా నేగవలయును ౨౭ నానావిధములగు యుక్తులనెఱింగినచో మనుజులందఱి హృదయములను బ్రసన్నత గావింపవచ్చును. ఆయుక్తులను ఇతరులకు వ్రాసియిచ్చినచో నీకిఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది ? వ్రాసియిచ్చుట జనులపై మేరలేని పరోపకారమును గావించుటయే ౨౮ ఎవని కేదివలయునో వానికది ప్రసాదించుమానవుఁడు సర్వమాన్యుఁడును శ్రేష్ఠుఁడునగును ౨౯ భూమండలమునందు సర్వమాన్యుఁడుగ నున్నవానిని సామాన్యపురుషునిగ భావింపఁదగదు. ఆమానవునిచెంత నెందఱో పురుషు లనన్యులై యుందురు. సర్వమాన్యుఁడగుపురుషుఁడు లోకసంగ్రహమును జక్కఁగఁ జేయఁజాలియుండును ౨౯ చాతుర్యలక్షణము లిట్టివి. చాతుర్యముతో దిగ్విజయము గావించుపురుషున కేమిలోపముండును? ఆతఁ డెచ్చటికరిగిన నచ్చట సమస్తమును సిద్ధము గానుండును. ౩౦.

ఏడవసమాసము.

అధోర్ధ్వలక్షణము.

నానావికారములకు మూలమెద్దియో యదియే మూలమాయ. అది సూక్ష్మరూపముతో అచంచలము (పరబ్రహ్మము) నందుఁ జంచలరూపముగ నున్నది. ౧ మూలమాయ జ్ఞాతృత్వరూపముగ గలది. అది పరబ్రహ్మమునకు ఆదిసంకల్పరూపము. దానిని షడ్గుణేశ్వరుఁడగు భగవంతుఁడని యెఱుంగవలెను. ౨ ప్రకృతిపురుషులనియు, శివశక్తియనియు నర్ధనారీనటేశ్వరుడనియు దానినే చెప్పుదురు కాని యాజగజ్జ్యోతియే వీని కన్నింటికిని మూలము ౩ సంకల్పముయొక్క చలనమే వాయు (మాయ) లక్షణము. వాయువునందుఁ ద్రిగుణములును బంచభూతములును గలవు. ౪ ఏతీఁగనైనఁ జూడుఁడు. దానిమూల మెంతయో లోతునకుఁబోవును. మఱియుఁ బత్రపుష్పఫలాదులుగూడ మూలమునందే యుండును. ౫ ఇంతియగాక నానావిధవర్ణములు, ఆకారవికారములు, తరంగములు, స్వాదువులు మున్నగునవియెల్ల లోపల మూలమునందే యుండును ౬ ఆమూలమును ఛేదించిచూచినచో నందేమియుఁ గాన్పింపదు. కాని యనంతర

మూమూలము పెరుగఁగాఁ బెరుగఁగా దానినుండి సమస్తమును గాన్పించును. ౭ ఎత్తైనదిబ్బమీఁద నేదేనితీఁగ మొలచినచో నది క్రిందివైపునకు బలముగా వృద్ధినొందును. తరువాత నది భూతలముపై వ్యాపించును. ౮ మూలమాయగూడ నిట్టిదేయని గ్రహింపుఁడు. మూలమాయయందు మొదటినుండియుఁ బంచభూతములు, త్రిగుణములు గలవను నీసత్యవిషయమును అనుభవమువలన నెఱుంగవలెను, ౯ తీఁగ తప్పక నలుగడల నల్లుకొనును. నానావిధములగు మార్పులతో శోభించును. ఆమార్పులవలన నితరములగుమార్పులుగూడఁ జక్కఁగ వృద్ధినొందును. ౧౦ నానాశాఖ లుత్పన్నమగుచున్నవి. నానావృక్షములు. పెరుగుచున్నవి. ఈవిధముగనే భూమిపై ననంతములగు తీఁగలు పెరుగుచున్నవి. ౧౧ ఎన్నియోఫలములు క్రుళ్ళిపడుచున్నవి. వెంటనే మఱలఁ క్రొత్తకాయలు కాచుచున్నవి. ఇట్లే యెల్లప్పుడును జరుగుచుండును ౧౨ కొన్నితీఁగ లెండిపోవును. మఱల నచ్చటనే క్రొత్తతీఁగలు మొలచును. ఈవిధముగా నెన్నితీఁగలుజనించెనో,యెన్నిగతించెనో యెవ్వరెఱుంగుదురు. ౧౩ ఆకులురాలిపోవును. మఱలఁ జిగుర్చును. ఫలపుష్పములస్థితియు నిట్టిదె. ఈఫలపుష్పపత్రములలో నానావిధజీవములుగూడ నేర్పడియుండును. ౧౪ ఒకప్పుడు తీఁగయంతయు నెండిపోవును. మూలమునుండి మఱలఁ జిగుర్చును. ఇట్లే యీయంశమును (బ)త్యక్షానుభవమువలన గ్రహింపవలెను. ౧౫మూలమును త్రవ్వి తీసిపాఱవేసినయెడల (ప్రత్యయజ్ఞానముచే నిర్మూలముగావించినప్పుడు) అన్నివిధములగు వృద్ధులును ఆగిపోవును. ౧౬మూలమునందు (ఆదిలో) బీజముండును. అంత్యమునందు బీజముండును. మధ్యను జలరూపమున బీజముండును. ఇదేవిధముగా బీజములంతటను స్వాభావికముగా వ్యాపించియున్నవి. ౧౭ ఈబీజసృష్టి (బీజమునుండి ఉత్పన్నమైన ఫలపుష్పపత్రాదులగు సమస్తవిస్తారము) మూలమునంటిపెట్టుకొని యున్న అన్ని విషయములను బ్రకటించుచున్నది. అనంతరము ఏది దేనియంశమో యది దానియందు స్వాభావికముగ లయమగును. ౧౮ పోవుట, వచ్చుట, మఱలఁబోవుట మున్నగు ప్రత్యావృత్తి యథావిధముగ జరుగుచున్నది.ఆత్మజ్ఞానియగు యోగ్యునకుప్రత్యావృత్తివలని కష్టములు గలుగవు ౧౯ ప్రత్యావృత్తికష్టములు

కలిగినను, కలుగకపోయినను మానవుఁ డేదేని కొంత యెఱుఁగవలసి
యున్నదని పెద్దలందురు. ఆత్మ తనహృదయమునందే యున్నను అది
యెల్లర కెచ్చటఁ దెలియును? ౨౦ ఆత్మవలననే కార్యములు నెరవేరు
చున్నవి. దాని నెఱుంగరు. అది కనుపింపనే కనుపింపదు. ఈస్థితియందుఁ
బాపము జనులేమిచేయుదురు? ౨౧ విషయభోగము సైతము ఆత్మవలననే
జరుగుచున్నది. అది లేనిచో నేదియు జరుగదు. వాస్తవమునకు స్థూల
ముపు విడిచి సూక్ష్మమునందుఁ బ్రవేశము గడింపవలెను. ౨౨ తనయొక్క-
యు జగత్తుయొక్క-యు అంతఃకరణ మొక్క-టియే. కాని శరీరభేదవికా
రముమాత్రము వేఱుగనున్నది. ౨౩ ఒకవ్రేలివేదన రెండవవ్రేలికిఁ దెలి
యదు. కాళ్ళు చేతులు మున్నగు నవయవములస్థితిగూడ నిట్టిదె. ౨౪
ఒకశరీరమునందున్న యొకయవయవము సంగతి మఱియొకయవయవము
యెఱుంగ నప్పుడు ఒకఁ డితరులస్థితి నెట్లెఱుంగఁగలఁడు? కాన రెండవ
వానియంతఃకరణము తెలియఁబడదు. ౨౫ ఒకేజలముచే నానావిధము
లగు వనస్పతులు కలుగుచున్నవి. కాని వానిలో నానావిధములగు భేద
ములు కనుపించుచున్నవి. ఎంతవిరిగిపోవునో అంతియ యెండిపోవుచు
న్నది. తక్కిన దంతయుఁ బచ్చదనము గలిగియుండును. ౨౬ ఇట్లే భేద
మన్నింటియందును గలదు. ఒకదాని భేదము రెండవదానికిఁ దెలియదు.
కాని జ్ఞానము గలిగిన పిమ్మట నీయాత్మ భేదముండదు. (జ్ఞానియగు పురు
షుఁడు సమస్తజగత్తునందు నొకేయాత్మను గాంచుచున్నాఁడు.) ౨౭
దేహప్రకృతికారణమున ఆత్మత్వమునందు భేదము భాసించుచున్నను ఈ
విషయమును (సహజముగ భేదములేదని) జాలమంది యెఱుంగుదురు. ౨౮
(సామాన్యులు) చూచి కని యెఱుక గావించుకొందురు. చతురులు మన
స్సును బరీక్షించెదరు, విచక్షణచణులగు వారలు గుప్తరూపముతో
(సూక్ష్మరూపముతో) నంతయుఁ దెలిసికొందురు. ౨౯ పెక్కు-మందిని
బరిపాలించువాఁడు పెక్కు-ండ్రయంతఃకరణముల నెఱుంగును. అంతియ
గాక విచక్షణతచే సమస్తము గ్రహించును. ౩౦ మొదట మనస్సును
బరీక్షించును. అప్పుడు విశ్వసించును. ఈవిధముగనే ప్రాణిమాత్రులు
ప్రవర్తించుచున్నారు. ౩౧ యుక్తమును బ్రత్యక్షానుభవమును నగు
నీవిషయము స్మరణకుఁ బిదప విస్మరణకు వచ్చుచున్నది. తాను పెట్టిన

పదార్థమునే మనుజుఁడు స్వయముగా మఱచుచున్నాఁడు. ౩౨ తనసంగతియే తనకు జ్ఞాపకముండదు. తాను జెప్పిన సంగతియే తనకు జ్ఞాపకముండదు. అనంతములగు కల్పనములు దొరలుచుండును. ధ్యానమునం దెంతదనుక నుంచుకొనుటకు సాధ్యపడును? ౩౩ ఈచంచలచక్రమిట్టిది. ఇది కొంతసరిగను గొంతవక్రముగను నున్నది. పురుషుఁడు అత్యల్పుఁడైనను ప్రత్యక్షదేవేంద్రుఁడైనను అందఱికిని స్మరణ, విస్మరణములు రెండును నుండును. ౩౪ స్మరణము (చైతన్యము) దేవగుణమనియు విస్మరణము (మూఢత) దానవగుణమనియుఁ జెప్పుదురు. మానవుఁడు స్మరణ,విస్మరణములు రెంటియందును వర్తించుచున్నాఁడు. ౩౫ ఇందువలననే, దైవ,దానవములను రెండువిధములగు సంపదలు గలవని తెలియును. ఈ విషయమునఁ బ్రతీతిని వివేకసహితముగ మనస్సులోనికిఁ దేవలెను. ౩౬ అద్దమునందు నేత్రముల సాయమున నెట్లు నేత్రములను గాంచుచుంటిమో యట్లు వివేకమువలన వివేకము నెఱుంగవలయును. మఱియు నాత్మవలన నాత్మను గుఱుతెఱుంగవలెను. ౩౭ స్థూలదేహముతో స్థూలదేహము నెట్లుగోకుకొనుచుంటిమో యట్లు సూక్ష్మమువలన సూక్ష్మమును గుర్తెఱుఁగవలెను. మఱియు సంకేతమువలన సంకేతమును మనస్సులోనికిఁ దేవలెను. ౩౮ విచారమువలన విచారము నెఱుంగవలెను. అంతరాత్మవలన నంతరాత్మ నెఱుంగవలెను. రెండవవాని యంతఃకరణమునందు ప్రవేశించి వాని యంతఃకరణముగూడ నెఱుంగవలెను. ౩౯ స్మరణమునందు విస్మరణము నొందుటయే భేదముయొక్క లక్షణము. ఎవరైనగానిమ్ము. ఏకదేశీయుఁడగు (సంకుచితుఁడగు) వాఁడు పరిపూర్ణుఁడు కాఁజాలఁడు ౪౦ ముందు నేర్చుకొనును. వెనుక మఱచిపోవును, ముందఱవెలుతురు, వెనుక చీఁకటి, అంతయు మొదట జ్ఞాపకమునకువచ్చును, తరువాత మఱచిపోవును ౪౧ తురీయమును స్మరణమని యెఱుంగవలయును. సుషుప్తిని విస్మరణమని యెఱుంగవలయును. ఈరెండును సరిసమానముగ శరీరమునందు వర్తించుచుండును ౪౨.

ఎనిమిదవ సమాసము.

సూక్ష్మజీవ నిరూపణము.

కొన్నికొన్ని కీటకములు రేణువులకంటెనుగూడ సూక్ష్మముగా నుండును. వానియాయువుగూడ మిగుల స్వల్పముగా నుండును. అట్లే యుక్తి,బుద్ధిసైతము వానియందుఁ దక్కువగానుండును ౧ ఇట్లే నానావిధ ప్రాణులు గలవు. అవి చూచిన గోచరింపవు. కాని వానియందుఁగూడ అంతఃకరణపంచకస్థితి గలదు. ౨ వానికిఁ దగినట్లు వానికిఁగలజ్ఞానము చాలియున్నది. వానివిషయములకు వలయు నింద్రియములుగూడ వానికమరియున్నవి. వానిసూక్ష్మశరీరము నెవఁడు విచారించిచూచుచున్నాఁడు? ౩ సూక్ష్మాతిసూక్ష్మములగు నీకీటకములలోఁ జీమయే మిక్కిలిగొప్పదే నుగు. చీమకు మూత్రమే సముద్రమని జనులందురు. ౪ సారాంశమేమన చీమలవలెఁ జిన్నవియుఁ, బెద్దవియు నగుశరీరము లనంతములు గలవు. వానియన్నింటిలోనను జీవేశ్వరుఁడు వసించుచున్నాఁడు. ౫ ఈవిధముగ పృథ్విపై గీటకము లనంతములుగ నిండియున్నవి. అత్యంతోద్యోగి యగుపురుషుఁడే వీనినన్నిఁటిని విచారించి గ్రహించుచున్నాఁడు ౬ అనేక నక్షత్రకమండలములలోఁ గల జీవులు సైతము ఉద్యోగియగు పురుషునకుఁ బర్వతసమానముగ (దూరదర్శయంత్రసహాయమున) గోచరించును. వారలాజీవులగొప్పగొప్పయవస్థల జాడలనుగూడఁ గనిపెట్టుదురు ౭ పక్షులయంత చిన్న జీవము లెవ్వియు లేవు. మఱియుఁ బక్షులతో సమానమగు పెద్దజీవము లెవ్వియు లేవు. సర్పములయొక్కయుఁ, జేపలయొక్కయు స్థితిగూడ నిట్టిదిగనే తెలిసికొనుఁడు ౮ చీమమొదలుకొని యేనుఁగుదనుకఁ బెద్దపెద్దశరీరము లెన్నియో గలవు. ఆయాజంతువులనుగూర్చి యోచించినచో వానిలోపలి తత్త్వసారము విశదమగును. ౯ జంతువు లనేకవర్ణములుగ అనేకజాతులుగ నున్నవి. జంతుసముదాయ మనేకరూపములుగ నున్నవి. అందుఁగొన్ని మంచి వర్ణము కొన్నిచెడ్డవర్ణములు గలవి. ఎంతదనుకనని చెప్పగలను ౧౦ కొన్నిజంతువులను జగదీశ్వరుఁడు సుకుమారులుగ నొనరించెను. కొన్నింటిని కఠోరములుగ నొనరించెను. కొన్నింటిశరీరమును బంగారమువలె దేదీప్యమానముగ నొనరించెను. ౧౧ ఈ విధముగా జీవులయందు శరీరభేదము,

ఆహారభేదము, వాచాభేదము, గుణభేదముగలదు. కాని యన్నింటి
యంతఃకరణములు అభేదములుగను, ఏకరూపము
లుగను నున్నవి. ఆత్మ యన్నింటికి నొక్కటియే ౧౨ ఆజీవులలోఁ గొన్ని
కష్టదాయకములు. కొన్ని ఘాతుకములు. ఈవిధముగా యోచించి చూ
చినచో నీసృష్టియందు ఎన్నియో యమూల్యములగు కౌతుకములు గోచ
రించును ౧౩ ఈరీతిగ సమస్తమును ఏప్రాణి విచారించిచూడఁగలఁడు?
తమతమ స్వార్థపూరణమునకుఁ జాలినంతవరకుఁ గించిన్మాత్రముగ సంద
ఱును దెలిసికొనుచుందురు ౧౪ భూమండలము నవఖండములుగ నున్నది.
దీనికి నాలుగుదిశలు సప్తసాగరములావరించియున్నవి. బ్రహ్మాండమునకు
వెలుపలఁగూడ జలమావరించియున్నది. కాని దీనినంతను జూచెడివాఁ
డెవ్వఁడు? ౧౫ ఆనీటియం దనంతములగు జీవములు నివసించుచున్నవి.
ఈయసంఖ్యాకములగు జీవులస్థితి నెవ్వఁడెఱుంగును? ౧౬ జలమున్నతా
వున జీవులుండును. ఇది యుత్పత్తిస్వభావము. విచార మొనరించినచో
నిందలియభిప్రాయము విస్తృతముగ విశదమగును ౧౭ భూగర్భమునందు
నానావిధజలము గలదు. ఆజలమున శరీరములు గలవు. అందు బహువిధ
ములగు పెద్దజీవములు, చిన్నజీవములు నున్నవి. వాని నెవ్వఁడెఱుంగును!
౧౮ కొన్నికొన్ని ప్రాణు లాకాశమున వసించుచుండును. అవి భూమిని
నెప్పుడును కనులనైనఁ జూడవు. ఱెక్కలువచ్చినమీఁదఁగూడ నవి పైపై
ననే యెగిరిపోవుచుండును ౧౯ నానావిధములగు ఖేచరములు, భూచర
ములు, వనచరములు, జలచరములు మున్నగు నెనుబదినాలుగు లక్షల
జీవయోను లీప్రపంచమునందుఁ గలవు. వాని నెవ్వఁడెఱుంగును? ౨౦
ఉష్ణము, తేజముదక్క మిగిలినసమస్తస్థలములును జీవులకు వాసస్థలములు.
కల్పనమువలనఁ బ్రాణులు జనించుచున్నవి. వీనినన్నింటిని ఎవ్వఁడె
ఱుంగును? ౨౧ కొన్ని నానాప్రకారములగు సామర్థ్యములచే నిర్మింపఁ
బడుచున్నవి. కొన్ని ఇచ్ఛామాత్రమున నుత్పన్నమగుచున్నవి. కొన్ని
మాటపెడలఁగనే శాపదేహమునొంది నశించుచున్నవి ౨౨ కొన్ని గాంధ
ర్వదేహములు, కొన్నిగారుడదేహములు, కొన్ని దేవతాదేహములు నగు
చున్నవి. ౨౩ కొన్ని దేహములు క్రోధమువలనను గొన్ని దేహములు
తపమువలనను జనించుచున్నవి. కొన్ని శాపమోక్షమువలనఁ

బూర్వదేహమును బడయుచున్నవి ౨౪ భగవంతుని కృత్యములిట్లుండును.
ఎంతదనుకనని చెప్పఁగలను? విచిత్రమగు మాయాకారణమున నీజీవజాల
మేర్పడుటయు నశించుటయు జరుగుచున్నది ౨౫ ఈమాయ (ప్రకృతి) ఎప్పు
డును, నెవ్వరుచూడనివియు, విననివియు నగు, నడ్డదిడ్డములనుగావించును.
అది యొనరించు సమస్తచిత్రకళలను దెలిసికొనవలెను ౨౬ జనులేకొంచెమో
విద్య నేర్చికొందురు, ఉదరపూరణమునకుపకరించు చదువులనుజదువు
దురు. ఇంతమాత్రముననే వ్యర్థముగా మేముజ్ఞానులమైతిమని గరువించి
నష్టులగుదురు ౨౭ ఎవనియంతరాత్మ సర్వజనులయందును వ్యాపించియు
న్నదో వాఁడే సర్వాత్ముఁడగు జ్ఞాని. ఆతని మహిమను గ్రహించుటకు బుద్ధి
యెంతదనుకఁ బనిచేయఁగలదు? ౨౮ సప్తకుంచకము బ్రహ్మాండము. దా
నిలో సప్తకుంచకము పిండము. ఆపిండములోఁగూడ నెన్నిప్రాణులువసించు
చున్నవో యెవ్వరెఱుంగుదురు? ౨౯ తనదేహస్థితియే తనకుఁ దెలియని
మానవునకు సమస్తము నెట్లు తెలియఁగలదు? కాని జనులు అల్పజ్ఞానము
వలననే (సర్వజ్ఞులమని) గర్వించిపోవుదురు ౩౦ అణురేణువునకుసమానముగ
నుండుస్వల్పప్రాణులపాలిటికి మనము విరాట్పురుషులము. ఆస్వల్పజీవులతోఁ
బోల్చిజూచినయెడల మనయాయువు మిగుల గొప్పదిగదా! ౩౧ స్వల్పజీవుల
ప్రవర్తనమనేకరీతులుగ, అనేకపద్ధతులుగ నుండును. వీనియన్నింటిస్థితిగతు
లను సమగ్రముగా నెఱింగిన వాఁడెవడు? ౩౨ పరమేశ్వరుని కృత్యమునకనేక
వందనములు. అంతఃకరణమునం దాతనిగూర్చి యనుమానముగూడఁ
గలుగదు. పాపియగు అహంకర్తృత్వాభిమానము మానవులను వ్యర్థము
గా నావరించుచున్నది. ౩౩ అహంభావమును దొలంగించి పరమేశ్వరుని
యగాధకృత్యములను విచారింపవలయును. కాని యీ మహత్కార్యము
నెదుటనుంచుకొని చూచినచో మానవజీవితము మిగుల కొద్దిది. అతఁ
డీపనికిఁ జాలఁడు. ౩౪ జీవితము స్వల్పము. దేహము క్షణభంగురము.
శరీరము పతనమగుట కాలస్యముపట్టదు. ఐనను జనులు నిష్కారణముగ
గర్వపడుచుందురు. ౩౫ ఈదేహము మలినమగుతావున జన్మించినది.
అంతియగాక మలినరసమువలననే పెంపొందినది. ఈస్థితిలో జనులు
దీనిని గొప్పదని యెట్లనుడువుచున్నారోగదా! ౩౬ ఈదేహము మలి
నము, క్షణభంగురము నైయున్నది. దీనిని వ్యర్థ లాపరించి యున్నవి.

చింత నిరంతరము వెన్నంటియున్నది. ఈ స్థితియందుఁగూడ జనులు ఆలోచనారహితులై వ్యర్థముగా నీదేహము గొప్పదని నుడువుచున్నారు. ౩౭ ఈశరీరసంపత్తి రెండుదినముల బండారము. జీవితమునందు ఆదినుండి యంత్యము దనుక నెన్నియో చిక్కులంటుకొని యున్నవి. ఈస్థితి యందుఁగూడ జనులు డాంబిక వేషములను ధరించి వ్యర్థముగ గొప్ప తనము జూపుదురు. ౩౮ ఎన్ని మోసములు గావించినను జివర కవియెల్ల బయటఁబడును. బయటఁబడినపిదప నలుముఖములను దుర్గంధము బయలువెడలును. (అపయశస్సు వ్యాపించును.) కావున వివేకముతో సత్కార్యము లొనరించు పురుషుఁడే ధన్యుఁడు. ౩౯ వ్యర్థముగా డాంబికములను మోసములను నేలచేయువలెను? అహంభావపుఁ గల్లోలము నాపివేయుము. వివేకముతోఁ బరమేశ్వరు నన్వేషించుట యన్నింటికంటెను మిగులమంచిపని. ౪౦

తొమ్మిదవసమాసము.

పిండోత్పత్తి.

నాలుగు విధములగు సృష్టులలోని (జరాయుజాదులు)సమస్తప్రాణులును నీటివలననే వృద్ధినొందుచున్నవి. ఇవి యసంఖ్యాకముగ జనించి గతించుచున్నవి. ౧ పంచతత్త్వములచే నీశరీరము నిర్మింపఁబడినది. దేహము ఆత్మననుసరించి వర్తించును. వాస్తవమున కీశరీరమునకు మూలము విచారించితిమేని జలరూపము ౨ స్త్రీపురుషుల శరీరమునుండి జలరూపమగు వీర్యము వెడలి పరస్పరముగలియును. ౩ తరువాత అన్నరసము, దేహరసము, రక్తము, శుక్రము మున్నగువానివలన ఉండగట్టును. అనంతర మారసద్వయపు టుండఁ జిక్కఁగ వృద్ధినొందును. ౪ గర్భము పెరిగి దినక్రమమున వృద్ధినొందును. అది కోమలత్వము వదలి కఠినమగును. పిమ్మట సమస్తావయవము లందును జలము ప్రవేశించును. గర్భము సంపూర్ణమైన పిదప శిశువు వెలుపలకు వెడలును. భూమిమీఁదఁ బడఁగనే శిశువేడ్చును. ఇంతియే! అంకటి శరీరములు అన్నిశరీరములు ఇట్లే నిర్మింపఁబడెను. ౬ దేహమువృద్ధినొందును. కుబుద్ధి వృద్ధినొందును. ప్రారంభమునుండి యంత్యముదనుక నంతయు జరుగుచుండును. చూచు

చుండఁగనే దేహము పెరిగి పెరిగి నష్టమొందును. ౭ ఈవిధముగ శరీర ములు దినక్రమమునఁ బెద్దవియైనకొలఁది కొంతకొంత యోచనశక్తిగూడ గలుగును. ౮ ఫలములోనికి బీజమువచ్చినట్లు మనుజులను జూచుచు వారి మాటల నాలించుచు నున్నకొలఁది సమస్తము ఎఱుకలోనికివచ్చును ౯ జలమువలన బీజము లంకురించును. జలములేకున్నచో బీజములు నష్టమ గును. మన్ను, జలము గలసినచో బీజము లంకురదశకువచ్చును ౧౦ రెం టిలో బీజములుండుటవలన సహజముగఁ దడిసిన విత్తనమునుండి యంకు రము వెలికివచ్చును. ఆయంకురము పెరిఁగినకొలఁది యానందకరముగా నుండును. ౧౧ వేళ్లు నేలలోనికిఁ బరుగిడును. చివరలు అంతరాళమునకును వ్యాప్తినొందును. మూలము, చివర బీజమువలన నేర్పడినవే ౧౨ మూలము పాతాళమునకును, చివరలు అంతరాళమునకుఁ బ్రసరించిన కొలఁది వృక్షమునకు ఆకులు, పూవులు, పండ్లు విస్తరించును ౧౩ ఫల ముల జనకస్థానము పుష్పములు. పుష్పముల జనకస్థానము పత్రములు. పత్రములకు జనకస్థానము వృక్షములు ౧౪ వృక్షములజనకస్థానము సన్నని మూలములు [వేళ్లు]. మూలమునకు జనకస్థానము జలము. జల మెండి పోయినపిదపఁ బృథ్వియే శేషించును ౧౫ ఇదియే యనుభవము. కావునఁ బృథ్వియే అన్నింటికిని జనని. పృథ్వికి జనకస్థానము "ఆపోనారాయణ స్వరూపము" ౧౬ దానికి (ఆపోనారాయణ స్వరూపమునకుఁ) దండ్రి అగ్ని దేవుఁడు. అగ్నికి తండ్రి వాయువు. వాయువునకు జనకస్థానము స్వాభా వికముగా అంతరాత్మ ౧౭ ఈవిధముగ నన్నింటికి జనకస్థాన మంతరాత్మ. ఆయంతరాత్మ నెఱుంగనివాఁడు దురాత్ముఁడు. అనగా వాఁడు ఆత్మకు దూరముగా నుండును ౧౮ ఇట్టి పురుషుఁడు దగ్గఱనున్ననుగూడ ఆత్మను మఱచియుండును. ఆతఁ డనుభవమును గడింపఁడు. ఆతఁ డంతరాత్మ కారణముననే వచ్చును. అంతరాత్మ కారణముననే వెడలిపోవును ౧౯ అన్నింటికిని జనకుఁడగు పరమాత్మునియెడ ననన్యభావము గలిగియుండి నచో నీ ప్రకృతియొక్క స్వభావము మార్పునొందును ౨౦ (స్వభావము మార్పునొందినపిదప) తన వ్యాసంగమును దానొనర్చును. ధ్యానభంగ మెప్పుడును గలుగదు. మాటలాడుటయందుఁగాని, నడుచుటయందుగాని వ్యంగ్యము రానీయఁడు ౨౧ జనకునిచే నిర్మింపఁబడినదానినెల్లఁ దిలకింప

వలెను. కాని యాతఁడు (జనకుఁడు) ఏమేమి నిర్మించునో వాని నెంతని చూడఁగలము ౨౨ ఏపురుషునియందు ఆపరమపిత (అంతరాత్మ) ప్రకాశించునో యతఁడే భాగ్యశాలి. ఆపరమపిత యెవనియం దల్పముగాఁ బ్రకాశించునో యతఁడే అల్పభాగ్యశాలి ౨౩ ఆనారాయణమూర్తిని హృదయమునందిడి అఖండముగ ధ్యానము గావింపవలెను. ఇట్లొనరించినచో లక్ష్మి వానికడనుండి. యెక్కడికిఁ బోవఁగలదు? ౨౪ నారాయణుఁడు విశ్వమునందంతటను వ్యాప్తమైయున్నాఁడు. ఆతనిని బూజింపవలెను. అనఁగా అందఱిని సంతుష్టి పఱుపవలెను. అందఱిని సంతుష్టిపఱచుట యన నారాయణమూర్తిని సంతుష్టిపఱచుటయే యని భావింపుఁడు ౨౫ మనము ఉపాసనయొక్క యోగ్యత విచారించితిమేని ఉపాసనయన విశ్వపాలినియని తెలియవచ్చును. దానిలీల లగమ్యములు, ఎవ్వఁడు దానిని బరీక్షింపఁగలడు * ౨౬ పరమాత్ముని లీలలు పరమాత్ముఁడు దక్కనితరుఁ డెఱ్ఱుంగఁగలడు? మన మెంతదనుకఁ జూచుచుంటిమో యది యంతయు మనకుఁ బరమాత్ముఁడుగనే గోచరించును ౨౭ ఉపాసన అన్నితావులయం దున్నది. ఆత్మారాముఁ డెచ్చట లేఁడు? రాముఁడు ప్రతిస్థలమునందును నిండియున్నాఁడు. ఉపాసన, ఆత్మారాముఁడు, రాముఁడుఅను నీమువ్వురును నొక్కటియే. ఇదిసర్వ వ్యాపకమైయున్నది. ౨౮ నాయుపాసన యిట్టిది. ఇది యనుమానములోనికి రాఁజాలదు. ఇది నిరంజనమునకుఁగూడ నావలితట్టునకుఁ గొనిపోవును. ౨౯ అంతరాత్మసంయోగముచేఁ గర్మలు జరుగును. అంతరాత్మసంయోగముచే ఉపాసకు లేర్పడుదురు. అంతరాత్మసంయోగము వలననే యెందఱో జనులు జ్ఞానులగుచున్నారు. ౩౦ నానాశాస్త్రములు, నానామతములు అనునవి పరమేశ్వరునిచేఁ జెప్పబడినవె. నియమములు, అనియమములు, వ్యక్తములు, అవ్యక్తములు కర్మానుసారముగా నగును. ౩౧ పరమేశ్వరున కన్నియుఁ జేయవలెను. వానినుండి యెంతదీసికొనఁగలరో అంతియు తీసికొనవలెను. అధికారము ననుసరించి నడునవలెను. ౩౨ ఉపాసనయందు ఆవాహన, విసర్జన విధానములు మాత్రమే గలవు. (మా

* పరమాత్మునిసేవయే విశ్వసేవ. ఈరెండును నొక్కటియే. పరమాత్మునిసేవను ఉపాసన మందురు. కావుననే ఉపాసన విశ్వపాలిని యైనది.

యయొక్క ఉద్భవసంహారముల విచారముమాత్రమె కలదు.) ఇంతదనుక బూర్వపక్షమే యైనది. ఉత్తరపక్షము (సిద్ధాంతము) దీనికిముం దున్నది 33 వేదాంతము, సిద్ధాంతము, రాద్ధాంతము (శాస్త్రప్రతీతి, గురుప్రతీతి, ఆత్మప్రతీతి) ఈమూఁడిటిలో ఆత్మప్రతీతియొక్క ప్రమాణము ముఖ్యమైనది. పంచీకరణమును విడిచి హితకారకములగు మహావాక్యములను వానియర్థమును యోజింపవలెను. 3౪

పదియవసమాసము.

సిద్ధాంతనిరూపణము.

ఆకాశమునం దంతయు జనించుచున్నది. నశించుచున్నది. కాని యాజనించునవియు, నశించునవియు నాకాశమువలె నిశ్చలియుండుటలేదు. ఇట్లే నిశ్చలము (పరబ్రహ్మము) నందు చంచలము (మాయ) నానావిధములుగఁ గలిగి నశించుచున్నది. కాని యామాయ పరబ్రహ్మమువలె నిశ్చలముగాదు. ౧ గాఢాంధకారము వ్యాపించి నప్పు డాకాశము నల్లగ గాన్పించును. సూర్యకిరణములు వ్యాపించి నపుడది పింగళవర్ణముగఁ గాన్పించును. ౨ మిక్కిలి చలిగా నున్నప్పు డాకాశము చల్లగానున్నట్లును, వేఁడిగాలి వీచునపు డాకాశ మెండిపోవునట్లును తోఁచును. 3 ఇట్లు కనిపించుమార్పంతయు నిలుకడగా నుండదు. ఆకాశమువలె అమార్పు నిలుకడగా నుండుట యెప్పుడును సంభవముకాదు ౪ ఉత్తమమగు జ్ఞాతృత్వవిషయమును జక్కఁగఁ దెలిసికొని చూడవలెను. ఆకాశము నిరాభాసము. భాసము మిథ్య ౫ ఉదకము వ్యాప్తినొందుచున్నది. వాయువు వ్యాప్తినొందుచున్నది. ఆత్మకూడ నత్యంతముగా వ్యాప్తి నొందుచున్నది. ఇంతయేల! సకలతత్త్వములును వ్యాప్తినొందుచున్నవి. ౬ చంచలనిశ్చలము లన్నియు అంతఃకరణమునకుఁ దెలియును. విచారము చేయుటవలననే సమస్తము ప్రాణిమాత్రులకు విశదమగును. ౭ విచారమును జేయఁజేయ (మననము జేయుటవలన) సాధకు లంత్యమున నివృత్తిపదమునందు లీనులగుదురు. మఱల వియోగము గలుగదు. ౮ నివృత్తిపదమునందు జ్ఞానము విజ్ఞానమగును. మనస్సు ఉన్మనమగును. ఈవిధముగా వివేకముతోఁ దత్త్వనిరసన మొనరించిన పిమ్మట సాధకు లనన్యులగు

దురు. ౯ జనకుని (అంతరాత్మను) శోధించి చూచినచోఁ జంచలము
నిశ్చలమగును. ఆస్థితియందు దేవుఁడు, భక్తియనునది (ద్వైతోపాసన
యనునది) వెడలి పోవును. అనన్యత కలుగును. ౧౦ అచ్చట తావు,
నిశ్చలస్థానము (ఠికానా) మున్నగు పదార్థము లెవ్వియు లేవు. పదార్థ
మనునది లేనేలేదు. అందఱు నెఱుంగుటకై ఎద్దియో యొకదానిని
చెప్పుదురు. ౧౧ అజ్ఞానశక్తి నిరసనమైనంతనే జ్ఞానశక్తిగూడ లయమ
గును. వృత్తిశూన్యమైనపిదప నెట్టిస్థితికలుగునో అప్పుడు చూడుఁడు ౧౨
చంచలము (మాయ) యొక్క కోలాహలములేని స్థితికి ముఖ్య నిర్వికల్ప
సమాధియని పేరు. మాయయొక్క భ్రమ నాశనమైనపిమ్మట శాంతపురు
షుఁడు నిర్వికారమగు శాంతము (పరబ్రహ్మము) నందు లీనమగును. ౧౩
వాస్తవమునకుఁ జంచలము వికారయుతము. కాని యీ చంచలము
అచ్చట నుండఁజాలదు. నిశ్చలముతోఁ జంచలము కలిసియుండఁజాలదు.
౧౪ మహావాక్యములను విచారించుటకు సన్యాసియే యధికారి. ఏపురు
షునిపై దైవమునకుఁ గృపగలదో యాతఁడుగూడ మహావాక్యములను
విచారించును. ౧౫ సమ్యక్ప్రకారముగఁ ద్యాగముగావించు వానిని
సన్యాసి యందురు. విచారవంతులగు పురుషులందఱును సన్యాసులే. మన
విహితకృత్యములన్నియు నిశ్చయముగ మనవద్దనే యున్నవి. ౧౬ జగ
దీశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁడైన పిదప సందేహ మిఁక నెక్కడనుండఁ గలదు?
ఈవిచారమును విచారశాలియగు పురుషుఁడే యెఱుంగును. ౧౭ (పర
మార్థమును) దెలిసికొనిన విచారవంతులు నిస్సంగు లగుదురు. దేహాభి
మానులై యుండువారలు దేహాభిమానమునే రక్షగావింతురు. ౧౮
అలక్ష్య (పరబ్రహ్మము) ధ్యానము నందుఁ గూర్చుండియున్నచోఁ బూర్వ
పక్షము (సందేహము) ఎగిరిపోవును. అంతియగాక హేతురూపమును,
అంతస్సాక్షియునగు ఆత్మగూడఁ బరమాత్మయందు లయమగును. ౧౯
ఆకాశము, పాతాళము అనునవి ఉభయాంతరాళముల పేర్లు. దృశ్య
మును (పృథ్వియను తెఱను) మధ్యనుండి లాగివైచిన పిదప రెండునుగలసి
యొకటియగును. ౨౦ ఆకాశపాతాళములు రెండును గలసి యొకటి
యే. కాని మనస్సు ఉపాధిప్రక్కకు ధ్యానమునుంచి చూచును. ఉపా
ధిని నిరసనముగావించిన పిదప భేదమెట్లుండగలదు? ౨౧ అది (పరబ్ర

హ్మము) శబ్దమున కావలనున్నది. కల్పనమునకుఁగూడ నావలనున్నది. మఱియు మనోబుద్ధుల కగోచరముగా నున్నది. మనస్సునందు దీనిని విచారపూర్వకముగా బోధగావించుకొనవలెను. ౨౨ విచారము చేయఁ జేయ విదితమగునుగాని విదితమగునదంతయు వ్యర్థముగఁ బోవును. (తెలిసెను అను నీభేదజ్ఞానముండఁగాఁ దెలియుట వ్యర్థము.) ఇది యెన్నియో అడ్డదిడ్డములతోఁ గూడిన విషయము. దీని నెట్లు వివరించి చెప్ప శక్యమగును? ౨౩ మహావాక్యముల కర్థము, వాచ్యాంశ విచారము, ముగిసినపిదప వెడలు లక్ష్యాంశముగూడ అలక్ష్యమునందు (పరబ్రహ్మము నందు) లీనమగును. దానికిఁ దరువాతఁ జెప్పుటయనునది ఆగిపోవును. ౨౪ శాశ్వతమును శోధించుచుఁ బోవుచుండువాఁడు సత్యమగు జ్ఞాని యగును. ఆతఁడు వికారమును విడిచి నిర్వికార (బ్రహ్మ) ము నందుఁ గలిసిపోవును. ౨౫ సుషుప్త్యవస్థయందుఁ బెక్కు దుస్స్వప్నములు గలుగును. మేల్కొనిన పిమ్మట నవియన్నియు మిథ్యలగును. మఱల నవి జ్ఞప్తికివచ్చినను మిథ్యలే. ౨౬ (ఒకసారి జ్ఞానముగలిగిన పిమ్మట మఱల దేహమహత్త్వ ముండదు.) (ప్రారబ్ధయోగానుసారముగ మఱల దేహ ముండినను లేకున్నను అంతఃకరణవిచారము అవశ్యముగ అచలమును స్థిరమును నై యుండును. ౨౭ బీజమును గాల్చినచో నది యింక మొలువఁజాలదు. అట్లే జ్ఞానియొక్క వాసనారూపమగు బీజముగూడ జ్ఞానాగ్నివలన దగ్ధమగును. ౨౮ విచారమువలన బుద్ధి నిశ్చల మగును. బుద్ధివలననే కార్యసిద్ధియగును. పెద్దల బుద్ధిని విచారించి చూచినచో నది నిశ్చలత్వము దనుకఁ బ్రవేశించెనని విదితమగును. ౨౯ నిశ్చలమును ధ్యానించువాఁడు నిశ్చలుఁ డగును. చంచలమును ధ్యానించువాఁడు చంచలుఁడగును. పంచభూతములను ధ్యానించువాఁడు భూతమగును. ౩౦ అంతమును బొందిన (బ్రహ్మప్రాప్తియైన) వానిని మాయ యేమియుఁ జేయఁజాలదు. అంతర్నిష్ఠుల పాలికి మాయ యొకవిధమగు నింద్రజాలము ౩౧ మాయ మిథ్యయను నంశ మెప్పుడు విదితమగునో మఱియు నెప్పుడు దాని మిథ్యాత్వభావన విచారము వలన దృఢమగునో అప్పుడు ఆకస్మికముగా భయమంతయు దూరమగును. ౩౨ మనము ఉపాసనవట్లఁ గృతజ్ఞత గలిగియుండవలెను. భక్తినిగూర్చి ప్రచారము గావించుచుండ

వలెను. అంతఃకరణమునందు వివేకము గలిగి సమస్తమును దెలిసికొన వలెను. ౩౩

పదునాఱవదశకము.

మొదటి సమాసము

వాల్మీకిస్తుతి.

ఋషులలోఁ బుణ్యశ్లోకుఁడని పేరొందిన వాల్మీకిమహర్షికి నమస్కరించెదను. ఈముల్లోకములను బావనమొనరించిన యామహానుభావునికి సాష్టాంగపడెదను ౧ జరుగనున్న శ్రీరామజీవితమును (ఒకటి రెండుమాటలలోఁగాక) శతకోటిశ్లోకపరిమితిగల గ్రంథముగ రచించిన యిట్టిమహానుభావుఁ డీప్రపంచమున వేఱొక్కఁడులేఁడు. ఈ సృష్టిసంతయుఁ గాలించి చూచినను వాల్మీకి మహర్షివలె భవిష్యత్తును గ్రంథమున సమకూర్చిన వాఁ డింకొకఁడు గనుపింపఁడు ౨ భవిష్యత్తును జెప్పినదానిలో నొక్కమాటయేని యొకవేళ నెప్పుడేని సత్యముగా జరిగినచోఁ బృథ్వీమండలములోని జనులందఱును నాశ్చర్యపడుదురు ౩ రఘునాథునియవతారము కలుగకమున్నె వాల్మీకిమహర్షి శాస్త్రాధారములను గైకొనకయే రామకథను మహాగ్రంథముగ నొనరించెను. ౪ ఆతని వాగ్విలాసముల నాలించి మహేశ్వరుఁడుసైత మానందించెను. అనంతర మాజడదారి శతకోటిశ్లోకయుక్తమగు రామాయణము నీముల్లోకములోఁ బంచిపెట్టెను. ౫ శంకరుఁడు వాల్మీకిమహర్షి కవిత్వమున కక్కజపడెను. సామాన్యులగు నితర మానవు లాతనికవిత్వమునుగూర్చి యనుమానింప నేర్తురా! రామాయణము పఠించుకతన శ్రీరామోపాసకులకుఁ బరమసమాధానము గలిగెను. ౬ ఎందఱెందఱో ఋషులు గతించిరి. పలువురు గ్రంథములను రచించిరి. కాని వాల్మీకికిసమానుఁడగు కవీశ్వరుఁ డింతదనుకఁ గలుగలేదు. ఇఁకఁ గలుగఁడు ౭ వాల్మీకి తొలుత దుష్కర్మము లాచరించుచుండి యనంతరము శ్రీరామనామమును స్మరించి పావనుఁడయ్యెను. అతఁడు దృఢముగను, నియమపూర్వకముగను శ్రీరామనామమును జపించుటచే మేరలేని

పుణ్యమును గడించెను ౮ తలక్రిందుగ రామనామము జపించినందున నాతని పాపపర్వతములు చూర్ణమయ్యెను. మఱియుఁ బుణ్యధ్వజము బ్రహ్మాండముపై రాజిల్లెను ౯ వాల్మీకిమహర్షి తపముగావించిన యర ణ్యముగూడఁ బుణ్యాతిశయముచేఁ బావనమయ్యెను. ఆతని తపోబలము చే ఎండిపోయిన కొయ్యగూడఁ జిగిర్చెను. ౧౦ తొలుదొలుత వాల్మీకి విఖ్యాతజీవఘాతుకుఁడగు "వాల్హా" యనుపేరుగల కిరాతుఁడుగ నుండె ను. ఆతని కిపుడు మహాపండితులు, ఋషీశ్వరులు నగువారలెల్లరు నమ స్కరించుచున్నారు. ౧౧ నిగ్రహశక్తియు, అనుతాపముగల మానవుని కడఁ బాప మెట్లు నివసింపఁగలదు? దేహాంతముదనుకఁ దపముగావించు టచే వాల్మీకిమహర్షికిఁ బుణ్యరూపమగు ద్వితీయజన్మ ప్రాప్తించెను. ౧౨ అనుతాపతప్తుఁడై సుస్థిరాసనాసీనుఁడై యున్నందున ఆతని దేహము నిండఁ బుట్టలుపెరిగెను. కానసే యాతనికి వాల్మీకియను పేరుగలిగెను. ౧౩ సంస్కృతమునఁదుఁ బుట్టను వల్మీకమని యందురు. తనపైఁ బుట్టలు పెరిగినందుననే వాల్మీకియనుపే రేర్పడెను. ఆతని తీవ్రతపస్థితి విన్నం తన మహాత్ములగు ఋషులహృదయములు కంపించెను. ౧౪ ఋషిగణము నందు వాల్మీకి ఉత్తముఁడు. అంతియగాదు. ఆతఁడు కవులయందుగూడనుత్తముఁడె. ఆతఁడు చెప్పినది స్పష్టమును, నిశ్చయాత్మకమును నై యున్నది ౧౫ వాల్మీకి మహర్షి శిష్టావంతులకు మండనుఁడు. రఘునాథునిభక్తికి భూషణము. ఆతని ధారణాశక్తి యసాధారణమైనది. సాధకుల నామహాత్ముఁడు దృఢాత్ముల నొనర్చును. ౧౬ శ్రీ రఘువీరసమర్థుని (యాస్థాన) కవీశ్వ రుఁడగు వాల్మీకిమహర్షికి ధన్యవాదములు. ఆతనికి సాష్టాంగభావ ముతో నమస్కారము లు ౧౭ ఒకవేళ వాల్మీకిమహర్షి రచించి ప్రకటింపక పోయినచో మనకు రామకథ యెట్లుతెలియును? భక్తబృందమునకు రామకథప్రసాదించిన సమర్థుఁడగు నీమహాత్ముని యెంతదనుకఁ గొని యాడఁగలము? ౧౮ వాల్మీకి రఘునాథునికీర్తిని ప్రకటించెను. అందుచే నాతనిమహత్త్వముసైతము వృద్ధినొందెను. అంతియగాక రామకథా శ్రవణమాత్రమున భక్తమండలి సుఖియయ్యెను. ౧౯ వాల్మీకిమహర్షి తనకాలమును సార్థకముగావించెను. రఘునాథునికీర్తియందు మగ్న

మయ్యెను. ఆతనివలన భూమండలమునందలి జనులెందఱెందఱో యుద్ధరింపఁబడిరి. ౨౦ రఘునాథస్వామి భక్తులెందఱెందఱో జనించిరి. నశించిరి. వారలమహిమ యపారము. నేను వారలందఱికిఁ గింకరుఁడనని రామదాసు నుడువుచున్నాఁడు ౨౧.

ద్వితీయసమాసము.

సూర్యస్తుతి.

ఈసూర్యవంశమునకు నమస్కరింతును. అన్నివంశములలో నీ సూర్యవంశము ప్రశస్తమైనది. సూర్యమండలప్రకాశము సమస్తభూమండలములందును వ్యాపించినది ౧ చంద్రుని దేహమునందు లాంఛనము గలదు. అతఁడొకపక్షమున క్షీణించును. సూర్యకిరణములు తనపయి సోఁకినంతన కళాహీనుఁడగును. ౨ ఇందుచేఁ జంద్రుఁడు సూర్యునకు సమానము గానేరఁడు. సూర్యప్రకాశముననే ప్రాణిమాత్రులకు వెలుతురు లభించుచున్నది ౩ ఈసృష్టియందలి ఉత్తమమధ్యమాధమములు సుగమదుర్గములు, ధర్మకర్మములు, నిత్యనియమములు మున్నగునవియెల్ల సూర్యునివలననే కలుగుచున్నవి ౪ వేదశాస్త్రపురాణమంత్రయంత్రములు, నానాసాధనములు, సంధ్యాస్నానపూజలు, విధివిధానములు మున్నగు నేకర్మధర్మములైనను సూర్యభగవానుఁడు లేకున్నచో నెరవేరవు ౫ అసంఖ్యాకములగు నానాయోగములు, నానామతములు, సూర్యోదయానంతరము యథావిధిగ జరుగును. ౬ ప్రాపంచికమునకు గాని, పరమార్థమునకుఁగాని సంబంధించిన యేకార్యమైనను దినము లేనిచో సార్థకముగాదు. ౭ సూర్యుని యధిష్ఠానస్థానము నేత్రములు. నేత్రములులేనిచోఁ బ్రజలందఱును గ్రుడ్డివారె. కావున సూర్యుఁడు లేకున్నచో నేకార్యమైనను జరుగదు ౮ సూర్యుఁడు లేకున్న కార్యములు జరుగుటలేదా? గ్రుడ్డివాండ్రు కవిత్వము చెప్పుచుండిరిగదా యని మా శ్రోతలందురేమో? ఇందులకుఁగూడ సూర్యుఁడే కారణము. ఏలయన! మనస్సు చల్లఁబడినచో నిఁక నెట్లు ప్రకాశించును? ౯ ఉష్ణప్రకాశము సూర్యునిది. శీతప్రకాశము చంద్రునిది. ఉష్ణములేకున్నచో దేహము మరణించును. ౧౦ కావున సూర్యుఁడు లేకున్నచో సులభముగ నేకార్య

మైనను నడువదు. మీరలు విచక్షణులగు శ్రోతలు. యోచించి చూడుడు. ౧౧ హరిహరులకు, అనేకావతారములకును, శివశక్తికి, అనంతవ్యక్తులకుఁ బూర్వమునఁగూడ సూర్యుఁడుండెను. ఇప్పుడును నున్నాఁడు ౧౨ ఎంతమంది యీలోకములోనికి వచ్చుచున్నారలో వార లందఱును సూర్యునిక్రింద నే వర్తించుచున్నారు. అంత్యమునందుసూర్యుని యెదుటనే దేహత్యాగమొనర్చుచున్నారు ౧౩ చంద్రుఁడు సూర్యునకుఁ జాలవెనుక జనించెను. క్షీరసాగరమునుండి మథించితీయఁబడిన పదునాలుఁగు రత్నములలోఁ జంద్రుఁ డొకఁడు. చంద్రుఁడు లక్ష్మికిఁజుట్టము. ౧౪ ఈభా స్కరుఁడు విశ్వచక్షువని పెద్దలు, పిన్నలు అందఱు నెఱుంగుదురు. కావునదివా కరుఁడు ఉత్తములందఱికంటె మిగులనుత్తముఁడు ౧౫సూర్యుఁడు లోకోప కారార్థమై యపారమగు నభోమార్గభ్రమణము గావించుటకును నిత్యము వచ్చుచుఁ బోవుటకును సమర్థుఁడు (భగవంతుఁడు) కట్టడి చేసియున్నాఁడు. ౧౬ పగలేలేనియెడల విశ్వమంతయు నంధకారబంధురమగును. సారా సార మెవరికిని స్ఫురింపదు. పగలేలేకున్నచో దొంగలు, గుడ్లగూబలు చేయుప్రచారము యథావిధిగ సాగును ౧౭ సూర్యునకు సాటి యెవ్వ రునుగారు. ఈతేజోరాశి అవశ్యముగా నుపమానరహితుఁడు. ౧౮ సూర్యుఁడు రఘునాథునకుఁ బూర్వుఁడగుటవలన మనయందఱకుఁగూడ మిగులఁ బూర్వుఁడు. ఈతనిమహిమ యగాధము. మానవవాక్కుతో నీసూర్యభగవానుని నెంతని కొనియాడగలము? ౧౯ రఘునాథుని వంశ మునందును (రామునకు) ముందును వెనుకను జనించిన రాజులందఱును ఒకరినొకరు మించినవారుగఁ బేరొంది గతించిరి. మందమతినగు నాకీ విచార మెట్లు తెలియును? ౨౦ రఘునాథుని సముదాయమునందు నా యంతఃకరణము చిక్కుకొనియున్నది. కావున నాతనిమహత్త్వము వర్ణిం చుటకు నేను వాగ్దుర్బలుఁడను, అసమర్థుడనునునై యున్నాను౨౧ సూర్యు నకు నమస్కరించుటవలన దోషములన్నియుఁ దొలంగును. నిరంతరము సూర్యదర్శనము గావించుటవలనఁ దేజోబలములు పెంపొందును. ౨౨

మూఁడవ సమాసము.

పృథ్వీస్తుతి.

ఈ వసుమతికి వందనములు. అనేకవందనములు. దీనిమహిమ
నెంతదనుక గానముచేయఁగలను? ప్రాణిమాత్రులు దీనియాధారముననే
వసించుచున్నారు. ౧ అంతరిక్షమునందుండు జీవులుసైతము పృథ్వీకార
ణముననే నిల్చియున్నవి. ఏలయన, జడదేహములేనిచో జీవుఁ డెట్లుండఁ
గలఁడు? (జడత్వము పృథ్వీలక్షణము) ౨ జనులు పృథ్విని కాల్చుచున్నా
రు, దోకుచున్నారు, పొడుచుచున్నారు, దున్నుచున్నారు, చీల్చుచున్నారు,
త్రవ్వుచున్నారు. మఱియు నీపృథ్విపై మలమూత్రములు, వమనము విడ
చుచున్నారు ౩ క్రుళ్ళిన, పాసిన, జీర్ణించిన పదార్థములకుఁ బృథ్విపైఁ
దక్క మఱియెక్కడ సహాయముగలదు? దేహాంతకాలమునందు శరీరము
గూడ భూమిమీదనే పడును ౪ మంచిచెడ్డల కన్నిఁటికిని బృథ్వీదక్క సహా
యస్థానము వేఱొకటి లేదు. నానావిధధాతువులు, ద్రవ్యములుకూడ
నీపృథ్వీగర్భమునందే యున్నవి ౫ ఒకప్రాణి నింకొకప్రాణి యీపృథ్వి
మీఁదనుండియే సంహరించుచున్నది. భూమిని విడిచినచోఁ బోవఁ
దగినతా వెచటనున్నది? ౬ ఈయంశము * గడములు, కోటలు,
పురములు, పట్టణములు, నానాదేశాదిస్థానములు పర్యటనము గావిం
చినచో విశదమగును. దేవతలు, దానవులు, మానవులు
మున్నగు వారలందఱును బృథ్వీమీదనే వసించుచున్నారు. ౭
నానారత్నములు, వజ్రములు, స్పర్శవేధి, నానావిధ ధాతువులు, ద్రవ్య
ములు మున్నగునవి పృథ్వీలేకున్నచో గుప్తములు ప్రచురములు కాఁజా
లవు. ౮ మేరుమందర హిమాలయాదులగు అష్టకులాచలములును,
మఱియుఁ బక్షి మత్స్య సర్పాది జీవులును భూతలమునందే వసించు
చున్నవి. ౯ నాలుగు దిశలను ఆవరణ జలముతో నిండిన నాలుగుసము
ద్రములావరించి యున్నవి. వానికవ్వలి గట్టునఁగల భూమిపై నత్యద్భు
తములగు మహాపర్వతములు పగిలియున్నవి. ౧౦ ఆశైలములయందుఁ

---

* గడములు, సింహగడము, రాయగడము మొదలగునవి. కోటలు అకలుకోట, రాజకోట మున్నగునవి. పాలెము, పల్లె, పాడు మున్నగు గ్రామనామముల కివి మహారాష్ట్రమునఁ బర్యాయపదములు.

జిన్నవి, పెద్దవియగు గుహ లపారముగా నున్నవి. ఆగుహలు నిబిడాంధ కారబంధురములుగ నున్నవి. ౧౧ ఆవరణ జలపార మెవ్వఁడెఱుంగును? అద్భుతములు, మహత్తరములు నగు జలచరము లందు నిండియున్నవి. ౧౨ ఆజలమునకు వాయువాధారము. నిబిడమును, గాఢమునై పేరు కొన్న యాజలము ఏదిశనుండియు భేదింప వీలుగాదు. ౧౩ కఠినత్వరూపమగు నహంకారము ప్రభంజనకు ఆధారముగ నున్నది. ఈవిధముగ నున్న విచిత్రతరమగు భూగోళపు మేర నెవఁడు దాటగలఁడు? ౧౪ నానా పదార్థవంతములగు గనులు, ధాతురత్న కలితములగు స్థలములు, కల్ప తరువు, చింతామణి, అమృత కుండము, నానాద్వీపములు, నానాఖండ ములు, పెక్కు నగరములు, మఱియు నానాప్రకారములగు జీవులు, ప్రత్యేక జీవిత వ్యతీతపద్ధతిలో నివసించు ఊషర క్షేత్రములు, ఆసముద్ర ప్రాంతములఁ గలవు ౧౫, ౧౬ మేరువునకుఁ జుట్టుప్రక్కలఁ బర్వత ములు పగిలియున్నవి. అచట నద్భుతముగాఁ జీకటి వ్యాపించియున్నది. నానావిధములు, నిబిడము లునగు వృక్షము లచట నెన్నియో గలవు. ౧౭ అచటనే లోకాలోకపర్వతము గలదు. అచట సూర్యుని చక్రము తిరు గుచుండును. చంద్రాద్రి, ద్రోణాద్రి, మైనాకము లను పేరులుగల మహా గిరులుసైత మచటనే యున్నవి; ౧౮ అనేక దేశజములగు నానాపాషాణ భేదములు, నానావిధములగు వృత్తిభేదములు, నానాగుప్త నిధానము లు విభూతులు, నానాఖనులు మున్నగునవియెల్ల నీభూమండలమునందె గలవు. ౧౯ వసుంధర బహురత్నమయి భూమికి సమానమగు పదార్థ మెద్దియు లేదు. నాలుగు దిశలను మేర లేక యీభూమండలము వ్యాపించియున్నది ౨౦ ఈసమస్త ధరణీతలమునం దంతటను జరింపఁగలప్రాణి యెవ్వఁడు ? ఈపృథ్వి కెద్దియుఁ దుల్యముగాదు. ౨౧ బహువిధములగు నిరుపమాన లతలు, నానావిధములగు సస్యాదులు ఈపృథ్విమీదనే యున్నవి. ౨౨ స్వర్గమర్త్య పాతాళములను నీమూఁడులోకములు సృష్టికర్తచే నత్యద్భు తముగ సృజింపఁబడెను. పాతాళలోకమునందు గొప్పగొప్ప నాగములు, సర్పములు వసించుచున్నవి. ౨౩ ఈవిశాలమగు భూమండలమే నానాలత లకును, బీజములకును గనియైయున్నది. కర్తయగు భగవానునికృత్యము మిగులఁ జిత్రమైనది. ౨౪ మనోహర దుర్గములు, కోటలు, బహువిధ

నగరములు, పురములు, పత్తనములు, మున్నగు నన్నిస్థానములందును జగదీశ్వరుఁడు వసించుచున్నాఁడు. ౨౫ ఎందఱో బలవంతులు జనించి గతించిరి. వారలీ పృథ్విపై మిగులఁ గ్రోధకర్మము లొనరించిరి. కాని వారలు తమశక్తి సామర్థ్యములచే నీపృథ్వికి వేఱుగ నుండ లేకపోయిరి. ౨౬ ఈ పృథ్వి మిగుల విశాలమైనది. బహువిధ జాతులుగల జీవు లీభూమిపై వసియించుచున్నవి. భూమండలమునందలి యవతారములకు నానాభేదములు గలవు. ౨౭ ఈయంశము ప్రత్యక్షముగా నిపుడుసైతము కనిపించుచున్నది. అనుమానింపవలసిన యావశ్యకము లేదు. నానాప్రకారములగు జీవితము లీపృథ్వి యాధారముననే గడచుచున్నవి. ౨౮ ఈభూమి నాయదియని ఎందఱో యనుచుందురు. కాని యంత్యమునందు నాదియనువారె గతింతురు. పృథ్విమాత్ర మనంతకాలమునుండి యథావిధముగ నున్నది. ౨౯ పృథ్విమహిమ యిట్టిది. దీని కెద్దియును సాటిగాదు. బ్రహ్మాదిదేవతలు మొదలు మనుష్యులు దనుక నీభూమండలమే యాశ్రయస్థానముగా నున్నది.

నాలుగవ సమాసము.

జ ల స్తు తి .

ఇఁక నిపుడు సమస్తమునకు జన్మస్థానమును సమస్తజీవులకు, జీవనమును "ఆపోనారాయణస్వరూప" మనఁబడు నదియు నగు జలమును గూర్చి చెప్పెదను. ౧ పృథ్వి కావరణోదక మాధారము. సప్తసముద్రముల జలము, నానామేఘోదకము ఈపృథ్వియందుఁ బ్రవహించుచుండును. ౨ అనేక దేశములం దెన్నెన్నియో నదులు ప్రవహించి సముద్రముతోఁ గలియుచున్నవి. కొన్ని నదులు పెద్దవి. కొన్ని నదులు చిన్నవి. కొన్ని పవిత్రములు. వానిమహిమ యగాధము. ౩ నదులు పర్వతములనుండి బయలుదేరి నానాదరీకుహరములలోఁ బ్రవహించుచు హార్ హార్, ఖడ్ ఖడ్ యని ధ్వనియొనర్చుచు నెంతయోచమత్కారము బొవుచున్నవి. ౪ కూపములు, బావులు, నీటిబుగ్గలు, గొప్పతటాకములు, మున్నగు ననేక జలస్థానము లన్నిచోటులందును గలవు. వానిలో నిర్మలమగుజలము నిండియున్నది. ౫ తుంపురు లాకాశమునకు బల్లను గా

నెగయుచున్నవి. ఎన్నియో కాలువలు పారుచున్నవి. మఱియు దనంత నీరు పైకుబుకు నీటిబుగ్గలనుండి జలము ప్రవహించుచున్నది. ౬ కొన్ని తావులం గూపములనుండియు నీరు వెల్లివిరియుచున్నది. పర్వతములను బగులగొట్టుకొని నీరు ప్రవహించుచున్నది. ఇట్లు భూమండలము నందు జలమున కనేక భేదములు గలవు. ౭ అనేక పర్వతములనుండి యెన్నియో జలధారలు శిలలను జీల్చుకొని బయలుదేరుచున్నవి. వానితో బుగ్గలు, నదులు, కాలువలుగూడ వెడలుచున్నవి. ౮ భూమండలము నందలి జలము నెంతని వర్ణింపగలను? నానావిధములగు తుంపురుల నెగం జల్లు నీటిగొట్టములలోనికింగూడ నీటిని బంధించి కొని తెచ్చుచున్నారు. ౯ (జలాశయములు) మడుగులు, గుంటలు, గాబులు, గంగాళములు మున్నవానియందేగాక నానాగిరి కందరములయందుగూడ జలము నిండి యున్నది. అనేకలోకములలో నానావిధములగు జలములుండును౧౦ ఒకదానికంటె నొకటి యెక్కుడుగం బవిత్రములగు పుణ్యతీర్థము లీపృథ్విపై నెన్నియో గలవు. శాస్త్రకారు లాయాతీర్థముల యగాధమ హిమలను బ్రశంసించి యున్నారు. ౧౧ నానాతీర్థములలోని పుణ్యోదక ములు, నానాస్థలములయందలి శీతలోదకములు, నానాక్షేత్రములయందలి ఉష్ణోదకములు ప్రతిస్థలమునందును గలవు. ౧౨ పలుతెఱంగులుగం గను పించు తీగలలో జలమున్నది. పలుతెఱంగులుగ నున్న ఫలములందును కుసుమములందును జలమున్నది. ఇంతయేల! నానావిధములగు కందమూ లములలో సైతము జలమున్నది. ఈజలములన్నియు గుణకారకములై యున్నవి. ౧౩ క్షారోదకము, సింధూదకము, విషోదకము, అమృతోద కము మున్నగు నుదకములు నానాస్థలములలో నానాగుణయుక్తములుగ నున్నవి. ౧౪ నానావిధములగు ఇక్షురసము, నానావిధములగు ఫలరసము, నానావిధములగు గోరసము, మదము, పాదరసము, గుడరసము మున్న గురసములన్నియు నుదకమే ౧౫ నానాముక్తాఫలములందలి జలము నానారత్నములందు మెఱయుజలము, నానాశస్త్ర జలము మున్నగు జలములు నానాగుణయుక్తములుగ నుండును. ౧౬ వీర్యము, రక్తము, చీము, మూత్రము, స్వేదము మున్నగునవిగూడ ఉదకభేదములే. ఈ యంశము యోచించిచూచినచో బాగుగ విశదమగును. ౧౭ ఈదేహ

ముదకముతో నిండియున్నది. భూమండలముగూడ నుదకమయమే. చంద్రమండలము, సూర్యమండలము ఉదకముతో నిండియున్నవి. ౧౮ క్షారసముద్రము, క్షీరసముద్రము, సురసముద్రము, ఘృతసముద్రము, దధిసముద్రము, ఇక్షురససముద్రము, శుద్ధోదకసముద్రములుగూడ జలమయములే. ౧౯ ఇట్లు మొదటినుండి తుదిదనుక జలము వ్యాపించియున్నది. మఱియు మధ్యమునందుసైతము జలముగలదు. కొన్నితావుల గుప్తముగనున్నది. ౨౦ నీరే బీజములందు మిశ్రితమగునో యాబీజముల స్వాదునే గ్రహించి ప్రసిద్ధమగును. చూడుఁడు. చెఱకులోనుండి రుచ్యమగురసము జలముగైకొనుచున్నది. ౨౧ ఈ దేహ ముదకముచే నిర్మింపఁబడెను. నిరంతర మీదేహమునకు ఉదకమే గావలయును. ఉదకమునకు సంబంధించిన ఉత్పత్తివిస్తారముల నెంతదనుక వివరింపఁగలను ౨౨ ఉదకము తారకము. ఉదకము మారకము. ఉదకము నానాసుఖదాయకము. విచారించి చూచినచో నది లోకాతీతమని (అలౌకికమని) విదితమగును. ౨౩ ఉదకము భూస్థలమునఁ బరుగులిడును. దానినుండి నానావిధములగు మనోహరధ్వనులు వెడలును. పెద్దపెద్దజలధారలు హాహార్, హాహార్ అనుధ్వనితోఁ బడుచుండును. ౨౪ ప్రతిస్థలమునందలి జలమును బరస్పరము గలిసికొని తటాకములలో నిండును. అంతియగాక నదులు, కాలువలు మర్మరధ్వనితోఁ బ్రవహించును. ౨౫ ఒకానొకచోట గుప్తగంగఁ బ్రవహించును. ఉదక మన్నితావులందును బ్రత్యక్షముగ నున్నది. ఒకానొకయెడ భూగర్భమున నున్న జలము ఘట్‌ఘట్ అనుధ్వనితో బుగ్గలనుండి ప్రవహించును. ౨౬ భూగర్భమునందు బుగ్గ లెన్నియో గలవు. వానివృత్తాంతము విన్నవారుగాని, కన్నవారుగాని లేరు. కొన్ని తావులలోఁ బిడుగులుపడుటచే బుగ్గ లేర్పడెను. ౨౭ భూమినిండను, భూమిలోనను జలము నిండియున్నది. పృథ్వికిఁ బైభాగమునఁగూడ జలము వాయురూపముతో వ్యాపించియున్నది. ౨౮ స్వర్గమర్త్యపాతాళములలో నొక్కనది యున్నది. మేఘసముదాయము ఆకాశమునుండి జలము వర్షించుచుండును. ౨౯ పృథ్వికి మూలము జలమె. జలమునకుమూలము అగ్ని. అగ్నికిమూలము వాయువు. వాయువు భూతములలో మిగుల

గొప్పది. ౩౦ వాయువుకంటెను గొప్పవాఁడు పరమేశ్వరుఁడు. పరమేశ్వరునుండియే మహద్భూతవిచార ముత్పన్నమయ్యెను. పరమేశ్వరునికంటెను, అన్నింటికంటెను గొప్పవాఁడు పరాత్పరుఁడగు పరబ్రహ్మము. ౩౧

ఐ ద వ స మా స ము.

అ గ్ని స్తు తి.

అగ్నిహోత్రునకు వందనములు. ఈతఁడు రఘునాథునకుఁ గన్యాదాత యగుమామ. అగ్నిదేవుఁడు విశ్వవ్యాపకుఁడు. విశ్వంభరుఁడు నై యున్నాఁడు. జానకీదేవి కగ్నిహోత్రుఁడు తండ్రి. ౧ భగవానుఁ డీ యగ్నిముఖమునుండియే ఆహారమును గ్రహించును. ఋషుల కీతఁడే ఫలదాయకుఁడు. ఈ యగ్నిభట్టారకునివలననే అంధకారము, శీతము, రోగము హరించును. జగత్తులోని మానవుల నీయగ్నిహోత్రుఁడే భరించుచున్నాఁడు. మఱియుఁ బోషించుచున్నాఁడు. ౨ లోకములో నానావర్ణములు, నానాభేదములుగలవు. కాని యగ్ని జీవమాత్రులకెల్లరకు సమానుఁడై యున్నాఁడు. బ్రహ్మాదులకుఁగూడ నాతఁడు భేదరహితుఁడుగఁ బరమశుద్ధుఁడుగ నున్నాఁడు. ౩ ఈసృష్టి యగ్నివలననే నడుచుచున్నది. అగ్నివలననే జను లుష్ణమును బడయుచున్నారు. అగ్నివలననే చిన్నపెద్ద లందఱును జీవించుచున్నారు. ౪ అగ్నిహోత్రుఁడే యీభూగుండలమును నివాసయోగ్యముగ సృజించెను. ప్రతిష్ఠలమునందును, దీపములు, దీపికలు నానావిధజ్వాలలు, అగ్నిహోత్రునివలననే యేర్పడెను ౫ గర్భమునందున్న జఠరాగ్నివలననే జనుల కాకలికలుగును. అగ్నివలననే భోజనమునందలి రుచి తెలియును ౬ అగ్నిసర్వాంగము లందును వ్యాపించియున్నది. జనులందఱును ఉష్ణమువలననే జీవించుచున్నారు. ఉష్ణతలేకున్నచో జనులు మరణించుదురు ౭ అగ్నిమందమైనంతన ప్రాణులు మరణింతురను నంశము లోకులందఱెఱింగినదె ౮ అగ్నిబలమున్నచోఁ దత్కాలమున నే శాస్త్రవాదములందు జయము లభించును. ఎంతదనుక నగ్నియుండునో అంతదనుకనే జీవితము ౯ నానావిధరసము లగ్నివలన నిర్మింపఁబడుచున్నవి. ఆరసములను బుచ్చుకొనుటచే మహారోగు లారోగ్యవంతు లగుచున్నారు ౧౦ సూర్యుఁ డన్నింటికంటెను గొప్పవాఁడు. కాని యగ్ని

దేవుని ప్రకాశమహిమ సూర్యప్రకాశముకంటె నధికమైనది. రాత్రు లందు జను లగ్నిసహాయముగఁ గైకొనుట మనము ప్రత్యక్షముగఁ జూచు చున్నారముగదా! ౧౧ శూద్రునియింటియగ్నిని దెచ్చికొనినను దోసము లేదని పెద్దలు చెప్పిరి. అందఱిగృహములలోని యగ్నియుఁ బవిత్రమైనదె ౧౨ నానాయాగములు, అగ్నిహోత్రములు విధిపూర్వకముగ నగ్నివల ననే జరుగుచున్నవి. అగ్ని తృప్తినొంది సుప్రసన్నుఁడగును ౧౩ దేవతలు దానవులు, మానవులు అగ్నిసహాయముననే వర్తించుచున్నారు. అగ్ని యందఱకును సహాయమైనదిగఁ గొప్పగొప్పవారలు వివాహముచేయు తఱి నానాప్రకారములగు అగ్నికౌతుకులను (బాణసంచాకాల్చువారిని) గొనిపోవుదురు. అగ్నిక్రీడలవలననే మహోత్సవములకు శోభవచ్చును. ౧౪ రోగు లుష్ణౌషధములను సేవించి యగ్నివలన సౌఖ్యములు బడయుదురు ౧౫ బ్రాహ్మణులకు ముఖ్యులగు పూజనీయులు సూర్య భగవానుఁడు, హుతాశనుఁడే. ఇందు సందియము లేదు. ౧౬ జనులలో జఠరానలముగలదు. సాగరమునందు బడబానలముగలదు. భూగోళమునకు నలుదిక్కులందును ఆవరణానల మున్నది. శివునినేత్రమునందును విద్యు ల్లతలయందును అగ్నికలదు. ౧౭ కాంశ్యపాత్రమునుండియు ఆగ్నేయ దర్పణమునుండియుఁ గట్టెలను ఒరయుటవలనను చెకముకిరాతినుండియు అగ్నిజనించును ౧౮ అగ్ని యన్నితావులను గలదు. కఠినముగ రాపిడియొ నర్చినచో అగ్నిజనించును. అగ్నిసర్పములవలన గిరికందరములుగూడ భస్మమగును. ౨౦ అగ్నితో నెన్నియో ఉపాయములు గావించుచున్నా రు. అంతియగాక బహువిధములగు హానులుసైతము కలుగును. వివేకము లేనిచో అంతయు నిరర్థకము ౨౧ భూమండలమునందలి పిన్నపెద్దలంద ఱకును అగ్నియే యాధారము. పరమేశ్వరుఁ డగ్నిముఖముననే సంతుష్టి నొందును. ౨౨ అగ్నిహోత్రుని మహత్త్వమిట్టిది. దీని నెంతదనుక వర్ణించినను అసమగ్రమె. అగ్నిపురుషునిమహిమ లోతునకుదిగినకొలఁది అగాధముగా నుండును. ౨౩ అగ్ని జీవితకాలమున సుఖమునొసంగును. చచ్చిపోయినపిదప శవమును భస్మమొనరించును. అది సర్వభక్షకము. దా నిఘనత నెంతదనుక వర్ణింపగలము? ౨౪ సమస్తసృష్టిని ప్రళయకాలము నం దగ్ని సంహరించును. అగ్నిహోత్రునిబారిని బడిన పదార్థమేదియు

దక్కదు. ౨౫ అనేకు లనేకవిధముల హోమమొనర్తురు. ఇంటింటను బలియు, వైశ్వదేవము జరుగుచుండును. క్షేత్రములలో దేవతావిగ్రహ ములయందు దీపముల వెలిగింతురు. ౨౬ దీపారాధనముతో, నీరాజనము తో భక్తులు భగవంతునకు హారతులిత్తురు. కాగుచున్న గంగాళములోని చమురునందు చేయియుంచి జనులు సత్యాసత్యము లు వెల్లడింతురు. ౨౭ అష్టధా ప్రకృతి, మూల్లోకములు, మున్నగువాన్నియన్నింటియందును అగ్ని వ్యాప్తమైయున్నది. అగ్ని దేవుని యగాధమహిమ నెంతదనుక వర్ణింపగలను? ౨౮ అగ్నికి నాలుగు శృంగములు, మూడుపాదములు, రెండుతలలు, ఏడుచేతులు ఉన్నవని శాస్త్రములందు జెప్పబడినది. ఇది యనుభవము లేకే చెప్పబడినదా ? ౨౯ ఉష్ణమూర్తియగు నగ్నిదేవుని నేను యథామతిని వర్ణించితిని. న్యూనాధిక్యములకు శ్రోతల క్షమింపగోరెదను. ౩౦

ఆఱవ సమాసము.

వాయుస్తుతి.

వాయుదేవున కనేకవందనములు. వాయుదేవుని స్వభావము మిగుల జిత్రమైనది. వాయువువలననే జగమునందు సమస్తజీవులు వర్తించుచున్నారు. ౧ శ్వాసోచ్ఛ్వాసములు వాయువువలననే జరుగుచున్నవి. నానావిద్యలు వాయువు వల్లనే అభ్యసింపబడుచున్నవి. శరీరములందు జలనము (చేతనము) వాయువువలననే కలుగుచున్నది. ౨ చలనము, వలనము, ప్రసారణము, నిరోధనము, అకుంచనములు. ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానములు, నాగకూర్మ కృకర దేవదత్త ధనంజయములు మున్నగునవి వాయువునకుగల స్వభావభేదములు. ౩, ౪ తొలుత వాయువు బ్రహ్మాండమున బ్రకట మయ్యెను. తరువాత బ్రహ్మాండమునందును దేవతలయందును నిండి నానాగుణములనొంది పిండమునందు బ్రకటమయ్యెను. ౫ స్వర్గమునందలి దేవతలందఱును, పురుషార్థులగు దానవులును, మర్త్యలోకములోని మానవులును, విఖ్యాతులగు రాజులును ఇట్టివేయగు నరదేహభేదములును, అనంత ప్రకారము లగుశ్వాపదములును, వనచర, జల చరాదులును వాయువువలననే ఆనందముగా క్రీడించుచు తటస్థించినది. ౬, ౭

వానియన్నిటియందును గాలి యాడుచున్నది. పక్షులన్నియు వాయువు వలననే యెగురుచున్నవి. అగ్నిజ్వాలలు వాయువువలననే హెచ్చుచు న్నవి. ౮ ఆకాశమునందున్న మేఘములనన్నింటిని వాయు వొకతావు నకుఁ జేర్చుచున్నది. మఱలఁ దత్క్షణమె వేఱువేఱుగావించి తొలంగఁ ద్రోయుచున్నది. వాయువుతో సమానమగు కార్యదక్షతగలది వేఱొం డు లేదు. ౯ వాయువు ఆత్మయొక్క సత్త. అది దేహమునందు వర్తిం చుచున్నది. వ్యాపకత్త్వమున వాయువునకు సమానమైనది ప్రపంచమున లేదు. ౧౦ వాయువు బలమువలననే పర్వతములమీఁదనుండి దట్టమగు మేఘసైన్యము లోకహితార్థమై యుదయించుచున్నది. మఱియు వాయుబలముననే ఉరుము లురిమి పిడుగులు పడుచున్నవి. ౧౧ ఈ బ్రహ్మాండమునందుఁ జంద్రుఁడు సూర్యుఁడు నక్షత్రమాల గ్రహమండలము మేఘమాల, నానాకళలు వాయువువలననే నెలకొని యున్నవి. ౧౨ ఎన్నియో కలిసియున్న పదార్థము లొక్కటిగ నున్నచో విభజింప వీలు చిక్కదు. అట్లే పంచభౌతికపరిణామముగూడ భేదింప నవకాశము గలు గదు. ౧౩ వాయువు సరసర వీచుచుండును. వడగండ్లు పడుచుండును. మఱియు వర్షమువెంట నెన్నియో జీవములు పడుచుండును. ౧౪ వాయు రూపమగు కమలకళయే జలమున కాధారము. జలాధారమువలననే శేషువు భూమండలము ధరించియున్నాఁడు. ౧౫ శేషుని కాహారము వాయువు. వాయుభోజనముచే దేహముబ్బి యున్నప్పుడు భూమండలము నాతఁడు తనపై ధరించుచున్నాఁడు. ౧౬ మహాకూర్మదేహము బొరగిలఁబడిన బ్ర హ్మాండమువలె నుండును. దీనివలన మహాకూర్మదేహ మెంతగొప్పదో తెలిసికొనవచ్చును. అదిగూడ వాయుసంయోగముననే నిల్చియున్నది. ౧౭ భూమండలమును ఆదివరాహము తనకోఱపై ధరించెను. ఆశక్తి వాయు కారణముననే దానికి లభించెను. ౧౮ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు జగదీశ్వరుఁడు గూడ వాయుస్వరూపములయందె యున్నారు. ఈవిచారమును వివేకులే యెఱుంగుదురు. ౧౯ ముప్పదిమూఁడుకోటుల దేవతలు, ఎనుబదినాలుగు వేలఋషులు, అసంఖ్యాకులగు సిద్ధయోగులు మున్నగువారలందఱును వాయువువలననే నిలిచియున్నారు ౨౦ తొమ్మిదికోటుల కాత్యాయనీ దేవ తలు, ఏఁబదియాఱుకోటుల చాముండీశక్తులు, మూఁడున్నరకోటుల భూత

గణము వాయురూపముననే యున్నవి ౨౧ భూతములు, దైవతములు,
నానాశక్తుల వ్యక్తివిశేషములు వాయురూపములే. మఱియు భూమండ
లమునందలి నానావిధజీవులు వాయువువలన నెన్నికలుగుచున్నవో యెవ్వ
రెఱుంగుదురు? ౨౨ వాయువు పిండబ్రహ్మాండములలో నిండియున్నది.
బ్రహ్మాండమునకు వెలుపలంగూడ నది వ్యాపించియున్నది. సామర్థ్య
వంతమగు నీవాయువు అన్నితావులందును బరిపూర్ణముగా నున్నది ౨౩
వాయువు మిగుల సమర్థమైనది. తనతనువును, మనమును రఘునాథస్వామి
శరణమునందు మగ్నమొనరించిన హనుమంతుండీవాయుదేవుని పుత్రుండే
౨౪ హనుమంతుండు వాయుదేవునకుం బ్రసిద్ధకుమారుండు. తండ్రికుమా
రులలో భేదము లేదు. ఈయుభయుల పురుషార్థములును సమముగా
నున్నవి ౨౫ హనుమంతునిం బ్రాణనాథుం డందురు. వాయుకారణము
ననే యాతండు సమర్థుం డయ్యెను. వాయువులేనిచో నంతయు వ్యర్థమే.
౨౬ పూర్వకాలమున హనుమంతునకు మృత్యు వాసన్నమయ్యెను.
వాయు వపుడు రుద్ధమయ్యెను. అందుచే దేవతలందఱికిం బ్రాణాంతకావ
స్థ గలిగెను ౨౭ దేవత లందఱును గలిసి వాయుదేవుని స్తుతింపంగా
వాయుదేవుండు ప్రసన్నుండై యందఱను రక్షించెను ౨౮ మహాప్రతాప
శాలియగు హనుమంతుండీశ్వరావతారము. దేవగణ మీతని బురుషార్థ
మును జూచుచుండును. ౨౯ దేవతలు కారాగృహమున నిర్బంధింపం
బడుట హనుమంతుండు ఆకస్మికముగం జూచి లంకకుం జుట్టుప్రక్కల
సంహారక్రీడ విజృంభింపంజేసి రాక్షసులకు దుర్దశ గలిగించెను ౩౦ దేవత
లకుం బ్రతికారము రాక్షసులనుండి గైకొనెను. రాక్షసకులమును మూల
మట్టముగా నాశనమొనరించెను. ఆపుచ్ఛకేతుని లీలలు మిగుల నాశ్చర్య
కరములుగ నుండును. ౩౧ రావణుండు సింహాసనము నధిష్ఠించియున్న
పుడు అచటికేగి హనుమంతుండు నిందించెను. లంకకుం బోవునపు డాత
నిని సముద్రముసైత మాటంకపఱుపలేక పోయెను ౩౨ దేవతలకు ఆం
జనేయుం డాధారమయ్యెను. ఆతని మహాపరాక్రమమును గాంచి దేవ
తలు రఘునాథుని స్తుతించిరి. ౩౩ సమస్తదైత్యులను హనుమంతుండు
సంహార మొనర్చెను. తత్కాలమున నే దేవతల నుద్ధరించెను. త్రిలోకము
లందలి ప్రాణివర్గము ఇందుచే సుఖమొందెను ౩౪.

ఏడవసమాసము.

మహద్భూతనిరూపణము.

పృథ్వికి మూలము జలము. జలమునకు మూలము అగ్ని. అగ్నికి మూలము వాయువు. ఈ విషయమగు వర్ణన మింతకుము న్నొనర్చితిని. ౧ ఇపుడు పవనమునకు మూలమును, అన్నింటియం దత్యంతచంచలముగ వర్తించునదియు నగు అంతరాత్మవర్ణనము నాలింపుడు. ౨ అంతరాత్మ వచ్చుచున్నపుడు గోచరింపదు. ఒకచో స్థిరముగాఁ గూర్చుండియుండదు. దానిస్వరూప మిట్లుండునని వేదశ్రుతులుసైతము అనుమానింపలేకున్నవి. ౩ బ్రహ్మమునందుఁ దొలుత గలుగుస్ఫురణమే అంతరాత్మలక్షణము. అదియే జగదీశ్వరుఁడు. త్రిగుణములు దానివలననే కలిగెను. ౪ త్రిగుణములనుండి పంచభూతము లేర్పడెను. పిదప నవి సృష్టిరూపముతో విస్తృతమయ్యెను. వివేకముతో నాభూతముల స్వరూపమెఱుంగవలెను. ౫ ఈ పంచభూతములలో ముఖ్యమైన దాకాశము. ఇది తక్కిన నాలుగుభూతములకంటెను శ్రేష్ఠమైనది. దీనిప్రకాశముననే అన్నియుఁ బ్రకాశించుచున్నవి. ౬ విష్ణువే యొకమహద్భూతము. ఇదియే భూతముల రహస్యము. కాని యీయంశము ననుభవములోనికిఁ దేవలెను. ౭ ఈ భూతములవిపరము విస్తరించి వివరించితిని. ఈభూతములయం దెయ్యది వ్యాప్తమైయున్నదో యది విచారపూర్వకముగఁ జూచినయెడల ననుమానములోనికి వచ్చును. ౮ ఆత్మకుఁగల చపలత్వముముందుఁ బాపము వాయు వెంతటిది. ఆత్మచాపల్యము ప్రత్యక్షముగ విచారించి చూడవలెను. ౯ ఆత్మలేనిది కార్యము నడువదు. ఆత్మ కనుపింపదు. దొరుకదు. అది గుప్తరూపముతో నానావిచారములఁ దిలకించును. ౧౦ ఆత్మ పిండ బ్రహ్మాండములందు వ్యాప్తమైయున్నది. నానావిధదేహములలో విరాజిల్లుచున్నది. అది జగత్తులోని సకలప్రాణుల యంతఃకరణములందును నున్నది. ఈయంశము వివేకశాలురగుజనులంద ఱెఱుంగుదురు. ౧౧ ఆత్మ లేకుండ దేహము వర్తించుటయనునది కల్పాంతమునందేని జరుగదు. ఆత్మయోగముననే అష్టధాప్రకృతి యొక్కవ్యక్తులు రూపమునొందెను. ౧౨ అదిమొదలు అంత్యమువఱకు సమస్తము నాత్మయే చేయుచున్నది. ఆత్మకుఁ బిదప నిర్వికారమగు పరబ్రహ్మమున్నది ౧౩ ఆత్మ శరీరమునం

ధు వర్తించుచు ఇంద్రియగణమునకుఁ జేష్టలొసంగుచున్నది, దేహరూపమ
గు నుపాధితో నదిసుఖదుఃఖసంబంధములగు నానాభోగముల ననుభవించు
చున్నది. ౧౪ ఈబ్రహ్మాండము సప్తకంచకము. దానిలో మఱల సప్తకంచ
కము పిండము. ఆపిండమునందలి యాత్మను దృఢమగు వివేకముతో గురు
తెఱుంగవలెను. ౧౫ ఆత్మ శబ్దమునువిని తెలిసికొనుచున్నది. తెలిసికొని ప్రత్యు
త్తరమొసంగుచున్నది. మఱియు చర్మముతో డ్పాటుచేఁ గఠిన, మృదు, శీతో
ష్ణములను గ్రహించుచున్నది. ౧౬ అదినేత్రములలో నిండి పదార్థమును
గాంచుచున్నది. నానాపదార్థములఁ బరీక్షించుచున్నది. మనస్సులోని
ఉచ్చనీచములను దెలిసికొనుచున్నది. ౧౭ ఆత్మ క్రూరదృష్టి, సౌమ్యదృష్టి,
కృపాదృష్టి మొదలగు నానావిధదృష్టిభేదములను దెలిసికొనుచున్నది. ౧౮
అది జిహ్వలోని నానావిధ రుచులను గ్రహించి వాని భేదాభేదములను
విమర్శింప నేర్చియున్నది. ౧౯ ఉత్తమభోజనములపరిమళము, నానాసుగంధ
వస్తువులపరిమళము, నానాఫలముల పరిమళము, ఆత్మఘ్రాణేంద్రియసహాయ
మునఁ దెలిసికొనుచున్నది ౨౦ జిహ్వతో రుచినెఱుంగుటయు, మాటలాడు
టయు, హస్తేంద్రియములతో నిచ్చిపుచ్చుకొనుటయుఁ, బాదేంద్రియముల
తో వచ్చుట పోవుటయు ఇంక నిట్టి యితరక్రియలు నిరంతర మాత్మయే
చేయుచుండును. ౨౧ శిశ్నేంద్రియముతో సురతభోగము, గుదేంద్రియ
ముతో మలోత్సర్జనము, మనస్సుతో సమస్త కల్పనము, ఆత్మయే గావిం
పుచున్నది. ౨౨ ఆత్మ యీత్రిలోకములయందును నీవిధముగా ననేక
వ్యాపారములను ఒంటరిగనే యొనర్చుచున్నది. దాని గొప్పతనము
నెవరు వివరింపఁగలరు ! ౨౩ దానిమహిమను అదిదక్క నితరులు ప్రశం
సింపలేరు. ఆత్మవంటి వ్యాపారము, విస్తారము, ఇంతకుమున్ను గాలేదు.
ఇఁకముందుఁ గాబోదు. ౨౪ పదునాలుగు విద్యలు, అఱువదినాలుగు
కళలు- చతురత్వమునకు సంబంధించిన నానాకళలు, వేదశాస్త్ర పురాణ
ములు, అంతఃకరణము ఆత్మయందుఁదక్క నెక్కడనున్నవి ? ౨౫ ఈలో
కపు ఆచారము, పరలోకపు సారాచార విచారము, ఉభయలోకముల
నిర్ధారణము ఆత్మయే చేయుచున్నది. ౨౬ నానామతములు,
నానావిధసంవాద వివాదములు, నానానిశ్చయములు, ఆత్మయే చేయు
చున్నది. ౨౭ ముఖ్యతత్త్వ మంతటను వ్యాపించియున్నది. అది సమస్త

పదార్థములకును స్వరూపమొసంగినది. ఆత్మసంయోగముచే నంతయు సార్థకమైనది. ౨౭ వ్రాయుట, చదువుట, పల్లించుట, అడుగుట, వివరించుట, అర్థము నెఱుంగుట, పాడుట, వాయించుట, ఆడుట ఆత్మవలననే జరుగుచున్నవి. ౨౮ ఆత్మ నానాసుఖములతో నానందించుచున్నది. నానాదుఃఖములతో దుఃఖించుచున్నది. నానావిధములగు దేహములను ధరించుచున్నది. విసర్జించుచున్నది. ౩౦ ఆత్మయొక్కటియే నానాదేహములనుధరించి (యొక్కటియే) నానాప్రకారముల నటించుచున్నది. నటనాట్యములు, కలాకౌశలములు ఆత్మలేకున్నచో జరుగఁజాలవు. ౩౧ ఆత్మ యొంటిరిగనేయుండి బహురూపియగుచున్నది. అది పలుతెఱంగుల మహోద్యోగిగను, మహాప్రతాపిగను నలరారుచున్నది. మఱియుఁ బిచ్చికిగఁగూడ నగుచున్నది. ౩౨ ఆత్మ యొక్కటియేగదా! ఎట్లు విస్తృతమైనది? అది బహువిధములగు వినోదములు గావించుచున్నది. దాంపత్యము లేకయే యది సర్వత్ర యెట్లు వ్యాపించినదో చూడరాదా ౩౩ స్త్రీలకుఁ బురుషుఁడును, బురుషునకు స్త్రీయును గావలయును. ఇట్లు పరస్పరముగఁ గలిసికొందురేని వారల కానందముగలుగును. ౩౪ స్థూలము (పదార్థభేదము) నకు మూలము (కారణము) లింగము (స్త్రీలింగపుంలింగాదులు) మఱియు లింగమునం దీవ్యవహారాదులు గలవు. ఈవిధముగనే ఈజగత్తు ప్రత్యక్షముగ నడుచుచున్నది. ౩౫ లింగభేదము ననుసరించి పురుషజీవులను జీవుఁడనియు, స్త్రీజీవులను జీవియనియును నుడువ సిన జంజాటము కలుగుచున్నది. ఈ సూక్ష్మ కూటకము (మోసము) తెలిసికొనవలయును. ౩౬ స్థూలయోగమువలన భేదము తెలియుచున్నది. కాని వాస్తవమునకు సూక్ష్మమునం దంతయు నభేదమే. ఈవాక్యము నిశ్చితము, అనుభవయుక్తము నని విశ్వసింపఁదగును. ౩౭ స్త్రీ స్త్రీతోడ సంభోగించుట యెప్పుడును జరిగియుండలేదు. స్త్రీ తన యంతఃకరణమునందుఁ బురుషుని గోరుచుండును. ౩౮ స్త్రీకిఁ బురుషుఁడును, బురుషునకు స్త్రీయును గావలయును. ఈసంబంధ మిట్టిది. ఇది సూక్ష్మమునందుఁ గూడఁ గలదు. ౩౯ పురుషునిభావమందుఁ బ్రకృతియు, బ్రకృతిభావమునందుఁ బురుషుఁడు నుందురు. కావుననే వానిని "ప్రకృతిపురుషులని" యందురు. ౪౦ పిండమునందు బ్రహ్మాండమును

విచారింపవలెను. ప్రతీతిని బ్రాప్తింపఁ జేసికొనవలెను. ఒకవేళఁ దెలియకున్నచో మాటమాటికి విచారించి తెలిసికొనవలెను. ౨౧ ద్వైతేచ్ఛ మొదటినుండియు నుండెను. కావనే యిది భూమండలములోనికి వచ్చినది. భూమండలమును ఆదిస్థానమును (మూలమాయను) మిళితముగావించి చూడవలెను. ౨౨ ఇప్పటికొక మహాత్కార్యము నెరవేరినది. ఏమన? శ్రోతలయాక్షేపణము నివారణమైనది. అంతియగాక ప్రకృతి పురుషుల రూపముగూడ నిశ్చయమైనది. ౨౩

ఎనిమిదవ సమాసము.

ఆ త్మా రా మ ని రూ ప ణ ము.

గణపతీ! నీయనుగ్రహమువలననే హృదయమునకు బలము కలుగుచున్నది. కాన నీమంగళమూర్తికి వందనములు. జనులు ఆత్మనే భజించుచు ఆత్మనే స్తుతించుచున్నారు. (ఆత్మవలన మతిస్ఫూర్తి కలుగుచున్నది. అట్లే గణపతివలనఁగూడఁ గలుగుచున్నది. కావున గణపతియే ఆత్మ) ౧ తల్లీ సరస్వతీదేవి! నీవు అంతఃకరణమునకుఁ బ్రకాశమును బ్రసాదించుచున్నావు. నానావిధములగు విద్యలను బూర్ణరూపముతో నీవె వివరణము గావించుచున్నావు. నీవు జగదీశ్వరివి, వైఖరీరూపవు. నీకు నమస్కరించెదను. ౨ రామనామము సర్వోత్తమమైనది. శంకరున కీరామనామస్మరణమువలననే కష్టము లొక్కమాఱుగఁ దొలంగి విశ్రాంతిలభించెను. ౩ రామనామము మిగుల మహిమగలది. అపరాత్పరుని, పరమేశ్వరుని, త్రైలోక్యధారుని నామము రానురాను మహత్త్వము నొందుచున్నది ౪ ఆత్మారాముఁడు నలుదిక్కులను నిండియున్నాఁడు. ఆతనివలననే జనులు ఇటునటు తిరుగుచున్నారు. ఆత్మలేనియెడల దేహము పడిపోవును. మరణించును. ౫ ఆజీవాత్మ, విశ్వాత్మ, పరమాత్మ, జగదాత్మ, శివాత్మ, గుప్తాత్మ, ఆత్మ, అంతరాత్మ, సూక్ష్మాత్మ యనునామములతో దేవదానవమానవజాతులందంతటను నిండియున్నది ౬ ఆత్మయోగమున నెల్లరు నడచుచు, మాటలాడుచు వ్యవహరించుచున్నారు. అవతారములాత్మయోగముననే కలుగుచున్నవి. బ్రహ్మాదిదేవతలుగూడ ఆత్మయోగమువలననే జననమరణము

లొందుచున్నారు ౬ దానిని నాదరూపమనియు, జ్యోతీరూపమనియు, సాక్షిరూపమనియు, సత్తారూపమనియు, చైతన్యరూపమనియు, సత్స్వరూపమనియు, ద్రష్టృరూపమనియు నెఱుంగనగును ౭ అది నరోత్తమము, వీరోత్తమము, పురుషోత్తమము, రఘూత్తమము, సర్వోత్తమము ఉత్తమోత్తమము, త్రైలోక్యవాసియు నై యున్నది. ౮ నానావిధములగు కోలాహలములు, కలహములు ఆత్మవలననే జరుగుచుండును. ఆత్మ లేని పక్షమున నలుదిశలును ప్రపంచమును జడరమై శూన్యమై పోఁగలదు. ౧౯ ఆత్మ లేనియెడల శరీరము వ్యర్థము. ఆత్మలేనిశరీరముమృతినొందును. ఆత్మలేని శరీరమును ప్రత్యక్షప్రేతముగనే భావింపనగును. ౧౧ ఆత్మజ్ఞాని యీవిషయము తన మనస్సున గ్రహించును. అతఁడు మనుష్యమాత్రులందు ఆత్మవ్యాప్తిని దిలకించుచున్నాఁడు. ఆత్మలేనియెడల భువనములు త్రిభువనములు పాడువడును. ౧౨ ఆత్మయోగముననే పురుషుఁడు పరమ సుందరుఁడు చతురుఁడునునై సారాసారముల నన్నింటిని దెలిసికొనుచున్నాఁడు. ఆత్మలేనిచో ఇహలోకము, పరలోకము అంధకార బంధురమని గ్రహింపుఁడు ౧౩ సమస్తవిధసిద్ధులు, సావధానములు, నానా భేదములు, ఆనందములు, మున్నగునవియెల్ల ఆత్మవలననే కలుగుచున్నవిగరఅల్పునైనఁ గానిమ్ము. బ్రహ్మాండదేవతలనైనఁగానిమ్ము. అందఱిని నడుపునది ఆత్మయొక్కటియే. నిత్యానిత్యవివేచన మందఱును నొనరింపవలెను ౧౪ పద్మినీజాతి స్త్రీయైనఁ గానిమ్ము. ఆత్మ దేహమునం దున్నంతవఱకు మాత్రమె పురుషుఁడు ఆపద్మినీజాతి స్త్రీని ప్రేమించును. ఆత్మ వెడలిపోయినపిదప దేహమునఁ దేజ మెక్కడనుండును? ఆత్మతోఁబాటుగ దేహసౌందర్యముగూడ వెడలిపోవును ౧౫ ఆత్మ కనిపింపదు. భాసింపదు. ఇతరు లదియున్నదనిగాని లేదనిగాని యనుమానించుటకుఁగూడ వీలులేదు. మనస్సంబంధములగు నానావిధకల్పనలన్నియును ఆత్మయోగమువలననే కలుగును ౧౬ ఆత్మశరీరమునం దుండును. అది సమస్తబ్రహ్మాండముయొక్క సంపూర్ణవివరణ మొనరించును. నానావిధవాసనలను, భావనలను ఎంతదనుక వివరింపశక్యమగును? ౧౭ మనోవృత్తు లనంతములు. అనంతములగుప్రాణులు అనంతప్రకారములగు కల్పనము లొనరించుచుండును. వాని యంతఃకరణములనెంతదనుక వర్ణింపఁగలను? ౧౮ అనం

తవిధములగు రాజనీతి యుక్తులను బన్నుటయు, కుబుద్ధితోఁగాని సుబుద్ధితోఁగాని వివరించుటయు, మర్మము తెలియనీయకుండుటయు, ప్రాణిమాత్రుల మఱపించుటయు, ఆత్మయోగముననే యగుచున్నది ౨౦ ఒకఁడు రెండవవానిని వంచింపఁ బొంచియుండును. ఒకఁడు రెండవవానికై మరణించును. దాఁగికొనును. ఇట్లే నలుమొగములను శత్రుత్వస్థితిగతులు ప్రవర్తించుచున్నవి ౨౧ పృథ్వియందలి జనులు ఒకఁడు రెండవవానిని బరస్పరము బంధించుచున్నాఁడు. ఎందఱో భక్తు లొకరికొక రుపకారములు గావించుకొనుచున్నారు ౨౨ ఆత్మ యొకటియేగాని భేదములనంతములు. అన్నియు దేహానుసారముగా స్వాదువును గ్రహించును. వాస్తవమున కాత్మకుభేదము లేదు. కానియది భేదమునుగూడ ధారణమొనర్చుచున్నది ౨౩ పురుషునకు స్త్రీయును, స్త్రీకిఁ బురుషుఁడును గావలయును. స్త్రీకి స్త్రీయావశ్యకమగుట యెప్పుడును జరుగఁజాలదు. ౨౪ పురుషుని యాత్మను జీవుఁడనియు, స్త్రీయొక్క ఆత్మను జీవియనియు నుడువవలసినయవస్థ యాత్మకు లేదు. విషయసుఖములకు సంబంధించినగోల గలతావుననే యిట్టిభేదమున కవకాశము గలదు. ౨౫ ఏప్రాణి కెయ్యది యాహారమో దాని నాప్రాణి కోరుచుండును. పశువులు తినుగడ్డిగాదములను మనుజుఁడు భుజింపఁడు ౨౬ ఆహారదేహాదులయందు జీవులకెట్లు గుప్తము, ప్రకటనము లగుభేదములుగలవో యట్లు ఆనందమునందుఁ గూడ భేదము గలదు. ౨౭ సముద్రమునందును భూగర్భమునందును గల జలములో సైతము ప్రాణులు గలవు. ఆ వరణోదకమునందుఁగల జలచరములు మిగులఁబెద్దవి. ౨౮ సూక్ష్మదృష్టితో విచారించిచూచినచో శరీరముల కంతము దొరుకనేరదని విశదమగును. ఈస్థితిలో అంతరాత్మ యొట్లనుమానములోనికి రాఁగలదు? ౨౯ దేహముయొక్కయు ఆత్మయొక్కయు, సంయోగమును విచారించినచో ఆత్మనుగుఱించి కొంతకొంత యనుమానములోనికి వచ్చును ౩౦ ఈ కల్లోలమును సవరించుటకు నానావిధములగు నిరూపణము లొనర్పఁబడినవి. అంతరాత్మ కృపతో అనేకముఖములతోఁ దత్త్వమును వివరించినది ౩౧.

తొమ్మిదవ సమాసము
ఉ పా స న ని రూ ప ణ ము.

(ప్రశ్న) భూమిలో బహువిధమానవులున్నారు. వారలకు నానా విధములగు ఉపాసనలుగూడ నున్నవి. ప్రతిస్థలమునందును మానవులు తమ తమభావముల ననుసరించి భజనమునందు మగ్నమైయున్నారు. ౧ మానవుఁడు తన దేవతల భజించును, నానా స్తవములు స్తుతులు నొనర్చును. కాని యెవఁడైనఁ గానిమ్ము. తన యుపాసనము నిర్గుణమనియే చెప్పును. ౨ దీని యభిప్రాయమును మాకు వివరింపుఁడు, (ఉత్తరము) ఓరీ ! ఇది స్తుతి యొక్క స్వభావము సుమా ! ౩ నిర్గుణ మనుదానికి బహుగుణమని యర్థముగలదు. బహుగుణి యంతరాత్మ. సర్వమును ఆయంతరాత్మ యంశలే. ఇది కేవలసత్యము. ప్రతీతిని గావించుకొనుఁడు. ౪ సమస్త జనులను అభిమానించిన మానవుఁ డంతరాత్మను బ్రాప్తించును. కాని అధికారమునుజూచియే యభిమానింపవలయును. ౫ (ప్రశ్న) ఇది యుక్తి యుక్తముగాలేదు. మూలమునందు నీరుపోసినచో నది అన్నియాకులకు లభించును. ఇది ప్రత్యక్షానుభవ విషయము. ౬ (ఉత్తరము) తులసిచెట్టుపై నొక చెంబెడునీరు పోసినయెడలఁ బైన నొకక్షణమాత్రమేని నిలువక భూమిలోనికి దిగిపోవును. ౭ (ప్రశ్న) పెద్దవృక్షముపై నెట్లు నీరు పోయఁగలము ? చివరకొమ్మలపైకిఁ బాత్రము జరుపుముగొని యెట్లుపోవ గలము ? దేవా ! ఈవిషయమును సవిస్తరముగాఁ దెలుపుఁడు. ౮ (ఉత్తరము) వర్షముచవలనఁ బడుజలమంతయుఁ జెట్టుపైనుండక మూలమునకుఁజేరును. వృక్షాగ్రమున నీరు బోయుదమన్న చేయిరాదే యందదు. ఏమిచేయనగును ? ౯ అందఱికిని మూలము లభింపఁదగినంత పుణ్యమెట్లు సమకూరును ? వివేకమువలన సాధువుల హృదయ మంతదనుకఁ జేరును. ౧౦ వృక్షముమీఁద బోయునీరు మూలమునకుఁ జేరునట్లు సమస్తజగత్తునకు సేవఁగావించినచోఁ బరమాత్మునకుఁ బ్రాప్తించును. ౧౧

(ప్రశ్న) గురువర్యా ! వెనుకటి శంక నివారణమయ్యెను. ఇఁక సగుణమును నిర్గుణమని యెట్లు చెప్పనగునో వివరింపఁగోరెదము. ౧౨ ఏలయన! చంచలము,వికారయుక్తము నైయున్నదెల్ల సగుణము. తక్కినది గుణాతీతము అనఁగా నిర్గుణము. ౧౩ (ఉత్తరము) ఈ విషయము

నెఱుంగవలయునన్న సారాసారముల విచారింపవలయును. అంతఃకరణము
నందు నిర్ధారణమైనపిదప మఱల నామముగూడ నుండదు. ౧౪ రాజు
నకు సమానుఁడగు నొక వివేకశాలియగు పురుషుఁడుండె ననుకొనుము.
రెండవవాఁడు (నామమాత్రమునకు) రాజు అను పేరుగల సేవకుఁడు గలఁ
డని యనుకొనుము. ఈయిర్వురి తారతమ్యము నిపుడు విచారింపుఁడు.
వివాదము గావించుట వ్యర్థము ౧౫ కల్పాంతప్రళయమునందు నాశన
మొందక నిలిచియుండుదానినే నిర్గుణమందురు. మిగిలినదంతయు మాయ
లోనికి చేరును ౧౬ సేనయందును, బట్టణమునందును, అంగడివీధి
యందును, నానావిధయాత్రలందును అపారమగు ధ్వనికలుగుచుండును.
ఆధ్వని నెట్లు వేఱుచేయఁగలము? ౧౭ వర్షర్తువు నందు సరిగ నర్థ
రాత్రమున నానావిధజీవులఱచుచుండును. వానియన్నిం
టిశబ్దముల వేఱువేఱుగా నెట్లెఱుంగ వీలగును? ౧౮ భూమండలమునం
దసంఖ్యాకములు, నానావిధములు నగు దేశములు, భాషలు, మతములు
గలవు. ఎందఱో ఋషులు గలరు. ఋషినిర్మితములగు మతములుగూడ
నెన్నియో గలవు. వానినన్నిఁటి నెట్లెఱుంగనగును? ౧౯ వానగురిసినపిదప
నేలపై నెన్నియో మొలకలు మొలుచును. చిన్నవిగఁ బెద్దవిగనుండి
నానావిధముల నున్న యామొక్కల నెట్లు వేఱువేఱు గావింపనగును?
౨౦ ఖేచరములు, భూచరములు, జలచరములు, మున్నగు జీవముల
దేహములు నానావర్ణయుక్తములై చిత్రవిచిత్రములుగా నుండును.
వానినన్నింటి నెట్లెఱుంగనగును? ౨౧ దృశ్యమెట్లుప్రకటనమయ్యెను?
నానావిధములచే నెట్లువికృతమయ్యెను? అనంతర మేవిధముగా వ్యాపించి
యున్నది? ఇవియన్నియు నెట్లెఱుంగనగును? ౨౨ ఆకాశమునందు
గంధర్వ నగరములు గలవు. అందు నానావర్ణములుగల పెద్దచిన్నవ్య
క్తులు లెక్కకు మించినన్ని బహువిధముల నలరారుచున్నవి. వాని
నెఱుంగుట యెట్లు? ౨౩ రాత్రి, పగలు, వెన్నెల చీకటి, విచారము
అవిచారము, నెట్లెఱుంగనగును? ౨౪ స్మరణ, విస్మరణములయొక్కయు
వ్యస్తత, అవ్యస్తతలయొక్కయు, ప్రతీతి అనుమానములయొక్కయు స్థితి
సైత మిట్టిదె! ౨౫ వివేకములేనిచో న్యాయాన్యాయములు, యుక్తా
యుక్తములు, మున్నగునవియెల్ల నెట్లెఱుంగనగును? ౨౬ కార్యకర్తను

వృద్ధుని, శూరుని పిఱికిపందను, ధర్మిని అధర్మిని, తెలిసికొనవలెను. ౨౭ ధనాఢ్యుని దరిద్రుని, వర్తకుని దొంగను, సత్యమును అసత్యమును తెలిసికొనవలెను. ౨౮ శ్రేష్ఠుని కనిష్ఠుని, భ్రష్టుని అంతర్నిష్ఠుని, సారాసారవిచారమును స్పష్టముగాఁ దెలిసికొనవలయును. ౨౯

పదియవ సమాసము.

త్రి గు ణ ము లు - పం చ భూ త ము లు.

పంచభూతములచే నీజగత్తు నడుచుచున్నది. ఇదియంతయుఁ బంచభూతవ్యాపకమే. పంచభూతములు వెడలిపోయిన పిదప నుండునది యెద్ది ? ౧ (ప్రశ్న) భూతములమహిమ నింతగొప్పగాఁ జెప్పితిరి. కాని త్రిగుణము లెచ్చట జనించినవి ? దయచేసి తెలుపుఁడు ? ౨ (ఉత్తరము) అంతరాత్మ ఐదవభూతము. త్రిగుణములు దానికంగభూతములు. ఈవిషయమును సావధానచిత్తముతో విచారింపుము. ౩ జరిగిపోయిన దానినెల్ల భూతమందురు. ఆ జరిగిపోయిన దానియందే త్రిగుణములుగూడ వచ్చిపోయెను ఇంతటితో సంశయమూలము తెగిపోవును. ౪ భూతములకంటె భిన్నమైన దెద్దియులేదు. సమస్తమును భూతములవలననే యుత్పన్నమయ్యెను. ఒకటిలేనిచో మఱియొకటి యెప్పుడును కాఁజాలదు. ౫ ఆత్మవలనఁ బవనము, పవనమువలన అగ్ని, అగ్నివలనజలము కలుగునని చెప్పుదురు. ౬ జలమంతయు సూర్యకిరణముల వేఁడిచేఁ జేరుకొన్నపిదప అగ్నివాయుసంయోగమువలన భూమండలమేర్పడెను. ౭ అగ్నియు, వాయువు, సూర్యుఁడు లేకున్నయెడల నీప్రపంచము మిగులఁ జల్లగనుండెడిది. కాని శీతలత్వమునందుఁగూడ నుష్ణత్వముండును. ౮ ఈవిచిత్రమయ ప్రపంచమును బరమాత్ముఁడు సృజించెను. సంపూర్ణ దేహధారులందఱిని నాతఁడే సృజించెను. ౯ ఒకవేళ నీలోకమంతయు శీతలముగనున్నచో సమస్తప్రాణులు చనిపోయియుందురు. లేక యంతయు నుష్ణముగానున్ననుగూడ లోకమంతయు మాడిపోయెడిది. ౧౦ భూమండలము సూర్యకిరణములవలన నేర్పడినపిదప నింకను గొన్నియుపాయములు భగవానుఁడొనరించెను. ౧౧ వర్షఋతువు నేర్పఱిచెను. దానివలన నుష్ణముగనున్న భూమండలము చల్లఁబడెను. పిమ్మటఁ

కొంచెముష్ణము, కొంచెముశీతలమునగు శీతకాలమును నిర్మించెను. ౧౨ శీతకాలమున జనులు కష్టములొందుచుందురనియు వృక్షాదు లెండిపోవుననియు భగవంతుఁ డుష్ణకాలమును నిర్మించెను. ౧౩ ఆయుష్ణకాలమునఁ గూడఁ ప్రాతఃకాలమును, మధ్యాహ్నకాలమును, సాయంకాలమును నేర్పఱచి శీతము, ఉష్ణము నిర్మించెను. ౧౪ ఈవిధముగ భగవంతుఁ డొక దానివెంట నొకటి సృజించెను. క్రమముగ నన్నింటికి నియమబంధము లేర్పడెను. ఈ నియమ బంధములవలననే ప్రాణిమాత్రుల జీవితము స్థిరపడెను. ౧౫ నానావిధములు, కఠినములు నగురోగములు ప్రాణులను బీడించుచుండుటఁజూచి భగవంతుఁడు ఓషధుల సృజించెను. (ఇదియంతయు జరిగెను) ఇఁక సృష్టివివరణము నెఱుంగవలసియున్నది. ౧౬ రక్తరేతస్సులే దేహమూలములు. ఆజలముతోనే దంతము లేర్పడెను. ఇట్లీ భూమండలమునఁగల నానారత్నములుగూడ నేర్పడెను ౧౭ అన్నింటికిని మూలము జలమేయని గ్రహింపుఁడు. జలమువలననే యీజంజాటములన్నియు నడుచుచున్నవి. జలము లేకపోయినచో నంతయు శూన్యమేయని భావింపుము. జలమే లేనిచోఁ బ్రాణిలోక మెచ్చటినుండి గలుగును? ౧౮ ముక్తాఫలములు, శుక్రగ్రహమునలెఁ బ్రకాశించువజ్రములు, మాణిక్యములు, ఇంద్రనీలములు, మొదలగునవియెల్ల జలమువలననే కలిగెను. ౧౯ దేని మహిమ వర్ణింప సాధ్యమగును? అంతయు మిశ్రణమయ్యెను. వేఱువేఱుగ నెట్లుగావింపఁగలము? ౨౦ హృదయమున వివేకముగలుగుటకై యేదియో కొంచెము చెప్పితిని. వివేకపురుషులు సర్వమును గ్రహింపఁగలుగుదురు. ౨౧ అన్నింటిని గ్రహింపఁగల్గుట యసంభవము. శాస్త్రము లకుఁ బరస్పరముగ ఐక్యము కుదురదు. అనుమానముచే నేదియు నిశ్చయము కాదు. ౨౨ భగవంతుని గుణము లగాధములు, శేషుఁడుసైతము తన నోటితో భగవన్మహిమలను వర్ణింపఁజాలఁడు. పరమాత్ముఁడు లేని వేదవిధినిగూడ నవశ్యముగనే భావింపుఁడు ౨౩ ఆత్మారాముఁ డందఱిని బాలించుచున్నాఁడు. ఆతఁ డీసమస్తత్రిలోకములను నిర్వహించుచున్నాఁడు. ఆతఁడొక్కఁడు లేనిచో నీలోకమంతయు మట్టిలోఁ గలిసిపోవును ౨౪ ఆత్మారాముఁడు లేనితావున నేదియు నుండఁజాలదు. ఆపరమాత్ముఁడె లేనిచోఁ ద్రిలోకములందలి సమస్తప్రాణులును మృతతుల్యములు,

౨౫ ఆత్మ లేకపోయినచో మరణము గలుగును. ఆత్మలేకున్నచో నెవఁడు జీవింపఁగలఁడు? ఈయంశమును అంతఃకరణమునందుఁ జక్కఁగా వివేచింప వలయును. ౨౬ ఆత్మలేకున్నచో వివేకపూర్వకము గాఁ దెలిసికొనుటకూడ జరుగదు. అందుచేత జగదీశ్వరుని భజింపవలయును. ౨౭ ఉపాసన ప్రక టనమగుటవలననే యీవిచారము విదితమయ్యెను. కావునఁ బరమాత్ముని నుపాసనము గావింపవలెను. ౨౮ ఉపాసన మానవునకు గొప్ప ఆశ్ర యము. ఉపాసన లేకున్నచోఁ గార్యము నడువదు. ఉపాసనమును మాని యెన్ని యుపాయములనైనఁ గావింపనిమ్ము. అవి సఫలములుగావు. ౨౯ సమర్థుని యాశ్రయము గడింపనివాని నెవఁడైన నులిమివేయును. కావున లేచినపుడు, కూర్చుండి యున్నప్పుడు నిరంతరము భగవంతుని భజించు చుండవలెను. ౩౦ భజనము, సాధనము, అభ్యాసమువలననే పరలోకము లభించును. ఈయంశమునందు విశ్వాసముంచవలయునని రామదాసు నుడువుచున్నాఁడు. ౩౧

పదునేడవదశకము.

మొదటి సమాసము.

అంతరాత్మసేవ.

నిశ్చల బ్రహ్మమునందుఁ జంచలమగు ఆత్మయున్నది. అన్నింటి కంటెను నావలనున్న పరమాత్ముఁడే చైతన్యుఁడును, సాక్షియు, జ్ఞానా త్ముఁడును, షడ్గుణేశ్వరుఁడును నైయున్నాఁడు. ౧ ఆతఁడే సర్వజగత్తుల కీశ్వరుఁడు. కాననే జగదీశ్వరుఁడని యాతని నందురు. ఆతనివలననే యీ సృష్టివిస్తారమంతయు నేర్పడెను. ౨ శివశక్తి, జగదీశ్వరి, ప్రకృతిపురు షుఁడు, పరమేశ్వరి, మూలమాయ, గుణేశ్వరి, గుణక్షోభిణి, ౩ క్షేత్ర జ్ఞుఁడు, ద్రష్ట, కూటస్థుఁడు, సాక్షి, అంతరాత్మ, సర్వద్రష్ట, శుద్ధసత్త్వ ము, మహత్తత్త్వము, పరీక్షించువాఁడు, జీవేశ్వరుఁడు, సాధువు ఆజగ దీశ్వరుఁడె యైయున్నాఁడు. ౪ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు, నానాపిండ

ములలోని జీవేశ్వరుఁడు, ఇంకను జిన్నవియుఁ బెద్దవియునగు ప్రాణిమాత్రులును నాజగదీశ్వరుని భాసింపఁ జేయుచున్నవి. ౫ అంతరాత్మ దేహరూపమగు దేవాలయమునఁ గూర్చుండి యున్నాఁడు. భజనముగావింపనిచో దేహమును దండించును. కావనే భయవశమున నాయంతరాత్మను భజించుచున్నారు. ౬ సమయమునకు భజనము గావింపని వానిని ఆసమయమున భగవానుఁడు త్రోసివేయును. కావనే సమస్తజను లాతని భజించుచున్నారు. ౭ అంతరాత్మ యెప్పు డేవిషయము నపేక్షించునో యపుడె జనులు దాని నొసంగుచున్నారు. ఇట్లె జనులందఱు అంతరాత్మను భజించుచున్నారు. ౮ పంచవిషయిక నైవేద్యములు అంతరాత్మకెపుడువలయునో యపుడె యమర్పవలయును. అట్లు గావింపనిచో నాక్షణముననే రోగములు కలుగును. ౯ నైవేద్యము సకాలమున లభింపకున్నచో నంతరాత్మయుండడు. అతఁడు బహువిధభాగ్యములు వైభవములను బదార్థములను విడిచివెళ్ళిపోవును. ౧౦ వచ్చెడిసమయమునం దీతఁడు (అంతరాత్మ) ఎవరికైనఁ దెలియనీయఁడు. ఎవరికిని యా జాడ జోడలు తెలియవు. అతఁడు (అంతరాత్మ) దక్క నెవ్వరు నాతనిగూర్చి యనుమానింపఁ జాలరు. ౧౧ దేవునిగాంచుటకు దేవాలయమును వెదుకవలయును. ఎచటనైన నొకచోట దేవాలయ గుణమున దేవుఁడు ప్రకటనమగును. ౧౨ ఈ నానా దేహములే దేవాలయములు. వీనియందే జీవేశ్వరుఁడు నివసించుచున్నాఁడు. నానావిధ దేహములు గలవు. వానిలో భేదము లనంతములుగ నున్నవి. ౧౩ ఈనడుమచుఁ, దిరుగుచు నున్న దేవాలయములలో దేవుఁడు నివసించుచుండును. ఎన్ని దేవాలయములు గలవో వానినన్నింటి నెఱుంగవలయును. ౧౪ మత్స్యము, కూర్మము, బహుకాలము భూమండలము ధరించిన వరాహము మొదలగు ననేక కరాళ వికరాళనిర్మలదేవాలయము లెన్నియొ గలిగి నశించినవి ౧౫ అనేక దేవాలయములలో నాతఁడు సుఖించుచున్నాఁడు. సముద్రమువలె నాతఁడు సుఖముచే నిండి పూర్ణుఁడగుచున్నాఁడు. కాని యాసుఖమెల్ల కాల ముండదు. సుఖ మశాశ్వతము (అతఁడు సుఖముతో లిప్తుఁడుకాఁడు) ౧౬ అగాధకృత్యముల నొనరించునా యశాశ్వతశిరోమణి కనుపింపకున్న నేమి? వాస్తమునకు ధనియనియు

ధనాఢ్యుఁడనియు నాతనినే ప్రశంసింతురు. ౧౭ ఆదేవునియెడ లక్ష్య ముంచినచో అభేదత్వము కలుగును. ఆతనికి విముఖుఁడుగనున్నచో భేదము కలుగును. ౧౮ అన్నింటికి నాతఁడు మూలమైగాని కాన్పింపఁడు. భవ్యుఁడును, భారవహుఁడును నైయుండియు నాతఁడు భాసింపఁడు. ఒకక్షణమాత్రమేని యొకతావున నుండఁడు. ౧౯ ఆపరమాత్మునిస్థితి యిట్లగాధముగనున్నది. ఆతనిమహిమ లెవ్వరెఱుంగుదురు? ఓ సర్వోత్తమా! నీ లీలలను నీవేయెఱుంగుదువు. ౨౦ నిత్యానిత్యవివేకశాలియగు పురుషుని జన్మమే సార్థకము. ఇట్టి పురుషుఁడు ఇహలోక పరలోకములను రెంటిని సాధింపఁగలడు. ౨౧ మననశీలుఁడగు జనులకడఁ బరమాత్మ యఖండరీతిగఁ జెదరక యుండును. విచారించిచూచినచో ఇట్టిపురుషుల పూర్వసంచితపుణ్య మనుపమానమని విదితమగును. ౨౨ (పరమాత్మునికిట్టి పురుషులతో) అఖండ (సం) యోగము గలిగియుండును. కావనే వారల యోగు లందురు. (పరమాత్మునికెవనితో సం) యోగము లేకుండునో వాఁడు వియోగి (దుఃఖి). కాని వియోగికూడ యోగబలమువలన యోగియగును. ౨౩ జ్ఞానులగువారలు జనులను సన్మార్గమునందుఁ బ్రవేశపెట్టుదురు. వారలమహిమ యట్టిది. ఈఁత నేర్చినవాఁ డెదుటనున్నచో మునిఁగిపోనున్న వాని నుద్ధరించుట కర్తవ్య ధర్మమని తలంచును. ౨౩ స్థూలసూక్ష్మతత్త్వవివరణ మెఱింగి పిండబ్రహ్మాండముల స్వరూపము గ్రహించి అనుభవముగడించిన పురుషులు భూమండలమున మిగులఁ నరుదుగనున్నారు. ౨౫ అఖండవివరణముతో వేదాంతపంచీకరణమును దెలిసికొనవలెను. మహావాక్యములతో నంతఃకరణరహస్యము గ్రహింపవలెను. ౨౬ పృథ్వియందలి వివేకశాలుర పరిచయము ధన్యత్వము గలిగించును. వారల యుపదేశముల నాలించి ప్రాణిమాత్రులు సద్గతి నొందుదురు. ౨౭ సత్సంగము, సచ్ఛాస్త్రశ్రవణ వివరణము తెంపులేనట్లు జరుగుతావున సత్సంగపరోపకారములకు సంబంధించిన ఉత్తమగుణములు లభించును. ౨౮ సత్కీర్తియుతుఁడగు పురుషుఁడు పరమేశ్వరాంశసంభూతుఁడు. ధర్మసంస్థాపనమునకు వలయు నుత్సాహము వారలయందే కనిపించును. ౨౯ సారాసారవిచారము

శ్రేష్ఠమైనది. దానివలన జగ ముద్ధరింపఁబడును. సంగత్యాగమువలన నెందఱో పురుషు లనన్యులైరి. ౩౦

రెండవ సమాసము.

శివశక్తి నిరూపణము.

బ్రహ్మము ఆకాశమువలె నిర్మలము, నిశ్చలము నైయున్నది. అది నిరాకారమును, కేవలమును నిర్వికారమును నైయున్నది. ౧ దాని కంతమే లేదు. అనంతమును శాశ్వతమును సదోదితము నైయున్నది. అది యశాంతమైనది కాదు. నిరంతరము శాంతముగ నుండును. ౨ పరబ్రహ్మ మవినాశి. అది ఆకాశమువలె వ్యాప్తముగ నున్నది. విఱుగదు. తెగదు, పగులదు, నిరంతరము యథావిధముగ నున్నది. ౩ పరబ్రహ్మమునందు జ్ఞానము లేదు. అజ్ఞానము లేదు. స్మరణము లేదు. విస్మరణము లేదు. అది యఖండమును, నిర్గుణమును, నిరావలంబనము నైయున్నది ౪ అచట చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, అగ్ని, చీకఁటి, వెలుతురు మున్నగునవి యెవ్వియును లేవు. ఉపాధికంటె వేఱుగ నొక్క నిరుపాధిబ్రహ్మమేయున్నది౫ నిశ్చలమునందు జాగరూకమగు స్మరణమును చైతన్యమందురు. గుణములసమానత్వకారణమున దానిని గుణసామ్యమందురు. ౬ ఆకాశమునందు మేఘచ్ఛాయవచ్చువిధమున నే(పరబ్రహ్మమునందు)మూలమాయయున్నది. (ఆకాశమునందు మేఘముల రాకపోకల కెట్టుల నాలస్యముకలుగదో అట్లే) మూలమాయయొక్క ఉద్భవలయముల కాలస్యము పట్టదు ౭ నిర్గుణమునందు గల గుణవికారమే షడ్గుణేశ్వరుఁడు. దాని నర్ధనారీనటేశ్వరుఁ డందురు. ౮ మఱియు ఆదిశక్తియనియు, శివశక్తియనిగూడ దానినే చెప్పుదురు. అన్నిఁటికి నదియే మూలశక్తి. నానావ్యక్తులు దానివలననే నిర్మాణమయ్యెను. ౯ శుద్ధసత్త్వమును, రజస్తమములును దానివలననే యుత్పత్తియయ్యెను. వీనిని మహత్త్వము లనియు, గుణక్షోభినియనియు మాయయనియు నందురు. ౧౦ మూలమునందు వ్యక్తియే లేనపు డచటికి శివశక్తి యెక్కడనుండి రాఁగలదు? అని యీయంశమున నొకసంశయము గలుగవచ్చును. సావధానులరై యీశంకకు సమాధానము వినుండు. ౧౧ బ్రహ్మాండము మొదలు పిండముదనుకను, పిండమునుండి బ్రహ్మాండము

దనుకను విచారమొనర్చినయెడల నీయంశమున నిశ్చయము తెలియును. ౧౨ విత్తును బగులగొట్టిచూచినచో దానియందు ఫలము గన్పింపదు. విత్తునుండి వృక్షము వృద్ధిఁబొందినపిమ్మట నావృక్షమునందనేకఫలములు గలుగును. ౧౩ ఫలమును బగులఁగొట్టినచో దానియందు విత్తులుగాన్పించును. పిండబ్రహ్మాండములస్థితి సైత మిట్టిదియే. ౧౪ పిండమునందు నరనారీభేదములు రెండును స్పష్టముగా నున్నవి. మూలమందే యీభేదము లేకున్నచో అనంతర మెట్లు స్పష్టముకాఁగలదు? (నరనారీభేదములు రెండును మూలమాయయందే ప్రకృతి పురుషరూపమున నున్నవి.) ౧౫ నానాబీజరూపములుగ నున్న బీజమునందేమియుండదు? అంతయు నుండును. కాని సూక్ష్మరూపముతో నుండును. ఇందువలననే భేద మొక్కమాఱుగ భాసించుటలేదు. ౧౬ స్థూలమునకు మూలము వాసన. ఆవాసన తొలుత కనిపింపదు. స్థూలము లేకున్నచో ఏవిషయముననేని యనుమానము కలుగఁజాలదు. ౧౭ కల్పనమువలన సృష్టియేర్పడెనని వేదశాస్త్రములు వాకొనుచున్నవి. కాని కల్పనము కనిపించుటలేదు. ఇంతమాత్రమున దానిని మిథ్యయని చెప్పఁగూడదు. ౧౮ ఒక్కొక్క జన్మ మొక్కొక్క తెఱవలె నడ్డుపడియున్నప్పుడు (ఎన్నిజన్మము లిదివఱకులభించెనో అన్ని తెఱ లడ్డుపడినప్పుడు) సత్యవిచార మెట్లు విశదమగును? నిశ్చితవిషయములు. అట్లె గూఢములుగ నుండును. గూఢత్వమే నిశ్చయమునకుఁ దావు. ౧౯ పురుషులందును స్త్రీలయందును వసించు జీవులందఱు నొక్కటియే. కాని దేహస్వభావములు వేఱువేఱుగనుండును. ౨౦ కావుననే స్త్రీకి స్త్రీవలన నావశ్యకము లేదు. పిండమువలన బ్రహ్మాండ బీజమును నిశ్చయింపవలెను. ౨౧ స్త్రీహృదయము పురుషునిమీఁదికిని పురుషుని హృదయము స్త్రీమీఁదికిని బ్రసరించును. మూలమునందియే యీవాసనాస్థితి వచ్చుచున్నది. ౨౨ ఆదినుండి వాసన అభేదముగ నున్నది. దేహసంబంధమున నది భేద మొందుచున్నది. దేహసంబంధము విడిపోఁగనే భేదముగూడ విడిపోవును. ౨౩ నరనారీమూలము శివశక్తియందున్నది. జన్మములను గైకొనుటవలన నీవిషయము చక్కఁగ విశదమగుచున్నది. ౨౪ నానావిధములగు ప్రేమవాసన లొకరివి వేఱొకరికి తెలియవు. తీక్ష్ణమగు దృష్టివలనఁ గొంచెముగ ననుమానముమాత్రము

కలుగును. ౨౫ బాలకుని వానితల్లిపాలించుచున్నది. పోషించుచున్నది. పురుషునివలన నీపనికాఁజాలదు. వనితవలననే ఉపాధి వృద్ధినొందుచున్నది. ౨౬ (తల్లికి బాలుని పోషించుటయందు) రోత, శ్రమ, అలసత, విసుగుదల కలుగదు. తల్లికిఁదప్ప (బాలునిపై) ఇంతమోహ మితరుల కుండదు. ౨౭ నానా విధములగు ఉపాధుల వృద్ధినొందించుటయు, నానావిధమోహములతో శిశువును వశపరచుకొనుటయు నామె యెఱుంగును. నానావిధములగు ప్రాపంచిక ప్రీతుల ననుసంధింపఁజేయుటనుగూడ నామెయే యెఱుంగును. ౨౮ పురుషునకు స్త్రీయెడ విశ్వాస ముదయించును. స్త్రీకిఁ బురుషునియెడ నానంద ముదయించును. ఉభయులను బరస్పరవాసనలు బంధించివైచినవి. ౨౯ ఈశ్వరుఁడొకగొప్ప జాలమును నిర్మించెను. దానిలోమనుజులు చిక్కుకొందురు. ఎవరికంటుకొనినను వదలించుకొన వీలుగాని జిగటను నిర్మించెను. ౩౦ స్త్రీపురుషుల కీవిధముగాఁ బరస్పరము మహాప్రీతికలుగుచున్నది. ప్రీతి సనాతనముగ(మూలమాయవలన) ఆదినుండియే వచ్చుచున్నది. ఇది వివేకముతోఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూడవలెను. ౩౧ ఆదియందు సూక్ష్మ ముత్పన్నమయ్యెను. పిమ్మట నాసూక్ష్మము స్పష్టమైకాన్పించెను. ఈరెంటివలన నుత్పత్తికార్యము నడుచుచున్నది. ౩౨ వాస్తవమునకు శివశక్తియే మూలమునందుండెను. తరువాత వధూవరులైరి. పిదప నెనుబదినాలుగులక్షల యోనివిస్తారములుగ వ్యాపించిరి. ౩౩ ఇచ్చటఁ బ్రత్యక్షముగఁ జూపిన శివశక్తిరూపమును శ్రోతలు హృదయములోనికిఁ దెచ్చుకొనవలెను. విచారములేకుండ నుడివినవాక్యము వ్యర్థమని గ్రహింపనగును. ౩౪

మూఁడవ సమాసము.

అధ్యాత్మ శ్రవణము.

ఆగుమాగుము! వినుమువినుము! తొలుదొలుతనే గ్రంథమును విడిచివేయకుము. చెప్పినదానిని సావధానముగా నాలింపుము. ౧ అన్ని శ్రవణములలో ముఖ్యమైనది ఈ అధ్యాత్మనిరూపణశ్రవణము. కావున ఈవిషయమును సుచిత్తాంతఃకరణమున విచారింపవలయును. ౨ శ్రవణ మననములను విచారించినచో నిదిధ్యాసమువలన నిశ్చయముగ మోక్షము

సాక్షాత్కారమగును. అదిఋణరూపమున నుండదు. ఋణమను పేరునే యెత్తుకొనకుము. ౩ నానావిధములగు రత్నములఁ బరీక్షించునపుడును బదార్థములను దూచునపుడును ఉత్తమమగు బంగారమును వెండినిగఱుగు నపుడును సావధానముగ నుండవలయును. ౪ నానావిధములగు నాణెములను లెక్కించునపుడును నానాప్రకారములగు పరీక్షల నొనర్చు నపుడును, వివేకశాలితో మాటముచ్చటలు గావించునపుడును, మనుజుడు సావధానిగ నుండవలయును. ౫ ఎట్లనగ లభాహార (శివపూజావిశేషము) యందు ధాన్యమును ఏరివేరి పూజించినయెడల దేవతతృప్తినొందును. ఒక ప్రక్కనుండి మంచివి, చెడ్డవి పాటింపక పూజించినచో దేవతకమాన్యతకలుగును. అది తనహృదయమున క్షోభించును. ౬ ఎప్పుడైన నేకాంతమునందు సూక్ష్మాంశమును యోచింపవలసి వచ్చినచో మిగులజాగరూకతయుఁ దెలివియుఁ గలిగియుండవలెను. అధ్యాత్మవిచారణమునం దంతకుఁ గోటిరెట్లు అధికముగా సావధానత గలిగియుండవలెను. ౭ అధ్యాత్మవిద్య మిగులఁ గఠినమైనది, అదివృత్తాంతములు, కథలు, వార్తలు, నాటకములు, గొప్పవగునవతారచరిత్రములకంటెను మిగుల గాఠిన్యమైనది. ౮ గతించినవిషయముల (కథలను) వినుటవలనఁ జేతికేమిలభించును? పుణ్యప్రాప్తియగునని కొందఱందురు. కాని యది యేమియు గనుపించుటలేదు. ౯ అధ్యాత్మనిరూపణస్థితి యట్టిది కాదు. దీనివిచారము ప్రతీతిపూర్ణము. దీని నెఱుంగుటవలన సందేహములు నశించును. ౧౦ అనేకులు మహానుభావులు జనించి మరణించిరి. వారలందఱు ఆత్మమూలముననే వర్తించిరి కాని ఆత్మమహిమను దెలిసికొనఁదగినవాఁ డింతవఱకు జనింపలేదు. ౧౧ యుగానుయుగములనుండి ఈత్రిలోకములను ఆత్మయొక్కటియే నడుపుచున్నది. కావున ఆత్మవిచారమును మాటిమాటి కొనర్పవలయును. ౧౨ ప్రాణులనేకములు జనించుచున్నవి. అనేకములు మరణించుచున్నవి. తమతమ కార్యములను ఇష్టానుసారముగా వర్తించుకొనుచున్నవి. ౧౩ దేనియందలి యాత్మ యఖండరూపముగఁ బ్రకాశింపకున్నదో యాదేహము వ్యర్థమే. పాపము! ఆత్మవిచారములేని కష్టదేహము ఏమి ఎఱుంగఁగలదు? ౧౪ ఇట్టి యాత్మజ్ఞానియే శ్రేష్ఠుఁడు. ఆతనికి సమానుఁ డెవ్వఁడునుగాఁడు. లోకములోని వివేకవంతులే యీయంశము

నెఱుంగుదురు. ౧౫ పృథి వ్యాప స్తేజముల విచార మీభూమియందే లభించును. కాని యన్నితత్త్వములకును బీజమగు అంతరాత్మ వేఱుగ నున్నది. ౧౬ వాయువునకు ముందుఁగూడ వివేకము గావించు పురుషునకు ఆత్మ సమీపముననే లభించును. ౧౭ క్రమముగా సూక్ష్మరూపమునుండి వాయువు, ఆకాశము, గుణమాయ, ప్రకృతి పురుషులు, మూలమాయ, మున్నగువానిని విచారమొనరించి ప్రతీతిని గడించుట మిగులఁ గఠినము. ౧౮ మాయాదేవి జంజాటమునందుఁ దగుల్కొనిన పిదప నెవ్వఁడు సూక్ష్మమునందు మనస్సు లగ్నముచేయగలఁడు? సూక్ష్మమునందు మనస్సు లగ్నము గావించువానికి సందేహవృత్తి నశించును. ౧౯ మూలమాయ (బ్రహ్మాండమునకు) నాలుగవదేహము. విదేహుఁడు కావలెను. విదేహుఁడు (దేహాతీతుఁడు)అగు సాధువే ధన్యుఁడు. ౨౦ సారమువలన ఉన్నతస్థానమున కెక్కువారికి ఊర్ధ్వగతి లభించును. (మోక్షము లభించును) పదార్థమునందే పడియుండువారల కధోగతి కలుగును. ౨౧ పదార్థములు చూచుటకు మిగుల యోగ్యములుగా నుండును, కాని యవి క్షణమాత్రముననే నాశన మొందుచుండును. ఈ కారణమున జనులు రెండువిధములను భ్రష్టులగుచున్నారు. ౨౨ కావునఁ బదార్థజ్ఞానము, మఱియు నానావిధానుమానము మున్నగువాని నన్నింటిని దాలంగి నిరంజన(పరబ్రహ్మ)మును శోధించుచుండవలెను. ౨౩ అష్టాంగయోగమును, పిండజ్ఞానమును, అంతకంటెను గొప్పదగు తత్త్వజ్ఞానమును, దానికంటెను పెద్దదియగు ఆత్మజ్ఞానమును విచారింపవలెను. ౨౪ మూలమాయ కావలితావును మూలమునందు (ఆదిలో) హరిసంకల్పము (అహం బ్రహ్మాస్మిఅను దాని స్ఫురణము) కలుగు ప్రదేశమును నేదియో యటకు ఉపాసనయోగముతోఁ జేరవలెను. ౨౫ దానికావల నిఖిలమును, నిర్గుణమును నగు బ్రహ్మముగలదు. అది నిర్మలముగను, నిశ్చలముగ నున్నది. దాని నాకాశముతోఁ బోల్పవచ్చును. ౨౬ అది యిచ్చటనుండి యచ్చటివఱకు నిండియున్నది. అంతియగాదు. ప్రాణిమాత్రులతోఁ గలిసియున్నది. పదార్థముల నంటియున్నది. అన్నింటియందును వ్యాప్తమైయున్నది. ౨౭ దీనికి సమానమగు గొప్పది వేఱొకటిలేదు. దానివిచారము పిండబ్రహ్మాండములు సంహారమైన పిదప విదితమగును.

అది యంత సూక్ష్మాతి సూక్ష్మముగ నున్నది. ఆ పిండబ్రహ్మాండము లున్నను ఒకవేళ వివేక ప్రళయమును జూచినపక్షమున నైనను వాస్తవములో శాశ్వత మెద్దియను నంశము విదితము గాఁగలదు. ఈ సమస్త తత్త్వములను వివేచించి, సారాసార విచార మొనరించి పిదప సావధానముననుసరించి సుఖపూర్వకముగా గ్రంథమును విడిచివేసిన యెడల హాని యేదియు నుండదు సుమా. ౩౦

నాలుగవ సమాసము.

సంశయము నశింపఁజేయుము.

పలువురి కుపకరించు నుపయోగమును దెలుపుమని ప్రార్థించిన చో వక్త శ్రోతను కలఁతపెట్టఁజనదు. మఱియుఁ జెప్పుచుఁజెప్పుచుఁ గ్రమమును విడువఁదగదు. ౧ శ్రోత యేదేని సందియమును దొలంగింపుమని కోరినచో దానిని వెంటనే నివారింపవలయును. తానునుడివిన మాటవలనఁ దనమాటయే ఖండనమగునట్లు భాషింపఁజనదు. ౨ ముందు జెప్పఁబోవుదానిపయి ధ్యానముంచుటవలన వెనుకఁజెప్పిన విషయము (అసంపూర్ణముగ) దిగఁబడునట్లు భాషింపఁదగదు. అంతియగాదు. వెనుకఁ జెప్పినయంశముపై ధ్యాసయుంచుటవలనఁ జెప్పఁబోవుసంగతి మనస్సున కంటనట్లును భాషింపఁజనదు. ఈపరిస్థితు లన్నితావులందును గలుగుతెలుంగునసైతము మాటలాడరాదు. ౩ స్వయముగాఁ దాను మునిఁగిపోవుఈతకాఁడు ఇతరుల నెటుల వెలికితీయఁగలఁడు? ఇట్లు సందేహమగ్నుఁడై జనులసందేహముల హరింపలేనివాఁడు జనుల నేమి యుద్ధరింపఁగలఁడు? ౪ ఒకవేళ మనము సంహారమును ప్రగ్రింపవలసియున్న యెడల అన్నిఁటిసారమునుగూడ వివరించుట ఆవశ్యకము. మఱియు దుస్తరమగు మాయానదియొక్క యావలి తీరమును జేరఁగల్గువిధముగూడఁ జూపింపవలెను. ౫ (ప్రసంగమున) ఎన్నిసూక్ష్మనామములను గైకొందురో వాని యన్నింటి రూపములను బ్రకటన మొనర్చి శ్రోతలకుఁ జూపింపవలెను. అప్పుడే విచారశీలుఁడురా ఈవక్తయని లోకులు బ్రశంసింతురు. ౬ బ్రహ్మమన నెట్టిది? మూలమాయ యెట్లున్నది? అష్టధాప్రకృతియు శివశక్తియు నేవిధముగనున్నవి? అట్లే షడ్గుణేశ్వరునియొక్కయు గుణసామ్య

ము (గుణమాయ) యొక్కయు స్థితిగతు లెట్టివి? ౭ అర్ధనారీనటేశ్వ రుఁడు, ప్రకృతిపురుషుల విచారము, గుణక్షోభిణి, ఆపిమ్మటఁ ద్రిగుణ ములు ఎట్లుండును? ౮ పూర్వపక్షమున కాదియేది? అంతమెద్ది? వా చ్యాంశ, లక్ష్యాంశములకు భేదమెద్ది? మున్నగు నానాసూక్ష్మాంశముల విచారించు సాధుపురుషుఁడు ధన్యుఁడు. ౯ అట్టిసాధుపురుషుఁ డెన్నఁడును నానావిధములగు వ్యర్థవిస్తారములలోఁ దగుల్కొనఁడు. చెప్పిన దానినే మఱలఁ జెప్పఁడు. పరమేశ్వరుని మనస్సులోనికిఁ గొనివచ్చును. ౧౦ పరబ్రహ్మము విశుద్ధము, ఏకము నైయున్నదని యొక్కమాఱును, కాదు జగత్తంతయుఁ బరబ్రహ్మమేయని యొక్కమాఱును, ద్రష్టయును సాక్షియును, అన్నింటి కావలనున్న సత్తామాత్రమునునై యీపరబ్రహ్మ మున్నదని యొక్కమాఱును జెప్పువక్త సరియగువక్త గాఁడు. ౧౧ అతడు (ఆవక్త) నిశ్చలమును జంచలముగను, జంచలమును నిశ్చల పర బ్రహ్మముగను జెప్పును. ఇట్లే పరస్పరభిన్న భావములను శ్రోతలకుఁ గలుగఁజేయును. ఒకదానినేని నిశ్చలము గావింపఁడు. ౧౨ అతఁడు చంచల, నిశ్చలముల నన్నింటిని కేవలచైతన్యమనియే వివరించును. అంతి యగాక భిన్నభిన్నరూపములను స్పష్టపఱచి వివరింపఁజాలఁడు. ౧౩ ఈవిధ గ వ్యర్థమాయాజాలమునందు స్వయమునఁ బడియున్నవాఁడు ఇతరులకు నెట్లుబోధింపఁగలఁడు! నానావిధములగు నిశ్చయములను గావించుటవలన (అస్థిరములను నిశ్చయములని వివరించుటవలన) వ్యర్థములగుసందేహము లు పెరిగిపోవును. ౧౪ భ్రమను పరబ్రహ్మముగను, బరబ్రహ్మమును భ్ర మగను వివరించుచు అసమర్థుఁడగువక్త తన జ్ఞాతృత్వమిమను బ్రకటిం చును. ౧౫ అతఁడు శాస్త్రము లాధారముగఁ జూపుచు అనుభవము లేని నిరూపణము లొనరించుచు సందియముల దీర్పకున్నఁ గోపగించుచు నుండును. ౧౬ జ్ఞాతయయ్యును బదార్థాపేక్షయు నిస్పృహారహితుఁడును నగువాఁడు పాపము ఇతరుల కేమి బోధింపగలఁడు? సారాసార నిశ్చ యము జరుగవలెను. ౧౭ వైద్యుఁడు తన మాత్రలమహాత్త్వమును మిగులఁ బ్రశంసించును, కాని మాత్రలు కొంచెమేని గుణమీయవు. అనుభవము లేని జ్ఞానస్థితి గూడ నిట్టిదే. ౧౮ సారాసార విచారములేని కావున సమస్తమును అంధ

కారమే. అచట నానావిధపరీక్షలను గూర్చిన విచారము జరుగఁజాలదు. ౧౯ అవివేకియగువక్త పాపపుణ్యములను, నరకస్వర్గములను వివేకావివేకములను అన్నింటిని సర్వబ్రహ్మమని చెప్పును. ౨౦ అతఁడు పతితమును, పావనమును, నిశ్చయమును, అనుమానమును గూడ బ్రహ్మరూపమని విశ్వసించును. ౨౧ సమస్తమును బ్రహ్మరూపముగ నున్నతావున బ్రహ్మమునకంటె వేఱుగుదానిని నెవఁడు విడదీయఁగలఁడు? శర్కరామయముగ నున్నతావున వేఱువస్తువు నెట్లు సమకూర్పఁగలుగుదుము. ౨౨ ఇట్లే సారాసారము లేకాకారమగు తావున అవిచారములు ప్రబలును. విచారమనునది నామమాత్రమునకుఁగూడ నుండదు. ౨౩ వంద్యమును, నింద్యమును నేకమగు తావున చేతికబ్బునది యేమున్నది? మత్తుపదార్థములు సేవించి మతిచెడి కూర్చుండిన యాతఁడు అవకతవకలుగ నేదియో వదరుచునే యుండును. ౨౪ ఇట్లే అసమర్థుఁడగు వక్త అజ్ఞానరూపమగు భ్రమలో సర్వమును మఱచియున్నాఁడు. "సర్వబ్రహ్మ" యనియే నిశ్చింతముగఁ గూర్చుండి యున్నాఁడు. అతఁడు మహాపాపాత్ముని సత్పురుషుని సమముగా భావించుచున్నాఁడు. ౨౫ సర్వసంగపరిత్యాగమును, ఇచ్ఛకు వచ్చినటు లొనరించు విషయభోగమును, ఒకవేళ నొక్కటిగనే భావించునెడ నిఁక శేషించిన దేమున్నది? ౨౬ భేదము నీశ్వరుఁడే కల్పించెను. భేదము నిప్పుడు ఆయజ్ఞాని కాదు. అతని యబ్బసైతమును దుడిచివేయలేఁడు. ఈశ్వర నియమమునకు విరుద్ధముగ నెవ్వఁడేవిధముగ నొనర్పఁగలఁడు? నోటిలో వేసికొనఁదగు పదార్థమును అపానద్వారమున వేసికొమ్ము. (చూతము) ౨౭ ఏవిషయోపభోగములకేయేయింద్రియములు నిర్వచింపఁబడెనో అవియే యాసౌఖ్యములను సాంగోపాంగముగ ననుభవించును. ఈసమస్తజగ మీశ్వర విరచితము. దీని నియమముల నితరులు త్రిప్పఁజాలరు. ౨౮ ఇవియన్నియు భ్రాంతివలనఁ గలుగు ప్రమాదములు. ప్రతీతిలేని సమస్తవిషయము మిథ్య. వెఱ్ఱియెత్తినవాఁడు వెఱ్ఱిగ నేదేని భాషించుచుండును ౨౯ కావున సావధానియు, అనుభవనీయుఁడును, జ్ఞాతయు నగువాని నిరూపణముల నాలింపవలెను. ఇట్లొనరించిన యెడల ఆత్మ సాక్షాత్కారమగును. ఎఱుక తత్క్షణమే లభించును. ౩౦ వెనుకముందుల బాగుగా గుర్తెఱుంగ

వలెను. పాదములనుజూచి వీఁడు గ్రుడ్డివాఁడని నిశ్చయింపవలెను. వ్యర్థ భాషణము ను వమనప్రాయము గఁ బరిత్యజింపవలెను ౩౧.

ఐదవసమాసము.

అజపానిరూపణము.

అజపాజపసంఖ్య ఇఱువదియొక్కవేయి ఆఱునూఱులని పెద్దలు నిర్ణయించిరి. విచారమొనరించినచో అంతయు సులభమే. ౧ ప్రాణము ముఖమునుండియు, నాసికనుండియు అఖండముగా వచ్చుచుఁ బోవు చున్నది. సూక్ష్మదృష్టితో నీయంశము విచారింపనగును. ౨ మొట్ట మొదటఁ జూచినపుడు స్వరమొక్కటిగనే గోచరించును. వాస్తవమున కాస్వరమునకు మూఁడు భేదములుగలవు.౧ తార=నిషాదము ౨ మంద్ర ము=మధ్యమము ౩ ఘోరము=ఖర్జము. అజపావిచారము ఘోరమున కంటెను మిగుల సూక్ష్మమైనది. ౩ స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని, అను నీయేడు అక్షరములను నుడివిచూడుము. ఈ గుప్తస్వరములలో నేదైన నొకదానిని మూలముగ భావించి (శ్రుతిస్థానముగఁ జేసికొని) క్రముగఁ బైకిపొమ్ము. ౪ పర వాచలకుఁ బైనను పశ్యంతికిక్రిందను (నాభికి హృద యమునకు మధ్య) స్వరమునకు జన్మస్థానము గలదు. స్వరస్ఫురణ మచటి నుండియే కలుగుచున్నది. ౫ ఏకాంతమున స్వస్థుఁడై కూర్చుండవలెను. అచట దీనినంతయు గ్రహింపవలెను. ప్రయోగము నొనర్పవలెను. పవనమును అఖండముగా లాగికొనవలెను. విడువవలెను. ౬ ఏకాంత మునందు మౌనముగాఁ గూర్చుండవలెను. సావధానిగనో, సుఖగనో యుండి చూచినచో శ్వాసము పైకిలాగునపుడు సోయనియు, వెలుపలికి శ్వాసమువిడుచునపుడు హంఅనియు నిట్లే నిరంతరము సోహం సోహం అను శబ్దము కలుగుచున్నట్లు విశదమగును. ౭ ఉచ్చారణము లేక కలుగు శబ్దములను నైసర్గికశబ్దములని గ్రహింపవలెను.ఆశబ్దము లనుభవములోనికి వచ్చుచుండునుగాని వానికిఁ బేరులుమాత్రము లేవు. ౮ ఆశబ్దములను గూడ విడిచి కూర్చుండువానిని మహామౌనియని నుడువనగును. యో గాభ్యాసపు జంజాటమంతయు నిటులే యున్నది. ౯ ఏకాంతస్థలమున మౌనముగాఁగూర్చుండి బయలువెడలుశబ్దమును విచారించినచో అంత

రమునందు "సోహం" అను శబ్దములె భాసమగును. ౧౦ శ్వాసము దీసి కొనుతఱి సోయనియు విడుచునపుడు హంఅనియు నీవిధముగా అఖండముగా సోహం సోహంఅను నీశబ్దము జరుగుచుండును. దీనివిచారము మిగుల విస్తృతము. ౧౧ సమస్తదేహధారులగు ప్రాణులు స్వేదజోద్భిజ్జాది యోనులు, మున్నగుప్రాణులన్నియు శ్వాసోచ్ఛ్వాసాదులు లేనిచో నెట్లు బ్రదుకఁగలవు? ౧౨ అజప ఈవిధముగ నెల్లరికడ నున్నది. ఈయంశము జ్ఞాతకె తెలియును. (అజ్ఞానికిఁదెలియదు) సహజమును (నైసర్గికమును) విడిచి కల్పితవిషయమునఁ బడఁగూడదు. ౧౩ సహజదేవుఁడు చెదరకయే యున్నాఁడు. అతఁ డవినాశి. కల్పితదేవుఁడు (విగ్రహాదులు) పగిలిపోవును. వినాశనమగును. కాన నాశవంతమగు దేవునిపై విశ్వాస మెవ్వఁడుంచును? ౧౪ జగదంతరాత్ముని (రాముని) దర్శించినచో స్వయముగ సులభముగ అఖండధ్యాన మలవడును. సమస్తజనులును ఆత్మారాముని యభీష్టానుసారముగ వర్తించుచున్నారు ౧౫ ఆత్మారామునకు సమాధానమగు విధముగ భోజనము మానవునకు లభించును. విడిచి వేసినవి, నాశనమొందినవి నగున వెల్ల నాతనికే యర్పణమగును. ౧౬ అగ్నిదేవత లుదరమున వసింతురు. వారికిఁగూడఁ బ్రాణులు అవదానము నొసంగుచుందురు. ఈవిధముగా సమస్తప్రాణులు ఆత్మారాముని ఆజ్ఞానుసారముగా మెలఁగుచుందురు. ౧౭ పరమాత్ముని జపధ్యానస్తవాదులు ఈవిధముగా స్వభావసిద్ధమగురీతితో జరుగుచున్నవి. ఆత్మారాముఁడు వానిని స్వీకరించుచునే యున్నాఁడు (కాని ఈవిషయ మెఱుంగవలెను) ౧౮ ఈనైసర్గికవిషయమును గ్రహించుటకు జనులు నానావిధములగు హఠయోగము లొనర్చుచున్నారు. ౧౯ ప్రాతిపెట్టినధనము మఱచినచో దరిద్రముకలుగును. ఒకప్పుడు నిధినిక్షేపాదులపై మనుజులు తిరుగుచుందురు. కాని యాదరిద్రప్రాణు లేమిచేయుదురు? తాము నిధినిక్షేపాదులపైఁ దిరుగుచున్నసంగతియే యెఱుంగరు. ౨౦ భూగర్భమునం దనంతముగా ద్రవ్యమున్నది. గోడలలో ద్రవ్యముంతురు. స్తంభములందును దూలములందును ధనముదాచుదురు. దరిద్రు లాద్రవ్యమునకు మధ్య కాపురముజేయుచుందురు. ౨౧ అభాగ్యుఁ డీవిధముగ లక్ష్మీమధ్యమున నాట్యమాడుచుండును. కాని వానిదరిద్రము క్రమక్రమముగాఁ బెరిగి

పోవుచుండును. ఇట్టి పరమానందులగు పరమపురుషుల ఆశ్చర్యస్థితిని జూడుఁడు. ౨౨ ఒకఁడు కూర్చుండియున్నాఁడు. ఒకఁడు తినుచున్నాఁడు. ఇది వివేకగమనము. ప్రవృత్తినివృత్తులస్థితి సైత మిట్టిదియే. ౨౩ అంతఃకరణమునందు శ్రీమన్నారాయణమూర్తి వసించియున్నప్పుడిఁక లక్ష్మి కేమికొదువ! లక్ష్మిగలవానిని (లక్ష్మీగృహమును=పరమాత్మని) బాగుగా దృఢముగా నాశ్రయింపవలెను. ౨౪

ఆఱవసమాసము.

దే హి, దే హ ము.

దేహి (ఆత్మ) దేహమునం దుండును. నానావిధసుఖదుఃఖముల భోగించుచుండును. మఱియు నంత్యమునం దొక్కమాఱుగ ఆత్మ దేహమును విడిచివేయును. ౧ తరుణత్వమునందు దేహము పుష్టిగానుండును. అందుచే ప్రాణి నానాసుఖభోగముల ననుభవించును. వృద్ధావస్థయందు అశక్తస్థితినొంది దుఃఖముల ననుభవించును. ౨ చావ వలదను కోరిక మాత్రముండును. అంత్యమునందు గాళ్లుచేతులు గుంజుకొని ప్రాణములను విడుచును. వృద్ధత్వమునం దెన్నియోని కఠినదుఃఖములను సహించును. ౩ దేహము ఆత్మల సాంగత్యమున స్వల్పముగా సుఖము ననుభవించును. అంత్యకాలమున గిలగిల తన్నుకొని మరణించును. ౪ ఇట్టి యాత్మ దుఃఖదాయకమైనది. ప్రపంచమునం దొకజంతువు రెండవజంతువును జంపి దానిఁ దినుచు గొనును. అంత్యమునందు ఏయుద్దేశమేని వెలువడదు. ౫ ఇది యీవిధముగ రెన్నాళ్ళభ్రమ. దీనినే జనులు పరబ్రహ్మమందురు. నానాదుఃఖములగోల దీనియందె యున్నది. జనులు దీనినే సుఖమని విశ్వసించుచున్నారు. ౬ దుఃఖియై గిలగిల తన్నుకొనుటలో నేమి సమాధానమున్నది? ఒకానొకప్పుడు గొప్పగనో కొద్దిగనో సుఖము లభించినను దుఃఖము తత్క్షణముననే సిద్ధముగ నున్నది. ౭ పుట్టినది మొదలుకొని కలుగు దుఃఖములన్నింటిని దలంచికొన్నచో సర్వము విదితమగును. ఈజన్మమున దుఃఖములెన్నియో నిండియున్నవి. ఈదుఃఖముల నెంతదనుక లెక్కింపఁగలను? ౮. ఆత్మల సాంగత్యస్థితి యిట్టిది. ఏమన! నానాదుఃఖములు కలుగుచున్నవి.

ప్రాణులందఱు దుఃఖముచేతో విసిగి వేసారిపోవుచున్నారు. ౯ జన్మము నందంతటను గొంత యానందమున్నచోఁ గొంతదుఃఖముకూడ దాని వెంటనే యున్నది. పలు తెఱంగులగు విరుద్ధపరిస్థితు లుత్పన్నమై ప్రాణుల కనేకదుఃఖములు ప్రాప్తించును. ౧౦ నిద్రాకాలమున నల్లులును, దోమలును మానవునిబలు తెఱంగుల బాధించును. వానిబాధ తొలంగుటకే దేని యుపాయము గావింతమేని యాప్రాణులకు దుఃఖము గలుగును. ౧౧ భోజన కాలమునం దీఁగలు వ్రాలును. ఆహారవస్తువులను ఎలుకలు గొనిపోవును. ఇంతలోఁ బిల్లులువచ్చి యాయెలుకలను జంపితినును. ౧౨ పేలు, మిణ్ణల్లులు, జెఱ్ఱులు, మానాపతులు మున్నగు ననేక జంతువులు పరులను శ్రమపెట్టి జీవించుచున్నవి. స్వయముగఁ దామునూడఁ గష్టము లొందుచున్నవి. ౧౩ తేలు, పాము, పులి, ఎలుగుబంటి, మొసలి, తోఁడేలు, మనుష్యుఁడు మున్నగునవి దమలోఁదాము (ఒకటి రెండవదానికి) దుఃఖదాయకములుగా నున్నవి. అన్నియు దుఃఖమయములే. సుఖసంతోషములు దేనికిని లేవు. ౧౪ ఈ యెనుబదినాలుగు లక్షల జీవయోనులలో నొకటి రెండవదానిని భక్షించుచునే యున్నది. నానాపీడలు, నానాదుఃఖములు గలవు. ఎంతదనుకఁ జెప్పఁగలము? ౧౫ అంతరాత్మ కృత్యము లిట్టివి. ఈభూమిపై నిండియున్న సమస్తజీవులలో నొకటి రెండవదానిని సంహరించుచున్నది. జీవజాలమంతయు నెల్లప్పుడు నేడ్చుచునే యుండును. ౧౬ గిలగిల కొట్టుకొనును. గుంజుకొని గుంజుకొని ప్రాణములు విడచును. ఇట్టి యాత్మను మూర్ఖులు పరబ్రహ్మమని యేలయందురో తెలియకున్నది. ౧౭ పరబ్రహ్మ మొకతావునుండి వేరొకతావునకుఁ బోవదు. ఎవరికేని దుఃఖము గలిగింపదు. పరబ్రహ్మమునకు స్తుతి నిందలలో నేదియుఁ దగులదు. ౧౮ ఎన్నితిట్టులైనఁ దిట్టుము. అవి యన్నియు అంతరాత్మకె తగులును. యోచించినచో అంతయు యథా తథ్యముగఁ బ్రత్యయము లోనికి వచ్చును. ౧౯ తిట్లు పలు తెఱంగుల నుండును. వాని నెంతదనుక వివరింపఁ గలను? ౨౦ తిట్లు పరబ్రహ్మమునకుఁ దగులవు. కల్పనమే నడువదు. అసంబద్ధమగు జ్ఞాన మెవ్వనికిని మాన్యము గాదు. ౨౧ సృష్టియందు జీవసముదాయమనంతముగాఁ గలదు. అన్నింటికిని వైభవమెక్కడినుండి వచ్చెను? ఈశ్వరుఁ

డు ఆయాజీవులకు యోగ్యతానుసారముగ వైభవము పంచిపెట్టెను. సర్వసాధారణులగు మానవు లెందఱోగలరు. కాని వారిలో ఉత్తమోత్తమవిషయములను భాగ్యవంతులగు పురుషులే పొందుదురు. ౨౩ ఇష్టే భోజనము, పాత్రములు, దేవతార్చనము, బ్రహ్మజ్ఞానము సైతము ప్రారబ్ధానుసారముగా లభించుచుండును. ౨౪ సర్వసాధారణముగా జను లందఱును సుఖులుగనే యుందురు. ప్రపంచమును సుఖపూర్ణమనియే భావింతురు. కాని మహారాజు లనుభవించు మహావైభవములు అభాగ్య పురుషున కెట్లులభ్యమగును? ౨౫ కాని అంత్యమునం దందఱికిని నానా విధదుఃఖములు గలుగును. ఆకష్టసమయమున రాజు, దరిద్రుఁడు మన్నగు వారలందఱును సమానమగుదురు. కాని మొదటినుండి నానాసుఖముల ననుభవింప నలవాటుపడినవారలు మాత్రము అంత్యమున దుఃఖమును సహింపఁజాలరు. ౨౬ కఠినదుఃఖమును సహించుట చాలకష్టము. శరీర మును ప్రాణములు త్వరత్వరగా వీడవు. మృత్యుదుఃఖ మీవిధముగా సమస్తజనులను బీడించును. ౨౭ జను లనేకులు అవయవహీనులై యుం దురు. ఈవిధముగ నంత్యకాలమునందు దుఃఖములొందిన పిదపఁ బ్రాణ ములు వెడలిపోవును. ౨౮ సమస్తరూపలావణ్యములు, శారీరక సామర్థ్య ముగూడ నొకప్రక్కనుండి తొలంగిపోవును. ఒకవేళ నెవరేని చుట్టు ప్రక్కల లేకపోయినచోఁ బ్రాణియింకను దుర్దశకుఁబాలై వెడలి పోవును. ౨౯ అంత్యకాలపుబాధ అందఱికి సమానముగ నుండును. ఈ విధముగ నీయాత్మ చంచలమును, అవలక్షణమును, దుఃఖకారకము నై యున్నది. ౩౦ ఇట్లయ్యుగూడ దీనిని (ఆత్మను) భోగించినను అభోక్త యందురు. ఇదియంతయు అజ్ఞాతభావనవలన జరుగుచున్నది. జనులు విచారింపకయే యిట్లు (ఆత్మను అభోక్తయని) నుడివి యూరకుందురు. ౩౧ అంత్యకాలము మిగులఁ గఠినమైనది. ప్రాణములు శరీరమును సుల భముగా విడువవు. అంతియగాక ఆశాతృష్ణలుగూడ దృఢముగా నావ రించుకొనును ౩౨.

ఏడవసమాసము

సంసారగతి.

ఆదియందు జలము నిర్మలముగా నుండును. కాని యది పలు తెఱంగులగు తీఁగెలలో ప్రవేశించినంతన సంగదోషముచే బులుపు, కారము, చేదు మున్నగు రుచులొందును. ౧ ఆత్మ ఆత్మత్వముతో నుండును. దేహసంగమువలన వికృతమగును. మరియు నభిమానవశమున నిచ్ఛకు వచ్చినరూపము నొందును. ౨ మంచిసాంగత్యము లభించినచో ఆత్మస్థితి చెఱుకులోనికి మధురత్వమువచ్చిన ట్లగును. (చెడ్డసాంగత్యమువలన) ఆత్మస్థితి ప్రాణఘాతము గావించు విషవల్లికిఁ దుల్యమగును. ౩ పదునెనిమిది తెఱంగులగు వనస్పతులు గలవు. వానివానిగుణములను వేఱువేఱుగ నెంతదనుక వర్ణింపఁగలను? నానా దేశములందున్నకతన ఆత్మస్థితియు నిట్టిదె. ౪ మంచివగు నాత్మలు సత్సంగమువలన దరిఁజేరుచున్నవి. వివేకబలమున ఆత్మలు దేహాభిమానమును వదలుచున్నవి. ౫ ఉదకమునకు వినాశనమే యగును. కాని యాత్మ వివేకమువలన దరిజేరును. ఆత్మప్రత్యయ మిట్టిది. వివేకముతోఁ జూడుఁడు. ౬ స్వహితము గావించుకొననివాని కెంతదనుకఁ జెప్పవలయును? ఇదియంతయుఁ బ్రతిమానవుఁడును స్వవిషయమునఁ దెలిసికొనవలెను. ౭ తన్నుఁదాఁ గాపాడుకొనువానిని మనకుమిత్రునిగను దనకుఁదాను స్వయముగా నాశనము గావించుకొనువానిని వైరినిగను దలంపనగును. ౮ తనకుఁ దాను అహితము గావించుకొనఁదలఁచినవానినెవ్వఁ డభ్యంతరపెట్టఁగలఁడు? ఇట్టిపురుషుఁడే కాంతమునకరిగి తనజీవుని దానుజంపుకొనును. ౯ తనకుఁదా నపాయము గలుగఁజేసికొనువాఁ డాత్మహత్యా పాతకుఁడని నమ్ముఁడు. వివేకశాలియగు సాధువే ధన్యుఁడు. ౧౦ మానవులు సత్సంగతివలనఁ బుణ్యాత్ములు, అసత్సంగతివలనఁ బాపాత్ములు నగుదురు. సుగతియు, దుర్గతియు సహవాసయోగమునఁ గలుగును. ౧౧ కావున ఉత్తమ సాంగత్యము గావింపవలెను. తనచింతను దానే స్వయముగాఁ జేసికొనవలెను, మఱియు జ్ఞాతయగువాఁడు తనబుద్ధి నంతఃకరణమునందుఁ జక్కఁగా మననము గావింపవలెను. ౧౨ జ్ఞాతయగువాని కిహలోకము, పరలోకము సౌఖ్యకరమగును. అజ్ఞాని కవివేక కారణమున ఇహపరలోకములు దుఃఖదాయకము లగును. ౧౩ జ్ఞాని దేవాంశసంభూ

తుఁడు. అజ్ఞాని రాక్షసాంశ సంభూతుఁడు. ఇఁక నీయిరువురిలో నెవరు గొప్పవారలో తెలిసికొనవలెను. ౧౪ జ్ఞాత సర్వమాన్యుఁడుగను అజ్ఞాత అమాన్యుఁడుగను నుండును. ఈయిరువురిలో నెవరినాశ్రయించినచో మనము కృతార్థులమగుదుమో వారినే యాశ్రయింపవలెను. ౧౫ ఉద్యోగియుఁ, జతురుఁడు నగువానిస్నేహము జేసినవాఁడు ఉద్యోగియుఁ, జతురుఁడు నగును. ఇట్లే సోమరితోడను మూర్ఖునితోడను జెలిమిచేయువాఁడు సోమరిగను మూర్ఖుఁడుగను మాఱును. ౧౬ ఉత్తమసాంగత్యఫలితము సుఖము. అధమసాంగత్యఫలము దుఃఖము. ఆనందమును విడిచి దుఃఖము నెవఁడుగైకొనును? ౧౭ విషయము స్పష్టముగనేయున్నది. మనుష్యమాత్రులందఱు నీరెండుసాంగత్యములలోనే వర్తించుచున్నారుగావున నీవిషయమునఁ బ్రపంచమున కనుభవముగూడఁ గలుగుచున్నది. ౧౮ సత్సంగతి వలన సమస్తసుఖములు లభించును. అసత్సంగతివలన సమస్తదుఃఖములు గలుగును. సంపూర్ణకార్యములను వివేకముతో నొనరింపవలెను. ౧౯ ఆకస్మికమున నేదేని చిక్కులలోఁ దగుల్కొన్న యెడల నా చిక్కులలో నుండి వెలువడుటకు యత్నింపవలెను. వెలువడిన పిమ్మట సావధానత యెంతయేని గలుగును. ౨౦ నానావిధముల వర్తించు దుర్జనుల సంసర్గమువలన క్షణక్షణమునకును మనోభంగము గలుగును. కీర్తికాముఁడిహలోకమునఁ దనప్రతిష్ఠనుంచి వెళ్ళనగును. ౨౧ ప్రయత్నకారణమునఁ జతురునకేయంశమునందును లోపముండదు. ఆతఁడు సుఖసంతోషముల ననుభవించును. ఆతనిగుణగణమును లోకులు నానావిధములఁ బ్రశంసింతురు. ౨౨ జను లీస్థితిలో నిపుడున్నారు. (మఱియుఁ బ్రత్యక్షముగా) నీస్థితిలో వర్తించుచున్నారు. కాని యెవ్వఁడు (దీనిని) తెలిసికొని చూచునో వానివలనఁ బ్రయత్నములు నెరవేరును. ౨౩ ఈవసుంధర బహురత్నఖనియైయున్నది. బాగుగా నెఱింగి యోచింపుము. ఏలయన! తెలిసికొనుటవలన అంతఃకరణమునకు నమ్మకము గలుగును. ౨౪ మానవుఁడు దుర్బలుఁడును, సంపన్నుఁడును, బిచ్చివాఁడును, వ్యుత్పన్నుఁడును అగుట అఖండరీతిగ (సృష్ట్యాదినుండియే) వచ్చుచున్నది. ౨౫ ఒక భాగ్యవంతుఁడు చెడిపోయినచో రెండవవాఁడు భాగ్యవంతుఁడగుచుండును. ఇట్లే విద్యయు, ఉత్పత్తియు గలుగుచుఁ బోవు

చున్నవి. ౨౬ ఒకఁడు సంపన్నుఁడగు చున్నాఁడు. వేఱొకఁడు రిక్తహస్తుఁడు అగుచున్నాఁడు. రిక్తహస్తుఁడు మఱల సంపన్నుఁ డగుచున్నాఁడు. సంపన్నుఁడుగూడఁ గొంతకాలము జరిగిన పిదవ రిక్తుఁడగును. ౨౭ ఇది సంసారస్థితి. సంపద రెండుజాముల వేళయం దగుపించు నీడవంటిది. వయఃపరిమితిగూడ మెల్లమెల్లఁగాఁ బూర్తికావచ్చినది. ౨౮ బాలతారుణ్యవార్ధకాది దశలను మానవులు స్వయముగా నెఱింగియే యున్నారు. కావున నెల్లరును దమజీవితమును సార్థకము గావింపవలెను. ౨౯ దేహమెట్లు చేసిన నట్లుపకరించును. యత్నమొనరించిన యెడలఁ గార్యము సిద్ధించును. అట్టియెడ మానవుఁడు దుఃఖి యేలకావలయునో నాకుఁ దోఁచకున్నది. ౩౦

ఎనిమిదవ సమాసము.

పంచీకరణము, దేహచతుష్టయము.

నాభినుండి స్ఫురణరూపమున బయలు వెడలు వాణిని పరావాణి యందురు. ధ్వనిరూపమున పశ్యంతివాణి యందురు. ఈపశ్యంతివాణి హృదయమునందుండును. ౧ నాదము కంఠమునుండి జనించును. ఆనాదమును మధ్యమవాణి యందురు. అక్షరముల యుచ్చారణ జరిగినపుడు బయలు వెడలు వాణిని వైఖరియందురు. ౨ పరావాక్కునకు నెలవగు నాభిస్థానమే అంతఃకరణమునకు ఉనికిపట్టు. ఇఁక నంతఃకరణ పంచకము యొక్క నిశ్చయము నాలకింపుఁడు. ౩ నిర్వికల్పావస్థయందు (శూన్యాకారవృత్తి గలిగిన పిమ్మటఁ) గలుగు స్ఫురణము (ఒకవిధమగు స్మరణము)నే అంతఃకరణమనియు లేక చేతనశక్తియనియు నెఱుంగవలయును. ౪ అంతఃకరణలక్షణము స్మరణము. ఆపిమ్మట అగును కాదు. చేయుదునా? చేయకుందునా? అని కలుగు భావనయే మనస్సు. ౫ అనఁగా సంకల్పవికల్పములు గలుగుటయే మనోధర్మము. ఇదియే మనస్సుయొక్క చిహ్నము. ఈమనస్సునుండియే సందేహ ముత్పన్నమగుచున్నది. తరువాత అంత్యమునఁగలుగు నిశ్చయమే బుద్ధిరూపము. అనఁగా నిశ్చయము గావించుట బుద్ధిధర్మము. ౬ చేసియే తీరెదననిగాని, చేయనేచేయను అని గాని నిశ్చయించుటయే బుద్ధిధర్మము. వివేకముతో నీవిషయము నాంత

ర్యముసం దెలుంగవలెను. ౭ నిశ్చితమగు వస్తువును జింతన మొనరించుట చిత్తలక్షణము. ఇవ్విషయమునను సందియము లేదు. ౮ "ఈ కార్యము నవశ్యము చేయవలెను." అను నభిమాన ముంచుటగాని, అట్టి కార్యము నకుఁ బూనుకొనుటగాని అహంకారము ౯ ఇదియే అంతఃకరణపంచకము. ఐదువృత్తులునుగలిసి ఒక్కటిగ నున్నవి. కార్యవిభాగమువలన అయిదువిధములుగ వేఱువేఱైనవి ౧౦ ఇట్లే కార్యవిభాగమునుబట్టి ఐదుప్రాణములును వేఱువేఱుగాఁ జెప్పఁబడుచున్నవి. అట్లుకాకున్నచో వాయురూప మొక్కటియేగదా! ౧౧ వ్యానము సర్వాంగములందును, సమానము నాభియందును, ఉదానము కంఠమునందును, అపానము గుదమందును, ప్రాణము ముఖనాసికములందును నుండును. ఇది నిశ్చయమని యెఱుంగవలయును. ౧౨

ప్రాణపంచకము నిట్లు చెప్పితిని. ఇఁక జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును వినుండు. చెవులు, చర్మము, కన్నులు, నాలుక, ముక్కు అనునీయైదును జ్ఞానేంద్రియములు. ౧౩ వాణి, చేతులు, పాదములు, శిశ్నము, గుదము, అను నీయైదును కర్మేంద్రియములు. శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములనునీయైదును (ఐదుజ్ఞానేంద్రియముల) విషయములు ౧౪ అంతఃకరణ పంచకము, ప్రాణపంచకము, జ్ఞానేంద్రియపంచకము, కర్మేంద్రియపంచకము, విషయపంచకము అనునివి యైదుపంచకములు ౧౫ ఈవిధముగ నీయిరువదియైదుగుణములు గలిసి సూక్ష్మదేహమగును. దీనివివరముల నాలింపుఁడు. ౧౬ అంతఃకరణము, వ్యానము, శ్రవణము, వాక్కు శబ్ద విషయము. ఆకాశరూపము. ఇఁకముందు వాయువిస్తారమును జెప్పెదను ౧౭ మనస్సు, సమానము, త్వక్కు, పాణి, స్పర్శవిషయము. పవనరూపము. ఇది యంతయు రేఖలుగీసి యంత్రవాసి బాగుగాఁ దెలిసికొనవలెను ౧౮ బుద్ధి, ఉదానము, నయనము, చరణము, రూపవిషయము. అగ్నిరూపము. వీనినన్నింటిని నేను సాంకేతికముగఁ దెల్పుచున్నాఁడను. మనస్సుంచి యోచింపవలెను. ౧౯ చిత్తము, అపానము, జిహ్వా, శిశ్నము, రసవిషయము. జలరూపము. ఇఁకముందుఁ బృథ్వీరూపమును సావధానమనస్కులరై వినుండు ౨౦ అహంకారము, ప్రాణము, ఘ్రాణము, గుదము గంధవిషయము. పృథ్వీరూపము. ఇది శాస్త్రమతానుసారముగ

నొనర్పఁబడిన నిరూపణము ౨౧ సూక్ష్మదేహమిట్టిది. దీనిని మనన మొన రించినచో సందేహములు నశించును. ఇదియందఱికిఁ దెలియునంశము గాదు. దీనియందు హృదయముంచి తెలిసికొనువానికే యీయంశము బోధపడును ౨౨

ఈవిధముగా సూక్ష్మదేహస్థితిఁ జెప్పితిని. ఇఁకముందు స్థూల దేహమును వర్ణింతును. పంచగుణములతో నాకాశము స్థూల దేహమునం దేవిధముగ వర్తించుచున్నదో వినుండు ౨౩ కామక్రోధ శోకమోహభయములను నీయైదుభేదములును ఆకాశగుణములు. ఇఁకఁ బంచవాయువులఁ జెప్పెదను ౨౪ చలనము, వలనము, ప్రసరణము, నిరోధనము, అకుంచము అను నీయైదులక్షణములు వాయుగుణములు. ౨౫ ఆఁకలి, దప్పిక, ఆలస్యము, నిద్ర, మైథునము అనునీయైదును దేజో గుణములు. ఇఁకముందు జలలక్షణములు వినుండు. ౨౬ వీర్యము, రక్తము, లాల, మూత్రము, స్వేదము అను నీయైదును జలభేదములు. ముందు బృథ్వీలక్షణములఁ దెలుపుదును. ౨౭ అస్థి, మాంసము, త్వక్కు, నాడి, రోమము లనునీయైదును పృథ్వీధర్మములు. స్థూలదేహమర్మ మీవిధ ముగ గ్రంథములలోఁ జెప్పఁబడెను ౨౮ పృథివ్యాప స్తేజోవాయ్వాకాశ ములను నీయైదుభూతముల యిరువదియైదు తత్త్వములు గలిసి స్థూల దేహముగ నయ్యెను. ౨౯

మూఁడవదేహమగు కారణము, అజ్ఞానము, నాలుగవదేహమగు మ హా కా ర ణ ము, జ్ఞా న ము అ ను నీ నా లు గు దే హ ములు నిరసనమైనపిదప విజ్ఞాన రూపమగు పరబ్రహ్మము మిగిలి యుండును. ౩౦ విచారముతో నాలుగు దేహములను వేఱుపఱచిన యెడల అహంత్వము (నేనను భావము) తత్త్వములతోఁ బాటుగఁ దొలఁగిపోవును. మఱియు నీవిధముగఁ బరబ్రహ్మమునందు అనన్యమగు ఆత్మ నివేదనము జరుగును. ౩౧ ప్రాణి వివేకమువలన జన్మమృత్యువుల నుండి విముక్తుఁ డగును. నరదేహమున మహత్కృత్యము సాధించుచు న్నాఁడు. భక్తియోగ సహాయమునఁ గృతకృత్యుఁడు, సార్థకుఁడు నగు చున్నాఁడు. ౩౨ ఈపంచీకరణ వర్ణనము ముగిసినది. ఈవిషయమును దప్పక విచారింపవలెను. స్పర్శవేధి సోకుటవలన నినుము బంగారమగును.

౩౩ ఈదృష్టాంతము సరిగా లేదు. ఏలయన ! స్పర్శవేధి రాయి. అది స్పర్శవేధినె నిర్మింపఁజాలదు. కాని సాధుజనుల శరణ్యములోని కరుగుట వలన మానవుఁడు స్వయముగా సాధువేయగును. ౩౪

తొమ్మిదవ సమాసము.

త ను చ తు ష్ట య ము.

స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ, మహాకారణములను నాలుగును దేహములు. జాగ్రత, స్వప్నము, సుషుప్తి, తురీయము లను నాలు గును అవస్థలు. ౧ విశ్వము, తైజసము, ప్రాజ్ఞము, ప్రత్యగాత్మ అను నాలుగును అభిమానములు. నేత్రము, కంఠము, హృదయము, శిర స్సు అను నాలుగును స్థానములు. ౨ స్థూలభోగము, వివిక్తాభోగము, ఆనందభోగము, ఆనందావభాసభోగము అను నాలుగు భోగములును నాలుగు దేహములవి. ౩ అకారము, ఉకారము, మకారము, అర్ధ మాత్ర. ఈనాలుగుమాత్రలు నాలుగు దేహములవి. ౪ తమము, రజస్సు, సత్త్వము, శుద్ధసత్త్వము అను నాలుగు గుణములు నాలుగు దేహములవి. ౫ క్రియాశక్తి, ద్రవ్యశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి, జ్ఞానశక్తి అను నాలుగు శక్తులు నాలుగు దేహములవి. ౬ ఈవిధముగా నివి ముప్పదిరెండుతత్త్వ ములు. సూక్ష్మదేహతత్త్వములు, స్థూలదేహతత్త్వములుగలిసి యేఁబ దితత్త్వములు. అన్నియుఁ గలసి ఎనుబదిరెండుతత్త్వములు. ఇవిగాక అజ్ఞాన (కారణదేహ) జ్ఞానము (మహాకారణదేహము) లున్నవి. ౭ ఈవిధముగా నీతత్త్వము లన్నింటి నెఱిఁగి యీతత్త్వములను మాయిక ములని భావింపవలెను. మఱియుఁ దన్ను సాక్షిగా భావించి యీరీతిగ దత్త్వములను నిరసింపవలెను. ౮ జ్ఞానమును సాక్షియందురు. జ్ఞానమును సాయముగాఁగొని అజ్ఞానమును గుర్తెఱుంగవలెను. దేహముతోబాటుగాఁ జ్ఞానాజ్ఞానములను నిరసింపవలెను. ౯ బ్రహ్మాండమునందు గల్పనను గావింపఁబడిన దేహములు విరాట్టు, హిరణ్యగర్భుఁడు అని పిలువఁబ డును. ఆత్మజ్ఞానమువలనను వివేకమువలనను అవిగూడ నిరసనమగును. ౧౦ ఆత్మానాత్మ వివేచనము, సారాసారవిచారము నొనరించినచోఁ బంచభూతముల మాయికవార్త విశదమగును. ౧౧ అస్థి, మాంస,

చర్మ, నాడీ, రోమములు ఐదును పృథ్వియొక్క గుణధర్మములు. వీని నన్నింటిని ప్రత్యక్షముగ దనశరీరమునందే శోధించి చూచుకొనవలెను. ౧౨ శుక్ల, శోణిత, లాలా, మూత్ర, స్వేదము లను నీయైదును జల భేదములు. తత్త్వములను దెలిసికొని వీనిని స్పష్టపఱచుకొనవలెను. ౧౩ క్షుధాతృష్ణా లస్య నిద్రా మైథునము లను నీయైదును తేజోగుణములు. ఈతత్త్వములను జక్కగ నిరూపణము గావింపవలెను. ౧౪ చలన,వలన, ప్రసరణ, నిరోధనాఒకుంచనము లను నీయైదును వాయుగుణములు. శ్రోతలు వీని నెఱుంగవలెను. ౧౫ కామ క్రోధ శోక మోహ భయము లను నీయైదును ఆకాశగుణములు. వివరణముగావింపకున్నచో నివి యెవ్వియు గ్రాహ్యములోనికి రాజాలవు. ౧౬.

స్థూలశరీర మీవిధముగా నిరువదియైదుతత్త్వములతో నిండియున్నది. సూక్ష్మదేహమునుగూర్చిన వివరముల నిక వివరించెదను. ౧౭ అంతఃకరణము, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అను నీయైదును ఆకాశభేదములు. ముందు సావధానమనస్కులరై వాయు భేదముల వినుఁడు ౧౮ వ్యానము, సమానము, ఉదానము, ప్రాణము, అపానము అనునీయైదును వాయుతత్త్వభేదములు. ౧౯ శ్రోత్ర చర్మ చక్షుజిహ్వాఘ్రాణము లనునీయైదును తేజోభేదములు. ఇక సావధానులరై ఆపోభేదముల వినుండు. ౨౦ వాక్కు, పాణి, పాద..., శిశ్నము, గుదము అనునీయైదును జలభేదములు. ఇఁక పృథ్వీభేదము లను జెప్పుదును. శబ్దస్పర్శరూపరసగంధము లనునవి పృథ్వీభేదములు. ఈవిధముగా నీయిరువదియైదును సూక్ష్మదేహభేదములు ౨౨.

పదియవసమాసము

సాధువులు – మూర్ఖులు.

పృథ్వికిఁ జుట్టుప్రక్కలనున్న ఆవరణోదకమునందు హాటకేశ్వరుఁడను పాతాళలింగము గలదు. దాని మహిమ మిగుల గొప్పది. ఆలింగమునకు నమస్కరింపవలయును ౧ కాని యచ్చటికిఁబోవ వీలులేదు. శరీరమున్నంతదనుక నది గనిపింపదు. కావున నాయీశ్వరుని వివేక

సహాయమున ననుమానములోనికిఁ దెచ్చుకొనవలెను ౨ సప్తసముద్రము
లును అత్యంతవిశాలమగు నీ భూమండలము నావరించియున్నవి ఆ
సముద్రములకంటెను మహత్తరములగు పర్వతపంక్తులు గలవు. ౩ సప్త
సముద్రములను లంఘించి యచటికెట్లుపోవ వీలగును? కావున సాధుజనులు
హాటకేశ్వరునిగాంచుటకు వివేకులు గావలెను ౪ తమకుఁ దెలియని
యంశములను జ్ఞాతలగువారి నడిగి గ్రహింపవలెను. మనోవేగము నను
సరించి దేహముతో నడుచుట సాధ్యముగాదుగదా! ౫ చర్మదృష్టికిఁ
దెలియనిదానిని జ్ఞానదృష్టితోఁ జూడవలెను. మఱియు బ్రహ్మాండమును
మననముగావించి మనస్సులో సమాధాన ముంచవలెను ౬ మధ్యను
పృథ్వి తెఱవలెనున్నది. ఇందువలననే ఆకాశ పాతాళము లేర్పడెను. ఒక
వేళ నీతెఱయే లేకున్నచో (పాతాళనామము నశించును. మఱియు)
నాలుగుదిశలను ఆకాశమే ఆకాశమయ్యెడిది ౭ స్వాభావికముగా నుపాధి
రహితముగ నున్నదానిని పరబ్రహ్మమందురు. ఆపరబ్రహ్మమునందు
దృశ్యమాయయొక్క-నామము శూన్యాకారము (దృశ్యమచ్చట లేదు) ౮
దృష్టికిఁ గాన్పించునది దృశ్యము. మనస్సునకు గోచరించునది భాసము.
మనస్సునకంటె నావలనున్న నిరాభాసమును వివేకదృష్టితోఁ గనవలెను.
౯ దృశ్యమునకును, భాసమునకును నెచట తావులేదో యచటికి వివేకము
ప్రవేశింపఁజాలియుండును. కాని యీ భూమండలమున సూక్ష్మదృష్టిగల
జ్ఞాతలు మిగుల స్వల్పసంఖ్యాకులుగా నున్నారు ౧౦ వాక్కుతోఁ జెప్పఁ
బడునది వాచ్యాంశము. చెప్పనవకాశములేనిదానిని లక్ష్యాంశమని
యెఱుంగనగును. గుణయోగమువలననే నిర్గుణమును అనుభవములోనికిఁ
దెచ్చుకొనవలెను ౧౧ గుణములకు నాశనముగలదు. కాని నిర్గుణ మవి
నాశియైయున్నది. సూక్ష్మమును జూచుటలో స్థూలమునుజూచుటకంటె
విశేషత్వముగలదు. ౧౨ దృష్టికి గోచరింపనిదానిని విని గ్రహింపవలెను.
శ్రవణ మననములవలన నన్నియు విదితమగును. ౧౩ అష్టధాప్రకృతికి
నానాదృశ్యపదార్థములు గలవు. అవియన్నియు విదితములుగావు. ఎవ్వరుఁ
గూడ నెఱుంగఁజాలరు. ౧౪ ఒకవేళ నంతయు సమానస్థితియైపోయిన
యెడలఁ బరీక్షయు మఱిఁగిపోవును. రుచియెఱుంగని పురుషునిభోజనము
ఒకదానిలోనొకటిగ నంతయుఁగలిపికొని యంతయుఁ దినినట్లులగును.

౧౫ మూఢుఁడు ఎన్నఁటికిని గుణగ్రాహి కాఁజాలఁడు. మూర్ఖునకు వివేకము కలుగఁజాలదు. అవివేకమును వివేకమును మూర్ఖు లొకటియనియే చెప్పుదురు ౧౬ ఉచ్చనీచము లెఱుంగనివానియభ్యాస మంతయు నిష్ఫలము. అభ్యాసము లేనిచో గతియే యుండదు ౧౭ ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు నగుమానవునకు సమస్తమునుసమానముగా గోచరించును. అట్లు జూచువారలు మూర్ఖులని, యవివేకులని యెఱుంగవలెను ౧౮ అఖండరీతిగ నెద్ది నాశనమగుచున్నదో దానినే మూర్ఖులవినాశియందురు. ఇట్టివదరుబోదుల నేమన్న నేమిలాభము ? ౧౯ ఈశ్వరుఁడు నానాభేదముల నొనరించెను. సమస్తసృష్టియు భేదముతోఁ బ్రవర్తించుచున్నది. గ్రుడ్డివారలు పరీక్షకులుగా నున్నచో నిఁకఁ బరీక్ష యెక్కడిది ? ౨౦ మఱియుఁ బరీక్షానుభావముగల జనసముదాయము మోసముతో నిండినది. గుణము లేనితావున గౌరవ మెక్కడినుండివచ్చును? ౨౧ అసత్యమును సత్యమును సమాన మొనరించినచో నిఁక వివేక మెక్కడనున్నది? సాధుజనులు అసారమును విడిచి సారమును గ్రహింతురు ౨౨ దరిద్రుఁడగు పురుషుఁడుత్తమవస్తువు నెట్లుఁపరీక్షింపఁగలఁడు? దీక్షాహీనునకు దీక్ష యెక్కడి నుండివచ్చును ? ౨౩ బాహ్యమున కరిగి శౌచముగావించుకొనుట యెఱుంగని మఱికితనపుసోమఱికి వేదశాస్త్రములు, పురాణము లేమి యుపకరించును? ౨౪ తొలుదొలుత మానవుఁ డాచారమును రక్షింపవలెను. పిదప విచారమునకుఁ బూనవలెను. (అట్లొనరించినచో) ఆచారవిచారములనుండి (భవసాగరమును) ఉత్తీర్ణులగుదురు. ౨౫ నియమబద్ధుఁడగు సాధకునికేఁగూడఁ దెలియఁబడనియంశముబుద్ధిహీనున కెట్లు తెలియును? కన్నులుగలవారలే మోసపోవుతావున గ్రుడ్డివారలెందులకుఁబనికివత్తురు? ౨౬ పాపపుణ్యములను స్వర్గనరకములను సమానముగా భావించునెడఁ నిఁక వివేకావివేకములతో నావశ్యకమేమున్నది? ౨౭ (ఒక వేళమీరలనఁ దలంచినయెడల) అమృతమును విషమును నొకటియే యనుఁడు. కాని విషమును భుజించినచోఁ బ్రాణములు పోవును. కుకర్మములొనరించినచో నిందగలుగును. సత్కర్మములొనరించుటవలనఁ గీర్తి వృద్ధినొందును ౨౮ ఇహలోకపరలోకములను సంపూర్ణముగా విచారింపనియెడల నంతయు నిరర్థకము. ౨౯ కావున సాధుసజ్జనసాంగత్యము గావింపవలెను. సత్ శాస్త్రము

లనే ఆలకింపవలెను. నానాప్రయత్నములతో ఉత్తమగుణముల నభ్యసింప వలెను.

పదునెనిమిదవదశకము

మొదటిసమాసము

దేవతాస్తుతి.

ఓగజాననా ! నీకు నమస్కరించెదను. ఎవ్వరును నీమహిమ నెఱుంగరు. చిన్నలకుఁ బెద్దలకు ఇంతయేల అందఱికిని నీవువిద్యాబుద్ధులను బ్రసాదించుచున్నాఁడవు ౧ తల్లీ! ఓసరస్వతీ! నీకుఁ గేలుగవమోడ్చెదను. నాలుగువాణులకును నీవె కారణమవు. నీప్రధానస్వరూపము నెఱింగినపురుషులు మిగుల నరుదుగానున్నారు. ౨ ఓచతురానన! నీకుఁ బ్రణామసహస్రము. ప్రణామసహస్రము సృష్టిరచనమును నీవ యొనర్చితివి? వేదశాస్త్రములను నానాభేదములను నీవె నెలకొల్పితివి ౩ విష్ణూ! నీకువందనములు. నీవు పాలనమునకుఁ గర్తవు. ఏకాంశమాత్రమున నీ వెఱిఁగి యెఱిఁగి జీవులను వృద్ధినొందించుచు వానితోఁ గలిసిమెలసి వర్తించుచున్నాఁడవు. ౪ ఓ (భోళా) శంకరా! నీ కనేకప్రణతులు. నీయనుగ్రహమునకు మేరయే లేదు. నిరంతరమును నీవు రామనామమును జపముగావించు సుకృతివి ౫ ఓయింద్రదేవా! నీకు అనేకధన్యవాదములు. ధన్యవాదములు. నీవు వేల్పులందఱకును వేల్పువు. ఇంద్రలోకవైభవము నెంతయనివర్ణింపఁగలను? ౬ ధర్మస్వరూపా ! యమదేవా! నీకు నొసట నంజలిఁ గీలించెద. ధర్మాధర్మముల నన్నింటిని నీవెఱుంగుదువు? మఱియు నీవు ప్రాణిమాత్రుల మర్మపుజాడలుగూడఁ దెలిసికొందువు ౭ ఓవేంకటేశ్వరా! నీమహిమ కంతము లేదు. గొప్పగొప్పమనుజులుగూడ నీయాస్థానము నందు నిలువఁబడి ప్రసాదమును గైగొందురు. (దధ్యోదనము, పొంగలి, పులిహోరమున్నగు ననేకపక్వాన్నముల స్వాదును గైకొందురు) ౮ ఓ వనశంకరీ! నీకు సాష్టాంగప్రణతులు. నీ వనేకశాకములను భుజింతువు. ఈవిధముగా వెదకి వెదకి భుజించెడివారలు ఈధరణిపై నీవుదప్ప మఱియెవరు గలరు? ౯ ఓబలభీమా! హనుమానుఁడా! నీకు వందనముల నర్పించెద. పచ్చితులసి

దండలను బెక్కింటిని నీవు వక్షమునధరించితివి! తులసియాకును దినుట వలన జనులందఱకును నానందముకలుగును ౧౦ ఓఖండేరాయా! నీకు జోహారులొనరించెద. నీమేనుపసుపుననిండియున్నకతనఁ బచ్చఁగానుండును. నీసన్నిధిలో ఉల్లిగడ్డలతో నిండిన పిండివంటకముల దినుటకు జనులందఱు ను సిద్ధముగా నుందురు. ౧౧ ఓతుళజాభవానీ! నీకు (మ్రొక్కు)దును. నీ వెల్లప్పుడును భక్తులయెడఁ బ్రసన్నభావముతో వర్తింతువు. నీసుగుణసం పద నెన్నఁగల నేర్పరి యీప్రపంచముననే లేఁడు ౧౨ ఓపాండురంగా! నీకు నొసట నంజలిగీలించెద. నీసన్నిధిలో హరికథలు ముమ్మరముగా నిరంత రము జరుగుచుండును. నానావిధతానమానములు, రాగరంగములునీసన్నిధి లో మిగుల వ్యాప్తినొందియుండును. ౧౩ క్షేత్రపాలా! నీకు దండవత్ప్రణా మములు. పలువురు జనులను నీవు భక్తిభావమున లగ్నమొనరించితివి. హృదయపూర్వకముగా నీయెడ భక్తులై యున్నవారలకుఁ గామితఫల ములు వెంటనే లభించును ౧౪.

ఇటు రామకృష్ణాద్యవతారముల మహిమలన్నో! వానికిఁ బారమే లేదు. వారలవలననే పలువురు మానవులు (భక్తియందును) ఉపాసనయందును దత్పరులైరి. ౧౫ కాని యీసమస్తదేవతలకును మూల ము కేవల మీయంతరాత్మయే. భూమండలము నందు సమస్తభోగములను దీనికేలలభించుచు న్నవి? ౧౬ అంతరాత్మయే నానావిధములగు దేవతారూపములతోఁ గూర్చుండియున్నది. మఱియు నానాశక్తిరూపములతో నివియే ప్రసిద్ధ ముగా నున్నది. సమస్తవైభవములకు భోక్తసైతమిదియేసుమా! ౧౭ అంత రాత్మనుగూర్చి విచారించినకొలఁది దానివిస్తారము మిగులఁగొప్పదని విశదమగును. ఈయంతరాత్మయే స్వయముగ ననేకదేవతలు, మనుష్యులు నగును. ౧౮ యశము, అపయశము, అతినింద, అతిప్రశంస, సమస్తభోగ ప్రాప్తియున్నగునవియెల్ల నంతరాత్మకే కలుగును. ౧౯ అంతరాత్మయే దే హమునందుండి యేమిచేయుచున్నదో, ఏదేహమునందుండి యేమిభోగిం చుచున్నదో యెవ్వరెఱుంగుదురు? భోగి, త్యాగి, వీతరాగి, యున్నగు నవన్నియు నీయంతరాత్మయే. ౨౦ ప్రాణులు తమతమ యభిమానమునఁ దన్మయులై యుందురు. దేహము వైపుననే చూచుచుందురు. లోపలనుం

డిచుున్నను ముఖ్యమగు వంతరాత్మను బొందఁజాలరు ౨౧ ఓరీసోదరా! ఈయాత్మకృత్యములను బాగుగాఁ బూర్ణముగా నెవ్వఁడు విచారింపఁగలఁడు ? మానవునకుఁ బుణ్యమగాధమైనంతన కొంచెముగనో, గొప్పగనో ఆత్మానుసంధాన మలవడును ౨౨ ఆత్మానుసంధాన మైనంతనే పాపములు కాలిపోవును. అంతర్నిష్ఠులగు జ్ఞానులీయంశమును మననముగావించిచూచుచుందురు ౨౩ అంతర్నిష్ఠులగు వారలు తరింతురు. అంతర్భ్రష్టులగువారలు నశింతురు. ఏల్లయన? పాపము! అంతర్భ్రష్టులు పైపై లోకాచారములయందే (మగ్నులై ముఖ్యవిషయమును) మఱచియుందురు. ౨౪

రెండవ సమాసము

జ్ఞాతల సమాగమము

ఎఱుకలేని కారణమున జరిగినదేమో జరిగిపోయినది. ఇఁక నియమపూర్వకముగా నెఱుకగలిగి ప్రవర్తింపవలయును ౧ జ్ఞాతయగువానితో స్నేహమొనరింపవలెను. జ్ఞాతకు సేవయొనరింపవలెను. మెల్లమెల్లఁగ జ్ఞాతయగుపురుషుని సుబుద్ధినిగూడ నేర్చుకొనవలెను. ౨ జ్ఞాతకడఁ జదువుటయు, వ్రాయుటయు నేర్చుకొనవలెను. ఇంతయేల! అన్నివిషయముల సడుగవలెను ౩ జ్ఞాతకుపకారము గావింపనగును. జ్ఞాతకొఱకుఁ దన దేహమునేని వ్యయపెట్టవలెను. మఱియు సాధకుఁడు జ్ఞాతగావించు విచారమెద్దియో తెలుంగవలెను ౪ జ్ఞాతసాంగత్యమునందుండి భజన గావింపవలెను. ఆతనిసాంగత్యముతోఁ గష్టములను సహింపవలెను. ఆతనిసాంగత్యము ననుభవపూర్వకముగాఁ దెలిసికొని మానవుఁ డనుభవశీలుఁడు కావలెను ౫ జ్ఞాతచెంత గీతములనుగానము చేయవలెను. ఆయన యొద్ద వాద్యములను ప్రయోగింపవలెను. నానావిధములగు వాద్యములను వాయింపవలెను. నానావిధాలాపములు నేర్చుకొనవలెను. ౬ జ్ఞాతను అండగా నుంచుకొనవలెను. జ్ఞాతచెంత ఓషధులను గ్రహింపవలెను. మఱియు జ్ఞాత తెలుపు పథ్యమునే ముందుగ నాచరింపవలెను. ౭ జ్ఞాతవలనఁ బరీక్ష నేర్చుకొనవలెను. జ్ఞాతకడ వ్యాయామము నొనరింపవలెను. ఆయనయెదుటనే ఖ్యాతగొట్టుట నేర్చుకొనవలెను. ౮ జ్ఞాతచెప్పినట్లు

మాటలాడవలెను. ఆయన చెప్పినట్లు నడుచుకొనవలెను. నానావిధములుగ జ్ఞాతయెట్లుధ్యానముగావించునోయట్లుధ్యాన మొనరింపవలెను ౯ జ్ఞాతచెంత కథలను నేర్చుకొనవలెను. జ్ఞాతయొక్క యుక్తుల నెఱుంగవలెను. మఱియు నాతఁడెఱింగిన ప్రతివిషయమును మననము గావింపవలెను ౧౦ జ్ఞాతప న్నుచున్నవ్యూహములను, జ్ఞాతకల్పించుచున్నయుక్తిని నెఱుంగవలెను. ఆతఁ డేవిధముగా నన్యులను సంతుష్టిపరచునో యట్లే తానును స్వయముగానెల్ల రను సంతుష్టులుగా నుంచవలెను ౧౧. జ్ఞాతప్రసంగము నెఱుంగవలెను. జ్ఞాతలవర్ణమును గ్రహించవలెను. జ్ఞాతయొక్క స్ఫూర్తితరంగముల నభ్య సింపవలెను. ౧౨ జ్ఞాతయొక్క యుద్యోగమును గ్రహింపవలెను. జ్ఞాత యొక్క తర్కము నెఱుంగవలెను. జ్ఞాతచెప్పుచున్నను నాతనిసంకేత మును దెలిసికొనవలెను ౧౩ జ్ఞాతయొక్కవిశిష్టప్రకారచాతుర్యమును, నాతని రాజనీతిని, ఆతనినిరూపణమును వినుచుండవలెను ౧౪ జ్ఞాతయొద్ద కవి త్వమును నేర్చుకొనవలెను. గద్యపద్యముల గుర్తెఱుంగవలెను. అంతఃకర ణమునం దాతనిమధురవచనములభావమును యోచింపవలెను. ౧౫ జ్ఞాత యొక్క ప్రబంధమును గాంచవలెను. ఆతని వచనభేదములు, నాతని నానా విధసంవాదములు చక్కఁగా విచారింపవలెను ౧౬ జ్ఞాతయొక్కతీక్ష్ణత, సహిష్ణుత, ఉదారత తెలిసికొనవలెను ౧౭ జ్ఞాతయొక్క, నానావిధకల్పన ములు, ఆతని దూరదర్శిత్వము, మఱియు వివంచనముగూడఁ దెలిసికొన వలెను ౧౮ జ్ఞాత తనకాలము నెట్లుసార్థకము చేయుచున్నదియు, ఆతని యాధ్యాత్మికవివేకమును, ఆతని గుణగణములును సంపూర్తిగా గ్రహింపవలెను ౧౯ జ్ఞాతయొక్క భక్తిమార్గ మును, వైరాగ్యయోగమును, నాతని సమస్తప్రసంగమును దెలిసికొన వలెను ౨౦ జ్ఞాతయొక్క జ్ఞానమును దెలియవలెను. ఆతనిధ్యానము నభ్యసింప వలెను. జ్ఞాతయొక్కసూక్ష్మచిహ్నమును గ్రహింపవలెను ౨౧ జ్ఞాతయొక్క అలి ప్తతను, విదేహలక్షణమును, బ్రహ్మవివరణమును, దెలిసికొనవలెను ౨౨ జ్ఞాతగూడ నొకయంతరాత్ముఁడు. అతనిమహిమల నెంతదనుకఁ జెప్పశక్య మగును? ఆతనివిద్యకును, కళలకును, గుణములకును మేర నెవ్వఁడు నిశ్చ యింపఁగలఁడు? ౨౩ పరమేశ్వరుని గుణానువాద మొనరించి అఖండ సంవాదము గావింపవలెను. అటు లొనరించుటవలన నఖండమగు నానం

దము లభించును ౨౮ పరమేశ్వరునిచే నిర్మింపఁబడిన దెల్ల అఖండరీతిగా దృష్టికిముందున్నది. కాని మాటిమాటికి విచారమొనరించి దానినెఱుంగుట వివేకవంతుల కర్తవ్యము ౨౯ నిర్మితమైన సమస్తమును భగవంతుఁడె సృజించినాఁడు. తొలుదొలుత నిర్మాణమును (దృశ్యపదార్థమును) వేఱు గావింపవలెను. (తరువాత ఈశ్వరస్వరూపమును గాంచవలెను) ౩౦ భగవంతుఁ డన్నింటిని సృజించుచున్నాఁడు. చూచినచో నాతఁడు స్వయముగా గోచరింపఁడు. కావున నాతని వివేకబలముచేఁ గనుఁగొనవలెను ౩౧ భగవంతునిపయి నఖండముగా ధ్యాన మొంచినచోఁ గృపాయుతుఁడై దర్శనము నొసంగును. నిరంతరము ఆతనియంశతో భావింపవలెను ౩౨ ధ్యానరహితుఁడగు భక్తుఁడు, ధ్యానధారిభక్తుఁడు, భగవంతుఁడు (ఆత్మారాములగు) భక్తులను సంసారముక్తుల నొనర్చును ౩౩ ఉపాసన సమాప్తమైనపిదప దైవమునకును భక్తునకును అఖండసమావేశము గలుగును. ఇది యనుభవపూర్వక విషయము. ఈ విషయమనుభవనీయుఁడై గ్రహింపఁదగియున్నాఁడు. ౩౦

మూఁడవసమాసము

స దు ప దే శ ము.

ఈనరజన్మమే దుర్లభము. అందుఁ బూర్ణాయు వింకను దుర్లభముకాన నీ నరజన్మమును వ్యర్థముగా నాశనము గావింపఁదగదు. చక్కగ వివేకము నార్జింపవలయునని "దాసు" నుడువుచున్నాఁడు ౧ ఉత్తమవిధముగా వివేకము నభ్యసింపనిచో జీవితమునం దంకటను అవివేక వర్తనమే జరుగుచుండును. మఱియుఁ బ్రాణి దరిద్రునివలెఁ గాన్పించును ౨ సోమరితనమే ఈదురవస్థను మానవుఁడు తనకుఁదానే కల్పించుకొనును. సోమరితనమే మానవులను దరిద్రులఁ జేయుచున్నది. పెద్దవారలచేష్టలు చూచుచుండగనే మానవుని ముంచివేయును ౩ మూర్ఖత్వ మభ్యాసమైనచో బుద్ధిహీనతయనునది తలపై కెక్కికూర్చుండును. మఱియు నది తరుణత్వము నందుఁ జండాలపుఁబనులను జేయించును ౪ పడుచుతనమునం దొకవేళ మూర్ఖుఁడును సోమరియు నగునాతఁడు అన్నివిధములగు దుఃఖములను దరిద్రములను అనుభవించును. అతని కేమియు లభింపదు. ఇట్టిదశయం....

దెవ్వరి నేమనవగును? ౫ వానికడ ఆవశ్యకపదార్థము లుండవు. అన్న వస్త్రములుగూడ నుండవు. మఱియు నంతఃకరణమునందు ఉత్తమగుణములెవ్వియు నుండవు. ౬ ఆతనికిఁ జెప్పుటయు నిలుకడగాఁ గొంచెము సేపుగూర్చుండుటయుఁ జేతగాదు. అవసరము కొంచెమేని తెలియదు. అభ్యాసమువైపు శరీరముగాని హృదయముగాని అన్వయింపదు ౭ వ్రాయుట, చదువుట, అడుగుట, చెప్పుటమున్నగునవి యాతఁడెఱుంగఁడు. మఱియు బుద్ధిహీనతవలన నాతనికి నిశ్చయమునుగూర్చిన అభ్యాసముగూడఁ గలుగదు. ౮ ఆతఁడుస్వయముగా నేమియు నెఱుంగఁడు. అంతియగాదు ఇతరులు చెప్పునదిగూడ నంగీకరింపఁడు. స్వయముగా నాతఁడు పిచ్చివాఁడేగదా ? అట్లయ్యును సజ్జనులనుగూడ నిందజేయును. ౯ లోపలనున్నదొకటి. వెలుపలికి వెలువరించునది యొకటి. ఇట్టివివేకముగల పురుషునకుఁ బరలోక మెట్లు లభించును? ౧౦ ఇట్టిపురుషుని గార్హస్థ్య ధర్మము నాశనమగును. తరువాత నాతఁడు హృదయమునందుఁ బశ్చాత్తాపము నొందును. కావున వివేకము నభ్యసింపవలెను. ౧౧ మనస్సునేకాగ్రమొనరించి దృఢదీక్షతో సాధనము గావింపవలెను. మఱియుఁ బ్రయత్నముచేయుటలోఁ గొంచెమేని సోమరితనము రానీయరాదు. ౧౨ దుర్గుణముల నన్నిఁటిని విడిచివేయవలెను. ఉత్తమగుణముల నభ్యసింపవలెను. మఱియు గహనార్థములగు ప్రబంధములను బఠించుచుండవలెను. ౧౩ పదప్రబంధములు, శ్లోకప్రబంధములు, నానావిధకవిత్వములు, ముద్రలు, ఛందస్సులు కంఠపాఠము గావింపవలెను. ఏలయన ? నానావిధ ప్రసంగజ్ఞానమువలననే ఆనందము కలుగును. ౧౪ ఏప్రసంగముపై నేదినుడువుట యుచితమో యావిషయమును జక్కఁగఁ దెలిసికొనవలెను. వ్యర్థముగ నిష్ఫల కష్టమును భరింపవలెను? ౧౫ ఇతరుల హృదయ మెఱుంగవలెను. అభిరుచి నెఱింగ యేదేని నుడువవలెను. జ్ఞప్తికి వచ్చినదానిని బఠించి కూర్చుండుట మూర్ఖత్వము. ౧౬ ఎదుటివాని యుపాసన నెఱింగి తదనుసారముగా గానము గావింపవలెను. మఱచిపోఁ దగదు. మఱియు రాగజ్ఞానమును దాళజ్ఞానమును అభ్యసించుచుండవలెను. ౧౭ సంగీత సాహిత్యముల సహాయముతోఁ బ్రసంగానుసారములగు కథలను ముమ్మరముగా వ్యాపింపఁజేయవలెను. శ్రవణము

ననముల సహాయమున గూఢార్థమును వెలికిదీయవలెను.౧౭ చక్కఁగాఁ బౌఠములు జరుగవలయును. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును వల్లెవేయు చుండవలెను. మఱియుఁ జెప్పిన యంశమును జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను. ౧౮ అఖండరీతిగా నేకాంతసేవనము గావింపవలెను. సమస్తగ్రంథములను గాలించివేయువలెను. తనమన స్సేయర్థము నంగీకరించునో - దానినే గైకొనవలెను. ౨౦

నాలుగవ సమాసము.

నరదేహమహత్త్వము.

గణేశ్వర పూజయు, శారదావందనము ఈదేహమువలననే జరుగుచున్నది. దేహమువలననేగదా గురువులు, సజ్జనులు, సాధువులు, శ్రోతలు మున్నగు వారలపనులు నెఱవేఱుచున్నవి. ౧ దేహముండుట వలననే కవితారచనము, అభ్యాసము, నానావిధ విద్యలు అలవడు చున్నవి. ౨ గ్రంథలేఖనము, నానావిధములగు లిపులను గురుతెఱుం గుట, నానా పదార్థములను విమర్శించుట దేహమువలననే కలుగు చున్నవి. 3 మహాజ్ఞానులు, సిద్ధులు, సాధులు, ఋషులు, మునులు, మున్నగువార లనేకులు దేహమువలననే పేరొందుచున్నారు. మఱియు నీదేహమువలననే మనుజులు తీర్థాటనము గావించుచున్నారు. ౪ పురుషుఁడు శ్రవణమననములయందు మగ్నుఁడగుటయు ముఖ్యపరమాత్మను బ్రాప్తించుటయు దేహమువలననే జరుగుచున్నది. ౫ కర్మమార్గము, ఉపాసనామార్గము, జ్ఞానమార్గము మొదలగునవన్నియు దేహమువలననే సమకూరుచున్నవి. ౬ యోగులు, వీతరాగులు, తాపసులు,మున్నగు వారలు నానావిధపరిశ్రమలు దేహమువలననే గావించుచున్నారు. దేహ కారణముననే ఆత్మ ప్రకటన మగుచున్నది. ౭ ఇహాలోకము, పరలో కము మున్నగునవి దేహమువలననే అమరుచున్నవి. దేహము లేకున్నచో అన్నియు నిరర్థకములే యగును. ౮ పురశ్చరణము, అనుష్ఠానము, ధూమపానము, శీతోష్ణసహనము, గోరాంజనము, (వాతలువేసికొనుట) పంచాగ్ని సాధనములు దేహ మువలననే మానవున కేర్పడుచున్నవి. ౯ మానవులు దేహమువలననే

పుణ్యాత్ములుగను, పాపాత్ములుగను, స్వేచ్ఛాచారులుగను, పవిత్రులు గను నగుచున్నారు. ౧౦ అవతారపురుషులు, వేషధారులు దేహము వలననే యగుచున్నారు. నానావిధములగు దురాచారపాషండములు దేహమువలననే యగుచున్నవి. ౧౦ విషయభోగము, సర్వత్యాగము, నానావిధరోగములు గలుగుట,నశించుట దేహమువలననే జరుగుచున్నవి. ౧౨ దేహమువలననే నవవిధభక్తిమార్గములును, నాలుగు విధములగు ముక్తిమార్గములును, నానావిధములగు యుక్తులును, నానామతము లును గలుగుచున్నవి. ౧౩ దానధర్మములు జరుగుటయు నానారహస్య ములు వెల్లడియగుటయుఁ బూర్వకర్మఫలములు లభించుటయు దేహకా రణముననే యని జనులు నుడువుచున్నారు. ౧౪ నానాస్వార్థములు, అర్థవ్యర్థములు, ధన్యతలు,నానాకళలు,న్యూనాధిక్యములు,భక్తిమార్గము నందలి ప్రేమ నానావిధ సన్మార్గసాధనలు దేహమువలననే కలుగుచున్నవి. బంధనములు దేహమువలననే తెగిపోవుచున్నవి. దేహమువలననే ఆత్మనివే దనమై మోక్షము లభించుచున్నది.౧౫-౧౬ అన్నింటిలో దేహము త్త మమైనది. దేహమునం దంతరాత్ముఁడు వసించుచున్నాఁడు. పురుషోత్త ముఁ డన్ని గృహములలో నున్నాఁడు. వివేకులందరి యంశము నెఱుం గుదురు. ౧౭ దేహమువలననే నానావిధములగు కీర్తులు లభించుచు న్నవి. మఱియు నానావిధాపకీర్తులుఁగూడ దేహమువలననే లభించు చున్నవి. దేహకారణముననే అవతారపంక్తులు కలుగుట, పోవుట జరు గుచున్నది. ౧౮ నానావిధభ్రమసంభ్రమము లీదేహమువలననే కలుగు చున్నవి. మఱియు నీదేహమువలననే ఉత్తమోత్తమపదవులు జను లను భవించుచున్నారు. ౨౦ దేహమువలననే సమస్తము జరుగుచున్నది. దేహములేకున్నచో నేమియు లేదు. దేహములేకున్నయెడల ఆత్మకలు గుటయుఁ గలుగకుండుటయు సమానమే. ౨౧ దేహము పరలోక నౌక. నానాగుణనిలయము. దేహమువలననే నానాగుణరత్నవిచారము నెరవేరుచు న్నది. ౨౨ దేహమువలననే గాయనకళయు, సంగీతకళయు నెఱుకపడు చున్నవి. దేహయోగమువలననే అంతఃకళప్రాప్తి యగుచున్నది ౨౩ దేహ ము బ్రహ్మాండముయొక్క ఫలము. అది మిగులదుర్లభమైనది. ఐనను దీనికి శుద్ధమగు బోధము నొసంగవలయును ౨౪ దేహమాత్రముననే పెద్ద

లు, పిన్నలు, నగు జనులెల్లరును దమతమవ్యాపారముల నొనరించుచు న్నారు. దేహకారణమున నే మానవులలో బెద్దలు, పిన్నలు అను భేద మేర్పడుచున్నది ౨౫ దేహమును ధరించి ఈలోకమున నుదయించు చున్న జీవులందఱును నెద్దియో కొంతపని చేసిపోవుచున్నారు. హరిభజ నమువలన నెందఱో పావనులైరి. ౨౬ అష్టధా ప్రకృతికిమూలము కేవల సంకల్పమే. నానాసంకల్పములే దేహరూపములగు ఫలములనుగైకొని ప్రకటితమయ్యెను. ౨౭ హరిసంకల్పము తొలుతనుండియు నుండెను. ఫలరూపముగా నిపుడు దానినే కాంచవలెను. వాస్తవమున కది నానా దేహములయం దన్వేషించినచో విదితమగును. ౨౮ ఆ తీగెమూలమున బీజముండును. తీగయంతయు సంపూర్ణముగ నుదకరూపకముగ నుండును. పిదప ఫలమునందు సైతము మూలముయొక్క యంశతో బీజముండును. ౨౯ మూలకారణమున ఫలముదయించును. ఫలకారణమున మూలము కలుగును. సంపూర్ణబ్రహ్మాండస్థితియు నిట్టిదే. ౩౦ ఏపనినైనను దేహ ములేకున్నచో నెరవేరదు. దేహమును సార్థకము గావించుట మంచిది. ౩౧ ఆత్మకారణమున దేహమేర్పడెను. మఱియు దేహకారణమున ఆత్మ వర్తించుచున్నది. ఈరెంటిసంయో గముచే సంపూర్ణకార్యములు జరుగుచున్నవి ౩౨ దాగియుండి మాన వుడు గుప్తరూపముగా గావించుపనులన్నియు నాత్మకు విశదమగును. ఏలయన? కర్తృత్వమంతయు నాత్మదేగదా! ౩౩ దేహమునం దాత్మ నివసించుచున్నది. దేహము పూజింపబడుచో నాత్మ సంతోషించును. దేహమునకు బాధకలిగించినచో ఆత్మ క్షోభించును. ఇది ప్రత్యక్షవిష యమేగదా ౩౪ దేహములేకున్నచో బూజ లభింపదు. దేహము లేకున్నచో బూజ అంటదు. జనులలోననే జనార్దనుడు వసించు చున్నాడు. కావున జనులను సంతుష్టుల నొనర్పవలెను ౩౫ అత్యంత వివేకశాలియగు మానవుడె ధర్మమును స్థాపింప దగినవాడు. ఆతని పుణ్యశరీరమే పూజనీయమైనది ౩౬ అందఱికిని సమానముగా బూజిం చుట మూర్ఖతయగును. గాడిదను పూజించుటవలన నించుకేని ఫలము గలుగునా? ౩౭ కావున వాస్తవమున కెవ్వడుపూజనీయుడో వానిని బూజింపవలెను. అట్లని యుపేక్షింపక యితరజనులనుగూడ సాధారణ

రీతిగాఁ బ్రసన్నులఁ జేసికొనవలెను ౩౮ సమస్తజగత్తుయొక్క హృదయము నందలి దైవము (సంపూర్ణజనసమాజము) క్షుబ్ధమైపోయినచో నిఁక నివసించుటకుఁ దావెక్కడదొరుకును? జనులను విడిచినచో జనుల కన్య గతియేలేదు. ౩౯ పరమేశ్వరున కనంతగుణములు గలవు. పాపము! మనుష్యమాత్రుఁ డాగుణచిహ్నముల నెంతదనుక విశదపఱుపఁగలఁడు? కాని యధ్యాత్మగ్రంథముల నాలించినచో నంతయు సుబోధమగును ౪౦.

ఐదవసమాసము
సమాధానయుక్తి.

ఏపదార్థమునైన నేకొలపాత్రముతో నేని కొలువుఁడు. కాని యా కొలపాత్ర మాపదార్థమును దినదు. ఇట్లే యనేకజనులు అనేకగ్రంథ ములను జదివివేయుదురు. కాని వారలహృదయములయం దాగ్రంథ ములలోని విచార మొకటిగూడ నిలిచియుండదు ౧ పాఠమన్ననో ధారాప్రవాహముగాఁ జెప్పుకొనిపోవుదురు. అడిగినచోఁ జెప్పఁగలిగిన దెద్దియులేదు. అనుభవవిషయము దెలుపుమనినచో వారలు గందర గోళమునఁ బడిపోవుదురు. ౨ (కాన యిట్లు కాఁదగదు) శబ్దరత్నములను బరీక్షింపవలెను. అనుభవాత్మకమగు శబ్దములను గ్రహింపవలెను. ఇతర మగు తుక్కునంతను నొకప్రక్కను విడిచివేయవలెను ౩ నామరూపము లన్నింటినివిడిచి పిదప అనుభవమును బ్రాప్తిగావించుకొనవలెను. సారా సారముల నొక్కటిగావించుట మూర్ఖత్వమగును ౪ చదువువాఁడు పుస్త కము నొకేవిధముగా జదువుకొనిపోవలయునా? లేక తెలిసికొని చదువ వలయునా? ఈ విషయమును బాగుగా యోజింపుము. ౫ సత్యమేమన? ఎచ్చటఁ దెలిసికొనుటలేదో యచ్చట నంతయు అధ్వాన్నముగ నుం డును. తెలిసికొనఁజాలనివక్త యితరు లేవిషయముననేని సందియము తీర్పుమనినచో సమాధాన మొసంగఁజాలఁడు ౬ తెలిసికొనక విషయము గ్రహింపక కేవలము పెక్కుశబ్దములనుమాత్రము క్షుణ్ణముగాఁ గంఠస్థ ము గావించుకొన్నవాఁడు సభాసమాజమునందు శాస్త్రార్థప్రసంగము వచ్చినచో నోరుమెదల్పఁజాలఁడు. అతఁడు నేర్చిన విద్యవలని యుపయో గముగూడ నుండదు ౭ తిరుగలియందుఁ ద్వరత్వరగాఁ బిండికిళ్ళుకొలఁది

ధాన్యమును బోసి విసరుచున్నచో మెత్తనిపిండి యెట్లుపడఁగలదు? ౮
నోటినిండ త్వరత్వరగా నొకదానివెంటనొకటిగా ముద్దలుపెట్టుకొనెను.
నములుట కవకాశముకలుగలేదు. నోరంతయు నిండిపోయెను. త్రిప్పినఁ
దిరుగదు. ఇఁక నవ్వా డెట్లుజరుగవలయును? ౯

శ్రోతలారా! ఇవు డీవిషయమును శ్రద్ధతో వినుండు. సభ
యందు వ్యాఖ్యాత కర్తవ్య మేదియో తెలుపుదు. వ్యాఖ్యాత యొక
క్షణమాత్రమేని శ్రోతలకు రసహీనముగానుండునట్లుపన్యసింపఁగూడదు.
అందరియంతఃకరణములను సంభాళించుచుండవలెను. ౧౦ సూక్ష్మవిషయ
ముల నవశ్యముగాఁ బ్రకటింపవలెను. కాని వానినన్నింటి నంతకుమున్నె
స్వయముగాఁ దెలిసికొనియుండవలెను. అట్లు తెలిసికొన్నయంశములనే
శ్రోతకులకు బోధింపవలెను ౧౧ వక్త సభలో గొప్ప గొప్పకఠినప్రశ్నల
కు సమాధానము చెప్పుచున్నచో శ్రోతలకు మిగులనానందముకలుగును.
మఱియు వార లావక్తను మిగులఁ బ్రశంసింతురు ౧౨ కఠినసమస్యలను
సాధించిన పిదప వక్తను సభ్యులు మిగుల బ్రశంసింతురు. కాని యొకవేళ
నేదేని ప్రసంగమునందలి సమస్యను సాధింపలేక పోయినచో (భయపడి
నచో) నప్పుడు శ్రోతలు నిందఁగూడఁజేయుదురు. ఆపరిస్థితులలో శ్రోతల
పై వక్త అనిష్టపడవలసిన యవసరమేమున్నది? ౧౩ ఒఱపిడిఱాతిపయి
నరుగదీసిచూచియుఁ, గొలిమిలోఁ గాచియు బంగారమును బరీక్షించి
గైకొను విధమున వక్తయొక్క శ్రవణమననముల ముఖ్యానుభవము
నెఱింగి యాతనివాక్కులఁ బరిగ్రహింపవలెను ౧౪ వైద్యునిమీఁద
విశ్వాసము గలుగదు. వ్యాధి నివారణముగాదు. ఈస్థితిలోఁ గ్రోధ
పడుటవలన లాభమేమి? ౧౫ అసత్యము నెరవేరునది కాదు. దాని నెవ్వ
రును నంగీకరింపరు. కావున సత్యమును గ్రహింపవలెను ౧౬ వ్రాయుట,
చదువుట నేర్చుకొనక వ్యాపారముగావించుచో నది కొలఁది దినములు
మాత్రమె నడచును. ఎచటనైన నెవరేని లెక్కనెఱింగినవారలు
తటస్థమైరా వెంటనే యసత్యము వెల్లడియగును. ౧౭ ప్రమాణ
సాక్ష్యసహితముగా లెక్కనంతయు శుభ్రముగ నుంచవలెను. ఇ
ట్లుంచినచో లెక్కనెఱింగినవాఁ డేమియుఁ జేయజాలఁడు. ౧౮ స్వయము
గా నజ్ఞానము సమస్తుఁ డైనవాఁడు అన్యుల కెట్లు బోధింపఁ గలఁడు? ఎవ

రైనఁగానిమ్మ అజ్ఞానమువలన సంకటములలోఁ బడుచునేయున్నారు ౧౯ బలములేదు. యుద్ధములోని కఠిగినాఁడు. అతఁడు దప్పక పరాజయ మొందితీరును. ఈదోష మెవ్వరిది? ౨౦అనుభవములోనికి వచ్చుసత్యవిష యమును ఆదరపూర్వకముగా గ్రహింపవలెను. అనుభవరహితమగుమాట పొల్లువంటిదని యెఱుంగవలెను ౨౧ (అనుభవరహితముగా) నేర్పుటవ లన (ప్రోత్సహించుటవలన) క్రోధముగలుగును. కాని వెనుకనుండి పశ్చాత్తాపము గలుగును. ఏలయన! మిథ్యానిశ్చయము తత్కాలమున నే యెగిరిపోవుచు ౨౨ సత్యమునువిడిచి మిథ్యాగ్రహణ మొనరించినచో హానికలుగును. పరమాత్ముని న్యాయానుసారముగా నడుపవలెను. ౨౩ న్యాయమునుదొలంగినచోఁ బ్రపంచమంతయు నిందఁగావించును. ఎంత మందితోనని పోరాడి కష్టములను సహింపశక్యమగును? ౨౪ అన్యాయ మువలన నెప్పుడును నెవ్వరికిని మేలుగలుగదు. అసత్యమునం దభిమాన ముంచుట వెఱ్ఱితనము౨౫ అసత్యము పాపము. సత్యము పరమాత్మస్వరూ పము. ఈరెంటిలో నెయ్యది గ్రాహ్యమో యూఁక యోచింపుఁడు౨౬ చె ప్పుట, నడుచుట మున్నగునదంతయు మాయయందున్నది. మాయలేకు న్నచో మాటలాడుటయే యసంభవము. కావున నిశ్శబ్దము నన్వేషింప వలెను ౨౭ వాచ్యాంశము నెఱింగి త్యజింపవలెను. లక్ష్యాంశమును వివరణ మొనర్చి గ్రహింపవలెను. ఇట్లొనరించినచో నిశ్శబ్దపుజాడ తెలియును. ౨౮ పూర్వపక్షమగు అష్టధాప్రకృతినివిడిచి అలక్ష్యమునందు లక్ష్యముం చవలెను. మననశీలుఁడును బరమదక్షుఁడును నగునాతఁడే యీవిషయ మును నెఱిఁగియుండును ౨౯ పైనుండు నానావిధములగు పొట్టును ధాన్యమును నొకటియే యనుట యనృతము. నీరసమును రసమును నొకటిగాఁ దలఁచి చతురుఁడగువాఁ డెన్నఁడును నీరసమును సేవింపఁడు. ౩౦ పిండమునందు నిత్యానిత్యవిచార మును, బహుప్రకారములతో బ్రహ్మాండమునందు, సారాసారవిచార మును గావించి అన్నింటిని శోధించి సారమునుమాత్రము గ్రహింప వలెను౩౧ అన్వయము, వ్యతిరేకము మున్నగునవియెల్ల మాయాకారణ ములుగ నున్నవి. ఒకవేళ మాయయే లేకున్నచో వివేక మెట్లుసాధ్య మగును? ౩౨ సంపూర్ణతత్త్వములను శోధింపవలయును. మఱియు మహా

వాక్యములయందుఁ బ్రవేశ మొనరించి ఆత్మనివేదనమువలన సమాధానము గడింపవలెను. ౩౩

ఆఱవ సమాసము.

* దివ్యగుణోపదేశము.

శరీరమును నానావిధములగు వస్త్రములచేతను భూషణములచేతను ఎట్లలంకరింతుమో యట్లే వివేకముతో, విచారముతో, రాజనీతితో అంతఃకరణమునుగూడ నలంకరింపవలెను ౧ శరీరము మిగులసుందరముగను దేజోయుక్తముగను వస్త్రభూషణములతో సజ్జితముగను నున్నను అంతఃకరణమునందుఁ జాతుర్యబీజములు లేకున్నచో నది యెప్పుడును శోభనొందఁజాలదు ౨ నోటిదుడుకుదనము గలవాఁడును,నీచుఁడును,గఠోరవచనుఁడును, అభిమానమగ్నుఁడును న్యాయనీతులను గ్రహింపఁజాలనివాఁడును ౩ దుష్టుఁడును నిరంతరము శీఘ్రకోపియు, మర్యాదాహీనుఁడును రాజనైతికయుక్తుల యోజించుటలోఁ బాల్గొననివాఁడును ౪ నగుకుద్దండుఁడు,అప్రమాణికుఁడునైన వాని మాటలలో సత్యస్పర్శ మెప్పుడును నుండదు. వానిని బాపియని,మూర్ఖుఁడని యనవచ్చును. ఇట్టిమనుజులు రాక్షసులు సుమా ౫ ఎప్పుడును నొక్కవిధమగు నవసరము రాదు. నియమములుగూడ నొక్కవిధమగు పని కొనంగవు. నియమములు బెట్టుకొని కూర్చున్నచో రాజనైతికయుక్తి ప్రయుక్తులందు మోసము వాటిల్లును ౬ (కావున మిగుల నియమవంతుఁడు కాఁగూడదు) అతియనుదానిని అన్నివిషయములందును రానీయఁదగదు. (అతిసర్వత్రవర్జయేత్) చూచి నడువవలయును. వివేకశాలియగు పురుషుఁడు దురాగ్రహము నకు లోనుగాఁ జనదు ౭ మిక్కిలీగా హఠముగావించినచో వ్యవహారము చెడిపోవును ౮ ఈశ్వరుఁడు తన భక్తులయెడ నభిమానముంచును. మఱియు "తులజాభవాని"కిఁగూడ మనయం దనుగ్రహముగలదు. కాని ప్రతి కార్యమును విచారించి చేయవలెను ౯ అఖండమగు జాగరూకతతో నుండవలెను. ఇంతకంటె నధికముగా సూచనగావింపవలసిన దెద్దియున్న

---

* అఫ్జల్ ఖానుని వధించినప్పుడు శ్రీఛత్రపతి శివాజీ మహారాజునకు శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి ఈసమాసము నుపదేశించెనని చెప్పుదురు.

ది. ఐనను అన్నివిషయములను జక్కఁగఁ దెలిసికొనవలెను ౧౦ సమర్థుఁడగుపురుషునికడఁ బలువురుజనులుండురు. ఆజనులందఱియెడ నభిమానముంచవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన జనులు నిశ్చలమనస్కులై యుందురు ౧౧ ఇప్పుడిచట దుష్టులు మిగుల వృద్ధినొందిరి. చాలదినములనుండి వారలవలని యుపద్రవ మతిశయించుచున్నది. కావున అఖండరీతిగా సావధానముతో నుండవలయును ౧౨ ఈశ్వరుఁడు సమస్తమునకును గర్త. ఎవ్వనినీశ్వరుఁడు తనవానిగాఁ గైకొనునో ఆపురుషుని విచారమును బ్రత్యేకముగా గ్రహించును ౧౩ న్యాయము, నీతి, వివేకము, విచారము, నానావిధప్రసంగములు, మఱియు నితరులమనస్సులను బరీక్షించుశక్తి ఈశ్వరుఁడనుగ్రహింపవలసినవి ౧౪ మహాయత్నములు, హెచ్చరిక, సమయమునకు ధైర్యముగలిగియుండుట, అద్భుతకార్యములనొనర్చుట, ఇవి యీశ్వరుఁడు బ్రసాదింపవలసిన గుణములు ౧౫ యశము, కీర్తి, ప్రతాపము, మహిమ, అపరిమితములగు నుత్తమగుణములు, అను సమత్వము ఈశ్వరుఁడనుగ్రహింపవలసిన గుణములు ౧౬ దేవబ్రాహ్మణులపై శ్రద్ధనుంచుట, ఆచారవిచారములతో సంచరించుట, ఎందఱోజనుల కాశ్రయమొసంగుట, పరులకుఁ జేతిమీఁదుగా నుపకారము జరుపుట, ఈశ్వరదత్తవిషయములు ౧౭ ఇహలోకపరలోకములను సంబాళించుకొనుట, అఖండమగు సావధానతతో వర్తించుట, పెక్కుమందిని సహించుట ఈశ్వరదత్తగుణములు ౧౮ పరమాత్మపక్షమును గ్రహించుట, బ్రాహ్మణునిగూర్చి చింతించుట, పెక్కండ్రను బరిపాలించుట, ఈశ్వరుఁడనుగ్రహించినచో జరుగును ౧౯ ధర్మస్థాపనముగావించునరులు ఈశ్వరావతారములు. ఇట్టిమనుజులిదివఱకెందఱో జనించిరి. ఇఁకముందు జనింపనున్నారు. ఈస్థితి గల్పించువాఁడీశ్వరుఁడు. ౨౦ ఉత్తమగుణగ్రాహకత్వము, తీక్ష్ణమగుతర్కము, వివేకము, ధర్మవాసన, మఱియుఁ బుణ్యశ్లోకత్వము, ఈశ్వరుఁడనుగ్రహింపవలసినవి. ౨౧ ఎప్పుడును దీరుమానములను యోచించుచుండవలెను. వివేకముతోఁ బ్రవర్తింపవలెను. ఇదియే సకలగుణసారము. దీనివలన ఇహలోకపరలోకములను రెంటిని సాధింపవచ్చును. ౨౨

ఏడవసమాసము

లోకులస్వభావము.

లోకులస్వభావము దురాశాయుతముగా నుండును. ఆరంభమునందే "తెమ్ము తెమ్ము" అందురు. వారలకు "మాకేమైననిమ్ము" అనువాసనవిరివిగా నుండును ౧ భక్తితో నుండకయే లోకులు ఈశ్వరప్రసన్నత్వమును గోరుదురు. ఇది యజమానునికి సేవ గావింపకయే వేతనమునిమ్మని కోరుటవంటిది ౨ కష్టపడని యెడల ఫలము లభింపదు. శ్రమపడకున్నచో రాజ్యము లభింపదు. మఱియుఁ బ్రయత్నము గావింపకున్న యెడల లోకమునందు సాధ్యమగునదిగూడఁ బూర్ణముగ నెరవేరఁజాలదు. ౩ సోమరితనమువలనఁ గార్యము నాశనమగుట మనము ప్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్నారము. ఈయంశము నెఱింగియు హీనజనులు పరిశ్రమ గావింపవలసినచో దేహము దాచుకొందురు. ౪ తొలుదొలుత పరిశ్రమదుఃఖము సహించువారలే యనంతరము సుఖఫలము ననుభవింతురు. తొలుదొలుత సోమరులై కూర్చుండువారలు ముందుముందు దుఃఖముల ననుభవింపవలసి యుందురు. ౫ ఇహలోకమైన (స్వార్థము) గానిమ్ము. పరలోకమైన (పరమార్థమైన) గానిమ్ము. ఈ రెంటికిని బ్రయత్నము చేయవలసియేయున్నది. దూరదర్శిత్వము మిక్కిలి యావశ్యము. ౬ సంపాదించినదంతయు నెప్పటిదప్పుడు తినివేయుమానవులు కఠినసమయమేతెంచినపుడు క్షుధార్తులై మరణింతురు. కావున దూరదర్శిత్వము గలిగి వర్తించువారలే సుఖులైయుందురు. ౭ ఇహలోకముకొఱకు ధనమును, బరలోకముకొఱకుఁ బరమార్థమును సంచితము గావింపనిచో జీవితమంతయు వ్యర్థమే! ఇట్లు గావింపనిమనుజులు బ్రతికియున్నను జచ్చినవారలేయని నమ్ముము. ౮ ఒకసారి మరణించినంతమాత్రమున బంధములు విడిపోవఁజాలవు. అనేకజన్మములెత్తి యాతనల ననుభవింపవలసియున్నది. ఈవిధముగాఁ దన్నువాఁడు చంపుకొనుచున్నాఁడో (విముక్తి నొందింపకున్నాఁడో) యాతఁ డాత్మహంతకుఁడు. ౯ ప్రతిజన్మమునందును ఆత్మఘాత జరుగుచున్నది. ఆజన్మముల నెవ్వఁడు లెక్కింపఁగలఁడు? ఈప్రకారముగ నున్న జన్మమృత్యువులెప్పు డాగిపోఁగలవు? ౧౦ ఈశ్వరుఁ డంతయుఁ జేయుచున్నాఁడని

ప్రాణిమాత్రులెల్లరును నడువుచున్నారు. కాని యాతని సమావేశలాభము మిగుల(గొల(దిగ (ఒకానొకనికి మాత్రమే) కలుగును. ౧౧ వివేక లాభమువలన(బ్రహ్మాత్ముడు లభించును. వివేకులగు పురుషులకే వివేకము లభించును. ౧౨ పరమాత్ము(డొక్కడు. కాని యాతడు చేయుచున్న వనేకములు. ఆయనేకములను (దృశ్యములను) ఒకటియని (పరమాత్మయని) చెప్ప(గూడదు. ౧౩ దైవకర్తృత్వము, దైవము, అను నీరెంటి యభిప్రాయమును దెలిసికొనవలెను. ఎండలో మనుష్య లీయంశమును దెలిసికొనక వ్యర్థముగా నేదియో వదరుచుందురు. ౧౪ అవివేకులు మూర్ఖత్వకారణమున వ్యర్థముగా నేదియో భాషింతురు. ఇం కేమియు లేదు. తాము చతురులమని వెల్లడించుటకే యట్లు చెప్పుదురు. వాస్తవమునకు సత్యమగు చాతుర్యమును ప్రకటింపవలసిన యావశ్యకమే యుండదు. అది (చాతుర్యము) స్వయంప్రకాశమై యున్నది. ౧౫ మిగుల శ్రమనొంది కష్టములనుసహించి ప్రయత్నించు మానవుడు భాగ్యవంతు(డై సుఖముల ననుభవించును. అభాగ్యులగు జనులు నోటికి వచ్చినట్లు చెప్పుచునేయుందురు. (కానిచేయరు) ౧౬ అభాగ్యుని దరిద్రలక్షణములను విచక్షణపురుషులు తెలిసికొందురు. కాని యోగ్యుని యుత్తమగుణము లభాగ్యున కెన్న(టికిని దెలియవు. ౧౭ అభాగ్యునకు దుర్బుద్ధి పెంపొందును. వానికి జ్ఞానస్మృతి యెక్కడనుండును? వానికి(గుబుద్ధియే సుబుద్ధిగా(దోచును. ౧౮ స్మృతిదప్పినమనుజుడు భాషించు ప్రసంగమున దేనిని సత్యమని విశ్వసింపవీలగును? స్మృతిహీనునికడ యోచనయనునది నామమాత్రమునకైన నుండదుగదా? ౧౯ విచారము (యోచన) వలన ఇహపరలోకములు రెండును లభించును. జన్మము సార్థకమగును. కావున యోచించి నిత్యానిత్య వివేచనము గావింపవలెను. ౨౦

ఎనిమిదవ సమాసము.

అంతర్ద్వైతనిరూపణము.

బ్రహ్మము నిరాకారము, నిశ్చలము. ఆత్మ వికారయుతము,

చంచలము. కాని జనులెల్లరును దానినే (ఆత్మనే) దైవమని నుడువుచు న్నారు. ౧ దైవముయొక్క జాడపోడలే చిక్కకున్నవి. ఒక్క దైవమేని నిశ్చయముగా విశదమగుటలేదు. ఎందఱో దైవములు గలరుగదా? అం దొక్క దైవమేని యనుమానములోనికి రాకున్నది. ౨ కావున సారా సారవిచారము గావింపవలసిన యావశ్యకము కలదు. విచారసహాయ మున దైవమును శోధింపవలెను. పెక్కు దైవములను తలంపునకుఁ దెచ్చు కొని తికమక పడఁదగదు. ౩ జనులు తీర్థక్షేత్రములకేగి యచటఁగల దైవప్రతిమలనుగాంచి వానికి సమానముగా ధాతువులతో దైవప్రతిమల నిర్మించుచున్నారు. ఇట్లే యీవాడుక భూమండలమునందంతట వ్యాపించినది. ౪ కేవలక్షేత్రదైవమే నానావిధక్షేత్రదైవములకు మూలము. ఈభూమండలమునఁ నున్న నానావిధక్షేత్రములను శోధించిచూడవలెను. ౫ క్షేత్రదైవము పాషాణముతో నిర్మింపఁబడినదిగా నుండును. దానిగూర్చి యోచించినచో దానిమూలతంతువు (అవిగ్రహరూపము) అవతారము ననుసరించియున్నట్లు విశదమగును. ౬ అవతారములైకొని (దేహధారణ మొనరించి) దైవతములు వర్తింతురు. అంత్యమునందు వారల యవతా రములు సమాప్తమగును. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరు లాయవతారమూర్తుల కంటెను గొప్పవారలుగ గణింపఁబడుదురు. ౭ కాని యీత్రిమూర్తుల పైని సత్త (అధికారము) గలది అంతరాత్మయే. వాస్తవమునకుఁ బ్రత్య క్షముగఁ గర్తయు, భోక్తయు నంతరాత్మయే. ౮ అనేకయుగములదనుక నంతరాత్మయే యీమూఁడులోకముల వ్యాపారమును నడుపుచుండును. ఈనిశ్చయవివేకమును వేదశాస్త్రములయందుఁ జూడవలయును. ౯ అం తరాత్మయే చేతనరూపముతో వివేకవశమున సమస్తశరీరవ్యాపారమును నడుపుచున్నది. ౧౦ ఈయంతర్దైవతమును జనులు మఱచిపోవుచున్నారు. మఱియుఁ బరుగులెత్తి తీర్థస్థానముల కరుగుచున్నారు. పాపము! ప్రాణులెల్ల రీవిధముగా దేవునిగుర్తెఱుంగజాలక కష్టములను భరించుచుం దురు. ౧౧ అనంతరము మనస్సులందిట్లు విచారింతురు. "ఎచ్చటఁ జూచిన నచ్చట (తీర్థస్థానములయందు) జలము, రాళ్ళు నిండియున్నవి. వ్యర్థ ముగ నడవులనుబట్టుకొని తిరుగుటవలన నేమిలాభము గలుగును?"

ఇట్టి యోచన కలిగినవాఁడు సత్సాంగత్యము గావించును. సత్సంగము వలన శెక్కుండ్రకు దైవము లభించెను. ౧౩ ఇట్టి వివేకసంబంధములగు నీవిషయములను వివేకులగుపురుషులు నిశ్చయముగా నెఱుంగఁగలరు. అవివేకులు భ్రమలోఁబడి మఱచియుందురు. అవివేకుల కిట్టివిషయములు తెలియవు. ౧౪ ఎదుట వానియంతఃకరణమునందుఁ బ్రవేశముగావింపఁగల పురుషుఁడే లోపలిస్థితి గ్రహించును. కేవలము పైపై మెరుంగులఁగాంచువాఁడెద్దియు నెఱుంగఁజాలఁడు. కావుననే వివేకులు చతురులు సగుణమును జులు అంతఃకరణమును శోధింతురు. ౧౫ వివేకరహితమగు భక్తియున్నను లేకున్నను నొక్కటియే. ప్రతిమాదైవతము మూర్ఖునికొఱకని చెప్పుచున్నారు. (ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం) ౧౬ విచారముగావించుచుఁ దెలిసికొనుచుఁ దనజీవితమును గడపుమానవుఁడే యుత్తమవివేకి, వాఁడే తత్త్వములను (స్థూలదృశ్యమును) విడిచి నిరంజనమును (పరబ్రహ్మమును) బడయును ౧౭ ఆకారమునకు సంబంధించిన దంతయు నాశనమగును. వాస్తవమునకు ఈజంజాటములన్నింటికంటెను వేఱుగానున్నదానినే పరబ్రహ్మమని యెఱుంగవలెను. ౧౮ దైవతము చంచలము, పరబ్రహ్మము నిశ్చలము. పరబ్రహ్మమునందు భ్రమలేదు. ప్రత్యయజ్ఞానము వలన (అనుభవజన్యజ్ఞానముచే) భ్రమ దూరమగును. ౧౯ ప్రతీతిలేక చేయునదియెల్ల వ్యర్థమగును. మఱియుఁ బ్రతీతిరహితులగుప్రాణులు కష్టము లనుభవించి కష్టములలోనుండి కర్మబంధములలోఁ దగుల్కొని మరణింతురు ౨౦ ఒకవేళ కర్మనుండి వేఱుగాకున్నచో (ఒకవేళఁ గర్మఫలమునే కోరవలసినచో) ఇఁక నీశ్వరభజనము నేలకావింపవలయును? ఈవిషయమును వివేకశాలురగుపురుషులు స్వాభావికముగనే యెఱుంగుదురు. మూర్ఖులెఱుంగరు ౨౧ కొంచెము యోచించినచో జగత్తులోఁ బరమేశ్వరుఁడున్నాఁడని విశదమగును. సగుణమువలననే నిశ్చయముగ నిర్గుణము లభించును. ౨౨ సగుణమును యోచించుచు దానిమూలము దనుక నరిగినపిదప సులభముగనే నిర్గుణము లభించును. మఱియు సంగత్యాగమువలనఁ బ్రాణి స్వయముగా బ్రహ్మరూపమై ముక్తినొందును. ౨౩ పరమేశ్వరు ననుసంధానముగావించుమానవులు పావను లగుదురు. ముఖ్యముగా జ్ఞానమువలననే విజ్ఞానము (మోక్షము) లభించును ౨౪

ఈ వివేకాంశములను సుచిత్తముతో అంతఃకరణమునందు యోచింపవలెను. నిత్యానిత్యవివేకము నాలించుటవలన జగత్తున కుద్ధారణ మగును ౨౭౪.

తొమ్మిదవ సమాసము

నిద్రానిరూపణము.

ఆదిపురుషునకు నమస్కరించి నిద్రావిలాసమును (సుఖనిద్రను) వర్ణించెదను. గాఢనిద్రవచ్చినచో నెంతపోఁగొట్టుకొన్నను బోదు. ౧ శరీరమునందు నిద్ర వ్యాప్తముకాఁగానే సోమరితనము, ఆవలింతలు, ఒడలువిఱుపు జనించును. అందుచే నిముసమేని కూర్చుండఁజాలరు. ౨ (నిదురకుముందు) త్వరత్వరగా ఆవులింతలు వచ్చును. అందుచే జనులు చటచట చిటికెలుప్రోగింతురు. మఱియు వంగివంగి మిగుల గునికిపాట్లు బడుదురు ౩ కొందఱుకొందఱు నిదురవచ్చినప్పుడు మందగతిగా నుందురు. కొందఱికిఁ గన్నులు మూఁతబడును. కొంద ఱులికిపడి నలుదెసలు గాంతురు ౪ కొందఱు బోరగిల పడిపోవుదురు. బ్రహ్మవీణను బగులఁగొట్టుదురు. డమరు (వాద్యవిశేషము) ముక్కలుముక్కలగును. అప్పటికిని దెలివిరాదు. ౫ ఆనుకొని కూర్చుండి కొందఱు గురకఁబెట్టుట కారంభింతురు. కొంద ఱుత్తానులై సాచుకొనిపరుందురు ౬ ముడుచుకొని కొందఱు, పొరలుచుఁ గొందఱు, నలువైపులఁ జక్రాకారముగాఁ దిరుగుచుఁ గొందఱు బరుందురు. ౭ కొందఱు చేతులను గదుల్తురు. కొందఱు పాదములు గదల్తురు. కొందఱు కల్లుకఱుసుని దంతములతోఁ గొఱుకుకొందురు ౮ కొందఱు కట్టుబట్టలు వీడిపోవుటచే దిస్సమొలతోఁ బొరలుదురు. కొందఱు వెంట్రుకలముడివీడి నలుమొగములనావరించుకొనఁ బడియుందురు ౯ కొంద ఱస్తవ్యస్తముగఁ బొరలుచుందురు. కొందఱు పీనుఁగులవలెఁ గనిపింతురు. కొందఱు నోరుతెఱచుకొని దంతముగనిపించునట్లు పడియుంటచే భూతములవలె వికారముగ గనిపింతురు ౧౦ కొందఱు గుల్లులిడుచుఁ బ్రక్కమీఁదినుండి లేతురు. కొందఱు చీఁకటిలోఁ జేతులుజాడింతురు. కొందఱు ప్రక్కచివర నొదిగి పరుందురు ౧౧ కొందఱు వుణికిరింత లొనర్తురు. కొందఱు భూమిని

దేవులాడుదురు. కొందఱు లేచి (నిద్రమత్తుచే) దారితెన్ను రోఁచింపక యే దేని యొకదిక్కున కరుగుదురు ౧౨ కొందఱు గుఱ్ఱుపెట్టుదురు. కొందఱు వెక్కివెక్కి యేడ్తురు. కొందఱు మిగులసంతోషముతోఁ గిలకిలమని నవ్వుదురు ౧౩ కొందఱు ప్రలాపింప నారంభింతురు. కొంద ఱఱతురు. కొంద ఱులికిపడి తమస్థానముననే పడియుందురు ౧౪ కొందఱు క్షణక్షణమునకును గఱ్ఱుగఱ్ఱుమని దగ్గుదురు. కొందఱు తలగోకుకుందురు, మఱియు నెక్కువగాఁ గాండ్రింతురు ౧౫ కొందఱికి (పెదవిచివరనుండి) లాలాజలము కారుచుండును. ఒకానొకఁడు తాంబూలము నమలి రసమును విడుచుచుండును. ఒకఁడు ప్రక్కలోనే హాయిగా లఘుశంకను విడుచును ౧౬ కొంద ఱపానవాయువులు విడుతురు. కొంద ఱజీర్ణముచేఁ త్రేవ్పులు విడుతురు. కొందఱు దగ్గిదగ్గి పరున్నస్థలమునకుఁ జేరువనే (మంచిచెడ్డలుగమనింపక) ఉమ్మివేయుదురు ౧౭ కొందఱు మలమువిడుతురు. కొందఱు వాంతిగావించుకొందురు. కొందఱు కాండ్రింతురు. కొందఱు తుమ్ముదురు. కొంద ఱస్పష్టస్వరముతో మంచితీర్థము కావలయునందురు ౧౮ కొందఱు స్వప్నములచే వ్యాకులు లగుదురు. కొందఱు మంచిస్వప్నములుగాంచి యానందింతురు. కొందఱు సుషుప్తికారణమున గాఢనిద్రామత్తులై యొడలెఱుంగక పడియుందురు ౧౯ తెల్లవారుజామైనది. ఒకఁడు చదువుట కారంభించుచున్నాఁడు. ఒకఁడు ప్రాతస్స్మరణమునకో, హరికీర్తనమునకో పాల్గొనుచున్నాఁడు ౨౦ కొందఱు ధ్యానమూర్తిని స్మరింతురు. కొంద ఱేకాంతమున జపముచేయుదురు. కొందఱు తాము కంఠస్థమొనరించినదానిని వల్లెవేయుదురు ౨౧ కొందఱు తమతమయభిరుచుల ననుసరించి నానావిద్యలను నానాకళలను నేర్చుకొందురు. కొందఱు తానమానములతో గాయనకళ నభ్యసించుచు గానమొనరింతురు ౨౨ వెనుకటినిద్ర సమాప్తియగును. మెలకువగలుగును. కావున మనుజులు తమతమప్రయత్నములలోఁ బాల్గొందురు. ౨౩ జ్ఞాతయగుపురుషుఁడు తత్త్వమును (దృశ్యమును) లంఘించివేయును. తురీయదశ కావలిప్రక్కకు వెడలిపోవును. మఱియు నాత్మనివేదనమువలన బ్రహ్మరూపుఁడగును ౨౪.

పదియవ సమాసము

శ్రవణ విశేషము.

ఏదేని యొక కార్యమును నిర్వహింపనెంచినచో మధ్యమధ్య నేదేని విఘ్నము వచ్చుచుండును. కాని సమయము సహాయమైనపక్షమున (కాలమనుకూలించినచో) ఆకార్యము దానికదియే నెఱవేరును ౧ కార్యము నెఱవేరినచో మానవునకు సుఖముగలుగును. దినదినమును (ముందుగావలసిన) ఆలోచన స్ఫురించుచుండును. ౨ ప్రాణి యెప్పు డవతీర్ణుఁడగునో యప్పుడు కాల మేమాత్రముగానైన ననుకూలమేయగును. పరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహశాలియై దుఃఖాంతరమున సుఖమునే యిచ్చుచుండును. ౩ కాలమంతయు సాధారణముగా ననుకూలముగా నమరియున్నచో జనులందఱును రాజులై యుండెడివార లే! సారాంశమేమన! కాలము కొంతకాల మనుకూలముగనుండును, కొంతకాలము ప్రతికూలముగనుండును ౪ ఇహలోకము పరలోకము అనునీ రెంటిలో నేవిషయము నేని సాధింపవలయునన్న ఈశ్వరదత్తమైన స్వాభావికము, అద్భుతము నగువివేకము గావలయును. ౫ వినకయే విషయ మవగాహనమగుటయు నేర్వకయే చతురత్వమలవడుటయు విన్నదిగాదు కన్నదిగాదు. ౬ వినుటవలన విషయము విదితమగును. విశదమైనకొలది వృత్తిశుద్ధమగును. దానిచే సారాసారనిర్ణయము మనస్సున స్థిరముగాఁ బాదుకొనును ౭ వినుటను శ్రవణ మందురు. విన్నవిషయమును హృదయమున మాటిమాటికి యోచించుట మననమందురు. ఈ రెండుపాయములవలననే త్రిలోకవ్యాపారము జరుగుచున్నది ౮ శ్రవణమునఁగలుగు బహువిధవిఘ్నములనెంతదనుక లెక్కింపఁగలము? కాని సావధాన హృదయులైయున్నచో నవిఅన్నియు ననుభవములోనికి వచ్చును. ౯ శ్రవణమునందు(మొదటినుండియు) గూర్చుండియున్నవారలు వ్యాఖ్యాతచెప్పఁగాఁజెప్పఁగా ఏకాగ్రచిత్తులగుదురు వెనుకనుండి శ్రవణమునఁ బ్రవేశించినవారలు ఏకాగ్రచిత్తులు కాఁజాలరు ౧౦ వెలుపల దిరిగివచ్చినమనుజుఁడు నానావిధవిషయములను వినవచ్చును. కావున నాతఁడంతయో యింతయో కదలిక గల్గించితీరును. మౌనముగాఁ గూర్చుని యుండఁడు ౧౧ సందర్భమును బరికించి నడచుమనుజులు మిగులఁ దక్కు-

వగా నున్నారు. ఇఁక శ్రవణమునందుఁగలుగు విఘ్నముల నాలింపఁ గోరెదను ౧౨.

శ్రవణమునఁ గూర్చున్నంతనే తొలుత ఒడలు విఱువు వచ్చును. తరువాత నిద్రాకారమునఁ ద్వరత్వరగా ఆవలింత లారంభించును ౧౩ కొందఱు సుచిత్తులై కూర్చుందురు. గానివిషయము వారిహృదయమున కంటదు. వారలు వెనుక వినియున్న యంశములనే మనస్సులోఁబెట్టుకొందురు. ౧౪ శరీరమును మాత్రము వినుటకుఁ దత్పరముగావింతురుగాని మనస్సులోని కితరవిషయములే వచ్చును. మనస్సులోనికి వచ్చు తలంపుల నెంతదనుక వర్ణింపగలను ? ౧౫ విన్నయంశములను మననముగావించినప్పుడే విషయము కొంతకొంత బోధపడును ౧౬ పట్టుకొందమూయన్న మనస్సు కొంచెమేనియుఁ గనుపించునదికాదు. కావునఁ బ్రతిమనుజుఁడును దనహృదయము నరికట్టవలయును. అరికట్టినపిదప హృదయమును అర్థమునందు బ్రవేశపెట్టవలయును ౧౭ మిక్కిలిగ భుజించి నిరూపణమునందుఁ బెద్దలకడఁ గూర్చున్నచోఁ గూర్చున్నంతనే దప్పివలన వ్యాకులుఁడగును. ౧౮ వెంటనే నీరుకావలయునని యడుగును. పిదప గటగట గట నీరు విశేషించి త్రాగును. ఈ కారణమున మనస్సు చెదిరి యాతఁడు లేచిపోవును. ౧౯ పుల్లని త్రేనుపులు, వెక్కిళ్ళు వచ్చును. ఒకవేళ నెక్కడనేని కొంచెము వాయువుజారినచో నిఁక నడుగవలసినపనియే లేదు. అనేకజనులు మాటిమాటికి లఘుశంకకు లేవవలసివచ్చును. ౨౦ ఒకానొకఁడు తొందరపడి యంతయువిడిచి నిరూపణసమయముననే అధికశంకకుఁ (విరేచనమునకు) బోవును. ౨౧ ఒకానొకని హృదయము దృష్టాంతముగా నుడువఁబడిన యపూర్వాంశమునందే లగ్నమైయుండును. ముందు రాఁబోవు నంశముల నాతఁడు విననే వినఁడు. ౨౨ ఒకఁడు నిరూపణములోని కేతెంచి కూర్చున్నంతన వానిని దేలుకుట్టును. ఈయవస్థలో నిఁక నిరూపణ మెక్కడిది? పాపము ! వాఁడు వ్యాకులుఁడైపోవును. ౨౩ ఒకనికిఁ బొట్టలో బాధగలిగి వీపులోనికి వెళ్ళివచ్చును. దగ్గు, చీదర, నసిమిరి, గడ్డ, పుండు మున్నగువానివని బాధచే స్థిరముగాఁ గూర్చుండ వీలుకలుగదు. ౨౪ ఒకఁడు జెఱ్ఱికఱచుటవలన దుశ్చిత్తుఁడగును. ఒకఁడు వెలుపలజరుగు గోలనాలకించి యచటికిఁ బరుగెత్తు

కొనిపోవును. ౨౫ కొందఱు విషయాసక్తులు కథ నాలించు సమయమున స్త్రీలవైపే చూచుచుందురు. దొంగ లీతరుణమునఁ బాదరక్షలను దొంగిలించుకొని పోవుదురు. ౨౬ ఒకొక్కప్పుడు "ఔను కాదు" అని యేదేని వివాదము కలుగును. అప్పుడు జరుగు గల్లంతులవలన హృదయమునకు మిగుల ఖేదముకలుగును. ౨౭ కొందఱు నిరూపణసమయమునఁ గూర్చుండి చక్కఁగ భాషించుకొందురు. హరిదాసులు పొట్టకొఱకు రేరేయని రాగము లాలాపనము చేయుదురు. ౨౮ జ్ఞాత లెక్కవమంది యొకచోఁ శ్రోతవైనయెడల నొకనివెనుక నొకఁడు మాటలాడ నారంభించును. అచట శ్రోతల యాశయ మొకప్రక్కనే యుండును. ౨౯ "ఇది నాది నీదికాదు." అని యెల్లప్పుడును నుడువుట కలవాటు పడిన వాఁడు న్యాయనీతులను విడిచి యన్యాయపక్షమునఁ జేరును. ౩౦ ఒకఁడు గొప్పతనమునకై వాచ్యములను, అవాచ్యములను నుడువును. న్యాయసహితుఁడగువాని నిప్పుడుగాకున్నఁ జివరకేని లోకులు "వీఁడుపరమాన్యాయస్థుఁడు రాయని" యనితీరుదురు. ౩౧ అభిమానగ్రస్తులై సంతప్తహృదయులుగనుండు శ్రోతలను సత్యవంతులని నుడువవలయునో అనృతవాదులని యనవలయునో నేను నిర్ణయింపఁజాలను. ౩౨ కావుననే విచక్షణులు, బుద్ధిమంతులు నగువారు తొలుదొలుతనే "మేము తెలియనివారము" అను భావముతో నుందురు. మఱియు వారలితరులతో అన్నా! మేము మూర్ఖులము. నిరక్షరులము. ఏమియు నెఱుంగము అని నుడువుదురు ౩౩ పరమాత్ముఁడు తనకంటె గొప్పవాఁడని తలంచువాఁడు ప్రపంచమునందలి జనులందఱను సంతుష్టిపఱచును. ఏలయన! సంపూర్ణ ప్రపంచమునందుఁ బరమాత్ముఁడు నిండియున్నాఁడు ౩౪ సభయందొకవేళ కలహ ముప్పతిల్లినచో జనులు జ్ఞాతయందే దోషము నారోపింతురు. "జనులహృదయములు వశపఱచుకొనఁజాలని వీఁడెట్టి యోగి" యని యందురు ౩౫ వైరముగావించినచో వైరమే వృద్ధియగును. తాను దుఃఖము సహింపవలసివచ్చును. కావునఁ జతురపురుషుని గూఢవిచారమును దెలిసికొనవలెను ౩౬ ఉత్తమపురుషులు లోపాలోపములు సవరించుకొనుచు నడుచుకొందురు. తమమీఁది కేవిధమగు దోషమునేని రానీయరు, వారలు క్షమను, శాంతిని అవశ్యముగా నాచరింతురు. ౩౭

దుర్గుణునియెడఁగల దుష్టగుణములను సుగుణవంతులగు పురుషులు వెంటనే తెలిసికొందురు. వివేకులగువారలు తమతమ పనులన్నింటిని వివేకముతో నొనరింతురు. ౩౮ వివేకబలముతో బహువిధోపాయములు దీర్ఘప్రయత్నములు గావించుచుండువాఁడు తనమహిమ తానే యెఱుంగఁగలఁడు. ౩౯ వివేకరహితుని దుర్జనులు తమవలలో వేసికొందురు. బుద్ధిహీనులుగూడ నాతని మఱింతబుద్ధిహీనుని జేయుదురు ౪౦ న్యాయము, పర్యాయము (అవసరము) ఉపాయములకు సంబంధించిన అనేకయుక్తులు మూర్ఖున కెట్లు తెలియును? ౪౧ కాని చెడిపోయినపరిస్థితులనుగూడఁ జతురులు సవరింపఁగలరు. చతురులు స్వయముగా ఆత్మయజ్ఞము చేయుదురు. ఇతరులచేఁ జేయింతురు. అట్లే స్వయముగాఁ బ్రయత్నముచేయుదురు, ఇతరులచేఁ జేయింతురు ౪౨ సాధారణముగా జగత్తునందంతటను మనుజులు నిండియున్నారు. కాని వారలలో నెవరు మనుజమాత్రులకు సమాధానమును బ్రసాదింతురో అట్టిసత్పురుషులు ధన్యులు ౪౩ ఇట్టిసత్పురుషులు జనులకోరికలను నానావిధములఁ బరీక్షించును. మర్యాదను బ్రసంగమును, సమయమును గురుతెఱుంగును. మఱియు సంతప్తులగుజనుల ననేకవిధముల శాంతులను గావించుటగూడ నెఱుంగును ౪౪ ఇట్లే యాతఁడు సంపూర్ణప్రపంచవిషయములుగూడ నెఱుంగును. ఆతఁడు వివేకముతో సమస్తకార్యములను గావించుటయందు సమర్థుఁడై యుండును. ఆతఁడు ఎట్లు ఏమిచేయుచున్నాఁడో యది లోకులకేమియుఁ దెలియనే దెలియదు ౪౫ సత్పురుషుఁడగు వివేకశాలి పలువురుజనులను గార్యమునఁ బ్రవేశపెట్టును. జనసముదాయముఁగదలిక తనచేతిలో నుంచుకొనును. ఇట్టియోగ్యుఁడె వివేకమువలన* సమర్థపదవి నొందును ౪౬ కాని వివేచనము నేకాంతమున నొనర్పవలెను. తన ధారణాశక్తిసహాయమునఁ బరమాత్ముని ధారణగావింపవలెను. మఱియు మనుష్యమాత్రునిఁ దనవానిగఁ దెలిసికొనవలెను ౪౭ ఏకాంతప్రదేశమునందు వివేకము స్ఫురించును. ఏకాంతమునందు యత్నము లభించును. మఱియు నేకాంతమునందుఁ దర్కశక్తి సమస్తబ్రహ్మాండ

* ఈపద్యమును శ్రీసమర్థరామదాసస్వామియొక్క ఆత్మచరిత్రముగనే భావింపవలయును.

ముపై విరాజిల్లును. ౨౮ ఏకాంతమునందు స్మరణగావించుటవలన మఱచిపోయిన ద్రవ్యభాండారముసైతము లభించును. ఏకాంతమునందుఁ గూర్చుండి యాత్మతో నంతయో యింతయో విచారము గావింపవలెను ౨౯ ఏకాంతవాసమున కలవాటుపడినవానికార్యము అందఱికార్యముల కంటెముందు నెఱవేరును. ఏకాంతములేనిచో మహత్త్వము లభింపఁజాలదు. ౩౦

పందొమ్మిదవ దశకము.

మొదటిసమాసము

లేఖనకౌశల్యము.

బ్రాహ్మణులు బాలబోధ (హిందీ లేక నాగరి) అక్షరముల నభ్యసించి చతురులుచూచినంతనే యానందించునట్లు సుందరముగా వ్రాయవలెను ౧ గుండ్రముగను, సరళముగను, విడివిడిగను, జక్కనిసిరాతో ముత్తెపుసరములవలె అక్షరపంక్తులను వ్రాయవలెను ౨ ప్రతియక్షరము స్పష్టముగనుండవలెను. మధ్యనుస్థలము, వాక్యాంతమునమాత్ర రేఫ. అసంపూర్ణవాక్యముల కంతమున (కామా) గుర్తు మున్నగు నక్షరములకు వలయు సర్వాంగములు చక్కఁగ నుండవలెను 3 మొదటిఅక్షర మెట్లుండునో గ్రంథములోనియక్షరములన్నియు నట్లుండవలెను. అథ మొదలు ఇతివఱకు (మొదటినుండిచివరవఱకు) గ్రంథమంతయు నొక్కకలముతో ఒక్కేపట్టుదలతో వ్రాయఁబడినట్లు కనఁబడవలెను ౪ అక్షరముల నలుపుదనము, కలముయొక్క లావుపంపులు, మున్నగునవి యెల్ల సరళముగనుండవలెను. ౫ పంక్తితోఁ బంక్తి గలియఁగూడదు. మాత్ర, రేఫ, బిందు మున్నగునవి యొకదానితో నొకటి కలిసిపోవరాదు. అట్లే యొకదానితో నొకటి తగులునట్లు అక్షరములను బొడవుగా లాగివ్రాయఁగూడదు ౬ కాగితపుఁబుటలపై ముందుగా సీసముతో గీతలుగీచి స్ఫుటముగా నక్షరములు వ్రాయవలెను. పంక్తులకుమధ్యనుండుస్థలము మిగులదగ్గరగాఁగాని మిగుల

దూరముగాఁగాని యుండఁగూడదు. సమానముగా నుండవలయును ౭ వ్రాసినదానిని మఱల శోధింపవలసినయవసరము లేనివిధముగా వ్రాయవలెను. పొరబాటులు వెదకినను గనుపింపనివిధమునను మఱల లేఖకు నే దేనిసందియము నడుగవలసినపని లేనట్లుగను వ్రాయవలెను ౮ నూతన లేఖకులు (బాలకులు) జాగరూకతతోఁ గనిపెట్టియు మిగుల గుదిరికగా నుండునట్లును లేఖనపద్ధతిగాంచినంతన యెదుటివారు మోహితులగునట్లును వ్రాయవలెను ౯ పెక్కండ్రుయౌవనదశలో మిగులఁ జిన్నయక్షరములు వ్రాయుదురు. వారలు వార్ధకమునందు దాముమ్రాసిన దానినే తాము చదువఁజాలరు. కావున మిగులసన్నగాఁగాని, మిగులబెద్దగాఁగాని కాక మధ్యమతరగతిగల యక్షరములను వ్రాయవలెను. ౧౦ కాగితమునకుఁ జుట్టు ప్రక్కలస్థలమువిడువవలెను. మధ్యసుందరముగను స్పష్టముగను వ్రాయవలెను. కాగితమువాడుకవలనఁ జినిగిపోవనున్నను అక్షరములుమాత్ర మట్లే చెదరనివిగా నుండవలెను ౧౧ ఈవిధముగా వ్రాయవలయునను కోర్కి మనుష్య మాత్రునకుఁ గలుగునట్లును "షౌరా! ఈలేఖకుని జూడవలయునురా"యని జను లనుకొనునట్లును గ్రంథమును చక్కఁగ నిర్మించి వ్రాయవలెను ౧౨ శరీరముతో బాగుగాఁ బరిశ్రమ చేయవలెను. తన యుత్కట కీర్తిని బ్రపంచమునందు విడువవలెను. ఏదేని యుత్తమగుణమును జూపి లోకులను మోహితులఁ గావింపవలెను. ౧౩ గట్టికాగితమును దెచ్చి మిగుల జాగరూకతగా దానిని గ్రంథమునకుఁ దగినట్లు చింపవలెను. వివిధములగు వ్రాతపనిముట్టులను జాగ్రత్తజేసికొనవలెను ౧౪ చాకు, కత్తెర, గీతలుగీయుయంత్రము, సీసము, గొట్టము, పలుతెఱంగులనుండు మంచిమంచి రంగులు, మఱియు నితర సాధనములు సేకరించి యుంచుకొనవలెను ౧౫ దేశదేశాంతరములలోఁ గల గాఢములు, సూక్ష్మములు, సుందరములు నగు రంగు పాత్రములు (సిరాబుడ్లు) ప్రోవుచేయవలెను. ౧౬ కలమునుజెక్కెడి యంత్రము, గీతలుగీయు యంత్రము, సీసపుటుండలు మున్నగు చిత్రవిచిత్రములగు సాధనములు సంపాదించుకొనవలెను ౧౭ ఎండినదియుఁ బచ్చిదియు నగునలుపురంగు దగ్గఱ నుంచుకొనవలయును. ఇంతియగాక నానావిధవర్ణములు వేఱువేఱుగా దూదితోఁ దడిపి జాగ్రత్తజేసికొనవలెను ౧౮ గ్రంథమునందు ఇతిశ్రీ (సమాప్తి)ని

నానావిధములగు సుందరచిత్రములతో లిఖింపవలెను. దేశదేశాంతరము లలో నుపయోగించు చిత్రలేఖనపరికరములు సిద్ధముగానుంచుకొన వలెను. ౧౯ నానావిధములగు నవారు, వేష్టనము, ఎఱ్ఱనిరంగు, మైనపుగుడ్డ, పెట్టెలు, తాళములు మున్నగు నెన్నెనిసామానులు, పుస్తకములను సురక్షితముగా నుంచుకొనుటకు గావలయును. * ౨౦

రెండవసమాసము

చతురత్వప్రవర్తనము.

గతసమాసమందు వ్రాయువిధము వివరించితిని. ఇంకనిప్పుడు అనేకప్రకారములగు అర్థముల నెఱుంగురీతుల వినుండు. అన్నివిధములగు విషయములను దెలిసికొనవలెను. ౧ శబ్దభేదము, అర్థభేదము, ముద్రాభేదము, ప్రబంధభేదము, నానాధ్వనుల ధ్వనిభేదము నెఱుంగవలెను. ౨ నానాసందేహములు, ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు, ప్రతీతిసాక్షాత్కారము మున్నగువాని నెఱుంగవలెను. ఏలయన! ఈవిషయముల నెఱింగినచో జనుల యంతఃకరణములు ప్రసన్నములగును. ౩ నానావిధములగు పూర్వపక్షసిద్ధాంతానుభవములను జక్కగ నెఱుంగవలెను. సందేహపూర్ణములగు వస్తువ్యస్తవిషయములఁ జెప్పఁగూడదు. ౪ ప్రవృత్తియైనఁ గాని యుమ్మ. నివృత్తియైనఁగానియుమ్మ. (ప్రతీతి(అనుభవము) లేనిచోనంతయుభ్రాంతియే! అనుభవరహితుఁడగుమానవుఁడుమట్టిప్రమిదవంటివాఁడు. (అనుభవతైలము లేనిచో) దానిలోనిజ్యోతియెట్లువెలుంగఁగలదు? ౫ హేతువును దెలిసికొనియుత్తరమీయవలెను. రెండవవానిమనస్సులోని యంశమును గ్రహింపవలెను. ఇదియే ముఖ్యమగు చాతుర్యలక్షణము ౬ చతురత్వము లేనిచో నేప్రయత్నమైనను సిద్ధినొందఁజాలదు. చాతుర్యము లేనిచో సమస్తవిద్యలును వ్యర్థము. చతురత్వము లేని సమాజమునందు మిగుల గొప్పగొప్ప విషమపరిస్థితులు తటస్థించును. జనులకు సమాధానమే కలుగదు. ౭ ఇతరులు నుడువు మాటల నన్నింటిని మౌనముగ వినుచుండవలెను. స్వయముగా నేమియుఁ జెప్పఁజనదు. కాని యందఱిమనోభావములను దన

---

* ఈసమాసము వలన శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి వారికాలమున గలలేఖన ప్రణాళిక తెలియును.

చతురత్వముతోఁ గొద్దిలోనే తెలిసికొనవలెను. ౮ బుద్ధిహీనులతోఁ గూర్చుండఁదగదు. ఉద్ధతుఁడగు మనుజునితో విశేషించి భాషింపరాదు. తనకొఱకై యెవరిచిత్తసమాధానము నేని భంగము గావింపఁజనదు. ౯ ఎఱుక లేమిని (దీనత్వమును) విడువరాదు. ఎఱుకకలదని గర్వపడఁగూడదు. సమస్తజనులహృదయములను మృదుశబ్దములతోఁ బ్రసన్నముగా నుంచుకొనవలెను. ౧౦ ప్రసంగము నుజక్కఁగఁ బరిశోధింపవలెను. పలుమారి నప్రసన్నులుగ నొనరింపఁదగదు. సత్యమునుడివియేని సభ్యుల మనోభంగము గానీయరాదు. ౧౧ జాడదీయుటయం దాలస్యము కూడదు. భ్రష్టజనులలోఁ గూర్చుండరాదు. ఒకవేళఁ గూర్చున్నచో మిథ్యాదోషములు నుడువరాదు. ౧౨ ఆర్తుఁడగు మనుజుని యంతఃకరణమును బరికింపవలెను. చదివినది యేకొద్దియైనను దెలిసికొనునది విశేషముగ నుండవలెను. శ్రేష్ఠుఁడగుపురుషుని దనగుణములచే లోఁబఱచుకొనవలెను. ౧౩ జల్సా, మేజువాణి మున్నగువినోదములలోఁ బాల్గొనరాదు. భోజన ప్రసంగములోనికిఁ బోవఁదగదు. ఏలయన! అచ్చటి కేగినచో ఆత్మగౌరవమునకుఁ గొఱంతగలుగును. ౧౪ ఉత్తమగుణములను వెల్లడించుచు అందఱితోఁ గలిసియుండుటలో నానందముగలదు. యోగ్యులగు మనుజులను జూడఁగనే వానిని బాగుగాఁ బరిశీలించి పిదపఁ దనమిత్రులను గావించుకొనవలెను. ౧౫ ఉపాసనమున ననుసరించి భాషింపవలెను. అందఱను సంతుష్టిపఱుపవలెను. మఱియు నెల్లరిపట్లను సకలవిధములఁ బ్రతిష్ఠనుంచవలెను. ౧౬ తొలుదొలుత అన్నితావులందును అన్నివిషయములలోను జాడనెఱింగి పిమ్మట గ్రామములలో బ్రవేశింపవలెను. మనుష్యమాత్రునియెడ సోదరప్రేమయుంచి సాదరముగా భాషింపవలెను. ౧౭ ఎవ్వరినిగాని ఉచ్చనీచములాడఁదగదు. అందఱిహృదయములను జల్లఁగనుంచవలెను. సూర్యాస్తమానకాలమునం దెచటికిని బోవఁదగదు. ౧౮ మనుజునియందుఁగల వాణి యొక యుత్కృష్టపదార్థము. దానివలనఁ బ్రపంచమంతటితోఁ జెలిమికుదురును. అన్నితావులందును సత్పాత్రుని వెదకి కనుఁగొనవలెను. ౧౯ హరికథాప్రచారము జరుగుతావున కరుగవలెను. అందఱికంటె దూరముగా దీనునివలెఁ గూర్చుండవలెను. ఇట్లే దూరముగనుండియే హరికథాభావము

గ్రహింపవలెను ౨౦ హరికథాకాలక్షేపములలో సజ్జనులు లభింతురు. గొప్పగొప్పప్రభావశాలురగు జనులతోఁ బరిచయము కలుగును. ఈవిధముగా సమస్తమును నెఱింగి తెలిసికొని పిదప మెల్లమెల్లఁగా జనసముదాయములోఁ గలియుటకుఁ బ్రయత్నింపవలెను ౨౧ అన్నిఁటిలో శ్రేష్ఠమైనది శ్రవణము. శ్రవణముకంటెను గొప్పది మననము. మననమువలనఁ జెక్కుమందికి సమాధానముకలుగును ౨౨ ధూర్తతవలన (విశిష్టచాతుర్యమువలన) అన్నింటి నెఱుంగవలెను. లోలోపల నంతయు మనస్సునందే నిశ్చయము గావించుకొనవలెను. తెలిసికొనకయే యేశ్రమము భరింపవలయును. ౨౩

మూఁడవసమాసము

అ భా గ్యు ని ల క్ష ణ ము లు .

అంతఃకరణమును పదిలపరచి అభాగ్యునిలక్షణములు వినుఁడు. ఈయవలక్షణములను విడిచినచో భాగ్యలక్షణము లబ్బవును. ౧ పాపము దరిద్రమువలనఁ గలుగును. పాపము దరిద్రమువలననే సంచిత మగుచున్నది. నిరంతర మిట్లే జరుగుచుండును ౨ కావున అభాగ్యలక్షణములను విని వానిని త్యజించుట యావశ్యకము. ఇట్లు గావించుటవలనఁ గొన్నికొన్నిభాగ్యలక్షణము లలవడును ౩ అభాగ్యునకుసోమఱితనము రుచించును. వానికెప్పుడును ప్రయత్నముగావింపవలయునను తలంపే కలుగదు. మఱియు వానివాసన నిరంతరమును అధర్మమునందే లగ్నమైయుండును ౪ అభాగ్యుఁడు సర్వకాలసర్వావస్థలయందు భ్రమాకులుఁడుగను నిద్రాప్రియుఁడుగను నుండును. ఎవరికిని రుచింపనివిధముగా నాతఁ డడ్డదిడ్డము లాడుచుండును ౫ అభాగ్యుఁడు చదువుటయు, వ్రాయుటయు నెఱుఁగఁడు. వ్యాపారముగాని వ్యవహారముగాని చేయఁజాలఁడు. లెక్కడొక్కలవ్రాయనొల్లఁడు. ఆతనికిధారణాశక్తిగూడనుండదు ౬ ఆతఁడు(తనవస్తువులను) బోగొట్టుకొనును. విడిచివేయును. ఎందోపడవేయును. పగులఁ గొట్టుకొనును. మఱచిపోవును. పొరపాటుబడును. ఎన్నిదుర్గుణములుగలవో యన్నియు వానికడనే యుండును. యోగ్యులసాంగత్య మాతని కించుకేని రుచింపదు ౭ అభాగ్యుఁడు దుష్ప్రవర్తనులను జతగాండ్రనుగఁ జేసికొను దుష్క

ష్టులను మిత్రులుగఁ జేసికొనును. చోరులను పాపులను దుష్టులను సమ కూర్చును ౮ చూచినవారితోఁ గలహించును. నిరంతరము దొంగతనము చేయును. నకుల కపాయముచేయుటలో అభాగ్యుఁడుమిగుల నేర్పరి. మార్గ మునందుండి బాటసారులను దోచుకొనును ౯ ఆతనికి దూరదర్శిత్వ ముండదు. న్యాయముగాని, నీతిగాని రుచింపదు. నిరంతర మితరులవస్త్రముల ను దొంగిలింప నువ్విళులూరుచుండును. ౧౦ అభాగ్యుఁడు సోమరితనము తోఁ గొన్నిదినములు దేహమును బోషించుకొనును. కాని, పొట్టకులేన ప్పుడు ఏమియుఁ జేయఁజాలఁడు. వానికిఁ గట్టుకొనుటకుఁ, గప్పుకొనుటకుఁ జింపిరిగుడ్డలైన దొరుకవు ౧౧ సోమరితనముతో దేహమును గాపాడుకొ నును. ఎల్లప్పుడు తలగోకుకొనును. రాత్రింబగళ్లు నిదురించుచుండును. ౧౨ జనులతోఁ జెలిమిచేయఁడు. కఠినవాక్యము లాడును. మూర్ఖత్వకార ణమున నెవరాటంకపరచినను వినఁడు. ౧౩ పవిత్రులతోఁ గలియుటకు సంకోచించును. అపవిత్రులగు జనులలోనికి నిశ్శంకముగాఁ బోవును. జనులందఱు నిందించు దుష్కర్మము లభాగ్యునకు మంచిపనులని తోఁచు ను ౧౪ ఆతనికిఁ బరోపకారమన నేమియోఁ తెలియదు. అనేకుల సంహ రించును. ఆతఁ డన్ని విధముల నిరంకుశుఁడును బాపియుఁ, అనర్థియు, మూర్ఖుఁడునై యుండును. ౧౫ అభాగ్యుఁడు శబ్దములను గనిపెట్టి మాటలాడఁడు. అడ్డుపఱచినచో నాగఁడు. ఆతనిభాషణ మెవనికిని రుచింపదు ౧౬ ఎవరివిశ్వాసము లేదు. ఎవరితో మైత్రియు లేదు. విద్యావైభవ మేమాత్రము లేదు. ఐనను మిడిసిపడుచునే యుండును ౧౭ పెక్కండ్రమానసములను బ్రసన్నము గావించుకొనఁగలిగినపుడే సౌభాగ్యము ప్రాప్తించునని యెవరేని యభా గ్యునితోఁ జెప్పినచో నిట్టివివేకవాక్యముల నాలింపఁడు ౧౮ స్వయముగా నాతనికిఁ దెలియదు. ఇతరులు నేర్పెంచినచోఁ దెలిసికొనఁడు. ఇట్టిపురు షునికొఱ కేమియుపాయములఁ జేయఁగలము? ౧౯ అభాగ్యుఁ డెన్ని యో యోచనలఁ గావించును. మనోరాజ్యమును బరిపాలించును. కాని యేమియుఁ బ్రాప్తింపదు. ఈవిధముగ నాతఁడు నిరంతరము సందేహ ములలోఁ బడియుండును. ౨౦ పుణ్యమార్గమును విడిచివేయును. ఇఁక నాతనికిఁ బాప మెట్లుతొలంగును? నిశ్చయ మేమియునొనర్పఁడు. ఎల్ల

పుడు సందేహములలో మునిఁగి తేలుచు సర్వమును నాశనముగావించును ౨౧ చక్కఁగ నేవిషయము నెఱుంగఁడు. అట్లయ్యు సభలో నేదియో మాటలాడఁబోవును. అతఁ డేమియు నెఱుంగనివాఁడుగావున సభలో మాటలాడునపుడు లోకులసమ్ముఖమున బుద్ధిహీనుఁడు, వ్యర్థుఁడునై కూర్చుండును ౨౨ ఎవ్వనినిశ్చయభావము (కొంతవైనను) పెక్కుమందికి విశదమగునో యాతఁడు ప్రపంచమున మాన్యుఁడగును ౨౩ కష్టమును సహింపకున్నచోఁ గీర్తి యెట్లులభించును? గౌరవ మూరక లభింపదు. మీఁదుమిక్కిలి అవలక్షణమువలన నలుదిక్కులందును నిందగలుగును. ౨౪ యోగ్యులస్నేహము గావింపక చతురత్వముగడింపక యుండువాఁడు తనకుఁ దానె వైరి. స్వహితము నాతఁ డెఱుంగఁడు. ౨౫ జనుల కొనరించు ఉపకృతికిఁ బ్రతిఫలము తనకు తత్ క్షణమే లభించును. ఈ విషయ మభాగ్యునకుఁ దెలియదు. ౨౬ ఉత్తమగుణములు లేకుండుటయే అభాగ్యతాలక్షణము. బహుజనులకు రుచింపనివేవియో యవియే స్వాభావికముగా అవలక్షణములు ౨౭ చేయని దేపనియుఁ గాదు. పనికిమాలినవాఁడు దుఃఖప్రవాహమునందుఁ గొట్టుకొనిపోవును. ౨౮ బహుజనులకు మాన్యుఁడుగ నెవ్వఁడుండఁడో యాతనికి సమానుఁడగు పాపాత్ముఁ డింకొకఁ డుండఁబోఁడు. అభాగ్యుఁ డన్నితావులందును నిరాశ్రయుఁడై దీనరూపుఁడై యుండును. ౨౯ కావున అవగుణములను విడిచిపెట్టవలెను. ఉత్తమగుణముల నెఱింగి గ్రహింపవలెను, ఇట్లొనరించినచో సమస్తవిషయములును దన కనుకూలమగును ౩౦.

నాలుగవ సమాసము.

భాగ్యవంతుని లక్షణములు.

ఇంతకుముందు మీ కభాగ్యునిలక్షణములు నివేదించితిని. వానినన్నింటిని వివేకముతో నెఱింగి విడువవలెను. ఇఁకఁ బరమసుఖదాయకములగు భాగ్యలక్షణములను వినుండు ౧ భాగ్యవంతుఁడగుపురుషుఁడు స్వాభావికముగనే గుణవంతుఁ డగును. అతఁడు నానావిధములఁ బరోపకారమొనరించును. మఱియు నిరంతర మెల్లరకును బ్రియుఁడై యుండును ౨ భాగ్యశాలి సుందరములగుఅక్షరముల వ్రాయుట యెఱుంగును. వేగము

గను శుద్ధముగను జదువఁగలఁడు. అంతియుగాక యనేకవిధముల అర్థాదులు వివరించిచెప్పుట నేర్చియుండును ౩ ఎవరిమనస్సునేని త్రెంచివేయఁడు. సౌభాగ్యలసాంగత్యము విడువఁడు. మఱియు నితర భాగ్యవంతుల లక్షణములను ఆలోచనలోనికిఁ దెచ్చును. ౪ భాగ్యశాలియందఱకును బ్రియుఁడు. తానేగినతావున జనుల కాతఁడు నిత్యనూతనుఁడుగఁ గన్పట్టును. మూర్ఖత్వకారణమున నెన్నఁడును సందేహములలోఁ దగుల్కొనఁడు. ౫ నానావిధములగు నుత్తమగుణములు గలవారును, సత్పాత్రులును నగువారే జగన్మిత్రులు. వారల కీర్తి లోకమంతటను నావరించుకొనును. వారలు పరాధీనులుగ నుండరు. నిరంతరము స్వతంత్రులుగ నుందురు ౬ భాగ్యశాలి జనులందఱిహృదయముల నానందపఱచును. పెక్కుగ్రంథముల నవలోకించును. తననిశ్చయము నెన్నఁడును వదలఁడు ౭ నమ్రతతో నడుగుటయుఁ, జక్కఁగ నర్థమును వివరించుటయుఁ జెప్పినవిధముగా నుత్తమకార్యము లొనరించుటయుఁ గూడ నాతఁ డెఱుంగును ౮ బహుజనప్రియుఁడై వర్తించుభాగ్యశాలి నెవరేని 'యిదియేమి' యనఁజాలరు. ఆమహాపురుషుఁడు దేదీప్యమానపుణ్యరాశి యైయుండును. ౯ ఆతఁడు పరోపకారము జేయుచుండును. అందఱికి నాతనితో నవసరముండును. ఈస్థితిలో నాతనికి భూమండలమం దేవిషయమునను నేని కొఱంతయుండదు ౧౦ పలువు రాతనికై నిరీక్షింతురు. అందఱికడ కాతఁడు తత్కాలముననే సకాలమునకు వచ్చును. ఎవరికి హీనత్వముగలిగినను ఆతఁడు సహింపఁడు ౧౧ భాగ్యశాలి పదునాలుగు విద్యలు, అఱువదినాలుగు కళలు, సంగీతము, గాయనకళ, నెఱుంగును. ఆత్మవిద్యాశక్తిగూడ నాతనికిఁ జాలినంత యుండును ౧౨ అందఱితో నమ్రతగ భాషించును. అందఱియెడ హృదయముంచి వర్తించును. ఎవ్వరికైన నేవిధముగుహీనత్వమును గలుగనీయఁడు. ౧౩ భాగ్యశాలి న్యాయము, నీతి, భజన, మర్యాద, జవదాటక సమయమును నిరంతరమును సార్థకము జేయును. దరిద్రజన్యములగు ఆపద లాతనికడ కెట్లువచ్చును ౧౪ ఆతఁ డుత్తమగుణభూషితుఁడు. బహుజనశోభితుఁడు. అంతియగాక ప్రకట ప్రతాపమున మార్తాండునివలె నుదితుఁడై యుండును. ౧౫ అనుభవ నీయుఁడగుపురుషుఁ డరిగినతావునఁ దగ వెట్లుకలుగును?

౧౬ భాగ్యశాలి ప్రాపంచికసుఖార్థమై రాజనైతికయుక్తిప్రయుక్తుల నెఱుంగును. పరమార్థప్రాప్తినొందుటకై ఆధ్యాత్మికవివరణముగూడ నెఱుంగును. ఆతఁ డన్నింటియందు నెద్దియుత్తమగుణమో దానికి భోక్తయై యుండును ౧౭ ఎదుట నొకటిజెప్పుట, చాటున మఱియొకవిధముగా వర్తించుట, యాతఁ డెన్నఁడు నెఱుంగఁడు. ఆతనితో నందఱకు నవసరము కలిగియుండును ౧౮ ఎవరిహృదయమునకేని బాధకలుగునట్లు భాగ్యశాలియగు పురుషుఁ డెన్నఁడును వర్తింపఁడు. ఆతఁ డన్నివిధముల వివేకమును బ్రకటించును౧౯ కర్మవిధి, ఉపాసనావిధి, జ్ఞానవిధి, వైరాగ్యవిధి, విశాలమగు జ్ఞాతృత్వబుద్ధి యెన్నఁడును భాగ్యశాలిని దొలంగిపోవు౨౦ వానియొద్ద నున్న వన్నియు నుత్తమోత్తమగుణములె; ఈస్థితియం దాతనినెవఁడేని యయోగ్యుఁడనియనఁ గలఁడా! ఆత్మవలె నాతఁ డన్నిఘటములలో సంపూర్ణముగా వ్యాపకుఁడై యుండును. ౨౧ చిన్నపెద్దలందఱును దమ తమ కార్యములలో నెట్లుతత్పరులై యుందురో యట్లు భాగ్యశాలి మనఃపూర్వకముగా నెల్లరికి ఉపకారముగావించుచుండును. ౨౨ ఇతరుల దుఃఖమునఁ గాంచి దుఃఖియగును. ఇతరులసుఖముగాంచి సుఖియగును. నిరంతరము జనులందఱును సుఖముగానుండవలయునని తలంచును. ౨౩ చిన్నపెద్దపిల్లలందఱెడల తండ్రిమనస్సు ప్రేమాన్వితముగా నుండునట్లు మహాపురుషునిహృదయము ప్రజలందఱియెడ సమానచింతగలిగియుండును.౨౪ మహాపురుషుఁడు పరులదుఃఖమును జూడలేఁడు. ఎల్లపుడును నిస్పృహుఁడై యుండును. ధిక్కరించినను వేఱుగఁ దలంపఁడు ౨౫ మిథ్యాశరీరము నెవఁడేని దూషించినచో అందువలన నాతని దేమి పోవును? జ్ఞాతయగువాని నెందేని దేహబుద్ధి జయింపగలదా ౨౬ ఎన్నటికిని, జయింపదు. జ్ఞాత దేహముకంటెభిన్నుఁడు. ఉత్తముఁడు కొన్నియైన నుత్తమగుణములను బ్రపంచమునకుఁ జూపవలెను ౨౭ ఉత్తమగుణములు మనుజు నాకర్షించును. చెడ్డగుణములు మనుజునికి ఖేదము గలిగించును. సాధారణమానవులకుఁ దీక్ష్ణబుద్ధివిషయ మేమి తెలియును? ౨౮ ఈతఁడు జనులయెడ నత్యంతక్షమ జూపుచున్నాఁడని గ్రహింపకనే జనులు ఆ పురుషున కనేకవిధములసహాయము జేయుదురు౨౯ పలువురు తమ్ము దామ గొప్పవారలమని భావింతురు. లోకులు తన్నుగొప్పవానిగఁ దలంపనంతవ

అక్కఁ దనకై తాను గొప్పవాఁడనని చెప్పుకొనుటవలనఁ గలుగుఫలమేది? మహాపురుషుఁడు ధీరుడుగను, ఉదారుఁడుగను, గంభీరుఁడుగను నుండును. ౩౦ "ఉత్తమగుణములన్నియు సమర్థునిలక్షణములు, అవగుణములన్నియు అభాగ్యుని లక్షణములు" అని తెలిసికొనవలెను ౩౧.

ఐదవసమాసము

దేహమువలని యుపయోగము

మన్ను, ఱాయి, బంగారము, వెండి, కంచు, ఇత్తడి, రాగి, మున్నగులోహములతో నిర్మింపఁబడిన దేవతావిగ్రహములను, చిత్రపటములను మానవులు పూజించుచున్నారు ౧ దూదితోఁ, గట్టెతోఁ జేసినదైవతములు, ప్రవాళదైవతములు, బాణములు, తాండలములు, నర్మదేశ్వరములు, సాలిగ్రామములు, కాశ్మీరీదైవతములు, సూర్యకాంత చంద్రకాంతములు గూడఁ బూజింపఁ బడుచున్నవి ౨ కొందఱు దేవతార్చనమునందు రాగినాణెములను, బంగారునాణెములను బూజింతురు. చక్రాంకితములగు నాణెములను జక్రతీర్థమునుండి తెచ్చుకొందురు. ౩ ఉపాసన పలుతెఱంగుల నుండును. ఎంతదనుకఁ జెప్పఁగలను! శ్రద్ధానుసారముగ నెల్లరును ఉపాసన గావించుచున్నారు ౪ తొలుదొలుత నన్నింటికిని గారణమగు స్మరణమును విచారింపవలెను. దైవతములన్నియు దాని యంశలే ౫ ఆదియందు ద్రష్టయు, దైవము నొక్కటియే. అదియే యనేకమయ్యెను. వివేకమువలన నీయంశము ధ్యానములోనికి వచ్చును ౬ దేహములేకున్నచో భక్తి జరుగదు. ఇంతియగాక పరమేశ్వరుఁడు ప్రసన్నుఁడు గాఁడు. కావున భజనకుమూలము దేహమే ౭ మొదటినుండి దేహమును వ్యర్థ మనితలంచినచో భజన మెట్లు జరుగఁగలదు? సారాంశ మేమన, దేహాత్మసంయోగమువలననే భజనము జరుగును ౮ దేహములేకున్నచో ఈశ్వరభజనము, పూజనము, మహోత్సవము మున్నగునవి యెట్లు జరుగఁగలవు? ౯ దేహములేకున్నచో, అత్తరు, గంధము, పత్రపుష్పఫలతాంబూలములు, ధూపదీపనైవేద్యములు మున్నగుపూజ లెట్లు జరుగఁగలవు? ౧౦ దేవునితీర్థము గైకొనుట, దేవునిచందనము నలఁదుకొనుట, దేవుని పయిపూవులుంచుట మున్నగువిషయములు దేహములేకున్నచో

జరుగుటయెట్లు? ౧౧ ఇంతయేల! దేహము లేకున్నచో సేవ
నియు జరుగదు. దేహమువలననే భజన జరుగును. ౧౨ దేవుఁడు, దేవ
త, భూతము (ప్రాణిమాత్రులు) దైవతము మొదలగు నన్నింటియందును
బరమాత్ముఁడు నిండియున్నాఁడు. కావున యోగ్యతానుసారముగా సం
దఱకు బ్రసన్నులఁ గావింపవలెను. ౧౩ అందఱికిఁ గావించుసన్మానము
మూలమునకె (పరమాత్మునకె) ప్రాప్తించును. ౧౪ మాయాలత అల్లుకొ
నియున్నది. నానావిధములగు దేహఫలములతో నిండియున్నది. ఫలము
లలో మూలమునందలి చైతన్యము విదితమగుచుండును ౧౫ కావున ఉ
దాసీనతను జూపనక్కరలేదు. చూడఁదలఁచినవాఁ డక్కడనే చూడవ
లెను, మఱియు విశ్వాసముకలిగినపిమ్మట సమాధాని యై యుండవలెను.
౧౬ ఎందఱో మనుజులు సంసారమునువిడిచి దేవునివెదకుచుఁ దిరుగుచుం
దురు. వారు పోయినతావునెల్ల బహువిధ సందేహములలోఁ బడుదురు.
౧౭ సర్వసాధారణులగు జనులలోఁ గొందఱు గృహమునందే దేవతార్చ
నము గావింతురు. మఱియు నిటునటు భ్రమణమొనరించి క్షేత్రములలోని
దేవతలను దర్శింతురు ౧౮ లేదా! బహువిధములగు నవతారకథల
నాలించి (యేదేనియొకయవతారమునందె తమహృదయమును) నిశ్చయ
ము గావించుకొందురు. కాని దానికి గొప్పవిస్తరము గలదు ౧౯ కొంద
ఱు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులకథ లాలించి వారలనే గొప్పవారినిగ భావిం
తురు. కాని యన్నింటికంటెను ముందుగా నాగుణాతీతుఁడగు జగదీ
శ్వరుని గాంచవలెను ౨౦ కాని యాజగదీశ్వరుని కెచ్చటను నెలవులేదు.
ఎచ్చట భజన చేయవలెను? ఇది మిగుల సందేహమగు నంశము ౨౧ ఆ
పరమాత్ముని సందర్శింపఁ జాలకున్నచోఁ బవిత్రుల మెట్లగుదుము? కావున
నన్నింటినెఱింగిన సాధుపుంగవులకు వందనములు ౨౨ పృథ్వీమండలము
నం దెందఱో వేల్పులున్నారు. వారలయెడ విశ్వాసము తొలఁగ వీలులే
దు. ముఖ్యదైవతము (పరమాత్మ) అనేకప్రయత్నములు గావించినపిదపఁ
గూడ విశదముగాదు ౨౩ కావునఁ గార్యమును వేఱుపఱచి (మాయను=
దృశ్యమును వేఱుజేసి) పిదప నాపరమాత్ముని జూడవలెను. అప్పుడే కొంత
గోప్యము విశదమగును ౨౪ అది కానిపింపదు. భాసింప
దు. కల్పాంతమునందును సైత మది నశింపదు.

మఱియు సుకృతము లేకున్నచో దానిమీఁద మనస్సు విశ్వాసముంచదు. ౨౫ కల్పనము మిగుల దర్కము చేయును. వాసన మిగుల గోరును. మఱియు నంతఃకరణమునందు నానావిధతరంగము లుత్పన్నమగుచుండును. ౨౬ కావున గల్పనారహితమగు వస్తువే శాశ్వతమైనది. దాని కంత్యము లేదు. కాన దాని ననంతమందురు. ౨౭ జ్ఞానదృష్టితో దానినిజూడవలెను. చూచియచ్చటనే యుండవలెను. నిది ధ్యాసము సంగత్యాగములతోఁ దద్రూపము కావలెను. ౨౮ పాపము! ఈక్షుద్రజీవునకు దాని యానందలీలలు దాని చిత్రవిచిత్రము లేమి తెలియును? ఆస్థితి సాధుసమాగమమునలన స్వానుభవమైనపిమ్మట సిద్ధించును. ౨౯ ఆస్థితి సిద్ధించినపిదప అధోగతి నశించును. ఈవిధముగా సద్గురునిసేవవలన దత్కాలముననే సద్గతి లభించును.

ఆ ఱ వ స మా స ము.

బు ద్ధి వా ద ము.

పరమార్థియు, వివేకియు నగుపురుషునికార్య మందఱకు రుచించును. ఏలయన! ఆతఁ డన్నిపనులను ఆలోచనాపూర్వకముగా నొనరించును. మఱియును దరిచేరనీయఁడు ౧ జనులకు రుచింపనిపని నాతఁ డెన్నఁడును జేయఁడు. ఆదినుండి యంతమువఱక నాతఁ డన్నిసంగతులు దెలిసికొనును. ౨ స్వయముగా నిస్పృహత్వము నాచరింపని వానిమాట నెవ్వరు నామోదింపరు. ముఖ్యవిషయ మేమన! అజగదూర్ధ్వుఁడగుపరమాత్ముని సంతుష్టుని నొనరించుట కఠినతరము ౩ కొందఱు బలవంతముగ మంత్ర ముపదేశించి గురువులగుటకుఁ దలంతురు. కొందఱు ఎవరినేని మధ్యవర్తిగ నేర్పఱచికొని గురువగుటకు యత్నింతురు. కాని యిట్టివారలు దురాశాకారణమున స్వాభావికముగనే లోకులకడఁ దమగౌరవమును గోల్పోవుదురు ౪ వివేకమును బడయఁదగినవారలే ప్రతికూలురగుచో నిఁక ముందటివ్యవహార మెట్లు జరుగఁగలదు? ౫ కొన్నితావులలో సోదరునకు సోదరుఁడె గురువుగా నుండును. దీనిచే బోనుపోను గొప్పచెఱుగు సంభవించును. కావున బరిచయములచెంత గురుత్వము (మహంతుధర్మము) ప్రకటింపఁ దగదు ౬.

ఇట్లొనరించుట తొలుత బాగుగానున్నట్లు కనిపించినను క్రమముగా గోలయారంభమగును. ఔను. విచారరహితులగు మానవు లెంతసంతోషమున గుమిగూడియుండినను నుందురుగాక! వివేకి కిదియెట్లు రుచించును? ౭ పతి శిష్యుఁడు. పత్ని గురువు. ఇదిగూడ నొకవిచిత్రమగు విషయమే! నానాప్రకారులగు భ్రష్టాకారులలో నీభక్తయు నొకఁడు ౮ వివేకమును బ్రకటింపక గుప్తముగనుంచువాఁడును; సత్యము నను మానములోని కేని రానీయనివాఁడును, ౯ అభిమానమగ్నుఁడైయుండు వాఁడును, ఇతరుల వివేకమొఱింగినచో దానిని గ్రహింపనివాఁడును నగుపురుషుఁడు దూరదర్శి కాఁజాలఁడు ౧౦ నాయభిప్రాయ మేమన? ఎవ్వరి నేమియు నడుగక భగవద్భజనము నభివృద్ధిచేయవలెను. వివేకబలముతో జనులను భజనమునం దన్వయింపఁజేయవలెను ౧౧ వివేకముతో నితరులమనస్సులఁ జెదరనీయక తనకోర్కిని స్వధర్మమును లోకాచారమును ననుసరించి (ఈమూఁడింటెని గాపాడుకొనుచు) పనిచేయుట మిగులఁగఠినము: ౧౨ తాను స్వయముగా మ్లేచ్ఛుని గురువుగఁ జేసికొని చండాలురను శిష్యులగఁ జేసికొని తిరుగుచున్నచో జనసముదాయము భ్రష్టమగును ౧౩ కావున నిట్లొనరింపక బ్రాహ్మణమండలుల నేకత్రగావింపవలెను, భక్తమండలులను గౌరవింపవలెను ౧౪ ఉత్కటమును, భవ్యమును నగువిషయమునే గ్రహింపవలెను. ఇతరవిషయముల నన్నింటిని ద్యజింపవలెను. నిస్పృహత్వముతో భూమండలమునందు విఖ్యాతి నొందవలెను ౧౫ వ్రాయుట, చదువుట, అర్థమును జెప్పుట, పాడుట, ఆడుట, పఠించుట మున్నగుసమస్తవిషయములును జక్కఁగ నుండవలెను ౧౬ దీక్షయు, మైత్రియు మంచివిగ నుండవలెను. ఇంతియగాదు. రాజనీతివిషయికమగు దీక్ష్ణబుద్ధిగూడ కావలెను. కాని తాను మాత్ర మన్నివిధముల నలిప్తుఁడుగ నుండవలెను ౧౭ హరికథలయెడ నిరంతరము ప్రేమయుంచవలెను. ఇందుచే జనులందఱును హరికథయందుఁ బ్రేమ యుదయించును. సూర్యునివలె ప్రభావయుతమగు నుపదేశమొనరింపవలెను. ౧౮ దుర్జనులను సంభాళించుటయు,సజ్జనులను బ్రసన్నులఁగావించుటయు, నెల్లరిమనోభావములు గ్రహించుటయు బుద్ధిమంతుని ధర్మము. ౧౯ ఇట్టిసా

ధుపురుషుని సాంగత్యమువలన జనులు సదాచరణు లగుదురు. తత్కాలమునందే వారలయందు త్తమగుణములు పొడసూపును. జనసముదాయమంతయు నఖండరీతిగ నభ్యాసమునకు యత్నించును. ౨౦ ఆపురుషుఁ డెచటి కేగిన నచట నిత్యనూతనుఁడుగఁ గనిపించును ఈతఁడిచ్చటనే నిలిచియుండవలెనని జనులు తలంతురు. కాని దురాశ నీతఁడించుకేని దరికిరానీయఁడు ౨౧ ఉత్కటభక్తి, ఉత్కటజ్ఞానము, ఉత్కటచాతుర్యము, ఉత్కటభజనము, ఉత్కటయోగానుష్ఠానము, మున్నగు నుత్కటగుణములనే యాతఁ డన్నితావులఁ బ్రచారము గావించును ౨౨ ఉత్కటమగు నిస్పృహత్వముగల వానికీర్తి దిగ్దిగంతములలో వ్యాపించును. నుత్కటభక్తివలన సమస్తదేశములందలి జనసముదాయము శాంతినొందును. ౨౩ ఉత్కటవిషయ మేదేని యాచరణమునం దుండనంతవఱకుఁ, గీర్తి వ్యాపింపదు. వ్యర్థుఁడై తిరుగుటవలన నేమి లాభము? ౨౪ దేహము నమ్మదగినది కాదు. ప్రాణము లెప్పుడు పోవునో యెవ్వరికిఁ దెలియదు. ముందీశరీరమున కేవరిస్థితులుసంభవించునో యెవ్వఁడెఱుంగును? ౨౫ కావున సావధానియై యుండవలెను. తనవలనఁ గాఁదగినంతలో మనఃప్రాణములకుఁ దెగించి పరోపకార మొనరింపవలెను. భగవత్కీర్తితో భూమండలమును నింపివేయవలెను ౨౬ తన కనుకూలమగునది యెల్లఁ దత్క్షణమె చేయవలెను. తనవలనఁ గాఁజాలనివిషయమును నిర్మలవివేకముతో యోచింపవలెను ౨౭ ఏలయన? వివేకము వలన సాధ్యముగానిదెద్దియు లేదు. ఏకాంతమున నున్నప్పుడు ప్రతివిషయమును వివేకము ననుమానములోనికిఁ గొనివచ్చును ౨౮ అఖండరీతిఁ బెక్కుతీర్మానములు, చేష్టలు, (క్రియలు) జరుగుతావున కొఱంత యేవిషయమునందేని యుండదు. ఏకాంతము లేనియెడల మానవునిబుద్ధి యుపయోగములోని కెట్లువచ్చును? ౨౯ కావున ఏకాంతమునందు వివేకము (వివేచనము) గావింపవలెను. ఆత్మారాముని గుర్తింపవలెను. ఇచ్చటినుండి యచ్చటిదనుక నేవిధమగు గోలయును లేదు ౩౦.

ఏడవ సమాసము

ప్రయత్నవాదము.

హరికథను జనులలో నానందోళము గావింపవలెను. మఱియు అధ్యాత్మనిరూపణమును వ్యాఖ్యానము చేయవలెను. ఏవిషయమునం దేని కొఱంత గలిగింపరాదు ౧ ఉపదేశకుఁ డొకవేళ నేదేని యంశము మఱచినచో దాని నుపదేశకుఁడే యెఱుంగఁగలఁడు. అజ్ఞానులగు నితరులు కనులార్పుచుఁ జూచుచుందురు ౨ ఏవిషయమున నేని సమాధాము చెప్పుటలో వక్త యాలసించినచో శ్రోతల కాతనియెడ గౌరవముండదు ౩ వ్యర్థవాక్యముల నెక్కువగా వదరక కొద్దిలో సమాధానము చెప్పవలెను. ఒకానొకప్పుడు వారలహృదయమున కంటునట్లుఁగూడ బోధింపవలెను. మనుజుల మనస్సులనుగూడ హరింపవలెను ౪ సహనశీలము లేక వ్యర్థక్రోధము జూపునాతని తామసవృత్తి లోకమునకు వెల్లడియగును. శ్రోతలు తామసుఁడగు నాయుపదేశకుని ప్రేమింపరు ౫ సాధుపురుషుఁడు తా నెందఱిని సంతుష్టిపఱచినది యెవరెవరికి మనోభంగ మొనరించినది పరీక్షించుకొనవలెను ౬ శిష్యుఁడు వికల్పకారణమున దుర్మార్గమున బ్రవేశించును. దురాశవలన గురువు శిష్యుననుసరించును. ఇదియంతయు వికల్పమని యే తలంపుఁడు ౭ ఆశాబద్ధుఁడును, క్రియాహీనుఁడును, చాతుర్యహీనుఁడును నగు సాధుపురుషుని సాధుత్వమునకు చిక్కిఱి దుర్దశగలుగును ౮ ఇట్టి గోస్వాములకు (సాధువులకు) గౌరవముండదు. అన్నితావులందును వారలు శ్రమపడుదురు. ఈవిధముగా వారలే కష్టములుపడుచుండ వారియనుచరులకు సుఖమెక్కడినుండివచ్చును? ౯ జనుల నానందపఱచి నలుదిక్కులఁ గీర్తి వ్యాపించునట్లును అందఱికి నుత్సాహ మతిశయించునట్లును సర్వకార్యము లొనరింపవలెను ౧౦ పరకీయజనులయందుండియు నలిప్తుఁడై సముదాయముపై దృష్టినుంచవలెను. ఎవ్వరి నేమియు యాచింపఁగూడదు. పూర్ణనిస్పృహత్వము కావలెను ౧౧ జగత్తు (బహుజనాభిప్రాయము) ఏవైపుండునో ఆవైపుననే జగన్నాయకుఁడు (పరమేశ్వరుఁడు) ఉండును. ఈవివేకము తెలిసికొనియుండవలెను. వివేకియగుపురుషుఁడు రాత్రింబవళ్లు జనసముదాయమును సంస్కరించుచుండును ౧౨ తా నొక్కఁడు కేవలము మంచివాఁడగుటయుఁ దక్కినజనులందఱు చెడ్డవారగుటయు నెట్లుసంభవము

గును? ౧౩ పాడుబడియున్న దేశములో జూడవలసిన దేమున్నది? మనుజులను విడిచినచో నుండవలసిన తావెద్ది? వ్యర్థమును మిథ్యను విడిచి సత్యమును గ్రహింపవలెను ౧౪ జనులలో గలిసిమెలసి యెందువిధ మెఱుంగనివానికి సాధువృత్తితో (మహంతుతనముతో) నేమిపనియున్నది? అట్టివాడు పరసాధనములను నాలోచించి యడకువతో నుండవలెను ౧౫ చక్కగ నీదుట నెఱుంగనివా డితరుల ముంచినచో నేమిలాభించును? ఆస్థితిలో మీదు మిక్కిలి ప్రేమప్రీతులు వ్యర్థములగును. అంతయు వికల్పమే నిలుచును ౧౬ జనులను సంబాళించు సామర్థ్యమున్నచో సాధుపురుషుడని (మహంతని) ప్రసిద్ధినొందవలెను. లేనిచో ఊరకుండుటయే మంచిది. ప్రసిద్ధిని గడించి యితరులకార్యములు పాడుచేయుట మంచిదికాదు. ౧౭ మందమందముగ నడుచువాడు, చపలుడును, దీవ్రబుద్ధిగలవాడును నగువాని నెట్లుసంబాళింపగలడు? అరబ్బీదేశపు గుఱ్ఱమును ద్రిప్పువా డెట్టివాడుగ నుండవలయునో యోచింపుడు ౧౮ ఈకార్యము మిగుల గఠినమైనది. ఈతీక్ష్ణబుద్ధిరహస్యము సాధారణములగు నమాయికభావములచే దేటపడదు ౧౯ పైరునువేసి కావలిగాయనిచో, వ్యాపారమొనరించి తిరుగనిచో, జనులను గుమిగూర్చి సవరించుకొనజాలనిచో వని యెట్లుజరుగును? ౨౦ పగలు రెండురెట్లుగను రాత్రులందు నాలుగురెట్లుగను ఉత్సాహ మతిశయించునపుడే పరమార్థము లభించును. ఆయోగ్యత వెల్లడియైనచో జనసముదాయము చెదరిపోవును ౨౧ తనమాట లోకులకును, లోకులమాట తనకును రుచింపనిచో నంతయు వికల్పమే! ఈస్థితిలో సమాధానమున కవకాశమే లేదు. ౨౨ సర్వనాశనకరమగు దీక్షనొసంగువాడు గురువుగను మోసగాండ్రు శిష్యులుగను బ్రోగైన తావున వివేక మెట్లుండగలదు? అవివేకము రాజ్యముచేయుతావున నుండుట యుచితముగాదు ౨౩ కొందఱు చాల కాలము శ్రమచేయుదురు. కాని యంత్యమునం దంతయు వ్యర్థమగును. తనవలన నేదియు గానితఱి మఱల నుపాధి నేలవృద్ధినొందింపవలెను? ౨౪ నియమముగా నడువగలిగినయెడలనే ఆయుద్యోగము (గురుశిష్య ధర్మము) యుక్తముగ నుండును. లేనియెడల నంతయు సంతాపమే! క్షణక్షణమునకు ఆటంకములు గలుగుచుండును. ఎంతదనుక వివరింప

శక్యమగును? అగిమూర్ఖులు ప్రపంచమున మూర్ఖత్వముతోఁ బోరలాడు చుందురు. జ్ఞాతలగువారలుగూడ వాదోపవాదములుగావించుచుఁ గలహ ములను వ్యాపింపఁజేయుదురు. కావున నీయిరువురును నిందార్హులే! అట వీరలు వ్యవహారమును సంబాళింపలేరు సరిగదా ఊటకయైనఁ గూర్చుండఁజాలరు. ఇంది తెరులదోష మేమున్నది? అది సత్యమేమన్న! నష్టమగు నుపాధిని విడువవలెను. అన్ని స్థలములయందును దిరుగుచుఁ దనజీవితమును సార్థకముగావింపవలెను. అట స్వయముగాఁ బరిభ్రమ ణము గావింపఁజాలక ఇతరులపరిభ్రమణము సహింపఁజాలక యుండునా తఁడు వికల్పయాతన లనేక మనుభవింపవలసియుండును. అట లీనమేలు తనచేతిలోనున్నది. తనమనస్సులో బాగుగా యోచించి యుక్తమనితోఁ చినవిధముగాఁ బ్రవర్తింపవలయును ౩౦.

ఎనిమిదవ సమాసము

ఉ పా ధి ని రూ ప ణ ము .

సృష్టియం దనేకవిధములగు మనుజులున్నారు. పరిభ్రమణము గావించినచోఁ బ్రపంచస్థితిగతులు విదితమగును. అంతియగాక బహువిధ ములగు యోచనలుగూడఁ గలుగును ౧ పరిభ్రమణమువలన ఉదాసీన వృత్తిగలవారును సుఖదుఃఖములను బాటింపనివారును నగుసాంసారికులపరిచయభాగ్యము లభించును ౨ వారలు స్వాభావికముగనే మితముగా భాషింతురు. నిశ్చయపూర్వకము గా వర్తింతురు. వారలు మాటలాడువిధము నలువురిచే నాదరింపఁదగిన దిగ నుండును. ౩ తాళజ్ఞానము, రాగజ్ఞానము, నీతిన్యాయములు మున్న గునంశములు వారలకు స్వాభావికముగాఁ దెలిసియుండును ౪ సమస్తజ నులను సంతుష్టిపఱుపఁగలవాఁడును ప్రాణిమాత్రులందఱకును నిత్యనూ తనముగాఁ బ్రీతిగూర్చువాఁడును నగుశూరపురుషుఁడు దేశభ్రమణము గావించినచో ఒకఁడో, అరయో లభించును ౫ అకస్మికముగఁ గొన్నివిశే షములు తటస్థించును. ఎందేని యొకమహాపురుషుని దర్శన మబ్బును. ఆతనియందు ఆకస్మికముగ మహాత్మునకుండవలసిన సమస్తలక్షణము.లు గోచరించును. ౬ ఇట్టి పురుషుఁడు లభించినంతన నాతని చమత్కార

ముచే గుణగ్రాహులగుపురుషులు మోహితులగుదురు. ఏలయన ? ఆతని యాచారోపదేశములు అనుభవయువక్తములుగ నిశ్చితములుగ నుండును ౭ తన దుర్గుణములను సుగుణములనుగఁ బ్రదర్శించుట దుర్గుణములన్నిటికంటెను దుర్గుణము. ఇది మిగుల ఘోరపాపము. ఈపాపమువలన దరిద్రము నశింపదు ౮ మిగుల ధ్యానముగావించినను (యోచించినను) నెగవేరనికార్యమొకానొకప్పుడు సహజముగా నెరవేరును. యుక్తిప్రయుక్తులుగాని, ఆపదలుగాని, పొందఁబనియుండదు ౯ (కార్యకౌశలము)ఒకానొకని కభ్యాస మొనరించినను బట్టువడదు. ఒకానొకనికి సహజముగనే యభ్యాసమగును. భగవంతుని మహిమ యెట్టిదియో తెలియకున్నది. ౧౦ గొప్పగొప్పరాజనీతులలో మతిమఱపు గలుగును. విఘ్నములు వచ్చును. ఇట్లే యనేకలోపములవలన నలుగెలంకుల నిందగలుగును. ౧౧ కావున మఱపును గొంచెమేని రానీయఁదగదు. మఱపులేకున్నచో సమస్తోపాయములును జక్కఁగ నెఱవేరును. కాని మఱపువలన నుపాయములుగూడ నపాయములగును. ౧౨ ఒక్కొక్కప్పుడు జరిగిన ఘోరపాపేు గోచరింపదు. మానవునిహృదయమే వంగదు. అభిమానము వీడనికారణమున ఉభయలోకములయందును దుర్దశ కలుగును. ౧౩ సమస్తసంస్థలును నాశనమగును. జనులమనస్సులు విరిగిపోవునేగాని యుక్తియందు మఱపెచటవచ్చెనో తెలియదు ౧౪ ప్రయత్నములేకుండఁ జేయుపనులన్నియు భంగములగును. దూరదర్శకత్వము, బుద్ధిసంయమము లేకపోవుటవలననే యీపరిస్థితు లేర్పడును ౧౫ ఒక్కొక్కఁడు మిగుల మూఢుఁడగ నుండును. వానిపనులన్నియు వెట్టిఘాని పనులవలెనుండును. ఇట్టిపురుషుఁడు నానావికల్పములను వ్యాప్తినొందించును. ౧౬ ఆవికల్పములను దాను నివరించుకొనఁజాలఁడు. ఇతరులకుఁ దెలియవు. వికల్పములనుండి కల్పనము బయలువెడలి యన్నితావులఁ బెంపొందును ౧౭ ఆగుప్తకల్పనము లెఱుఁగువాఁ డెవఁడు? ఎవరువానిని నివరింపవలెను ? కల్పనములందు జిక్కినవాఁడె తనబుద్ధిని దాను దిద్దుకొనవలెను. ౧౮ ఉపాధిని నివరింపఁజాలనివాఁడుఉపాధిని బెంపొందింపఁగూడదు. చిత్తమును సావధానపఱచి సమాధానపూర్వకముగా నుండవలెను ౧౯ ఉపాధిని కౌఁగలించుకొనుటయు, స్వయముగాఁ గష్టములను సహించి లోకులనుగష్టపెట్టుటయు వ్యర

విషయములు. ఇవి తగవు ౨౦ జనసముదాయమును మిగుల గష్ట పెట్టుటయు, దానను గష్టములొందుటయు నిరర్థకము. ఈజంజాటము నిరుపయోగకరము ౨౧ ఉపాధికార్య మిట్లుండును. కొంతమంచిదిగఁ గొంతవక్రముగా నుండును. అన్నింటి నెఱింగి వర్తించుట యుక్తముగా నుండును ౨౨ అందఱి హృదయము లందును భక్తియుండదు. కావున మనము జనులవిష యమున శ్రద్ధదీసికొనవలెను. కాని యంత్యమునం దెవరిమీదను దో షము నారోపింపఁగూడదు ౨౩ అంతరాత్మయే మంచిచెడుగుల నన్నింటి ని చేయుచున్నది. నిర్గుణ మలిప్తముగానున్నది. సమస్తగుణాగుణములు చంచలమునందు (అంతరాత్మయందు) కలుగుచున్నవి ౨౪ శుద్ధవిశ్రాంతి యగుస్థలము నిర్మలము, నిశ్చలము మాత్రమే! అచట సమస్తవికారము లును నిర్వికారము లగును. ౨౫అచట సమస్తోద్వేగములును నష్టమగును. మనస్సునకు విశ్రాంతిలభించును. ఇట్టి దుర్లభమగు పరబ్రహ్మస్థితిని వివేక సహాయమునఁ బడయవలెను ౨౬ మనయెడ ఉపాధి బొత్తిగ లేదనియు, కర్మయోగముతో నివియన్నియుఁ గూడినవనియు వీనిసంయోగము వల నఁగాని, వియోగమువలనఁగాని హానిలేదనియు బాగుగా నెఱుఁగనగును. ౨౭ ఉపాధికి భయపడువాఁడు శాంతముగఁ గూర్చుండవలెను. తనచేత గానిదానిని దలఁచుకొని యేల కలవరపడవలెను? ౨౮మనకు అవకాశము, విశ్రాంతి లభించుటకై కలవరములోఁ గొంతయు, శాంతిలోఁగొంతయుఁ గాలము గడుపవలెను. ౨౯ ఉపాధి యెల్లవు దేహమాత్రమునుండునదిగా దు. సమాధానముకంటె శ్రేష్ఠమైన దింకొకటి లేదు. అట్లే నరదేహము మాటమాటికిని దొరుకదు. ౩౦

తొమ్మిదవసమాసము

రాజనీతి వ్యవహారము.

జ్ఞానియు, ఉదాసియు, జనసముదాయమును సమావేశపరుపవల యునను నుత్సాహముగలవాఁడును నగు మానవుఁ డఖండముగా నేకాంతసేవనము గావింపవలెను. ౧ఏలయన! ఏకాంతమున యోచనలు బాగుగా స్ఫురించును. అఖండ క్రియలు తెలియును. మఱియుఁ

ప్రాణిమాత్రులస్థితిగతులవగతమగుచుండును. ౨ మానవుఁ డొకవేళ క్రియాశూన్యుఁ డైనచో నాతని కేమియుఁ దెలియదు. ఔను. దివాలతీయువానికి ఆదాయవ్యయములేమి తెలియును? ౩ కొందఱు ధనద్రవ్యముల నార్జింతురు. కొందఱు తమవద్దనున్న ఆస్తినిగూడఁ గోలుపోవుదురు. ఇవియన్నియు ఉద్యోగవిషయములు ౪ ఎదుటివాని మనస్సులోనియంశమును దొలుతొల్తనే తెలిసికొన్నచో అనిష్టముగలుగవలసిన యవసరమేయుండదు. ౫ ఒక్కొక్కచోట విశేషకాలమున్నచో జనులు పరిహసింతురు. అతిపరిచయమువలన నవమానము కలుగును. కావునఁ జిరకాల మొకతావుననుండి విశ్రాంతి నొందరాదు. ౬ సోమరితనమువలనఁ బనిపాటలన్నియుఁ జెడును. మఱియు సముదాయము యొక్క సంకల్పము పూర్ణముకాదు, ౭ కావున ఉపాసనకు సంబంధించిన సమస్తకార్యములను నిత్యనియమముగా జనుల కభ్యాసముచేయవలెను. ఇట్లొనరించినచో జనుల కితరకృత్రిమకార్యము లొనరించుట కవకాశమే లభింపదు. ౮ ఎఱిఁగి బాగుగాఁ దెలిసికొని దొంగను భాండాగారమున కధికారిని జేయవలెను. దోషము కనబడఁగనే వానిని దండించి సవరించుకొనవలెను. మెల్లమెల్లఁగ నాతని మూర్ఖత్వమును దూరపఱుపవలెను. ౯ ఇవియన్నియు ననుభవముతోఁ జెప్పుమాటలు. ఏప్రాణికైనఁ గానిమ్ము; దుఃఖము కలిగింపఁగూడదు. కాని రాజనీతితో జనులందఱినిలోఁబఱుచుకొనవలెను ౧౦ నష్టమునొందినపురుషుని నష్టమునకై విచారింపవలెను. వాచాలురిలో వాచాలురగువారిని లోఁబఱుచుకొనవలెను. తనమీఁదికి వికల్పజాలమును రానీయఁదగదు. ౧౧ ముంటితో ముంటిని వెలికిఁ దీయవలెను. వెలికిఁదీయవలయునే గాని తెలియనీయరాదు. కలహకర్తృత్వపదవిని రానీయఁజనదు ౧౨ గుప్తముగా నెవరికిఁ దెలియనిరీతిగా నొనర్చుపని తత్కాలముననే సిద్ధినొందును. గజిబిజిపడినచోఁ గార్యమేమియు యోగ్యముగ నెరవేరదు. ౧౩ ఎవరికీర్తినేని విన్నయెడల మిగులఁ బ్రీతినొందవలెను. ఆతనినిజూచినపిదప నా ప్రీతి మిగులదృఢము గావలెను. అట్లే అతిపరిచయమైనపిదప నాతనిసేవ గావింపవలెను. ౧౪ ఏపనియైనఁ గానిమ్ము. చేసినచో నెరవేరును. లేకున్నఁ జెదరిపోవును. కావున సోమరితనముతో వర్తింపఁదగదు. ౧౫ ఇతరునిపై విశ్వాసముంచువాని వ్యవహార

ము భంగమగును. కావున స్వయముగాఁ గష్టమునుసైరించుచు ఆత్మ విశ్వాసముగలిగి తనకార్యమును దిద్దుకొనువాఁడే వాస్తవమునకు యోగ్యుఁడు ౧౬ అందఱకు నన్నివిషయములు తెలియనీయఁదగదు. ఏల యన? అట్లొనర్చినచో నావిషయముల యందలి మహత్త్వము తొలంగును. ౧౭ ముఖ్యసూత్రమును జేతిలోనికిఁ దీసికొనవలెను. చేయవలసిన దెల్ల జనసముదాయముచేఁ జేయింపవలెను. రాజనైతికములకు ననేక సమస్యలను సాధింపవలెను. ౧౮ వాచాలుని, బలశాలిని, కలహాకర్తను గూడఁ దనచేతిలో నుంచుకొనవలెను. కాని రాజనీతిని బురస్కరించు కొని దుర్జనులతో దుర్జనులఁ గలియనీయరాదు ౧౯ విరోధులను భేదనీతితోఁ బట్టుకొనవలెను. వారలను బిండిగా నూరివేయవలెను. కాని తరువాత (విజయాంతమున) వారలను గాపాడవలెను. నష్టమేమాత్రమును గలుగనీయఁదగదు. ౨౦ దుష్టులకు దుర్జనులకు భయపడునెడ రాజనీతి మహత్త్వ ముండదు. మీదుమిక్కిలి మంచిచెడ్డలన్నియు వెల్లడియగును ౨౧ మనుష్యసముదాయము నభివృద్ధిచేయవలెను. ఆక్రమణశక్తిగూడ దృఢముగ నుండవలెను. మఠమునిర్మించి జనసముదాయమును బ్రోగు జేసి పిదప నున్మత్తకార్యములఁ గావింపఁదగదు ౨౨ దుర్జనులను దన మనస్సుననే యెఱింగియుండవలెను. వారలకేమియు వెల్లడింపఁదగదు. దీనికి విరుద్ధముగా వారికి మహత్త్వమునొసంగి సజ్జనులకువలె వారికిని వినతి యొనర్పవలెను. మఱియు నవకాశముఁ జూచి ప్రతిక్రియ గావింపవలెను. ౨౩ దుర్జనుఁడు వెల్లడియైనపిదప జనులలో గొప్పకల్లోల ముదయించును. కావున దుష్టపథమునే తొలుత నిర్మూలము జేయవలెను. ౨౪ శత్రుసైన్యమును గాంచఁగనే రణశూరులభుజము లుప్పొంగునట్లు గావించు పరమార్థపక్షపాతియు, ధర్మాత్ముఁడు నగువాఁడె రాజు. ౨౫ అట్టి రాజును గాంచఁగనే దుర్జనులహృదయములు వికలము లగును. ఆతఁడు అనుభవశృంఖలలతోఁ బ్రజలను నడుపును. ఉపద్రవము, పాషండత్వము సులభముగా నాతనికతన నాశనమగును ౨౬ ఇవియన్నియు ధూర్తకార్యములు. రాజనైతికవిషయములలో దృఢత్వ ముండవలెను. మెత్తదనంపు భ్రమకు లోనుగాఁగూడదు. ౨౭ రాజనీతిచతురుఁడగు పురుషుఁడు అన్నితావులను గనిపింపఁడు. ప్రతిస్థలమునందును నాతనిని బ్రశంసించు

చుందురు. తనవాగ్విలాసముచే నాతఁడు సృష్టినంతయు సమ్మోహితము గావించును ౨౯ ప్రబల బలోపేతునియెడఁ బ్రబలబలము నుపయోగింప వలెను. సాధారణునెడ సాధారణపద్ధతి నవలంబింపవలెను. మూఢుని యెదుట రెండవమూఢుని నిలువఁబెట్టవలెను. ౨౬ లాటిని లాటితోనే యెదుర్కొనఁజేయవలెను. ఉద్ధతునెదిరించుట కుద్ధతుఁడె గావలెను. కపటునికిఁ గాపట్యమే (కపటియే) కావలెను ౩౦ ఎట్టివానినెదిరించుట కట్టివాఁడే కావలెను. అప్పుడేసంస్థయొక్కరుచి తెలియవచ్చును. ఇదియంతయు జరుగుచున్నను జరుపువాఁ డెచటనున్నాఁడో యాజాడపోడ లెవరికిని దెలియనీయఁ దగదు. ౩౧

పదియవసమాసము.

వివేకివర్తనము

అఖండరీతిగ నానాక్రియల నాచరించుచు, అఖండధారణా శక్తితో రాజనైతిక యుక్తిప్రయుక్తుల యోజించుచు నుండు వాఁడె నేర్పరి. ౧ అతఁడు సమస్త ప్రపంచముయొక్క ఉత్తమగుణము లను నిరూపణ మొనరించును. ఒకక్షణమేని వ్యర్థముగా గడుపఁడు. ౨ వివేకి తనవక్తృత్వ సామర్థ్యముచే శాస్త్రాధారములతో సమాధాన ములనుజెప్పి సాధకుల నానందపఱచును. సత్యాసత్యముల నిర్ణయిం చును. ఎల్లప్పుడు చర్చయొనరించును. ౩ భక్తిమార్గము వివేకికి బాగుగాఁ దెలిసియుండును. ఉపాసనమార్గ మతని కవగతమై యుండును. మఱియు నాతఁ డంతఃకరణమునందు జ్ఞానవిచారము మననము గావిం చును. ౪ వైరాగ్య మాతనికి మిగులఁ బ్రియమైనది. ఉదాసవృత్తి యాతనికి మిగుల నిష్టముగనుండును. అతఁడు విస్తృతమగు నుపాధిలోఁ బడియుండియు నలిప్తుఁడగును. ౫ అనేకప్రబంధములు వివేకికిఁ గంఠా గ్రమునం దుండును, ప్రశ్నలకు ననుకూలమగు నుత్తరములనిచ్చును. ఉచితభాషణములచే నందఱి యంతఃకరణములను శీతల మొనరించును. ౬ జనుల కతనిపైఁ బ్రేమమెండు. ఎవరేని యాతనిముం దేమియు నుడు వరు. ఆతనికడ కనేకులేతెంతురుగాని వానియంతరంగ స్వరూప మిట్టిదని యెవరేని యనుమానింపఁజాలరు. ౭ ఉపాసనమును ముందుంచుకొని

వివేకి సమస్తదేశములందును వ్యాప్తిగావించును. భూమండలమునందలి సమస్తజనుల నాతఁ డెఱుంగును. ౮ ఆతని నందఱెఱుంగుదురు. కాని యెవ్వరికిని లభింపఁడు. ఆతఁ డేమి చేయుచున్నదియు జనుల కెఱుకపడదు. సమస్తదేశవాసులగు వివిధమానవు లాతని వెదకుచుఁ దిరుగుదురు ౯ వారలందఱి మానసములను వివేకి తన చేతిలో నుంచుకొనును. వారల హృదయములను వివేకవిచారములతో నించును. ప్రజల యనిశ్చితహృదయములను మననమువైపు మఱలించును. ౧౦ వివేకి యెందఱుమనుజులఁ బ్రోవుగావించెనో యెంతజనసముదాయమును దనచేతిక్రింద నుంచుకొనెనో యెవ్వరికిని దెలియదు. అందఱ నాతఁడు శ్రవణమననములందు మగ్నులఁ గావించును, ౧౧ వివేకి తనసమాజమునకు హితముబోధించును. గద్యపద్యములు వివరించును. నిరంతర మితరుల హృదయములను సన్మార్గమునఁ బ్రవేశపెట్టును. ౧౨ ఇటు లఖండరీతిగా వర్తించుచు సావధానిగనుండు వివేకిని నెవ్వరును నేమియుఁ జేయఁజాలరు. ౧౩ ఎంత తనకుఁ దెలిసియున్నదో యదియంతయు మెల్లమెల్లఁగా జనులకుఁ జూపింపవలెను. ఈవిధముగా జనులనందఱను జతురులఁ గావింపవలెను, ౧౪ నానావిధములుగ బోధింపవలెను. అభ్యంతరముల నెఱింగింపవలెను. నిస్పృహులు నేరియేరి తనకడ నుంచుకొనవలెను. ౧౫ చేతనైనంతవఱకు స్వయముగాఁ జేయవలెను. తన చేతకానిదానిని లోకులచేఁ జేయించవలెను. కాని భగవద్భజనముమాత్రము తానుచేయక యితరులచేఁ జేయించుట ధర్మముకాదు. ౧౬ భగవద్భజనము స్వయముగఁ జేయవలెను. ఇతరులచేఁ జేయింపవలెను. స్వయముగా వివరణము గావింపవలెను. ఇతరులచే వివరణము జేయింపవలెను. మఱియు స్వయముగా భజనమార్గమును బట్టుకొనియుండి యితరుల నామార్గములోనికిఁ దీసికొనిరావలెను. ౧౭ ఒకవేళఁ బ్రాతజనులకడ జిరకాలముండుటవలన విసుగుజనించినచో నూతనప్రాంతములకేగవలెను. తన చేఁగాఁదగినపను లొనరించుటకించుకేని యాలసింపరాదు. ౧౮ దేహాభ్యాసముల కొకవేళ విడివడినచో నాసాధుపురుషుఁడు చెడిపోయినాఁడని తలంపనగును. నూతనులను నిత్యమును మిగుల నుద్వేగముతోఁ జతురులఁ గావింపవలెను. ౧౯ ఉపాధిలోఁ దగులొనరాదు, ఉపాధికి భయపడుటయుఁ దగదు, నిర్లక్ష్యముగా

నున్నచో నేపనియేని నెరవేరదు. ౨౦ చెడిపోవలసియున్నపని చెడిపోయి తీరును. జనులు పిచ్చివాండ్రవలె నట్టెచూచుచుందురు. సోమరియు, హృదయశూన్యుఁడు నగుమానవుఁడు పనిచేయుటనేమియోయెఱుంగఁడు. ౨౧ ఇదివెనుకముందు త్రోసికొనవలసిన (ధక్కాధక్కీ) వ్యవహారము. అశక్తునివలన నేమగును? కావుననే శక్తిగల (బలవంతుఁడగు) పురుషునకు నానావిధములగు బుద్ధులను, యుక్తులను నేర్పవలయును. ౨౨ తనప్రయత్నమెంతదనుక నెరవేరునో అంతదనుక కార్యభారము వహింపవలెను. నెరవేరనప్పుడాస్థానమును వదలి యెటకేని వెడలిపోవలెను. ఆపిదప నానందస్వరూపుఁడై కోరినతావుననెల్లఁ దిరుగవలెను ౨౩ ఉపాధిని తొలగించుకొన్నవానికి నిస్పృహత్వ మింకను దృఢమగును. మఱియు నాతఁ డానందపూర్వకముగఁ దఁచినతావునకు వెడలిపోవును ౨౪ కీర్తికాశించినచో సుఖములేదు. సుఖమునాశించినచోఁ గీర్తిలేదు. మఱియు నేమిచేయకయూఱకఁ గూర్చున్నచో నెచ్చటను నేమియుఁగాదు ౨౫ ఈవిధముగానుండునది యెద్దియులేదు. జరుగవలసినపని జరుగుచునేయున్నది. అవును. మానవుఁడు కేవలము తనదుర్బలత్వముపై దోష మాపాదించుకొని కూర్చుండియున్నాఁడు ౨౬ తొలుదొలుతనె ధైర్యమునుగోలుపోయినను లేక మధ్యనే ధైర్యమును గోలుపోయినను నిఁక నీసంసారపారము నెట్లు గాంచఁగలుగుదుము? ౨౭ సంసారము మొదటినుండియుఁ జెడ్డది. వివేకముతో దానిని బాగుచేయవలెను. బాగుజేసినచో నది యింకను జప్పఁబడును. ౨౮ యోచించినచో నీసంసారపుగతి యిట్టిదని మనస్సునకుఁ దెలియును. కాని యెవ్వరును ధైర్యమునువిడువఁగూడదు. ౨౯ ఏలయన? ధైర్యమును విడుచుటవలన నయ్యెడిదేమున్నది? అంతయు సహింపవలసియేయున్నది. చతురుఁడగుపురుషుఁడు నానావిధములగు బుద్ధులను నానామతములను గ్రహించుచున్నాఁడు ౩౦.

ఇరువదవదశకము.

మొదటిసమాసము

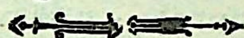
పూర్ణము - అపూర్ణము

జీవుఁడు, మనస్సు, పృథివి, జలము, తేజము, వాయువు, ఆకాశము, త్రిగుణములు, అంతరాత్మ, మూలమాయ మున్నగునవి వ్యాపకములుగ నున్నవి ౧ నిర్గుణబ్రహ్మముగూడ వ్యాపకముగ నున్నది. అన్నియు నీవిధముగా వ్యాపకములే. అట్లయినచో నివియన్నియు సమానములా? లేక యేమేనిభేదములు గలవా? ౨ ఇంకొక సందియము గలదు. ఏమన? జను లాత్మను నిరంజనమందురు. ఆత్మ సగుణమా? నిర్గుణమా? నిరంజనమా? ౩ శ్రోత యీవిధముగాఁ దనసందియమును దెలిపెను. ౪ మంచిది. ఇఁక నీసందేహమునకు ఉత్తరమును వినుము. అంతయు గజిబిజి గావింపకుము. వివేకమును బ్రకటించి యనుభవప్రాప్తి గావింపుము ౫ శరీరమును సామర్థ్యమును ననుసరించి జీవునకు వ్యాపకత్వముగలుగును. కాని మనస్సునకుసమానమగు చపలము (జీవునకు) లేదు. ౬ చపలత్వ మేకదేశీయము, దానియందుఁ బూర్ణవ్యాపకత్వము లేదు. పృథివికిఁగూడ మర్యాద(మేర)లేదు. ౭ అట్లే ఆపస్తేజములుగూడ స్వాభావికముగనే అపూర్ణములుగనున్నవి. వాయువునుగూడఁ జపలము, ఏకదేశీయమునని తెలిసికొనుము ౮ ఆకాశము, నిరాకారపరబ్రహ్మము, నిస్సందేహముగాఁ బూర్ణవ్యాపకములు ౯ త్రిగుణములు మాయగూడ నాశనమగును. కావున నవియు నపూర్ణములు, ఏకదేశీయములు సుమా! అవి పూర్ణములు, వ్యాపకములుగావు. ౧౦ ఆత్మయు నిరంజనమును వేఱువేఱుగ నున్నవి. ఇఁక వీనిభేదమును జక్కఁగ వివరింతును ౧౧ ఆత్మ (మనస్సు) అత్యంతచపలమైనది. కావున నిది వ్యాపకముగాదు. ఈవిషయము నంతఃకరణమును విమలమును సుచిత్తమును గావించి తెలిసికొనవలెను ౧౨ అది (ఆత్మలేకమనస్సు) యొకవేళ నాకాశమునందున్నచోఁ బాతాళమునం దుండదు. ఒకవేళఁ బాతాళమునందున్నచో నాకాశము

నం దుండదు. అనఁగా నది నాలుగుదిక్కులను బూర్ణముగా నుండదు ౧౩ దానిని ముందుంచినచో వెనుకనుండదు. ఎడమవైపుననుంచినచోఁ గుడివైపున నుండదు. ఏదిక్కుననుంచిన నాదిక్కుననే యుండును; దశదిశలలో నది వ్యాపకముగా లేదు. ౧౪ మనస్సన్నితావులయందును సమానముగా నుండదు. దీని వలన మనస్సుయొక్క అపరిపూర్ణత యనుభవము గాఁగలదు. ౧౫ పరబ్రహ్మమునకు సూర్యుని దృష్టాంతముగ నీయఁజగదు. ఏలయన? సూర్యునకు ఉదయాస్తమానములు రెండును గలవు. పరబ్రహ్మ మట్లుగాదు. సదోదితము, నిర్గుణము. ౧౬ ఘటాకాశ, మఠాకాశ, మహదాకాశముల దృష్టాంతములు అవశ్యము నిర్గుణపరబ్రహ్మమున కన్వయింపఁగలవు ౧౭ బ్రహ్మాంశ మవకాశము. ఆత్మాంశము మనస్సు. ఈరెంటిని జక్కఁగ నెఱుంగవలెను. ౧౮ ఇఁక నాకాశము, మనస్సు సమమెట్లగును? మననశీలురగు మహాపురుషు లంతయు నెఱుంగుదురు ౧౯ ఒకవేళ మనస్సు ముందువిరాజిల్లుచున్నచో వెనుకనేమియు నుండదు. ఇఁక దానిని బూర్ణాకాశముతో సమానమని యెట్లుచెప్పఁగలను? ౨౦ పరబ్రహ్మము నచలమందురు. పర్వతమునుగూడ నచలమందురు. కాని యీరెంటి నొకటియని నుడువనగునా? ౨౧ జ్ఞానము, అజ్ఞానము, విపరీతజ్ఞానము ననునీమూఁడును సమాన మెట్లగును? మననముచేసి యిం దనుభవము గడింపవలెను ౨౨ ఎఱుంగుటను జ్ఞానమందురు. తెలియలేమి నజ్ఞానమందురు. ఒకదానిని మఱియొకటిగఁ దెలిసికొనుటను విపరీతజ్ఞానమందురు. ౨౩ జ్ఞానమును అజ్ఞానమును వేరుపఱచినచో స్థూలపాంచభౌతికము మిగులును. దానినే విపరీతజ్ఞానమని యెఱుంగవలెను * ౨౪ ద్రష్టయు, సాక్షియు నగునంతిరాత్మయే జీవాత్మ. జీవాత్మయే శివాత్మ. పిదప శివాత్మయె జీవాత్మయై జన్మమును గైకొనుచున్నది ౨౫ ఆత్మత్వమునందు జననమరణము లంటుకొనుచున్నవి. జననమరణభంగ మాత్మత్వమునఁగలుగదు. (కృష్ణభగవానుఁ డీయర్థముననే) సంభవామి యుగే యుగే యని వచించెను. ౨౬ ఏకదేశీయుఁడగు జీవుఁడు విచారమువలన విశ్వంభరుఁడగుచున్నాఁడు.

* ఈపాంచభౌతికవ్యాప్తము విపరీతజ్ఞానము, ఇది జ్ఞానమునుగాదు, అజ్ఞానమునుగాదు. కేవలభ్రమ. అనఁగా విపరీతజ్ఞానము.

కాని విశ్వంభరునుండి సంసారము (ప్రపంచము) ఎట్లువిడిపోవఁగలదు? ౨౯
వృత్తిరూపమున జ్ఞానాజ్ఞానములు రెండును సమానములే. నివృత్తిరూప
మున విజ్ఞానుఁడు కావలెను అజ్ఞానమీబ్రహ్మాండమును నిర్మించెను.
దీని నిదియే వృద్ధిగావించెను. అది నానాప్రకారములగు వికారముల
సమూహమైయున్నది. ఈ బ్రహ్మాండమురొక్క యెనిమిదవదేహము
(మూలమాయ) వాస్తవమునకు జ్ఞానమే. దానికంటెను నావలనున్న
విజ్ఞానరూపమగు విదేహావస్థను బ్రాపింపవలయును. ౩౦

రెండవ సమాసము.

త్రివిధసృష్టి.

ఒకవేళఁ జంచలమగు మూలమాయయే లేకున్నచో నిర్గుణబ్ర
హ్మము, గగనాంతరాళములు, నలుదిక్కులవలె నిశ్చలముగ నుండెడిది.
౧ దృశ్యము వచ్చుచున్నది. పోవుచున్నది. కాని యాబ్రహ్మము గగ
నమువలె నలుదిక్కులనిండి నిశ్చలముగా నున్నది. ౨ బ్రహ్మమెటుజూచిన
నటే యపారముగ నున్నది. ఏదిక్కునను దానికిఁ బారములేదు. అది
యొకేవిధమైనదిగను స్వతంత్రమైనదిగను నున్నది. దానియందు ద్వైత
ములేదు ౩ బ్రహ్మాండమునకుఁ బైనఁగూర్చుండి (బ్రహ్మాండమును దృశ్య
ముగా భావించి) ఆకాశమురొక్క యవకాశమును మఱియు దాని
శూన్యాకారమును నవలోకింపవలెను. ఇటులోనరించినచో నందు చంచల
వ్యాపకములవేరిట శూన్యాకారము గలదని విదితమగును రదృశ్యమును
వివేకముతో వేఱుచేసినచో నలుదిక్కులను పరబ్రహ్మమే నిండియుం
డును. కాని యది యెప్పుడును నెవ్వరి యనుమానములోనికిని రాదు. ౫
క్రిందను బైనను నలుదిక్కులను అన్నితావులను నిర్గుణపరబ్రహ్మమే
కనిపించుచున్నది. దృశ్యము నడుచుచున్నది. బ్రహ్మమచలముగనున్నది.
దృశ్యముకాన్పించును. బ్రహ్మము కాన్పింపదు. దృశ్యకల్పన మాకలనమగు
ను. పరబ్రహ్మకల్పన మాకలనముకాదు. ౭ కల్పనమేదియొ యొకపదార్థము
గాదు. బ్రహ్మము సర్వస్థలములందును నిండియున్నది. మహావాక్యార్థ
మును మననము గావింపవలెను. ౮ పరబ్రహ్మమునకు సమానమగు
శ్రేష్ఠవస్తు వింకొకటి లేదు. శ్రవణమును విడిచినచో నింక సాధనమే

లేదు. ఎఱుఁగకున్నచో నేమియు సమాధానముకలుగదు ౯ పరబ్రహ్మము పిపీలికామార్గమువలన మెల్లమెల్లఁగ విదితమగును. విహంగమ మార్గమువలన శీఘ్రముగ ఫలములభించును. సాధకజనులు మననము నందుఁ బ్రవేశించినచోఁ గళ్యాణము కలుగును ౧౦ పరబ్రహ్మమునకు సమానమగు రెండవసత్య మెద్దియులేదు. పరబ్రహ్మమునకు నిందాస్తుతులు లేవు. ౧౧ పరబ్రహ్మ మీవిధముగ ననుపమము. దానికి సమానము నెవ్వఁడును గల్పింపఁజాలఁడు. మహానుభావులు పుణ్యరాసులు నగు వారికే యాపరబ్రహ్మమునందు ప్రవేశము కలుగును ౧౨ చంచలమువలన దుఃఖము ప్రాప్తించును. నిశ్చలమునకు సమానమగువిశ్రాంతి యెచ్చటను లేదు. మహానుభావులగు పురుషులు నిశ్చలము ననుభవముకొఁ గాంతురు. ౧౩ ఆదినుండి యంత్యముదనుక విచారముగావించువానికే అనుభవముయొక్క నిశ్చయము లభించును. ౧౪ ఈకల్పనసృష్టి మూఁడువిధములుగా భాసించుచున్నది. తీక్ష్ణబుద్ధితో దీనిని మనస్సులోనికిఁ దేవలెను ౧౫ మూలమాయనుండి త్రిగుణములు కలిగెను. అవి యన్నియు నేకదేశీయములు. మఱియుఁ బంచభూతములస్థూలగుణము ప్రత్యక్షముగఁ గాన్పించుచున్నది ౧౬ పృథ్వినుండి నాలుగువిధములగు నుత్పత్తులగుచున్నవి. వాని నాలుగు విధముల కృత్యములును వేలువేలుగా నున్నవి. సృష్టియొక్క గమనిక యిచ్చటినుండియే యారంభమయ్యెను. ౧౭ ఇఁక సృష్టియొక్క త్రివిధలక్షణములను విశదీకరించెదను. శ్రోతలు తమయంతఃకరణములను సావధానము గావింతురుగాక ౧౮ ఆదినుండియుఁ జేతనరూపమగు మూలమాయ సూక్ష్మకల్పనారూపముగ నుండెను. పరావాక్కే విధముగ స్ఫురణరూపముగ నున్నదో యట్లే మూలమాయయుఁ గూడ నలరారుచున్నది. ౧౯ అష్టధాప్రకృతికిమూలము కేవల మీమూలమాయయే. అన్నిబీజములును సూక్ష్మరూపముతో నాదినుండియు మూలమాయయం దున్నవి. ౨౦ అది జడపదార్థములకుఁ జేతనము నొసంగుచున్నది. కావనే దానిని జైతన్యమందురు. సూక్ష్మరూపముతో సకలలక్షణములను గ్రహింపవలెను. ౨౧ ప్రకృతిపురుషులు, అర్ధనారీనటేశ్వరుఁడు, అష్టధాప్రకృతి మున్నగునవియెల్ల నదియే ౨౨ త్రిగుణములు గుప్తరూపముతో మూల

మాయయం దున్నవి. ఇందువలననే మూలమాయ మహత్తత్త్వ మను చున్నారు. శుద్ధ సత్త్వగుణము సైతము గుప్తరూపమున దానియందే యున్నది. ౨౩ మూలమాయవలన మూఁడుగుణములును బ్రకటన మగుచున్నవి. కావున దానిని గుణక్షోభిణి యందురు. త్రిగుణముల రూప మును దెలిసికొనుచున్న సాధువులకు వందనములు. ౨౪ మూలమా యయందు గుణములు సమానముగ నున్నవి. కాన దానిని గుణసామ్య మందురు. ఈసూక్ష్మవిచారమును బహుస్వల్ప సంఖ్యాకులే యెఱుంగు దురు. ౨౫ త్రిగుణము లీవిధముగా మూలమాయనుండి కలిగెను. కాని యవి చంచలములు, నేకదేశీయములు నైయున్నవి. ఈవిషయ మనుభవ మువలనఁ దెలియును, ౨౬ దీనికిఁబిమ్మటఁ బంచభూతముల విస్తారము కలిగెను. సప్తద్వీపములు, నవఖండములతోఁ గూడిన వసుంధర, యం తయు నీవిస్తారమునందే యున్నది. ౨౭ ఈప్రకారముగా సృష్టి రెండు విధములు. (త్రిగుణములు, పంచభూతములు) గలద య్యెను. ౨౮ మూఁడవవిధము వినుఁడు. ౨౯ పృథివి నానాపదార్థములకును బీజము. అండజజరాయుజస్వేదజోద్భి జ్జములను జతుర్విధోత్పత్తులు, చతుర్వాక్కులు, స్వాభావికముగా దీని నుండియే నిర్మాణము లయ్యెను ౨౯ చతుర్విధోత్పత్తులు, చతుర్వా క్కులు కలుగుచున్నవి. పోవుచున్నవి. కాని పృథివిమాత్ర మట్లే చెక్కుచెదరకున్నది. ఈవిధముగా నెన్నియో ప్రాణులు కలుఁగుచున్నవి. మరణించుచున్నవి. ౩౦

మూఁడవసమాసము

సూక్ష్మవిచారము.

ఆదినుండి యత్యంతముదనుక నానావిధమగు విస్తారమును నెఱిం గించితిని. దానిని మననముగావించుచు గావించుచు మఱల వృత్తిని వెనుకకు మరల్పవలయును ౧ నాలుగుఉత్పత్తులు, నాలుగువాక్కులు, ఎనుబదినాలుగులక్షల జీవయోనులు మఱియు నానాప్రకారములగు ప్రాణులు జన్మించియున్నవి. ౨ అన్నియుఁ బృథివినుండియే కలిగినవి. పృథివియందే కలిసిపోవుచున్నవి. ఈప్రకారముగ నెన్నియో పుట్టు

చున్నవి. గిట్టుచున్నవి. కాని పృథివి యటులేయున్నది ౩ ఇది శిఖరము పైపుభాగము, రెండవభాగము భూతములగోల, మూఁడవభాగములో ననేకసూక్ష్మనామరూపములు గలవు ౪ స్థూలము నంతయువిడిచి సూక్ష్మ మును గుర్తింపవలెను. త్రిగుణములకు మొదటిదెద్దియొ దానిని సూక్ష్మ దృష్టితోఁ జక్కఁగ విచారింపవలెను. ౫ చేతనాచేతనములను గుణరూప ములను మాటిమాటికి విచారమొనర్పవలెను. కాని సూక్ష్మదృష్టియొక్క చమత్కారము దీనికంటె ముందున్నది ౬ శుద్ధాచేతనము, తమోగుణ ము, శుద్ధచేతనము, సత్త్వగుణము, మఱియుఁ జేతనాచేతనము, మిశ్రి తమై రజోగుణకార్యము జరుగుచున్నది ౭ ఇదియే త్రిగుణములరూపము. త్రిగుణముల మొదటికర్దమమును గుణక్షోభిణి యందురు ౮ రజస్సత్త్వ తమోగుణములు మూఁడింటి కర్దమము గుప్తరూపముగ నెచటనుం డునో దానిని మహత్తత్త్వమందురు. ౯ ప్రకృతిపురుషులనియు, శివ శక్తులనియు, అర్ధనారీనటేశ్వరులనియు దానినే నుడువుదురు. అది త్రిగుణకర్దమరూపము ౧౦ సూక్ష్మరూపముతో గుణములకు సమానత్వ ముగలదానిని గుణసామ్య మందురు. మఱియుఁ జైతన్యరూపమగు మూలమాయగూడ సూక్ష్మముగ నున్నది. ౧౧ ఆసూక్ష్మకర్దమరూప మగు మూలమాయయే బ్రహ్మాండముయొక్క మహాకారణ (ఎనిమిదవ) కాయము. ఈవిధముగ సూక్ష్మాన్వయములను మాటిమాటికి విచా రింపవలెను ౧౨ చతుర్విధోత్పత్తులు, పంచభూతములు, పదునాలుగు సూక్ష్మసంకేతములు, వీనిలో నన్నియు వచ్చును. ౧౩ పైపైనిజూచినచో నేమియుఁ దెలియదు. ప్రయత్నముగావించినను బోధకాదు. నానావిధ ములగు జనుల హృదయములందు సందియములు వృద్ధినొందును ౧౪ మూలమాయయొక్క పదునాలుగునామములు, పంచభూతములుగలిగి పందొమ్మిదియయ్యెను. వీనిలోఁ జతుర్విధోత్పత్తులు గలియుగనే యిరు వదిమూఁ డయ్యెను. వీనిలో మూలమునకు సంబంధించిన పదునాలిగిం టిని మాటిమాటికిఁ జూడవలెను. ౧౫ మననమొనరించి తెలిసికొనువానికి సందియ ముండదు. తెలియకయే పెట్టుకొను జంజాటమంతయు వ్యర్థము ౧౬ సమస్తసృష్టిబీజమును స్వాభావికముగనే మూలమాయయం దుం డును. దీనినంతయుఁ దెలిసికొన్నచోఁ బరమార్థసిద్ధి యగును ౧౭ తెలిసి

కొన్నవాఁడు వ్యర్థప్రలాపనలు గావింపఁడు. నిశ్చయభావయుక్తుఁ డగు పురుషుఁడు సందేహమునఁ బడఁడు. అతఁడు తనపరమార్థము నెప్పుడును జెడనీయఁడు ౧౭ చెప్పఁదగిన శబ్దాతీతవిషయములను వాచ్యాంశము లందురు. శుద్ధలక్ష్యాంశమును వివేకముతోఁ గాంచవలెను. ౧౮ మాయను బూర్వమందురు. అది సిద్ధాంతముతో లయమగును. మాయ లేకున్న మీఁదట నీక నాస్థితి నేమని నుడువవలెను? ౨౦ అన్వయవ్యతిరేకములు, పూర్వపక్షవిచారములు (మాయావిచారములు); సిద్ధాంతమునందు శుద్ధ మొక్కటియేయుండును. దానిలో రెండవదెద్దియు లేదు. ౨౧ అధోముఖమువలన (మాయవైపుదృష్టినిడుటవలన) భేదము వృద్ధినొందును. ఊర్ధ్వముఖమువలన (పరబ్రహ్మమువైపు దృష్టినిడుటవలన) భేదము విడిపోవును. నిస్సంగముతోఁబాటుగ నిర్గుణిగనున్నవాఁడే మహాయోగి. ౨౨ మాయయొక్క మిథ్యాత్వము విదితమైనవు డీక దానికేల భయపడవలెను? దానికి భయపడుటవలననే స్వరూపస్థితి లభింపకున్నది ౨౩ మిథ్యయగు మాయకుభయపడి సత్యపరబ్రహ్మమును విడుచుట యుక్తము కాదు. ముఖ్యనిశ్చయమును బొంది భయపడనేల? ౨౪ పృథివియందుఁ బెక్కండ్రుజను లున్నారు. వారిలోఁ బెక్కుమంది సజ్జనులుగూడ నుందురు. కాని సాధువునువిడిచినచో నింక నెవరు సాధువును గుర్తింతురు? ౨౫ కావున గార్హస్థ్యమును విడిచినపిదప సాధువును వెదుకవలెను. తిరిగి సాధువును గనుఁగొనవలెను ౨౬ పలువురుసాధువులతోఁ గలియవలెను. వారలయందెచటనో యొక యనుభవశాలియగు సాధుసత్తముఁడు లభించును. ఏలయన్న! అనుభవము లేనిచో స్వహితము జరుగదు. ౨౭ ప్రపంచమైనఁ గానిమ్ము! పరమార్థమైనఁ గానిమ్ము. అనుభవము లేనిచో నంతయు వ్యర్థమే. అనుభవజ్ఞానము గలవాఁ డెందతికంటెను సమర్థుఁడు. ౨౮ రాత్రింబవళ్లు అర్థవిచారము గావింపవలెను. అర్థవిచారము గావించువాఁడే సమర్థుఁడు. వానివలననే పరలోక సంబంధమగు సత్యస్వార్థము లభించును. ౨౯ కావునఁజూచినదానినే మఱలఁ జూడవలెను. శోధించినదానినే మఱల శోధింపవలెను. అంతయు విదితమైనప్పుడు సహజముగనే (సులభముగనే) సందేహము నశించిపోఁగలదు. ౩౦

నాలుగవసమాసము
ఆ త్మ ని రూ ప ణ ము.

ఏదిమో యొకరీతిగ మనస్సు నుదాసపఱుపవలదనియు అనుభవపూర్ణమగు నిరూపణమును హృదయమునం దుంచవలెననియు నందఱిని ప్రార్థించుచున్నాఁడను ౧ అనుభవ మొకవైపుననుంచి తనయిచ్చవచ్చినట్లు తానుపరుగెత్తినచో నిఁక సారాసారవిచార మెట్లగును? ౨ సాధారణదృష్టితో సృష్టినిగాంతుమేని యంతయు నొకగందరగోళముగాఁ గాన్పించును. కాని యీరాజసత్తావిషయము వేఱుగనున్నది ౩ పృథ్వియందలి శరీరములన్నియు భగవంతునిగృహములు. ఆగృహములవలననే నానాసుఖము లాతనికిఁ బ్రాప్తించుచున్నవి ౪ ఆతనిమహిమ యెవనికిఁ దెలియఁగలదు? కృపాళుఁడగు నాజగదీశ్వరుఁడు మాతృరూపముతోఁ బ్రత్యక్షజగత్తును రక్షించుచున్నాఁడు ౫ ఆతనిసత్తయంతయు నీసంపూర్ణజగత్తునందు విరాజిల్లుచున్నది. భగవంతుని కళవలననే సృష్టివర్తించుచున్నది. ౬ మూలజ్ఞాతయగు పురుషుని (పరమాత్మని) సత్తశరీరమునందు విభాజితమైయున్నది. కళయుఁ, జతురత్వము నందేయున్నవి ౭ అన్నిపురములకును నీశుఁడగు జగదీశుఁడు జగత్తునందు వ్యాపించియున్నాఁడు. నానాశరీరములయందునిండి యాతఁడే యానందముతో నీసృష్టిని నడుపుచున్నాఁడు ౮ పైపైనిజూచినచో నీసృష్టియొక్క సమస్తరచన యొక్కనివలన నడువఁజాలదని తోఁచును. కాని యాతఁడొక్కఁడే నానాదేహములు ధరించి దీనిని నడుపుచున్నాఁడు. ౯ అతఁ డీకార్యములయందు చ్చ నీ చ ము ల విచారింపఁడు. మంచిచెడుగులఁ జూడఁడు. పని జరుగుచుండుట మాత్రమే భగవంతుని యభిప్రాయము ౧౦ భగవంతుఁడు అజ్ఞానులనుసృజించి లోకుల కాటంకముగలుగఁజేసెనో లేక యభ్యాసమునందుఁ బడవైచెనో తెలియదు. ఎందుల కాతఁడు దేనినినిర్మించెనో యాతనికే తెలియును ౧౧ జగదాంతర్యము(జనులందఱియంతఃకరణము)చక్కఁగ ననుసంధానముగావించుటయే ధ్యానము. ఈధ్యానజ్ఞానము లోకేరూపముగలవి ౧౨ ప్రాణి ప్రపంచములోని కేతెంచి కొంతచతురుఁడై నపిదప భూమండలములోని విషయముల నెన్నింటినేని మననము విచారము గావించును ౧౩ శ్రీరాముని

పతాకము ప్రసిద్ధముగాఁ బ్రకాశించుచున్నది. ఆయాత్మారాముఁడు జ్ఞానధనుఁడు. ఆవిశ్వంభరుఁడు సర్వస్థలములందును వెలుఁగుచున్నాఁడు. కాని గొప్పభాగ్యమువలనఁగాని యాతఁడు ప్రాప్తింపఁడు ౧౪ ఉపాసనమును మనము విరళించినకొలఁది విస్తరనుగును. సత్యము. దానిమహిమ వర్ణింప నేరితరము? ౧౫ చూచెడివానిని ద్రష్టయందురు. ఎఱింగినవానిని సాక్షియందురు. ఆయనంతరూపమగు ననంతమును గురుతెఱుంగవలెను. ౧౬ యోగ్యులతోఁ జెలిమియుఁ, బరమాత్మునికథలందును, అధ్యాత్మనిరూపణమునందును బ్రీతియుఁ గలుఁగఁగానే మనస్సునకుఁ గొంతవిశ్రాంతి లభించును౧౭ ఇంతయైనను సందేహనాశనము గావించు అనుభవజ్ఞాన మండితీరవలెను. ఏలయన! అనుభవములేనిచో సమాధాన మెట్లులభించును? ౧౮ మూలసంకల్పమే హరిసంకల్పము. మఱియు మూలమాయయొక్క వ్యాపారరూపమే జగదంతఃకరణమునందుఁ గాన్పించుచున్నది. ౧౯ ఉపాసన జ్ఞానస్వరూపము. కాని జ్ఞానముయొక్క యునికియందు నాలుగవ దేహపుఆరోపణ గలదు. ఇందుచే సంకల్పములన్నింటిని విడిచి విజ్ఞానరూపమగు విదేహావస్థ నొందవలయును ౨౦ అదియే విశాలపరబ్రహ్మము. అది యాకాశమువలె సర్వవ్యాపియు, సఘనము నై యున్నది. అది పలుచనిదనిగాని కోమలమైనదనిగాని యెట్లుచెప్పఁగలము? ౨౧ జ్ఞానమును ఉపాసనమందురు. జ్ఞానమువలనఁ బరమేశ్వరుఁడు లభించును. జ్ఞానమువలననే యోగులకు సమాధానము కలుగుచున్నది ౨౨ బాగుగా విచారించినచో తానే యుపాసనయని విశదమగును. ఒకఁడు గతించుచున్నాఁడు. మఱియొకఁడు దేహమును ధరించివచ్చుచున్నాఁడు ౨౩ పరంపరగ నీవిధముగనే చక్రగతి జరుగుచువచ్చినది. మఱియు నిప్పటికిని సృష్టిస్థితి యద్దియే ౨౪ అరణ్యముపై నరణ్యాచరములకు (జంతువులకు) సత్తగలదు. జలముపై జలచరములకు సత్తగలదు. భూమండలముపై భూపాలురకు సత్తగలదు. అన్నింటిస్థితియు నిటులేయున్నది. ౨౫ ఆందోళనము గావించువాని కావశ్యకముగా సామర్థ్యము కలుగును. కాని దానికి భగవంతుని యధిష్ఠానము కావలెను. ౨౬ కర్త జగదీశ్వరుఁడే. అదిసత్యమే కాని యాతనికృత్యములు వేఱువేఱుగా విభాగములైనవి. ఐనను అహంతాభ్రమ (అహంకర్తృత్వాభిమానభ్రమ) యందుఁ జిక్కుకొనఁ జనదు.

౨౭ "హరిర్దాతాహరిర్భోక్తా" యను సిద్ధాంతము జగత్తునందంతటను వర్తించుచున్నది. కాని దీనిని బాగుగా యోచింపవలెను. ౨౮ సర్వమునకు గర్త పరమేశ్వరుఁడు "నేను" అనునది యేదేని యొకపదార్థము గాదు. దానికి స్ఫూర్తియుండు ప్రసంగము ను జగదంతఃకరణములో గలిసి యొనర్పవలెను. ౨౯ ఆత్మతో సరియగు చంచలమైన దింకొకటిలేదు. అట్లు పరబ్రహ్మముతో సమానమగు నిశ్చల మెద్దియులేదు. సోపానపరంపరపై మూలముదనుక నెక్కి అనుభవము గడింపవలెను. ౩౦

ఐదవ సమాసము

పదార్థ చతుష్టయము:

ఇచ్చటనుండి యచ్చటిదనుక జూచినచో మొత్తము నాలుగు పదార్థము లున్నట్లు విశదపడును. ఒకటి (పరబ్రహ్మము) పదునాలుగు (మూలమాయ) ఐదు (భూతములు) నాలుగు (ఉత్పత్తులు) ౧ కాని పరబ్రహ్మ మన్నింటికంటెను వేఱుగనున్నది. అది యన్నింటికంటెను శ్రేష్ఠముగను నానా కల్పనములకంటె భిన్నముగను నున్నది. ౨ పరబ్రహ్మవిచారము నానాకల్పనముల కావలనున్నది. అదినిర్మలము, నిశ్చలము, నిర్వికారము, అఖండము నై యున్నది. ౩ ఇఁక నన్యములగు పదార్థములు మూఁడు. అవి నానాకల్పనారూపమగు మూలమాయ కంతర్గతములుగ నున్నవి. ౪ మూలమాయ నానావిధములతో సూక్ష్మరూపముగ నున్నది. అది సూక్ష్మరూపమయ్యుఁ గర్దమరూపమై యున్నది. మూలముయొక్క సంకల్పారోపణము దానిమీఁదికి వచ్చుచున్నది. ౫ మూలముయొక్క హరిసంకల్పమే యందఱికి ఆత్మారాముఁడు. ఇఁక భిన్నభిన్ననామముల వివరణము వినుండు, ౬ నిశ్చలమునందు చంచలముయొక్క చేతనము కలుగును. కావున దానిని చైతన్యమందురు. మఱియు నది గుణసమానత్వ కారణమున గుణసామ్యమనఁబడు చున్నది. ౭ అర్ధనారీనటేశ్వరుఁడని షడ్గుణేశ్వరుఁడని, ప్రకృతిపురుషులని, శివశక్తియనిగూడ దానికే చెప్పుదురు, ౮ శుద్ధసత్త్వగుణము, అర్ధమాత్ర, గుణక్షోభిణి మఱియు సాత్వాత మూఁడుగుణములు ప్రకటనము లగు చున్నవి, ౯ మనస్సు, మాయ, అంతరాత్మదనుక నీపదునాలుగు నామ

ములు లెక్కింపఁబడుచున్నవి. అన్నింటిలోను జ్ఞానాత్మ విద్యమానమై యున్నది. ౧౦ మొదటిది పరబ్రహ్మము. రెండవది పదునాలుగు పేరులు గల మూలమాయ. ఇక మూఁడవవిధమగు పంచమహాభూతముల విధము జెప్పెదను. ౧౧ పంచమహాభూతముల జ్ఞాతృత్వశక్తి స్వల్పము. వానియాస్యంతసులు ప్రత్యక్షములు. ఇక నాలుగవవిధ ముత్పత్తులఁ గూర్చినది. దానినిగూడఁ దెలుపుదును. ౧౨ చతుర్విధోత్పత్తులలో ననంతప్రాణులుగలవు. వానియన్నింటిలో జ్ఞాతృత్వశక్తి బాగుగా నిండి యున్నది. ఈవిధముగా మొదటిది బ్రహ్మము, రెండవది మాయ. మూఁడవది పంచభూతములు, నాలుగవది చతుర్విధోత్పత్తి. నాలుగు పదార్థములయ్యెను. ౧౩

బీజము కొంచెము నాటఁబడును. కాని తరువాత మిగులనుత్పత్తియగును. చతుర్విధోత్పత్తులు, చతుర్విధవాక్కులు ప్రకటనమైన పిదప ఆత్మకుఁగలిగెడి స్థితిగూడ నిట్టిదె. ౧౪ ఈవిధముగ సత్త ప్రబలమైనది. స్వల్పసత్త మిక్కుటమయ్యెను. మఱియు నది మనుష్యదేహముతో నానాప్రకారములుగా సృష్టిని భోగించుచున్నది. ౧౫ శ్వాపద జంతువులు అన్యజంతువులను జంపి తినుచున్నవి. ఇంతియే. ఇంతకుఁదప్ప నవియేమియు నెఱుఁగవు. కాని మనుష్యప్రాణులు నానావిధములగు భోగములను భోగించుచున్నవి. ౧౬ నానావిధశబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములను విశేషరూపముగ నరదేహమే తెలిసికొనుచున్నది. ౧౭ అమూల్యరత్నములు, నానావిధ వస్త్రములు, యానములు, శస్త్రములు విద్యలు, కళలు, శాస్త్రములు, నరదేహమే గ్రహించుచున్నది. ౧౮ పృథివి యీశ్వరసత్తతో వ్యాప్తమైయున్నది. ప్రతిస్థలమునను ఆసత్త సంపూర్ణరూపముగ నిండియున్నది. దానివలననే నానావిద్యలు, కళలు, ధారణాదులు ఉత్పన్నమయ్యెను. ౧౯ నరదేహమునొంది సమస్తదృశ్యములను జూడవలెను. స్థానమానముల నవరించుకొనవలెను. సారాసారముల విచారింపవలెను. ౨౦ ఇహపరలోకములను, నానావిధ వివేకావివేకములను మనుజుఁడే గ్రహించుచున్నాఁడు. ౨౧ నానావిధ పిండబ్రహ్మాండరచనము, నానామూలములగు బహువిధకల్పనములు, నానావిధ ధారణలు, మనుజుఁడే గ్రహించుచున్నాఁడు. ౨౨ అష్టభోగములు,

నవరసములు, నానావిధ విలాసములు, వాచ్యాంశ లక్ష్యాంశ సారాంశములు మనుజుఁడే గ్రహించుచున్నాఁడు. ౨౩ మనుజుఁ డన్నింటిని దెలిసికొనును. ఆమనుజుని నీశ్వరుఁడు పోషించుచున్నాఁడు. ఇదియంతయు నర దేహయోగమువలననే విదిత మగుచున్నది. ౨౪ నర దేహము పరమ దుర్లభము. దీనివలన నలభ్యములగు లాభములు లభించుచున్నవి. దీని యోగముననే దుర్లభము సులభమగుచున్నది. ౨౫ రెండవ (ఇతర) దేహము చెత్త చెదారములవంటిది. నరదేహ మొకగొప్ప ద్రవ్యభాండారమువంటిది. కాని నరదేహమునొందినందులకు, ఉత్తమ వివేకమును గ్రహింపవలెను. ౨౬ నరదేహమునొంది వివేకబలముతోఁ బరమాత్మని గుర్తింపనివాఁడు అన్నివిధముల మునిఁగిపోవును. ౨౭ విశ్వాస పూర్వకముగ శ్రవణ మొనరించుచు నిరంతరమును మననశీలమగు నంతఃకరణముతో వర్తించుచునుండు నరుఁడే నారాయణుఁడు ౨౮ స్వయముగా నీఁదనేర్చినవాఁడు రెండవవాని నడుముపట్టుకొని సహాయము బడయవలసిన యవసరముండదు. స్వతంత్రముగ నంతయు శోధింపవలెను. ౨౯ పదార్థమాత్రమును శోధించువానికి సందేహముండదు. దీనికిఁబిమ్మట (నిస్సందేహావస్థయందు) నాతఁ డెట్లుండునో యాతఁడెఱుంగును. ౩౦

ఆఱవ సమాసము.

ఆత్మయొక్క గుణములు.

ఈ పృథ్వీమండలముపై నొక్కొక్క తావున మిగులజలము, నొక్కొక్క తావున పేరునకైన నీటిగుర్తులులేని మిగులవిశాలములగు నిసుకమైదానములు గలవు. ౧ ఈదృశ్యమంతయు నిటులె వ్యాపించియున్నది. దీనియం దొకచోట చేతనశక్తి వెలుంగుచున్నది. ఒకానొకచో దాని యభావము గాన్పించుచున్నది. ౨ నాలుగుత్పత్తులు, నాలుగువాణులు, ఎనుబదినాలుగులక్షల జీవయోనులు గలవు. శాస్త్రములయందివియన్నియు నీక్రిందివిధముగా నిశ్చయింపఁబడెను. ౩ మనుజులు నాలుగులక్షలు, పశువులు ఇరువదిలక్షలు, క్రిములు పదునొకండులక్షలు, ఖేచరములు పదిలక్షలు, జలచరములు తొమ్మిదిలక్షలు, స్థావగములు ముప్పదిలక్షలు అని శాస్త్రమునందుఁజెప్పఁబడెను. ౪, ౫ ఈవిధముగా నెను

బదినాలుగులక్షల యోనులు గలవు. ఏప్రాణి యేయోనియందలిదో యంతియ యాప్రాణి యెఱుంగును. ఈయోనులలో ననంత దేహములు నిండియున్నవి. వానివాని మేరలు వివరించుట కష్టము. ౬ ప్రాణము లనంతములుగాఁ బుట్టుచున్నవి. గిట్టుచున్నవి. వాని కధిష్ఠానము పృథివి. పృథ్విలేకున్నచో నవియెట్లు మెలఁగఁగలవు? ౭ ప్రకటన మగుచున్న పంచభూతములలోఁ గొన్ని యాకృతిని ధరించుచున్నవి. కొన్ని యట్లే యున్నవి ౮ చపలత్వమే యంతరాత్మగురుతు. ఇఁక జ్ఞాతృత్వముయొక్క యధిష్ఠానమును సావధానులరై వినుండు. ౯ సుఖదుఃఖముల నెఱుంగు వాఁడు జీవుఁడు. అట్లే శివుఁడనిగూడ నెఱుంగుము. మఱియు నంతఃకరణ పంచక మాత్మాంశము ౧౦ స్థూలమునందుఁగల యాకాశగుణము లా త్మాంశములు. సత్త్వరజస్తమోగుణము లాత్మగుణములు. ౧౧ నానా విధచేష్టలు, ధృతి, నవవిధభక్తులు, చతుర్విధముక్తులు, అలిప్తత, సహ జస్థితి, ఆత్మగుణములు, ౧౨ ద్రష్ట, సాక్షి, జ్ఞానధనము, సత్త, చైతన్య ము, పురాతనము, శ్రవణము, మననము, వివరణములు ఆత్మగుణములు. ౧౩ దృశ్యము, ద్రష్ట, దర్శనము, ధ్యేయము, ధ్యాత, ధ్యానము, జ్ఞేయ ము, జ్ఞాత, జ్ఞానము ఆత్మాంశములు ౧౪ వేదశాస్త్రపురాణాదులయర్థ ము, గుప్తముగానడుచు పరమార్థము, సర్వజ్ఞతతోఁగూడిన సామర్థ్యము, బద్ధత, ముముక్షుత్వము, సాధకత్వము, సిద్ధత, శుద్ధవిచారము, బోధ ప్రబోధములు ఆత్మగుణములు ౧౫-౧౬ జాగ్రత్ స్వప్నసుషుప్తితురీయ ములు, ప్రకృతిపురుషులు, మూలమాయ, పిండబ్రహ్మాండములు, అష్ట కాయములు, పరమాత్మ, పరమేశ్వరి, జగదాత్మ, జగదీశ్వరి, మహే శుఁడు, మహేశ్వరి, ఆత్మగుణములు ౧౭-౧౮ సూక్ష్మనామరూపముల న్నియు నాత్మస్వరూపములు. దాని కనంతములగు నామములు, చిహ్న ములు గలవు ౧౮ ఆదిశక్తి, శివశక్తి, ముఖ్యశివశక్తి, మూలమాయ, నానాపదార్థముల యుత్పత్తిస్థితులు, పూర్వపక్షము, సిద్ధాంతము, పాడు ట, వాయించుట, సంగీతము, నానావిధాద్భుతచర్యలు, జ్ఞానము, అజ్ఞా నము, విపరీతజ్ఞానము, అసద్వృత్తి, సద్వృత్తి, జ్ఞప్తి, మాత్రము, అ లిప్తత్వము ఆత్మగుణములు ౨౦, ౨౧ పిండము, బ్రహ్మాండము, తత్త్వ వివరణము, నానాతత్త్వనిశ్చయము, స్పష్టమగు విచారముగావించుట,

నానాధ్యానములు, అనుసంధానము, నానాస్థితులు, నానాజ్ఞానములు, అనన్యమగు నాత్మనివేదనము, ముప్పదిమూఁడుకోటుల దేవతలు, ఎనుబదివేల ఋషీశ్వరులు, అనంతవిధప్రాణులు, మున్నగునవన్నియు నాత్మగుణములు ౨౩, ౨౪ మూఁడుకోటుల యేబదిలక్షల భూతములు, ఏఁబదియాఱుకోటుల చాముండీదేవతలు,తొమ్మిదికోటుల కాత్యాయనులు, చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, తారామండలము, నానానక్షత్రములు, గ్రహమండలి, శేషుఁడు, కూర్మము, మేఘమండలము ఆత్మగుణములు ౨౫, ౨౬ దేవతలు, దానవులు, మానవులు, నానావిధజీవులు, భావాభావము, మున్నగునవి యెల్ల నాత్మగుణములు. ౨౭ ఈవిధముగా నాత్మకు నానాగుణములు గలవు. బ్రహ్మము నిర్వికారము, నిర్గుణమునై యున్నది. ఏకదేశీయమగుటయు, పూర్ణజ్ఞానము కలుగుటయుఁగూడ నాత్మగుణములు ౨౮ ఆత్మారాముని యుపాసనమువలన నిరంజనపరబ్రహ్మ లభించును. మఱియు మనుజుఁడు నిస్సందేహి యగును. సంశయ ముండదు. ౩౦

ఏడవ సమాసము.

ఆత్మవివేకము.

సమాధాన మనిర్వాచ్యముగనున్నను దానిని వివరింపవలెను. వివరించుటవలన సమాధానము లేచిపోవనేరదు ౧ కొంతవిడుచుటగాని కొంతజోడించుటగాని తటస్థింపదు. విచారమాత్రముననే యంతయు విశదమగును. ౨ ముఖ్యుఁడగు కాశీవిశ్వేశ్వరుఁడు, సేతుబంధనరామేశ్వరుఁడు, మల్లికార్జునుఁడు, భీమశంకరుఁడు, మున్నగు వేల్పులందఱును నాత్మగుణములు. ౩ ముఖ్యములగు ద్వాదశలింగములవలె నింక నెన్ని యోలింగములు గలవు. ఇవియన్నియు నాత్మగుణములు. వీనియనుభవమును జగత్తెఱుంగును ౪ భూమండలమునం దనంతములగు శక్తులుగలవు. సాక్షాత్కారములు, చమత్కారము లనేకములు జరుగుచుండును. మఱియు వివిధములగు సామర్థ్యయుత దేవతామూర్తులెన్నియోగలవు. ఇవియన్నియునాత్మగుణములు ౫ సిద్ధులయు, నానామంత్రములయు, యంత్రములయు, లతలయు,తీర్థములయు, క్షేత్రములయు,నింక యేమేల? భూమండలమునందలి

నానావస్తువులయు సామర్థ్యము లాత్మగుణములు ౬, ఉత్తమగుణములన్నియు నాత్మలక్షణములు. మంచిచెడుగులన్నియు నాత్మయోగమువలననే జరుగుచున్నవి ౭ శుద్ధాత్మ యుత్తమగుణిగను శబలాత్మ (ఉపాధియుక్తమైనది) అవలక్షిణిగను నుండును. ఈవిధముగా మంచిచెడుగులకు సంబంధించిన కృత్యములన్నియు నాత్మవే ౮ నానావిధములగు నభిమానముల నుంచుకొనుటయు, నానావిధములగు ప్రతిసృష్టులఁ గావించుటయు, నానావిధములుగ శాపోపశాపములొసంగుకొనుటయునాత్మయోగముననే జరుగుచున్నది ౧౦ పిండమును జక్కఁగ శోధింపవలెను. తత్త్వముల పిండములనుగూడ బాగుగా శోధింపవలెను. తత్త్వములను శోధించినచో బిండమునకు సంబంధించిన విషయమంతయు విశదమగును ౧౧ జడదేహము భూతములది. దానిలోని చంచలగుణ మాత్మది. నిశ్చలబ్రహ్మము లేనిచో నెందును నెచ్చటను లేదు ౧౨ పిండమునందు నిశ్చల చంచల జడము (బ్రహ్మము, ఆత్మ, భూతము) లను నిర్ణయింపవలెను. అనుభవరహితముగాఁ జెప్పునది దృఢముగాదు ౧౩ పిండమునుండి యాత్మ తొలంగిపోఁగనే యీనిర్ణయములన్నియు ముగియును. చూచుచుండఁగనే యీజడదేహము పతనమగును ౧౪ ఇట్లే జడమంతయుఁ బతనమగును. మఱియుఁ జంచలమంతయు ధ్యానములోని కేతెంచును ౧౫ ఇదిగాక ఆనిశ్చలము జగత్తునందంతటను వ్యాప్తమైయున్నదనియు, దానిలో గుణము, వికారము మున్నగున వెవ్వియు లేవనియు, స్పష్టముగా దెలిసియే యున్నది ౧౬ పిండమెట్లో బ్రహ్మాండ మట్లేయనియు జడచంచలములు వెళ్ళిపోయినపిదప శ్రేష్ఠమగు నాపరబ్రహ్మము శేషించియుండుననియు స్పష్టమేగదా ౧౭ మహాభూతములతో విగ్రహము నిర్మించి దానిలో నాత్మనుంచి ప్రాణిగ నొనరింపఁబడుచున్నది. ఇట్లే సృష్టివర్తనముగూడ నడుచుచున్నది ౧౮ వాస్తవమున కాత్మయు, మాయయుఁ గలిసి వికారము గావించుచున్నవి. కాని యీవికారమును బ్రహ్మముపై నారోపింతురు. ఈవిషయమునం దనుభవము వివరణము గావించువాఁడే శ్రేష్ఠుఁడు ౧౯ బ్రహ్మ మఖండవ్యాపకముగలది. బ్రహ్మమునకుఁదక్క నితర పదార్థముల కఖండవ్యాపకత్వము లేదు. పరిశోధించినచో నంతయుఁ దెలియును ౨౦ ఆకాశము ఖండఖండములు జేయఁజాలము. మహాప్రళ

యమునందున్నైతము ఆకాశమునందలి యొకభాగమేని నాశనముగాదు ౨౧ ఏది సంహారమొందుచున్నదో దానినే వాస్తవమునకు నాశవంతమని యెఱుంగవలెను. ఈసమస్యను జ్ఞాతలగు పురుషులే సాధింపఁగలరు ౨౨ ఎఱుకలేమిచే నన్నియు గహనసమస్యలుగఁ గాన్పించును. కావున నేకాంతమునందు నిశ్చయపూర్వకముగా యోచింపవలెను ౨౩ అనుభవనీయులగు సత్పురుషులతో సమాగమముగలుగుట యేకాంతముకంటెను ప్రశస్తమైనది. సాధకుఁడు సుచిత్తుఁడై సత్పురుషులతోఁగలిసి నానావిధ చర్చ లొనర్పవలెను ౨౪ విచారమొనర్పనిచో నేదియు బోధగాదు. తెలిసినపిదప సందేహ ముండదు. వివేచనమొనరించినపిదప మాయాజాల మించుకేని యుండదు. ౨౫ ఆకాశమును మేఘము లావరించుకొని త్వరలో తొలగిపోవునట్లు ఆత్మయోగమువలన నుత్పన్నమగు దృశ్యముగూడ వివేకమువలనఁ దత్క్షణమే నశించును ౨౬ ఆదినుండి యంతముదనుక నన్నింటిని వివేకియగుపురుషుఁడు వివేకముతో వివరణముగావించును. ఇందువలన నాతనినిశ్చయ మచలముగ నుండును ౨౭ ఇతరులనిశ్చయము సందేహయుక్తముగ నుండును. అనుమానముతోఁ జెప్పుటవలన నేమి లభించును? కానియనుభవనీయులగుజ్ఞాత లాయనుమానము నంగీకరింపరు. ౨౮ ఎల్లెట్లో చెప్పుట యనుమానముతోఁగూడినది. అనుమానయుక్తమగువిషయ మెందులకుఁ బనికివచ్చును? బ్రహ్మనిరూపణమునందు నిశ్చయరహితమగు విచార ముపకరింపదు. ౨౯ నిశ్చయరహితమగు విచారము అవిచారము. దానిని ఏకంకారమందురు. ఏకంకారమును భ్రష్టాకారము గావింపఁదగదు. ౩౦ కృత్రిమములు వదలవలెను. శుద్ధమగుదానినే గైకొనవలెను. అస్లే యొఱిఁగి యెఱిఁగి సారాసారనిర్ణయ మొనరింపవలెను ౩౧.

ఎనిమిదవ సమాసము

శరీరరూపక్షేత్రము.

బ్రహ్మముయొక్క సంసారరూపమగు వృక్షము పెరుగుచున్నది. పెరిగిపెరిగి విస్తీర్ణమగుచున్నది, మఱియు ఫలములు కలిగినపిమ్మటఁ బెక్కుప్రాణులు విశ్రాంతి నొందుచున్నవి. ౧ రమణీయములగు పూవులు

బూయుచున్నవి. నానాపదార్థములందును దీయదన మదయించుచున్నది. ఆతీయుదనమును జవిజూచుటకై నానాశరీరములు నిర్మింపఁబడుచున్నవి. ౨ ఉత్తమవిషయము లెన్నియో నిర్మింపఁబడుచున్నవి. కాని శరీరము లేనిచో భోగింప నవకాశమే లేదు. కావుననే నానాశరీరములు నిర్మింపఁబడెను. ౩ భిన్నభిన్నగుణములుగల జ్ఞానేంద్రియములు నిర్మింపఁబడెను. అవియన్నియు నొకశరీరమునందున్నను వేఱువేఱుగానున్నవి ౪ శ్రోత్రేంద్రియమువలన శబ్దజ్ఞానము నెఱుంగ నవకాశము గలదు. ౫ త్వగింద్రియమువలన శీతోష్ణములు గ్రహింప నవకాశము గలదు. చక్షురింద్రియమువలన సమస్తమును గనిపించును. ఈవిధముగా నింద్రియములకు భిన్నభిన్నములగు గుణములు గలవు ౬ నాలుకయందు రసమును జవిగొనుగుణము, ఘ్రాణమునందు గంధమును గైకొనుగుణము నిర్మింపఁబడెను. ఈవిధముగా నింద్రియములలో భిన్నభిన్నగుణములు గలవు ౭ ప్రాణపంచకమును నంతఃకరణపంచకముఁగలిసి దేహమునం దంతటను నిశ్శంకముగాఁ దిరుగుచున్నవి మఱియు జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియముల నానందముతోఁ జూచుచున్నవి ౮ కర్మేంద్రియములవలన జీవుఁడు విషయముల నుపభోగించును. లోకమునం దీయుపాయము నీశ్వరుఁడే నిర్మించెను. ౯ విషయములు చక్కఁగనే నిర్మింపఁబడెను. కాని యవి శరీరము లేనిచో నెట్లు భోగింపఁగలవు? కావుననే యెన్నియో శరీరములు సృజింపఁబడెను ౧౦ శరీరము లస్థిమాంసమయములు. కాని దాని యందలి గుణములుమాత్ర మనేకవిధములుగ నున్నవి. ఈశరీరమునకు సమానమగు యంత్ర మింకొకటి లేదు. ౧౧ చిన్నపెద్ద శరీరము లుత్పన్నమై విషయభోగములచేఁ బోషింపఁబడుచున్నవి. ౧౨ జగదీశ్వరుఁడు అస్థిమాంసమయములుగా శరీరములను సృజించి వానిలో వివేకమును, విచారమును నెలకొల్పెను ౧౩ ఈయస్థిమాంసపుబొమ్మలు జ్ఞానమువలన సకలకళలందును బ్రవీణము లగుచున్నవి. కాని శరీరభేదములుగూడ ననేకములుగలవు ౧౪ కార్యకారణముల కొఱకై యీ భేదము శరీరముల యందుఁ గావింపఁబడెను. ఈ భేదమునందు బెక్కుగుణములు గలవు. అవియన్నియుఁ దీక్ష్ణబుద్ధి లేనిచో నెట్లు తెలియఁగలవు? ౧౫ అంతయు నీశ్వరుడనే చేయవలసియున్నది. ఇందువలననే భేదము నిర్మింపఁబడెను.

ఊర్ధ్వముఖమగుటతోడనే (పరబ్రహ్మమువైపు లక్ష్యముంచఁగనే) భేదముండదు ౧౬ సృష్టిరచనమునం దవశ్యముగా భేదముగలుగును. కాని సంహారమువలన సహజముగనే యభేదమగును. భేదాభేద సంవాదము మాయాకారణము ౧౭ మాయయం దంతరాత్మగలదు. దాని మహిమ తెలియదు. చతుర్ముఖములుగల బ్రహ్మయైనను సందేహములోఁ బడఁగలఁడు. ౧౮ అంతరాత్మను వివరణము గావించుతఱి గడియగడియకును మనస్సునకు మిగులఁ దొందరగలుగును. మఱియు యుక్తిప్రయుక్తులను దీక్ష్ణతర్కమును జేయఁగఁ జేయఁగ మనస్సు విభ్రాంతమగును. ౧౯ ఆత్మత్వమునంతయు సంబంధించును. కాని నిరంజనమునం దివియేమియు నంటువు. ఏకాంతకాలమునం దిదియంతయుఁ దెలిసికొని చూచినచో యుక్తముగనుండును ౨౦ దేహసామర్థ్యానుసారముగా జగదీశ్వరుఁ డంతయుఁ జేయుచుండును. సామర్థ్య మధికముగానున్న దేహమును అవతారమని యందురు ౨౧ శేషకూర్మవరాహాదులగు గొప్పగొప్ప యవతారపురుషులైన దేహధారులు దాటిపోయిరి. ఇదేవిధముగా సృష్టిరచనము జరుగుచుండును ౨౨ ఈశ్వరుఁడు తన విచిత్రరూపముతో సూర్యమండలమును బరుగెత్తించుచున్నాఁడు. మఱియు మేఘములచే జలమును ధారణము జేయించుచున్నాఁడు ౨౩ పర్వతములవలెఁ బెద్దవగుమేఘములు బయలుదేరి సూర్యమండలమును గప్పివేయుచున్నవి. కాని తత్‌క్షణముననే యచట వాయువుదయించి విజృంభించుచున్నది ౨౪ కాలమను అధికారియొక్క భృత్యునివలె గాలి వీచివీచి యామేఘములనుదొలగించి సూర్యుని బ్రకటనము గావించుచున్నది ౨౫ పిడుగువలనఁగలుగు భయానకధ్వని విని ప్రాణులు భయపడుదురు. మేఘము లురుమఁగనే యాకాశము పగిలిపడునట్లు తోఁచును ౨౬ ఒకమర్మముకొఱకు వేఱొకమర్మము నిర్మింపఁబడెను. ఎటులన? మహద్భూతములవలననే మహద్భూతములు లయమగుచున్నవి. సృష్టిరచనమంతయు నమభాగములుగానడుచుచున్నది ౨౭ ఈవిధముగా నాత్మకనంత భేదములు గలవు. అన్నింటి నెవ్వఁ డెఱుంగును? వివరణము చేయఁగాఁ జేయఁగ. మనస్సునకు శక్తిసామర్థ్యము లిగిరిపోవును. ౧౪ నా యుపాసన మిట్టిది. ఉపాసకులు దీనిని మనస్సులోనికిఁ దేవలెను. ఉపాసనమహిమ

చతురాననునకుఁగూడఁ దెలియదు. ౨౯ ఆవాహన విసర్జనములే భజన లక్షణములు. సజ్జను లన్నింటిని నెఱుంగుదురు. నే నేమిచెప్పుదును? ౩౦.

తొమ్మిదవ సమాసము.

సూ క్ష్మ ని రూ ప ణ ము.

మృత్తికా పూజన మొనరించి వెంటనే విసర్జించుట స్వాభావిక ముగఁ జూచినచో యుక్తముగఁ గనిపింపదు. ౧ దేవతలను బూజించుటయుఁ దరువాతఁ బారవేయుటయు మనస్సునకుఁ బ్రశస్తముగాఁ దోఁచదు. ఈవిషయము నంతఃకరణమున బాగుగా యోచింపవలెను. ౨ దేవుఁ డొకనిచే నిర్మింపఁబడువాఁడు కాఁడు. పారవేయఁ దగినవాఁడు గూడఁ గాఁడు. కావున నీవిషయములోఁ గొంత యోచింపవలసియున్నది. ౩ దేవుఁడు నానాదేహములుధరించి మఱల విడిచివేయుచున్నాఁడు. ఈతఁ డెట్టిదేవుఁడో వివేకముతో నెఱుంగవలెను. ౪ నానాసాధనములు, నిరూపణములు, ఆదేవుని శోధించుటకే యేర్పడియున్నవి. అంతయుఁ దనయంతఃకరణమువలననే తెలిసికొనవలెను. ౫ బ్రహ్మజ్ఞానము తెలిసికొనుటవలననే లభించును. దాని నెవ్వరు నొసంగఁజాలరు. "ఇదిగో తీసికొమ్ము. పొమ్ము" అని చెప్పుట కదియొక పదార్థమా? ౬ నాకు దేవునితోఁ బ్రత్యక్ష సమావేశము కలుగవలయునని జనులందఱును దలంచుచుందురు. కాని (యిందులకుఁ దగిన) వివేకయుక్తమగు నుపాయము వేఱుగనున్నది. ౭ విచారము గావించి చూచినచో తూగని వానిని (గ్రహింపరానివానిని) దేవుఁడని చెప్పఁజాలము. కాని జనులొప్పుకొనరు. ఏమిచేయవలెను? ౮ మహాపురుషులు గతించిన పిమ్మట వారి మూర్తులను నిర్మించి జనులు సాదరముగా దర్శింతురు. ఇదియే యుపాసనస్థితి. ౯ గొప్పగొప్ప వ్యాపారములను విడిచి యెవరేని క్షుద్రవ్యాపారము లొనరించినచో రాజ్యసంపద యెట్లు ప్రాప్తించును? ౧౦ కావున మూఢభక్తిలోఁ బడియుండుట అజ్ఞానలక్షణము. అజ్ఞానమువలన దేవాధిదేవుఁ డెట్లులభించును? ౧౧ అజ్ఞానమునకు జ్ఞానము రుచింపదు. మఱియు జ్ఞాత కనుమానము రుచింపదు. కావున సిద్ధులలక్షణములను గ్రహింపవలెను. ౧౨ మాయనువిడిచి యాదిపురుషునివైపున కరుగవలెను.

అప్పుడే సమాధానము లభించును. ఇట్లొనరింపనిచో నిటునటు భ్రమింపవలసివచ్చును. ౧౩ మాయను దాటుటకొఱకీశ్వరుఁ డనేకములగు నుపాయములను నిర్మించెను. ప్రతీతిపూర్వకమగు నధ్యాత్మశ్రవణమార్గమువలననే పరమాత్మను బ్రాప్తింపఁగల్గుదురు. ౧౪ ఇట్లు గావింపనిచో లోకమునందంతటను మఱుపు కలుగును. సత్యాసత్యదశను గుర్తింపవలెను. ౧౫ అసత్యమార్గమునఁ బోవఁదగదు. అనృతవాదులతోఁ జెలిమి చేయరాదు. తనయందేమాత్రమైనను గృత్రిమ ముంచుకొనరాదు. ౧౬ కృత్రిమ మెన్నఁటికైనఁ గృత్రిమమే. సత్యమందుఁ గృత్రిమము నిలువఁజాలదు. తన యధోముఖ మానసమును (మాయవైపున కరుగు హృదయమును) ఊర్ధ్వముగ నొనరింపవలెను. ౧౭ అధ్యాత్మశ్రవణము గావించుచుండవలెను. ఇట్లు చేయుచున్నచో నంతయు లభించును. నానావిధజాలములు తెగిపోవును. ౧౮ చిక్కులుపడిన దారమును సరిగఁ దీయునట్లు మనస్సును సరిపఱచి యనుకూలము గావింపవలెను. మఱియు మెల్లమెల్లఁగా మూలపురుషుఁడగు పరబ్రహ్మము ప్రక్కకు మనస్సును సంధింపఁజేయవలెను ౧౯ ఈసృష్టియంతయుఁ గర్దమరూపము. ఆకర్దమము నానాప్రకారములగు శరీరములయందు విభ్రాజితమై యున్నది ౨౦ చూడవలసినదానినెల్ల నీశరీరమునందే చూడవలెను. ఇదియేమి? ఇదియెట్టిది? అనుదాని నిందే శోధింపవలెను. మఱియు మూలమాయ యొక్క పదునాలుగునామములను దీనియందే తెలిసికొనవలెను, ౨౧ నిర్గుణ నిర్వికార మొకటియే యన్నితావులందును వ్యాపకమైయున్నది. ఆ నిష్కళంక మీదేహమునందున్నదో లేదో చూడవలెను. ౨౨ సంకల్పరూపమగు మూలమాయ యంతఃకరణస్వరూపము. జడమునకుఁ జేతనము నొసంగెడి చైతన్యరూపముగూడ శరీరమునం దున్నది. ౨౩ సమానగుణములుగలుగుట (ఈశరీరముయొక్క) గుణసామ్యము. మఱియు సూక్ష్మవిచారము అగమ్యము. సూక్ష్మము నెఱుంగుసాధుపురుషు లందఱకును బ్రణామములు ౨౪ వామాంగము, దక్షిణాంగము అనునవి శరీరమునందలి రెండుభాగములు. దీనినే పిండమునందలి యర్ధనారీనటేశ్వరునిగ నెఱుంగవలెను. ౨౫ ప్రకృతిపురుషులు, శివభక్తులు, షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుఁడగు భగవంతుఁడుగూడ నదియే ౨౬ దానినే మహత్తత్త్వ మందురు. త్రిగుణ

ముల గూఢత్వము దానియందే గలదు. అర్థమాత్రయు, శుద్ధసత్వము ను గుణక్షోభిణియు నదియే! ౨౭ త్రిగుణమువలన శరీరము ప్రవర్తించుట ప్రత్యక్షవిషయమేగదా! సరియే చాలును. మూలమాయాశరీరముగూడ నిట్టిదియే! కర్దమరూపమని యెఱుంగవలెను. ౨౮ మనస్సు, మాయ, జీవుఁడు, శరీరమునందు స్వాభావికముగనే యున్నది. ఈవిధముగాఁ బడు నాలుగునామములయభిప్రాయము బిండమునందు గ్రహింపవలెను. ౨౯ పిండము పతనమైనంతన యంతయు వెడలిపోవును. కాని పరబ్రహ్మము మాత్రము శేషించియుండును. దానినే శాశ్వతమని తెలిసికొని గ్రహింప వలెను. ౩౦

పదియవ సమాసము

పూర్ణ బ్రహ్మ నిరూపణము.

పరబ్రహ్మమును బట్టుకొనఁజాలము. పారవేయఁజాలము. అదియన్ని తావులందును బూర్ణముగ నున్నది ౧ ఎటుజూచిన నది యటు నిలిచియున్నది. దానికి మనము విముఖులము కాఁదలంచినను నదిమాత్ర ము సమ్ముఖముననే యుండును, మీరేమైనఁజేయుఁడు. అదిసమ్ముఖముగుట తొలంగిపోఁజాలదు. ౨ కూర్చున్నమనుజుఁ డొకవేళ లేచిపోయినను అక్కడఁగూడ నాకాశముండును. మీరేదికుకునైనఁ జూడుఁడు. నిరంతర మాకాశము సమ్ముఖముగనే యుండును ౩ మనుజుఁ డెక్కడికిఁ బారిపోయినను నాకాశము వానికి నలుదిక్కుల న మ రి యే యుం డు ను, ఎంతబల ముపయోగించినను మీరాకాశమును దాటిపోఁజాలరు. ౪ మీరెచటనైనజూడుఁడు. ఆకాశమెదురుగనేయుండును. రెండుజాముల వేళ సూర్యునివలె నాకాశము మస్తకముపైననే యుండును ౫ కాని సూర్యుఁ డేకదేశీయము. పరబ్రహ్మమున కాదృష్టాంతము మన్వయింపదు. ఇచట వినోదార్థ మాదృష్టాంతము నిచ్చితిని ౬ అనేకతీర్థములు, నానావిథదేశములు జూడవలయునన్న మిగులఁ గష్టపడి పోవలెను. కాని పరబ్రహ్మముకొఱ కంతకష్టపడి పోవఁబనిలేదు. అది మన మెచ్చటగూర్చుండియుంటిమో యచ్చటనే సిద్ధముగా నున్నది. ౭ మీరొక్కతావుననే కూర్చుండి యుండుఁడు లేదా పరుగెత్తుచుఁ దిరుగుఁడు. కాని వాస్తవమునకుఁ బరబ్ర

హ్మము మీావెంటనే యున్నది. ౮ ఆకాశమునం దెగురుచున్న పక్షి కెటుజూచిన నటు ఆకాశమే గాన్పించుచు. ఇగేవిధముగా మీారును బర బ్రహ్మమునం దున్నారు. ౯ పరబ్రహ్మము పూర్ణముగను సఘనముగను నిండియున్నది. అది యంత్యమునకుఁగూడ నంత్యము. నిరంతర మది యండటియొద్దను నమరియున్నది. ౧౦ దృశ్యమునకు లోపలను వెలుప లను బరబ్రహ్మము వ్యాప్తమైయున్నది. అది బ్రహ్మాండముయొక్క యు దరమున నిండియున్నది. ఓరీ! ఆవిమలమును దేనితో నుపమింపనగును? ౧౧ వైకుంఠమునందును, కైలాసమునందును, రుద్రలోకమునందును స్వర్గలోకమునందును, బదునాలుగు లోకములందును, మఱియుఁ బాతాళ లోకమునందును నది నిండియున్నది. ౧౨ కాశిమొదలు రామేశ్వరము పఱకు నది భరతఖండమునందంతటను నపారముగ నిండియున్నది. దీని కిటుప్రక్కను దానికటుప్రక్కను నింక నెంతావున నైనను బరంపరగఁ జూ డుము. కాని పరబ్రహ్మమునకుఁ బారావారము (అంతు) లేదు. ౧౩ ఏక దేశమగు నాపరబ్రహ్మ మొక్కమాఱుగా నంతటిని వ్యాప్తిగావించుకొ నెను. మఱియు నది యన్నింటిని నన్నిస్థలములందును స్పృశించుచున్నది. ౧౪ పరబ్రహ్మము వానకుఁ దడియదు. బురదలోఁ గూరుకొనిపోదు. ప్రవాహతీరముననున్నను నందుఁ గొట్టుకొనిపోదుగని ముందువెనుకలను, కుడియెడమలను, క్రిందమీాఁదను నది సమానరూపముతో నన్నింటియం దును వ్యాప్తమైయున్నది ౧౫ ఆకాశము జలాశయమున నిండియున్నది. అది యెప్పుడును దరుగదు. నలుదిక్కుల నది యపారముగా వ్యాపించి యున్నది. ౧౬ కాని యాకాశ మేకదేశీయమును శూన్యాకారమును నైయున్నది. ఆపరబ్రహ్మమునందన్ననో దృశ్యభాసము లేనేలేదు. అది నిరాభాసము ౧౭ సత్పురుషులు, సాధువులు, మహానుభావులు, దేవతలు, దానవులు, మానవులు మున్నగు వారలరందఱికిని బ్రహ్మ మొక్కటియే విశ్రాంతిస్థలము ౧౮ దానియంత్య మేపైపునఁ గను గొనవగును? దేనికిఁ బారావారము (అంత్యము) లేదో దానిమర్యాద యెట్లు నిశ్చితము గావింపనగును? ౨౦ పరబ్రహ్మము స్థూలముకాదు. సూక్ష్మముగాదు. దేనితోనేని సమానమైనదియుఁ గాదు. జ్ఞానదృష్టికిఁ దప్ప (దానివిషయమున) సమాధానమే లేదు. ౨౧ పిండబ్రహ్మాండము

లు నిరసనమైనపిదప నిరాభాసబ్రహ్మ మొక్కటియే గలదు. ఇక్కడి నుండి యక్కడిదనుక అవకాశమే యవకాశముగ వ్యాపించియున్నది. ౨౨ బ్రహ్మము వ్యాపకమైయున్నస్థితి సత్యమే! కాని యీవిషయములు (మాటలు) దృశ్య మున్నంతమట్టునకే యుండును. దృశ్యమే లేకపోయి నచో (వ్యాప్యము=దృశ్యము లేనిది) వ్యాపకమని యెట్లు నుడువఁగలము? ౨౩ కావున బ్రహ్మమునందు శబ్ద మంటఁజాలదు. కల్పన కచ్చటివనుక నడకయే లేదు. ఆకల్పనాతీతమగు నిరంజన పరబ్రహ్మమును వివేకముతో గుర్తెఱుంగవలెను ౨౪.

శుద్ధము, సారము నగుదానిని శ్రవణము గావించుటవలనను, శుద్ధము ప్రత్యయాత్మికము నగుదానిని మననముగావించుటవలనను విజ్ఞాన ప్రాప్తిమైనంతన స్వాభావికముగనే మనస్సు లయమగును. (ఉన్మనీదశ కలుగును) ౨౫ (ఇప్పటికి) సాధనఫలము లభించెను. సంసారము (ప్రపంచము) సఫలమయ్యెను. నిశ్చలము, నిర్గుణము నగు బ్రహ్మము అంతఃకరణమునం దావరించెను ౨౬ మాయయొక్క లెక్కలపుస్తకము ముగిసినది. పంచభూతము లనిర్వాకములైనవి. సాధ్యము సిద్ధించినది. కావున నింక సాధనము (నిలిచి) లేదు. ౨౭ స్వప్నములందుఁ గాంచినదెల్ల జాగ్రదవస్థలో నెగిరిపోయినది. కావున స్వాభావికముగనే యనిర్వాచ్యదశయే తెంచెను. ఇఁక జెప్పవలసిన యవసరము లేదు. ౨౮ దీనినంతను వివేకముచే నెఱుంగవలెను. ఆస్థితి ననుభవము గావింపవలెను. చాలును. దీనితో జన్మమృత్యుచక్రము నశించితీరును ౨౯.

భక్తాభిమానియగు దాశరథి నాయం దనుగ్రహము చూపినాఁడు. ఆసమర్థుని కృపావచనములే యీదాసబోధయం దున్నవి ౩౦ ఇరువది దశకములుగానున్న యీదాసబోధను శ్రవణమననములు గావించువానికి పరమార్థము ప్రాప్తించును. ౩౧ ఇందలి యిరువదిదశకములను (రెండు వందలసమాసములను) సాధకులు చక్కఁగ నధ్యయనము గావింపవలెను. మాటిమాటికి మననముగావించినచో దీనియందలి విశేషత్వము విశదమగును ౩౨ గ్రంథమును బ్రశంసచేయుట సహజము. కాని యట్లు ప్రశంసించుటవలన ప్రయోజనము లేదు. ఈగ్రంథముననున్నది యను

భవవిషయము. కావున అనుభవమునే గావించుకొనవలెను ౩౩ దేహము పంచభూతములది. దీనిలో కర్త యాత్మ. ఈస్థితిలో గ్రంథరచనము మనుజుని దెట్లుగును ? ౩౪ కావున నెప్పుడంతయు జగదీశ్వరుఁడే (కర్తయై) చేయుచున్నాఁడో యప్పుడు మఱల గ్రంథరచనము మనుష్య కృతమని చెప్పుటమిథ్య. ౩౫ సంపూర్ణదేహమునందలి యొక్కొక్క తత్త్వమును వేఱుగావింపుఁడు. ఏమియును శేషించియుండదు. ఆస్థితిలో మఱల నేపదార్థమును "మనది" యని యందము ? ౩౬ ఇవియన్నియు వివేకకార్యములు. కావున నీవిధముగనే భ్రమయుండఁ దగులొక్కని యుండఁదగదు. జగదీశ్వరుఁడే సమస్తమును రచించెను ౩౭.

స మా ప్తి.

శ్రీ రామదాసార్పణమస్తు.

1 వ పుటలో ముఖ్యదైవనుతావున ముఖ్యభక్తులనియు,

13 వ పుటలో జమయగుననుటకు జయమగుననియు,

90 వ పుటలో భక్తికలవాఁడనుటకు భక్తికల్గనివాఁడనియు

సవరించుకొనవలెను.

కాకతీయ గ్రంథమాల

ప్రధానస్థలము వరంగల్. నైజాం. బ్రాంచి నందిగామ (కృష్ణా). ఆంధ్ర దేశమున సమగ్రమగు భాషాసేవజేసి జనసామాన్యమునకు విజ్ఞానము కలుగఁజేయ నుద్దేశించి యీ గ్రంథమాలను నెలకొల్పితిమి. ఇందు మొత్తమములగు గ్రంథములు సకాలమున సులభక్రయమునకుఁ బాఠకుల కందించెదము. మొదటి సంవత్సరము మూఁడుగ్రంథములను వెలువరించితిమి. 1. ఆంధ్రమంత్రులు. 2 విక్రమోర్వశీయము (ప్రబంధము) 3 వసుంధర (నవల).

మొదటి సంవత్సరపుఁ బ్రచురణములు మూఁడును ప్రవేశపురుసుముతోఁ గలిసి మాచందాదారులకు రు 3 లు. రెండవసంవత్సరపుఁ బ్రచురణ గ్రంథమగు దాసబోధ చందాదారులకు రు 4-0-0. ఇతరులకు రు 5-0-0 లు.

చందాదారులకు 100 పేజిలు 0-8-0 చొ॥ ఒసంగుదుము. రాజపోషకులచందా సం॥ రు 25-0-0. పోషకులు రు 12-0-0, సహాయుల చందా రు 6-0-0 లు మాత్రమే. ఈమూఁడుతరగతులవారిపేరులు మాగ్రంథములలోఁ బ్రచురింతుము.

గ్రంథమాల విషయమై ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు సంపాదకులగు శేషాద్రి రమణకవులు, నందిగామ, కృష్ణాజిల్లా అను చిరునామకు జరుపఁగోరెదము.

ముందు సంవత్సరము వెలువడనున్న గ్రంథములు.

1. బర్మాదేశచరిత్రము. లాలా లజపతిరాయి గ్రంథమునకు ఆంధ్రానువాదము.
2. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము. ఒరంగల్లురాజులచరిత్ర.ము
3. ప్రణయిని. అద్భుతకల్పనములు గల ఖండకావ్యము.

అనుబంధము

రుద్రదేవుని హనుమకొండ శాసనము.

కాకతీయ గ్రంథమాలా పోషకవర్గము.

రాజపోషకులు

1. రాజా శ్రీనాయని వేంకటరంగారావు బహద్దరువారు
మునగాల సంస్థానము, కృష్ణాజిల్లా.
2. కొలిపాక శ్రీరామరావుగారు, హైకోర్టువకీలు, హనుమకొండ.
3. శ్రీరాజా రాఘవరాజు వెంకటరామకృష్ణంరాజుగారు
నూగూరు స్టేటుజమీందారు.
4. మాదిరాజు రామకోటీశ్వరరావుగారు, హైకోర్టువకీలు, హనుమకొండ.
5. జములాపురము గోపాలరావుగారు, హైకోర్టువకీలు హనుమకొండ.
6. కాళ్లూరి రాజేశ్వరరావుగారు, జమీందారు, అమ్మసాలెము.
7. వరదారెడ్డి దేశముఖుగారు, తల్లంపాడు.
8. మహమ్మద్ అజంగోరీగారు, దేశముఖు, క్రొత్తపల్లి, పరకాలపోస్టు.
9. సి. వేంకటరావుగారు, సర్ దేశాయి సిరిసిల్లా.
10. గంగపల్లి వేంకటమాధవరావుగారు, జమీందారు, కందుకూరు.
11. మాదిరాజు వేంకటేశ్వరరావుపంతులుగారు,
వెంకటాపురం, వేంసూరుపోస్టు.

పోషకులు

1. అక్కినేవల్లి జానకిరామరావుగారు (యావత్కాలపోషకులు)
జమీందారు, కొండగడప.
2. అమరము శివలింగయ్యగారు, సికిం ద్రాబాదు.
3. గుండవరం జగన్నాథరావుగారు, నరసింగాపురము.
4 డాక్టరు వెలిదిండ్ల రామమోహన్ రావుగారు హనుమకొండ.
5 డాక్టరు శివలెంక రామలింగయ్యగారు. ,,
6 కొండపల్లి గోపాలరావుగారు, వకీలు, ,,
7 పింగలి వెంకటరంగారావుగారు, హైకోర్టువకీలు. ,,
8 మెట్ట లక్ష్మీనరసయ్యగారు, హైకోర్టువకీలు, హైద్రాబాదు.
9 కఠారి రామచంద్రరావుగారు, రామవరము.
10 అన్నమనేని నరసింగారావుగారు, కనుపర్తి.

11 తక్కెళ్ళపల్లి ధర్మదొక్కా-రావుగారు, అక్కన్నపేట.
12 చిదిరేల రాజశేఖరముగారు, వరంగల్లు.
13 కొండపల్లి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు, వకీలు, మధిర.
14 దేవులపల్లి వేంకటాచలపతిరావుగారు, వరంగల్లు.
15 తూము వరదరాజులు, వకీలు, వరంగల్లు.

అ భి మా ను లు.

1 తూము రంగయ్యగారు, వకీలు, వరంగల్లు.
2 మల్లెలజీడికంటి రామారావుగారు, రాయపర్తి.
3 ఐనవోలు సత్యనారాయణరావుగారు, ఐనవోలు.
4 కొండపల్లి సీతారాంరావు, వకీలు, హనుమకొండ.
5 తాడికొండ తిమ్మారెడ్డి దేశాయిగారు, తాడికొండ.
6 రాజా వేంకటేశ్వరరావు, బహద్దరువారు, దోమకొండస్టేటు.
7 వద్దిరాజు లక్ష్మీనరసింహారావుగారు, అలంకానిపేట.
8 నెల్లుట్ల నరసింహారావుగారు, కూనూరు.
9 కాశికంటి నారాయణరావుగారు, ముత్తెంపేట.
10 ముత్తినేని బుచ్చయ్యగారు, కేశవాపురము.
11 తన్నీరు వెంకటరామారావుగారు, పోతుగల్లు.
12 కలకొండ బుచ్చిరామారావుగారు, ఎర్రమద్ది.
13 నెల్లుట్ల కేశవరావుగారు, పెదపెండేల.
14 వద్దిరాజు సీతారామచంద్రరావుగారు, ఇనుగుర్తి.
15 నెల్లుట్ల తిరుమలరావుగారు, కూనూరు.
16 టి. చక్రపాణిగారు, వకీలు, వరంగల్లు.
17 పింగిలి వెంకటజోగారెడ్డిగారు, ధర్మవరము.
18 అయితా రామనాథముగారు, వరంగల్లు.
19 ముసిపట్ల పట్టాభిరామరావుగారు, తిరుమలగిరి.
20 వనం రాఘవరావుగారు, రాయపర్తి.
21 వనం నరసింహారావుగారు, గువ్వాలగూడెము.
22 కోగంటి నారాయణరావుగారు, ముత్తెంపేట.

శేషాద్రిరమణకవుల గ్రంథములు.

ఆంధ్ర మంత్రులు. వెల రు 0-12-0

విఖ్యాత కీర్తిసంపన్నులును, మహాత్ములును, ఉదారశీలురునగు తిక్కనసోమయాజి, బసవేశ్వరుఁడు, శీలము బ్రహ్మనాయకుఁడు మున్నగు వీరాధివీరులు మంత్రులుగనుండి ఆంధ్రదేశమునకుఁ గావించిన మహోప కారము, చూపిన అద్భుతపరాక్రమము మనోహరముగఁ జరిత్రానుకూలముగ వర్ణించు అద్భుత గ్రంథరాజము. మృదుమధుర పద్యములు పెక్కులుగలవు. ప్రత్యాంధ్రుఁడు జదివి ఆనందింపఁదగిన యుత్తమ గ్రంథము.

---

2 వసుంధర (నవల) రు 1-0-0

ఓరుగల్లురాజ్యమేలిన రుద్రదేవుఁడు వసుంధరను బెండ్లాడిన చరిత్రాత్మికకథ. ఆకాలపుఁబరిస్థితులు, శైవుల త్యాగము, జైనుల శాంతవ్రతము, ఆంధ్రవీరుల పరాక్రమజీవితము, ఆంధ్రసాధ్వుల పవిత్రాచరణము ఇందుఁ గనులఁగట్టును. ఇందలి భావగీతములు రసవత్తరములు. ఆంధ్రుల విక్రమముదెలుపు నవలలలో నిది అగ్రగణ్యము. మృదుమధురశైలి.

---

3 విక్రమోర్వశీయము ప్రబంధము రు 0-12-0

కాళిదాసమహాకవి వ్రాసిన సంస్కృతనాటకము ననుసరించి వ్రాయఁబడిన మైదాశ్వాసముల కావ్యము. ప్రతిపద్యము రసాస్పదము. మనోహరమగు శృంగారరసము. ప్రకృతివర్ణనలు చవులూరుచుండును. నూతన భావములు. రసవత్తరమగు శైలి. విపులమగు గ్రంథవిమర్శము గలదు. ఆధునికవాఙ్మయమున నిది మిగుల గణనీయమగు గ్రంథము.

---

4 పాపారాయనిర్యాణము (బొబ్బిలినాటకం) రు 1-0-0

ఇందలి ప్రతిపద్యము దేశభక్తి, మాతృదేశాభిమానము పురికొల్పును. కథాకల్పన మపూర్వము. ప్రదర్శనము కన్నివిధముల దగియున్నది. కథాంశము సత్యమగు చరిత్రము. వెలమవీరులత్యాగము, పాశ్చాత్యుల దుస్తంత్రములు, రాజభక్తుల పరాక్రమము ఆంధ్రసాధ్వుల విక్రమము ఈనాటకమున సమగ్రముగ వర్ణింపఁబడెను. ఆంధ్రదేశమునందలి రంగస్థలములన్నింటిలో నిందలి పద్యములు పఠనీయములుగ నున్నవి. విషాదాంతము.

---

5 నిజామురాష్ట్ర ప్రశంస వెల రు 0-8-0

నిజామురాష్ట్రములోని ఆంధ్రనగరములు శిల్పములు కవులు వీరచరిత్రములు దృశ్యములు ప్రకృతి వర్ణనములను వర్ణించు నూఱుపద్యములు. కొన్ని భావగీతములుగల చిత్రగ్రంథము. ఆంధ్రుల హృదయము నుఱ్ఱూఁత లూపు పద్యరత్నములు. అనుబంధము ఆంధ్రనగరముల ప్రశస్తిచరిత్రానుకూలముగఁ దెలుపు విషయ వివరణము గలదు. నిజాము రాష్ట్రమునందలి ఆంధ్రదేశచరిత్ర నెఱుంగువారలకు ఆంధ్రవ్యక్తిత్వము పై నభిమానముఁగలవారలకు నిది అవశ్య పఠనీయము.

---

6 భక్తవత్సలశతకము వెల రు 0-2-0

భగవంతుల సృష్టి నైపుణ్యము, ప్రకృతి సౌందర్యము వర్ణించు మృదు మధుర పద్యశతకము. అన్నిమతములవారి కనుకూలించును. ఆంధ్రదేశము నందంతటను బఠనీయముగ నాదరింపబడుచున్న యీశతకము ప్రత్యాంధ్రుఁడు చదివి తీరవలెను.

---

7 అర్జునపరాభవము (నాటకము) రు 0-12-0

మహారాష్ట్రవాఙ్మయమునఁగల చిత్రకథ ననుసరించి వ్రాయబడిన మనోహరమగు నాటకము. పాండవులగర్వ విజృంభణము, శ్రీకృష్ణుని కార్యకౌశలము, రాక్షసుల మాయానటన చాతుర్యము, భారతసంగ్రామానంతరమున ఆర్యావర్తస్థితి. ఇంక ననేక చిత్రకథాకల్పనములుగల నాటకము 60 ప్రతులె కలవు.

---

8 కాకతీయ సామ్రాజ్యము వెల రు 0-3-0

ఒరంగల్లు రాజ్యము పాలించిన కాకతీయరాజుల పరాక్రమము. మహమ్మదీయులదండయాత్రలు. ఓరుగల్లునగర ప్రాచీనవైభవము. ఆంధ్ర సామ్రాజ్యపతనము దెలుపు అద్భుతచరిత్రము. హృదయము కరఁగించు ఉద్రేకకరమగుశైలి. రెండవకూర్పు 60 ప్రతులుమాత్రమె కలవు.

---

9 ఆంధ్రవీరులు మొదటిభాగము 0-8-0
రెండవభాగము 0-10-0

ఆంధ్రులలో వీరాధివీరులగు రాజులు, కవులు, మంత్రులు, భటులు మున్నగు వీరవతంసుల చరిత్రము లిందుఁగలవు. ఆంధ్రులచరిత్ర మీ గ్రంథములవలన సంపూర్ణముగఁ దెలియును. నవలలకు నాటకములకుపకరించు కథలిందెన్నియోగలవు. ఆంధ్రులీగ్రంథమును బఠించినచోఁ దాముత్తమోత్తమమగు వీరజాతిలో జనించినవారమని సగర్వముగఁ దలంపనగు నీరెండుభాగములు నిరంతర పఠనీయములు.

---

10 ఆంధ్రపదనిధానము 1-8-0

తూము రామదాసకవి ప్రణీతము. అమరమునుబోలిన తెనుఁగు నిఘంటువు. నేటివఱకు గ్రంథములైన తెనుఁగుపదములన్నియు నిందు సమకూర్పఁబడెను. 600 పుటలగ్రంథము. ప్రతిపద్యమునకు అర్థముగల

డు. అన్నివిధములనిది ఆంధ్రనామ సంగ్రహమును బోలి దానికి నాలుగు రెట్లుండును. శుద్ధాంధ్రపదము లాంధ్రదేశమున వాడుకలోఁగల వన్నియు నిందుగ్రంథస్థములయ్యెఁగాన భాషాస్వరూప మెఱుంగువారలకీగ్రంథ మత్యంతోపయోగకరము. నిఘంటువులలో నిట్టి సమగ్రగ్రంథ మింత దనుక ఆంధ్రమున బ్రకటింపఁబడలేదు. రెండుమూడు మాసములలో వెలువడఁగలదు.

---

11 దాసబోధ   వెల రు **5-0-0**

అత్యద్భుతమగు వేదాంతగ్రంథము. రాజకీయ రహస్యములు, నీతులు, సమయోచితధర్మములు, మానవుఁడు కడతేరువిధము మున్నగు నపూర్వాంశములు రెండువందలు చర్చింపఁబడినవి. ఈ గ్రంథరాజము శివాజిచక్రవర్తి గురువగు సమర్థ రామదాసస్వామి మహారాష్ట్రమున రచించినదాని కాంధ్రీకరణము. వేదాంతరహస్యములకు రాజకీయములకు నెలవగు నీ గ్రంథరాజము ఇంతవఱ కెన్నిభాషలలోనో యనువదింపఁబడి నది. ముద్రణము కాకముందె వందలకొలఁది ప్రతులకు ఆర్డరులు వచ్చినవి. దాదాపు 900 పుటలు. చిత్రపటములు. కాలికోబైండుగల గ్రంథము. మధురతరమగు వచనము గాన అందఱకు బాగుగా బోధయగును. ప్రత్యాంధ్రుఁడు చదువఁదగిన గ్రంథరాజము.

ముద్రణమునందున్న గ్రంథములు

సర్వలోకేశ్వరశతకము. నీతిగీతావళి. ప్రస్తావనశ్లోక రత్నావళి. ఋతుసంహారము. ప్రణయిని. ఆంధ్రబ్రహ్మవైవర్తపురాణము మున్నగునవి.

చిరునామా:—

శేషాద్రిరమణకవులు, శతావధానులు,

నందిగామ, కృష్ణాజిల్లా.

ప్రకటనము.

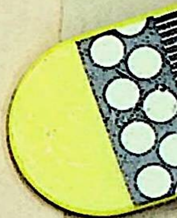
చరిత్రాంశములు, శాసనముల వృత్తాంతములు, ప్రాచీనకవుల గ్రంథములనుగూర్చిన విషయములు, గ్రంథపరిష్కరణము, గ్రంథముద్రణమునుగూర్చి విషయములు ఎఱుంగఁదలఁచువారికి ఉపయుక్తమగు ప్రత్యుత్తరములొసంగుదుము. నిజామురాష్ట్రీయులగు ఆంధ్రులకు వలయు పుస్తకములు సకాలమున కందింపఁగలము. బ్రిటిషుప్రాంతములలో నుండు ఆంధ్రులకు నిజామురాష్ట్రమునఁగల గ్రంథములు వలయుచో ప్రయత్నించి పంపఁగలము. ఈవిషయములు, ఇంకను నితరవాఙ్మయవిషయముల నెఱుంగఁగోరువారలు ఇట్లు వ్రాయనగును.

సంపాదకులు:—

కాకతీయగ్రంథమాల.

నందిగామ, కృష్ణాజిల్లా.

123

अकिंचनवरेण्योऽपि
सनाथपदवीं गतः
दासोऽपि प्र. [illegible] स्वामी
स साधुर्लोकेऽपि राजते ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]